# KATOLIČKI LIST.

## CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ TRIDESET DRUGI.

## 1881.

UREDIO

Dr. ANDRIJA JAGATIĆ.



U ZAGREBU.

TISRKASKI I LITOGRAFIČKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

# Gdje je što?

*(Cifra znači broj lista.)*

## Članci.



---

## Dopisi.

---

# Viestnik.

## Zagreb.



## Cislajtanija.



## Njemačka.



## Rim i Italija.



## Francezka.



## Druge zemlje.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 1.** U Zagrebu, 6. siečnja 1881. **Tečaj XXXII**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

### SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
## LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.
## EPISTOLA ENCYCLICA.

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS VNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMVNIONEM CVM APOSTOLICA SEDE HABENTES.

**Venerabilibus Fratribus Patriarchis Primatibus Archiepiscopis et Episcopis universis Catholici orbis gratiam et communionem cum Apostolica sede habentibus.**

### LEO PP. XIII.

Salutem et Apostolicam benedictionem.

Sancta Dei civitas quae est Ecclesia, cum nullis regionum finibus contineatur, hanc habet vim a Conditore suo inditam, ut in dies magis dilatet *locum tentorii sui, et pelles tabernaculorum suorum* extendat[1]). Haec autem christianorum gentium incrementa, quamvis intimo Sancti Spiritus afflatu auxilioque praecipue fiant, extrinsecus tamen hominum opera humanoque more perficiuntur: decet enim sapientiam Dei, eo modo res universas ordinari et ad metam perduci, qui naturae singularum conveniat. Non unum tamen est genus hominum vel officiorum, quorum ope fiat ad hanc terrestrem Sion novorum civium accessio. Nam primae quidem partes eorum sunt, qui praedicant verbum Dei: id exemplis et oraculis suis Christus edocuit; id Paulus Apostolus urgebat iis verbis: *Quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante? . . . Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*[2]). Istud autem munus ad eos pertinet, qui rite sacris initiati fuerint. — His porro operae studiique non parum afferunt qui vel auxilia in rebus externis posita suppeditare, vel fusis ad Deum precibus caelestia charismata conciliare solent. Quapropter laudantur in Evangelio mulieres, quae Christo evangelizanti regnum Dei *ministrabant de facultatibus suis*[3]), et

[1]) Is. LIV., 2. — [2]) Rom. X. 14. 17.
[3]) Luc. VIII., 3.

Paullus testatur, iis qui Evangelium annuntiant voluntate Dei concessum esse ut de Evangelio vivant[1]). Pari modo assectatores auditoresque suos Christum ita jussisse novimus: *Rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*[2]): primosque Ejus alumnos, Apostolis praeeuntibus, ita supplicare Deo consuevisse: *Da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum*[3]).

Duo haec munia quae in largiendo supplicandoque consistunt, cum perutilia sunt ad regni caelorum fines latius proferendos, tum illud habent proprium, ut ab hominibus cujuslibet ordinis expleri facile queant. Quis enim est aut tam tenui fortuna, ut exiguam dare stipem, aut tantis rebus occupatus, ut pro nuntiis sacri Evangelii Deum obsecrare aliquandiu prohibeatur? Hujusmodi vero praesidia adhibere semper viri apostolici consueverunt, nominatim Pontifices romani, in quos christianae fidei propagandae maxime incumbit sollicitudo: tametsi non eadem perpetuo ratio fuit haec subsidia comparandi, sed varia et diversa, pro varietate locorum temporumque diversitate.

Cum aetate nostra libeat ardua quaeque conjunctis plurimorum consiliis et viribus aggredi, societates passim coire vidimus, quarum nonnullae etiam ob eam caussam sunt initae, ut provehendae in aliquibus regionibus religioni prodessent. Eminet autem inter ceteras pia consociatio ante annos fere sexaginta Lugduni in Galliis coalita, quae a *propagatione fidei* nomen accepit. Haec primum illuc spectavit, ut quibusdam in America missionibus opem ferret: mox tamquam granum sinapis in arborem ingentem excrevit, cujus rami late frondescunt, adeoque ad missiones omnes, quae ubique terrarum sunt, actuosam beneficentiam porrigit. Praeclarum hoc institutum celeriter Ecclesiae Pastoribus probatum fuit et luculentis laudum testimoniis honestatum. Romani illud Pontifices Pius VII., Leo XII., Pius VIII., Decessores Nostri et commendarunt vehementer et Indulgentiarum donis ditaverunt. Ac multo etiam studiosius fovit, et plane caritate paterna complexus est Gregorius XVI., qui in encyclicis

[1]) Cor. IX., 14. — [2]) Matt. IX, 38, Luc. X, 2.
[3]) Act. IV, 29.

litteris die XV. mensis Augusti anno hujus saeculi quadragesimo datis in hanc sententiam de eodem loquutus est: „Magnum sane opus et sanctissimum, quod modicis oblationibus et quotidianis precibus a quolibet sodalium ad Deum fusis sustinetur, augetur, invalescit, quodque Apostolicis operariis sustentandis, christianaeque caritatis operibus erga neophytos exercendis, nec non fidelibus ab impetu persecutionum liberandis inductum bonorum omnium admiratione atque amore dignissimum existimamus. Nec sine peculiari divinae providentiae consilio tantum commodi atque utilitatis Ecclesiae nuperrimis hisce temporibus obvenisse censendum est. Dum enim omnigena inferni hostis machinamenta dilectam Christi sponsam lacessunt, nihil illi opportunius contingere poterat, quam ut desiderio propagandae catholicæ veritatis Christifideles inflammati junctis studiis, collataque ope omnes Christo lucrifacere conarentur." Haec prolocutus, Episcopos hortabatur, sedulo agerent in sua quisque Dioecesi, ut tam salutare institutum nova quotidie incrementa caperet. — Neque a vestigiis Decessoris sui deflexit gloriosae recordationis Pius IX., qui nullam praetermisit occasionem juvandae societatis meritissimae, ejusque prosperitatis in majus provehendae. Revera auctoritate ejus ampliora pontificialis indulgentiae privilegia in socios collata sunt, excitata ad ejus operis subsidium christianorum pietas, et praestantissimi e sodalium numero, quorum singularia merita constitissent, variis honorum insignibus decoratis; demum externa aliquot adjumenta, quae huic instituto accesserant, ab eodem Pontifice ornata laude et amplificata sunt.

Eodem tempore aemulatio pietatis effecit, ut binae aliae societates coalescerent, quarum altera a *sacra Jesu Christi infantia* altera a *Scholis Orientis* nuncupata est. Priori propositum est tollere et ad christianos mores educere infantes miserrimos, quos desidia vel egestate compulsi parentes inhumaniter exponunt, praesertim in Sinensium regionibus, ubi plus est hujus barbaria moris usitata. Illos itaque peramanter excipit sodalium caritas, pretioque interdum redemptos christianae regenerationis lavacro abluendos curat, ut scilicet vel in Ecclesiae spem, Deo juvante, adolescant, vel saltem morte occupatis sempiternae felicitatis potiundae facultas praebeatur. — Sollicita est de adolescentibus alia quam commemoravimus societas, omnique industria contendit, ut ii sana doctrina imbuantur, studetque prohibere fallacis pericula scientiae, ad quam proni persaepe illi feruntur ob improvidam discendi cupiditatem. — Ceterum utraque sodalitas antiquiori illi, cui a fidei propagatione nomen est, adjutricem operam praebet, et stipe precibusque christianorum gentium sustentata ad idem propositum amico foedere conspirat; omnes enim eo intendunt, ut evangelicae lucis diffusione quamplurimi ab Ecclesia extorres veniant ad agnitionem Dei, Eumque colant, et quem misit Jesum Christum. Meritis proinde laudibus, velut innuimus, haec duo instituta, datis Apostolicis litteris, ornavit Pius IX. Decessor Noster, iisque sacras Indulgentias liberaliter est elargitus.

Itaque cum tria sodalitia tam certa Pontificum maximorum gratia floruerint, cumque opus singula suum studio concordi urgere numquam desierint, uberes edidere salutis fructus, Congregationi Nostrae de propaganda fide haud mediocre attulere subsidium et levamen ad sustinenda missionum onera, atque ita vigere visa sunt, ut laetam quoque spem facerent in posterum segetis amplioris. At vero tempestates plures ac vehementes, quae adversus Ecclesiam excitatae sunt in regionibus jamdudum evangelica luce illustratis, detrimentum intulerunt, iis etiam operibus, quae sunt ad barbaras gentes excolendas instituta. Etenim multae causae extiterunt, quae sociorum numerum liberalitatemque minuerent. Et sane cum passim opiniones pravae spargantur in vulgus, per quas mundanae felicitatis appetitio acuitur, caelestium autem bonorum spes abjicitur, quid ab iis expectetur, qui animo ad excogitandas, corpore ad capiendas voluptates utuntur? Hujusmodi homines precesne fundant, quibus exoratus Deus populos sedentes in tenebris ad divinum Evangelii lumen victrici gratia adducat? Istine sacerdotibus pro fide laborantibus ac dimicantibus suppetias ferant? Restrictiores porro fieri ad munificentiam animos etiam piorum hominum temporis improbitate oportuit, partim quod abundante iniquitate refrixit multorum caritas, partim quod rerum privatarum angustiae, publicarum motus (injecto etiam metu pejoris aevi) plures in retinendo tenaces, parciores ad largiendum effecerunt.

Multiplex contra gravisque necessitas Apostolicas missiones premit atque urget, cum sacrorum operariorum copia efficiatur quotidie minor; neque abreptis morte, senio confectis, labore attritis praesto sunt qui succedant pares numero et virtute. Religiosas enim familias, unde plures ad sacras missiones prodibant, infensis legibus dissociatas cernimus, clericos ab aris avulsos et onus militiae subire coactos, bona utriusque Cleri fere ubique publicata et proscripta. — Interim aditu ad alias plagas patefacto quae videbantur imperviae, crescente locorum et gentium notitia, aliae atque aliae quaesitae sunt expeditiones militum Christi, novaeque stationes constitutae: ideoque plures desiderantur, qui se iis missionibus devoveant, et tempestiva conferant subsidia. — Difficultates omittimus et impedimenta a contradictionibus oborta. Sæpe enim viri fallaces, satores errorum, simulant Apostolos Christi, humanisque praesidiis affatim instructi munus catholicorum sacerdotum praevertunt, vel deficientium loco subrepunt, vel posita ex adverso cathedra docentis obsistunt, satis se assequutos rati, si audientibus verbum Dei aliter ab aliis explicari ancipitem faciunt salutis viam. Utinam non aliquid artibus suis proficerent! Illud certe deflendum, quod ii vel ipsi, qui tales magistros aut fastidiunt aut prorsus non noverunt, puramque veritatis lucem inhiant, saepe hominem non habeant, a quo sana doctrina erudiantur et ad Ecclesiae sinum invi-

tentur. Vere parvuli petunt panem, et non est qui frangat eis; regiones albae sunt ad messem, et haec quidem multa, operarii autem pauci, pauciores forsan propediem futuri.

Quae cum ita sint, Venerabiles Fratres, Nostri muneris esse ducimus, piis studiis caritatique christianorum admovere stimulos, ut qua precibus, qua largitionibus sacrarum missionum opus juvare et fidei propagationi favere contendant. Cujus rei quanta sit praestantia, cum bona ostendunt quae illi proposita sunt, tum quae inde percipiuntur compendia et fructus. Recte enim tendit sanctum hoc opus ad gloriam divini nominis et Christi regnum amplificandum in terris; incredibiliter autem beneficum est iis, qui e vitiorum coeno et umbra mortis evocantur, et praeterquam quod salutis sempiternae compotes fiunt, ab agresti cultu ferisque moribus ad omnem civilis vitae humanitatem traducuntur. Quin etiam iis ipsis est valde utile ac fructuosum, quorum in eo aliquæ sunt partes, cum spirituales illis divitias comparet, præbeat materiam meriti, et Deum quasi beneficii debitorem adstringat.

Vos igitur, Venerabiles Fratres, in partem solicitudinis Nostrae vocatos etiam atque etiam hortamur, ut concordibus animis apostolicas missiones sedulo vehementerque adjuvare Nobiscum studeatis, fiducia in Deum erecti et nulla difficultate deterriti. Salus agitur animarum, cujus rei causa Redemptor Noster animam suam posuit, et Nos Episcopos et sacerdotes dedit in opus sanctorum, in consummationem corporis sui. Quare retenta licet ea statione gregisque custodia quam cuique Deus commisit, summa ope nitamur, ut sacris missionibus ea praesidia suppetant quae a primordiis Ecclesiae in usu fuisse commemoravimus, scilicet Evangelii praeconium, et piorum hominum cum preces tum eleemosynae.

Si quos ergo noveritis divinae gloriae studiosos et ad sacras expeditiones suscipiendas promptos et idoneos, his addite animos, ut explorata compertaque voluntate Dei, non acquiescant carni et sanguini, sed Spiritus Sancti vocibus obtemperare festinent. — A reliquis autem sacerdotibus, a religiosorum virorum utriusque sexus ordinibus, a cunctis denique fidelibus curae vestrae concreditis magnopere contendite, ut numquam intermissis precibus caeleste auxilium satoribus divini verbi concilient. Deprecatores autem adhibeant Deiparam Virginem, quæ valet omnia errorum monstra interimere; purissimum ejus Sponsum, quem plures missiones jam sibi præstitem custodemque adsciverant, et nuper Apostolica Sede universae Ecclesiae Patronum dedit; Apostolorum Principes agmenque totum, unde profecta primum Evangelii praedicatio omni terrarum orbe personuit; ceteros demum praeclaros sanctitate viros, qui in eodem ministerio absumpsere vires, vel vitam cum sanguine profuderunt. — Precationi supplici eleemosyna accedat, cujus quidem ea vis est, ut vel loco dissitos et alienis curis distentos apostolicorum virorum adjutores, eorumque cum in laborando tum in bene merendo socios efficiat. Tempus quidem est hujusmodi, ut plures premat rei familiaris inopia; nemo tamen idcirco animum despondeat; stipis enim, quae in hanc rem desideratur, collatio nulli ferme potest esse gravis, quamvis e multis in unum collatis satis grandia queant parari subsidia. Vobis autem, Venerabiles Fratres, commonentibus, unusquisque consideret, non jacturae sed lucro suam sibi liberalitatem futuram, quia feneratur Domino qui dat indigenti, eaque de causa ars eleemosyna dicta est omnium artium quaestuosissima. Revera si, ipso Jesu Christo auctore, non perdet mercedem suam qui uni ex minimis ejus poculum dederit aquae frigidae, amplissima profecto merces illum manebit, qui insumpto in sacras missiones aere vel exiguo, precibusque adjectis, plura simul et varia caritatis opera exercet, et quod divinorum omnium divinissimum Sancti Patres dixerunt, adjutor fit Dei in salutem proximorum.

Certa fiducia nitimur, Venerabiles Fratres, eos omnes qui catholico gloriantur nomine, haec reputantes animo et hortationibus Vestris incensos, minime defuturos huic, quod Nobis tantopere cordi est, pietatis officio; neque passuros studia sua in amplificando Jesu Christi regno, eorum sedulitate et industria vinci, qui dominatum principis tenebrarum propagare nituntur. — Interea piis christianarum gentium coeptis Deum propitium adprecantes, Apostolicam benedictionem, praecipuae benevolentiae Nostrae testem, Vobis, Venerabiles Fratres, Clero et populo vigilantiae Vestrae commisso peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die III. Decembris A. MDCCCLXXX. Pontificatus Nostri Anno Tertio.

LEO PP. XIII.

---

## Oratorium privatum.

(Dr. Matina.)

Tim imenom označujemo bogomolnice, priredjene u privatnih zdanjih, u svrhu obavljanja službe božje.

Takove bogomolnice nalazimo već u prvoj dobi kršćanstva.

Krvavi progoni tečajem prvih triju vjekova preporoda ljudskoga, potisnuše djecu Isusove zaručnice, kršćanske crkve, stranom u tamne podzemne prostorije, stranom u tiesne odieljene njihove stanove.

Gorljivost kršćanskoga osvjedočenja poticala je doduše vjerne kršćane, da pribivaju nekrvnoj žrtvi novoga zakona, ali im neumoljiva okrutnost poganskih careva i njihovih oblasti nedopusti ni disati kršćanskim duhom, nekmoli podizati javne hramove Bogu razpetomu.

Da ipak udovolje vjerskomu svojemu pregnuću, podizahu si kršćani u podzemnih šuplji-

nah, katakombah, žrtvenike, gdje kriomice obavljahu svete tajne; gdjekoji imućniji pako potajno si priredjivahu kod kuće oltariće, izprose od biskupa po svećenika i vlast, da im isti smije tamo služiti svetu misu.

Tako je sve više i više privatnih bogomolnica bivalo; a stvarao ih je pritisak od strane pogana i nužda onih vremena.

Kad je pako crkva slobodnije odisati začela, te kršćani vjeru svoju javno i otvoreno izpoviedati stali, nije zato odmah prestao običaj stvarati privatne bogomolnice, valjda zato, što za onda jošte nebijaše na gusto javnih crkva, i što je bez dvojbe udobnosti služilo, kod kuće pribivati službi božjoj.

Nego nije na svietu stvari tako uzvišene tako svete, a da se u porabi ljudskoj nebi izrodila.

Nije stoga čudo, što je crkva, znajuć kolikim strahom i počitanjem treba obavljati mystično klanje nebeskoga jaganjca; znajuć i to, kako je težko u privatnoj kući občuvati svaki obzir, dužan onomu mjestu, gdje se po rukuh svećeničkih prikazuje sin božji, — što je, velim, crkva s tih obzira, jur zarana zabranjivat stala službu sv. mise u privatnih bogomolnicah: „in oratoriis privatis."

Dosta je samo zaviriti u „corpus juris canonici", pa se pokazuje dovoljno očitih zabrana.

Nego nije crkva u tom pogledu uviek jednako postupala.

U vrieme prije obćen. crkv. sabora Tridentinskoga prepuštala je crkva biskupom podieljivati „privilegium oratorii privati"; a sabor Tridentinski oduzeo je biskupom tu vlast, te ju pridržao sv. rimskoj stolici.

Tu stariju i noviju crkvenu praksu u pogledu podjeljivanja povlasti „oratorii privati" rado bih u nekoliko redaka iztaknuo, jer je donekle i to pitanje grozna potresna katastropha učinila „praktičnim."

* * *

Prije sabora Tridentinskoga rabilo je ovo načelo: „De jure communi" obavlja se služba božja samo u javnih blagoslovljenih crkvah, a zabranjuje se služiti „in oratorio domus privatae." Biskup ipak imade vlast, u pojedinih slučajevih riešiti obveznu moć toga obćenitoga zakona, te podieliti „privilegium privati oratorii."

Za dokaz mogla bi služiti malo ne ciela D. I. de cons. u Gracijanovu dekretu.

Kanon 12. spomenute D. I. de cons. navodi zaključak sabora Triburskoga, ili bolje, Mogučkoga za vrieme Arnulfa, koj doslovce glasi ovako: „Missarum solemnia non ubique sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit celebranda esse censemus."

Iz toga se jasno vidi dvoje: Prvo, da je bez dvojbe bilo zabranjeno služiti sv. misu „ubique", u što je uključen i „oratorium privatum"; drugo: da je ipak, proti obćenito obstojavšem crkvenom pravu, obavljanje službe božje bilo dozvoljeno na mjestu „ubi episcopus permiserit", dakle takodjer in oratorio privato.

Navedenu crkvenu disciplinu prije obć. crkv. sabora Tridentinskoga dokazuju i druga mjesta kanoničkoga kodeksa, te obćenito osvjedočenje katoličkoga svieta prije i poslje sabora Tridentinskoga. Nijedan kanon, nijedna decretalis nenalazi se u čitavom predtridentinskom crkven. pravu, imenito in corpore juris canonici, kojim bi izrično bilo sv. rimskoj stolici pridržano pravo, podieljivati „privilegium oratorii privati." To pravo bijaše posve neokrnjeno ostavljeno biskupom, kao „ordinariis locorum."

Čudnovato je ipak to, što kraj sve svoje povlasti, ipak nisu biskupi, odračunav preriedke slučajeve, davat običavali potrebna ovlaštenja privatnim osobam, da si osnuju bogomolnice za obslužavanje sv. mise. Usuprot nalazimo skoro neprekidnu i trajnu porabu, da se je iz svih strana katoličkoga svieta u tu svrhu obraćalo na sv. rimsku stolicu.

Biti će tomu uzrok što je budna sviest katoličkoga pučanstva dobro omjerivala zamašaj takovih ovlaštenja, koja su u neriedkih slučajevih mogla ubitačno djelovati na crkveni zapt, te što su možda sami biskupi podanike svoje napućivali u Rim, da izbjegnu prečestim navalam njihovim.

Bilo kako mu drago, za stalno možemo ubilježiti činjenicu, da se je u vrieme prije sabora Tridentinskoga uvriežio stalan i obćenit običaj, ne od dotičnoga biskupa, već jedino od sv. rimske stolice tražiti povlast „oratorii privati."

Za podkriepu tvrdnje, navesti ću ovdje jedan primjer, kao što se ubilježen nalazi u: „Moy, Archiv für kath. Kirchenrecht. III. 504., te je uzet iz „thesaurus anecdotorum" Martene, sv. II. col. 1812.: Grof Rodez, radi zvaničnih svojih poslova, često dolažaše u mjesta, gdje ne bje ni crkve ni javne kapele. Da ipak uzmogne zadovoljiti dužnosti, te barem nedjelom i svetci pribivati službi božjoj, obrati se, ne na biskupa, već na papu Klementa IV. (1265—1268.), da izhodi u njega dozvolu, po svojem kućnom kapelanu „in altari portatili" u mjestu boravljenja, dati odslužiti svetu misu. Papa Klement odazove

se njegovoj molbi, te mu pripošalje pismo sliedećega sadržaja: „Clemens episcopus servus servorum Dei dilecto filio nobili viro Hugoni comiti Ruthenensi, salutem, apostolicam benedictionem. Quia Deo et apostolicae sedi devotus et ecclesiae romanae specialis vasallus esse dignosceris, . . . . . . . . . apostolica tibi auctoritate concedimus, ut capelanus tuus, qui pro tempore fuerit, secum possit habere altare portatile cum habita reverentia et honore, in quo tibi ac familiae tuae cum ad hujusmodi loca peveneris, vel alias evidens necessitas imminebit, missarum solemnia celebrare valeat. . . .“

Sliedi dakle s jedne strane, da je u vrieme prije obć. crkv. sabora Tridentinskoga, netaknuta bila moć biskupa podieljivat „privilegium oratorii privati“; s druge strane, da su se biskupi iz stanovitih obzira tom vlašću riedko posluživali.

Nego sabor Tridentinski, kao što je u obće, imenito u svojih sjednicah „de reformatione“, mnoge točke staroga crkvenoga prava izpravio i odnošajem vremena prilagodio, tako je posebice i obzirom na „oratoria privata“ uveo novu disciplinu, te je naročito vlast podieljivati „privilegium oratorii privati“ biskupom oduzeo, a pridržao sv. rimskoj stolici.

Tu novu ustanovu izrekao je sabor Tridentinski u 22. sjednici, posebnim dekretom naslovljenim: „*de observandis et evitandis in celebratione missae*“, gdje se medju ostalim kaže ovo: „. . . . Neve patiantur (t. j. biskupi) *privatis in domibus, atque omnino extra ecclesiam, et ad divinum tantum cultum dedicata oratoria*, ab eisdem ordinariis designanda et visitanda, sanctum hoc sacrificium a saecularibus aut regularibus quibuscunque peragi.“

Duh i smier crkvenih zakona u obće, a tako i ovoga navedenoga napose, razabire se ne samo iz priležećega mrtvoga slova, već i to tim jasnije, iz obćenitoga osvjedočenja, koje povodom budi kojega zakona u katoličkom svietu nastaje, a ponajglavnije iz authentičnoga tumačenja same sv. rimske stolice i njezinih opunomoćenih kongregacija.

Uzmemo-li stoga u pretres najprije samo slovo zakona, naći ćemo, da je odista navedenim zakonom sabor Tridentinski oduzeo biskupom vlast, koju su prije po can. „Missarum“ 1. D. I. de cons. imali.

Neostavlja se tu najme samo budnoj pažnji biskupa, da nepodnašaju zloporabe u tom pogledu, već im se u običnoj, svečanoj formi zabranjuje, da nepodjeljuju spomenutih dozvola. „Decernit sancta synodus“, kaže se malo prije pa se nadovezuje zabrana: „ne patiantur. . .“

Ili valjda iz umetka: „et ad divinum tantum cultum dedicata oratoria, ab iisdem ordinariis designanda“, sliedi, da sabor biskupom dopušta i u privatnih kućah dopustiti obslužavanje sv. mise, ako se samo ondje nalazi „oratorium ad divinum tantum cultum dedicatum?“ Nipošto. Poznato je najme kako zgodnimi formulami i praeciznimi izrazi običaje crkva snovati svoje zakone. Dopustimo-li pako, da se spomenutim umetkom daje biskupom vlast podieljivati dozvolu službe božje u privatnih zdanjih, samo ako se u njih nalaze „oratoria ad divinum tantum cultum dedicata“ onda je suvišno prije rečeno „privatis in domibus, atque omnino extra ecclesiam“; jer onda će uviek uz dozvolu biskupovu biti prosto služiti sv. misu in privatis domibus, samo valja u njih prirediti „oratorium ad divinum cultum.“ To se pako mudroj dosljednosti tridentinskih otaca nebi smjelo prigovoriti, da najme u neposredno prediducćoj stavci nešto zabranjuju, što odmah zatim dopuštaju; nego valja priznati da su nametnuli biskupom očitu prepovied, da u privatnih kućah nedopuštaju obslužavanja sv. mise, pa makar se u njih i nalazila „oratoria ad cultum divinum dedicata.“

Onim umetkom razumieva sabor jamačno javne kapele, koje su u pogledu obslužavanja sv. mise istovjetne sa drugimi javnimi crkvami.

Pomenutim zakonom vezani biskupi nemogu ni sami osobno obavljati službe božje „in oratorio domus privatae“ (izuzam biskupsku palaću), niti nemogu drugim podieliti takove povlasti, pa ni biskupom drugih biskupija, ako se slučajno u području nahode, te bi voljni bili služiti in oratorio privato.

Da se je u tom smislu shvatila spomenuta Tridentinska odluka, uči nas takodjer skoro obćenito osvjedočenje katoličkoga svieta, koje se imade smatrati tim mjerodavnijim, čim se je u većem broju pokrajinskih sabora izraživalo.

Pokrajinski najme sabori, danom prigodom, jasno očituju, da poslje izrečene zabrane Tridentinskoga sabora dekretom: „ne patiantur“, nestoji više u moći biskupa davati povlast „oratorii privati.“ Primjerom neka bude pokrajinski sabor Milanski od god. 1576., sabran na poziv sv. Karla Borom., koj sabor u tom pogledu nalaže sliedeće: „Episcopus omnibus missam in oratorio privato celebrandi facultatibus hactenus concessis certos limites modumque praefiniat; ita ut praeter causas, quas magnas et urgentes is judicaverit, in ipsis privatis oratoriis missam celebrari ex facultatibus illis de-

inceps non liceat, nisi hoc fuerit a **sede apostolica** indultum. Moy (l. c. p. 508 sq) navadja još više pokrajinskih sabora, koji se sa Milanskim posve slažu; kao: Tulužki od god. 1590., Meksikanski od god. 1585.; iz česa se svega razabire, da su sami katolički biskupi, još istoga onoga vieka, kada se je sabor Tridentinski obdržavao, bili čvrstoga uvjerenja, da im je u pogledu privatnih bogomolnica oduzeta prijašnja vlast, te svetoj stolici pridržano pravo davati povlast „oratorii privati."

(Konac će sliediti.)

---

## Dopis.

Rim. (*Konsistorij.*) Objavio ste već, gosp. uredniče, u ovom cienjenom listu, da je sv. otac mjeseca prosinca m. g. konsistorije držao. Mislim, da ću ugoditi štovanim štiocem ovoga lista, ako im ove konsistorije opišem.

Dvoje vrsti konsistorijâ običaje sv. otac obdržavati: tajne i javne. U tajne imadu pristup samo kardinali. U njih imenuje papa nove kardinale, ili vieća o važnih crkvenih stvarih.

U javne konsistorije dozvoljava se ulaz uz ulaznicu i drugim svećenikom te lajkom, dapače i odličnim gospodjam. Svrha je javnim konsistorijem razna: ili podieljuje sv. otac novim kardinalom kardinalski šešir, ili se čita životopis ljudi, koji bi se imali proglasiti blaženimi ili svetci, ili se netko upravo proglašuje blaženim ili svetcem.

U tajnom konsistoriju 13. pr. mj. imenovao je sv. otac patriarku armenskoga Antuna Hassuna stožernikom sv. rimske crkve. U svojem govoru, što ga je papa tom sgodom držao, izticaše vrle zasluge patriarkine za sjedinjenje razkolnika armenskih, ter izrazi nadu, da će crkva Isusova na iztoku još više radosti dočekati.

Za občinstvo rimsko znamenitiji su javni konsistoriji: Takav bijaše dne 16. pr. mj. Oko 11. s. pr. podne bijaše „kraljevska dvorana" puna otmena občinstva. U diplomatskoj loži vidjesmo sjajnu kitu poslanikâ raznih državâ, medju kojimi i grofa Paara, koj zastupa našu monarkiju kod sv. otca. U priednjoj dvorani bješe namješteno do 80 vojnika s puškami, nu to nebijahu prosti vojnici, nego odličniji gradjani rimski, koji dobrovoljno vrše vojničku službu kod sv. otca.

Željno očekivasmo dolazak sv. otca, kad al eto službenika papinih otvarajući dugi provod, u kojem bijaše više papinskih dostojanstvenika, a medju njimi i dva Hrvata kanonici Č. i P. Lagano koracahu stožernici, i dostojanstvenici, kojih bijaše preko 50 na broju.

Al evo i sv. otca, gdje ga nose na visokoj stolici, dielećega blagoslov desno i lievo.

Stupiv na priredjeno si prestolje sv. otac, stadoše odvjetnici konsistorijalni čitati životopis pok. rimskoga svećenika Gaspara del Bufalo, koj je ovoga vieka u Rimu umro, te koj bi se imao blaženim proglasiti. Nakon pročitana životopisa reče papa: „ad sacram rituum congregationem, ut videat et referat." Sada dolažahu svi kardinali redom počam od najstarijega do najmladjega k sv. otcu, da mu ljube nogu i ruku, te da ga zagrle. Ovo se zove „obedientia", čim kardinali imadu zasvjedočiti svoju podpunu odanost svetoj stolici. Nakon toga pristupiše dva nova kardinala Jacobini i Hassun k sv. otcu, te jim ovaj postavi stožernički klobuk na glavu izgovarajući iz knjige opomenu, da sv. crkvu imadu braniti „usque ad effusionem sanguinis inclusive." Novi kardinali imali su tada svoje drugove redom obaći, te ih zagrliti. Tim bje glavni dio ove svečanosti dovršen. Papu odnesoše u drugu dvoranu, a kardinali odoše u Sikstovu kapelu, gdje papini pjevači krasno odpjevaše „Tebe Boga", a kardinal-dekan izmoli molitvu za nove svoje drugove. Pošto su novi kardinali iznovice zagrlili svoje drugove, odoše svi u dvoranu, kamo je i papa došao te držao tajni konsistorij, u kojem je novim stožernikom „usta zatvorio i otvorio" te njekoliko novih biskupa imenovao.

Mi se razidosmo veselim srcem, što smo imali sreću vidjeti namjestnika Gospodinova te primiti njegov blagoslov.

*f.*

---

## Viestnik.

Zagreb. Kad su čitatelji naši na posljednji badnji dan njekim svetim čeznućem izčekivali tajinstvenu, svetu noć; kad su pomišljali, kakvom će božićnicom darivati svoje, oni ni s daleka ne mogoše pomisliti, kakav se dar šalje narodu našemu k Božiću iz Zagreba, pak još iz mjesta, gdje se za robu onakve vrsti ni čuti smjelo ne bi. Po „božićnom prilogu" razposla po Hrvatskoj, i dalje još, poluslužbeni list hrvatske vlade, koji se tiska ovdje u njemačkom jeziku, članak pun otrovi duševne, koja može i ugušiti ono malo vjerske snage, što je u nas još ima, i pred naobraženim inostranim svietom duboko nas poniziti, ljuto osramotiti. Bio prijatelj ili neprijatelj one svete istine, kojoj smo učitelji, svaki će s njekim negodovanjem, ako ne i s prezirom odvratiti lice od naroda, u kom se nadje čovjek, koji posried ljute nevolje što nas je stigla, u vrieme srcu našemu najčuvstvenije, može pisati onako glupo, onako drzovito ob onih svetinjah kršćanskih, koje razsvietliše najveći umnici ovoga svieta, za koje umre na tisuće mučenika. Nakon onoga, što smo pred koju godinu izkusili i mi i protivnici naši mi smo mislili, da je Reuschijadi kraj. Al gle. Našao se opet junak. Ovaj put je po imenu Hrvat, po službi činovnik, po težnjah čuli smo i više. Sad već ne treba ni prikrivat imena, ni tražit si mjesto u štampi tobož opozicijonalnoj. Otvoreno, na pol službeno treba glasno svietu doviknuti, da je Hrvatu kršćanstvo bajka, da je vjera u trojednoga Boga občom postala nakon raznih promjena i borba kroz stoljeća. Pak da sve to bude rečeno s više drzovitosti i gluposti, da bude u članku i krupnih historijskih laži, treba za svjedoke pozvati i sv. Tomu Akvinca i sv. Ivana Damascenskoga

i svu prošlost kršćanstva! Za to ćeš lahko naći dokaza ne samo po rimskih i fiorentinskih crkvah, po Francezkoj i Italiji, nego i u sakristiji naše biedne prvostolne crkve, i po hramovih naše braće grčkoistočnjaka, pak ako hoćete čak i na brdu Athosu, jer po svih ovih mjestih ima slika i s bradom i bez brade; pune i riedke brade; mlada i stara lica; ima slika da od milinja i ljepote ne možeš s njih oka snimiti, a i takvih, da se nasmijat moraš, kadgod ih pogledaš. Nije-li vam još ni to dosta, a vi sidjite u kršćanske katakombe, pak se zanesite mišlju u dobu renaisance, popitajte Macedonija i prolistajte laži-prokonsula Lentula! Zadnje vam pako utočište budi i najzabitnija kapelica seoska, gdje se je mazanju učila ruka kojega novajlije, jer svaka ma kako nesgrapna slika po tih stienah nepobitan je dokaz, kako se kršćanstvo prema razlici i vremena i mjesta bitno mienja! Čini-li vam se sve ovo nesmisao, da mu ravna ne ima, pak dvojite, je-li tako o arheologiji može pisati ma baš i onaj, koji bi po nauku svojem više pravnik imao biti, a vi uzmite u ruke „Nr. 296. Weinachts-Beilage der „Agramer Zeitung" 1880. te čitajte, ako vam srce podnese, što tu piše Dr. J. v. Bojničić. Posvemašnju pometnju vjerskih pojmova, kojom je prepleten sav onaj članak, gospodinu piscu ne može ništa toliko bar donjekle urediti, koliko katekizam katolički, makar baš onaj, koji uče kršćanska djeca u 6 i 7 godini svojoj. Takvih učenika i učenica on će možda poznati, pak upućujuć ga, neka si jednoga uzme za učitelja, mi se ovdje usudjujemo smierno zapitati: znadu-li nadležni krugovi, koji su tomu listu vrlo blizu, za članak „Das Bild des „Alten der Tage", kojim su kršćani Hrvatski u dnu duše svoje uvriedjeni, a zemlja naša pred inostranim svietom osramoćena? Ako znadu, misle-li nam podati kakvu zadovoljštinu — a ako ne znadu mi smo sigurni, da će ih o tom izviestiti ma koji naš narodni zastupnik, čim se prviput sastane hrvatski sabor. Neka se i iz toga mjesta čuje javna rieč, na što se sve troše žuljevi, krvavi žuljevi naroda hrvatskoga. — Ovom prilikom ne možemo zašutiti osobitu jednu činjenicu. Pojavilo se je žalibože kojekakvih importiranih učenjaka, koji se „auf dem nicht ungewöhnlichen Wege" rodbinstva i protekcije dočepaju liepe službe i još ljepše plaće, pa se onda i vladinim i znanstvenim i svećeničkim krugovom namiću dakako sve u interesu znanosti — a u istinu im je znanost i služba deveta briga. Drugi su poslovi tajnije naravi više prama njihovoj ćudi. Pa kad pero umoče, da nas kakvom znanstvenom radnjom ili kakvim strukovnjačkim člankom usreće, onda se nemožeš načuditi kolika se površnost, kolike ludorije, kolike laži tu kite nimbom „znanstvenosti" i „strukovnjačtva." Nam je medjutim i po volji, da se takvi što više blamuju, jer će ih napokon naši ljudi ipak prepoznati i njihovim često vrlo visokim aspiracijam za vremena na put stati.

— G. Ignjat Vukmanić, namjestni vjeroučitelj na učiteljištu i maloj realci u Petrinji imenovan je pravim vjeroučiteljem na istih zavodih.

— G. Ignjat Pavliček, bivši upravitelj župe u Hernetiću ne ide za duh. pomoćnika na Sela (k sv. Katarini), nego u sv. Ivan Zelinu; a Antun Žugčić iz sv. Ivana Zeline na Sela u Zagorje.

— U Rimu živi dugo već godina kiporezac Petar Mančun, rodom Dubrovčanin, a duhom nabožnim i rodoljubnim čovjek naš. Medju drugimi slikami on je urezao i sliku sv. Cirila i Metodija, koju s umjetničkoga gledišta hvale, a pošto ju vidismo možemo reći i sami, da može liepo kititi svaku kršćansku kuću naročito po naših slovinskih zemljah, kud je uspomena na te apoštole sladka i živa. Sliku tu može si (bez okvira) svatko nabaviti za 1 for., a najsgodnije ako se obrati na našega zemljaka g. Matiju Rihtarića, c. kr. vojnoga kapelana u Zadru, koji je dragovoljno taj posao preuzeo na sebe.

*Cislajtanija.* Početkom rujna m. g. proglašen je za gornju Austriju zakon o „javnom podupiranju obćinskih siromaka." Svi ovakvi zakoni, gdjegod ih ima, popošli su iz pokreta proticrkvenoga i protikršćanskoga, koji duh hoće pritegnuti sve u ruke države, crkvi pako otimati sve jedno po jedno pravo, koje je kroz stoljeća vršila na veliku korist družtva ljudskoga. Druga osnovna misao nije ni ovomu — ali nije ipak posve dosljedno do skrajnosti provedena, nego se je htjelo, da bude u provadjanju zakona i sudjelovanja crkvenoga. Biskup Linački sgodno kaza o njem, da nije kršćanski, kako bi biti morao, nu da nije ni protikršćanski, jer po §. 61. u sirotinskom odboru imadu mjesto i župnici, koja ustanova, kako misli sam odbor zemaljski, podaje sirotinskoj vlasti njeki viši sjaj i uzdržava joj pouzdanje. Nu pitanja o sirotah neće ni taj zakon riešiti, jer to učiniti može samo čisto kršćanstvo. To je bjelodano pokazala sva dosadanja prošlost kršćanska. U prvoj kršćanskoj obćini u Jeruzalemu nije bilo stradalaca (Act. 2); duhom vjere nadahnuti nisu osiromašivali vlastitom krivnjom, pravim siromakom voljno se je pomagalo, a imućniji spremni su bili bogato darivati. I poslje je tako bilo svuda, gdje je žive bilo vjere kršćanske. Gdje je pako jenjavalo kršćanstvo, sve više je i ljudi postajalo siromašnih s vlastite krivnje, sve više ih se počelo bojat rada, priučat pijanstvu, nećudoredju itd. Takvim pako ne može pomoći ni najveća darežljivost, kad i ne bi u takvih okolnostih i kod imućnijih sve manje volje bilo darivati. Uslied toga moraju nastati tužni odnošaji u družtvu ljudskom, kojim će se težko namaknuti liek, ako se bolestnik još dugo zanemarivao bude, a ne bude pripuštala crkva, da ona svojim Božanskim uplivom izcieli posve rane.

*Švedska i Norvežka.* Dočim narodi, koji su kroz vjekove uživali plodove kršćanstva sve se više tudje svjetlu, što ga doni Krist Gospodin, prigrljuju ga vruće oni, kojim ili još nikad ne zasja ili su mu se uklanjali dugo i dugo. Iz krajeva, kud vjerovjestnici zalaze, javlja se, da im je djelovanje uspješno. Kako je na iztoku javi nam već višeputa sv. otac sam. Jednako su utješne viesti

sa sjevera, gdje po Švedskoj i Norvežkoj poslanstva se razgranjuju. U Švedskoj ima do 2000 katolika, od kojih u samom Stockholmu oko 1000, prem je do nedavno državno zakonodavstvo velike zapreke stavljalo širenju katolicizma. Duhovnu pastvu vrši 12 misijonara, većina ih je rodom iz Njemačke. Apostolski vikar jest Bavarac mons. Huber, a stanuje u Stockholmu sa 7 svećenika. U tom gradu imadu već jednu dječačku, a dvie djevojačke škole; imadu bolnicu i milosrdnih sestara, koje i okolo njeguju bolestnike. — U Norvežkoj je glava misijam mons. Bernard, umiljat i pobožan starac, koga će se sjećati Zagreb. svećenici, jer je pred dvie godine bio njekoliko dana kod nas. On vrši duhovnu pastvu sa 13 vjerovjestnika, a imade 3000 vjernika. Djela ljubavi kršćanske pomažu im vršiti sestre sv. Josipa. Dao Bog, te liepo započeto djelo uspješno se završi. Molitvami svojimi i mi možemo k tomu pripomoći kako liepo piše sv. otac u okružnici, koju priobćujemo danas na čelu lista.

*Rusija.* O dogovorih sa sv. stolicom, koji su započeti prošle godine pročulo se u posljednje doba potanjih viesti. U svibnju minule godine dodje u Beč g. Massarov, ravnatelj takozvanih tudjih bogoštovja, te sporazumiv se s ruskim poslanikom započe dogovore s Nj. Uzoritosti kardinalom Jacobinijem. U svibnju i lipnju sastali se oni do dvadesetputa, da si medjusobno priobće želje i misli, kako da se dvorovi opet sbliže. Ruska vlada izreče želju, neka se izpražnjene biskupske stolice popune, te se izjavi spremnom, odpustiti njeke biskupe iz Sibirije pod pogodbom, ako se odreknu svojih mjesta. Biskup Žitomirski u Voliniji imao bi dobiti drugu biskupsku stolicu u Ruskoj, Varšavskomu nadbiskupu mons. Felinskomu i Vilnskomu biskupu Krasinskomu neka sv. otac dade gdje drugdje u inozemstvu biskupiju. Tu sgodu prihvati nuncij sv. stolice radostno, nu upozori odmah ruskoga punomoćnika, da bi se dogovor imao protegnuti i na još njeke druge točke, radi kojih bilo je i u zadnje vrieme tužba, pak bi se što prije riešiti morale. Naročito da se ne smije zaboraviti nevoljno stanje sjedinjenih Grka u Chelmu, dekreti ruske vlade o upravi dioeceza, župa, kršćanskih akademija, sjemeništa, i mnogo drugih, konkordatu od 1847. protivnih i stoga svojevoljnih novotarija. Kardinal je dirnuo i pitanje o zastupanju ruske vlade pri sv. otcu, a ruski punomoćnik povrati se i opet na davni zahtjev Ruske, neka sv. stolica bez prigovora dopusti, da se u katoličke crkve kako po kraljevini Poljskoj, tako po drugih poljskih zemljah Ruskoj pridieljenih, uvede ruski jezik. Napokon se sastavi nacrt ob onom u čem se načelno složiše. Iztaknuto je u nacrtu, da su obje vlasti jednako složne, popuniti izpražnjene biskupske stolice, imenovati njekoliko sufragana, a izpitat točno dekrete, koji ograničuju vlast biskupa i župnika, kao i način, kako će ruska vlada kod sv. stolice zastupana biti. Prema koncu svibnja izjavi se Petrogradski kabinet spremnim, podpisati sve, što je u nacrtu njegov punomoćnik predložio, a dogovore u Rimu nastaviti, čim to isto odobri i sv. stolica. Nu nacrt nije bio posve po želji sv. otca. On nije hotio, da i sadanji i novi biskupi ovisni budu o samovolji, kojom izdaje ruska vlada silovite dekrete. On nehtjede s nova pretresivati pitanje, koje je sbor za sabor konačno riešio o porabi ruskoga jezika po katoličkih crkvah (u Ruskoj ih ne ima van same poljske). On nije voljan bio ni prividno samim mukom odobriti sve ono čim u posljednje vrieme povriedi ruska vlada i katoličku crkvu i slobodu savjesti. — Uslied toga zatražio je kardinal Jacobini, neka se prvotni onaj nacrt promieni i nadopuni. Na to nije hotio tako brzo privoliti petrogradski kabinet. Kroz tri mjeseca za tim nastavilo se dogovaranje ne ustmeno, nego pismeno. Da će se svršiti uspješno bilo je slabo nade, dok polovicom rujna m g. ne poprimi boljih nazora ruska vlada. Ona zaželi, neka se dogovori opet nadostave, te su sjednice nastavljene u Beču, gdje je koncem listopada utanačen nov nacrt. Na tom temelju razvijaju se dogovori sada u Rimu.

---

**Knjižtvo.** Zabavno-poučne pripovjedke. Sakupio i svojemu narodu prikazao Roberto Kauk, franjevac, učitelj sv. bogoslovja. Svežčić I. Kakva je misao vodila g. pisca kod pisanja pripovieda on sam u Predgovoru: „Pripoviedajuć rieč božju i duhovnu službu ovršujuć, kroz više godina po njekojih gradovih i mjestih Slavonije i Ugarske, osvjedočio sam se, da naš dobroćudni narod najradje sluša i čita istinu izpostavljenu u pripoviedčicah. Ovo me dakle prinudilo, da ovim prvim svežčićem zabavno-poučnih pripoviedka stupim na svietlo.“ U ovom svežčiću imade 6 pripoviedčica, a bude-li podpore kod naroda pisac će nastaviti.

---

Ovaj broj šaljemo svim lanjskim predplatnikom. Tko ne želi i ljetos držat lista, neka nam povrati odmah ovaj broj. A tko ga držat želi molimo, neka nam što prije pošalje predplatu, ili nam barem javi, kad se tomu nadati možemo. Uzdamo se pako, da lanjski, a po gotovu još stariji dužnici neće zaboraviti na dužnost svoju, a nam da će oduzeti sgodu, iskat kakvim drugim putem što nas ide. Što ćemo i kako ćemo ljetos raditi ne mislimo na tanje razvijati. Koliko je god do nas mi ćemo nastojati, da list udovolji potrebam našim. Milo nam je što javiti možemo, da će nas u tom uz dosadanje prijatelje pomagati i njekoliko novih, što prokušanih dugim izkustvom u duhovnoj pastvi, što zauzetih živo za bogoslovsku knjigu, kojom se po zvanju svojem zanimaju rado. U njihovo kolo pozivamo i svu braću ostalu. Okupimo se svi oko ovoga jedinoga ognjišta svoga, da složni uzmognemo uspješno suzbiti svaku navalu neprijatelja naših. Nas je malo, neciepajmo se; nam je svim ista uzvišena, sveta svrha, ne skrivaj nas se dakle nitko za tudja ledja, nego svaki nas reci svoju u pitanju, komu smo vješti i gdje to nužda traži. Ovako složni koristit ćemo svetoj službi svojoj, a protivnike naše prisilit ćemo, da nas pravom cienom cienit stanu. Milostivi Bog udielio nam za to svoju svetu pomoć.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 2. U Zagrebu, 13. siečnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

### Predgovor.

Divna enciklika Nj. Svetosti pape Leona XIII. svratila je pozornost zapada na Slavjane s ove strane Dunava puno više, nego-li su to učinili dogodjaji državni i vojnički. Častni onaj glas „velikoga otca svih naroda“, kako no ga zvahu stari Slavjani, poda nov život čilu i mladu plemenu, i već se pokazuje, da će zadaća njegova biti plemenita i velika.

Na Slavjane s desne strane Dunava malo ne zaboravio je latinski narod, ne kano da nisu njihova poviest i književnost zavriedile, da se upravo tako, pače i više upoznaju, nego-li poviest i književnost ostalih naroda; nego zato, što prijatelja nestaje nesrećom, a na siromašne pobiedjenike malo se misli, osobito za vrieme, kada se, na veliku pometnju znanosti i načela, sreća hoće da prizna kano vrelo pravednosti, a dovršen čin kano izvor prava.

Ali ako narodi zapadni i zaboraviše na Slavjane, nezaboraviše lje na njih nikada rimski pape. I upravo rimskomu papi Leonu XIII. imaju Slavjani zahvaliti, što je nastala sada nova želja već velika, koja sveudilj još raste, da im se sazna za njihova djela, njihove dogodjaje, za poviest i književnost njihovu.

Vrlo ih je malo na zapadu do sada, koji su tu poviest proučavali, pa istu tu njekolicinu sklonila je na to proučavanje ljubav, koju je katolička crkva uviek pokazivala k svojim sinovom Slavjanom, koji su trpjeli i borili se.

Poviest Slavjana iziskuje dugih iztraživanja, strpljiva proučavanja, stroge kritike; Grci su vrlo često o njoj govorili, ali stranački, te je nejasna ostala istina; zapadnjaci govorili su o njoj upotrebivši malo dokumenata, zaokupljeni kojom tom predsudom, koja jim nije dopustila, da slobodno sude. Njeki su jako lahko povjerovali u kriepost njihovu, a njeki u njihove opačine, drugi opet prestrogo su podvojili o svem. Zato se treba više nego ičega drugoga držati dokumenata istovremenih sa dogodjaji, te od ljetopisaca i poviestnika upotrebiti samo ono, što služi u tu svrhu, da se dokumenti usporede i skupa spoje. Ako tih dokumenta ima i malo iz starijih vremena, ima ih dosta u izobilju počam od 13 stoljeća dalje, i puno njih izdao je Daniel Farlatti, muž nad druge zaslužan za poviest Slavjana, u svojem klasičkom djelu *Illyricum sacrum*, što je pravo blago za poviest, koju je sretno nastavio Jakob Coleti. I Theiner izdao je raznih dokumenata o Slavjanih, stranom u djelu o južnih Slavljanih, stranom u onom de sacra Hungaria. U Waddingu, u sbirki bula danih franjevcem i dominikancem, u ljetopisih ugarskih kraljeva od Pray-a ima puno akata diplomatskih, puno ustanova papinskih, koje se tiču Slavjana. Nu žetva obilnija, sigurnija, više autentična nalazi se u Regestih papinskih, (hronologijskih izvadcih iz službenih akta sv. stolice) koja se čuvaju u tajnom arkivu sv. stolice; iz te sbirke izvadjeno je što god se je boljega do sada izdalo. Pa kao što mi je po povjerenoj mi službi podarhivara kod svete stolice slobodno i lahko služiti se tom predragocjenom sbirkom, tako sam se poglavito njom i poslužio te, ni ne pozivajuć se na one, koji su kano Pray, Farlatti, Coleti, Theiner izdali ove ili one dokumente, citujem ja uviek izvornu sbirku, koju sam sám pogledao.

Upotrebio sam najvažnije akte izmedju dokumenata i prepisa izvornika iz vatikanskih arhiva; činjaše mi se prikladno upotrebiti takodjer njeke, koji su već izdani, stranom zato, da čitatelj nemora sam iztraživati, a stranom zato, što se izdani akti nalaze u djelih, koja nemogu svi lahko pri ruci imati.

Moj spis nije nikakova apologija, niti je kakovo djelo polemičko; on je razprava poviestnička, ništa drugo; pripoviedao sam ono, što sam držao za istinu, budući osvjedočen, da se crkva katolička niti plaši istine, niti je se išta ima plašiti, te sam se iz iztraživanja, koja sam učinio, osvjedočio, da bi dubokim proučavanjem crkvene i državne poviesti Slavjana velika i sjajna slava dopala rimsku crkvu.

Stegnuo sam svoja iztraživanja na Slavjane u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini; stranom zato što je taj diel poviesti slavjanske u Italiji manje poznat, stranom takodjer zato, što Ugarska, Dalmacija, Moravska i Česka ima glasovitih poviestnika, koji su duboko proučili i rečito opisali dogodjaje prošlih viekova. I ti su narodi već gotovi, zreli, naobraženi, uredjeni, njihov udes je opredieljen, dočim narodi, o kojih pišem, jedva se dižu izpod žalostna pritiska, izpod tudjega barbarstva, i još uviek gledaju nesigurno u budućnost.

Ta budućnost krije u sebi možda za njih veliku zadaću. Latinski narodi, opustošeni i izkvareni istimi sektami, koje su podgrizle priestole starih Slavjana, oslabljeni, upropašćeni herezijom i ratom, što su ga neoprezni vladaoci podigli na svetu stolicu, ćute dan na dan, kako im ginu sile, živu sve više i više umjetnim životom, izgubivši vrutak prave veličine, prave naobrazbe, prave jedrine. Tko zna, nije-li providnost, koja je njekoć narod germanski pozvala, da poda jedrine truloj državi rimskoj, slavjanski narod odabrala, da on po drugi put podigne zapad pruživši mu svoju mladjahnu ruku i pokazavši mu primjerom, kako se može opet postići stara veličina, ako oživi stara vjera!

Svakako je sigurno, da je poviest slavjanska puna velike pouke kako za nas Talijane, tako i za narode slavjanske. Kraljevstva slavjanska, koja su vjerna ostala rimskoj crkvi, koja se nisu dala zanesti varkami Bizantinskimi, niti su se dala pokvariti herezijom ili schizmom, uzdržala su se proti svakomu napadaju vanjskomu i nutarnjemu; ni ciela moć turska nije im mogla slomiti jedrine; dočim su kraljevstva južnih Slavjana, koja su se podala schizmi ili naginjala na herezu, lahko postala pliènom nevjernika, iznevjerili su im se njihovi vlastiti knjazi, i ona su pala reć bi bez borbe. Život narodâ jest u Rimu, gdje je središte vjere, gdje je namjestnik Isusa Krista, čuvar vječni čiste i ciele vjerske istine; kada se narodom dozvoli, da se obrate u Rim, onda oni odmah oćute, da je ondje ona voda spasonosna, koja jim može žedju ugasiti, te sliede nagon, koji jih goni, da se bace u naručaj obćenitomu otcu svih vjernika. I oni viekoma nalaze toga otca pripravna, da jim pomogne, vesela, da jih zagrli, i čuju, kako jim se ponavlja onaj ljubezni poziv, kojim danas Leon XIII., nasljednik Nikole I. i Inocenta III., poziva Slavjane.

Nadat se je, da će Bugari, Bošnjaci i Srbi razumjeti taj nagon prama Rimu, te će ga sliediti. Rim je blagosivljao i krunio njihove kralje, njihove care; on je ovih branio prava, posvetio autoritet, tješio progonstvo; Rim danas hrli brižno, da pruži ruku njihovim narodom, i Leon XIII. vjeran onoj velikoj ljubavi, koju su vazda gojili pape prama Slavjanom „veoma zabrinut za njihov boljak i njihovu veličinu“ stavlja krunu slavi njihovih apostola, Cirilu i Metodu, jer dovršuje, pred licem svega svieta, djelo započeto prije jedanaest stoljeća, te obrambu, kojom su onda Hadrijan II. i Ivan VIII. dva najveća naučitelja slavjanskih naroda branili, tim danas kruni, što razprostranjuje štovanje dvajuh apostola po cielom katoličkom svietu, te ih zaziva kano zaštitnike vjere na cielom kršćanskom istoku „da izmole katolikom uztrajnost, a odmetnikom želju za slogom i za sjedinjenjem sa pravom crkvom.“

Staro suglasje čuvstva izmedju Rima i Slavjana, kojega nisu mogle slomiti ni nesreće, ni promjene vremena, ni opačine ljudi, učvrstit će se sada više nego ikada pod zaštitom apostola i mučenika slavjanskih, koji, blagoslovljeni od Rima, ili su se znojili, da naobraze i pokatoliče one narode mile crkvi, ili su krvlju zapečatili vjeru Cirila i Metoda. Pa Ciril i Metod, koji su u istoj ljubavi sjedinili Nikolu I. i Hadrijana II. sve do Leona XIII. premda su desetimi stoljeći razstavljeni, dovest će takodjer i odmetnike k vjeri, koja je bila slava njihovih kraljeva, utjeha slavjanskih naroda, ufanje domovine potištene, i koja će biti život domovine uzkrsnule.

(Dalje će sliediti.)

---

## Oratorium privatum.

(Dr. Matina.)

(Konac.)

Mmogo više ipak k čvrstomu uvjerenju o iztaknutom smislu spomenute stavke Tridentinske doprinašaju tumačenja „sacræ congregationis concilii.“

Sbilo se je, ne jedanput, te su biskupi iz raznih strana katoličkoga svieta upravljali svoje upite na sv. „congregatio concilii“, da sa svom izvjestnošću saznadu pravi smisao dekreta Tridentinskoga: „ne patiantur.“

Upit i odgovor jasno je izražen „in Parmensi“ od god. 1577. Biskup najme Parmenski, znajuć doduše da

sabor Tridentinski biskupe upozoruje, neka nedavaju povlasti „oratorii privati", al neznajuć za stalno, da-li je to biskupom i u slučaju zakonitoga uzroka zabranjeno, obrati se na sv. „congregatio concilii" sa sliedećim upitom: „Utrum episcopus, attento concilii Tridentini decreto, in oratoriis existentibus in domibus privatorum celebrandi missam licentiam **ex causa** concedere possit?"

Odgovor sv. kongregacije, datiran 9. ožujka 1577. bijaše negativan, te biskup upozoren, da se takove povlasti imadu tražiti jedino u sv. rimske stolice. (sr. Moy. l. c. p. 517.)

Sličnim načinom izrazila se je sv. congregatio concilii višeput i to, kadgodj je pretresala pitanja iztaknuta sadržaja.

Premda navedene jur činjenice bezdvojbeno dokazuju, da biskupi nisu više nadležni u podieljivanju povlasti „oratorii privati", ipak ću još navesti odlučno riešenje same sv. stolice, poslje kojega se nedade više nikakvom izlikom izvinuti izrečenoj zabrani Tridentinskoj.

Unatoč javnoj zabrani sabora Tridentinskoga; uzprkos opetovanim izjavam svete kongregacije „concilii", da se povlast oratorii privati ima jedino od sv. rimske stolice tražiti; bijaše ipak gdjegdje slučajeva zloporabe, a imenito u kraljevstvu Napuljskom i u samom gradu Napulju. Osim toga neki redovi nemogahu si izbiti iz glave, da im je po saboru Tridentinskom oduzet privilegium, izrečen capite „In his" 30. V. de privilegiis.

To sve potakne papu Klementa XI. (1700—1721.) te on, sporazumjev se sa kardinali svete kongregacije concilii, izdade dekret, odnosno encykliku, koju, u koliko razbistrenju stvari služi, neće biti s gorega ovdje navesti.

Glasi ovako: „Quoniam sancta sancte tractanda sunt, ac praesertim tremendum incruenti sacrificii mysterium. . . . . . . . Quamobrem ad abusus hujusmodi (koji se u istom dekretu spominju) eliminandos, et ad instaurandam venerationem tremendo ministerio debitam, idem SS. Dominus noster ex unanimi voto S. R. E. cardinalium concilii Tridentini interpretum, inhærendo declarationibus alias hac de re editis, expresse declarat, Episcopis et his majoribus praelatis, etiamsi cardinalatus dignitate fulgentibus, neque sub praetextu privilegii clausi in corpore juris, neque alio quocumque titulo, ullo modo licere extra domum propriae habitationis in domibus laicis, etiam in propria dioecesi, quod fortius intelligitur in aliena, etiamsi dioecesani consensus adhiberetur, erigere altare, ibique sacrosanctum missae sacrificium celebrare, seu *celebrari facere*. . . . . . .

Quod vero ad altare portatile, iterum inhaerendo declarationibus supradictis, censuit, licentias seu privilegia concessa nonnullis regularibus in cap. In his. de privil. . . . . . . . omnino revocata esse."

Jasno proizlazi iz navedenoga dekreta sliedeće: Da ni biskupom ni višim praelatom nije više prosto, ni pod izlikom „privilegii in corpore juris clausi" služiti sv. misu u privatnoj bogomolnici, niti mogu drugomu dati takovu dozvolu.

Da su sve povlasti nekojim redovom u tom pogledu dane, te imenito sadržane in capite „In his" 30. V. de priv., po saboru Tridentinskom opozvane.

Ta disciplina postoji još dan danas. Dodje-li dakle tkogodj u položaj, te mu se nuždnom pričinja povlast oratorii privati, valja ju zatražiti od sv. rimske stolice, jer ako bi ju od svoga biskupa zatražio, i kojom pometnjom zadobio, bila bi takova povlast bezkriepostna i nevaljana, te bi trebalo naknadno od sv. stolice tražiti „konvalidaciju" takove dozvole.

Naravno je, da sv. stolica samo onda daje takove povlasti ako joj se navedu dostatni uzroci. Obično uzima sv. stolica obzir na „trajnu bolest", uslied koje bi gdjekoj morao na dugo vrieme lišen biti plodova nekrvne žrtve; na „zvanične javne poslove", koji u toliko gdjekoga zanimaju, te mu je gotovo nemoguće pohadjati odaljene javne crkve.

S tih i drugih uzroka podaje sv. rimska stolica, većinom u formi breve-a, povlast oratorii privati, koja medjutim samo onda ima pravovaljanu kriepost, ako se u molbu nije uvukla „obreptio" ili „subreptio", te ako se na vlas obdržavaju sve zaporke povlasti (clausulae privilegii).

Vriedno je ovdje spomenuti, da se takove povlasti gotovo nikada nedavaju za uviek, već na opredieljeno vrieme od 6. ili 10. god., a samo kadikad doživotno onoj osobi, koja povlast traži. Iz toga sliedi, da po iminulom roku valja molbu opetovati i novo riešenje očekivati.

Zato je protuzakonito, ako tko službu božju nastavlja ili nastavljati dade u privatnoj bogomolnici, premda je jur iztekao rok dobivenoj dozvoli; ili ako tko, imajući u svojem stanu bogomolnicu, misli, da je i njemu dozvoljeno sv. misu u njoj služiti, ili dati da se služi, ako je to bilo dozvoljeno prijašnjemu posjedniku bogomolnice.

Povlast „privati oratorii" jest „osobna" (privilegium personale), te izumire smrću onoga, koju ju je zadobio. Radi toga nemože doći u prilog nikakovu baštiniku ni nasljedniku posjeda, gdje se nahodi bogomolnica, ako ju iznovice za svoju osobu neizprosi.

To je sadržaj današnje crkvene discipline u pogledu privatnih bogomolnica, koje neće nitko moći pravedno zanijekati, jer se temelji na najpouzdanijih vrelih obstojećega kanoničkoga prava.

Uzmemo-li ipak u obzir, da biskupi „jure ordinario" mogu razriešiti obveznu moć obćenitoga crkvenoga zakona, imenito onda, kada je utok na sv. rimsku stolicu, usljed obstojeći potežkoća, vrlo tegotan ili gotovo nemoguć; to moramo dopustiti, da je biskupom u stanovitih okolnostih zakonito dopušteno i proti obćenitim crkvenim zakonom, dozvoliti „privilegium oratorii privati."

Takove okolnosti jamačno stvara prieka nužda, „urgens necessitas"; jer, kako iste regulae juris in VI

izriču, „necessitas legem non habet; et quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum?"

Nastupi-li dakle osobita kakova nužda, moći će biskup, bez povrjede crkvenih zakona, dozvoliti, da se sv. misa služi „in oratorio privato."

Takova pako nužda ne nastaje nikad s obzirom na jednu samo osobu, nego uviek s obzirom na obću korist. Recimo primjer.

Burno vrieme rata, skopčano većinom s užasnim haranjem, može javne crkve i kapele u prah i pepeo pretvoriti. Tko će u tom slučaju zanijekati biskupu pravo, da nedozvoli obavljanja službe božje na kojem godj prikladnom mjestu?

Ili, poslužimo se primjerom iz našega vlastitoga groznoga izkustva. Potres od 9. studenoga 1880. neumitnom silom razori divne naše javne hramove. Zar je moguće razborno i pomisliti, da moramo zato i bez duševne pokriepe i utjehe ostati, ako smo materijalno toliko nastradali? Ne. Stoga je uzoriti naš nadpastir, služeći se podpunim pravom, dopustio obslužavanje svete mise ne samo na Jelačićevom trgu, nego i za mladež višje djevojačke učione u školskoj zgradi.

A i sv. Karlo Boromejski bijaše toga mnienja, da biskupi „magna de causa" mogu povlast privatne bogomolnice dozvoliti, kao što ju je i sám dozvolio prigodom kužne bolesti u Milanu.

Još mi je i to spomenuti, da sv. rimska stolica na upros gdjekojega biskupa, i s obzirom na osobite mjestne okolnosti, običaje kadikad podieljivati dotičnim biskupom, na stanovito vrieme, delegovanu vlast dozvoliti „privilegium privati oratorii."

Takovu delegovanu vlast, čini mi se, imade i bečki uzoriti kardinal i nadbiskup, jer sam prigodom služenja sv. mise u ondješnjih privatnih boljarskih bogomolnicah vidjao izvjeseno njegovo ovlašćujuće patentalno pismo.

Toliko sam naumjeo reći o privatnih bogomolnicah, držeć se uglednih pisaca, kao što su: Moy, Reiffenstuel, Prosper Fagnanus, Engel, Barbosa, sv. Alfonzo itd.

---

## Dopis.

Mostar, na staru godinu 1880. (*Katolici u Hercegovini*) Bilo bi zanimivo, kad bi koje vješto pero hercegovačkih katoličkih Hrvata primilo se posla, te opisalo sgode i nesgode svoje tamo od god. 1845.

Zašto upravo od te godine? Od te godine započima nov život katoličkih Hrvata u Hercegovini. God. 1845. izpuni se davna želja njihova, da se odiele u crkvenom smislu izpod vlasti bosanske braće svoje. Koji su uzroci bili, te se braća razdvojiše ne znamo. Nu i za jedne i za druge bilo je od koristi. Stanje katolika u Hercegovini bilo je jadno. Ako igdje, to ovdje potrebno je, da budu biskupije manje. Jer čim su manje laglje ih je rukovoditi, laglje sveštenstvo nadgledati, laglje se i brinuti, da poslovi crkveni idu u redu, da cvatu. Nije nam namisao pisati poviest provincije hercegovačke tamo od god. 1845., jer se nadamo, da će se naći pero, koje će umjeti živimi bojami nacrtati mukotrpnu radnju, nebrojene jade i nevolje, dok se je sve ovo, što sada nahodimo pod mostarskim vikariatom, podiglo. Samo onaj će moći i vierno, a i živo opisati, koj je sam to sve doživio. Mi bi vrlo zahvalni bili onomu peru, koje bi se toga posla latilo; jer mnogo divna, mnogo poučna čitao bi narod hrvatski kod te sgode. Dokle su se naime Hrvati pod austrijskom vladom borili za narodni obstanak, dokle su ostvarali naučne zavode; dotle su morali hercegovački Hrvati uz neprebrojne jade boriti se, da steknu barem to: da smiju mirno u crkvah, po monastirih, po župnih dvorovih Bogu se moliti.

Što će reći to, da hercegovačko svećenstvo god. 1845. pod svojim prvim gvardijanom pokojnim biskupom Kraljevićem moralo je pod vedrim nebom, pod prastarim hrastom više mjeseci i noćivati a i dane trajati; pa onda koliko je trebalo napora, dok se je sve ovo podiglo, što imadu katolici hercegovački! To bi sve zavriedilo, da za to saznade savkoliki narod hrvatski.

Nu, buduć mi nismo dorasli tomu, i buduć se uzdamo, da će koj od naših prijatelja u Hercegovini to iznieti pred narod hrvatski; stoga ćemo mi od naše strane samo nešto, tako rekuć mimogred naspomenuti, što se nalazi za hrvatsko srce utješna, a i poučna kod katoličkih Hrvata u Hercegovini. Neka oproste naši prijatelji, braća Franjevci, što i to iznašamo na svietlo. Iznašamo, da ih ohrabrimo, neka stupaju neustrašivo na započetoj stazi; a nam ostalim Hrvatom neka to bude na pouku, na posliedovanje.

Znade se, jer se i po istih novinah piše porugljivo, da su katolici hrvatski u Hercegovini siromašni. Istina je nisu bogati. Nu je takodjer Bogu hvala istina, da se mole Bogu i da rade; pa im zato ne manjka božjega blagoslova. Kako rekosmo, do godine 1845. nije bilo u Hercegovini franjevačkih manastira, t. j. razvaljenih je bilo; a sada moramo reći, da se hercegovačka provincija nalazi u priličnо dobru stanju. Imali smo sgodu biti u ta za sada dva samostana. Matica je hercegovačke kustodije Široki brig. Manastir sgodan, na liepom položaju. Vidik je š njega prekrasan. Kraj toga manastira stoji dub, pod kojim je nezaboravni prvi gvardijan noćivao, nedaleko počiva u miru božjem prvi vikar apoštolski Barišić, čovjek, koga ne radja svaki viek. U tom manastiru ima dosta prostora. Manastir imade liepih gospodarstvenih sgrada, lepih samostanskih soba. Kraj samostana hrastik. Mjesto je to, za koje bi kazao Psalmista: fundamenta ejus in montibus sanctis, što smo čitali od nekog učenog, a i svetog čovjeka protumačeno: da ima u gorah samostana, gdje se svet život provodi, gdje se Bogu slavospjevi pjevaju.

Taj manastir sgodan je za molitvu, za razmišljanje, za duhovne vježbe. Providnost je htjela, da u ovom siro-

mašnom narodu budu dieljitelji sveotajstva upravo siromašni sinci svoga siromašnog otca sv. Franje. Narod smije na tom blagodariti Svevišnjemu. Ima u redu franjevačkom ta sretna uredba, da kano zrio svećenik ideš na župu, te kad si nekoliko godina na župi bio opet se vraćaš u samostan, neka okupiš raztresene misli svoje, neka otreseš prašinu svjetsku sa sebe. Samo na ovaki način mogli su oni ovako napredovati kroz ovo malo vremena. Jer njih do jedan na župi nije, da skrbi za osobu svoju, već svaki nastoji osvjetlat si obraz, pripomoći narodu, ostat u uspomeni, koja će potrajati i izza smrti njegove. S toga župnici, Franjevci, na župi rade. Dižu crkve, grade župne dvorove, okupljaju puk svoj, na taj način blagoslov šire u narodu i za dušu i za tielo. Koji je vriedniji, odvažniji, poduzetniji, njega stave tamo, gdje treba na konac stvar izćerati. Jedan sprema gradju, nasliednik gradi. I na taj način niču crkve, niču župni dvorovi po župah hercegovačkih. Župnik što prima od puka, to ulaže u crkve, u župne dvorove: puk to gleda, pak se i on natječe sa svojimi župnici. Na njeki način jedni župljani neće da zaostanu izza drugih. Na ovaki način sveštenstvo siromašno uz siromašan puk grade crkve, grade župnikom stanove. Pokraj župnih stanova prave kuće seljaci; te jednom riečju nastaje kršćanska prosvjeta. Onaj, koj je čitao kako samostani odkad postoje, osnov su kršćanskoj bili prosvjeti narodom zapadnim; taj kad gleda, što rade i kako blagotvorno djeluju i to sada samostani ovdje: bit će se na oči osvjedočio, koli veliku korist imade narod od redovnika. I tu bi trebalo vještije pero od našega, da nacrta uspješno, blagotvorno djelovanje samostansko. Franjevac je ovomu narodu zlata vriedan, i nitko mu ga ne može nadomjestiti. Narod je siromašan: franjevac je siromašan. Narod mora raditi: franjevac se znoji u vinogradu gospodnjem. Narod se meće na težke muke: i njegovomu duh. pastiru trnjem je posuta staza života. Jednom riečju, što taj narod na životu uzdržaje, da u istinu ne podivlja: to su njegovi sinci, braća Franjevci. Sve su škole u njihovih rukuh: dakako bezplatno se uči. I na Širokom briegu ima nekoliko pitomaca, kojim se potrebne nauke predavaju: da mogu na filosofiju u kloštar Humac. Opazili smo, da se ovdje djeca samo onomu uče, što im za život treba. Ništa suvišna.

Dogotovljen nije drugi samostan: Kloštar Humac. Taj će biti ljepši od Širokog briega, ako i neće biti ugodniji za stanovanje. U tom manastiru uče se klerici: uzornim im primjerom prednjači njihov duhovnik. Sadanji presv. gospodin biskup osobito nastoji, kako bi taj samostan čim prije dogradio, kako bi obezbiedio sjemenište. Jer, ako i nije za sada velika nestašica svećenstva; to se ipak treba bojati, da neće možbit doskora nastati.

Katolički Hrvati u Hercegovini za sada su u većini. Njihova će biti budućnost. Izza njihovih ledja eto katoličke Dalmacije. Vlada je primorana paziti i bditi oko njihove budućnosti, jer kako su sada mnogobrojni, tako imade nade, da će, kako je narod zdrav i nepokvaren, jošte mnogobrojniji biti: a Bog će dati, da će i njihova braća, naročito koji pristaju uz Izlam, s njimi u zajednicu. Ima znakova. Nije najmanji taj, da ovi mnogo drže do molitve katoličkih svećenika. Dakako, da se ne može reći i naznačiti dan: kad će to biti. Nu, da će i taj dan doći: mi se sigurno tomu nadamo.

Mnogo će tomu doprinieti vlada, ako rieši pravedno agrarno pitanje. Velimo pravedno, neka nitko ne misli, da zato, ako je ove, a ne one vjere: da zato se može nadati povlasticam. Vlada neka svakako razpita prije one, o čijoj se koži radi.

Treba dobro izpitati u čem stoji kamen smutnje. Mi mislimo u tom: što se hoće u jedan red zakupnika staviti one kmetove, koji su pusta zemljišta, šikare, gudure, neprehodna brda izkrčili, stanove si posagradili, vinograde zasadili, pusta zemljišta, nikomu — osim državi — nepripadajuća obradili, što se hoće velim te kmetove državne u jedan red staviti s onimi: koji su pod zakup uzeli kuću i kućište, polja i livade i vinograde turske, da ih obradjaju pod stanoviti ugovor. U tom stoji gordički čvor. Taj se neće riešiti doskočicami: gdje su Turci, koji su oteli, gdje su kršćani kojim su oteli? K čemu to, zar se misli smiriti pučanstvo tim? Ili možda tim: da su prigodom požara izgorjele tapije, posjedovna pisma. Izgorjela su i jednim i drugim. Nu oni, koji su na ugaru ležeća zemljišta i izkrčili i obradili ti živu. K čemu se njim ne vjeruje? Zar da kršćan manje zaslužuje vjere nego-li Turčin?! Dokle taj kamen smutnje ne bude odstranjen neće biti narod upokojen. Narod je taj zdrava uma, pa ne uvidja k čemu katolička vlast uzakonjuje ono, što nije priznavala turska glede tih mukom i trudom jedinih kmeta obradjenih tako zvanih „ograda."

Što smo naveli, da hercegovačka provincija oživila je god. 1845., moramo naglasiti, da od tada i puk katolički sve više napreduje: i da te „ograde" s procvatom religioznim sve više se umnažaju. Stoga se biede redovnici hercegovački, da narod zavadjaju, da narod na neki način podjaruju. A kako će moći vjerovjestnici istine pristati uz očitu nepravdu? Kako će oni reći da je bielo, crno? A kad je na njihove oči narod krčio, narod odkidao kamen do kamena, sadio vinograde, i tad dolazili Turci, te otimali. K čemu navoditi sefer? kano da je i raja pristala uza nj!? Nu ni isti se sefer ne vrši. Ne ima od strane kmetâ zastupnika, dočim jedini Turci na svoju ruku rade, kako hoće. Hoće se nekomu zasliepiti oči, te reći i kmetovi pristaju s drage volje. Pristaju, da ne pomru od gladi. Narod će hercegovački, naročito katolici znati, komu imadu to zahvaliti. Naime tudjincu, a ne Hrvatom. A što na to vele hrišćani? Oni se vesele. Jer čim više smutnja, tim se oni više bogate. Kako stoji š njima glede vjere? Gdje se čita, što radi pravoslavje u Ruskoj, mislimo svećenstvo, proti nihilizmu? Je-li ima ikakvoga glasa o njem? Ne ima. Dočim katolici u Ne-

mačkoj jedini odolievaju i socijalistom i državnomu samosilju. Iz toga možemo suditi snagu našu, i čemu se imademo nadati u borbi katolicizma i pravoslavja na iztoku. Kad će se te borbe doživiti izlazak, tad će biti riešeno iztočno pitanje. Mi Hrvati, ako ćemo imati izdržati najljuću vatru: možemo mirne duše izčekivati konac te borbe. Hrvatstvo kroz katolicizam napreduje u Hercegovini: to smo htjeli tim dopisom hrvatskomu narodu javiti; jer smo čuli gdje hrvatska mladež hercegovačka kraj katoličke crkve na imendan Nj. Veličanstva naše carice izza carevke zapjeva: Još Hrvatska nij propala, dok mi živimo. To je bilo kad je došao tužan glas o potresu. I nije propala: već se bude visoko stala.

---

## Viestnik.

Zagreb. Danas počimamo donisiti niz članaka o katoličkoj crkvi medju Slaveni na jugu. Članci zanimivi svojom sadržinom potiču iz pera vrlo učenoga i glasovitoga u znanstvenom svietu prof. Balana. Imajući pri ruci i sva ona vrela, do kojih svatko ne može, a srcem velik prijatelj Slavena on je spisom svojim mnogo doprineo, te će o braći našoj povoljno suditi i onaj sviet, koji je do sada za nju jedva i što čuo. Radi velike vriednosti ovoga spisa mi ćemo kasnije ove članke na pose otisnuti, da uzmognu doći i onim u ruke, koji ne čitaju našega lista.

— Prečastni proarhidjakonalni ured prvostol. kotara poslao nam je izjavu, koju drage volje priobćujemo, jer radje njoj vjerujemo, nego privatnim glasovom, kojim onda nismo imali razloga nevjerovati, znajući što se je sve dogadjalo prošlih godina. Evo izjave: Slavno uredničtvo! Povodom viesti donešene u Katoličkom listu od 30. prosinca p. g. br. 53, koja glasi (izpustivši ostalo) „žalostno je samo, što se to isto reći ne može o svih krugovih. Čujemo najme, da je i ljetos po crkvah bilo svakojakih smutnjah“ našao sam se ja, kao kotarski proarhidjakon, prinužden, upitati službeno ovogradske župnike i crkvah ravnatelje, gdje su se te smutnje ljetos kod polnoćnice dogodile? i u čemu su one sastojale? — na što mi svakolika subraća svećenici odgovoriše: da jim o tih smutnjah nije ništa poznato, i da je prigodom polnoćnice u svih ovogradskih crkvah, u kojih se je ona obslužavala, najljepši red vladao.

Na temelju ove vjerodostojne izjave slavno uredničtvo molim: da onu krivo priobćenu viest, istini za volju, a svim pravovjernikom na radost i utjehu, uvrstiv ovo očitovanje u cienjeni list, izpraviti izvoli. — U Zagrebu dne 10. siečnja 1 — Konrad Šnap, kotarski proarhidjakon.

— Vis. predsjedničtvo našega sabora sazvalo je narodne zastupnike za nastavak saborskih sjednica na dan 16. o. mj. t. j. u nedjelju. Bi-li u tom mogli naslućivati odgovor na interpelaciju narod. zastupnika J. Lehpamera o javnom svetkovanju nedjelja?

— Postali su župnici: Pajo Krempler u Topuskom a Stjepan Korajac u Matičeviću.

— Njeki štovatelji uzoritoga gospodina kardinala Jacobinija u Zagrebu čestitaše mu novu godinu, na čem jim se on toplo zahvali.

— Nj. c. kr. ap. Veličanstvo imenovalo je arhimandrita Savu Kosanovića vladikom i metropolitom Sarajevskim.

— Povodom žalostnoga dogodjaja, koji doživi naš grad 9. studenoga pr. g. razposla presv. gosp. biskup Sarajevski sliedeću Okružnicu: „Velečastnim i častnim otcem župnikom i njihovim duhovnim pomoćnikom u svoj Bosni. Predraga u Isusu Bratjo! Neizmjerna milost Božja nukuje vjerne svoje i opominje ljubeznim glasom sv. matere crkve, i naredbami sv. vjere; a nevjernike pako i izopačenu i u zloći otvrdnutu bratju našu, koji zabacivši ponukovanja i uredbe sv. zakona posve oglunu i neslušaju riečih božjih, te po njima se i nevladaju: već se zaglibe u zadovoljstvu himbenog ovoga svieta, i griešnih požudah, prkoseć, da tako rečem, istomu Božanstvu, odbacujući sa sebe slatki i lagahni jaram Isusova zakona, i presveto Ime pogrdjujući, ovake, velimo, ponukuje, kara, i pedipsava vremenitimi pokaranji, dapače i narav istu čestoput potakne na osvetu opačinah, ili da uništi neharne stvorove, ili da ih strašnimi biči privede na stazu priznanja mogućnosti Božje, povrati na posluh, i dovede u luku spasenja. — Slična šta ovomu dogodi se u prošlomu mjesecu u srodnoj našoj bratji u Hrvatskoj, gdje strahoviti potresi zemlje tja do Banjaluke doprvši neopisivi strah i štete svake vrste napomenutoj zemlji i stanovnicima, osobito stolnoga grada Zagreba uzrokovaše, buduć da s trešnjom zemlje mlogovrstni bičevi pravde Božije pridolaze. — Nu milost Božja pripustivši tužnoj sada našoj bratji u Hrvatskoj ovu strašnu kušnju, poštedi ih ipak od uništenja, te samo onim udarcem gorkim čini se da je hotjela pravednost Vječnjega dati ostan, i ozbiljnu opomenu, da se čvršće prihvate sv. njegovog zakona i ozbiljnije vrše za čovječansku sreću i vječni spas postavljene ustanove, neprianjajući za onom nezahvalnostju, i da tako rečem mržnjom naprama naredbam sv. vjere katoličke. — Iz ovoga strahovitoga dogadjaja možemo lasno uviditi, da su dobra zemaljska himbena i nestalna, pa zato i nijesu prava bogatstva, kako tvrdi sv. Bernardo govoreći: „bogastva zemaljska nijesu bogastva, već su krieposti bogastva, koje duša sebi pribavlja, da naviek bogata bude.“ — Pa zato nam i Spasitelj Isus reče: „Prikupljajte vama blago na nebu, gdje ga niti hrdja, niti žagrica ne upropašćuje.“ Daklje, bratjo pazimo se i nezdajimo se za ovim prevarnim vremenitim blagom, niti u njeg stavljajmo naše pouzdanje. — Pa ovim spomenutim potresom nesamo našemu bratinskomu narodu, nego i svim ostalim, osobito nami otčinsku prietnju Bog svemogući pokazuje, da mi, do-

bivši slobodu obsluživanja naše sv. vjere, probudimo se jednoč od sna mlohavosti i nemara; sa svim srcem prionemo za uzdržavanje sv. zakona u čistoći izpunjujući podpuno njegove zapoviedi, i sliedeći naredbe i ponukovanja sv. matere crkve; stalni ostajući kao i naši otci Isusovoj vjeri, izpunjujući točno djela kriepostna i bogoljubna, da tim načinom odstranimo od nas nevolje i pokaranja, koja već i kod nas njekoliko godinah ponavljaju se, premda blagim, ali ipak osjetljivim načinom. Bolesti bo, oskudice, pošast marve, i još druge mnoge svima nam dobro poznate nevolje, koje osjećamo, što su drugo, nego spominjanje Svemogućega od nas uvriedjenoga Boga? Odbacimo dakle o predraga bratjo! onu pohlepnost za pribavljanjem i podržavanjem vremenitih imanstva, pak još osobitim načinom nestavljajmo u ista pouzdanje naše, nego jedino oslonimo se u svih slučajevih i stvarih na providnost Božiju, da on s nama i s našim imanjem i svimkolikim stvarima upravlja kako bude njegova sv. volja. — U ovoj pako tolikoj nesreći pretrpljenoj od bratje naše po zakonu, po krvi i domovini, koji su nas u nevoljah naših od pamtivieka podpomagali, — sveta nam dužnost preostaje krstjansku ljubav prama istim pokazati srcem i djelima, to jest molitvom i podporom vriemenitom, prva donosi spas dušama, druga pako tjelesima. — S ovim dakle sredstvima bratinske i zakonske ljubavi pritecimo nevoljnoj bratji našoj, koji se sada u nuždi nalaze, tako da mnogi u ovo zimno doba ni krova nad glavom neimaju; da tako bratinskom ukazanom ljubavju, utješeni i pokriepljeni uzmognu slaviti možnu desnicu Svemogućega, koja udara i lieči, omrtvuje i uskrisiva. — Ovu podporu i pomoć Mi prosimo, te pozivljemo vas napominjajući ono: „čini drugom što je tebi drago da ti drugi učini“ — da im novčanim prinescima sad pritečemo u pomoć, koliko koji po mogućnosti svojoj može. — Častni otci župnici i njihovi pomoćnici blagoizvoliti će kupiti i popisati prineske, ili s oltara ili kojom drugom zgodom, te poslati s imeni darovateljah Našim velečastnim Namjestnicima vanjskim, koji će opet nastojati što prije poslati Našemu Namjestniku veleč. o. fra. Andriji Buzuku u Sarajevu, koji će dotičnim odborim izručiti. — Častni otci predstojnici samostanah ovo pismo prepisavši poslati će obično Fojnički za Livno, Sutinski za Posavinu i Plehan, a Gučogoranski za Krajinu. — Ovo vruće Vam preporučujući i od Boga milost proseći i svekolike iz srca blagosivajući ostajemo u Sarajevu dne 7. prosinca 1880.

Fr. Paškal biskup.

*Rim.* Dogovori ruske vlade sa sv. stolicom, o kojih smo tečaju posljednjiput javili, mogli bi se do skoro svršiti povoljno. Tomu se nadati možemo i s toga, što je državnoga tajnika svetoga otca kardinala Jacobinija vrlo odlikovao ruski car, podieliv mu velekrst reda Aleksandrova s diamantima uz pismo, gdje mu toplo zahvaljuje za trud, što ga uloži kod ovih dogovora.

*Njemačka.* Prvih dana o. mj. dale si javiti njeke novine njemačke iz Rima, da je sv. otac dopustio stolnim kaptolom njemačkim, da mogu birati upravitelje biskupija, te da je sebi pridržao tek teže slučajeve, kao n. pr. onaj u Fuldi. Tko pozna pravo naše crkve mogao je odmah znati, da je u toj viesti malo istine. U Njemačkoj ima biskupija, koje su izpražnjene smrću biskupa. Kaptoli takvih biskupija dužni su po obćem pravu crkvenom birati upravitelja biskupija. Do sada nisu toga činili ti kaptoli, jer bi upravitelji po naredbi državnih zakona morali polagati prisegu, koja se ne slaže s načeli crkve Kristove, a toga im ne može dopustiti ni sv. otac. Druge opet biskupije ni prazne nisu, jer se biskupi tek sili ukloniše, ili su nepravedno izagnani. Kaptoli u takvih biskupijah pravno ni ne mogu birati upravitelja. Istina je doduše, da se po §. 2. zakona od 14. srpnja m. g. takva prisega mimoići i napustiti može, nu izbor ni onda koristio ne bi, jer bi svi ostali svibanjski zakoni i upraviteljem djelovanje priečili, kako su samo štetu nanosili biskupom. Doklegod dakle ne bude korenite promjene u svibanjskom zakonodavstvu malo vriedi sve pisanje o dogovorih medju vladom i sv. stolicom, jer u ovih okolnostih sve to slabo može hasniti.

— U Berlinu ne ima stare godine, kada noćju ne bi bilo strke i redarstvu pune ruke posla. Ljudi, koji nisu voljni napustit starih običaja, skupljaju se hrpimice bud u gostione, bud po trgovih. U takvih skupovih naravno da se govori o pitanjih, koja su kojiput više na dnevnom redu. Ovaj put je antisemitsko pitanje takvo. Nije dakle nikoga moglo iznenaditi, da se je zadnjega dana stare godine po gdjekoji Berlinski trg, po gdjekoja gostiona pretvorila u sbornicu, gdje se je glasnije o pitanju židovskom govorilo. Za čudo je samo bilo, što se je pisalo „o krvavih tučnjah“, o „oštrih borbah“, te „polupanih prozorih.“ Dok je prepirka ma o kojem pitanju u pristojnih granicah, dotlje doći ne smije. Nu do toga u istinu ni došlo nije, bar u onoj mjeri ne, kako su javile novine Semitom poćudne. Na pol službeno javlja se, da do kasne noći nigdje nikakve strke bilo nije, ter je dobar diel stražeće momčadi mogao poslje pol noći poći na počinak. Malo kasnije sjatilo se ljudstva do 500 glava, nu pred jednom samo gostionom, pa ni tu nije bilo tučnje, kakvu opisuju, van samo halabuke, jer je i pojačana straža i hrabrost gospodara smutnji u brzo načinila kraj. Viku su dakako dragovoljno podigli oni, koji mramorkom šute, kad se ma kakva krivica učini kršćanom, koji su dapače spremni u sve grlo raznositi svaku i najnevjerojatniju viest, samo da ponize koju ustanovu kršćansku. Nego takvim načinom slabo koriste i samoj svojoj stvari, jer puca pred očima danas i onim, kojim je do sada bilo tamno.

— Mi smo u glavnom članku br. 53. minule godine spomenuli, kako je sudac žid osudio protestantskoga pastora na novčanu globu, što nije htio položiti zakletvu,

u kojoj se nezazivlje ime Isusa Krista. Ovu izreku htio je pastor sám dodati. Sudac uztvrdi, da se nedozvoljava zakonom propisanoj formuli dodati rieči, koje bi odavale vjersko osvjedočenje pojedinca. Tim povodom prizva pastor proti kazni, a ministar pravosudja izda 18. prosinca pr. g. naputak, u kojem ovo pitanje državnoga odvjetničtva riešava. Ministar kaže, da se istina nedopušta mienjati zakonom propisanu formulu, ali, ako se njoj rieči samo dodavaju, da se tim bitno u ničem nemienja. Sudac neće dakako moći pripuštati dodatke u onom slučaju, ako oni bitno mienjaju sadržaj formule ili se protive onomu uvjeravanju, što ga formula daje. Za to nejma razloga odbiti takove dodatke, koji ništa u formuli nemienjaju već jedino jače podkriepljuju zakletvom dano svjedočanstvo. Protivno načelo u tom pitanju, kaže ministar, dovelo bi na najveći nesmisao, jer bi se tada moralo i to uztvrditi, da je zakletva nevaljala, kojoj se dodala ma samo rieč „Amen." Još manje može se to reći ob onih zakletvah, kojim se dodavaju izreke ili rieči vjerskoga značaja. Protivno mnienje nejma temelja niti u zakonu, niti u zdravoj logici, a osim toga vriedjalo bi se vjersko uvjerenje onoga, koji polaže prisegu.

*Francezka.* Sablažnjivi način, kojimi su se iz gradskih škola odstranjivala propela i drugi vjerski znakovi, prinuka *Buffet-a*, da je ministra u senatu upitao: „Je-li istina, da su službeni organi dne 9. prosinca i sliedećih dana za vrieme predavanja došli u dječačke škole, te na očigled djece skidali propela, slike Marijine i druge vjerozakonske znakove? Je-li istina, da su oni po nekih školah rabili ljestve i motke za skidanje i tako mnogo propela bacili na zemlju i podrobili? Je-li istina, da je ovaj siloviti postupak veliku uzrujanost izazvao koli u učitelja toli u djece tako, da je neki učitelj javno uložio svoj prosved proti njemu, a neko diete pitalo: „Nam se uzimlje Bog, a što će se metnuti na njegovo mjesto?" Je-li istina, da su mnoge obitelji odlučno prosvjedovale proti tomu činu, koj je vriedjao njihova zakonita prava? Je-li istina, da su skinute znakove natovarili na kola i bacili u kut nekoga skladišta? Tko je dao nalog za taj postupak? I što misli učiniti ministar, ako ga neodobrava?" Na ova pitanja odvrati ministar Jules *Ferry*, da je o tom postupku prefekta Herolda dobio prvi glas tek onda, kad su Buffetova pitanja bila već na dnevnom redu. Prefekt Herold je priznao, nastavlja ministar, da su mu organi gdjegdje nespretno i proti danomu naputku radili. Što se pravnoga pitanja tiče, uvjerava Ferry, da u istinu zakon od g. 1850. propisuje vjersku obuku u školah, a naredba od g. 1851. dopušta takodjer po školskih prostorijah propela i druge vjerske znakove. Nu novija naredba školskoga vieća daje pojedinim mjestnim oblastim na volju, hoće-li po školah vjerske znakove pridržati ili ne. Prama tomu je postupak prefektov opravdan, koj se je služio spomenutom novijom naredbom. Na to odgovori *Buffet*: „Zakon od g. 1850. još je u podpunoj krieposti, a dok god parlamenat nezaključi, da se posvjetovnjači škola, dotlje neima nijedan prefekt pravo, vriedjati vjerska čuvstva većine uaroda. Isti komunardi nebi pokazali toliko vandalizma, koliko ga je pokazao prefekt i njegovi organi u skidanju propela." Na ovaj odvrat Buffetov tražio je *Lareinty* uz veliko povladjivanje desnice, da se ova pitanja prime u formi interpelacije na vladu. I seinski prefekt *Herold* uzeo je rieč, te htio odutljim govorom opravdati svoj postupak. Medju ostalim reče: Hoće-li tko laicizirati škole, to mu mora biti prva briga, da laicizira osoblje, program i pokućtvo. Medju posliednje spadaju i propela. Po tom je posve naravno, da sam poslao kola, koja će odvesti to nekoristno pokućtvo. Napokon priznaje, da se on baš na zakon, koj bi taj korak dopuštao, pozvati nemože, ali ga je povladjivalo svekoliko parižko pučanstvo. *Pâris*, član desnice, predloži novi dnevni red, u kojem bi se izrekla nada, da će se od strane vlade popravit ovaj čin, koj toliko vriedja vjersku ćut. Ovaj predlog motivirao je s nekoliko rieči, koje su se dojmile senata. „Zakon od 1850, reče on, zahtieva po školah vjersku obuku, a vi ste ju proti zakonom od g. 1850. i 1865. ukinuli. A kako se usudjujete uztvrditi, da je želja parižkoga pučanstva odstraniti propela? Ta sjetite se samo 2. studenega, kako ovo pučanstvo hrli na grobove svojih umrlih i vi će te se o protivnom uvjeriti. Moja gospodo, danas se nenaviešta samo boj proti klerikalismu već i proti Spasitelju i njegovoj nauci. Svi roditelji, i oni koji nisu katolici, ćute da su ovim činom težko povriedjeni. Mi zahtievamo stoga, da se školi propela vrate, da javno pokažemo, kako nije po Francezkoj prestalo kraljevstvo Kristovo i da je još u nas vjerskoga čuvstva." Prijatelji ministrovi htjeli su dakako na prosto preći na dnevni red, ali ovaj bude zabačen sa 150 proti 124 glasa. Poslie Parisa govorilii su još njekoji uvjeravajuć, da se od vlade odviše traži i da su nespretnu prefektovu postupku najviše radnici krivi. Nu kraj svega toga bude predlog Parisov od senata primljen. Nejma dvojbe, da je taj zaključak očit ukor, te se je očekivalo, da će prefekt Herold ili odstupiti ili ga vlada skinuti. Do danas nebje niti prvo niti drugo učinjeno.

---

**Javna zahvala.**

Velečastni gospodin Leon Lotrić, kapelan u Dobrepoljah pri Velikih Lašicah na Kranjskom, kao i gospodična Francika Gestrin u Ljubljani, usrećili su božićnih svetkovina ovomjestnu katoličku obćinu Franjevačku, darovavši istoj prvi jedan kalež sa monstrancijom u vriednosti od 150 for. a. vr., gospodična pako rečena 5. kazula različitih boja sa odnosnimi stvarmi.

Na kojem veledušnom daru izriče jim niže podpisani najsrčaniju hvalu u ime svoje i obćine svoje.

Banjaluka 30. prosinca 1880.

O. Marko Mariić r. v.
župnik i posjed. zlat. krsta s krunom.

---

Ovogodišnja glavna skupština književnoga družtva sv. Jeronima obdržavati će se običnim redom i načinom dne 27. siečnja 1881. u 10 satih do podne i to u sgradi kaptolske pučke učione.

Prije skupštine služiti će se u kapeli sv. Dizme tiha sv. misa za sve žive i mrtve družtvene dobročinitelje.

U Zagrebu dne 12. siečnja 1881.

Toma Gajdek, k. z.
predsjednik.

---

Svu gospodu, koja žele da im se naslov promieni ili popuni molimo, neka se još mali čas uztrpe, jer ćemo im ovih dana želji zadovoljiti, kad se novi naslovi tiskali budu.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 3.** U Zagrebu, 29. siečnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 6 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

### I.

(*Slavjani; njihovi običaji i njihova vjera. — Korušci pokršteni od Niemaca. — Knez Pribin: nadpop u Njitri.*)

Pleme slavjansko, široko razgranjeno po Europi, bijaše jako počam od vremenâ cara Karlomana. Slavjani se stalno nastaniše u Moravskoj, i za kraljevanja Ludvika Njemačkoga braniše oružjem vlastitu svoju slobodu i stečene zemlje. Nu budući pogani obožavahu poput ostalih sjevernih naroda biele i crne bogove kano principe protivne, i zvahu jih Bielbog i Crnobog. Vjerojatno je, da su nad sve te bogove postavili jednoga Boga jedinoga i najvišega; njegovu sliku, koja se je vidjevala na otoku Rügenu, predstavljala je ogromna statua s četiri glave, a bila je smještena u njekom hramu, koji je bio svetište sjevernih naroda. Ta uspomena na dvovrstne bogove slavjanske, izražene drugom i drugom bojom, bio je takodjer uzrok, sbog koga su oni narodi više od drugih naginjali na mistički maniheisam srednjega vieka. Oni štovahu i mnoge druge manje bogove, i uz vlastite još i druge stranjske, osobito germanske. Njihovo bogoslužje bilo je u staro doba slično bogoslužju Druida, jer su po šumah napravili žrtvenikâ od debela i neizklješana kamena, na kojih su žrtve prikazivali; kada su pako napravili slike bogova, podigli su im proste hramove, oni su žrtvovali ne samo životinje, već i ljude, a osobito često kršćane. U njih je bilo puno praznovjerja; njihovi svećenici proricahu budućnost po trki konja, po crtah izraženih u pepelu. S početka bili su okrutni; majke imale su pravo ubijati kćeri, ako su se bojale, da će biti previše mnogobrojne; sinovom pako bilo je dopušteno ubiti otca, kada se je mislilo, da je star i nekoristan za domovinu.[1])

Da se odvrate od barbarstva te udare putom državne i vjerske naobrazbe, bila jim je od potrebe vjera kršćanska; nu u osmom stoljeću nisu se za to još pokazali dosta pripravnimi, kada su se uz Saksonce, Frize i Dance ljuto borili za svoje bogove. Zato se ni nije njihov kralj Telerig smatrao sigurnim medju svojimi, kada je godine 777, spoznavši vjeru kršćansku, želio primiti krst, nego je otišao u Carigrad, gdje ga je liepo primio Leon slikoborac. Njegovo obraćenje, okaljano možda herezijom, ostâ svakako jalovo[2]). Prva i najčišća svjetlost vjere i naobrazbe sievnut je imala za Slavjane ne iz Carigrada, već iz Rima.

Teodo III., vojvoda Bavarski, uzme za ženu kršćanku Regintrudu, roda kraljevskoga, porekla franačkoga. Ona ga nagovori, da ostavi pogansku krivu vjeru, te primi krst. Sv. Rudberto, biskup salzburžki, poduči ga, i on postane toli vatren kršćanin, te je u svih svojih pokrajinah zabranio pogansku vjeru. To se dogodi oko godine 616[3]). Rudberto nastavi razširivanje

[1]) Helmoldus: Chronicon Slavorum. Lib. I. c. 33. — Saxo Grammaticus: Hist. Daniae Lib. XIV. p. 287 et seq. Francof. 1576. — Thunmann: Ueber die Alterthümer der Obotriten. p. 273, 274. — Karamsin: Storia di Russia lib. I. p. 128 a 141. — Gebhard: Der Slaven etc. I. 21 a 26, 34, 36. — Beckmann: Historische Beschreibung der Mark — Brandenburg II, 347. — Tko bi hotio upoznati staru poviest Slavjana, mogao bi još osim navedenih auktora i ove pogledati: Gerken: Versucht der alt. Geschichte Slaven etc. Leipzig 1773. — Dudik: Mährens allgemeine Geschichte Lib. II. vol. I. p. 79. et seq. Brünn, 1860. i Jirecek: Geschichte der Bulgaren 102. et seq. Prag. 1876.

[2]) Vorburg: Histor. Vol. X. pag. 76. Francofurti, 1659.

[3]) De conversione Baioariorum et Karentanorum; in Freher: Rerum Bohemicar. scriptores, pag. 15. Hanoviae,

vjere katoličke, i odputi se tja u Panoniju. Vrativši se poslie medju Bavarce, podigne u Salzburgu crkvu sv. Petra. Kašnje spoje se Bavarci sa Korušci, da odbiju navale Huna, te uzmu pod zaštitu kneza Boruta, nu pokrajinu mu htjedoše učiniti vasalnom. Borut imao je osim drugih plemićâ i Gorazda sina svoga, i Hotimira, sina svojega brata, kano zalog dati, da će vjeran biti ugovorom. Sam Borut htjede, da se jedan i drugi pokrste. Poslie smrti Borutove postave Franki Gorazda za vojvodu Koruščem. Jedva tri godine poslie toga preda Gorazd svoju pokrajinu Hotimiru. Hotimir je vladao kršćanski sliedeći savjete Modesta, benediktinca irlandskoga, koga mu je za pouzdana druga dao biskup Virgilij. Od toga vremena izašiljani svećenici iz Salzburga obratiše velik diel Korušaca[1]). Arnon, prvi nadbiskup salzburžki, povrativši se od pape Leona, kod kojega je imao obaviti poslove, što mu je Karlo Veliki bio povjerio, bude godine 798. pozvan, da narodom slavjanskim propovieda vjeru kršćansku, i njegova rieč urodi divnim plodom, te on obrati mnoge. Nu on nehtjede napustiti uprave svoje biskupije za volju propoviedanja, niti zanemariti Slavjane, što su bili po biskupiji; zato u suglasju s carem povjeri propoviedanje rieči božje kod Slavjana Teodoriku, čovjeku razboritu i pobožnu. I njega zarede za biskupa, i on preuzme upravu Korušaca i svega naroda u okolini, koja se je protezala sve do Drave i Dunava. Za vrieme sv. Virgilija imao je Modesto svoje sjedište u Saalfeldu[2]); Teodorik pako spadao je pod Salzburg. U ono možda isto vrieme otišao je Vrolfo Pasavski propoviedati rieč božju Moravcem[3]).

Poslie smrti Arnonove nasliedi ga godine 821. nadbiskup Adalran, koji je iza smrti Teodorikove njekoga Otona poslao za biskupa Slavjana i Korušaca. Poslie Otona bio je Osvaldo[4]) biskup Slavjana.

Medjutim se dogodi, da je jedan od velikaša Moravskih, njeki Pribin posvadivši se sa svojim vojvodom Mojmirom, bio prognan. Prognanik nadje utočišće kod Radboda, koji je upravljao na mjesto kralja pograničnom zemljom s one strane. Radbod ga veselo primi, predstavi ga kralju Ludviku, i dade ga podučiti u kršćanskoj vjeri i pokrstiti. Radbod zadrži kod sebe Pribina, dok je ovaj pokazao toliko junačtva, te mu je kralj Ludvik kao feud mogao predati njeke zemlje na Savi. Tu se Pribin nastani, sagradi tvrdju Stari Grad (Moosburg), podigne u Njitri crkvu, koju je posvetio nadbiskup salzburžki, kao što ih je mnogo drugih naokolo posvetio, koje su sagradjene, kada su se oni narodi preko salzburžkih svešenika obratili.[1])

Luitprando, nadbiskup salzburžki, postavi u Njitri nadpopa; i nasljednike mu slali su onamo nadbiskupi salzbužki, dok se nisu obratili i Slavjani s druge strane Drave, te nisu veliki apostoli Ciril i Metod sabrali pod jednoga pastira južne Slavjane i one, koji su obitavali na obalah Dunava sve do granica grčkoga carstva[2]).

## II.

(*Sv. Ciril i Boris. — Odgovor pape Nikole I. Bugarom. — Rimski misionari u Bugarskoj. — Prepirka o duhovnoj vlasti u Bugarskoj*).

Ciril, koji se je prije zvao Konstantin, na poziv cara iztočnoga otidje sa Metodom medju Slavjane. Za ratova Bugara proti Grkom bude sestra kralja bugarskoga, Bogorisa (Borisa) zarobljena i u Carigrad odvedena. Tu se ona obrati na vjeru kršćansku, dočim si je njezin brat na rieči Todora Kufare, zatvorena monaka grčkoga, i sám pripravljao dušu, da se obrati. Kada mu se je sestra povratila, a naročito kada je strašan glad njegov narod snašao, oćuti u sebi Boris, kako mu se nudja želja za krstom, i on zamoli cara Mihaela, neka bi mu dao kakova svećenika, koji bi ga u kršćanskoj vjeri podučio. Mihael pošalje mu Konstantina i Metoda, koji su tu misiju primili ne od shismatika Focija, premda se je ovaj tim hvalisao, nego od svetoga patriarhe Ignacija. Malo ne u isto vrieme, kada i Boris, tražio je i Rastic, vojvoda Moravski, katoličkih svećenika iz Carigrada i Rima, tako da su Ciril i Metod bili umoljeni, neka bi došli i u Moravsku[3]). Oni se dadu na put oko godine 862., probave njeko vrieme u Bugarskoj, koja je bila istina dosta pripravljena, ali ne još

1602. — Velserus: Rer. boicar. pag. 227 et seq. Augustae Vindelic. 1777. — Assemanus: Kalendaria ecclesiae universae Vol. II. pag. 23 et seq. Romae. 1755.

[1]) Velserus: Rer. Boicar. 330 et seq. — De conversione Baoiar. etc. p. 17.

[2]) Mezger: Historia salisburgensis, pag. 203, 243. — Velserus 394.

[3]) Velserus pag. 404.

[4]) De conversione baoiar. et carent. pag. 18.

[1]) De conversione etc. 19. — Dudik: Mährens gesch. I. 124. — Pribin bio je otac Kocelov. Buatus: Origines boicae I. 97, 100. Norimbergae 1764.

[2]) De conversione ecc. 19, 20.

[3]) Hadrijan II. god. 869. piše Svatopluku i Kocelu: „Non solum ab hac sacrosancta Sede petiistis praeceptorem, verum et a pio imperatore Michaele. Hic misit vobis beatum philosophum Constantinum una cum fratre“ — Erben Regesta diplom. et epistolar. Bohem. et Morav. I. p. 14.

spremna, jer se kralj Boris nije znao sasvim odtrgnuti od staroga praznovjerstva; niti su se htjeli dugo zadržavati u ovoj zemlji, hrleći pram Moravskoj, gdje je Kocel već bio kršćanin, jer je vjeru baštinio od svoga otca Pribina[1]), gdje je Rastic, kako se je činilo, više no ikada čeznuo za istinom i krstom.

Medjutim i Boris pokazivaše se sve više i više sklonim na dobro, i to tim više, što su mnogi njegovi podanici postali kršćani. Godine 864. Boris nije još bio pokršten; nu kralj Ludvik Njemački izviestio je papu Nikolu I., da će na skoro dobiti tu veselu viest[2]), a nješto prije toga zamolio je Boris, neka bi mu iz Rima poslali svećenika, da u kršćanskoj vjeri poduče njegov narod. Niti je svećenikâ zatražio samo iz Rima, već i iz Njemačke; vjerojatno je, da ga je na to potaknuo primjer kršćanskoga grada Njitre, gdje su bili svećenici iz Salzburga. I bude onamo poslan latinski svećenik Pavao sa mnogimi drugimi latinskimi svećenici, i oni su vjeru kršćansku propoviedali po cieloj državi bugarskoj, te su obratili i pokrstili kralja i velik diel njegova naroda s tolikom spremnošću, da su se njemački svećenici, izaslani od Ludvika, odmah natrag vratili u domovinu, jer nisu imali što raditi. O grčkih svećenicih nespominje se ni rieči; tako da su bez dvojbe obraćenje Bugara dovršili latinjani, ako ga i jesu započeli Grci, te je skroz i skroz ortodoksna i rimska bila vjera obraćenika bez ljage shizme focijanske.[3])

Boris primi na krstu ime Mihael, i odmah se pokaže veoma pobožnim, jer je često ciele

[1]) Od godine 861. poklanjao je Kocel zemljišta crkvi. — Meichelbech: Hist. Frising. p. 710.

[2]) Christianissimus rex sperat quod ipse rex Vulgarorum ad fidem velit converti et jam multi ex ipsis christiani facti sunt — Nicolaus: Epist. LXI. in Migne: Patrolog. CXIX., p. 875.

[3]) Cum rex Bulgarorum cum propria gente Christi fidem suscepisset per hominem romanum idest quendam presbyterum Paulum nomine — Anastasius Bibliothec. Praef. ad Synod. IV. Const. in Mansi: Coll. max. conc. XVI, 10. — „Legati Bulgarum Radesponam ad regem venerunt dicentes regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conversum simulque petentes ut Rex idoneos predicatores . . . ad eos mittere non differret. Rex . . . Ermenricum episcopum cum presbyteris et diaconibus destinavit. Sed cum illuc pervenissent, Episcopi a Pontifice Romano missi totam illam terram predicando et baptizando jam tunc repleverant. Qua propter isti accepta a rege licentia redierunt in sua“ — Annales Francor. Fuldenses; in Freher: Scr. rer. german. I. 51. — Isto navodi ljetopisac saks., in Eccard. Corpus histo-ricum medii aevi, Vol. II. p. 204. — „Missis ad eum a Sede Apostoli ministris sacri Ordinis.“ — Hermannus Cornerus: Chronicon: in Eccard. I. 474.

noći sproveo u molitvi na golom podu crkvenom[1]). U Bugara bilo je raznih običaja, niti su oni još pravo znali, što do njih drži katolička vjera. Boris dakle obrati se sa svojimi na papu Nikolu, da ih u tom poduči, a Nikola, kako je već bio velik papa, odgovori u veoma mudro pisanom listu, u kojem mu i vjeru mudro tumači, i duboke mu savjete daje, političke i civilne, te, umjerenost spajajuć sa čistoćom nauke, put mu pokazuje, kako da usreći narod svoj pobožnošću i naobrazbom.

Nikola prije svega reče, da „cieli zakon kršćanski ovisi o vjeri i dobrih djelih“; onda jasno protumači nauk katolički, nepotvrdi običaja praznovjernih, dokaza, što su sakramenti, i kako ih treba primati; osobito iztakne svetost ženitbe. Nu ona je strana odgovora najdivnija, gdje Nikola govori o stvarih državnih, pa gdje, razpravljajuć o zakonih, kojimi bi trebalo da se država ravna, jako razborito gleda u sklad dovesti pravednost sa kršćanskom blagošću, te ljubkim načinom od barbarskih običaja odvratiti one narode još divlje i brze da liju krv.

Kralj Boris, malo iza toga kako je s mnogimi svojimi primio krst, imao je ugušiti bunu njekih svojih velikaša. Ovi naime s pogani i s onimi, koji su se dali pokrstiti, ali nisu imali želje postati kršćani, gledali su srušiti kraljevsku vlast, ubiti kralja i na mjesto njega okruniti druge. Kraljevci borili su se proti buntovnikom, te ovi savladani i razoružani padoše u ruke velmoža, koji su kralju ostali vjerni. Kršćanska vjera nije još bila ukrotila one duhove razpaljene i brze na osvetu. Čelovodje i velmože zarobljeni budu na smrt osudjeni; nu kazna, koja je pravedna bila za ote, prekorači granice, kada su se na smrt odsudili i njihovi sinovi; puk i manji buntovnici budu pomilovani[2]). Nu ako je žestoka ćud pobjeditelje, zavedene prvom navalom pobjede, i potaknulu na to, da toliku krv proliju, kršćanska vjera potrese njihovom svieśću i pobudi u njih dvojbu, ni su-li možda sakrivili. Zatraže dakle odluku od pape Nikole, koji odgovori: „da je to grieh bio, jer su poubijali krivce i nevine; da nije pravedno bilo s otci, koji su krivi bili, poubijati sinove, koji se nisu s njimi urotili niti su se latili oružja proti kralju[3]). Nikola istina priznaje, da su strogu

[1]) Ljetopisac saks., in Eccard. II. 204.

[2]) O tih dogodjajih podvojio je njeki povjestnik; nu odgovor Nikole I. jest svjedočanstvo, koje nemožnom čini svaku dvojbu.

[3]) „Nec sine culpa vestra fieri potuit ut proles que in consilio parentum non fuit, nec adversus vos arma sustulisse probatur, innocens cum nocentibus trucidaretur.“ — Ni-

*

kaznu oni zaslužili, koji su se proti kralju urotili, te pošalje Borisu zakonik rimski, koji takove na smrt osudjuje; nu pridoda u isto vrieme, „da o kraljevoj volji ovisi, ima-li se kazna izvršiti; kralj pako treba da oprosti, jer je i njemu Bog oprostio.“ Sa izseljenici ili „s onimi, koji su slobodni, a pobjegli su iz domovine, te su bili ulovljeni, neka se, reče, postupa po ustanovi zakona“; medjutim puno je bilo svetaca, koji su otišli iz domovine te izvan nje bili štovani; nu one, koji nisu drugo ništa učinili, van što su otišli iz domovine, nitko nije nikada smatrao za krivce; s druge pako strane nebi ni slobodan bio, koji god nebi mogao iz domovine otići, niti se odlazak iz domovine može nazvati bieg. Ako je bjegunac sluga, koji se je udaljio od svoga gospodara, imalo bi mu se oprostiti; sluge pako neka imaju na pameti svoje dužnosti navedene od apostola.

Osobito su znamenite rieči, koje je papa Nikola o mučilih pisao Bugarom: „Uhvatite-li koga medju vama kano tata ili razbojnika, a on neće da prizna krivnje, s koje ga biedite, običaj je u vas, da ga sudac tuče po glavi i željeznimi bodili da ga muči ili on sam ili drugi tko, dok neizpovjedi istine. Toga nedopušta ni jedan zakon ni božanski ni čovječanski, jer izpoviest treba da bude slobodna, a ne prisilna, niti je treba izklještiti, nego ju treba saslušati, kada se svojevoljno daje. Ako pako obtuženik neprizna krivnje ni u mukah, a vi za tužbu nemate dokaza, zar vas nije sram i zar nevidite, kako ste nepravedno radili, što ste ga stavili na muke? Nu ako obtuženik prizna krivnju koje nema, jer nemože muku podnositi, tko će drugi račun dati o toli velikoj opačini, van onaj, koji ga na lažnu izpoviest mučilom sili?.. Okanite se dakle sličnih stvari, pa što ste do sada neznajući učinili, budi vam odurno iz dna duše... Kada slobodna čovjeka obtuže, a još mu nije krivnja dokazana, ili neka mu se krivnja dokaže svjedočanstvom trijuh svjedoka i neka se osudi, ili, nemože-li mu se krivnja dokazati, neka se zaprisegne na evangjelju, da nije sakrivio, s čega ga biede, te se na slobodu neka pusti i tim kraj učini onomu sudu.“

U Bugara postojali su strogi zakoni proti onim, koji bi pobjegli, kada je trebalo oružja se latiti za rat; Nikola papa dao je savjet, da se ti zakoni ublaže. Osudio je pako običaj, polag kojega bi na smrt osudili one, koji su na granicah pazili na bjegunce, kada je kojemu bjeguncu pošlo za rukom ma kako izbjeći straži. „Nesudite s tolikom nepravdom, govoraše kriepostni taj papa, sada, kada ste dobili milost, te spoznali Boga toli dobra i milostiva; sada je od potrebe, da odsele gledate spasiti život kolikim više možete, kao što ste dosele mnoge tako lahke duše na stratište vodili.“ Tu kršćansku krotkost preporučao bi uviek Nikola u svojih odgovorih, u kojih još spominje: „Ob onih, koji neće da primu kršćanske vjere, te žrtvuju krivim bogovom i pred njimi se klanjaju, ništa drugo nemam vam pisati, nego da jih gledate o istini osvjedočiti, te k pravoj vjeri dovesti ne silom, već opomenom, nagovorom, razlogom; nu ako jih nikako nemožete obratiti, da niste s njimi se družili, jeli, stanovali; u nijednom ipak slučaju nesmiju se siliti, da vjeruju; što nije s voljom nemože biti dobro . . . u ostalom iztriebite zlo iz sredine vaše, da se neširi kano rak rana, ako s vami ostane.“

Bugari su zatražili patriarhu. Nikola jim odgovori, da će im dati ako ne patriarhu, a ono nadbiskupa, čim njegovi poslanici pravo izpitaju, kakovo je stanje vjere kršćanske u Bugarskoj. Opomene jih medjutim, da se zadovolje biskupom dotlje, dok se uzmogne njetko izabrati za nadbiskupa, kada se vjera razprostrani i biskupi po raznih mjestih imenuju. Svakako se pristoji veli Nikola, da patriarha, nadbiskup ili biskup, koji će jim se poslati, bude posvećen od apostolske stolice, te da se od iste stolice u slobodno vrieme pošalju povlastice nadbiskupske. Onim, koji su želili znati, koji su pravi patriarhe, odgovori papa, da su pravi patriarhe „oni, koji su nasljedstvom biskupa zasjeli na stolice apostolske, to jest oni, koji su na sjedištih ustanovljenih od apostola, kano što su to Rim, Aleksandrija i Antiohija.“ Carigradski pako i jeruzalemski patriarhe nemaju tolikoga auktoriteta, premda se zovu patrijarhe; crkvu carigradsku niti je sagradio koji od apostola, niti ju tko spominje na ekumenskom koncilu u Niceji; nu biskupa carigradskoga zvali su patriarhom više iz blagonaklonosti napram vladarom, nego-li iz kakova razloga, a to samo zato, što su Carigrad nazvali novi Rim.

(Dalje će sliediti.)

colaus: Resp. ad cons. Bulgaror. C. XVII., in Migne: Vol. CXIX. p. 988.

---

**Pastoralna pitanja.** *)

4. Još pet dana, pa eto nam svete Kate. Bože moj, koliko-li se srdaca neraduje tomu danu! Tà to je onaj dan, kada će mnoga i mnoga djevojka postići jedini

*) Vidi br. 7. god. 1879.

cilj svih težnja svojih. Jer upitaj koju ti drago djevojku, bila ona mlada od 15 godina ili stara od 30 i 40 pa ma i 50 godina, djevojko, što ti najviše od Boga moliš? Da se udam, odgovrorit će ti. O čem ti najviše misliš? Kako ću se udati. Dà, dok ona glave nepokrije, dok imena otčeva tudjim imenom nezamieni, ona misli, da se nesmije medju ljude računati, misli, da je ništica na ovom svietu. Eto ti dakle uzroka, zašto se mnogo djevojačko srce svetoj Kati veseli. Veselila se je tomu danu i Mara Dobrinićeva, al sad njekako kan da su joj potonule ladje. A šta joj je, da je tako nujna? Ta i ona je, ko i njezine drûge, dvaput već ozvana, u nedilju će bit treći put, a iza nedilje. . . . Oh, onda da vidiš veselja! Bit će cike i vike, da će čak deveto odjekivat brdo! Dà, bit će veselja, al ne kod Mare. Joj tužna Maro, što ti se je dogodilo? Zar ti se je možda dragi iznevjerio? Bože slobodi! Tà još i sad o njoj kroz selo pripieva: Liepa si mi Maro moja, još je ljepša mladost tvoja! Dà, Martin bi radje u vodu skočio, nego-li svoju Maru ostavio. Što se je dakle dogodilo? E, što se je dogodilo? Nije još došla dozvola za ženitbu, eto to je. Al da vam kažem cielu stvar. Martinov otac Marko na glasu je gazda. Dà, poznaju ti njega ljudi čak iz devetoga sela. Tà tko nebi poznao gazde Marka! I varoška gospoda Marka poznavaju, a sam veliki župan i gospodin sudac, kadgod se s Markom sastanu, uviek mu ruku pruže. A to nije šala, rukovat se s ovakovom gospodom. Bilo to baš licem na Spasovo. Dodje Marko u župni stan. Hvaljen Isus, gospodine! Na vieke, Marko. Kakve mi ti, Marko, vesele glase nosiš? E, ma nije baš ništa zla gospodine. Došo sam do Vas, da Vas upitam, bi-li ja mogo moga Martina oženiti? Znate, gospodine, već sam star, pet križeva već sam prebacio preko ledja, a šestoga nosim, a i moja baba već počima kašljucat. A bome treba sašit, treba oprat, treba zakrpat. E, a da prosti Vaš pošteni obraz, ona već i nevidi pravo. Treba joj svakako zamjene, pa izzato sam nakanio Martina oženit. Curu sam mu već izprosio, znate, Maru Dobrinićevu; poštena djevojka, radina, a već se djeca odavna poznadu, pa nek se uzmu. Sve je to liepo, moj Marko; ali ima-l tvoj Martin dozvolu za ženitbu? Znaš, da ja sad nesmijem nikoga vjenčat, dok nedobije od ministarstva iz Budimpešte dozvole. Neka Vas za to, gospodine, ni najmanje glava neboli. Ja sam dobar sa gospodom, lahko ću ja dozvolu dobiti. Ali Marko, ti još nesmiješ niti tražiti dozvole. Kako to, gospodine? Kako to? pitaš. Kaži mi, Marko, koliko je godina tvomu Martinu? Na Martinje, ako se nevaram, navršit će osamnaestu. Eto vidiš, Marko, do Martinja ti nemožeš niti tražiti dozvole. Jer dok momak nenavrši 18. godinu, nesmije po zakonu niti tražiti dozvole za ženitbu. Al gospodine, ta ja sam o tom već razgovarao i sa gospodinom velikim županom, pa mi je reko, da to može biti. Dakako da može biti, to ti i ja velim, al istom poslje Martinja. Bit će to gospodine i prije, dobar sam ja sa gospodom. S Bogom, gospodine. Sretno Marko, samo pazi, da se nebi prevario u računu. Ni vas brige. Cieloga ljeta obilazi Marko gospodu varošku, ko sliepac kuće seljačke. Al neide Marko nikad u varoš praznih ruku. Zna on, kojim se ključem otvara srce u gospode. Pa povezi ovomu gusku, onomu puru, jednomu janje, drugomu odojka, a gospodinu velikomu županu već je odvezo od poldruge godine hranjenika bravca i pet akova staroga vina, jer gospodin veliki župan nema vinograda. Prodje ljeto, prodje jesen, eto svih Svetih eto i Martinja. Dozvola za ženitbu dolazi ovomu, dolazi onomu, al Martinove još nema. Ozivaju se momci prvi put, ozivaju drugi put, oziva se i Martin. Marko! zovnu župnik otca Martinova. Ta čovječe Božji, gdje je dozvola Martinova? Prekosutra je eto nedilja da se treći put ozove, a ti mi još nisi dozvole donio, a znaš, da ga nesmijem bez dozvole vjenčat. Ama gospodine, gospodine, al sam ja nasamaren! Šta je, Marko? Pravo ste Vi meni gospodine govorili: dok Martin nenavrši osamnaeste godine, nesmiješ ni tražit dozvole. Istom je u nedilju molbenica poslana. Uh! kud je otišlo mojih pet akova staroga vina, ni za petdeset forinti nebi ga pregorio! A onaj hranjenik! tà brat bratu da ga daje, vriedan je četrdeset forinti! A kud su tolike pečenke! Ah ta gospoda! Kad čovjek k njima dodje, onda oko tebe ko lisice: dobri moj Marko, mili moj Marko, ti si ljudina, ti si ovaj i onaj, a kad treba čovjeku pomoći, eto što su iz mene uradili! E, kad ti Marko više vjeruješ svojoj gospodi, nego-li meni. Nisam li ti ja pravo govorio? Al dà, ti si dobar sa gospodom! Pa što ćemo sad, gospodine? Čekat, dok dozvola dodje, da šta bi. — I prodje sveta Kata, prodjoše svatovi, uminu cika, utiša se buka, eto nam prve adventske nedilje. Već odzvonilo treći put k misi, a Marko se žuri u župni stan. Evo dozvole, gospodine. Dobro Marko. Poslje tri Kralja spremaj svatove. A zar to nebi moglo, gospodine, sad biti? Istom je u sriedu sveti Andrija. Marko, Marko! Već si osiedio, a još se nisi opametio. Zar neznaš, da se u adventu nedrže svatovi. Ta znam, gospodine. Al kad još nije prošo sveti Andrija, ja mislim, da se to nemora tako strogo držat. Ti, Marko, misliš, da sve mora ići onako, kako si ti zabiješ u glavu; a vidio si, da to neide. I prodje advenat, dodje Božić, dodje nova godina, dodjoše i sveta tri Kralja. U kući Markovoj, a i Marinoj, kuha se, vari se, peče se, mota se: sutra su svatovi. I dodjoše svatovi u crkvu: Martin i Mara, djever i djeveruša, kum i stari svat i ostali svatovi, dodje i župnik. „Po naredbi svete matere crkve ženi se Martin, sin Marka Smoljanića, i uzima Maru, kćer Jose Dobrinića; ozivaju se treći put.“ Mladenci se vjenčaju i odu podcikujuć i pjevajuć kući. — Pastoralno je pitanje: Smiju-li se ozovi ovako prekidat? i smije-li se treći ozov na sam dan vjenčanja pred svatovi obavit?

5. Mjesec je svibanj. Veli se obično: svibanj je najljepši mjesec u godini. Tu ti se razvilo proljeće u podpunom svojem sjaju: sunce toplo grije, cvieće se

razpupalo, usjevi bujno rastu, pčelice zuje, ptičice milo pjevaju; tako ti znadu taj mjesec hvaliti i u zviezde kovati pjesnici i nepjesnici. Al ove godine su se malo preračunali. E, šta ćeš? Ta i baba vračara se u kartama prevarila: rekla jednomu, da mu je žena nevjerna, a on još ni oženjen nije. Prevarili se pjesnici, dà. Već četrnaest dana što kiša sipi. Pa ni to ona topla pljuskavica, koja sad se izlije na zemlju, a za čas dva već sjaji sunce, ne, ta samo škropi, neprestance škropi, al gdje ti na živo meso kap pane, kan da te iglom bocne. Al hvala Bogu, te i njezino carstvo prestalo, znak, da ništa na svietu stalno nije. Prestala kiša, a sunce baš živo pripeklo, ko da hoće nadoknaditi sve ono, što je za ovih četrnaest dana propustilo. Nedilja je, dan Gospodinov. Na tornju zvoni veliko zvono. Milota ga je slušat, mili Bogo! Voljko odjekuju brda njegovim glasom, a tebi se čini, kan da su to glasovi sa drugoga svieta, koji ti dovikuju: Čovječe, Gospodinov je dan! Šest si se dana znojio i mučio ko mrav, danas je Gospodinov dan, pohrli u njegov stan, ondje mu se pokloni, ondje mu se pomoli, da te ojači, da te okriepi, da ti trud blagoslovi. I čuo dobri puk glas zvona, razumio ga. Eno ga, gdje se iz daleka hrpimice miče, kako se nizbrdice bjelasa, ko stado bielih ovaca. I nakupilo se pobožnoga puka, dubkom se napunila crkva. Treći put je već odavna odzvonilo, a još nema pastira, da stado svoje Božjom rieči poduči, da ga ojači, da ga okriepi, da mu blagoslov s neba izprosi. Odbi jedanaesta, odbi pola dvanaeste, odbi i dvanaesta, a njega još nema. Odbi i četvrt prve, njega nema te nema. Sviet poglêda jedan na drugoga, nezna šta bi? Bi-li išo kući, bi-li još čeko? I poče se crkva malo po malo prazniti. Još je ostala samo gdjekoja baka u kutu, gdje sjedi i čislo prebire. U pol jedan eto župnika u crkvu. Sav se zacrvenio, sve mu curi znoj sa čela. Pa gdje je bio tako dugo? Valjda podalje kod težkoga kojega bolestnika? Ta nije. Pripeklo toplo proljetno sunce, pa mu se pčelac izrojio. A on kao revan pčelar nije mogo taj posao slugam svojim povjeriti, akoprem su već toliko puta s njime to radili, već je moro sam pčelca u košnicu spraviti, pa onda istom, kad je dospio u crkvu. Pastoralno je pitanje: **Smije-li župnik, da si pčelca u košnicu sabere, nedjeljnu službu Božju čak na poslje podne prenieti?**

6. Jeste-li čuli što za onu neman: phylloxera vastatrix? Već joj samo ime „vastatrix“ pokazuje, koli je užasna. Nije se dakle čuditi, kad vinogradare samo to ime strahom i grozom napunjuje. Što je čovjeku i marvinčetu kuga, to je vinogradaru phylloxera. Malena i sićušna vam je to životinjica, da je prostim okom niti nevidiš. Al se koti, potari ju sveti križ, koti se i množi na milijone i milijone. Pa ti se priliepi trsu na koren, i sisa i sisa, dok mu sav sok neizsisa, a onda nebogi trs naravski mora propasti. Muči se doduše godinu dvie, napinje se, otima se, svejedno ko bolestnik, komu je smrt već sjela za vrat, al nema fajde, otet se nemože, osuši se i propane. A što je još najgore, nema tu lieka, svejedno ko ni od smrti. Gdje se dakle ta neman zavuče, najbolje je: izkrči vinograd, pa okuženo trsje spali, da ti se pošast dalje neširi. To vam je dakle ta trsna kuga: phylloxera vastatrix. I naš Gospodin Bog nasadio si je vinograd, plemenit vinograd. I ogradio ga je, i okopo, i kamenje iz njega povadio, sve mu je učinio, što se je samo učinit dalo! „Quid est, quod ultra debui facere vineae meae, et non feci ei?“ [1]) Ali, o žalosti velike i neizrecive! I u Gospodinov vinograd, u taj plemeniti vinograd zavukla se phylloxera! Valjda znate, što kanim time reći. U jednom kraju miloga nam naroda zavukla se phylloxera vastans moralitatem fidelium — pučki konkubinat. Da se je kojom srećom toj pošasti odmah u prvom zametku na put stalo, bila bi se uz složno nastojanje i uz Božju pomoć i uništila bila; al ovako se u sav mah bez zapreke širi, te sisa i pojeda korenje i žilice moralnomu životu dobroga nam inače naroda. Tu bi valjalo uzeti oštar nož, te svaku ovakovu okuženu žilicu odrezati i daleko od dobroga vinograda baciti. Trebalo bi sa svom pastirskom strogosti svaku ovakovu šugavu ovcu od ostaloga stada odlučiti. Ali njekoji pastiri žalibože na to nikakova obzira neuzimaju. Njim je svejedno, bile im ovce šugave ili zdrave, samo kad jim točno vunu i mlieko daju. Iz bojazni dakle, da koju kap mlieka il koje vlakance vune manje nedobiju, neće šugavih ovaca od zdravih da odluče; već jednako u ovčarnicu puštaju zdrave i šugave, jednakom hranom hrane zdrave i šugave, te jednake blagodati — svete sakramente i crkvene blagoslove — diele zdravim ko i šugavim. Još više! Kad bi se koja ovakova bolestna ovčica po naputku „inoga pastira“ svoje šuge oprostiti htjela, a njezin pastir, mjesto da joj rane vinom izpere, uljem zalije i melemom zavije, on ju naprosto odbija od sebe. Čujte pripoviest bez slikâ. Kuc, kuc! U nutra! čuje se krupan, otresit glas. Hvaljen Isus, gospodine župniče. Na vieke. Šta je? Došo sam k Vama, gospodine, rad bi se sa mojom Katom vjenčati. Već odavna s njom živim, imamo i dvoje djece. Pa sad na Veliku Gospu išli nas dvoje na proštenje, i tamo se htjeli izpovjediti. Izpovjednik nas pita: jesmo-li vjenčani? a mi kažemo: nismo. I tu nam stane kazivati: il da se vjenčamo, il da se na uviek razstanemo, ovako da nesmije biti. I nije nas htio niti od grieha odriešiti. Pa sam došo k Vama, gospodine, da nas vjenčate. A jeste se vi ovdje rodili? Da jesmo, nismo. A vi idite, pa se vjenčajte tamo, gdje ste se rodili. Joj, gospodine, ni za nedilju dana nebi mi tamo došli. A kud bi sa nejakom djecom? Nismo mi bogati ljudi, da bi si kola najmiti mogli, mi smo siromaci nadničari. A vi si nabavite od kuće potrebne spise, pa ću vas ovdje vjenčati. Neznamo mi, gospodine, pisat. A vi idite k onomu, koj zna. Pa nebi-li nam Vi, gospodine, htjeli tu dobrotu učiniti, pa nam potrebne spise pribaviti? Vi najbolje znate, što tu

[1]) Is. 5, 4.

sve treba. Pribavite nam Vi to, gospodine, a ja ću Vam pošteno platiti, što bude pravo, ili odraditi. Imam ja i drugoga posla, a ne tu vaš pisar biti. Kad mi potrebne spise donesete, onda ću vas vjenčati. S Bogom! Ode ovaj. Kato, što ćemo? Gospodin župnik neće sam u našu domovinu da piše, a pisar traži 20 for. A odakle nama 20 forinti? Nego znaš šta, Kato? Poznaš-li ti onoga gospodina, kod koga smo se ono izpoviedali? Ono je njekakov stranjski mladi gospodin. Ah, da znam odakle je, išo bi k njemu, on bi nam sigurno to sve pribavio. Al ovako šta ćemo? E, pa ćemo u ime Božje i nadalje ovako živit, ko što smo i do sad. Pastoralno je pitanje: Nije-li župnik s kojegagod gledišta dužan svojim župljanom, pa bili oni i došljaci, potrebne spise za vjenčanje shodnim putem pribavit, i tako jim vjenčanje omogućit?

(Konac će sliediti.)

## Dopis.

S Une. (*Manjak klera*) Koncem stare godine prave račun pravi gospodari, da prispodobiv dobitak i trošak godišnji, odluče kako će u buduće gospodariti.

Neće bit zato s gorega ako-li i ja premda nisam gospodar, jer baš s ničim gospodarit nemam — potegnem bilancu o prirastku i okrnjku lanjske godine kod sveštenstva zagreb. nadbiskupije. Godine 1880. izašlo je u pastvu 12 sveštenika, a ostavilo ju 24 aktivna sveštenika, što smrću, što inakim načinom. Uzmi sad na oko ukupni broj 600 (okrugli) nadbisk. sveštenstva, pa primjeri sa 12 i 24, dobit ćeš 2% tog godišta prirastka, a 4% manjka.

Žalostan vrlo pojav. Kad bi prirast i gubitak skrozimice jednak bio, zabrinut bi nas dosti morao, jer dobra trećina čitavog sveštenstva prevršila je već krepku dobu — 50. godinu; a kamo-li da neće očevidni manjak.

Tomu manjku nastoji se svojski na put stati dječačkim sjemeništem. Pa da i povjerujem tolikoj mu moći, to mu se — po mom mnienju — neće bar još kakovih 20 godinâ oćutiti blagotvorna sila. A potraje-li ovo razmierje pada i rasta, što bi se — ostane-li i na dalje sve pri starom — i priličnom vjerojatnošću zaključivat dalo, to će se do to doba najmanje za $^1/_3$ smanjiti broj sveštenstva nadbiskupskoga.

Bog bi dao, te ne budem zloguk prorok, a tečaj daljnih godinâ ućerao i moja statistička razmatranja u kut babljih stravâ.

Al se bojim, ne odmjeri-li se za dobe dostojna plaća kuratnomu sveštenstvu, da će potrajat ovaj manjak uzprkos i toli moćnom uztuku dječačkog sjemeništa; — jer me o tom osvjedočava još boljma i ona pola carstva našega, koja imade već odavna sjemeništa dječačka.

Rekoh ovo, da si olakšam dušu, osvjedočen budući, da sam tim učinio za boljak nadbiskupije svoje samo ono, što sam smio i mogao kao sirotan kapelan.

## Viestnik.

Zagreb. Novo zasiedanje našega sabora započelo je radostnom porukom premilostivoga vladara, da je njegova kraljovska volja, „da se zakonskim članko I.: 1868. uvjetovano utjelovljenje hrvatsko-slavonske vojne krajine, naime administrativno sjedinjenje postojećega još za sebe krajiško-upravnoga područja, s gradjanskom Hrvatskom i Slavonijom do skora udjelotvori." U tu svrhu potrebno je sada iznova utanačiti broj zastupnika hrvatskih na zajedničkom saboru, pak je naš sabor pozvan, neka izabere kraljevinski odbor, koji će s jednakim ugarskim odborom o tom viećati. Previšnjemu pozivu sabor se je naš odazvao, te je izabrani odbor od 12 lica odputovao već u Peštu skupa s preuzvišenim gospodinom banom.

— Na korist dječačkoga sjemeništa preuzeše prama obvezi sv. misa gg. Majcenić Pavao kod sv. Jane 10; Drabić Lacko župnik u Pribiću 10; Revesz Stjepan žup. u Skenderovcu 10; Ožeg Stjepan župnik u Brestovcu 6; Jugović Jakov žup. u Raiću 10; Hemen Marin župnik u Bogičevcih 10.

— Umro je Stjepan Kos, bogoslov II. godine u Ivancu kod roditelja.

— Za postradale potresom u Hrvatskoj priposla nam redakcija „Hlasa" 88 for.; a za potresom oštećene crkve izvan Zagreba Josip Platnar, kapel. u Kostajnici 4 for.

*Rim.* Kako svake, tako su se i ove godine, poklonili sv. otcu na dan Bogojavljenja italski hodočastnici. Sakupilo ih se je do blizu jedne hiljade iz raznih gradova i biskupija Italije. Medju njimi bilo je osim biskupa, prelata i svećenika takodjer više otmenijih laika. Odpjevav najprije u crkvi sv. Petra psalam „Miserere" i uzev crveni i bielo zarubljen križ s napisom: „Domino Christo servire" i „In hoc signo vinces", prisustvovahu sv. misi, koju je odslužio kardinal Borromeo. Iz njegovih ruku primiše svi takodjer sv. pričest. Poslie odpjevane zahvalnice krenuše u palaču vatikansku, gdje su u „Sala Ducale" čekali sv. otca. Divan je bio pogled na papinski priestol. Okruživahu ga hodočastnici, a družtva sv. Ambrozija, katoličko družtvo mladeži, zajednica sv. Pavla za dobru štampu, radničko družtvo sv. Josipa, sv. Rafaela metnuše tik priestola svoje krasno uresene barjake, da ih glavar kršćanstva blagoslovi. Točno u 12 sati dodje sv. otac praćen od kardinalskoga sbora. Predsjednik družtva „katol. mladeži" pročita u ime svekolike italske katoličke mladeži adresu. Na to se digne sv. otac i prosbori nazočnim slovo. U njem reče sv. otac, da ga vrlo veseli, što oko sebe vidi tolik broj izaslanih italskih državljana, koji svečano dokazuju, kako su sinovskim srcem odani sv. stolici. To je novi dokaz, kako je još u italskom narodu sinova, koji neće napuštati vjeru i odanost prama sv. stolici od praotaca predanu i koji se evo skupljaju oko središta katoličke jedinosti, da složno vojuju u tako žestokom boju, naperenu od protivnika proti

crkvi. „I u naše vrieme“, nastavlja sv. otac, „a to biva u svako burno doba, upiru prijatelji i neprijatelji oči svoje na ovu svetu stolicu, ali dakako raznolikom namjerom i namisli. Ovi ju gledaju i hule neznajući za blagodati, što ih papinstvo izkazalo našoj domovini. Odani sinovi pako vide u rim. stolici puni ljubavi i zahvalnosti providnost božju, koja je htjela, da Italija bude slobodno i častno sjedište namjestnika Kristova. I ovakovom ljubavi opojeni sjećaju se rado u svojem srcu prošlosti. Oni zahvalno priznaju, da je jedina zasluga rimskih papa, što je italski narod prije drugih sbacio barbarstvo, te se u gradjanskom životu tako liepo počeo razvijati. Oni se sjećaju, kako je najviše hvaliti rimskim papam, njihovoj neumornoj i otčinskoj brizi, da se nisu zapleli u vjerski razdor, već su ostali u najužem vezu katoličke vjere, premda je tako raznovrstno porieklo, značaj i život italskih naroda. Oni nezaboravljaju, da su spomenici, kojimi je Italija postala velika pred drugimi narodi, odsiev vjerskih čuvstva. S toga su kao vierni sinovi pripravni onaj vez, kojim su njihovi pradjedovi bili vezani sa rim. stolicom, sve to jače učvrstiti.“ Pod konac spomenu sv. otac još i to, da se vrlo varaju oni, koji misle, da će Italija opet doći na vrhunac svoje slave, bude-li zabacila vjeru, krnjila slobodu i nehajala za kršćansku civilizaciju. I po tom su oni, koji vjeru ljube i prianjaju uz rim. stolicu, ne samo borioci za stvar vjersku nego i borioci za pravu civilizaciju. Ovakovim nemože nitko reći, da neljube domovinu. Na to ih je sv. otac bodrio, da uztraju u vjeri, da ljube crkvu i da se nedadu zavesti antikatoličkim duhom našega doba. Poslie govora podieli sv. otac blagoslov hodočastnikom. Osim toga primi sv. otac darove (sedam kaleža) za siromašne crkve od družtva sv. Petra i ujedno Petrov novčić iz svih strana Italije uz mnoge pouzdanice.

*Engleska.* Posljednjih trideset godina crkva katolička znatno se u svem ojačala u Englezkoj. God. 1850. bilo je 8 biskupija, 826 svećenika, 17 mužkih samostana, 24.000 za školu sposobne djece i 597 crkva. Prošle godine pako bilo je već 14 biskupija († 6), 1962 svećenika († 1136), 134 mužka samostana († 117), 204.752 za školu sposobne djece († 180.753), i 1175 crkva († 578). Radostno je svako srce katoličko kad to čita, tim radostnije, kad se sjeti, što sve nisu trpiti morala braća nam po vjeri u toj zemlji! Pošto su umrla 16 stotine dva posljednja člana tadašnjega episkopata u Englezkoj (Lincolnski biskup Toma Wathon i Toma Goldwel, oba prognana) bili su katolici 111 godina bez biskupa. Još na početku ovoga vieka u cielom Londonu nije bilo valjane crkve katoličke, van samo 12 kukavnih kapelica — a sada su tu čak dvie dieceze. Uslied useljivanja Iraca i obraćanja ponarasao je broj katolika od 150.000 na 1,250.000; obraćenici sačinjavali bi s djecom svojom ciele občine kako u Londonu, tako i u pokrajini. Vrlo je hasnilo, što se je obratio znatan broj svećenika, a da nije po mješovitih ženitbah dosta djece crkvi oduzeto, uspjeh bio bi povoljniji. I želja za redovničkim životom sve je veća, jer se je broj samostana onako znatno pomnožao. Redovnici pomažu kuratnomu svećenstvu, te službuju kod 180 crkva. Najviše je Isusovaca (120), koji rade takodjer u misijah po Indiji, Africi itd. Redovnici ustrojiše posljednjih dvadeset godina do 400 občina, te svagdje podigoše crkvu i školu. U te škole polazi liep broj mladeži, a kako su ustrojene prema duhu kršćanskomu, rukovodjene redovnici i svećenici, a podupirane svimi krugovi, i najvišimi i najnižimi, liepe je nade, da napredak stvari Božje sustati neće.

---

## Književna umolba.

Svu p. n. gospodu, kojoj sam svoje djelce „Kršćanska filosofija“ razposlao na dobrohotno razpačanje, učtivo umoljavam, da mi pošalju novce, ili vrate knjige. — Ujedno bi upozorio s novič svakoga pravoga prijatelja čistosti i zdravosti nauke i škole na prezamašni smier djelca, da nepožali dati 50 novč. u svrhu tako sv. cilja.

Prosim i ostale hrv. listove ovo uvrstiti.

Gruber.

---

## Poziv na predplatu!

Dugo dokazivati veliki upliv čitanja zabavnih knjiga na stanovite slojeve družtva, osobito na krasni spol i nadobudnu nam mladež, bilo bi u more lievati vodu. Svatko bo iole izkusan zna, koli pogubno djeluje čitanje nevaljalih knjiga na nježna srca krasnoga spola i mladeži; dočim isto — na mjesto kako bi trebalo da bude, um razvije, srce oplemeni — otruje dušu. Što je posve naravno, jer tko je kada iz mutna vrutka bistre vode grabio?

Zar da zato posve odsudimo zabavno čitanje? Nipošto. Nastojmo radje širiti dobre knjige, iz kojih da se uzmognu, kao iz prozirna izvora bistri i zdravi nazori zabavljajuć se crpiti.

Ovaku knjigu pružam p. n. občinstvu, pozivajuć, da se predplati na prevedeni družtveni roman **„Angjela.“**

Nije mi tuj hvaliti „Angjelu“, budi mi ipak dozvoljeno navesti, da je čuveni njemački spisatelj iste Konrad Bollanden, svojimi djeli pozor čitave Njemačke na sebe obratio, te je i „Angjela“ osim višekratnoga izdanja i u ine jezike prevedena.

Djelo zapremajuće 15—16 tiskanih tabaka srednje osmine, ostaviti će štampu do **uzkrsa 1881.**; ciena mu mu je u nadi mnogobrojne predplate 85 nč. P. n. predplatnikom, koji pomenutu svotu unapred pošalju, odpremiti će se „Angjela“ bezplatno pod unakrstnim zavojem.

Predplatiti se može kod prevoditelja, i to najjednostavnije poštanskom naputnicom, dočim pouzeće odprema znatno više stoji.

P. n. predplatnici umoljavaju se za točno označenje boravišta i zadnje pošte, da u odpremanju knjige nebude zabune.

Sakupitelji predplatnika dobivaju na 10 primjeraka jedan na dar.

U Veliškovcih u siečnju 1881.

Z. p. Valpovo. **Sjepan Horvat.**

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 4.** U Zagrebu, 27. siečnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Velikomu tomu papi nije bilo dosta, što je Bugarom obširno odgovorio na njihova pitanja, nego jim je preko svojih poslanika poslao raznih knjiga, koje govore o vjeri i zakonih, te jih je naputio, neka bi se u svakoj dvojbi obratili na svoga biskupa, a onda u Rim, ako biskup nebi doticao.[1])

Sve to pokazuje, da su Bugari vjeru primili više iz Rima, nego-li iz Carigrada, te da Focij nije upravo ništa uplivao na njihovo obraćenje Pa sve da je on, a ne Ignacij, Cirila i Metoda medju Slavjane poslao, sve jedno bi bilo sigurno, da su ta dva apostola ne Carigrad već Rim smatrala kano izvor svojoj apostolskoj vlasti; bilo bi sigurno, da je njihovim propoviedanjem po Bugarskoj za vrieme, dok su u njoj boravili, izvedeno, da su Slavjani počeli upirati oči ne u bizantskoga patriarhu, već u biskupa rimskoga. Pače toliko je Boris sa Bugari Rim obljubio, toli slabo je on s njimi za Bizanc mario i malo ga ne prezirao, te je skoro odmah sve propovjednike grčke i drugih narodnosti odpustio, kadà su k njim došli od Nikole I. poslani biskupi Formoz iz Porta i Pavao iz Piombina, jer je htio pri sebi imati samo one, koje je Rim[2]) izaslao.

Osim ona dva biskupa Formoza i Pavla poslao je Nikola u Bugarsku i biskupa Donata iz Ostije, svećenika Leona i djakona Marina, da caru donesu odredbe rimske stolice, pošto se je onda prepiralo o carigradskoj stolici, koju je Focij oteo Ignaciju, i sam ju protuzakonito zasjeo. Nu čim su oni, izišavši iz Bugarske, stupili na granice carevine, ružno jih zaustavi i nedopusti jim ići dalje njeki Todor, komu je bila povjerena straža onih krajeva. Punih četrdeset dana gledali su tu zapreku odstraniti, i nisu je mogli, te se odatle povrate natrag u Rim. Skroz drugče primi Boris Formoza i Pavla. Pače Boris poslie njekoga vremena na toliko obljubi Formoza, te je odlučio njega uzeti za biskupa, i zatražio ga je od pape, kada je ua ovoga poslao poslanike, da mu pošalje novih svećenika, koji bi puk podučavali. Nikola pošalje onda u Bugarsku Dominika biskupa iz Triventa i Grimvalda iz Bomarca. Nu buduć da nije držao za dobro, da Formoz ostavi upravu crkve u Portu, te primi upravu crkve u Bugarskoj, i buduć da onda nije bilo u običaju mienjati biskupije, jer bi mnogim moglo biti na veliku smutnju, kao što se je to poslie i pokazalo; zato je zapovjedio Dominiku i Grimvaldu, neka bi potražili, nema-li koji izmedju svećenika poslanih u Bugarsku, koji bi zaslužio biskupsku čast, i njega neka bi za biskupa izabrali; dopusti ipak, da medjutim Formoz, Pavao i Grimvaldo dovrše u Bugarskoj, što spada na službu biskupsku. U isto to vrieme Nikola zapovjedi, da Formoz i Dominik otidju u Carigrad te razpravljaju o shismi[1]).

Medjutim bude ubijen Mihael, a mjesto njega postane car Basilij, koji otjera Focija sa patriarhalne stolice, te poda Ignaciju stara njegova prava. Nu nova nastane razmirica zato, što si je Ignacij usvajao primaciju u Bugarskoj. Formoz iz Porta, koga je kralj Boris želio imati za biskupa, podržavao je barem tu želju goruću, opetovnim i gorućim moljakanjem[2]), koje je taj

[1]) Nicolaus I. Resp. ad consulta Bulgaror. in Migne: Patrolog. CXIX. 978 et seq.

[2]) Ut omnes a suo regno pellens alienigenas, praefatorum Apostolicorum solummodo predicatione usus missorum . . . decreverit. — Anastas. Bibliotec. Vita Nicolai I.; in Rer. italic. Script. III. p. I. pag. 260.

[1]) Anastasius Bibliothecar. Vita Nicolai pag. 260.

[2]) Importunissime deprecantes. — Anast. Bibliot. Vita Nicolai 260.

kralj najprije upravio na Nikolu I., a onda na Hadrijana II., da mu Formoza dadu za biskupa u Bugarskoj: bio je uzrok, da se je zategnuo izbor biskupa, koga je htjela sveta stolica. Al u to vrieme pošalje Ignacij, možda sam prevaren, Bugarom nadbiskupa grčkoga, koga je on sam posvetio, i tako počme on u Bugarskoj vršiti vlast, koje nije imao. Papa Hadrijan II. osudi taj čin[1]). Ivan VIII., njegov nasljednik na svetoj stolici, poznavajuć Grke, njihovu nestalnost duha, njihovu sklonost na shismu, naumi braniti više nego ikada svoja prava na Bugarsku već i zato, što ju je tim mislio spasiti od mnogih pogibelji, kojim bi bila izvržena, kada bi ostala pod vlašću patriarhe carigradskoga. Njegovi su razlozi bili nepobitni. Nu Ignacij nije ih uvažio, jer je manjkavo poznavao tečaj stvari, tako te se je Ivan obratio na Borisa opominjuć ga, neka se vrati natrag u rimsku crkvu. Boris je pristao na to, da dodje grčki nadbiskup, a to iz prkosa, što nije mogao dobiti Formoza. Zato je Ivan, šaljuć k Borisu svoje poslanike, i raznim osobam na dvoru bugarskom pisao, neka bi gledali kralja svoga na bolje misli dovesti[2]). Patriarha Ignacij bijaše ortodoksan i veoma nabožan, i crkva rimska punim pravom uvrstila ga je medju svoje svetce, nu u bugarskoj prepirci mišljaše on, da brani prava bar dvojbena. Ivan mu godine 878. odpiše: neka bi se zadovoljio stolicom carigradskom; reče mu, da je svim poznato, kako su počam od pape Damasa pa sve do dolazka barbara rimski pape upravljali Bugarskom[3]); i da se čudi, kako tolika svjedočanstva nisu za njega dostatna bila, nego se je, zaboravivši na tolika dobročinstva crkve rimske, proti njoj digao, te joj je oteo jednu od starih pokrajina, posižuć tim u tudju njivu; on pridoda, da ga je u dvaput bezkoristno opomenuo, i još sada hoće da s njim ljubezno postupa, te ga opominje, zaklinje, umoljava po treći put, neka bi u Bugarsku poslao razborite ljude, koji bi iz nje sve one odpremili, koji su od njega ili njegovih podanika zaredjeni, i to tim više, što se nemože trpjeti, da ti ljudi bludnjami okaljaju mladjahnu crkvu. Biskupom i grčkomu kleru u Bugarskoj pisao je Ivan, neka bi napustili tu zemlju, Basiliju pako, neka bi sve činio, da se kraj učini zadnjim ostankom shisme[1]).

Nu Ignacij, koji bi, jer katolik i svet čovjek, sigurno bio Ivana posluhnuo, umre prije nego-li je njegove opomene primio; možda ga je Focij otrovom, kako je to posumnjao Stilijan biskup iz Neocesaree, ili drugim kojim lukavim načinom maknuo iz ovoga svieta, jer se je njegova smrt pred papom i drugimi zapadnjaci tajila.

## III.

(*Sv. Ciril i sv. Metod u Moravskoj i u Rimu; smrt sv. Cirila. — Pravovjernost Cirila i Metoda. — Odpor proti sv. Metodu. — Metoda brani Ivan VIII. — Metod u Rimu; njegov nauk ortodoksan, i odobren od Ivana VIII. — Smrt sv. Metoda*).

Konstantin, ili Cril, i Metod otišli su medjutim u Moravsku. Netreba sada tu na dugo pripoviedati velike napore, koje su već u ono vrieme podnosila ta dva junaka obraćajući Kazare i druge narode, ni toga spominjati, koliko su toga u Moravskoj učinili za vrieme Rastica sve do godine 863.[2]) Samo to treba spomenuti, da su ta dva brata, koji su bili već naučili jezik slavjanski i pismeni jezik tim još usavršili, što su njeka slova pridodali, prevela knjige svetoga pisma i njimi se počela služiti pri svetoj službi, jer su znali, koli velik je broj kršćana, koji su se obratili od slavjanskoga naroda, a nadali su se, da će se obraćenje još olahkotiti, budu-li se crkvene svete molitve sa evangjeljem razumjele. To je Niemce jako smutilo, koji su tim više spremni bili viditi zlo u djelih Cirila i Metoda, čim su više onda na dnevnom redu bila strančarenja i neprijateljstva politička i vojna. Oni se sjetiše, kako su Ciril i Metod bili na strani Rastićevoj za vrieme, dok je proti njemu rat vodio Ludvik Njemački, pa zato su njih dvojicu i njihove sljedbenike smatrali za neprijatelje. Obtuže ih dakle u Rimu, da jezik latinski preziru, da svetu službu narodnim jezikom slavjanskim ponizuju, da se nedrže nauka rimskoga

[1]) Hadrianus: Epist. in Mansi: Collectio conc. XVI. 206. i 414.

[2]) Joannes VIII.: Ep. 57. 77 in Mansi: Collec. conc. XVII. 62 et seq. Vidi i moju Poviest Ivana VIII. Rim. 1880.

[3]) Razumiju se uviek biskupi rimski ne samo u koliko su glava crkve, nego u koliko su metropolite ili patriarhe. Pa zbilja Bugari su zauzimali Daciju i Meziju, u kojih je zemljah papa Damas postavio za svoga vikara biskupa u Solunu. Tako su sudili i njegovi nasljednici. Anastazij spominje o toj stvari: „Nam tota Dardania, Thessalia, Dacia et utraque Hepirus atque caeterae regiones juxta Histrum fluvium sitae Apostolicae Sedis moderamine antiquitus praecipue regebantur et disponebantur . . . Graeci . . . etiam jus quod Sedes Apostolica super praedictas regiones habuit . . . usurpant et constantinopolitanae dioecesi nequiter applicant.“ — Anastas. Bibl.: Praef. in Synod. Const. oecum. IV.

[1]) Joannes VIII. Epist. 78 — 80.

[2]) Wattebach: Beiträge zur Geschichte der Christlich. Kirche in Mähren und Böhmen, pag. 9. Wien 1849. — Dudick: Mährens Geschichte I. 159.

te naučaju njeke nove principe[1]). Papa Nikola pozove jih u Rim. Tom sgodom ponese sa sobom Ciril tielo sv. Klementa pape i mučenika, koje je sám našao[2]). Braća Ciril i Metod navedu papi Hadrijanu II., nasljedniku Nikole I., koji je malo prije bio umro, razloge svomu djelovanju i lahko razprše tužbe svojih protivnika, dokazavši, da im je nauk ortodoksan. Papa uvidi, da su svaku stvar izveli prama kanonu[3]), i zaredi Metoda za nadbiskupa, imenuje ga metropolitom za Panoniju i Moravsku i obnovi stolicu u Sriemu. Prije nego je Metod odputovao, odluči Ciril zadnje svoje dane sprovesti u samostanu u Rimu; i zbilja umre u tom gradu 14. veljače 869.[4]) Veliku čast izkažu pokojniku kako papa tako i kler rimski. Niti je Hadrijan Metodu dopustio, da izvan Rima odnese sveto tielo Cirilovo, koje kler rimski nazva „dragocjenim blagom vječnoga grada", nego ga dade zakopati u crkvi sv. Klementa, kamo ga uz vesele pievke odnesu i u monumenat s desne strane oltara sv. Klementa postave[5]). Medju Slavjani zadržala se je legenda, koja predočuje krasnu predaju o potrebi zajednice s Rimom, a pripovieda se u njoj, da je Metod, kada je hotio tielo svoga brata ponieti u Moravsku, prisiljen bio, da stane na putu, a Ciril da je podigao ruku i prama Rimu ju pružio, naznačujuć mu tim, da ga mora onamo natrag odnieti[6]). Kako se čini, sa svetom braćom Cirilom i Metodom išli su u Rim i njihovi glavni učenici, i tu pokažu oni papi, kano obćenitomu naučitelju, slavjanski prievod svetoga pisma, a papa izpitavši ga i pronašavši ga ortodoksnim dade ga staviti na oltar sv. Petra kano dar[7]). Papa Hadrijan pisao je Rasticu i Kocelu, kako je izpitao nauk Cirila i Metoda, te spomenuo, „da su oni pripoznali prava svete stolice i da nisu ništa proti kanonom učinili", pa da je odlučio Metoda Slavjanom poslati natrag, pošto kako ga je za biskupa zaredio, „jer ga je spoznao kano čovjeka savršene misli i ortodoksna." On odobri slavjansku liturgiju, kojom se je služio Ciril, nu zahtievao je, da se kod svete mise epistola i evangjelje čitaju najprije u latinskom jeziku, a onda u slavjanskom[1]). Sahranivši brata Cirila, vrati se Metod u Moravsku. Ondje nastavio se je rat s Niemci. Svatopluk, nećak Rastićev, budući pohlepan za kormilom, gledao je, kako da izda Rastica. I nije prošlo dugo vremena, i on ga je uhvatio, i predao Karlomanu, koji ga je dao zatvoriti, a poslie mu oči izkopati. Pripoviedaju poviestnici njemački, da je Rastic Svatopluku, pošto se je ovaj kralju njemačkomu podvrgao, stavio zasjede, da ga ubije; nu da je Svatopluk pogibelji izbjegao, Rastica uhvatio i Karlomanu ga predao[2]). Svatopluk je svakako kratko vrieme u miru vladao, njegovo vladanje uznemire ratovi, koji su brzo započeli proti Niemcem. Vojvoda Česke bijaše u ono vrieme Bořivoj, vriedan nasljednik nesposobnih i slabih knezova. Nadbiskup Metod obrati ga na vjeru kršćansku i pokrsti. I tako predobije Metod i Česku za Krista kao prije Moravsku, te se uputi, da pohodi svoju veoma razprostranjenu nadbiskupiju.

Nu nadbiskupa salzburžkoga, koji je mirovao, dok je Metod bio prosti misionar, razjari, kada ga je kao nadbiskupa vidio ulaziti u one zemlje, koje su, kako je on mislio, podpadale pod vlast nadbiskupije salzburžke, a osobito u one, u kojih je Mutimir kao vojvoda Slavonije gospodovao, a koje su ležale medju Dravom i Savom. Adalvin je bio nadbiskup salzburžki, i on pozove konačno Metoda pred svoj sud, pošto se je s njim više putih prepirao. Sudili su Metodu s Adalvinom takodjer biskupi Emanrik Pasavski, Anon Frizijski i još jedan, koji nije imenovan. Svojemu propoviedanju po onih zemljah, o kojih su rekli, da podpadaju pod vlast salzburžku, naveo je Metod za obranbu misiju dobivenu iz Rima, prava rimske stolice na crkvu u Panoniji, vlast podieljenu si od pape, te je prizvao na sud papin. Bila je stvar bar dvojbena; po kanonih i po svakomu pravu nebi se bili smjeli biskupi oprieti prizivu, bili bi morali tu stvar u Rim odposlati; nu oni usuprot prezrievši taj priziv prisvojili su si pravo sami tu stvar odlučiti; zlostavljali su obtužena nadbiskupa osobito Emanrik

[1]) Te su tužbe navedene u spisu: De conversione Baioar. et Karent. etc. pag. 20.

[2]) Translatio corporis S. Clementis martyris in Bolland: Acta Sanctor. Martii Vol. II.

[3]) Contra canonem nihil fecerunt. — V. Dudick: Mährens Geschichte I. 169.

[4]) Legenda panonica S. Cyrilli; in Martinov: Annus ecclesiasticus Graeco Slavicus pag. 170. Bruxellis 1863.

[5]) Vita S. Cyrilli cum traslat. S. Clementis in Bolland: Acta Sanctor. Martii II., 21.

[6]) Vita Cyrilli in Bolland: II. 23.

[7]) Ἐπεὶ δὲ καὶ Παῦλον ἐγίνωσκον τοῖς Ἀποστόλοις τὸ εὐαγγέλιον κοινωσάμενον, τρέχουσι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν Ῥώμης τῷ μακαρίῳ πάπᾳ τὸ ἔργον τῆς ἑρμηνείας τῶν γραφῶν ἐμφανίσοντες, ἐκατηυθύνθη ἐπ' αὐτοὺς καὶ μὴ εἰς κενὸν ἔδραμον. Miklosich: Vita graeca S. Clementis ep. Bulgaror. c. 3. pag. 3. Vindobonae 1842.

[1]) Hunc unum servate morem ut in Missa primo legatur Apostolus et Evangelicum latine dein slovenice — Hadrianus: Epist. ad Rastis. etc. in Legenda panonica S. Methodii pag. 170.

[2]) Annales fuldenses: in Freher I. 33. — Dubravius: Hist. boemica. Lib. IV. pag. 23. Hanoviae, 1602.

*

Pasavski, koji je valjda bio ovršitelj zapovjedi, koja se je izdala proti Metodu, da se progna u Švabsku, on je okrutno s njim postupao, jer ga je pustio trpjeti zimu, jer ga je dao zatvoriti u tjesnu tamnicu, te mu se je i batinami grozio. Zahman je Metod kroz dvie godine i pol opetovno više putih na papu prizivao; zatvorena u kutu Njemačke podržavali su ga udaljena od njegove biskupije, a medjutim se povrate njemački svećenici, koje su Kocel i Svatopluk podnosili, nu koje je Mutimir vojvoda Slavonije ili Srbije primio.[1])

(Dalje će sliediti.)

---

## Pastoralna pitanja.

(Konac.)

7. Sveto je korizmeno vrieme. Župa je dosta velika, a puk rado sluša zapovied svoje majke crkve, koja veli: „Svake se godine najmanje jedan put odredjenomu zato svećeniku izpovjedi, i ob Uzkrsu se pričesti.“ Imamo dakle svaki dan do blizu podne dosta posla i moj gospodin principal i ja. A da znate, nije to baš najugodnije svaki dan po tri četiri sata u izpovjedalnici sjediti, pa sad se nagni na ovu stranu, sad na onu, ovoga pitaj, onoga karaj, ovoga svjetuj, onoga opominjaj. Nije to vjerujte mi lako, nije. Ledja te od onoga silnoga sjedenja zabole, a glava od silnoga onoga šaptanja i napinjanja sva ti se uzpuši, pa jedva čekaš, da ti je poslje dovršene izpoviedi malo čista zraka udahnuti. Bilo tako jednoga po podne, bio dan krasan, ama sam ga Bog može onaka stvoriti. Poslje ručka odmah uzmem šešir na glavu, štap u ruke, pa put pod noge. Kamo ću? Idem na zrak, u krasnu Božju prirodu. Idem ja, idem, ni nepazim kamo. Zadubio se u kojekakve misli. Put me vodio kroz šumu. Ta po šumi je uviek najugodnije šetat, kamo-l ne u proljeće. Tu vidiš cvietak, kako se iz zemlje pomilja, vidiš crvka, kako izpod trave gmiže, čuješ ptičice, kako se žarkomu suncu vesele, a zrak je čist i vedar ko duša nedužna djeteta, a njegov te miloduh zadahnjuje i grudi ti širi i razblažuje. Idući tako opazim već, gdje se crkva susjednoga župnika kroz granje bjelasa. U svom snatrenju nisam ni opazio, da sam već cielu uru od kuće. Ele, kad sam već tu, pomislim si, idem pohodit i starca župnika, bit će mu sigurno drago, da se može s kime porazgovorit, jer kapelana nema, akoprem bi ga nuždno trebao. Dodjem k njemu, on me naravski ljubezno i prijazno primi. Uz čašicu vina stanemo se razgovarat ob ovom i ob onom. Tu mi stane pripoviedat, kako si je njekoje nove stvari za crkvu nabavio, a medju timi da je dobio i krasnu srebrenu kutijicu, u kojoj nosi bolestnikom svetu poputbinu. Zamolim ga, da mi ju pokaže. Eno je, reče, u torbi na klinu medju kabanicami. Skinem torbu sa klina, izvadim burzu, a u njoj nadjem kutijicu. Otvorim ju, da vidim, je-li iz nutra po propisu dobro pozlaćena, jer dan danas ima švindlera svuda. Čovjek za skupe novce mora kakvu god robu primati, osobito kad se poštom naručuje. Otvorim dakle kutijicu, izvadim iz nje komadić bieloga platna razmotam ga, i vidim u njem — malu hostiju. Šta je to? zapitam u čudu župnika. A gle! Prije tri dana išo sam k bolestniku, pa se nije mogo pričestit, a zaboravio sam poslje, da hostiju spremim u Ciborium. A neka ga, doći će opet tko za izpovied, pa imam tu gotovo. Starac sve to opet spremi i metne na svoje mjesto, gdje je i prije bilo. Brzo za tim oprostim se s njime i odem kući. Pastoralno je pitanje: **Smije-li se posvećena hostija držati u sobi medju odielom župnikovim?**

8. Bilo upravo prvoga svibnja na dan sv. Filipa i Jakoba. Išo sam s prodikom u bližnju jednu župu, jer se tamo sbor obdržaje. Vozeć se tako, sretnem svećenika u kolima u običnom svećeničkom odielu. Pozdravim ga i upitam, kamo ide? Zar neće i on na sbor? Idem u selo bolestnika providirat. A gdje Vam je sveta poputbina? Evo je u torbi kraj mojih nogu, pokaže prstom u kola. S Bogom. Tjeraj kočijašu. Drugom sgodom nanese me sreća ili nesreća do župne crkve. Ja da ću zamaknuti cestom na desno, a od crkve ide čovjek s torbom u ruci, a za njim svećenik u talaru. Kamo Vi, velečastni gospodine? Idem jednu baku providirat. Zar je već tako onemogla, te se neće moći pričestit? O, hoće, eno svete poputbine kod onoga čovjeka u torbi. S Bogom, velečastni gospodine. S Bogom, dragi brate, pozdravite mi gospodina principala. Hoću, hvala. Pastoralno je pitanje: **Ima-li valjanih razloga, koji dopuštaju svećeniku ovakovim načinom svetu poputbinu bolestniku nositi?**

9. Zaista krasno je i hvale vriedno, kada si župnik mirnom sviesti može reći: „Dilexi decorem domus tuae, et locum habitationis gloriae tuae.“ Imade, budi Bogu pohvaljeno, dosta revnih svećenika, kojim puno leži na srcu ures kuće Božje. Oni će gledat iz oka iz boka skucat koj grošić, da se ovo popravi, ovo zamieni, treće novo nabavi. Tako nabavio župnik novo crkveno ruho, kako za oltare, tako i za službu Božju. Samo treba ruho blagoslovit, pa da se u njem služba Božja obavlja. Donese dakle župnik sve to ruho na veliki oltar, uzme ritual, pa će ga blagoslovit. A je-li on podarcidjakon, da može crkveno ruho blagoslivljat? Nije. Ili je možebit od samoga biskupa napose tu vlast dobio? Nije ni to. Zašto on dakle blagoslivlje crkveno ruho, a mogao bi ga lahko podarcidjakonu poslati, ili podarcidjakona k sebi dozvati? Zašto? Pitajte njega, pa će vam odgovorit: Zar je podarcidjakon veći svećenik, nego-li ja? Kad ja kao svećenik imam oblast kruh u tielo, a vino u krv Isusovu obratit, zašto nebi imao oblasti ruho, u kojem se presveti taj čin obavlja, blagoslovit? Pastoralno je pitanje:

---

[1]) Sve ove dogodjaje dokazuju listovi Ivana VIII., citovani malo prije.

Može-li se u ovakovom ruhu izvan nužde licite služba Božja obavljati?

10. Prošlo je Ilinje. Nebo vedro kano ribje oko, a sunce pripeklo, pa peče, peče, da će sve izgorit. Muhe navalile, da ih se otrest nemožeš. Sparina, vrućina, ma ko u paklu. Najedan put iz daleka, iz daleka čuješ šum. Je-li vjetar puše? Ne, tišina je ko u crkvi. Il idu kola? Nevidi se ništ. Za kratko vrieme pomoli se na zapadu mali oblačak. I vidiš, kako taj oblačak raste sve većma i većma. Eno ga, već je ko crkva, ko gora. I za njekoliko časaka već se cielo nebo naoblačilo, silan se vihar podigo, frca criep sa krovova, leti cestom slama, diže se u vis prašina, zamaglilo se, stavnilo ko u pol noći. I počme prokapljivat kiša, najprije samo gdjekoja kap, al krupna, a za tim sve gušća i gušća. U zraku huči, Bože mili, kan da su se svega svieta vjetrovi sastali. Stara baka poglêdje u zrak, pa se križa; iznese sjekiru, pa ju oštricom gore okrene, iznese stolčić, pa ga na zemlju nogama u vis položi, iznese sito, iznese rešeto, iznese metlu, i sve to pred kuću na zemlju pobaca. I stane oko kuće obilazit, i na sve strane križat šapćuć po tiho: okolo Bogo, okolo Bogo! Na tornju lupaju zvona da će se razpast. Medju to se otvorili jazi nebeski, i nasta lomot, nasta zveket, nasta prasak, spustio se grad, silan grad. Gromovi ore, gore odjekuju, munje sievaju, strahota, sudnji je dan. I počelo se opet sve to stišavat, tuča prestala, vihar se umirio, još samo kišica sipi, a u oblaku čuje se mukli tutanj. Još čas dva, i sunce se pokaže, al ne onako žestoko, razjareno, ko prije, već tiho, blago, umiljato. I pokaže se na obzorju dûga, velika dûga, kako se glavom i repom zemlje dotiče. Glavu je zabundurila u najveći bunar, pa pije iz njega. Pa tko bi se Božji ondje desio i kraj nje prošo, gdje ona vodu pije, odmah bi se mužkarac pretvorio u žensko, a žensko u mužkarca. Al na svu sreću da čovjek do nje nemože; jer čim joj se primicat staneš, ona odmah pobjegne u drugi bunar.[1]) Nestalo napokon i dûge, nebo se razvedrilo, i svuda opet zavlado blagi mir i tišina, ko u duši skrušenoga pokornika. — Joj, joj, kume Luka, dovikuje susjed susjedu, odoše naši žuljevi, ode naša muka, propadoše naši vinogradi! Jeste ga, ljudi, vidili? dotrča k njima, ko bez duše, baba Bara. Ama koga jesmo-l vidili? Ta pozoja! Velikog, grdnog pozoja, kako ga aer nosi! Sasvim je ko onaj u crkvi na oltaru svetoga Gjurgja. Joj, al je strašan! Pa kamo mane onom repinom svojom, tamo sve sipa tuča ko iz korpe. Joj, pa da znate, koga sam još u aeru vidila? Koga? Susjednog župnika, kako se sa pozojem bori, i sve ga od svoje župe amo k nama potiskuje! Tako je to bilo i prije pet godina. Hrvali se njih dva u aeru, pa pozoj leteć zapne za križ na našem tornju, a križ treskac na zemlju. Je-l se sjećate, kako je svaka duša u župi morala dati po novčić, da se je opet mogao križ na toranj podići. Joj joj, da je naš gospodin župnik bio kod kuće, nebi nas sad toliko zlo snašlo! — U nedjelju dodje starac župnik u crkvu, pa će svojim župljanom: Dragi moji župljani! Vi znate, kako sam vam reko, kad sam k vama došo: dok sam ja kod vas, tuče biti neće. Vi ste mi u to ime obećali, i do sad uviek davali, svaka kuća po kabal vina. I nije vas nikad tuča tukla, kako znate, do sad, i ono prije pet godina, kad nam se križ sa tornja srušio. Al ni sad ni onda nebi bilo tuče, da sam ja bio kod kuće. Pastoralno je pitanje: Smije-li župnik, da koju kap vina od župljanâ dobije, u puku ovako praznovierje širiti?

Nemisli nitko, da su ova pitanja puka izmišljotina, žalibože ili babja zanovetanja, ne, to je sve prava pravcata istina, sabrana iz raznih krajeva naše domovine. A nanizanasu ovdje, ne da koga directe kore i ruglu izvrgavaju, već ako bi koga rad njih zasvrbilo, da se počeše.

Capellanus in partibus infidelium.

---

## Govor msgra. Greutera u zastupničkoj kući pri razpravi zakon. predloga o lihvi.

Prije pobliže razprave o tako znamenitom predlogu moram reći, da vrlo žalim, što je većina cienjenoga odbora napustila svoj prvi predlog i zanj predložila ovaj, o kojem nam je razpravljati danas. Meni je žaliti tim većma, što po mojem trieznom sudu u ovom novom predlogu na preveliku žalost nevidim drugo van bolest našega vieka, jer je i opet puka polovičnost.

Ja priznajem rado, da je to koja ustanova ovoga predloga po nešto nepovoljna gospodi lihvarom, ali ima u njem, a to ću dokazati kašnje, i takovih paragrafa, koji su utješljivi te kažu: „Neka te neprolaze trnci, ta ruke štitnice, koja ti u zakonu od godine 1868. posao toli vjerno štiti, neće doista ni u buduće posve nestati.“ Jer kako ovaj predlog pomoćnicu ruku pruža potištenim tako prijateljicu drugu pruža i lihvarom uz geslo: „Ta vidit ćeš, nije tako zlo, kako se misli.“

Medju ostalim je ovaj prredlog u svojem oslabljenom obliku opet novi dokaz staroj rieči, da je ono, što se u životu sgadja, mnogo jače nego-li nauka teoretika i da se u istinu misli naroda dadu izkriviti i na neko vrieme potisnuti, ali nipošto posve ugušiti. Ta predlog ovaj nije na koncu konca drugo nego daljnja oznaka poslovice: „Bolji dobar glas nego zlatan pas.“ (Živahno odobravanje.)

Nejma dvojbe, da je pitanje o kamatah i lihvi jedno od starijih, da nereknem najstarije od svih socijalnih pitanja. Okrene-li se u životu gospodarstvo, eto ti uviek i nova pitanja uz raznolike odgovore. Ja se š njom tim većma slažem, što sam baš ja istom opomenom opominjao, kad se je ovdje u kući g. 1868. o

---

[1]) Ova bajka o dûgi, kako je ovdje napisana, živi u našem narodu; ja sam ju još djetetom kod kuće čuo. Ima i priričje: „Pije ko duga“, veli se ob onom, koj mnogo pije.

tom radilo, da se ukine zakon o lihvi — opominjao tada, kada su se nekom osobitom žurbom podkapali temelji sgradi pravnih odnošaja te slomile stoljetne poluge proti lihvi za volju krivo shvaćene slobode. (Posve pravo.) Što tada rekoh, izpuni se, ali na veliku žalost. Ja rekoh: Pogrieška u političkom pitanju dade se popraviti, ali pogrieška u socijalnom pitanju može nanieti nesreću i propast generacijam, zla stopa na tom polju može nam biti kobna. (Odobravanje!)

Dvadeset i šesti veljače imao je postati dvadeset i prvim prosinca, jer u čem bi inače bilo ustavovjerstva! (Veliko odobravanje s desna.) Ali razrovano stanje uzpostaviti te povratiti obiteljskomu krugu sreću, za to nismo niti mi a niti vi stvoreni, i to naprosto ne stoga razloga, što u nas ni moći ni sredstva nejma. Facilis descensus Averni — pridodao sam ja — at revocare gradus?!

Moje rieči — kako se po sebi razumieva — nisu se tada slušale. Descensus započe? Lahkoumno se je silazilo u bezdno klimave šljeparije. Narodu počela se je izpijati lihvom krv na takav način, da se je u Europi poštena duša sgražati morala, dok se napokon ova socijalna kužna guka razpuknula nije. Uzalud je bilo, — kako to dva puta učinismo — tražiti zaštitu za oplienjen narod, a ovaj descensus bude proglašen „kao elementarna sila" a za elementarne nesgode nejma naravno državnoga odvjetničtva. Sada nam je revocare gradus, sada valja misliti na spasonosan povrat. Put ovaj vodi nas istina na pravo bojno polje propalih bića, čiji nam glas nemože biti bez silna utiska. Uvesti zakon o lihvi znači samo to, da i naš parlamenat bez razlike stranaka misli na onu: „revocare gradus", na spasonosan povrat, je i množtvo liberalne stranke nije sklono, kako ova osnova dokazuje, u svojoj bolesti i slaboći za volju izkustvom i nevoljom narodnjom pobite nauke preći u dobu, kada se u Austriji čuje samo jedan neoprovrgnut državni jezik, kojega sada i svi govore i svi razumievaju i koj nam iz grada i sela dovikuje: „Spasite nas!" (Čuju se glasovi: tako je, posve dobro.)

Ja, kada pomislim na jednake razprave god. 1868., kad obrazložbu one godine prispodobim s ovom, to moram naravno poviknuti: Kolike-li promjene Božjom providnosti. Tada je obrazložba iztaknula, da je i većina zemaljskih sabora (liberalnih) za ukinuće zakona o lihvi i tada se je čitalo u obrazložbi, kako je i većina političkih oblasti izjavila, da se ukine; a mimogred opažam, da je to žalostan dokaz, kako se najvitalniji interesi, da nereknem prvi i najnuždniji uvjeti za ekonomijski obstanak našega naroda po uredih raznoliko shvaćaju i promiču.

Tada je liberalni zastupnik iz Kremsa proti meni uztvrdio doslovce: „Ja sam u duši uvjeren", reče on „da su mnogi manji posjednici propali jedino stoga, što je tadanja vlada kraj svih zahtievanja državnoga vieća i opetovanih želja (naravno liberalnih) sabora tako dugo oklevala, da ukine zakon o lihvi."

Tada, dakle jedva je tomu dvanaest godina, metnuo se je u stenografijskom izvieśću poslie takove tvrdnje pripomenak: „Prava istina! s lieva." Gospodo moja, ja sam čvrsto uvjeren, uztvrdi-li danas tko ono, što je tada uztvrdio Dr. Dinstl, da će se sada na takovu tvrdnju pripomenuti posve drugo — ona: „Prava istina! s lieva" neće se sjegurno naći.

Dopustite mi, da mimogred na onu vrlo znamenitu primjetbu: „Prava istina! s lieva" nanižem neke opazke stvari i dobi posve primjereno.

Danas možemo u svih liberalnih listovih banke najmanje po dva — ako ne po tri puta — na dan čitati onu dakako vrlo čednu tvrdnju, da se imovina materijalnih dobara a na pose imovina inteligencije može jedino naći na lievoj strani kuće i drugo, da samo srce ljevice toplo ćuti bol naroda — i da samo ona imajuć u ruci sredstva može u brzo odmoći ovoj boli. Sada nam spomenuta: „Prava istina" daje vrlo dragocjen tumač za onu dvostruku tvrdnju. Čujte! Što se najprije tiče izključivoga posjeda inteligencije i naobraženoga svieta, to ja nemogu i neću dirnuti u ovu čednost, a to tim manje, što su baš posljednje sjednice o istini te izjave dale cieloj Europi prejasan, a rekao bi skoro, pobijajući dokaz (Povladjivanje desnice), ona izreka pako „Prava istina! s lieva" kazuje nam, da bi se i ovoj inteligenciji, ne samo, kako zastupnik Dr. Plener misli, u izborih českih veleposjednika, nego takodjer i u tom toli znamenitom socijalnom pitanju moglo odpjevati dosta žalostno opielo. (Tako je! Tako je.)

Što se daljnje tvrdnje tiče, da je najme samo u ljevice ove kuće srce, koje ćuti bol naroda i da je u njezinoj ruci uspješno sredstvo za pomoć, to je i opet ona „Prava istina" kao velik i dvojben znak pitanja iza one tvrdnje. Dvanaest godina — odkad se je ukinuo zakon o lihvi — stoji ljevica kao pozvani kućni liečnik kraj kreveta tako težko oboljela bolestnika, za čiji se život, zdravlje i čilost, milijoni toliko zanimaju; ta on je naša obće ljubljena domovina.

Ima-li ljevica zbilja u džepu onaj ozdravljajući recepat, to neznam, kako je psihologijski moguće bilo, da je svojemu sućustvujućemu srcu nanašala silu više od dvanaest godina; kako je moguće, da je srce puno tako toplih čuvstva u svojoj nesebičnosti ostavilo bolestnika bez pomoći ležati, kako je moguće, da se je pod njezinim rukama nagla bolest u kroničku prevrgla? (Glasovi: vrlo dobro!) Predstavljajuć dakako uviek, da ljevica i zbilja ovo ljekovito sredstvo imade. Nu ona: „Prava istina", je u istinu drastičan dokaz, da nije ona tvrdnja istinita i da ljevica onoga recepta nejma. Jer bude-li tko tek nedavno pogibeljno obleglu seljačkomu stališu obećao, da će ga spasiti tim, ako mu propiše kup lihvara, to je taj kod svakoga pametna čovjeka izgubio pravo, da se njegov recepat u seljačkoj komorici primi

kao spasonosno sredstvo i da se kao pogubniji od konjskoga lieka kroz prozor nebaci. (Povladjivanje s desna.)

Mnogo se grdi „kapelanska mudrost", kako se nazivlje u poznatoj preuzetnosti. Nu moja kapelanska mudrost uvidila je već prije dvanaest godina, da se slobodom lihve neće izliečiti seljački stališ, kako se nije obrtnički izliečio slobodom obrta i seobe. (Tako je.) Sloboda lihve vuče seljaka pred prag, a sloboda obrta i seobe dopušta obrtniku ići kamo ga volja — nu redovito takodjer od glada stradati, gdje hoće i propasti, gdje ga volja (Posve dobro!).

Ako mi se rekne: Tà mi smo tečajem dvanaest godina, što se slobode lihve tiče, mnogo toga naučili, to odgovaram: Ja toga neporičem, ta malo prije izjavio sam za to svoje veselo priznanje. Nu, gospodo, mi i možemo za dvanaest godina nešto naučiti, ta vi predpostavljate u nas preznamenitu darovitost; jer k čemu onda ona vika, da već iza godine i pol nismo duboko ugrezla kola iz kaljužine izvukli, kamo ih je mudrost ovakovih i sličnih zakona dovukla; odakle inače ona vika, da već nismo u pitanju poreznih reforma tvorili prava čudesa? Desnica kuće je tako nevina u zakonodavstvu poreznih reforma, kako vi u resoluciji katoličkoga — konservativnoga sastanka u Lincu (tako je), te nije mogla dalje liečiti oboljeloga slugu. Mi bi bili morali za to nesamo biti u blizini već takodjer u poreznih reformah u većini.

Što se napokon tiče imovine (posjeda) materijalnih dobara, čim se ljevica ponosi, to ja o tom danas neću gubiti rieči. Sgodnije bi možda bilo, da stavim pitanje ob onom: „Kako?" i „Odakle?" bude-li Nj. Preuzvišenost gospodin ministar financija tako dobar, te htio odgovoriti na moje pitanje, koje sada u svoj ozbiljnosti i direktno nanj stavljam, pitanje, koje na stvar spada, jer se tiče lihvarskoga izsisanja naše siromašne državne blagajne. (Nemir.)

Pitanje glasi: „Ima-li što istine u tvrdnji, koja se je toli često i pouzdano ponovila ili možda i poslie toga službeno opozvana bila, da se u istinu za svotu od 9,500.000, koju su t. zv. „Chabrusritteri" upotrebili na kupnju dobara u Češkoj, nije platila prenosna pristojba (Čujte! Čujte!) i da se je sve to sgadjalo sa znanjem i suglasjem ondašnje vlade?" Jerbo po našem toli strogom ovrhnom zakonom bacaju se godimice pred vrata tisuće onih, koji malo ili ništa neposjeduju. Prama tomu je ovakova nepobitna tvrdnja samo z b i l j s k o u z r u j a v a n j e ćuti, (Tako biva, tako je, s desna) to je pravo žigosanje i najveće ogorčavanje proti onim, koji se ponose ostentativno sa svojom imovinom. (Glasovi: Prava istina.) Ja bi voljan bio u obće a napose gospodu na ministarskoj klupi sjetiti onih rieči, koje je nekoč izustio državni kancelar Beust i to 4. lipnja 1867. Uz burno povladjivanje ljevice reče on na tužbu našu o saborskom postupku ovo: „Gospodo, ja Vas moram nečesa sjetiti. Bude-li se ćut ikoga uzrujala, to je briga vlade pomnim okom ovu uzrujarost pratiti. Nu za uzrujanost, koja se izvana unaša, brinuti će se i vlada i državno zastupstvo najbrižnije i n a j s t r o ž i j e." (Osobito povladjvanje ljevice.)

Ja molim, da mi dopustite neka načela spomenuti, koja će me voditi u toj razpravi o tom pitanju. Dokazivanje za ukinuće lihvarskoga zakona ima u sebi nešto postojna, ono je dosta jednostavno i stoga vrstno, da je povod zabludam u pravnih odnošajih.

Pogriešno dokazivanje niče baš u tom, što je ovo pitanje „logijska formula." A tu se mimolaze gotove činjenice, najme da su oni ljudi, kojim novčani zavod i strasti, bezdušnu polapu, nevolju i nejakost pod istim šatorom kriepi i jači.

(Konac će sliediti.)

---

## V i e s t n i k.

Z a g r e b. Posebno povjerenstvo, koje je razgledavalo javne sgrade po okolici zagrebačkoj s potresa nastradale, razgledalo je i crkve, koje su se većim dielom odmah zatvoriti morale. Štetu je pronašlo vrlo veliku — al se ipak, hvala Bogu, neće morati posve rušiti onolike crkve, kako smo se s početka bojali. Čujemo, da će nam se očuvat i Remetska crkva, makar i bez liepih onih slika. Kako je velikomu dielu župa u ovoj okolici pokrovitelj bud uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup, bud prečastni prvostolni kaptol nje je i zapao ovom sgodom vrlo znatan trošak. Tako će primjerice prečastni kaptol po svojih župah i kod sebe imati troška do 200.000 for. Priteći će pako svuda u pomoć i visoka vlada, koja namjerava diel novca namienjena s potresa nastradalim upotrebiti što za gradnju, što za popravak crkva i župnih stanova.

— G. Mirko I v a n i ć postao je župnikom u Kupčini, gdje je do sada bio upravitelj.

— Premješteni su duhov. pomoćnici: Franjo Petrović iz Hlebina u Kutinu; Stjepan Bolfan iz Bosiljeva u Zaprudje; Josip Kumrić iz Zaprudja u Bosiljevo.

— Na katehetički izpit došla su dva duh. pomoćnika.

— Danas je glavna skupština družtva Sv. Jeronima u kaptolskoj školi. Prije čitana je sv. misa u kapeli sv. Dizme za žive i mrtve dobročinitelje družtvene. Ljetos, hvala Bogu, predsjeda sam presvietli gospodin predsjednik, u čem ga je lani na žalost svih učestnika zapriečila bila nenadana bolest.

— Sestre milosrdnice sv. Vinka Pavlova u Zagrebu imale bi otvoriti škole i sirotišta u južnoj Bugarskoj. Predstojničtvo samostana milos. sest. primilo je u tu svrhu znatan broj sv. misa. P. n. gg. svećenici, koji bi voljni bili poduprieti plemenito djelo, umoljavaju se ovim da se jave predstojničtvu samostana izjaviv ujedno, koliko bi sv. misa mogli preuzeti.

*Cislajtanija.* Zastupnička kuća razpravljala je o.ih dana o zakonu proti lihvi. Skranje je doista bilo vrieme,

da se već jednom na put stane svakojakomu gulenju, koje je sav mah preotelo po zemljah u carevinskom vieću zastupanih, a sve pod plaštem, dapače i uz pomoć modernih sloboština trgovine, obrta itd. Odmah, na početku razprave (18. o. mj.) zapanji kako cielu kuću, tako i obćinstvo, vrlo znamenitim govorom mons. Greuter. Mi smo taj govor već danas započeli štampati, a uzdamo se, da će budućiput biti već sav u rukuh naših čitatelja. Kad ga pročitaju, viditi će, koliko je duboke istine u njem, i gdje bi družtvo jedini i trajni liek naći moglo velikim ranam s kojih danas boluje.

— Kardinalu Kutschkeru pozlilo je ovih dana jako: Pala mu kap. Nesvjestica uviek traje, a s njom i neprestana pogibelj za život.

*Njemačka.* Kulturni boj osjetlive je rane zadao i crkvi. Ustanove svibanjskih zakona o naobrazbi i namještanju svećenika; o crkvenoj disciplinarnoj vlasti i o sudu za crkvene parnice; o upravi izpražnjenih katoličkih biskupija — ove ustanove razlog su, što je danas ne samo njekoliko biskupija bez biskupa, nego i vrlo mnogo (po svih biskupijah ukupno do 1598) župa bez župnika, te bez svake duhovne pastve. Gdje je umro župnik, ili odkle je on izagnan, tu se ne može namjestiti nasljednik, jer država traži od njega, čega po svećeničkoj sviesti svojoj nikada učiniti ne može. Vjerskim potrebam duša u takvih župah nije mogao prije nikako udovoljavat župnik susjedni, tek lani člankom 5. srpanjskoga zakona dopušteno je to onim susjednim svećenikom, koji su u svojih župah namješteni bili već prije svib. zakona. Po gotovo pako ne može ni sada službe božje tuda vršiti svećenik stranjski. Ne prikazuje se tuj ni na poveće blagdane nekrvna žrtva, ne čuje se često rieč Božja; ne tješe se žalostni, ne sokole slabići; ne ima tu duševne okrepe iznemoglim ni u čas smrti, kad svom dušom za njom vape. To stanje, biedno stanje ovo pretežko je snositi i jedan samo čas, a kamo-li ne na desetke godina! Pa ipak, katolici njemački trpili su sve to godine i godine! Nego nepravdi mora biti ipak jednom kraj. Otvorit je opet vrata istini. Vladi njemačkoj pružali su za to sgodu zastupnici na saboru višeput raznimi predlozi svojimi. Nedavno učini to isto opet zastupnik dr. Windhorst svojim predlogom, neka se dielenje sv. sakramenata i čitanje sv. mise nekazni zakonskimi ustanovami: *a*) od 11. svibnja 1873. glede naobrazbe i namještaja svećenika; *b*) od 12. svibnja 1873. o crkvenoj disciplinarnoj vlasti te o sudu za crkvene poslove; *c*) od 20. svibnja 1874. o upravi izpražnjenih katoličkih biskupija; *d*) od 21. svibnja 1874., kojim se popunjuje zakon od 11. svibnja 1873. glede naobrazbe i namještaja svećenika; *e*) od 22. travnja 1875., po kom se obustaviti imadu prinosi, što ih država daje za uzdržavanje katoličkih biskupija i svećenika. Kako njemačka vlada, odkad pade Falk, u sve grlo pronosi, da ne misli ni s daleka štetu nanositi crkvi i vjeri katoličkoj, da je spremna pružiti pomirnu ruku sv. stolici — mislio bi svatko, da će ona rado prihvatiti ovaj predlog, jer će za konačnu pomirbu biti ovo njekakav modus, i jer napokon on ništa drugo ne traži, nego neka se dopusti u praznih župah čitati sv. misu i dieliti sv. sakramente onim svećenikom, koji su namješteni poslje svibanjskih zakona i koji su redjeni poslie tih zakona, a jednih i drugih država do sada nepriznaje. Al da. Laglje je govoriti, nego činiti. Laglje je puku katoličkomu dovikivat, tvoji smo, tvomu smo dobru radi, nego-li i djeli pokazati to isto. I za to se proti predlogu Windhorstovu digla vika još prije, nego li je podnesen, te se o njem tek nješto čulo. Kad bi se primio, misle ljudi kod vlade, da bi pogrižen bio temelj zakonom svibanjskim! Njim da se prikrivaju njeke više političke težnje! Papi da bi se pružila sgoda, poslati na njemačke župe svakojakih inostranaca! A sve ovo na sav se glas kazuje u isti čas, kad sv. otac nalaže njekim kaptolom, neka biraju kapitularne vikare, da pokušaju, ne bi-li u radu prema državi srećniji bili od pokojnih biskupa! Tako žestokom vatrom dočekan predlog uz glasove središta jedva će dobiti još koji, ako se u zadnji čas ne predomisle konservativci. Njeki od njih misle predlog odbaciti, ali uz rezoluciju, neka vlada što prije popravi cielo zakonodavstvo svibanjsko. A dotlje katolikom ne bude druge, nego i opet trpiti.

---

### Promjene u biskupiji djakovačkoj.

Preuzvišeni gospodin biskup blagoizvolio je preč. g. kanonika Gjuru Streita riešiti ravnateljstva sjemeništa, imenovav ga prodirektorom lyceja. Na njegovo mjesto imenovan je ravnateljem preč. g. kanonik i opat Filip Molnar. — Veleč. gg. Antun Hinoranyi i Adolfo Večerin imenovani su upravitelji župe Vinkovačke. Antun Istvanić, kapelan gornjega Osieka premješten je u Drenje, a Antun Jakševac, kap. Vrbički u Semeljce.

---

Vriednomu našemu sugradjaninu g. Andriji Huzeku, koj je crkvi sv. Marije krasni svetionik poklonio, izrazuje se ovim najtoplija zahvalnost.

Konrad Šnap,
prvostolni župnik.

---

### Javna zahvala.

Preč. gosp. Franjo Huszar, opat i kanonik, obradova puk čazmanski liepom božičnicom, prikazavši župnoj mu crkvi prekrasnu ljubičaste boje kazulu, dočim ju već godine 1878. veleliepnom misnom knjigom, godine pako 1879. skupocjenim kaležom obdari. — Na kojih veledušno poklonjenih darovih, podpisani za najugodniju smatra si dužnost u ime svoje, i župljana svojih najtopliju izraziti zahvalnost.

Karlo Vran, župnik.

**☛ Ovomu broju priložen je 1 arak.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

## Dužnosti župnika. [1]

(Priredio — s.)

(Dalje.)

### VI. Sablazni zapriečiti.

#### 1. Sablazni pogibeljne vjeri.

Srećan je onaj župnik, koj ima župljane utvrdjene u sv. vjeri. Jer dok je vjere u puku sve je lahko, budué je ona temelj svih kršćanskih krieposti. Bez vjere nemože biti niti ćudoredja niti krieposti. Obstoji li kakva pogreška u župi, dok je samo vjere, lasno će se popraviti. S toga se i uvidja, da je župniku dužnost bditi nad svojimi pučani u pogledu vjere, te pomno paziti, da se medju pučane neušulja koji, tko bi razprostranjivao kriva načela proti sv. vjeri. Dogodi li se ipak, da se zbilja koji uvuče medju njegve ovce, mora svimi silami nastojati, da nestane takve sablazni. Ako bi bio on plaćeni poslanik kojega družtva, župnik mora oprezno postupati proti njemu, jer od takova čeljadeta nemože očekivati drugo van smjeh i podrugivanje. Nikada lično proti njemu postupati, budući ovakovi ljudi neimaju niti mrve ćućenja vjerozakonskoga i moralnoga, budué njekim baš izticanjem pokazuju se puni prezira i mržnje proti župniku, jer znaju, da je župnik protivnik njihove službe, tim više, ako su osvjedočeni, da su zaštićeni, te da se imaju u potrebi na koga nasloniti. Župnik će ponajbolje učiniti, osobito nada li se, da će sablazan zapriečiti, ako javi to svjetovnomu poglavarstvu, svakako pako obaviesti o tom biskupa, te mu razjasni cielu stvar. Mi u njekih krajevih već smo toli sretni, te nas ovakvi plaćenici i „kulturträgeri“ u pogledu vjere pohadjaju, nu i ondje, kud još ovakvi nedoprješe, ima ljudi, kojim je najmilije zabadati se u vjeru, u ono što najmanje shvaćaju, pa šire zločesta načela i pred prostim pukom, a tobož inteligentnijim pružaju pogibeljne knjige, te razvraćenim duhom pisane novine i romane. Ovi su jošte pogibeljniji nego poslani plaćenici, jer ih je više i laglje pripuzu u razne obitelji. Kako će župnik najsgodnije ove opomenuti, napomenusmo, gdje govorismo, kako valja opominjati nevjernike i one, koji preziru svećenstvo.

Župniku je paziti, koje istine najvećma i najradje pobijaju, te će ove češće puku tumačiti jasno i glasno, točno i obširno, pače može i spomenuti same prigovore proti vjeri, ako su većemu dielu puka poznati, te ih pobiti. Tako će puk imati uviek na umu uztuk onih krivih načela. Vrlo uspješno sredstvo jest takodjer, ako župnik češće sjeti župljane na one rieči sv. Pavla: Haereticum hominem devita (Tit. 3, 19), ili na one sv. Ivana: nolite recipere eum in domum, neque ave ei dixeritis (II. Joan. 10). Reči sv. pisma nemilo zvone neprijateljem naše vjere, te bi želili, da su izbrisane, budué po njihovu protivne duhu vremena i religiosne snosljivosti, što je značaj našega vieka. Uprav s toga treba ih češće spominjati, te im dati osobitu važnost u govoru, neka ih znade i puk, kako nitko s njima obćiti ni družit se neće, da nepadne u isto zlo, u njihove raztegnute mreže. Župnik će opominjat gorljivo vjernike, da s ljudi sumljivimi u vjeri nesklapaju nikakva prijateljstva, još manje da se povjere njima, osobito pako preporučit će gospodarom kuća, da sve članove svoje obitelji od njih vjerno čuvaju. Ovo će biti obrana dobrim, ne samo da se nepokvare, već će ovime nevjernici biti odlučeni od raznih sastanaka, od obćenja s odličnimi i cienjenimi obitelji, te neće imati nigdar u dotičnom mjestu niti puno vjere, a još manje upliva. Tako će štete, koje bi proizašle za vjeru, biti barem većim dielom zapriečene.

Najvećma pako paziti je na to, da se nedopusti poslanikom krivih vjera i drugim nevjernikom stvarati javne učione, pa bilo samo za čitanje, pisanje i računanje, budué se oni ovim sredstvom služe, da utuve u srdca djece pogubna načela. Može se dogoditi, da se takva učiona otvori proti volji župnika, tada mu nastaje dužnost zaklinjati roditelje, neka nešalju u nju svoju djecu. Da se pako potrebom sbog nauka djeci nemogu izpričati, jer da u mjestu neima niti druge škole, niti kojeg učitelja, župnik će se s toga pobrinuti, da dobije u svojoj plovaniji učionu, a u njoj pobožna i bogobojna učitelja, o čem ćemo kašnje još koju reći.

Budué takodjer nevjernici punom rukom razširuju bezvjerne i nemoralne knjige, s toga će župnik nastojati, da odstrani ovo drugo sredstvo pogubno i ubitačno. Češće će govoriti ne samo proti čitanju zlih knjiga, već će takodjer gorljivo opomenuti sve one, koji bi imali takve knjige, da ih ili njemu predadu, ili spale na vatri. [2]) Svoju želju postići će laglje, ako mjesto zlih knjiga pruži im dobre, tim će zamieniti otrov dobrom hranom. Opaža li župnik, da je puk željan čitanja, toplo mu tada preporuči družtvo sv. Jeronima, tim će zapriečiti, da se medju puk neširе kojekakve knjige. Pamtiti je župniku, da mu je ponajglavnija dužnost očuvati vjeru neozledjenu krivimi nauci, koja je temelj vjerozakona i svih kršćanskih krieposti. Tko ima vjeru, pa bio i grešnik, svaki se čas može popraviti, služeć se sredstvi spasa, koja su uvjek svakomu pripravna u crkvi katoličkoj, nu koji se od vjere odvratio, njemu je rečeno ono Evangjeliste: jam judicatus est (Ivan 3, 18).

[1]) Vidi br. 49. i 50. od g. 1879; 30 32 od g. 1880.

[2]) Ovdje pisac napominje, da mogu i danas kršćani paliti zle knjige, ko što su činili prvi kršćani. U nas bilo bi najbolje: ako župnik uvidi, da ima u svojoj plovaniji razširenih protuvjerskih knjiga, savjetovati pučane, neka ih njemu na uvid donesu. Jer paljenjem mogle bi uz zle izgoriti i dobre, što se je prije kadkada i dogadjalo.

### 2. Sablazni štetne ćudorednosti.

Ljudi su više skloni na zlo, mehkoputnost i razkalašenost, nego li na nevjeru. Praktičnih atheista ima dosta, a redki su, koji nepočituju njeko više biće, zvali ga bilo kojim imenom. Ne može drugčije ni da bude, jer tada morali bi dvojiti o zdravom razumu onih, koji to taje, što veli negdje Cicero. Nevjera hara i obara u čovjeku svako plemenito čuvstvo, svaki uzvišeni podhvat, nu nije tako razširena; dočim razuzdanost i nemoralnost više ima pristaša i daleke ima granice, jer se hvata lasno mnogih. Bezbožci su dakle riedki, a razuzdanaca je mnogo. Ovi stoga i mnogo škode ćudorednosti, budać im nije jako težko povesti za sobom mnoge, pošto već sama narav potiče ljude na to, osobito kad se mah prepusti tielu, njegovim najnižim nagonom, a kad se napusti gospodstvo nad vlastitimi pohotami te se nepozna ili se neće poznati ona: regnum coelorum vim patitur (sv. Matej 11. 12).

Stoga će i župniku biti sv. dužnost pobrinuti se, da mu je u plovaniji pohvalna ćudorednost, da u puku vlada čistoća nepokvarenih običaja. Župniku je nastojati, da uz istinitu vjeru bude i pohvalno ćudoredje, a sve sablazni, koje namjeravaju moral u puku umanjiti i uništiti, svom gorljivošću od stada svoga odbiti.

Što može u našem narodu moral pokvariti? Ja sam baš nedavno ponovno čitao satir napisan po Relkoviću, u kojem pripovieda, kakvih sve škola ima u Slavoniji. Prva škola naziva se prelo, druga divan iliti posielo, treća kolo, gdje se uče igrat i svakakve lakrdije pjevat.*) Da rečemo štogod od ovih škola, kako ih Relković imenuje. Svaki narod ima svojih običaja dobrih a i zlih. Nerazumno radio bi onaj župnik, koji bi nastojao naprečac namah ukinuti one običaje, makar baš i ne najbolje, koji su uvreženi u put i krv naroda. Takovi su pomenuti običaji. Ne samo u Slavoniji, za koju je pisan ovaj satir, već po cieloj Hrvatskoj razšireno je n. p. kolo, prelo. Kolo se, istina, obično igra u blagdane, i to odmah poslje svečane mise, a nedaleko crkve. Pjevaju se pjesme ili narodne ili prigodne. Jedan mužkarac vodi, navadno odličniji u selu, pače ima župa, čuo sam to na otoku Krku, da u većih i odličnijih svetkovinah sam župnik otvara kolo, te započme ovaj narodni ples. Igra li se ovakvo kolo, te zabavlja li se mladež pjevajući ili narodne ili izpjevane nevine pjesme, koje nediraju niti u vjeru niti u moral, obkoljena gledajućim narodom, motrena od svojih roditelja, čemu bi župnik u ovom slučaju kvario veselje zabavljajućoj se mladeži nevinom zabavom, samo da nepleše za trajanja službe božje bilo iz jutra ili po podne. Ako se u kolu pjevaju nećudoredne pjesme, vredjajuće pobožnu ćud naroda, onda je župniku dužnost, da nastoji uništiti i igru i pjesme, ali oprezno, većinom indirektno, govoreć u obće o plesu*); zatim nastojati mu u izpovjedaonici, podučavajuć kršćanski nauk, sa prodikaonice odvrnuti mladež od ovakva plesa, predočujuć im zla, koja se mogu plesanjem dogoditi. Nu to je jako riedko, da narod na javi igrajuć kolo pjeva takve pjesme. Ja barem nisam do sele nigdje čuo.

Frassineti govoreć o plesu, nedopušta nikakva plesa niti javna niti privatna. Dokazuje bo, da jedan i drugi pogibeljan je mladeži. Počima se, veli, s plesi manje vredjajućimi stidljivost, nu kašnje da se više i više slobodnije pleše, te time pobudjuju se u mladeži neuredne i neliepe strasti. Zatim upućuje župnika, da nastoji u puk što veću pobožnost udomiti, osobito u ženskom spolu. Jer da je istina, da svaka koja bude zbilja pobožna, odstranit će se od plesa, te budu li ove u župi uglednije, malo po malo i druge će se za njimi povući, te tako u neko doba nestat će svakog plesa. Ovo dakako valja o svakom plesu, gdje mladići plešu s djevojkami, hvataju se za ruke i obuhvaćaju, šaleć se reć bi njišu se i t. d. Ovakvi plesi bili oni privatni ili javni redko su bez grieha, pa bili oni i u čestitoj obitelji. Nu pravo narodno kolo, koje većina našega naroda igra, zabava je ugodna i nevina, jer navadno igraju kolo same djevojke, a jedan samo mužkarac vodi, odkle redovito ne može proizaći sablazan, štetna vjeri i moralu, ter bi morao župnik ustati proti tomu običajnomu plesu. Župnik dakle nemora biti proti kolu, kakovomu je, primjerice još i danas tragova po Gornjoj Krajini, izim da ga na to sile važni, osobiti razlozi: ako je kolo izgubilo svoj prvobitni nevini značaj, kako se je već i izvrglo po Slavoniji u takozvanom Povraćancu i Jastučcu, ili ako se i ono igra na nezgodnu mjestu u nezgodno vrieme (pod službom Božjom, u sumrak ili još kasnije u noć). U takvih zgodah ustati je župniku proti tomu, jer onda već nije kolo onakva igra, kakovu dopušta sv. Tomo, kad piše: Ludus secundum se non est malus; aliter in ludis non esset virtus, quae dicitur Eutrapelia . . . sed secundum quod ordinatur diverso fine, et vestitus diversis circumstantiis potest esse atcus virtutis vel vitii. Quia enim impossibile est semper agere in vita activa et contemplativa; ideo oportet interdum gaudia curis interponere, ne animus nimia severitate frangatur, et ut homo promtius vacet ad opera virtutum. Et si tali fine fiat de ludis cum aliis circumstantiis, erit actus virtutis et poterit esse meritorius, si gratia informetur (nempe si ludens sit in statu gratiae). Istae autem circumstantiae videntur in ludo choreali observandae, ut non sit persona indecens, sicut clericus vel religiosus: ut sit tempore laetitiae, ut liberationis gratia, vel in nuptiis, et hujusmodi; ut fiat cum honestis personis, et cum honesto cantu, et quod gestus non sint nimis lascivi, et si qua hujus modi sunt**)

---

*) Relković str. 294.

*) Poslužit će mu dobro razpravica u br. 5. i 6. „Kat. Lista“ od god. 1866.

**) Gury s notami Ballerini-a svez. I. str. 29.

Druga škola je posielo ili divan. Posielo je prava hrvatska rieč, dočim divan baštinili smo od Turaka. Može li posielo ili divan biti uzrokom javnih sablazni? Zavisi to o dotičnih, koji pohadjaju posielo. Jesu li ljudi nabožni, duhom kršćanskim odgojeni, posielo ne samo da neće biti štetno, nego koristno. Posielu takovomu može biti član i župnik. Ovdje mu prilika podučiti odličnije: u vjeri, nabožnosti, gospodarstvu, knjigi pa i politici. Župnik vidja li, da su ljudi, koji u posielo dolaze, prijatelji vjeri i svećenstvu, može biti duša takovomu družtvu. Od koje to koristi? Nije samo svrha župniku: da čita sv. misu, moli časoslov, podučava puk u crkvi; već svagdje gdje mu se pruži sgoda neka bude učitelj, a to je više puta koristnije, nego da govori makar zlatoustno iz prodikaonice. Što rekosmo o posielu valja i o čitaonici, jer posielo danas zamjenuje se ime čitaonicom i obratno. Samo ono družtvo, samo one novine podupirat će župnik, koje smjeraju na boljak vjere i dobro domovine. Ako bi u posielo dolazili ljudi nenabožni, preziratelji vjere, kvaritelji morala, župniku tu tada neima mjesta, jer gledaj s kim se druži, pa ćeš znati tko je.

Što je mužkarcem posielo, to je ženam prelo. Već je prelo pogubnije i štetnije moralu. U prelo dolaze najvećma mlade ženske, koje nastoje o udaji. Starija sestra vodi sobom mladju. Tu se čuju svakakvi razgovori, jer u takva prela dolaze i mužkarci. Običaj ovaj prela našao sam na Kordunu, a ima ga i u ostaloj Krajini. U zimske večeri sastaju se djevojke u kući koga seljana, tu predu, razgovaraju, naklapaju, pripovjedaju, šale se, smiju, ogovaraju i lakrdije sbijaju. Sve ovo moglo bi se premučati, kad nebi bilo i gore. Djevojka ljubaka s mladićem, sastaju se u prelu, a on ju vodi kući bez ičije dozvole. Otišla iz otčinske kuće, tobož na prelo, ali se u rodnu kuću više nije povratila. Eto konkubinata. Nezakonito ovo stanje, kojega bilo, neznam je li danas, liepi broj, uzrok je većinom prelo. Za to postoji li u župi prelo najbolje učinit će župnik, bude li proti njemu. Opominjat će mudro i obzirno, suaviter in modo, jer i ružno je sbilja, da djevojka izlazi iz kuće svojih roditelja u mrak, pa da se u kasnu noć vraća kući. Pripaziti je dakle župniku na kolo, posielo, ali osobito i to budnim okom na prelo. Ne naglo, jer su ovo tako stari običaji, ko što je možda star i sam narod, prem veli Relković, da su ovi običaji ostali od Turaka.

Frassineti nadalje navadja, odakle dolaze sablazni: od igrokaza, igara i razpuštenih noćnih zabava, od knjiga nemoralnih, od izložba nečednih slika i nepristojnih kipova, od slobode zajedničkoga kupanja obojega spola, od nevaljana govora i nečednih pjesama, od njekih utjelovljenih vragova, koji se ponose i najsramotnijimi čini, da sablazne mladiće i djevojke, od žena nečista zanata, od otvorenih krčma i igara dok traje služba božja, od javnih radnja u blagdan, od javnoga blagovanja mesa u postne dneve, od kletva, proklinanja i nestidnih rieči.

Kada bi sablazan vredjala javnu pristojnost, morao bi se u pomoć pozvati sam zakon, koji zabranjuje nepristojnost i bezsramne čine. Svaki župnik ujedno je gradjanin i udo države, pa ima pravo pozvati se na zakon i zahtievati, da se vrši, pravo, koje i sami nevjernici priznaju. Nemože se izpričati time, da će priziv na zakon biti vjerojatno bezplodan, jer da je i druge pute bio, buduć pustiš li grieh u miru, on će sve to više rasti, pa ne može li se uništiti, ono ga barem treba uznemirivati; time barem neće se zlo tako smjelo izticati. I nehajne oblasti, videći i čitajuć i ponovne molbe, možda neće htjeti, ili neće moći uvjek biti gluhe na zakonite prizive.

Ako bi župnik uvidio, da poglavarstva imajuća vlast u rukuh nemare za njegov vapaj niti priziv na zakon, uprav toga radi, jer to potiče od njega, nastojati će tada za se predobiti uglednije i uplivnije osobe mjesta, da š njim ujedno rade, te se složno pozovu na zakon; ili bilo bi još bolje, kada bi oni sami to učinili bez župnika, iz vlastitoga osvjedočenja. Buduć svetovnjaci na mnogih mjestih ovoga svieta više se ciene, nego svećenici, njihov priziv na pravednost, oslonjen o zakon ima osobitu moć, i tim veću, opaža li se, da je učinjen bez svećeničkoga upliva.

Ako pako sablazan podnosi zakon, župnik neka nesdvoji i neka neprepusti pobijati ju sredstvi, koja su mu pri ruci. Umna gorljivost i sama sobom mnogo može, prem ju nepodupira zakon. Neima li direktnih sredstva pri ruci, bit će mu indirektna ne manje uspješna, što ćemo kašnje uviditi.

Pretresimo sada u kratko navedene sablazni, i vidit ćemo, u koliko ih može župnik zapriečiti. Ima u više mjestih bogatih, koji nastoje vlastitim požudam zadovoljiti, te kvare mladež mjesta, osobito djevojke, pa nastoje da prikazuju nepristojne igrokaze i zasnivaju razpuštene noćne zabave. Ovi će najmanje slušati opomenu župnikovu, ako bi ih i želio opomenuti, pače u tom nalaze nasladu, da se župnik jedi sbog sablazni, što ju uzročiše. Stoga bi bilo bez svake koristi, kad bi župnik radio kod njih samih da ih odvrati od zlih djela. Oni bi u takovu slučaju nastojali uzprkos njemu još gorje činiti. Župnik poprimit će sredstvo molitve, moleći on sam i nastojeć da i druge pobožne duše mole (a ovo će činiti uvjek, makar mi to i nespomenemo u ovih razprah), pa bude li se sviklo Bogu, opazit će da mu dolazi pomoć s neba.

Osim toga nastojat će kod ćudorednih i odličnih osobah onoga mjesta, neka svojim uplivom stanu na put onim neredom, da se barem umanje ako se nemogu sasma uništiti. Najviše pako o tomu mu je nastojati, da nebudu dionici sličnih zabava oni, koji imaju dobar glas, pače da se uvjek izjavljuju ko protivnici nečednih zabava. Ako ovo postigne, neće se moći za dugo držati ovi poticaji na grieh, već padat će malo po malo po sebi. Zločest običaj mora se utrti, kada odličniji mjesta nikako

neće pristati uzanj. — O plesu zatim o noćnom sastajanju mladeži obojega spola, što mi nazivljemo prelo, rekli smo već svoju pogledom na naš narod. Župniku je takodjer nastojati, da ne kolaju po selu kojekakve knjige osobito u rukuh mladeži, ko što n. p. zli romani, u kojih se višeputa slikaju zlotvori ko kakvi junaci, bezsramne pripovjedke i zavedljive pjesme. Buduć danas narod željan je čitanja, dobro je imati u zalihi ili na dar ili na posudbu dobrih knjiga, o čemu bit će govora kasnije. Brinuti mu se takodjer, da nebudu nečedne slike izložene na javu, ili da takovih nebude u privatnih kućah. Kad bi javnosti izložene bile takve slike morao bi svom silom nastojati, da se uklone, buduć još pogibeljnije nego knjige, koje samo one kvare, koji nje čitaju i razumiju, dočim nečedna slika ili kip zla je pobuda svim inim, koje Bog nadari vidom. Mi još, hvala Bogu, nismo došli do tog stepena naobrazbe, da se ovakve slike ili kipi javnosti predočuju, a očuvao nas On i nadalje toga zla. Slike pako u privatnih kuća moći će razgledati prigodom blagoslova kuća ili pohadjanja bolestnika. Bude li što prigovora vriedno, prigovorit će, neobaziruć se mnogo na dopadnost ili nedopadnost dotičnoga stanovnika.

Za plovanije, koje su ili u blizini mora, ili jezera, ili rieka, kupanje i plivanje uzrokom je mnogih sablazni. Sablazan je, ako se na istom mjestu kupaju mladići i djevojke; sablazan je, ako bezsramni ljudi i mladići plivaju goli uz cestu i obitavališta, s kojih ih gledaju nesramne žene i djevojke; sablazan je, ako se njeke žene svlače i oblače na onih mjestih, na kojih mogu se viditi. sablazan je, ako sobom vode i odrasle sinčiće. Župniku je tada uzdignuti svoj glas i jasno govoriti, da prestanu slični napadaji na javnu pristojnost, prietiti pojedince dotičnikom, niti će biti miran, dok neuništi ovaj nered. Mora se pripomenuti, ako bi ovo zlo bilo javno i razšireno, bio bi slučaj, kojega radi morao bi župnik pomoć potražiti u svjetovne oblasti, da po slovu zakona, ovakve zloporabe kazne, što već spomenusmo. Ovakov priziv na zakon dobro je, da podupru i otci obitelji. Time traže pravo na nepokvarenu ćudorednost vlastitih kćerka.

Drugi izvor pokvarenosti jest nečedan govor, koji osobito rado govori mladež, i pjevanje nepristojnih pjesama. Župnik trudit će se, da popravi ove krive običaje propovjedanjem i privatnimi opomenami; nu glede nemoralnih pjesama, nastojat će bolji uztuk naći, a taj će biti, nastoji li u župu uvesti nabožne pjesme, koje stalno potisnut će u nazadak nečedne. Buduć je ovo točka, koja je veće važnosti, a na prvi mah nečini se tako važnom, stoga bolje nam ju je razjasnit. U naravi je ženam i djevojkam da dok više sati pa i dana uz posao rade, hoće da si ga oslade pjesmom. Dobro je to, jer pjevaju li čedne pjesme, zabava je takodjer koristna duhu. Medju tim su mnoge zadovoljne samo da pjevaju, neuvažajuć mnogo sadržaj jesme, njima je jedno, pjevaju li kakvu ljubovnu pjesmu, ili nabožnu crkvenu, toga radi znaju li dobrih pjesama lahko će se održati od zlih, i tim više ako su bile opomenute od ugledne osobe, koja je za nje župnik. Mora se dakle pobrinuti, da se po plovaniji razšire knjižice ili dobri molitvenici u kojih su sabrane pjesme, te da ima u plovaniji pobožnih žena i djevojaka, koje će učiti pjevati, što će lahko postići naznačujuć proštenja ozdol naznačena[1]). Mogu mu pomoći i dobre učiteljice, ako ima takvih u župi. U ovom je sredstvo veoma uspješno, koje će postići svrhu, ako župnik u blagdan prije kršćanskoga nauka zapovjedi pjevati dječakom i djevojčicam koju pjesmu, što se veoma mili puku i vabi veći broj mladeži k nauku. Pjevajuć pjesme pobožne kroz sve blagdane u javnih crkvah, zapamti ih narod. Dodajte k tomu opominjanje župnika, to će tada ove lasno zauzeti mjesto nepristojnim i nečednim, koje su se prije pjevale.

Gdje su pako oni utjelovljeni vragovi, koji na samotnih ulicah, na kućnom dvorištu i po stepenicah kuće a kadkada i sa prozora žele da se motre, osobito od djevojaka, proizvadjati najsramotnije izgrede tom nakanom, da ove nauče zloći, župnik će tada nastojati upoznati ove mladiće, koje upoznav, pozvati će k sebi i ukoriti po njihovoj zaslugi, izjavljajuć, budu li nastojali svoje opako djelo, biti će prijavljeni predstojećoj oblasti. Čini li mu se, da nije dobro miešati se s ovakovimi nevaljanci, onda će nastojati u roditelja i bližnjih rodjaka, da se zauzmu za moralno dobro svojih djevojaka. Može se slučiti, da su ovakvi ljudi bojazljivi i strašljivi, za to će gorljivošću na to ih potaknuti, da prestanu ove crne sablazni. Ne bi li ih mogao nikako navesti na tužbu, morat će sam tužiti.

Izvor nemoralnosti i neizbrojenih zala jesu žene zločestoga života. Njekoje su javne i pripravne na svaku bezsramnu i zabranjenu prodaju, a druge u koliko je moguće tajne i sakrite. Prve dovesti poboljšanju stvar je veoma težka, ipak košto je već rečeno, pruživ se župniku sgodna sgoda reći će riečं spasonosnu, kojom mogla bi ju ganuti božja milosrdnost. Nesretni ovi stvorovi imaju časova vele gorčine i nezadovoljstva, i u to doba izušćena spasonosna rieč može biti sretan udarac njezinomu srcu.

([1]) Svećenik Ivan Bosco svom dušom nastajao je razprostraniti nabožne pjesme, pjevane na čast Bogu, Bl. d. Marije i Svetih, stoga zamoli blažene uspomene Pia IX. da dopusti sliedeće oproste, koje je radostno potvrdio sv. otac.

[1]) Godinu dana oprosta onomu, koji bude njekoliko puta učio bezplatno nabožne pjesme, podučavajuć barem njekoliko puta bilo privatno, bilo javno; a 100 dana onomu, koji to čini u javnoj ili privatnoj bogomolnici, i to toliko put koliko god put bude to činio.

[2]) Obilan oprost na koncu mjeseca Marijanskoga za sve, koji su tečajem istoga osobitim načinom pjevali crkvene pjesme u crkvi, dolazili k ovoj pobožnosti.

[3]) Obilan oprost jedanput na mjesec za one, koji najmanje u četiri zapovjedana blagdana, ili radeća dana, budu pjevali ili podučavali sv. pjesme; ovo oproštenje zadobiva se u onaj dan, kada se izpovjede i pričeste, te po namjeri sv. otca običnu molitvu mole. Da se pako mogu zadobiti ovi oprosti, zahtjeva se, da ove pjesme budu odobrene po crkvenoj oblasti.

4. Ovi oprosti mogu se namieniti i dušam u čistilištu. Romae apud S. Petrum die 7. Aprilis 1858. Benigne annuimus juxta petita. Pius P. P. IX.

Činom je dokazano, da kako i kada koja od ovih primi od Boga milost obraćenja i jakost povući se u samoću.

One, koje se nikad neobrate jesu u starosti posrednice, budué u krv prešla zloća, slična vragovom, kojih su žive slike. Nu i ove se u sgodi mogu opomenuti, budué se i one mogu popraviti.

Govor li je o drugih tajnih, župniku bit će s njima mnogo laglje. Jošte nisu sasma odbacile stid svoga spola, te se boje pokazati ko žene nepoštene; stoga poniznije slušaju rieč župnika, i laglje se sklone na pokoru, tim radje, ako župnik nagovori roditelje i dobre prijateljice da mu pomognu u nagovaranju. Medju ovimi ženami imade ih više slabih nego zlih, te kada progledaju, opomenom ohrabrene uz vjeru dobroga izpovjednika, naklone se na dobro. Sjetimo se one iz Evangjelja, grešeće u preljubodinstvu. Kako bje dočekana od Spasitelja. Čini se, da je ona bila slična ovakvim.

Ako su pako žene zločesta života nepopravljive, župniku bit će briga, da se udalje od njegove župe. Ima li nade, pokušat će kod mjestne oblasti, inako kod gospodara kuće, ako je dobar kršćanin. Nu da mu nije načelo, toli obljubljeno od lienčina i nehajnika, prije već pobijeno: ako se kužna ovca odavlje odaleči, okužit će drugdje. Za oto, što se nemogu hajduci uništiti sa lica zemlje, ipak nitko neće prestati čuvati kuću svoju. K tomu, što je već ponovno rečeno, neima gorje odluke od one: pustiti u miru griehe i sablazni, koje od tih izviraju.

Mnogo zla čine u puku otvorene gostione, igre i druge zabave držane za trajanja službe božje, jer su uzrokom, da se mnogi odvrate, osobito mužkarci, od slušanja rieči božje, a podaju se razpuštenim zabavam po krčmah, ogovaranju, kletvi ili barem lienosti, u ono isto doba, koje je baš osobitim načinom posvećeno Gospodu. Župnik, gdje može ugledom i uplivom svojim, neka se zauzme, da nestanu, ili se barem umanje ovakvi nevaljali običaji.

Još je jedan običaj ili bolje navika jednako zla. Ljudi lienčareć, brbljajuć stoje i sjede pred crkvom obično u hladu pod kakovim drvetom za trajanja službe božje ili tumačenja kršćanskoga nauka. Njeki župnik, nemogući tomu zlu drugčije doskočiti, započme moliti sa sakupljenim pukom „tri otče naša i tri zdrave Marije“ za one, što su pred crkvom. Začuv to ovi, koji su bili izvan crkve, da se za njih molilo, bili su poslije prvi u crkvi. Poznam seosku župu, u kojoj je bila ovaka navika. Župnik tim baš sredstvom tako ju uništi, da nigdar kašnje za vrieme službe božje nisu se dva čovjeka sastala u razgovor.

Bditi je takodjer župniku, da se nebi u blagdan radilo ili dućani bili otvoreni. Započme li koji, i župnik šuti, naći će se odmah drugi, koji potaknut-korišću činit će isto. Ako je zla godina, n. pr. kišovita jesen, kao što ih je takovih bilo, da narod nije mogao pobrati i urediti ljetine, može zamoljenom dozvolom dopustiti raditi poslje službe božje, što je moje mnienje. Ako bi pako našao u župi običaj u blagdan raditi, nastojat mu je propoviedanjem i privatnimi opomenami dokinuti ovo zlo.

Budi mu takodjer na umu pripaziti, da se neuvuče običaj: jesti meso u zabranjene dneve. Koji ovaj grieh čini mirnom savieśću, bez ikakva kajanja, taj nagiba nevjeri i krivovjeri. Kada čovjek počini koji smrtan grieh, zaveden srditošću, korišću, nečistoćom, strasti tako jake, dade se nekako izpričati, jer se misli, da to može počiniti i osoba koja vjeruje; nu tko voli jesti komad mesa, nego li ribe ili drugo postno jelo, opazit je, da taj čini i živi samo da udovolji svomu trbuhu, svojoj proždrljivosti, a takov, što nam je upamtiti, ili neima vjere, ili do mala neće nje imati.

Napokon župnik neka nastoji pobiti sablazni, koje dolaze od kletve, proklinjanja i nečednih rieči. Proti ovomu griehu govorit mu je češće. Opomenut mu je i roditelje, koji takve rieči rabe, buduć od njih i dolazi veće zlo, pa i mladiće, kada od njih slična šta čuje. Bude li zatim išao i o tom nastojao, osobito u župah na selu, gdje se župnik više sluša, do mala opazit će velik uspjeh.

Zaključujuć o sablazni spomenuti mi je, da župnik svom silom nastoji predočiti grdobu grieha, koja se onoga prihvaća, koji je rob grieha. Tada grieh nikad neće smatrati stvarju neznatnom. Razum ljudi, i u onih, u kojih nesjaje svjetlo vjere, smatra zlo, ko stvar ružnu, i grešeće, ko ljude nečastne. Tako u protestanta, Turaka i krivobožaca nazovite li vi koju ženu imenom namiguše, misli da je osramoćena. Ovo obćenito mnienje nikada nije dopuššalo protivno, niti tada, kada su nesrećnice ove vrsti imale tobož službu svećenica kod jedne Božice (Venere). Poznato je, da su ne samo osobe javno poznate kao takove bezčastne, nu i one smatraju se takvimi, koje imaju kakvu službu, istina negrešnu u sebi, ali redko kada prostu od pogreške. Sjećam se, da sam čitao tužbu njekoga modernoga prosvjetitelja nad tužnom sudbinom, koju podnosi čeljad kazališta, jer u družtvu nigdar nemože postići časti i dostojanstva. Mudrac ovaj nije shvatio tajnosti ove sudbine. Sa svim tim grieh uvjek nastoji da umanji, pače ako je moguće, da izbriše sa sebe biljeg nepoštenja i nečasti, kojim je obilježen, a moderna bezbožnost, koja hoće da se zove tolerancija, trudi se više no igda, da mu nadje pristupak u našemu družtvu. I u istinu, kada bi osoba nećudoredna i sablaznjiva svagdje mogla naći se štovana i čašćena, ko ona pametna i ćudoredna, bezbožnost bi tada postigla svoj vrhunac. S toga župniku je nastojati, da uzdrži i učvrsti onu spasonosnu misao, koju nam veli obćenito mnienje, najme, da grieh sramoti i obezčašćuje. To se ima činiti sa prodikaonice, u izpovjedaonici i u privatnom obćenju. Niti ga u tom ima priečiti ljubav prama grešnikom, koji se mogu iskreno sažaljivati, a ipak mrziti grieh, koji nje čini takvimi. Koji je to igdar hotio, da milosrdja radi prama grešniku poštuje se grieh! Baš su mi na umu dva primjerka, koji će možda poslužiti mladomu župniku. U njekoj župi bila žena veoma smjela, koja je bez ikakva stida posjedivala

poštene kuće, u njih zadržavala se i nastojala sprijateljiti se s poštenimi ženami raznih obitelji. Njekoje od njih radi dobrostivosti i učtivosti nisu ju hćele primiti, kako je zaslužila, već su se pušćale s njom u razgovor. Župnik pozove dvie župljanke, te se izjavi, da bi njihova čast tim bila osramoćena, kad bi i nadalje s tom ženetinom obćile, jer ima njih, koji o njoj zlo govore, a i same znaju, kakva je. Ove, bojeći se svoga glasa, a povjeriše to i drugim prijateljicam, pa s toga jedne i druge počele su izbjegavati njezino družtvo. Opazi ona, da ju nijedna više dobro negleda, da ju sve bježe, toga radi razsrdi se sbog nanešene joj tobož uvrede, al ujedno i promjeni obitalište daleko od one župe.

Koliko koristi osramotiti grieh, opazuje se jošte iz ovoga primjera. U istom ovom mjestu bila žena nečista zanata. Činilo se pako, da je roda uglednoga, a medjutim bila za sve zlo stvorena. U nakani, da nadalje nečisti posao vodi, pogodi se za stanarinu cieloga kata s dobrim njekim kršćanom. Mine njekoliko dana, ali kuće gospodar opazi, što se radi u njegovoj kući. Uvidi da je prevaren. Znajući, kad bi išao putem zakona, da bi se tim putem otezalo i kasnilo, da bi mnogo izgubio dana, prije nego bi se je izbavio, s toga preporuči tu stvar umjestnoj šali postolara, koji je razi zemlje u istoj kući prebivao. Ovaj objesi svetiljku nad vrata, koju bi u prvi mrak zapalio. Stanovnici ove ulice neznajući čega radi gori mu svetiljka, pitali ga, čemu to večeras. Na to bi on: navršuje se uprav godina dana, da se oženih, a ja sam tako zadovoljan, da želim proslaviti taj dan. Medjutim pokazao bi se koji posjetnik gospoje, ali nehtijući biti odviše gledan i poznat od onih, koji su razi zemlje, vratio bi se natrag. Iznova kašnje povratio bi se, nu svjetiljka gori, a postolar jošte s njekimi drugimi smijao se i šalio. Gospodja je veoma dobro razumila, što se hoće, i sliedeće jutro očistila stan.

---

## Naši jadi.

(Napisao Adam Blažević, kapelan glinski.)

Pod naslovom: „Stanje duhovnih pomoćnika“ donio je „Sriemski Hrvat“ u 53. broju m. g. članak, u kojem medju ostalim veli i ovo: „U zadnje se već vrieme počelo pisati o ponestajanju svećenstva u našoj domovini time, što se mladići, svršivši gimnazij, radje posvećuju drugim naukom no bogoslovnim. S tim se je u savez dovadjalo i drugih razloga, nu glavni je svakako taj, što mladića, koj se posveti bogoslovnim naukom, kad te navrši te bude svećenikom redjen, čeka tegotno zvanje u župah, koje on kao duhovni pomoćnik neznatnom plaćom mora kroz dug niz godina obavljati.“

Jadikovka ova „o ponestajanju svećenstva“ počela je već od njekoliko godina našom domovinom odjekivat. I svjestni rodoljubi počeli su svakojake načine smišljat, kako da utišaju tu jadikovku. Navadjalo se tomu razloga ovakovih i onakovih: i vjerski indiferentizam, i razmaženost mladeži itd., pa se prema tomu i za sredstvi posegnulo. Ponajglavnije sredstvo misle da će tu biti „dječačko sjemenište“, gdje da bi se mladići na njeki način izolirali od ostaloga razvraćenoga svieta, te tako oteli harajućoj bujici vjerskoga indiferentizma. Akoprem je taj naum u sebi krasan i plemenit, jer će se time naobrazit moći mnogi daroviti mladić, koj bi inače sbog siromaštva morao u tmini neznanja čamiti, to ipak mislim, da se ovim sredstvom neće moći podpuno polučiti ona svrha, koja se polučit namjerava. A zašto? Zato, jer glavni razlog nestajanju svećenstva po mojem sudu, a i po sudu vještijih i od mene izkusnijih ljudi neleži toliko niti u vjerskom indiferentismu, niti u razmaženosti mladeži (akoprem i to dosta k tomu doprinosi), već ponajviše u slaboj dotaciji svećenstva u obće, a duhovnih pomoćnika napose.

Što je stalna plaća duhovnih pomoćnika u nadbiskupiji našoj? 100—150 forinti. A nuzgrednoga dohodka koj ima šta, koj ništa. Da uzmem samo svoju plaću. Ja svakoga mjeseca napišem namiru na 25 for. Od toga odpane polovica župniku u ime hrane i obskrbe, 25 nvč. zadrži si porezni ured u ime dohodarine, 13 nvč. dadem za biljegu, meni dakle ostane 12 for. 12 nvč., to iznosi na godinu 145 for. 44 nvč. Ovamo uračunaj 2 for. u zakladu za nemoćne svećenike, uračunaj 6 for. za „Katolički List“, 7 for. za „Vienac“, 5 for. za „Katolički Propovjednik“, 5 for. za „Sriemski Hrvat“ (ili koj drugi politički list, nu ja držim ovoga, jer je ovaj dobar, a najjeftiniji). Uračunaj još koj desetak forinti za druge knjige, koje kano svećenik nabaviti moraš, pa ćeš viditi, što će ostati. Nu šta će tebi toliki listovi? reći će možda tko? Ali nedrži ja, nedrži drugi, nedrži treći, tko će onda držati? To je jedno. A drugo: zar ja kano svećenik smijem biti tolik ignorant, da neznam, što u našoj domovini biva? Uračunaj i to, da ja kano vojni kapelan u pričuvi moram svake godine u Zagreb na kontrolnu smotru, gdje najmanje 30 for. potrošiti moram. Pa uzmi na um, da čovjek nije s Bogom kontrakta napravio, da se razbolit nesmije, i tu sam dakle ove godine preko 20 for. potrošio. Sve to sračunaj, pa ćeš viditi, šta će ostati. A gdje da se obuješ, a gdje da se odiješ primjereno prama svomu stališu, kad par čižama stoji 12 for., a jedan kaput 30 do 40 for.? Pak najposlje, kad si i najsiromašniji seljak i najzadnji nadničar može za vrieme odmora zapaliti lulicu, u razbibrigu svoju, kad on koj put u godini smije se razveselit i svakdanje si brige raztresti: tko će pametan moći zamjerit duhovnomu pomoćniku, ako si kadkada smotku zapali, te se koj put u veselom i pristojnom družtvu malo razigra? To sve još neprekoračuje granicâ štedljivosti niti umjerenosti. A imam-li ja možda osim ove stalne plaće još nuzgrednih kakovih dohodaka? Nikakovih, absolutno nikakovih, van ako mi se iz Zagreba koj prijatelj smiluje, te mi pošalje koju forintu u ime misnoga stipendia, koju je iz Tirola ili od drugud dobio, te sebi od usta odkinuo. Tako dakle stoje moje financi-

jalne akcije. A kako je kod mene, bit će tako valjda i kod drugih, ako ne još i gorje; a to sudim oda le, što se mnogi svaki čas seljakaju, ko kakovo „perpetuum mobile“, valjda u nadi: bit će na drugom mjestu bolje. I meni doduše znade ovaj ili onaj reći: traži si drugu štaciju. Nu kamo ću tražiti? Stalne plaće nema nigdje veće, a ono drugo je i nije. A osim toga imam čestita i valjana principala; pa tko zna, kakova bi na drugom mjestu našo? A opet selitba, ta košta novaca. Nismo mi poput inih činovnika, koji dobivaju putne troškove, već putovo ti svojom krivnjom ili ne, tražio sam premještaj ili ne: putuj uviek o svojem trošku. (Dobivaju ipak kadkad putni trošak, koji su premješteni. Ur.)

Kad sam već spomenuo druge činovnike, ajde da prispodobim duhovnoga pomoćnika i u obće svećenika sa činovnikom. Neću ga prispodabljat sa činovnikom, koj je glede naobrazbe s njime na istom stupnju, kao što je sudac itd., nego ću ga prispodobit sa pučkim učiteljem, koj se za pet godina manje za svoju službu naobražavat treba, nego li svećenik, dapače i sa istim poslužnikom mnogih ureda, koj nikakove naobrazbe netreba, van da znade sobu pomesti i pismo na poštu odnesti, i s otim mogu svećenika prispodobit, jer mnogi takov poslužnik ima plaću — neću reći veću nego-li duhovni pomoćnik, već ima veću plaću nego-li mnogi i mnogi župnik! Uzmimo dakle pučkoga učitelja. U provincijalu razdieljeni su pučki učitelji u 4 razreda: sa godišnjom plaćom od 400, 500, 600 i 700 for. U granici sad od nove godine razdieljeni su takodjer u 4 razreda sa plaćom od 350, 400, 450 i 500 for. Uz to ima svaki stan, drva, vrt, gdjekoji i vinograd, te koj komad oranice. Od svoje plaće nedaje učitelj nikomu ništa. Niti on plaća kakova obćinskoga nameta, niti školskoga nameta, niti plaća takse za drva; dapače niti istih knjiga ni novina neplaća, jer i to obćina za školu nabavljat mora. Njegova je plaća dakle sva njegova. Pa ako je revan učitelj, iz nižega plaćevnoga razreda pomakne se u višji, a osim toga svake pete godine ima od svoje plaće 10% više. Uzmimo sada dvojicu, koja su počela zajedno školu polazit. Jedan se posveti učiteljskomu, drugi svećeničkomu stališu. Dok ovaj svoje nauke svrši i svećenikom postane, onaj je već pet godina službovao, te dobio već prvi petgodišnji doplatak. A dok ovaj nakon osam do deset godina župnikom postane, već je ovaj odavna avansirao u prvi plaćevni razred, te dobio već i treći petgodišnji doplatak. Sad župnik ima stan, ima ga i učitelj, župniku dovoze bezplatno župljani drva, samo on mora preko 20 for. šumarine (Waldtaxe) platiti i učitelj takodjer dobije drva, al neplaća nikakove šumarine. Zupniku je plaća 500 for., a učitelju je narasla već preko 600 for., te svake pete godine za 10% raste, dočim župniku, makar stotinu godina župnikovao, niti za novčić se povisiti neće. Od tih svojih 500 for. mora župnik plaćati državni porez, obćinski namet, školski namet, šumarinu za svoja drva, mora si nabavljat, ako neće da bude ignorant i neznalica, dnevne listove i potrebne knjige, mora si nabavljati pisaće sprave za službene i neslužbene pisarije, jer paušala neima nikakova. A gdje su drugi kojekakvi izdatci i troškovi, koje kao „rodoljubivi svećenik“ na oltar domovine doprinositi mora!

Dà, brajko moj, al župnik pobire štolarinu! Oh, štolarina, ta fatalna rieč! Al ajde, da i u taj župnički Eldorado zavirimo. Dok nam je narod imućniji bio, dok nije diobom na prosjački štap pao, mogla je sbilja štolarina župniku nešto donositi, al sad? „Harač rajo! plati rajo harač! Harač? odkud raji harač? Odkud harač, koji kruha nema?“ Umre otac i ostavi ženu sa petero nejake djece. Djeca gola i bosa, kuća im se nad glavom ruši, ni puha brašna u kući, ni živa uha u dvorištu. Hoće-li tvoje svećeničko srce moći dopustiti, da tražiš, da primiš od te uboge sirotčadi 2 forinta za sprovod preminula jur otca? A nisu takvi slučajevi riedki. Tako je sad skoro u svakoj kući. Bi-li vjerovali, da moj principal u cielom jednom selu, blagosivljuć ove godine kuće, niti vlakna lana, niti zalogaja mesa, niti jednoga novčića dobio nije, dočim bi po starinskom običaju imao dobiti od svake žene povjesmo lana, a od svake kuće jedno pleće i 5 novčića. No pa izvjestnice i drugi kojekakvi izvadci iz matrikula takodjer dosta prinose župniku. Istina je, prinose. Al pogledajte „Ordines Circulares Archidioecesis Zagrabiensis“, pa ćete viditi, koliko toga nemora župnik „bezplatno“ izdavati. Pisar za pet minuta napiše molbenicu, pa dobije za nju 5 for., a župnik mora više puta dva, tri dana potrošiti sa obiteljskim rodoslovjem, pa nesmije u stanovitih slučajevih niti novčića za to primiti. Svaki mogući ured ima svoj paušal, samo župni ured nedobiva niti novčića u to ime. Svaki i nesetni činovnik, dà i isti poslužnik, ako kamo u službi putuje, dobiva svoje dnevnice, samo svećenik mora sve o svojem trošku obavljati. To je dakle ta toli razvikana štolarina, to je taj zlatni rudnik, koj svećenikom kese napunjuje!

A pa šta? Vi svećenici, ako nemate velike plaće, nemate niti posla nikakova. Dobro je. I na to ću odgovoriti, ali samo s jednom prispodobom. Gradjanski učitelj p. n. g. Miloš Ratković kod nas je u crkvi organista. On na večernicu nedolazi absolutno nikada osim Božića i Uskrsa. U velikom tjednu nedolazi nikada, te one obrede obavljam ja sam sa župnikom. Na procesije nedolazi nikada, na zornice samo kad mu se svidi. Dodje dakle samo nedjeljom i velikim blagdanom k ranoj i poldanjoj misi — al i tu se više puta dogodi, da ga nema, — pa na Introitus odpjeva jednu kiticu, na Gloria kad pjeva kad nepjeva, a poslje pod cielom misom većinom nepjeva ništa, već samo prebire na orguljama. Pa za tu svoju službu dobiva on svakoga mjeseca 10 for. 25 nvč. A ja, koj moram svake nedjelje i blagdana obavljati poldanju misu i propovied, po podne večernicu, koj moram viernike izpoviedat po zlu i dobru vremenu, bolestnike providirat, mrtve pokapat, ja za tu svoju službu imam mjesečno 12 for. i 12 novč. Stoji-li tu u jednakoj pro-

porciji služba i nagrada? Jer ako ja osim toga i imam kod župnika stan i hranu, ima i on svoju učiteljsku plaću.

Ali sjeti se brate svećeniče, reći će mi koj oromita, sjeti se, da si ti tu halju obuko „non propter esum, sed propter Jesum.“ Istina je, brate pustinjače, „svećenik — mučenik“, to je ona lozinka, koja me kroz s v moj život vodi i voditi mora. Oblačeć ja svećeničku halju znao sam, da mi u tom stališu neće biti put cviećem i ružicami posut, već trnjem i dračem, znao sam, da će mi tu trebati pregaranja i samozataje, i težko si ga onomu svećeniku, koj nezna što je priegor, što samozataja. Al dopusti mi, brate pustinjače, da i ja tebi samo jednu rečem. Ja sam svećenik, istina je, al sam ujedno i čovjek, i to čovjek, koj mora obćit sa svietom, i to svietom najnižega kao i najvišega stališa. Osim duše imam ja i tielo. Tielo treba hranit, treba ga odievat. Ja se nemogu, ko prošti nadničar, najesti luka, pa ići u crkvu izpoviedat ili bolestnika providirat. Moja hrana mora biti nješto finija, nego-li je prostoga nadničara. Pa ja nemogu po ulici hodati bos ili obuti opanke, već moram imati na nogama čižme, i to ne one zidarske ili ko što ih naš zagorski mužek nosi, već te čižme moraju biti iz finije kože. Ja nemogu obući surinu ili kožuh, već kaput, i to nješto finiji kaput; a taj kaput nesmije biti ne samo zamazan, već nesmije biti niti zakrpan, hoću-li se u njem pred svietom pokazati. Dalje. Ja sam svećenik. U domovini našoj poduzima se ovo i ono, što služi za boljak naroda našega. Tu treba materijalnih žrtava, treba novaca. Svećenik je prvi, na čija će se vrata pokucati. Tko dao nedao, „rodoljubivi svećenik“ mora. Eto vidiš, brate pustinjače, ako i može svećenik u svojoj sobici na pustinjačku živit, materijalnih sredstva ipak za vanjski sviet imati mora.

Mislim, da se je iz ovoga svatko lahko uvjerit mogo, da se od svećenika jako mnogo iziskuje, a razmierno mu se premalo daje. Znade to sviet, znadu to roditelji, znade to mladež, pa si misli: a zašto da ja u popove idem? Ako i jesam siromašan, te se nebi imao odakle izškolati za sudca ili advokata, a ja idem u preparandiju; štipendija ima tamo dosta, a cielih pet godina imam manje učiti, nego li za popa. Tu imam manje učiti, puno sam prije gotov, a onda sam ipak još bolje plaćen, nego-li župnik. Tako si misli mnogi i mnogi. Pa ako bi se koj baš hotio jedino narodu svomu žrtvovati, da uzmogne njemu primjerom i naukom koristiti, i to može i u učiteljskom stališu isto tako izvesti, kano i u svećeničkom. A svatko priznati mora, da je i coelibat takodjer jedna točka, koja mnogoga i mnogoga mladića od svećeničkoga stališa odbija, jer si misli: a šta imam ugodna u svećeničkom stališu? Kad nakon šestnaestgodišnjega težkoga napora nauke svršim, gdje sam se natrpio dosta i glada i žedje, i zime i vrućine, te kapelanom postanem, što imam onda? Imam 8—10 forinti mjesečno plaće, ko najzadnji kočijaš, da si zato nemogu niti pristojnoga kaputa kupiti. A kad sam se opet tu 8—10 godina napatio, postanem župnikom sa 500 forinti godišnje plaće, ko najzadnji pisar ili poslužnik, koj nije možebit niti jedne godine u školi sproveo. Pa i onoga, što po sudu ovoga svieta, s veće ruke posve razmaženoga, čovjeka u tugi njegovoj i žalosti utješit i razveselit može, obitelji svećenik ne ima. Čemu dakle da toliki teret, toliku odgovornost, toliki priegor, toliku samozataju na svoja ledja naprćujem? Nemisli nitko, da ovim kanim navaljivat na crkvenu disciplinu glede coelibata. Bože sačuvaj. Ja ovdje samo fakta navadjam.

Da je slaba dotacija svećenstva ponajglavniji uzrok pomanjkanju klera, vidi se ponajbolje iz statistike. U djakovačkoj biskupiji župnici su dosta dobro dotirani, kao što to „Sriemski Hrvat“ u pomenutom broju spominje. „Naše su župe dosta dobro dotirane, župnikom dosta prihoda, bar toliko, da se i onaj u najslabijoj župi na oskudicu tužiti nemože.“ Pa zato tamo i nema još tolike oskudice na svećenstvu. Kod nas se to već većma osjeća, jer su kod nas ne samo duhovni pomoćnici u obće zlo dotirani, već i mnogi župnici, osobito u ovom kraju. U senjskoj pako biskupiji, te u Istri, tamo je ta nevolja upravo zarazila. A zašto? Jer se na sva usta niti reći nesmije, koliku plaću tamo župnici dobivaju. Želite-li dakle, da imate dosta i to valjanih svećenika, a vi jim dajte plaću primjerenu njihovoj naobrazbi, primjerenu njihovu zvanju. Jer ako je za naobrazbu puka potrebit učitelj, bit će ako ne više, al sigurno isto tako potrebit i svećenik. Znam, da će ovaj glas moj biti:

Što hak slabog na izdahu lahora
Uz huk vihrova — što i praporca zvek
Uz tutanj zvonova — što i puć u
More kamečka uz šum valova.

Al neka ga. Napiso sam onako, kako jest. Reko sam svoje. A tko misli, da neimam pravo, nek mi dokaže. [1])

[1]) Nije ovo prvi glas, koji nam je o tom pitanju dojavljen. Čitali smo ih mnogo — al ih svih priobćili nismo, jer iskreno kažemo, da se u svem s njimi neslažemo. Nu jer nam se je to gdjekad i oštrije spočitnulo, evo glasa, neka ga svatko čuje i javno sudi, u koliko je osnovan. A nam će biti milo, ako se ma kako dobra stvar promakne. Ur.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 5. U Zagrebu, 3. veljača 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Nu rimski biskup, koji je u osobi Hadrijana II. Metoda kano ortodoksna i nevina već obranio, a tielo Cirilovo kano dragocjene ostanke sačuvao, ustane takodjer, da uzme u zaštitu Metoda potlačena, a kazni tlačitelje. Čim je Ivan VIII. začuo što se je dogodilo, napiše odmah pismo na Pavla biskupa jakinskoga, pošalje ga kano poslanika u Njemačku i Panoniju, zapovjedi mu, neka otidje ka kralju Ludviku Njemačkomu, te mu razloži prava svete stolice na Panoniju; neka oslobodi zatim Metoda te ga odvede na sjegurno mjesto u Moravsku, neobziruć se na nikakove borbe ni opiranja. Nije trebalo Pavlu razpravljati o samoj stvari; njemu je bilo jedino do toga, da izvidi žalostni postupak, zašto su se nasilna sredstva proti Metodu upotrebila, proti komu bi njemački biskupi mogli navesti svoje razloge pred svetom stolicom, ako bi držali za shodno, al ne prije nego-li se sbog uvreda zadovoljština neučini. Zato je Pavao imao reći Salzburgu: „Vi ste bez kanoničkoga suda osudili biskupa, koga je sveta apostolska stolica poslala, bacili ste ga u tamnicu, tukli ste ga, oduzeli ste ga njegovoj stolici, njegovoj svetoj službi kroz tri godine; niste marili na njegove opetovne prizive na Rim; izbjegavali ste sud apostolske stolice i pokazati ste htjeli, da tražite pravicu bez svete stolice; vi dakle nećete smjeti obavljati službu božju tako dugo, kako je dugo na silu niste Metodu vršiti dopustili, i on će bez zapreke ravnati svojom biskupijom tako dugo, kako ste ga dugo daleko od nje podržavali. Budete-li imali valjanih razloga, obratit ćete se onda na svetu stolicu, i ona će, saslušavši i jednu stranku i drugu, svoj sud izreći.“ [1])

Ivan VIII. nezadovolji se timi uredbami, koje je izdao na svoga poslanika; nego se obrati pismeno na kralja Ludvika i na biskupe, koji su sakrivili. Kralju Ludviku dao je razumjeti, da Panonija od dugo vremena osobitim načinom Rimu pripada, da povlastice rimske crkve nemogu nikada zastarjeti, i to tim manje onda, kada se prava, koja si drugi usvajaju, osnivaju na navali barbara i razdjelbi kraljevstva; u svakom pako slučaju častni zakoni rimski ustanovljuju sto godina[2]), da što glede crkve zastari, a oni biskupi pako imali su za se samo posjed od sedamdeset i pet godina.

---

[1]) Dic ergo eis: Ego quidem ad sedem ejus qui per tres vim pertulit annos recipiendam, non ad judicium super dioecesim destinatus sum subeundum. . . Si judicium inire voluerint dic ad eos: Vos sine canonica sententia damnastis episcopum ab Apostolica Sede missum, carceri mancipantes et colaphis affligentes et a sacro ministerio separantes, et a sede tribus annis pellentes, Apostolicam Sedem per ipsum triennium pluribus missis proclamantem. . . Cum ego ad hoc missus sim ut tanto vos tempore a divinis ministeriis separem quanto vos eundem venerabilem virum a ministerio sacro cessare coegistis et ipse tanto tempore credita sibi episcopatu inconcusse ac sine questione fruatur, quanto constat illum vobis facientibus eo fuisse privatum. Sicque demum si habueritis in invicem, conveniatis, et coram Sede Apostolica pars audiatur et judicetur utraque — Joannes VIII.: Ep. ad Paulum Ancon. in Ewald: die Papstbriefe der Brittischen Sammlung (Neues Archiv. V. 302. Berlin 1880.)

[2]) Privilegia romane Ecclesie nullis temporibus angustantur . . . nemo autem de numero annorum resultandi sumat fomentum quia Sancte Romane Ecclesie, cui Deo auctore servimus, privilegia que in firma beati Petri stabilitatis petra suscepit, nullis temporibus angustantur nullis regnorum particionibus prejudicantur. Sed et venerande romane leges . . . rerum ejus praescriptionem non nisi post C. annos admittunt — Joannes: Ep. in Feier: Cod. dipl. Hungar. I. 186. Budae, 1829. — Boczek: Cod. diplom. Moraviae I. 34. Olomucii 1836.

Adalvinu pisa oštro: da na njega spada, uzpostaviti Metoda na stolicu; jer da je pravedno, da upravo on Metoda u službi povjerenoj mu od svete stolice namjesti, koji je uzrokom, što su ga svrgli.[1])

Emanrika Pasavskoga oštro ukori u svojem pismu: „Potoci suza nebi doticali, da oplačeš krivnju svoju; preuzetnost tvoja veća je ne samo od preuzetnosti ma kojega lajka, nego i od one kojega tirana, jer si u tamnicu bacio brata i biskupa našega Metoda i dugo si ga držao izložena oštrini ljute zime na otvorenu i burnu zraku." Emanrik ne samo da je to učinio, nego je on pače pokušao Metoda bičem tući, i jedva su ga od toga odvratili. „Sada mi reci, nastavlja Ivan, je-li se to pristoji za biskupa, je-li se to pristoji činiti proti biskupu posvećenu rukom rimskoga biskupa i izaslanu poslaniku *a latere*[2])." Iza toga zabrani mu, službu božju obavljati, zaprietivši mu se i drugimi kaznami, ako se nestavi pred papu u Rim budi sa „veoma svetim Metodom" ili sa poslanikom Pavlom.

I Anonu pisao je Ivan koreć njegovu smjelost: „Ti si si usvojio prava apostolske stolice, te si se, kao da si patriarha, preuzeo, da sudiš nadbiskupa; pače, što je još gorje, ti si ovršio djelo svoje na ruglo apostolskoj stolici, jer si s bratom nadbiskupom Metodom, koji je obavljao službu posladničku, postupao ne po kanonih već kao tiran; još više, ti nisi htio dopustiti, da se ta stvar donese pred svetu stolicu, te na pogrdu kanona nisi htio saslušati njegovih opetovnih molba; pa ti, koji si naš vasal i imaš brigu za naš patrimonij u Njemačkoj, ne samo da nas nisi izviestio o tom, što se je dogadjalo, nego si slagao, kada su te naši upitali o Metodovoj stvari, veleći, da ga nepoznaš, dočim si ti bio uzrok neprilika i kazna, koje je imao podnositi." I njemu naloži papa, da ima u Rim doći te račun dati o svojem djelovanju.[3])

Nadbiskup i obadva biskupa posluhnu i oslobode Metoda; nu gledali su, da se on nenastani u državi, kojom je ravnao Kocel. Poslie kako je sveti Metod dobio slobodu, bilo je od potrebe, da mu bude slobodno i vršiti svoju vlast, i na to je mislio papa Ivan; on napiše pismo na Karlomana, da ima slobodu dati Metodu u vršenju nadbiskupske službe, pošto se Panonija sada svetoj stolici natrag vraća, kao

[1]) Ewald: Die Papstbriefe etc. p. 301.

[2]) „O episcopus episcopo talia inferentem et ad hoc Apostolicae Sedis manu sacrato et e latere destinato." — Te rieči razpršuju bajku grčke legende, koja baja, da je Metoda posvetio patriarha carigradski.

[3]) Ewald: die Papstbriefe etc. pag. 304.

što pod njezinu vlast i spada.[1]) Mutimir, vojvoda Slavonije ili Srbije obratio se je u prošlo vrieme na svećenike njemačke, niti je bio spreman pripoznati crkvenu vlast Metodovu; Ivan VIII. pišuć mu ukorio je njegovu tvrdoglavost, te ga opomenuo, neka bi se s nova obratio na pastirsku brižljivost nadbiskupa slavjanskoga.[2])

Tako su pape otčinskom doista brižljivošću branili i štitili apostola Slavjana; Ivan VIII. bo je u svojih živahnih listovih pokazao svu gorljivost onoga muža, koji brani što mu je najmilije, i svu ljubav onoga čovjeka, koji je uvriedjen na najosjetljivoj strani svoga čuvstva kano otca.

Nije tim Ivan VIII. prestao brinuti se za svoju milu slavjansku crkvu. Jedno vrieme išlo je sve. tiho i mirno; Metod vrativši se u Moravsku bude s veseljem i s velikim slavjem primljen; on postane još više siguran, kada su umrli Adalvin, nadbiskup salzburžki godine 873, i Emanrik Pasavski dne 2. siečnja 874.[3])

Nu kada se je više no ikada neprijateljstvo razplamtilo medju Moravci i Niemci, a Svatopluk posumnjao, da njemačkim svećenikom njihova služba rabi u tu svrhu, da neprijatelju pomažu, dao ih je sve protjerati iz države.[4]) Iza toga Metod i njegovi učenici Gorazdo, Klement i drugi manje poznati, preuzmu na se svu brigu cieloga naroda, pokrste ih jako mnogo, podignu crkve, navieste svagdje rimo katoličku vjeru.[5])

Bilo ih je ipak, koji su apostola Slavjana s nova obtužili, da bludnje nauča te druge smućuje slavjanskom liturgijom. Ivan VIII. zabranio

[1]) O metropolitskih pravih dugo su se vodile razpre, zapodjenute poslje i s Pasavom, koja si je prisvajala prava na stari Laureacum. Godine 948. dne 2. siečnja odredi papa Agapit II.: „ut divisis duabus Noricae regionis provinciis, Heroldo (Salisburgensi) occidentalis, Gerardo (Laureacensi) orientalis Pannonia regioque Avarorum atque Marahavorum sed et Schlavorum obveniant (Hund: metropolis Salisb. I, 52 et 352. — Boczek, I., 83 — Mansi XVIII., 406.). A god. 974. Benedikto VII. odluči, da Salzburg „superioris Panoniae episcopos habeat suffraganeos, Laureacensis Ecclesia in inferioris Panoniae atque Maesiae regiones quarum provinciae sunt Avaria atque Moravia, archiepiscopalem deinceps potestatem (Mansi: Coll. Conc. XIX, 52. — Boczek: I., 93.

[2]) Fejer: Codex diplom. Hungariae I. p. 126.

[3]) Dudick: Mährens allgem. Gesch. I. 221. — Auctarium Garstense; in Pertz: Monum. Germ. Scriptor. IX. 565. — Annales Admuntenses ibid. p. 573.

[4]) Dudiek: Mährens Allgem. Gesch. I. 231.

[5]) Bajke su one pripoviesti u životu grčki pisanom sv. Klementa, što je objelodanio Miklosich, koje (g. V. str. 7, 8.), pripisuju nauk heretički Metodu. Onu legendu, s početka istinitu i katoličku, izkvare poslie Grci prilagodivši ju svojim strastim, nu nisu spetili onih protuslovja, koja su tim nastala gledom na ona mjesta skroz katolička, koja su zaboravili izbrisati.

je Metodu preko Pavla jakinskoga čitati misu u slavjanskom jeziku[1]); i u tom jeziku dopustio mu je propoviedati, i puk podučavati, nu htio je, da misu čita u jeziku latinskom ili grčkom. Čuvši dakle Ivan, da Metod te njegove zapovjedi nesluša i da nauča stvari nekatoličke, premda mu se je malo čudna činila ta tužba, nu neka mu se nepredbaci, kako nemarno upravlja crkvom, pozove ipak Metoda u Rim, da opravda nauk, koji je propoviedao.[2]) Medjutim piše odrešito Svatopluku, koji mu je njeke svoje dvojbe predložio: „Neka se, reče mu, drži čvrsto vjere svete rimske crkve, koja je uviek čist i neoskvrnjen nauk sačuvala, koji je naučila od poglavice apostola.“ A u dvojbenom slučaju, ako su tužbe proti Metodu istinite, spomene: „Kada bi vam tko od vas, budi vaš biskup, budi ma koji od svećenika, propoviedao ili naviestao stvari različne od onih, koje vas je naučala crkva rimska, svi vi, plamteći od žara Gospodnjega, složno zabacite krivi nauk, držeći se čvrsto nauka apostolske stolice. Jako nas je iznenadilo, što smo čuli, da vaš nadbiskup Metod nauča drugče, nego-li je pred svetom stolicom obećao, da će vjerovati, i zato smo ga pozvali u Rim.“[3])

Metod posluhne odmah; bude u Rimu, opere se proti tužbam, a Ivana to jako razveseli, jer je njega veoma ljubio, a za crkvu se slavjansku osobito zauzimao. Pa pišuć Svatopluku, da mu se zahvali za njegovu sklonost napram apostolskoj stolici, te mu rekne, kako „ga s njegovim cielim pukom s prevelikom ljubavi kano predragoga sina grli“, pripovieda mu, kako je Metod, upitan pred raznimi biskupi, očitovao, da vjeruje nauk i upotrebljuje molitve „kako je naučala sveta rimska crkva i kako je odredjeno i potvrdjeno u šest obćenitih sabora prama evangjeoskomu autoritetu Kristovu i nauci apostolskoj.“ Odatle papa zaključi, pronašavši Metoda u svem skroz ortodoksnim[4]), poslati ga natrag, da upravlja crkvom od Boga si povjerenom, te zato zapovjediti, da ga primu kako se pristoji, jer da ga je on za nadbiskupa potvrdio za na vieke.

[1]) „Jam litteris nostris per Paulum episcopum Anconitanum tibi directis, prohibuimus ne in ea lingua sacra missarum solemnia celebrares.“ — Joannes VIII. ad Method. 14. Junii 879. Epist. 195.

[2]) Joannes VIII. Epist. 195. pag. 133.

[3]) Joannes VIII. Ep. 194. p. 132. — Boczek: Codex diplom. Moraviae I. 40.

[4]) Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse reperientes, vobis iterum ad regendam commissam sibi Ecclesiam Dei remittimus. — Joannes: Epist. 246. pag. 181.

S Metodom poslao je Svatopluk u Rim i Vikinga, svećenika njemačkoga, došavšega u Moravsku s Adelom, kćerju Karlomanovom, zaručnicom kralja moravskoga, koga je on želio dati posvetiti za biskupa; Ivan ga posveti za biskupa Njitranskoga, jer je htio, da Metodu bude podvržen. Pa buduć da su pokrajine Svatoplukove bile jako velike, te je i više biskupa bilo od potrebe, nadahne mu papa tu misao, da u dogovoru sa nadbiskupom pošalje još koga drugoga, da bude za biskupa zaredjen, da tako Metod s onom dvojicom uzmogne po kanonih i sam posvetiti još druge biskupe.[1]) Nu nečini se, da je kralj zadovoljio toj želji papinoj.

Glede liturgije slavjanske piše Ivan: Hvalimo slova slavjanska pronadjena od filozofa Konstantina (Cirila), kojimi odjekuju hvale dužne Bogu, i odredjujemo, da se u onom jeziku kazuju djela i veličanstvo Kristovo. . . Niti je šta u tom proti vjeri ili zdravoj nauci, ako se u slavjanskom jeziku ili misa pjeva ili bud sveto evangjelje bud sveto pismo, dobro prevedeno i dobro protumačeno, staroga i novoga zakona čita, ili napokon ako se časoslovje moli . . . osim toga odredjujemo, da se na veću čast, u svih crkvah vaše zemlje, evangjelje najprije čita u latinskom jeziku, a onda da se u prievodu u slavjanskom jeziku naviesti puku, koji nezna latinski, kao što se čini u njekih crkvah. Ako se pako tebi i tvojoj gospodi više mili slušati misu u latinskom jeziku, zapoviedamo, da ti se čita misa u jeziku latinskom.“[2])

Tako se vrati Metod k svojoj crkvi na svaki način od rimskoga biskupa štićen, hvaljen, čašćen.

Neću ja sada tu pripoviedati silna ona djela pobožnosti, one muke, ona putovanja, što je sve imao podnositi veliki taj apostol Slavjana; dosta je kazati, da je on uz toliko poslovanje u nješto malo više vremena od šest mjeseci velik diel svetoga pisma preveo na jezik slavjanski.[3]) Osjećajuć, da mu je smrt blizu, pozvao je k sebi svoje najmilije učenike, i smatrao je za najshodnije opredielit si za nasljednika Gorazdu[4]), zatim umre dne 6. travnja 885.[5])

[1]) Joannes VIII. Epist. 247.

[2]) Jubemus tamen ut in omnibus Ecclesiis terre vestre propter majorem honorificentiam Evangelium latine legatur et postmodum Slavonica lingua translatum in auribus populi latinam linguam non intelligentis annuntietur, sicut in quibusdam Ecclesiis fieri videtur. Et si tibi et indicibus tuis placet missas latina lingua magis audire, precipimus ut latine missarum tibi solemnia celebrentur. — Joannes VIII. l. c.

[3]) Leg. Pannon. S. Method. p. 170.

[4]) Miklosich: Vita graeca S. Clementis c. VI. pag. 11.

[5]) Martinov: Annus eccl. graecoslav. p. 170. — Waltenbach nema pravo, koji tvrdi, da je Metod puno kašnje umro.

*

Na njegovu uspomenu izkazala mu je izvanredne časti rimska crkva. I svim tim častim stavi dostojnu krunu Leo XIII., koji je „razprostranio štovanje Cirila i Metoda i njihov nebeski zagovor zazvao“ te pod njihovu zaštitu stavio cieli iztok kršćanski, da tim katolici budu stalni u dobru, a odmetnici da dobiju želju i volju spojiti se s pravom crkvom i uztrajati složni u ljubavi naprama toj prenježnoj majci.

(Dalje će sliediti.)

---

## Četiri Rusa jezuita.

(Priobćeno sa Slunjskih brdah.)

Golos u Vaterlandu ovako liepo govori: Neljubi mi se, da se pačam u tudje stvari. Francezi komunce pomilovaše: to je njihova stvar. Jezuite iz vlastitih kuća proćeraše, i to je njihova stvar. U pitanju o dekretih, koje prot neautorizovanim kongregacijam stvoriše dvie me se stvari pobliže dirnuše: nešto prostranije pitanje o slobodi savjesti — i onaj dio, koji se više Ruske nego Francezke tiče.

Nijedan svih na svoj zemlji živućih Jezuita nije nogom na rusku zemlju stao. Mi znamo Jezuite odtuda, što o njih pisano čitasmo, ili što o njih pripovjedat čusmo. Bili koliko mu drago protivnici svrhi, za kojom Jezuite težu, posljedica njezinih nikada neosjetismo; možemo dakle o Jezuitih govoriti, a da nam strast um nezabljišti.

Dapače dužnost nam jest. Zna se, da je u ulici Sevres u Parizu broj 35. slavjanska knjižnica, sa važnim ruskim odsjekom obstojala. Je-li se što divanilo o Musée slave, kojega ruski patri utemeljiše? Znate-li ote ruske otce? Četiri bijahu u toj sada praznoj kući Rue de Sevres broj 35. Negovorim o pitanju vjere, to je stvar njihove savjesti, u koju nepačam. Biti ću kratak, i molim čitatelje, neka prosude, zaslužuju-li ova četiri Jezuita, da im se bar ime u Ruskoj znade.

M. Jean Gagarin, njekdašni ruski diplomat; Fadoviev i Samarin prijatelj, jest mnogostrano naobražen muž. Evo naslov nekojih mu djela: „*Le clergé russe et les èglises d' orient*, *Le Pape*. On se je mnogo bavio poviešću o Jezuitih u Ruskoj, on je u sviet dao *des jesuites en Russie*. Zadnjih godina je za tisak pripravljao *L' Histoire de Russie*, što mu je za sad zabranjeno.

M. Jean Martinov, otišao je sa Petrogradske velike škole sa odlikom kandidata. Bio je suradnik Bolandista. Djelu mu je naslov *Annus Ecclesiasticus*. Medju mnogimi pismi štampao je djelo o slavjanskih rukopisih. U francezke je novine o ruskih književnih novostih izviešćivao. Sad radi na djelu o sv. Cirilu i Metodu.

M. Pavao Pirlig, do god. 1876. bio je tajnikom kod generala reda; radi mnogih poslova nije mogao dospjeti da ruske dokumente u pismohranah po Rimu i Fiorenci razvidi. Prvi plod njegova iztraživanja jest knjiga *Rome & Demetrius*.

M. Eugéne Balabine, brat našemu negda ministru u Beču. U mladosti bio je drug kod igranja osobi, o kojoj svagda najvećim poštovanjem govori. On znade što biva u Ruskoj, nu do sad nije ništa za javnost pisao.

To su četiri Rusa, koji iza komune *Musée slave* osnovaše. U Ruskoj neće se mnogo knjižnica s njim takmiti. Tuj se naidje biblia Ostrožka god. 1581. Remskomu istovjetna Evangeliu. Evangelije na ruskom jeziku štampano u Parizu, kojemu su dodane vlastoručne bilježke pisca Princa Babanova. Netiskani rukopisi nekoga razkolnika. Podučavanja za mladež Prokopovićeva. *Musée* imade veleliepu sbirku knjiga pisanih o Rusiji u neruskom jeziku. Kad se musej stvarao pisao mi je jedan od četirih sastavitelja: „nastoji se, da u slavjansku zadrugu na slobodi savjesti nov način pomirenja uvedemo. To se pitanje do sad kod nas nije riešilo. Mnogi slavjani u dnu srca svojega nose narodnu pristranost, dà i istu narodnu mržnju. Najstrože naredbe i prietnje nedosižu do duševnoga pravca — nemoćne su. Slavjanski Musej okreće se ka osvjedočenju svakoga, priznaje sadašnji položaj Slavjana kao svršen čin; zaboravlja prošastnost i nastoji o pomirenju Slavjanstva na sve strane, nečini silu ničijoj savjesti. Slavjanski musej donosi prekrasni dokaz istine tako ortodoksom kao i katolikom, da se može biti dobar domoljub, Rusku ljubiti i kod svoje vjere ostati.

Sve je to čedan početak velikoga poduzeća. Znade Slavjanski musej, da će na svojem putu na mnoge zapreke nadojti; nu si je svjestan, da mu je jedina svrha sreća Slavjana i veličina Ruske, te se nada simpatiji kod inteligentnih muževa sadašnjega narodjaja. Musej će svoju djelatnost po mogućnosti širiti i svoje darove k velikomu rodu Slavjana donositi. Bude-li ovomu podhvatu sudjeno poginuti, imati ćemo kod Boga zaslugu da nastojasmo.“

Što će biti sa poduzećem, koje vriedi, da ga Ruska prizna? Gdje su sada ruski jezuite, utemeljitelji slavjanskoga museja! Gdje su? Neznamo. Nu toliko znamo, da se težkim vremenom biju; ako ih zahvalno sjećanje, onoga što Ruskoj velikoga učiniše može utješiti, šaljemo im iskren pozdrav. Nije naše da o religiosnom osvjedočenju ičijem sudimo — to je stvar savjesti svakoga, nu mi ih poznamo i vidimo ih inteligentne, učene muževe, muževe talenta, pa da ih iz Francezke, iz sve Evrope protjeraju, nas nesmeta, da ih neštujemo.

*Primjetba.* Prevedeni članak iz ruskih novina vidi mi se ovo doba veoma važan, što se osvrće na rad Rusa u jezuitskom redu u Francezkoj; što se vara da u Ruskoj neznadu za crkvene jezuite; i što ga je pisao Rus, morda jezuita u dolami. Čini se, da se pričelo u Ruskoj osviešćivati, a to je tim važnije, jer se znade koliko se vlade žilavo drže onoga, što crkvi oteše, i što se otetoga ne rado ostavljaju. — Što se žilavost ruske

vlade odapela, te se pušćala u dogovor s Rimom, sv. stolicom i što su dogovori ponješto uspjeli, čita se bo, da je Ruski car stožernika Jacobinia, radi odlične usluge, koju dogovarajuć i zakučasta pitanja istočne crkve i prisvojena prava vlade bistreć zavriedio, velikim u Ruskoj dičnim redom odlikovao.

S Jacobiniem i ruskim predsjednikom inostranih vjeroizpovjestih Masolovom, tecijahu pogovori od svibnja do na kraj lipnja 1880. Bilo kakovih 20 sjednica. Ruska pokazivala dobru volju, da se s crkvenim Rimom sporazumije. Papi se u svih točkah pogovor nesvidi, te učini neke primjetbe. Ruska se na to sustavi i nepobrza, dok napokon mjeseca rujna nastavi cenkanja. Što će biti? Hoće-li ruski kabinet na svoj liniji popustiti, hoće li se Vatikan primaknuti, i koliko ili ništa od povjestnoga načela popustiti, tko bi znao reći? Mučno je Ruskoj od svoje ugrabljene vlasti odstupiti, kako misli vanjskoj vlasti, da vjerskimi obredi i poslovi i disciplinom katolika u Ruskoj upravlja.

Posao med crkvenom rimskom oblašću i političkom ruskom negledamo niti na bojadisana niti na svjetla stakla, jer znamo, kako se utrgavalo, i sada kamo se goni, i kako se steže vlast i prieči upliv zapadne crkve u carstvo rusko; znamo, kako se crkva rimska svojega povjestnoga i Bogom joj danoga načela drži. Nada jest sievnula, da će se sbližiti, a tu nadu oživljuju tolika po svietu bratstva, koja se mole, da se istočna crkva primakne k zapadnoj, da se sjedine u poznavanju primata i vjerovanju s one strane prieporních vjerskih dogma.

Ako se baš tamo neokreće naglo i na sav mah, pomiče se. Nam se vidi, nestrpljenim, po lagano, ali se miče. I Englezka miče se u naručaj katolicizma lagano — nu se miče i nada jest, da neće vjekovi proći, da se dočeka povratak, niti za to neće kapi krvi procuriti kako jest i kolika je razlijana, dok se je Englezka trzala od središća katoličkoga, tako može biti i u Ruskoj. Bog se neveže za vrieme, ali si stvara novi ondje narod i nove štovatelje. Može biti, da prve ruske glave vide i dokučuju, da razkolničtvo nenapreduje, da je raztrovano prevratnimi načeli, da ne grije, nego da ledeni — pa stoga i skoješta se primiču vrutku vode žive, nauku nebesnomu, od kuda štovanje zakonu božjemu i svjetovnomu. Morda jur uvidjaju, da razkolničtvo kao ni protestantizam ne budi podložniku savjest. Morda opaziše, da domoljubi u državah, odbacivših katolicizam dotlje su domoljubi, dok im puk slavohljepju ugadja — kako to prestane, te se na koga inoga prenese, voljni su paliti i rušiti.

I katolički list je neke točke dogovaranja donio. Tu je važna točka o liturgičkom jeziku. Ruska želi, da bude u poljačkih biskupijah ruski jezik liturgičkim, valjda u unijatskih biskupijah, buduć je iztočni liturgički obred obim isti. Od Petra velikoga je u Ruskoj liturgički jezik ruski; i tu se borilo za starinu i novinu. Starinari prozvaše se „starovjercima“ i zovu se danas, od tude valjda i našim grkom doslov „starovjerac.“ Sv. stolica nekrzma se vratiti k onomu, što bijaše jednom u crkvi uglavljeno, što je pravo i povjestnica obuzela, a nevrieme i zloba i nemir crkvi oteo. Crkva se nije protivila slavjanskomu jeziku u crkvi. Nije latinski jezik po svemu svietu izključivo liturgički, jest: grčki, chaldejski, staroslavjanski i drugi. Poslanica Leona pape u slavu sv. Cirilu i Metodu mal da nereče: Evo vam Slavjani Ivanom mojim predšastnikom udieljenu slobodu i povlastnicu kod liturgije vašemu jeziku. Da se na dotičnih mjestih sporazume i pobrinu sva bi Hrvatska, Kranjska, Štajerska, Koruška Bosna, Hercegovina hrvatskim jezikom: Slava na visini Bogu zapjevala. Ta jezična točka neće činiti nikakove zapreke, a da se nebi Rim i Petrograd vidili i k jedinstvu se primaknuli. Cirilsko-Metodska poslanica sv. otca čini se, da je ogrijala um i uzplamtila srca uvidjavnih Rusa. Dok se samo probije led mržnje, ogranuti će sunce ljubavi. Za Ruskom pošli bi i ostali sljedbenici razkola — kolika našoj domovini korist i blagodat! Molimo se, žarka molitva probija nebesa, kod sv. maše uzimljimo „Pro tollendo schismate„ colectu, a ostalo ostavimo providnosti i volji božjoj, koja će se, u vrieme njoj povoljno na prošnje sv. slavjanskih apostola obazrieti.

---

## Govor msgra. Greutera u zastupničkoj kući pri razpravi zakon. predloga o lihvi.

(Dalje.)

Drugo načelo bilo bi, kako ga zovu, puka razumnost. Nu baš ova je uviek zlosretna savjetnica te ju stoga i Aristotele nazivlje najtežom umjeti. Ona je to tim teža, što je znanost narodnje ekonomije još razmjerno vrlo mlada. Ona je do sada riešavala samo jednu stranu svoje zadaće, najme materijalnu ekonomiju, dočim je na očitu tužbu Roscherovu prilično zapustila toli važnu etičnu politijsku stranu. I to je razlog, što teorija uspjeh toli strašnom opriekom pobija?

Treće načelo nije drugo nego pitanje, a mi bi rekli, glavno pitanje. Ovo glasi: Imali interesa za obći boljak — ja se ovdje neosvrćem na tobožnje privatne interese — da se privatnomu kreditu dade širje polje ili po možnosti veći soliditet? Nu ja domićem, imali za poštena čovjeka boljega zakona od onoga, koj vjerovniku ono daje, što je urekao, ili da se širom otvore vrata onim, koji vabe na „protektorovanje“ i „fruktivovanje.“ To su vam ljudi, koji na veliko toče prometnikom vodu, dočim uz izplatu velikih asekurancija izpijaju prometnikom kamate u mnogo većoj mjeri.

Ima još i to pitanje: Je-li je u istinu poprimljena ona izjava parižkoga konventa godine 1793., da je novac, što mnogi i danas drže, roba i ništa više te ga je prama tomu i suditi? Ili je novac kao zastupnik narodnoga prometa obće dobro kao što željeznice i brzojavi te kao takovo podpadali i obćemu zaslonodavstvu? Ja pitam, je su-li nuždnije granice zakona na novčarnom i kre-

ditnom polju, koje izvrgnuto svim buram vrlo promienljive strasti, polape i užasa nego-li na polju posjeda¿ Ta i oni, koji su proti tomu, da se suze kamate, brane načelo, da se svakojaki fideikomisalni zavodi oduzmu autonomnoj upravi gospodara i da se za volju obćega boljka stave pod privolju države.

Ovo je pitanje tim nuždnije, što nijedna država nesmatra novac kao robu na temelju obrtne slobode. Smatra-li ga takovom, a tada mora dosljedno dopustiti, da si svatko novac sám pravi i da se nitko u povratku nemora osvrnuti na vriednost, koju je država novcu dala, već na sgoljnu vriednost novca. Napokon pitam ja, je-li je država zvana, da svojim zakonodavstvom brani i štiti pojedine ludove i razsipnike a ne obći boljak družtva proti strastim bezposlenoga obogaćivanja, proti smjeloj struji poduzêća i napokon proti strahovitim pogibeljim socijalnoga života, proti pogibeljim, u koje narod goni grozni bič lihvarenja. Tko ovu dužnost shvaća kao dužnost nametnutu državi, tko više ljubi soliditet od razširenoga kredita i tko nezaboravlja u materijalnih odnošajih takodjer na etičko-politički momenat, taj si je u pitanju o kamatah i lihvi stvorio načelo te nemože biti za to, da se zakon o lihvi ukine. (Tako je.)

Nu mogao bi mi tko reći, ta i to su samo temeljna načela! Istina, ali načela, koja poviest osobitim glasom dovikuje svim narodom. Njihovo svjetlo svjetli kroz stoljeća dočim nas sve to jače bukteći plamen javnoga mnienja vodi varavom stazom u propast. Ova nas neuči samo mudrost sa katedre već nam pokazuje posljedke obijuh sistema i prati nas u živu prošlost.

Slušajte primjer. Ja ga nenavadjam samo kao povjestničku istinu već bi htio, da bude i proročka opomena za naše doba. Kako naši liberalni ekonomiste tako su se i Rimljani dugo vremena klanjali načelu, da je za kamate mjerilo ugovor. Posljedica tomu bila je ta, da je neograničena lihva dovela narod u sdvojnost, a poslie mnogih i uzaludnih pokušaja, da odvrne ovaj bič — što učini narod? On se povuče na aventinski brieg! Što prije nije zadobio mirom to si izvojšti sada silom, i to pučkim tribunatom i zakoni dvanaest ploča, gdje se je po viesti Tacitovoj ustanovio kamatni maksimum, a osim toga se odredilo, da je krivac kradje, tko ga prestupi. Kato stariji još je oštrije odsudio lihvu. On ju nije samo nazvao kradjom, već ju prispodobio i ubojstvom, jer u kradji otimlje siromak dobro bogatijega, da si olakša nevolju, dočim u lihvi bogatiji izsiše nevolju siromašnijega, da si poveća bogatstvo. (Tako je! Tako je!) Tako je nekoč sudio poganski viek. Kod nas je danas posve drugačije.

Ako tko, komu se nevolja na licu čita, ukrade pet forinti, to mu je već iza ledja straža, koja ga kao zločinca pred sud vuče; a ako tko lihvom ciele obitelji lišava otčinske baštine, taj vriedi danas kao poštenjak pred slavno izvojštenim zakonom od g. 1868! (Nemir.) Što više. I naš predlog nedopušta, da se ovo u narodu toli omraženo zlo smatra kao zločin. Ovomu gadnomu zanatu nesmije na put stati niti tamnica, niti zatvor, niti strogost tamnice od osam godina, već jedino zatvor najviše od šest mjeseci. (Vrlo dobro!) Samo onaj, koj je po zanatu lihvar imao bi se kazniti težkom tamnicom ali najviše od dvijuh godina.

Ja moram priznati, da me je ova mjera kazne izprva vrlo ogorčila. Nu treznije razmišljajuć uvidio sam, da po našem obćem stanju zakonodastva nije drugo i moguće bilo, van ovo zlo smatrati samo prestupkom uz lahku kaznu a ne zločinom. Jer bude-li zločin, to ide pred porotu. A kako žalostno izkustvo uči, vrlo velika je pogibelj baš u gnjezdu lihvara, da bi se u poroti zadovoljivalo lihvarom i junakom kod čaše a nipošto težko povriedjenoj pravici, (Nemir. Tako je! Tako!) a možda i po onoj poslovici: „Neće vrana vrani izkopati oko." Nu jer je lihva prestupak, to ide ona pred sudca, a kako §. 3. zakonskoga predloga glasi, imati će sudac o tom nastojati, da na obtuženoga lihvara protegne sve one posljedice, koje stigavaju kradicu.

Na „obtuženoga" lihvara, rekoh ja; nu kako je to težko dokazati, i ako se dokaže, to će ovo po §. 1. predloga biti većinom kruto, da nereknem, grozno dobročinstvo žrtve za pale od lihvara. Jer ne ima-li gradjansko-pravnih granica za kamate i pokle je odbit predlog Weeberov, koj hoće, da u konkretnih slučajevih sudac uglavi kamate, to nepreostaje sudcu drugo nego inkvisitorni postupak. Tužitelj mora najme dokazati, da je „slabouman", a čim bolje uvjeri sudca, da je i zbilja slaboumje njegovo svojstvo, eno mu i ljepšega uspjeha tužbi. Ili mora dokazati svoje neizkustvo ili „uzrujanost duha, a čim će jače o tom nastojati, da svoje „neizkustvo" i zbilja dokaže, pokazati će svemu svietu jasnije, da se š njim kao nejakim djetetom nevalja upuštati ma u ikakav poslovni odnošaj, da razboriti ljudi zajedno š njim neštetuju.

A uzrujanost duha! Za njegovo će biti dobro, ako mu pred sudom podje za rukom dokazati, što se inače radi srama nepriznaje rado, da je on čovjek, koj lahko postaje žrtvom uzrujane strasti.

On ima takodjer dokazati svoje „nevoljno stanje", koje ga ponukalo, da je pristao uz takav posao! Ali svatko znade, što će reći pred sudom dokazivati svoju nevolju. To nije drugo nego gubiti svaki kredit. (Živa istina!) Gospodo! Nejma dakle dvojbe, da se po ovom predlogu nemože odsuditi lihvar, a da mu tužitelj već u napried nije nesretna žrtva i to baš tim, što mu je dokazati ovo četvero, a to ga uništuje gorje, nego da je pao u najbezdušnije lihvarske ruke. (Živa istina.) Ne lihvari, ta svi su obično bez stida, već njihova žrtva biti će ruglo pred sudom, jer će o njoj sav sviet reći: Ti si rodjen ili uzgojen ludov, (živahnost) neizkusno diete, strastven čovjek i tako zahrdjeli čavao, da se nanj ni stari šešir objesiti nemože. (Živahno odobravanje.) Ja stoga nebi svjetovao protivnikom, da dignu tužbu proti

lihvaru pred sudom, jer bi taj korak bio pravi put u njegovu moralnu i ekonomijsku Kanosu. (Povladjivanje.)

Nu kraj svega toga tješi još lihvare §. 12. Tko nezna, da lihvarstvo u svojih posljedicah pogubno djeluje ne samo na sadanju nego i na buduću generaciju. Koli bi stoga željeti bilo, da se poprimi i ta naredba, po kojoj bi sudac ovlašten bio lihvarski dug stegnuti na pravu mjeru, čim to dužnik zatraži. Proti tomu je §. 12. jerbo glasi, da se ovaj zakon neupravlja na one tražbine, koje su nastale ili osvojene ili stečene prije nego što je stupio u kriepost. Ako dakle lihvar, ma bio i pravi vampir, prije ovoga zakona sjedi na vratu siromaka, neka ostane sjediti, jer je to pravo, ondje sjediti, zaposjeo. U istinu ništa nejma, što bi bilo nad juristerijom moderne države. A puna su usta, koja svečano izjavljuju, da je lihva opačina, a ipak primaju §. 12., a to nije drugo van reći: „opačina" ima pravo postajati, samo ako se pod okriljem zakona, dakle dugo čini.

Vojnički zakon on djeluje natrag sve do g. 1875. Za sirotu kljašad nejma milosrdja, za nju nejma kakav 12. §. Zakon o uztezi činovničkih plaća naredjuje, da se ima na molbu dužnika obustaviti svaka daljnja uztega, ako ova nadmašuje trećinu beriva i to takodjer u onom slučaju, ako je dužnik prije i na veću uztegu pristao. (Čujte, Čujte! Nemir.)

U dvijuh slučajih djeluje natrag zakon: na štetu kljastih u vojničkoj taksi i na korist činovnika u zakonu o uztezi činovničkih plaća. Samo nesmije zakon natrag djelovati na korist onoga, koj je lihvom izsisan, jer ova pogodnost bila bi nepogodna lihvarom, a to biti nesmije. (Obća uzrujanost.)

Na to valja uviek misliti, kada se god zakon stvara za narod, ne valja ga stvarati na brz ruku već tu valja svom ozbiljnosti pitati, da-li je i narod stvoren za zakon. Hvala Bogu, da naš narod nije stvoren za zakon, koji daje slobodu lihvi ili ju bar nekom vrlo bolježljivom čovječnosti njeguje. Proti takovu zakonu uzrujava se njegovo cielo pravno čuvstvo. Istina „jura vigilantibus sunt scripta" t. j. otvaraj oči, jer te neznanje pred zakonom neizpričava. Ali mnogo više, osobito tu u parlamentu i kod ljudih vladinih, mora u socijalnih pitanjih vriediti i ona izreka: „jura a vigilantibus sunt scribenda" t. j. otvaraj oči ti zakonaru i gledaj da neokrnjiš ćudorednu ćut, vjeru i pravno uvjerenje naroda. Bude-li se tako radilo, tada neće morati organi toli glasno narodom dovikivati: „Štujte zakon!" „Štujte narod", odjekuje pako u protivnom sboru. Bude-li se tako radilo sa strane države, to neće ona predlagati zakone, o kojih znade, da se neće štovati. Nećemo-li toga a vi znajte, da će se malo po malo hvatati zidina ona muljevina koja i granitne temelje državne sgrade razorava. Mudar graditelj neće samo gledati na to, je su-li u sgradi zidovi krasni, on će i dublje sać i te pitati, imali temelj silu i snagu, da nad sobom nosi toli strašnu težinu. Videant consules!

(Konac će sliediti.)

## Dopis.

Ogulin. (*Posvećenje župne crkve u Ogulinu.*) Nije ti ugodnijeg uži anja za prava i pobožna kršćanina, nego kada dodje u takovo mjesto, gdje je narod pobožan, gdje isti nedjeljom i blagdanom u crkvu hrli, da se nakon sedmične radnje zahvali Bogu na daru zdravlja, te blagoslovu, koj mu milostivi Bog na njegovo djelo izlieva, da mu sve napreduje. Naš puk u Ogulinu je siromašan, jer mu je tlo kamenito, pa mora ulagati veliki trud u obradjivanje polja, ako hoće da što privriedi, a on to i čini, pa u obće rod se dobrim nazvati može, ako nenadodje kakova elementarna nepogoda, koja bi mu usjeve uništila. Ovaj puk osjeća milost božju, te nedjeljom i blagdanom grne k službi božjoj.

Tako polazeć službu božju i blagoslov mogao si tomu puku na licu čitati, a čulo se na više mjesta i razgovora, kako i odakle bi se mogla crkva u red staviti, jer je sve u njoj propalo, a novaca ni odkuda. Najviše pako bio je zabrinut duhovni pastir toga stada vel. g. podarcidjakon i župnik Petar Vrbanić, koj ovdje službujući više godina, nije mogao namaknuti toliko novaca, koliko bi za tako ogroman popravak dosta bilo. On ti je novčić po novčić sabirao, svaki darak primao, ali ipak sve premalo, sve neznatne svote. Zamisli jednu i izvede ju: Kad je njegova preuzv. barun Franjo Filipović ovamo došao, crkvu pohodio, preporuči mu starina najtoplije nuždu obnove ovoga hrama, a preuzv. podieli tri tisuće stot. Ovu svotu kao i do sada pričuvano te žrtvu naroda od njekoliko stotina upotrebi naš vriedni starina, te ti župnu crkvu tako urediti dade, da je milina u nju zaći, te se Bogu u njoj pomoliti. Veliki i dva pokrajna žrtvenika sasvim od nova načinjena, sjajno pozlaćena, a sva crkva toli iz nutra koli iz vana izmaljana i popravljena da je pomenuti g. župnik zaslužio priznanje i zahvalnost cieloga puka, koje mu isti i zbilja izkazuje.

Nu najviše si mogao na dan blagosivanja crkve i žrtvenika početkom listopada viditi, kako se svaki pojedini župljan i župljanka raduje, kako su potekle mnoge suze radostnice, kad je mnogočastni g. duh. pomoćnik Ivan Kostelec liepu i poučnu propovied rekao; mogao si opaziti, kako je pobožni puk ruke u vis podizao, moleć Svemogućega, da toli zaslužnomu župniku i njegovomu revnomu pomoćniku izprosi božji blagoslov, kad im drugim platiti nemože a i plaću drugu ova dva revna svećenika neprose.

Mi Ogulinci nemožemo ino, a da se veleč. g. podarcidj. i župniku kao i njegovomu duh. pomoć. nebi ovim putem najtoplije zahvalili, želeć im još dugi i sretni boravak medju nami. Živili!

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup vratiti će se, kako čujemo, ovih dana iz Buda-Pešte u Gradec.

— Kraljevinski odbori, koji su imali viećati o broju hrvatskih zastupnika na zajedničkom saboru složili su se posredovanjem vlada, da odsele šalje Hrvatska u kuću zastupničku 40, a u kuću gospodsku 3 člana. Danas je nakon dulje stanke sjednica našega sabora.

— Dne 25. siečnja o. g. preminuo je Nikola Batušić, umirov. župnik Riečički. — Premješteni duh. su pomoćnici: Ivan Ivko iz Višnice u Krap. Toplice, Josip Vurović iz Kutine u Višnicu.

*Cislajtanija.* Biskupija bečka izgubila je opet vrhovnoga pastira svoga. Knez nadbiskup kardinal Kutscker umro je 27. pr. m. uslied kapi, koja mu, kako posljednji put javismo, pala. Providnost Božja, koja ga je iz nizkih okolnosti, iz kuće priprostih tkalaca pozvala na sveučilištnu, a poslje i biskupsku stolicu, te mu priuštila najveću čast crkvenu, dostojanstvo kardinala — ta mu je već sudila djela i namjere. Revan, dà neumoran bio je pokojnik u svakoj svojoj službi. Kako se je duboko zamišljao u znanstvena pitanja kao učitelj, a i kasnije svjedok su mu liep bogoslovna djela, napose iz crkvenoga prava. Kolik je zakonodavac bio vidilo se iz štovanja, kojim su ga i svjetovnjaci susretali, te ga prizivali često, gdje je koji zakon bilo stvoriti. O njegovu djelovanju u odsjeku za bogoštovje i nastavu, gdje je izvjestitelj bio sudili su svakako i prijatelji i neprijatelji. Nu da mu je i tu, kako svagdje, osvjedočenje i sviest mjerilo bila posvjedočio je tim, što se je znao i vladi oprieti, gdje je držao, da mu to učiniti valja, što se je u posljednje vrieme po dvaputa dogodilo. U ponedjeljak je svetčano pokopan. Biskupijom upravlja sada kao vicarius capitularis dr. Angerer.

*Rim.* U posljednje vrieme dovršen je zakonom propisan postupak glede njekih ugodnika Božjih, da se uzmognu proglasiti svetci. Glede njekih opet taj je posao napredovao tako, ter će na skoro biti dovršen. S toga je sv. otac nedavno pozvao sbor za sv. obrede, neka izpita, bi-li se, gledeć na sadanji položaj u Rimu mogli, i ako dà, kako bi se mogli obaviti svetčani obredi kod proglašivanja svetaca. Većina članova misli, da bi se il svi il barem dvojica (Josip Labre i Ivan Krst. de Rossi) mogli što prije proglasiti svetci jedno što bi to bilo i crkvi na slavu, a drugo što već podavno kanonizacije bilo nije. Oni će sv. otcu i preporučiti, da se u tu svrhu opredieli blagdan bezgriešnoga začetka bl. dj. Marije (8. prosinca o. g.). — Pošto sadanje okolnosti sv. otca ne dopuštaju, da on sam te obrede obavi u crkvi sv. Petra, jer bi onda nuždno bilo, da dodju talijanski vojnici, koji bi pazili na red — misle članovi kongregacije, da bi sv. otac svetčano proglasio dekret kanonizacije u velikoj palači nad vestibulom bazilike pred sborom kardinala i drugimi u tu svrhu pozvanici. U isto vrieme da bi po sv. otcu baš za to odabrani kardinal prisustvovao obredom kanonizacije u samoj bazilici, gdje bi se pjevala svetčana sv. misa i pjesme novim svetcem na slavu, te odkrila slika iz njihovih najvažnih sgoda života, te čudesa, koja su na molbu njihovu učinjena. O tih predlozih, sv. otcu na tanje razloženih, on će na skoro posljednju i odlučnu reći.

— Poseban odbor radi, da se što svetčanije proslavi treći spomendan smrti velikoga pape Pia IX. U bazilici sv. apoštola obaviti će se svetčanost prvih dana veljače.

*Bavarska.* U Monakovu umre nedavno prof. Poezl, koji je s Döllingerom i drugimi uzkratio posluh crkvi katoličkoj i htio zavesti novu „starokatoličku“ sljedbu. Na sprovodu nadjoše se gg. Döllinger i Friedrich, a Bog zna, kako im je bilo pri duši, kad su nad grobom prijatelja svoga čuli viest svećenikovu, da je pokojnik želio umrieti izmiren sa svojom crkvom, pa da je pred smrću opozvao sve svoje zablude u vjeri!

*Irska.* Mi smo prošle godine po gdjekojiput spomenuli, kako je žalostno materijalno stanje onih dobrih katolika, i kako je Irskom zaredao pokret, neka bude stogodišnjim mukam već jedanput kraj, a do toga neka dovede sila, kad dovesti nije mogla dobra rieč. Nu takvim načinom ne valja sticati ni pravica, jer bi to i nje okrnjilo. Makar i nješto kasnije, neka se ipak poštenim i dopuštenim načinom izvojuju, jer će onda potrajati dulje. S toga je svećenstvo katoličko gledalo, da vjernike svoje pridrži u granicah. U tom smjeru s kuratnim klerom radili su biskupi svojimi okružnicami, a gdjekad i sastanci. Nikad pako nije toga pitanja s oka pustila sv. stolica. Još u lipnju prošle godine savjetovao je sv. otac rimskim biskupom, kako im je raditi, da im vjernici ne počine ništa nepromišljena, što bi im još više škoditi moglo. Kada je opet u studenom m. g. njekoliko irskih biskupa u Rim došlo ustmeno im je sv. otac govorio, neka rade, da se javni poredak ne poremeti. Početkom prošloga mjeseca posla list nadbiskupu Dublinskomu Mac Cabe-u tim istim duhom zadojen. I on vidi težki udes, koji Irci već stoljeća divnom uztrajnošću podnose. I on želi, da se zlu doskoči. Nu smutnjami se pomoći neće. Ljudi, kojim su uzde državne sada u rukuh da imadu dovoljno i znanja i razbora, te će rane cieliti, a da ne budu za kratak čas opet krvarit počele. Ovo pismo sv. otca primili su i vladini krugovi vrlo povoljno. Čitalo se javno u komori, a i predlagalo se, ne bi-li se diplomatska sveza sa sv. stolicom uzpostaviti mogla. Na ovo posljednje vlada nije kazala do sada ni biele ni crne. Bog bi dao, ter mudro vladanje sv. otca i tu urodi dobrim plodom!

---

Svu gospodu, koja su me bud zamolila, bud i novac već poslala za sliku sv. Cirila i Metoda, a ja jim slike jošte poslao nisam, liepo molim: neka se izvole strpiti još koje vrieme, pošto sam slike, što sam jih imao, razpačao, a novih jošte dobio nisam.

Zadar 29. siečnja 1881. *Matija Rihtarić*, c. kr. vojni kapelan.

---

☞ **Ovomu broju priloženo je ¼ arka.**

Urednik dr. **Andrija Jagatić.** Tiskom **C. Albrechta.**

## Glavna skupština književnog družtva sv. Jeronima.

Ovogodišnja, po redu trinajsta glavna skupština književnoga družtva sv. Jeronima obdržavala se je dne 27. siečnja o. g. u 10 sati prije podne u sgradi kaptolske pučke učione. Sabralo se do 50 članova što vanjskih, što domaćih. Medju vanjskimi uz mnoge druge opazismo: opata Cerovskoga, kanonika Lehpamera, a medju domaćimi: kanonika dra. Kržana, dra. Ivekovića, sveučilist. rektora dra. Brestyenskoga i profesore: dr. Lobmajera, dra. Stadlera, dra. Barona, onda više profesora, prebendara, kateheta i pučkih učitelja.

Prije skupštine služila se je u kapelici sv. Dizme sv. misa za sve žive i mrtve družtvene dobročinitelje. Skupštini je ove godine predsjedao sam presvietli gospodin predsjednik, prelat Tomo Gajdek, a otvorio ju sliedećim govorom:

Slavna skupštino!
Velecienjena gospodo!

Otvaram trinaestu glavnu skupštinu družtva svetojeronimskoga, skupštinu redovitu u vanrednih okolnostih i na neobičnom mjestu. Jer golema nesreća, koja je snašla glavni naš grad, i po tom svemu narodu zasjekla težkih rana, ona prieti svojimi kobnimi posljedicami nahuditi i ljepomu razvitku ovoga našega družtva. Svi to osjećamo duboko i bolno, i to je bez sumnje, osim Vaše svagda dokazane revnosti, potaklo Vas, velecienjena gospodo, da nemareći za sve prepone i neprilike pohrlite u ovu našu skupštinu.

Doista i prošle godine bješe napried pokročilo naše družtvo. Novih članova pristupilo je 242 — glavnici priteklo je 4.079 for. 96 novč.

Družtvo je izdalo četiri knjige, prilično velike i mislim dosta valjane, koje su članovom več u rukama, prem da nam je potres stvorio bio dosta zapreka, da se dovežu i razpošlju u pravo vrieme. Ali kako rekoh, sve je hvala Bogu gotovo, samo još treba ovdje da izjavim vruća zahvalu čestitim piscem: profesorom Ivekoviću i Klaiću, te župniku Stražimiru, kao što i svoj onoj vrloj gospodi, koja nam vrstnimi pjesmami i poučnimi članci nakitiše ovogodišnju Danicu. Isto tako mi je, premda sa žalošću, zahvalno se spomenuti lani preminuloga prof. Dr. Janka Kobarića, odbornika našega družtva. Službu tu vršio je on više godinâ uviek revno i na korist družtva. Zato mu dušu Bog pomilovao, a ja mu kličem: Slava!

U visokom saboru našem prošle godine pokazalo se opet, kako je družtvo sebi steklo u svom narodu ciene i podpore. Premda je vis. kralj. zem. vlada s prva, neimajuć pokrića, našla se prinudjenom u svom predlogu proračunskom na polovinu smanjiti prinos zemaljski za svrhu našega družtva; i premda ima zemlja premnogo svakojakih potreba, kojim se, žalibože, nemože doskočiti sasvim tim, čim se našlo najnuždnije pokriće, odmah bijahu visoka vlada i sabor jednodušni, da se od prinosa za naše družtvo neokrnji ništa. Ta činjenica, čestita gospodo, kao što je vrstna u nama pobuditi njeki pravedni ponos i još veću revnost za napredak družtva, tako mi napunjuje grudi najživljom zahvalnošću.

Duboku zahvalnost izjaviti mi je takodjer visokomu ce. kralj. glavnomu zapovjedničtvu kao krajiškoj zemaljskoj upravnoj oblasti za prilog od 500 for.; nadalje uzoritomu gospodinu kardinalu i nadbiskupu zagrebačkomu veledušnomu pokrovitelju i darovatelju našega družtva, kao i ostalim plemenitim dobročincem, naročito biskupima Djakovačkomu i Senjskomu i bezimenu rodoljubu, darežljivu podupiratelju ovoga družtva. N:pokon mi je spomenuti, da je gospodin Gabriel Hadrović, župnik na Visokom položio prinos od 60 for. za ondješnju školu; za tim da je vriedan naš rodoljub i prerano preminuli u Rimu Dr. Nikola Voršak družtvu našemu oporučno zapisao 300 for. i župnik Bebrinski Antun Mlinarić 10 for.

Bivši prošle godine kano gost u Zagrebu uzoriti gospodin kardinal Jacobini, tada nuncij apoštolski u Beču a sada državni tajnik sv. otca pape, mnogo se zanimaše i za naše družtvo i napredak njegov, a kad ga zamolih, da bi sv. otcu prijavio najodaniju zahvalnost našega družtva za visoko odlikovanje i apoštolski blagoslov, kojim smo usrećeni, rado mi on to obeća; povrh toga isti prehvaljeni gospodin kardinal radostno povladi smjernu moju molbu, da se odsele sve knjige našim družtvom izdavane pošilju sv. otcu papi, te su ljetošnje knjige već odaslane u Rim početkom prosinca. — Napokon valja mi napomenuti jošte jednu milost naklonjenu istina mojoj osobi ali za to, što mi je čast biti predsjednik ovoga družtva. Njegovo cesaro i kralj. apoštol. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 4. ožujka 1880. imenovati mene vitezom reda Franje Josipa. Podanička vjernost i poklonstvena harnost neda mi premučati takovu previšnju milost, ali niti moja čednost, koje nebi nipošto htio napustiti pod konac svoga vieka: sviestan svoje neznatnosti prenosim ovo previšnje odlikovanje na naše družtvo, i na one čestite muževe, koji su pomagali podići ga.

Tako nam je bilo, gospodo, a sada su nam nastali ozbiljniji časovi. Sveudiljne elementarne nepogode a uza to na jednoć još onaj strašni potres hoće da podrežu krila narodnomu zanosu i napredku. Narodni zanos i nas je podizao, te smo pouzdajući se u Boga i u odobrenje naroda usudili se gdjekoje godine više trošiti, nego li bi dopuštali redoviti dohodci družtveni. I prošle godine prekoračismo redovite dohodke za 1.739 for., kao što ćete potonje razabrati iz bilježnikova izviešťaja. Ziva želja odboru, da što više zadovolji očekivanju družtvenih članova i pače svega naroda, nakloni ga uz druge razloge

na to, da u trošenju premaši i redovite dohodke. Sudeći o tom treba takodjer na um uzeti, da odbor nema svagda na izbor toliko rukopisa, te bi mogao po volji izmedju njih za izdavanje odabrati jedan veći a drugi manji, nego se kad što dogodi, kao upravo godine netom minule da su svi rukopisi ponešto obsežni, a opet im je takov predmet, da se nemogu podieliti u više knjižica.

Uza sve to nadamo se s pomoću Božjom i podporom narodnom, da nam zato kao do sada tako ni odsada neće rȃd družtveni zapeti. Rȃd je naš plemenit i i narodu, najpače nižim razredom u njemu potrebit kano svagdanji krušac. Takov rȃd nesmije malaksati. On ima svoju snagu i uspjeh od Boga; on ima svoje priznanje i svoju podporu u narodu. Zašto narod snalaze tolike kušnje, to pravo i podpuno zna samo Bog; nu to znamo i mi, da nam upravo u kušnji valja s većom vjernošću vršiti našu zadaću.

Zato, gospoda moja, ako je bilo do sada radinosti u našemu narodu a najpače u našem družtvu, od sada valja da je bude i više; ako je bilo pripravnosti na žrtve, od sada neka je i veća.

Nije samo novac glavnica, pače bez pameti i truda ovakovo je blago zakopano. U naroda našega ima liepo blago duševno: bistra pamet i ljubav bratska — ta tko je, koji bi htjeo reći, da neljubi svoga naroda!

Eh upotriebimo sdušno i izdašno ovo veliko blago, pa će se brzo razviti i materijalno blagostanje. Što se tiče napose našega družtva: mi radimo pučkom knjigom.

Razne nezgode ovoga svieta nisu sigurno smele znanja ni vještine našim piscem, ni ugasile žara njihovu rodoljubju. Neka dakle na vidjelo iznose što im je Bog dao, i daruju svomu narodu, komu toga silno treba. A bude li nam u rukama vrstno djelo, naći ćemo jamačno velikodušnih srdaca, koja će nam pomoći, ako li naši redoviti dohodci nedoteku,, da ono blago štampom prenesemo u narod. — Knjiga se meće narodu u ruke preko naših povjerenika, oni nam pribavljaju i članova. Povjerenike dakle naše molim i zaklinjem, da rade revnostno za korist družtva. Neka se pomnjivo ogledaju, neima li u njihovu okolišu ljudih, koji bi lasno bili članovi družtva, samo da ih tko u sgodan čas sjeti ili ponuka. Naročito pak zato molim Vas, častna braćo svećenici, koji ste duhovni otci i duševni vodji naroda hrvatskoga, i kao takovi dužni starati se za njegovo duhovno dobro, za njegov umni, moralni i materijalni napredak. Vama je Bogom nametnut zadatak, da svima prednjačite u ljubavi k ubogomu puku našemu.

Sada ćete, mnogoštovana gospodo, izvoljeti saslušati izvještaje družtvenoga bilježnika i blagajnika, onda, ako za potrebito nadjete, budućemu odboru pokazati shodnih načina i sredstava za sve to lakše postizanje družtvene svrhe, a to s onim iskrenim rodoljubjem, koje Vas je danas ovamo dovelo u tako liepu broju. Samo izvolite jošte meni na koncu dopustiti, da se vratim na svoju osobu. Prošle godine u oči glavne skupštine je bila mene zaprečila nagla opasna bolest, te nisam mogao doći u skupštinu. Koliko sam to žalio, toliko mi bješe na utjehu prijateljsko učešće one štovane skupštine, izjavljeno mi posebnom deputacijom. Kako ste, gospodo, morda svi i u lanjskoj skupštini bili, nećete mi zamjeriti, ako Vam evo sada izjavim svoju duboku i srdačnu zahvalnost.

Izza toga čitao je družtveni bilježnik, Ivan Pliverić, sliedeći svoj godišnji izvještaj:

Imajuć kano bilježnik družtva sv. Jeronima dužnost, da slavnoj glavnoj skupštini podadem izvještaj o stanju istoga družtva tečajem prošle dodine 1880, imam čast saobćiti sliedeće:

Tečajem godine 1880 priraslo je družtvenih članova 242, tako da je koncem te godine svih skupa upisanih bilo 5199. Prirast je taj doduše manji od prirasta god. 1879, nu nadamo se, da će mu jedinim uzrokom biti svim nam dobro poznate nepovoljne materijalne okolnosti našega naroda. Ljubavi i privrženosti prama ovomu družtvu nije nestalo; a da još imamo povjerenikȃ u mnogih i mnogih, k tomu povećih i bolje napučenih mjestih i okolicah, naše domovine — gdje ih sve do sada još neimamo, — bi bilo priraslo više članova te bih se i ja u ovom izvještaju mogao bolje pohvaliti prirastom novih članovȃ.

Kako je družtvo napredovalo brojem članovȃ, tako mu se je prošle godine, hvala Bogu, povećala i imovina, tako da je 31. prosinca 1880 imala: obća blagajna 62.627 for. 52 novč; obća zaklada za nagradu pisacȃ 6.625 for. 21 novč.; zaklada Dušana Kotura3.381 for. 88 novč., napokon zaklade Antuna Jakića 545 for. 55 novč.

Prama tomu sveukupna družtvena imovina koncem godine 1880 ima 73.180 for. 16 novč, dočim je pasivnoga duga za štamparske troškove družtvenih knjigȃ 31. prosinca 1880. ostalo 1.739 for. 82 novč.

Povećala se je pako družtvena imovina upisninom novih članovȃ, znamenitimi podporami visokog našega sabora, c. kr. general-komande kao krajiške upravne oblasti, uzoritoga gospodina družtvenoga pokrovitelja, izplaćenim zapisem od 1.000 for. pokojnoga župnika Jakoba Filića, zapisom od 300 for. pokojnoga kanonika dra. Nikole Voršaka, i nekimi manjimi darovi. Ovdje mi je naposeb spomenuti g. Gavru Hadrovića, župnika na Visokom. On je družtvu iz svoga poslao 60 for. u to ime, da se ondješnja učiona i njezina knjižnica upišu u članove družtva tako, da se od svake družtvene knjige ovamo šalje po šest komada, a od tih da se jedan metne u školsku knjižnicu a ostalih pet da se podieli za nagradu učenikom one učione. Vriedni taj prijatelj svoga puka našao mnogo nasljednika!

U upravljajućem odboru dogodile su se i prošle godine dvie promjene: jedna žalostna, druga radostna.

Višegodišnji član upravljajućega odbora, sveučilistni profesor dr. Janko Koharić, pretrpiv dugu i težku bolest, zamienio je ovaj sviet boljim

Pokojnik je bio vriedan družtveni odbornik, uviek pripravan za družtvo raditi i snovati. Upravljajući je odbor u zapisniku svoga sastanka od 11. srpnja 1880 to sa zahvalnošću zabilježio, a ja pokojniku i ovdje kličem: vječna mu pamet i slava!

Po §. 9. družtvenih pravila upravljajući je odbor mjesto pokojnoga dra. Koharića za odbornika izabrao, a uzor. gospodin pokrovitelj potvrdio sveučilistnog profesora dra. Feliksa Suka.

Radostna promjena u upravljajućem odboru bilo je odlikovanje vitežkim krstom reda Franje Josipa I., kojim je Njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo predsjednika našega odlikovalo, jamačno i kano predsjednika ovoga našega družtva. I meni je kano bilježniku družtvenoga života dužnost, da taj dogodjaj u svom izvještaju spomenem, pa da podaničkom zahvalnošću uzkliknem: Bog poživio našega apoštolskoga kralja Franju Josipa I.:

Za prošlu godinu dalo je družtvo članovom svojim četiri knjige: „Danicu" za godiuu 1881; „život svetaca" za mjesec lipanj od dr. Franje Ivekovića; „ratarstvo za puk" od župnika Stražimira, i „opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati" od prof. Vjekoslava Klaića.

„Danice" je štampano 19.000 komadâ, hiljadu komadâ više nego godine 1879. Kako je „Danica" i ovaj put sva razpačana, a još uviek dolaze naručbine za nju, kojim žalibože ne možemo zadovoljiti, upravljajući odbor smije misliti na to, da ju ove godine štampa bar u 20.000 komadâ.

Hvala Bogu i probudjenoj narodnoj sviesti, da je družtvo naše postiglo i to, čega u hrvatskoj književnosti do sada još nije bilo.

„Ratarstva" štampano je devet, a „života svetacâ" i „opisa zemalja" po osam hiljada komada, — svega ukupno dakle 44.000 komada. Sve četiri knjige imaju 50 štampanih araka sa 11 slikâ, a to sve se dobije upisninom od 5 for. za člana, dakle najviše za 25 novč., koji se od tih 5 for. dobivaju u ime kamatâ.

Ja se ne stidim to i ovaj put spomenuti, a spominjati ću to i u buduće, nebili bar materijalna korist mnoge potakla, da se u članove družtva nasega upišu.

Kvantitativno dakle knjige prošle godine izdane, zadovoljuju svakom, a ja se nadam i kvalitativno.

U ime nagrade piscem tih knjigâ potrošeno je 707 for. 50 novč. Trošak je taj prošle godine zato bio veći, jer se je već nagradio i spis, koji će družtvo izdati godine 1881.

Trošak na te knjige je velik: štampanje „Danice" stoji 1 856 for. 21 novč, biljegovanje „Danice" 1.140 for. štampanje „Ratarstva" 1.452 for. 31 novč., štampanje „života svetaca" 868 for. 90 novč., štampanje „opis zemalja" 933 for. 20 novč. vez tih knjiga 719 for. 60 novč. ukupni dakle trošak 6.969 for. 68 novč. bez troška za odpremu knjigâ.

Spominjem dakle i ja ovdje, da troškove družtvene nikako nebismo mogli namirivati redovitimi dohodci kamata od družtenih glavnica, nego da nam sveudilj treba podpore od strane naših zemaljskih oblastih, pa da se u družtvo upiše što više članova. Napose mi je pako iztaknuti, da se na cielu upravu družtva t. j. nagrade dvojici odbornikâ: uredniku i odpravniku, sada samo 300 for. troši, što može biti samo uz velike materijalne žrtve družtvenoga predsjednika.

Račune družtvene blagajne za godine 1879, otisnute u „Danici" za godinu 1881. u lanjskoj glavnoj skupštini izabrani censuralni odbor pregledao je i u redu našao, te o tom dao ovo izviešće:

Presvietli gospodine!

Podpisani censuralni odbor u glavnoj skupštini družtva dne 29. siečnja o. g. izabran, pregleda cienjenim dopisom od 12. veljače 1880. broj 181 priposlane mu račune pomenutoga družtva od g. blagajnika za godinu 1879. načinjene, pa se osvjedoči, da je blagajnički dnevnik obće blagajne, blagajne zaklade za nagrade pisaca, blagajne zaklade „Dušana Kotura" i blagajne zaklade „Antuna Jakića" u svih točkah primitka i izdatka točno sbrojen, računski prilozi, da su svi doprinešeni te se s odnosnimi u dnevniku sa sviem slažu i da je dakle g. blagajnik družtvene račune valjano vodio, tako da se posljedak, kako je izkazan u računskom priegledu od 31. prosinca 1879. podpuno podudara sa zaključkom dnevnika od istoga dana i godine.

Stoga ovaj censuralni odbor odobri i podpisa dnevnik računa družtvenih i ostalih zaklada; ter evo iste račune povraća Presvietlosti Vašoj s izjavom, da buduća glavna skupština može g. blagajnika i sav upravljajući odbor odriešiti od svake dalnje odgovornosti za družtvene račune za godinu 1879.

U Zagrebu, 26. veljače 1880,

Censuralni odbor:

Predsjednik:

Dr. Josip Stadler.

Odbornik: Dr. Ferdo Belaj.

Odbornik: Tade Smičiklas.

Usljed toga upravljajući odbor slavnu skupštinu moli, da blagajnika Dra. Aleksandra Šmita i upravljajući odbor rieši svake dalnje odgovornosti glede tih računâ.

Upravljajući je odbor po svojoj dužnosti dao scontrirati družtvenu blagajnu dne 23. o. m., kojom je prigodom konstatovano, da se u njoj sve točno nalazi onako, kako je to u blagajničkom dnevniku zabilježeno.

Kad govorim o računih glede družtvene imovine, imam čast slavnoj skupštini saobćiti i ovo, što se nje tiče.

U lanjskom svom izvještaju spomenuo sam, da je naše družtvo skupa sa svimi onimi drugimi družtvi, kojim

je pokojni zagrebački kanonik Matija Beloberk veći dio znatnoga svoga imetka kodicilom bio namienio, — parnicu podignutu po pokojnikovih rodjacih proti tomu kodicilu, u svih trih molbah izgubilo, pa da je poslje toga kod najnajvišega sudišta zamolilo za izvanredni previd iste parnice.

Žao mi je, što sl. skupštini moram saobćiti, da je parnica i tude izgubljena.

Kako sl. skupština znade, „hrvatska je matica" našemu družtvu predala zakladu za izdavanje pučkih spisâ već pred jedno tri godine. Na tu zakladu spadao je još i zapis pokojnoga Milana Bubanovića, koji je u ime nagrade „za izdavanje jednoga narodnoga djela" „družtvu za poviest i starine Jugoslavenah" ostavio jedan souveraindor. Taj je souveraindor prodan a za njega dobljena svota uložena u štedionici pa je do konca prošle godine narasla na 33 for 68 novč., koje nam je sl. hrv. arkeologiško družtvo predalo, a mi unesli u obću blagajnu za nagradu pisaca.

Osim obćenite svoje zakladne glavnice ima naše družtvo još dvie zaklade: zakladu Dušana Kotura i Antuna Jakića.

Za nagradu iz zaklade Dušana Kotura koja se podjeluje svake druge godine, upravlj. je odbor za vremena razpisao natjecaj i to za spise o „ratarstvu" za puk, te su mu usljed toga stigla dva spisa, od kojih je nagradu od 300 for. dobio spis župnika Stražimira. Vriedni ovaj prijatelj našega družtva bio je tako plemenit, te je piscu onoga drugoga spisa od svoje nagrade ustupio sto for., s obzirom na to, što je u svoje djelo uložio mnogo truda a takodjer ga liepo ali više kano školsku knjigu napisao.

Prema smislu zakladnice ob ovoj zakladi razpisati ćemo za koji dan natjecaj za nagradu, koja će se podieliti godine 1882, i to za spis o gospodarstvenom predmetu.

Druga je zaklada pod upravom našega družtva zaklada Antuna Jakića za članak o gospodarstvenih stvarih u svakoj godišnjoj „Danici". Nagrada iz te zaklade podieliti će se ove godine prvi put, a ako se zakladateljev rukopis „moja spominjanja" do 21. prosinca 1881 ne pronadje, i u buduće točno prema volji zakladnikovoj — jer ako se taj rukopis do $^{21}/_{12}$ 1881 pronadje, imati će naše družtvo ne samo tu zakladnu glavnicu nego i drugih 500 for. unesenih u obću blagajnu „hrv. matici". vratiti.

Razloživ imovinsko stanje našega družtva, dužnost mi je slavnoj skupštini spomenuti i družtveni književni rad za buduće.

Osim „Danice", koja će se dakako svake godine izdavati, upravljajući odbor podporom zaklade Dušana Kotura kani sastavljati i sveudilj izdavati ciklus pučkih spisâ o svih strukah gospodarstva i o svem, što u gospodarstvo zasieca. „Život svetacâ" pisac će nastaviti pisati a družtvo s veseljem izdavati; spise o prirodopisu, prije nekoliko godinâ izdavane, nastaviti ćemo ove godine već gotovim spisom prof. Šebišanovića; „opis zemalja, u kojih stanuju Hrvati" za sada obuhvaća samo Hrvatsku i Slavoniju: pobrinuti ćemo se dakle, da naš narod što prije dobije opis i ostalih zemaljâ, u kojih stanuju Hrvati; kada s time budemo gotovi, gledati ćemo, da našemu narodu u ruke dademo „poviest hrvatsku", pisanu u slikah, za koj spis se nadamo dobiti takodjer vrstna pisca. To bi po prilici bio okvir, u kom će književni rad našega družtva biti sliedećih bližnjih godinâ. Inače pako misli odbor i na dalnju budućnost, pa se sa raznimi pisci dogovara, a nada se, s povoljnim uspjehom.

U lanjskom mojem izvještaju spomenuti imenik družtvenih članovâ još nije došao u štampu, nu za to je skoro sasma pripravljen.

Razlog zašto sve do sada još nije štampan, jest to, što je upravljajući odbor mislio, da ga treba sastaviti onako, kako je stanje družtvenih članovâ bilo 31. prosinca 1880. Sastavljanje toga imenika po mjestih prouzrokuje odboru dosta potežkoća, jer mnogi članovi družtvu neprijavljuju promjenu svoga obitavališta. Zato će morda i u imeniku bniti netočnosti glede toga, al samo krivnjom onakvih članova.

Takvi su članovi i tečajem prošle godine odboru pravili neprilika a družtvu suvišna troška kod razpošiljanja knjiga. Odbor je knjige poslao onamo, gdje je bilo obitavalište takova člana. Pošta, nenašav ga ondje, pošto je obitavalište promjenio al družtvu toga neprijavio, poslala je knjige družtvu natrag, a ono moralo poštarinu po drugiput platiti. Na to onaj član iz novoga svoga obitavališta piše, da gdje su njegove knjige, na koje da on ima pravo itd. kadkada i uvredljivo. Tako isto nastaju takove neprilike i onda kada povjerenici družtveni neprijavljuju promjenu obitavališta kod članovâ svoga povjereničtva.

Zato upravljajući odbor i ovaj put svu gg. povjerenike i članove moli, da u spomenutom pogledu budu točni, pa da promjenu svoga obitavališta odboru za vremena prijave jer tko toga neučini do konca rujna svake godine, knjige će mu se slati kamo i prije, a na reklamacije takova člana neće odbor ni odgovarati.

Kako se našemu družtvu prijaznost sa svih stranâ pokazuje, tako je i naše družtvo gledalo, da se za tu prijaznost bar ponešto oduži poklonom svojih knjiga, a poklonilo je siromašnim Dalmatincem po g. Matešanu 17 kom., pedagogičkomu sboru u Zagrebu 45 kom., župljanom g. Stražimira 10 kom., zavodu za umobolne u Stenjevcu 16 kom., zem. kaznioni u Lepoglavi 16 kom., ženskoj kaznioni u Zagrebu 12 kom., ženskoj kaznioni u Osieku 12 kom., c. kr. general komandi za bolničke knjižnice 68 kom., pučkoj učioni u Banjaluki 40 kom.

S time bih ja svoj izvještaj završio; nu nemogu ove sgode propustiti, a da slavnoj skupštini nepripomenem, da od nekoliko do sada izdanih knjiga još mnogo i mnogo imamo neprodanih, pa da te knjige predstav-

ljaju znarnu vriednost, koja bi, da se unovči, družtvenu glavnicu i družteni godišnji dohodak liepo povećala.

Upravljajući je odbor i lanjske godine u mjesecu prosincu svietlomu našemu banu i zapovjedajućemu generalu krajine podnesao molbenicu, da bi nam naposeb „ratarstvo" i „Brigušu" podčinjenim si polit. oblastim preporučili a ako je moguće, na račun zemaljskoga budgeta stanoviti broj otisakâ i kupili, te medju narod porazdielili.

Svietli ban je ovoj molbi u toliko zadovoljio, što je nedavna razposlao okružnicu svim kr. nadzorničtvom pučkih učiona, kojom spomenute knjige preporučuje, da se nabave za nagradu učenikom opetovnica. Zapovjedajući general vojne krajine naručio je odmah 200 kom. „ratarstva" a podjedno ga takodjer okružnicom podčinjenim si polit. oblastim preporučio, usljed koje preporuke iz vojne krajine već dolaze naručbine. Nu to sve još nije dovoljno. Treba da gg. povjerenici i svi članovi našega družtva — svaki u svom djelokrugu — knjige naše preporučuju i nastoje, da ih se što više i kupi pa medju narod dodje. A mogu jih preporučivati sigurno mirne duše. Knjige su po obćem mnenju dobre i za puk pisane, a uz to tako jeftine, kako nijedne druge.

Zato upravljajući odbor i ovom sgodom preko mene sl. skupštinu i sve prave prijatelje naroda i knjige naše pouzdano moli, da se prijatelji ovoga našega družtva pokažu i kupovanjem knjigâ družtvenih.

Završujem svoj izvještaj sa željom, da, ako opet budem odlikovan čašću odbornika i bilježnika ovoga družtva, na godinu slavnoj skupštini donesem izvještaj o još većem napredku ovoga našega narodnoga družtva.

J. Pliverić,
bilježnik.

Pošto je bilježnik taj svoj izvještaj pročitao, čitao je družtveni blagajnik dr. Šmit obširan pregled posljedaka gospodarenja družtvenom imovinom za vrieme od $^1/_1$ — $^{31}/_{12}$ 1880. Priegled se taj svake godine potanko priobćuje u „Danici", a mi ovdje iz njega saobćujemo ovo:

*a*) Obća blagajna:

Prihoda: od prinosa članova, podporâ, legata, kamata od družtvenih glavnica, razprodanih knjigâ i vjeresijskoga poslovanja 13.299 for. 28 novč. u gotovu i 7.648 for. 24 novč. u papirih;

Razhoda: za štampanje i vezanje knjiga, biljegovanje „Danice" (1.140 for.), nabavu razteretnicâ, odpremu knjigâ, nagrade uredniku i odpravniku, vjeresijsko poslovanje 13.080 for. 94 novč. u gotovu i 4.498 fr. 24 novč. u papirih, te je tako u blagajni 31. prosinca 1880. preostalo u gotovu 218 for. 34 novč., a u papirih 54.408 for. 75 novč.; ciela pako imovina ima osim toga, 1) dug doživotnih članovâ 317 for.; 2) vriednost knjigâ odbiv 25% 5.876 for. 25 novč.; 3) vriednost našastara 347 for.; 4) dug za knjige odbiv 25% 3.200 for., ukupno 9.958 for. 59 novč. u gotovu, i 54.408 for. 75 novč. u papirih, dočim je duga — za štampanje knjiga — ostalo 1739 for. 82 novč., prema čemu aktivna imovina obće blagajne 31. prosinca 1880 ima 62.627 for. 52 novč.

*b*) Zaklada za nagradu pučkih pisacâ:

Prrihoda: kamate zakladne glavnice, podpora visokog sabora (1000 for), legat pokojnoga Bubanovića, vjeresijsko poslovanje 1.499 for. 39 novč. u gotovu i 1.140 for. 90 novč. u papirih, dočim je od god. 1879 preostalo 5.775 for. u papirih;

Razhoda: dug od god. 1879 plaćen, nagrade piscem, nabava razteretnica, vjeresijsko poslovanje 1699 for. 18 novč. u gotovu i 90 for. 90 novč. u papirih, prema čemu ciela imovina iznaša 6.825 for. u papirih, dočim je pasivnoga duga ostalo 199 for. 79 novč.

*c*) Zaklada Dušana Kotura.

Prihoda: 502 for. 25 novč. u gotovu i 202 for. 55 novč. u papirih, dočim je 31. prosinca 1879. preostalo 3.514 for. 12 novč. u papirih;

Razhoda: nagrada za „Ratarstvo" 300 for., u štedionici uloženo 202 for. 25 novč., vjeresijsko poslovanje 334 for. 79 novč., prema čemu je u blagajni ostalo — 3381 for. 88 novč. i to 3.255 for. u papirih i 126 for. 88 novč. u štedioničkih knjižicah.

*d*) Zaklada Antuna Jakića.

Prihoda: kamate od god. 1879 i 1880 20 for. 55 novč.

Razhoda: nikakva, ciela pako imovina 525 for. u papirih i 20 for. 55 novč. u gotovu.

Po tom cielokupna družtvena imovina iznaša 73.180 for. 16 novč.

Za cenzuru tih računa bje na predsjednikov predlog izabran censuralni odbor od gg. sveučilištnog rektora dra. Bresztyenskoga, prebend. Starcaji katekete Matice.

Poslje toga družtveni predsjednik po smislu §. 7. družtvenih pravilâ u ime cieloga upravljajućega odbora izjavi, da odborničku svoju čast polaže. Na to predloži Dr. Bresztyensky, neka bi glavna skupština dosadanji upravljajući odbor bez biranja i per acclamationem izabrala i na buduću upravnu godinu, što je skupština sa „Živio, živili" primila. Isto tako oduševljeno i jednoglasno prihvatili su skupštinari dalnji predlog gosp. Bresztyenskoga, da glavna skupština gosp. predsjedniku za odlikovanje od strane Njegova c. kr. apoštolskoga Veličanstva srdačnu svoju čestitku izjavi i da se to u zapisniku ove skupštine ubilježi.

Gosp. predsjednik se za to odlikovanje srdačno zahvalio, sveudilj uvjeravajuć, da to odlikovanje više pripada cielomu upravljajućemu odboru nego njemu samu.

Na poziv predsjednikov, da li tko od skupštinara ima kakav predlog, ustane kateheta Sporčić, te pripomenu, kako mu u oči pada, što je prošle godine tako malo novih članovâ družtvu pristupilo, dočim bi jih već po tom družtvo bilo moralo više dobiti, da su sva gg. župnici u zagrebačkoj nadbiskupiji radili prema milostivoj naredbi uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa, koji je okružnicom razposlanom godine 1878. gg. župnikom svoje nadbiskupije dao dozvolu, da kroz tri buduće godine svake godine smiju po 5 for. uzeti iz crkvene blagajne te njimi za člana 3. reda našega družtva zapisati najboljega učenika svoje pučke učione. Skupštinari su tu primjetbu g. Sporčića držali za temeljitu, te upravljajućemu odboru prepustili, da učini, što za potrebno u tom pogledu pronadje.

Pošto nije nitko više nikakova predloga imao, g. predsjednik zaključi skupštinu, zahvaliv se gg. skupštinarom, što su u skupštinu došli.



# KATOLIČKI LIST.

Broj 6. U Zagrebu, 10. veljača 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

IV.

(*Biskup Viking u Rimu; papa Stjepan VI. i liturgija slavjanska u Moravskoj. — Tko je bio Viking. — Razlozi odredbam pape Stjepana VI. — Hadrijan II. i Ivan VIII. nisu u protuslovju sa Stjepanom VI. — Kako bi mogle biti stvari.*)

Poslie smrti Metodove nastanu opet nove smutnje. On je u istinu označio Gorazda svojim nasljednikom, nu nije ga za biskupa posvetio. Nije se mogao dati posvetiti poslie smrti Metodove, jer je jedini biskup u onoj zemlji bio Viking Nitranski, najveći neprijatelj Slavjana. Pače on umjesto da posveti Gorazda, što nebi bio mogao sam po sebi učiniti[1]), otidje u Rim, da zaprieči, da se Gorazdo prizna za nasljednika svetoga Metoda. U ono vrieme nije sigurno manjkalo razmirica u Moravskoj, a stranka njemačka, kojoj je, čini se, pripadao sam kralj Svatopluk, nije rado pristajala uz liturgiju slavjansku, koja u ostalom nije bila ondje dosta opredieljena. Svakako Gorazdo nije bio biskup, niti se igdje spominje, da se je obratio na apostolsku stolicu, neka ga potvrde i posvete. Viking dakle povrati se iz Rima ne kano nadbiskup moravski, nego kao upravitelj one crkve.

Papa Stjepan VI. (V.) čuo je, sigurno od Vikinga, puno toga o žalostnom stanju crkve moravske, i htio je tomu pomoći; zato budi s Vikingom budi odmah zatim pošalje u Moravsku biskupa Dominika i svećenike Ivana i Stjepana kano svoje poslanike. Oni su imali Slavjanom protumačiti katolički nauk, zabraniti misu čitati u slavjanskom jeziku, odreći svaku vlast Gorazdi, koji po kanonih nije postao nadbiskup, te mu naložiti, da otidje u Rim i ondje o svojem djelovanju razloge navede.[1])

Poslanici papinski ponesu sa sobom pismo pape Stjepana na kralja Svatopluka, koje se je u svem slagalo s odredbami, koje su i sami dobili. Papa pohvali kralja, što se je obratio u Rim, što je rimskoga biskupa odabrao za zaštitnika, što nada sve želi čistu katoličku vjeru; on protumači vjeru rimske crkve i preporuči Vikinga, koga je natrag poslao, da upravlja svojom crkvom u Nitri, te da se brine i za crkvu u Moravskoj. Prelazeć zatim na stvari Metodove i liturgiju slavjansku, čudi se papa, koji je svetoga apostola Slavjana visoko cienio, te ga poput svojih predšastnika štovao, što je čuo, sigurno od Vikinga, kako se je Metod bio dao više na praznovjerje, nego-li na poučavanje, više na prepiranje, nego-li na mir. Stjepan budući tako jako udaljen nije mogao tako jasno spoznati dogodjaje, a da nepodvoji ob onih tužbah; nu nije ih ipak prihvatio, nego je o njih dvojio, te neznajući, nebi-li bilo shodno sustegnuti malo svoj sud, iza kako su on sam i njegovi predšastnici štovanje izkazali djelom Metodovim te ih odobrili, pisao je Svatopluku: „Ako je to istinito, osudjujemo njegovo praznovjerje."[2]) Timi riečmi neosudjuje se Metod, nego si Rim razborito pridržaje pravo odobrenja.

Papu Stjepana osvjedočili su, da je Metod Svatopluka ili druge izobćio iz crkve zato, što su se držali latinskoga obreda; on je zato pisao kralju, da to izobćenje, izdano na ruglo vjere

---

[1]) Episcopum precipimus ordinari a tribus Episcopis aut ad minimum a duobus: non licere autem vobis ab uno constitui. Const. Apostol. cap. XX.

[1]) Ewald: die Papstbriefe etc. 410.

[2]) „Methodium namque superstitioni non edificationi contentioni non paci insistentem audientes, plurimum mirati sumus; et si ita est ut audivimus, superstitionem ejus penitus abdicamus." — Stephanus VI. Epist. in Wattembach: Beiträge etc. pag. 46, 47.

katoličke, pada na glavu samoga izobćitelja, te da je kralj s pukom nevin pred Bogom, ako se nepovriedjeno drže vjere, koju je naviеštala rimska crkva.[1])

Iza toga zabranjuje Stjepan odsele služiti se slavjanskim jezikom kod mise i sgraža se nad krivom zakletvom, kojom su biedili Metoda, što je služio misu u jeziku slavjanskom, pošto se je već bio zakleo na grobu svetoga Petra, da više toga neće činiti.[2]) Toj posvemašnoj zabrani mise u slavjanskom jeziku pridodaje papa Stjepan, da „na pouku prostoga puka, koji nezna latinski, dopušta, pače želi, neka bi naobraženi ljudi u slavjanskom jeziku tumačili epistolu i evangjelje, te hoće, da to bude čim češće.“[3])

To su bile odredbe papine, koji je gledao kraj učiniti razmiricam i zapriečiti razdor, koji najlaglje može nastati u onoj zemlji, gdje ga svaki čas prouzrokovati mogu političke strasti, strančarenja, različiti običaji. Odatle zaključi, da se svatko iza dvogube opomene izključi iz crkve te odstrani iz zemlje, koji god se tim naredbam uzprotivi i neposluhne praveć smutnju i nered, a neće da se popravi.

Ti su dogodjaji doista zastrti dosta velikom tminom, koju bi mogli drugi dokumenti razpršiti; nu može se svakako ta stvar ponješto razjasniti, ako je slobodno nagadjati ondje, gdje se nemogu navesti dokazi.

Prije svega sigurno je, da su papu Stjepana htjeli prevariti u stvarih, koje se tiču Metoda i njegovih djela; i ta varalica nije bio drugi nego Viking. Bijaše pako Viking čovjek smutljivac, razuzdane častohlepnosti, smjela govora i tvrdoglavih odluka, i najtopliji branitelj stranke njemačke i bavarskih prava u Moravskoj, koji je gledao uviek prvu ulogu igrati, kada god se je tomu prilika pružila. Malo kašnje znao je on tako dobro na svoju korist raditi, te se je proturao do toga, da je postao kancelar kralja Arnulfa, i po njegovoj zaštiti zasjeo stolicu Pasavsku u nadi, da će na njoj postati primas Panonije, ako oživotvori stara metropolitska prava dokinute stolice Loričke. Taj dakle čovjek preduzeo si je na sve moguće načine neprilike praviti Metodu, sve od onoga vremena, od kako se je iz Rima bio povratio; došao je do toga, te je u sviet turio njeke izmišljene naredbe kano da su od pape, i spominjao je pismo Ivana VIII. pisano na Svatopluka, koje se je skroz razlikovalo od pisma, koje je sám Metod sa sobom donesao. Veliku je bol i nepriliku imao apostol Slavjana od njega podnositi, tako te je on papu o tom izviestio, a papa imao je s njim veoma veliko sažaljenje te ga je u tom uvjeravao, da nije nikakovo drugo pismo poslano na Svatopluka, koje bi se razlikovalo od pisma njemu dana, te da Vikingu nije dan nikakov tajni nalog. U onom istom listu uvjerava Ivan, spominjuć zakletvu, koju je po pripoviedanju Vikingovu papa želio, da o tom nije bilo baš ni riečice govora.[1]) Ta zakletva, koju je u ono vrieme Viking razglašivao, možda je zakletva, da se neće rabiti slavjanski obred kod mise, zakletva, o kojoj je Viking u Moravskoj valjda tvrdio, da ju je on položio, a koju je u Rimu pred papom Stjepanom pripisivao Metodu. Tako bi se razumjela tužba spominjana od Stjepana VI., da je naime Metod prekršio svoju zakletvu. Nu nije to jedino tumačenje, koje se o tom može dati, a koje i onako nebi bilo dostatno, da se ukloni protuslovje izmedju akata Hadrijana II., Ivana VIII. i onih Stjepana VI.

Moravska, barem jedan njezin diel, a sigurno zemlje medju Dravom i Savom primile su vjeru kršćansku od latinjana, niti ju je Pribin primio od drugoga koga; ali s vjerom utvrdio se je i obred latinski, koji dokinuti ni Hadrijan II. ni Ivan VIII. nisu ni na kraj pameti imali, u svrhu, da zavedu obred slavjanski. Nu onaj diel Moravske, koji je prama Bugarskoj, primivši vjeru kršćansku od Metoda i njegovih učenika, primio je i obred slavjanski. Lahko je dakle bilo moguće, pače jer se je tu radilo o zemlji podvrgnutoj istomu kralju sigurno je, da su se na njekih mjestih služili u isto vrieme obredom i latinskim i slavjanskim. Još više; stranka njemačka ostala je veoma jaka, te su od istih Slavjana mnogi sve više i više k njoj priticali; takmenje vladajućih velmoža, osnove kraljeve ponješto su podale jakosti narodnoj stranki slavjanskoj; nu Niemci, koji nisu htjeli obreda slajanskoga, dobili su poslie prevagu, jer se je Svatopluk s njemačkom princezom oženio, i jer je Viking bio u milosti. Metod nije zatekao Moravsku bez kršćanske vjere i bez obreda, niti

[1]) „Anathema vero pro contemnenda Catholica fide qui indixit, in caput redundabit ejus. Tu autem et populus tuus Sancti Spiritus judicio eritis innoxii, si tamen fidem quam romana predicat Ecclesia tenueritis inviolabiliter.“ Ibid. p. 47.

[2]) „Quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus juramento firmaverat.“

[3]) „Excepto, quod ad simplicis populi et non intelligentis edificationem attinet, si Evangelii vel Apostoli exposicio ab cruditis eadem lingua annuncietur et largimur et exortamur et ut frequentissime fiat monemus.“ Ibid. 47.

[1]) „Quanto minus credendum est, ut sacramentum ab eodem episcopo exegerimus, quem saltem levi sermone super hoc negotio allocuti non fuimus.“ Joannes VIII. Ep. 268.

je on crkvu moravsku utemeljio, kano da je prije nije ni bilo, te kano da je o njem ovisilo dati joj ovaj obred prije nego-li onaj; u Moravskoj našao je slavjanski obred jur gotov obred latinski. U Bugarskoj bila je stvar sasvim drugče; ondje je Metod propoviedao više puti, obratio je mnoge od puka, prije nego-li se je kralj Boris bio pokrstio. Bili si latinjani, koji su pokrstili kralja i narod obratili na vjeru kršćansku; nu crkva bugarska jedva je započela, i već je Metod osobito za nju sveto pismo bio preveo na slavjanski jezik, tako te je njeki životopisac uztvrdio, da ga je preveo na jezik bugarski. Veoma je indi različita narav obreda slavjanskoga, koji se je mirno zaveo u Bugarsku, a da nije iztisnuo obreda latinskoga. Različita mu je narav morala biti i u onoj strani kraljevstva Svatoplukova, koja je gledala na Bugarsku, i u onoj strani istoga kraljevstva, koja je prama Bavarskoj i Koruškoj. Svatopluk bio je vasal njemački; njegov narod imao je posla osobito s Niemci obreda latinskoga, ne pako s Bugari obreda slavjanskoga, koji su skloni bili Carigradu i Grkom.

Buduć da je tomu tako, nesmije nikoga iznenaditi, što se u listovih raznih papa osobito dvoje opaža: prvo je, što su si očevidno slični u formi, i to nam jih pomaže tumačiti, a drugo je, što su različni gledom na okolnosti, i tim nam se tumači njihovo znamenovanje. Kada je Metod bio prvi put u Rimu, bio je s njim i brat njegov, za vrieme, kada je u Moravskoj vladao Rastic, neprijatelj njemačke stranke, pohlepan za neovisnim slavjanskim kraljevstvom, u odnošaju ipak sa Grci, a zaraćen s Ludvikom Njemačkim. Hadrijana II. osvjedočili su razlozi braće Cirila i Metoda, i on je odobrio slavjansku liturgiju, koju su podanici Rastićevi drage volje prihvatili. Za Ivana VIII., kada je Metod bio po drugi put u Rimu, bio je Svatopluk vasal kralja njemačkoga, a kolebao je medju strankom slavjanskom, koja mu nije bila privržena, nu koju je on trebovao za svoje osnove, i medju njemačkom strankom, koje nije on ljubio, nu koja mu je pribavila priestol, ili je bar pristala, da ga on zasjedne. U ono vrieme počela se je ipak učvršćivati njemačka stranka, nu nije je još premogla u crkvenom pogledu, a papi bila su još živahno na pameti nasilja i razsudjivanje, koje su si nadbiskup salzburžki i njegovi drugovi usvojili proti Metodu i stranci slavjanskoj. I Ivan dakle odobri slavjansku liturgiju u Moravskoj. Stjepan VI. živio je u skroz drugih okolnostih vremena i stvari. Na istom dvoru Svatoplukovu gospodovala je njemačka stranka bez prigovora; njemačko je bilo rodbinstvo kraljevo, Niemac je bio jedini biskup njegove države; povrh toga učenici Metodovi nisu bili čisti od sumnje, razpra se o zahtjevih Salzburga na Panoniju ponovi, liturgija slavjanska bila je od velikaša napadana počamši od vremena Ivana VIII., koji im je dopustiti morao, da se služe obredom latinskim, ako neće obreda slavjanskoga; nade, djela Moravaca upravljena su bila na Njemačku, promienila se je indi svaka stvar. Pridoda-li se tomu sila rieči Vikingove, koji je pogibelji i štete povećavao i živo risao, koliko je o njem visilo, onda nije čudo, što je Stjepan zabranio slavjansku liturgiju u Moravskoj.

Velim, što je zabranio u Moravskoj, jer drugo, na što treba paziti, jest to, da su Hadrijan i Ivan slavjanski obred odobrili u obće, dočim ga je Stjepan zabranio za Moravsku. Niti se može ikada tvrditi, da je Stjepan u obće zabranio liturgiju slavjansku, dok nema drugih dokumenata van naputci dani poslanikom moravskim i pismo na Svatopluka. U onih naputcih, u onom pismu naredba papina nije se mogla osim na državu kralja moravskoga na druge države protegnuti, gdje je obred slavjanski obstojao, kano u Bugarskoj i drugdje. Pače tu treba spomenuti, da se je ta tužba zapodjenula istom onda, kada se je taj obred zaveo u Panoniju, a ne prije, kada je bio u sjevernoj Moravskoj i Bugarskoj; jer su se Salzburžani uzbunili istom onda, kada se je slavjanski obred zaveo u zemlje, na koje su oni mislili da imaju vlast.

(Dalje će sliediti.)

---

**Govor msgra. Greutera u zastupničkoj kući pri razpravi zakon. predloga o lihvi.**

(Konac.)

Rimljani, taj svjetski narod, koji su svojim oštrim sudom u pravu još i danas uzorom — ta pravo njihovo je proglašen na artiji zakon — oni nišu smatrali maksim kamata kao kakovu mjestnu naredbu već ustanovom zakona za cielu državu. Tko je prekoračio granicu lihve, taj je kao lihvar ne samo bio zločinac pred narodom nego i pred zakonom.

I u nas bilo je jednako, dok nam nije car Josip patentom od 29. siečnja 1787. proti izkustvu nastupio stazu dokine, kojom je zabranio kazne na lihvu, ali ipak gradjanskimi ustanovami suzio kamate. Naš predlog priznaje josefinskim zakonom protivno kao valjano i opravdano. Josip car pridržao si je gradjanskoga sudca a odpustio kaznenoga, a mi radimo protivno: ti sudče kazneni ostaj, a tebe sudče gradjanski netrebamo. Liepa,

krasna slika, a ja bi rekao, da ju valja zaplieniti za nedavnu svečanost.

Tko hoće znati za posljedice ove razstave, neka čita izvješća Sonnenfelsova i Zeillerova. Tko ova čita neće se čuditi, kad je već 20. pros. 1788. car pozvao ministre, da mu predlažu način, kako će se oprieti toli silnoj struji lihvara. Isti ministar pravosudja svjetovao je, da se kazne proti lihvi ponove, ali — dakako gizda znanosti nije toga dopuštala tada — sve se to sgodi tek god. 1803.

Francezka ima već od 3. rujna 1807. svoj zakon o lihvi uz zakonom ustanovljen maksim od 5 percenata, a u trgovačkih zadužnih tražbinah od 6 percenata. Kako su se tu svakojako menjale vlade a ipak nitko živ nije mislio na to, da se taj zakon ukine već su se g. 1850. i pooštrile kazne. Već dne 17. studenoga 1857. predloži Napoleonu III. ministar Billault predlog o lihvarskom pitanju. On ga je na novo uvjeravao, da se je zakon od 3. studen. 1807. nekako namjerice stvarao na brzu ruku. Što on reče, čini mi se, da je za nas od velike pouke. Ja ću ministrove rieči doslovce spomenuti. „Ogromna množina kapitalista“, reče ministar, „snizila se je nekim strahopočitanjem pred zakonom i svaki poštenjak nakan je od nezakonitoga poslovanja odstupiti. Kamate su za kratko vrieme iza zakonitih granica potisnute a tečaj državnih papira uzpe se na najviši stupanj“ (Čujte! Čujte!).

Evo, tako reče ministar! A zemlja imajuć maksim kamata a osim toga i kazne proti lihvi izplatila je milijarde. U zemlji, gdje niti maksima za kamate niti zakona proti lihvi nejma — oni koji su po semiti Laskeru od 1867. u sjeveronjemačkom savezu propali — ovih je nestalo kao vode u pustinji punoj pjeska. Otvoreno se je priznalo u Berlinu: Dan danas služiti ćeš i milijone, a nije nuždno, da si maknuo rukom u popravionici. Jedno pitanje nemogu ipak mimoići. Naš ministar pravosudja je proti gradjansko-pravnomu suživanju kamata kako je za to bio ministar u Francezkoj. Francezki ministar reče: Rulja kapitalista snizila se je pred zakonom, a nejma-li on i vi (prama ljevici) istu ovu nadu? Francez reče: Svaki poštenjak voljan je drage volje odstupati od protuzakonita posla, a sudi-li ministar i vi (prama ljevici) gorje o naših „poštenjacih“ nego što je sudio Francez o svojih? (Nemir.) A nebi-li i mi trebali, da se i u nas povisi kursovni tečaj na temelju manjih kamata? Ali baš u tom grmu leži zec.

Poriče se evo, da zakoni o lihvi smanjuju kamatnu mjeru. Baš protivno, ukinu-li se zakoni lihvarski, dobiti će novac veću konkurenciju i tim će takodjer slaglji biti. Tako je bar već god. 1868. tadanji izviestitelj Dr. Klier sudio: „Sjegurno je“, reče on „i to se pobiti nemože, da je konkurencijom svaka stvar slaglja.“ Gospodo! Ja nisam vidio, da je ikoji dokaz lukavije sastavljen za neuku svjetinu kao što ovaj. Kažu ljudi: Ako se udari na lihvu neki maksim, stavimo od 6 percenata, to će velika množina novaca ostati u ormarih, i to jedino stoga, jerbo je kapitalisti kamatna mjera premalena, da se odluči na riziku uzajmljivati novaca. Sada će kamate biti slobodne i eno ti sjegurno novaca medju ljude, a zašto? Jer si škrtac misli, budem-li čekao, biti će kamatna mjera još manja, možda i 5 percen. samo. Nevjerujmo toga. Jer čim dozna, da će kamatna mjera biti četiri ili pet postotna, to će si novac opet put natrag tražiti u škrinje. Ako ga 6 percenata neizvabi, to će ga sjegurno silom mnogo prije natrag goniti 5 percenata. Samo nada većega ukamaćivanja ćera novac u sviet, samo ova nada stvara konkurenciju; gdje te nade nejma, tu je nestalo i konkurencije. Nekaže se, to će strica Jovu uplašiti, nego: „Ukinite zakon o lihvi, tada će biti novaca, a gdje je mnogo novaca, tu je i konkurencije; a gdje je konkurencije, tu je i novac slabak. Tu nejma čarobije već žurbe i naglosti. Nu ako se misli, da se mora dokinuti zakon o lihvi, to nas poviest opominje svim ozbiljem na opreznost.

I Danska je 6. travnja 1855. učinila kamatnjak slobodnim, ali nije ipak tom sgodom zaboravila na pepeljugu moderne naše državne mudrosti niti na poljodjelstvo. Za hipotekarne dugove ne samo da nije ukinula kamatni maksimum nego ga je zakonom još i suzila na četiri po sto. A što se sgodi u nas.

Lovorvienac Laskerov, da povene, toga nisu dopustila naša gospoda. Ona su ga išla već početkom god. 1868. točno nasliedovati. Za posjed i seljački stališ ne samo da se u nas ništa učinilo nije, nego se je nesretnim zakonom o slobodnoj razdiobi zemljišta predao kao ovca mesaru-lihvaru, da ga po volji sieče. (Tako je! Tako!) Na vivisekciju predan je tada seljački stališ lihvarom, da mu udo po udo odkinu i tako razkomadana na tržištu protrže (Živahno odobravanje desnice.).

Bolje je kakav od nikakova novca! čujem, da mi tko primjećuje. To je istina u mnogih sgodah ali nikada kod seljaka. Nemože-li on namaknuti kamata iz svoga dohodka, a to mu nepreostaje drugo nego dio svoga dobra prodati ili stečaj. Da on nije dobio novaca od lihvara na kamate, to bi zanj u stotinu slučajeva 99 puta bolje bilo. Tako bi se likvidacija prije poduzela i bar nešto spasilo. Nu kod takove vivifikacije umire on i ekonomijski i moralno. (Živa istina!) Njemu se tako razruje kuća i kućište, što je temelj pravomu patriotizmu. (Tako je!) Onu: „dulce natale solum“ i „pro aris et focis“ poznavali su i stari. Ovi i slični zakoni — ne krah — jesu uzroci, kojimi se je silno štetovalo u svietu a tko je odgovoran, to znade sav sviet (Tako je!).

Dr. Engel štatistik u Berlinu, jasno je izračunao, koliko upliva na vriednost posjeda kamatnjak. On reče: za njivu od 44 for. čistoga dohodka može se uz kamatnjak od 3 postotka platiti 1466 fr., uz 4 postot. 1106 f., uz 5 postot. 880 for., uz 6 postot. 741 for. a uz 7 postot. 628 for. A poskoče-li kamate još više, onda na-

staje ono, što sada u Ungariji biva. Seljak, koj je izgubio sve, ostavlja i proti onoj: „dulce natale solum", domovinu i bježi u krajeve, gdje se sloboda tako skupo neplaća.

Ja sjećam na Belgiju. Tu se je 5. svibnja 1855. proglasila sloboda lihvi i kamatam, ali se je uz to naredilo, da se svaki višak iznad šest po sto dobiven na banci, ima predati državnoj blagajni. Državna blagajna i banka! A čujte, tko je od nas bio tako smio te se usudio priljubiti banku držav. blagajni. Nu naš cienjeni ministar financija znao je svoj eksposè tako udesiti, da mu nisu na štetu glasovi sa protivnih klupa: Nediraj u osje gnjezdo, nu jesi-li ga dirnuo, a ti ga drži živo (Živahno odobravanje i povladjivanje). Opravdana uzrujanost bila bi u narodu deset puti manja, da je vlada odriešito odgovorila na odriešitu volju, da je novac uzeti ondje — gdje ga ima, uzeti ga ondje, gdje ga je lahko služiti. A tako vam dolazi deset puti po kamatah, taksah, pristojbah i porezih onaj izsisan citrun zemljištnoga posjeda i dohodarina uz težak napor pod težki tisak porêza.

Ja vas nemoram toliko upozorivat na financijalne koliko na političke posljedice u krivoj razpravi o lihvarskom pitanju.

Nova potentia crescit! Što je prorok Lehninov razumievao, ja toga neznam. Nu ipak toliko znadem da sada tisuća ih na onu stranku misli, koja je poznata svojimi destruktivnimi tendencijami. Obstanak ovoj stranci mogao bi se sada jedva poreći, kako mi ovdje mnogi dovikivahu već godine 1868. Tada mi se je vikalo: Ova stranka neće se kod nas udomiti! Usuprot onaj socijalistički pokret je danas sfinga, koja od putnika današnjega družtva traži, da joj zagonetku rieši a nemože-li ju riešiti, tada ga baca u ponor skrajne propasti. Meni nije nuždno spominjati, da se ono snivano idejalno stanje neće zavesti, ako se i ustvore načela ove stranke, i to već ne radi toga, što za provedbu manjkaju idejalni ljudi. To bi bila jednakost nevolje, robstva i divljačtva. Ali misao živi u masi naroda i s tom činjenicom je računati svakomu državniku. Nu ništa nije po socijalnu zabludu tako pogibeljno nego kada se ova zabluda nepobitnom zloratom prava i vlasti sve to više uzdržava i uzpirava. A to se bez dvojbe čini, kada se u sve to širih krugovih narodnjega života misli, da je njegov boljak i obstanak bez obrane izručen bezdušnomu izsisavanju glavničnih sila proti kojim vojuje program socijalista. Tu se obistinjuju rieči sv. pisma: „Abyssus abyssum invocat." Sliepa mahnitost u lihvarskom izsisavanju glavnice dozvala je kao spasiteljicu mahnitost socijalne demokracije.

K tomu dolazi još jedna žalostna posljedica. Ako se ukinu zakoni o lihvi, tada sudac očevidna lihvarska djela, koja sav ćudoredni sviet grozotom i priezorom odsudjuje, ne samo sankcionuje i ovršuje nego ima to činiti uz signaturu. „U ime Nj. Veličanstva" i „Po zakonu izriče se presuda." (Nemir.)

Što je za sudački stališ tiranstvo savjesti, ako ne to? Ovakovu signaturu na lihvarskih aktih nemože podnieti čuvstvo dinastijske ljubavi i odanosti (Povladjivanje desnice). Što više. Ona je nepromišljen i pogibeljan riziko! Tvrda vjera u svakom vjernom i monarhično čuvstvujućem narodu sastoji u tom, da u vladaru nazire vrhovnoga štitnika prava a navlastice štitnika sirotčadi i slabića. (Tako je) K čemu dakle ovakova signatura na lihvarskom aktu, kad ju sam lihvar iz dna duše svoje prezire.

Ja bi još to pitao, neće-li i sám sudac, kad ovaj predlog zakonom postane, doći u takovu sgodu, da će nešto sankcionovati, što po duši i pravu drži kao pravu lihvu.

Kaže se, stvarajte si zakone, kako vas volja, a ipak će biti lihvara. Žalibože! A vi si pribavite kase, u koje nitko živ provaliti nemože, a ipak će dalje biti kradica. I zbilja, da izreknemo nijedan zločin kazne nejma, jerbo se u kaznenom zakonu najstrože zabranjuje a ipak se počinja, to bi najbolje bilo, da sve kaznene zakonike spalimo kako su nekoč spalili sibilinske knjige. Koliko se prekrši poreznih i carinskih zakona, koliko se prekršaja niti neodkrije, a ipak se nitko domislio nije, da je najbolje sve na svietu riešiti od poreza i carine. U zakonih o lihvi, poimence, ako se uglavi maksimum kamata, pokazuje se u prvom redu svakomu, kako je država na ćudorednih noguh i kako se ona, koliko je u njoj moćnosti, brine za pravnu stečevinu a ustaje očito proti nepravednoj polapi. Ako ona i nepostigne svojim maksimumom osobitoga cilja s gledišta materijalno-ekonomijskoga, to pokazuje ipak jasno, kako nije pustila s vida ćudoredne odnošaje.

Kolike-li razlike! Dok je lihva zabranjena bila, morao je lihvar tražiti tminu, da pustoši. A baš tim, što je lihvaru dosudjeno, da kao svaki drugi zločinac skrovno radi, daje se pravnomu osjećaju naroda neka vrst zadovoljštine; ako se pako ono, što cieli sviet nepravdom smatra, proglašuje dozvoljenim, jerbo je u suglasju sa zakonom, tada se zadaje pravnomu čuvstvu naroda težka rana, i svaka kap crnila, koja se po uredih troši za sankcionovanje takovih lihvarskih akata, pretvara se u ljut otrov, koj kaplje na tu ranu, gdje je socijalnoj agitaciji leglo (Povladjivanje s desna).

Mudro zakonodavstvo nezadovoljava se samotnim načelom, da se punoljetan čovjek ima svojom opreznosti sam štititi. Nu baš tim poriče se državi ona uzvišena zadaća, da slabijega štiti pred silom jačega.

Da se opačina u klici već zatre, to dakako nadilazi snagu države; ona može samo prepriečiti vanjske izgrede opačina „uno avulso non deficit alter!" Opačinu izkorieniti može samo duhovna vlast i to je zadaća crkve, koja svojimi vrhunaravnimi sredstvi prodire u dubljinu savjesti. Za tu svrhu je crkvi nuždna ona od Boga dana sloboda; stezati joj ovu slobodu neznači, kako moderna državna mudrost često gata, oprieti se klerikalnoj prevagi,

već to znači priečiti, da crkva složno radi s državom na spasavanju družtva. (Tako je.) Hoćete-li dokaze? Evo ih! Na istoga 6. ožujka pr. g., kojega je dana i veleeienjeni odbor uručio prvi svoj predlog, ustadoše tri kompetentna svjedoka u Berlinu i Parizu, da dokažu istinu gornje tvrdnje, kako crkva djelotvorno zajednički radi. Kada se je viećalo u Berlinu o produženju socialističkih zakona reče socijalni demokrat Wahlteich doslovce ovo: „Ja moram centrumu priznati, da se je socijalna demokracija slabo uvriežila u onih krajevih, gdje on imade upliva. A tomu je taj razlog, što socijalnu znanost prigrljuju samo bistre glave, a ne pučanstvo zadojeno vjerom u oprieci proti znanju. Mi imademo za sada pristaše samo u velikih gradovih, sa inteligentnim, pokretnim pučanstvom."

To potvrdjuje istoga 6. ožujka list, koj se zove: „Neu-ewangelische Kirchenzeitung." „Katolička crkva", čitamo u njem „je ona, koja izvodi radnike iz progonstva socijalno-demokratijske stranke."

Istoga 6. ožujka reče ministar nastave, Ferry, u francezkoj komori: „Boj se bije medju našom slavnom revolucijom i silabom. Mi pozivamo stoga, da nam budu na ruku svi oni, koji snami drže, da se duše francezke mladeži nesmiju povjeriti onim, koji su kao pristaše silaba krvni neprijatelji revolucije." (Nemir.)

Evo vam tu tri suda, tri preznamenita svjedočanstva muževa, koji kao dobri poznavaoci odnošaja znadu, što njihovoj stvari koristi i škodi. Ova tri svjedočanstva odgovaraju podpuno onim trim grupam državnoga družtva, koje svagdje nalazimo a navlastice u našoj Austriji.

Najprije se prikazuje socijalna demokracija, koja nam po svojem zastupniku Wahlteichu izjavlja ovo: Čim je življa katol. vjera u srcu naroda, tim je manje izgleda za me. To si dakle neka pamti u prvom redu novcem silna i privilegovana stranka u državi, to si neka pamte burzovni kraljevi i financijalni baruni, to si neka pamti naša bogata bourgeosija. Wahlteich mi kaže, za što stotine žrtvuju, da otrov indiferentizma na tisuće i tisuće žliebova, najme perom svojih listova, takodjer dovode medju narod. Ovaj otrov ima silu i žar vjere u njem malo po malo raztvoriti. Wahlteich im kaže, da svoju vodu dovode na mlin socijalne demokracije, u koji će mlin sigurno oni prvi biti bačeni sa cielom svojom papirnom krasotom.

Drugi svjedok je Gambetista Ferry. Ovaj izjavlja: „Borba proti silabu je borba proti slavnoj revoluciji". To si neka upamte naši ces. kralj. republikanci, koji kao lojalni monarhiste republiku danomice u zviezde kuju i koji danas halabuče za Gambetu, kako jučer za Bismarka i to naprosto za to i samo dotle, dok si isti na svoje konjaničke čižme stavljaju oštre ostruge, da se proti crkvi bore. Ne mi, nego brat Ferry im kaže, borba proti silabu je borba za revoluciju. Ferry im kaže, da su oni jedini, koji vodu na mlin revolucije dovede, u koj će se najprije baciti njihov monarhijski firnis i njihove fraze o lojalnosti.

Treći svjedok je protestanat u onom spomenutom dnevniku, komu je vladar zemlje summus episcopus u pitanjih vjere i savjesti. Njegovo svjedočanstvo neka si upamte naši Herodijanci (Tako je! Tako!), koji se kod svake viesti o kakovom religioznom dobrom pokretu u narodu plaše, kako se je uplašio bio njihov pralik Herod, kada se je narodio Spasitelj: „On se prestraši i š njim sav Jerusolim." Sve plahe duše neka bar slušaju protestanta, da se nejma država ništa bojati od crkve, nego će joj baš ova pružiti pomoćnicu ruku u velikoj pogibelji našega doba, „ta ona izvadja radnika iz progonstva socijalno-demokratijske stranke." Ovim državnim u trepetu dušam dovikujem ja one rieči, koje je ovih dana upravila crkva na Heroda; „non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia" (Odobravanje).

Neće, gospodo, kakova Barbara Ubryk, koja se je u svoje vrieme i na pozorištu prikazivala, a da se za toga mirno na veliko lihvari, neće ona velim, jadikovke izsisanoga naroda utišati, niti će već oni hvalospievi u naših bankovnih listovih o junačtvu francezke braće, koja iz kuće gone ljude bez suda, i to jedino stoga što nose mantiju njim nepoćudnu, odzvanjati iz ustiu naroda. Težko je nevoljni narod u gradu i na selu, težko je tisuće od seljaka, koji su bačeni lihvom pred prag, o drugom uvjeriti, nego da je za nje najbolji drugi Exodus, izseoba najme bezdušnih lihvara.

Po mojem mnienju, ako se predpostave naši sadanji zakoni, neće t. z. antisemitski pokret nikada nestati u dnevnom pitanju. On će sve dublje prodrieti u narod, nijedna sila neće ga uz sve fraze o moći i nepravdi konačno riešiti, uzalud će se pozvati u pomoć tolerancija našega vieka, jer ovaj pokret imade značajku ne možda religioznu već socijalnu dapače on s obzirom na Židove niti nemože biti religiozan. (Nemir.) Ako mi na temelju emancipacije postupamo sa židom kao sa tudjincem to nesmije niti žid s kršćaninom postupati drugačije nego sa tudjincem. Ima-li u tom što istine, to vriedi naredba druge knjige Mojsijine. „Ako ti uzajmljuješ novaca mojemu siromašnomu narodu, koj kod tebe živi a ti ga netišti kao silnik niti ga tišti lihvom. Što više. Ako mi već medju Židovi nismo tudjinci, to nemože antisemitski pokret biti vjersko progonstvo već stoga razloga, što 25. poglavje treće knjige Mojsijine u desetom redku o jubilarnoj godini razpravlja, gdje se veli: „Svake petdesete godine neka svatko dodje do svoje imovine, jerbo je godina jubilarna. (Živahno odobravanje.) Proti ovakovoj vjerskoj ustanovi židova da je naperen današnji pokret. Već prije 300 godina pjevali su pismoznanci „Bundschuh" pjesmu: „O krasne-li godine jubilarne, ona nam blaži sve jade i nevolje!"

Ja dodajem samo još opomenu, kojom je opominjao Gospodin: Činite i izpunjujte moje zapoviedi, da bez

straha živite u zemlji (III. Moj. 25. 18.) (Odobravanje.) Hoće-li dakle Židovi i njihovi pokršteni sinovi „bez straha" živiti u zemlji, to valja u socijalnih odnošajih drugom stazom stupati, gadne se lihve kaniti i učiniti prvi korak k socijalnoj emancipaciji, ali ne Židova, ova je već učinjena nego k emancipaciji oplienjenoga kršćanskoga puka od takovih zakona.

Ja poznam samo jedan put, a ovaj vodi do toga da si parlamenti i zakonodavni faktori pridrže odlučan upliv na glavnicu i da udariv pravom antisemitskom stazom podsiecavaju korien lihvi u kojem mu drago obliku.

U svem drugom, neobziruć se dakako na jakost kršćanskoga čuvstva, nejma pomoći. Nejma pomoći u onoj praznoj rieči: „Naobrazba" i „Pomozi sebi." Dugo se je već vremena govorkalo narodu, da je sav spas i socijalna reforma u „naobrazbi", kako ju naše lože shvaćaju. Državo, ti se nemiešaj u taj posao, nesuzuj zakone! Budi sloboda za sve! U istinu, nesamo Schmerling nego ga reče i Baco od Verulama: „Znanje je moć!" Nu onu nuždnu naobrazbu, kojom će se narod izvinuti svakojakim zapletajem silne mreže lihvara, te neće dobiti narod, ma ga i te kako silili u gradu i na selu, da polazi školu ili ga inače kojim mu drago načinom o tom upućivali. A tek ona „Pomozi sebi!" Kako da si puk financijalno pomogne bez novaca, kad pred sobom vidi gorostasnu i zakonom ojačenu klisuru glavnice? Kako da si pomogne, kad je do danas zaspao onaj zakon o akcijah, kojega je tražila i gornja kuća i opomena našega vieka? Kako da si nadalje pomogne i s političkoga gledišta. Izborni mu je zakon sužen a ovaj po našem poslovniku izručuje kao niem svjedok svu nadu galerijam, dočim su žuljevi njegovih ruku, djeca njegova u rukuh škole i tvornica a sinovi mu gojenci kasarna. (Živahno odobravanje.) Kako da si napokon pomogne s pravnoga gledišta, kada mu u izborih porote nepreostaje drugo nego birati svoje tlačitelje, koji će ga kašnje suditi. (Tako je!) „Pomozi sebi" — ima-li ta rieč u obće praktičke vriednosti — nije drugo nego prevrat i zločin! Već sada ukazuje se na burnom obzorju sve to češće bliesak, koj uz pucnjavu svoju pogadja zakonom štićena lihvara. To je svjetlo na burnom obzorju, što ga naši politički astronomi nebi smjeli pustiti s vida i to tim manje, što je udarac takova svjetla ništa drugo van zaslužena odmazda za pravicu, koju je napustila sudnica.

Pravicu valja opet privesti na ono mjesto, gdje joj je sielo. Zakon budi na mjesto one: „Pomozi sebi", koja je tim pogibeljnija, što je bezbožna, lažna znanost zaokupila to koju katedru, znanost, koja svojom bezbožnom obiesti čovjeku grabi od Boga dano dostojanstvo i koju naši praktički Darvinijani u narodu šire kao utjehu svim zločincem riečmi: „Ti ubijajuć lihvara neubijaš čovjeka već pogibeljnu grabežljivu zvier." (Nemir i povladjivanje.) Kad bezvjerje sve dublje prodire u svjetinu, bilo bi najbolje, da se kraj takovih učiteljskih stolica gradi čim veći broj kasarna kao vanjski bedem za poredak — kako će dugo obstojati, neznam — koj će se oprieti svim nasrtajem, jerbo ako naš viek slobode i neodbija pomoć crkve a to ju ipak zazire. Ta uviek se još misli, ako se crkva razkrsti sa školom, to je spas za školu; ako se ženitbi uzme narav sakramenta, to je sreća po obitelj; ako se dani Gospodnji ukinu a radnik rieši zapoviedi Gospodnje — ma i u javnih gradjah — (Odobravanje.), to je zanj blagostanje; i napokon uviek se još misli, da je vrhunac i temelj liberalnoj sgradi, ako se smrt bezvjerskim pogrebom odkine od vjere i crkve. Nu, gospodo, ja jedva pojimam, kako za naš viek u sudbenih razpravah još pristaje zakletva. Ja držim, ako se ona pridrži kao pravovaljan dokaz, da nije za drugo van da se bezsavjestnost još i bolje njeguje. Ta prisega u našem vieku, gdje vjere sve više nestaje, služi kao dokazno sredstvo samo na zator savjestnosti. Kako može prisega biti sveta onomu, koj nevjeruje u bivstvujućega Boga i koj se neboji njegove pravice? Mi znamo primjera, kako su se u Berlinu i drugdje ustrojila družtva, koja će za grošić položiti prisega, koliko te volja i za što god hoćeš. Zato, ako moderna država misli zadovoljiti svojoj zadaći bez Boga i zakonom proti Bogu — kako se to vidi u oskvrnjivanju nedjelja — neka tada i bez Boga izriče i kroji pravo.

Ako moderna država sve može — a kako, da toga nemože? — skoro bi uzkliknuo: „Danas je sve Bog, samo on jedini nije Bog!" A sviet, taj izražaj njegove moći i slave, je hram idôla, u kojem se lihvom služba čini zlatnomu teletu. Brinimo se, koliko je moguće, jer nijedan narod nije bez kazni prevrnuo božji red. Krist ostati će i u Austriji temeljni kamen sgradi, a tko ga odkine, jao si ga njemu, jer mu je kao kamen smutnje. To će nam dokazati budućnost, kako je isto već dokazala prošlost.

Po mojem nazoru, neradi se danas toliko o lihvarskom zakonu, koliko o tom, hoće-li narod ostati bez zaštite i pomoći proti sili glavnice, hoće-li se i nadalje uzgajati one „bistre glavice" u bezvjerskih školah, kojim je lahko moći utuviti misli o krivom agrarnom zakonodavstvu; napokon se radi i o tom, hoće-li sudovi zbilja imati ovu premoć u svih svojih zlorabah štititi.

Ako se ovakovi i slični nazori prihvate, tada netreba za socijalnu demokraciju nikakovih iznimnih zakona, njezina šutnja biti će najkrasniji govor, a ovomu uspjeh neće niti najtočnija konfiskacija prepriečiti. (Tako je!)

Ja žalim, da ovaj predlog manje daje nego prijašnji, ali daje ipak nešto. Za to ću ja imajuć na pameti, da je ono što je bolje neprijatelj dobru, i pokle sam svoje nazore već god. 1869. otvoreno i slobodno izjavio, glasovati za specijalnu debatu o tom zakonskom predlogu. — (Živahno povladjivanje; mnogi čestitahu govorniku).

---

## Viestnik.

Zagreb. Iz Rima pišu katoličkomu polit. dnevniku „Le Monde", koji u Parizu izlazi, pod 28. pr. mj. medju ostalim ovo: „Čuveni profesor D. Petar Balan, podarhivista sv. stolice, izda vrlo znamenit historijski tumač enciklike od 30. rujna m. g. o sv. apoštolih Slavjanskih. Knjizi je naslov: *Delle relazioni tra la chiesa cattolica et gli Slavi della Bulgaria, Bosnia, Serbia, Erccgovina.* Prem je jošte ne ima u knjižarah, ova je publikacija već vrlo poznata ovdje u diplomatskih krugovih, a ja iz dobra izvora znadem, da se stranci njom zanimaju jako. I ne rade zlo, jer i predmet, koji izabra vrli historik, i način, kako ga razvija, vriedi, da se u istinu ozbiljno na nj pazi. Riše on tu sliku odnošaja sv. stolice prema južnim Slavjanom, i čitajuć to djelo uvjeriš se odmah, da su pape samo dobro tvorili južnim Slavjanom, prem im je razkol uviek ljut neprijatelj bio. — Pisac počima djelo svoje apostolatom svetih Cirila i Metoda. Ima tu vrstnih opazaka o slavjanskom bogoslužju i kritičnih vrlo znamenitih primjetba. Poslje toga kano uvoda prelazi na svoj predmet i pokazuje dvie najsjajnije epohe povjesti bugarske pod Borisem ili Bogorisem te pod Kalajanom, jednim i drugim podložnim sv. stolici. O Bosni, Srbiji i Hercegovini razpravlja u kraće, nu jednako čvrsto i sigurno. — Čitajuć ovo djelo slaviste će naći mnogo pojedinostih, dosada više il manje nepoznatih, naročito o nastojanju papa, da izbave Slavjane najprije od poraza, a zatim od gospodovanja Turskoga. Divit će se tu i djelovanju misijonara, napose Franjevaca, i heroičnoj hrabrosti mučenika Hercegovačkih i Bugarskih." Našim će čitateljem biti sigurno milo, što imadu sgodu u naših glavnih člancih čitati tu tako hvaljenu knjigu.

— Na svjetlo Marinje obavljeno je u crkvi milosrdnih sestara u Zagrebu krštenje gdične. Ide Spitzer sa mozaičke na katoličku vjeru. Pokršteničin tutor, ovdašnji odvjetnik g. Nikola pl. Crnković pospješio je to pokrštenje time, što se je kod nadležnih oblasti za samu stvar svojski zauzeo bio. Svečani čin ovršio je predstojnik samostana preč. g. Fidelis Höpperger uz asistenciju dvojice svećenika. Kumovala je gdja. Weissova. Pokrštenica dobila je na krstu ime Marija. Isti dan krštena je u crkvi sv. Terezije u Požegi djevojčica od 12 godina izraelićanka, učenica 6. razreda Marija Stern i njezin bratac dječarac od 5 godina Josip Stern, djeca lani 2. svib. pokrštenoga Franje Sterna.

— U sjednici od utorka (8. o. m.) upravio je vel. g. zast. Šavor na vladu sliedeću interpelaciju: S razloga: što je kršćanstvo u ovoj kraljevini kao vjerozakon pripoznato; s razloga: što u svetinje má koje vjere javno dirati nije dopušteno; s razloga: što se gore pomenutim člankom u „Agramer Zeitungu" br. 296. 1880. občinstvo zavarava; s razloga: što se tim vjerski indiferentizam ubijajući vjeru na štetu iste države širi; usudjujem se na Visoku kr. zem. vladu sliedeću interpelaciju upraviti: 1. Da-li je vis. kr. zem. vladi poznat članak otisnut kao prilog k novinam „Agr. Zeit." u br. 296. od god. 1880. pod naslovom „Das Bild des Alten der Tage?" 2. Ako joj je poznat, je-li je voljna barem za buduće zapriečiti, da se slični članci u javnih vladinih organih netiskaju? — Jučer je već odgovorio dr. Derenčin, na što ćemo se budućiput osvrnuti, kad službeni listovi doslovce, kako se uzdamo, donesu odgovor, izjavljujuć danas, da taj odgovor sve prave kršćane u Hrvatskoj može uznemiriti još više, nego onaj članak Bojničićev, koga dr. Derenčin „književnikom" zove.

*Njemačka.* Predlog Windhorstov nije primljen. Više stotina tisuća katolika biti će i od sada bez uredne službe, bez redovitih pastira. Čini se, da su srca ljudi, koji su na kormilu, još prehladna, da ih ugrije sućut prema sugradjanom katolikom, da su pretvrda, te bi ih umekšati mogao istinitim, nu vro žalostnim crtanjem sadanjega stanja i Windhorst i Schorlemer. Nu katolike donjekle može tješiti i ova razprava o tom predlogu. Tko se ne sjeća, kako se je s početka kulturnoga boja dovikivalo, da država od svibanjskih zakona ni za vlas odstupiti neće; da prije promjene ma koje zakonske ustanove moraju katolici te zakone u svem prihvatiti itd. Takovu govoru od njekoga doba već sve manji je trag, a po gotovu nije se tako govorilo prigodom ove razprave. Pripoznavalo se sa svih strana, da je zlo veliko, da bi mu trebalo naći lieka, samo što se je izticalo, da taj predlog ne bi zlu doskočio. A to priznanje već je mnogo. Od toga još je samo korak, pak će se i vlada skrenuti na put, kojim bi ići morala. Kad si vlada pribavi o nevolji točnijih podataka, kadar naredbe svoje započme udesavati ne samo prema načelom, kakva se razvijaju kod zelenih stolova, nego prema životnim potrebam puka, komu te naredbe šalje — onda će se bolest i početi liečiti. Iz same razprave pako vidi se, da je k tomu sklona vlada. Ona ne misli u ovom pitanju kako Virhov, Schmidt, Bennigsen, koji ili smatraju u crkvi neprijateljicu države, ili pako državu prvom nositeljicom i naučiteljicom istoga ćudoredja. Spremna je ona, barem sada, u crkvi nazirati ne tek orudje države, nu zatvara se još uviek uplivu pravih prijatelja i crkve i države. Za to ovaj udes Windhorstova predloga neće katolike smesti. Prvom sgodom oni će ga opet podnesti, kako netom donesoše drugi glede uzkrate crkv. dohodaka, a možda onda malo bistrije progleda i država.

*Carigrad.* Katolici u Carigradu slavili su 25. 26. i 27. siečnja o. g. uspomenu sv. Ivana Krizostoma osobito svečanim načinom. Povod tomu jest, što je velikoga ovoga svetca postavio zaštitnikom propovjednika sv. otac Leo XIII., kad su mu se lani 4. srpnja poklonili. Namjestnik apostolski u Carigradu, nadbiskup Sarde i. p. i Vincez Vanutelli javio je sv. otcu, kako je taj čin njegov osobito razveselio tamošnje katolike, te je odlučio uspomenu na to proslaviti trodnevnom pobožnosti, za koju je molio i posebne oproste. Ta viest razveselila je sv. otca, te je on rado podielio obilni oprost svim, koji su se onih dana izpoviedili i pričestili, te prisustvujuć toj pobožnosti molili su za razširenje vjere katoličke. Pri svetčanosti sudjelovali su i biskupi iztočnoga obreda, a propoviedalo se prvi dan talijanski, drugi francezki, a treći grčki. Bog bi dao, da se po zagovoru velikoga ovoga svetca izpuni vruća želja sv. otca, te se sjedine sa sv. stolicom i dodju u jedinstvo katoličko i oni, koji se od nje odciepiše.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 7.** U Zagrebu, 17. veljača 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Budućnost crkve na iztoku.

Ljetos svetkovala se na Tibru i Bosporu, u starom i novom Rimu vanrednim slavjem svetkovina sv. Ivana Krizostoma. Mons. Graselli, njekoč apostolski delegat u Carigradu razpredajuć panegirik u slavu prvoga doktora u crkvi sv. Athanasija zaključi izrekav nadu, da će crkva na iztoku opet dobiti svoj sjaj, koji imadjaše u vrieme sv. Krizostoma, čemu bje primjer isti veliki učitelj.

Mi se od srca priključujemo želji, izraženoj vriednim prelatom, koji toliko poznaje i ljude i okolnosti na iztoku. Nu glas mons. Grasselli-a bio je tek jeka glasu velikoga Leona XIII., koji podavajuć grimiz patrijarhi armenskomu iz Cilicije radostnu izreče nadu, što crkva katolička napreduje medju iztočnimi narodi.

Ne vjeruj nitko, da su te nade tlapnja. Osnovane su one na sadanjem stanju iztoka, koje pokazuje novo pozorište djelovanju apostolskoga revnovanja.

Veliki Bossuet uzkliknu: Narodi se komešaju, Bog ih vodi. I iztok se burka sa svih strana, valja dakle zaključiti, da Bog vodi narode iztočne k velikoj zadaći, koju hoće njegova providnost.

Historijski je poučak i kriterij reče već sv. Augustin, a poslje Bossuet, da Bog svako trzanje socijalno privodi na dobro svoje crkve. Tko bi njekoč mogao izčekivati od razsapa Rimskoga carstva dobro po crkvu? Barbari, koji zapadu nosiše pustoš, na koncu se obratiše na katolicizam, odkle niknu kršćansko družtvo. Mi dakle pouzdano možemo izčekivati, da iz razvoja iztočnoga pitanja, čega se mudrost politička jako plaši, mogu svanuti dani slave i veličine za crkvu katoličku i za duševni spas onih naroda.

Novi razkol Armenaca bio je u istinu vrlo velika nesreća, na sav mu tečaj, pa svršetak pokaza razkolnim kršćanom iztoka jakost i blagoslovan upliv papinstva.

Carigrad bio je i biti će višeput svjedok razkola crkvenih izvan krila crkve katoličke.

Tu stoluje patrijarh, koji se cieni papi jednak, i koj nosi gizdav naslov ekumenskoga, te vrši veliku vlast nad razkolnimi kršćani grčkoga bogoslužja. Nu ipak on je često prisiljen, da se ili odreče patrijarške stolice, ili da je iz nje protjeran dekretom velikoga vezira. Znate li zašto? Jer se često svadi sa podložnimi si biskupi, a tad se dogodi, da il on svlada biskupe, ili oni njega: a kad su im sile jednake, sudi im vezir, koji zapovieda mir ili biskupom ili patrijarhi. Koliku dakle vide opreku razkolni kršćani na istoku medju ugledom nemoćnoga patrijarhata carigradskoga i ugledom pape, koji pitanja riešava i kraj čini razkolom?

Carigrad i iztok sjećaju se još i sada razkola medju Bugari i carigradskim patrijarhatom. Bugari htjedoše samostalnu narodnu crkvu, a patrijarh ne dade, jer da je proti kanonom. Patrijarh sazva sinode, izdade dekrete, izobći razkolnike, nu Bugari se ne mogoše uvjeriti, kako bi se mogla njihovim narodnim težnjam opirati vlast, stečena pred njekolikimi stoljeći silom i uz pomoć svjetovne moći. Zato si većina njih izabra glavu, exarhom prozvanu, a manjina se sjedini s Rimom.

Usuprot pako kako prosjajuje božanska moć rimskoga papinstva u Armenskom pitanju! Dignu se šaka smjelih urotnika proti vlasti vlastitoga patrijarha; uspje, te omili dielu diplomacije, podupirana vlasti svjetovnom i liberalizmom evropskim; silom osvoji crkve i dobra Armenskih katolika, i pomisli, da je svladala. Nu glas papin osudi urotnike, a podupre vlast patrijarha Cilicije. Novo-razkolnici prestraše se, puk se privine svomu patrijarhi, a patrijarh se vraća kao pobjednik u Carigrad nakon sedamgodišnjega progonstva. Razkolnici oklevaju, nu napokon laži-patrijarh skrušen podje k nogam Leona XIII., a za njim ostali biskupi i svećenici razkolni, te nesta razkola nastojanjem vlasti papinske.

Kako različit je konac razkolu medju iztočnjaci i medju katolici! Ondje, jer ne ima od Krista proizlazeće vrhovne vlasti, razkol prolazi u stalno razdieljenje, ovdje, jer je vlast papinska izvora božanskoga razkol je vremenit, a mir te sloga povraćena je lahko.

Zar ovakvi uspjesi neće uvjeriti iztočne razkolnike, kako je vlast papinska i nad iztočnimi sljedbami, te kako blagotvorno upliva papinstvo na dobro kršćanskih naroda?

S druge opet strane razkolni narodi kršćanski moraju osjetiti, kako im je nuždno priljubit se Rimu, da uzčuvaju narodnost svoju. Nikomu nije nepoznato, da kršćanski narodi, stanujući u carstvu turskom, gledju otresti se svega, što se protivi duhu narodnosti. Medju njimi iztiču se Slaveni i Rumunji, koji vide zapreke razvoju svoje narodnosti u Grcih patrijarhata Carigradskoga, koji hoće da ih u se preliju. Slaveni dakle i Rumunji hoće biskupe i svećenike svoje narodnosti, a bogoslužje i škole u svojem narodnom jeziku. Nu Grci, priviknuti gospodariti im kroz više od pet vjekova slabo su spremni odazvat im se. Odtuda dolazi, da Slaveni i Rumunji teže za crkvenom samostalnosti i oslobodjenjem od patrijarhata carigradskoga, a poslje primjera Bugara, to je zlo uprav zarazilo. Odtud radjaju se neprestane svadje medju Slaveni i Grci, te medju Rumunji i Grci. Grci iztiču pravo posjeda, a Slaveni i Rumunji pravo narodnosti.

U tih pako neprestanih svadjah crkva katolička može samo dobiti. Crkva je obća majka narodâ, a papinstvo nije ustanovljeno, da štiti više jedan nego drugi narod.

Slaveni i Rumunji imadu živ primjer u svojoj braći Slavenih i Rumunjih katoličkih, koji čuvaju narodnu hierarhiju s vlastitim jezikom u bogoslužju. Narodi ovi moći će se takodjer sjetiti da vjeru imadu od apostola, poslanih im po Rimskom papi, i da su mu podložni bili sve dok ih ne odkinu premoć patrijarhata carigradskoga, podupirana silom vlasti državne, najviše pošto pade Carigrad. Njim dakle ne treba drugo, van priznati božanski izvor vlasti papinske i primiti dogme, koje nauča rimska crkva. Mogu-li se oteti tomu uz predaje svojih otaca, kad im se i liturgije slažu s nauci rimske crkve, a s druge se strane udovoljava njihovim narodnim težnjam?

A ne ima-li za Grke nikakve nade? Mi gojimo nadu, da će i oni uviditi, kako je nuždno privinuti se Rimu. Ognjište razkola jest patrijarhat carigradski, nu on vidi danomice, gdje pada komad po komad, otet na štetu papinske vlasti. Razne narodnosti obreda grčkonesjedinjenoga gledju da ustroje narodne crkve. Ostali patrijarhi ne misle više, da se smatrat moraju niži, nego jednaki Carigradskomu. Jednom riečju, patrijarhat carigradski postao je utvora, nesgrapan kostur patrijarhata. Zar je moguće, te bistar um i vruće srce Grka neće uviditi, da im je potrebno središte jedinstva u rimskom papi, kako to uvidiše Krizostom, Flavijan, German, Metodij, Ignacij? Mi se nadamo, dati će Bog, ter će nam se nade obistiniti, a katolici će poduprieti nastojanje papinstva na iztoku.

Sada je sgodno vrieme za katoličku crkvu na iztoku. Danas već ne drže papinstva neprijateljem istočnih obreda; klevetanje takvo djela u laž natjeraše; danas papinstvo udivljuje i razkolnike, te djela velikoga Leona za crkvu iztočnu, napose svršetak armenskoga razkola i imenovanje kardinalom čovjeka s iztoka, postavi tu u srcih svih zanos. Molimo i radimo pomažuć nastojanje sv. stolice, a plodovi biti će obilni za crkvu i narode iztočne. *)

---

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Nu sad još nastaje pitanje: Hadrijan i Ivan odrediše-li u istinu drugo što, nego-li odredi Stjepan? Nije lahko o tom sud izreći, a ipak je to poglavito preporna točka svega; mi nemislimo, da znamo to riešiti, nego ćemo samo put otvoriti drugim predočivši im njeke važne točke vriedne uvaženja, o kojih neka sudi čitatelj. Prije svega treba da se izpituju rieči papinskih listova.

Hadrijan II., i to je takodjer prama riečim, uzetim iz njegova lista, kako ih donosi slavjanska legenda o sv. Metodu, pisao je Rasticu i Kocelu, da jim šalje Metoda „da ih, kako su to i sami molili, poduči, tumačeć jim u njihovu jeziku knjige prama svim zapoviedim crkvenim, i svetu misu, to jest liturgiju i sakramenat krsta, kako je to činiti bio počeo filozof Konstantin; pače ako bi se tko drugi našao, koji bi ih mogao dostojno i ortodoksno podučiti, dobio bi od Boga i njega odobrenje i blagoslov.“ [1]) Dovle još neradi o prikazivanju božanske žrtve u slavjanskom jeziku, već jedino o prievodu knjiga liturgičkih, uključivši i knjige misne na poduku puka. O načinu, kako da se služi sveta misa, primetne papa: „Držite se ipak toga običaja, da se kod svete mise epistola i evangjelje čitaju najprije u latinskom, a onda u slavjanskom jeziku.“ [2]) Nu to, što se jedan diel sv. mise mora čitati najprije u latinskom, a onda u slavjanskom jeziku, nedokazuje, da se ciela misa čita u slavjanskom jeziku; to jedino dokazuje, da papa nije htio, da se epistola i evangjelje prije čitaju u slavjanskom nego li u latinskom jeziku.

Tu istu stvar opetuje Ivan VIII., koji, po-

---

*) L' Aurora br. 28. od 5. veljače o. g.

[1]) Ut vos edoceret, prout rogastis, libros in vestra lingua interpretans secundum omnia Ecclesie precepta plene, cum sancta Missa, id est cum liturgia et baptismo, sicut Constantinus philosophus divina gratia et sancti Clementis invocatione cepit. Item si quis alius potuerit digne et ortodoxe docere sit sanctio et benedictio . . . ut facile precepta divina discatis. — Martinov: An. eccl. 170.

[2]) Hunc unum servate morem, ut in Missa primo legatur Apostolus et Evangelium latine dein Slovenice Ibid. — Pod riečju „Apostolus“ razumievam epistolu po starom znamenovanju.

hvalivši slavjanski jezik, pridodaje: „I mi odredjujemo, da se u tom jeziku pripoviedaju hvale i djela Krista našega Gospodina“, to jest da ih puk spozna, prevodeć mu knjige i tumačeć mu obrede na njegovu poduku, kao što je to prije Hadrijan rekao. Nu iz tih rieči nemože se izvesti zaključak, da je Ivan zapovjedio, služiti se takodjer jezikom slavjanskim, kada se obavljaju liturgički obredi. On je istina primetnuo: da se ništa neprotivi vjeri ni svetoj nauci, ako se u slavjanskom jeziku misa pjeva, ili čita budi evangjelje budi božansko štivo staroga i novoga zakona dobro prevedeno i protumačeno, ili napokon ako se pjeva cielo ostalo časoslovje.[1]) Nu, ni negledeć na to, da je to obćenito načelo, nebi-li se moglo to prije odnositi na pjesme, koje puk kod svečane mise pjeva, kada pribiva kod božanske žrtve, nego-li na misu, koju čita svećenik? To je dvojba, nagadjanje, što pred oči stavljamo, nećemo pako tim tvrdnju izreći.

I povede se opet rieč o epistoli i evangjelju u latinskom i slavjanskom jeziku, te Ivan „zapovieda na veću slavu, da se u svih crkvah države Svatoplukove evangjelje čita latinski, a poslie da se u prievodu slavjanski glasno naviesti puku, koji nezna latinski.“[2])

Nu to nije više sada samo običaj, koji bi se imao zadržati, kako veli Hadrijan, već je zapovied, koju treba izvršiti, i Ivan navodi tomu razlog veleći da to čini „na veću slavu.“ Na veću slavu čiju? Rimske-li crkve ili jezika latinskoga? Ništa nema, što bi to pokazalo; nu prediduće rieči pokazuju, da je zapovied izdana na veću slavu jezika slavjanskoga, koji je bio papa hvalio, branio i njekim načinom posvetio u periodi neposredno prediducćoj, veleći, da „onaj Bog, koji je načinio tri glavna jezika, slavjanski, grčki i latinski, načinio je i sve druge na svoju čast i slavu.“ Poslie te obranbe i hvale sliedio je odatle naravno fakat, koji je tu obranbu i hvalu zapečatio tim, što je na veću slavu htio, da se evangjelje i epistola čitaju slavjanski. Pače Ivan ne samo da je htio, da se čitaju, nego da se tako glasno čitaju te puk uzmogne čuti i korist crpsti iz onoga prievoda, neznajući jezika latinskoga. Nu ona dva razloga navedena od Ivana VIII. bila bi skroz bezkoristna, da je svećenik cielu misu bio čitao u jeziku slavjanskom; jer jezik slavjanski nedobiva veće slave odatle, što se epistola i evangjelje čitaju u jeziku latinskom pače bi se ta čast umanjila; niti bi bilo od potrebe zapovjediti, da se evangjelje prevede, ako je već bilo prevedeno s ostalom misom. Niti bi dobar bio razlog reći, da se ona veća čast, o kojoj govori Ivan, neće izkazati jeziku, već evangjelju. Ako se je ciela misa čitala u jeziku slavjanskom, čudno je, kako su pape dali čitati u latinskom jeziku epistolu i evangjelje, a ne kanon ili rieči pretvorbe i misne molitve.[1])

Tumače-li se tako te stvari, onda se naredbe Hadrijanove i Ivanove skroz slažu sa zabranami i riečmi Stjepanovimi. Stjepan je mislio, da se i u Moravskoj, gdje je narod imao obred latinski, koji je imao svoja prava prije obreda slavjanskoga, čita ciela sveta misa u slavjanskom jeziku[2]), i to on sasvim zabrani. Stjepana je mogao Viking prevariti glede onoga, što je činio Metod, nu ne glede onoga, što su Hadrijan i Ivan dozvolili i odredil. Akti i pisma jednoga i drugoga još su onda postojala, premda su dielomice za nas izgubljena; mnogi su još bili živi i svjedoci očevidci svega onoga, što su ta dva pape odredila; Stjepan dakle bio bi svakako dokinuo njihove akte, a nebi bio smatrao preuzetnikom i krivcem onoga, koji bi činio što su oni bili dozvolili. U stvari tako važnoj nemože se vjerovati, da Stjepan nije poznavao odredbe papa, koji su mu bili tako blizu, ili da ih nije ni spomenuo, kada ih je dokidao, premda ih je poznavao. Nu on ne samo da ih nije dokinuo, već ih je potvrdio „dopuštajuć pače želeć, da na poduku prostoga puka, koji nezna latinski, naobraženi tumače u slavjanskom jeziku evangjelje i epistolu, te opominjuć, da to često učine“, a za to naveo je iste razloge, koje i njegovi predšastnici, to jest da svaki jezik hvali Boga i njegovu slavu izpovieda

Samo se tako tumači što je prije bilo tamno i nestaje težkoća te se razumiju fakti; ntii valja

[1]) Literas Slavonicas jure laudamus, et in eadem lingua Christi Domini nostri preconia et opera ut enarrentur jubemus. . . Nec sane fidei vel doctrine aliquid obstat sive Missas in eadem slavonica lingua canere, sive sacrum evangeliũm vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere, aut alia horarum (drugi čitaju horum) officia omnia psallere. — — Joannes VIII. Epist. 247.

[2]) Jubemus tamen, ut in omnibus Ecclesiis terre vestre propter majorem honorificentiam Evangelium latine legatur et postmodum Slavonica lingua translatum in auribus populi latina verba non intelligentis annuncietur. — Ibid.

[1]) Što je postalo sada zapovied moglo je nebiti po volji kralju i velikašem, koji su kako se čini prezirali jezik slavjanski; zato Ivan zaključuje: „Si tibi et judicibus tuis placet Missas latina lingua magis audire, precipimus ut latine tibi Missarum solemnia celebrentur.“ To jest, a da nebude ništa u jeziku slavjanskom.

[2]) Divina officia, sacra misteria ac Missarum solemnia sclavorum lingua celebrare presumpsit . . . nullo modo deinceps a quolibet presumatur. — In Wattembach l. c. p. 47

*

baciti s uma, da se je tu razpravljalo o prepirci, kakova je bila u državi Svatoplukovoj, bio s druge strane običaj izvan nje ma kakav. Napokon onim, što se je reklo, nije se namjeravalo drugo učiniti van podati nit kano vodju u onom labirintu, u kom se je težko iznaći sbog davnine vremena, sbog nestašice dokumenata, sbog strasti poviestnika a možda ponješto i sbog slabo točna izpitavanja vrela.

Razboritost odredbe Stjepanove odnosno na Moravsku vidi se svakako iz fakata, koji su se malo poslie sbili, i iz sabora crkvenih dalmatinskih, koji su u mnogih drugih slavjanskih zemljah zapada skroz zabacili slavjansku liturgiju, jer su se nalazili u okolnostih skroz različnih od drugih naroda takodjer slavjanskih; nikad bo netreba baciti s uma, da je ime Slavjan ime obćenito plemena, koje u sebi sadržava razne narode, koji se razlikuju po ćudi, običajih i sklonostih.

(Dalje će sliediti.)

---

## Šavorova interpelacija.

Kako smo posljednjiput javili gosp. zastupnik Šavor bio je upravio na vladu interpelaciju glede članka, na koji smo se i mi u 1. broju o. g. svratili. Obrazlažuć svoj upit rekao je g. Šavor:

„Jedna od najljepših stečevina, kojimi se sviet ponosi kao najizvrstnijim plodom uma ljudskoga scienim, da je štampa; i to poviše slobodna štampa.

Nisam ni iz daleka onaj, koji bi bio protivnik budi slobode u obće, budi po imenu slobodne štampe. Pače držim, da je upravo sloboda najbitniji uvjet svakomu razvitku. Nit se bilina razvijati može, ako se sgnjeći pod zaklopac, a niti čovjek, ako je lišen slobode.

Medjutim koliko sam uvjeren, da sloboda štampe može vrlo blagotvorno djelovati na promak svega, što je dobro, liepo i plemenito, toliko opet smatram štampu zatornom za sreću i napredak družtva čovječjega, ako se pretvori u stroj sijući sve na okolo otrov izkvarenosti i pogubnosti.

Štampi je u istinu potrebita sloboda, ali ona koja se zove: l i b e r t a s  b o n i; nu nikad joj se dozvoliti nesmije ona: l i b e r t a s  m a l i.

Svaki se pravdoljubivi Hrvat veseli, što vidi, da mu se u domovini nalazi sloboda štampe zakonom uredjena; ali ujedno svakoga u dnu duše boljeti mora, kad gleda opake i pogubne one zloporabe, koje se s njom tuj sbivaju; a ipak je tako. Hoću da to potvrdim primjerom, premda već više od mjesec dana starim.

Vis. sabore! Zaista u ni jedne se skoro dneve godine ne raztvara srce ljudsko kršćanina na užitak nježnijih i blažih čuvstva vjerom posvećenih, koliko na blagdane božićne. Gdje se u te dneve rado pripjeva i sluša ona angjeoska pjesma, povraća se u istinu mir u dušu, u stanje kršćanina mir onaj, koga sviet dati ne može. Za to, koji mi taj mir pomućuje, zlobotnik je otimajući mi najdragocjenije dobro.

Urednik „Agramer Zeitung“ našao je za shodno, da k prošlim božićnim blagdanom obdari svoje obćinstvo božićnicom u slici priloga br. 296. U tom prilogu nalazi se članak pod naslovom „Das Bild des Alten der Tage“, u kom se medju ostalim odmah u uvodu ovo:

Es wäre ein gewaltiger Irrthum, zu glauben, die Figuren **der christlichen Mythologie**, wie wir sie heute auf den Altären unserer Kirchen dargestellt finden, haben zu jeder Zeit denselben Typus gehabt und hätten im Laufe vieler Jahrhunderte keinerlei wesentliche Veränderungen erlitten.

Schon die Geschichte der Idee des dreieinigen Gottes beweist das Gegentheil. D i e  g r ü n d l i c h e n  F o r s c h u n g e n  d e r  T ü b i n g e r  S c h u l e  h a b e n  b e w i e s e n, *dass die Gottheit des Sohnes erst zu Ende des zweiten Jahrhundertes in der christlichen Kirche allgemein anerkannt wurde; und von einer göttlichen Verehrung des heiligen Geistes konnte vor dem vierten Jahrhundert keine Rede sein.*

Tko te rieči dobro razmozga, naći će, da se tuj na njeki način izrično taji božanstvo tako Isusovo, kao i Duha sv. Kao da se božanstvo jedne i druge ove božanske osobe nije priznalo do svršetka drugoga odnosno četvrtoga stoljeća.

Visoki sabore. Božanstvo Isusovo, ili bolje — otajstvo presvetog Trojstva sačinjava ugalni kamen i ponajglavniju istinu kršćanske vjere, koja se u isti mah ruši i razpada, čim se zaniječe ona osnovna istina.

Nadalje u tečaju te razprave opisuju se upravo frivolnim načinom slike, što su u razna vremena, na raznih mjestih, od raznih ljudih načinjene, predstavljajuće ovo otajstvo presv. Trojstva.

Istina je to gospodo moja, da kršćanstvo prem u prva svoja vremena bijaše gorušično zrnce, što se je tek tekom vremena svietom razgraniti imalo. Da se u ono prvo doba kršćanstva niti nije moglo očekivati, da će se toli hitro, i daleko razprostrijeti koji nauk pošto znamo, da za tada ni onih raznovrstnih obćila nebijaše, koja ljudem danas stoje na uslugu. Nebijaše tada ni novina a baš ni ove „Agramer Zeitung“, — koja da je slučajno i obstojala, težko da bi služila sredstvom za razširenje istina kršćanskih.

A što se po imenu slika, i to upravo slika o presv. Trojstvu tiče, crkva katolička nikad nigdje nije budi zakonom, budi kakvom odlukom ustanovila, kako da se naslika ova ili ona slika. Ona uviek smatrajući slike za spoljašnje sredstvo, kako da nabožna i sveta ćućenja uzbudi u dušah svojih viernika, stavljala je svagdje na volju dotičnim slikarom, kako da oni te slike po svojoj vještini, i duševnom oduševlenju načine. Ako se dakle gdjekad našao po koji nevjež, ili Patzer, da izkrivi proti

zakonom umjetnosti i naravi tvoreć sliku neliepu, ili baš ružnu, to se podnipošto crkvi katol. u grieh upisati ne dade. Crkva naša, kao što je bila u svem prijateljica slobode, podavala je svagda u sličnih stvarih podpunu slobodu slikarom i kipotvorcem.

Iskreno izpoviedam, da kad bi šta takova napisano našao u kom strukovnom organu za slikarstvo ili kojem drugom znanstvenemu iztraživanju namienjenom listu, ne bi prigovarao misleći si, napisano je s nakane, neka se pojmovi bistre; ali gdje vidim, da je ono sve samo za zabavu i to upravo u doba', gdje i niži razredi pučanstva najviše vremena imadu za čitanje, to sam pronašao, da se nikako propustiti ne smije. Zato ... (Sliedi interpelacija, otisnuta u posljednjem broju).

U saborskoj sjednici od 9. o. m. na ovaj upit odgovorio je predsjednik pravosudnoga odjela presv. g. dr. Derenčin. Taj odgovor donosimo onako kako ga čitamo u „Agr. Zeit.“, jer je bez dvojbe tu najtočnije ako ne i doslovno priobćen. Pročitavši interpelaciju reče presv. gospodin predstojnik. „Iz pročitane ove interpelacije uviditi će visoka kuća, da vrlo poštovani gospodin zastupnik misli, da se spomenutim, u božićnom prilogu „Agr. Zeit.“ izašlom člankom vriedja religiozno čuvstvo pučanstva i širi vjerski indiferentizam na štetu države i jer gospodin zastupnik vidi, gdje su u spomenutom članku izraženi tako pogibeljni nazori, pita on vladu, namjerava-li ona zapriečiti, da se slični članci u periodičnih tiskopisih ne tiskaju. Ja sam članak, ili bolje rečeno razpravu, koja je g. interpelanta tako uznemirila, pozorno pročitao; moram ipak otvoreno izjaviti, da u njoj nisam našao ni rieči ni misli, koje bi mogle ozlediti i čije vjersko čuvstvo, ili kako g. interpelant kaže, vjerski indiferentizam širiti, ili dapače vjeru uništiti. Zato takodjer vlada ne može dotičnim državnim organom zamjeriti, što su mislili, da nisu dužni proti spomenutomu članku sudbeno postupati; a s druge pako strane ona je uvjerena, da će državni organi, kojim su poznati nazori vlade u vjerskih pitanjih i koji znadu, kako je vlada spremna, zakonitimi sredstvi svaku navalu na istine vjere suzbiti, po zakonu raditi proti onim, koji bi narušavali našemu narodu tako potreban vjerozakonski mir. Članak, koji okrivi g. interpelant, nije ništa drugo nego historijska, znanstvena razprava o kršćanskoj ikonografiji, a pisac spominje u uvodu njenom samo uzgredno, da je božanstvo Kristovo tek u drugom stoljeću obćenito priznato bilo, a to g. interpelant osobito iztiče. Spominjajuć ovo pisac nije nijekao božanstva Kristova, nego ga je usuprot priznao, i sadržina razprave dokazuje, da pisac, odličan književnik, ne dvoji o božtvu Kristovu. G. interp. spomenuo je takodjer u svojem govoru, da su si istine kršćanske malo po malo krčile put, pa da s toga nije čudno, što se u prva vremena kršćanstva sve istine njegove nisu obćenito priznavale. Gosp. interpelantu, odličnomu članu katoličke crkve, nitko neće predbaciti, da ovom izjavom svojom dvoji o istini, koju danas cielo kršćanstvo složno ispovieda. Meni se dakle čini, da je g. interpelant bio nepravedan, kad je piscu one razprave radi sličnoga mnienja predbacio protikršćanske misli. Gospodinu interpelantu dalo se je na žao, što se u tom članku razlaže medju ostalim, kako su se u razno doba slikali Isus, Bog otac i duh sveti.

Gospodo! To su historičke reminiscencije, koje sigurno nije g. piscu diktirala mržnja prama kršćanstvu.

Istina, da su u prvih viekovih, u prvo vrieme kršćanstva, slike, koje su predstavljale božanstva, bile nespretne. To stoji u savezu s kulturnimi odnošaji onih vremena. Nu pisac razpravice uzvišenim, poetičkim zanosom govori o slikah Michelangela Bonerottia, koji je religioznim svojim duhom nadahnuo divnom ljepotom religiozne svoje slike.

Gospodo! Vlada misli, da, gdje se znanstvena iztraživanja razvijaju trieznim, mirnim i mudrim pravcem, da joj nije tim iztraživanjem stati na put, niti redarstvenimi, niti kaznenimi odsudami, pa to ni onda, kada se ta iztraživanja dotiču vjerskoga područja.

Neka bude uvjeren g. interpelant, da će vladini organi strogo postupati proti onim, koji budu ruglu izlagali ma koju priznanu vjeroizpovjest, nego neka nezahtieva od vlade, da ona zakrči put znanstvenim iztraživanjem.

U ostalom je zem. vladi vrlo ugodno, što je g. interpelant, jedan od najodličnijih članova opozicije, stavio tu interpelaciju; drago joj je zato, što je tom prigodom izjavio bojazan, da bi izgredi periodične štampe mogli jako zlo i nepovoljno djelovati na vjerozakonski i državni red u zemlji. I pošto poznajem g. interpelanta, ja sam uvjeren, da će on ovu theoriju razvijati i u krugu svojih političkih jednomišljenika, ter da će on, sjetiv se nauke božanskog učitelja: „Dajte Bogu, što je božje, a caru, što je carevo“, — nastojati, da organi njegove stranke istom opreznošću, istom pravednošću, istom lojalnošću budu razpravljali politička kao što i vjerozakonska pitanja.

Ovim će se savjetom g. interpelant kao iskren prijatelj slobodne štampe za tu slobodu jako zaslužnim učiniti, te ovim omogućiti, da hrvatsko zakonarstvo nepožali, što je slobodu štampe uzakonilo. Ovim savjetom omogućit će se i to, da će se ljudi, koji o slobodi štampe nesude podpuno tako, kako on sudi, odreći misli, da treba u domaćih zakonih o štampi koješta u stezajućem i represivnom pravcu promienit i preinačiti.

Ja opet ponavljam, da je vlada voljna štititi sve vjeroizpoviesti proti napadajem i proti tomu, da se one u političkih časopisih neizlažu ruglu, da se nevriedjaju čuvstva vjerozakonska, nu da ona u tom konkretnom slučaju nenazrieva takovo nastojanje, nego da tu razpravicu smatra znanstveno-historičkom, koja nije mogla biti predmetom sudbene razprave.

Molim gospodina interpelanta, da se s ovim odgovorom zadovolji.

G. Šavor nije se naravno zadovoljio s ovim odgovorom, prem ga je većina kuće primila na znanje nakon povećega nemira medju zastupnici. On je tomu naveo i razloge.

Nu na ovaj odgovor i mi smo dužni nadovezati njeke primjetbe. Žalimo samo, da i ovaj put ponoviti moramo, što u kratko spomenusmo posljednjiput. Sve prave, srcem istinskim vjeri svojoj odane kršćane ovaj odgovor presv. gospodina predstojnika može još više uznemiriti, nego kobni Bojničićev članak. Jer u njem se s jedne strane razabire netočno poznavanje pitanja vjerskih, koliko i u članku, s druge strane pako braneć presv. gospodin onim žarom pisca i *misli* mu odobravao je i njega i druge, koji s njim jednako misle, neka se ne plaše istim smjerom pisati, jer je u Hrvatskoj tolika slobode štampe, a organi državni takvih su o kršćanstvu nazora, ter će im svaka rieč bez zapreka u sviet. A to jedno i drugo nas vrlo uznemiruje. I sam presvietli gospodin kaže, da je državnim organom poznato, što se gori misli u vjerskih pitanjih, pak da će oni prema tim nazorom takodjer raditi. Nu ako svi organi, presvietlomu gospodinu podčinjeni misle onako, kako je on govorio, onda kršćanstvu u Hrvatskoj ne ima nikada zakonite zaštite, onda je dopušteno u našu domovinu donositi svakojakim nikogovićem sve ono blato, kojim se je po drugih zemljah nabacivalo na kršćanstvo i još se uviek nabacuje.

Presvietli gospodin spomenu, da je i sam pozorno pročitao članak, a neuzdajući se valjda posve u svoje znanje (što u ostalom nije nikakvo zlo), da ga je i drugim „dobrim katolikom" dao čitati. Uz sve to on se nije uvjerio, da se u članku vriedja vjersko čuvstvo, niječe ma koja istina vjerska, širi indiferentizam.

Čudna-li je bila ta pozornost, nesretan-li izbor pouzdanika!

Temeljni je članak vjere katoličke, koji je ona naučala *od postanka* svoga, *da je Krist pravi Bog, jedne naravi s Bogom otcem*, koju su istinu ne samo proroci prorekli, nego ju posvjedočio i njegov nebeski otac (Mat. 3, 17), izrekao posve jasno ne jedanput samo On sam (Iv. 5, 21; 10, 30; 14, 9; 20, 28), što je zasvjedočio božanskimi djeli i smrću svojom; koju su istinu naučali apoštoli zovući ga izrično *pravim Bogom* (Rim. 9, 5.), u kom da je punina božanstva (Kol. 2, 9), te komu da se moraju klanjati svi stvorovi (Fil. 2, 10; Žid. 1, 6). Tu istinu izpoviedali su smrću najstariji mučenici, pismom najstariji sv. otci, tu istinu predpostavljaju i same one sekte, koje se tekom vremena proti njoj digoše. — A dr. Bojničić tvrdi, da se **u kršćanskoj crkvi** vjeruje obćenito u Krista Boga tek **od konca drugoga stoljeća**; da je on samo njeka personifikacija Boga otca, koji se po nazorih židovskih i kršćanskih u prvo doba nikako nije smio slikati; da je on tek od sabora Nicenskoga bar u dogmi Otcu jednak. I u tih tvrdnjah ne vidi presvietli gospodin opreke kršćanskomu nauku! Njegova doskočica, kojom se je hotio sakriti za ledja g. Šavora, jer da je i sam kazao, da je kršćanstvo gorušično zrno, koje se je sve malo po malo razgranjivalo — vrlo je nesretna, jer nam pokazuje, da presvietli gospodin nije hotio razlikovati razvoj kršćanstva po svietu, od razvoja istina i zasada kršćanskih u krilu same crkve. Pa je tom sgodom zaboravio i na onu staru istinu, da iste rieči (prem toga ovdje ne ima) u raznih ustah različito zvoniti mogu.

Kršćanska crkva uči, učila je uviek od postanka svoga, da je svaka osoba presvetoga Trojstva pravi Bog, da sve tri imadu istu božansku narav, da su sve tri *od vieka*, sve su jednako moguće, dobre i savršene. O trećoj osobi božanstva Duhu svetom uči, da od vieka izhadja od otca i sina, a božanstvo te osobe posvjedoči riečmi Krist Gospodin (Mat. 20, 19), prvak apoštola (Djel. ap. 1, 5), ljubimac Gospodinov (1. Iv. 5), te sva prošlost kršćanska počam od apoštolskih vremena do danas. A dr. Bojničić baciv ponajprije cielo kršćanstvo u bajke, drzovitim njekim slavjem zove za svjedoka ne samo Macedonija, nego dapače Damascenca, te istoga sv. Tomu Akvinca, neka oni posvjedoče, da se je u božanstvo Duha svetoga još kasnije počelo vjerovati, **da prije 4. vieka ne može o tom ni govora biti**, da mu se ni u istom srednjem vieku nisu smjele crkve na slavu dizati, prem angjeoski učitelj uprav divno razpravlja „de persona spiritus sancti", dokazujući, da proizlazi od Otca i Sina i tumačeći pobliže tu nauku (Summa theol. P. I., qu. 36, art. 1. 2. 3. 4.) i prem nigdje na ni jednom mjestu mnogih djela Tominih ne ima onakve zabrane! I u tom ne vidi presvietli gospodin nikakve uvrede, nikakove povrede vjerskoga čuvstva!

Budući bl. djevica Marija kao bogorodica uzrok našemu spasenju (Irenaeus III. 19, 5; 22, 4.) ona je prema svomu proročanstvu (Luk. 1, 48) **uviek** uživala veliko štovanje. Kako i opet liepo tumači sv. Toma (Summa th. P. III. qu. 25, art. 5; 2. 2. qu. 10, art. 3) kršćanska crkva uči i učila je uviek, da nju imamo štovati i zazivati nad sve angjele i svetce, nu nikad kao Boga, komu se jedinomu klanjamo radi njega samoga, nego da ju štujemo i zazivamo onako radi Boga, radi darova, koje je od Boga dobila, jer je vjerna službenica Božja bila, a naša je i sada najmoćnija zagovornica pri Bogu. A dr. Bojničić tvrdi, da su kršćani nju štovali u srednjem vieku **više nego-li presveto Trojstvo.** *) I presv. gospodin predstojnik nezna, da se tim neistinitim izvraćanjem kršćanska nauka tek ruglu izvrgava!

S vrlo važnih i nježnih razloga dopustila je crkva štovati kipe i slike Krista i svetaca. Nu moleć se kršćani pred timi kipovi oni su se molili uviek Kristu i svetcem, koje pokazuju slike i kipovi. Takvo štovanje širilo se sve više, čim je manja pogibelj bila, te se zaći neće u pogansko kipoklonstvo, i čim je više kršćana pri-

*) „. . und in den letzten Jahrhunderten des Mittelalters traten alle drei Personen der Dreieinigkeit gegen den Cultus der heiligen Maria thatsächlich in den Hintergrund."

grlivalo umjetnost. I ako je kada gdje bilo zloraba crkva je sama tomu na put stala. A dr. Bojničić ne shvaćajući po svoj prilici s kojih su razloga naši divni pradjedovi u katakombah klanjali se Kristu u slici jagnjeta **sumnjiči kršćanstvo s zoolatrie***), te misleći valjda, da je sabor trulanski (quini-sextum) obćeniti sabor prave crkve kršćanske on spominje zaključak njegov proti štovanju jagnjeta. A kako je velik junak, gdje treba u vjetar koju reći i svjedoka si bez broja, nu bez dokaza naći, on znade (drugi ne zna nitko) za uvidjavnije crkvene otce, koji su se siromasi proti tomu uzalud borili, jer i dan danas ima na naših žrtvenicih slikâ vazmenoga jagnjeta s križem itd.! **) I ovakvo pisanje našemu je presvietlomu znanstveno, triezno i umjereno!

Ali što da duljimo. Presvietli gospodin predstojnik toliko je zanesen za svoga „odličnoga" učenjaka, „poznatoga i izvan granica naše zemlje", ter nam možda i onako vjerovati neće, kaošto bi nam jedva povjerovao, kad bismo mu prišaptnuli, da ni ono nije sve suho zlato, što o ikonografiji piše, te da je ikonografa, koji znadu i za drevnije slike kršćanske o presv. Trojstvu i razumievaju ih drugčije, a naš „odličnik" da prebire po tom po volji. Naš će se list možda u sgodno vrieme pustiti i na to polje a ovajput budi samo ovaj ulomak presvietlomu gospodinu na znanje: *„Dictionaire des antiquités chrétiennes por M. l' Abbé Martigny."* Paris 1877. piše pod riečju: *Trinité.*: Mais un sareophage récemment decouvert et qui fait le plus bel ornement du musée du Latran présente quelque chose de plus clair encore. La Ste Trinité y est représentée par trois personnages barbus, *et paraissant être du même âge, pour exprimer la coéternité des trois personnes divines.* Elles sont occupés à la creation d' Eve. Le Père est assis sur un siége en treillis recouvert d' une draperie, et avec le subsellium. Un second personnage debout davant lui, et qui est le fils, ayant le visage tourné vers le Père, tient soulevé le corps d' Ève qui vient de sortir du flanc d' Adam encore étendu à terre. Enfin la troisième personnage, qui est le Saint-Esprit, se tient debout dernière le siége du Père. Le monument où nous puissons cet intéressant sujet est de la seconde moitié du quatrième siècle. Il a été trouvé dans le fondaments de la basilique de Saint Paul, qui avait été bâtie par Theodose (V. la fig. de l' art. sacrophages, I.)

Nu to su malenkosti. Danas je običaj pisati što pristranije i površnije, pa kako da od te mode odustane naš „odličan učenjak", pa kako da mu to zamjeri naš presv. gospodin predstojnik! Što je moda drugud, zašto da ne bude u nas. Ta i sam presvietli govorio je kao po modi. Sloboda svim, svim bez razlike vjeram. Al katolici neka ne misle, da je ona njihova vjera, koju im je donio Krist, koju ih po službenicih svojih nauča nepogrešiva učiteljica kat. crkva. Trice su to. Oni neka traže pouku kod dra. Bojničića, „odličnoga učenjaka", jer o njegovoj trieznosti, umjerenosti, znanstvenoj naobrazbi uvjerava ih presvietli gospodin dr. Derenčin! Oni neka u vjerskih pitanjih traže savjet kod onih „dobrih katolika", kojih njeki možda ni sami ne znaju, kada su posljednjiput zadovoljili 4. zapovjedi crkvenoj, kojih možda ne bi htjelo sjediti na prvopoljetnom izpitu djece 1. razreda naših, recimo „obćih" pučkih škola, kad ih katehete započmu pitati obične molitve kršćanske! Ti su vlastni reći, gdje se kršćanska istina taji, gdje ne; ti znadu, što vriedja vjersko čuvstvo — tà u njih je najnježnije! — a na temelju njihova suda naši će ljudi, naši će državni organi braniti nas proti svakoj navali!

Oj ironije, tužne-li ironije! Gospodo! Dotlje-li smo došli? Braćo svećenici, jesmo-li prema ovakvu položaju na svom mjestu? Ne ima-li nas možda mnogo, koji ćemo se i od sada sakrivati, kako se je, čujemo, sakrivao za stup u saboru naš brat Str., kad je u takvu pitanju reći svoju otvoreno? — Medjutim neklonimo duhom ni sada. Naša je sv. stvar raznih borba imala kod nas. Svladala ih je, Bogu hvala. Uz pomoć Božju i rad naš odlučan i neumoran mi ćemo i od sada sve ovakve bure suzbiti. Neka nas je samo svatko na svom mjestu. Gledjimo se zadojiti onim duhom, koji po Pavlu reče: „Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladium?" (Rom. 8, 34) Duhom, koji će nas i za narod naš oduševit onim oduševljenjem, koje učitelju naroda izvi iz ustiju onu: „Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis" (Rom. 9, 3)

---

## Dopis.

Martinskaves. (*Riešavanje themata.*) U pravo je minula godina dana, što je naš Uzoroti gospodin nadpastir uslied okružnice od 14/2. 1880. br. 41., milostivo oprostio svećenike svoje nadbiskupije, koji su 12. godinu svećeničtva prevalili, da ne davaju pismenih prodika i neriešavaju themata, koja smo prije do svoje 60. godine starosti podnašati obvezani bili.

Ni malo se nevaram, da je kroz to Njegova Uzoritost znatno pripomogla, da se dnevice se umnažajući pismeni podnesci čim prije riešavati uzmognu; pa s gledišta toga mislim, da neima župnika u našoj nadbiskupiji, — jer je upravo ovim posao znatno olahkoćen — koj sa zahvalnošću onu okružnicu pozdravio bio nebi. — Nu jedno se je ipak onom zgodom pregledalo, znadem dobro da nehotice, pa upravo stoga se najuljudnije usudjujem na oto pozornost obratiti.

*) „Die Verehrung des Lammes nahm in erster Zeit derart ueberhand, dass das Christenthum beinahe zu Zoolatrie herabgesuncken wäre."

**) „. . aber . . die Verehrung des Lammes hat sich in der katholischen Kirche durch Jahrhunderte erhalten, und die aufgeklärten Kirchenväter kämpften umsonst dagegen, ja selbst heute noch sehen wir am Osterfeste die Lammfigur mit Kreuz und Nimbus auf unseren Altären."

Polag obstojeće najme naredbe imadu **kotarski tajnici u ime svog kotara predložena themata riešavati i preč. nadb. duh. stolu podnašati.**

U gori spomenutoj pako okružnici neima o **tajnicih** nikakva spomena; oni su dakle i u buduće — a prošle godine smo otoj dužnosti i zadovoljili — dužni davati riešenje themata.

Uzev u obzir, da su tajnici — s najmanjom možda iznimkom — zajedno i župnici, pa da kao takovi uslied nagomilana uredovna pisarskog posla ne riedko jedva jedvice dospievaju da i themata rieše;

uzev polag toga u obzir, da se isti tajnici i u ženitbenih tužbah običajno kao bilježnici rabe,

uzev u obzir, da su tajnici običajno svećenici, koji su 12. godinu svog svećeničtva provalili, pa bi kao takovi na temelju gori spomenute okružnice od riešavanja otih themata prosti bili, da nisu podjedno tajnici; a neizpustiv s obzira ni to, da se može dogoditi, da imade župnik-tajnik kapelana, koj radi provaljene 12. godine svešténstva od riešavanja themata oprošten jest, dočim njegov župnik kao tajnik ista jošte riešavati mora;

pa nesmetnuv s obzira, da imade tajnika-župnika, koji neimaju kapelana, te stoga sve poslove pastve duševne i pisarničke sâmi obavljati moraju, pa im je u istinu veoma nepriličnо i riešavanjem pismenim themata se bavit;

pa pridodav k tomu, da bez svake dvojbe neima kotara, u kojem se na koroni themata pretresivala nebi, a tu valja u prvom redu **tajnik** da svoju vještinu dokaže, pa se upravo radi toga točno pripraviti mora, kako će na potankosti theme točno odgovoriti;

uzev sve to u jednu, mislim da otčinsku skrb Nj. Uzoritosti našeg predobrog nadpastira ni najmanje povriedio nebudem, ako ga u ime svoje subraće najtoplije umolim, da i na kotarske tajnike blagodat oprosta riešavanja themata u ime njihovog kotara protegnuti blago dostoji; a Vas Veleučeni gospodine uredniče umoljavam, da ovim redkom u svom cienjenom listu malko prostora ustupiti blagoizvolite, nebi-li k dobroj stvari i Vi štogod doprinesli, pa s odličnim štovanjem ostajem

Gjuragj **Matosović**, župnik.

---

## Viestnik.

**Zagreb.** U sjednici od 9. veljače upravio je zastupnik Franjo Folnegović na kr. zem. vlada sliedeću interpelaciju: Što je učinila kr. zem. vlada glede konačnoga uredjenja patronatskih odnošaja od 7. stud. 1875., to jest od dana, kad je usvojila predlog, prihvaćen glede ovog predmeta u 17. sjednici sabora od god. 1875?

— Za Bugarske škole u iztočnoj Rumeliji, koje će naše milosrdnice ustrojiti, preuzeše sv. misa: gg. Dr. Jagatić Andrija 10; Dr. Mihinić Stjepan, župnik u Zlataru za sebe i gospodu susjede 108; Podel Aleksa, župnik u sv. Ivanu Žabno 25; Mijač Ante, duh. pomoćnik u Ozlju, 10; Kolarić Josip, podjašprišt i župnik u Dubici 10. Preporučamo ovo poduzeće i opet našim čitateljem.

*Cislajtanija.* Nj. Visost nasljednik prestolja carević Rudolf odputovao je u iztok, gdje će posjetiti i sv. zemlju. Do Kaira putuje s Nj. Visosti i nadvojvoda Ferdinand. — Profesora bogoslovja dr. Wernera imenovalo je Nj. Veličanstvo posebnim izvjestiteljem o pitanjih katoličkih u ministarstvu za bogoštovje i nastavu. Mjesto ovo prazno je bilo 6 godina.

---

### Promjene u biskupiji senjsko-modruškoj.

Prečastni gospodin Božo **Mihovilićić** riešen je radi bolesti predsjedničtva u odboru za pregledanje crkvenih računa, te takvim imenovan vel. g. Jeronim **Žagar**, prof. a veleč. g. Ivan **Pavelić** prof. imenovan je censorom istoga odbora. — Franjo **Kovačić**, župnik perušički imenovan je namjestnim podarcidjakonom kotara perušićkoga. Umirovljen je: Srećko **Jeličić**, župnik u Zaborskom. Imenovani su administratori: Dragatin **Sekovanić** u Lešću kraj Otočca; Ivan **Kostelec**, ogulinski kap. u Zaborskom. — Gustav **Bakoš** kap. hreljinski premješten je u Ogulin; Ivan **Janković**, novomisnik poslan za duh. pomoćnika u Perušić.

---

### Priposlano.

U knjizi, koju je hrvatska mladost stranke prava za g. 1880. pod imenom „Hrvatska“ izdala, dolazi medju pisci takodjer moje ime.

Neobičavajuć se tudjim perjem kititi moram se veoma čuditi, kako moje ime tamo navedeno biti može, pošto ni slovca u spomenutu knjigu (Almanak) napisao nisam, i pošto u nikakovom savezu sa spomenutim družtvom nestojim.

Predmnjevajuć, da mladost stranke prava nema povoda nikakovoga, da me takovim načinom vriedja, — neka izvoli pogriešku svoju javnim putem izpraviti.

U Vugrovcu 14. veljače 1881.

Oskar **Simić**,
duhovni pomoćnik vugrovački.

---

### Javna zahvala.

Milostiva gdja. Alojzija pl. Čavrak, gradjanka zagrebska, ljubiteljica uresa i nakita crkava u obće, a gušćanske crkve napose, poslala je dne 2. veljače t. g. gušćanskoj crkvi na poklon jedno vrlo liepo i ukusno izradjeno prizvanjalo. Na čem joj se podpisani koli u ime svoje, toli u ime svojih župljana liepo zahvaljuje.

Franjo **Jemeršić**, župnik.

---

Dogotovljen je, te se i dobiti može: *Schematismus cleri archi-dioecesis zagrabiensis pro anno a Christo nato 1881.* Ciena 1 fr. mehko, a 1 fr. tvrdo vezanu. Iz njega razabrasmo, da je u nadbiskupiji našoj 345 župa a 324 župnika, 21 upravitelj i 109 duh. pomoćnika. Katolika ima 949.433, a u obsegu nadbiskupije ima 1166 grkokatolika, 79.774 nesjedinjena, 1842 augustanca, 999 helvećana, 7480 židova. Broj svećenika u obće spao je prema lani za 5, a duh. pomoćnika je napose manje od lani 13.

Urednik dr. **Andrija Jagatić.** **Tiskom C. Albrechta.**

# KATOLIČKI LIST.

Broj 8. U Zagrebu, 24. veljače 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

V.

(*Klement nadbiskup bugarski. — Boris monak; Simeona cara bugarskoga okrunio papa Formoz. — Katolička vjera medju Hrvati. — Petar car katolički bugarski. — Rusi u Bugarskoj; preuzetnost grčka. — Samuel car i kralj Vladimir iz Dalmacije. — Opačine grčke, lopovštinc i preuzetnost Vladislavova. — Vladislav ubije kralja Vladimira; njegov konac. — Preuzetnost grčk i shizma*).

Kada se je Viking povratio, budu učenici svetoga Metoda kano bunitelji sloge protjerani iz Moravske, budi zato što su se ustručavali podvrgnuti se autoritetu Vikinga, upravitelja apostolskoga, budi zato što su svakako za nadbiskupa htjeli priznati Gorazda, i prije nego ga je bio papa[1]) po kanonih posvetio i potvrdio. Sigurno je, da je nesloga svakim danom rasla, pa da joj se kraj učini, iztjerali su iz države Gorazda, Sabu, Nahuma, Angela i druge. Svi ti upute se onda u Bugarsku, gdje je jedan njihovih drugova, učenik Metodov, Klement upravljao veoma razširenom biskupijom bugarskom. Klement je barem dvie godine bio biskup kod Bugara, kada su nadošli njegovi drugovi.

Klement je bio katolik i sjedinjen s Rimom[2]), premda su grčki shizmatici sve činili, kako da ga prikažu shismatikom; on je bio izabran za biskupa Veličkoga, a papa Marin postavio ga je za poglavara Iliriji i Bugarskoj s pravi vikara apostolskoga, koja su bila dozvoljena stolici u Ohridi.[1]) Tako si sveta stolica natrag steče svoja prava na Iliriju, a Klement uz pripomoć drugih Metodovih učenika, koji su se uzdržali ortodoksni, radio je godine 886. živahno oko razširivanja kršćanske vjere u onoj strani Bugarske, koja je bila skroz još poganska.[2]) Klement ima posebnih zasluga za naobrazbu Bugara; on bo, iznašavši nove oblike za pisanje slova slavjanskih i mnogo laglje od cirilskih, prepiše sveto pismo, opiše život svetaca, napiše svetih pjesama i poduka, udari jako na herezu Bogomila, i ublaži bugarske običaje još okrutne.[3])

Boris odrekne se krune godine 888 i zatvori se u manastir, da živi pokornički život; kraljevstvo pripane Vladimiru, starijemu od njegovih sinova, čovjeku nevaljanu, bezbožnu, gra-

---

[1]) Životopis grčki sv. Klementa, izdan od Miklošića, govori tu o latinskih hereticih i nadbiskupu Vikingu (c. 7. pag. 11). Nu, kako smo već spomenuli, u tom životopisu puno je heretičkih izpravaka; jer izgonu za uzrok stavlja proizhod Duha svetoga, koji da su niekali Gorazdo i drugi. Ta bajka, koju su Grci razprostranili, prevarila je mnoge, koji su učenike Metodove smatrali heretici, što nije istina.

[2]) Njemu je sigurno Petar sicilijanski posvetio svoju poviest: De vana et stolida manichaeorum haeresi. Nema imena, nu ima naslov: Archiepiscopo Bulgarorum. To je velik dokaz, da je Klement bio ortodoksan.

[1]) Martinov: Ann. eccles. græcoslav. pag. 187. Martinov ipak misli, da se je to dogodilo oko 886. poslie kako je Gorazdo iztjeran, s kojim je — po njem — Klement otišao iz Moravske. Nu treba pamtiti, da je usuprot Klement morao biti nadbiskup u Bugarskoj već prije g. 884, jer je papa Marin umro oko svibnja god. 884.

[2]) Martinov (Ann. eccl. 180) spominje više bludnja u djelu Assemanovu glede Gorazda veleći: „Vir in orientalibus magnæ sane auctoritatis, at valde tenuis et pene nullius in slavicis"; taj je sud doista preoštar. Assemani povjerova u legendu bugarsku ili bolje grčku, strašno izkvarenu od heretičkih Grka; to ima krivo. U ostalom mislim, da je težko dokazati, da je Gorazdo u Bugarskoj upravljao biskupijom sa sjedištem prama Beogradu; tomu nema ni traga, te je više vjerojatno, da se je taj pobožni Metodov učenik posvetio propoviedanju rieči božje pomažuć Klementa. Oni su pako sasvim u bludnji, koji, sliedeći njeke grčke bajke, misle, da je on patriarha bio u Bugarskoj prije Klementa.

[3]) Martinov: Annus eccles. pag. 187, 188.

bežljivu; on počne progoniti katolike, te pristajati sasvim uz pogane i heretike. Medjutim Bugarskoj zapriete Avari, tako te su velmože te zemlje odhrlili k starcu Borisu, a Boris odluči s nova latiti se oružja, odredi prije, da se četiri dana posti, navali na neprijatelja te ga u krvavoj bitki nadvlada, i tako oslobodi zemlju od neprijatelja.[1]) Iza toga bacivši Vladimira u tamnicu i osudivši ga dade mu izkopati oči, proglasi, da je kao nevriedan sa priestola svrgnut, poda grimizni plašt mladjemu sinu Simeonu, vrati se natrag u manastir, da tu život svrši, gdje ga je i dovršio godine 907.[2])

Simeon bijaše velik knez i moguć vladar. On je slušao savjete nadbiskupa Klementa, koji se je mogao nazvati pravim upraviteljem kraljevstva.[3]) Brzo se odstrane žalostne posljedice zlobe Vladimirove, a Simeon, pobjeditelj Avara i Grka, zatraži od pape Formoza carsku krunu, i dobije ju.[4]) Vladanje Simeonovo bilo je vrieme najslavnije za Bugarsku. Golema i plemenita duha bijaše taj vladar i mišljaše na to, kako da stvori jaku državu, pače gledaše na Carigrad, da mu bude priestolnicom. On si podvrgne Srbiju i Hercegovinu i baci se na osvajanje tja medju Hrvate sve do obale morske. Car grčki Aleksandar uvriedi poklisare bugarske, a Simeon sa strašnom brzinom dodje pod Carigrad i obsjedne ga, niti privoli na mir, dokle god ga nije za nj zamolio katolički patriarha sveti Nikola. Nu jednu godinu kašnje, to jest godine 913, nove uvrede dovuku i nove ratove, Simeon u odhrli Traciju, predobije Adrianopel, pa s nova nu s malom razboritošću obsjedne Carigrad, odakle ga žestoko odbiju. Borilo se je, dok nisu obie stranke izmučene došle do mira godine 914. Simeon učini priestolnicom Marcianopel, što se je za onda zvao: Veliki Prislav.[5])

Nu nemiran kako je već bio nadje novih razloga, kako da zapodjene rat proti Hrvatom. I Hrvati su narod slavjanski; oni se spuste na

[1]) Annales francor. fuldens. in Freher I. 55. Ti misle, da se je to dogodilo godine 896; nu moralo se je to prije dogoditi.

[2]) Jireček: Geschichte der Bulgaren p. 160. Prag 1876. — Martinov: Ann. eccl. 120. Martinov veli, da je Boris umro godine 893, što je prerano, dočim mu Jireček život možda produžuje za njekoliko godina.

[3]) Martinov: Ann. eccl. 188.

[4]) Kalojan svjedoči, da to tako sliedi iz poviesti sačuvane god. 1204, a izaslani biskupi, koji su ju izpitavali, i zbilja tako nadju. — Innocent. III. Regest. Ann. VII. ep. 6. — Puko je nagadjanje Assemanovo (Kalendar. Eccl. univ. III. 155), da je Simeon protjerao Klementa.

[5]) Cedrenus: pag. 622. et seq. Parisiis, 1647. — Jireček: Gesch. der Bulgar. p. 165. et seq. — Coletus: Illyricum sacrum, VIII. 194. Venetiis, 1819.

obale jadranskoga mora za vrieme cara Heraklija i razprostrane se medju jadranskim morem, Dunavom i Savom; njihov knez Porga zaište od istočnoga cara Konstantina Poganata kršćanskih propovjednika; Konstantin mu dade savjet, neka se obrati na papu. Misionari obrate velik diel ovoga naroda; nu okolnosti vremena i nestalnost Hrvata budu uzrok, da su oni vjerom okrenuli.[1]) Oko godine 879. Branimir, vojvoda Hrvatski, povrati se natrag u rimsku crkvu, koja je od davna Hrvatsku smatrala kano crkvenu pokrajinu neposredno ovisnu o svetoj stolici. Ivana VIII. razveseli, što se je Branimir obratio; opomene ga na stalnost, piše velmožam i puku, neka bi sada čvrsti ostali u pravoj vjeri, ka kojoj su se povratili. Hrvati se zakunu, da će vjerni ostati rimskoj crkvi, a Ivan VIII. pošalje poklisara, koji primi njihovu zakletvu.[2])

Mučimir, Branimirov nasljednik[3]), bio je takodjer katolik; katolik je bio Tomislav, katolik i Mihael, koji je vladao velikim dielom Bosne a i dielom Srbije, te je mogao odoljevati sili Bugara, s kojimi su njegovi predšastnici bili sad prijatelji sad neprijatelji. Simeon nadvlada Srbe, zarobi ih u velikom broju i odvede u Bugarsku; ostali Srbi pobjegnu k Hrvatom, a njihova zemlja ostane kroz njekoliko godina kano pusta. Nu Hrvati, budući više ratoborni i smjeli od Srba, bili su spremni oružjem suzbiti navale Simeona i Bugara. Pače oni se ojače prijateljstvom susjednih naroda, Grka i Ugra. Ugri ne davno se pokazaše, i već postaše strašni, i počeše ih se bojati. Pobivši se sa Grci i nemogavši mirovati podigne Simeon oružje na Hrvate. Na svoju nesreću predvodio je on sám vojsku; stave mu zasjede i na njekom uzkom prolazu ubiju ga dne 27. svibnja godine 927.[4])

Njega nasliedi Petar, njegov sin od druge žene. I taj je bio katolik i poput svoga otca zaište krunu iz Rima. Prvo što je poduzeo, bilo je: silnu vojnu podići na Grke, a s drugimi neprijatelji mir načiniti. On unidje u Macedoniju; nu nješto prije nego se sukobe, kada su već blizu bile čete Romana Lakapena, izašalje poklisara te ponudi mir, samo ako mu se za ženu dade Marija, nećakinja Romanova. U ono vrieme imali su Grci za patriarhu sv. Stjepana, sjedinjena sa svetom stolicom i pravovjerna; taj bla-

[1]) Pray: Annales veteres Hunnorum etc. pag. 281.

[2]) Joannes VIII.: Epist. 184, 185, 284.

[3]) Lucius: De regno Dalmatiæ et Croatiæ. Lib. II. pag. 65. Vindobonæ 1758.

[4]) Cedrenus: p. 625. — Assemanus: Kal. III. 341. — Jireček: p. 169. — Neveli pravo Martinov, koji tvrdi, da je umro god. 916. (pag. 288).

goslovi ženitbu izmedju Petra i Marije. Nu to rodbinstvo s Grci približi Petra njihovim običajem na toliko, te se je činilo, da je on tja ostavio ili zaboravio crkvu rimsku za volju crkve bizantinske. Bio je zločest prama braći; jer Mihael podigne se oružjem proti njemu, i oružjem ga je Petar morao ukrotiti: Ivan pako uroti se sa velmožami proti njemu, a Petar ga uhvati i baci u tamnicu, odakle Ivan pobjegne u Carigrad.[1])

Petar, ako se je i činilo, da malo zaboravlja na rimsku crkvu, neostavi je ipak nikada, s toga, pa zato, što se je slabo brinuo, da zaprieči Ugrom, da nenapadaju bizantinske zemlje, izazove proti sebi mržnju Grka. Nicefor Foka, da se osveti, obrati se na Ruse, koji su za onda bili većim dielom skroz pogani i divlji. Njihov kralj bio je Svjatoslav, uviek trdoglav poganin, premda sin katolikinje Olge.[2]) Svjatoslav, vatren mladić, veoma ratoboran, drage se volje odazove pozivu, sakupi vojsku i baci se divljom razjarenošću na Bugare, poplavi zemlje, poruši tvrdje, poslie kako je kod Dorostola hametom potukao Petra, koji mu se je zahman gledao oprieti. Siromašni taj Bugar oćuti toliku bol sbog tolike nesreće svoga puka, da je težko obolio i brzo izdahnuo.[3]) Svjatoslav unidje u Prislav i počne Bugarsku smatrati svojom; nu budué da su Pečenezi navalili na glavni grad ruski Kiev, koji je jedva branio Pritić, Svjatoslav, izviešćen o pogibelji, vrati se natrag u domovinu.[4])

Malo poslie umre Olga, a Svjatoslav htjede vratiti se natrag u Bugarsku, jer mu se je više milio Prislav, nego-li Kiev, kako to sam reče. Bugari bijahu bez kralja; sinovi Petrovi Boris i Roman bili su u Carigradu kano talci, niti su igda došli do otčinskoga kraljevstva; staro carstvo bilo je raztrgano i razkomadano, glavni grad bio je obsjednut od Rusa; ostao slobodan diel oko Trnova, gdje je vladao David sin Šišmana I., koji je bio jedan od najsilnijih knezova; ovdje, ondje bile su pokrajine odtrgnute od središta, koje same po sebi nisu mogle odoljeti neprijatelju, nu koje bi sjedinjene mogle pod jednom jedinom upravom podići žalobno stanje toga naroda. Prvaci Bugara sastanu se, da dadu kraljevstvo sinovom Šišmanovim; David, Mojzija, Aron i Samuel sakupe u svoje ruke što je preostalo od staroga carstva, koje je izgubilo najljepše pokrajine.

Svjatoslav vrati se u Bugarsku kano gospodar zemlje; odilazeć iz Kieva, preda upravu toga grada sinu Jaropluku, upravu pako zemlje Drevljana poda drugo-rodjenu Olegu, a upravu Novgoroda mladjahnu Vladimiru.

Došavši blizu Prislava, opazi, da je pred Bugari, spremnimi na odpor i pripravnimi na boj; bitka se zametne strašna, s početka tako nesretna za Ruse, te se je Svjatoslav pripravljao, da umre kano junak sdvajajuć o pobjedi; nu poslie sreća se okrene te Rusi održe pobjedu osvojivši si s nova Prislav. Grci se nadali, da će Svjatoslav njim podieliti stečene zemlje; tako rekoše, da su se pogodili s Niceforom; car Ivan Tzimisce zahtievao je dakle od vladara ruskoga, neka bi zadovoljio ugovoru; nu ovaj je to odbio osobito po savjetu plemića Kalokire, koga je više puti slao Nicefor, da Ruse sklone na onaj rat, te koji je sada želio s njihovom pomoćju protjerati Ivana, i u toj nadi obećao je Svjatoslavu gospodstvo nad Bugarsku. Tzimisce se pokaje sbog učinjene nerazboritosti; nu Svjatoslav proglasi se tutorom Borisa II., sina Petrova, i okrene oružje proti Grkom, a bio je tako nesmotren, te nije zadržao otvoren put u svoju državu, prije nego se je bacio u srce Bugarske. Ruski vladar zaprietio je Tzimisce-u, da će poći u Carigrad te ga svrgnuti s priestola i baciti ga u azijatske zemlje. Strašan je bio rat, različit udes tih dvajuh neprijatelja; napokon Svjatoslav bude prinuždén napustiti Bugarsku, ostavivši Borisa i druge plemiće bugarske rukam pobjediteljevim, a Prislav malo ne izgoren. Svjatoslav, prinuždén povući se u Dorostol, poslie kako se je bez koristi branio, počne ugovarati o miru; poslie prolazeć zemljom Pečeneza, bude napadnut i konačno ubijen, pošto se je uz njekolicinu svojih kao junak borio.[1])

(Dalje će sliediti.)

[1]) Cedrenus 625. — Porphyrogen. continuator: Vita Romani imperatoris cap. 28.

[2]) Olga pokatoliči se i pokrsti u Carigradu, i to po Kulczynskiju god. 952, a po Martinovu g. 958. Prvi ipak iza daljnjega proučavanja stavi godinu 945, kada se je Olga pokrstila. — Martinov Ann. eccl. p. 175. — Kulczynski: Specimen ecclesiæ ruthenicæ pag. 28 i 270 edit. Tornacensis.

[3]) Cedrenus 560. — Zonaras 206. — Assemanus: Kal. III. 366. et seq. — Karamsin: Poviest Ruske I. 634. Mletci 1820.

[4]) Dlugoš: Histor. polon. Vol. I. p. 100, Francof. 1711. — Karamsin: Poviest Ruske I., 236, 237.

[1]) Leo Diaconus: Histor. lib. IX. — Cedrenus p. 666 et seq. — Assemanus: Kal. III., 368 et seq. Karamzin: Poviest Ruske I, 241 et seq.

*

## Kemija i čudo.

Profesor kemije u Napulju Punzo izdao je po nalogu glasovitoga kemika, profesora de Luca razpravu o krvi sv. Januarija. Profesoru de Luca dozvoliše najme u svibnju 1879. da iztražuje pojave na sv. krvi Januarijevoj; skoro svaki dan oktave dolazio bio de Luca u crkvu, da motri čudo, da uči njegove razne faze, da je sravnjuje s dokumenti, koji se o njoj u arkivu čuvaju. Ta njegova iztraživanja urodiše najljepšim plodom; jer on, koj je kroz čitav život svoj racionalista bio, umre kao dobar kršćanin.

Punzo veli u svojoj razpravi, da sliedi stope svoga učenoga prijatelja, te da je započeo svoje iztraživanje s največim pouzdanjem u znanost, al bez ikakve kivnosti. Pošto je smrt ugrabila njegova učitelja, koga bi imao bio izviestiti o rezultatu svoga iztraživanja, izda 27. kolovoza prošle godine svoje djelo, da upozori svoje kolege „na zaključak, do koga je morao doći."

Pisac počimlje s posve točnim i potankim opisom dotične kapelice, moći, moćišta, bočice; spominje da su ključi u pohrani kod nadbiskupa i odbora, koj se iz samih svjetovnjaka sastoji; on prati pojav u svih njegovih stadijih i fazah od onoga časa, kad se svećenik s bočicom puku okreće, te veli: „Krv je tada stinuta, malo po malo stane se topiti i od stiena bočice odliepljivati te postaje tekućinom gustom kao med neostavljajući, nikakovih tragova te promjene — činjenica, koja upravo karakteriše čudo." Tad govori ob obhodu, koj mjeseca rujna od rečene kapelice k velikom žrtveniku stolne crkve ide; tu ostaje, veli, krv do večera, a onda se opet natrag nosi. On je iztraživao i bilježio sve fase i modifikacije te „substancije", koja se kao reliquija krvi sv. Januarija čuva.

Glavni pojavi, koji se opažuju, jesu po njegovu izvješću sliedeći: 1. Substancija se posve raztopi, al pridrži isti volumen. 2. Na površju pokazuju se mjehurići, koji se zatim u pjenu stope. 3. Kadikad pliva na površju te tekućine tvrda kugljica. 4. Kadikad je bočica skroz puna tako, da se neopaža daljna promjena. 5. Drugi put opet reducira se objam na svoju običnu kolicinu zauzimajuć dvie trećine bočice. 6. Vrieme kad čudo nastupa, nikad nije isto, već je razlika od nekoliko minuta do više sati. 7. Stupanj temperature nestoji u nikakovu savezu sa pojavom, jer se često sbiva, da kod visoke temperature čudo kašnje nastupljuje, a kod nizke često prije. 8. Stiene bočice gladke su, te neopaža čovjek nikakove topline dotaknuv se njih ustnicami, isto tako nisam mogao opaziti nikakove promjene temperature niti na ručici, niti na grlu bočice.

Pisac kuša zatim pojav protumačiti djelovanjem topline, ali neuspieva, jer se pojav nedade protumačiti niti toplinom, koju izsievaju goreće svieće, niti izvanjskom toplinom, niti ljubljenjem bočice od strane puka, ta je bo staklenica adiatermička. Isto se tako nemože uzeti, da imade služeći svećenik takovo tajno vrelo topline, jer u tom bi slučaju morao kakvom kovnom žicom, električnom strujom, ili finom cievi, toplim zrakom napunjenom, doticati se bočice i krvi. Da, kad bi tomu tako bilo, to bi očevidno tekućina morala gušćom bivati kroz ono dugo vrieme, što je bočica izložena u crkvi kao što i za prenašanja po ulicah, što se u istinu nije opazilo.

Drugo sredstvo, da se tielo iz kruta stanja svede na tekućinu, jest djelovanje neutralnih soli na substanciju, koja se dade u tekućinu pretvoriti. Ali takovo djelovanje nebi se moglo oteti pažnji kemika, a moralo bi se svakako upotrebiti samo na gornje slojeve tiela pošto nije moći dotično raztvarajuće sredstvo metnuti u dolnji dio posude, dok se nije prije ciela gornja masa raztopila; u tom dakle slučaju bila bi dva momenta kod raztapljanja, jedan momenat u gornjem sloju, drugi u doljnjem, što nebiva.

Hypoteza o djelovanju kiselina, kojimi bi se ugljik spojio i tako protumačile one kugljice i veći objam, tako je absurdna, da po mnienju Punzovu nije vriedno o tom ni govoriti. Konačno zaključuje Punzo svoje iztraživanje ovimi karakterističnimi riečmi: „Kad dakle niti upliv topline niti raztapajućih soli itd. nemože biti uzrokom, da se ona kruta substancija pretvara u tekućinu, te kad se nijednim poznatim sredstvom nemogu protumačiti ove i sve ostale faze koje upitna substancija pokazuje, nemožemo na ino van izjaviti, da uz današnje stanovište znanosti taj tajinstveni problem nikako riešiti nemožemo."

To je dakle posljedak iztraživanja prof. Punza o fenomenih, koje pokazuje substancija, koja se čuva kao krv sv. Januarija. Očekivali bismo bar na koncu razprave kakav takav izraz štovanja napram ovomu velikomu mučeniku, ako i ne uzklik sv. apostola Tome: Gospodine i Bože moj! pošto je profesor sve to vidio i sva sredstva kemije uzalud izcrpio. Čini se dakle, da u toj točki nije nasliedio svoga prijatelja i učitelja de Luca, te da se nije posve još okanio svoga skepticizma. Svakako je po nas utješljivo čuti, da kemija u današnjem svom stadiju (o kom se na sva usta viče) nemože protumačiti ovih tajna, u koje su jur prije toliko stoljeća zavirili (da s liberalci govorimo) mračni i fanatični popovi.

YY.

---

## Dopisi.

Nagy Mányok. (*Što sve čini mrtva ruka?*) Dopusti mili „Kat. Listu", da se i ja u tvojih stupcih iz ovih krajeva pećujske biskupije oglasim. Riedkih je viesti čitati u tebi odavlje, prem ne bi škodilo kadkada da čuju tvoji čitatelji što ovdje biva na korist i crkvi i državi, to jest dotičnikom obijuh vlasti, tim više što je u krilu naše biskupije naroda našega oko 36000 duša u Podravini slavonskoj u dva crkvena kotara valpovačkom i dol. miholjačkom. — U današnje doba neprijateljevanja slobodoumnjaka proti katoličkoj crkvi i njezinim ustanovam

proti braniocem njezih uredaba, proti lučonošam vječite istine i proti borcem božjega i crkvenoga prava, treba zastavu podići visoko svim, koje sdružuje jedna istina, isti nauk i čista sredstva, da tim utjeraju u tjesnac današnje lažilučonoše i njihove prikrpine. Ovo budi uvodom sljedećemu. Poznato je kako se neprijatelji crkve upiru svakojakimi opakimi, izvraćenimi nedopuštenimi i lažljivimi sredstvi, ozloglasiti i ocrniti crkvu i njezine članove, da su mračnjaci i da na obću korist budi ma kakovu ništa ne prinose; pa udri po posjedujućem svećenstvu veleć: gle „mrtve ruke“; ona samo sgrće za sebe, a nikomu ništa nepruža, da se njezinim blagom okoristi, te dižu hajku na crkvinu imovinu. Ob ovom može se i opet osvjedočiti svatko, tko samo pazljivo promozga Brissonov predlog, upravljen proti redovničkim družbam u Francuzkoj. Brisson predlaže u poslaničkoj komori „da se imovina kongregacija redovitim fiškalnim propisom podvrgne.“ Ovim predlogom zahtieva Brisson, da redovničke zadružbe dvostruki namet plaćaju, najme dohodarinu od svoje imovine kao i ostala financijalna, trgovačka i obrtnička poduzeća. Zrelo promatrajuć ovaj predlog naslućuju u njem katolički francuzki listovi prvi korak ka sekularizovanju redovničke imovine. Ovu misao i sam Brisson braneć svoj predlog potvrdjuje medju ostalim rekav: „Što će poslje biti, pokazat će se, čim se dovrši iztraga o dohodku duhovnih redova. Crkvina *„mrtva ruka“* i demokratična republika nemogu se sdružiti.“

Da vidimo što čini *„mrtva ruka“* odkidajuć od sebe, da pritekne u pomoć braći svojoj i bližnjemu svomu. Neću ovdje izbrajati žrtava donešenih visokočastnim episkopatom na raznovrstne koristne svrhe, nego ću se ovdje ograničiti na samo jedno lice naše biskupije, koje je znano i u domovini mojoj dragoj Trojednici a i poznato od njekolike prečastne starije gospode kanonika zagrebačkih, a to je preč. g. *Franjo Troll* opat, kanonik pojac sl. kaptola pećujskoga. On kano član razglašene *„mrtve ruke“* otvara ruku svoju da njom oživljuje po mogućnosti gdje može. Njegove djelotvorne žrtve priznao je i sam kralj naš: Njegovo Veličanstvo Franjo Josip I. podieliv mu dne 22. siečnja o. g. red željezne krune III. razreda u ime njegovih zasluga stečenih na polju crkve, države i inih učinjenih dobrih djela. — Mà čim se je taj dostojanstvenik odlikovao, da ga je ista kruna nagradila? Neću da u njegovu skromnost dirnem, no ipak se usudjujem javnosti predati veledušne mu dobročine, jer je i javno odlikovan.

Prečastni muž imajuć pred očima Tobijine: „Imaš li mnogo, dieli obilno; imaš-li malo i malo dieli dragovoljno. Nagrada te čeka dobra na dan nužde“ položi u ruke preuzvišenoga biskupa Ferdinanda Dulanszkoga na dan prvogodišnje ustolitbe Njegove na pećujsku biskupsku stolicu dne 8. studenoga 1878. punih 20.000 for. tom izraženom željom, da preuzv. biskup izvoli ovih 20.000 preuzeti i potvrditi kao vječitu zakladu na podporu deset oskudnijih ili i nemoćnijih svećenika ove sl. biskupije; tako da svaki uručiv molbenicu svoju po sudu biskupa, a za izpraznite stolice — vikara kapitularnoga, dobije godimice 100 for. U zakladnici biskupom potvrdjenoj, posebice glasi točka 6: „Ako bi se kotar prekodravski od častne matere ove odielio, svećenici onoga kotara i po odielitbi imaju pravo umoliti, i ovo pravo njihovo prestaje smrću samo posljednjega svećenika zaredjenoga na naslov biskupije.“ Tako se je razglašena „mrtva ruka“ u prvom redu pobrinula za oskudniju ili bolešću obhrvanu i onemoglu braću svoju. Bog joj nadario. — Ali se ova „mrtva ruka“ nije zadovoljila ovim velečinom što je ponajprije braći svojoj pritekla u pomoć; no ona se i opet otvori na novo, na dan treće godišnje ustolitbe 1880. svoga biskupa na biskupsku stolicu; te njezin skromni i ponizni nosioc zaputi se i opet u biskupske biele dvore na pohode svomu obljubljenomu velepastiru: al neodè k njemu u posjete štono rieč veli „goloruk“, nego raztvoriv desnicu izvuče izpod pazuha lieve „mrtve ruke“ svojih 20.000 forin., i predade jih u ruke premiloga nadpastira, da njimi koliko toliko po koju nesgodicu medju učitelji izcieli. Položenom ovom glavnicom izrazi preč. zakladnik želju smiernu, da od njezine kamate dioničtvuje po jedan učitelj iz svakoga od 22. kotara pećujske biskupije po 40—50 for., tom primjetbom da svećenstvo dotičnoga kotara polag okolnosti predloži za nagradu vriedna i valjana učitelja. Medju ove nagradit se imajuće učitelje spadaju i učitelji dvajuh prekodravskih kotara valpovačkoga i dol. miholjačkoga. — Evo toliko je učinila „mrtva ruka“ od svoje mrtve imovine; pa ipak je svieta, što misli, da treba duhovnu imovinu iz rukuh njihovih posjednika oteti i na državne svrhe obratiti; da se umanji težki teret što na njoj leži, neobziruć se na zemlje gdje se je ta nesretna želja proizvela, da su uprav one zemlje i države na razkrižju svoje materijalne a i s njom moralne propasti.

Ovo su dva obće poznata čina, kojimi si preč. muž steče obilnih zasluga i za crkvu i za državu; no osim ovih ima jih i više, koji su vriedni, kada sam već u pisanju, da jih oglasim. Prečastni g. Troll kano kanonik-pojac zajedno je i vlastelin i pokrovitelj župe u nagy-velikom-Mànjoku. U današnje doba pokrovitelji župa malo haju ili nehaju na svoje dužnosti i obvezanosti, što jim pokroviteljstvo nalaže. Mnogi su tim zadovoljni što župnika naimenovati mogu, i ovo pravo izvršuju kako koji; ali treba-li na crkvi ili župnih sgrada opravaka, to jim deveta briga. I u tom prednjači preč. gospodin svim pokroviteljem. Vidimo. Zapala me sreća i postanem župnikom u nagy Mányoku. Pregledav crkveni našastar najdoh skupocienu kazulu biele boje izvezenu svilom i prepletenu zlatnom žicom, dar pokroviteljev sa pristalim misalom. U obnovu crkve uloži g. 1871. 454 for. i dade prelieti razpuklo veliko zvono težko 635 starih funti. Za mojega župnikovanja počam od 1872. ne bilo godine

gdje darežljiva ruka pokroviteljeva ne uloži znatnu svotu na popravak crkve, župnoga dvora i gospodarskih sgrada. G. 1875. potroši na novo limom pokriveni toranj 1200 f., na zidarski rad oko crkve i na tornju opet 252 f. God. 1878. izda na nove prozore u crkvi svojih 321 f., a ako ga dragi Bog uzdrži i poživi do god. 1883. obreče te godine na proslavu stogodišnjice župne crkve na istoj nov krov podići i svu crkvu iz nutra obojadisati, što će njekolike tisuće stojati. — Na obnovu župnoga stana izda g. 1872. 565 f., a za ogradu oko župnoga dvora i vrta opet kakvih 1500 f. i svake godine polaže na uzdržavanje župnih sgrada po 50 fr. Župnik ima u njem svoga največega dobrotvora; jer njegovim nastojanjem dobi župnik u ime poboljšice 18 jutara najbolje zemlje, a mjesto drvarine 200 fr. Nadalje on brigu briguje ne samo za crkvu i župu, nego i za dostojno mjesto poduke. Mjesto stare učione dade podići novu, liepu, prostranu i današnjim zahtievom odgovarajuću sgradu; u to ime položi god. 1873. 3405 fr. 35 nč. — Da neduljim moj dopis dosta je ako reknem, o njem valja u istinu „što čini desnica nezna ljevica." O tom se može svatko osvjedočiti stupiv u crkvu Radikovačku i Marjanačku u kotaru dol. miholjačkom u Slavoniji, i ondje je njegova darežljiva ruku dopriniela na proslavu božju i njegove kuće. Ovo su djela što jih javnost poznaje, a koliko je suzâ utro medju oskudnimi i onemoglimi to zna sam dragi Bog i oni koji danomice od njegove pomoćnice desnice darove milosrdja primaju. Tolika velikodušna djela vriedna su da jim se glas širi i po Trojednici domovini mojoj miloj, da se upozna i ondje što čini „mrtva ruka" na korist i crkvi i državi i pojedincem. Ja dovršujuć ove redke, kličem iz dna duše pokrovitelju i dobrotvoru velikomu: „Bog Ti nagradio preč. mužu ovdje a i ondje."

Priobćio Gajo Jakić, župnik.

Zagreb. (*Nješto glede članova družtva sv. Jeronima.*) U glavnoj ovogodišnjoj skupštini družtva sv. Jeronima iztaknu presvietli g. predsjednik, da je i ove godine dug na knjigah družtvenih. Interesi glavnice nisu mogli pokriti troškova družtvenih, zato moli svu gospodu povjerenike, da iz svijuh sila nastoje, što veći broj članova družtvu prikupiti. Jedino tada, kada budu interesi pokrivali troškove, moći će družtvo zdravo biti i živiti.

Od postanka ovoga družtva svijuh onih, koji su se za družtvo zauzimali, bila je glavna skrb, kako veći broj članova namaknuti družtvu, i to članova iz seljačkoga stališa, za boljak kojega je ovo družtvo i osnovano.

Medju načini i sredstvi, kako bi čim više seljaka postalo članovi družtva, mislim, da je onaj jedan od najshodnijih, gdje opunovlašćuje uzoriti nadpastir i pokrovitelj družtva u svojoj okružnici gg. župnike, da im je slobodno iz crkvene kase uzimati 10 for. na godinu, i upisati za taj novac dva najbolja učenika za članove. Neima dvojbe, kad bi se tim pravom poslužio svaki župnik — samo u nadbiskupiji zagreb., bilo bi na godinu takvih samo članova 688; u tri godine 2064 člana, a tim bi i glavnica narasla za 10.320 for. A kad bi i drugih biskupija Hrvatske župnici tako učinili, eto ti za koju godinu dovoljne glavnice, da se pokriju troškovi, tim bi se osjegurao obstanak družtvu. A što je najglavnije, knjige su družtvene doprle i u najsiromašnije dašćare. Nu čuje se kad i kad prigovor, sub quo titulo da ja diram u novac crkveni i da neizidem iz okvira pravednosti: svakomu svoje? buduć je novac crkveni za drugu svrhu. Tko tako misli njega mora baš o protivnom uvjeriti a priori okružnica uzoritog pokrovitelja i nadpastira, da nit on nebi mogao dozvoliti to, kad nebi imao pravnog naslova. Ta i onda, kada su oni istočnjaci dolazili iz Mesopotamije, da sabiraju za crkvu u iztoku, našao se je titulus, usljed kojega je bilo slobodno župnikom iz crkvene kase po 5 il 10 for. dati tim sabirateljem. Na ti je pako Hrvatske crkvene dostojanstvenike opunovlastilo ono čvrsto uvjerenje, što je katol. crkva tielo, pa ako jedno udo boluje, to onda upliva na cielo tielo. A to prvi i drugi sabiratelji — bog dao bili i zbilja posljednji — dobro su operušali tu golubinju ćud. Da se pako svake godine uzme 10 for. iz crkvene kase, i da se za taj novac upišu dva učenika za članove, to se pravo u istinu ne nalazi u paragrafovanom obliku, nu se nalazi u samoj svrhi, pojmu, ustroju, duši družtva; toga radi i opun ovlastio je uzoriti nadpastir g. župnike na godišnjih 10 for. iz crkvene kase. A ako čitamo članove družtvene od dvie tri godine natrag, vidimo, da su se gg. župnici slabo tim pravom služili, dotično toj se dužnosti slabo odazvali. Ako na tih godišnjih 10 for. iz crkvene kase za članove družtvene imamo pravo usljed svrhe i duha družtva; ako nas na to opunovlašćuje sam nadpastir, to ćemo se toj dužnosti bolje odazivati i tim se pravom slušiti, a to tim više što je predsjednik toga družtva otac svijuh svećenika, a zahvalne djece dužnost je razveseliti svoga otca. Bezdvojbeno će ga onda razveseliti djeca, ako mu namaknu čim više članova družtva, u kom on živi, i tim bi mu produljili nit krasnoga mu života! A tim bi si hrvatski svećenici najljepši spomenik u historiji svoga naroda uzdigli!

---

## Viestnik.

Zagreb. Ovih dana razašilja se korizmena okružnica uzoritoga gospodina kardina nadbiskupa, koju će župnici na I. nedjelju korizmenu pročitati puku. Ljetos pisana je jezikom hrvatskim, a spominje u kratko njeke razloge, s kojih može bezbožnik ostaviti put svoj i nepravednik misli svoje, te se povratiti Gospodinu, da se s njim pomiri, s njim u kršćanskoj vjeri, ufanju i ljubavi sjedini. — Spominjuć raznovrstne patnje, koje čovjek na ovom svietu trpiti mora taknu se uzoriti gospodin i velike nesreće, koja stiže glavni nam grad, srdce zemlje naše. Sve te raznovrstne muke, razpravlja dalje, za pravednika su najshodnije sredstvo k svrsi, zasluge su mu za život vječni; za grešnika su pako Božje kazne, pa

opomene, neka se obrati opet k Bogu svomu. — Uz to pokazuje okružnica ona vrela kršćanska, iz kojih može pravi kršćanin crpati utjehu i moć, da sve te muke umanji, da ih barem laglje snosi. Zanosnimi riečmi sjeća nas plaće, koja nas za sve to na drugom svietu čeka; dozivlje nam u pamet istinu, kako Bog sve, pa i ovo što trpimo ravna po svojoj svetoj volji, prema svomu vječnomu cilju; pa kako nas Bog nikada, a po gotovo u najvećih pogibeljih i stiskah ne ostavlja. — Na koncu se glede posta pozivlje opet na okružnicu od g. 1876., a mi čitatelje upućujemo na razpravu lani u našem listu (br. 47. 48. i 49.) natiskanu.

— Uzoriti g. kard. boravi njekoliko dana u Zagrebu.

— Javljaju njeke novine, koje bi mogle dobro izvieštene biti, da se je srećno dovršilo dogovaranje sa sv. stolicom o položaju katoličke crkve po Bosni i Hercegovini. Prema tim dogovorom imala bi se u tih zemljah podignuti jedna nadbiskupija, i to u Sarajevu, a uz nju još tri biskupa suffragana. — S istih se strana izviešta, da će valjda i pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini dobiti autonomnu upravu.

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. Strossmayer utemeljio je zakladu od 10.000 for. u dionicah središnje osječke štedionice za mjesto trećega prebendara kod tamošnje stolne crkve na vječita vremena, koji će osobito obvezan biti, da čuva čistoću i neoskvrnjenost nove crkve i pazi, da sakristani u svakom obziru dužnost čine. Uzdržavajuć se iz ove zaklade, taj će prebendar biti dužan svaki dan ma u kojoj djakovačkoj crkvi, dok ne bude nova stolna crkva i grobnica posvećena, poslje pako svaki dan u stolnoj crkvi i to redovito pred oltarom sv. Josipa, na blagdane pako Gospine pred oltarom Gospinim jednu tihu sv. misu za preuzvišenoga gosp. biskupa čitati, da mu se Bog dragi, dok poživi, smiluje, da ga blagoslovi i milost mu udieli, da sve ostale dane života svoga jedino slavi njegovoj i koristi narodnoj posveti. Poslje smrti pako njegove želi, da se ta sv. misa u grobnici za pokoj mu duše reče. Želi pako, ako Bog dopusti, počivati viš oltara u grobnici tako, da se te sv. mise poslje smrti njegove pred tielom njegovim čitaju, želeći da se posve prosto i jednostavno pokopa, a na istom mjestu ništa drugo ne metne, nego dan poroda, dan posvećenja za biskupa i dan smrti.

— Promjene u djakovačkoj biskupiji: Umro je Emanuel Djaković, župnik u Novaku. — Blaž Radonić, kapelan Andrijevački imenovan je upraviteljem župe Novačke; Antun Rogetić, kapelan Vrpoljački premješten je kao takav u Piškorevce; Antun Reit, kapelan Piškorevački dolazi u istom svojstvu u Vrpolje.

*Rim.* Mjecec veljača pun je raznovrstnih uspomena za katolike. Ponajžešće su smrt velikoga pokojnika pape Pia IX., pa odmah za tim izbor nasljednika mu, čemu posljednjemu slavismo spomen-dan na 20. o. m. Znade se još posve dobro, kako se je prigodom ovoga izbora nagovještalo svašta: kojim smjerom i kako će sada udarit vladanje novoga pape. Njekoliko mjeseci po izboru sviet je taj pravac mogao i viditi. Pio IX. umre prividno svladan, nu u istinu pobjeditelj. Pred svietom, svetoj stolici neprijaznim, pred sljedbami, koje se urotiše, da naškode crkvi, on ne samo da ne uzmače, nego djeli pokaza, kako je tvrdo ono djelo božansko, koje je tim slavnije vazda pobiedjivalo, čim se je snažnije na nj navaljivalo. Nasljednik njegov, pošto podiže glasan prosvjed proti bezbožnosti, pošto pokaza da opetovni napadaji ne mogoše odmaknut ni jedan kamečak od sgrade podignute na nepomičnoj pećini, podje k zabludjelim, da im pokaže, kako je smrt po družtvo, odpasti od vjere, i da sviet, bude-li udarao glavom o' ugalni kamen, koji Bog postavi u sgradu, morat će si glavu razbiti, a da srdjbi svojoj ne zadovolji. Ta misao sjevnu u glavi Leona XIII., i tu plemenitu misao uze on izvoditi. Rekoše njeki, da je u Pia IX. bilo veliko srce, u Leona da je velik um. Nu bez dvojbe u jednom i drugom veliko je srce, velik um. Istina je, smjer, koji si odabra novi papa pokazuje veliku mu oštroumnost ali i veledušno srce, puno ljubavi prema onim, koji zalutaše. Izvodeći osnovu svoju bilo mu se je sastati s ljudmi, koji su žestoko udarali na blagoga i svetoga mu predšastnika; koji su mu crkvu oglobili njegove službenike zatvarali; njegove biskupe izgonili, i pogazili najsvetija prava, Bogom crkvi darovana, da uzmogne vršiti poslanstvo svoje. Povrh toga trebalo je izčekivati, da će mu štošta uz pogrdu uzkraćeno biti; morao je gdjegdje proseći pokucati, gdje bi bio mogao na svete oslonjen razloge pravicu tražiti. Sa svim tim ne presta nasljednik Pia IX. ni časak vršiti ono, što uvidi, da mu je dužnost, da je crkvi na korist; i progovori u enciklikah, kojim se zadivi sviet, i koje će ostati neumrli spomenik apostolske mudrosti. Dostojanstveno, veličanstveno Leo XIII. sjeti i družtvo i obitelj i školu, da za njih ne ima ni sigurnosti, ni reda, ni napredka, ako se ne povrate u krilo crkve, u zao čas po se ostavljene. Razlozi su mu kratki, a puni snage, ter se je sviet, u kom je žica vjere još ponješto napeta zadivio, prem mu dvojbom otrovano srce ne dopušta da ih prihvati. Svaka ova rieč papina razviti će prije ili kasnije svoju divnu jakost. Danas još trnje ugušuje to sjeme, ali sutra će sunce popaliti trnje i pripomoći, da sjeme donese obilan plod, a mi prosimo Boga, da Leo XIII. od mudre uprave, kojom ravna crkvom uzmogne viditi i okusiti što sladje plodove, i tim da nagradjen bude za žuhkoće nepravedne, koje trpljivo podnosi iz ljubavi prama crkvi, kojoj je glava, i prama Bogu, čiji je namjestnik na zemlji.

*Njemačka.* Predlog Windhorstov, neka se dokine zakon, po kom se svećenstvu obustavlja plaća odbila je zastupnička kuća jednostavno, pošto je saslušala jedino samoga vodju njem. katolika. Kad se je o prvom predlogu Windhorstovu razpravljalo našlo se je ljudi, koji rekoše, da je velikomu zlu kriv ponajviše baš ovaj zakon. Naročito se iztaknulo

to u krugovih konservativaca. Pa ipak ga odbacilo. Nije li možda u tom štogod i straha, neka samo narod ne uvidi, tko mu je pravi prijatelj; neka ne dozna, kako se s ništetnih razloga odbijaju njegove molbe. Proti prvomu predlogu glede čitanja sv. misa mogli su bar prividnih razloga navesti, jer da podkapa sam temelj svibanjskih zakona, koji smieraju baš, da katolikom začepe svako vrelo duševnomu životu. Proti ovomu ne mogoše reći ni to. Razvikani zakoni svibanjski ni osjetili ne bi, da se dokine ovaj, u srditosti skovan, a tako nepravedan. Nu i ovo će katolici pamtiti dobro, kašto dobro razumiju mûk, kojim se je preko predloga prešlo na dnevni red.

*Francezka.* Episkopat francezki posljednjih godina tako se jednodušnim i odvažnim pokaza u znamenitijih po crkvu sgodah, da mu se diviti moraš. Sjećamo se svi, kako se biskupi ponješe lani prema ožujskim dekretom. Jednako odvažno dižu se baš sada proti namjeri, da se ili ukine ili promjeni dosadanji zakon, koji svećenike izuzimlje od vojničke službe. Prvi podignu glas kardinal i nadbiskup Parižki listom na zastupnike naroda. S početka odmah kaže, da se pravom obraća na zastupnike u pitanju, koje se vjere tiče. Potaknuto je bilo isto pitanje, veli kardinal, hiljaduput, i uviek bi se riešilo povoljno za crkvu. Nije ni čudo. Tà služba je svećenička u bitnosti svojoj miroljubiva, pak hoće-li ju tko dostojno vršiti treba se dugo pripravljati, što je redovito prije 20. godine, u čem ne smije biti prekida, da mladića ne baciš u vojarnu, koja sigurno ne može uzgajat svećenika. Zatim crta kardinal život svećenika, koji se svega odriče, da se žrtvuje napredku moralnomu i materijalnomu braće svoje, makar uz pogibelj života. S toga razloga, prem je republika od 93 god. neprijateljica bila svećenćenstvu, nije dirnula u taj oprost, te je opet odpustila one svećenike, koje je gdjekoja obćina prisilila pod oružje. S toga razloga prem je Napoleon I. trebao vojnika nije ipak mislio namaknut si ih kršeć oprost svećenika. Triput se je poslje razpravljalo o vojnom zakonu: godine 1832, 1867. i 1872., a Francezka je ostala uviek vjerna načelu, po kom je svećenstvo izuzimala od vojne dužnosti. A zašto se sada gleda odstupiti od toga načela, koji razlozi mogu opravdati tu promjenu? Ne traži toga obrana domovine, jer dvie tri-li tisuće mladića ne težu u tom mnogo. Ne ište toga jednakost svih gradjana pred zakonom, jer vojnu službu uzvraćaju oni uslugami drugimi, ne manje važnimi. Nije-li tu možda tajna namjera, da se oslabi vjera? Kardinal ne može toga povjerovati, ali će zastupnici morati razpršiti dvojbu, jer se je to mnienje širiti počelo. Za tim prosudjuje kardinal pojedine predloge o tom, te dokazuje, kako su neopredieljeni, po crkvu štetni, te kako su proti duhu i ustanovam konkordata, koji crkvi zajamčuje slobodu. Na koncu svetuje zastupnike, neka jednostavno upute vladu, da radi u tom sdogovorno s episkopatom, čije misli je on u ovom pismu izrekao. I doista izrekao je on mnienje cjelokupnoga episkopata, koji mu sada redomice šalje listove, da pristaje uza nj.

*Španjolska.* Nedavno izreče sam kralj te zemlje, da će Španjolska u kolu evpropskih zemalja zauzeti opet mjesto, koje će biti prema uplivu njenomu u prošlosti. Novinam njekim te njekim ta rieč nije u volji, naročito francezkim, koje drže, da je opet nadošlo vrieme, gdje će samo oni davati pravac diplomatskomu životu. Španjolsku je prevrat srušio s visine, na kojoj bijaše; nu ona uzčuva usried svih bura sjeme, koje može urodit srećom i i veličinom zemlje. Zemlja, koja je rodila Balmesa i Donosa Cortesa ima čvrsto jamstvo, da tu neće intelektualni život na brzo presahnuti. Njihovi biskupi pokazaše u vatikanskom saboru upravo zamierno duboko znanje; narod pako pokaza u svih kušnjah sve od početka ovoga vieka tako plemenit, čvrst i nezavisan značaj, kakva ne ima u narodu za život već nesposobnu. A što je najviše taj je narod kroz vjekove uz svakojake bure i borbe uzčuvao jedinstvo vjere katoličke, što ga je uprav podiglo, kadgod bi pod bremenom okolnosti pao, i što preprieči, ter prevrat nije mogao u toj zemlji uhvatiti duboka korjena. Bilo je u toj zemlji i borba i neprilika svake ruke — al vjerskih borba, kakvih je po Njemačkoj bilo, takvih tu bilo nije. Pa baš to je i bio ponajglavniji razlog, što se je Španjolska izvinuti mogla iz hladnoga zagrljaja Napoleonovoga. Neka dakle njeguje to dragocjeno blago svoje Španjolska, a rieči njene glave postati će čin. Kad bi vjeru katoličku i druge zemlje prigrlivat začele, kad bi se u njih počela stvarat katolička unija, kakva se sada stvara u Španjolskoj, životu bi svomu više no ičim koristile.

---

## Prinosi za dječačko sjemenište.

Belovarski kotar 47 for. 50 kr. — Ulses župnik Petrovoselo 9 for. — Sebastijan Koch, prior milosrdne braće, Gustav Dubnitzky podprior milos. br., dr. Kulper, nadapotekar mil. br. svaki po 1 fr.: 4 fr. — Dr. Stadler prof. 50 f. — Franjo Pavlović, žup. u Topolovcu $^1/_4$ godišnju premiju police poklonjene dječ. sjem. 14 fr. 72 nč. — Josip Šavor 20 fr. — Jadan žup. Gjelekovac 12 fr. — Barabaš župnik Suhodol 5 fr. — Kovačić žup. Rasinja 2 for. — Vinko Filipec kap. 3 fr. — Kaptol zagrebački IV. ratu za g. 1880. 150 for. — Za mise 28 for. — U ime $^1/_2$ g. kam. na raz. erd. 656 for. 69 $^1/_2$ nč. — Franjo Pavlović žup. Topolovac (zadnju ratu) od obeć. 100 for. 25 for. — Bogadek Mijo 5 for. Vöröš kap. sv. Križ. 5 f. — Štuhec žup. Ladislav 2 fr. — Josip Kršnjavi žup. Feričanci od obeć. 100 (druga rat.) 50 for. — Kotar Glinski 12 for. 75 nč. — U Bistri sakupljeno od opata za družtvo sv. Josipa 12 for. — Kotar Okićki 70 for. 50 nč. — Smetiško kanonik 11 for. — Cverger župnik 5 for. — Golubić župnik 3 for. — Posavec žup. 3 for. — Štoos žup. 5 for. — Vrček žup. 6 for. — Valdec žup. 9 for. — Strahinšćak kapel. 4 for. — Podvoršak kap. 2 for. — Košiček župnik Konšćina 2 for. 25 nč. — Petak Adolf župnik Zajezda 2 for. 50 nč. — Ožegović Mirko 7 fr. — Dr. Feliks Suk prof. u ime 100 for. obeć. 20 for. — Stjepan Rihtarić praeb., posljednji obrok od obećanih 100 for.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 9.** U Zagrebu, 3. ožujka 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Ivan Tzimisce držao je sinove Petrove, naime Borisa i Romana, kano sužnje u Carigradu, i upravljao je Bugarskom, dočim su se Srbi i Hrvati, budući prosti od sile bugarske, oslobodili. Ali i medju Bugari zadržali su si ipak slobodu braća Šišmanova, od kojih je na životu ostao jedini Samuel, dočim je bio David s Mojsijom več mrtav, a Aron ubijen, koji je pristajao uz Romana. Poslie kako je umro Tzimisce, podigne Samuel oružje proti Grkom, pobuni proti njim sve Bugare, oslobodi domovinu, osvoji diel starih pokrajina, i uzme Prespu za kraljevsko sjedište.[1]) U Prespi stanovao je i katolički nadbiskup iz Ohride, koji se je onda zvao German, nasljednik Damjanov i sv. Klementa.[2]) I Samuel pokaže se katolikom, a kašnje Kalojan i papa Inocent III. pronadju dokaz, da se je i on obratio na papu, da dobije krunu, pa ju je i dobio. Samuel dobije volju Srbiju možda opet osvojiti, te podigne vojsku proti Vladimiru, kralju dalmatinskomu, koji se, nemogavši odoljeti i hotjevši poštediti krv kršćansku, povuče u Crnugoru, gdje je onda bila veoma jaka tvrdjava. Medjutim je Simeon pustošio zemlju te otidje, da osvoji Ulčinj, pošto je diel svojih ostavio kod obsade Crnegore. Upravitelj Crnegore dade kazati Samuelu, da je pripravan, predati mu Vladimira; Vladimir pako spoznavši osnutak izdajice, pozove svoje da ih upita za savjet, proglasi da je pripravan, predati se neprijatelju, samo da druge spasi. Pa zbilja preda se Samuelu, koji ga zasužnji i pošalje u Prespu. Samuel nemogavši osvojiti Ulčinj, prošavši Dalmacijom do Zadra, povrati se poslie preko Bosne i Rascije u svoju priestolnicu. Ondje zatraži Kozara, kći Samuelova, Vladimira, ljepotom i kriepošću toga pobožnoga kralja zatravljena, za muža od svoga otca, dobije ga i s njim otidje u Dalmaciju, gdje je starim pokrajinam Vladimirovim kralj bugarski pridodao još i sve zemlje oko Drača.[1])

Samuel je ipak neprestano vodio rat proti Grkom, koji su svakako gledali sačuvati plod svoje nevjernosti, od koje su potaknuli Svjatoslava i Ruse, da unište bugarsku državu, te je car Basilij svake godine slao vojsku, da opustoši zemlje Samuelove, koji je neprestano bio naoružan, da suzbije neprijatelje. Godine 1014. stigne ga nesreća; Grci zasužnje mnoge Bugare, sam se pako jedva spasi. Okrutni Bazilij dade zasužnjenikom izkopati oči, a onda ih pošalje Samuelu, a ovaj pade od muke u nesviest, kada ih je izmrcvarene spazio i za dva dana umre.[2])

I tako se Basilij oslobodi silnoga neprijatelja, i odmah na to pomisli, kako da s ovoga svieta smakne i sina mu Radimira Gabriela. U tu svrhu posluži se Ivanom Vladislavom, sinom Arona, brata Samuelova. Toga zlikovca spasio je jednoć Radimir; nu od pohlepe za vladanjem posluhne on opake savjete Basilija II. i prigodom lova usmrti nesretnoga Radimira. Iza te opačine prisvoji si Vladislav državu bugarsku,

[1]) Presb. Diocleas: Regnum Slavorum; in Schwardtner: Rer. Hungaric. scr. III. p. 492. — Cedrenus p. 694. — Jireček: Gesch. d. Bulgar. p. 189. et seq.
[2]) Coletus: Illyr. Sacr. VIII., 196.

[1]) Diocleas: in Schwardtner: Rer. Hungar. Scriptor. III., 492. et seq. — Cedrenus p. 703. — Farlatus: Illyricum sacrum VII. 436. — Coletus: Illyr. Sacr. VIII. 197. et seq. — Mudju pučkimi pjesmami imaju Slavjani jednu doista liepu posvećenu slavi junaka, a ima naslov: Kralj Vladimir. To je poviest Vladimira i Kozare.
[2]) Cedrenus. p. 707. — Assemanus: Kalend. III. 402 et seq. — Jireček: Gesch. der Bulgar. p. 194, 195.

te se proglasi vasalom i slugom Bazilijevim; on pomisli i na to, kako da smakne iz svieta i Vladimira iz Srbije, na koga je osobito mrzio, jer je znao, da je pobožan i iskren rimo-katolik.

Ratovi, koji su od dugo vremena žalostili i razdirali domovinu, okoristiše se heretici Bogomili, najgorji licumirci, ta grana okužena stabla manihejskoga. Vladislav ih je štitio, kada se je Vladimir proti njim borio; ubojica dakle Radimirov, izdajica neovisnosti domovine, posluži se njihovom opakošću, da usmrti i Vladimira. Pozove ovoga kano prijatelja na svoj dvor; Kozara nehtjede dopustiti, da joj muž onamo ide, te, bojeć se izdajstva, otidje sama mjesto njega k Vladislavu; ovaj ju častno primi, osvjedoči ju, da se netreba ničega bojati, i nagovori ju, da dade zvati svoga supruga. Ovaj zatraži onda u zalog sigurnosti, neka bi mu Vladislav poslao križ; taj zlobnik pošalje mu križ i lažne rieči ljubavi; Vladimir bude prevaren, otidje na dvor kralja bugarskoga i čudesnim načinom utekne zasjedam, koje su mu heretici na putu stavili. Kralj razsrdjen, što je on sretno mogao do Prespe doći, odluči, da će ga svakako dati ubiti. Pobožni Vladimir često idjaše u crkvu moliti; jednoć za vrieme objeda izda Vladislav okrutnu zapovied njekim od svojih, a ovi, počekavši na čas, kada Vladimir na podnožju oltara moljaše, s golimi mačevi u ruci obkole ga i izvieste ga o tom, da imaju zapovied odrezat mu glavu. Vladimir zamoli, da mu dadu vremena, da se izpoviedi i pričesti; katolički monak, koga je dao zvati, bio je uz njega; zatim izvadivši križ, koji mu je Vladislav poslao u zalog sigurnosti, zakune se na njem, da nevin umire; nehtjede dopustiti, da se crkva krvlju zamrlja, zato izadje na vrata, i na skalinih mu odsjeku glavu dne 22. svibnja godine 1015. Poslie zločina Vladislav se uplaši, osobito kada je vidio, kako puk njegovu žrtvu štuje, te dopusti udovi Kozari, da ponese sa sobom tielo te ga zakopa, gdje god hoće. Kozara ga zakopa u Kairnu, nedaleko od Bara, onda se zatvori u manastir, gdje sveto dovrši svoj život. Medjutim Vladislav navali s vojskom na Srbiju te ju osvoji, poslie obsjedne Drač, nemogavši ga dobiti ugovorom. Bio je pako Drač u Grka; nu Vladislav, prekršivši i zakletvu danu Baziliju, htjede se sasvim osloboditi te nebiti podložan Grkom, pošto je na silu uzeo državu Radimiru i Vladimiru. Nu Bazilij, unišavši u Bugarsku g. 1015., dopre sve do Ohride, pustošeć zemlje, paleć sela i davajuć izkapati oči sužnjem. Vladislav je medjutim tvrdoglavo obsjedao Drač; nu neprodje puno vremena, i on pod tim gradom umre, prije nego ga je mogao osvojiti. Jedni pripoviedaju, da je poginuo u bitki ili u biegu, kada su Grci silno navalili iz grada; drugi usuprot pripoviedaju, da mu se je jedne večeri za vrieme jela grižnja duše, koja bi ga često saletila, tako užasna pričinila, te mu se je pričinjalo, kano da vidi pred sobom vojnika slična Vladimiru, koji mu se je prietio golim mačem. On se digne sav u strahu i stane svojim vikati, neka ga brane; bieżeć pane, i mrtav ostane; njegovi se uplaše i razbjegnu, a Drač se tako oslobodi.[1])

Tako je svoj život svršio taj opaki čovjek, koji je svojom pohlepom za vladanjem uzrok bio zadnjoj propasti države bugarske, te koji je ubio rodbinu, prodao domovinu, samo da silom priestol zasjedne.

Dok su rimska crkva i rimski pape blagosivljali zakonite vladare bugarske i njihovu krunu posvećivali, bizantski cari, a najviše od svih shismatik Bazilij, svojimi ružnimi tajnimi načini i vječnim nasiljem sijali su medju velmožami neslogu, dirali su u tudja prava i zločin stavljali su na priestol, tražeći u nesreći Bugara način, kako da ih sebi podvrgnu, a u opačini i propasti naroda vlastitu svoju veličinu. Dok su katolički bugarski vladari učinili Bugarsku velikom i silnom, branili njezinu slobodu, unapredili njezinu naobrazbu, vladaoci su shismatički ili heretički dovukli u zemlju strance, sekte su štitili, slobodu su domovine prodali, državu uništili. Katolik Boris utemelji bugarsku državu, katolik Samuel ju opet uskrisi, heretik pako Vladislav ju uništi.

Kada je Bugarom domovina pala, onda su oni postali silom otrgnuti od Rima, a u Ohridi stolovao je nasilnik shismatik Leon, dočim je Mihael Cerularij u Carigradu obezčašćivao patriarhalnu stolicu.[2])

---

[1]) Diocleas: De regno Slavor. p. 494. et seq. — Assemanus, III, 402. et seq. — Farlatus: Illyr. sacr. VII-13, 437. — Coletus: Illyr. sacr. VIII. 197. — Jireček 197. — Martinov: Ann. eccl. 156, 157. — Taj zadnji navodi smrt Vladislavovu malo ne istimi riečmi Diokleatovimi. — Cedrenus (p. 712) pripovieda naprosto, da je u bitki ubijen mrtav pao, nu nezna se od koga.

[2]) Coletus: Illyr. Sacr. VIII., 103, 198. — Teofilakto Ohridski veli o Grcih onoga vremena u Bugarskoj: „Insatiabilis cupiditatis ministri sunt qui et Evangelicæ professionis hospes sunt execrabiles, et Christiani agminis pernicies et ipsa internecio. . . Quidquid Ecclesia nostra continebat, ingenti internecione deleverunt. Theophylactus: Epist. 23 et 41. — I Teofilakto bijaše Grk i više sjedinjen s Carigradom nego-li s Rimom, više je prianjao uz bludnje Focijeve, nego-li uz nauk katolički. — Vidi De Rubeis: De Theophylacti gestis et scriptis etc. c. XIX. Venetiis 1754.

Nu ako su se Bugari padom odtrgnuli od rimske katoličke crkve, našli su opet, kada su uzkrsnuli, spremnu onu ljubeznu majku, koja ih je pomogla, s nova učinila velikimi i s nova ih naobrazila, dok ih nisu hereza i shizma po drugi put učinile plienom naroda, koji je još gorji od Grka.

(Dalje će sliediti.)

---

**Svjedočbe ćudorednosti za dozvole ženitbene imade pravo izdavati „parochus proprius!“**

(Piše župnik Dubički.)

Sva srednja i niža vrst častničtva i činovničtva tražeć dozvolu ženitbenu, mora od svoga dušobrižnika imati svjedočbu ćudorednosti, te ju svojoj molbi priklopiti. Amo ne spadaju samo vojnički častnici i podčastnici počam od stražmeštra, već takodjer učitelji i podučitelji — dapače ista momčad četa oružničkih, i momčad financijalnih straža. Slične svjedočbe ćudorednosti traže se takodjer o ponašanju i njihovih zaručnica. Osim toga ne riedko zatražuju svjedočbe ćudorednosti i sudbene oblasti, osobito u pravu nasljedstva ili baštinstva.

Svjedočbe ćudorednosti dužan je izdavati „parochus proprius“ t. j. onaj, u čijoj župi zaručnici obitavaju ili službuju, a rodno mjesto ne upliva u tom pogledu ništa, već samo tako zvani „domicil.“ Župnik je dužan svakomu na vlastiti zahtjev izdati „svjedočbu ćudorednosti“, a nije probitačno nikomu ju uzkratiti, jerbo to samo prouzrokuje velikih neugodnostih i istomu župniku. Pojam, — „svjedočba ćudorednosti“, — čini u sebi skoro nemogućom zlu svjedočbu, pak stoga nastaje pitanje: je-li župnik dužan vazda izdavati samo pohvalne svjedočbe ćudorednosti? Ravno u pogledu izdavanja tih svjedočba dodje župnik višeputa u nepriliku, da izbilja nezna, što bi učinio. Imade slučajeva, gdje se nipošto nemože izdati dobra svjedočba, a s druge strane ipak jest dobra svjedočba nuždna, da se predusretne većemu zlu. Uzmimo samo one, koji u konkubinatu živu, imadu li još i djecu, — a sad straže svjedočbu ćudorednosti, da postignu ženitbenu dozvolu, i da se vjenčaju. K tomu dolazi još i ta okolnost, da se u religiozno-moralnom pogledu mnogo koješta ukoriti mora, što se inače s druge strane i kroz prste progledje: n. p. nezakonita djeca.

Reći će mi tkogodj, — ta tko ne bi u takovom slučaju stvar podupirao, — samo da se povjenčaju, da neživu i na dalje u griehu, pak da im dječica budu zakonita! „E duobus malis, minus eligendum.“ To je sve liepo, i pravo je, da župnik takove siromake podupire, ali nisam nikako za to, da se kojoj javno ozloglašenoj osobi, službeno izdade dobra svjedočba ćudorednosti samo toga radi, da se ili iz župe udalji, ili da se oženi ili vjenča. U ovih i sličnih slučajevih treba „prudentiae pastoralis“, treba opreznosti, da se istina nepovriedi, savjest ne obtereti, i da se čovjek dalnjoj odgovornosti ukloni. Stoga ja sam neprijatelj onih velikih nabrajanjâ, koje se često u svjedočbu ćudorednosti uvršćuju, kao život i okolnosti u kući, izvan doma, napram komšijam, polazak marljiv crkve, svetkovanje nedjelja i ostalih blagdana, često primanje presv. oltarskoga otajstva, itd. — Bog ti znao sve, šta tu mnogi župnik ne napiše! Pak neka bi to i bilo, ali to sve „in re et veritate“ neobstoji, već se piše samo formalnosti radi. Tim načinom obterećujemo si savjest i želimo druge obmamiti; nu to ujedno znači na ruglo stavljati svoje uzvišeno zvanje, i učiniti se pred svjetskim poglavarstvom smiešnim. Izdavajuć svjedočbe ćudorednosti ne smije župnik uvažívati ono, što se ob osobah, kojim svjedočbe izdaje, misli, i što puk o njih govori. Još manje mu je dopušćeno u puku štogodj propitkivati, jer će se znatiželjnim i smiešnim pokazati. Napokon najžalostnije jest, ako-li župnik imade u svojoj kući osoba znatiželjnih, koje mu iz vana glase donose, pak da bi onda ćudorednost opredieljivao po onom, što mu družina dokazuje. S toga ne smije se župnik nikad prenagliti, da izdaje svjedočbe onim osobam, kojih dulje vremena nije pazio, ili kojih nezna, ili su tek skoro vrieme u njegovu župu doselile. — Budimo dakle u tom pogledu obzirni, i savjestni. Svjedočbe ćudorednosti neka su istinite i čim kraće. N. p. Ovim se na zahtjev g. N. N. iz N. potvrdjuje, da proti njegovom ćudorednom ponašanju kod ovoga župnoga ureda nikakova tužba nepostoji, — ili ništa doglašeno nije. — Tim načinom reći ćemo samo istinu, te nećemo biti ukoreni ni od vlastite savjesti, ni od poglavarstva, a dotičnikom koji zatražuju svjedočbe nećemo ništa naškoditi.

---

**Prst božji u životu Napoleona III.**

Napoleon III. zahtievao je od blage uspomene pokojnoga pape Pija IX., da se dragovoljno odreče pokrajina, koje su mu oteli. Na to mu odgovori papa u posebnom pismu od 8. siečnja 1860., da se on nemože odreći onoga što nije njegovo vlastničtvo i da on dobro znade kroz koga, čijim novcem i čijom je pomoći nastala buna u Romagni. Tom je prigodom upozorio papa Napoleona na sud božji, komu da neće izbjeći, a na dan bitke kod Castelfidardo reče papa generalu Goyonu proročke upravo rieči: „Vaš car goji bez prestanska zle namjere. On izdaje mene, on izdaje cieli sviet, al će i on u svoje vrieme izdan biti toli od svojih prijatelja koli i od svoje sreće.“ Pa kao što su se prietnje Pija VII. na Napoleonu I. izpunile, tako se izpuniše i ove na Napoleonu III., jedan je i drugi izkusio, što može papino prokletstvo. Nesretna expedicija u Mexiko god. 1864. bijaše prvi težki udarac. Godine 1866. sliedio je drugi, kad je nenadana velika pobjeda Prusa nad Austrijanci kod Sadove njegove račune pomrsila i osnovu njegovu, da Francezkoj pripoji porenske pokrajine, osujetila. Od toga

vremena odzvonilo je njegovoj premoći u Europi, zviezda je njegova počela sve više i više tamniti. Nadmudrio ga je lukaviji od njega, koj ga je njegovom vlastitom umjetnošću diplomatički svladao, dok se nije g. 1870. k lukavijemu pridružio još i jači, koj ga je nadkrilio na polju strategije, 2. rujna kod Sedana oteo svu bojnu spravu, vojsku od 80.000 momaka uhvatio, a njega kao zarobljenika dao odvesti u Vilhelmshöhe kod Kessela. Nadvladan od jačega neprijatelja, od svoga vlastitoga naroda zapušten, lišen priestola i vlade, morao je poput svoga ujaka u progonstvu živiti. Pa kao što je prst b. kod pada Napoleona I. stanovite dododjaje il sam upravo proizveo il je bar svakako dopustio, dogodjaji koji stoje u neporecivu odnošaju napram njegovim bezdjelom na papi počinjenim, isto tako opažamo i kod pada Napoleona III. vanrednih činjenica, koje se nemogu pukim slučajem nazvati.

Dne 18. srpnja, na dan kad je proglašena dogma o nepogrešivosti pape u stvarih vjere i ćudorednosti, naviestio je Napoleon, pod čijom je zaštitom revolucija razbila papinu svjetovnu vlast, kao što je namjeravala i duhovnu, pruskomu kralju rat, u kom je za čudo brzo izgubio priestol i carstvo. Dne 4. kolovoza ostave na njegovu zapovied francezki vojnici, koji su imali papu braniti od revolucije, kojoj je sam Napoleon kumovao, papinsku državu, a istoga toga dana izgube Francuzi prvu bitku kod Weissenburga. Dne 6. kolovoza oprostio se je general Dumont, zapovjednik obranbene francezke trupe s papom, istoga dana budu Francezi kod Wörtha potučeni; 14. kol. ukrcaše se posljednji francezki vojnici u Cività Vecchia, da ostave papinsku državu, istoga dana bijahu Francuzi kod Metza potučeni; napokon 2. rujna, na onaj isti dan, kad je Napoleon III. pred 10 godina u tajnom sastanku sa poslovodjami Viktora Emanuela privolio, da se papi zemlja otme, bude on u odlučnoj bitki kod Sedana hametom potučen i s vojskom od 80.000, što je do onda u povjesti nečuveno bilo, uhvaćen. Što Laktancij o caru Maximijanu, koj je crkvu proganjao, veli: „Približi se sud božji i vrieme kad se je njegovo carstvo počelo klimati i razpadati", to isto može se i o Napoleonu reći; jer god. 1870. nadodje sud božji i konac njegovu carevanju.

γγ.

---

## „Katolička Dalmacija", Hrvatski politički list.

Poviestnica svih naroda, pak i hrvatskoga, jest dokazom: da su narodi samo onda i tako dugo moralno jaki i da obiluju značajnici muževi i ženami, odkada i kako dugo se drže u socijalnom i političkom životu kršćanskih načela. Bez kršćanstva neima pravoga morala, a bez kršć. morala neima pravoga temelja za napredak i blagostanje; bez kršćanstva jesu kako škole, pučke, srednje i velike, tako i zavodi, znanstveni gospodarstveni, prometni, humanitarni i disciplinarni pravo rekuć ništa drugo nego — nadriljekarstvo u velikoj bolnici ovoga svieta.

A kako kršćanskih načela, kršć. života te kršćan. značajnika i značajnica sve to više ponestaje: nameće se svim rodoljubom svih stališa osbiljna dužnost, da uznastoje kako najbolje znadu i mogu kršć. načela braniti, zastupati i širiti takodjer onim putem i načinom, kojemu je današnji sviet osobito priviknuo, naime — časopisi.

Štioci „Katol. Lista" sjećaju se, da je i po više putih bila naglasivana ne samo korist, nego dapače i potreba, neka se i kod nas osnuje politički časopis u katoličkom duhu, — pak da je rodoljubno svećenstvo nadbiskupije naše u nekojih kotarskih konferencijah svojih već i o novčanih prinosih za osnutak takova časopisa viećalo i predloge svoje stavljalo. Velesretna zamisao ova ostade medjutim bez ploda, a to najviše, kako je poznato, s neodlučnosti baš onih faktora, kojima bi bilo moralo biti najviše do toga, da ovakov časopis što bujnije oživi. Priznajmo istinu! Kod nas se je nad bujicom tako zvanih liberalnih načela samo jadikovalo, pak se još i dan danas samo jadikuje — posao je to doista veoma lahak i jeftin.

Dok se je kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji samo jadikovalo, praktična i odvažna braća Dalmatinci prionuli su mjesto jalovih jadikovka u skladan rād — oni su zasnovali politički časopis pod imenom **„Katolička Dalmacija"**, koj časopis u Zadru dva put na tjedan uz dodatak izlazi, te koj si je stekao toliko zasluga, da su ga najotmeniji rodoljubi i zatočnici katoličkih načela uzeli pod okrilje svoje te mu sada djelokrug razširiti nastoje time, da ga barem tri put u tjednu izdadu i zanj štamparu zasnuju, bude-li jim uz Dalmaciju i od Hrvatske i Slavonije dostatna pripomoć za to pritekla.

Evo u tu svrhu „Poziv" njihov i „Pravila" dioničke zadruge:

*P. N. Gospodine.* Razcjepkanost, s koje mnogo trpi sva Hrvatska a Dalmacija naosob, to na političkom, to na vjerozakonskom polju, nagnala je neke radišnije rodoljube da se prikupe oko zastave, koju je razvila **Katolička Dalmacija** pod uredništvom Velečastnoga Gospodina Ivana Prodana.

Ovaj list, koji je stao da odrješito brani katolička načela i narodno-državno pravo Hrvatske, dobro je da postoji i da se širi u narodu. S toga podpisani preporučuju ga svim iskrenim rodoljubom, za potrebnu glavnicu na obezbiedjenje i utvrdjenje *Katoličke Dalmacije* koje se ovdje pravila ·/. prilažu.

I svećenici i svjetovnjaci, svi koliko nas je, stanimo jednom složno na branik Vjere i Domovine; obezbiedimo izdavanje glasila, kojemu je cilj toli plemenit; te će moćno sve više osviešćivati i okupljati hrvatski narod, i pokazivati mu stazu, koja će ga voditi ovozemnoj dobrobiti ujedno i vjekovitoj čestitosti.

U Dalmaciji na Duhove 1880.

*Buconjić Fr. Paskal*, Biskup Mostarski; *Bulat Dr. Gajo*, Odvjetnik Spljetski', Zastupnik na Carevinskom Vieću i na Dalmatinskom Saboru; *Duboković Vit. Nikola*, Načelnik Ješe i Zastupnik na Dalmatinskom Saboru; *Fiamin Ivan*, Opat i Župnik na Rieci; *Gjebić-Marušić Josef*, Posjednik odlikovanik zlatnog Krsta sa zlatnom krunom za zasluge i veletržac u Travniku; *Marotti Ljudevit*, Odvjetnik u Dubrovniku; *Mrkica Jozip*, Dekan Stolne Crkve u Šibeniku, Zastupnik na Dalmatinskom Saboru; *Pavlinović Mihovil*, Začastni kanonik Svetojeronimski i Makarski, Zastupnik na Dalmatinskom Saboru; *Pulić Dr. Gjuro*, Odsluženi Ravnatelj Gymnazialni, začastni školski savjetnik, začastni kanonik sv. Jeronima u Rimu, i komornik S. O.; *Sokota Krševan*, Kanonik Prvostolne Crkve u Zadru; *Vojnović Dr. Kosta*, Profesor na Hrvatskom Sveučilištu, Zastupnik na Hrvatskom Saboru.

Pravila pako jesu ova: 1. Da se osjegura obstanak i podpomaže razvitak katoličko-hrvatskog glasila *Katolička Dalmacija*, ustanovljuje se, da se nakupi uz dobrovoljne upisbe glavnica od fior. 10.000, a tom svotom da se nabavi vlastita tiskarna, a što preteče da se kupi državnih Obveznica u korist lista.

2. Upraviteljstvo i Uredništvo lista povjeravaju se M. Č. Gospodinu Popu Ivanu Prodanu, koji će se podpisati i kao Vlastnik lista.

3. Jedan Odbor od tri osobe imenovan od podpisateljâ imat će pravo i dužnost pregledati u svako doba djelovanje Urednika, i pozvati do potrebe podpisatelje na sastanak.

4. Kako Urednik sakupi podpisa za 5000 fior. bit će u dužnosti pozvati podpisatelje na prvi sastanak da bude imenovan odbor pregledalaca.

5. U svakom sastanku podpisatelja svaki podpisatelj imat će *savjetni glas* koji je podpisao i izplatio fior. 25, *a odlučni glas* imat će samo oni podpisatelji, koji su podpisali i izplatili zanajmanje fior. 50. Svaki podpisatelj pak imat će toliko glasovâ koliko je puta 50 fior. podpisao i izplatio.

6. Urednik i Odbor odlučiti će ako i kako bi se imao list povećati ili više puta na tjedan izdavati: a istomu pripada uprava tiskarne, koja će se nazvati: *Katolička Hrvatska Tiskarna* i bit će na ime Urednika.

7. Na svršetku svake godine Urednik predaje pregledaocem da razvide račune, a za tim ih okružnicom šalje do znanja pojedinim podpisateljem.

8. Dobitak koji bi se imao, najprvo podmiruje troškove, u koje spada i nagrada Uredniku i Suradniku. Od preostatka kroz prvih deset godina, polovica će se zadržati za povećanje glavnice; a ostalo će se dieliti medju podpisatelje; a poslie 10 godina dielit će se cio dobitak, ako Sastanak podpisateljâ inače ne odluči.

9. Pregledaoci imadu ureći dan godišnje sjednice najdalje kroz drugu polovicu mjeseca veljače i dojaviti ju barem mjesec dana prije posebnim pozivom podpisateljem. Podpisatelj koji nebi mogao prisustvovati urečenoj sjednici može biti zastupan od druge osobe zakonitom punovlasticom; ali jedan podpisatelj nemože više od deset glasova zastupati. Da sjednica bude zakonita, treba da bude zastupana barem trećina podpisane svote. Nebude li se u dan zabilježeni prikazao dovoljan broj, sjednica će se držati sutra dan bio broj prisutnika koji mu drago.

10. Svake godine tri pregledaoca računa imaju biti imenovana od podpisatelja.

11. Jedini uvjet na koji svakako ostaje obvezan Urednik jest: da se tvrdo drži osnove na kojoj postade *Katolička Dalmacija, biva obrana načela katoličkoga i narodno-državnoga prava hrvatskoga.* Kad bi Urednik zašao s te osnove podpisateljem je pravo da mu uzkrate podpomoć i narede mu neka odmah pridje na očišćenje razbroja.

12. U slučaju smrti ili odstupa Urednikova, pregledaoci providjaju do godišnjeg sastanka, koji konačno odlučuje i sklapa pogodbu s novim Urednikom. —

I m e n a u „Pozivu" podpisana jamče preko dovoljno kako za k a t o l. d u h tako i za k o r e k t n o s t p o l i t i č k o g a p r a v c a, što ovaj časopis pred očima imade, — a jamče i za temeljitost u v j e t a, kojimi se ovo poduzeće osjegurava.

Hrvatska i Slavonija hvali se posestrimom Dalmacijom, odkuda su nam slavni prvaci književnosti naše: isto toliko ako ne više razloga imademo pripomoći toli slavnoj Dalmaciji za uspjeh ovakova časopisa, koj je njoj i nam u današnjih okolnostih naših toliko koristan, koliko potrebit.

Pripomoći ćemo pako ne samo tim, da pristupi što više svećenika i svjetovnjaka katolika sa novčanim prinosom u dioničku zadrugu, nego i time: da sami d r ž e i r a z š i r u j u „Katoličku Dalmaciju" te da uredničtvu š a l j u č l a n k e i d o p i s e sa svih strana Hrvatske i Slavonije i u tu svrhu, da tako ovaj časopis postane kako obćenitošću duha katoličkoga, tako posebnostmi svojimi zanimivim jednako za Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

Samo j a d i k o v a t i nad nazadkom kršć. života, — samo u z d i s a t i za boljom budućnosti — to nekoristi ništa. Ako hoćemo da ž a n j e m o bolje, treba da s i j e m o bolje! *)

---

*) Predlog vrloga prijatelja našega rado priobćismo i čitateljem ga na ozbiljno razmišljanje toplo preporučamo. Tko bi želio predplatit se neka znade, da je listu sada ciena 8 for. na godinu za cielu carevinu, a šalje se Upravi Katoličke Dalmacije u Zadar. Ima u listu gdjekoji članak ili po koja viest pisana jezikom talijanskim, što je u tamošnjih okolnostih još sada nuždno, al će to malo smetati i onim, koji su jeziku tomu nevješti, kad je pretežniji i važniji dio pisan hrvatski. U ostalom spremni smo o tom potanje izviestivat svakoga, tko bi se glede toga na nas obratio. Ured.

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup otišao je u petak na večer u Gradec. Isti dan prije podne posjetio je uzoriti gospodin mladež nadbiskupskoga sjemeništa. Pri dolazku pozdravio je uzoritoga nadpastira jedan bogoslovac, na što on odvrati njekolikimi otčinskimi riečmi, sjećajući ih na budući im život u sadašnjem, žalibože splohimice izkvarenom svietu, te bodreći ih, neka se svom dušom primu molitve i nauke, kako će duhom dorasti i takvim okolnostim. Otčinske rieči nadpastira svoga pomno je slušala mladež, veseleći se i tomu, što Njegova uzoritost obeća, da će ju posjetiti i opet.

— Naši čitatelji znadu, da je potres jako naškodio i nadbiskupskomu sjemeništu, gdje se u onom dielu prema vrtu nadbiskupskom ni stanovati ne smije. Opetovno povjerenstvo, koje je sgradu razgledavalo pronašlo je, da se ono popraviti i pokrpati ne da, nego da valja ondje s nova graditi. Prema tomu naložio je uzoriti gospodin kardinal, neka se načini osnova, po kojoj bi se sjemenište pregraditi imalo. Taj posao povjeren je bio poznatomu vještaku arhitektu g. Bollé-u, koji je on nedavno i dovršio. Osnovu njegovu uzoriti je gospodin razgledao i u glavnom prihvatio, a i prečastni prvostolni kaptol tomu je naumu posve sklon, spreman mu pripomoći, kolikogod može. S toga će posao na skoro i započeti, a Bog će dati, da ne bude većih zapreka ni glede izvora novčanih. Nješto će se namaknuti iz pričuvanih već od njekoliko godina dohodaka priorata vranskoga, a nješto će, mi se čvrsto nadamo, doprinesti i požrtvovna desnica naših svećenika. Mi prinosimo i sakupljamo za sve, zar samo da za sebe ne marimo? Mi digosmo i dižemo tolike kulturne zavode, može-li nam srce podnesti, da se bez nas i započme dizati ovo pravo sjemenište, odkle nam se razsadjuje plod svake krieposti i vrline po cieloj domovini? Mi se, kako rekosmo, čvrsto uzdamo, da svećenstvo naše neće tek mirno gledati, kako se diže novo sjemenište, nego će se ugledati i u primjer preč. gospodina kanonika i ravnatelja Mije Smetiška, koji u to ime, a naročito za buduću kapelicu sjemeništnu dobrovoljno prinosi 100 for. Čvrsto se tomu nadajuć zapisujemo u istu svrhu i mi 100 for. moleći Gospodina, da ovo po nadbiskupiju našu nuždno djelo blagoslovi i milošću svojom uviek prati.

— Danas započimaju korizmenene propovjedi u Zagrebu. Pošto je crkva sv. Katarine zatvorena prenesena je njemačka propovjed u crkvu sv. Vinka, gdje će svakoga četvrtka propoviedati prof. dr. Feliks Suk. S istoga razloga prenesena je propovjed iz stolne crkve u crkvu sv. Marije, gdje će utorkom propoviedati preč. g. Franjo Budicki, a subotom vel. g. Antun Lukić. U crkvi sv. Ivana biti će propovjed nedjeljom, gdje će propoviedati vel. g. župnik Ignjat Švec, dočim obična korizmena pobožnost po petcih prenesena je iz crkve sv. Marka u kapelicu ranjenoga Isusa.

— Vel. g. Petar Vlašić, podarcidjakon kot. odranskoga i župnik u Bukevju imenovan je župnikom u Cirkveni. — G. Vjekoslav Miljan, kapelan Belovarski imenovan je privremenim katekotom na obćoj pučkoj školi u Belovaru.

— O. N. Krilić, državnik države franjevaca u Bosni poslao je medju braćom sabranih 131 for. 50 nč. kao milodar ovdješnjemu samostanu franjevačkom, na čem mu u ime subraće hvali o. Nikola, gvardijan.

— Presvietli gospodin biskup Senjski i Modruški Juraj Posilović govori i u ljetošnjoj korizmenoj okružnici u korist svetoga sakramenta ženitbe, a to, ne bi-li s Božjom pomoćju od njega odklonio jednu kugu, koja je za ženitbu najviše pogubna, a to je blud. Poznatom svojom jasnoćom razpravlja o tom presvietli gospodin, te se na koncu osvrće na takozvane divlje ženitbe, koju točku donosimo evo cielosti, jer je to zlo po gotovo kod nas zarazilo. Budućiput priobćiti ćemo cieli drugi diel, gdje liepo upućuje svećenike o coelibatu.

Žalost me mori, kaže presvietli gospodin, kad ima pod mojim biskupstvom župa, u kojih nekoji, po imenu kršćani, očit blud bez srama slažu, i to još uz nekakvo svatbeno veselje. Mislim one, koji bez zakona i božjega i ljudskoga vode žene u svoje kuće, pa to uz nekakvo pirovanje, te s njimi živu, kano da su jim zakonite drugarice. Toga neima drugdje u kršćanskih krajevih, nit je ovdje bilo prije više godina; nego to su od nedavna izmislili njeki bezbožni i bezsramni ljudi. I jerbo je proti zakonu i na javnu sablazan naroda, zato takovo nesramno suložničtvo imaju progoniti i gradjanske i crkvene oblasti. Ali se do sada to zlo iztriebilo nije. Pa toga radi moram i ja javno ovdje podići svoj glas onom vlasti, koju sam dobio od Gospodina našega Isusa Krsta, a za vaše vječno spasenje. — Pripovjedit ću vam pako najprije jedan dogodjaj. Za vremena svetoga apostola Pavla našao se u velikom i trgovačkom gradu Korintu jedan kršćanin, koji je živio nezakonito sa svojom maćuhom. Doznavši za to apostol, koji je tada drugdje boravio, zapovjedi, da se izbaci iz kršćanskoga sbora onaj nesramnik; i ukori korintske kršćane. Vi se, veli jim, ponosite i nadimljete, gdje se valjalo radje raztužiti, pa da se izbaci iz vaše sredine onaj, koji je to učinio. Nije liep taj vaš ponos. Neznate-li, da malo kvasca čitavo tiesto zakiseli? Izbacite stari kvas, da budete novo tiesto. . Izbacite zlotvora od sebe! (1. Kor. 5, 2—13.) A što na to oni kršćani? Poslušaše, izbaciše. Pokazaše toliku žalost, što su apostola onako raztužili: da jih je apostol morao novim pismom tješiti, hvaleći Bogu, te je onaj njegov ukor tako liepim plodom urodio. Ali i onaj jadni griešnik, čuvši zapovied apostolovu i vidivši, kako ga svatko bježi, svatko radi njegova gadna života osudjuje: ostavi se svoga grieha, i poče tako ljuto i tako očito žaliti svoju zabludu, te je sada morao blagi apostol opominjati ostale kršćane, da ga pomiluju, da mu oproste, da ga

utješe, da mu svoju ljubav dokažu. — Tako negda bilo u Korintu, a kako kod vas, braćo kršćani? I medju vami njeki čine bezzakonje, uzimlju žene proti kršćans. običaju, i proti božjemu i ljudskomu zakonu: a vas kan da za to ni brige nije! Ali svi ste odgovorni, svi ste krivi, što takovo zlo medju sobom trpite. Niste-li čuli, kako apostol za grieh jednoga čovjeka čitavu crkvu kori? Ali što je i gorje: ne samo da nemarite, nego njeki vas upravo pomažete, da se grieh čini. Ima roditelja, koji dopuštaju i pripomažu, da jim sinovi u kuću vode priložnice; da jim kćeri idu u tudje kuće kano bludnice. Sramota i grozota, gdje ni roditeljem nije stalo za poštenje i za sreću svoje djetce! Nego neće uteći kazni velikoga Boga, koji je njim čast dao, a oni njega u zamjenu pogrdjuju. Bog bo je reko djetetu: poštuj otca i mater; a ti veliš istomu djetetu: neslušaj Boga, nedaj mu časti, nego pogazi njegov zakon! Makar je Bog naredio sveti sakramenat ženitbe: ti ga netrebaš primiti; makar je on zabranio blud: ti nemoj mariti! Doista strašnih roditelja, koji nemare ni za vječnu ni za vremenitu sreću svoje djetce! Jer kakva je to sreća i na ovom svietu, da žena pred nikakvim zakonom, pred nikim, koji zna, što je, nesmije kazati: ovo je moj muž — a ona ipak s njim žive! gdje ni njihova djetca neće moći s poštenjem kazati: ovo je moja majka, ili ovo je moj otac — a oni su ga rodili! Pa u takov savez roditelji svode svoju djetcu, i kano da je kakova čast, još svatove zovu. — Sbilja-li ima svatova pri takovu činu? Kićeni svatovi jesu za svetčanost i za veselje pri zakonitoj i poštenoj ženitbi; ali kakove treba svetčanosti: kad se djevojka ili žena vodi u sramotu, kakva-li veselja, gdje se ide ubijat nedužnost i vriedjat svako kršćansko čuvstvo? Morao bi biti vrlo nesraman, koji bi htio pri takovu poslu bit svat. Ako jih pako ima: takovi ljudi vriedni su, da jih prezirete i da jih se klonite; takovi zaslužuju, da budu i od oblasti kažnjeni, jer pomažu kršiti zakone, i prave nekakovu počast nesramnosti. — Netrpite, kršćani medju sobom takove griešne i sramotne nagrde od ženitbe! Korite javno i svagdje takovo bezzakonje; gonite sramotne priložnike, da se ili svežu u zakonitu ženitbu, ili razidu; netrpite takovih pod svojim krovom; dok se nepoprave, nerecite jim ni prijazne rieči! Tada ćete istom biti pravi kršćani, slični onim prvim kršćanom u Korintu, koji su poslušnuli zapovied svetoga apostola Pavla. No tada će, uz božju pomoć, i oni griešnici brzo doći na pokoru, i nestati medju vami i traga onakovoj sramoti. Tko se može kršćanski oženiti, neka se ženi; a tko nemože s koga mu drago razloga, onaj ima živjeti u čistoći i poštenju, bio mladić ili djevojka. Tako glasi zakon Gospodina našega Isusa Krista; tako valja da se i drži u svakom mjestu, u svakoj kući, i u svakom kršćanskom srdcu.

*Rim.* Sbor kardinala pozdravio je sv. otca 20. pr. m. kad je slavljen treći spomen-dan na njegov izbor. Na pozdrav dekana kardinala di Pietra odgovori sv. otac: „Plemeniti osjećaji i dobre želje, koje mi povodom godišnjice moga izbora u ime svetoga sbora izrekoste gospodine kardinale, nam su vrlo ugodne, te nas vrlo hrabre. Sad su minule tri godine, a sv. sbor neprestano je pokazivao odanost i osobitu privrženost prema našoj osobi, te nas je u težkoj upravi crkve i drugčije uspješno te koristno pomagao. Mi mu rado za to zasvjedočavamo javno naše živo i zahvalno zadovoljstvo, uvjereni, da nam pomoć i umna njegova podpora neće manja biti ni u buduće. Toj se pomoći tim više nadamo, čim su teže okolnosti vremena, koja ju traže. U istinu ne započimamo bez velike tjeskobe novu godinu papinstva; jer, kako vi, gospodine kardinale, netom pravo naglasiste, žestina vjetrova sve je jača, more se sve silnije burka, i nove pogibelji priete mištičnoj ladjici sv. Petra. Doista, ovaj čas skoro u svakom dielu svieta crkva katolička mora oplakivati nove navale i nove povrede svojih najsvetijih prava; sloboda je njena pogažena ili sužena skoro svuda, miroljubivo i spasonosno uplivanje njezino hiljade raznih ima neprijatelja. Ona moćna pripomoć, koju bi mogla pružiti na spas družtva, i koju mi od početka vladanja našega pružasmo onim, koji ravnaju udesi naroda, na nesreću ne bje prihvaćena, kako bi dolikovalo. Medjutim narodi, kojim je najviše na srcu, da nepovredjenu sačuvaju vjeru otaca i da ne napuste dužnosti, koje im nalaže slavno izpoviedanje katoličko, stenju dugo vremena pod bremenom vrlo težke kušnje i jako mučne nestašice. Što se nas tiče sv. sbor dnevice iz izkustva vidi i pozna tužni položaj, u koji smo stavljeni. položaj koji se ni malo ne slaže ni s dostojanstvom Našim ni s božanskim poslanstvom, koje Isus Krist htjede povjeriti namjestniku svomu na korist ciele crkve. Žalostan ovaj pojav, koji nas jako raztužuje i boli ne slabi ipak nada naših, i ne uzima nam srčanosti. Znamo, da borbe crkvi nisu nove i da njena narav znade uviek odbiti nepravde vremena i ljudi. S toga ćemo Mi i na dalje posvećivat službi njenoj Naše sile i Naš život, brinući se jedino, da unapredimo njenu korist, da branimo njenu čast i pravice, da popravimo njene gubitke. Znajući povrh toga, da se ponajprije s neba izčekivat mora sgodna pomoć, bez koje izprazno je svako naše nastojanje i trud, sjećajući se, da je u najburnije doba i u časovih najstrašnijih običavala crkva narediti javne molitve i djela pokore, odlučili smo s toga otvoriti ove godine za cielo kršćanstvo vanredni jubilej, da pomnožane molitve i sveta djela bolje sklonu Gospodina na milost i priprave crkvi bolja vremena. Jubilej ovaj, ako je s jedne strane znak težkih okolnostih, u kojih je crkva, s druge je strane izvor nade i utjehe, jer otvara u najobilnijem množtvu na korist katoličtva dragocjeno blago, kojim je po dobroti Božjoj bogata zaručnica Isusa Krista. Ovom viesti, o kojoj nedvojimo da će biti radostna i ugodna sv. sboru, rado dovršujemo ove rieči, podjelujuć pojedinim njegovim članovom, prelatom i drugim ovdje prisutnim od sve duše svoje znak osobite Naše sklonosti, apostolski blago-

slov. *Benedictio Dei* etc.“ Poslje toga razgovarao se je sv. otac u privatnoj knjižnici svojoj s kardinali i njekimi drugimi odličnimi katolici, kojih se tu sakupilo do 100. Tu reče, kako se nada obilnomu plodu od ovoga jubileja, koji će još ove korizme proglasiti, koji će za Europu potrajati do oktobra, a za ostali sviet do konca godine. U daljnjem razgovoru spomenu, kako kardinal Ledochovski doznaje, da se iz slavenskih zemalja spremaju u Rim hodočastnici. Sv. otac izrazi želju, da bi hodočastnici došli u srpnju k svetkovini sv. Cirila i Metoda. K tomu dometne, da namjerava ovim dviem svetcima podignuti žrtvenik u bazilici sv. Klementa, na što spomenu kardinal Bartolini, da se je njim na čast u istoj crkvi njekoć bogoslužje vršilo. Tom sgodom razgovarao se u obće o napredovanju vjere po iztoku, kako se dižu misije u Kini, kako će na skoro posve ne stati i posljednjih tragova Armenskoga razkola, kako je liepim plodom već urodila njegova okružnica „Sancta Dei civitas“, kojom preporuči družtva, koja podupiru misije na iztoku.

— Danas je godišnjica krunitbe sv. otca pape Leona XIII. Spomen-dan ovaj svetkuje se danas u Rimu svetčanom službom Božjom, koju čita u Sikstinskoj kapeli jedan kardinal, koga je imenovao Leo XIII., i kojoj uz sv. otca prisustvuje sbor kardinala, prelata i ostalo dvorsko osoblje, te diplomati kod sv. stolice namješteni.

*Njemačka.* Razne strane kulturnoga boja svaki dan su sve jasnije. Donose ovamo svjetla i oni, koji mu se na početku poveseliše. Takav tračak prosieva i iz pisma, koje iz krugova protestantskih aristokrata dodje na „Germaniu“ i to onom sgodom, kada nedavno ne htjede grof Arnim prihvatiti predsjedničtva, jer je podpredsjednikom izabran katolik. Da se dovrši kulturni boj, pišu tomu listu, to žele svi, samo što u svih krugovih ne ima srčanosti istim duhom raditi, a drugi opet, koji imadu dosta velik upliv ne rade razborito i plemenito, jer je u njih još uviek njekih konfesijonalnih predsuda. I grof Arnim je takav čovjek, a imade njemu sličnih medju velikaši Pomeranije i drugud sve do Saske i Turingije. Tuda je još žive uspomene na reformaciju, tud je zagospodovala poviest, crpana iz premutnih vrela. Takve predsude obuzeše posve Arnima, a još ih više uzpiruju ljudi oko njega kakav je n. pr. Stollberg, koji ne davno pomisli, da je sgoda odčitati čitulju katoličkim zastupnikom. Te su predsude tako jake, te Arnima nije moglo skloniti da popusti ni pismo jedno s višega mjesta, neka ne bude zapreka miru, komu se svi toliko radujemo. Hoće li takove predsude moći posve odkloniti dogovori sa sv. stolicom, o kojih žica opet ovih dana javi, da se vode „od slučaja do slučaja?“ Dao to dobri Bog!

*Francezka.* Nedavno je primljen u zastupničkoj kući zakon o slobodi štampe. Koliko vriedi jedva je tko bolje označio nego glasoviti biskup Freppel prigodom drugoga čitanja. Kod §. 67. progovori on: „Ja nisam mislio sudjelovati u razpravi, nu čl. 67. ukida mnoge zakone, smatrane do sada potrebnimi ili nuždnimi. Zato mi je nemoguće, da posve šutim. Ja neću glasovati za zakon, jer je od početka do konca, a osobito u čl. 67., osnovan na načelu, koje mi se posve krivo čini: da najme ne ima prkršaja u naučanju, dočim svaka zdrava filozofija uči, da nauke ravnaju djelovanjem ljudskim; da čin nije van izraz ideje i da je rieč, te pismo jednako činu po slovu istoga englezkoga, najliberalnijega zakonodavstva. — Ja neću glasovati za zakon, jer ustanovljujuć, da nije prekršaj: napadaj na načela družtvena i na prava obiteljska, ostavlja poredak družtveni bez obrane na volju svim onim, koji bi ga htjeli uništiti. Ja neću glasovati za zakon, koji držeći, kako to čini čl. 67. da nije prekršaj: rugati se ćudoredju javnomu i vjerskomu, vjeram državom priznanim, to jest Bogu, svemu što ima na svietu najuzvišenijega i najsvetijega, žrtvuje ono, što bi morao zaklanjati i braniti. Neću glasovati za zakon, jer on, pošto je ukinuo prekršaj poruge veličanstva i suverenstva Božjega, ustanovljuje ga za vlast ljudsku. Neću glasovati za zakon, jer ustanovljući prekršaj poruge jedne javne oblasti (najme predsjednika republike), ukida ga glede dvih drugih, senata i kuće zastupničke. Neću glasovati za zakon, jer on, napustivši prije poredak družtveni i vjerski svu strogost svoju sačuva za poredak politički. Evo razloga, s kojih ja neću glasovati za zakonsku osnovu, koliko i štujem dobre namjere i sposobnost sastavljača. U mojim očima zakon ne riešava nikako pitanja, priznajem težkoga, nježnoga, kako da se izmire vlast i sloboda.“

*Rusija.* Grof Loris Mellikov, koji misli prevratni duh suzbiti odvažnošću, ali blagom i pravednom, odredio je, da se u domovinu povrati njekoliko prognanika, koje samovolja odtjera u Sibiriju. Tom sgodom sjeća „Golos“ vladu na žalostno stanje grkokatolika, koji su izagnani 1875. jer su ostali vjerni svojoj crkvi.

---

**Knjižtvo.** Slike iz života hrvatskoga naroda po Slavoniji i Sriemu. Napisao Mijat Stojanović. Nagradila „Matica hrvatska“ iz zaklade grofa Ivana Draškovića za god. 1878. Vriednoga i svim već poznatoga pisca liepa je vodila misao, kada nam je ovo djelce priredjivao: da nam za budući naraštaj nepogine, što je naše od starine. S te ga strane ide svaka hvala, a kako je njegovo pero dugim pisanjem prokušano, mi držimo da ne trebamo duljiti, da tek trud njegov čitateljem preporučimo. Knjiga se ugodno i s korišću prebire.

## Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda. Brunšmidt Josip, kandidat profesure u Vinkovcih. Pomako se iz III. u II. red Hajdinović Joso, vinotržac u Petrovaradinu. Kolmanić Antun, kot. pristav u Slunju. Benček Antun, kapelan u Topolovcu kod Belovara.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 10.** U Zagrebu, 10. ožujka 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

VI.

(*Stjepan Vojislav kralj Srbski; njegov nasljednik Mihael; stolica nadbiskupska u Baru. — Nesloge gradjanske u Srbiji; Stjepan Nemanja I. i Stjepan Nemanja II. — Stjepan Nemanja III. i papa Inocent III. — Kralj Vukan i Inocent III, — Inocent III. kruni kralja Vukana; sinoda u Dukliji — Kulin ban i heretici u Bosni — Nesloge izmedju kralja Vukana i Stjepana Nemanje*).

Poslie kako je bugarsko carstvo palo, pane i Srbija u ruke Grka. U ono vrieme bijaše ona katolička i njezina crkvena hierarhija spadaše na metropolitu nadbiskupa Spljetskoga. Nu brzo si ta pokrajina steče svoju slobodu, jer jedan njezinih velmoža, Stjepan Vojislav, pobjegavšii z Carigrada, sabravši oko sebe Srbe i proglasivši se kraljem, protjera grčkoga upravitelja Teofila g. 1040., pobjedi Jurja Probatu izaslana da ga podjarmi, uništi mu vojsku i učvrsti se na priestolu. Postavši carem, Konstantin Monomah pošalje proti Stjepanu predstojnika Dračkoga Mihaela, koji, budući nevježa u vojničkoj umjetnosti, zaputi se u Srbiju sa 70.000 momaka, gdje ga daleko unutra zavabe, i on nadje zatvoren put na povratku; tako da su ga, kada je htio izaći iz neprijateljske zemlje, Srbi sa svih strana obkolili, i vojsku mu uništili, te se on jedva s nekolicinom mogao spasiti.[1]) Poslie smrti Stjepana Vojislava nastupi kraljevstvo u Srbiji njegov sin Mihael, katolički vladar i hrabar; on učini mir s Grci godine 1050. Mihaela malo kašuje prizna za kralja sv. Grgur VII., koga je zamolio, neka bi mu poslao krunu i zastavu i ujedno u isto vrieme i plašt za nadbiskupa u Dubrovniku. Po čam od godine 1060. bijaše na stolici Barsko-Petar, koji poslie dvie godine dobije od pape Aleksandra II. čast nadbiskupsku metropolitsku sa vlašću na Srbiju i Bosnu[1]); nu nadbiskup Dubrovački htjede imati i vrhovnu vlast na Bar na temelju njekih razloga, na koju da mu daje pravo stara stolica u Dukljі. U tom ga nije podupirao Mihael, premda mu je bio prijatelj, jer je htio nadbiskupsku čast zadržati u Baru. Grgur VII. pošalje u Srbiju kardinala Petra, da izpita stvar tih nadbiskupa te izvidi, da-li bi dobro bilo Mihaelu poslati kraljevske znakove. Glede razmirice onih nadbiskupa nemogoše se složiti kralj i poklisar, tako da je Grgur zapovjedio, neka bi nadbiskupi Dubrovački i Barski i zato došli u Rim, da od njih sazna, je-li kralj Mihael u istinu ortodoksan. Kako su te stvari išle, nezna se sasvim pravo, nu sigurno je, da je Petar zadržao naslov nadbiskupa Barskoga, koji mu je bio dao već Aleksandar II.[2])

Medjutim plemići bugarski okoristivši se nemoćju Grka i nemogavši više podnositi stranjskoga gospodstva ni skuposti bizantske, sakupe se medjusobno i godine 1075. odluče zamoliti kralja Mihaela srbskoga, neka bi im pomogao sbaciti grčki jaram te na to pristao, da si njegova sina Konstantina Bodina izaberu za kralja. Mihael prihvati tu ponudu, pošalje Konstantina sa 300 Srba, koji se u Prištinu sdruže s četami plemića, predvodjenimi od Jurja Vojteha. Ondje

[1]) Cedrenus 754. — Diocleas p. 497. 498. — Assemanus: Kalend. V. 15 et seq.

[1]) Alexander II.; in Migne. Patrolog. Vol. CXLVI., p. 1323. — Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 17.

[2]) Gregorius VII. Reg. Lib. V. ep. 12. — Farlatus Illyr. Sacr. VII, 21—22. — Kašnje godine 1167. izobći iz crkve Aleksandar III. biskupe ulčinjskoga i barskoga, jer se nisu podvrći htjeli metropoliti Dubrovačkomu, i to pokazuje, da se je razmirica bila ponovila. — (Alex. III. epist. in Farlat. Illyr. Sacr. VI. 81). Nu poslie uzpostavi isti Aleksandar III. metropolitska prava barska (in Farlat. Illyr. Sacr. VII., 25—26).

bude Konstantin proglašen za kralja i on si promieni ime u Petra. Grčki upravitelj u Škoplju Damjan Dalasten navali na Srbe i Bugare, nu bude potučen i zarobljen sa poglavicami od svojih. Pobjeditelji, razdieljeni u dva tabora, otidju s novim kraljem u Niš, dočim su drugi obsjeli Kastoriju, gdje su se Grci sa svojimi prijatelji učvrstili. Borilo se je sa različitom srećom, nu Bugari i Srbi budu potučeni; Vojteh umre pod šibami, Konstantina Bodina pako zasužnje i odvedu u Carigrad, a onda u Antiohiju, odakle ga otac pomoćju smjelih mletačkih mornara oslobodi tako, te je mogao sigurno dospjeti u Srbiju.[1])

Iza smrti Mihaelove kratko vrieme vladao je njegov brat Radoslav, koji je u brzo ustupiti morao krunu Konstantinu Bodinu, koji, protjeravši Radoslava, htjede lišiti mu i sinove vladanja u Zeti. Nu, dok su si neprijateljske čete stajale naproti, pokaže se katolički nadbiskup barski Petar, koji je, praćen od klera, gledao izmiriti protivnike, i to mu je pošlo za rukom, jer su si Bodin i dva kneza zakletvom izmjenično prijateljstvo obećali.[2])

Nu nesloga nastane s nova medju Srbi, koji se nisu imali boriti samo sa Grci, koji su, s nova postavši gospodari Bugarske, s nova gledali Srbiju podjarmiti; nego i sa velmožami, pohlepnimi za vladanjem, i sa shismom: česti i žalostni ralozi bojeva izmedju braće. Za vrieme toga meteža, za vrieme tih štetnih i neprestanih borba umre Petar, a Bar ostane kroz osamdeset godina bez metropolite.[3])

Za vrieme toga nereda mnogi knezovi jako učvrste svoje gospodstvo u kojoj pokrajini; u Rašiji, koja se jedno vrieme zvala Dardanija ili gornja Mezija, imadjaše Stjepan Nemanja neovisnu vlast i svoju priestolnicu u Trnovu; Ljubimir, njegov sin, poveća otčevu državu, a još više poveća ju Uroš te ju ostavi dobru sinu Deši, koji ju još više poveća te ju preda svojima trima sinovima: Miroslavu, Krešimiru i Nemanji.[4]) Taj zadnji, koji se je zvao Stjepan Nemanja II., protjera Grke iz mnogih mjesta i sakupi pod svoju vlast zemlje, upravljane od onih, koji su tvrdili, da potiču od Konstantina Velikoga; kada je imao svu Srbiju i primorje, onda se nazove veliki župan. Godine 1189. primi on u Nišu sa

[1]) Diocleas: p. 502. — Curopalata: Excerpta. hist. pag. 850 et seq. — Jireček: Gesch. der Bulgaren. 207 et seq.

[2]) Diocleas: pag. 502. 5 03. — Farlatus: Illyric. Sacr. VII. 22.

[3]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII., 23.

[4]) Marnavitius: Vita S. Sabbae; in Bolland: Acta Sanctor. Januar. I. 979—980.

kraljevskim sjajem Fridrika Barbarosu, kada je prolazio, da osvoji svetu zemlju, i ponudi mu se za druga u križarnoj vojni.[1])

Nemanja II. bijaše katolik i pobožan, katolikinja bijaše i njegova supruga Ana; katoličku naobrazbu dobiše i njihova tri sina Stjepan, Vukan i Rastko. Ovaj najmladji ostavivši kraljevsku palaču, pobjegne, da vodi redovnički i pokornički život na brdu Atosu, a poslie nagovori i otca, da mu sliedi primjer. Glasoviti taj knez, koji je kroz trideset i sedam godina upravljao Srbijom i njezine joj zemlje natrag osvojio, snimivši s glave krunu i davši ju sinu Stjepanu Nemanji III., povuče se u manastir u Studenici, koji je sam sagradio, i primi dne 25. svibnja god. 1195. redovničko odielo, a i njegova žena Ana otidje u red, i dobije ime Anastazija. Poslie otidje Stjepan II., za onda zvan Šimun, u manastir, gdje mu je bio sin Rastko pod imenom Save, i tu u njegovih ruku umre godine 1200.[2])

Jedva je Stjepan Nemanja III. zasjeo priestol, i već se god. 1198. obrati na papu Inocenta III. „kano na svoga duhovnoga otca.“ Papa mu preporuči, da prijazno primi poklisare, koje šalje k njemu i njegovu bratu kralju dalmatinskomu, te da posluhne u svem, što god mu od njegove strane budu rekli. Stjepan mu zahvali, što se je sjetio njega i njegovih sinova, i uvjeri ga „da on stalno sliedi stope svete rimske crkve poput otca svoga dobre uspomene, te da hoće vjeran ostati zapoviedim te svete svoje majke.“[3])

Poput Stjepana pokaže se veoma sklonim svetoj stolici i Vukan, koji, jedva što je postao

[1]) „Ibi magnus Comes Serviæ cum magno apparatu obviam nobis venit, quem Dominus Imperator honeste excepit et multa cum eo pertractans, honesta ei donaria dedit sicut et ipse magna ab eo recepit. Similiter omnes principes a predicto Comite vino medone et animalibus multum honorati fuerunt.“ — Tageno: Descr. expeditionis asiaticæ Friderici Imperat. pag. 7. in Appendice ad T. I. Script. rer. german. Freher.

[2]) Marnavit: Vita S. Sabbæ; in Bolland: Gesta SS. Januar. I. 979 et seq. — Assemanus: Kalend. VI, 38 et seq. — Farlatus: Illyr. Sacr. VII., 33. — Kulczynski: Specimen ecclesiæ ruthenicæ p. 11 et 305. — Martinov: Manuscrits slaves de la bibl. imp. de Paris p. 47. Paris, 1858. — Martinov: Ann. eccles. p. 27.

[3]) Gratiamur itaque magne sanctitati vestre quia non tradidisti nos in oblivionem filios tuos, sed recordatus es de nobis. Nos autem semper consideramus in vestigia Sancte Romane Ecclesie sicut bone memorie pater meus, et preceptum Sancte Romane Ecclesie semper custodire et in proximo legatos nostros vellemus transmittere ad sanctitatem vestram. — Stephanus ad Innoc. Papam; in Innocent. III. Regest. ann. II, ep. 177.

kraljem Dalmacije i Duklje, zamoli papu Inocenta III. neka bi mu poslao poklisare, koji bi u njegovoj državi popravili običaje, te izveli, da vjera opet procvate.[1]) Papa mu pošalje svoga kapelana Ivana iz Kasamarija i subdjakona Šimuna, napiše mu krasno pismo, u kojem, govoreć o misiji povjerenoj od Boga rimskim papam, da istinu posvuda raznose, sjećajuć na puninu autoriteta, koju su dobili, da duhovnim putem vode narode, te radujuć se, što si je on „preduzeo ljubiti najvećom ljubavi iza Boga rimsku crkvu, i pokorit joj se u svakoj stvari“,[2]) spominje, da mu dva poklisara šalje, i moli ga, da bi s njimi postupao, kako se pristoji, tim više, što sa sobom donose plašt Ivanu nadbiskupu Dukljanskomu iliti Barskomu.

Vukan tomu zadovolji, sav veseo, što je papinske poklisare dobio, nadajuć se od njih velikomu dobru za svoju državu i dajuć im podpunu slobodu, da promiene i poprave, što god misle, da je vriedno promieniti i popraviti. Pa sbilja ona dva poklisara sdruživši se s klerom pozovu sinodu u Duklju; nu jedva što su poklisari iz Rima otišli, podvoji Inocent o pravih metropolitskih nadbiskupije barske, koja je jedno vrieme bila podvržena Dubrovniku, ta zapovjedi, neka bi se prije nego se preda plašt Ivanu, iz starih dokumenata izvidilo, da-li se te nadbiskupska čast zakonito vrši; i oni izpitaju dokumente, i podnesu razloge, te pronašavši ih pravednimi, uruče plašt nadbiskupu.[3]) Ivan se zahvali Inocentu te rekne, da je „spreman i pripravan kroz sav život sklonim biti i vjernim svetoj rimskoj crkvi.“[4])

U sinodi se ustanovi, da se nitko za novac nesmije rediti ili da se nesmije za novac podieliti kakova nadarbina crkvena; biskup, koji bi proti toj ustanovi radio, nebi više smio obavljati svoje svete službe, tim načinom zaredjeni svećenik imao bi se za uviek skinuti, ako je za vrieme redjenja znao za opačinu biskupovu. Redjenje nije se smjelo obavljati van za vrieme kvaternoga posta, a nije se smjelo više nego jedan red u isto vrieme podieliti; zaredjeni svećenici imali su čuvati coelibat; od desetine trebalo je načiniti četiri diela, jedan za biskupa, jedan za crkve, jedna za siromahe, jedan za kler; dielom siromahâ imao je upravljati biskup, diel pako za crkve imao je čuvati nadpop, da se odatle dieli siromahom prama volji biskupovoj. Naredbe se ustanove o strogoj tajni izpovjednoj, o dužnom štovanju klera, o zabrani suda božjega kroz oganj i vodu, o izbavi klera izpod svjetskoga suda, o stupnju rodbinstva glede ženitbe, o klerikalnoj tonsuri. Zabranilo se je nadarbinu kakovu ili upravu koje crkve preuzimati iz ruku svjetovnjaka pod kaznu, da će se takav čin smatrati ništetnim, a sám primatelj da će se iz crkve izobćiti; one izobćiše iz crkve, koji su bez dozvole zadržali crkvena dobra, ustanoviše, da se nedrže u robstvu latinjani, nego da se na slobodu puste dobivši u naknadu novac za njih izdan; zabraniše rediti one, koji su iz nezakonitoga braka.[1])

O svem tom podnesu ona dva poklisara vjerno izvješće papi, a i sám kralj Vukan piše mu sav veseo radujuć se svemu što god je učinjeno. Slavjanski taj kralj ponosio se je kraljevskimi znakovi i hvalio se je, da je pronašao njekakovo svaštvo sa samim papom.[2]) „Mi, primjećuje, netrebamo ništa na ovoj zemlji, nego Vas, namjestnika Kristova umoljavamo, da se za nas grješnike jako molite.“ Napokon zamoli papu, neka bi zapriečio put herezi, koja se je smjelo širila po Bosni, podvrženoj Kulinu banu, vasalu kralja ugarskoga; sam ban sa svojom ženom i sestrom bio je okužen tom herezom. Kralj ugarski prisili Kulina, da ide u Rim i ondje papi svoju vjeru razloži; on se pričini, da ide onamo; vrati se natrag, slaže navodeć patvoreno pismo, kano da je Inocent odobrio njegov nauk. Vukan o svem tom izviesti papu, da tomu na put stane i kralju ugarskomu to obznani.[3])

Zbilja Inocent III. jedva za to sazna, odmah piše kralju ugarskomu, suverenu Bosne, dne 11. listopada 1200. Bila je pako Bosna pokrajina ležeća izmedju Hrvatske, Srbije i Dalmacije, a podpadala je često sad pod jedan sad pod drugi od graničnih naroda. Za vrieme svoga vasalstva pod Srbi, upravljao je Bosnom ban; u 11. stoljeću odtrgne se od Srbije i steče si slobodu. Pribislava kralja Srbskoga ubiju, kada je Bosnu opet htio osvojiti; Krešimir, sin njegov, opet ju osvoji; posle bude sdružena s Hrvatskom, te dodje s nova pod Srbiju, dok je Bela

---

[1]) Innoc. III.: Reg. ann. I. ep. 525.

[2]) „Intelligentes per litteras tuas nostro apostolatui presentatas tue devotionis ardorem, quod videlicet Romanam Ecclesiam matrem tuam super omnia post Deum diligere et honorare proponis et mandatis nostris omnimodis inherere.“ — Innoc. III.: Regest. a. I. ep. 526.

[3]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 28. 29.

[4]) Ego autem omni tempore vite mee ad devotionem vestram et fidelitatem et Sancte Romane Ecclesie promptum habeo animum modis omnibus et paratum. — Innoc. III.: Reg. Ann. II. ep. 178.

---

[1]) Innocent. III.: Regest. Ann. II. epist. 179.

[2]) Et quod gloriosius et beatius est, vestri generosi sanguinis affinitatem habere cognovimus.

[3]) Dokumenat I.

*

kralj ugarski Srbom neotme godine 1131, te joj, razširivši njezine granice i dopustivši stanovnikom, da živu po svojih zakonih, nepredstavi bana, da njom upravlja, koga je odsele uviek birao kralj ugarski.[1])

(Dalje će sliediti.)

---

## O coelibatu.

(Ulomak iz korizmene okružnice biskupa Posilovića.)

Badava sam ovo govorio vjernomu puku, ako vi, pastiri božjega stada, nepotvrdite to isto svojim uzorom i primjerom. Ako bi pako puk, što Bog sačuvaj! u kojem vas vidio sve protivno onomu nauku, morao bi pomisliti da nismo nego gadni fariseji, koji svetost prodiču, a tvore poganluk. Zato bih želio, da mi je sada snaga govornička i duh sv. Ambrosija,*) ne da vas nagovorim odabrati si djevičanstvo (to bo je učinjeno): nego da vas naputim, kako ćete ga čitava uzčuvati ne samo od težke ozlede, nego i od sumnje; a to u ovo današnje vrieme, gdje je djevičanstvo Kristovu svećeniku još potrebnije, nego-li u druga manje neprijazna vremena.

Da je to istina, svi znate i ćutite. Blud se širi sve dalje i sve nesramnije. Uvlači se medju nedužnu mladež, sramoti mnogoput vjerenike, pogrdjuje sakramenat ženitbe, raztiplje zakonite brakove. Sastavlja divlje ženitbe na porugu svakomu zakonu. Pogani ljudi vuku kršćane u staro poganstvo, učeći sborom i tvorom: da je blud stvar naravna za čovjeka i ni malo nepoštena; a za grieh deveta jim briga. Netreba nego još samo da reknu, da se bludom čast čini kakovu bogu ili boginji! Nije se to zlo u ovih diecezah, bar u velikoj česti, jošte tako duboko i tako široko razvriežilo, to je istina i hvala Bogu; ali je na putu, te valja da stojimo na straži i krepko odbijamo. A kako ćemo to bolje i ljepše, nego-li čuvajuć čistoću tako sveto, tako bistro i jasno, te se u nama podpuno izpuni ona Gospodnja: Tako neka svieti vaše svjetlo pred ljudmi, da vide vaša dobra djela, i proslave Otca vašega, koji je na nebesih (Mat. 5, 16.)! U današnje vrieme s raznih uzroka zapriečuje se i mužko i žensko, više nego-li nekada, da se nežene. U naših rukuh nije ukloniti one zaprieke; al je u našoj moći pokazati svojim primjerom svima, koji se nemogu ženiti, da jim je živiti u čistoći, i kloniti se bluda i svake nesramnosti. Sad je vrieme, kako riedko kad, da s dostojanstvom smijemo reći onu apostolsku: „kakono ja“! (1. Kor. 7, 7. 8.). Neučinimo-li toga: mi nismo učinili naše dužnosti u ovo naše vrieme. A ipak je vjera Isusova jednako spasonosna za sve ljude i za sva vremena. Ali dakako da i viestnici te vjere u svako vrieme svojimi djeli imaju biti svjetlo svieta; imaju, kakono veli apostol za sebe: svima biti sve, da svih spase; sve činiti za evangjelje, da mu i sami budu dionici (njegove spasonosti); ne trčati u neizviestno i lupati šakom po zraku, nego biti i sužnjiti svoje tielo, da prodičuć drugim sami nebudu odbačeni (1. Kor. 9. 22—27).

Ovo naše vrieme, vrieme je težkih kušnja, za pojedince, za svećenike, za svu crkvu božju. Kušnja je veliko osiromašivanje naroda, koje tim pogubnije djeluje: što se u velikom svietu hvali i uznosi samo vremenito blago, a nebesko upravo prezire: što se ono blago u riedke ruke skuplja, a svim drugim upravo otimlje; što se neuku i siromašnu čovjeku neostavlja, reko bih, već skoro ništa, čim bi nagi život zaodjeo i prehranio. Kušnja je, što se svećenika kano svećenika sve manje cieni, kano da je u ljudskom družtvu suvišan, ako nije upravo na štetu. Na svu crkvu božju vodi se biesan rat svimi sredstvi i na sve strane. Znate svi, da glava crkve, sveti Otac, neima podpune slobode; da mu se oduzimlju ne samo materijalna sredstva, nego i potrebni pomoćnici za upravu crkve. Najsilnije, barem kako se misli, carstvo u Europi progoni krutom silom katoličku crkvu svuda, a najpače u svojem području: gdje se izgone ili tamniče biskupi i svećenici i redovnici svake ruke, gdje se crkvi obustavlja ili otimlje njezin novac, gdje se kazni svećenik, koji bez državne privolje prinosi Bogu tielo i krv Gospodnju, gdje umirući badava uzdišu za sv. sakramenti, jer ili već neima svećenika, ili ga do njih nepusti sila. U primjer toga carstva ugledala se druga velika država, makar nanj drugčije vrlo kivna; al nije prvi put, te se sprijateljiše Herod i Pilat za pogubu Isusovu. I drugdje ima neprijateljštine, gdje više, gdje manje, a podpuna mira nigdje. Jer gdje još nebjesni kruta sila, rade ipak svakojaki lagumdžije. Ni naše dieceze nisu od toga sasvim proste: morao bi sliep biti i gluh, tko toga vidio i čuo nebi. Samo što povrh toga još i ta nevolja dolazi, da nas je svih skupa svećenika već na broju premalo, da ništa i nereknem o drugačijoj nedostatnosti naše snage.

Braćo, da i nebude zakona o coelibatu, u ovakova vremena bi ga trebalo. Sada bo se zahtjeva neprekinuto bdienje, uztrajnija molitva, napornija služba; sada i više treba ono, što piše apostol Timoteju: čitaj, nagovaraj, naučaj; pa onda: budi ugled vjernikom u govoru, u vladanju i življenju, u ljubavi, u duhu, u vjeri, u čistoći, (1. Tim. 4, 12. 13.); sad valja pripravnu biti na svaki trud i svaku žrtvu, kakono dobru Kristovu vojniku, i neuplitati se u svjetovne poslove; nego gledati da bude zadovoljan vojvoda (2. Tim. 2, 3. 4.). Da je, u ovakova vremena navlastito, coelibat svećenstvu ne samo koristan nego i potreban, to moraju izpovjediti sámi neprijatelji. U Pruskoj pišući njeki učenjak proti coelibatu reče ovo:

---

[1]) Marulus: Gesta regum Dalmatiæ etc. in Schwandtner, III, 519. — Presb. Diocleas: Regn. Slavor. p. 485. — Lucius: De regno Croat. 52 et seq.

*) Sv. Ambrosij govoraše o djevičanstvu tolikim zanosom i sjajem, te su matere pridržavale kod kuće svoje kćeri, bojeći se, da jih sveti onaj muž nenagovori na djevičanski zavjet.

„Da je vojujućoj crkvi coelibat ne samo nekada bio koristan, nego i sada neobhodno nuždan, to pokazuje svakdanje izkustvo, kad se sravni odpor katoličkoga svećenstva protiva nepovoljnim mu državnim zakonom sa slabašnim protivljenjem gdjekojega protestantskoga župnika proti stanovitim aktom državne crkvovlade. Razlika nije u namjeri i nazorih, već u tolikoj samostalnosti (katol. svećenstva), te ga usposobljuje za skrajnju bezobzirnost." Nego ostavimo svjetovno učenjačtvo; nevjerujemo ni svojemu sudu (koji je sobom kratkovid, kad ga i neobsjeni kojagod strast, što najčešće biva): radje slušajmo onu izabranu posudu Gospodnju, velikoga apostola naroda! On bi najvolio, da su svi ljudi, kako on, te živu u savršenoj čistoći. Znajući, da je to nemoguće, jer svi za to ni neimaju od Boga dara: sasvim tim nagovara sve i mužko i žensko na čistoću. Evo zašto. Tko je neoženjen, veli, brine se za ono što je Gospodnje, kako će ugoditi Gospodinu; tko se pako oženi, brine se za ono, što je svjetovno, kako će ugoditi ženi, te je razdieljen" (1. Kor. 7, 32—34). Bože moj! kada bi moglo doći takovo vrieme, gdje bi ovakov razlog mogao prestati i za svećenika? Ta tko će onda brinuti se za ono, što je Gospodnje; tko-li tražiti svom dušom i srdcem, da ugodi Gospodinu? ako neće više ni svećenik. Pa da bi i moglo i smjelo nekada doći onakovo vrieme, današnje lje nije prama tomu. — Odmetnuće, izdajstvo, neprijateljstvo proti Kristu i njegovu carstvu napreduje, kano da će evo na! nastupiti Antikrstova vremena. Za takova pako vremena preporučuje djevičanstvo apostol svim ljudem (1. Kor. 7, 26—31): kako ga neće najstrože zahtjevati od onih, koji su nastupili po njeki dio njegova vjestničtva i apostolstva!

Razumijmo, moja braćo, naše doba i naše zvanje! Čuvajmo slobodu svoje osobe i svoga službovanja: radimo čitavim i nerazdieljenim srdcem za slavu Boga i za spasenje svoje braće: sveto čuvajmo čistoću! Porad našega zvanja riešeni smo jarma ženitbenoga, koji je sobom častan i svet: nemojmo vratom u drugi jaram, koji je ne samo teži od onoga, nego još i sramotan i griešan! Ako bi nas zakonita ženitba učinila manje slobodnimi u našem zvanju: nečisti savez učinio bi nas upravo nesposobnimi, nevaljanimi, neslanom solju, koja nije za drugo nego da se van baci i pogazi (Mat. 5, 13.). Apostol veli svim kršćanom: „Dragom ste cienom kupljeni, nebudite robovi ljudem!" (1. Kor. 7, 23.) a da bude rob svećenik, taj izabranik božji izmedju ostalih kršćana; i to rob kakvu nesramnu stvoru, koji nevriedi, da mu se u poštenu družtvu ime spomene! Kolika sramota, kolika sablazan vjernikom, i kolika opačina! A što je još najstrašnije: takov rob vrlo mučno dolazi opet do slobode sinova božjih, kadšto tako mučno, da bih rekao groznu rieč: nikada! Sputi se bo paklenom guminom (rudens inferni 2. Pet. 2, 4.); i ako je gdje uporaba — koliko je god božje milosrdje bezkrajno — onoj groznoj izreci apostolskoj: da je njekim nemoguće obnoviti se na pokajanje (Hebr. 6, 4—8): bojim se, da je to onakovim svećenikom. Dakle robstvo pakleno, kojemu neima kraja!

Tko bi bio tako nesviestan tako nesretan, te bi se htio ovako upropastiti i za ovaj život. i za drugi?! Pa je ipak, izpovjedimo na našu žalost toga bilo, i bit će još, dok se god nadje svećenika tako lahkoumnih, te misle, da se čistoća dade uzdržati bez stroga i savjestna obdržavanja svih onih propisa, koje su nam ostavili otci. Čistoća bo nije kakva običnija ljudska kriepost, nego je cvietak s neba, komu je ondje korjen i sva hrana. Čistoćom se čovjek uzporedjuje s angjeli, pače njekim načinom diže se nad same angjele, kako to liepo govore sv. otci.*) Ali da čovjeka s tolika dostojanstva skine, da mu otme ono toli riedko i toli dragocjeno blago: kano da se zaklela naša put, ovaj sviet, a najvećma vrag, koji svojom zavišću progoni čovjeka od početka. Zato i opet velim, želimo-li uzčuvati čistoću, kao što moramo: nevjerujmo svojoj mudrosti ni svojoj jakosti, nego vjerujmo otcem, koji su Duhom božjim prosviećeni! U tu svrhu valja da imate sgodnih knjiga, što je vaše oružje. Kakov bi bio vojnik, kojemu bi valjalo čuvati veliko blago, a on da ni oružja neima! Ja ću ovdje samo nekoje ponajglavnije stvari natuknuti.

Sve ću sviti u jednu kiticu, liepu izreku velikoga apostola: „Imamo ovo blago u criepnoj posudi, da premašnost sile bude od Boga, a ne od nas." (2. Kor. 4, 7.). Apostol ondje govori o velikom preimućtvu službe novoga zavjeta. To smo blago nasliedili i mi, nosimo ga u isto tako lomnoj posudi, te je i nam sva ona moć, ko što i sav uspjeh samo od Boga. Budući pako da je ono blago najuže skopčano s neokaljanom čistoćom, bez koje neima slugi Gospodnjemu u službovanju prave slobode; pače ako bi se čistoća težkim griehom javno okaljala, ono blago — služba novoga zavjeta gubiva svoj sjaj, i velikim dielom svoju spasonosnost za ljude; zato nećete naći za nespretno, ako onu izreku apostolovu tako uporabim, kano da je rečena upravo za dar i preimućtvo čistoće.

Ponajprije dakle valja da cienimo svoje zvanje kano najveće blago, i da smo u duši uvjereni, da nam za to blago valja živiti, sve raditi i sve žrtvovati. Ta dionici smo one božanske vlasti, koju je Sin božji za spasenje ljudi s neba donio, na zemlji sám nosio, i u apostolih na nas preneo. Neimaš, svećeniče, razloga nikomu zaviditi za kakov mu drago svjetovni sjaj ili mogućstvo! Čuvaj samo, što si primio; a uzčuvat ćeš poglavito čistoćom. Ova je i sama sobom veliko nebesko blago, ali tim ti je još dragocjenije, što te čini vriednim onoga uzvišenoga zvanja. Tako ga dakle cieni, kakono stidna vjerenica, a baš vjerenica Isusa Krsta! Tada nećeš baciti svoj biser pred svinje (Mat. 7, 6.).

U tu svrhu čitaj sveto pismo Novoga zavjeta, napose listove sv. Pavla, pa onda što možeš

*) Vidi: Sermo S. Ambrosii in Communi Virginum; Hom. S. Joannis Chrys. in Officio S. Aloysii.

imati od svetih otaca i drugih odličnih crkvenih pisaca. Nebudeš-li se hranio takovom hranom, poteklom od duha svetoga, brzo će malaksati u tebi duhovni život, a ojačati putenost.

Tvoje veliko blago jest u slaboj, lomnoj posudi. Na ovo ti valja sada svratiti pozornost, pa ćeš najprije uviditi, da se možeš jako malo na sebe zanieti; i toga radi da se nesmiješ ničim ponieti, nego ostati u iskrenoj poniznosti. Nadalje lomnu posudu da nesmiješ izvrgavati pogibelji, naročito u odnošaju prama osobam drugoga spola. Glede toga evo samo nekoliko rieči iz poslanice sv. Jeronima na Nepotiana mlada svećenika: Omnes puellas et virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites, nec in præterita castitate confidas. Nec sanctior David, nec Samsone fortior, nec Salamone potes esse sapientior... Solus cum sola, secreto et absque arbitro vel teste ne sedeas. Ali za službu je muka. U tom je za svećenika čestoputa velika neprilika i prava pokora. Da bude čedna i marljiva i šutljiva i da se nepogospodi — težko je naći i težko uzdržati. Zli primjeri i zli susjedi brzo pokvare i ono, što je obećavalo dobro biti. Bolja je ipak bližnja rodjakinja nego-li druge. Nemože-li se onakova imati, onda treba da je bar osoba dobnija i podpuno neporočna. Periculose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis, veli sv. Jeronim. Familiarnosti nesmije nikakve ni biti ni vidjeti se. Svećenik, a osobito dušobrižnik ima sveto držati Jeronimovu izreku: Caveto omnes suspiciones, et quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur ante devita. Ponavljam: za valjanu i pristojnu službu velika je neprilika. Sasvim tim mora svećenik bezuvjetno čuvati čistu i svoju sviest i svoj glas. Ako bi imalo već jedno od dvoga postradati: tvoje gospodarstvo, a makar i tvoja osoba s nedostatka prikladne poslužbe; ili služba Gospodnja i spasenje duša porad tvoga griešnoga odnošaja ili samo sumnje: — neka slobodno postrada probitak materijalni i samo tielo! Nismo-li ostavili sve, da budemo jedino Gospodnji sluge? Ponieli smo i veće žrtve, ponesimo dragovoljno i ovu!

Criepna posuda bude još lomljivija, ako se neumjerenošću u jelu i pilu putenot bude množila i podjarivala. Apostol, koji je toliko za carstvo božje uradio i pretrpio (2. Kor. 11. 23—29.), koliko mi jedva možemo shvatiti, nekmo-li nasljedovati; komu je dakle tielo izvrstno rabilo, veli ipak za sebe: ja bijem i sužnjim svoje tielo, da prodičuć drugim nebih morda sám bio odbačen (1. Kor. 9, 27.). Tielo po razboritu postu i trudu biva sobom krepče, a ipak duhu božjemu podložnije; dočim ga gošćarije čine mlitavijim, a opet upornijim proti duhu, koji je u nama. Za vino i opojno piće u obće netrebam ni govoriti. Tko u tom nezna prave mjere, taj je propao; jer dočim putenost podpaljuje, zamračuje razum i napušta opreznost. Dodajem još jedno: Bojte se obilatih stolova, navlastito ako su česti, ako se uz njih dugo sjedi, i u mješovitu družtvu!

Što pako krhku posudu jača, valja tražiti, a to je svaka kriepost, navlastito svaka samozataja. Vrhunac pako svemu jest prava ljubav naprama Bogu i bližnjemu. Imamo za to, hvala Bogu, obilate sgode. Na ljubav prama Bogu imalo bi nas poticati veliko božje milosrdje, po kom smo, premda nevriedni, postali njegovimi slugami. Ugledajmo se i u tom na velikoga apostola naroda! (1. Tim. 1, 12—17.). On je nekada u neznanju progonio crkvu božju; ali čim je upoznao istinu i primio apostolstvo, služio je Bogu vjerno i požrtvovno do smrti (2. Tim. 4, 6—7.): mi smo usuprot poslie našega pozvanja nevjerni bili; morda crkvu božju žalostili, sablažnjivim životom duše, krvlju Gospodnjom odkupljene i nama povjerene, ubijali, i neprijateljem Kristovim služili kano mlat, kojim da biju njegovu vjerenicu. Ipak težka božja osveta još se nije na nas svalila! Hvalimo za tu bezkrajnu dugotrpnost i ljubimo već jedared svom dušom Onoga, koji nam ju je poklonio, te pregnimo svom snagom čuvati i njegovati njegovo stado! „Što jednomu od ovih malenih učiniste, meni učiniste“ (Mat. 25, 40.). Nevoljan je naš puk, i potreban baš otčinske pouke, bratske pomoći. Rodoljubjem mnogi se grade — mi pokažimo djelom i žrtvom, da nam je ona rieč usadjena u srdce!

Ali sve naše pregnuće i sva opreznost nebi nam dostatna bila, da u criepnoj posudi sačuvamo ono veliko blago, ako nas nebi držala premožna sila božja. Zato nam treba uztrajne molitve. Nije-li sám Gospodin rekao: Bdijte i molite se, da nedodjete u napast? Gledajte opet apostola! Premda je neposredno i nedvojbeno znao za svoje zvanje i za veliku milost božju, koja mu je dana: sasvim tim moli bez prestanka. I kako će drugačije onaj, koji si je sviestan, da mu je sve znanje i sva snaga jedino od Boga? I kako će vjeran i sdušan sluga i providnik (œconomus, dispensator, što smo mi) ni nemisliti na svoga Gospodara, nepitati u njega naredbe ni odobrenja, nepraviti s njim nikad računa! A to ti je, svećeniče, u molitvi, meditaciji, svakdanjem izpitivanju sviesti, čestu primanju sakramenta pokore, duhovnih vježbah (exercicija)! Pa zato molim i zaklinjem svakoga pojedinoga, da od ovoga svega nenapusti ništa, pače da sve vrši cielom revnosti, ako mu je stalo do čistoće i poštenja, ako mu je draga služba Gospodnja.

Bog se za spasenje ljudi služi ljudmi: vami za vaše stado: menom i mojimi pomoćnici za vas. „Suradnici smo božji“ veli apostol (1. Kor. 3, 9.). Pak vam obećajem, braćo, da ću ja s božjom pomoćju, poučati i opominjati, da ću koriti, gdje bi trebalo, da ću čuvati čast službe naše, vaše poštenje, i život stada Kristova, odagnav smradna najamnika, ako bi se takov našao. Ali zato molim sve arhidjakone i podarhidjakone, sve uglednije svećenike, da budu meni i vam iskreni pomoćnici: da budu „suradnici božji“, neprikrivajuć zlo, dok postane neizcjelivo, nego izpravljajuć i podižuć ljubezno, ako bi koji popuznuo ili pao (Gal. 6, 1—2.), a još radje i brže opominjuć vas

odbijajuć od pogibelji onom ljubavlju i onom energijom, koja negleda na ništa drugo van na spasenje brata svoga.

Eto vam miomirisna kitica iz krasna i zdrava cvietnjaka apostolova! Ubrao sam ju velikom ljubavlju za vaš ures, miomiris i ponos. Prihvatite ju onako, kako vam ju dajem, i čuvajte pomno u pameti i na srdcu vašem. Nestepite s nje nijednoga listića. Bit će vam, nadam se u Boga, predteča i jamac onomu sjajnomu viencu pravde (2. Tim. 4, 8.) koji da nam svima dao Gospodin naš, pravedni sudac!

---

# Viestnik.

Zagreb. Presvietli gosp. dr. Derenčin, predstojnik kr. vladinoga odjela za pravosudjuje dao je u „Nar. Novinah" od 8. o. m. sliedeću izjavu: „Pošto je moj odgovor u ime vlade na poznatu interpelaciju g. Šavora kako u javnih listovih, tako i inače dao povoda raznim tumačenjem te — kako se iz „Obzora" vidi — i neku uzrujanost kod jednoga diela katoličkoga svećenstva probudio, jer da je vlada na moja usta „u obranu i pod zaštitu uzela" pisca dotičnoga božićnjega članka „Agramerice", kojim se vjersko čuvstvo kršćansko vriedja, — nalazim se pobudjenim ovdje izjaviti:

Da je vlada u odgovoru svome na izterpelaciju g. Šavora poglavito onoj misli htjela dati izraza, da: nenazrievajući ona u poznatom članku i razlaganju g. dra. Bojničića kriterija kakovoga po ustanovah našega postojećega kaznenoga zakona kažnjivoga učina, nije držala niti drži shodnim takov sudbeno progoniti dati.

Da sam kod izraza te misli i namjere vlade u mojem odgovoru još za jedan korak dalje pošao i rekao: „da ja u njoj nisam našao ni rieči ni misli, koje bi mogle vriedjati ili ozlediti ičije vjersko čuvstvo", to je li moje osobno uvjerenje, koje pored „Obzorovih" članaka i danas gojim, jer u dotičnoj razpravi g. dra. Bojničića nevidim namjere upravljene na povredu vjerskoga čuvstva. (A objektivni učin? Odkada se on kod nas ne kazni? Ured.)

Nu nešto sam tečajem govora i razlaganja moga nehotice propustio izjaviti, na što sam od strane Nj. preuzvišenosti bana izrično bio upućen, da očitujem, a to je „da se je dotični božićnji članak dra. Bojničića Nj. preuzv. bana vrlo neugodno dojmio; da je ban radi toga t. j. radi uvršćenja toga članka u „Agrmericu", njezina urednika ukorio; i da će vlada u buduće strogo nad tiem bditi, da se takova šta više nedogodi."

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. Strossmayer promatra u ljetošnjoj svojoj korizmenoj okružnici encikliku sv. otca pape o Cirilu i Metodu. Preuzvišeni gospodin pokazuje: kako su sv. naši apoštoli Ciril i Metod propoviedajuć i šireć sv. vjeru Isusovu medju Slaveni — na što ih Bog već prvim početkom života njihovoga opredielio — cielom dušom i srdcem poglavito za jedinstvom svetim u crkvi božjoj težili, i tim svim nam primjer ostavili, koji sliediti imamo. A za tim, kako su sveti naši apoštoli upravo u tom svetom jedinstvu uviek tražili i našli svaku podporu i obranu proti progoniteljem i napastnikom svojim; kako su u tom jedinstvu uviek tražili pravo jamstvo za posebna prava, posebne povlasti i obrede, koje su u svete crkve medju Slaveni uvadjali, što je i opet nauk i opomena svim nam, da u istom tom jedinstvu tražimo utočište za sve posebne narodne naše želje i težnje.

— Mi se u nadi ne prevarismo. Našemu pozivu na prinose za gradnju novoga sjemeništa ima već odziva. Veleuč. g. prof. dr. Al. Šmit prinese 5 for., g. Stjepan Hrnčić, kapelan u Brdovcu 5 for. uz obećanje, da neće te nuždne stvari ni u buduće zaboraviti, nego će gledati, da se za to pribere štogod i u župi. Mi im vesela srdca na žrtvi ovdje javno hvalimo. Sigurni smo posve, da će nam se i budućiput jednako vesela sgoda pružiti. Uspomene iz najljepše dobe svakoga nas vežu o taj zavod. Tu si um bistrismo, tu srdce plemenismo, tu prijatelje stekosmo; tu se zanosismo mišlju u buduće si uzvišeno zvanje, i ne jedanput samo misao na život u sjemeništu tužne nas je razblažila, malaksale ojačila, ohrabrila, i mi se posla svoga oduševljenije, pa i uspješnije primismo. I to krasno obitavalište naše s velikoga je diela danas skoro ruševina. Pa da ga divnijega ne podignemo! Ne, stoput ne! Ako i živimo u težkih okolnostih, neka nam je volja jaka, odvažna, koja bi i veće kušnje podnesla!

— Pokladne lakrdije grada Siska postale su od njekoliko godina uprav sazblažnjive. Čini se, da njekim te njekim stanovnikom toga čednoga mjestanca ne ima zabave ni veselja, a da ne bude zapapreno porugom na razne crkvene osobe. Tako im se je htjelo ljetos narugati čak i uzoritomu gospodinu kardinalu, uz obligatne dakako poruge na niže svećenstvo, redovnike i redovnice. Čini se, da već njetko ne pomišlja na posljedice, koje je prije tri godine imala slična lakrdija. Ne bi sgorega bilo, da se sjeti na to još osjetljivije.

— Prečastni g. kanonik i opat, Franjo Husar, obće poznati darovatelj Crkvenskih crkva, poklonio je opet župnoj crkvi u Crkveni skupocjenu ljubičastu kazulu s pripadci, kakovom bi i svaka katedralna crkva ponositi mogla. — Na kom veledušnom daru izriču mu najtopliju zahvalnost župljani, i župnik. Od Boga mu plaća!

— G. Adam Blažević, kapelan Glinski postao je župnik u Krašiću, a g. Stjepan Hartman, kapelan pri sv. Mariji pod Okićem imenovan je pravim učiteljem vjere na dolnjogradskoj obćoj pučkoj školi u Zagrebu.

— Družtvo sv. Vinka Pavlova u Zagrebu imalo je tečajem minule godine 14 poslujućih članova, a 56 podupirajućih i dobročinitelja. Dohodci družtveni ljetos su

nješto veći bili, jer je družtvo dobilo zapise pok. kan. Muzlera 950 for. i župn. Filića 500 for. U svem unišlo je 2565 fr. 74 nč., od čega je potrošeno na raznovrstne potrebe mnogih siromaka 1580 for. 55 nč. Mi smo imali već višeput sgode, da to plemenito družtvo preporučimo. Neka je ono našim čitateljem preporučeno i ljetos.

— Za Bugarske škole milosrdnica u istočnoj Rumeliji nadalje preuzeše sv. misa gg. prof. Dr. Stadler 10 i Emil Strahinšćak, kapelan u Vrbovcu 10.

*Bosna-Hercegovina.* Pišu iz Rima Parižkomu listu „Le Monde": „Rimski listovi priobćuju iz Beča razposlanu viest, da je gotov čin, osnutak trijuh biskupskih stolica u Bosni i jedne nadbiskupije sa sielom u Sarajevu. Mogu vas uvjeriti, na temelju ubavjesti posve sigurnih, da je viest ova prerana. Istina je, da je sv. stolica započela o tom s bečkim dvorom dogovore, koji teku povoljno i hoće da se uzpostavi crkvena hierarhija u Bosni i Hercegovini. Nu do sada još nije došlo do konačnih i praktičnih odluka, jer se ponajprije gleda pronaći, odkud dohodci novim stolicam, da podignu i biskupska sjemeništa. U tom treba da sudjeluju zajedno sv. stolica, katolici Bosne i Hercegovine i vlada cara Franje Josipa, koja inače pokazuje najbolju volju, te je nade, da će se to zanimivo pitanje riešiti na skoro i to povoljno."

*Rim.* Na godišnjicu krunisanja sv. otca Leona XIII. pjevao je u Sikstinskoj kapeli sv. misu kardinal Alimonda, koji je medju kardinali u Rimu boravećimi prvi pozvan u sv. sbor od sadanjega sv. otca. Katolički listovi rimski zanosnimi riečmi pozdravljaju toga dana otca svih kršćana. Treća je godišnjica danas, piše *L' Aurora*, što je Leo XIII. krunjen papom. Svodovi Sikstinske kapele odjekivale su popievke slave i zahvale Bogu, koji htjede, da se crkva, netom lišena pastira preljubljenoga, tješi radi krunisanja nasljednika mu. Dok se je na žrtveniku prikazivala žrtva pomirbe i mira, s glasovi podvornika izmienjivahu se kajde zadojene preugodnim skladom i prodiraše k priestolju Svevišnjega zajedno s dimom tamjana, koji se razprostiraše, kao mističan zastor, po ogromnih slikah, u kojih je genij Buonarotti-a predstavio znakove vječnosti i bezkonačne veličine. Koga medju prisutnimi neganu duboko svetčani obredi, veličanstveno mjesto uz tolike uspomene i misli? Tu, na istom mjestu, gdje se bijaše posried obćenite boli sakupio malo prije sv. sbor k tužnomu obredu zadušnica imao se poslje sastati k izboru. Medju te zidine sidje duh sveti, da razsvietli pamet kardinalom sakupljenim u konklavu; odavlje izidje rieč, koja se prosu svietom brzo poput bljeska, da naviesti, da je prestalo udovstvo crkve Isusa Krista; u tom istom mjestu sjedio je na priestolu prvi put novi papa okrunjen. Sve ove uspomene, koje oživiše u jedan čas, obuzeše dušu posve i udahnjivaše hvalospjev radosti i blagoslivanja. Dan kakav je ovaj osvane svim vjernikom u čistom i vedrom veselju, a hvalospjev zapjevan u vatikanu opetovan je od jednoga kraja svieta do drugoga. — Sv. otče! Dostoj se blagohotno primiti vruće želje, kojimi ti svi katolici čestitaju treću godišnjicu tvoga krunisanja. Tri minule godine dostatne su bile, da tvoje vladanje uvrste u red najglasovitijih i najslavnijih. Razmatrajući sve namjere i djela tvoja, da pokažeš sklad dogme s razumom, vjere sa znanjem, slobodne vlasti crkvene sa svakim napredkom svjetovnim ti si nastojao donieti najkrepči liek prevelikim zlom, koja tište družtvo, pokazao si posve jasno, da izvan crkve ne samo ne ima spasa vječnoga, nego ni mira ni sreće zemaljske narodom. Mi ćemo se vruće moliti, da svetih namišljaja tvojih ne obmahnu naprezanja ljudi zlobnih, i da ti u tugah ne uzmanjka utjehe. Ti jači naše osjećaje sinovske ljubavi i pokornosti kriepeći nas apostolskim blagoslovom.

*Bavarska.* U Monakovu ustrojilo se je vrlo važno družtvo. Videći najme, kako je nećudorednost uprav zarazila medju mladeži sastalo se plemenitih muževa u kolo, da se brinu za mladež školsku, za djecu siromašnih roditelja, i da ju u prosto vrieme privode u mjesta, gdje će učiti, zabavljati se na korist uma i srdca.

* Čitamo u „Aurori": „Jučer u jutro (3. o. m.) siroma šenut čovjek, njeki Minetti, 55 godina star, malena stasa, prodje neopažen medju ljudmi, koji su polazili k obredom u papinsku kapelu, uzpne se za tim sve do soba državnoga tajnika, koji je onda bio u Sikstini, te unidje u privatnu sobu Nj. Uzoritosti kardinala Jacobinija. Tu se predomisli svući odielo, koje je nosio i obući kardinalsko počam od čarapa i cipela, pak sve do šešira i plašta, a za tim podje izravno (pozdravljan od gdjeke straže) u papinsko predsoblje, gdje ga prepoznaše i pod pazku uzeše. Kod njega se našao tek list jedan na kralja Humberta, a drugi na papu. Želio bi, da se proglasi svetcem jedan rodjak njegov, koji je prije 30 godina umro, i po čijem nadahnuću on da sve to čini.

## Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Maljkavić Saveta, učen. 4. razreda u Grubišnompolju. Dočkal Gjuro, profesor u nadbisk. sjemen. u Zagrebu. Miklini Stjepan, u Badličanih u Medjimurju. Suć Ivan, učenik u Stupniku. Janešić Franjo, trgovac u Adelsbergu u Kranjskoj. Premužić Viktor, u Belovaru. Soretić Antun, šumarnik u Zagrebu. Leskovar Mijo, u Bartolovcu. Milek Stjepan, obćinski pisar u Veleševcu. Makarević Ciprijan, u Gradištu. Bielovučić Ivan, pomorski kapetan u Janjini. Lžičar Slavoljub u Petrinji. Šušković Medved Ivan, u Čučerju. Ferlak Ivan, Mužić Blaž, Lepušić Blaž, svi u Čučerju. Despalj Jur. Pečarević Grga, Stipčević Šime, Gamulin Tadia, Jakić Ante, Bačić N., svi bogoslovi u Zadru. Bulić Pero, težak u Arbanasih. Smolčić Joso, težak u Arbanasih. Andrić Marko, posj. u Trstu. Staroveški Franjica, iz Plavića. Tomasović Miho pop, u župi u Dalmaciji. Zorković Jozo pop, u Zagozdi. Rako Stanislav Stjepanov, u Imotski.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 11.** U Zagrebu, 17. ožujka 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Bosna je bila od dugo vremena kršćanska, pače, izuzev kratak prelaz ka Grkom, bila je ona kršćansko-katolička. Godine 1141. bude banom Boris, a Bosna, koja se je skroz povratila od shisme i sdružila s crkvom rimskom, imala je za biskupa Vladislava, sa svojom biskupijom podvržena nadbiskupu Dubrovačkomu.[1]) Usvoji si ju za njeko vrieme skupa sa Dalmacijom i Hrvatskom Emanuel, poslie ju opet natrag predobije Bela III., koji pošalje bana Kulina, neka njom upravlja, o kojem papa Inocent u svojem pismu na Mirka kralja ugarskoga navodi raznih fakata, koji dokazuju, kako Kulin štiti heretike. Nadbiskup spljetski protjera iz Spljeta i Trogira mnogo Patarena, a Kulin jim ne samo dade utočište, nego i javnu zaštitu primivši ih u svoju državu s velikom čašću, i nazvavši ih per excellentiam kršćani, kao što su se u ono vrieme običavali sami Patareni nazivati. Inocent se poboja, da bi ti zlobnici, jer slobodni i zaštićeni, mogli okužiti cielu zemlju, i zato piše kralju, neka bi činio svoju dužnost te, neotjera-li ban ovih heretika iz svoje zemlje, heretike i samoga bana prognao.[2])

Nezna se za stalno, da-li su Kulina drugi prevarili, ili da-li se je, budući slabe sreće u varanju, odmah povukao natrag sa zločesta puta, kojim je bio udario; sigurno je, da je on podpunu slobodu dao papinskomu poslaniku Ivanu Kasamarskomu obraćati heretike, što je poslaniku sretno pošlo za rukom.

Medjutim nastanu u Srbiji velike razmirice izmedju dva brata Vukana i Stjepana. Čini se,

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 43.

[2]) Innocent. III.: Regest. Ann. III., ep. 3.

da je Vukan u Grka barem tražio štetno prijateljstvo. Sigurno je, da je Inocent dne 22. ožujka god. 1203. Vukanu pisao kano kralju odmetniku od crkve, te, dokazavši mu svjedočanstvi iz sv. pisma primat sv. Petra, spomene mu, kako Krist, povjeravajuć sv. Petru svoje ovce, da ih pase, nije nikakove razlike pravio izmedju ovih i onih ovaca, tako „te je morao shvatiti, da je u istinu izvan ovčarne Kristove, koji god se ustručava Petra imati za svoga pastira, jer koji god prezire ključe Petru povjerene, onaj si zatvara vrata kraljevstva nebeskoga, niti može izbjeći varkam djavolskim, koji neće, da ga u katoličkoj vjeri učvrsti Petar.“[1]) Inocenta je veoma bolio gubitak toga kralja, koji se je činio toli pobožan; zato ga izruči brigi nadbiskupa kaločkoga, da ga u katoličkoj vjeri učvrsti i s crkvom sdruži.[2])

Možda je to bio i uzrok razmirici izmedju dva brata, te Stjepan Nemanja III, za onda vjeran crkvi, godine 1202. podigne oružje proti bratu, koji je zakleo vjernost i podložnost patriarhi carigradskomu[3]) i koji je na to pristao, da bude vasal kralja ugarskoga. Nastala ta razmirica s kojega mu drago razloga, svakako Stjepan protjera ponajprije Vukana iz države, Vukan opet, sprijateljivši se sa Mirkom Ugarskim i dobivši od njega jaku pomoć, protjera

[1]) Pasce oves meas; non distinguens inter has oves et illas, ut ab ovili Christi se sciat esse penitus alienum qui beatum Petrum recusat habere pastorem, et qui claves ejus contempsit ipse sibi regni celestis januam intercludit, nec Satane potest cribrum effugere, qui per eum renuit in fide catholica confirmari. — Innocent. III.: Reg. Ann. VI. ep. 24.

[2]) Innoc. III.: Reg. Ann. VI. ep. 24.

[3]) Inocent III. davajuć nadbiskupu Kaločkomu vlast odriešiti od grieha Vukana i njegove drugove, piše mu: „Recipiensque ab eis reverentiam corporalem, illos auctoritate nostra suffultus ab obedientie vinculo, quo videbantur Patriarche Constantinopolitano teneri, denunties penitus absolutos. — Innoc. III.: Regest. Ann. VI. ep. 25.

drugi put Stjepana, koji se obrati na Kalojana, novoga cara bugarskoga, te dobije toliku pomoć od njega, da je natrag dobio priestol.[1]) Mirko, prije nego-li počme vojevati proti Stjepanu, koji se nije htio priznati za njegova vasala i koga je brat protjerao, obznani papi Inocentu, da bi mu drago bilo, kada bi zadovoljio molbi Stjepanovoj, koji je želio kraljevsku krunu; Mirko nije onda mislio na prava vrhovne oblasti, kojim je temelj stavio, jer se kruna nije davala vasalom bez privole vrhovnoga vladara. Protjeravši Stjepana pod izlikom da priteče u pomoć Vukanu, Mirko piše papi, da je, imajuć u svojoj vlasti Srbiju, na mjesto Stjepanovo postavio Vukana te da hoće onu cielu državu, za sada sebi podvrženu, privesti katoličkoj vjeri; a da mu nebi bilo nemilo, kada bi papa poslao krunu Vukanu.[2]) Inocent ga neposluhne van samo dielomice, a i sám Mirko promieni svoje mnienje, jer poslie dvie godine, premda je papa dopustio, da se Vukan okruni, nije se učinilo ništa, pače o krunisanju nije se više ni govorilo. Inocent s druge strane sjeti Mirka, kako je u drugo vrieme ista ta kruna zatražena od Stjepana, a poslie na molbu kralja ugarskoga, koji je mislio da ima pravo na Srbiju, da mu nije dana, premda su se prije, nedržeći ga protivnikom, u tu svrhu u Srbiju poslali poklisari.[3])

Nu medju dva pruća se brata umieša se medjutim monak Sava, njihov treći brat, te mu podje za rukom izmirit jih, možda razdielivši državu.

## VII.

(*Kalojan car bugarski — Kalojan i Inocent. — Papinski poslanici u Bugarskoj; nadbiskup Zagorski vrati se natrag u crkvu. — Papinski poslanici u Bosni; nadbiskup Zagorski zapriečen doći u Rim. — Trnovo priestolnica Bugarske. — Kardinal Leon od sv. Križa u Ugarskoj; krunisanje Kalojanovo. — Rat izmedju Latinjana, već gospodara carigradskih i Kalojana; konac Baldovina*).

Mogući prijatelj Stjepana Nemanje III. Kalojan učvrsti se nedavno na priestolu. On sa svojom starijom braćom Petrom i Ivanom Asěnom I. potiče od plemića bugarskih, koji vuku lozu od bugarskih careva; pa zato oni jako zamrze na Grke, koji su si usvojili njihovu domovinu; spasivši se u njekih tvrdjavah usried brda, kamo se novi gospodari nisu usudili ići, da ih potraže, sačuvali su oni barem njeku svoju samostalnost, čekajući na čas, kada bi mogli osloboditi domovinu i s nova zadobiti priestol svojih djedova. Zla grčka uprava i skupost, koje su se sdružile s drugimi opačinami kod bizantinskih careva, nisu dale dugo čekati na željan povod. Kada god. 1186. Isak Angjeo Komnenski nasliedi na carigradskom priestolu ubijena Andronika Komnenskoga, zaprosi za ženu kćer Bele kralja ugarskoga, a u isto vrieme izašalje ljude, koji da utjeraju nov namet medju Bugari izpričavajuć taj korak svojom ženitbom. Od više godina bio je taj narod potišten te je izgubio uztrpljivost i gledao je sbaciti sa sebe jaram; naraste mržnja i srčba tom prigodom, kada su carevi izaslanici, nenašavši ništa drugo, marvu odvukli ružeći orobljene gospodare i zlo s njimi postupajući. Onda Petar i Ivan podignu očitu bunu, poslie kako su zahman išli k caru moleći ga, da ih primi medju grčke vojnike te im dade što god zemlje kano vlastničtvo. Ivan Asěn, budući razsrdjen, počne oštro govoriti, i dobije ćušku na zapovied Ivana Sebastokrata. Vrativši se Ivan medju svoje, sabere ih pod oružje, navali na Grke, protjera ih sa svih strana; onda poslie razne sreće dovabi samoga cara u zasjede medju brda i tako ga hametom potuče, da se je s njekolicinom jedva mogao spasiti, ostavivši rukam neprijateljskim svoje šatore i sve dragocjene stvari svoje i svojih.[1])

Nu Ivan Asěn, utemeljitelj novoga niza bugarskih careva, kratko je vrieme mogao uživati svoju sreću, njega ubije njeki Ivanko, a onda pobjegne u Carigrad. Njega nasliedi njegov brat Petar; on lahko uguši bunu podignutu od sljedbenika Ivankovih, koji su bili osvojili Trnovo, podjarmi cielu Meziju i proglasi se carem Bugara i Grka. Petar uzme si za suvladaoca Kalojana, koji je poslie njegove smrti godine 1197. sám vladao.[2])

Kalojan vodio je mnoge ratove osobito proti Grkom, niti je ikada mogao imati Ugre za iskrene prijatelje, koji budući skloni Grkom sbog rodbinstva svojih kraljeva, nisu mogli ni po smrti cara bizantskoga zaboraviti na prigodu, kojom je Bugarska oteta Grkom.

Ivan Asěn i Petar htjedoše poslati njekoga od svojih k rimskomu papi, da se opet sasvim

[1]) Ducange (Illyr. vetus et nov. pag. 287) izpravljen od Assemana (Kalendar. VI. 36 et seq.) čitao je s malom pozornošću listove Inocentove; odatle dolazi, da je iz njih izvodio fakte drugče, nego-li bi bio smio.

[2]) Innocent. III.: Reg. VII. ep. 127.

[3]) Innocent. III. Regest. V. ep. 18.

[1]) Nicetas Choniates, pag. 236 et seq. — Georgius Acropolita, p. 113 et seq. — Assemanus: Kalendar. VI., 99 et seq.

[2]) Jireček: Gesch. der Bulgar. p. 225—230. — Grčki povjestnici različno su zamrsili te dogodjaje, niti je Assemanu pošlo za rukom sve ih razbistriti.

sdruže s katoličkom crkvom, da skroz razkinu savez sa grčkom shismom te dadu posvetiti svoj novi autoritet; možda oni i pokušaše poslati koga poklisara; nu, budući okruženi neprijatelji, uz skroz nestalnu državu i rat, nemogoše nikada toga izvesti.[1])

Kalojan, učvrstivši se na priestolu svojih djedova, pomisli na krunu, nu neobrati se u Carigrad, spominjuć se, kako su ju stari bugarski carevi dobivali od autoriteta puno častnijega, nego-li je to autoritet patriarhe bizantskoga, naime od rimskoga pape. Možda je držao takodjer za političku razboritost, ukloniti svaki grčki upliv u svojoj državi, te, prekinuvši svaki savez sa shismatici, s kojimi ni on ni njegova braća nisu više trebali prijateljevati, spasiti crkvu bugarsku od poniženja, kao što je bio domovinu spasio ob robstva. Svakako je sigurno, da se je Kalojan, kada je zasjeo priestol, pokazao sasvim sklonim napram rimskoj crkvi; glede toga pohvalio ga je jako papa Inocent III. i toj sklonosti pripisivao je on, što ga je Bog „uz ratnu buku i uz pogibelji oružja moćno branio i milostivo šitio raširivši granice njegove države.“ Hvalio se je taj kralj, da potiče od plemenite rimske porodice, te da se u njegovoj obitelji baštini ljubav napram rimskomu papi.[2]) Da ga u dobrih odlukah Inocent uzdrži, piše mu i pošalje mu nadpopa grčko-sjedinjene vjere Dominika Brindiškoga kano poslanika, da izvidi, da-li stvari tako stoje, te bi se smio poslati drugi koji odličniji poklisar.

Kalojana gane dobrota papina te je on papinski list smatrao veoma dragocjenim, a poklisaru izkaže svaku čast. Papi odpiše, kako se je veselio, kada je vidio, da je „sveti otac, kano dobar pastir i glava svih vjernika, imajuć volju sve kršćanske sinove crkve katoličke i apostolske sakupiti u jedno, išao tražiti i njega i njegove, premda tako udaljene.“ U triput gledao je Kalojan poslati svoje poslanike u Rim, i nije mu nikada pošlo za rukom; sada „motreći, kako se je sveti otac udostojao k njemu poklisara poslati, te ćuteći se ljubeznim sinom, pošalje k predragomu otcu Blaža, biskupa odabrana za Brandzuber, koji bi, vraćajuć se s nadpopom Brindiškim, Njegovoj se Svetosti zahvalio te duhovnomu otcu i papi ponudio prijateljstvo i podložnost.“ Buduć da mu je kašnje Inocent dao kazati, neka bi tražio što god želi, zamoli Kalojan medju ostalimi: krunu i naslov cara, kao što su to od rimske crkve imali stari bugarski carevi Petar, Samuel i drugi, kao što je to bilo ubilježeno u carskih pomenicah; za to je na uzdarje obećao, da će u svem i skroz slušati na svaku želju rimske crkve.[1]) Inocenta III. razveseli, što mu je poklisar bio tako liepo primljen; nu što se krune tiče, dane predjom Kalojanovim, dade papa izpitati papinske regeste, odakle se dokaže, da su u zemlji, u kojoj je Kalojan gospodovao, mnogi kralji bili krunisani od papa[2]), i da su za vrieme Hadrijana II. latinski svećenici izaslani u Bugarsku, kojim su Grci sbog nepostojanosti Borisove djelovanje zapriečili; i tako taj primjer nestalnosti učini Inocenta obzirnim, te on nije držao za dobro, poslati odmah kardinala kano poklisara; pošalje ipak svoga kapelana Ivana kano poklisara i vikara apostolskoga s pravom, da u cieloj državi Kalojanovoj izpravi, promieni i uredi sve, što god bude smatrao shodnim. Taj poslanik imao je takodjer nalog, da dade one zarediti u svećenike i posvetiti za biskupe od bližnjih katoličkih biskupa, koji su sposobni za biskupsku službu. Osim toga dobio je taj papinski poslanik nalog, da marljivo izpita stare knjige, koje Kalojan spominje, i pronadje istinu glede krune dane djedovom Kalojanovim.[3])

Činilo se je, da je Kalojan iskren, jer on odpošalje svoje poslanike na papu, i to nadpopa Dominika Brindiškoga i svećenika Blaža izabrana biskupa za Brandzuber[4]), davši jim svoj list i pismo preporučno od Bazilija, nadbiskupa Zagorskoga. Sám nadbiskup bio se je obratio od shisme na rimsku crkvu, a papa ga Inocent opomene, neka bi ostao postojan u sklonosti k svetoj stolici.[5])

---

[1]) Kalojan pisa Inocentu III.: „Quamvis fratres mei beate memorie jamdudum voluerint mittere sanctitati vestre, non tamen ad vos pervenire propter multos nostros contrarios potuerunt.“ — Innocent. III.: Reg. Ann. V. ep. 115.

[2]) Quod de nobili Urbis Rome prosapi progenitores tui originem traxerint et tu ab eis et sanguinis generositatem contraxeris et sincere devotionis affectum quem ad Apostolicam Sedem geris quasi hereditario jure. — Innoc. III.: Reg. Lib. II. epist. 266.

[1]) Nunc autem si placitum est sanctitati vestre nobis istud implere, quidquid imperio nostro duxeritis injungendum, illud ad honorem Dei et Ecclesie Romane complebitur. Calojoannes: Epist. in Innoc. III.: Regest. Ann. V. ep. 115.

[2]) Regesta nostra perlegi fecimus diligenter, ex quibus evidenter comperimus, quod in terra tibi subjecta multi reges fuerant coronati. — Innoc. III.: Regest. V. ep. 116.

[3]) Innocent. III.: Regest. Ann. V. epist. 116.

[4]) Innocent. III.: Regest. V. ep. 117.

[5]) Gaudemus et tuam prudentiam in Domino commendamus, quod Apostolice Sedis magisterium recognoscens scripsisti gratiam et benedictionem S. Cathol. et Apostol. Eccles. te sitire. . . Magisterium Sedis Apostolice recognoscens in nostra et Eccl. Rom. devotione persistas. — Innoc. III.: Regest. V. ep. 119.

*

Medjutim Ivan Kasamarski, poslanik pape Inocenta, prije nego se uputi u Bugarsku, sustavi se u Bosni, čekajući na sgodnu priliku, da mu bude put siguran. Kulin ban imao je u svojoj državi mnogo heretika, manihejaca, koji su onda bili poznati pod imenom Katara. Kralj ugarski bio je banu odmah naložio, da ima svoje zemlje očistiti od one kuge. Nestalna je bila vjera Kulinova, koji na prigovore kralja Mirka odgovori, da je one držao za katolike; nu drže-li se za sumnjive, da će ih njekoliko u Rim poslati, neka ondje o svojoj vjeri račun dadu. Da se stvari u Bosni izpitaju, poslao je papa nadbiskupa spljetskoga i svoga kapelana Ivana Kasamarskoga.[1]) Čim Ivan tu iztragu dovrši, otidje u Ugarsku, gdje ostane čekajući na poslanike Kalojanove, koji su za kratko vrieme imali na ugarski dvor doći. Za oto vrieme piše Ivan papi, neka bi povećao broj biskupa u Bosni, gdje je u cieloj Kulinovoj državi postojala jedna jedina biskupija, i te biskupije biskup bio je ne davno umro, i zato papi spomene, neka bi se čim prije pobrinuo za izpražnjenu stolicu.[2]) Što se tiče monaka i drugih heretika, to su oni prešli na vjeru katoličku, odrekli su se hereze položivši zakletvu u ruke Ivanove te su obećali, da će živiti prama zakonu katoličkomu.[3]) Kalojan prije nego pošalje poklisare svoje u Ugarsku, pošalje k papi Basilija, nadbiskupu zagorskoga, s darovi i pismom, koje je sadržavalo izpoviest vjere katoličke. Došavši Basilij u Drač, bude zapriečen od Grka ukrcati se na more i put svoj nastaviti; prinužden sustaviti se, pošalje u Rim Sergija i svećenika Konstantina. Već su i u drugo vrieme Grci sve svoje sile naprezali, da Kalojana predobiju na svoju stranu, te mu zaprieče, sdružiti se s rimskom crkvom; nu on jim nepopusti i stalan ostane, pače ne samo da nije htio prihvatiti, što su mu Grci nudili, da će mu dati posebnoga patriarhu za Bugarsku i carsku krunu, nego je on i jedno i drugo zatražio od pape.[4]) Inocent htjede prije porazgovorit se s nadbiskupom, koji se je zaustavio u Draču, i zato mu piše, neka bi došao po što po to.[5]) Basilij počeka osam dana, da-li će mu se za to pružiti sgodna prilika; Grci su bili uviek oko njega, a kada se je htio u ladju ukrcati, izbjegao je samo čudom pogibelji, da ga nisu bacili u more oni, koji su bili podmićeni, da ga ubiju.[1]) Otišavši iz Drača dospije u Kravatkor, odakle pošalje svoje poklisare k papi, nesaznavši poslie, da-li su oni u Rim dospjeli ili ne. Poslie kako je petnaest dana čekao, dobije pismo od Kalojana, koji ga pozove u Trnovo te ga o tom izviesti, da su papinski poslanici u Bugarsku nadošli; i tako otidje odanle, i bude mjeseca rujna u Trnovu.[2])

(Dalje će sliediti.)

[1]) Innocent. III.: Reg. V. ep. 110.
[2]) Joannes de Casamariis: Ep. in Innocent. III.: Reg. Ann. VI. ep. 140.
[3]) Dokumenat II.
[4]) Innoc. III.: Regest. Ann. VI. ep. 142.
[5]) Innoc. III.: Regest. Ann. VI. ep. 143.

---

## Iz koje je pokrajine bila kraljica Sabejska?

Kroz čitavu osminu bogojavljenja spominje se u časoslovu ime Saba, a sv. pismo pripovieda (3. Reg. 10, 10.), da je kraljica iz Sabe došla da čuje mudrost Salamonovu, kojom prigodom da je toliko mirodija doniela, koliko nikada nitko ni prije ni kasnije. Sv. pismo nespominje imena te sabejske kraljice kao što niti imena sv. trijuh kralja. Josip Flavij zove ju Nicaulis, Herodot Nitoeris, etiopski pisci nazivlju ju Malleda, a Pausania Lybillom. Isto se tako razilaze mnienja i glede pokrajine iz koje je ta kraljica bila, pošto su onda dva mjesta toga imena bila: Saba u Etiopiji (Meroe) i Saba u Arabiji sretnoj, danas Mareb (cf. Bibl. Geographie v. Dr. R. Riess). Cornelius à Lapide tvrdi, da je ta kraljica bila iz Sabe etiopske a dokazuje svoju tvrdnju tim, što je Gospodin Isus (Mat. 12, 42.) rekao, da je ta kraljica „s juga“ i da je došla „s kraja zemlje“, prema tomu dakle, da je pokrajina, u kojoj je ta kraljica vladala, morala biti jako udaljena od Jerusolima i da je Judeji ležala na jugu, a ta zemlja da je Etiopija u Africi, dočim je Arabija blizo Judeje i njoj više iztočna zemlja. Drugi je dokaz Corneliju što Etiopija obiluje zlatom tako, da su po izvješću Solinovu u okolici Meroe (Saba), iste negve iz zlata kovali. Treće, što su u Etiopiji žene vladale, koje se obćenitim imenom „Candace“ zovu, kao što se vidi iz Djel. ap. 8. pogl. u kom se pripovieda, kako je Filip pokrstio eunuka kraljice Candace. Abisinci i danas još drže, da je ta kraljica od Salamona u sv. pismu poučena bila i nje da je sa sv. sv. pismom upoznala, kao što ih je kasnije onaj eunuk upoznao sa zasadami kršćanske vjere.

Druga tvrdnja, da je rečena kraljica bila iz Sabe u Arabiji sretnoj, mnogo je vjerojatnija, dapače istinita. Baronius upravo tvrdi, da su ona tri kralja i ova kraljica Candace iz Arabije došla. Toj tvrdnji idu u prilog rieči sv. Jerolima (in Joël 3.): Sabaim gens trans Indiam dicitur, de qua fuit regina Saba, quae venit sapientiam audire Salamonis.“ Isto tako i Theodoret veleć, da je

[1]) Consilium acceperant projiciendi me in mare, sed eripuit me Deus tuaque sancta oratio — Basilius: Epist. ad Innoc. in Innoc. III.: Regest. VII. ep. 5.
[2]) Innocent. III.: Regest. Lib. VII. ep. 5.

pokrajina, koju Grci zovu Arabijom sretnom, pokrajina Saba, a njezin glavni grad da se zove takodjer Saba. I poganski pisci nazivlju Arape Sabejci te hvale tu pokrajinu sa izobilja tamjana i svakovrstnih mirodija, dočim se nigdje takova šta o Etiopiji nečita. Virgil pjeva: —

— — centumque Sabaeo Thure calent arae.
India mittit ebur, molles sua thura Sabaei.
Lib. 2. Georg.

Tibullus:

Urantur pia thura focis, urantur odores,
Quos tener e terra divite mittit Arabs.

A Plinius lib. 12. cap. 12. piše: Thura praeter Arabiam nullis, ac ne Arabiae quidem universae. In media ejus sunt Attramitae pago Sabaeorum, capite regni Sabosa, a quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera; Saba appellatur. Dr. Riess u svojoj geografiji izrično kaže, da je rečena kraljica u arapske Sabe bila crkva. Crkva u svom hymnu pjeva: Regem Deumque annunciant thesaurus et fragrans odor thuris Sabaei. — Arabija obiluje takodjer i zlatom; Strabo i Diodor Sicul (lib. 3. cap. 12.) pišu, da se je ovdje izkapalo komada zlata u veličini kestena a vrlo sjajno i čisto, tako da ga trebalo manje topiti nego-li ino zlato. S obzirom na to zlato govori ps. 71, 15.: Et dabitur ei de auro Arabiae. Nadalje laglje je mogao doprieti glas o Salamonovoj mudrosti u Arabiju nego-li u Etiopiju, jer brodovi Salamonovi, koji su u Ophir išli po zlato, gradjeni su u Eziongeberu, gradu i luci na crvenom moru, kamo su arapi poradi trgovine dolazili. Kraljica sabejska držala je spočetka Salamona za Mesiju, njoj i sv. 3 kraljem bijaše poznato proročanstvo Balamovo o mesiji kralju. Napokon se može i za Arabiju reći, da leži na jugu i na kraju zemlje, jer s obzirom na Judeju u istinu južnije leži, te ju samo crveno more od Afrike i Etiopie dieli. Herodot piše lib. 8. Ad meridiem ultimae regionibus quae habitatur, Arabia est, in qua sola omnium nascuntur thus, myrha etc. Zato i je rečeno, da je ona kraljica došla sa medje zemlje, jer Jeremija cap. 6. a Izaija cap. 43. nazivlju Arabiju „zemljom udaljenom" pošto je od Jeruzalema udaljena 606 francezkih milja. A da su nad Sabejci i žene vladale pripovieda Claudian:

Medis, levibusque Sabaeis
Imperat hic sexus, reginarumque sub armis
Barbariae pars magna jacet.

Saba, o kojoj je govor u osmini bogojavljenja, jest ona ista, iz koje je kraljica sabejska, najme Saba u Arabiji sretnoj. — γγ. —

---

## Svetkovanje nedjelja i svetaca.

**Priča za one, koji nesvetkuju dane Gospodnje.**

Živio nekoč pobožan neki muž, a bio veoma glasovit u svoj zemlji — možda najglasovitiji zviezdoznanac, buduć je sastavio prvi koledar. Dogodi se i posjetio ga za kratko vrieme ugledan gost. Došao je iz dalekih tamnih krajeva. Nitko nije ništa o njem znao. Bio je to sam djavao. Onaj pobožni muž opazio je to odmah na prvi pogled, akoprem za života nije još vidio duha paklenoga, a što da je on, nitko mu toga nije rekao. Nije ga se preplašio, a kadno se skromno prekrižio znakom sv. križa, nije ga se ni bojao više, dapače mu se smiešio, propitkivao, koj je uzrok prinudio djavla ostaviti svoje tajno kraljestvo i dati se u daleki sviet. Djavao mu se dugo vremena smjerno i duboko naklanjao, dok napokon ipak izjavi, da će zviezdoznanca za nešto liepo uprositi.

„Govori dakle iskreno, što želiš?" reče pobožni zviezdoznanac, koj se pustio kao da nezna, da djavao nije baš plašljiv i da kad bi mogao, uljezao bi s veseljem u nebo Gospodinu Bogu te pregledavao kako je tamo. Kod tih riečih nakloni se djavao još dublje i počme kao deklamujuć:

„Mili prijatelju, vjerujem, da si ti sada najučeniji čovjek na svietu, a u mom kraljestvu znade za tvoje ime i najzadnji i najludji moj podanik. Na zemlji hvale te svi mudraci, te isti kraljevi revnuju za tvoju slavu. Dà, i u nebeskom te kraljestvu dobro poznadu, buduć si prvi pronašao koledar. Ti si naime podielio sve dane u godini medju Boga i njegove svetce i svetice na njihovu slavu i čast. To je dakako krasno djelo, koje može omiliti kraljestvu svjetlosti; ali na mene si posve zaboravio, kao da ja u istinu ne bi bio kralj i vladaoc, pa u čitavoj dugoj godini nisi za mene naznačio ni jedan dan u koledaru, da me časte. To dakako nije liepo, nu te poštenjem svojim uvjeravam, da se to ni meni ni nikomu u kraljestvu tmine ne svidja ni ne mili. Hotio sam ti već odavna pisati svoje i sveobće negodovanje svega pakla o tom, te list poslati po svom vjernom pobočniku; ali buduć je tvoja osoba s učenosti na zemlji najznamenitija, to nisam smatrao nikakvim poniženjem, ako se u četir oka s tobom dogovorim. Tri puta molim te sada, da u svom koledaru naznačiš samo jedan jedini dan u godini, da ga meni na čast svetkuju. Jedan dan to nije nikakav gubitak za Boga vječnoga, ta malenkost neće Bogu ništa prikratiti, on bo takova što ni ne pozna, a ti ćeš svejedno kao i dosad ostati u njegovoj milosti, uz to možeš se zanesti jednom na obilnu mjeru moje dobrote, blagodarnosti i zahvalnosti. Do sada još nisam u nikoga ništa badava zatražio. Sada se ponizujem pred tobom i molim se kao diete, učiniš-li mi to ili možda — — — —" dalje nije govorio.

Zviezdoznanac dugo je slušao i mislio samo na to, kako je taj ništetni gost zaveo Adama i Evu u raju; pa da mu sada obeća i gore i doline, toga mu ne bi povjerovao, prevariti mu se neda ni za časak, dapače ni hip mu neće naznačiti u koledaru. Zviezdoznanac bio je u istinu veoma pobožan čovjek. Al' gle, šta je to? zviezdoznanac poče posmješkivat se i tim je dao djavlu nade, da će mu uslišati molbu i naznačiti mu u koledaru jedini taj zahtjevani dan, ali pod tom samo pogodbom, da za godinu dana kad opet dodje pogodi, koj je to po

prilici dan ili koj bi to bio, koga mu naznačit namisli. Djavao se umiri i nestane ga. Nu to je bilo samo u šali obećano, ali u istinu toga zviezdoznanac nije hotio učiniti, te zamisliti taj dan. Al se je veoma začudio zviezdoznanac, kad se je po minulom roku postavio djavao pred njega razigranim i veselim licem, te od vrata naklanjajuć se duboko rekao uzhićenim glasom: „o sladki moj čovječe, to nisam mislio, da ćeš biti tako dobar, prijazan i poslušan! Ja sam te prosio samo za jedan dan, a ti si mi naznačio petdeset i dva nedjeljna, a isto toliko i svetačnih dana! Čime da ti se na tom odužim?"

Zviezdoznanac sav strven reče djavlu, da mu tu stvar razjasni.

„Zar ti učeni čovječe ne vidiš i ne opažaš, da veliko množtvo ljudi, koji danomice Bogu služe, po nedjeljah i svetcih hrpimice grnu k meni i žrtvuju svoje duše na mojih veselih žrtvenicih? Ja mislim, da si ti te dane kao dane paklu, a ne Bogu posvećene naznačio u svom koledaru! Hvala ti, stostruka hvala!" Rekavši to, nestane ga. Pobožni zviezdoznanac veoma se raztužio, te u svom novom koledaru, koj je sastavio za puk, nije više naznačivao nedjelje i svetke velikimi i zlatnimi pismeni kao prije, nego crvenimi, da si ljudi prije i bolje upamte, da su to dani Bogu posvećeni, te da se tih danâ čuvaju svake službe djavolske, osobito one, koja se tiče stidljivosti i poštenja, od koje bi se morali zastiditi i zacrveniti u licu.

Pridajmo toj priči rieči psalmista Gospodinova, kojimi se gorko tuži na „nesvetkovanje dana svetčanih": Gloriati sunt, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuae posuerunt signa sua (Ps. 73, 4.), koje se imaju u istom smislu protegnuti i na naše doba, gdje takodjer samo po nedjeljah i svetcih slavi djavao sa svojimi privrženici divlje svoje orgije i to ne samo u napučenih gradovih, već takodjer — žalibože često i na selih. Čini se, da množina ljudi već ni nezna, da se griesi i nepodobštine crveno bilježe.

Iz českoga preveo St. Widmar.

## Dopis.

Zagreb. (*Preporuka.*) Odkad se je preporodila u našoj domovini ljubav za umjetnosti, počeli su našinci ukrasivati i svoje kuće i javne sgrade. Taj se ukus nije stegnuo samo na kiparstvo i slikarstvo, čijih su djela prilično pune i privatne i javne naše sbirke, već se je protegnulo i na ličilačtvo, osobito po stanovih i crkvah. Pomalo nestaje iz njih dosadanjih neukusnih mazila, ter vidjamo u njih i spretnijih likova i skladnijih boja. Ali do plastičnosti, koja jedina podaje život takovim tvorovom, nije se još dotjeralo, ter su nam i naličene stiene ravne poput dlana. Uzrok je tomu, što su naši ličioci ponajviše ili nevješti svomu poslu, ili preštedljivi s vremenom i poslom, težeći samo za većim svojim dobitkom. Ako se takova mazila i podnose donekle po sobah, ali se nesmiju nikako trpiti po crkvah, odredjenih za stan Svevišnjemu. Tu treba da vlada život i ukus. Svako je hvale vriedno, što mnogi naši župnici daju ličiti svoje crkve, jer se tim prištedi vrieme i novac za često bieljenje stiena, i oživljuju crkve stalnimi slikami svetaca, kadrih probudjivati vjerne na pobožnost. Ali se nemogu dosta oprezními učiniti župnici, neka za taj posao neuzimaju mazalaca, koji jim se po selih onako slučajno ili ponude, ili nametnu. Mislim, da ću takovim brižnim župnikom ugoditi, ako jim imenujem ličioca, na koga se mogu sasvim osloniti. Marko Antonini, rodom Mletčanin, a ličilačkim uzgojem Rimljanin, koji obično stanuje u Zagrebu, takov je ličilac. Taj mladi čovjek zaslužuje tim više povjerenja, što je svoje ličilačke nauke svršio u Italiji, domovini umjetničkoga ukusa, i što neprestano nastoji, da se što više usavrši po talijanskih uzorcih, koje svake zime u domovini svojoj proučava. Pače i sam čini razne pokuse, ter s radošću opažaš, kako svaki dan napreduje. Cilj njegova rada nije toliko novčana zaslužba, koliko umjetnički napredak. Zato netraži on od najamnika stanovite pretjerane ciene za svoj posao, već ju njemu ostavlja na volju, pak prama njoj vjerno izvede djelo. Pa kakvo djelo! Po ravnoj ti tavanici ili stieni nariše sumjernih likova, pak jih prama svjetlu i sjeni tako oživi skladnimi bojami, ter bi prisegao, da su to prave rezbe, sami basrielifi. Osobito zlato i svilu znade tako vjerno upriličiti, da gledalac i nehotice za njimi ruku pruži. Zato ga je i zagrebačko narodno kazalište uzelo za svoga stalnoga krasitelja; zato su ga i mnogi župnici upotriebili za ličenje svojih crkva, pa ga nemogu dosta nahvaliti. I meni je i prije i sada poslije potresa tako vjerno, ukusno i krasno naličio dvie sobe, da je milina u njih boraviti. Svatko, komu je do toga stalo, može se kod mene osvjedočiti o istinitosti mojih tvrdnja. Zato budi u interesu umjetnosti svakomu što toplije preporučen Marko Antonini.

Adolfo Veber, kan. zagreb.

## Viestnik.

Zagreb. Odmah poslje žalostne katastrofe, koja nas stiže 9. studenoga m. g. odredila je vis. kr. zem. vlada, da se sve potresom prouzročene štete na javnih i privatnih sgradah povjerenstvenim putem prociene. Na temelju tih procjena pronašlo se je, da je, izuzamši područje grada Zagreba, ukupna šteta 1,147.436 for. Napose je štete na crkvah, kapelah i župnih stanovih 426.950 for. Uzmemo-li štetu po crkvah Zagrebskih biti će ukupne štete u tom i do 800.000 for. Ogromna u istinu svota, što nas dosta zabrinuti mora. Istina je, na crkve se neće zaboraviti ni kod dielenja milodara, al što je to prema potrebi? Ne bi-li barem mi svećenici mislili i na tu silnu potrebu, naročito onda, kad od nas traže, da prinesemo štogod za posve svjetsku svrhu? G. kapelan Kostajnički pokazao nam je već put. Mi mu se odazivljemo sa 10 for. Vivat sequens.

— Ovih dana priobćio je statistički ured naš predbježne rezultate popisa žiteljstva godine 1881. Kako se razabire popisano je u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji u cielom 1,191.845 (od kojih 588.730 mužkih, a 603.115 ženskih); u hrvatsko-slavonskoj krajini pako 697.516 (354.355 mužkih, 343.161 ženskih). Ukupno u oba diela 1.889.361 (943.085 mužkih, 946.276 ženskih). Prema popisu od 1870. naraslo je pučanstvo za 51.163 ili 2·78%. Rezultat ovaj u toliko nas može razveseliti, što pučanstvo nije spalo, kako se je moglo bojati. Nu prispodobi-li se prirast kod nas s prirastom po drugih zemljah biti će ovaj rezultat dovoljan razlog, da se ozbiljno zamislimo, kako nam narod neće propadati. Jer osim Španjolske, gdje je godišnji prirast 0·35%, i Francezke, gdje priraste pučanstva na godinu za 0·23%, skoro su svuda rezultati povoljniji. Nam svećenikom poglavita će biti dužnost, da dižemo ćudorednost, da priučamo štednji, radnji i drugim socijalnim kriepostim, pak će zlu biti sve manje traga.

— Veleč. g. Dragutin König, župnik u Sisku imenovan je podarhidjakonom kotara Sisačkoga. — G. Blaž Tomašić, kapelan u Vel. Golici, postao je upraviteljem župe u Bukevju. — Premješteni duhovni pomoćnici: Nikola Milčić iz Maloga Tabora u Okić k BDM. Mirko Ptiček iz Sesveta (u Slav.) u Vel. Goricu, Andrija Ciprijan iz Pleternice u Gore.

— U Karlovcu, u kući roditeljskoj umro je 14. o. m. Nikola Špigelski, bogoslovac 2. godine, vrlo pobožan, uman i marljiv mladić. Pomilovao ga Gospodin.

— Na Rieci umro je 9. o. m. Božo Mihovilić, kanonik Senjski. Potanji dopis priobćiti ćemo budući put.

— Za gradnju nadb. sjemeništa priposla nam vel. g. Jos. Šavor 5 for., a prof. Gj. Dočkal 1 dukat u zlatu.

— Satničtvo grada Zagreba kao redarstvena oblast proglasila je naredbu od 28. pr. m. glede legitamacije. Medju ostalim veli se u naredbi: „. . . Osobitu pozornost imati će . . povjerenici svratiti i na sve to veći mah preotimajuće podržavanje toli po crkvenih kao i svjetskih propisih strogo zabranjena priležničtva (konkubinata), te se već sada svi oni, kojih se to tiče, ozbiljno pozivlju, da dosele podržavani konkubinat a tako i zajedničko stanovanje bez oklevanja razrješe; jer će se u protivnom slučaju s nemarnikom po previšnjoj carskoj naredbi od 20. travnja 1854. kao i po naredbi vis. kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 30. listopada 1875. br. 17.519. postupati i prekršaj podržavanja konkubinata na krivcu kazniti novčanom globom od 1 do 100 for., odnosno zatvorom od 6 ura do 14 dana, a osim toga prema okolnostim i izgonom iz ovogradskoga područja uz zabranu povratka sve dotle dok razlozi izgonu i nadalje postojali budu. — Glede svake strane žene, koja u gradu Zagrebu porodi nezakonsko diete, opazuje se tuj mimogred da će mati takova, kad ne bi u stanju bila sebe i dieteta si uzdržavati, prema naredbi vis. kr. hr. sl. dalm. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 25. ožujka 1880. br. 2011., ma i bila legitimacijom zavičajne oblasti svoje providjena, čim to njeno kao i dietota joj zdravlje, pak i doba vremena dopusti, svakako iz ovograd. područja u zavičaj svoj odpravljena biti.“

— *Civiltà cattolica* donosi u svezku 730. (god. 1880.) krasni govor, koji reče sv. otac Leo XIII. u svetčanoj audienciji dne 30. listopada 1880. katolikom Belgijanskim, kojim je na čelu bio njihov nadbiskup i metropolita. Iz toga govora vadimo sliedeću znamenitu izjavu: *Njegujte i sve više čvrstite, draga djeco, ovu zajednicu (medju biskupi i njihovim stadom); jer ako crkva pušta svojoj djeci podpunu slobodu djelovanja u stvarih, koje se tiču reda vremenitoga i izključivo političkoga, samo neka je to djelovanje udešeno po nazorih kršćanske pravedno ti i ćudorednosti, — ona hoće da odano poslušaju glas biskupa u svem onom, što se tiče interesa vjere, religije i spasenja duša. . . . . Neka Belgijanci ostaju pravi katolici i ipravi Belgijanci na putu, kojim su išli njihovi predji, pak će na taj način raditi za dobro domovine i vjere.*“

*Rim.* Nedavno pronašo se ovdje nov dokaz, da su narodi slavenski i apoštoli njihovi sv. Ciril i Metod od početka u zajednici bili sa sv. stolicom. U vatikanskoj bazilici čuva se vrlo stara i liepa slika na drvu sv. apoštola Petra i Pavla. Na veće svetkovine ta se je slika stavljala na grob sv. Petra, t. j. na oltar u konfesiji. Kad točnije razmatraš tu sliku razabrat ćeš pod likom sv. Petra i Pavla još dvie druge u malom naslikane osobe, a medju njimi treću, koja, čini se, da je papa. Narod pripovieda, da je ta slika još iz vremena Konstantinova, nu to je očevidno nemoguće, jer je na njoj napis rutenski ili slavenski, pa je vjerojatnije, da potiče iz IX. vieka, kad su Slaveni primili vjeru kršćansku. Znade se, da su u to isto vrieme živili sv. Ciril i Metod, pak se čini, da su ona dva malena lika baš likovi svetih ovih apoštola. Vjerojatno je, da su tu sliku donesli u Rim slavenski apoštoli, od kojih je Metod vješt bio u slikarstvu, kako dokazuje Assemani (De origine eccl. Slav. t. III., p. 45.). Ovo mnienje brani „*Voce della Verita*“, te ga podkrepljuje još njekimi dokazi. Sigurno je, da se od vajkada ta slika stavlja na grob sv. Petra. Sigurno je takodjer, kako Balan dokaza (vidi Kat. List br. 4. str. 27. o. g.), da je papa Hadrijan II. na taj isti grob stavio prievod sv. pisma na jezik slavenski, koji mu je darovao sv. Ciril. Znamenito je napokon, što je i straga slike drugi napis slavenski, nu ne može se točno pročitati, dok se ne skine okvir sa slike. Treći onaj lik, misli *Voce della Verita*, predstavlja papu Nikolu I., koji je u glasovitih svojih odgovorih dao Bugarom zakone vrlo udesene i vremenu i narodom. Taj papa i inače je po Slavene vrlo zaslužan. Da je to njegov lik slobodno je za zaključivati i odatlje, što mu je na glavi trokruna, a Moroni u rječniku svom kaže, da je baš Nikola I.

počeo nositi trokrunu, da ga ne drže manjim od patrijarha carigradskoga, koji je onda počeo nositi krunu.

*Franceska.* Komora franceska pokaza 5. i 7. o. m. opet, kako razumieva slobodu, koju da daje svim vjeroizpovjestim: 5. razpravljalo se o predlogu Benjamina Raspaila i drugova: „neka se ukine metropolitski kaptol kapelana sv. Genoveve, a Pantheon neka rabi opet u svrhu, koju mu namieni narodna skupština god. 1791.“ Crkvu sv. Genoveve sagradi Ljudevit XV. usljed zavjeta učinjena u bolesti. Prevrat namieni taj hram ukopu glasovitih i za narod zaslužnih muževa. Poslje je bogoslužje na čast sv. Genoveve opet uzpostavljeno, dok ga evo nakon raznih promjena ne naumiše opet ukinuti. Kad se tekom razpre i nebi izrično spomenulo bilo, da to traži revolucija vidio bi to svatko. Jer, kako sgodno dokaza biskup Freppel, predlog taj ne ima predmeta. U Parizu ne ima metrop. kaptola, van Notre-Damski. Ima kod sv. Genoveve sbor svjetovnih svećenika, koji ne sačinjavaju kaptol, nego se zovu kapelani sv. Genoveve, a njim revolucija i onako uzteže plaću iz državnih sredstva. Što se pako ukopa glasovitih muževa tiče, tomu ni sada ne ima zaprieka. Neka glava države odredi, neka obitelj pokojnikova dopusti, pak se tamošnji svećenici kratit neće, da pokojniku otvore grobnice sv. Genoveve. Nu biskup Freppel, koji je prije baš pri toj crkvi služio zna iz izkustva, da se obitelji obično krate ustupiti pokojnike, koji se sahranjuju uz ostale članove obitelji svoje. K čemu dakle ukidat u crkvi bogoslužje na čast zaštitnice Pariza, zašto vriedjat čuvstvo koli vjersko toli domoljubno naroda, koji sv. Genovevu štuje poput Ivane d' Arc i kao predstavnicu duše naroda. Uz sve to razlaganje, ma da je biskup Freppel pokazao, da su i po drugih zemljah crkve, gdje se glasoviti muževi ukapaju, posvećene štovanju narodnih zaštitnika, komora je ipak prihvatila predlog sa 306 glasova od glasujućih 450. Dva dana poslje toga razpravljalo se o predlogu Rameau-a: neka se ukine članak 15. dekreta od 23. prairiala XII. g. o grobljih, koji ustanovljuje, da se na grobljih skupnih za svaku vjeroizpoviest opredieli poseban diel, koji si ona po svojih obredih može blagosloviti. Proti tomu predlogu govorio je Ferdinand Boyer, a osobito vješto i jasno razložio je nauku katoličku o groblju i opet biskup Freppel. Ovakva skupna groblja vriedjaju načela, prava, sloboštine crkve katoličke, te ih osnivat može tek krajnja intolerancija, makar se govori, da ih osniva tek želja, da bude svim vjeram jednaka sloboda. Katolikom je groblje njihovo dodatak, nastavak, produljenje same crkve, te gdje je groblje oko crkve ono je odmah obezčašćeno, čim je obezčašćena crkva, i obratno; uprav zato istim obredom posvećuje crkve i blagosliva groblja. Groblje je crkva mrtvih! Tu nauku naučaju pape u svojih dekretih, obći sabori u svojih zaključcih, počam od Inocenta III., Bonifaca VIII., sabora Lionskoga, pa do danas. Tako uče i kanonisti. Groblje blagoslovljeno jest mjesto sveto, posvećeno, koje se ubraja s njekih strana stvarim crkvenim. A ritual rimski naredjuje, da se vjernik preminuvši u zajednici crkvenoj može pokopati samo u groblju blagoslovljenu. Istina je u Parizu i njekih drugih gradovih taj se zakon ne vrši. Nu sliedi-li odatlje, da se ni drugdje ne mora vršiti? Tu je već gotov čin, te katolici ne traže, da se on promieni, van se brane, da se svuda neprotegne, da se ne izvodi po općinah katoličkih, koje ga odbacuju. Sjeća za tim govornik, kako su dosadanji zakonodavci vidili, da je zahtjev katolika pravedan. Kao što po svojih načelih moraju oni imati posebnu crkvu isto tako mora im se dati i posebno groblje neće-li ih se progoniti. Odatle članak 15, koji je hotio zajamčiti svakoj vjeroizpovjesti slobodu i štovati njena načela, radi čega i odredi svakoj posebno mjesto u groblju. Promjenu pako danas ne traže ni druge okolnosti, ni protestanti, ni židovi, dapače ovi posljednji još najviše imadu razloga biti proti promjeni. Traže ju oni, koji se rado zovu slobodnjaši. A čudo je, kako ju i oni tražit mogu. Za života oni se od katolika tudje, njihovu vjeru zovu praznovjerjem: kako ne misle, da će obezčašćeni biti, ako mrtvi počivat budu morali uz one, čiju su vjeru i djela osudjivali! Želja za pomirbom nukala je zakonodavce, da izdadu i poslje pridrže onu ustanovu dekreta. Te želje nije mogla kasnije zaslužiti ništa. Strah, da bi se obće mnienje diglo proti svakoj promjeni opominjao je, neka ostave, kako je odredjeno njekoć. Hoće-li se sada to obće nezadovoljstvo izrazivati? Hoće-li se sada 37.000 groblja obezčastiti, jer je groblje obezčašćeno, ako se u njem pokopa ma i jedan samo inovjernik. Pri koncu svraća se na dokaz, temeljen na tom, što da su groblja vlastničtva obćine. Spomenuv, da se za uzdržavanje groblja ipak crkva brinuti mora i iz svoga namirivati troškove, dozove u pamet posljedice, koje bi iz ovakove premise sliediti mogle. I crkve su vlastnost obćina: da-li će po tom slobodno ih i po volji moći rabiti protestanti za svoje molitve, židovi za obrede, slobodni zidari za lože, a slobodnjaši za svoje skupštine? Prime-li se danas ovaj predlog, neće biti dugo, pak će doći red i na crkve. A dobro je da puk to sazna. Nu i ova je obrana u toliko bez uzpjeha, što je predlog ipak primljen. Koristiti će ipak, što je i opet razsvietljila komora namjere sadanje većine, koje ju vode u svakom pitanju, koje se ma kako tiče vjere i crkve.

*Ruska.* Nihilistom pošlo je za rukom prošle nedjelje, za čim su kroz desetak godina svakojakimi, baš užasnimi sredstvi išli. Car Ruski, koga je Božja providnost šest puta otela groznoj smrti, nije joj izbjegao sedmi put. Vozeći se prošle nedjelje u svoju palaču susretne njekolike drožke, iz koje su bačene dvie bombe Orsinijeve. Jedna raztepe kola i rani njekolike sluge, a druga odnese njemu obe noge, rani ga u glavu, u prsi, i u cielo dolnje tielo. Rane su smrtonosne bile, te on i izdahne kratko vrieme za tim primivši ipak sv. poputbinu u čas, kad je ponješto k sebi došao, pošto su liečnici gledali krv obustaviti i u gornji dio tiela ju navrnuti. Uzbunjen i raztužen narod prisiže već vjernost nasljedniku njegovu Aleksandru III.

Urednik dr. **Andrija Jagatić.** **Tiskom C. Albrechta.**

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 12.** U Zagrebu, 24. ožujka 1881. **Tečaj XXXII**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Medjutim Ivan Kasamarski dao se je bio na put i bilo mu je pošlo za rukom uz pogibelji i boj, koji je imao posvuda biti, unići u Bugarsku i doći do Kalojana, premda je upravo u ono vrieme biesnio divlji rat izmedju Kalojana i Mirka kralja ugarskoga, jerbo je ovaj, pod izlikom rodbinstva s Grci, držeći Kalojana za nezakonitoga posjednika, kušao osvojiti Bugarsku, i već je u istinu bio komad Bugarske osvojio, kao što se to može viditi iz pisma, koje pisa poslie Kalojan na Inocenta III., i u kojem se Kalojan tuži, kako je kralj ugarski navalio na pet biskupija, kako ih je oteo i dobra takodjer onih biskupa sebi prisvojio.[1])

Kalojan dobije od pape pismo, u kojem ga izviešta, da mu je svu želju izpunio, davši nalog kardinalu Leonu pod naslovom sv. Križa, da mu odnese kraljevske znakove, žezlo i krunu. Biskup Brandzuberski zamoli u ime Kalojana papu, neka bi ovomu dopustio kovati novce s kraljevskim likom, i to dopusti Inocent u znak podpune vrhovne oblasti. Papa poda nadbiskupom u Trnovu vlast, da smiju kruniti nasljednike Kalojanove, samo ako se ovi zakunu, da će biti vjerni rimskoj crkvi, ujedno odredi, da ti isti nadbiskupi budu metropolite a vlast da imaju primacijalnu nad svimi biskupi u Bugarskoj i Vlaškoj.[2])

Inocent piše Basiliju, da je crkvi u Trnovu dao privilegij primacije, odredivši, da istoga Basilija i njegove nasljednike imaju svi biskupi u Bugarskoj i Vlaškoj smatrati za primase ili

[1]) Pray: Annales regum Hungariæ, Vol. I. p. 189. Vindobonæ 1764.

[2]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 1.

patriarhe, jer ta dva imena imaju isto znamenovanje. Njemu i njegovim nasljednikom podielio je papa privilegij, da krune kralje bugarske; on je odredio, da se poslie smrti primasove u Trnovu nesmije nitko drugi dati postaviti na primacijalnu stolicu, van onaj, koji se za to odabere po odobrenom običaju; da se ipak svečano posveti za biskupa, koga za takova izaberu metropolita i drugi sufragani one crkve; da pomoćnik ima poslati poslanika na svetu stolicu te zamoliti plašt, a dobivši plašt da ima po propisanoj formuli papi položiti zakletvu, kakovu običavaju polagati primasi i metropolite. Umre-li pako koji od metropolita, podloženih primasu, onda ima primas, izpitavši prije zakonitost izbora, posvetiti izabranika te svoga poslanika sa poslanici izabranikovimi poslati po plašt, a onda napokon dobivši taj plašt, sám ga poslati izabranu metropoliti. Inocent takodjer odredi, da se od onoga vremena u buduće oni, koji se zaredjuju u svećenike i posvećuju u biskupe, pomažu svetom krizmom; toga običaja nije bilo u Bugara.[1])

Isti biskup iz Brandzubera, koga je Basilij u Rim poslao, izpovjedi pred papom, da ga nisu svetom krizmom pomazali, kada su ga zaredili; Inocent ga dade pomazati po Ivanu biskupu iz Albana, uz koga su bila još dva druga biskupa.[2])

Čim su do Kalojana došli papinski poslanici i ta viest, da se je odputio kardinal sv. Križa, da ga okruni, svečano podvrgne rimskomu papi sebe i svoju državu, davši poslanikom papinskim podpunu slobodu, da rade u njegovu kraljevstvu sve što god misle, da je za vjeru i za crkvenu hierarhiju nuždno; odredi, da patriarha, biskupi, kler i crkve budu podvrgnute rimskoj crkvi; obeća, da će uviek

[1]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 2.

[2]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 3.

biti vjeran svetoj stolici, te se obveže, da će istoj stolici duhovno podvrgnuti sve zemlje, koje god bude osvojio.[1])

Kada se Basilij iz Drača u Trnovo povrati, preda mu Ivan Kasamarski papinsko pismo, kojim ga papa imenuje primasom Bugarske i Vlaške, dne 8. rujna god. 1204. dobije plašt te u nazočnosti Kalojanovoj i raznih biskupa i državnih velmoža položi zakletvu vjernosti i poslušnosti. Poslie zamoli on od pape plašt za metropolite u Prislavu i Marici.[2])

Kalojan zatraži od pape, neka bi se patriarhalna stolica uzdržala za uvieke u Trnovu, i zamoli ga, da bi, jer je put dalek do Rima a i pogibeljan sbog čestih ratova, sám kler smio birati i posvećivati svoga patriarhu, da se tako svako zatezanje zaprieči. On zaželi takodjer, da Inocent, šaljuć kraljevske znakove, pošalje takodjer i privilegij ili akat sa zlatnim pečatom, da se za uvieke čuva u priestolnici u Trnovu; odatle bi on spoznao, „da se smatra ljubeznim sinom svete i ortodoksne crkve rimske.“ Postojale su njeke razmirice i priepori glede granica države sa strane Ugarske; Kalojan pripusti rimskomu papi i njegovu poslaniku, da ih oni kano obranici opredièle; molio je ipak papu, neka bi Mirka, kralja ugarskoga opomenuo, da Bugarom vrati njeke njihove zemlje, koje im je bio oteo.[3])

Jedva što je Inocent u Bugarsku bio poslao Leona kardinala sv. Križa, kano svoga poslanika *a latere*, da okruni novoga cara, već je o tom izviestio samoga cara, primasa, nadbiskupe, kler i puk bugarski, opominjuć sve, da dostojno primu kardinala, te mu puste slobodne ruke glede reforme, koju je imao izvesti.[4]) Kardinalu Leonu uruči formulu, kojom je trebalo onima dvama nadbiskupima predati plašt, za koje ga je Basilij bio zamolio.[5]) Medjutim znajući, kako je Ivan Kasamarski plašt predao Basiliju i od njega primio zakletvu po željenoj[6]) formuli, pronašao je za dobro, pismeno izviestiti o svem, što god je bilo učinjeno i što se još imalo od kardinala Leona učiniti. Papa pisa na nadbiskupe i biskupe ugarske: „Mi, reče, hoćemo poštovati narode bugarski i vlaški, koji se povraćaju k crkvi rimskoj, te hoteć jih poštivati duhovno i vremenito, šaljemo im kano apostolskoga poslanika kardinala sv. Križa, čovjeka obzirna, poštena, i nam osobito mila, da utvrdi one narode u sklonosti napram svetoj stolici.“ Prolazeć Ugarskom i Srbijom taj poslanik, bilo je od potrebe, da sve stvari uredi i razpravi, koje god je mogao; zato ga papa vruće preporuči kleru ugarskomu i srbskomu, da ga dostojno primu i s njim dostojno postupaju.[1])

Kardinal donosio je sa sobom krunu, žezlo i zastavu, o kojoj je papa bio rekao Kalojanu, neka bi ju primio i njom se služio u ratovih, sjećajuć se na muku Gospodinovu i na dužnost, da bude vjeran nauku rimske crkve te Bog jakost poda njegovoj mišici i u bieg utjera njegove neprijatelje.[2])

Leon bude liepo primljen u Ugarskoj i češćen na svaki način; nu u isto vrieme nije se Mirko ustručavao pokazati svoje negodovanje glede krunitbe Kalojanove. Sustegnuo se je ipak pred kardinalom, prama kojemu se pokaže veoma uljudnim, ljubeznim i prijateljnim na toliko, te se je činilo, da se je pred njim svoje kraljevske časti odrekao, samo da mu u svem zadovolji.[3]) Poslie kada je Leon odkrio namjeru, da će otići, dade kralj poslanikom krasnu pratnju, koja se naprvo pošalje, poljubivši ga rekne mu s Bogom, dade mu i veselo od njega primi obećanje osobitoga prijateljstva, i davši mu kraljevske darove ne samo da se nije protivio njegovu putovanju, nego je svojim poslanikom zapovjedio, neka bi ga častno sproveli u Bugarsku, obećavši mu, da će mu na granici dati uručiti pismo, koje treba da tajno ostane, prama kojemu bi imao gledati, da se učini mir s Bugari. Poslanik, nesluteći ništa zla, u družtvu s pratnjom kraljevskom dospije do blizu granice; nu kada se približi kuli Kevu pred Dunavom, prieko koga su ga velmože bugarski čekali, da mu počast izkažu, na jedanput zabrane mu ići napried, te mu se preko poklisara, netom nadošla, obznani, da nesmije niti on niti biskup bugarski, koji je s njim bio, Dunav preći, prije nego-li dovrši ugovor mira izmedju Ugra i Bugara. Kardinal o tom nehtjede ni čuti, držeći za nepristojno, miešati tako vremenite stvari sa duhovnimi, i misleći takodjer, da bi se svakako laglje dalo sporazumjeti, poslie kako on sám svoju misiju kod Kalojana dovrši. I tako nehtjede on odanle natrag se vratiti; nu oni ga zadrže kano sužnja, dadu ga čuvati od više nego tri sto

[1]) Dokumenat III.
[2]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 5. — Od onda do sada nezna se za druge nadbiskupe u onih mjestih.
[3]) Innocent. III.: Regest. VII., ep. 6.
[4]) Innocent. III. Regest. Ann. VII. ep. 8 et 9.
[5]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 11.
[6]) Dokumenat IV.

[1]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 13, 14.
[2]) Innocentius III.: Regest. VII. ep. 12.
[3]) Ita ut quasi deposita gravitate regali, universa conareris efficere que sibi crederes complacere. — Innoc. III.: ad reg. Hungar.; in Regest. Ann. VII. ep. 126.

osoba, zabrane pod najstrožimi kaznami svim na okolo prodati im ma koju stvar ili kakovu pomoć pružiti bud biskupu bugarskomu bud ikomu od pratnje kardinalove. O svem tom bude papa točno izviešćen, i on sbog toga ukori kralja te ga zapita: „Vajme! predragi sinko, gdje je kraljevska milostivost, vjera kršćanska, osobita ona sklonost, koju si kazivao da imaš napram nam i svetoj stolici?“ Još pridoda: „Bog oprostio onim, koji ti dadoše toli opak savjet, te htjedoše razdor sijati izmedju kralja i svećenika.“ Zapovjedi mu, neka bi nepravdu popravio, kardinala na slobodu pustio, njemu samomu poštedio bol, da ga kazni, jer, nemogavši pripustiti tolike smutnje, kaznio bi ga, premda bi ga za to srce bolilo.[1])

Mirko mišljaše, da ima dobar uzrok, što radi tako zlo; k papi pošalje viteza s pismom, u kojem veli, da mu sveta stolica mora biti osobito sklona sbog zasluga njegovih otaca; da Kalojan nepravedno zauzima zemlju, danu za miraz od grčkoga cara vlastitoj supruzi, sestri kralja ugarskoga, i da je on strašno opustošio Srbiju, podvrženu kruni ugarskoj; da Kalojan nema prava na nikakovu zemlju, premda si je on mnogu nepravedno usvojio, pa zato da se je čuditi, kako ga crkva tako brzo može u zaštitu uzimati, te ni nepitavši za savjet kralja ugarskoga, onoga usurpatora kruniti, otegotivši tim načinom još više očekivanu zadovoljštinu sbog nasilne usurpacije Zadra od strane Mlečana.

Inocent III. odgovori mu u pismu, koje je uzor blage jakosti i neprestrašive rieči: Ivan Kasamarski uvjerio je sa strane kralja ugarskoga svetu stolicu, da će se poklisarom poslanim u Bugarsku dopustiti prost i miran prolaz, kada budu onamo išli i odanle se natrag vraćali. Ako su djedovi kralja ugarskoga i bili skloni svetoj stolici, dobili su i oni od nje pomoć, čast i jakost; neka se i sam sjeti, kako mu je u početku njegova vladanja, kada mu je bila jako razrovana država, sveta stolica pritekla u pomoć, povrativši mir, te, bio taj mir kako mu drago stalan i utvrdjen, bilo bi željeti, da se bolje čuva. Prelazeć na ostalo pridoda: da mu se zahvaljuje, što je učinio na čast poslaniku, zahvaljuje mu takodjer, što je razpustio vojsku, koja je već sabrana bila proti Bugarom; tražio bi, da mu se zadovoljština učini glede uvreda, koje da su mu Bugari nanesli u Srbiji; nu što se tiče Kalojana, kano da si je on nezakonito usvojio zemlje za miraz dane ženi cara grčkoga, ugarkinji, i kano da je on posjeo mjesta, na koja nema prava, to mu „s dobrim mirom budi rečeno, da nepoznaje istine; jer su se u Bugarskoj u staro vrieme mnogi kralji izmienili, koje je sveta stolica okrunila, kano što su to Petar, Samuel i drugi, pošto se je kralj bugarski sa pukom bio obratio na propoviedanje onih, koje je papa Nikola poslao; nu poslie, kada su Grci zavladali, izgube Bugari kraljevsku čast i postanu robovi pod težkim jarmom Carigradskim, dok nisu dva brata, Petar i Kalojan, od porodice starih kraljeva, počela ne toliko osvajati, koliko natrag uzimati zemlju svojih otaca, te postala u jedan dan pobjeditelji velikih knezova i mnogobrojnih naroda. Neniečemo, da su možda na silu oteli koji komad zemljišta, nastavi Inocent, nu opetujemo za sigurno, da su velik diel zemalja na temelju očinskoga prava natrag uzeli; tako te mi nenamjeravamo Kalojana okruniti na tudjem već na vlastitom zemljištu, kao što su to naši predšastnici činili predšastnikom njegovim, i hoćemo, da on povrati zemlju, koju god nepravedno posjeduje, ali da i njemu drugi povrate zemlju, koju god oni nepravedno posjeduju, jer je i on tražio, da odlučimo što je pravo izmedju tebe i njega.[1])

Što se tiče djelovanja poslanikova, Inocent dokaže, kako se on nemože upotrebiti, da se mir učini, dok on, koji je toliko vremena bio u Ugarskoj, nebude koje vrieme boravio i u Bugarskoj, jer nebi mogao s uspjehom nagovoriti Kalojana, da prihvati ugovor, prije nego si nad njim steče autoritet, izmirivši ga s crkvom i njoj ga podvrgnuvši.

Mirko, videći, da mu snage nestaje, namjeravao je, svoga sina dati za kralja okruniti; nu po kršćanskom pravu onih vremena trebao je za to privolu papinu. Znao je Inocent, da bi silno na srce kraljevo djelovao strah, da će mu se uzkratiti ta privola, pa zato primetne: „Neka

[1]) Innocent. III.: Reg. An. VII. ep. 126.

[1]) „Sed tandem prævalentibus grecis, Bulgari perdiderunt regiam dignitatem, quia immo compulsi sunt gravi sub jugo Constantinopolitano servire, donec novissime duo fratres Petrus videlicet et Johannitius de priorum regum prosapia descendentes, terram patrum suorum non tam occupare quam recuperare ceperunt, ita quod una die de magnis principibus et innumeris populis mirabilem sunt victoriam consecuti. Non ergo negamus quin forsan aliquam partem terre violenter invaserint, sed constanter asserimus, quod plurimam terre partem de jure recuperavere paterno. Unde nos eum non super alienam terram, sed propriam ad instar predecessorum nostrorum regem intendimus coronare, volentes ut et ipse terram restituat injuste detentam et terra injuste detenta restituatur eidem cum ipse postulaverit hoc a nobis et de terris invasis faciamus inter se et ipsum utrique parti justitiam exhiberi.“

pomisli, kako bi primio viest, da se papa opre krunisanju njegova sina; neka sad uvidi, kako je papi, što se on opire krunisanju sina duhovnoga, i to sina, koji se skrušen vraća k otcu." Kao što su iz crkve izobćeni Mlečani i Francezi, što su osvojili Zadar, tako bi se kaznio i Kalojan, u slučaju ako bi se, dobivši krunu, ustručavao pokoriti se odluki papinoj glede razmirica, koje ima s Ugri. Zato neka više neoklieva, nego neka odmah na slobodu pusti kardinala i druge, ako još toga nije učinio.[1])

(Dalje će sliediti.)

## Smiešni prigovori proti sv. stolici.

(Razpravlja u ljetošnjoj korizmenoj okružnici preuzv. g. biskup J. J. Strossmayer.)

Ja bi ovim svršio nauk crpljen iz života svetih naših apoštola, da nisam često put medju nami na vlastite svoje uši slušao krive a kad što i smiešne prigovore proti sv. rimskoj stolici, na koje se radi same stvari obazrieti moram. Veli se naime: sad poslije proglašene nepogriešivosti papine sve je u crkvi samovolji izvrženo, proti kojoj se nikakvo osobito pravo il običaj obraniti ne može, a navadja se kad što smiešnim načinom u tu svrhu i težnja sv. rimske stolice za posjedom svjetskim, dočim se o Isusu zna, da je rekao, da kraljestvo njegovo nije od ovoga svieta, da je u goru sam pobjegao, kad ga je zanešena svjetina kraljem proglasit htjela. Ni jedan ni drugi navod nikakvoga baš temelja ne ima.

Što se prvoga tiče, najprvo valja opaziti, da slavenska rieč, kojom se mi barem ovdje služimo, da dotični nauk sv. majke crkve naime „nepogriešivost" izrečemo, nije točna. Ona bi lahko čovjeka neuka u bludnju zavesti mogla, kô da crkva uči, da sv. otac papa pogriešiti ne može, dočim nauk kršćanski veli: da zabluditi ne može, kad kano vrhovni pastir i naučitelj crkve svetčanim načinom nauk svete vjere proglasuje i tumači. Možebit bi rieč „nezabludivost" bolje prijala nauku kršćanskomu? Bilo medjutim tomu kako mu drago, nedvojbeno je: da se naukom o nezabludivosti papinoj, ništa novoga u crkvi uvelo nije. Crkva božja kao i sam vječiti zaručnik njezin nepromjenljiva je, ostaje danas, sutra i uvieke jedna te ista. Divni nutarnji sustav njezin nikad se razvrći ne može, jer je ona pravo otajstveno tielo Isusovo. Nezabludivost crkve i nezabludivost pape jedna je ter ista stvar, niti je ikomu na svietu dano razdvojiti u crkvi božjoj tielo od glave, niti glavu od tiela. Kad sveta crkva proglasuje i tumači nauk sveti, čini to uviek po ustih glave; kad glava to isto čini, crpi vječitu istinu iz istih svetih i nepromjenljivih izvora, crpi ju istim duhom opojena, kô i crkva sama. Kad sabor kalcedonski slušajuć poslanicu sv. Lava velikoga s' uzhićenjem kliče: „svi to isto držimo; to je prava vjera crkve božje; po ustih Lava sam sveti Petar govori"; tada po ustih papinih čuva crkva i štiti sviet kršćanski proti bludnji i prevari. Kad je Pio IX. u naše doba proglasio nauk o neoskvrnjenom začeću Majke božje člankom sv. vjere, onda to učini slieded svetu predaju, koja je od štale betlehemske počela ter se sve više i razgovjetnije razvijala sve do sv. Augustina, a od sv. Augustina do one zrelosti i podpunosti u našoj dobi, po kojoj je tako rekav svako diete kršćansko taj nauk na jeziku svom nosilo; učini to, pokle je svu braću i saučitelje svoje u tom poslu za savjet i svjedočanstvo upitao i cielim se korom biskupa okružio. — Posve je dakle krivo reći, da je crkva od jučer tako rekav nesnosljiva i samovoljna postala. Crkva božja u svom vieku ne samo skoro dvie hiljade godina broji, nego je početkom svieta i ona počela. — Bog je čovjeku, kad ga je stvorio i neumrlim svojim duhom nadahnuo, s jedne strane za tjelesni život, hranu i užiće u vidivoj naravi opredielio, koju sam njegov zakon uzdržaje i oplodjuje; s druge strane opredielio mu je baštinu vječitih istina, bez kojih neumrli njegov život obstajati ne može, po onoj vječite istine: čovjek ne živi samo o kruhu i pilu svakdanjem, nego o svakoj rieči, koja proizlazi iz usta božjih. Ovu posljednju baštinu, da se nigda u rodu ljudskom ne izgubi, čuva pod okriljem božjim od izkona sveta crkva. Njezini su sveti patriarke, od kojih je predaja do trojice arapskih mudraca dospjela i k jaslicama ih u Betlehem, da se vječitoj Istini u pûti i krvi poklone, privela. Njezini su bili u staroj Ateni i Rimu oni divni ljudi, koji su iskreno istinu božju vrhu svega tražili, čuvali, branili, širili i njoj za ljubav često put i sam život svoj žrtvovali. Njihove spise sveta majka crkva štuje, preporučuje i onom providnosti, koja majčinoj ljubavi odgovara, svuda u svoje učione uvadja, tim više, buduć se u njih kad što i samo došašće božje sluti i proriče. Njezini su u odabranom narodu žudinskom oni veliki proroci: Izaija, Jeremija, Ezekiel, Daniel i drugi, koji su divnim načinom vjeru u jedinoga Boga i svetu njegovu providnost čuvali i narod od svakoga zla i grieha, kano od očevidne propasti, odvraćali; koji su svjetlu zoru do samoga bieloga dana, koji nam je u Isusu osvanuo, i u domovini i u progonstvu naviešćivali, i zakon božji sa istinom svetom, kojoj se tvrdoglavi narod često opirao, tako mudro i postojano tumačili, branili i preporučivali, da im sviet ovaj u mudrosti, u značajnosti i svakovrstnoj veličajnosti ništa uz bok staviti ne može. Njezino je na posljedku zvanje Duhom božjim opredjeljeno, da onu svetu baštinu čistu i neoskvrnjenu do konca svieta uzčuva, koju je u dospjelosti vremenâ sámo vječito Slovo božje svietu darovalo i žrtvom svete svoje smrti posvetilo; onu svetu baštinu, koja sve stare zavjete potvrdjuje i novim blagom iz samoga bića i srdca božjega crpljenim popunjuje, koju je Bog sam jedinim temeljem i uvjetom spasa i višjega života svakomu čovjeku i sva-

[1]) Inocentius III.: Regest. Ann. VII. ep. 127.

komu narodu na uvieke namienio. — Nije crkva s toga nesnosljiva, jerbo ona uči: da je svaki onaj u crkvi božjoj, koji iskreno istinu božju traži, čuva, brani i u život prevadja, krv od krvi njezine i vlast od vlasti njezine: osobito pako ako zna i umije za istinu svetu štagodj žrtvovati i pretrpiti. — Pače sveta majka crkva štuje i visoko cieni i izvan svoga krila one plemenite javne i skromne duše, koje Isusa i svetu istinu božju iskreno ljube, traže, brane, šire i koliko je moguće s primjerom svojim potvrdjuju; jer sv. majka crkva uči i drži: da su te plemenite duše prava čeda njezina, pak ako i ne spadaju na tielo, spadaju na dušu njezinu. Sažaljuje pako, oplakuje i odsudjuje crkva one, koji u krilu njenu vlastitu krv svoju tako rekav izdaju i njezino srdce probijaju; koji domaće blago svoje lahkoumno preziru i na baštinu svetu u svakovrstnoj bludnji i smutnji navaljuju. O tih drži crkva, da ako i spadaju na tielo, ne spadaju ipak na dušu njezinu. Da što, da je po naročitoj volji i odluci božjoj najpreče pravo i osobita dužnost apoštola i biskupa svetu baštinu istina kršćanskih čistu i neoskvrnjenu do konca svieta čuvati, razvijati, tumačiti i iz nje zdravu i ne pokvarenu hranu za vas sviet crpiti, jer se oni Duhom svetim postavljeni, da u svetoj i nerazrješivoj svezi i slozi sa glavom svojom i pod njezinom vrhovnom vlasti i upravi crkvom božjom vladaju i vjeri Isusovoj onu stalnost i sigurnost daju, bez koje ona nipošto biti ne može. U crkvi božjoj kô i u svakom družtvu mora biti vrhovna moć i sudište, koja razmirice, koje su u toli širokom svietu dogodjaju, odlučnim i neopozivim načinom rješava. Narav pako same stvari i divni sustav crkve jamči nam, da su te odluke vazda mudre, pravedne i istinite. U crkvi je božjom upravo rukom sve tako u jedno spojeno, da prirodjenim pravcem jedno drugo veže, pazi, čuva, podupire i popunjuje tako, da se nigda zabluditi nemože. Kad sveti otac papa u riedkih slučajev.h sam kano glava crkve i vrhovni naučitelj kršćanskih naroda kršćanski koji nauk člankom vjere proglasuje, mi katolici držimo i vjerujemo, da je to nedvojbena istina Bogom objavljena, poglavito za to, jer smo uvjereni, da po ustih njegovih sam Petar govori, komu je Isus, kad ga je sinom Boga živoga proglasio, rekao: non caro et sanguis revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est — nije ti tu istinu odkrila krv i pùt tvoja nego Otac moj, koji je u nebu, — sam, velim, sv. Petar, koga je Isus vječitim i neporušivim temeljem crkve svoje postavio, komu je osobitim načinom ključe nebeske i pastvu ovaca i jaganjaca povjerio; ali tkogod sustav crkve pobližje poznaje, taj će priznati, da su izvori svete istine u crkvi tako jasni i razgovetni, da se u ukupnoj sviesti crkve Duh sveti vazda tako živim i neodoljivim načinom očituje, da nije ni pod samim čovječanskim vidom moguće, da vrhovni naučitelj crkve zabludi, kad iz tih izvora i iz sviesti crkve istinu kršćansku crpi, tumači i razvija. Krivo je dakle i posve nerazložito tvrditi: da se je člankom vjere o papinoj nezabludivosti u crkvu uvukla njeka vrst samovolje, od koje sviet predati mora, jer gdje Isus sam prebiva i gdje Duh sveti sa svijem ravna, tuj o nikakovoj na svietu samovolji govora biti ne može. Pod takovom tvrdnjom često se put sakriva najveća samovolja, koja bez ikakovoga razloga na slobodu svete majke crkve i na najbitnije pojave njezinoga neumrloga zvanja i života navaljuje. Istina je, bilo je u poviesti vremena, kad je sveta majka crkva veći upliv i u javne poslove država i naroda imala; ali nije si ona nikada tu vlast samovoljno pris/ojila, nego su joj istu sami narodi u svojih najvećih nuždah i potrebočah nametnuli, kojim nitko do crkve same u ono doba zadovoljiti nije mogao. Upliv crkve u ono doba javna je velika nužda i veliko dobročinstvo bio. Danas, o njekakovoj u tom obziru pogibelji govoriti, pravo je licumjerstvo. Danas ne imaju se države i narodi ništa bojati od svete majke crkve, nego mnogo više od vlastite razvratnosti i one svemogućnosti, koja se u sve i svašto mieša, i tako često i često put sjeme u samoj klici utamani, koje bi inače obilnim plodom urodilo. Danas se crkva po svuda skoro po svietu za svoju vlastitu slobodu i za slobodu sviesti ljuto boriti ima.

(Konac će sliediti.)

---

## Dopisi.

Sa Slavetića. (*Riedka svetčanost.*) Videć gdje Vam nitko nejavlja riedke svečanosti, koja se obavila 15. Veljače t. g. na ovom vrletnom mjestu, dozvolite, da ju orišem s ovo malo rieči. Rečena dana izpunilo se 50 godina, što je preč. g. Jakob Jambrečak postao župnikom na ovoj župi. Na kakovu je župnikovao za toga dugoga vremena, vidi se odatlje, što ga odlikovalo začastnom kanonijom, uresilo zlatnim križem za zasluge, povjerilo mu podarhidjakovanje u kotaru jaskanskom. Nu nije bio samo milenik višjih oblasti, već se pokraj inih dokaza pokazala i ljubav i naklonost prema njemu i susjedâ mu toli duhovnih koli svjetovnih tim, što se jih prieko 40 osoba u to neprijatno zimsko doba popelo na taj grdni brieg, da hvalu dadu dragomu Bogu i čestitaju vriednomu starini. Svetčaru u dubkom napunjenoj crkvi služili kod sv. mise gospoda svećenici, jedan od župnika govorio mu svetčano slovo a pobožni župljani povladjivali mu suzami-radostnicami. Riedka-li mi slučaja! Da uza tolika odlikovanja s gora, srdčanu ljubav susjedâ i župljanâ, uza petdesetgodišnje župnikovanje na ovoj briegovitoj župi — sveudilj brez duhovnoga pomoćnika! — doživiš starost od 78 godinâ, a kod svega toga bistar duh nepresahnuo, noge i ruke nemalaksale, niti lice prestalo cvietom cvasti. Što se je 15. veljače kićeno nazdravljivalo i na široko razplitalo, evo opetujem, da se i dalje čuje: Čestita dušo! Višnji Te i u napredak poživi, sebi na čast, iskrnjemu na uhar a Tebi na spas!

Beč. (*Osveta. Istiniti dogodjaj iz ovoga vieka. Napisao K. Želimir.*) Tako glasi članak na strani 77 zabavnika, kojim je hrvatsko čitateljstvo počašćeno skorih dana od „Hrvatskog doma“, literarnog družtva sveučilištne mladeži u Zagrebu. — Svakomu čovjeku urodjena je ljubav prama domovini mu, pa on i nastoji po mogućnosti, gdje je potreba, pomoći joj; a što imade i takovih ljudi, koji ne na korist domovine si i naroda, nego, žalostno je i reći, na štetu služe, njihovo zlo odhranjenje, požude itd. krive su, za što će oni jednom račun strogi dati, i to tim stroži, čim više štete nanješe. — Naš narod hrvatski i malešan i siromašan, tek se razvija, stoga koji čim možemo, dobrobit mu unapredjujemo, a kojim su sile tako slabašne, te nesmažu da u korist kakovu naroda prinesu, od srdca se sinovskim pietetom vesele, kada mogućniji članovi domovine štogod dobra učine. Tim načinom narod nam se za kratko vrieme dosta pridigao, što posviedočavaju mnoga i razna družtva literarna u Zagrebu, toj Ateni našoj. Medju njimi dobro mjesto zauzimlje „Hrvatski Dom“, u tom kolu je sveučilištna mladež, ta nada naroda. „Hrv. Dom“ imade osim redovitih, još i počastnih članova. „Hrv. Dom“ nedavno razasla predplatnikom, ima ih 1.200, svoj istog imena almanak, u kojem nalazi se članak omašan, brojeći 100 strana, a naslov mu je „Osveta.“

G. pisac dok je gimnazialne nauke pohadjao, uživao je stan i hranu bezplatno u samostanu franovaca bostonskih. Dobrih i zlih imao je časa. Za neugodnosti tuj doživljene osvećuje se pojedincem: gvardijanu, Jukundijanu učitelju, misnikom; Formušu i Konradu — lajkom. Gvardijana čitateljstvu predočuje kao pijanca, neznalicu, kartaša, pronevjeritelja misa, grubijana, lakomca, stege samostanske nemarnika. O. Jukundijan još žalostnije je kod g. Želimira prošao; a lajci Formuš i Konrad „dotjerali su do psa“, kako veli nar. poslovica: Osvadja bo ih onimi opačinami, za koje sv. pismo ozivlje one vrsti grieśnike canes. — Nu još malo više u osvetu segnuo je g. pisac, živahno predstavljajuć „zli život bivših bostonskih samostanaca.“ — A da bude podpuna osveta, njegovu peru neuteče ni jedan franovac. U obće veli **fratri su** Inocentu III. (papi) purgatorijske muke do sudnjeg dana dosudili“, čemu navodi uzrok: jer je spomenuti papa, kad mu je sv. Franjo predstavio regulu za potvrdu, rekao, to je za svinje. Pojedinosti nejma mu ni ondje, gdje govori o prosjakanju franovaca, pa i dodaje želju, da bi bolje bilo, nek učitelj svoju župu, t. j. u kojoj učiteljuje, oprosi. — Dok svoju osvetu izkaljuje nad franovci i u obće i napose samostana bostonskoga, služeći se najprostijimi izrazi i riečmi, na zadnjem listu svojeg članka malu iznimku čini; bosanske i dalmatinske fratre iz svoje osvete izuzimlje. — Nj. preuzv. biskup bosanski Josip Juraj položiv temeljnu svotu za zagr. sveučilište ili akademiju, namjeravao je koristit domovini svojoj; pred očima mu bijaše sreća narodna, a tako je i sa svimi onimi, koji su u kojem mu drago družtvu ili zavodu, na dobro domovine smjerajućemu, štogod doprinieli. Pa nuto, kako se može čovjek u nadi prievarit! — Mladež hrvatska, na kojoj će budućnost domovine ostati, sroči se u kolo proti jednomu izmedj najodličnijih katol. crkve zavoda, koj je i Hrvatskoj od velike u svako doba bio koristi! — Narod hrvatski pretrpio je u zadnje vrieme velike nesreće, sad poplav, sad tuču, zatim potres, pa dočim bi jedino imao prionut uz Boga, nek se nespomene grieha njegovih, hrvatska mladež barjak proti ćudorednosti diže, i u svoje kolo pozivlje narod svoj. To pako da nevodi k dobrobiti narodnoj, po sebi se vidi. — G. pisac dosta drzko na jednom mjestu veli, ovo nije napereno proti cielomu redu franovaca, dočim na drugom mjestu sam si protuslovi, govoreć o Surius-ovom djelu, u kojem su se **fratri**, jer je njihovu regulu smatrao prestrogom, po njegovom mnjenju, Inocentu III. osvetili. Tako-li se štuje čitateljstvo?! — Sve ono da je i istina, što g. Želimir — bolje mu dolikuje Rušimir — o franovcih prosto osvetljivo piše, njegovo je djelo opako, jer osveta, koju je izveo nad franovci, i koju proti ovim u hrvatstvu pobuditi radi, opaka je već u sebi. One vrsti književnost, u narodu korupciju pobudjuje, a gdje zavlada korupcija, nejma dobra narodu, a kakav je ovakovu posljedku izvor, iz kakva uma, kakva-li srdca može se to poleći, to napisati ustručava se pero moje. — Svakomu pravomu rodoljubu ohladniti će srdce napram „Hrvatskom Domu“, kad vidi da je to družtvo željeni cilj promašilo. „Hrv. Dom“ nije imao onakovih članaka primati u svoj almanak, ali pošto ga je usvojilo, pred hrvatstvom mora mu ciena pasti, bolje bo je i gladovati a živiti, nego sit se ubiti. — Valjda bijaše na umu „Hrv. Domu“ jedino to, nek se piše, pa kako i što bude, nu tako nesmije bit; tako se nekoristi domovini, akoprem mladež si umišljaje da sama ona domovinu ljubi. — Valja si najprije steći znanja, tek onda književnim radom narodu koristit. Ali ovaku upravu valjda g. Želimir il nije nigda čuo, il ju nije promozgao. G. pisac zahvalnost nesmatra kriepostju, jer vojuje proti njoj; u njemu se je ona nar. poslovica „odhrani sirotu — na svoju sramotu“ izpunila; franovci ga odhranili, on ih zato sad kao osvetnik ruglu obćemu izvrže! Nezna dakle on ni stiditi se! I „Hrvatski Dom“, kao i g. Želimir, stida nepoznaje, zahvalnost neciení, jer imajuć člana, najodličnijeg hrvatskog biskupa, da i Franovce, od kojih mu je jedan i svoje književno djelo poklonio, zahvalnost osvetom vraća. Takovu činu nebi smjelo ni spomena kod nas biti.

U kratko, „Hrv. Dom“ svojim almanakom u narodu skvarenost pobudjujuć, proti katoličkoj ideji i proti narodnjem napredku posluje, stoga svakoga hrvata, kojemu prvo katolička vjera, drugo narodni napredak na srdcu ležati mora, dužnost je „Hrv. Dom“ opomenuti, neka se mani stranputice, kojom je pošao, ili već, ako je dotlen

zabasao, da na čistac izaći te pravim putem hoditi neće mu se, uzkratimo mu svaku podporu, nek prestane bitisati. Iz dobre svrhe ove redke napisah, a Vi, veleučeni g. Uredniče! blagoizvolite im u „Kat. listu" mjesto ustupiti.

O. Franjo-Cvjetko Nedić,
licentiatus sv. bogos.

Rieka. († *Božo Mihovilić.*) U samostanu čč. oo. kapucina umre 9. o. mj. preč. g. prof. Božo Mihovilić, kanonik stolne crkve senjske. Još o božiću dodje pokojnik na Rieku k svojim vriednim prijateljem kapucinom, nebi-li možda promjenom zraka oporavio si zdravlje; al šušica svali ga u postelj, ter ga mučila, dok ga napokon sasvim neizjela; i on izsušen i izmučen u naručaju vriednih sinova „*del poverello d' Assisi*" preda prošlu sriedu (9. o. m.) u tri sata u jutro duh svoj Bogu svomu.

S njim gubi i Senj i Modruša revna i učena svećenika a kaptol senjski ljubezniva druga. Pokojnik rodio se je u Vrbniku na otoku krčkom 18. maja 1834., bogoslovne više nauke svršio je u Beču u Augustineumu, i od tad revno radio u diecezanskom sjemeništu kao prefekt, vicerektor i prof. biblijskih nauka. Zatim posta kanonikom senjskog katedrala, u kojem je često svojimi liepimi govori zanieo slušaoce. Cienio ga presv. biskup, suučenik mu, cienio ga i kaptol i svi što ga poznavali, a osobito cienili ga oni, što ga na smrtnoj postelji gledali uztrpljiva mučenika: nit se kad potuži, nit kad zahuka, već je na sve pripravan podnašao. Kad ga po drugiput posjeti iz Senja njegov prijatelj presv. prelat i opat Dr. Bedini, razveseli se, što još jednom gleda uz postelj svoju vierna druga i mila prijatelja, i začuv iz ustiuh prijateljevih, da mu je do brza umrieti, stisne propelo u ruke pak reče: „Gospode nek se vrši sveta volja tvoja." I odtad propelom u ruci kriepio se i njim sladio zadnje svoje čase. Gospodu neizmierno zahvaljivao, što umira u kući svetoj, ter govorio: „Bog moj bio mi je uviek dobar, cielo žiće pratila me blagodarna njegova ruka, a evo i na smrti dobar mi je i predobar, poslao me k dobrim otcem, koji me nastoje i gledaju bolje nô brata." A i pravo reče! Tà gostoljubivi kapucini nastojali ga svom brigom i požrtvovanjem, ciele duge noći probdili po dvojica uz njega, a kroz dan kriepili ga i zabavljali i nikad sama neostavljali. Tik sobice, gdje je ležao, nalazi se kućna kapelica, u njoj mu sad ovaj sad onaj otac sv. misu čitao i pričešćivao ga, i to ga jako veselilo, jer mogao iz postelje prisustvovat nekrvnoj žrtvi i toli se često kriepit kruhom andjelskim. Sve do zadnjega časa sačuva svoju bistru pamet, a kad mu vriedni i zaslužni starina o. Hiacint dušu preporučivao, pobožno ga gledao, pak čvrsto se uzdajuć u Onoga, koj ga izabra za slugu i uzvisi na svećeničku čast, izpusti duh svoj u mjesecu posvećenu sv. Josipu, odvjetniku sretne smrti. Istoga dana ranim već jutrom odpjevaše mu dobri kapucini zadušnice.

U četvrtak popodne bijaše mu sprovod, baš sjajan, predvodio ga preč. g. prepošt i opat Fiamin. Uz kolegialni kaptol rado gledasmo i vriedne starce preč. gg. modruške kanonike: Žuvičića, Žagara i Žanića. I čč. oo. kapucini pratijahu do hladna groba svoga pokojnika, i dva franjevca zastupahu trsatski samostan, i bieli sin sv. Dominika, propovjednik iz Bakra, doleti. Bližnji župnici Širola i Balas i svi domaći svećenici izkazaše svoiu odličnu drugu zadnju čast. Hrv. gimnaz. mladež na rieč svoga revnoga ravnatelja veleč. i veleuč. g. Slamnika pohiti, da uz lies nosi duplire. I mnogobrojna braća bratovšćine bl. D. M. od 7 žalostih sviećami u ruci moljahu se za pokojnikovu dušu. Za liesom idjahu brat pokojnikov i velm. g. financ. savjetnik Brusić, zemljak mu i prijatelj i mnogi drugi znanci. U koleg. crkvi odpjevasmo mu officium defunctorum a zatim sprovedosmo ga svi do sv. Vida, tuj okropismo mu mrtvo tielo i tužnim srdcem razstadosmo se s milim Božom, gojeć čvrstu nadu, da ćemo se opet sastat u dvorovih rajskih. A dotle mili pokojniče počivaj u miru, u svietlosti viečnoj uživaj naplatu za strpljeno pretrpjele boli!

A Vam, prečastni otci predstojnici i svi ostali sinci ubogoga i poniznoga franciska, kako da se odužimo, kojimi riečmi, da vam zahvalimo? Vrata vaša i srdca vaša uviek su otvorena svakomu svećeniku, svakom sgodom pokazaste koli nas ljubite, a ovom učiniste i više nô mogoste. S toga nemogu ino nego da završim riečmi, kojimi vam izza pokopa zahvališe, u ime svega svećenstva, zaslužni naši Nestori preč. gg. Žuvičić, Maršanić i Žagar: „Što pokojniku učiniste, svim nam učiniste, svi smo vam zahvalni, a Onaj, koj stostruko naplaćuje i čašicu vode, obilno nagradio trud, požrtvovanje i ljubav Vašu!" —

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup riešio je preč. g. Konrada Šnapa službe proarhidjakona kotara Zagrebačkoga, župnika prvostolnoga i penitencijara u prvostolnoj crkvi, te mu je namjestnikom u svih tih službah imenovao preč. g. Fr. Budicki-a.

— U našem gradu, koga znatno ošinu ruka Božja, kan da malo znadu, da smo već u polovini sv. korizmenoga vremena. Javni život barem sugradjana naših ne pokazuje tomu ni znaka. Ljetos dapače preuze mah koješta, čemu prije ni spomena bilo nije, ili se je tek iznimice dogadjalo, pa i onda uz prikor treznijega i uvidjavnijega gradjanstva. Ta sada kano da se uzeše natjecati naša družtva, koje će ljepšu zasnovati zabavu uz mrs i dakako ples. Ako je ikako moguće takve zabave moraju biti baš u petak. Mi kano da počesmo nasljedovati Faraona, koga onolike nevolje ne mogoše umekšati. Pa ako se i prizna kadkada, u prvoj navali zla, da smo griešni, a Gospodin pravedan (Exod. 9, 27.), zaboravlja se na to odmah, na pokoru i zadovoljštinu se ne misli, dapače izpunjuje se kod nas ono žalostno proročanstvo, da se huli ime Božje, koji ima moć nad udarci i nevoljami.

(Apoc. 16, 9 squ.) Promatrajući to mi se bojimo, da budemo gorko oplakivati morali tu sklonost na poganštinu. *Deus non irridetur*! I dok nije kasno molimo one, na koje spada, neka stanu tomu na put.

— „Nas ne može nitko obraniti; snami upravlja njeka viša moć“ reče car Njemačke ravnatelju policije Madaju rukujuć se s njim kratak čas poslje primljene viesti o užasnoj Petrogradskoj nesreći. Da je siedi starac dan prije bio u Zagrebu i čitao ovdješnji njemački list, gdje je rieč o nazorih njegovoga miloga grofa Moltkea, on valjda ne bi onako govorio. Izpred njegova duha pala bi koprena; mjesto čuvstva oštroumje bi njemu kazalo: ne ima više moći, ne ima providnosti. On bi se bio uvjerio, da Bog nije naš otac, koji nas zove, neka sve ufanje svoje u njega stavljamo, da nas on ne ljubi kao zenicu oka svoga, da on nije dobri pastir, koji se za nas, ovce svoje skrbi, ni prijatelj da nam nije, makar da je o tom tolikoput govor u knjigah sv. pisma staroga i novoga zavjeta. Svjetlo „moderne znanosti“ njega bi svakako prosvietlilo, ter bi on uvidio, što mu je do sada nejasno bilo: da svi narodi, i poganski moleći se i žrtve prikazujući nisu predpostavljali, da je nad njimi biće, komu je kriepost povoljna, a grieh nepoćudan, koga može čovjek ublažiti i milost njegovu steći! On bi bio požalio one, koji s Tertulijanom drže, da i ovakvo sablaznjivo pisanje o providnosti, te hulenje na ovaj nauk, da i to posvjedočuje, kako je duboko u narav usadjena ta vjera! Nu kako je na viest o Aleksandrovoj smrti raztužen bio gledao bi bez dvojbe, da onakvo svjetlo, kakvo je zasjalo u tom listu nikad više svietilo ne bi; on bi uzeo jedanput za vazda sgodu onakvim lučonošam, da u dosta tamnu noć vjerskoga neznanja ne unose još veće, pak bi urednika-židova maknuo s mjesta, na komu ne može da bude bez sablazni, bez velike poruge na kršćanstvo cjelokupnoga naroda hrvatskoga i njegovih vlastodržaca.

— Za gradnju sjemeništa upisa g. Josip Novaković, prof. i prefekat bogoslova 5 for.; g. Mih. Gašparlin, duhovnik 4 for.

— Promjene u djakovačkoj biskupiji: Preuzviženi gospodin biskup imenovao je prečast. g. Filipa Molnara, kanonika stolne crkve i sjemeništnoga ravnatelja prodirektorom lyceja. — Korizmene propovjedi u sjemeništnoj crkvi drži ljetos veleč. g. Bartol Ergotić prof. mudroslovja. Premješteni su gg. kapelani: Riesel Josip iz Jankovca u Retkovce; Pavao Žetić iz Retkovca u Vrbicu; Gjuro Sálay u Babinugredu.

*Ugarska.* Paragraf 12. zakona LIII.: 1868. ustanovljuje, da u mješovitih ženitbah sinovi sliede vjeru otca, a kćeri vjeru matere, te se svaki sporazumak ovoj ustanovi protivan smatra ništetnim. Isti zakon zabranjuje maloljetnika sve do 18 godina primati iz jedne vjeroizpoviesti u drugu. Novi kazneni zakon odredio je u §. 53. kaznu zatvora od 2 mjeseca i globe od 300 for. proti onomu, tko bi radio unatoč ovim zakonskim ustanovam. O tom kobnom §. 53. pisalo se već mnogo, te je uzoriti kardinal i primas posebnu okružnicu izdao prošle godine. Po ovom najme §. mogu katolički svećenici biti kaznjeni kada vrše dužnost svoju. Katolička crkva ne dopušta mješovitih ženitba bez obećanja, da će sva djeca biti krštena i uzgajana u vjeri katoličkoj. Traže-li takvo obećanje i krste-li diete mogu po onom § u tuženi i osudjeni biti. U Šopronu se takav slučaj već dogodio. Kapelan tamošnji po nalogu župnika svoga a na želju samih roditelja krstio je diete, komu je otac protestanat. Na tužbu pastora osudi oba katolička svećenika prva molba. Druga ih je doduše obtužbe riešila, ali je obrazložila svoju presudu dosta oportunistički. Sud ovaj ne smatra kažnjivim sam čin krštenja, jer zakoni državni ne brane službeniku jedne kršćanske vjeroizpovjesti krstiti diete druge kršćanske vjeroizpovjesti. Ne smatra kažnjivim ni upis djeteta krštenoga u maticu katoličku, jer da je svećenik u tom činovnik države, koji posvjedočuje poglavito da je diete rodjeno, a s druge strane iz upisa toga još nesliedi,da je to diete primljeno u broj katolika. — Ob ovoj oportunističkoj presudi viećali su nedavno ugarski kalvini, te sporazumno s luterani zaključiše saboru poslati molbu, neka se §. 53. tumači tako: svaki katolički svećenik, koji krsti diete rodjeno u mješovitoj ženitbi ima se kazniti i zatvorom i globom. Molbu ovu ustmeno su preporučili 12. o. m. ministrupredsjedniku Tissi odličnici jedne i druge sljedbe, ljudi u zastupničkih krugovih uplivni kao Lónyay, baron Vay i drugi. Istom sgodom govorilo se na sastanku kalvina o katoličkih zakladah (fundus studiorum). Već više godina izriču protestanti želju neka bi se te zaklade, svojina izključivo katolička, barem razdielile. Pošto je Nj. Veličanstvo prisegom vezano, da namienjuje te zaklade u svrhe samo katoličke, ta im se želja sigurno izpuniti neće. — Službeni listovi javiše 13. o. mj., da će još ovoga mjeseca biti saboru podnesena zakonska osnova o civilnoj ženitbi, što je Pauler prekjučer i učinio. Sada kad se drugud, naročito po Njemačkoj, diže uvidjavniji sviet proti toj inštituciji misle tamošnji zakonodavci i taj kamen smutnje baciti medju katolike.

*Njemačka.* Poslje smrti biskupa Paderbornskoga dra. Konrada Martina nije mogao kaptol u zakonitom vremenu od 8 dana birati kapitularnoga vikara. Svibanjski najme zakoni traže i od takovoga vikara prisegu, koje ni jedan katolički svećenik po savjesti svojoj položiti ne smije. Radi toga njeko je vrieme ta biskupija upravljana vanrednim načinom. Pošto pako lanjski srpanjski zakon dopušta, da se od te kobne prisege oprostiti mogu službenici crkveni zaprosio je kaptol Paderbornski sv. otca, neka mu i sada, prem je već zakonito vrieme izteklo dopusti birati vikara. Sv. otac, težeći svuda za mirom, rado je to dopustio, te je već i vikarom izabran muž vrlo štovan Drobe. Izbor je javljen, kako i prije svibanjskih zakona državnoj vlasti, koja je u Paderborn poslala svoga punomoćnika, da ugovara o upravi biskupskih dobara, kojimi je sve do sada upravljao povjerenik državni. Koliko se o tom svem javlja, država nije tražila prisege od Drobe-a, te je spremna i upravu dobara predati u kompetentne ruke. Dogodjaj ovaj već u sebi vrlo znamenit mogao bi za buduće dogovore sa sv. stolicom još znamenitiji postati.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 13.** U Zagrebu, 31. ožujka 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Mirko pusti na slobodu poslanika, i srdačno mu se za to zahvali papa[1]), koji je znao vlastita prava braniti plemenito, potištene štititi srčano i s poslušnimi postupati dobrostivo. Slavjani u Bugarskoj činom izkusiše, koli je veliku ljubav prama njim Inocent gojio, i koli velikom je znanošću branio pravo i čast njihovih kraljeva i prava njihovih naroda.

Preveseo bude dan, kada kardinal Leon iza toliko zapreka unidje u Bugarsku. S velikom svečanošću bude Kalojan okrunjen; kardinal blagoslovi krunu dne 8. studenoga godine 1204. i postavi ju caru na glavu, žezlo mu dade u ruku, pruži mu zastavu, a veselje Bugara bilo je neopisivo, vidivši, da im je tako posvećeno pravo i blagosovljeno uzkrisenje njihove domovine.[2]) Gdje su Grci najprije pomoćju barbara, onda pomoćju kneza razbojnika a napokon silom oružja upropastili carstvo slavjanskoga naroda i sam taj narod potištili, a da nije ni glasa podigao grčki patriarha na korist tih upropašćenika, ondje je rimski papa posvetio carstvo s nova uskrsnulo i riečitom rieči branio slobodu, koju je natrag dobio taj isti narod, te je podučio kralje veoma moćne i sebi drage, kako da štuju tudja prava.

Kardinal poslanik donese i Baziliju, primasu u Trnovu, pastirski prsten, bule, naputke papine, i pomaže ga dne 7. studenoga svetom krizmom i posveti ga za primasa, a poslie pomaže isti dan i dva metropolite i druge biskupe.[3])

[1]) Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 137.

[2]) Et universa Bulgaria atque Blachia et omnis imperii mei pertinentia valde glorificavit et sanctitatem vestram magnificavit. — Innocent. III.: Regest. Ann. VII. ep. 230.

[3]) Innocentius III.: Regest. Ann. VII. ep. 231.

Medjutim križari, razsrdjeni izdajom i nevjerom grčkom, sruše grčko carstvo i osvoje Carigrad. Kalojan, smatrajuć ih pogibeljnimi susjedi, piše papi i zamoli ga, neka bi im naložio, da nediraju u bugarsko carstvo, koje ih neće ništa uznemirivati; nu ako se oni, prezrievši njegov autoritet, usude njega napasti, onda da će se poslužiti oružjem, a papa neka mu to neuzme za zlo.[1]) Isto tako govori on i o Ugrih; on se je smatrao jakim, i nije se pokazivao spremnim, uvrede podnositi.

Nu novomu latinskomu caru carigradskomu dodje na pamet, da osvoji za carstvo one zemlje, koje je Kalojan natrag dobio, te osorno odgovori poslanikom toga Bugara: da je ovomu govoriti sa Latinjani ne kano kralj već kano sluga. Kalojan odgovori, da on s punim pravom posjeduje carstvo; da krunu ima od pape; hoće-li oni, poslužit se oružjem, da će i on izaći na bojno polje sa zastavom sv. Petra.[2])

Knezovi grčki, prezreni i uvriedjeni od poglavica križara, ponudiše se Kalojanu, i on, razsrdjen zahtjevi Latinjana, primi ih i obeća ih braniti. I oni pobune Traciju i Macedoniju, protjeraju Latinjane iz Drinopolja, pozovu Kalojana u pomoć, jer je Baldovin, sakupivši na brzo malu vojsku, pošao proti njim; medjutim postave po tornjevih zastave bugarske. Kalojan dopre do blizu grada, uznemiri neprijatelje; od

[1]) Eis scribatis quatenus distent ab imperio meo et sic Imperium meum nullum malum eis facit, neque ipsi nobis parvipendant. Si forte ipsi conati fuerint contra Imperium meum et parvipenderint eum et occidetur ex eis, non habeat sanctitas vestra Imperium meum suspectum, sed sint universa libera — Innoc. III.: Regest. Ann. VII. ep. 230.

[2]) Gesta Innocent. III. c. CVIII. — Sam Baldovin izpovieda u svojem pismu, da se je Bugarom reklo: „Quod pacem non haberent cum illo (Caloiohanne) nisi redderet teram ad Constantinopolitanum imperium pertinentem quam ipse violenter invaserat.“

njih napadnut odvabi jih, kamo je htio, spravi jih u nered i tako ih u tjesnac natjera, te su oni, uzprkos svojoj prevelikoj sili, ili mrtvi pali ili zarobljeni bili. I Baldovin bude zarobljen i u Trnovo odveden, gdje su s njim kano sa vladarom postupali, nu na koga su dobro pazili.[1])

Henrik, brat cara zarobljenika, izviesti papu Inocenta o tom žalostnom dogodjaju te ujedno obtuži Kalojana, da je potajno u savezu s Turci.[2])

Nu Inocent nepovjerova tim tužbam, spozna, da je Kalojan njekim načinom bio prije uvriedjen, te mu piše radujuć se kano „sjajnomu slavju, koje je slavio nad onimi, koji ga htjedoše jako uznemirivati.“[3]) Obeća mu izposlovati, da će ga odsele ostaviti u miru, i opomene ga, neka bi Baldovina pustio na slobodu i s njim se sporazumio u dobrom i istinskom miru, te ga izviesti o tom, da će Henriku pisati, neka bi prestao već uznemirivat ga. Pa zbilja to i učini, stavljajuć pred oči Henriku, kako bi mir i prijateljstvo izmedju obadvie države od velike koristi bilo po jednu i drugu državu.[4])

Nu Kalojan nastavi rat, održi pobjedu blizu Seresa, opustoši zemlje sve do Soluna. Ni Inocenta, koji ga je s nova molio, neka bi Baldovina pustio na slobodu, neposluša; nehtjede s Latinjani mir učiniti. On piše papi, da je on čvrst ostao u sklonosti k rimskoj crkvi i k svetoj stolici, te za to da je pripravan dati krv i život[5]); nu možda je imao nadu, da će osvojiti i Carigrad, pa budući da je bio ponosit sbog pobjede, nije se dao lahko sklonuti na mir, ni poslie smrti Baldovinove. O Baldovinu, tom nesretnom vladaru zna se samo to, da je poslie svoga sužanjstva na brzo umro; pripoviedaju se strašne stvari o koncu njegova života; nu dokazi tomu se nenavode, te ona pripoviedanja, dvojbena i onako, malo zaslužuju, da im se vjeruje, jer se ni medjusobno neslažu.[6])

Kalojan umre godine 1207. bez djece. Poslie njegove smrti zasjedne nezakonito na priestol

[1]) Qui ab eodem Johannitio satis, ut asserunt, pro tempore honorabiliter procuratur. — Henricus: Epist. ad Innoc. III. in Innoc. III.: Regest. Ann. VIII. ep. 131.

[2]) Henric: Epist. l. c.

[3]) Sperantes quod tu in devotione sacrosancte Romane Ecclesie matris tue proficere debeas incessanter, per cujus merita gloriosum acquisisti trimuphum adversus eos qui te nitebantur graviter molestare. — Innoc. III.: Regest. Ann. VIII. ep. 129.

[4]) Innoc. III.: Regest. Ann. VIII. ep. 129, 135.

[5]) Te in devocione Apostolice Sedis perseverare firmiter asseveras et si necesse foret caput exponeres pro eadem. — Innoc. III.: Regest. Ann. X. epist. 65.

[6]) To isto tvrdi i Hurter u svojoj poviesti Innoc. III. u svez. III. str. 33 i sl. izdanje Milansko 1858.

Boril, sin njegove sestre; dočim je Ivan Asěn II, sin Asěna I. morao pobjeći medju Ruse, da se spasi, a poslie se povrati, da pomoćju Rusa natrag dobije otčevu baštinu; i napokon, iza duge borbe, osvoji cielu državu[1]), a Borila uhvati i oči mu dade izkopati. Sada opet stane propadati carstvo bugarsko i Ivan Asěn obrati se na Grke i obljubi shismu; čini bo se u poviesti naroda slavjanskih, da se shisma i propast nedadu razdružiti.

## VIII.

*(Stjepan Nemanja III. kralj Srbski okrunjen od Honorija III. Kulin i heretici u Bosni. — Franjevci i dominikanci medju Slavjani, biskup Kreševski skinut sa svoje časti. — Ivan Ponsa biskup bosanski; pismo Grgura IX. — Misije u Bosni; manastiri. — Ivan Asěn II. car bugarski prija shismi. Asěn II. i Grgur IX.).*

Dok je Bugarska, jedva uskrsnula, s nova propadala, počela se je Srbija pod svojimi katoličkimi vladari dizati. Poslie kako je Sava svoja dva brata Vukana i Stjepana Nemanju III. pomirio, potraje ta sloga, pa kada je Sava god. 1208. donesao tielo pobožnoga otca svoga u Studenicu, i jedan i drugi dodju na grob otčev. Stjepan je možda kadikad naginjao ka Grkom; nu na svoju sreću imao je za ženu kriepostnu Helenu nećakinju Henrika Dandola, iskrenu katolikinju, koja privede na pravi put svoga supruga.[2])

Poslie smrti bratove jedva što Stjepan Nemanja III. zasjedne na priestol, pošalje odmah u Rim biskupa Metoda sa svojim pismom k papi Honoriju III.; u tom pismu veli, da „kao što svi kršćani papu ljube, štuju i otcem i gospodarom smatraju, i on takodjer želi zvan biti vjernim sinom njegovim i rimske crkve, i moli ga', neka bi mu blagoslovio krunu i utvrdio autoritet.“[3]) Papa Honorij III. blago primi poslanika i molbu i odredi, da ima papinski poslanik poći, da okruni kralja Stjepana.[4]) Nu, da nenastanu nove razmirice sa strane Andrije, kralja ugarskoga, koji si je prisvajao vrhovnu oblast nad Srbijom, Honorij poda Stjepanu naslov kralja Rašije. Stjepan bijaše prvi od Nemanja, koji je

[1]) Jireček: Gesch. der Bulgar. p. 243 et seq. Prag. 1876.

[2]) Ex suasione uxoris rejecto schismate etc. — Dandulus Lib. X. c. IV. part. 29; in Rer. Ital. XII. 340. — Stephanus Rassie Servieque Dux suasu uxoris sue neptis quondam Henrici Danduli ducis Venetiarum de schismatico fit catholicus. — Laur. De Monacis: Chron. de reb. ven. p. 152. Venetiis 1768.

[3]) Dokumenat V.

[4]) Thomas Archid. Histor. Salonit. c. 26 in Schwandtner: Rer. Hungar. Script. III. p. 574.

nosio krunu blagoslovljenu od pape, a zato se i nazva prvovjenčani. Krunu od pape zatraži ne samo Stjepan, nego i brat mu Sava, koji, vrativši se u Srbiju na opetovnu molbu svojih monaka, na molbu ortodoksnoga patriarhe latinskoga i cara carigradskoga, stane upravljati crkvom u Srbiji s naslovom patriarhe, a sa sjedištem u Ipeku.[1]) Ta dva brata bijahu katolici i pobožni; jednoga i drugoga štuju Slavjani kano svetce; i jedan i drugi bijahu bez dvojbe sdruženi sa apostolskom stolicom.

Iza svoje smrti ostavi Stjepan četiri sina, Radislava, Vladislava, Stjepana i Predislava; taj zadnji, sliedeći svoga strica, ode u monake, a poslie postane nadbiskup u Srbiji pod imenom Save II; poslie kratkoga vladanja svoga brata zasjedne priestol Stjepan, koji podigne Srbiju do velikoga blagostanja i sjaja.

Sa Srbijom graničila je Bosna, podvržena kruni ugarskoj a upravljana od bana Kulina, koji je, kako se čini, htio prijateljevati s heretici, nu poslie dodje on k sebi i pokazujuć se katolikom, podigne zemlju, kojom je upravljao, do velikoga blagostanja; preostane ipak uviek sjeme heretika, i oni svakom sgodom podignu glavu, kušajući prevladati domovinu ili ju barem uzbuniti. Nesrećom štitiše ih ponajprije Kulin, a poslie, što je još gorje, Daniel biskup bosanski.[2]) Dobro je bilo, što je crkva bosanska, čiji je biskup stolovao u Kreševu, podpala godine 1207. pod nadbiskupa spljetskoga. Poslie smrti Kulinove, Andrija, kralj ugarski, poda Cibislavu bansku čast u Bosni, odrešitu katoliku i izvrstnomu upravitelju, nu ni njemu nepodje za rukom sasvim iztriebiti patarene. Honorij III. pošalje dne 3. prosinca godine 1221. u Ugarsku svoga kapelana Akoncija i povjeri mu tu zadaću, da se bori proti heretikom u Bosni, koji su u raznih mjestih javno svoju bludnju izpoviedali.[3]) Kroz tri godine radio je Akoncij; iznemogao od posla svrši svoj život u tom apostolskom djelu, nu malo je koristio.[4]) Njegovim nagovorom borio se je proti heretikom Ugrin, nadbiskup kaločki, čovjek veoma revan, znanstven i silan duhom ne običnim. Papa Honorij III. zahvali mu se za sve, što je učinio, te ga opomene, neka bi nastavio svoj rad.[1])

Nu proti heretikom, i da se vjernici sačuvaju te neokuže, proizašla su ne davno iz krila crkve katoličke dva nova reda, koje su zaveli dva velika muža različna po poreklu, domovini, ćudi, običajih, nu užežena obojica ljubavju k Bogu, i neumorna u iztraživanju onoga, što je bližnjemu od koristi. Talijan Franjo iz Asisija i Španjolac Dominik osnuju s dopuštenjem i s blagoslovom rimskoga pape malu braću (franjevce) i braću propovjednike (dominikance). Ugrin kaločki shvati odmah, od kolike bi mu koristi bili oni kriepostni ljudi za oto sveto djelo, da naime pobijaju heretike, pa zato pozove dominikance u Bosnu. Nu dok su ti mirno sa religioznom blagošću propoviedali, nametne Ugrinu kralj ugarski dužnost, da heretike i silom podkuči, koji su se uz prietnje i preuzmožnost na mnogih mjestih podigli na oružje. Naviesti se križarna vojna, i toj se pridruži jedan od velmoža ugarskih.[2]) Kralj ugarski obeća Ugrinu, da će mu dati sve one zemlje, odakle bude protjerao heretike; nu njegovo poslovanje nije se moglo razprostrieti malo dalje prama srcu Bosne; zato pošalje Grgur IX. svoga poslanika Jakoba iz Pekorare u Ugarsku i preporuči mu, neka bi strogo izpitao razloge, sbog kojih hereza uzprkos svim naprezanjem neće da prestane. Poslanik pronadje, da je tomu glavni uzrok biskup u Kreševu, koji je pao u sektu patarena te skroz jedne misli bio s heretici. Možda u njega nije bila toliko opakost, koliko to, što je bio kratke pameti i neznalica; nu Grgur IX, jedva što je iz pisma Jakobova začuo za taj dogodjaj, odgovori odmah: „tvrdio onaj biskup ma kako, da je više pogriešio sbog toga, što je priprost, nego-li sbog drugoga čega, nu buduć da se u sličnih griesih malo razlikuju posljedice onoga, koji može biti prevaren, od posljedica onoga, koji vara[3])“, zato, hoteći odstraniti pogibelj, koja prieti dušam, odredjuje, da se onaj čovjek sasvim odstrani od uprave crkve bosanske, te da se njeki učeni i pobožni ljudi izaberu, koji da se posvete za biskupe u onoj pregolemoj pokrajini.

(Dalje će sliediti.)

---

[1]) Marnavit, Vita S. Sabae. — Farlatus: Illyr. Sacr. VII, 34. — Lequien: Oriens Christ. II, 319 et seq. — Assemanus: Kalend. V. 40 et seq. — Martinov: Ann. eccles. p. 43 et 231.

[2]) Farlatus: Illyric. Sacr. IV. 45 et seq.

[3]) Honorius III.: Regest. Ann. VI. ep. 69.

[4]) Thomas Archidiac. Histor. Salonit. c. 27, p. 577 i 29, p. 581.

[1]) Honorius III: Regest. Ann. IX. ep. 328.

[2]) Honorij III. ukori sina Margarite onda već carice carigradske, što nije išao boriti se, premda je na se uzeo križ. — Honorius III.: Reg. Ann. XI. ep. 466.

[3]) Quia non in peccato hujusmodi decipere vel posse decipi multum differt. — Gregorius IX.: Regest. Ann. VII. ep. 164.

*

## Veliki tjedan po starom zagrebačkom obredu.

(Od Ivana Tkalčića.)

Godine 1788. na 12. listopada obavilo se u stolnoj crkvi zagrebačkoj posljedni put bogoslužje po starom zagrebačkom obredu, koj je uz neke preinake bl. njezinoga biskupa Augustina Kažotića, početkom XIV. vieka, postojao u istoj biskupiji od dobe samoga njezina utemeljenja; a taj obred zamienio je tada rimski, kojim se i danas služimo.

O starom bogoslužnom obredu naše nadbiskupije dan danas vrlo se malo znade, a da mu spomen sasvim nehenja, uzeh si za zadaću u ovom našem crkvenom listu djelomice koju o njem iztaknuti; za sada pako progovorit ću samo o obredih u velikom tjednu, kada katolička crkva slavi ona uzvišena otajstva krvne žrtve spasa našega Krista Boga.

U koliko se je stari zagrebački obred lučio od današnjega, rimskoga, to će braća svećenici istom tada točno opaziti moći, kada ga stanu točno prispodabljati sa rimskim misalom, na koj ću se prigodom ove razpravice osvrtati.

Svečanost velikoga tjedna počimala se je već predvečerjem Cvietnice ili u subotu pred Cvietnicom, i to poslie podne. Kada se je u stolnoj crkvi izmolio Matutinum i Laudes, pohrliše kanonici, prebendari, klerici i ini puk prema Novoveškoj župnoj crkvi sv. Ivana, u sriedi koje ih već očekivalo dvanaest klerika, obučenih u biele rubače (albe), koji su predpostavljali dvanaest apostola, medju kojimi pako jedan se osobito iztaknuti morao kao izdajnik Juda, dočim trinaesti predstavljao bi Isusa. Kada je stignuo provod u novovešku crkvu, odpjevalo je svećenstvo poznatu nam pjesmu „Salve Regina“, a odpjevav ju krenuo je provod s pram kaptolu ovim redom: najprije idjahu klerici, ali ne u roketah, zatim apostoli, za ovimi pako dva klerika u kabanicah pjevajuć pred Isusom, koj je za njimi išao: „Gloria laus et honor tibi sit rex Christe, redemptor“, za Isusom išao je za tim biskup, te kanonici, prebendari, svećenstvo i pobožan puk. Kada je tako provod prošao kroz Novu ves i počeo ulaziti kroz gornja kaptolska vrata u kaptol, zapjevaše pjevači „ingrediente domino in sanctam civitatem etc.“ U sriedi kaptolske ulice bijaše za tu svečanost stavljena poveća kamena ploča, na koju stao bi Isus, jer ga ondje dočekala dva klerika držeća cvietove (palme) u rukuh i odpjevavši „pueri Hebreorum tollentes ramos olivarum obviaverunt domino etc.“ položiše mu cvietove pod noge, a za ovim opet ona dvojica klerika, koji idjahu u kabanicah u provodu pred Isusom odpjevav „pueri Hebreorum vestimenta prosternebant in via etc.“, prostrieše mu pred noge svoje kabanice. Kada se to svršilo krenuo je provod prema stolnoj crkvi, i obilazeć istu pjevahu podjedno „gloria laus et honor etc.“ U ulazu pako u crkvu zapjevaše opet „Salve regina“, a dok su to pjevali, stojao je Isus na podnožju velikoga oltara, a oko njega apostoli s jedne i druge strane. I tim se svršio ulaz Isusov u Jerusolim. Razumieva se da je za ružna vremena takov svečani ulaz izostati morao.

Na Cvietnicu u jutro prije nego se je izmolio treći čas (hora), morao je kanonik kantor ili njegov succentor prirediti sve, što je potrebno bilo za blagoslov cvietova, i to dva klerika, od kojih jedan nosio je u ruci palmu, a drugi knjigu obrednicu sa sv. moći. Poslie izmoljena trećega časa, obavilo se kropljenje (aspersio) sv. vodom, koje je pontifikant počeo sa poznatom antiphonom „asperges me.“ Obaviv kropljenje, poslie versikula „ostende nobis domine etc.“, odpjeva sljedeću molitvu: „Visita quæsumus domine plebem tuam, et corda sacris dicata misteriis, pietate tuere pervigili: ut remedia salutis æternæ, quæ te miserante percepit, te protegente custodiat. Per dominum etc.“ Izpjevav to počeo se micati provod iz crkve uz pjesmu: „Conclusit vias meas inimicus insidiator factus est mihi, sicut leo in abscondito replevit et inebriavit me amaritudine. Deduxerunt in lacum mortis vitam meam et posuerunt lapides contra me. Vide domine iniquitatem illorum et judica causam animæ meæ, defensor vitæ meæ. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.“ — Iz stolne crkve išao je provod na groblje župne crkve sv. Emerika (gdje je danas na kaptolu statua majke Božje), gdje je već priredjeno bilo cvieće i granje za posvetbu. Došav ovamo zapjevaju pjevači „Circumdederunt me viri mendaces, sine causa flagellis ceciderunt me; sed tu domine defensor vindica me. Quoniam tribulatio proxima est, et non est qui adjuvet.“ Zatim sliedio je vers.: „ne perdas cum impiis deus etc.“, a za njim ova molitva: „Adjuva domine fragilitatem plebis tuæ, ut ad votivum magnæ festivitatis officium, intercedente beata dei genitrice Maria, et corporaliter gubernata recurrat, et ad perpetuam gloriam devota mente perveniat. Per dominum etc.“ — Poslie toga sliedio je neposredno blagoslov cvieća i granja, i to ovom molitvom: Deus, qui hodierna die ad insinuandum nobis humilitatis exemplum, super asinam sedere et a turbis rex appellari voluisti: respice ad devotam populi tui humilitatem, ut quicumque palmis et ceteris frondibus laudi tuæ dedicatis in memoriam hujus venerandæ festivitatis devotus occurrerit, tibi judici venienti cum palma victoriæ et fructu bonorum operum securus occurrat. Qui vivis etc.“ Za tom odmah molitvom čitao je poddjakon čtenje (lectio) „venerunt filii Israel in Helym“, kako je to i u rimskom misalu. Nu ovo čtenje bijaše u zagrebačkom misalu dulje od onoga u rimskom, jer dočim u ovom ima samo sedam versa (Exodi XVI, 1—7), po zagrebačkom imalo ih je deset t. j. (Exodi XVI, 1—10). Za čtenjem odpjevao se odmah responsorij: „Collegerunt pontifices et Pharisei concilium etc.“ kako je to i u rimskom misalu. Poslie toga responsorija odpjevao bi djakon evangjelije, ono isto, koje je i u rimskom misalu, a neposredno odmah za odpjevanim evangjeljem, odpjevaše antiphonu: „Ante sex dies solemnis pasce, quia

venit dominus in civitatem Jerusalem occurrerunt ei pueri et in manibus portabant ramos palmarum et clamabant voce magna dicentes: hosanna in excelsis! benedictus qui venisti in multitudine misericordiæ, hosanna in excelsis."

Zatim sliedio je blagoslov cvieća i granja uz ove molitve: „Exorcizo te creatura florum et frondium in nomine Jesu Christi, filii dei, omnis spiritus inimici omnisque incursio demonum eradicare et explantare ab hac creatura dei, et ut hanc gerentes et ad gratiam dei festinantes, non inquietare, non illudere presumas interdico tibi. Per eum, qui vivit et regnat deus, per omnia sæcula sæculorum." — Druga molitva glasijaše: „Benedic domine quæsumus hos palmarum et olivarum ramos et præsta: ut quod populus tuus pia veneratione hodierna die corporaliter agit, hoc spiritualiter summa devotione perficiat, de hoste victoriam reportando et opus misericordiæ tuæ summo opere diligendo: humiliter etiam deprecamur ut prædictarum arborum germina ita sanctificare digneris, ut loca ad quæ deportata fuerint, sanctificata efficiantur, quo omnis iniquitas seu illusio dæmonum abscedat, et tua nos semper dextera protegere dignetur. Per dominum etc." Poslie ovih dvajuh molitva, zapjevaše opet inu antiphonu: „Cum audisset populus quia Jesus venit Hierosolimam, acceperunt ramos palmarum et exierunt ei obviam, et clamabant pueri dicentes: hic est, qui venturus est in salutem populi. Hic est salus nostra et redemptio Israel! Quantus est iste cui throni et dominationes occurrunt: Noli timere filia Syon, ecce rex tuus venit tibi, sedens super pullum asinæ, sicut scriptum est. Salve rex fabricator mundi, qui venisti redimere nos! — Poslie odpjevane antiphone, pjevane bijahu opet molitve za blagoslov cvieća i granja, a pošto su skroz različite od onih, koje se nalaze u rimskom misalu priobćit ćemo ih doslovce. Glasile su pako ovako: „Deus, cuius filius pro salute humani generis descendit de cœlis ad terras, et appropinquante passionis suæ hora Hierusalem venire in asino et turbis rex appellari ac laudari voluit, benedicere dignare hos palmarum cæterorumque frondium ramos, ut omnes, qui eos laturi sunt, ita benedictionis tuæ dono repleantur, ut hic et in futuro cum palma victoriæ et fructu bonorum operum valeat apparere. Per dominum etc." — „Deus, qui per olivæ ramum pacem terris nuntiare jussisti, præsta qæsumus, ut hos palmarum vel aliarum arborum ramos tua cœlesti benedictione sanctifices, ut cuncto populo christiano proficiant ad salutem. Per dominum etc." — „Omnipotens, sempiterne deus, qui dominum nostrum Jesum Christum hodierna die super pullum asinæ sedere fecisti, et populorum turbas vestimenta vel ramos arborum in via sternere et hosanna decantare in laudem ipsius docuisti, da quæsumus, ut illorum innocentiam ita immitari possimus, ut eorum meritum consequi mereamur. Per dominum etc." — „Deus, qui filium tuum unigeni tum proredemptione nostra dignatus es mittere in mundum, ut populum tuum ab initio in profundum peccati dimersum, a morte revocares ad vitam, et chyrographo lethali deleto, sanguine filii tui regnum gentibus innovares. Deus, qui dispersa congregas, et congregata conservas, qui populis obviam Christo ramos palmarum portantibus benedixisti, benedic etiam et hos ramos palmæ et aliarum arborum, quos famuli tui ad nominis tui benedictionem fideliter suscipiunt, ut in quemcumque locum introducti fuerint, benedictionem tuam consequantur, ut omni adversa valetudine effugata, dextera tua protegat quos redemit. Per dominum etc." — Po svršenoj ovoj molitvi zapjevao bi pontificant predslovje u „præfaciju" koja je ovako glasila: „Vere dignum et justum est, aequum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere, domine sancte, pater omnipotens, aeterne deus, mundi conditor, omniumque creaturraum mirabilis dispositor. Deus, qui inter ipsa mundi primordia, cum et nihilo cuncta conderes, ligna quoque fructifera et diverso usui congrua, terram producere jussisti, ac post maledictionem interdictæ arboris, universa nobis per obedientiam unigeniti filii tui in benedictionem convertisti, benedic etiam hos multigenerum arborum ramos, inter quos arbor olivæ, pingvedinis svavitate cuncta præcellit, per quam etiam cum mundi crimina diluvio quondam expiarentur effuso, columba ore ramum eiusdem deferens, pacem terris redditam nuntiavit; nec non et innocens turba spiritu sancto afflata, unigenito filio tuo domino nostro Jesu Christo, pro totius mundi salute passuro obviam currens, palmarum et huius arboris ramos excidens, ac vestigiis eius substernens, iam quasi triumphatorem devicto mortis principe ostendebat. Te igitur domine suppliciter deprecamur, ut qui annua devotione eiusdem redemptoris nostri sacratissimam passionem prævenire nitimur, ipso adjuvante, palmam victoriæ tenentes, atque oleo misericordiæ intrinsecus refulgentes, in eius sancta resurectione premium vitæ et immortalitatis coronam accipere mereamur. Per dominum etc." — Svršiv pontificant prefaciju pokropio bi blagoslovljenom vodom cvieće i granje i razdielivao bi ga medju prisutne. Dok je trajalo ovakovo razdieljivanje pjevahu pjevači ovu antiphonu: „Fulgentibus palmis prosternimur advenienti domino, huic omnes occurramus cum himnis et canticis glorificantes et dicentes: benedictus dominus. Occurrunt turbæ cum floribus et palmis redemptori domino, et victori triumphanti digne dant obsequia; filium dei olim gentes prædicant et in laudem eius voce tonant per nubila hosanna." Poslie izpjevane ove antiphone, sliedila je zaključna molitva: „Omnipotens, sempiterne deus, qui Christi filii tui beata passione nos reparas: conserva in nobis opus misericordiæ tuæ, ut in huius celebritate mysterii, devotione perpetua vivamus. Per eundem dominum etc."

Izmoliv pontifikant ovu zaključnu molitvu krenuo je provod sa groblja sv. Emerika prema franjevačkoj crkvi, pjevajuć putem antiphonu: „cum appropinquaret dominus Jerusolimam", onako, kako se ista nalazi i u rim. misalu.

U svetištu franjevačke crkve, očekivalo je provod dvanaest klerika (dvanaestorica apostola), obučenih u albe, i to u redovih dva po dva, i kada je prispio provod u franjevačku crkvu, ponajprije morali su pjevači pred glavnim žrtvenikom sv. Franje odpjevati ovaj responsorij: „circumdederunt me viri mendaces, sine causa flagellis ceciderunt me, sed tu domine defensor vindica me. Quoniam tribulatio proxima est, et non est qui adjuvet.“ Zatim sljedila je antiphona: „Spes nostra, salus nostra, honor noster, o benedicta trinitas.“ A poslie ove antiphone, odpjevan bje versiculus i responsorium: „benedicamus patrem & filium etc.“, a za tim izpjevao bi pontifikant molitvu na slavu presv. trojstva: „Omnipotens, sempiterne deus, qui dedisti nobis famulis tuis in confessione etc.“, kako se nalazi ista u rimskom misalu u votivnoj misi de Ss. trinitate. Poslie te molitve krenuo je provod prema stolnoj crkvi, u kojem provodu prisustvovalo je i pomenutih dvanaest apostola. U tom provodu opetovahu pjevajuć opet poznatu nam antiphonu: „cum appropinquaret dominus Jerusolimam.“ Kada se tako provod počeo bližiti stolnoj crkvi, dočekao ga pred crkvom sv. Emerika succentor sa dva klerika zapjevav mu poznatu nam pjesmu: „gloria, laus et honor.“ Izpjevav cielu tu pjesmu krenuo je provod u stolnu crkvu, pjevajuć: „ingrediente domino etc.“ U sredini stolne crkve stojahu za to vrieme dva svećenika držeć u rukuh oveće propelo pred koje baciše dva klerika nešto posvećenoga cvieća i granja, zapjevav uz to: „pueri Hebreorum tollentes ramos olivarum“ dočim pjevači nastaviše: „obviaverunt domino clamantes et dicentes: hosanna in excelsis.“ Poslie toga baciše opet dva klerika pred propelo kabanicu zapjevav uz to: „pueri Hebreorum vestimenta prosternebant in via“, a pjevači nadostavili: „et clamabant dicentes: hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine domini.“ Izpjevav to, pristupio je propelu pontifikant, i udariv blagoslovljenom granom propelo po boku zapjevao uz to: „scriptum est enim percutiam pastorem“, a kor odpjevao: „et dispergentur oves gregis, postquam autem resurexero præcedam vos in Galileam, ibi me videbitis, dicit dominus“; i to opetovalo se do trećega, za tim pokleknuo bi pontifikant pred propelo i poljubio mu noge, što su redomice učinili isto i ostali svećenici i puk, a za vremena toga klanjanja, pjevao je kor ovaj himan: „crux fidelis inter omnes, arbor una nobilis etc.“ Odpjevav cieli taj himan, zapjevaše ovu antiphonu: „turba multa, quæ convenerat ad diem festum, clamabat domino: benedictus, qui venit in nomine domini, hosanna in excelsis“, a poslie te antiphone odpjevaše odmah: „benedictus dominus deus Israel etc.“ Poslie odpjevana himna „benedictus“ izpjevao bi pontifikant zaglavnu molitvu: „Præsta quæsumus domine familiæ tuæ per sacra mysteria peracta corporaliter: debita devotione erudiri in mente. Per Christum dominum nostrum.“ — Poslie toga sliedila je odmah i svečana misa, ona ista, kako se nalazi i u rimskom misalu. (Dalje sliedi.)

## Umorstvo carevo u Petrogradu.

Dnevnik „St. Petersburger Zeitung“ donio je pod naslovom: „Što nam govori prolivena krv cara Aleksandra“, podlistak, koj nam u redcih, što ih mi priobćujemo, vanredno liepo riše osjećaje glavnoga grada Rusije. Evo ih: Nemojmo sami sebe zavarati, te govori svatko istinu u ovo ozbiljno doba. Ne ubojice i njihova družba sa sukrivci nose krivnju nad onim groznim zločinom, koj se sgodi, ne ovi, — — već svi, svi, cielo družtvo i svatko nas je manje više doprineo, da su se stvorili odnošaji, u kojih se je moglo dogoditi, što se sgodi. U našoj sredini, u našem družtvu i u našoj školi rodili su se svi oni, koji su zadnjih godina pokojniku zadavali tugu i brigu, te poviest Rusije okaljali neizbrisivom ljagom. Grdne misli, što ih zamisliše, dozrievale su godinu za godinom, a ovim je naše družtvo priredilo tlo, ne znatice ili možda zlom namierom, već iz lahkoumnosti, modi za volju, i od bojazni da se nepokaže ostarjelo i smiešno. Družtvo je nazrievalo u blagotvornih promienah neki mig, da je pokrenulo napredkom, stupilo stazom uljudbe, te tako sve, što je staro i sebe preživilo, satrlo. Ono učini to, ali jao! počini bolnu pogriešku. Odložilo je staro i zastarjelo, ali je tim odložilo, što nikad ostariti neće, strah pred Bogom, poslušnost, ćudoredje i vjeru. Ono je našlo u mladeži osobito učene slušatelje za svoje slobodne govore i premudre misli. Umovati i politizovati postalo je modom, kad je liberalan samovladar dao slobodu mislim i riečim. Od toga časa došla je pod oštar nož kritike svaka viša naredba, od dvora počam do seljačke kolibice mislio je svatko, da sve najbolje znade — — ali se je zaboravilo, ne pustiti iz kuće djeteta, da uči ne štovati vlast, koja je „od Boga.“ Zar nije učitelj vjere u školi govorio djeci, da je svaka vlast od Boga? Ali je drugačije u obiteljskom krugu. U njem se nedaje čast niti vlasti niti Bogu. Pak koje čudo, ako mlado nasljeduje žive primjere radje nego one „zastarjele“ rieči vjeroučitelja, o kojem se govori, da uči, „jer je za to namješten i plaću vuče?“ A uz to je učitelj vjere možda još i smiešan, jednostran čovjek, učitelj poviesti sebi neznalica, učitelj njemštine ludov a matematik osao. Razumijemo-li taj govor? Kako ne? Ta ovakove rieči uvriežile su se duboko u mladež, one su svjedokom njezinu pravcu, drzkosti i samoumovanju. A tomu smo i privikli, jer mladić, koj u naslonjaču pred starijimi nezna umovati ob onom, što nerazumije, taj je neki neobičan stvor. Za to nevarajmo se, jer oblast, koju je mladež naučila kritizovati, nije samo vlast državna i škola, to smo i mi, roditelji i odgojitelji, to su i temeljna načela, crkva i njezine zapoviedi, to je i Bog, koj se poreći ili umovanjem maknuti nemože i komu se prestol orsinijskom bombom razprskati neće. Ja se nebojim poruge „učenih“ niti utvore „zastarjelih i izjedajućih moljaca.“ Ja tvrdim i na novo ponavljam u dnu duše uvjeren, da se mladež naša neće sve dotlje navrnuti na bolju

stazu, dok se god kršćanstvu neda u uzgoju bolje mjesto, nego što mu je dalo doba naših desetak godina. Promotrimo samo stvar sa povjestničkoga gledišta. Komu drugomu hvalimo na civilizaciji, van kršćanstvu? A mi prezirući njegove plodove postajemo žuć i otrov. Kršćanstvo je nas privelo, za čim su čeznuli svi narodi prije njega, do cilja uredjenoga, mirnoga i na čvrstih temeljih obstojećega gradjanskoga života. A za što sustasmo? možda u strahu, da nam kršćanstvo neuguši napredka? Gdje ostaje logika? Ima-li mjesta u svetom pismu, koje bi poticalo na to, da se čovječanstvo uzdrži u tmini neznanstva? Recimo radje, nam je njegove ustanove zabaciti, jer neprijaju nasladam i osnovam našim. Kada se kaže: „neubij", to se tim nije učinila iznimka za „politička ubojstva." „Štuj otca i mater" znači takodjer drugo nego-li brbljavim jezikom prezirati i grditi učitelje ili roditelje. Ako je civilizacija u tom, a to nam se dan na dan sve to jasnije ukazuje, onda je naravno kršćanstvo neprijatelj svakoga napredka. Čim kršćanske zapoviedi prestaju biti božjimi, tada je dakako svakomu na volju zabaciti ih kao ljudske.

I tako je naša mladež učila krnjiti božju zapovied a njom su prestale i sve druge. Tim je u družtvu, u obitelji i u školi oživio duh slobodoumja i razvraćenosti, koj je sve dalje segnuo i svojimi plodovi najprije urodio na polju socijalističke struje. . . .

O da razumijemo opomenu ove krvi te sebe uzčuvamo od nasilja, krivnje i zločina i po užasnom dogodjaju od 13. ožujka crpamo tu nauku, da reforme ondje započmemo, gdje će biti uspjehom i blagoslovom ovjenčane: u srdcu mladeži, obitelji, u domu otčinskom i u školi. Tada nebude ova krv badava briznula bila, a zadnji dnevi našega vladara donieti će ono, za čim je išao kroz sav život svoj: poredak, mir i pokoj.

---

## Viestnik.

Zagreb. Načelnik upravne obćine Vojakovac g. Krunoslav Jović pozvao je kao povjerenik za sabiranje prinesaka za narodno kazalište posebnim dopisom i svećenstvo svoje obćine, da u tu svrhu što žrtvuje, te se u mjesečne prinosnike ubilježi. Na taj dopis odgovori mu vel. g. župnik Kristić, a čujemo i ostalo svećenstvo toga kraja, da je nadbiskupsko sjemenište potresom od 9. stud. pr. g. toli silno postradalo, te mu se zadnji dio srušiti i s nova graditi mora. Pa budući da u tu svrhu neima dovoljne glavnice, kupe se za to prinesci medju svećenstvom, a svećenstvu da je preća potreba gradnja „kleričkog sjemeništa", nego-li ma i narodnog kazališta, pa da svaki prinos, koji bi svećenik inače žrtvovao za narodno kazalište, sada će žrtvovati za nadbiskupsko sjemenište. S kojega uzroka se i on njegovomu pozivu odazvati nemože. Na to izvolio je isti g. načelnik priposlati g. župniku Kristiću ovaj plemenitim zanosom i oduševljenjem odišući dopis: „Velč. gospodine!" Na cienjeno pismo od 20. ožujka t. g. br. 18. scienim se u dužnosti Vašoj Velečastnosti odgovoriti, da tamo iztaknute razloge podpunoma uvažavam, jer i ja na to pristajem, da je svećenstvu veća potrieba „kleričko sjemenište" nego-li „narodno kazalište." — *Nu pošto cienim, da ne samo svećenstvu, nego baš čitavom narodu hrvatskom — koji je sa svojim dičnim svećenstvom jedna duša i tielo — mora na srcu da leži, da se popravi dom opredieljen za uzgoj hrvatskog svećenstva, nadati se je, da se narod hrvatski neće oglušiti, ako ga tko pozove, da u to ime po mogućnosti doprinese. Scieneći se i ja dielkom naroda hrvatskoga, pripravan sam da bezodvlačno u to ime po mojoj mogućnosti što doprinesem, te neznajući, kamo da se obratim, prilažem ovdje pod ./· 5 fr. molbom, da Velečastnost Vaša blagoizvoli ovaj prinos odposlati kamo treba."* — Prinos g. načelnika sa svojih 5 for. poslao nam je g. župnik Kristić. Zahvaljujuć se jednomu i drugomu, milo nam je, što javiti možemo, da će se ustrojiti poseban odbor, koji će to sakupljanje uzeti u svoje ruke. Dotlje pako mogu se svi plemeniti dobročinitelji obratiti na nas. — U tu svrhu primili smo po 1 dukat od gg. župnika Ivana Krapca i Mirka Ivanića, a 5 for. od „nepoznatoga župnika."

— Veleuč. g. prof. M. Stepinac obvezuje se, da će u roku od pol druge godine izplatiti svotu od 200 for. kao pripomoć, da se sagradi nova sjemeništna zgrada, a osobito njezina kapela svrsi shodno i dostojno. — Isti će kod ovoga uredničtva davati počam od 1. travnja t. g. do konca god. 1882. svaki mjesec 1 for. na korist ovdješnjim franjevcem, koje je takodjer potres veoma slomio. — Sve to dakako, ako Gospodin udieli život, ter se okolnosti nepromiene znatno na gore.

— Slavenski katolički listovi donose ugodne viesti, kako napreduju priprave za hodočašćenje u Rim. Bogoslovni mjesečnik „Pastyr duhovni" donosi u 5. svezku o tom predmetu članak Višegradskoga prepošta V. Štulca. S raznih se strana pronosi, neka bi Slaveni katolički osobno i zajednički toplo zahvalili apostolskomu namjestniku i baštiniku sv. Petra. Dobra misao uhvati koren, iskrena rieč nadje odziva na jugu i sjeveru; u Českoj, Moravskoj i Sloveniji razpravlja se revno ob ovom hodočašću zahvalnih katoličkih Slavena u Rim. „Kuryer Poznansky" piše o tom: Dao Bog, da se ta misao što više razširi i kod katoličkih Slavena oživotvori; da se na grobu prvaka apostolskih i na grobu jednoga brata, apostola Slavena, u bratinskom sastanku nadju djeca Lecha s Visle rieke s potomci Čeha s Moldave, s Rutenci od Dnjestra, s Hrvati i Slovenci od obala Save! Dao Bog, da nad svimi ovimi ruke razkrili namjestnik Kristov blagoslivajuć ih za bolju budućnost. Pražki „Czeh" piše medju ostalim: „Neka se sprema tko samo može k letošnjemu hodočašću u Rim, da sv. otac na svoje oči vidi, da Česi, Moravci i Slovaci nisu do sada posljednji sinovi u obitelji sv. matere crkve. Čim smo vjernija djeca te

majke, tim će djelotvorniji biti blagoslov, koji ćemo za se i potomke naše donesti iz grobova prvaka apostolskih i otaca u ove zle i odlučne dane. — U kolo braće naše uhvatit ćemo se, ne ima dvojbe, i mi Hrvati. Nadamo se, da ćemo na skoro moći priobćiti, što se o tom kod nas radi.

— Umro je Karlo Kovač, župnik u Crncu. G. Otto Kumpf, kapelan Pitomački imenovao je upraviteljem župe Crnac.

— U br. 11. „Kat. lista" priobćeno je, da se je „nedavno pronašao u Rimu nov dokaz, da su narodi slavenski i apostoli njihovi sv. Ciril i Metod od početka u zajednici bili sa sv. stolicom", a taj dokaz bio bi „vrlo stara i liepa slika na drvu sv. Petra i Pavla u bazilici vatikanskoj." Ova se viest imade izpraviti, u koliko bi se tako razumievala, da rečena slika bijaše do „nedavna" nepoznata. Ova slika bijaše već u prošlom vieku bakrorezom umnožana; godine naime 1771. izadje snimak te slike u bakrozezu s nadpisom: „Ss. apostolorum Petri et Pauli imagines, e tabula picta expressæ, quæ in sacrosancta Vaticana basilica inter ss. reliquias religiose asservantur. Ad harum imaginum formam pia traditio est, binos apostolos Constantino M. apparuisse." Za ovu sliku zanimali su se kašnje i Slaveni, koji su u Rim dolazili. I naš Ivan Kukuljević opisuje tu sliku u svojem „izvjestju o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim" (Arkiv za jugoslav. poviest IV, 382—3). Mene je dà kako za mojega boravka u Rimu ta slika takodjer zanimala, tè sam o njoj, ako se ne varam u „Kat. listu", obširnije progovorio, a i povod dao, da je tu sliku naš znameniti rezbar Dubrovčanin Petar Mančun u bakar urezao, te se taj vjeran i liep bakrorez može (za 1 for.) dobiti i u knjižari Albrecht-Fiedlerovoj u Zagrebu. Slika se sastoji iz dva nejednaka odjelka: u većem gornjem imade sv. Petar i Pavao s nadpisom ciriskim nad njihovima glavama: „стьı петрь, стьı павьль", a izmedju obiju u visini lik spasitelja blagoslov dielećega s nadpisom IC XC. Sv. Petar drži u lievoj ruci po starinskom običaju umotak papira a sv. Pavao knjigu. U dolnjem manjem odjelku vide se u sredini pod lukom dvie osobe: jedna u biskupskom crkvenom odielu stojeća i dieleća drugoj pred njom klečećoj blagoslov, po strani vidi se svagdje po jedan monah okrenut prama sredini, t. j. prama onim dvim osobam, stojeći i držeći ruke sklopljene. Ovaj se drugi odielak tumači ovako: Onaj biskup s krunom (mitrom) na glavi jest papa, i to Hadrian II, koj daje blagoslov pred njim klečećemu Cirilu, po strani jest brat mu Metod i još jedan od učenika. Moguće je, da je tu sliku učinio sam sv. Metod; ali vjerojatno je, da su ju sv. braća Ciril i Metod sa sobom donieli u Rim, gdje se od ono doba čuva, i gdje je predaja zamienila ime Konstantina filozofa s imenom Konstantina cara. Ovako se slika stala tumačiti. Ali ovdje valja razlikovati dvoje: što predstavlja slika i iz koje je dobe. Šta se prvoga tiče, ne može se proti pomenutomu tumačenju ništa navesti. Slika je već po nadpisih svakako slavenskoga izvora. Glavna osoba u drugom odjelku predstavlja papu sa tiarom i palliumom; pred njim klečeći monah, a po strani dva monaha s kućmom na glavi po iztočnom obredu. Ali po dobi ne može ta slika biti tako stara; jer se tomu protivi jezik i pravopis nadpisa; стьı naprama стыи, петрь i павьль naprama петръ i павълъ upućuju nas na dobu mnogo kašnju; a poraba ь mj. ъ upućuje nas i na pleme slavensko, kojemu je slikar pripadao. Poznato je na ime, da se rukopisi, u kojih se mjesto staroslov. ъ i ь svagdje upotrebljuje samo ь, pribrajaju srbskomu rodu, upravo kano što su i glagolski rukopisi hrvatski rabili mjesto dvaju samo jedan jer. Po ovom znaku vatikanska slika dolazi iz jugoslavenskih zemalja i to iz srbskoga jim diela. Ako tako, onda neće biti starija od XIII—XIV. stoljeća. Ovu tvrdnju kano da će opravdati i slikarija, što ostavljam strukovnjakom; ali o tom ne ima dvojbe, da se na slici opaža upliv zapadne umjetnosti, koja je, kano što je sada obće priznato, uplivala na sve umotvorine starosrbske. A kojim je putem ova slika mogla doći u Rim, svaki će si lasno razjasniti, koji se sjeti, koliko bijaše obćenje izmedju Srbije i Rima počam od Stjepana Nemanje i sina mu sv. Save. Pismo izključuje svaku drugu postojbinu. Ovom prilikom budi preporučen našemu svećenstvu liepi bakrorez našega Mančuna. F. R.

*Rim.* S raznih se je strana javljalo, da će sveti otac držati konsistorij 4. travnja, te se i imence spominjali kardinali, koje da će tu imenovati. Svi ovi glasovi nisu osnovani. Dan još nije točno opriedieljen, vjerojatno je ipak, da će se konsistorij sastati prije Uzkrsa. Sv. otac neće sada imenovati novih kardinala, a ni proglasiti onih, koji su imenovani *in petto*. Ovaj put će samo prekonizovati biskupe za izpražnjene stolice po Italiji i drugud, a možda će proglasiti uzpostavljenu katoličku hierarhiju u Bosni i Hercegovini.

---

**Književno družtvo sv. Jeronima.**

Stupiše u člane III. reda. Knežević Jure, drvodjelac u Vrgorcu. Kundić Mate, poštar u Frančiću u Istri. Blagar Ivan Matov, u Veprincu u Istri. Bogdanović Ivo, učenik 3. razreda pučke učione u Gorjanih. Gjelatarić Staza Blažena 3. razr. pučke učione u Gorjanih. Tadić Stiepan M. trgovac u Lievnu u Bosni. Petrović Pero, trgovac u Kostajnici. Učiona u Drenju kod Djakova. Bielić Josip, trgovac u Šibeniku.

---

**Pozivajuć na predplatu za II. četvrt i opet molimo stare dužnike, da plate dug.**

**☛ Ovomu broju priložen je 1 arak.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

## Jesu li slavenstvo i razkol dva istovjetna pojma?

(Okružnica biskupa Kotorskoga).

Nazad malo mjeseci, uslijed naredbe Sv. Otca Pape proglasili smo kroz cielu našu Biskupiju znamenitu Okružnicu „Grande Munus", u kojoj se naredjuje, da se uvede u vaskolik katoličanski sviet štovanje svetih Apoštola Slavenskih naroda Ćirila i Metoda. Premudri sv. Otac Papa nepobitnim dokazima, iz poviesti, u njoj dokaziva kako njeki od tih naroda dobrovoljno prigrliše katolicizam, po čem očevidno je, da je lažno mnenje onih, koji bi hoćeli uvesti razdor medju ove narode i katoličansku Crkvu; potaknuti na to lažnim načelom, da slavenstvo i razkol dva su istovjetna pojma. Ovoj zabludi i druga se obćenitija dodaje u tomu sastojeća: što bi se htjelo u raznim plemenima svieta iznaći i raznu, tako rekuć, potrebitu i zlokobnu težnju po kojoj teže prigrliti jednu vjeru mjesto druge, i po ovoj presudi tvrdi se, da latinska plemena morala bi pripadati katoličanstvu, slavenska focijanskom razkolu, a njemačka protestantizmu.

Nećemo zaustaviti se ovdje pobijanjem ove lažne tvrdnje, budući da su za to vam dosta najpriprostiji pojmovi katekizma. I sbilja, tko je medju vami, prepoljubljeni sinovi, da nezna, da je Isus Krst ustanovio jednu samu vjeru, i to katoličansku, koja da zagrli sve narode svieta? On reče svojim učenicima: „Hajdete dakle, podučavajte sve narode, krsteći ih u ime Otca, Sina i Duha Svetoga"; ali ova bi zapovied bila zavarljiva, kada Kristovi Apoštoli bili bi našli u ljudskim duhovima taka nagnuća, da sbog svog narodnog značaja bili bi prisiljeni prigrliti il istočni razkol ili protestantizam mjesto katoličanske vjere. Vjera mora da bude jedna i obćenita kako je jedna i obćenita istina; ali ovaj temeljni pojam bi izčeznuo kada bi razkol i protestantizam bili nuždni učinci slavenskog il njemačkog duha. Da potvrdimo što do sad rekosmo, dosta je da pogledamo, kojim su se načinom obratili na vjeru poglaviti narodi.

Apoštoli kako im bjaše zapoviedio božanstveni spasitelj, nastojahu najprije da obrate židove: a pošto ovi u svom sliepilu odbiše od sebe Evangjelje, obratiše se k poganskim narodima, t. j. grcima i rimljanima, i počeše prosvietljivati ih svjetlošću evangjelskih nauka. Kada bjahu već obratili njeke narode u Aziji, koji bjahu poprimili grčku naobraženost, i već pred noge Isu-Krstovo priveli mudru Grčku, zasadiše stieg sv. Križa u samo srce rimskoga svieta u Rim.

Nepredobitni njihovi nasliednici po sred najgrozovitijih progonstva nastaviše obraćati grčki i rimski narod, i tako im podje za rukom ovo djelo pravog naobraženja, da je Tertulijan mogao kazati: Mi smo inostrani a ipak sve smo vaše napunili, gradove, otoke, varoši, sva mjesta što od vas odvise, sborove, istu vojsku, plemena, dokurije, dvor, starovjeće, trg. Samo vam ostavismo hramove[1]).

Netom se je dovršilo obraćenje Rimskoga Carstva, eto iz dna Azije dodjoše u Europu novi narodi i mal ne svu ju zapromiše. Pak i koliko bi različite ćudi, Crkva onom božanskom kreposću, kojom je puna podje im u susret i neizrecivim ustrpljenjem obrati ih na pravu vjeru, ublaži im surovi nagon i uzgoji ih u pravoj prosvjeti.

Medju rimskim i grčkim carstvom prebivali su slavenski narodi, koji do početka IX. stoljeća mal ne svi bili su pogani. Hrvate već u VIII. stoljeću zapade sreća da prigrliše kršćanstvo, te postadoše prvenci katoličke Crkve medju slavenskim narodima, a u istom vieku Karatani, koji pribivahu u današnjoj Kranjskoj takodjer se obratiše na pravu vjeru. Ali se je kasnije izvelo obraćenje ostalih slavenskih naroda, a to po sv. Apoštolima Ćirilu i Metodu. Čuste u štovanoj Okružnici, kako je Ćiril započeo svoje poslanje, pripovjedanjem Evangjelja Kozacima s onu stranu Krima, a kad to djelo srećno dovrši, bi pozvan sa bratom Metodom u Moravsku od Rastislava. Prolazeći oni preko Bugarske ukriepiše kršćansku vjeru, a kad prispješe u Moravsku takim uspjehom pripoviedahu evangjelje, da u brzo onaj narod prigrli kršćanstvo.

Pozvani u Rim, sam sv. Otac Papa Adrijan drugi, posveti ih za biskupe, a budući Ciril preminuo u vječnom Gradu, Metod nastavi djelo s Ćirilom započeto medju Slavenom; obrati na katoličku vjeru českoga kneza Borivoja i njegovu ženu Ludmilu, te tako u brzo i ono pleme poprimi kršćansku vjeru. Nastojao je takodjer da i u Poljsku unese evangjelsku svjetlost, a prolazeć preko Galicije ustanovi u Lavovu biskupsku stolicu, a kako njeki povjedaju prodrievši ća do iste Rusije podignu biskupsko prestolje u Kievu; svakako je bez dvojbe da je Rusija, po primjeru svoje bogoljubne kneginje Olge, sva kršćansku vjeru primila okolo konca desetoga stoljeća, po misnicima što joj prispješe iz Carigrada. Veliki knez Vladimir prigrli kršćansku vjeru, a narod mu podje za njim.

Iz ovoga vidite, predragi, da u narodnom duhu slavenskih plemena ne bjaše što, da bi se protivilo a da ne prigrle katoličanstvo, jer kada se ovi narodi pokrstiše ili tada još nije obstojao iztočni razkol, što se može uztvrditi za Hrvate i Karatane, il tad netom podizaše glavu, što vriedi za Bugare, Moravce, Čehe i Poljake, il se bio potajio kao n. pr. kada Rusi poprimiše ovu vjeru, kojoj samo idje pravo da se nazivlje pravovjernom.

Dali neprijatelj čovjek od koga zbori evangjelje[2]) posija kukolj i medj slavenske narode, i odtrgnu dobar dio od poslušnosti Rimskoga Pape, koji je od samog Krsta postavljen da upravlja vaselenskom crkvom[3]). Ali da uvi-

[1] Apolog C. XXXVI. — [2] S. Matt. XIII. 24. — [3] 1. c. XVI. 13

dimo kako se to odlučilo, moramo za čas, rukovodjeni od poviesti povratiti se na doba prije zlokobnog razdora.

Već u prva stoljeća Kršćanstva, zabluda, plod ljudskog zavedenog uma, nastojala je ravnom se učiniti objavljenoj istini od Isu-Krsta. Bila je, na žalost u ćudi njekih naroda težnja veće il manje razvijena da prigrli zabludu, težnje, koje se nesmiju smatrati kao istoga neobhodno potrebiti uzroci; što tvrde oni koji bi hoćeli razkomadati katoličansku vjeru na toliko narodnih crkava. Ne može se zaniekati, da u takim težnjama nema pogibelji za jedinstvo vjere, pogibelj što u njekim vanjskim okolnostima il prije il poslije uspije. Tako u značaju grčkog naroda već od davnih vremena obstojala je prekomjerna ljubav za sobstvenom slobodom, a svatko će lasno uviditi koli je to škodno jedinstvu vjere i ljubavi. Sama katoličanska Crkva u čudnovatom svom ustavu zna u sklad dovesti slobodu s jedinstvom.

Osim toga u značaju grčkog naroda obstojaše prekomjerna težnja ka mudroslovnom umovanju, te hoteći Grci podvrći temeljne nauke kršćanstva, tajne t. j. o presv. Trojstvu, i Upućenju, razsudbi rušećeg mudroslovja, dodjoše do toga, da Arijom zaniekaše Isu-Krstovu Božanstvenost, Macedonijom božanstv. Duha Svetoga, a dočim s Nestorijom dirnuše u jedinstvo osobe Rieči, iz protivne prećeranosti Eutiketom zamrsiše naravi. Tako u Grčkom svietu pokoleban temelj vjerovanja, nadodjoše i drugi još uzroci da prokrče put žalostnom razdvajanju Istoka od vasalenske Crkve.

Utemeljenje Carigrada postade pogibeljno središte jedinstvu vjere. Novi Rim poče se sa starodavnim takmiti, navlastito kad pod upravom Rimskih Papa ustade novo rimsko carstvo; Carigradski carevi gledahu krivim okom na ovu ustanovu, kao da je to bilo na uštrb njihove vlasti.

A budući navikli od njekog vremena gospodovati s crkvenim stvarima na taki način, da su i same nauke vjere nametali, sada stanu podupirati častohlepne Patrijarke stolnog grada, koji su kanili učiniti se ravnim u vlasti Rimskomu Papi. Uplivom takovih okolnosti, i zbog novosti uvedenih u crkvenu stegu, u Trulskom saboru god. 692. skova se protiv papinu Rimu osvetna urota, a u Fociju, čovjeku u istinu izučenomu, al prekomjerno častohlepnomu, iznadje se orudje, kojim ju izvesti.

Vremena u koja življaše bjahu mnogo zgodna za izvedenje te kobne osnove. Na bizantinskom prestolju sjedjaše slabi i razpušteni Mihajil, rukovodjen od častohlepnog i pokvarenog cezara Bardas. U Carigradu, najsvetije su se stvari oskvrnjivale, a gdje je taki duh disao nije mučno bilo Fociju, spravnu na svaku smjelost, baciti sa stolice svetog Patrijarku Ignaciju a sebe posaditi.

A pošto je Nikola I branio zakonitog patrijarku protiv usilniku, ovaj uzkrati svaki posluh Papi, i tako postade začetnikom zlokobnog iztočnog razkola.

Vriedi ovdje opaziti, da on pretrgnuvši nesašivenu haljinu Crkve, pade u očito protuslovje sa naukom i činima grčke crkve prvašnjih vremena, koja u zajednici s Rimom bila je snažna i velika. Bio se je već u njoj ugasio prvašnji duh, a na mjesto toga u IX. stoljeću bjaše se izrodio grčki veleum.

Focijo, kako opaža velemudri stožernik Hergenröther, u svom „Photius", bjaše čisti izraz i slika duboko izkvarene grštine svoga doba, čim jedino se može protumačiti zašto Crkva Anatazijâ, Vasilijâ, Grgurâ i Zlatoustâ, mogla je padnuti u mrežu razkola.

U sred tolike pokvarenosti živio je ipak čovjek, koji je još zastupao grčki veleum u svojoj čistoći.

Dva sv. Apoštola Ćiril i Metod, premda grci svojim primjerom to nam najjasnije sviedoče. Cieli njihov život jest neprestani prosvjed proti Focijevu odmetništvu.

Uvjerava nas Anastazij Bibliotekarius, da Ćiril s kojim se je u Carigradu spoznao, nasrnu na Focija i obliči ga zbog velikog zla učinjena razprostiranjem njekog krivog nauka. Odanost sv. braće naprama Papatu nema mjere. Kada sbog uvedenja slavenskog jezika u Liturgiji iz Moravske ih pozvaše u Rim odmah se odazvaše zapovjedi sv. Otca Pape, a prije neg bjehu za biskupe posvećeni, prisegoše vjernost Katoličanskoj vjeri. Ali kada se jednoč uvuče klica razkola, premda za njeko vrieme se potaji, kasnije se razvi i prostrani medju ona slavenska plemena, koja su bila u većem dodiru sa bizantinskim carstvom. Medju ovim najveće je stradao i strada ruski narod, i zbog toga što je odvisio od Carigradske patrijaršije.

Vidjeste, predragi, da su i Rusi kao i ostali Slaveni primili kršćanstvo onda, kada bjaše opet uspostavljen mir medju Rimskom i Carigradskom Crkvom, a kada opet Cerularij ponovi u XI. stoljeću razkol, Ruska crkva sliedjaše živiti u saobćenju s Rimom. Za to nam sviedoče kievski prvostolnici, koji sve do god. 1106 upravljahu onom crkvom. Prvostolnik Nikifor, rodom grk, prvi pokuša posijati medju ruski narod sjeme razkola, al nenadje privrženika niti medju svećenstvom niti u narodu. Medjutiem sv. Otci Pape upotrebljavahu sva sredstva da uzdrže Ruski narod u zajednici vjere sa vaselenskom crkvom. Za ovo doba po poslanicima reda sv. Dominika, i Franje uvede se u Rusiju latinski obred koji se i danas pomiče. Dal ustanovljenje Moskovske prvostolnice postade kobno za sdruženje. Po smrti prvostolnika sv. Ciprijana, posve privržena apoštolskoj stolici; Tocija, rodom grk, postavši prvostolnikom, postade ruskim Focijem, prekide vez zajednice s Rimom, al ipak vas ruski narod ne podje u tomu za njim, jer mnogi vjerni ostaše vjeri djedova svojih, te postaše dvie prvostolnice, katolička u Kievu, i razkolnička u Moskvi.

Kievski prvostolnici, Grgur i Gerazim, nastojahu privesti k zajednici razkolnike Sjeverne Rusije. Po smrti Gerazima, Isidor Solunski, mudri i bogoljubni čovjek, bje imenovan prvostolnikom ciele Ruske, te u tom položaju ponukova Velikog Vojvodu Ruske, da prigrli sdruženje, i dobi dopust da može poći na vaselenski sabor, sakupljen u Ferari zbog sdruženja Grka s katoličkom crkvom.

Isidor podpisa poslije u Florenciji veliku Odluku sdruženja, i za osobite svoje zasluge bje urešen stožerničkim grimizom. Njegovi nasliednici uztrajaše takodjer vjerno u zajednici sve do XVI. stoljeća, i premda se je pokušalo za njeko vrieme uvesti razdor, ipak god. 1595. pod Klementom VIII utanači se mir medju sv. Stolicom i starom Kievskom prvostolnicom. Nu volji Careva podje za rukom svedj veće odtrgnuti Ruski narod od posluha Apoštolske Stolice i uvesti činom u cielu Rusiju razkol. Kažemo činom, jer po pravu još obstoji Florentinski Ugovor, ne budnć nikad bio zvanično opozvan, kako se n. pr. dogodilo u Carigradskoj crkvi, te tako još obstoji jedna nit, premda odveć slaba i od malo tkoga opažena, koja Rusku spaja sa katoličanskom Crkvom.

Da nije bilo tako zvanog državnog razloga u onom carstvu sa strogim svojim zakonima, da bude razkol političko orudje, možda i danas Ruski narod, kako no Poljački, i kao druga slavenska plemena bio bi Katolički, što nam dokažuju česta obraćenja što se nedavno sbiše medj odličnim Rusima, koji su danas na čast katolicizmu.

Sve dakle, predragi, nam potvrdjuje istinu, što na početku uztvrdismo, da je t. j. lažno mnenje onih, koji hoće sjediniti slavizam s razkolom. A na kom temelju može se to tvrditi, kad vidimo Poljake, Slovence, mal ne sve Čehe, Hrvate, Slovake i Dalmatince većinom Katolike? Jošter imate znati, da mnogi Bugari prigrliše Katoličansku vjeru, i da nije stala im na put zlokobna politika, mi bi gledali i ovi narod, jednoč prosvietljen od Nikole I., povratiti se na posluh njegovih nasliednika. Iz svega ovoga jasno se vidi, da je razkol tudje počelo slavenskim plemenima, i sam grčki narod uvedši ga prvi, zaniekao je starodavnu svoja predaju, u doba kad njegov duh bjaše spao sa prvašnjeg svog veličja.

Braćo i sinci predragi, koje moraju biti naše dužnosti prama onim mnogim, i medju nama pribivajućim, koji sbog svojih odnošaja s bizantinskim carstvom, upadoše u zamku što im stavi razkol? Te je nam dužnosti označio sv. Otac Papa u istoj Okružnici „Grande Munus“. Prije svega moramo Bogu se pomoliti, koji je pun milosti „Dives in Misericordia Deus“.

I kako je preporučio isti sv. Otac Papa u poslanicam[1]) nami tu skoro upravljenima, i koje smo saobćili sviema vama koji dielite s nama pastirsku skrb, mora se postojano molitvama prositi, da krepost božanske milosti prosvietli im pameti, omekša i pregne srca — „ideo magis instandum est precibus, quod opportune facis, ut gratiae divinae vis eorum mentes illustret et corda emolliat ac flectat“.

Ne smiemo ipak sve samo od molitve očekivati, nego pošto smo slobodnim hoćenjem obskrbljeni, moramo sudjelovati u ovako spasonosnom djelu.

S toga sv. Otac nastavlja preporučivati vjernicima, al navlaš svećenstvu nevinost života, i djela kršćanske ljubavi kao premoguća sredstva da budu pravu Isukrstovu Crkvu ljubiti oni, koji su od nje odieljeni — Censemus insuper fideles etiam, et clerum imprimis, quibus preces, non parum eorum saluti profuturas, si exemplo innocentis vitae et charitatis officiis eos ad amandum veram Christi Ecclesiam alliciant; nihil est enim quod animas hominum alicui doctrinae vel instituto vitae magis conciliet, quam virtus illorum, qui ea profitentur. Djelovanjem kreposti, o predragi mi ćemo najpače uraditi, da naša nezdružena braća štovati će katoličansku vjeru, kojoj pripadamo, a ugodnijeg vremena nema do korizmenoga, u kom da kreposti djelujemo, u kom nas Duh Sveti pozivlje po Joelu Proroku[1]) da se obratimo Gospodinu Bogu našemu sa svim našim srcem u postu, u suzami i uzdasim. Dobro se poslužite ovim preugodnim vremenom, i ovim spasonosnim danima. Da ; ak bude podpuno vaše obraćenje skršite vaša srca, ne vašu odjeću, kako iznovice vas Prorok[2]) opominje, skršite ih iskrenim pokajanjem za vaše griehe, da se učinite dostojni pričestnog kruha Vazmenoga. Na taki način čisteći vaše duše, molitve što ćete namieniti za sjedinjenje Crkve, bit će Bogu ugodnije, a posredovanjem mogućeg zagovora sv. Ćirila i Metoda slavenskih naučitelja pospiešiti će povratak svieh onih naroda k zajednici vjere, raditi će po želji sv. Otca Papa Lava XIII, koj u znamenitoj Okružnici gore spomenutoj izkazuje veliku ljubav koju nosi crkvama slavenskog svieta, i da nema stvari za kojom silnije hlepi nego da uzmogne providiti njihovom duhovnom blagostanju i njihovoj sreći, i imat ih svekolike sdružene u svom otčinskom srcu neprekidnim vezom sklada; tvrdeć da je to najveći i najbolji vez bezbjednosti. „Illae quidem Ecclesiae plurimas et maximas curarum Nostrarum sibi partes vindicant; nec quidquam est, quod optemus vehementius, quam ut earum possimus commoditati prosperitatique consulere, cunctasque perpetuo concordiae nexu Nobiscum habere coniunctas, quod est maximum atque optimum vinculum incolumitatis.

[1] Odpis od 8. siečnja 1881.

[1] Ioel II. 12. — [2] Ioel. l. c 3.

---

## Smiešni prigovori proti sv. stolici.

**(Razpravlja u ljetošnjoj korizmenoj okružnici preuzv. g. biskup J. J. Strossmayer.)**

**(Konac).**

Ja opetujem: licumjerstvo je pravo danas i pomisliti, da bi crkva drugim načinom na države uplivati mogla, nego onim istim, kojim je Isus sam uplivao, to jest preporučujuć svetu vjeru i krjepost kršćansku sa onimi načeli, koja su jedina moguća strasti i požude ljudske ukrotiti, družtvo čovječje oplemeniti i od onih ponora, u koja inače srnjati mora, odvratiti. Danas crkva boreć se za slobodu svoju u utrobi svojoj kô i njegda nosi slobodu i prosvjetu svih naroda, učeć ih: da se sloboda samo tako spasiti i uživati dade, ako se sloboda crkve i sviesti štedi i ako se evangjeoska načela i práva kršćanske krjeposti skroz i skroz u javnom i u tihom životu naroda udome i učvrste. Ja velim: sa svakim pravom je skop-

čana i dužnost; sa najvećim na svietu pravom najveća i dužnost t. j. dužnost istinu svetu vazda, osobito pako tada, kad sviet skoro vas zabludi i proti istini se sroči, stalno ju i nepomično sa žrtvom života, ako je nuždno, braniti. Ja sam uvjeren, da sav sviet u današnjoj obćoj razvratnosti i neizvjestnosti, koja je i duhom i životom narodâ zavladala, Bogu osobito zahvalan biti ima, da je jedno barem biće na ovome svietu viš praha zemaljskoga i meteža ljudskoga visoko uzdigao i svetim svojim zvanjem i právom svojim obvezao: da istinu čistu i neoskvrnjenu bez straha i obzira ljudskoga svemu svietu navješćuje i slobodu sviesti i naroda brani i čuva. To je neumrla zadaća papa rimskih, koju su oni znali i umjeli ne samo sa sjajne stolice svoje, nego iz mametrinskih tamnica, i iz podzemnih katakomba i sa samoga križa vršiti. Kad bi toga glasa ponestati moglo, onda bi istom sviet osjetio, da mu je nješta posve bitnoga u moralnom životu penestalo. Pomrčina bi to bila, koja tmine navješćuje. Da ostala mûkom mimoidjem, ja sam uvjeren, da u ovo posljednje doba sviet nije vidio prizora divnijega i uzoritijega, nego što go je vidio u Piu VII. Sav je skoro sviet podlegao jarmu okrutnoga samosilnika, samo jedan čovjek, do koga je samosilniku neizmjerno stalo, podlegao nije; a taj je čovjek dobri, blagi i sveti Pio VII., komu sveto zvanje i božje pravo dade snagu, da se i u progonstvu i u groznoj osamljenosti bez ikakvoga na svietu svjeta i svake pomoći svakoj sili opre i svakoj prevari otme. Osjetio je tada živo sav sviet, da je sveti taj starina u duši svojoj najveći dio slobode svega svieta nosio, jer ga je poslije poraženoga silnika u zviezde upravo kovao i obćim veseljem i obćim slavjem na staru stolicu njegovu odpratio. Priznao je to i sam veleumni stradalnik, kad je na samotnom školju u sried mora svojim nasliednikom svjetovao, da u svetu rimsku stolicu nikad nediraju; što da su isti vjerno sliedili, nebi sigurno sa sobom i narod francuzki u grozovitu propast strmoglavili. To je ona silna moć, koja je njegda po papi Lavu velikom Atilu „bič božji" od Rima i Italije odbila. A i dan danas ja neznam prizora divnijega, nego što nam ga Vatikan pruža. Sjedi tuj na stolici Petrovoj starac izvanredne mudrosti, dobrote i umjerenosti; sjedi lišen stare svoje časti i slobode i zna dobro, da u ovo burno i razvratno doba nije daleko od njega križ, na kom je sv. Petar poginuo; pak ipak sveti taj starina nalazi u duši i položaju svom toliko snage, da se ni jedno važnije pitanje na svietu njegovoj brigi i mudrosti oteti ne može. Il je razjarene i na svaku silu pripravne družtvene redove umiriti, podučiti i na stazu svetoga evangjelja uputiti; il je staroj mučenici Irskoj put krjeposti, poštenja, uztrpljivosti i umjerenosti označiti; il se je za potlačenu slobodu crkve u Njemačkoj, u Belgiji i Francezkoj zauzeti, tuj se kô i u sto drugih prilikah glas njegov čuje, glas istine božje i prave mudrosti, koji — hvala Bogu — tajinstvenom njekom moći i onamo dopire, gdje se njegovomu pravu i povlastici njegovoj ne klanjaju.

Ah sveti otče! hvala ti vječita što u otčinskoj tvojoj brigi za vaskoliki sviet niesi ni na nas, nas kršćanske Slavene zaboravio! Znaj sveti otče, da se je krasna okružnica tvoja o Cirilu i Metodu živo odazvala u srdcu cieloga slavenstva. Dobro je da sviet, koji je često put pristran i nepravedan, zna, da iz srdca tvoga u kom se ljubav Isusova odziva, ni Slaveni izključeni niesu. Nije dašto naše znati onaj čas, koji je Otac nebeski sebi pridržao, ali ne ima dvojbe, da će sjeme rieči tvoje prije ili poslije željeni plod donieti, o čem ćemo mi svi iz sila polag tebe raditi, dok ovdje živimo i dok se ako Bog da u vječnosti sa svetim Cirilom i Metodom sastanemo. Raditi ćemo o tom, velim i mi biskupi, jer je i nam sliediti primjer papa rimskih, budué smo i mi pravi naučitelji naroda i budué je naše, zakone nauka kršćanskoga na razne potreboće pojedinih crkava i naroda uporavljati.

Ne ima se dakle sviet ništa za se i za svoje osobite svojine od najnovijega članka sv. vjere bojati; ali je još i manje osnovano i upravo smiešno u tom obziru pozivati se na vremeniti posjed papinski, za kojim se tobož toliko teži. Ovo pitanje u nikakvom savezu nestoji sa naukom, koji iz života i djelovanja naših svetih apoštola crpimo. Sve pako što se o njem razborito reći može, jest: da je posjed papin jedan od najstarijih i najzakonitijih posieda na ovom svietu i da se u njega dirnuti nije moglo, a da se sav družtveni red i svaki imetak ne uzdrma; da je taj posjed providnost božja u najsvetije svrhe, za slobodu i čast sv. rimske stolice opredielila i da se rimska stolica njega, kô što ni vlastite slobode nikada odreći ne može.

Jasno je nadalje i posve izvjestno, da oštroumju i mudrosti ljudskoj još do danas ni malo za rukom pošlo nije, proiznaći drugo koje sredstvo, koje bi slobodu i čast svete stolice tako zajamčilo, da se katolički sviet umiriti može; a dokle god to ne bude, dotlje će se u prosvjedu sv. rimske stolice odazvati mnienje i osvjedočenje cieloga katoličkoga svieta. U ostalom ne miešajmo to pitanje sa pitanji, s kojimi ono u savezu ne stoji, nego povjerimo ga božjoj providnosti, kojoj se svaki na svietu pokoriti mora. I onako ne može se ni pomisliti i grdna je kletva, da bi sveti rimski prvostolnik ikada htio i kanio zadobiti posjed svoj cienom makar samo jedne kapi krvi ljudske il ičijom na svietu štetom, jer je on namjestnik Onoga, koji je na ovi sviet došao, ne da tudju krv prolieva ili štetu ma ikomu nanaša, nego da svoju vlastitu krv za spas svieta do poslednje kapi prolije i da svojom štetom i múkom sve ljude i narode od štete i vjekovite mûke odkupi.

Mirnom dakle dušom približujmo se svetoj rimskoj stolici i tražimo u nje podpunim uvjerenjem vazda svjeta, obrane i utjehe, kô što nas na to životom i primjerom svojim upućuju naši sveti apoštoli Ciril i Metod. Oni su za svoje vrieme skoro sa svimi knezovi slavenskih plemena u doticaj dolazili: oni su boravili u gornjoj Moravskoj i uplivali na kneza Rastića i Svatopluka; oni su

pokrstili češkoga kneza Bořivoja i suprugu mu Ludmilu; jedan dio nadbiskupije panonske prostirao se je i preko Dunava na Srbiju; prolazili su oni Hrvatskom i živi trag za sobom ostavljali; doprli su oni na sjeveru do Slavena na Visli i Labi, pak su posvuda svjetovali, učili i opominjali Slavene, da u jedinstvu svete vjere i crkve traže zalog onoj slozi, ljubavi, snazi i medjusobnom sporazumljenju, bez kojega nisu nikako postići mogli višje one svrhe, za kojima su težiti morali. Kad čojek na ovo pomisli, onda ne može dosta nažaliti, što slavenski narodi nisu umjeli odazvati se nauku tako mudromu i spasonosnomu. Da je to bilo, bila bi po svoj prilici sva poviest Slavena drugim pravcem pošla; ali što nije onda učinjeno, valja danas učiniti. Ja sam čvrsto uvjeren, da je Bog poglavito za to danas medju Slaveni probudio obćenitu želju, da se sveti naši apoštoli Ciril i Metod više nego dosele štuju i slave; da je za to poglavito ponukao otčinsko srdce Lava XIII. da Svete naše na odličniji stepen pred cielom crkvom uzvisi, da nas opomene na one svete svjete i nauke, koje su nam njegda na ovom svietu davali Sveti naši, i koje oni i danas ponavljaju pred priestoljem božjim. Daj dakle, da svaki nas, koji nješto moći i upliva u narodu i plemenu svom uživamo, daj da ga na to upotrebimo, da se tim prije u jedinstvu svete vjere i crkve božje sastanemo i iz njega luč i snagu crpimo, da plemenite i pravedne naše težnje i svrhe postignemo. Istina je, Sveti se naši niesu nigdje sastali sa najvećim i sa najslavnijim plemenom slavenskim, koje se je tada tek ozbilnije u jednu cjelinu sabirati i na vidiku poviesti ljudske snažnije pokazivati počelo: ali s toga upravo veličajno to pleme ništa posla nije imalo sa onimi spletkami, koje su tada u Bizancu nesretni razkol radjale. To upravo pleme nebi nipošto dopustiti smjelo, da razkol, koji grčko ime i grčku narav na sebi nosi, slavenskim postane i ostane. I onako to pleme po mom mnienju i osvjedočenju svoje nutarnje i vanjske potežkoće svladati i svoj odnošaj naprema najdarovitijemu slavenskomu plemenu inače nikako poboljšati ne može, nego približujuć se svetoj rimskoj stolici, što hvala Bogu u naše evo doba i biva. Ostalo će Bog u svoje vrieme nadodati tomu slavnomu plemenu, koje već s toga osobiti božji blagoslov zaslužuje, što zna i umije za najsvetiju na ovom svietu stvar bez ikakvih sebičnih svrha krv svoju na potoke proljevati.

Sprema se već sada slavenski sviet, da 6. travnja god. 1885. na Velehradu svetčanim načinom proslavi tisućgodišnju uspomenu smrti sv. Metoda. Gledajmo, da se tuj u što većem broju sastanemo i jaganjcem božjim koji odnima grieha svieta zavitimo: da ćemo nauk svetih naših apoštola vierno sliediti i u jedinstvu svete vjere i crkve zalog naše sreće i sloge tražiti.

Što se pako napose nas u ovoj biskupiji tiče: sjetimo se svi, da je naša stolna crkva posvećena svetomu Petru, stožerniku jedinstva crkvenoga. Zlatna slova, koja nam odmah pri ulazu u novu našu crkvu u oči udaraju „ti si Petar i vrhu te stiene sagraditi ću crkvu svoju, i vrata paklena neće je nadvladati“ nek nas vazda opominju, da izmed ostalih dužnostij kršćanskih imamo i jedinstvo crkveno njegovati i po mogućnosti širiti. Oltar pako na čast i poštenje naših svetih apoštola u istoj crkvi nek nam bude ponukom, da se i mi dušom barem i molitvom priključimo onoj bratovštini, koja će često put pred tiem oltarom klečati i Svetim se našim u ime svetoga jedinstva u vjeri glede svih Slavena uticati. Ovu nam dužnost okolnosti, u kojih u biskupiji živimo, osobito nalažu. Živimo sa braćom našom iztočnoga obreda. Budimo prama njim puni ljubavi i dobrote, i sjetimo se, da je ljubav ona silna moć, koja sve svladava, kojoj se nitko, ni ista smrt oprieti nemože. Ljubimo iskreno braću, s kojom živimo, ne samo s toga što su s nami jedna krv i jedan narod, i što nam je obojima jedna budućnost; nego ljubimo ih za to, što je i njihov crkveni obred liep i veličanstven, uveden u crkvu po sv. Basiliju i sv. Ivanu Zlatoustu, koje i mi i oni kano svete božje ugodnike štujemo i zazivamo; što se na njihovih žrtvenicih pravi živi Bog na spas svieta prikazuje; što se u njihovih hramovih sveto slovo božje ori; što se u njihovom svetom pojenju čarobni glasovi iztoka isto tako divno odzivaju, kao kod nas zapada. Ne slušajmo nikad one, koji bi nas ma kakvim načinom razdvajati htjeli, to su bo očevidno obći neprijatelji naši. One grdne poslovice, koje je pakao sam izumio, da odurnost i mržnju medju nami sije, izkorenimo za vazda iz srdca i duše naše, pak kad jim već u riečnicih naših traga nestati ne može, nek im nigda i nigda traga u ustih naših ne bude. I jedni i drugi štujemo i zazivamo sv. Cirila i Metoda, to je pravo i Bogu drago; ali ta dva sveta imena nak nas u ljubavi i bratskoj slozi tako spoje, da ostanemo doduše svaki pri onom, što nam je sveto i milo, što nam je od viekova duši i srcu prirastlo; ali da se ujedno sdružimo u onom, što su nam sveti apoštoli naši cielim životom i djelovanjem svojim preporučivali, što su nam na čas smrti kano svetu oporuku ostavili, što i dan danas pred božjim licem ponavljuju, a to je: da vjerom i crkvom jedni budemo i to jedinstvo kano zalog sreće naše i vremenite i vječne smatramo.

---

## Izjava g. predstojnika kr. vladnog odjela za pravosudje,

kako je iz službenih „Nar. Nov.“ od 8. o. m. u 10. br. „Katol. Lista“ preštampana imade tri glavne točke.

U prvoj sadržaje se tumačenje „poglavito one misli, kojoj je vlada u svom odgovoru htjela dati izraza“; u drugoj „osobno uvjerenje“ g. predstojnika; u trećoj dopunjak istoga odgovora.

Što se prvoga tiče, naime „da vlada ni prije ni sada nenazrieva u toj razpravi Dra. B. kriterijâ kažnjivoga učina“ — pita se: ni su li u „Obzorovu“ članku od 18. Veljače br. 39. pod naslovom „Katoličtvo naše

vlade" navedeni „lažljivi nauci" proti kršć. vjerozakonu u obće i katol. crkvi napose, koje nauke usudio se je Dr. B. ne samo „raznositi" štampanim člankom svojim nego iste dapače „podmetnuti" crkvenim Otcem. Pošto Dr. B. u prilog lažljivih tvrdnja svojih navodi imena otaca crkvenih, kano da isti potvrdjuju navode njegove: neznači li to „htjeti" i „nastojati" štioce „Agr. Ztg." uputiti i uvjeriti ob istinitost i tvrdnja svojih? Neka nam kaže g. predstojnik: čemu se u knjigah znanstveno pisanih pak i u razpravah cituju imena autoritetâ one struke o kojoj se piše? Neznači li takovo citovanje to: da pisac ili govornik imade volju da hoće i nastoji štioce ili slušatelje svoje osvjedočiti i uvjeriti? dakle da je i Dr. B., kad je citirao imena crkvenih autoritetâ, imao sbilja volju, da je htio i nastojao o „lažljivih" tvrdnjah svojih štioce uvjeriti, t. j. u bludnju o nauku kršć. vjerozakona zavesti? Zar bi Dr. B. morao bio istom izrično napisati „namjeru" svoju: 1) da kani temeljnu istinu kršć. vjerozakona o božanstvu Isusa i Duha sv. lažljivimi tvrdnjami napadati; 2) da namjerava nazivom „christliche Mythologie", „zoolatrie" savkolik kršć. vjerozakon, a napose lažljivim navodom o današnjem jošte izlaganju i štovanju slike janjeta na Uzkrsni blagdan na oltarih naših napose crkvu katoličku pred štioci „Agr. Ztga." „pogrditi" i „poniziti"? Zar bi dakle istom onda u članku njegovu bio „kriterij" kažnjivoga učina po ustanovah §§. 122. 123. i 303. našega postojećega kazn. zakona? Neustanovljuje li naš kaz. zakon u §. 1. o zloj nakani ovo: „Nakana je zla ne samo onda, kada se, budi prije, budi prigodom čina ili propusta, upravo promisli i odluči zlo, skopčano sa zločinstvom; nego i onda, kada se zarad ine koje zle svrhe učini ili propusti štogod, iz česa obično izlazi, ili lasno može izaći ono zlo, što tim nasta". A neimade li u našem kaz. zak. (§. 238). i ova ustanova: „Prestupak ili prekršaj, ako je kano takov naveden u ovom zakonu, već i sam čin, učinjen suprot prepoviedi (zabrani), a tako i sam propust, učinjen suprot zapoviedi kojoj, premda i nebude pri tom zle nakane i premda se pri tom neporodi nikakova šteta". Čemu je ova ustanova?

Zar ove ustanove samo kod §§. 122. 123 i 303. našega kaz. zak. nemogu imati aplikacije? — Ili zar je samo nakana gg. Dra. Bojničića i Šlezingera izuzeta izpod ustanove §. 1? Ili spadaju gg. ova pod ustanove §. 2? Ili nespada na nje niti §. 238.?

Ali da. G. predstoj. nevidi ovakove namjere u dotičnoj razpravi, — pak stoga da je „lih njegovo osobno uvjerenje", kad je u saboru za jedan korak dalje pošao i rekao: „da u razpravi nije našao ni rieči ni misli, koje bi mogle vriedjati ili ozlediti ičije vjersko čuvstvo", a to uvjerenje da on jošte i danas goji". Ej, ej! kano da interpelant Šavor, kano da svi oni narodni zastupnici, koji u saboru odgovora njegova na znanje primili nisu, — kano da i svi oni koji su od onda proti njegovu odgovoru u „Kat. Listu", „Obzoru" u „Sriemskom Hrvatu", itd. ustali, — kano da Nj. Preuzvišenost ban, koj mu je još i prije odgovora njegova uvriedjeno i ozledjeno vjersko čuvstvo svoje očitovao, — kano da svi ovi pak i drugi Hrvati kršćani i katolici, koji vjeru kršćansku i crkvu katoličku iz „osobnoga uvjerenja" kano božansku poštuju i ljube, te jim je kako Bojničićeva razprava tako odgovor i ova izjava g predstojnika „vjersko čuvstvo" njihovo duboko uvriedila, nisu — nitko!

Istina, nitko neima pvavo pitati g. predstojnika za račun o njegovu „osobnom uvjerenju" o vjerskih istinah kršćanskih ili o njegovu „vjerskomu čuvstvu". Ali mi svi drugi, budi kršćani u obće, budi katolici napose, imademo pravo: suditi, osjećati i ćutiti, pak i javno očitovati: da nas štampane „rieči" i „misli" Dra. B. vriedjaju; a baš zato neima g. predstojnik u ovom slučaju, gdje se o povriedi i ozledi „vjerskoga čuvstva" pita, ikakovo pravo, a najmanje kano predstojnik pravosudnoga odjela, po „osobnom uvjerenju **svojem**" i sve nas druge držati za takove, koji nismo mogli biti uvriedjeni; — inače bo neimaju nikakova smisla ustanove našega kazn. zakona, koje o sablazni govore. Uvreda, o kojoj je govor, (neka znade g. predstojnik) nije „scandalum acceptum" samo njekih njemu političko protivnih ljudi, nego je „scandalum datum" g. Dr. Bojničića, te svih onih koji ga brane.

Red je na treću točku. Nitko neće g. predstojniku zamjeriti, što je on tečajem govora i razlaganja svoga u saboru „nehotice propustio", recimo blaže, zaboravio izjaviti ono, na što je od strane Nj. Preuzvišenosti bana izrično bio upućen. Zaboraviti što reći, to se može dogoditi svakomu čovjeku. Ali ova točka sadržaje više toga, što bi „pravnik" osobito kano doglavnik Nj. Preuzvišenosti bana u kojega ime javno u saboru odgovor daje, morao bio prije dobro razmisliti već i zato, da se nezaplete. — Upitni članak Dra. Bojničića, izjavljuje sada g. predstojnik da se je već prije one saborske sjednice Nj. Preuzvišenosti bana „vrlo neugodno dojmio". — Pita se sada: kako može g. predstojnik prije i sada očitovati, da vlada u tom članku nenazrieva nikakova kriterija kažnjivoga čina? Zar ban nespada u vladu? Ili se drži banova izjava o tom članku za neznatnu tricu i mušicu?

Kako dakle? Kad se upravo pita i govori o povredi „vjerskoga čuvstva", zar je banovo „čuvstvo" manje vriedno nego li „osobno uvjerenje" g. predstojnika? Pita se sviet, kako to, da se je Nj. Peuzvišenosti bana članak Bojničićev toli neugodno dojmio: a mjesto Bojničića da je urednik „Agr. Ztg." ukoren? Što znači napokon to: „da će vlada u buduće strogo nad tim bditi, da se takova šta više nedogodi?" Nad kim ili nad čim će u buduće vlada strogo bditi? G. predstojnik veli: „nad tim, da se takova šta više nedogodi". A što se je to dogodilo? Odgovara gosp. predstojnik: Ništa zla. Ugledni književnik, Dr. Bojničić, napisao je i u vladinom poluslužbenom listu „Agr. Ztgu." objavio „znamenitu,

znanstvenu, ikonografsku razpravu, koja je medjutim skroz bezazlena i tako nevina, da u njoj nitko živ, izim Nj. Preuzvišenosti bana te njekolikih svećenika, koji ne vode naroda u obećanu zemlju i njekolikih političkih protivnika nenalazi ni rieči ni misli, koje bi mogle vriedjati ili ozlediti ičije vjersko čuvstvo. Ali „vlada“ će strogo nad tim bditi, da se takova šta više nedogodi.“ Što je dakle oto „takova šta“?? Zar možda Dr. Bojničić neće više smjeti pisati „ikonografskih razprava“? Ali zašto nebi pisao „takova šta“, što nesadržaje nikakova kriterija kaznjivoga učina, dapače ni rieči ni misli, koje bi mogle vriedjati ičije „vjersko čuvstvo“? — Ili zar možda neće nijedan član sabora vladu interpelovati smjeti radi hulenja vjere kršćanske i ponizivanja katol. crkve u javnom listu vladinom počinjenoga?

Ali pravo interpelovati u saboru jest zakonom zajamčeno. Ili zar Nj. Preuzvišenost ban neće više smjeti izjavit se, da se ga članak proti vjeri kršć. i crkvi katoličkoj naperen vrlo neugodno dojimlje? Ali i ban imade pravo očitovati, je li mu vjersko čuvstvo uvriedjeno ili ne. — Ili zar Nj. preuzvišenost ban neće više smjeti urednika „Agr. Ztg.“ mjesto Dra. Bojničića ukoriti? Ali to je stvar urednikova, ako je on voljan primiti sam i onaj ukor, koj bi više pisca nego li njega išao; a opet je stvar banova, ako on nekori pisca, činovnika zemaljskoga, nego lih urednika.

Ili će se smisao sav morati napokon tumačit ovako: „Vlada će u buduće strogo nad tim bditi, da se „vladi“ takova šta više nedogodi“?! V—ski.

---

## Različite viesti.

Ugarska. Kako javismo ministar pravosudja dr. Pauler podnio je saboru ugar. osnovu „zakona o gradj. ženitbi“, sklopljenoj medju kršćani i izraelićani, kao i ob onoj, sklopljenoj u inozemstvu. Osnova da je podieljena u tri diela. Prvi diel govori o ženitbah, sklopljenih medju kršćani i nekršćani, te se u I. poglavlju glede toga ustanovljuje: Valjanu ženitbu pred civilnom oblašću može u smislu ovoga zakona sklopiti samo osoba kršćanska s osobom izraelitske vjeroizpoviesti. — U 2. poglavju govori se o ženitbenih zapriekah. U bitnosti pridržana su ista impedimenta impedientia i dirimentia, kao i u kanoničkom pravu; pridržana je i zapreka viših redova i savjeta u koliko čine „po vjerskih dogmah“ zaprieke. Nu zaruke s drugimi osobami već prije sklopljene ne čine z preke, nego su temelj gradjansko-pravnoj tražbini naknade u ime dokazane pretrpljene štete. U 3. poglavju govor je o svečanostih ženitbe. Ovamo spada napovied, koju obavlja nadležni podžupan ili gradski načelnik pribiv ju za tri tjedna na gradskoj kući što se ovršuje u uredu kraj otvorenih vrata u prisutnosti gradskih činovnika. Po ustanovah 4. poglavja mora podžupan vlastoručno pisati maticu vjenčanih po onih od prilike rubrikah, po kojih sada župnici i to in duplo. Poglavje 5. ob oprostih usanovljuje, da ministar nutarnjih posala dieli oprost u zapreci „daljnjega rodbinstva i svačtva“, u napovjedih i privolji tutorstvene ili vojne oblasti. Pogl. 6. i 7. uredjuje sudbenu nadležnost. U ženitbenih parnicah svake vrsti nadležan je sud, koji je takav i po gradjanskom zakonu. U njekih slučajevih može ministar pravosudja delegovati drugi koj sud. U 8. glavi govori se o ženitbenih parnicah. Nije dopušteno samovlastno razkinuti ženitbeni vez, nego se mora povesti sudbena parnica. Zakon razlikuje razstavu od razvrgnuća (razkida) ženitbe. Prije postupka na razstavu mora podžupan ili gradski načelnik po triputa pokušati pomirbu. Razstava se može tražiti radi dokazana preljuba, ako je drug druga zlobno ostavio, pak se u prkos sudbenomu pozivu tekom godine nije povratio, za tim radi pogibeljnih prietnja, zavedenja ili prisile na preljub, napokon radi nenadvladive mržnje. U posljednjem slučaju samo uz suglasje obojice. Razstavljenim suprugom slobodno je opet se sastati, nu to se smatra posve novom ženitbom. Priesude o razkidu imadu se uvjek ureda radi podastrieti višoj molbi. — Treći odjel govori o ženitbah, koje ugarski državljanin sklopi pred inozemskom civilnom oblasti. Takve su valjane: 1) Ako je dotičnik i po ugarskih zakonih valjanu ženitbu sklopiti mogao; 2) ako je udovoljeno svim ustanovam dotičnoga inozemnoga zakona i ako po ugarskih zakonih nije bilo nikakve zapreke. O vjeri te upisivanju djece, rodjene u takovih ženitbah ne ima u zakonu nikakvih ustanova.

Rim. Pobožno družtvo proti obezčašćivanju nedelje i svetaca trgovanjem i radnjom u Rimu poklonilo se je 20. o. m. sv. otcu. Kratko nu zanosno odgovori poslanstvu Leo papa. Nastojanje ovo, reče on, koje smiera poglavito na čast Bogu i na slavu njegovu, medju ustanovami vjerskimi zauzimlje dostojno mjesto; a brineći se za vrlo veliku potrebu našega vremena ono je vrlo zaslužno i sgodno. Spomenu za tim, kako se dan danas svetkovine obezčašćuju. Pod plaštem neograničene slobode dopušteno je svakomu sve, samo da ne bude razlike medju dani Gospodinovimi i onimi, koji su za rad i trgovinu opredieljeni. Trgovine i dućani velikim su dielom otvoreni, ručna se djela izvode više sati, što tajno što javno, na mjestih javnih i kućah posebničkih. Čini se kan da se povratiše vremena bezbožnika, koji se posvjetovaše, da dokinu na zemlji dane Gospodnje: „Quiscere faciamus omnes dies festos Dei a terra“ (Po LXXIII., 8). A ipak Bog sam s početka izreče volju, da se blagdan svetkuje, to svetkovanje traži posvemašnja, bitna ovisnost stvora od stvoritelja. Zakon taj, koji u jednu daje čast Bogu, u drugu korist donosi zemaljskoj sreći čovjeka; on se tiče ne samo pojedinca, nego i cielih naroda, koji su providnosti božjoj dužni sve dobro svoje i svu korist, koju u družtvu imadu. Nu danas preuze mah koban smjer, koji hoće čovjeka daleko odvesti od Boga i urediti države i narode, kano da Boga ni ne ima, a taj pravac i jest uzrok, što se dani Gospodnji preziru, zanemaruju. Kaže

se doduše, da se tim hoće unapriediti obrt, narodi usrećiti i obogatiti. Ludih i lažnih rieči! Tim se načinom hoće narodom oduzeti pokrepe, utjehe i dobročinstva vjere; oslabit se hoće u njih čuvstvo vjere i ljubav nebeskih dobara, a nad narode se izazivlju strašni bičevi Božji, pravedan osvetnik pogažene časti. Spomenuv za tim u kratko što se i u samom Rimu, središtu katoličtva, sjedištu papa rimskih, blagdani obezčašćuju, a on je u takvih okolnostih, te tomu na put stati ne može, svim ih žarom potiče, da oni upru, kako će djelovanjem svojim zlo iztriebiti. U to uložite, reče im, sve sile i sve znanje svoje, neka se broj revnitelja za svetkovanje blagdana što više umnoži; neka se vaša djelatnost, revnost i sveta oduševljenost podvostruči; neka vas težkoće ne smetu; neka vas obziri ljudski ne suzpregnu; neka vas ni uvrede ni poruge, što će vas kadkad stignuti, ne skrenu od svetoga poduzeća. Na koncu dozivlje im u pomoć sve one, kojim je na srdcu čast Boga, koji se brinu za duševno i tjelesno dobro radnika; obećaje im, da će ih i on pomagati svojim ugledom, svojom rieči, i neprestanimi molitvami svojimi, te im poda apoštolski svoj blagoslov.

Španjolska. Spomenuli smo u 8. br. ljetošnjem da se ustraja ovdje katolička unija. Razgranjena po svoj zemlji unija ova brinuti će se izključivo jedino za jedinstvo katolika, koji će zakonitimi i dopuštenimi sredstvi raditi, da bude branitelja jedinstva vjere katoličke i da obuka udesena bude prema zakonom crkvenim, da kler bude slobodan, kad vrši sv. službu svoju, i da mu se čuva dužno počitanje, da redovnikom bude slobodno posve se u miru razgranjivati, štampi da se stave granice, a blagdani da se svetkuju. — Prem je sada u Španjolskoj, kako novija štatistika uči, 11 političkih stranaka, a 22 frakcije, ipak se je nedavno kod kardinala i nadbiskupa Toledskoga sastalo do dvie stotine osoba iz svih stranaka. Bilo je tu zastupnika drevnoga Kastiljskoga plemstva, državnih činovnika, glasovitih književnika, govornika, profesora. Vjera jedna, prava njih je sjedinila. Raznih mnienja u pitanjih političkih, socijalnih, filosofijskih jedne se eto duše u pitanju vjere, koje sgodno odieliše od svakoga drugoga pitanja. Uspjeli u obrani načela vječnih!

Belgija. Razprava o proračunu bila je višeputa vrlo oštra, naročito pri odjelu za bogoštovje i pravosudje. Raznovrstni, vrlo žalostni predlozi stavljani su, kojim je poglavita svrha, da se što zamašniji udarac zadade katoličkoj crkvi. Biskupom imala bi se obustaviti plaća, koja ih po pravici i po zakonu ide. Nu ministar predsjednik domisli se drugomu. On zna, da su biskupi katolički priučeni i oskudjevati, pak onom obustavom plaće on ne bi postignuo svrhe. Da biskupe rani u srdce, kako sam otvoreno kaza na saboru, on želi obustaviti podporu sjemeništom i plaću profesorom, neka bude biskupom što manje pomoći. Tužna li su vremena, kad ljudi vlade izjavljuju, da im je svrha ma koji stališ raniti u srdce! A ministar i ne zna, da će raniti premnogu sirotinju, koju bi crkva pridigla i u red službenika Gospodinovih uvrstila, da će raniti milijone katolika, kojim će sve više ponestajati službenika, te utjehe vjerske!

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 14.** U Zagrebu, 7. travnja 1881. **Tečaj XXXII.**

**Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.**

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Bosna je bila siromašna, te je zato papa želio, da novi biskupi budu takovi, da im nebude težko približit se siromahom, nego da, ljubeći siromaštvo Kristovo, gledaju primjerom dobrih djela te nesretnike izbaviti iz bludnje.[1]) Čovjek takove krieposti i takove svetosti, kakova se je zahtievala za najtežu upravu, nadje se medju dominikanci i zove se Ivan Ponsa nazvan Teutonac po svojoj domovini; bio bo je rodom iz Vildhausena u predjelu Osnabrücka.[2]) On bude poslan, da primi duhovnu upravu Bosne, premda se je tomu njegova duboka poniznost opirala, držeći se nesposobnim za takav posao. Nu Grgur IX., veoma mio prijatelj sv. Franji i sv. Dominiku, čovjek, koji je sproveo cio svoj život medju redovnici i svetci, znao je razpoznati, kako se velik duh i velika ljubav sakrivaju u tom poniznom fratru. Piše mu dakle dne 17. listopada godine 1234., da ga je imevao „u nadi, da će se pomoćju njegovom, odabranom posudom Gospodnjevom, izkoreniti heretička bezbožnost;“ i zato mu zapovjedi, neka, naoružavši se postojanošću i jakošću, započme djelo svoje, te mu urodi plod života vječnoga.[3])

Ivan je još ostao u dvojbi; činila mu se je za njega previsoka čast, pretežko breme činila mu se biskupska služba, i zato izrazi papi željn, da bi se zahvalio. Grgur IX. bijaše velik papa, jedar starac od više nego devetdeset godina, koji se je od toliko godina neprestrašivo borio braneći prava crkve proti najmoćnijim vladarom i proti istomu caru Fridriku II. Njemačkomu. Grgur IX. podnosio je boli svake vrsti u dugoj borbi, najprije kano kardinal obavljajući najteže poslove i vršeći najnježnije službe, a poslie kano papa razpršujući najlukavije nevjernosti, uništujući i najtajnije urote, opirajući se nasilju, svake vrsti usurpaciji, izdaji, navali oružja ili potvora; taj čovjek, najveći svoga vieka, imao je uviek Boga pred očima, a pravda mu bila pravilo; i mnogo je podnosio i ljubio je mnogo; imao je dakle pravo i drugim govoriti o patnjah, i poznavao je načine, kako da o njih svetcu govori. Pisao je dakle Ivanu Teutoncu:

„Onaj, koji je u vojnu Kristovu upisan, treba da dovrši trku započetu; jer Gospodin slavu daje ne bitki, već borbi, on nedaje krune onomu, koji počme, već onomu, koji uztraje... Nepristoji se, brate moj, da moliš dozvolu, da se zahvališ, jer ako ti ostavivši mreže Gospodina i sliediš s Petrom, i ako si uzevši na se križ pastirske službe do sada muževno se i borio proti neprijateljem razapetoga, budući oboružan oružjem božjim; ako te sada i tlače patnje rata, ako te zapreke, koje ti se u borbi za vjeru suprostavljaju, na to i navode, da se natrag povučeš; ljubav ipak napram Bogu zahtieva i korist duše tvoje i crkve tebi povjerene braće, da neuzmakneš patnjam službe, koju ti je Bog povjerio. Da nisi od borbe Gospodnje odvratio jaku ruku svoju, dok te onaj, za koga sada vojuješ, nepozove onda, kada se oslobodiš iz tamnice ovoga tiela, u dom pravoga mira, te ti rukom blage utjehe neobriše znoj tvoje borbe, postavivši ti na glavu dragocjenu krunu... Martin, slavni taj priznavaoc Kristov, o kom

[1]) Paupertatem Christi pauperis imitando ardenti spiritu ad despectos accedere non recusent, ut per exemplum boni operis et documentum sermonis eos ab errore, auctore domino revocantes, reddituri patrifamilias de talento sibi credito rationem, cum exultatione de sparso semine manipulos valeant reportare. — Id. Ibid.

[2]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 29.

[3]) Gregorius IX. Regest. Ann. VIII., ep. 256.

znamo, da se je cieli svoj život borio za Boga, nije se bojao umrieti, nu nije se ni ustručavao podnositi nove muke i živiti na korist puka. Zato te opominjemo i zapoviedamo ti, da, odustavši od molbe, da se zahvališ, i nepropustivši spasonosno upravljati tvojom crkvom, tako se srčano opreš heretikom i onim, koji se protive crkvi božjoj, te tebi, koji se za Krista boriš, angjeli medju sobom priprave mjesto, gdje će te primiti u nebu, kada ostaviš svoje tielo." [1])

To pismo, budući poteklo od onoga, koji je osim riečju govorio i primjerom, nagovori Ivana, i on počne Bosnom prolaziti propoviedajući po svakom mjestu proti bludnjam, koje su se već odviše bile razprostranile. Poviest njegove misije čini se da je pjesnička legenda. U pratnji od njekolicine, siromašne kao i on, s malom prtljagom, kojom je oprtio oslića, neumorno je išao po slavjanskih zemljah noseći istinu i kršćansku naobrazbu na sve strane. Poslie dvadeset i pet godina još se je sjećao Bela IV., i s njim sjećali su se i Slavjani svetoga života i čudesnih djela onoga čovjeka. Još se je uviek ćutio ganutim onaj kralj, kada god je na to misli, kako je Ivan, sav žalostan sa žalostnimi, samo ono smatrao dobivenim, što je mogao siromahom dati; čudnovita je bila rieč njegova; svi su ga ljubili, i sam kralj s pobožnom njekom ugodnošću znao bi nabrajati i čuđesa od njega učinjena, kada bi o tom pripoviedao. [2])

Grgur IX. uzme u zaštitu svoju katoličkoga bana bosanskoga i dobra, koja je baštinio od svojih otaca, i u obranu prava njegova napram kralju ugarskomu. [3]) U Bosni ostadoše udovica i sin staroga bana Stjepana: Cibislav, za onda knez Voskurski, sačuva se čist i kao katolik medju heretici, „kano liljan medju trnjem"; Grgur IX. uzme njega i majku njegovu u svoju zaštitu i preporuči ih nadbiskupu ostrogonskomu i pečuvskomu, neka bi se za njih pobrinuli. [4])

I franjevci nadodju u Bosnu, da rade oko obraćenja onoga naroda. Iz manastira u Zadru, Spljetu i Dubrovniku poteku u Bosnu, gdje su poslie imali manastire u Livnu, Fojnici i Sutiskoj.

Imena i dominikanaca i franjevaca sviet je većim dielom zaboravio; bili su to siromašni fratri, koji su donosili mir i naobrazbu s vjerom i s ljubavju; sviet, koji podiže spomenike i statue silnikom, osvojiteljem, koji su tolike zemlje krvju nakvasili, pomućenim umovom, koji razdvojiše duhove i posijaše mržnju, koja potraja kroz vjekove, da u žalost zavija narode, taj sviet nesjeća se onih, koji su zemljom prolazili dobro tvoreći i mir davajući, donoseći Boga i naobrazbu, gdje nije to još poznato bilo, ili gdje je o tom malo ne uspomena izginula bila.

Andrija, kralj ugarski, povjeri godine 1235. Bosnu svojemu sinu Kolomanu, kralju slavonskomu, koji je mogao bolje nad njezinom upravom bditi, jer je s njom graničio [1]) Grgur potakne i toga vladara, neka bi gledao očistiti onu siromašnu pokrajinu, i pohvali njegovu revnost, njegovu pobožnost, njegovu ljubav k vjeri, opominjuć ga, da i odsele tako čini, kako je to dosele činio. [2]) Biskupu bosanskomu poda punomoć poslanika apostolskoga; dade poslati druge dominikance, gledajuć tim doskočiti nestalnosti Ninoslavovoj, koji, povrativši se k vjeri katoličkoj, i opet natrag pane u bludnju. [3]) Do godine 1238. fra. Ivan Teutonac još nije bio posvećen za biskupa; nu te godine vidivši Grgur IX., da je malo ne sva hereza savladana, htjede ga dati postaviti za biskupa, te naloži biskupu Kumanskomu, neka bi ga posadio na biskupsku stolicu, izviestivši ga, da Ivana, ako bi se opirao, svakako na to prisili odrešitom zapoviedju u ime svete stolice, te se poskrbi, da Ivan bude posvećen. [4]) I tako bude napokon godine 1238. dominikanac Ivan Ponsa posvećen za biskupa bosanskoga.

Od biskupa bosanskoga vrlo se je razlikovao nadbiskup barski; slabo se starajuć za disciplinu klera i dobrobit puka, zlo je on upravljao Srbijom te je pustio, da se malo po malo uvuče popustljivost i izkvarenost. Grgur IX. to popravi, naloživši glavaru dominikanaca rimske pokrajine, neka bi onamo poslao njekoliko svojih dominikanaca, da reformiraju biskupije srbske u poglavarih i udih. [5])

---

[1]) Gregorius IX: Reg. Ann. IX. ep. 229.

[2]) Bela: Epist. ad fratr. pred. in Farlat. IV. 52.

[3]) Gregorius IX.: Regest. Ann. VII. ep. 292. 293.

[4]) Gregorius IX.: Regest. Ann. X. ep. 183—186. — Fabianić (Stor. dei frati minori in Bosnia etc. p. 41. Zara, 1863.) pomiešao je toga Cibislava sa banom bosanskim.

---

[1]) Gregorius IX.: Regest. Ann. IX. ep. 189.

[2]) Sicut olim sic et in posterum fervens habearis et sedulus ut qui Christum ex toto corde diligis, de terra tua opprobrium abstulisse perfidie comproberis. — Gregorius IX.: Regest. XII. ep. 353.

[3]) Qui pravitatem hereticam contemnens ad catholicam reditunitatem, in erroris invium sicut accepimus damnabiliter est relapsus. — Gregorius IX. Regest. Ann. XII. ep. 357. — XII. 90, 175.

[4]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XII. ep. 52.

[5]) Gregorius IX.: Regest. Ann. X. ep. 54.

Više brige zadavala je Grguru IX. Bugarska, gdje je Ivan Asĕn II. u savezu sa Vataksom, carem grčkim, podigao oružje proti Latinjanom u Carigradu, te je, osvojivši Galiopolj, gdje je okrutno poubijao stanovnike, otišao, da obsjedne Baldovina II. u samojprie stolnici. Stara snaga, oživila u Latinjanih, pobiedi još jedanput i suzbije natrag obsjednike, mnoge od njih poubijaju a mnoge zarobe; malo iza toga dvadeset i tri ladje, koje pokušaše iz nenada grad zauzeti, panu sve u ruke branitelja. Nu Ivan Asĕn i Vataks neklonu duhom, te sakupe novu vojsku, kada je papa Grgur poslao pismo na kršćanske vladare poglavito na Belu, kralja ugarskoga, neka bi u pomoć pritekao žalostnoj kobi latinskoga carstva.[1]) Asĕnu piše, neka pretrgne svezu sa shismatikom Vataksom, te nevojuje više proti Latinjanom; Asĕn nije za to mario, a Grgur je onda nadbiskupom ostrogonskomu i kaločkomu naložio, neka bi Asĕna, ustraje-li u tvrdokornosti, proglasili izobćenim iz crkve, s kojim se nesmije obćiti, dok neučini dostojnu zadovoljštinu.[2])

Nu Bela, kralj ugarski, zapleten u rat i razmirice sa bližnjimi vladari, imajući u svojoj državi ljudi, koji su se njegovu autoritetu protivili, nije mogao na to misliti, kako da Carigradu u pomoć priteče ili proti Ivanu Asĕnu rat vodi.[3]) Grgur se onda obrati na Asĕna, da s njim neposredno tu stvar razpravi, a upotrebi za to sgodu, što mu je Asĕn pisao uvjeravajuć ga, da je vjeran crkvi, i nuđeć se u onom, u čem može poslužiti svetoj stolici[4]) te pošalje u Bugarsku Salva de Salvi, biskupa iz Perugjije, da kano apostolski poslanik razpravlja o stvarih carigradskih i drugih, koje su se ticale Asĕna i pape. O tom poslanstvu izviesti kralja ugarskoga, moleć ga, da častno primi biskupa Salva na njegovu prolazu, i da gleda u pomoć pritećі kolebajućemu se carstvu carigradskomu i tako izbaviti iz velikih pogibelji, koje mu priete.[5]) Biskupi u Bugarskoj bijahu još sdruženi sa svetom stolicom, i Grgur pisa na nadbiskupe, biskupe i opate one države, veleć jim, da šalje biskupa iz Perugjije, koji će „im pokazati ljubav, kojom jih papa srdačno grli“, te ih zamoli, da poslanika primu srcem odanim i spremnim poslušati ga.[1])

Asĕn piše Grguru IX. pismo puno ljubavi i privrženosti svetoj stolici, tako te se je Grgur veoma razveselio, premda nije bio bez bojazni, neće-li te ljubavi brzo nestati.[2]) Prodje njekoliko mjeseci, a Asĕn se odprto sjedini sa shismatici godine 1238, uzme u zaštitu sve heretike, i tako prisili papu, da se onaj s nova obrati na kralja ugarskoga, neka bi sa križari podigao oružje proti njemu, da ne samo heretikom otme branitelja, nego da takodjer razprši silu saveznika Vataksa iz Carigrada.[3]) Bilo je zato od potrebe, da se medju Baldovinom carigradskim i kraljem Belom sklopi savez; nu zahtjevi, koje je na Bugarsku stavljalo najprije carstvo grčko, a onda carstvo latinsko carigradsko, mogli su biti zaprekom prijateljstvu; jer Bela nebi bio htio uzeti oružje i poduzeti rat s prevelikim troškom, kada nebi smio neprijatelju uzeti koji komad zemlje. Pa zato Grgur IX. nagovori Baldovina, da stavi crkvi u ruke prava istinita ili kriva, koja ima na Bugarsku, Beli pako dopusti zadržati one zemlje, koje bi osvojio.[4]) Nužda je gonila, da se brza pomoć pruži latinskomu carstvu, propoviedalo se na križarnu vojnu, Grgur podielio proštenja, sam kralj Bela pripravljao se, da osobno predvodi vojsku u Bugarsku, i papa odredi, da se ima moliti, kada rat započme.[5]) Do onda imao je Bela valjanih razloga, zašto se nije pobio sa Asĕnom, jer je ovaj za ženu imao Mariju, kćer kralja Andrije, a po tom njegovu sestru; nu Marija umre godine 1237.[6]) Nu taj čvor, razvezan s jedne strane, bio je puno jači sa strane Vataksove, čiji je sin za ženu imao nećakinju Belinu, a sam Bela imao je za ženu sestru Vataksovu; tako se kralj ugarski sbog toliko obiteljskih veza nehtjede zaratiti s Grci, pače papi dade nadu, da će sam Vataks ostaviti shismu. Što se tiče Asĕna, Bela je bio spreman s njim se zaratiti, pod pogodbom ipak, da njegova bude zemlja, koju proti Bugarom zadobije[7]), premda je Vataks uvrede Asĕnu nanesene, smatrati mogao, kano da su njemu učinjene. O tom pisa Bela IV. Grguru IX. mjeseca lipnja godine 1239.; nu u ono vrieme nebješe još pripravan za rat, u

[1]) Gregorius IX,: Regest. Ann. IX. ep. 313.

[2]) Gregorius IX. Regest. Ann. X. ep. 80.

[3]) Pray: Annales regum Hungar. Vol. I. p. 245.

[4]) In humilitatis spiritu te Deo et Ecclesie Romane prona devotione substernens, magnanimitatem tuam nobis placitam satagis exhibere. — Gregorius IX: Regest. Ann. XI. ep. 96.

[5]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XI. ep. 97, 110.

[1]) Gregorius IX. Regest: Ann. XI. ep. 112.

[2]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XI. ep. 113.

[3]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XI. ep. 373.

[4]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XI. ep. 374. 375.

[5]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XI. ep. 448. — XII. epist. 211, 212, 213, 214, 216, 217.

[6]) Assemanus: Kalendar., V. 177.

[7]) Bela ad Gregor. in Theiner: Monum. Hungar. sacr. illustr. I. 170. 171.

*

kojem se baš nije činilo, da će lahko sretan biti. Nu, dok se je pripravljalo oružje, Asěn se s nova promieni i obrati na Latinjane, a na otu misao dodje on ne samo sbog straha, da će ga u isto vrieme napasti Bela i Baldovin, nego takodjer sbog sumnje porodivše se o Vataksu, koji je, sbog svojih razloga, pokazivao, da je spreman, pomiriti se s latinskom crkvom. Grgur nije puno vjerovao u tu dobru volju, koju je taj Grk pokazivao; nu vjerovao je u nju Bela, koji je o tom opetovno u Rim pisao.[1]) Asěn svakako, uzpostavivši prijateljstvo s Baldovinom, dopusti mu slobodan prolaz kroz svoju državu, i tim umiri papu; nu nezna se, da-li se je prije smrti s katoličkom crkvom sjedinio. On umre godine 1241., i to je ona kobna godina sa Slavjane, koja napuni krvju i propašću Ugarsku, Moravsku, Srbiju, Bosnu i Dalmaciju, godina, koja vidje po Tatarih opustošene zemlje, propale crkve, malo ne uništene ciele narode.

(Dalje će sliediti.)

---

## Veliki tjedan po starom zagrebačkom obredu.

(Od Ivana Tkalčića.)

(Dalje.)

Za veliki ponedjelak, utorak i sriedu ima i zagrebački misal iste mise, koje i rimski. Trodnevni officij „tenebrarum" pjevao se po rubrikah zagrebačkoga breviara, koje ako se i znatno razlikuju od rimskoga, glede psalma i čtenja, nu ipak imao je tri nocturna, od kojih svaki prvi sadržavao je ulomke iz plača Jeremijina, a poslie svakoga trećega nocturna pjevahu laudes. Izpjevav poslie laudâ pjesmu „benedictus dominus deus Israel" zapjevalo je nekoliko klerika, klečeć pred oltarom sv. križa: „Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Domine miserere nobis"; a na to odmah odpjevalo se u koru: „Christus dominus factus est obediens usque ad mortem." Odmah za tim zapjevao bi arcidjakon varaždinski za velikim oltarom: „Alpha et o, tu finis et origo, tu leo, vermis et homo, natus de virgine verbo." Na to odmah odpjevaše prebendari u sakristiji: „Jesu Christe, qui passurus advenisti propter nos." Za tim počeše opet klerici pred oltarom sv. križa zapjevati: Kyrie eleison etc." kao i prvi put. Svršiv klerici svoj pjev, odpjevao im opet za velikim oltarom arcidjakon vrbovački: „Stella matutina, deo victima grata, tu regni norma Israel, anguis pendula", a prebendari mu u sakristiji opet odpjevaše: „Qui prophetice prompsisti: ero mors tua o mors." Zatim opet počeše klerici pred oltarom sv. križa: „Kyrie eleison etc." kao prvi put; a svršiv to odpjevao bi im opet za velikim oltarom arcidjakon varaždinski: „Sol lucifer mundi, patris nuntius summi, tu cardo paradisi, morsus inferni", a prebendari opet u sakristiji odpjevali: „Qui expansis in cruce manibus traxisti omnia ad te sæcula." Na to opet počeše klerici pred oltarom sv. križa: „Kyrie eleison etc." kao i prvi put, a svršiv svoj pjev, opet za velikim oltarom, odpjevao bi im vrbovački arcidjakon: „Qui cruce solvebas moriens, quæ non rapiebas", a prebendari u sakristiji opet: „Vita in ligno moritur, infernus ex morsu despoliatur." — Svršiv to krenuo je provod iz crkve. Na tom provodu, koj je tri puta obašao crkvu, nosio je jedan klerik križ. Kada se je provod počeo kretati iz crkve, pje ahu pjevači na koru: „Christus factus est pro nobis obediens, usque ad mortem, mortem autem crucis." Na samom pako provodu pjevahu sljedeći himan:

Rex Christe factor omnium redemptor et credentium,
Placare votis supplicum, te laudibus colentium.
Cujus benigna gratia, crucis per alma vulnera,
Virtute solvit ardua, primi parentis vincula.
Qui es creator siderum, tegmen subisti carneum,
Dignatus hanc villissimam, pati doloris formulam.
Ligatus es, ut solveres mundi ruentis complices,
Per probra, tergens crimina, quæ mundus auxit plurima.
Cruci redemptor figeris, terram sed omnem concutis,
Tradis potentem spiritum, nigrescit omne sæculum.
Mox in paternæ gloriæ victor resplendens culmine,
Cum spiritus munimine defendat nos rex gloriæ.

Došav provod opet u crkvu popostao je pred oltarom sv. Mihalja, koj je stojao tik glavnih crkvenih vrata, i tuj pokleknuv biskup i svećenstvo izmoliše izmjenice petdeseti psalam: „Misere mei deus." Poslie izmolena psalma rekao se veras i responsorij: „Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem etc.", i to istimi onimi pridodatci kako je i u rimskom breviaru, a za tim na tiho izmoliše „pater noster", a izmoliv ovu molitvu gospodnjevu, izmolio je biskup: „Respice quæsumus domine super hanc familiam tuam, pro qua dominus noster Jesus Christus, non dubitavit manibus tradi nocentium et crucis subire tormentum."

Po izmolenoj ovoj molitvi krenuo je opet provod do glavnoga žrtvenika pjevajuć:

Hymnum dicamus domino, laudes deo cum cantico,
Qui nos crucis patibulo, suo redemit sanguine.
Die decurso ad vesperum, quo Christus morti traditur,
Ad cœnam venit impius, qui erat Christi proditor.
Jesus futura nuntiat cœnantibus discipulis,
Unus ex discumbentibus ipse me traditurus est.
Judas mercator pessimus osculo petit dominum,
Ille ut agnus innocens non negat Judæ osculum.
Denariorum numero Christus Judæis traditur,
Innocens et innoxius, quem Judas tradit impius.
Præses Pilatus exclamat, nullam culpam invenio!
Ablutis aqua manibus Christum Judaeis tradidit.
Fallaces Judæi impii latronem petunt vivere,
Christum accusant graviter, crucifigatur, reus est.
Et Barrabas dimittitur, qui reus mortis fuerat.
Vita mundi suspenditur, per quem resurgunt mortui.
Gloria tibi domine, gloria unigenito,
Qui passus est pro omnibus redemptis in hoc sæculo.

Na podnožju glavnoga oltara pokleknuo bi opet biskup i sa svećenstvom izmjenice izmolio psalam: „deus

---

[1]) Gregorius IX.: Regest. Ann. V. ep. 221.

misereatur nostri & benedicat nobis etc.", a nakon njega poslie versa „Christus factus est pro nobis obediens etc." izmolio bi jošte jednom: „Respice quæsumus domine super hanc hamiliam tuam", i tako dovršio se officium tenebrarum.

Na veliki četvrtak u jutro u osam satih počeli su moliti u koru časove (horæ). Svršiv časove krenuo je opet provod pred glavni crkveni ulaz, da ondje dočeka biskupa, koj je taj dan obavljao svečano službu. Dočekav biskupa, krenuo je opet provod od glavnih vrata u crkveno svetište ovim redom: najprije idjahu pjevači (choratores), za ovimi svjećonoše i tamjanoše, zatim sedam poddjakona, od kojih nosio je jedan propelo, za ovimi prebendari i kanonici, i assistencija. Došavši u svetište, šest svećenika u misno ruho obučenih zauzelo je prve klupe do oltara sv. Luke, dočim se sedam djakona smjestilo iza njih; a opet inih šest svećenika sa svojimi poddjakoni smjestili se u klupe od oltara zadnje večere. Misa pjevala se ista, kako je i u rimskom misalu, i kada se u canonu došlo do rieči: „per quem omnia semper bona creas", sašao je biskup od glavnoga oltara u sredinu svetišta, gdje bijaše prostrt stol, i gdje se je obaviti imala posvetba ulja. *) Na glas prepozitov „oleum infirmorum" odoše dva djakona t. j. jedan kanonik i jedan prebendar sa svjećonošami u sakristiju, i uzev svaki posudu s uljem, vratiše se opet sa svjećonošami u svetište, i staviše posude s uljem na prostrti stol pred biskupa. Posvetiv biskup ovo ulje za posljednju pomast, vratio se je s asistencijom ka glavnomu žrtveniku, da nastavi misu, dočim ona dva djakona, koja su to ulje donesla iz sakristije, uzeše isto sa stola i sprovodjeni sviećonošami odnesoše ga u sacrarij.

Pričestiv biskup sam sebe, a nikoga inoga, pošao je opet od glavnoga oltara u sredinu svetišta, da obavi posvetbu ulja za pomast katekumena i sv. krizme, staviv prije kâd u kadionicu i blagosloviv ga. Sjednuv u svetištu na pročelje prostrtoga stola, zapjevao bi stojeći do njega kaptolski prepozit: „oleum ad sanctum chrisma" — „oleum cathecumenorum." Na taj pjev odoše tamjanoše, svjećonoše, poddjakoni, djakoni i dvanaest svećenika u sakristiju, da donesu ulje za posvetbu krizme i pomast katekumena. Provod, koj se iz sakristije krenuo noseć ulje za pomenutu posvetbu, stupao je ovim redom: najprije išli su tamjanoše, za ovimi odmah jedan poddjakon sa svjećonošami, koj je nosio propelo, zatim dva klerika pjevajuć: „o redemptor sume carmen temet concinentium", za ovimi šest poddjakona, i to dva po dva, za poddjakoni, išlo je sedam djakona, u prvom redu trojica, a za njimi dva po dva, za djakoni išao je kanonik kustos noseć na pozlaćenom tanjuriću posudicu sa balsamom, za kustosom išla su dva djakona, t. j. jedan kanonik i jedan prebendar, noseć u rukuh posude krizmana ulja, a za ovimi opet dva poddjakona, t. j. opet jedan kanonik i jedan prebendar noseć ulje za pomast katakumena, napokon dvanaest svećenika i to dva po dva.

Posvetba krizme obavljena bje, kako i danas po rimskom pontifikalu. Posvetiv biskup krizmu i pozdraviv ju sa: „ave sanctum chrisma", uzeše dva djakona posude u kojih bijaše posvećena jur krizma, ponesoše ih i staviše na lievu stranu glavnoga oltara, a stariji djakon obrativ se licem prema dvanaestorici svećenika, pozvao ih, da pozdrave sv. krizmu pjevajuć tri puta, i to svaki put pojačanim glasom: „salutate sanctum chrisma", na što mu pomenuta dvanaestorica svećenika zajedno odpjevala „ave sanctum chrisma"; a zatim svaki pojedince od rečene dvanaestorice, poklekujuć po tri puta pozdravio bi sv. krizmu pjevajuć uz to „ave sanctum chrisma" i poljubiv posude u kojih bijaše na oltaru sv. krizma. Obredav se tako sva dvanaestorice, uzeše pomenuta dva djakona sa oltara posude sa krizmom i držahu ih na rukuh, dok se obavljala posvetba ulja za katekumene. Posvetiv biskup i ovo ulje i pozdraviv ga sa „ave sanctum oleum", sliedio je pozdav i dvanaestorica svećenika, onim načinom i redom, kako smo kod pozdrava krizme spomenuli. Svršiv pozdrav ulja katekumena, nosilo se u istom provodu posvećeno ulje i krizma, kojim i donešeno bijaše u sacrarij. Noseć ovamo sv. ulje pjevahu dva klerika: „ut novetur sexus omnis unctione chrismatis etc." Poslie posvetbe vratio se biskup k oltaru, te je pričestio svećenstvo i puk i dovršio misu. Posvećene hostije za službu u velikom petku staviše u posudu za to priredjenu i zapečativ ju, odnesoše svečano u sacrarij, i ondje pohraniše.

Pranje nogu obavilo se poslie podne (hora completorii). Na glas indi velikoga zvona, došlo je svećenstvo u crkvu, i obučeno u svečano ruho, dočeka biskupa, koj takodjer zaodjenuv se svečanim ruhom, pošao je u sredinu crkve sa svećenstvom moleć XV. psalam: „conserva me domine quoniam speravi in te." Došav do mjesta, gdje se imalo obaviti pranje nogu, zapjevao je ovaj veras: „suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui." — Resp. „tu mandasti domine, mandata tua custodiri nimis." Veras: „tu lavasti pedes discipulorum, opera manuum tuarum ne despicias" — „Domine exaudi orationem meam etc." onako kako je u rimskom misalu, izmolio za tim molitvu, koju ima i rimski misal: „Adesto domine quæsumus officio servitutis nostræ etc." Poslie te molitve, čitala se lekcija: „convenientibus vobis" i evangjelje: „Ante diem festum pasche", kako ga ima misa na veliki četvrtak. Po očitanom evangjeliju, počeo je biskup prati noge dvanaestorici apostola, a dok je to trajalo pjevahu dva pjevača sliedeću antiphonu: „Ante diem festum pasce, sciens Jesus

*) Ovdje mi je spomenuti treba, da kada je god. 1235. biskup zagrebački Stjepan II. Babonić poklonio kaptolu zagrebačkomu neko zemljište u Podgorju, sa svimi kmetovi, desetinom i kunovinom, poklonio ga je pod taj uviet: quod singulis annis, sicut ex antiqua consvetudine tenentur, ad consecracionem crismatis emerent oleum pro dimidia marca, et deportarent omni occasione remota in die ramis palmarum Zagrabiam.

quia venit eius hora, ut transeat ex hoc mundo ad patrem, linteo præcinxit se, misit aquam in pelvim, cœpit lavare pedes discipulorum; venit ad Petrum, dicit ei Petrus, non lavabis mihi pedes in aeternum. Respondit Jesus: si non lavero tibi non habebis partem mecum. Domine non tantum pedes, sed manus et caput." — „Accessit ad pedes eius peccatrix mulier Maria, et osculata est et lavit lachrimis, extersit capillis, et unxit unguento." — „Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum."

Svršiv pranje nogu, odpjevao je arcidjakon bekšinski (njegova to bijaše dužnost) veliko ono evangjelje: Amen, amen dico vobis, non est servus maior domino suo" (vide evangelium Johannis caput XIII, vers. 16—38. item caput XIV. vers. 1—31.).

Poslie evangjelija izvršila se zapovjed (mandatum), koja se obavljala tim, da je biskup dielio svećenstvu neposvećene hostije pjevajuć uz to: „mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, dicit dominus." — Po svršenom ovom obredu pjevahu dva pjevača sljedeći himan:

Tellus ac aethera jubilent
In magni cœna principis,
Qui prothoplasti pectora,
Vitæ purgavit ferculo.

Hac nocte factor omnium,
Potenti hoc mysterio,
Carnem suam cum sanguine,
In escam transfert hominum.

Excelsis surgens dapibus,
Præbet formam mortalibus,
Humilitatis gratia,
Petri petens vestigia.

Pallet servus obsequio,
Cum angelorum dominum,
Ferendo lympham linteo
Cernit sceno procumbere.

Permitte Simon ablui,
Acta figurant mistica,
Dum summus imma baiulat,
Quod cinis servit cineri.

Sanator thoris accubat,
Verbique favos aggregat,
Qos inter hostem denotat,
Necis qui dolos ruminat.

Trux, lupe Juda pessime!
Fers agno miti basia,
Dans membra loris regia,
Quæ sordes tergunt sæculi.

Nexi solvuntur hodie
Carnis a cordis carcere,
Unguentum sacratur chrismatis,
Spes inde reddit miseris.

Victori mortis inclitam
Pangamus laude gloriam,
Cum patre et sancto spiritu,
Qui nos redemit obitu.

Izpjevav ovu pjesmu, izmoliše u koru completorij, a po completoriju psalam: „misere mei deus", zatim vers „Christus factus est pro nobis obediens" i molitvu: „Respice quæsumus domine super hanc familiam tuam etc.", sakupilo se je svećenstvo oko biskupa kod glavnoga oltara, da počmu odkrivanje (denudatio) oltara. Ovaj čin izveo se je ovako: kanonik kantor zapjevao bi najprije antiphonu: „diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem", poslie koje pjevalo je svećenstvo psalam: „Deus, deus meus, respice in me" i pjevajuć skidahu ruho sa crkvenih oltara, a skinuv oltarno ruho, oprašе oltar vodom. Ovako ogoljeni žrtvenici stojali su do velike subote. A tim svršila se je služba propisana za veliki četvrtak.

(Konac će sliediti.)

---

## SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

# LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

### LITTERAE APOSTOLICAE QUIBUS EXTRAORDINARIUM JUBILAEUM INDICITUR.

**Venerabilibus Fratribus Patriarchis Primatibus Archiepiscopis et Episcopis cum apostolica sede pacem et communionem habentibus et Dilectis Filiis universis Christi fidelibus salutem et apostolicam benedictionem.**

## LEO PP. XIII.

Venerabiles Fratres et dilecti filii.

Militans Jesu Christi Ecclesia, quae hominum generi maxime potest salutem incolumitatemque praestare, tam graviter in hac calamitate temporum exercetur, ut in novas quotidie procellas incurrat, vere comparanda cum Genesarethana illa navicula, quae, dum Christum Dominum ejusque discipulos olim veheret, maxime turbinibus ac fluctibus quatiebatur. Revera qui cum catholico nomine gerunt inimicitias, ii nunc numero, viribus, consiliorum audacia praeter modum insolescunt; neque satis habent doctrinas caelestes palam abdicare, sed summa vi impetuque contendunt, ut Ecclesiam aut omnino a civili hominum consociatione repellant, aut saltem in publica populorum vita nihil posse cogant. Ex quo fit, ut illa in fungendo munere, quod ab Auctore suo divinitus accepit, magnis undique se difficultatibus implicatam ac retardatam sentiat.

Nefariae hujus conjurationis acerbissimi fructus in Pontificem Romanum maxime redundant; cui quidem, legitimis juribus suis dejecto atque in exercendis maximis muneribus multimodis impedito, figura quaedam regiae majestatis, quasi per ludibrium, relinquitur. Quapropter Nos, divinae providentiae consilio in hoc sacrae potestatis fastigio collocati, Ecclesiaeque universae procuratione districti, et jamdiu sentimus et saepe diximus, quantum haec, in quam Nos temporum vices compulerunt, aspera sit et calamitosa conditio. Commemorare singula nolumus: verumtamen manifesta sunt omnibus,

quae in hac Urbe Nostra plures jam annos geruntur. — Hic enim in ipso catholicae veritatis centro sanctitati religionis illuditur, et dignitas Apostolicae Sedis laeditur, et in crebras profligatorum hominum injurias pontificia majestas objicitur. — Erepta potestati Nostrae plura sunt, quae Decessores Nostri pie liberaliterque instituerant, ac successoribus suis inviolate servanda transmiserant; neque temperatum est quin jura laederentur sacri *Instituti christiano nomini propagando*; quod quidem non de religione solum, sed etiam de humanitate gentium praeclare meritum, nulla unquam vis superiorum temporum violaverat. — Templa catholici ritus clausa vel profanata non pauca, haeretici ritus multiplicata; doctrinarum pravitas scribendo agendoque impune diffusa. — Qui rerum summa potiti sunt, dant saepe operam constituendis legibus in Ecclesiam nomenque catholicum injuriosis: idque in conspectu Nostro, quorum curae omnes ex Dei ipsius mandato vigilare in eo debent, ut christiana res incolumis et Ecclesiae jura salva sint. — Nullo autem respectu ad illam, quae est in Romano Pontifice, docendi potestatem, ab ipsa institutione juventutis auctoritatem Nostram intercludunt; ac si Nobis est permissum, quod nulli privatorum interdicitur, in institutionem adolescentium scholas sumptibus Nostris aperire, in eas ipsas legum civilium vis et severitas invadit. — Quarum rerum funesto spectaculo multo vehementius commovemur, quod succurrendi facultas, quam maxime optaremus, Nobis non suppetit. In potestate enim sumus verius inimicorum quam Nostra; atque illa ipsa, quae Nobis conceditur, usura libertatis, cum eripi aut imminui alieno possit arbitrio, certum non habet stabilitatis constantiaeque firmamentum.

Interea quotidiano rerum usu manifestum est, malorum contagionem magis magisque serpere per reliquum christianae reipublicae corpus, et ad plures propagari. Etenim aversae ab Ecclesia gentes in miserias incidunt quotidie majores; atque ubi semel extincta aut debilitata fides catholica sit, finitimum est iter ad opinionum insaniam rerumque novarum cupiditatem. Ejus autem, qui Dei vices in terris gerit, maxima et nobilissima potestate contempta, perspicuum est, nullos hominum auctoritati frenos superesse tam validos, qui possint indomitos perduellium spiritus compescere, aut ardorem dementis libertatis in multitudine coercere. — Atque his de causis civilis hominum societas, etsi magnas jam calamitates suscepit, majorum tamen periculorum suspicione terretur.

Quo igitur Ecclesia queat inimicorum conatus refutare, suumque munus, utilitatis omnium causa, perficere, multum laboret necesse est, multumque contendat. In hoc autem certamine vehementi et vario, in quo et divina agitur gloria, et de salute animarum sempiterna dimicatur, frustra esset omnis hominum virtus et industria, nisi caelestia adjumenta suppeditarentur opportuna temporibus. — Quare in trepidis afflictisque christiani nominis rebus, hoc semper laborum ac sollicitudinum perfugium esse consuevit, summis precibus a Deo postulare, ut opitularetur laboranti Ecclesiae suae, impertiretque depugnandi virtutem, triumphandi potestatem. — Hunc igitur Nos praeclarum morem disciplinamque majorum imitati, cum probe intelligamus, tanto Deum magis esse exorabilem, quanto in hominibus major est vis poenitendi, gratiaeque cum eo reconciliandae voluntas, idcirco, caelestis praesidii impetrandi atque animorum juvandorum causa, sacrum Jubilaeum extra ordinem catholico orbi per has Litteras Nostras indicimus.

Itaque de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, ex illa ligandi atque solvendi potestate, quam Nobis Dominus licet indignis contulit, universis et singulis utriusque sexus Christi fidelibus plenissimam peccatorum omnium indulgentiam, ad instar generalis Jubilaei, concedimus, si modo effecerint, qui in Europa agunt, a proximo die 19. hujus mensis Martii, sacro ob memoriam Sancti Josephi beatae Mariae Virginis Sponsi, ad diem primum Novembris, solemnem ob memoriam caelitum universorum inclusive; qui vero extra Europam, ab eodem proximo die 19. hujus mensis Martii usque ad postremum diem labentis anni MDCCCLXXXI. inclusive, quae infra praecepta sunt: scilicet quotquot sunt Romae cives vel hospites Basilicam Lateranensem, item Vaticanam et Liberianam bis adeant, ibique per aliquod temporis spatium pro catholicae Ecclesiae et hujus Apostolicae Sedis prosperitate et exaltatione, pro extirpatione haeresum omniumque errantium conversione, pro christianorum Principum concordia ac totius fidelis populi pace et unitate, secundum mentem Nostram pias ad Deum preces effundant; iidem uno die esurialibus tantum cibis utentes jejunent, praeter dies in quadragesimali indulto non comprehensos, aut alias simili stricti juris jejunio ex praecepto Ecclesiae consecratos: praeterea peccata sua rite confessi sanctissimum Eucharistiae sacramentum suscipiant, atque eleemosynae nomine in pium aliquod opus quidquam conferant. Qua in re ea Instituta nominatim commemoramus, quorum tuitionem caritati Christianorum haud ita pridem per Litteras commendavimus, nimirum *Propagationem Fidei*, *Sacram Jesu Christi Infantiam* et *Scholas Orientis*; quas quidem in remotis etiam et silvestribus plagis instituere et provehere, ut pares necessitatibus sint, optatissimum Nobis destinatumque in animo est. — Ceteri vero omnes extra Urbem ubicumque degentes tria templa ab Ordinariis locorum vel eorum Vicariis seu Officialibus, aut de eorum mandato et, ipsis deficientibus, per eos qui ibi curam animarum exercent designanda, bis, vel si duo tantum sint templa, ter, aut si unum, sexies, dicto temporis intervallo, adeant; item alia opera, quae supra commemorata sunt, peragant. — Quam indulgentiam etiam animabus, quae Deo in caritate conjunctae ex hac vita migraverint, per modum suffragii applicari posse volumus. — Praeterea lo-

corum Ordinariis indulgemus, ut Capitulis et Congregationibus tam saecularium quam regularium, sodalitatibus, confraternitatibus, universitatibus, seu collegiis quibuscumque memoratas Ecclesias processionaliter visitantibus, easdem visitationes ad minorem pro suo prudenti arbitrio reducere queant.

Concedimus vero, ut navigantes et iter agentes, ubi ad sua domicilia, seu alio ad certam stationem sese receperint, visitata sexies Ecclesia majore aut parochiali, ceterisque operibus, quae supra praescripta sunt, rite peractis, eamdem indulgentiam consequi possint. — Regularibus vero personis utriusque sexus, etiam in claustris perpetuo degentibus, nec non aliis quibuscumque tam laicis, quam ecclesiasticis, saecularibus vel regularibus, quominus memorata opera, vel eorum aliqua praestent, concedimus atque indulgemus, ut ea Confessarius in alia pietatis opera commutare possit, vel in aliud proximum tempus prorogare, facta etiam potestate dispensandi super Communione cum pueris nondum ad primam Communionem admissis.

Insuper universis et singulis Christi fidelibus, tam laicis quam ecclesiasticis, saecularibus ac regularibus cujusvis Ordinis et Instituti etiam specialiter nominandi, facultatem concedimus, ut sibi ad hunc effectum eligere possint quemcumque presbyterum Confessarium tam saecularem quam regularem ex actu approbatis; qua facultate uti possint etiam Moniales, Novitiae, aliaeque mulieres intra claustra degentes, dummodo Confessarius approbatus sit pro Monialibus. — Confessariis autem, hac occasione et durante hujus Jubilaei tempore tantum, omnes illas ipsissimas facultates largimur, quae a Nobis tributae fuere in alio Jubilaeo concesso per Nostras Litteras Apostolicas datas die XV. mensis Februarii anno MDCCCLXXIX, quae incipiunt *„Pontifices Maximi"*, iis tamen omnibus semper exceptis, quae in iisdem litteris a nobis excepta fuere.

Quo autem fructus salutares, qui Nobis propositi sunt, ex hoc sacro Jubilaeo tutius atque uberius percipiantur, hoc magnopere studeant universi, ut magnam Dei Matrem praecipuo per id tempus obsequio cultuque demereantur. — Ipsum autem sacrum Jubilaeum in tutelam fidemque tradimus ac commendamus sancto JOSEPHO, castissimo beatae Virginis MARIAE Sponso, quem gloriosae recordationis Pius IX. P. M. totius Ecclesiae Patronum declaravit, et hujus opem suppliciter quotidie implorari ab omnibus Christi fidelibus optamus. — Praeterea cunctos hortamur, ut peregrinationes suscipere pietatis causa velint ad sanctorum caelitum aedes, quae peculiari religione in variis regionibus sanctae ac venerabiles haberi consueverint: quas inter in Italia praestat sacrosancta Virginis Mariae Lauretanae domus, quam altissimorum mysteriorum memoria commendat.

Quapropter in virtute sanctae obedientiae praecipimus atque mandamus omnibus et singulis Ordinariis locorum, eorumque Vicariis et Officialibus, vel ipsis deficientibus, illis qui curam animarum exercent, ut cum praesentium Litterarum transumpta aut exempla etiam impressa acceperint, illa in sua quisque ditione publicanda curent, populisque etiam verbi Dei praedicatione, quoad fieri possit, rite praeparatis, Ecclesiam seu Ecclesias visitandas ut supra designent.

Ut autem praesentes Litterae, quae ad singula loca deferri nequeunt, ad omnium notitiam facilius deveniant volumus ut praesentium transumptis vel exemplis etiam impressis, manu alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo munitis personae in dignitate ecclesiastica constitutae, ubicumque locorum eadem prorsus fides habeatur, quae haberetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud S. Petrum sub anulo Piscatoris die XII. Martii A. MDCCCLXXXI, Pontificatus Nostri anno Quarto.

**LEO PP. XIII.**

---

## Viestnik.

Zagreb. Svetčano vienčanje Nj. c. i kr. Visosti, prejasnoga kraljevića nadvojvode Rudolfa, sa Njezinom kraljevskom visosti, prejasnom princesom Stefanijom belgijskom, biti će u utorak, 10. svibnja o. g.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup vratio se je jučer iz Gradca u svoj dvor, gdje su za nj priredjene bivše prije sobe kanonika-pobočnika.

— Jučer počeo je preč. gosp. Pavao Gugler duhovna vježbanja svećen.tvu zagrebskomu u sakristiji prvostolne crkve.

— G. Karlo Vrančić, župnik u Bednji i Ivan Krajačić, župnik u Mihaljevcu primljeni su u stanje mira. — G. Ivan Vogrin, kapelan Preložki ide za privrem. upravitelja župe Mihaljevec.

— Milostiva gospoja supruga poglav. g. odvjetnika i nar. Zastupnika, Dr. Lavosl. Šrama, poklonila je prvostolnoj župnoj crkvi sv. Marije u Zagrebu dva, vlastoručno liepo vezana oltarna vanjkuša, na kojem plemenitom i nabožnom daru joj se najsrdačnije zahvaljuje župnik. A bl. dj. Marija bila joj vazda zaštitnicom i pomoćnicom pri Bogu!

— G. Leopoldo Vojska, župnik u Bisagu, postao župnikom u Bednji.

— Da se olahkote službeni poslovi u dosadanjem 15 župa imajućem podarhidjakonalnom kotaru belovarskom, uzoriti g. kardinal i nadbiskup pronašao je za shodno, da se taj kotar razdieli u dva: belovarski i cirkvenski. U *belovarski* spadati će župe: Belovar, Ciglena, Kapela, Nevinec, Rača, Šandrovec, Trojstvo i Veliki Grdjevac; a u *cirkvenski*: Čarovdar, Cirkvena, Čvrstec, Gjurgjic, Rovišće, Topolovac i sv. Ivan-Žabno. Podarhidjakonima tih kotarâ imenovana su gg. Gjuro Štengel, župnik u Belovaru, za belovarski, a Petar Vlašić, župnik u Cirkveni, za cirkvenski.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 15. U Zagrebu, 14. travnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

IX.

*(Tatari, prva viest o njih u Ugarsku donesena od fra. Julijana. — Tatari u Ruskoj. — Tatari u Moravskoj. — Tatari u Ugarskoj. — Suzbija se kleveta prišivena Grguru o Tatarih. — Tatari u Dalmaciji, u Bosni. — Heretici u Bosni).*

O Tatarih prvu viest donese malo prije toga vremena u Europu njeki fratar dominikanac, koji dopre do njih, a zatim brzo se natrag vrati, da naviesti novi taj bič, koji je na slavjanske narode imao doći. To je bio Julijan, jedan od četiri dominikanca, koji, doprievši do zemlje Alana, spaze, kako su tu veoma prestrašeni sbog očekivane navale strašnih neprijatelja. Dvojica od njih morala su ostati u Alaniji, a fra. Julijana i fra. Gerazda puste neka put nastave, i oni ga i nastave, dok, nadošavši u Veg, Gerazdo neizdahne, nemogavši više odoljeti potežkoćam veoma ružna puta. Julijan, došavši medju Mordvience, pronadje, da su si Tatari taj puk već podvrgli; poslie sazna, da je kod Tatara sve spremno, unići u Rusiju; nije onda na drugo mislio, van da o tom izviesti ruske knezove; izviesti o tom najprije kneza u Suzdalu, koji mu reče, da je ne samo Rusija u pogibelji, već i Ugarska i cieli zapad, i potakne ga, neka bi odnesao tu viest kralju Beli IV.[1]) Julijan je putovao oprezno i već je koncem godine 1237. bio u Ugarskoj; pisao je biskupu Perugjijskomu, poslaniku apostolskomu, zaključujuć: neka bi se papa pobrinuo za sve, što se ima učiniti, da se od kršćanskoga puka i crkve božje odstrani takav bič.[2])

[1]) Theiner: Monumenta Hung. sacr. illustr. I, 151. et seq.

[2]) List je u Dudiku: Iter. romanum, I. 317. et seq. Beč, 1855.

Dok je fra. Julijan naviештao dolazak Tatara, ovi se već podigoše i unidjoše u Rusiju, razdieljeni u četiri reda pod zapovjedničtvom Batù-a, Gajuka sina kana Otkai-a, Mangù-a i Baidara nećaka čuvena kana Tchinghiza.[1]) Batù dopre godine 1237. do obala Volge i pred Bulgar, velik grad iztočnih Bugara; Mangù prodje zemljom Kazara i Pečeneza. Tatari „mnogobrojni kano skakavci“, kako kaže ljetopis Novgorodski, osvojivši Bulgar, bace se na Onuzlu, razore ju te zapovjede Juriu Vladimirskomu, da se podvrgne; on nehtjede, nego propusti u pomoć priskočiti knezovom u Pronsku, Muromu i Rjazanu; gradovi Pronsk, Bjelgrod i Igeslavec budu razoreni; u Rjaznu borili se ruski knezovi pet dana, šesti dan bude grad osvojen, stanovnici zadavljeni ili umoreni uz strašne muke. Vsevolod, sin Juriev bude u Kalomni hametom potučen i jedva pobjegne u Vladimir; Batù osvoji Moskvu, ubije Filipa Hainku, koji ju je branio, poubija stanovnike i zapali grad. Dne 2. veljače 1238. dodju Tatari pred Vladimir, odakle je Juri pobjegao povjerivši obranbu toga grada sinovom Vsevolodu i Mstislavu. Poslie sedam dana barbari unidju u grad, sažgu žene, starce, djecu, koji su se svi zatvorili u prvostolnu crkvu; u borbi umru ona dva kneza. Suzdal i Pereislava i drugih deset gradova budu razoreni, niti se je još maknuo Juri od obala Site, gdje se je bio utaborio. Dne 4. ožujka nastane strašna bitka, i on boreć se umre. Jedan grad padao je za drugim; Torjek bude zapaljen, poslie kako se je petnaest dana opirao; nu onda se Tatari obrate drugamo, pa, poslie kako je propao Kozetsk, povrate se u iztočnu Bugarsku i medju Poluse.[2])

[1]) De Mailla: Ljetopis kinezki od Ton-Kien-Kang-Mou-a. Vol. XXVII, pag. 4. — Deguignes: Histoire génér. des Hungs III, 95. Paris, 1757.

[2]) Dugloss: Historia polonica, I. 640. (koji u tom bludi,

Te nesreće nisu dotekle, da opamete ruske knezove, koj nisu prestali medjusobno se boriti; medjutim Batù, podvrgavši si malo ne Poluse, gledao je godine 1239. da im zatre zadnje ostanke. Najjači izmedju poglavica kod Polusa, Kothian, pošto kako se je do skrajnosti borio, bude potučen u pustinji Astrakan, te pobjegne sa 40.000 svojih k Beli, kralju ugarskomu[1]), dočim se Batù povrati u Rusku, razori Pereiaslavu, drugi pako Tatari zapale Černigov, odakle Mstislav Glebović pobjegne u Ugarsku[2]), poslie kako se je sdvojno branio. Mangù s druge strane, nadošavši u Pesotchny, pošalje izaslanike u Kiev, taj veliki grad, taj sveti grad, taj „dragi kamen Ruske", kako ga nazivaju povjestnici ruski, da ga pozovu, neka bi se predao. Knez Mihael, ne samo da nije odgovorio, nego je pobjegao u Ugarsku: Daniel Halički postane gospodarom Kieva, postavi boljara Dimitriju, da brani grad, pa otidje i on u Ugarsku, da traži pomoći. Nu Tatari pod Batù-om sjedinivši se s onimi pod Mangù-om, predobiju na silu Kiev, poubijaju njegove branitelje i stanovnike; od grobova Olge i Vladimira neostane ni traga; sgrade, crkve, manastiri katolički i shismatički, sve to bude obraćeno u pepeo, te od staroga Kieva neostane drugo van ime, koje baštini nov grad, koji je nastao puno kašnje na mjestu, gdje je još u XIV. vieku jedva koja razvalina pokazivala, da je bila „mati ruskih gradova."[3]) Ladigina, Kuminjec, Halic, Vladimir svi ti gradovi budu u pustoš pretvoreni.[4])

Po što su se bjegunci utekli u Ugarsku i savjeti zasužnjenoga Dimitrije, branitelja Kieva, pobude u Batù-u misao zaratiti se i s kraljem ugarskim. On unidje medjutim u Poljsku, opustoši Lublin i Zavichost[5]); prošavši kroz Bug i Vislu osvoji Sandomir, zadavi cistercite pred žrtvenici u Kopřivnici; u Turskom na Carni bude tako oštro dočekan od Vladimira, palatina Krakovskoga, te se je morao na rusko zemljište natrag povući, da vojski sile namakne.[1]) Vrati se natrag sa trostrukom vojskom, jedna od njih dne 18. ožujka godine 1241. potuče Poljake u Chmieliku, tako te su stanovnici iz Sandomira i Krakova od straha pobjegli u Ugarsku; poslie pobjede u Chmieliku otidje u Šlezku, i zahman pokuša predobiti Vratislav branjen ne toliko oružjem, koliko molitvom blaženoga Česlava, glavara dominikanaca; nu poslie dne 9. travnja godine 1241. Tatari nadvladaju i ubiju u Ljegnicu cviet Šlezaka skupa s njihovim vojvodom Henrikom.[2])

Onda se okrene bič na Moravsku, koja nije imala ni branitelja ni gospodara svoga; na sreću pošalje Venceslav, kralj češki Zdislava Stemberga sa njekoliko Čeha, neka bi gledali spasiti ovu pokrajinu. Dne 9. lipnja godine 1231. bili su Tatari u Moravskoj; popale razna mjesta; kod špilje Hosteineberžke na Karpatih budu žestoko suzbijeni; ubijajući i pustošeći bace se prama Olomucu, te popliene sve do prieko Brna; u manastiru Reygernskom poruše žrtvenike, obezčaste grobove, upropaste onaj glasoviti benediktinski manastir, kao i manastir premonstratski u Obrovici, isto tako i druge manastire, koje god su mogli spetiti; nu dne 25. lipnja navali na njih iznenada Stemberg, ubije svojom rukom njihova vodju Bajdara i tako ih natjera, te su se bacili u Ugarsku, kamo je Batù već bio unišao.[3])

Mjeseca ožujka godine 1241. bio je Batù prešao granice ugarske; kralj Bela, potučen

---

što te dogodjaje navodi god. 1228.) Ljetopis Novgorodski, pag. 127. et seq. — Ljetopis Kostromski I., 101. — Ljetopis od Puškina cit. od Karamsina. — Deguignes: Hist. des Hungs. III. 95. — Karamsin: Poviest Ruske III., 319. et squ. — A. Remusat: Mèmoires sur les relations politiques des princes chretiens . . . avec les Empereurs Mongols; u Mémoires de l' institut royal de France, Academie des Inscriptions VI, 404. Paris, 1822. — Kulczynsky: Chronol. magnorum Moscoviæ ducum. p. 279. edit. Tornac.

[1]) Pray: Annales reg. Hungar. I. 251. — Gebhard: Gesch. d. Reichs Hung. II. 103.

[2]) Karamzin: Stor. d. Russia IV. 9.

[3]) Mattheus Miechov. De Sarmatia Asiana L. I. c. 2, 3; in Pistorio: Corpus histor. Polon. I. 122 et seq. Basileae, 1582.

[4]) Deguignes: Hist. des Hungs. III, 96. — Balan: Storia di Gregorio IX. Vol. III. 408 e seq.

[5]) Dlugoss: Hist. Polon. I. 670. — Math. Miechov. De Sarm. Asiat. 123.

[1]) Ennelius ad Ennenfeld: Annales Silesiae; in Sommersberg: Rer. Silesiacar. II, 248. — Boguphalus Poznaniensis: Cron. Polon. p. 60. — Dlugoss: I. 670 et seq. — Math. Miech. 123.

[2]) Annal. Capituli Cracoviens. in Pertz: Monum. Histor. Germ. XIX, 598. — Annales Vratislav. ibid. 527. — Boguphalus: Cron. Cracov. 60. — Anonym. Gneznens. in Sommersberg II, 82. — Ennel. ab Ennenfeld. Annal. 249. — Turrocz: Cron. Hung. p. 150. — Dlugoss: Hist. polon. 675 et seq. — Sarnicius: Hist. pol. 1096. — Math. Miech. 123 et seq. — Deguignes, III. 97. — Klose: Gesch. v. Breslau I, 428. — Raumer: Gesch. d. Hohenstaufen IV, 11. — Balan: Stor. di Gregorio IX. Vol. III. p. 421 e seq.

[3]) Sembera: Wpad Mongolü do Moravy, pag. 37, Olmutz 1842. — Boczek: Cod. diplom. Mor. III. 5, 96. — Dubravius: Hist. Bohem. p. 150 et seq. — Dlugoss: I. 682. — Pelzel: Gesch. d. Böhmen. I. 122 et seq. Prag. 1782. — Dudik: Gesch. d. Benediktiner Stiftes Reygern etc. I. 185. Brünn, 1849. — Dudik: Mährens allgemeine Gesch. Vol. V. p. 303 et seq.

odmah s početka, kada se je upro, da se opre onoj silovitoj bujici, pobježe i pisa papi Grguru: „Tatari su okrutni i živinski, oni pale crkve i manastire; neka priteče sveta stolica u pomoć puku kršćanskomu, da zaprieči propast roda ljudskoga; zakasni-li malo, sve će biti izgubljeno.“[1]) Nu u istinu bilo je već sve izgubljeno kada je kralj Bela tako pisao. Kumani Kothianovi (Kuthenovi) našli su utočišće kod Ugra i dobili zemalja medju Dunavom i Tisom, i lahko bi ih bilo obratiti na kršćansku vjeru; nu oni zadrže još njeko vrieme opaku, žestoku ćud svojih otaca.[2]) Svakako bi bili morali ti bjegunci izviestiti Ugre, neka bi se za same sebe pobrinuli, nu nova srčba porodi se proti kralju sbog dana utočišća, rasla je mržnja, koju su velmože pokazivali proti kraljevskoj moći, koja je njihove ohole težnje neugodno suzprezala.[3]) Kada je dakle Bela velmožam zapovjedio, da budu spremni za rat, oni pako prezru tu zapovied, i jedna se pošalje mala vojska na obranu u klanjce karpatske; Batù nije se za to starao, nego on, navalivši i razbivši onu vojsku, počme i po Ugarskoj harati. Bela zatraži pomoći u susjeda, sakupi vojsku u Pešti, gdje se na brzo barbari pokažu; dne 29. ožujka udare Tatari na Vac i zapale diel toga grada, kamo su velmože kano u sigurno mjesto poslali svoje žene i svoje dragocjenosti. Puk u Pešti pobuni se proti kralju, što nehtjede izaći u boj, ubije Kothiana, nepravedno obtužena, kano da je on pozvao Tatare, te se tim nepravednim i ludim činom prouzroči, da su se Kumani od osvete sjedinili sa Tatari. Cviet velmoža ugarskih i biskupi najsrčaniji sdruže se sa Belom, koji napokon izadje i postavi bojno polje na Sajo viš Egera pred neprijateljem. Nu na dan bitke, razdvoje se duhovi, nepokorne postanu čete, malo ne svi velmože padu pod neprijateljskim mačom; Koloman, vojvoda Slavonski, borio se je hrabro, te je ostavio bojno polje, kada je bila sva nada izgubljena, i pošto je Bela već bio pobjegao. Tatari se razprše po Ugarskoj, Bela pako, kada je njegovo nesretno kraljevstvo u svakom kutu mačem i ognjem bilo već opustošeno, sustavivši se u Zagrebu, pisa dne 18. svibnja Grguru IX., tražeći od njega pomoći[4])

[1]) Theiner: Monum. Hung. Sacr. illustr. I. 182.

[2]) Rogerius: Miserabile carmen; in Schwandtner: Rer. Hungar. I. 294. — De Rewa: De monarch. Hung. Ibid. II. 630. — Pray: Annales I. 251.

[3]) Rogerius: Miserabile carmen p. 295.

[4]) Rogerius: Miserabile carmen. 299 et seq. — Annales Mellicienses; in Pertz: Monum. IX., 508. — Annales Wormat. in Pertz XVII, 46. — Thomas Archid. Histor. Salonit. c. 38 p. 613. — Cont. Annal. Lambecens; in Pertz IX, 559. — J. de Turrocz: Cronic. Hungar. 150. — Da se je poslanik izaslao iza bitke kod Saja a ne prije, očevidno je odatle, što je izaslan iz Zagreba, gdje Bele nije bilo prije nego-li je onako nesretno hametom bio potučen. Rogerij (Miser. carm. p. 311) iste takodjer tvrdi. Nema pravo Pray, što veli, da se je to prije dogodilo, a još manje ima pravo Deguignes, veleći, da se je sve to dogodilo god. 1242., on se je dao u bludnju zavesti načinom, kako je Rogerij računao.

Različiti pisci, neimajući na pameti kronologije niti poznajući dokumenata, biede papu Grgura IX., da je napustio Slavjane u tolikoj pogibelji; sám Bela podaje razlog onomu, koji brani to mnienje; piše bo, da se: „Grgur nije dostojao sažaljenje ma samo riečmi izraziti nad porazom Ugra.“[1]) Papa Aleksandar IV. odgovarajuć Beli godine 1259. dokaže mu nepravednost njegove tužbe[2]); historički dokumenti opravdavaju sasvim Grgura. Kada je Bela tražio pomoći izviešćujuć papu o dolazku Tatara, Grgur IX. bio je i sám u samom Rimu kano obsjednut od preopaka cara Fridrika II., pravoga vrutka zlu kršćanstva.[3]) Dok su Tatari na granicah carstva ciela kraljevstva pustošili, pa i u samom carstvu Moravsku, Šlezku i druge zemlje krvju i požarom napunjali, Fridrik je samo gledao, kako da bude u neprijateljstvu s crkvom, a rat vodi s narodi, koji su branili prava ugovori posvećena, nu koja on htjede nogama pogaziti.

Na toliko je neistinito, da se Grgur IX. nije pobrinuo, ni riečmi sažaljenje izraziti nad nesrećom Slavjana Ugarske i drugih zemalja, te je on, primivši Belino pismo, zaplakao i pisao, da je srce njegovo premda ga pritisak ma kojega vjernika veoma žalosti, u toj nevolji kraljevstva ugarskoga, za koju je puno roneć suze iz pisma kraljeva saznao, tim veća bol obuzela, što se osobite ljubavi sjeća, koju je našao u onom kraljevstvu. I mi, nastavlja papa u pismu na Belu, koji te sa svoje strane u tolikoj nuždi niti možemo niti smijemo ostaviti, pobrinut ćemo se za uspješnu pomoć i savjet te, uzimajuć pod apostolsku zaštitu tvoju osobu i tvoju obitelj, podieljujemo tebi i svim onim, koji uzmu križ proti Tatarom na obranu kraljevstva tvoga, iste povlastice i proštenja, što se daju svim, koji pomažu svetu zemlju.“[4])

(Dalje će sliediti.)

[1]) To predbacuje i Raumer: Gesch. d. Hohenst. IV, 14, a i čemu se je čuditi, Dudik: Gesch. d. Stifts. Reygern. I, 182.

[2]) Alexander IV.: Regest. Ann. V ep. 191.

[3]) Razlozi za to navode se u Balanu: Storia di Gregorio IX. Vol. III. pag. 430 et sequ.

[4]) Gregorius IX.: Regest. Ann. V. ep. 79.

*

## Veliki tjedan po starom zagrebačkom obredu.

(Od Ivana Tkalčića.)

(Konac.)

Na veliki petak poslie izmoljenih časova, koje počeše moliti u 7 satih, bijaše propovied, a po svršenoj propoviedi pristupio je pontifikant sa assistencijom, obučeni u crno misno ruho k oltaru i legnuv tu potrbušice pomolište se na tihom bogu, zatim izpraviv se izmoliše sedam pokorničkih psalama, zaključiv posljedni psalam antiphonom: „Christus factus est pro nobis etc.“ „Pater noster“ i molitvom: „Respice quæsumus super hanc etc.“ Na to pristupi pontifikant k oltaru i na strani epistole čitao je na tihom profecije, kako ih ima i rimski misal, dočim iste glasno je u koru opet čitao po jedan kanonik, ali bez pluviala. Poslje pročitanih dvijuh profecija, pjevala se muka Gospodinova, kako je to i danas običajno. Odpjevav muku Spasiteljevu, počeo je pontifikant kod velikoga oltara pjevati one iste uzvišene molitve, kako se nalaze i u rimskom misalu. Po svršenih molitvah, ponesoše dva prebendara obučena u crvene kasule, iz sakristije propelo zastrto takodjer crvenom kasulom, noseć ga prema glavnomu žrtveniku. U tom provodu išli su pred prebendari, koji su noseć propelo pjevali „popule meus, quid feci tibi etc.“ dva svjećonoša, dva bakljonoša sa klepatali te dva klerika, koja su odpjevala prebendarom „agios o theos.“ Provod iz sakristije kretao se sasvim polagano, uz pjevanje kako rekoh „popule meus.“ Kada su prebendari odpjevali po jedan vers, dao se je sa klepali znak, a provod poposta, te pjevahu tada dva klerika „agios o theos“, dočim im cieli kor odpjevao „sanctus deus etc.“ Izpjevav to kretao se opet provod prema velikomu oltaru, nastavljajuć pjevanje improperia, načinom kako i prije. Došav do glavnoga oltara, predadoše propelo pontifikantu, koj klečeć i odmatajuć ga zapjevao je tri puta pojačajućim glasom: „ecce lignum crucis etc.“, a odmotav ga sasvime položio ga na podnožje velikoga oltara ad cornu evangelii, te najprije poklonio mu se on, zatim assistencija, a poslie nje biskup, kanonici i ini kler. Za vrieme klanjanja pjevahu klerici na lievoj strani oltara cieli himan: „crux fidelis inter omnes, arbor una nobilis etc.“ Po svršenom klanjanju odnesoše opet ona dva prebendara propelo, koja su ga i donesla bila, praćena bakljonošami i klepetanjem, na podnožje oltara sv. križa, izloživ ga ovdje puku za klanjanje. Medjutim pjevahu u koru ovu antiphonu: „Dum fabricator mundi mortis supplicium pateretur in cruce clamans voce magna tradidit spiritum, et ecce velum templi divisum est, monumenta aperta sunt, terræ motus enim factus est magnus, quia mortem filii dei clamabat mundus se sustinere non posse, aperto ergo lancea militis latere crucifixi domini, exivit sanguis et aqua in redemptionem salutis nostræ.“ Te i ovu antiphonu: „O admirabile precium cujus pondere captivitas redempta est mundi, tartarea confracta sunt claustra inferni, aperta est nobis janua regni.“ Poslie odpjevanih tih antiphona, izmolio je glasno pontifikant pred glavnim žrtvenikom ovu molitvu: „Domine Jesu Christe, qui nos per crucis passionem hodierna die a diabolica servitute liberasti, ut quo die hominem condideras, eodem die et reformares: exaudi me miserum et peccatorem coram hoc signaculo crucis confitentem et deprecantem, ut hujus venerabilis et vitalis ligni tuicione munitus, et hostis nequissimi ignea tela repellere, et ab inflictis evacuari vulneribus, et ad vitam aeternam valeam pervenire. Per te Jhesu Christe, qui cum patre et spiritu etc.“

Svršiv to odoše dva assistenta sa svjećonošami u sacrarij, gdje je od jučer pohranjeno bilo presv. tielo. U sakrariju čekao ih jur obučen u misno ruho jedan svećenik, koj je u pokritom kaležu imao nositi presv. tielo. Iz sakrarija krenuo je provod prema velikom oltaru ovim redom, najprije išao je jedan križar, zatim svećonoše i bakljonoše sa klepali, za tim dva klerika, koja su pjevala himan: „laudens omnipotens“, za tim tamjanonoše, za ovimi stupao je svećenik pod nebnicom medju assistencijom noseć u pokritom kaležu presv. tielo, a napokon kanonik kustos u roketi i crnoj štoli, noseć kovčežić za pohranu sv. hostije za božji grob. Dok je ovako kretao provod prema oltaru, pjevahu dva klerika u provodu, izmjenice sa korom ovu pjesmu:

Laudes omnipotens ferimus tibi dona colentes,
Corporis immensi sanguinis, atque tui.
Pangimus ecce tuam, rector sanctissime mensam,
Ut licet indignis propitiare tuis.
Angelus aeternus sanctus descendat ab astris,
Purificans corpus cor pariterque piis.
Hæc medicina potens cœli nos ducat in arcem,
Interea terris dans medicamen opis.
Hoc pater omnipotens, cum Christo perfice clemens,
Spiritus atque potens, trinus et unus apex.

Medjutim molio je pontifikant klečeć pred velikim oltarom:

Adjutorium nostrum in nomine domini,
Qui fecit cœlum et terram.
Vias tuas domine demonstra mihi,
Et semitas tuas edoce me.
Introibo ad altare dei,
Ad deum qui lætificat juventutem meam.
Confitemini domino quoniam bonus,
Quoniam in sæculum misericordia ejus
Confiteor deo omnipotenti etc.

Svršiv Confiteor, pristupio je u sredinu oltara, i ulio je u kalež vina i vode, nemoliv uz to ništa, i staviv kalež na korporal pokrio ga pallom, te očekivao dok je došao provod. Primiv od provodnoga svećenika kalež sa presv. tielom, i pokadiv ga, izvadio je posvećenu hostiju i stavio ju na patenu pred kalež, u koj je jur ulio bio vina i vode, te opravši si ruke, uzeo je presv. tielo desnom rukom, držeć lievom pod njim patenu, okrenuo se prema puku, te potiho zapjevao: „Hoc corpus“, a kor pievajuć nadovezao „quod pro vobis tradetur, hic calix novi testamenti est in meo sanguine dicit dominus, hoc facite quotienscumque sumitis in meam commemo-

rationem“, a tako do trećega, nu pojačajućim glasom. Poslie toga okrenuv opet prema oltaru, i položiv hostiju na patenu, sklopivši ruke, zapjevao je potiho: „Oremus: præceptis salutaribus moniti etc.“, te „Pater noster etc.“, a izmoliv: „libera nos quæsumus domine ab omnibus malis etc.“, uzev presv. tielo i držeć ga nad kaležom, zapjevao je samo „per omnia sæcula sæculorum“, nerekav „pax domini etc.“, te raztrojiv hostiju, spustio je treći dio u kalež, gdje bijaše vino i voda, i obavio je odmah pričest, kako to propisuje i rimski misal.

Na veliku subotu počeše moliti časove u pol osam, a izmoliv nje, krenuo je provod sa svjećonošami, i tamjanonošami, nu svieće nebijahu užežene, a kadionica bijaše takodjer prazna, da blagoslovi oganj, moleć petnaet gradualnih psalama i obilazeć oganj, koj je gorio pred crkvom. Izmoliv psalme počeo je pontifikant blagoslov ognja ovom molitvom: Omnipotens, sancte pater, omnipotens aeterne deus, in nomine tuo et filii tui domini nostri Jesu Christi et spiritus sancti, benedicimus hunc ignem cum cera et omnibus ejus alimoniis sanctificamus, et signo crucis Christi, filii tui altissimi signamus, ut intus vel foris accensus, quod nocet non accendat, sed omnia ad usus hominum necessaria calescat, sive illuminet, et quæ ex hoc igne fuerint conflata vel calefacta, sint benedicta, et omni humanæ saluti utilia, ut non cum Dathan et Abyron ignem tibi offerentibus alienum incendamur, sed cum Aaron pontifice et filiis ejus Eleeazaro et Ithamaro, hostias tibi pacificas, spiritus sancti igne assatas, immolare valeamus, et semper ejusdem spiritus sancti igne vitia nostra ure, cordaque luce scientiæ tuæ illumina, et animas nostras calore fidei clarifica. Per eundem dominum etc.“ Zatim sljedila je druga i treća molitva, koja je uz vrlo neznatne promjene suglasna sa prvom i drugom molitvom, kako se nalaze u rimskom misalu. Četvrta ili posliednja molitva glasila je ovako: „Omnipotens, sempiterne deus, mundi creator, luminis siderumque fabricator, per cujus ineffabilem potenciam omnis claritas sumpsit exordium, te in tuis operibus invocamus, aperi quæsumus labia nostra ad confitendum nomini tuo et ad laudem gloriæ tuæ, ut digne celebrare mereamur sacrum officium tuum, quia in hac sacratissima noctis vigilia, de tuis donis cereum tuæ suppliciter offerimus majestati: veniat ergo domine super hoc incensum etc.“ kako nastavlja to četvrta molitva u rimskom misalu. Pokropiv oganj, za izmoljenimi timi molitvami, blagoslovljenom vodom, krenuo je provod u crkvu, u kojem provodu pjevahu dva pjevača izmjenice sa korom, sljedeći himan:

Inventor rutili dux bone luminis,
Qui certis vicibus tempora dividis,
Merso sole, chaos ingruit horridum,
Lucem redde, tuis Christe fidelibus.

Sunt et spiritibus sæpe nocentibus,
Pœnarum celeres, sub stygo furiæ,
Illa nocte sacer qua rediit deus
Stagnis ad superos ex acheronticis.

Quamvis in numero, sidere regia,
Lunarique polum lampade pinxeris;
Incursu silicis lumina; nos tamen
Monstrans, saxigeno semine quærere.

Ne nesciret homo spem sibi luminis,
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis, unde genus venit.

Dok je ovako pjevajuć došao provod u svetište, bijaše već ondje arcidjakon varaždinski, obučen kao djakon, sa poslužnici, i zaprosiv blagoslov od pontifikanta, izpjevao bi poznati nam eulogium pascale: „Exsultet jam angelica turba cœlorum“, onako, kako je i danas u rimskom misalu. Poslie odpjevana ovoga hvalospieva, čitati je na tihom počeo pontifikant kod glavnoga oltara profecije, dočim su iste u sredini svetišta kanonici i to pojedince, obučeni u biele pluviale, pjevali.

Zagrebački misal ima manje profecija nego-li rimski, no koje i ima, one sa dotičnimi molitvami, podpunoma slažu se s rimskim. Po zagrebačkom misalu bijaše prva profecija sa dotičnom molitvom, ona ista, kako je i u rimskom misalu. Druga profecija po zagrebačkom misalu sa dotičnom molitvom suglasna je sa četvrtom profecijom i molitvom rimskoga misala. Treća profecija bijaše ona, koja je u rimskom misalu osma, nu molitva poslie nje bijaše ista, koja se moli u rimskom misalu poslie sedme profecije. Četvrta profecija zagrebačkoga misala ista je koja je u rimskom misalu jedanaesta, nu molitva poslie nje bijaše ona ista, kako se nalazi poslie profecije šeste rimskoga misala. Profecija peta ista je sa petom profecijom rimskoga misala, nu molitva ona je ista, koja je u rimskom misalu prva za blagoslov vode, naime: „Omnipotens sempiterne deus, respice propitius ad devotionem populi renascentis etc.“

Poslie profecija i izpjevanih molitava sljedio je blagoslov vode, i to ovim redom. Najprije u provodu išli su barjaktari i križari, za ovimi svjećonoše i dvojica od kojih jedan nosio je sv. krizmu a drugi ulje katekumena, za timi župnik kaptolske župne crkve sv. Marije, noseć u rukuh praznu posudu za krstnu vodu i nosioc vazmene svieće, a za ovimi ostali kler, kanonici i pontifikant.

Kada se je iz svetišta provod počeo micati, pjevahu pjevači izmjenice sa korom, sljedeći himan:

Rex sanctorum angelorum, totum mundum adiuva.
Ora primum tu pro nobis virgo mater germinis.
et ministri patris summi ordines angelici.
Supplicante Christo regi cœtus apostolici,
supplicetque per magnorum sanguis fusus martyrum.
Implorate confessores, consonæque virgines,
ut donetur magnæ nobis tempus indulgentiæ.
Omnes sancti atque justi vos precamur cernui,
ut purgetur omne crimen vestro sub oramine.
Hujus Christe rector alme, plebis vota suscipe,
qui plasmasti protoplastum et genus gignentium.
Mitte sanctum nunc amborum spiritum paraclitum,
in hanc plebem, quam recentem fons baptismi parturit.

Medjutim došav pontifikant do mjesta, gdje bijaše poveća posuda napunjena vodom, nadostavio je pomenuti himan, pjevajuć trokratno pojačajućim glasom:

Fac in terra fontis hujus sacratum misterium,
qui profluxit cum cruore sacro Christi corpore.

A za njim dovršiše pjevači isti himan pjevajuć ga izmjenice sa korom:

Et lætetur mater sancta tota nunc ecclesia,
ex profectu renascentis tantæ multitudinis.
Præsta patris atque nati compar sancte spiritus,
ut te solum semper omni diligamus tempore.

Za izpjevanim ovim himnom, rekao je pontifikant „Pater noster“ — „Credo in deum“, te vers: „Domine, apud te est fons vitæ. Et in lumine tuo videbimus lumen“, a za tim sljedio je blagoslov vode molitvom, koja je za taj obred na drugom mjestu u rimskom misalu i prefacijom istom kako ju ima i rimski misal.

Po odpjevanoj prefaciji sljedio je odmah blagoslov krstne vode, u posebnu naime posudu ulio je pontifikant sv. krizme i ulja katekumena uz ovu molitvu: „In nomine patris et filii et spiritus sancti paracliti, sanctificetur et fœcundetur ex eo hoc oleo salutifero et chrismate fons iste, ad abluenda crimina et ad regenerandas animas in vitam aeternam.“

Poslie te posvetbe pjevali su pjevači klečeć kod posvećene vode sa svećenstvom litanije, koje su malom razlikom iste, kako se nalaze i u rimskom misalu, dakako, da u tih litanijah bivao je spomen svetaca: kralja Stjepana, Emerika i Ladislava.

Izpjevav u litanijah pjevači: „ut cunctum populum christianum, prætiosissimo sanguine tuo redemptum conservare digneris“, zapjevao bi sam pontifikant, do tri puta: „Ut fontem istum benedicere digneris.“ — „Ut fontem istum benedicere et sanctificare digneris.“ — „Ut fontem istum benedicere et sanctificare et consecrare digneris.“ Za ovim sljedio je nastavak litanija, a poslie njih sliedila je misa, kako ju propisuje i rimski misal.

Pripomenuti ću samo jošte i to, da se je uz posebne molitve za vazmene svetkovine blagosljivljalo i piće i to: kruh, vino, janjetina, ptičje meso, slanina, sir, jaja, mlieko, med i u obće svako jestivo, i to posebnimi molitvami, kojih neima u rimskom misalu.

---

## D o p i s i.

Č v r s t e c dne 3. travnja. (*Razstanak s podarhidjakonom.*) Dozvolite mi, veleučeni gospodine uredniče, da u „Katol. listu“ u kratko orišem, što je svaki svećenik kotara belovarskoga tamo od druge polovine veljače t. g. željno u njem naći očekivao, ali do sada nenašao, nedočekao. Bila je za to odlučena druga, vještija od moje, ruka, nu s čega joj je pero klonulo, te se nije želji subraće svoje odazvala i preuzetu zadaću izpunila, neznam. — Bijaše dana 16. veljače t. g. kada je preč. gosp. Franjo **B u d i c k i**, do onda još podjašprišt kotara belovarskoga sazvao braću svećenike svoga kotara k sebi, da se s njimi oprosti prije nego-li otidje na svoje novo opredjelenje. Srdačnomu ovomu pozivu odazvaše se braća svećenici; nu žalibože sva razstanku prisustvovati nemogoše. Dva župnika bolešću pritisnuta, a jedan župnik i 3 kapelana neodklonivom duhovnom službom izostatak svoj izpričaše. Ostalih nas jedanaest sabra se na rečeni dan oko obljubljenoga podjašprišta-kanonika. Kod prijateljskoga stola ustane prvi veleč. gosp. starina župnik Kapelski, bivši takodjer podjašpršt kotara ovoga i to obće štovan i ljubljen, te nazdravi razstavljajućemu se od nas podjašprištu-kanoniku, naglasi najprije razlog sastanku, iztaknu zatim u zanosnom i ganutljivom odužem slovu sve vrline i kriepostі njegove, koje su ga nam obljubljenim učinile. Iztaknu žalost, koju osjećamo rad gubitka njegovoga, onu žarku, iskrenu nesebičnu, pravu bratinsku ljubav, koja ga je spajala s nami i koju je on u ovako velikom kotaru znao podržati, širiti, gojiti tako da se kotar ovaj s ove uzajamne, iskrene, bratinske ljubavi upravo ponositi pravom može. Iztaknu i radost, što je evo u 20 godina ovo već drugi njegov podjašprišt kanoničkom časti odlikovan, a jedan i drugi služi mu upravo na osobitu diku. Ovomu se odlikovanju svoga podjašprišta raduje i veseli kotar. Izruči nas napokon u daljnju ljubav i naklonost njegovu. — Kako je zanosito velečastni starina govorio duboko tronut bijaše svaki pojedinac.

Redale se za tim i druge prigodne zdravice. Na zdravicu, u kojoj se je žarkimi rečmi opisala ona uzvišena, uzajamna ljubav medju braćom kotarskimi svećenici, kojoj je ognjište bio naš obljubljeni podjašprišt, odvrati on nemogav od nutarnjega ganuća i preobilna čuvstva nekoliko trenutaka do rieči doći, da mu je duboko usadjena u srcu ova ljubav prama subraći kotaranom, da mu plam njezin utrnuti neće, da prem se tielom dieli od nas, duhom i srcem punim bratinske ljubavi nas neostavlja, nas nezaboravlja. — Privrženost i prava iskrena ljubav, koju mu kotarani uvjek posvjedočiše, a na ovaj dan ovakov još svečani izraz zanosnimi, uprav iz dna duše i srca izlazećimi rečmi dadoše, duboko do suza kosnu se ćutljivoga srca njegovoga, — a i svi su ovim plemenitim čuvstvom uprav razdragani, pošto su još na predlog jednoga svoga člana jednodušno zaključili, da svaki od njih ovaj svečani razstanak u knjigu spomenicu svoje župe na vječnu uspomenu ubilježi, i da se u „Katol. listu“ opiše, medjusobno se izljubiše pod kasnu večer kući se razišli.

Nije mi bila nakana, da iztaknem ovdje sve vrline, kreposti i zasluge preč. gosp. Budickoga u kotaru ovom, kojimi si je on tečajem 5 godina, što je bio podjašprištom, srca sviuh privezao i toliku ljubav i privrženosti stekao, — tomu bi se protivila njegova poznata čednost, nego hoću samo da štovanim čitateljem pokažem onaj vez medjusobne ljubavi, kojim je ovokotarsko svećenstvo spojeno, koli toplo je ono svoga nezaboravnoga

podjašprišta Franju Budickoga ljubilo, štovalo, koli mu od srca privrženo, odano bilo, pa zaključujem željom: Bože daj, vladala ovakova uzorna sloga i medjusobna ljubav i privrženost u svih kotarih prostrane naše nadbiskupije. J. K.

M o s t a r. (*Čujte pak se divite!*) Jedna djevojka Turkinja, blizu Čitluka, župe brotnjanske, zavoli krst, izjavi želju pokrstit se. Brat joj je već pokršten. Župnik brotjanski po njezinoj želji povede ju u Mostar do presv. gosp. biskupa. Presv. gosp. razpita ju što hoće, i da-li zbiljno želi pokrstit se, nije-li silom odvedena? Na sve to ona izjavi: da od svoje volje otišla je iz otčinske kuće, drage volje pošla i došla u Mostar, te se želi pokrstit. Čuvši to presv. gosp. biskup poći će do suda carskoga u Mostaru: da stvar najavi svjetskoj vlasti, jer se je pročulo, da Turci sbore o otmici, o sili. Djevojka pred sud dovedena izjavi isto, što i presv. gosp. biskupu. Poslije saslušanja predade ju presv. gosp. milosrdnim sestram: neka izuči poglavita otajstva svete naše vjere. Bila je ta djevojka u samostanu kakov mjesec dana. Za toga vremena nitko nije priečio bilo kadiji bilo njezinog sela hodži doći k njoj: te ju opomenom navratiti, da ostane kod svoga zakona. Mjesto zakonitoga puta udariše Turci svojim putem. Dojave brzojavom nj. veličanstvu: ko da je djevojka oteta, ko da ju hoću silom pokrstiti. U isto vrieme bje i katolička deputacija u Beču: te se od nje moglo na mjerodajnom mjestu čuti, što je u stvari istinita. Zemaljska vlada sarajevska povede iztragu. Razumije se: da se je došlo do rezultata gore napomenutoga. Poslije mjesec dana bje djevojka pokrštena na očigled svemu Mostaru.

Djevojka pokrštena ostade jošte kakovih 15. dana u Mostaru. Tad ode svojim znancem u župi brotjanskoj. Tu valjda posredstvom svoga pokrštenoga brata upoznade se s momčetom: te se imalo doskora obaviti vienčanje. U oči vienčanja stiže stroga zapovied župniku — koja bi mimogred dojavljena presv. gosp. biskupu — da djevojku vjenčat ne smije. Razumije se, da presv. g. biskup, na naročitu želju naše austrijske vlade odabran za biskupa, nije mogao razumjeti, kamo ta zapovied smiera, jer djevojku je on sam pokrstio, krizmao ju, sv. pričest joj podielio: razumije se, da ju s njegovim znanjem će župnik vienčati. S vienčanjem ovdje ne ima svjetska vlast nikakvoga posla, nikakva upliva. Djevojku je sam presv. g. pokrstio — a znao je to sav Mostar —, pokrštena spada pod njegovu duhovnu jurisdikciju, ne ima li on ništa proti vienčanju, jer ne ima nikakve kanoničke zapreke, ne može nitko drugi šta prigovarati. S toga naloži svome dotičnomu župniku djevojku vjenčati, dočim je pismeno jasno i odlučno označio svoje stanovište vladi.

Nu gle čuda. Vlada sarajevska i g n o r i r a p o k r š t e n j e b i s k u p o v o, z a k o j e j e d o j e d a n u M o s t a r u z n a o; t e n a t u ž b u i l i t i p r o t e s t i n a č e z l o g l a s n o g a T u r č i n a p o z i v a **Turkinju** (sic!) n a s u d: n e k a j o j s e s u d i t u r s k i m š e r i a t o m, **kršćanki da se sudi koranom!?** Tako vlada naša zapovieda.

To je gola istina! Na taj način naša vlada vriedja vjerozakonska čuvstva — recimo slobodu vieroizpoviesti — katolička, za volju zloglasnomu Turčinu. Neka nije za nikoga povlastica, nu mi zahtievamo jednako pravo za sve.

---

## V i e s t n i k.

Z a g r e b. Obredi velikoga tjedna vrše se ljetos u crkvi sv. Marije. Jučer počele su lamentacije, a danas pjeva svetčanu sv. misu i blagoslivlje ulje uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je začastnimi prisjednici duhovnoga stola gg. Miju F i l e t i ć a, duhovnika u samostanu milosrdnih sestara u Zagrebu, i Matiju S t e p i n c a, bivšega duhovnika u nadb. sjemeništu, a sada profesora na bogoslovnom fakultetu.

— Podarhidjakonom kotara Odranskoga imenovan je veleč. g. Gjuro B a r a b a š, župnik u Odri. — G. Antun R i e g e r, kapelan u Malom Bukovcu postao je župnikom u Bisagu.

— O Enciklici preuzv. djakovačkoga biskupa, iz koje smo priobćili našim štiocem nekoliko odlomaka, žaleći što nam prostor Lista nije dopustio, da ju svu pretiskamo, evo kako se izrazuje „*la Defense*“ Orleanski na glasu katolički list u broju od 30. ožujka o. g. „Njegova Preuzvišenost Mr. Strossmayer biskup bosanski izdao je o Enciklici „*Grande Munus*“ krasnu okružnicu koja će na sve slavenske narode izvršiti znatni upliv u smislu sjedinjenja sa katoličkom crkvom. Ova okružnica bi po preuzvišenomu biskupu poslana u Rim, gdje je bila puno uvažena u Visokih crkovnih krugovih. Vidili smo, da je „Osservatore Romano“, službeni organ sv. stolice priobćio ulomak ovoga djela Djakovačkog biskupa. Učini to taj list u br. 75., komu je dao poseban izvanredan dodatak, gdje su otisnute ponajglavnije misli. Isto učini bečki „Vaterland“ i berlinska „Germania!“

*Rim.* U isti čas tri velike vlasti poslaše pouzdanike svoje k sv. otcu. Nadvojvoda Viktor Ludvik, koji je nedavno iz ruku sv. otca primio presv. pričest važne je glase nosio Kristovu namjestniku od Nj. Veličanstva, premilostivoga vladara našega. Car Njemačke učiniv kod kuće korak bliže k sv. stolici, oprostivši najme od prisege vikare kapitularne Paderbornskoga i Osnabrückoga, posla s vlastoručnim pismom k Leonu XIII. bavarskoga poslanika Baumgartena. U isto pako vrieme u ime cara svih Rusa viećaju Mosolov i Butenev što s Jacobinijem što sa sv. otcem, koji izrazi nadu, da će se stalno sporazumjeti sv. stolica s ruskom vladom još p r i j e b l i ž n j e s v e t k o v i n e s v. C i r i l a i M e t o d a. Uslišao Gospodin vruću želju namjestnika svoga na zemlji.

— Sv. otac pokaza opet veledušno i blagodarno srce svoje. Otok Chios snadje nesreća poput one naše od 9. studenoga pr. g. Tu nesreću dojavi sv. otcu biskup tamošnji Justinijan javljajuć, da je on i svi katolici ostao doduše živ i zdrav, al bez crkve, bez kuće, bez hrane, bez odiela, pak zamoli blagoslov. Sv. otac odredi, da se biskupu pripošlje 5000 lira.

— Ovom sgodom ne možemo, a da ne spomenemo, što se dogodilo u Cassamicioli, gdje je takodjer bio osjetljiv potres, i to dva dana prije njega. Bilo je pokladno vrieme, te se njekomu prohtjelo na ruglo staviti katolički obhod i sv. križ, koji se na čelu obhoda nosi. I našlo se nevoljnika, koji složiše obhod, po križ pako htjedoše silom u crkvu. Jedva im se obrani župnik — ali oni načiniše si ga sami, te tako na žalost i smutnju vjernika prolaziše ulicami. Treći dan poslje toga svetogrdja potrese se silno zemlja, te pokopa i smrvi mnoge hulitelje, dočim se izpod ruševina neozledjen izvukao starac, koji je držao u ruci Propetoga. Ne bi-li barem ovaj dogodjaj mogao opomenuti naših sugradjana, da ne izazivlju srdjbu Božju nad nas?

*Njemačka.* Umorstvo cara ruskoga s mnogih razloga najviše se dojmilo ovoga carstva. S toga nije čudno, što se je odatlje pročuo prvi izvjestan glas, kako bi na put stati rovarstvu, koje je napereno proti glavam državnim. Vodja katolika dr. Windhorst predloži saboru njemačkomu, neka pozove kancelara državnoga, da se dogovarat započme s vladami drugih država, kako bi se utanačila kazna: a) za ubojstvo i pokušaj ubojstva na osobu svakoga vladara, koji bude stupio u to internacijalno družtvo; b) za ugovore, koji smieraju na izvršenje ubojstva, ma da se djelo i ne započme izvodit; c) za javno poticanje na ubojstvo, za što će se moći kazniti ne samo domaći, nego i doseljenici, koji to sakrive; d) vlada vladi da predat mora takova zločinca, kad to zatraži. Predlog ovaj prihvaćen je skoro jednoglasno.

— Poput Paderborna i Osnabrücka izabrao je bio i Trier kapitularnoga vikara, koga vlada ne htjede ipak oprostit od prisege, jer da je odvažan Rimljanin.

— Njemački državni sud u Lipskom izrekao je nedavno sliedeću osudu: Knez Ljudevit Sayn-Wittgenstein-Sayn vjenčao se je godine 1867. u inozemstvu s jednom kćeri bankira Lilienthala iz Berlina. Godine 1876. preminuo je knez, a udovicu njegovu tuži sada knez Fridrik Sayn i moli, neka se odsudi, da joj nepristoji pravo služiti se naslovom kneginje Sayn-Wittgenstein-Sayn i grbom kneževske obitelji Sayna. Državni sud udovoljio je tužbi te izrekao pri tom sliedeća pravna načela: 1. Ženitba mužkarca od visokoga plemstva sa ženom gradjanskoga roda imade se smatrati mesaliancom, žena dakle nestupa takovom udajom u stališ suprugov već ostaje u svom prijašnjem stališu, premda je takov brak inače podpun i valjan. 2. Zahtjev, da se komu oduzme pravo rabiti naslov i grb plemićke koje kuće, može se staviti civilnom tužbom. 3. Svaki član dotične obitelji imade se smatrati ovlaštenim, da stavi takovu tužbu.

## Prinosi za dječačko sjemenište.

U kotaru Gjurgjevačkom obveza se svake godine doprinositi: P. Kušter, dok bude u Goli svake godine 3 for. i 16 sv. misa; Ignjat Vimpošek 5 for. i 10 sv. misa; P. Zubanović 5 for.; Cvj. Kutnjak, dok bude u Ferdinandovcu 2 for.; A. Košnjak 4 for. i 20 sv. misa jednom za uviek; Gj. Pavešić, dok bude u ovih okolnostih 2 for. i jednom za uviek 10 sv. misa; Stj. Turzan, doklegod bude u Mostih 5 for. i 10 sv. misa; Ant. Halla polovicu od onoga što prinosi za zakladu umirovljenih; Mart. Mihinić jednom za uviek 30 sv. misa, Fr. Petrović 20 sv. misa; M. Ptiček 2 for.; Jos. Antolković 1 for. i jednom za uviek 15 sv. misa; Fr. Sataić 1 for. samo ovaj put; M. Ivanić 5 for.: Iz kotara Koprivničkoga: Stj. Barabaš 5 for. i 12 sv. misa; Al. Štibohar 2 for.; Legin 5 for. i 12 sv. misa; Kovačić 2 for. i 10 sv. misa; Binder 3 for.; Filipec 3 for.; Stjepan Horvat 5 for.; L. Knežić 3 for.; A. Rieger 100 for. u pet godina počam od g. 1880. Kečkeš Fr., kapelan u Daruvaru poklonio je dionicu štedionice u Prelogu, glaseću na 100 for. Uplatiše prema obvezi: Kotar Gradiškanski 98 for. 39 nč.; Stj. Harabajsa, žup. u Šišincu 4 f. 25 nč.; za sv. mise 7 f. 50 nč. Za prodanu uru 22 f.; Za sv. mise 11 f. 13 nč.; u isto ime 4 f. 50 nč.; Ljud. Vitković, žup. Prišlinski 6 f.; Iz kotara Sisačkoga 22 f.; Fr. Folnegović, župnik na Selih 5 f.; župljani sv. Jalžabete 2 f. 36 nč.; Kotar Požežki 43 f.; bratovština sv. Josipa u župi Terezovačkoj 7 for. 80 nč.; Petar Gradinac iz Graza poslao 20 sv. misa: 12 for.; grof Fel. Deyan 3 for.; Ed. Medeotti 4 for.

---

Mančunova slika sv. Cirila i Metoda, što sam ju onomadne u „Kat. Listu" oglasio, našla je liep odziv i veliku dopadnost. Iz raznih strana naše domovine, iz Štajerske i Kranjske mnogi su sliku kod mene naručili, i jošte naručuju. Pošto tolike naručbine i mnogo vremena uzimlju, predao sam svu odpremu slike Katoličkoj knjižari u Ljubljani, koja me je za taj odstup i sama zamolila. Budući je ista knjižara ustrojena po ondješnjem preč. Konsistoriju upravo za razprostranjivanje katol. knjiga i slika, te se u tom podhvatu i liepo odlikuje: rado sam joj razprodaju slike odstupio; pa s toga svu gospodu, koja bi u buduće želila nabaviti si istu sliku sv. Cirila i Metoda, napućujem na rečenu knjižaru (adresa: Katoličkoj bukvarni u Ljubljani), koja će biti svakomu na uslugu. Ciena slici ostaje 1 fr. — Molim podjedno slavna Uredničtva naših novina, koja su prijašnji oglas glede upitne slike iz „Kat. Lista" preuzela, da i ovu moju izjavu uvrstiti blagoizvole. Zadar 30. ožujka 1881.

Matija Rihtarić,
c. kr. vojni kap.

---

**Pozivajuć na predplatu za II. četvrt i opet molimo stare dužnike, da plate dug.**

---

Urednik dr. Andrija Jagatić

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 16.** U Zagrebu, 21. travnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Niti su te Grgurove rieči bile prazne; jer je on zapovjedio, neka bi se odmah križarska vojna proti Tatarom naviešćivala, te je biskupu[1]) vačkomu dao vlast, pače strog nalog, da tu vojnu proglasi, i proglasiti dade u Ugarskoj i u bližnjih zemljah, „imajući pred očima, kako Tatari idu na zator cieloga kršćanskoga puka, te kako se vojujući proti njim polučuje spas svih.“[2]) Naloži svim, da štite, pomažu, štuju Belu; kleru zagrebskomu zapovjedi, da od Bele odstrane svaku nepriliku, da mu štite prava, dobra, obitelj; franjevcem i dominikancem preporuči križarsku vojnu.[3]) Još je jednoć pisao papa Beli, čim je naime saznao za cielu veličinu štete, „da ga je, saznavši, kako su Tatari na Ugarsku svoje razbojničke ruke protegnuli i tako ju opustošili, te su, opustošivši nju, porazili i njezine stanovnike, spopala žestoka i težka bol i na toliko ga je to razžalostilo, te se nije mogao uzdržati, da suzami nepokaže žestinu boli; pače tim da je veću bol ćutio, što je oplakivao i samu crkvu u njem ranjenu, koji je bio toli plemenito udo ove crkve, a toli okrutno zlo stavljen porazom svojih vjernika.“ Pa bodreć ga, reče mu: neka se postojanošću naoruža proti nesreći, neka sa svake strane potraži pomoć, da se opre navali tih čopora; on pako da će sve učiniti, da mu pomogne; da će i mir učiniti s Fridrikom, samo ako taj mir nebude dirao u slobodu i prava crkve.[4])

[1]) In virtute obedientiae, districte precipiendo mandamus.

[2]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XV. epist. 79.

[3]) Gregorius IX.: Regest. XV. post. ep. 79, et ep. 80, 90.

[4]) Gregorius IX.: Regest. Ann. XV. ep. 108.

Grgur je dakle Beli barem dva lista pisao; ako ih je Bela dobio, onda je papu ocrnio, kada je tvrdio, da papa ni riečju nije sažaljenja izrazio nad nesrećom Ugarske; ako je pako Fridrik II., koji je već pazio na svaki korak te je malo zatim obsjedao Rim, zapriečio, da pisma nedospiju onamo, kamo su bila upravljena, onda će i to biti jedna od tolikih opačina toga opakoga cara. Fridrik, umoljen od Bele za pomoć, odgovori: da on namjerava prije podvrgnuti si papu i Rim; a onda da će misliti na Tatare; da je oružje podignuo proti Rimu, da natrag dobije carska prava; podvrgnuvši si papu da će savladati Tatare, kao što običaje nadvladati svakoga neprijatelja.[1])

Fridrik je medjutim pred vladari europejskimi lagao veleći: da ide u Rim, posavjetovat se s papom, što bi trebalo učiniti proti Tatarom. Pomoć pako, koju je dao, bile su tužbe proti Beli IV., zaključujuć, da nemože paziti na neprijatelje vanjske, dok mu je vojevati proti neprijateljem domaćim. Ti pako neprijatelji domaći bili su papa i Rimljani. Na toliko je opak bio način djelovanja Fridrikova, te se je raznio glas, da je on u tajnom savezu sa Tatari i da ih je on pozvao, da se osveti kralju ugarskomu.[2]) Grgur je dakle nevin bio u krvi Slavjana; u toj krvi bio je puno više kriv car Fridrik.

Kaidan s Tatari progonio je Belu, preduzevši si, da ga dostigne; unidje dakle u Slavoniju, dočim je kralj, utekavši iz Zagreba, pobjegao sa svojom ženom i sinovi u Dalmaciju, najprije u Spljet, a zatim u Trogir. Slavjani bili

[1]) Huilard-Bréholles: Histor. diplom. Friderici sec. Vol. v. pag. 1143. et seq.

[2]) Fertur hoc malum ab imperatore in vindictam regis Hungarie cum Tartarorum populo procuratum quod Bela sibi obstiterit. Joannes Victoriensis; in Böhmer: Fontes rerum germanicarum. I, 279.

su već pobjegli u šume i na brda; Tatari dodju ipak s jako velikom brzinom; saznavši Kaidan, kako im je kralj izbjegao, dade sve u Ugarskoj zarobljene zadaviti, a njegovi su ljudi oko tih nesretnika strašan ples izvodili uz divlje pjesme. Iza toga opustoše Hrvatsku, bace se sve do pod Spljet, mjeseca ožujka godine 1242. navale na Kliš, nu obrate se brzo prama Trogiru misleći, da je tamo kralj; ovaj zakloni svoju ženu i sinove na njeki otok te je na ladji čekao, što će se dogoditi. Poslie kako su se cieli ožujak zadržali u zemljah Dalmacije i Hrvatske, pomisle na povratak; oni se bace na Bosnu i Rašiju, i u isto vrieme uznemire Dubrovnik, zapale Kotor, opustoše Sfakiju i Drivast. Oni se razprostru po Srbiji te kano i u Bosni, sve u njoj unište; onda, prošavši brzo Ugarsku, razore još razna mjesta, uznemire diel Austrije, i nestane ih povrativši se u svoj zavičaj.[1]) Bela se onda povrati natrag u Ugarsku.

Nesrećom domovine okoriste se i ovaj put bosanski heretici, da podignu glavu i uznemire zemlju Što god je izvedeno bilo nastojanjem Ivana Ponse, franjevaca i dominikanaca, brigom i oružjem Kolomana, sve je to bilo izgubljeno. Na veću nesreću Ivan se je bio odrekao biskupske časti u Bosni, i papa Grgur napokon je pristao na to godine 1240., te je on, postavši provincijal u Lombardiji, otišao iz Bosne. Koloman, pobožni taj vojvoda, umre godine 1241. od rana dobivenih od Tatara; Ninoslav, ban bosanski, nije se istina odrekao vjere katoličke, nu nije ni pokazao, da je proti heretikom. Novi biskup Aimo povrati se na svoju stolicu, poslie kako su barbari otišli, nu nadje sve razoreno; nema tu crkava, nema manastira, već su tu veoma smjeli patareni, tu strveni katolici.[2]) On piše o tom papi Inocentu IV., koji razcviljenu crkvu preporuči pomoći Benedikta, nadbiskupa kaločkoga, i ovaj se u istinu sasvim pobrine za to, da ju očisti od heretika, a poslie dokaže papi, kako bi dobro bilo i koristno, da stolica bosanska bude podvržena metropoliti kaločkomu. Aimo ne samo da je na to pristao, nego je i svjetovao i silio navodeć papi za to valjanih razloga, medju kojimi bio je ovaj ne baš neznatan, što je nadbiskup kaločki imao i vlast državnu na diel Bosne, te zato bio i posagradio više kastela na različitih mjestih na obranu proti heretikom. Papa htjede u tom raditi suglasno sa kraljem ugarskim; ovaj drage volje pristane uz to, što je i onako i njegova bila želja, a Inocent dade onda tu stvar izpitati po njekom opatu i raznih crkvenjacih iz Vesprima i Zadra.[1])

Medjutim buduć da su heretici već bili premožni, nastane potreba, opriet jim se oružjem; papa pošalje križ nadbiskupu kaločkomu, koji sa raznimi križari unidje u Bosnu i heretike privede opet k dužnosti.[2]) I kralj ugarski bude pozvan, da podupre taj podhvat.[3]) Od onda pa dalje vršili su nadbiskupi kaločki metropolitska prava na Bosnu, kako veli Farlati, a sveta stolica je na to mučke pristala ili sigurno nije tomu protuslovila, premda se nadbiskupi spljetski nisu nikada tih prava odrekli.[4]) Nu tu je nješto više od skrovite privole; ima bo pismo Inocenta IV., u kojem dne 26. kolovoza 1247. zapovieda biskupu zadarskomu, opatu cistercitskomu u Jegru, i prioru u Pietralbi u biskupiji čanadskoj i vesprimskoj, da izpitaju istinitost tih navoda, te bosansku crkvu metropolitskoj crkvi u Kaloči podvrgnu, budu-li pronašli, da se stvari tako imaju, kako se je o njih izviestilo.[5])

Ninoslav, ban bosanski, bio je sumnjiv raznim osobam, jer je prijateljevao jednoć sa heretici; Inocent IV. naloži biskupu sinjskomu i glavaru franjevačkomu u Spljetu, neka bi izpitali istinu, nu saznavši, da se ban nije odielio od pravovjernosti katoličke, nego je bio u drugo vrieme primio samo pomoć od heretika proti svojim neprijateljem, naložio je mjeseca ožujka godine 1248. nadbiskupu kaločkomu, da ga pusti u miru.[6])

## X.

*(Inocent IV. i Kaliman Bugarski. — Inocent IV. i Srbija, Ivan Piano-Karpinski nadbiskup barski. — Stjepan Dragutin, Stjepan Uroš II. u Srbiji i papa Nikola IV. — Banska čast u Bosni; Stjepan Dragutin i papa Nikola IV. — Bonifacij VIII. i Slavjani — Mihael Kaliman u Bugarskoj; razdori i nesloge — Juraj Terterji i Nikola IV.).*

Zemlja slavjanska, koja je u ono vrieme više od drugih potrebovala njegu rimskih papa, bila je uviek Bugarska, gdje je shisma i hereza jedna drugu podržavala.

Ivana Asěna II. nasliedi godine 1241. njegov sin Kaliman I., upravo u vrieme, kada su Tatari Slavjanom toliko štete nanieli. Nu, bila

---

[1]) Thomas Archidiac. Histor. Spalat. p. 613. 614. — Rogerius: Miserab. carmen p. 318. Ovaj kaže, da Kaidan „destruxit Bosnam et regnum Rascie."

[2]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 53.

---

[1]) Innocentius IV.: Regest. Ann. IV. ep. 39.

[2]) Innocentius IV.: Regest. Ann. IV. ep. 55, 56.

[3]) Innocentius IV.: Reg. Ann. IV. ep. 53.

[4]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 54.

[5]) Innocentius IV.: Regest. V. ep. 155.

[6]) Innocentius IV.: Regest. Ann. V. ep. 699 et 700. — Iz tih se pisama vidi, da su u bludnji oni, koji vele da je Ninoslav bio mrtav već g. 1242. ili 1243.

djela Asěna II. za vrieme zadnjih mjeseca njegova života kakova mu drago, sigurno je, da je Kaliman sklopio savez sa Grci i Vataksom, te se odlučno podao shismi.

Inocent IV. pošalje u Bugarsku god. 1245. raznu malu braću, podielivši joj velike povlastice na korist ovoga naroda.[1]) On ju preporuči Kalimanu, komu piše dugo pismo, tumačeć mu točno nauk katolički, osobito gledom na primat Petrov. Tužeć se, što je crkva grčka i bosanska svojom nepokornošću odciepljena od glave obćenite crkve, zaklinjao je Kalimana, „da nebi odgadjao svoj povratak k jedinstvu svete rimske crkve", te da bi se okoristio naporom, što ga papa ulaže, da ga privuče k crkvi. „Ništa tvoga neželim, nastavlja Inocent, nego sa Isusom Kristom žedan sam duše tvoje i tvojih; nenamjeravam ništa od vaših dobara uzeti, niti u čem vašu čast umanjiti, pače želimo ju povećati i razširiti, koliko god ju možemo bez uvrede božje." Opominjao je onoga kralja, neka bi posluhnuo papinske poslanike, te povrativši se k jedinstvu dobar primjer dao; pokazivao se je spremnim sazvati takodjer sabor, ako bi Grci i Bugari željeli, da se sjedine.[2])

Vataks svom lukavošću grčkom podržavao je papu uviek u nadi, a osobito je napram kralju ugarskomu i kraljici sveudilj pokazivao dobru volju; te je Inocent dne 30. siečnja 1247., veseleć se trudu, koji je Marija, žena Bele IV. ulagala oko obraćenja Vataksova, nagovarao tu kraljicu, neka bi poslala izaslanike na toga Grka, da se povratak k crkvi pospješi.[3]) Nu na brzo nestane tih nada, a Kaliman i Vataks ostanu izvan rimske crkve.

Kalimana I. godine 1246. nasliedi njegov brat, Mihael Asěn, i ovaj nadje pred sobom Srbiju, koja se je podigla do nove veličine.

Dok si je naime Bugarska, približujuć se shismi i sjedinjujuć se s Grci, propast pripravljala, podizala se je Srbija od propasti prouzročene od Tatara.

Zemlja srbska, budući siromašna, bez svećenika, potištena od heretika, koji se odasvud podigoše, stavljala je svu svoju nadu u Rim. I to je vrieme, kada se pokaza više nego ikad ljubav i briga, kojom su rimski pape uviek pazili na slavjanske narode. Inocent IV., vidivši, kako su izbor novoga biskupa barskoga pobijali kaptol barski i nadbiskup dubrovački, koji si je usvajao i pravo izbora, uništi taj izbor kaptolov, jer je izborno pravo bilo nesigurno,

[1]) Innocent. IV: Regest. Ann. II. ep. 656.
[2]) Innocentius IV. Regest. Ann. II. ep. 657.
[3]) Innocentius IV.: Regest. Ann. IV. ep. 953.

te imenuje sám novoga biskupa. Izbor Inocentov odgovarao je potrebi razcviljene crkve srbske; on imenuje i posveti franjevca Ivana Piano-Karpinskoga. Bio je taj fratar u ono vrieme poznat u Rimu i malo ne u cielom naobraženom svietu kao velik putnik, kao hrabar muž i pobožan redovnik; Inocent IV. znajući, kako je Ivan mnoge misije častno obavio u mnogih stranah Ugarske, Njemačke i tja Norvežke, pomisli, poslati ga kao svoga izaslanika na Tatare.[1])

Papa pošalje dne 5. ožujka godine 1245. fra. Ivana Piano-Karpinskoga sa njekoliko drugova u Tatarsku uručivši mu svoja pisma, i Ivan je imao pitati kana, s kojih se je razloga dao na to, da utamani narode, te gledati mir učiniti, da se od Europe kršćanske odstrane novi biči.[2]) Srčani ti fratri dovrše svoje dugo putovanje, predstave se velikomu kanu, protumače mu istine kršćanske, i oni su to tako liepo znali kazati, te su se mnogi, i isti veliki kan, oćutili sklonimi, kršćansku vjeru poprimiti, i izkažu svaku čast franjevcem i dominikancem, koje im je papa poslao; pače oni se kašnje skroz obrate.[3]) Sam Ivan ostavi nam liep opis svoga putovanja; on je pripravio zemljište; fra. Lovro Portugalski i fra. Ascelin, dominikanci, koji su poslie njega došli, obilno posiju sjeme evangjeosko i medju onimi divljimi narodi.

Povrativši se sa svoga poslanstva bude Ivan posvećen za nadbiskupa barskoga i brzo se uputi k svojoj crkvi, koju si je preduzeo svom snagom popraviti; on pozove sinodu, uredi kler, uzme natrag u posjed razpršena dobra nadbiskupske stolice, uzpostavi disciplinu i znanost kod klera, izda naredbe i ustanove pune razborite mudrosti, izvojuje za Bar metropolitska prava zahman pobijana od Dubrovnika.[4])

(Dalje će sliediti.)

---

## Vazmene svetkovine po starom zagrebačkom obredu.

(Od Ivana Tkalčića.)

U posljednih trih brojevih ovoga lista predočismo kako je u stara vremena obslužavala crkva zagrebačka gorka stradanja našega Spasitelja, a sada orisat ćemo, kako je slavila njegovo slavno uskrsnuće.

[1]) Sbaralea, Bullar. francisc. I, 296.
[2]) Innocentius IV.: Regest. Ann. II., ep. 659.
[3]) Platus: De bono statu religionis Lib. II. c. 30. — Raynald. Ann. Eccles. ad 1247. §. 78. ad 82. — Spondanus: Ann. eccl. ad 1245. §. 1. — Marcellino da Civerza: Stor. univ. delle miss. francescane. I. 319. — 324. Roma, 1859.
[4]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 37—38.

*

Uzkrsnuće Isusovo po po staromz agrebačkom obredu, slavilo se odmah poslie pol noći, dakle u osvitak prve zore. Poslie zadnjega responsorija u Matutinu, ponesao bi arcidjakon kalnički iz sakrarija kovčežić sa presvetom hostijom na ovaj način: najprije idjahu barjaktari i križari, za ovimi dva klerika pjevača, zatim tamjanoše, za kojimi nosio je arcidjakon kalnički, obučen u bielu dalmatiku i to pod nebnicom presveto tielo u kovčežiću pokrito velom, a napokon kanonik kustos noseć ključić kovčežića.*) Kada se je provod maknuo iz sakrarija zapjevaše dva klerika pjevača: „surrexit dominus de sepulchro, qui pro nobis pependit in ligno, alleluja, alleluja", a to isto odpjevalo bi i svećenstvo u koru.

Kod glavnoga žrtvenika dočekao bi kalničkoga arcidjakona u svečanom ruhu biskup sa assistencijom, i izvadiv iz kovčežića presvetu hostiju stavio bi ju na patenu i pokadio ju. Obaviv to uzeo je desnom rukom sv. hostiju, a držeć lievom pod njom patenu, okrenuo se prema puku, zapjevao je tri puta pojačajućim glasom: „Pax vobis! ego sum, alleluja"; a svaki put odpjevao bi mu kor: „nolite timere, alleluja." Davši zatim blagoslov sa sv. hostijom i okadiv ju, zapjevao je: „Te deum laudamus." Poslie toga odpjevale se laudes; a poslie njih nosio je u provodu oko crkve biskup svetotajstvo naglasiv ovaj himan, koj je svećenstvo u provodu pjevalo:

Christus surrexit, mala nostra tersit,  
Et quos dilexit, hos ad cœlos vexit.  
Kyrie, Kyrie eleison, alleluja.

Deus omnipotens a morte resurgens,  
Laudemus te hodie carmine lætitiæ  
Kyrie etc.

In sepulcro jacuit per triginta sex horas,  
Iterum surrexit, quem pater excitavit.  
Kyrie etc.

Descendit ad inferos ad liberandum detentos  
Relinquensque malos jure pœnis deditos.  
Kyrie etc.

Christe surrexisti, exemplum dedisti  
Ut et nos resurgamus et tecum vivamus.  
Kyrie etc.

Maria præclara cœli rosa clara,  
Roga tuum filium, ut salvemur per eum.  
Kyrie etc.

Na uzkrs u jutro oko osam satih, ako nije bilo ružno vrieme išao je iz stolne crkve provod u župnu crkvu sv. Marije. Na tom provodu pjevahu pjevači i svećenstvo: „Cum rex gloriæ Christus infernum debellaturus intraret et chorus angelicus ante faciem eius portas principum tolli præciperet, sanctorum populus, qui tenebatur in morte captivus, voce lachrimabili clamaverat: advenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ut educeres hac nocte vinculatos de claustris, Te nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta, tu factus es spes desperatis, magna consolatio in tormentis."

Značenje ovoga provoda vrlo je uzvišeno, pozdraviti naime tugujuću majku Isusovu, nad smrću svoga jedinca, i doglasiti joj prvoj, da joj ljubezni sin opet uzkrsnuo, pa i toga radi čim je došao provod u crkvu sv. Marije zapjevaše s mjesta: „Regina cœli lætare etc." Izpjevav ovaj pozdrav pjevao se versikul, responsorij i molitva: v. „In resurrectione tua Christe, alleluia" r. „Cœlum et terra lætentur, alleluia." — „Oremus: Præsta quæsumus omnipotens deus, ut qui solemnitatem resurrectionis domini nostri Jesu Christi colimus, genitricis ipsius suffragia sentiamus. Per Christum etc."

Pozdraviv tako kraljicu nebesku pošao je opet provod iz crkve sv. Marije u stolnu. Na tom polazku pjevahu pjevači himan, na kom im pripjevalo i svećenstvo. Himan počeo se ovako:

Salve festa dies toto venerabilis aevo,  
Qua deus infernum vicit et astra tenet.

Ovo isto opetovalo je i svećenstvo, za tim nastaviše pjevači:

Ecce renascentis testatur gratia mundi,  
Omnia cum domino dona rediisse tuo.

Svećensto: Salve festa etc.

Namque triumphanti post tristia tartara Christo  
Undique fraude nemus, gramina, flora favent.

Sveć. Salve festa etc.

Legibus inferni oppressis, super astra mentem  
laudant rite deum lux, polus, arva, fretum.

Svećen.: Salve festa etc.

Qui crucifixus erat deus, ecce per omnia regnat,  
dantque creatori cuncta creata precem.

Svećen.: Salve festa etc.

Christe salus rerum bone conditor atque redemptor,  
unica progenies ex deitate patris.

Svećen.: Salve festa etc.

Nobilitas anni, mensis, lux, alma dierum,  
horarum, splendor stridula cuncta favent.

Svećen.: Salve festa etc.

Qui genus humanum cernens mersum esse profundum,  
ut hominem eriperes, es quoque factus homo.

Svećen.: Salve festa etc.

Funeris exequias pateris vitæ author et orbis,  
intra mortis iter dando salutis opem.

Svećen.: Salve festa etc.

Solicitam sed redde fidem, precor alma potestas,  
tertia lux rediit, surge sepulte meus.

Svećen.: Salve festa etc.

Solve catenatas inferni carceris umbras,  
et revoca sursum quidquid ad ima ruit.

Svećen.: Salve festa etc.

Redde tuam faciem, videant ut sæcula lumen,  
redde diem, qui nos te moriente fugit.

Svećen.: Salve festa etc.

Eripis innumerum populum de carcere mortis,  
et sequitur liber quo suus author abit.

Svećen.: Salve festa etc.

*) Kovčežić ovaj za sahranjenje sv. hostije, bijaše kako nam je poznato iz starih inventara prvostolne crkve rezan i sastavljen iz slonove kosti. U današnjoj riznici neima mu žaliboże traga, njega je zamjenio današnji načinjen god. 1722. troškom biskupa Esterhaza.

Hinc tumulum repetens post tartara carne resumpta
Belliger, ad cælos ampla trophæa refero.

Svećen.: Salve festa etc.

Došav provod u stolnu crkvu sustavio se kod oltara sv. Ladislava, gdje je jedan klerik obučen u bielo, stojeć na sredini oltara držao na ruci statuu uskrsnuloga Isusa, i tu zapjevaše pjevači antiphonu: „Sedit angelus ad sepulcrum domini, stola claritatis coopertus; videntes eum mulieres nimio terrore perterritæ astiterunt a longe; tunc locutus est angelus et dixit eis: nolite metuere, dico vobis, quia ille quem quæritis mortuum, jam vivit et vita hominum cum eo surrexit."

Izpjevav pjevači ovu antiphonu, odpjevaše im odmah klerici stojeći na strani epistole kod istoga oltara: „Crucifixum dominum laudate, et sepultum propter nos glorificate, resurgentemque a morte adorate. Nolite metuere." Svršiv to išlo je svećenstvo u kor da moli časove, a dok je to trajalo pjevalo se: „Recordamini quomodo prædixit, quia oportet filium hominis crucifigi et tertia die a morte suscitari. Alleluia."

Po izmoljenih časovih sljedila je svečana služba božja onako, kako se nalazi i u rimskom misalu, tom malenom razlikom, da u zagrebačkom misalu neima sequencije: „Victimæ paschali etc."

Uzkrsni ponedjeljak i utorak bijaše takodjer svetak, i obslužavao se svečanim načinom. I u ova dva dana išao je u jutro oko osam satih provod iz stolne crkve, i to jedan dan u župnu crkvu sv. Marije, a drugi dan u franjevačku crkvu. Obredi za oba ova dana bijahu jedni te isti, i to: kada se iz stolne crkve počeo gibati provod, pjevalo se putem: „Dum transisset sabbatum, Maria Magdalenæ et Maria Jacobi et Salomæ emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum, alleluia. Et valde 'mane una sabbatorum veniunt ad monumentum orto jam sole. Ut venientes etc. Gloria patri & filio & spiritui sancto. Alleluia, alleluia."

Došav u crkvu pjevahu „Regina cœli lætare", nadovezav mu: „Alme domine nate, matris deus almæ, nobis confer præstaque vivere. Quoniam te decet laus et honor domine, qui a morte surrexisti, rex pie. Christum natum credimus de beata virgine, mortem eum a Judæis sustinuisse. Pro peccatis passus est dominus nostris, ergo laudemus deum omni tempore, fac nos tecum surgere. Alleluia." Zatim sljedio je versikul, responsorij i molitva onako, kako je bilo u provodu na uskrs u jutro, kako spomenusmo jur. Svršiv pontifikant molitvu zapjevaše pjevači:

Salve festa dies toto venerabilis ævo,
Qua deus infernum vicit et astra tenet.

što je i svećenstvo opetovalo.

Na to se opet počeo kretati provod prema stolnoj crkvi, a putem pjevahu pjevači sljedeći himan, a za svakom strofom, pripjevalo im svećenstvo; „Salve festa dies", kako netom spomenusmo. Himan, koj su pjevači putem pjevali, glasio je ovako:

Vita sanctorum, decus angelorum,
Vita cunctorum pariter piorum,
Christe, qui mortis moriens ministrum exsuperasti.

Tu tuos læto famulos trophæo,
Nunc in his serva placidis diebus,
In quibus sanctum celebratur omnem pascha per orbem.

Pascha quo victor rediens ab imo,
Atque cum multis aliis resurgens
Ipse, susceptam super alta carnem, astra levasti.

Nunc in excelsis dominus refulgens,
Et super cœlos deus elevatus,
Inde venturus homo judicatus, denuo judex.

Corda tu sursum, modo nostra tolle.
Qui patri dexter resides in alto,
Nec refugentes facias ad ima præcipitari.

Hoc pater tecum, hoc idem sacratus,
Præstet amborum pie Christe flatus,
Cum quibus regnas deus unus omni jugiter aevo.

Kada se u provodu izpjevao ovaj himan i sam provod stignuo u stolnu crkvu, to odmah u koru počeše moliti časove, a izmoliv ih pjevao je jedan od većih arcidjakona misu, kako ju propisuje za ova dva dana i rimski misal.

---

## Theologia fundamentalis,

*tractus de vera religione, de vera Christi Ecclesia et de Rom. Pontifice complectens. Auct. Dr. Jos. Stadler in Universitate Zagrabiensi prof. P. O. Zagrabiæ. Albrecht. 1880.*

O tom djelu, kojemu će u svoje vrieme takodjer namieniti ocjenu jedan od naših theologa, čitamo u literarnom listu „Literarische Rundschau" *) ovu ocjenu profesora Fr. Eggera: „Piscu toga djela nije bila svrha, da stvara što nova, već da skupi ono, što je staro i pouzdano i ovo da preda učenikom u primjerenom obliku. On kaže sam: „Falleretur sane, qui in libri hujus tractatibus novi aliquid quæreret, quod nusquam vel dispersim scriptum invenire posset. Consilium enim jam ab initio cepi, quæ ab optimæ notæ theologis in hac materia dispersim scripta sunt, colligendi atque sistematice illo modo componendi, quo discipuli et materiam traditam memoriæ facilius mandarent, et doctrinæ nexum melius intelligerent, et doctrina demum acquisita securius uterentur." (I.)

Ovu svrhu je Stadler po našem mnienju i postignuo. On se je zbilja pridružio samo pouzdanim theologom, kakovi su: Liebermann, Alberto Bulsano, Sardagna, Reinerding, Perrone, Cercia itd. Za to je nauka njegova skrozimice točna, a ciela mu knjiga diše ugodnim duhom tople odanosti i oduševljenja prama crkvi i njezinoj vidljivoj vrhovnoj glavi. I u sabiranju nije piscu marljivost nigdje popustila, te je kao pčela znao iz raznolikih auktora snositi ono, što je najbolje. Svatko bi se stoga varao, ako misli, da će u njegovoj školskoj knjizi naći samo

*) Izdaje ga J. B. Stamminger u Würzburgu. (br. 6. VII. tečaj).

„rudem indigestamque molem“ gradiva; što više, on je gradivo dobro prošao, poredao ga i u liepo zasnovan sistem sveo. Ne samo glavne dielove; nego i njihove razdielbe razglobio je dobro i logičkim vezom nanizao. A jer je k tomu predgled cjeline i jasnoću u pojedinostih umio liepo spojiti sa eksaktnošću izraza i sa temeljitošću u dokazivanju to sudimo, da će Stdl. Thelogia fundamentalis biti od osobite koristi za mlade theologe.

Nu tim nećemo nipošto reći, da se ova ili ona točka nije mogla nešto bolje izraditi. Tako je pisac kadkad mogao biti kraći, te se strogo držati školskoga oblika. Ja na primjer sjećam na traktat o motivih credibilitatis, koj mi se čini, da je po nešto retorski. A neke naučne točke imale bi se svestranije i više u razmjeru izraditi. Tako se je medju svimi težkoćami proti nepogriešivosti papinoj jedino iztaknulo Honorijevo pitanje te na široko razpravljalo, dočim nije ovo niti najveća po sebi težkoća a niti se njom protivnici mnogo služe. Pokojni biskup briksenski Gasser, koj je za vatikanskoga sabora, kako je poznato, osobitu ulogu igrao baš u pitanju o nepogrešivosti, reče mi osobno, da mu je izučavanje o Honoriju bilo bez koristi, jer da su fallibiliste napokon sami toga papu napustili bili. Za to bi bolje bilo ovo pitanje krače razpravljati; a usuprot više govoriti o uvjetih i obsegu papinske učiteljske vlasti, a osobito o njezinom odnošaju prama svjetskim vlastim, s koje se strane najviše na nju navaljuje. Mi u obće scienimo, da se fundamentalna theologija kao apologetsko-praktična znanost imade osobito obazrieti na nove i na najnovije težkoće, jer će tako odgovarati svojoj svrsi. S toga pripisujemo piscu u osobite zasluge, što je na koncu razprave o primatu dodao poglavje de civili romani Pontificis principatu, u kojem dokazuje, da je papa ne samo eksemptan od svakoga svjetskoga sudišta, nego da mora za naravni razvoj i ustvaranje svoje duhovne vlasti imati takodjer svjetsko gospodstvo. Iz istoga razloga držimo, da je djelu od velike prednosti, što je toli temeljito i jasno iztražen objekt crkvene nepogriešivosti. Stadler luči točno objectum directum infallibilitatis, najme objavljene istine., koje moramo fide divina vjerovati i objectum indirectum t. j. sve one istine, koje ako se poriču, drmaju posredno i sa samom objavom i koje valja priznavati fide ecclesiastica. (st. 258 i sl.)

On sliedi u tom točno vatikanski sabor, koj kanone 3. sjednice zaključuje ovimi riečmi: „Quoniam vero satis non est, haereticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt; omnes officio monemur, servandi etiam Constitutiones et Decreta, quibus pravae ejusmodi opiniones, quae isthic diserte non enumerantur, ab hac Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt.“

U suglasju sa istim saborom razpravlja se takodjer potreba objave (str. 19. sl.). Samo bi željeti bilo, da se u tom pitanju nije samo taknuo racionalizam, nego i tradicionalizam, te u sredini stojeće katoličko stanovište nešto oštrije precizovalo. Apologete imadu istina dosta paziti, kada naglašuju potrebu objave, da odviše nepotisnu razum. I tu imade vatikanski sabor (Cap. 2. de revel.) služiti kao kažiput. Tradicionalismu daje se u ruke oružje, kad se vjerske spoznaje starih filozofa prikazuju samo kao ostanci praobjave il kao plod obćenja sa židovi. Stadler neće sjegurno toga, ta kod njega nadješ katoličku nauku možda bolje izraženu, nego-li kod mnogih drugih apologetah. Nu, kako rekoh, nuždna je opreznost, jer pogibelj precérivanja je tu vrlo bliza. Nije u interesu istine, ako se stari poganski filozofi čim više ocrnjuju. Svakako ih crnimi bojami riše i Apostol, ali zašto? Ne radi pomanjkanja vjerske spoznaje, nego mnogo više quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. (Rom. 1., 21.) Krivo je, kad se rekne: „Aristoteles a polytheismo vix potest vindicari“ (str. 26.) Protivno je istinito. U svojoj „Fizici“ (l. 8. c. 6.) dokazuje Stagirita izrično, da primus motor može biti samo jedan, a isto tako zaključuje razpravu u „Metafizici“ o svrsi i redu svemira poznatimi riečmi Homerovimi: τὰ δε ὄντα οὐ βούλεται πολιτεύεσθαι κακῶς. „Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω.“ (ed. Bekker l. 11. p. 1076 a 4.)

Ove primjetbe u ostalom nisu toliko naperene proti piscu koliko proti nekakovoj apologetskoj navadi, koja, dok se svimi silami bori proti racionalismu, nejma dosta zaštićena ledja proti tradicionali mu. Medjutim mi ponavljamo, što na početku rekosmo: Stadlerovo djelo je vrstna apologetska ručna knjiga, koju mladim theologom ovim toplo preporučamo. Mi se nadamo, da će po mogućnosti prama obećanju doskora izdati drugi svezak: „De traditione, scriptura et genesi fidei.“

Imali smo sgode pročitati i još jedan sud o knjizi Stadlerovoj i to muža vrlo učena. Knjiga ova, sudi on, može se dostojno pokazati svagdje. Razporedba vrlo je naravna i jasna, dokazivanje čvrsto i temeljito, razjasnjivanje jednostavno, nu korektno pa i liepo. On bi želio još, da se je pisac pozvao gdjekada i na starije bogoslovce te sv. otce, dočim je on skoro izključivo pozivao se na novije pisce.

Nam je milo, što mogosmo ovako liep sud priobćiti o radu našega profesora. Rekoše ga ljudi, koji ne imaju razloga, da pristrano sude, nego im je mjerilo jedino istina. Neka je u tom pobude g. profesoru, da uztraje na putu, kojim je išao do sada.

---

## Viestnik.

Zagreb. Crkva sv. Marije morala nam je ljetos nadomjestiti našu stolnu crkvu i u velikom tjednu. Tu su obavljeni svi obredi, koji su se ma kako obaviti mogli. U malen prostor pribiralo se svaki dan množtvo svieta, naročito na lamentacije, pak na obred uzkrsnuća. Posljednji ovaj obred ovršio je presv. gosp. biskup Janko

Pavlešić, dočim je na sam uzkrs svetčanu misu pjevao uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, a liepu propovied rekao preč. gosp. kanonik i sjemeništni ravnatelj Mijo Smetiško. Dao Bog, te do godine u znatno obnovljenoj stolnoj crkvi uzmognemo Bogu hvalu dati.

— Jučer na večer odputovao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup u Gradec, odkle će preko Buda-Pešte u Beč na vienčanje Nj. Visosti carevića Rudolfa.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je poseban odbor, koji će rukovoditi sakupljanje prinosa za gradnju sjemeništa. Predsjednik odbora jest preč. gosp. kanonik i opat Franjo Huszár, podpredsjednik velem. gosp. profesor i o. g. rektor magnifik dr. Al. pl. Bresztyensky, bilježnik pogl. gosp. viećnik gradski Ivan Benković, blagajnik preč. gosp. kanonik Franjo Budicki a odbornici: preč. gg. kanonici dr. Kržan, M. Smetiško, prof. Matija Stepinac, župnik Ivan Krapac i redaktor dr. And. Jagatić. Odbor se je već jednom sastao, te se dogovarao o djelovanju, koje će na skoro početi što življe. Uvjereni smo, da će prema okolnostim povoljno uspjeti i ovo. Gradnja će započeti na skoro, te što se ne bude moglo dovršiti ljetos nastavit će se do godine, kad bi se možda i dovršiti moglo, namakne-li se dovoljna troška. U ovu svrhu primili smo na dalje: od veleč. gosp. podarhidjakona Fr. Folnegovića 5 for., g. J. 5 for., g. Josipa Z., bogoslovca I. god. 5 for. naročito za kapelicu. Kamen do kamena! Dati će Bog, pak ćemo tako dignuti i palaču. Neka nam je samo u nj čvrsto pouzdanje.

— Danas poslje podne sastaje se u nadb. sjemeništu znatan broj naših odličnika, da viećaju, kako će Hrvatska zastupana biti u odaslanstvu, koje iz svih slavenskih zemalja polazi u Rim, da se na 5. srpnja predstavi Leonu XIII. i zahvali mu na ljubavi, koju je onako otčinski i otvoreno pokazao svojom okružnicom „Grande munus.“ Sastanak je ovaj u sporazumku i s privolom uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa, komu će vrlo milo biti, bude-li zemlja naša ovdje dostojno zastupana, te k čemu će on doprinieti drage volje sve, što mu bude moguće.

— Umrli su: Juraj Muljević, župnik u Moslavini 10. o. m., a Martin Šantuš, župnik u Virju 17. o. m. Pokoj im duši!

— Preuzvišeni gospodin biskup Josip Juraj Strossmayer izdao je liepu jubilejsku okružnicu, gdje vjernikom svojim dvie misli osobito na dušu stavlja, i to prvo: *da nam je danas i svakomu pojedinomu i svim ukupno sv. pokora i poboljšanje od prieke nužde*; a drugo: *da se pokorom i svakom pobožnošću u vrieme sv. jubileja osobite milosti božje stiču tako, da se ne samo sami po sebi, nego da se i jedan za drugoga Bogu dragomu odužiti i njega na obilje milosrdja sklonuti možemo.* — U prvom dielu osvrće se preuzvišeni gospodin na najnovije tužne pojave u domovini našoj, gdje svakojaki tudjinci najveće naše svetinje pogrdjuju, vjeru nam iz srdca izčupati hoće, a narodu kler mrzkim učiniti. Pošto nam prostor nedopušta, da priobćimo diljem cielu okružnicu, mi ćemo otisnuti svakako njeke ulomke.

— Postali su privr. upravitelji: G. Andrija Ciprijan u Moslavini, a Franjo Forko u Virju.

— Preuzvišeni gospodin Petar Dujam Maupas, nadbiskup Zadarski slavio je 19. o. m. dvadesetpetgodišnjicu biskupovanja svoga. Sav kler, na čelu mu kaptol dao je izraz veselju svomu krasnimi darovi i srdačnom čestitkom. A imadu puno razloga svetčaru čestitati. On je biskup po srdcu Kristovu, komu je slava Božja i spasenje duša najpreča briga. Da promakne jedno i drugo on je neumorno radio dvadeset i pet godina, pak može zadovoljan pogledati na djelovanje svoje. Skoro sav današnji kler pod njegovim je rukovodstvom uzgojen. On namakne biskupiji svojoj revnih, pobožnih i učenih svećenika u dovoljnoj mjeri. Liepo se je ponio naročito prigodom okružnice sv. otca „Grande munus.“ Naš uzoriti gospodin kardinal čestitao je svetčaru, a budi i nam dopušteno ovim priposlati Preuzvišenosti Njegovoj metropoliti Dalmacije, če titku katolika Banovine.

— *Promjene u biskupiji senjsko-modruškoj*: Jeronim Žagar, zač. prisjednik duh. stola i profesor bogoslovja, imenovan je pravim prisjednikom i referentom duhov. stola senjskoga i modruškoga. — Anton Perković, zač. prisjednik duh. stola i bilježnik bisk. ženitbenoga suda, imenovan je pravim prisjednikom i referentom ženitb. suda senjsko-modruškoga. Maksimilijan Marčić, biskupov tajnik i upravitelj diec. kancelarije, imenovan je zač. prisjednikom duh. stola, te pravim prisjednikom i referentom ženitb. suda senjsko-modruškoga. Ivan Pavelić, prof. bogosl. imenovan je bilježnikom bisk. ženitb. suda senjsko-modruškoga. — Blaž Polić, župnik cernički, postao je župnikom u Kostreni sv. Barbare; Juraj Borovčak, kapelan brinjski poslan je kao takav u Križpolje.

*Ugarska.* Mi smo već u kratko spomenuli novu zakonsku osnovu o gradj. braku. Biti će sgode da o tom pitanju napose još progovorimo. Danas donosimo evo dopis, koji je o tom iz Beča poslan rimskomu listu „Aurori.“ „Dosta dugo opirala se ova zemlja uplivu liberalskomu. Stare predaje i običaji, duboko uvrieženo čuvstvo vjersko zatvaralo bi vrata svakoj novovjekoj ustanovi, kojom bi naročito takozvano gradjansko ministarstvo gledalo usrećiti Cislajtaniju. — Poznato je, da liberalci drže znamenitim pitanje o gradjanskom braku, koje je u Cislajtaniji riešeno tek na pol. Tamošnji liberalni zakonodavci ne podufaše se propisati obvezne gradj. ženitbe, nego se zadovoljiše s onom „za nuždu“, i to samo onda kada crkva ne bi htjela blagoslovit ženitbe s razloga, kojih ne pozna austrijski zakonik. Posljedica tomu bijaše, da je i žid mogao sklopiti s kršćankom gradjanski brak, pošto ga nijedan kršćanski svećenik blagosloviti mogao nije, jer je *cultus disparitas* po kanoničkom pravu *impedimentum dirimens*, austrijski pako zakonik ne zna

za tu zaprieku, te su se uprav u ovakovih slučajevih najviše sklapale u Cislajtaniji gradjanske ženitbe. U Ugarskoj pako zakon nije dozvoljavao gradjanske ženitbe, a tamošnje ženitbeno pravo osnovano je na kanoničkom. S toga nije pred zakonom moglo biti valjane ženitbe medju židom i kršćankom. Nu ipak bivalo je takvih ženitba sve češće. A da i pred ugarskim zakonom budu zakonite radilo se ovako. Ugarski državljani sklapali su takve brakove u Austriji prema tamo propisanoj formi stekav si prije austrijsko državljanstvo; ili predjoše u koju sektu reformata Sedmogradskih, da se vjenčaju po obredu te sekte. Ženitbe ugarskih državljana, ovako sklopljene u Austriji, ne bijahu pred ugarskim zakonom valjane. Ženitbe sklopljene po Sedmigradskih zakonih bijahu doduše valjane, nu odatlje se radjalo vrlo mnogo zloraba. Za obitelje nastajale bi odtud vrlo žalostne posljedice. Poznat je dovoljno sliedeći dogodjaj. Kršćanin njeki sklopio je sa židovkom u Austriji gradjansku ženitbu. Muž podje poslje u Ugarsku i vjenča se tu s kršćankom, prem mu je prva žena u Austriji još živa bila. Po ugarskom zakonu samo ova druga žena bijaše zakonita, te muž nije počinio nikakve krivnje vienčajuć se drugiput. Poslje dodje opet u Austriju, a tamošnji zakon smatra njegovu drugu ženitbu prestupkom bigamije i kazni ju oštro. Uzme-li se na oko, da je obćenje medju jednim i drugim dielom države vrlo često jasno je, da ovakvi dvostruki zakoni nisu mogli potrajati dugo. Evo i opet tužne posljedice liberalne uprave u Austriji. — Liberalci su uvjereni, da jurisdikcija u stvarih ženitbenih spada samo na crkvu, oni se slažu s crkvom, da je ženitba sakramenat: pa ipak se i ovamo miešaju, te hoće prekrojit ženitbu po nazorih svojih i po kratkotrajnih političkih težnjah. — Da bi se sadanje stanje u Ugarskoj moralo promieniti, to stoji; nu od te želje do uvedenja gradjanske ženitbe jaz je, a u Ugarskoj valjda još ne puše vjetar povoljan takvim idejam. Zakonska osnova ugarska samo je kano uvod gradjanske ženitbe dozvoljavajuć ju samo medju židovi i kršćani. S osnovom nisu zadovoljni ni liberalci jedne i druge pole. U ostalom osnova proteže samo za ženitbe medju kršćani i židovi onakve ustanove, koje su već odavno u Cislajtaniji uzakonjene bile. Kako se vidi osnova ova rana je sakramentalnoj ženitbi, te možda prvi korak, da se uvede gradjanska ženitba u svoj gordosti svojoj, koja da je predložena ne bi tako lahko našla podpore. Ugri nisu novari, a zakon takve vrsti pokušao bi uništiti one vjerske osjećaje, koji su sve do sada dika bili toj zemlji."

*Rim.* O dogovorih sv. stolice s Ruskom njeke su viesti prerano razglašene. Dogovori medju ruskimi poslanici i državnim tajnikom sv. otca nisu bili odmah nastavljeni ondje, gdje su prekinuti u Beču, jer je kardinal Jacobini hotio što točnije proučiti svako prieporno pitanje. Tek početkom velikoga tjedna izmienila se mnienja o postojećih još težkoćah, te je kardinalu Jacobiniju uručena ruska poruka, koju on proučava. Nu vlada je ruska već tim, što je poslanike u Rim poslala, učinila vrlo mnogo, da se diplomatsko obćenje uzmogne opet nadovezati medju vatikanom i Petrogradom, što takodjer mnogo vriedi.

*Ruska.* Novomu caru moraju i seljaci položiti prisegu, jer su sada „slobodni." Taj vjerozakonski čin imadu učiniti u crkvah. Razkolnikom i katolikom većim dielom to je lahko, jer imadu službenika svojih. Teže je unijatom. Poznato je, da su njihovi svećenici većom stranom u Sibiriji, jer otimaše sebe i puk svoj razkolu. Za to su htjeli oni prisegu polagati pred katoličkimi svećenici latinskoga obreda. Ali im se ne dade, nego se nalaže, da dodju u crk e razkolničke, pred razkolničke svećenike. Tko pozna liepu uztrajnost unijata, koju u posljednje doba višeput pokazaše, mora tužan očekivati i opet progon. Uz krv urotnika proti životu carevu poteći će i krv katoličkih mučenika. A neće-li ona vapit za osvetom? Neće-li se baš u takvih okolnostih laglje izpuniti, čim se groze nihiliste, da će uhvatiti nasljednika priestola i mrtva ga roditeljem poslati, ako u opredieljeno vrieme njihovim željam neudovolji!

---

**Knjižtvo.** U nakladi knjižare Mučnjak-Senftleben izišao je molitvenik: „Isus prijatelj djece" po O. E. Jaisu. Odobrio preč. nadb. duh. stol u Zagrebu od 17/12. 1880. Ciene su: tvrdo vezan platnenim hrbtom 30 nč., tvrdo cielo u platnu zlatorezom 60 nč., tvrdo cielo u koži zlat. i tokom 80 nč. Ovo je isti molitvenik, koji je sbor duh. mladeži preveo pred kojih 25 godina, i koji je isti sbor izdao lani u trinaestom izdanju. Što je moglo potaknuti knjižaru, da je ona sada išla u nakladu uzimati istu knjigu? Ako želja na štetu sborovu sebi namaknuti korist, mi držimo, da će ta želja izjalovljena ostati. Mi ne ćemo moći dopustiti, da se tolika šteta i materijalna nanosi ovomu toli zaslužnomu družtvu našemu. A ne bude-li knjižara u sličnih poduzećih opreznija, kod klera bi si i u drugom puno naškoditi mogla.

## † Georgij Smičiklas,

biskup križevački.

Baš pri završaju lista doznajemo vrlo tužnu viest, da je nakon podulje težke bolesti preminuo jučer u 9 satih u jutro vrlo vriedni od svih jako cienjeni svojoj biskupiji nezaboravni biskup Georgij Smičiklas. Rodio se u Reštovu, selu župe sošičke 14. prosinca 1815. Svršivši gimnazijalne nauke na c. kr. gimnaziju vinkovačkom, bje g. 1837. primljen u diecezansko sjemenište. G. 1841. redjen je svećenikom, g. 1842. imenovan župnikom u Vrlici u Dalmaciji, odkuda je g. 1846. bio premješten u Kriške, te imenovan biskupskim vikarom za Dalmaciju. Od g. 1849. bijaše župnik u Novom Sadu i vicearchidiakon kotara bačkoga i sriemskoga. G. 1852. imenovan je kanonikom čuvarom i kanonikom „a latere", 1856. kapitularnim vikarom, a 4. lipnja 1857. biskupom. 21. prosinca iste godine prekoniziran je u Rimu, 21. ožujka 1858. u Beču posvećen, a 28. i. mj. na svoju stolicu svetčano uveden. Vječna mu uspomena!

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 17.** U Zagrebu, 28. travnja 1881. **Tečaj XXXII.**

**Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.**

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Pobožna i radina biskupa pomogne u njegovu radu i kralj srbski, sin Stjepana Nemanje III. i Helene Dandolo, katolik kao i njegov otac, suprug Helene, kćeri kralja francezkoga. I kraljica, koja je bila vema pobožna žena, jako pripomogne, da se vjera podigne u Srbiji. Ona popravi manastir na brdu Rumiji i više od trideset manastira posagradi na raznih mjestih u Srbiji, koja se je sada daleko razprostirala. U manastiru barskom sakupe se franjevci, koji su se imali upotrebiti za misije kraljevstva.[1]) Godine 1250. odrekne se njeki shismatički biskup iz Albanije shisme i predje u crkvu katoličku; po nalogu Inocenta IV. primi tu odreku nadbiskup barski.[2]) Stjepan Uroš I. bio je mogućan kralj, nadvladao je Grke, koji si Srbiju podvrgnuti pokušaše, te ih je prisilio na mir, pošto je zarobio Angjela, sina despote Epirskoga. Pod njim bijaše Srbija velika i sretna. Poslie smrti Ivana Piano-Karpinskoga Inocent IV. imenuje za nadbiskupa barskoga fra. Gofreda franjevca, i sam ga posveti.[3])

Nu iza vremena veličine i sjaja, što je Srbiji pribavio Stjepan Uroš I, nastupe težka vremena. Slavnoga toga kralja ubije njegov stariji sin Stjepan Dragutin, željan vladanja; nu poslie od grižnje savjesti poda diel kraljevstva svojemu mladjemu bratu Urošu Milutinu, koji se godine 1275. nazove Stjepan Uroš II. Stjepan Dragutin nije se povukao u samoću, kako njeki pripoviedaju, nego je sam za se zadržao upravu Srbije. Ta dvojica udalje se od pobožnosti otčeve, nu Dragutin manje, nego brat; ali i jedan i drugi naginjali su na shismu ili su slabo čvrsti bili u privrženosti k crkvi katoličkoj. Nikola IV., budi da je znao za njihovu nepostojanost, budi da se je toga jako bojao, pošalje dne 23. srpnja godine 1288. ka kralju Urošu II. dva franjevca Marina i Ciprijana, da u vjeri katoličkoj bolja poduče kralja i njegov narod. Ta dva fratre ponesu sa sobom pisama od pape, kojimi se je opominjao taj kralj, da „promislivši, kako je samo jedna vjera, izvan koje se nemože ugoditi Bogu i spasiti", prione uz jedinstvo vjere, držeć se je stalno i vršeć ju, te da svoj puk privede k jedinstvu crkve i to jedinstvo svojim primjerom i svojimi pobožnimi nagovori da uzčuva.[1])

Da pako rieči upravljene na Uroša dobiju veću silu, piše papa i Heleni, hvaleć joj, kako je i zaslužila, pravu i iskrenu vjeru i gorljivost za katoličku pobožnost, i nagovarajuć ju, neka bi nastojala svoja dva sina na dobar put dovesti.[2]) Stjepan Dragutin, koji je sigurno nosio ime kralja srbskoga, pošto je upravljao dielom kraljevstva napram Bosni, koji je obuhvaćao diel Bosne i diel Slavonije i Albanije sve do napram Hrvatskoj, pokaže se zahvalnim prama papi, posluhne opomene materine, koja je, kako se čini, odsele uviek s njim obitavala, i pokaže se javno katolikom. Pače godine 1291. uzme ga Nikola IV.

[1]) Barlezio: Storia di Giorgio Scanderberg. p. 98 seq. Venezia 1554.

[2]) Innocentius IV.: Regest. Ann. VIII. ep. 62.

[3]) Innocentius IV.: Regest. Ann. X. ep. 637.

[1]) Nicolaus IV.: Regest. Ann. I. ep. 392.

[2]) Nicolaus IV.: Regest. Ann. I. ep. 393. Povjest te braće od ovoga vremena dalje tamna je i nejasna, a još su ju više smiešali oni, koji je nisu znali tumačiti. Godine 1288. papa Nikola zove Uroša „regem Sclavorum" kako njegova brata i Helenu; možda je to učinio, da obuhvati državu i jednoga i drugoga. Nerazjašnjuju toga ni spomenke o Urošu, koje su u Martinovu: Ann. grecoslav. 266. Jako je lahko, da su se dogodjaji te braće pomiešali, a vjerojatno je takodjer, da su se usljed promjene imena od jednoga kadkada načinila dvojica.

skupa sa njegovim kraljevstvom i s njegovimi dobri pod zaštitu apostolske stolice.[1])

Stjepan zatekne u tužnom stanju vjeru u onom dielu Bosne, kojim je vladao. Već pod upravom bana izaslanih od Ugarske postadoše heretici jaki; posljedice pako navala tatarskih nemogoše se još popraviti. Ninoslav pokaže se više slabim; heretici učine mjesta nesigurnimi; skoro kroz dvadeset godina nije bilo biskupa ili mu se je stolica prenesla u Djakovo prieko Save, kako je to htio kralj Bela IV. Sigurno je, da je Bela IV. bansku čast u Bosni podielio sinu svomu Beli, a ovaj je s tim sdružio upravu Slavonije. Kada se je ta država preustrojavala, kralj Bela podvrgne njezinoj upravi Njitru, Požun i druge gradove.[2]) Poslie smrti Bele IV. i bana Bele, kralj Stjepan podieli bansku čast u Bosni svomu sinu Ladislavu, nu ovaj, budući daleko od Bosne, slabo se je za nju brinuo. Medjutim, dok se je možda radilo o tom, da se zlu doskoči mudrimi zakoni, Stjepan Dragutin, koji si je zadržao diel Srbije tik Bosne, sjećajuć se, kako je Bosna jedno vrieme njegovu kraljevstvu bila podvrgnuta, htjede ju natrag osvojiti. Lahko ju predobije, jer mu se Ugarska nije mogla oprieti.[3]) Posjetivši Stjepan taj novi diel svoje države, zaboli ga, što je tu našao kukavne crkve, siromašne svećenike, herezu razprostranjenu u svakom kutu; i on podigne nove manastire, sagradi nove a popravi stare crkve, te ih obdari, ne samo da je dopustio, da se slobodno nauk katolički propovieda, nego se je obratio na papu, da dobije misionara, te je k njemu Marina arhidjakona barskoga poslao, da mu razjasni poteškoće, te ga zamoli, neka bi zlu doskočio.

Papa Nikola ljubio je veoma Slavjane; prije nego je stolicu sv. Petra zasjeo, bio je franjevac, i njega je poslao sv. Bonaventura pod imenom Jeronima Askolskoga, neka bi upravljao franjevačkom pokrajinom u Dalmaciji, pokrajinom, od koje su Slavjani najviše dobročinstva dobivali. Primivši Nikola Stjepanova viestnika, jako se razveseli, i tom sgodom, skoro šest viekova prije Leona XIII., govorio je on i pisao poput ovoga pape; jer je duh ljubavi crkvene uviek isti, niti ohladi, niti se ugasi niti se promieni, kada se promiene vremena, kada se ugase kraljevstva, kada vjera ohladi u narodih. Nikola IV. odgovori dakle kralju Stjepanu: „Nad svakom je drugom željom naše pameti, nad svakim je čuvstvom srca našega, što se je vjera katolička, koju sveta rimska crkva, majka i naučiteljica svih vjernika izpovieda, u ovo naše vrieme razprostranila, koje se razprostranjenje Bogu mili; i zato se ćutimo puni neizreciva veselja, kada kraljevi i vladari svieta, podvrgavajući se volji božjoj, kralju vječnomu, o čijoj se stvari tu osobito i radi, nastoje razširiti štovanje vjere ortodoksne, te se njezinim neprijateljem pomno čvrsto, spremno opiru.“[1]) Franjevačkomu pako provincijalu u Slavoniji pisa, da „želeć goruće doskočiti zlu hereze“ u onih stranah, koje su Srbiji podvržene, hoće, neka bi se osobita pomnja upotrebila, te onamo izaslali fratri učeni, pobožni, koji poznavaju jezik, i dvojica napose kano iztražitelji heretika.[2])

U ono vrieme su franjevci čudnovito napredovali u slavjanskih zemljah. Vlastelin Dubrovački Savin Ghetaldi ostavi im otočić Daksu, i oni tu sagrade nov manastir, koji je Slavjanom bio od velike koristi i potrajao sa slavnimi uspomenami sve dok ga nije carski prevrat napoleonski obratio u kasarnu i arsenal. Godine 1291. nastane drugi manastir u Velji; u Sinju, u Modrušu posagradi ih se više brižljivošću i darežljivošću Frankopana, koji su u onih stranah gospodovali; poslje njekoliko godina posagrade se još drugi manastiri u Skradinu, Kninu brižljivošću bana Pavla i njegove sestre Uršule.[3])

Papa Bonifacij VIII, uz velike brige svoga burnoga papovanja, dok se je duhom neosvojivim opirao kraljevskoj premožnosti na zapadu Europe, nije zaboravio na Slavjane, nego je s nova preuzeo skrb, koju je papa Nikola IV. imao, te je autoritet fratara poslanih u Bosnu proti heretikom protegnuo i na Srbiju, Rašiju, Dalmaciju i Hrvatsku[4])

Medjutim pobožna Helena nije mislila, da je zadovoljila svetoj stvari, što je duhovno pomagala Slavjane u Srbiji i Bosni, nego obrati svoju skrb i na Slavjane u Bugarskoj, da i njim pomogne.

U bugarskom carstvu, za sada daleko od stare moći, Kalimana I. nasliedio je Mihael, koji je imao za ženu kćer Uroša I. kralja Srbije ili Rašije.[5]) Nu Kaliman, sin Aleksandra Asěna, nećak Ivana Asěna I., smaknuvši izdajstvom Mihaela, gledao je godine 1257. njegovu udovicu uzeti za ženu i Bugarsku si usvojiti. Opačina mu je mogla malo koristiti; jer Uroš I., moguć

[1]) Dokumenat VI.
[2]) Urbanus IV.: Reg. Ann. III. ep. 1418, i 1813.
[3]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 54—55.

[1]) Nicolaus IV.: Regest. Ann. IV. de curia ep. 23.
[2]) Nicolaus IV.: De Curia Ann. IV. ep. 24.
[3]) Fabianić: Storia dei frati minori in Dalmazia e Bosnia Vol. I. p. 75 seq.
[4]) Bonifacius VIII.: Regest. Ann. IV. ep. 143.
[5]) A ne Ruske, kako su mnogi mislili i pisali.

kako je već bio, podigne na njega oružje, navali na Trnovo, oslobodi kćer i odanlje se povrati u svoju državu, dočim su Kalimana na biegu ubili.[1]) I tako dokonča zakonita loza Asěna; velmože kraljevstva izaberu za kralja Konstantina, supruga Irene, koja je bila kći Helene, sestre Kalimana I. Bio je pako Konstantin porekla kraljeva srbskih, potomak Nemanja[2]), pa budué da mu je žena bila kći Todora Laskarisa, to je on bio u savezu sa trostrukom kraljevskom lozom. Nu proti njemu digne se Mitsch, suprug jedne sestara Heleninih, koji hitro zauzme diel države, tako te je Konstantinu preostalo Trnovo i njeke druge zemlje. Sreća ipak posluži Konstantinu te on prisili Mitscha na bieg u Carigrad; poslie njekoliko godina ubije u bitki Konstantina Ivajlo ili Lakanas, nepoznata sklata, i prisvoji si kraljevstvo, dok ga nije protjerao Ivan Asěn III., sin Mitschov. Ni taj nije dugo vladao, jer je Gjuragj Terterji, suprug Marije, sestre Ivana Asěna III., svojim zahtjevom valjanost htio pribaviti oružjem, te je, podignuvši oružje proti Bugarom, osvojio kraljevstvo.[3])

Gjuragj Terterji nije se pokazivao neprijateljem crkve katoličke, i Helena kraljica srbska gojila je nadu, da će ga privesti k vjerskoj zajednici sa svetom stolicom. U ono vrieme radilo se je još o sjedinjenju Grka, i u tu svrhu obdržavao se je godine 1277. sabor u palači Blakerne. Nikola IV., za onda fratar Jeronim Askolski, bio je tu prisutan i velike je gojio nade, da će to veliko djelo dobro uspjeti; on je osobito naglasio, da se je Joakim, nadbiskup Trnovski, pokazivao veoma sklonim sjedinjenju, pače da je očito izpovjedio, da je on i njegova crkva bugarska sjedinjen sa rimskom svetom stolicom.

To je bio nov razlog dobroj nadi; Nikola IV. bo drage volje pristane na to, da sam piše pismo kralju bugarskomu i tim olahkoti posao Heleni, kada ga je ova za to zamolila, izvieštajuć ga o svojoj odluci. da će pokušati Gjorgja obratiti, i polazeć već na dogovor s njim, da ga na to nagovori.[4])

Piše dakle Gjorgju čuvstven list, dokazujuć mu, kako je vjera katolička „vez ljubavi i temelj svoj svetoj vjeri“, i kako nema spasa izvan rimske katoličke crkve, nagovarajuć toga kralja, neka bi prigrlio zajednicu sa svetom stolicom, „da ugodi Bogu, zasluži vječnu nagradu i bude slavan takodjer na zemlji.“[1]) Nadbiskupu Joakimu dozove na pamet katolički nauk o primatu rimskoga pape, podući ga, kako da kralja nagovori, da prigrli istinu, i pridoda: „Držimo za sasvim sigurno, da ćeš ti u tom htjeti raditi prama našoj želji i volji božjoj, jer si ti valjda onaj isti nadbiskup bugarski, koji si jednoć pred Mihaelom Paleologom carem grčkim u palači Blakerne u Carigradu u našoj prisutnosti živahnim glasom izpovjedio (i mislimo, da se ti moraš još toga sjećati), da si ti neposredno podvržen rimskomu papi, i pokazivao si se veoma spremnim učiniti ono, na što te sada vruće opominjemo.“[2])

Nu Gjuragj Terterji niti je mario za pismo papino, niti za nagovore Helenine a možda ni za Joakimove, nego je tvrdokorno ostao u shismi. A onda se bič i opet pokaže, koji se je već jednoć pokazao. Tatari, ka kojim pribjegne protjerani kralj, nahrupe na Bugarsku, i nove borbe oslabe i u žalost zaviju nesretnu državu, jer su proti njoj razni potomci protjeranih kralja vojevali. Nogaj, kan tatarski, protjera Gjorgja, koji pobjegne u Carigrad, i onda postane kraljem bugarskim Smilec, sin Konstantinov. Nu budué da se sestra Svetoslavova, kći Gjorgjeva, uda za sina Nogajeva, protjera Nogaj sa Tatari Smileca i postavi na priestol Svetoslava, a ovaj naplati svojemu dobročinitelju umorstvom, a poslie dade i nadbiskupa Joakima ubiti, predbacujuć mu urotu, nu vjerojatno ga dade zato ubiti, što mu je on, sjedinjen sa rimskom crkvom, dosadjivao koreć ga sbog opačina i okrutnosti, koje su Svetoslava pretvorile u pravoga tirana. Poslie smrti Joakimove prošlo je mnogo godina, a da Bugarska nije imala nadbiskupa, i bile su to godine bolne i krvne.[3])

(Dalje će sliediti.)

[1]) Acropolita c. 73. — Jireček: Gesch. d. Bul. 267.
[2]) Jireček: Gesch. der Bulgaren p. 269.
[3]) Niceph. Gregoras L. V. c. 2 et 3. — Georgius Pachymer. Lib. V. c. 5. — Coletus: Illyr. Sacr. VIII. 238. — Assemanus: Kalendar. V., 179 et seq. — Jireček: Gesch. d. Bulgar. p. 277 et seq.
[4]) Nicolaus IV.: Regest. Ann. IV. de Curia, ep. 20.

[1]) Nicolaus IV.: Regest. Ann. IV. de Cur. ep. 21.
[2]) Nicolaus IV.: Regest. Ann. IV. de Cur. ep. 22.
[3]) Pachymeres. Libr., VI., c. 19. — J. Cantacuzenus L. I. c. 35—36. — Assemanus: Karl. V. 185 et seq. — Coletus: Illyr. Sacr. VIII., 240. — Jireček: Gesch. d. Bulgar. 280 et seq.

---

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

### I.

Svatko uvidja, da se načela kršćanskog prava opiru načelom novoviekog družtva. Načelo kršćanskog prava hoće, da Isus Krist vlada družtvom, a ono drugo traži, da se

vjera ne ima miešati u družtvene poslove. Po onom prvom načelu imadu se pokoriti nauku Evangjelja, što ga crkva predaje, svi tako narodi kao pojedinci; a po ovom drugom brini se za vjeru samo pojedinac, država pako da je u tom posve neutralna tako prama kršćanskoj, kako prama svakoj drugoj vjeri. Ako ovo zadnje načelo nije još svagdje ustavno pripoznato, to je ipak posvuda tvarno provedeno; jer prevrat uzev si za svrhu iztiskati Isusa najprije iz družtva, a onda iz duše svakoga pojedinca, postigla je već ovu drugu namjeru, jer u istinu već neima kršćanstva, ono je ustupilo mjesto protukršćanstvu, što je zavladalo svietom.

Po tom su kršćani dospjeli u položaj vrlo zamršen i tegotan, kad se pita, kojom će mjerom, kojim-li načinom uticati u javni život narodâ razkršćanskih. Čini se, kao da je za nje jednako opasno budi da se posve natrag povuku, budi da u javnih poslovih učestvuju. Ako se neće miešati u javan život, ostaviv svu vlast neprijateljem Isusa Krista dopustiti će, da ovi tu vlast upotrebe na zator crkve, a ako će uplivati u javnost, tad ih čeka pogibelj da će povriediti vjeru i sviest svoju; jer preuzev koje javne službe morati će provadjati mnoge zakone, koji se protive i ovoj i onoj. Medju raznimi strankami što se bore za povlast u novovjekom družtvu ne ima za nje mjesta; jer kao što su dužni baciti se proti svim, tako će morati izkusit, da su svi proti njim; te s toga neće se moći vezati s njimi, neće-li žrtvovati koje svoje načelo, ili pače zatajiti vjeru, i pobuditi sumnju, da su neiskreni.

To je on trnovit zadatak, pravi križ, jur više od pol vieka za sve kršćanske umnike, razdirući logor katolika na stranke. Odtud potiču medju onimi katolici, koji se drže za slobodoumne, i onimi, koji hoće da strogi katolici ostanu žalostne borbe i još žalostnije prepirke, u kojih su manje slobodoumni ne jedanput već podlegli. S jedne se je strane uzeo na um interes crkve, pak da se spasi barem jedna čest njezinih prava, mnijahu mnogi, da nisu dužni natrag zahtievati sve. S druge se je strane smatralo, da leži u najvećem interesu istine, ako se gleda uzdržati sve; pak da se taj interes nimalo nepovriedi, vološe ostati osamljeni, nego da se vežu s pobornici bludnje. Tim se izreklo pravilo vežuće katolike svih zemalja, da se svi uzdržati imaju od politike, i ne miešati se u nju.

Ovu obćenitu zabranu nije nikad odobravala sveta stolica, niti su nam ju nalagali najstroži orthodoksi. Usuprot branitelji prava mogu u toj družtvenoj borbi zauzeti takav položaj, da uzmognu pobjedonosno braniti interese stvari božje bez povriede svojih načela. Za nje nije ni iz daleka nuždno, da se stave u oprieku sa svimi političkimi strankami, pače moguće im biva spojiti se s drugimi strankami, da spase, što se spasiti dade.

I ovdje nam se namiće druga potežkoća. Što smo onako osamljeni, kao što danas izbilja jesmo, tomu nisu kriva toliko naša načela, koliko mnogo više one lažne predsude, što se proti nam dižu. Kad budu ljudi jednom bolje razumjeli naš položaj, tada će se mnogi naši današnji protivnik složiti s nami, i složno se s nami boriti proti pravim neprijateljem, koji su i njihovi. Ove predsude izmišljaju, i podhranjuju naši dušmani naumice izvrćuć i kvareć katolički nauk, namjere crkve i njezinih zastupnika. Premda su žalibože i mnogi naši dobromisleći katolici pnno k tomu doprinesli, da su se ove predsude uzdržale, jer su i oni krivo tumačili mnienja i namjere strogih zatočnika crkvenih prava.

Zato je jako važno, da se točno označi katoličko stanovište pogledom na sve predsude i bludnje. A da se ove razprše, prije svega je potrebito, svratiti se na odnošaje i čine, iz kojih je današnje stanje proizašlo. Današnje je družtvo čedo prevrata; a taj prevrat rodila je mržnja na „staru vladavinu." Mi ćemo si samo onda pravo predstaviti moći, koje načelno stanovište zauzeti imamo prama modernomu družtvu, kad doznamo, kako stojimo perma „staroj vladavini" i prevratu, koji je onu srušio. O svih tih točkah, o staroj vladavini, o prevratu, o današnjem družtvu, vlada kod mnogih inače dobromislećih ljudi velika pometnja; i ona je glavni razlog neprijateljstvu, kojemu smo izloženi, i onomu nutarnjemu razdoru, kojim smo razciepkani. Ako nam podje za rukom razpuditi ovu pometnju, tada smo postigli dvostruki uspjeh, jer se onda oslobodismo dvogube pogibelji.

(Dalje će sliediti.)

---

# Dopisi.

Zadar 19. travnja 1881. (*Dvadesetpetgodišnjica Maupas-ova.*) Vriedno jest, da se i u „Kat. Listu" spomenu dva liepa dogodjaja, što jih danas proslavi glavni grad Dalmacije. Pobožni starina nadbiskup Zadarski i metropolita dalmatinski Petar Dujam Maupas doživi 25 godišnjicu svoga biskupovanja, i ta je danas u Zadru upravo svečano proslavljena.

Već dan prije pokloni se pobožnomu nadbiskupu sav kler, što se u Zadru nalazi. Tu mu generalni vikar preč. gosp. Karlo Friderik Bianchi krasnim riečima čestita, a prisutni uzkliknu svečaru trokratni živio. Kler darovao je tom prigodom u znak zahvalnih osjećaja svomu nadbiskupu i metropoliti krasan zlatni križ, urešen biserom, dragim kamenjem i diamantima, u koje su umetnute osim relikvije sv. križa još i relikvije svetaca, zaštitnika grada Zadra. Po sriedi križa stavljena jest velika gemma, ovjenčana dragim kamenjem, što ju zajedno s težkim zlatnim lancem pokloniše biskupi dalmatinski. Dobri svečar ganut do suza otčinski se zahvali na čestitci i daru, te preporučiv se u molitve, blagoslovi nas sve nazočne.

Istoga dana pokloni se svečaru načelnik sa gradskim poglavarstvom, koje mu opeta darova liep srebreni, zlatom i zlatnim grbovima urešeni pastirski štap.

Na sam dan svečanosti bijaše cieli grad nakićen

a u večer i razsvietljen na čast svečaru. Pontifikalnu sv. misu, kojoj prisustvovahu sve, vojna i civilne korporacije, odpjevao jest sam svečar.

Poslie sv. mise poklone se i čestitahu svečaru sve ove korporacije, zatim vanjski kler, pobožne bratovštine, seljaci i mnogi privatnici. Koludrice Benediktinke pokloniše svečaru liepe sreberne-pozlaćene posude za sv. ulje, i više plemenitih izvezenih rukotvora.

Na večer sakupi visoki svečar oko sebe kitu svojih štovatelja na prijateljski razgovor, gdje i najviša lica Dalmacije, crkvena vojna i civilna opazismo. Za to vrieme svirala je pred palačom nadbiskupskom vojnička i civilna glasba.

Svečanost je divno ukrasila prisutnost Nj. Visosti carevića Rudolfa. Već dan prije prosuo se Zadrom glas, da se Nj. Visost svraća ovamo, što nas je svakoga veoma uzradovalo. Na tri sata po podne poredalo se vojničtvo sa častničkim sborom, sve oblasti civilne i sila puka na obali. Na četiri prispije parobrod do luke, a Nj. Visost izkrca se na barki. Primiv ovdje vojnu počast, odputi se Nj. Visost u katedral, gdje ga nadbiskup sa klerom dočeka, pruživ mu sv. vodu, u kratko ga pozdravi i odvede u Sanctuarium. Ovdje bude otvoreno presv. Otajstvo, te izpjevav kler „Tantum ergo", primi Nj. Visost, pobožno klečeć na pripravljenom klecalu i pobožno se prekrstiv od nadbiskupa blagoslov. Iz crkve odputi se Nj. Visost u kuću namjestnika bar. Rodića, te primi sve, vojnu i civilne oblasti i kler. Tu je Nj. Visost i svečaru nadbiskupu usrdno čestitala na radostnoj svečanosti. Poslie toga provezla se Nj. Visost dva puta okolo grada, i onda uz burni „živio" ukrcav se natrag u barku, odveze se u parobrod. I tako jest naš pobožni nadbiskup imao sreću primiti i čestitku prejasne krune u osobi samoga carevića Rudolfa.

Petar Dujam Maupas rodjen Spljetčanin, postao jest biskupom Šibeničkim god. 1855. i na 25. ožujka 1856. za takvoga u Zadru posvećen, te je odlukom sv. stolice od 21. svibnja 1862. iz Šibenika premješten na metropolitsku stolicu Zadarsku, gdje se svetim i pobožnim svojim životom odlikuje. Bog ga krepio i poživio! M. R.

Mostar (*Opet o pokrštenoj Turkinji.*) Evo me s nova s pismom, da vas obaviestim, što je dalje s onom pokrštenom Turkinjom. Bila je pred sudom, i tu pred kadijom i još više njih Turaka izjavi, da ona nije više Turkinjom, da nije prisiljena, već od srca zavoljila presvetu vjeru Isusovu; „ne krste sada nikoga silom, ko što su moj rod Turci silom poturčili." Štogodj Turci uztvrdili, sve je zaniekala. Naročito htjelo se je dokazati: da joj ne ima više od 12 godina, dočim svatko, tko ju je vidio, mora reći: da joj je barem 20 godina. Hoće-li se na red pozvati oni od Turaka, koji su Nj. Veličanstvu očivestne laži javljali, ili će se po običaju ne na vuka, nego okrivit janjca, t. j. presv. gosp. biskupa: za sada ne znamo. Nu što je glavno — a to sam naglasio u zadnjem pismu, vjerozansko je katoličko povriedjeno čuvstvo: i tu treba zadovoljštine.

## Viestnik.

Zagreb. Na stolnoj crkvi započele su opet radnje. Kupule će za koj dan nestati te joj se gradja i to četverouglasti kamen spušta posebnom drvenom škrinjom. Poslie kupule rušiti će se pod njom prvi i drugi sprat, a materijal sklizati će se, kako čujemo, po žljebu. Kada se to svrši smještati će se nad velikim zvonom drveni šiljak. Graditelj misli, da će moći zvoniti zvona. U samoj crkvi nejma već oltara na prvom i drugom stupu obiuh ladja. Kipovi su neoštećeni i smiešteni u kapelicu svetoga Križa. Moguće, da će se moći u restauraciji rabiti. Drveni kipovi velikoga žrtvenika, koji su stojali medju prozori sačuvani su skoro posve, a kako vriedni graditelj misli, moći će ih upotriebiti kod gradnje novoga velikoga žrtvenika. Osim toga radi se sada na velikom prozoru kapele Svete Marije, a kako vještaci misle, biti će to uzorprozor. Isto tako popravljaju se stupovi i zid izvana na sanktuariju, gdje se umiće stranom novi kamen a stranom se stari izklesuje. Kad se taj posao obavi dati će se gotski lik stupovom i tornjićem izvana. Osobito su krasno izradjeni lavovi, kojim će ždriela služiti kao otvor za vodu sa krova. Kako nas uvjeravaju moći će se već drugoga Božića obavljati služba božja u donjekle popravljenoj stolnoj crkvi. Dao Bog!

— O Jurjevu imali smo sgodu dvaput prisustvovat skromnim zabavam, što ih u slavu samostanskih poglavara, baš sada godovnjaka, prirediše gojenice višega gojišta i sbor pripravnica. Tko god je tu prisutan bio udovoljio mu je posve i predmet zabava i vješto izvadjanje. Sretno se je izabralo ljetos, prikazivat u živih slikah dogodjaje iz sv. pisma staroga i novoga zavjeta, pa uzore one, koji osobito prednjačit imadu učenicam u zvanju, za koje se pripravljaju. Ovakvo prikazivanje ne traži toliko i takve priprave, ter bi ma koliko priečilo običan tečaj nauka, a dojam mu se jedva orisati može. Mrtvo slovo, pa ni ista živa rieč ne dojimlje se nas toliko, koliko dogodjaj, koji kano u životu pred sobom gledamo. Zanese nas i štivo, oduševi nas i rieč, al dogodjaj ostavlja dug trag u duši našoj. Valja to osobito za mladež. Poslušnost Izakova i Isusova, nevinost Abelova, Josipova, ljubav Boga za nas trpećega, a poslje slavno uzkrsnuloga, sve to zasjeklo se prve večeri u duše mlade bez dvojbe više, nego bi se moglo ma kakvim govorom. A budućim učiteljkam jedva je ljepše moći kazati, kamo im je u cielom životu pogledati, nego-li im pokazaše liepe slike sv. Ane, bl. Gospe, Katarine, Jelisave itd.! Dao Bog dobri, ter ne zaborave tih slika nikad! One će ih u mučnom radu pomagati; one će ih težkim udesom slomljene dizati; one će im svaku žuhkoću stališa učiteljskoga sladiti; one će ih u zvanju oduševljivati, da Kristu Gospodinu privode malene onako milo, kako ih je ljubezno on sam prizivao k sebi, a pomagat će time, da se izlieči mnoga i premnoga rana, s koje boluje tužni naš narod. Blagoslovio Bog rad njihovih vrlo revnih poglavara, koji ih na te staze navraćaju.

— Kako smo posljednjiput javili sastao se je prošloga četvrtka u nadb. sjemeništu znatan broj inteligencije naše, da se posavjetuje, kako bi Hrvati što dostojnije zahvalili se sv. otcu na dobroti i privrženosti, koju i prema nam pokaza svojom okružnicom „Grande munu." Još početkom mjeseca studenoga pr. g. u skupštini odbora za gradnju Sarajevske crkve povela se o tom rieč. Da to potanje razmisle i sa ostalimi se sugradjani, koji za to sučuvstvuju dogovore, odabrana bijahu od rečene skupštine p. n. gg. dr. Špun, dr. Vojnović i dr. Jagatić. Posavjetovav se sa njekolicinom sumišljenika, zaključiše: a) da se i hrvatski narod prihvati u kolo ostalih katoličkih Slavena, ter da pošalje posebno hodočastno odaslanstvo za dan 5. srpnja u Rim; b) da isto na ime Hrvata osobno položi pred prestolj sv. otca adresu zahvale i odanosti sinovske prama sv. stolici za izkazanu ljubav i naklonost plemenu slavenskomu; c) da se sakuplja „Petrov novčić", koji smo upravo dužni predobromu otcu svega kršćanstva, koji se je onako veledušno sjetio glavnoga našega grada u tužnoj mu nesgodi. Prije svega pako, uztraži visoku privolu Nj. Uzoritosti, kardinala nadbiskupa, kao naše crkvene glave, što je toj plemenitoj i svetoj namisli podielila s mjesta Nj. Uzoritost. — Spomenuti pododbor trojice sazva onu skupštinu u nadbiskupsko sjemenište, kojemu se pozivu odazvala sliedeća p. n. gg. Badovinac, dvorski savjetnik, dr. Bresztyenski, rektor sveuč., Beruta, nar. zast. i žup., Bedeković, mjer. Budicki, kan. zag., Boroša, predst. duvna Magdalenka, Cernadak, podnač. gr. Zagr., Deželić, gr. senator, Devidé, podpredsj. trgov. komore, Gašparić, kanonik i opat, Jurković, vladin savjetnik, dr. Iveković, prof. sveuč. i rektor kr. konvikta, Hoepperger, z. kan. i predstoj. milosrdnica, dr. Haniel, prof. sveuč., dr. Jagatić, profesor i redaktor Kat. lista, Kučak, prof. gimn., Lopašić, tajnik podžup. zagr., Mihalić, vladni savjetnik, dr. Mašek, štopski nadliečnik, dr. Madjarević, štopski liečnik, Matica, kateketa, Pliverić, nadarbenik i prisj. duh. stola, dr. Rački, kanonik zagr. i predsj. akademije, Rašić, ravnatelj računovodstva, Rubetić, prof. realke, dr. Šram, nar. zast. i odvjetnik, dr. Špun-Strižić, prisjednik bansk. stola, Suhin, nadzornik obć. pučkih škola, Stepinac, prof. sveučil., Šviglin, gradjanin zagr., Šimec, gradjanin zagr., Smetiško, kanonik zagr. i rektor sjemeništa, Tkalčić, nadarbenik, dr. Vidrić, nar. zastupnik i odvjetnik, dr. Vrbanić, nar. zast. i prof. sveuč., Vidale, taj. zemalj. vlade, dr. Vojnović, profes. sveuč. i nar. zastup. — Predsj. stolicu zauze dr. Špun-Strižić, ter orisav tečaj, kojim je to pitanje do sad kod nas išlo, sgodnim svojim govorom iztaknu prije svega, kako i mi Hrvati medju ostalimi Slaveni imademo nastojati, da na što častniji način budemo zastupani toga dana u Rimu i da osobno u ime našega naroda izrazimo zahvalu ne samo za proslavu naših apoštola sv. Cirila i Metoda, već i osobito za vanrednu naklonost sv. stolice napram nam, koju je sv. otac Leo XIII. na novo zasvjedočio prigodom zadnje katastrofe. Orisav u kratko važnije momente upita skupštinu: a) je-li joj s voljom, da za dan 5. srpnja podje u Rim posebna deputacija, koja će predati našu adresu sv. Otcu? b) želi-li, da se iz sredine širega odbora, izabere uži odbor od 5 lica, kojemu bi se imalo povjeriti, da učini sve, što drži za shodno da se gori spomenuta namjera što častnije oživotvori, kako to Hrvatskoj dolikuje, ter od vremena do vremena o tom cjelokupni odbor obaviešća? Pošto je skupština na jedno i drugo pitanje jestno odgovorila, predloži g. predsjednik, da se sastavak adrese povjeri posve presv. g. dru. Račkomu, a u uži odbor da se izaberu gg.: Boroša, dr. Bresztyenski, dr. Jagatić, dr. Rački i dr. Vojnović prepuštajuć jim, da se sami dalje konstituiraju. Uži ovaj odbor sastao se je odmah poslje te sjednice, ter si izabra predsjednikom presvj. g. dra. Fr. Rački-a, podpredsjednikom velem. g. sveuč. rektora dra. Al. pl. Bresztyensky-a, a bilježnikom dra. A. Jagatića, koji će ujedno preuzeti i blagajničke poslove. Prošle nedjelje uži je odbor imao prvi svoj sastanak, gdje odluči pobrinut se za stanove u Rimu, pa za polakšice putovanja kod svih što željezničkih, što parobrodarskih družtvah. Pošto je uzoriti metropolita naš zapriečen ovajput osobno poći u Rim umoliti će odbor preuzv. g. biskupa Jos. J. Strossmayera, da se stavi na čelo deputaciji hrvatskoj, a po cieloj zemlji obratiti će se na uvažene osobe, neka ga pomognu u nastojanju. U isto vrieme počeo je odbor obćiti kako sa središnjim odborom u Rimu, komu je predsjednik kardinal Ledochowsky, a tako sa njekimi odbori po ostalih slavenskih zemljah. Blagoslovio mu Bog djelovanje, da i ovaj poduzeti korak razširi Njegovu slavu po domovini našoj!

— Presvietli gospodin kanonik i prelat Toma Gajdek molio je uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa, da ga iz zdravstvenih razloga rieši službe ravnatelja zaklade za umirov. i nemoćne svećenike. Uzoriti gospodin uvidiv razloge udovoljio je molbi presvietloga gospodina, te je imenovao ravnateljem iste zaklade preč. gosp. kan. dra. M. Matunci-a, koju će službu preč. gospodin preuzeti već sliedeće subote. Prema tomu sva gospoda neka se u tom od današnjega dana obraćaju na novoga g. ravnatelja.

— Veleč. gosp. Pavao Friš, podarhidjakon i župnik Oriovački, poznati neumorni revnitelj u svakom plemenitom poduzeću poslao nam je 50 for. za gradnju našega sjemeništa. Bog ga poživio i stostruko mu naplatio! U istu svrhu dao nam je g. Stjepan Bešlić, župnik Starogradiški 2 for., N. N. 1 škudu u srebru (za kapelicu). U ime obećane svote uplatio je dr. Jagatić 20 for., Jos. Novaković 1 for.

— Na predlog župnika Starogradiškoga g. Stjepana Bešlića zaključilo je svećenstvo Novogradiškoga kotara, da će svaki župnik godimice prinositi 1 for. za družtvo vječn. klanjanja presv. oltars. otajstvu, koje i tu svrhu imade, da daruje siromašnim crkvam nuždno misno ruho.

G. predlagatelj već je predao 10 for. nam, a mi upravi istoga družtva. Svake je hvale vriedan ovaj čin gg. župnika. Milo nam je dojednomu, kad družtvo štogod poda ili nam ili drugoj crkvi, nu ne radimo, da družtvu ne presahnu vrela. Da se i svećenstvo drugih kotara ugleda u Novogradiški koristno ovo družtvo moglo bi baš procvasti, dočim sada uz pomoć riedkih dobročinitelja životari!

— Preč. g. Fidelis Hoepperger, predstojnik hrv. milosrdnica odputovao je prošli ponedjeljak u Bugarsku, da nadje sgodno mjesto, gdje će već buduće jeseni započeti naše sestre djelovanje svoje.

— Na samu veliku subotu po istočnom koledaru pokopan je na križevačkom groblju biskup Gjuro Smičiklas. Koliko je štovanje i koliku je ljubav pokojnik uživao vidilo se kod posljednje mu počasti. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup posla preč. g. provikara Gašparića, da ga zastupa. Visoka kr. zemaljska vlada dojavi presv. g. vel. županu križevačkomu Fodroczy-u, da ju zastupa. Visoko c. kr. vojno zapovjedničtvo posla presv. g. Spilauera; prvostolni kaptol zagreb. zastupao je preč. g. M. Smetiško. Sav kler katolički s bliza našao se je tu, a u Križevcu se diglo sve, što ići može, da do hladnoga groba izprati obljubljenoga pokojnika: sva školska mladež, činovničtvo, gradjanstvo, svi striliši htjedoše pokojniku reći posljednji s Bogom, Bog Ti dušu pomilovao mili pokojniče!

— O tom smo istom dobili iz križevačkoga kotara ovaj dopis: „Uz tolike elementarne nevolje, uz tolike jade, koji ovo posliednjih godina zaredaše po tužnoj nam domovini; uz tolike bezuspješne borbe na polju političkom; uz tolike žrtve i propale nade, kako se sve u svietu mienja, mogli bismo se nadati, da će nam kada tada koj traćak sreće ovdje, ondje sinuti, te će nam pružiti sgodu, da obradujemo narod kojom veselom viešću. Ele neima te neima tog sjajnog traka, neima te sretne prigode. Pa koliko i imade u javnih listovih od svih strana domovine glasova i viesti — to su nam sgoljne tužaljke i jadikovke, jedna jadnija od druge tužne. — I ja laćajuć se pera, nemogu Vam nikakovu radostnu dojaviti, već i opet jedno zrnce k čislu naših boli. — Na 23. t. m. položismo u hladan grob Presv. g. Gjurgja Smičiklasa, grčko-katoličkog biskupa križevačkog. Kakovo nas bolno obuze tom prigodom čuvstvo može pojmiti svatko, koj razmišlja javni život naše domovine, njezine rane, njezine potrebe — malen broj značajnika, pa kako nam se i ovi toli naglo gube, da neprebolismo jošte gubitak jednoga, već nam neumoljno smrt kosi drugoga. — Biskup Smičiklas nije se mnogo izticao u javnom životu kao prelat, al je tim više djelovao u sukromnom si životu, gdje mu je rad skroz proniknut ljubavju dragog naroda hrvatskog, iz kojeg je i sam izašao, pa mu za to i uspješan i blagoslovan. — O koliki uzdišu za njim, kojim je smrću Smičiklasa presahnuo vrutak blagodati i izdašne podpore! Nas tješi u toj nesreći dvoje: prvo, što se je sav Križevac digao, da ljubimcu svom i najvišem dostojanstveniku zadnju počast učini, te izašalje sve oblasti sa velikim županom i grado-načelnikom, zavode i korporacije. Toj se patriotičkoj dužnosti odazvaše i obe naše Visoke vlade u Zagrebu, te budu zastupane odličnimi osobami, medju kojimi vidismo: P. n. gg. Špilauera sa tajnikom, Badovinca, Rašića, Milića i dr. — Rimokatoličko svećenstvo sabra se u liepom broju od 20 lica; medju timi vidismo zastupnika Nj. Uzoritosti, dva člana preč. kaptola zagrebačkog i još jednog odličnika. Velekrasnimi vienci sa vrpcami nakitiše pokojnikov lies štovatelji iz Zagreba, grad Križevac i svećenstvo biskupije križevačke. — Drugo što nas tješi jest sv. vjera naša, dozivajuća nam u pamet one toli utješive rieči Spasiteljeve: doći će ura, kada će svi, koji su u grobovih, čuti rieč sina Božjega i uskrsnuti, koji su dobro činili na život vječni — te se tvrdo ufamo, da će nam u toj uri opet vratiti svemogućnost Božja i sdružit nas s onimi, koga nam sada smrt ote. Te mu zato samo za vrieme kličemo: lahka ti zemljica! zahvalna Ti u štovateljah uspomena! a obilna u dragog Boga nagrada!"

— Poluslužbena „Agr. Zeit." javlja posve pouzdano, da se kod kr. zem. vlada vieća o promjeni školskoga zakona. Kako viest kaže imao bi se bolje zajamčit školam konfesijonalni značaj, a sadašnji način nadziranja imao bi se posve dokinuti, jer se je pokazao nepraktičnim.

*Rim.* Sv. otac primio je na bielu nedjelju do 5000 odaslanika katoličkih družtva Rima. Pošto je vojvoda Salviati pročitao adresu odgovori sv. otac, kako se neprijatelji ne ograničuju, da udaraju na vjeru, nego podkapaju i temelje obitelji te družtva. S toga preporuča talijanskim katolikom, neka se birati dadu u municipalna i provincijalna vieća, gdje će se pripraviti i za važnije borbe, ako kada stupe i u sabor. — Ruskim odaslanikom kod sv. stolice izkazuju se počasti, s kojih se može zaključiti na povoljan svršetak priegovora, kako se i sam sv. otac nada, koji misli, da će o Duhovih ipak moći držati konsistorij, i tu proglasiti sporazumak s Ruskom te prekonizovati još njeke druge biskupe. Izv. poslanika Oubrila odlikova sv. otac redom Kristovim.

*Njemačka.* Novinstvo još uviek razpravlja o razlozih, s kojih vlada neće dra. Lorenzi-a oprostit od prisege, i dopustit mu da vrši u Trieru službu kapitularnoga vikara. Iz svega se razabire, da vlada povjerava ljudem svakojakim, kojim nije po ćudi ni jedan vriedan svećenik, pa gdje mogu gledju ih ocrniti. Tako su i dra. Lorenzi-a, da je on sav crkveni imetak spremio u inozemstvo. Što je istine u toj tvrdnji na pohvalu je dru. Lorenzi-u. Kad je za najžešće kulturne borbe vlada posizala za imovinom crkvenom dr. Lorenzi držao je, da je dužan sjemeništu očuvati imovinu, pak ju je zaklonio u inozemstvo, na posve sigurno mjesto. Ako je vladi oz-

biljno do mira i do toga da uredi po potrebi odnošaj svoj prema crkvi, ona bi zahvalit morala Lorenzi-u, što je sačuvao imetak, koji bi ona sigurno raztepla bila, a sad ga ničim nadoknadit mogla nebi. Nu slabe je u nje volje za tim. Čini se, da joj je više do prijateljstva pojedinih, nego-li do prijateljstva milijona katolika, i do simpatija ciele crkve katoličke. Dogodjaj ovaj razpršio je opet nadu, koju u ljepšu budućnost ponješto su gojit počeli njemački katolici.

*Ruska.* Novi car nedavno je sazvao vieće, da razpravlja reforme, koje je već pokojnik zamislio provesti, te ih i potvrdio. Tom sgodom izmienilo se rieči svakojakih, jer je bilo i protivnika svakoj reformi. Svaka reforma da će uzbudit nov nemir, a još nije ni taj stari utišan. Znamenito je što reče mlad jedan diplomat, koji ima znatan upliv na cara: „Sada još jedini kler drži narod na pravom putu. Pučki su učitelji nihiliste. Kler nauča narod, neka bude vjeran Bogu i caru. Opazi-li kler, da je još koja druga vlast, koja mora raditi sa carem prestati će govoriti puku o caru, što po njega ne bude ugodno.“ Uz sve to ipak je prevagnulo mnienje, da reforma treba. K većini pridružio se i car, želeći, da se ovaj korak pripiše pokojnomu caru, čiji da i jest više nego njegov. Na skoro ćemo dakle čuti, kako se institucije evropske uvadjaju i u Rusku. Hoće-li uroditi ljepšim plodom, nego-li urodiše drugud? Hoće-li Ruskoj donieti zdravlje, što je ostalo družtvo evropsko bi reći posve raztrovalo?

---

**Knjižtvo.** Kod sbora duhovne mladeži zagrebske mogu se dobiti sliedeće knjižice uz označenu im cienu: Jais, molitvenik, prosti vez 30 novč., platno sa zlatorezom 60 novčića: Evangjelja od dra. Ivekovića, mehko vezano 80 novč., tvrdo vezano 1 for.; Katekeze, mehko vezano 30 novčića; Žiće pape Pia IX., mehko vezano 50 novčića; Cvietnjak, zabavnik od godine 1880., prosti vez 38 novč., sa zlatorezom 50 novčića; Genoveva, pripoviest, prosti vez 23 novč., sa zlatorezom 37 novčića; Niz bisera, pripoviest, prosti vez 23 novčića; Osveta je moja, pripoviest, prosti vez 26 novč. sa zlatorezom 38 novčića; Božidar, pripoviest, prosti vez 26 novčića, sa zlatorezom 38 novčića; Slike iz poviesti hrvatske i slovinske od J. Tomića, broš. 40 novč. — Preporučamo toplo ovo družtvo podpori našega svećenstva, da mladi naši bogoslovi uzmognu i na dalje raditi sledeći stope njekadanjih predšastnika svojih u istom družtvu.

— „Novi kućni pravoslovac, najnovijimi zakoni popunjeno i izpravljeno izdanje od 1881. Troškom knjižare Mućnjak i Senftleben u Zagrebu. — Ovom knjigom doskočeno je osjetlivoj potrebi onih koji se nebave pravom kao svojom strukom. Knjiga obiluje liepim različitim sadržajem i vrlo zgodnimi primjeri. Liepim i vrlo shvatljivim načinom tumači ustanove gradjanskog parbenog i izvan parbenog postupka, gradjansk. zakona o mjestnih sudovih o postupku u maličnih parnicah. Osobito su razumljivo predočena načela o mjenicah o gruntovnici o načinu kako se sastavljaju privatne izprave kao takodjer i nauka u uporabnih parnicah. Svaka nauka i svaki zakon protumačuje se zgodnimi primjeri, tako da si po njih svaki može sastaviti prinesak ili izpravu kakovu treba. Na koncu knjige dodana je pregledna skrižaljka o biljegovanju i pristojbah. Knjiga dobiva se u knjižari Mućnjaka i Senftlebena u Zagrebu, uz cienu od for. 1. 50 nč. poštom pod zamotkom for. 1. 70 nč., novci neka se šalju poštar. doznačnicom.

— Mladi dani Veljkovi. Na sviet izdao Gavril Manojlović. Tiskara „Narod. Novinah.“ U naručbi knjižare Mučnjak i Senftleben.

— Iza pok. gosp. podarcidj. i župnika Vrbanića ostalo je podpuno „Sveto pismo od Škarića“ vezano u koži, te se može dobiti za osamnaest stot. kod g. pučkoga učitelja Šišulja u Otoku, zadnja pošta Ogulin.

— Uredničtvo ovoga lista želilo bi imati „Kat. List“ od g. 1858. 1869., i 1875. Tko bi mu ih na odplatu ustupiti mogao moli, da mu se javi. Kod uprave pako ima njekoliko lanjskih uvezanih godišnjaka, koji se mogu dobiti po 4 for.

---

**Javna zahvala.**

Preuzvišenomu gospodinu zapovjedajućemu generalu, Franji barunu Philippoviću, koji je u svojoj dubokoj uvidjavnosti uvažio sniženu molbu podpisanoga, namienivši župnoj crkvi u Zagorju za popravak tri sto forinti, u ime harnoga puka najsmiernije se zahvaljujem. — Veleštovani gosp. Srećko Pammer, mjernik u Delnicah, iznenadio je crkvu u Zagorju prekrasnim uskrsnim darom, poklonivši ukusno izradjeni velum u vrednosti od 30. forinti. Na kojem plemenitom činu u ime zahvalnoga puka izrazujem svoje najdublje počitanje i zahvalnost.

U Zagorju 10. travnja 1881.

Anton Jagatić, župnik.

---

**Književno družtvo sv. Jeronima.**

Stupiše u člane III. reda. Grančić Filip, svećenik u Spljetu. Vuletić Stiepan ravnatelj gradjans. učione i školski nadzornik u Šibeniku. Učiona u Rudah. Vranešić Pero, učenik 2 razreda u Dragoševcih. Čavljak Ante u Vrbovcu. Briški Josip Antunov, u Delnicah. Ritz Stjepan, kr. poštar u Zavalju. Findrik Martin, ratar u Zavalju. Pavišić Marko c. kr. oružnik u Nebljusih. Porić Ivan, gospodar u Gjelekovcu. Miković Grga, obrtnik u Martinskojvesi. Novak Franjo, kateketa u Križevcu. Lepšić Jelka u Križevcu. Špun Maria Strižićeva u Požegi. Forko Juraj, bogoslov u Zagrebu. Puntiar Stjepan, kuće vlastnik u Zagrebu. Hranilović Ivan upravitelj župe u Radatoviću. Labaš Vladislav uprav. župe u Šošicah. Vuković Petar učen. 3. raz. u Babinojgredi. Katušić Ivo učenik 3. raz. u Babinojgredi. Vučevac kućna zadruga u Prkovcih. Obća pučka škola u Miklošu. Bradić Grga učenik pučkih učionah u Gorjanih. Balcer Franjica u Gorjanih. Justinianović Mihael učitelj u Starigradu Citavechia Dalmacija. Braća Gilić u sv. Martinu na Otoku Braču u Dalmaciji. Mirković Ivan, načelnik u Bizovcu p. Valpo. Antičević Baro pok. Vicka u Lagosti u Dalmaciji. Janke Josip, trgovac u Karlovcu.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 18. U Zagrebu, 5. svibnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Hrvati katolici!

S one visine, sa koje se osamnaest stoljeća po stalnih i za svih promjena svjetskih dogodjaja nepomičnih načelih duševnim carstvom upravlja, bješe prošle godine dne 30. rujna izdana vele znamenita izjava, namienjena iztoku a ponapose cielomu Slovinstvu.

Iztok, odkle je čovječanstvu novo svjetlo sinulo, gdje je plodno sjeme današnje kršćanske prosvjete niknulo, za naših se dana poslije dugovječne težke kušnje oslobadja i preporadja, a probudjen na nov život gleda na zapad što zabrinut, što pun nade.

U kolu iztočnih naroda zauzima slovinsko pleme prvo i najodličnije mjesto ne samo brojem i snagom nego i položajem svojim, koj ga čini posrednikom izmedju zapada i iztoka tim prikladnijim, što pojedine mu grane pružene u zapad usvojiše i duševne stečevine njegove.

Ali taj inače sgodan položaj donese Slovinstvu onu nesgodu, da je veći mu dio preuzeo u baštinu kobne posljedice one borbe za prvenstvo, koja se je za mladenačtva njegova vodila izmedju novoga i staroga Rima, pa da je nastali u crkvi i prosvjeti razkol podielio slovinske narode u dvie nejednake pole, koje su se različitim razvojem crkvenih i prosvjetnih odnošaja tečajem vremena sve to više otudjivale.

Osjećaj zajedinstvena porjetla, koj se je uz duševni napredak u posljednje doba kod svih ogranaka Slovinstva ojačao, mnogo je doduše one od prošlosti nasliedjene oprieke izgladio; ali pravomu, iskrenomu i trajnomu sbliženju obiju polovina može se polagano i postupice utrti put samo onda, ako mu se pronadje zajedničko od obiju strana jednako priznano izhodište.

Za izhodište takovo priznana su donjekle znanošću a u najnovije doba proglašena glavom katoličke crkve ona načela, koja su prvi prosvjetitelji cieloga Slovinstva, sveta braća Ciril i Metod, sborom i tvorom zastupali. Ova se pako načela svadjaju u glavnom na dva: jedinstvo crkve zasnovano na stolici sv. Petra i štovanje narodnih osebina u granicah toga jedinstva.

Sjetimo se, kako je svete uspomene papa Pio IX. uzveličiv blagdan sv. Cirila i Metoda uzveličao slavje, koje se je god. 1863. po svih slovinskih zemljah slavilo na tisućgodišnju uspomenu dolazka medju Slovene prvih prosvjetitelja njihovih. A sada njegov slavni nasljednik sv. otac papa Lav XIII. uvodeći štovanje slovenskih prosvjetitelja u svukoliku katoličku crkvu i medju svekolike katoličke narode povećava ono slavje, tè onim načelom, koja su sv. Ciril i Metod zastupali, daje sveobće znamenovanje. Koliko je poimence načelo narodne osebnosti kod Slovena voljan sveti otac štovati i staviti ga pod zaštitu svete stolice, to svjedoči jasno i glasno spomenuta okružnica „Grande munus“, izdana upravo na tisućogodišnju uspomenu poslanice pape Ivana VIII. kojom se poraba slavenskoga jezika u crkvi svečano potvrdjuje.

Otvoreno priznavajući sveti otac onaj uzvišeni zadatak, koj je Slovinstvu u povjesti čovječanstva pridržan, i hoteći mu dati nov dokaz svoje brige naklonosti i pažnje odluči posvetiti dne 5. srpnja tekuće godine žrtvenik sv. Cirilu i Metodu u crkvi sv. Klementa, gdje je onaj obretnik slovinskoga pisma, prvi slovinski pisac i osnovatelj slovinske književnosti sahranjen. Pa kod ove prilike želio bi sveti otac vidjeti oko sebe sakupljene čim više svoje slovinske djece.

Ova želja nadje odziva svuda kod katoličkih Slovena, te se svagdje spremaju hodočašća u Rim za 5. srpnja. Ona se takodjer živo odjeknù na obalah Adrije, Save i Drave, tè je skupština odličnih hrvatskih rodoljuba iz svih družtvenih slojeva, koja se uz privolu i odobrenje glave hrvatsko-slavonske crkve dne 21. travnja u stolnom

gradu našem sastala, zaključila jednoglasno, da kod onoga hodočašća slovinske braće naše sudjeluju i katolici Hrvati posebnim odaslanstvom, koje će onom prilikom njihovu smiernu izjavu sinovlje odanosti i zahvalnosti svetomu otcu podastrti; pà je podpisani odbor odabrala svojim izvršujućim organom.

Hrvati katolici! Taj odbor obraća se sada na Vas ovim pozivom. On misli, da netrieba na široko razlagati znamenovanje svetkovine od 5. srpnja Vam, koji ste jedinstvo crkve i sinovlju odanost njezinoj glavi od svojih otaca naslieđili; da ne trieba mnogo poticati na sudjelovanje kod one svetkovine članove onoga naroda, koj je od svih Slavena zapadne crkve najdulje ostao vjeran i drugomu načelu zastupanu slovinskimi apostoli, i kod kojega se poraba slovenskoga jezika u službi božjoj djelomice do danas sačuvala, pà koji se nije odrekao prava, i nade da dodje opet u uživanje podpune baštine, za koju su se otci njegovi njekada toli uporno borili.

Stecimo se dakle iz svih slojeva našega družtva u čiem većem i odličnijem broju na 5. srpnja u Rimu, da se ondje, pod zaštitom poglavice apostolskoga sv. Petra i uz blagoslov uzvišenoga njegova nasljednika, sdruženi s ostalom braćom jedne krvi i jedne vjere, pomolimo na grobu prvoga prosvjetitelja cieloga slovinskoga plemena, usrdno ga proseći, da bude zagovornikom kod Svevišnjega, neka se djelo njegovim trudom započeto a zlom kobi sliedećih stoljeća prekinuto nastavi sada, kada iztoku sviće zora i kada Slovinstvo stupa novom snagom na pozorište svjetske poviesti; neka se napokon sjeti napose domovine naše hrvatske, koja je učenikom njegovim prognanikom dala utočište u svojem krilu i s njimi djelo njegovo prigrlila.

Vi pako, koji ste zapriečeni biti učestnici hodočašća, duhom se pridružite onoj divnoj četi braće svoje, koja će Vaše osjećaje nositi pred noge namjestnika Kristova, Bogu ih žrtvovati na grobovih sv. Petra i sv. Cirila, i budite revni dionici kod one svetkovine, koja će se na dan 5. srpnja po cieloj domovini našoj prirediti. Budi taj dan nov korak u napried u izvadjanju veličanstvenoga u Slovinstvu djela, kojemu su početnici slovinski apostoli sv. Ciril i Metod, a koje je tolik spreman podpomagati Lav XIII!

U Zagrebu na dan našašća sv. križa 1881.

Izvršujući odbor za hodočašće u Rim

Dr. Franjo **Rački** s. r. kanonik i predsjednik akademije, odborski predsjednik. Dr. Š. pl. **Bresztyenszky** s. r. rektor sveučilišta i profesor prava odborski podpredsjednik. Dr. K. **Vojnović** s. r. sveučilištni profesor. Alojsij **Boroša** s. r. predstojnik duvna reda sv. M. Mandalene pokornice. Dr. Andrija **Jagatić**, redaktor Kat. Lista, odborski bilježnik.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

XI.

*(Stjepan Dragutin srbski i Benedikt XI. — Uroš II. i Klement V. Velmože Srbski i Ivan XXII. — Vladislav, kralj srbski, svrgnut; Stjepan Uroš III. kralj. — Bosna: ban Mladen i Ivan XXII. — Franjevci u Bosni; fratar Fabijan; nedjela Karla Ugarskoga. — Stjepan Lin ban bosanski koleba u privrženosti napram crkvi; Benedikt XII. ga utvrdi. — Stjepan Uroš III. Srbski i Ivan XXII.).*

Dok je bugarsko carstvo, podavši se grčkoj shismi, propadalo, kralj Stjepan Dragutin nije prestao zasluge si sticati za svoju državu i crkvu katoličku. Benedikt XI. nije ga manje ljubio, nego su ga bili ljubili Bonifacij VIII. i Urban IV. I Helena bila je dionica njegove blagohotnosti, jer ju je onaj papa dne 18. studenoga godine 1303. uzeo pod zaštitu svete stolice.[1]) Nadbiskup barski bio je onaj Marin, koga je Stjepan već bio poslao u Rim; Benedikt XI. dao mu je veliku vlast, da može u državi podizati nove župe, i popravljati i mienjati što god shodnim drži za korist duša, jer je jedna zemlja od druge jako bila udaljena, a malo je bilo svećenika, protegnuvši tu skrb i na zemlje metropole barske, koje su ovisile o kralju Urošu i grčkomu caru Androniku.[1])

Što se tiče Uroša, ostane on svakako nješto privržen shismi, nu pokazivao je ipak volju, povratit se natrag k jedinstvu, koje je po nesreći ostavio, a Benedikt XI. pisao mu je dne 23. prosinca godine 1303., da ga na pravi put dovede. „Crkva rimska, veli mu, tražeći neumorno spas sinova, ćuti veoma veliku bol, kada kojega od njih vidi zalaziti na stranputice od njezina krila, te ga gleda svakako privesti na put istine. Saznali smo iz vjerodostojna izvora, kako ste do sada ti, tvoji velmože, tvoj puk, udaljivši se od pokornosti napram crkvi, napustivši put svjetlosti, dugo hodili u tminah; zato se veselimo u Gospodinu, što se ti napokon ipak, potaknut božjim nadahnućem, želiš natrag povratiti na put spasa, to jest k jedinstvu rimske

[1]) Benedictus XI. Regest. Ann. I. ep. 117.

[1]) Benedictus XI.: Regest. Ann. I. ep. 149.

crkve; i hvaleć tu tvoju odluku i dajuć sbog toga čast i hvalu stvoritelju, nadajuć se takodjer, da ćeš svojim primjerom velmože i puk do toga dovesti, da spoznaju istinu, opominjemo te, da brižno ostvariš tu dobru želju; i tako da te „apostolska stolica, videći, kako si čvrst i postojan u vjeri i u privrženosti napram njoj, zagrli u naručaju svoje ljubavi i da se poskrbi za tvoju veću veličinu.“ [1])

Čini se, da je Uroš njeko vrieme ostao još u dvojbi; list pisan od Klementa V. godine 1307. nepostupa s njim onako, kako pape s katoličkimi kraljevi običavaju postupati.[2])

Helena, koju je Klement V.[3]) još godine 1306. uzeo pod svoju zaštitu, umre godine 1307. i malo zatim podje za njom u grob dobri kralj Stjepan, ostavivši dva sina Vladislava i Konstantina. Uroš nedopusti, da ti sinovi baštine otčevo kraljevstvo; nego zatvori starijega, Vladislava, i osvoji cielu zemlju, kojom je Stjepan prije upravljao.[4]) Na veliku nesreću malo prije toga vremena umre i nadbiskup Marin.[5]) Klement V. preporuči Urošu novoga nadbiskupa Andriju, a preporuči mu ga kano kralju katoličkomu[6]); činjaše se, da se je Uroš u rimsku crkvu sasvim povratio; nu poslie je s nova kolebao te istom sliedeće godine smatraše ga Klement V. obraćenim, kada je, pišuć mu, zahvaljivao „Bogu, što mu je upravo u ono vrieme otvorio oči za novo svjetlo, te ga je, stresavši s njega tminu bludnje, doveo do toga, da se je u istini i jedinstvu vjere sjedinio s rimskom crkvom, tom majkom i naučiteljicom vjernika.“ Uroš pošalje papi Marka Luccari i Tufona Mihaelova, da mu obznane njegovu želju, neka bi ga primio u rimsku crkvu te mu poslao njekoliko ljudi pobožnih i učenih, koji bi njega i njegov puk podučili u istini. Klement mu pošalje izvadak katoličkoga nauka i dade mu odnieti po Egidiju, patriarhi Gradskomu (Grado) po Lapu dominikancu i Artemisiju franjevcu, i ovi „kano angjeli mira i spasa“ dodju k njemu, kako je on sam to tražio.[7]) Uroš je zatražio i njekoliko fratara, koji bi mu mogli rabiti kano savjetnici i poslanici u važnijih poslovih; Klement dakle dopusti franjevcu Grguru iz Kotora, i dominikancu Henriku iz Riminia, da mogu iz Srbije i drugih kraljevstva u poslovih onoga kralja izilaziti i dolaziti, nu neriešivši ih ipak tim poslušnosti napram njihovu glavaru.[1])

Nu te dobre odluke, ako su i bile iskrene, nisu ipak dugo trajale, i zato se poslanici, vidivši, kako nemogu na srce kraljevo ništa djelovati, premda su bili sa svakom čašću primljeni, natrag povrate. Uzrok, zašto je Uroš promienio misao, jest taj, što se nije više bojao rata sa strane Mlečana sdruženih sa Francezi, pa kako nestà straha, nesta i želje za sjedinjenjem.[2]) Niti potrajà dugo, i Uroš se pokazà i progoniteljem katolika, osobito u Albaniji; on je zabranio obred latinski, rimske svećenike je progonio, i toli okrutnim se je protivnikom katolika pokazivao, te se katolici kao takovi nisu usudili javno pokazati. Na toliko je to tiranstvo naraslo, te su se velmože arbanaski utekli Ivanu XXII., moleći od njega smilovanje i pomoć; izvieštajuć ga o svojoj odluci, da će se osloboditi od odurna pritiska neprijatelja svoje vjere i nezakonita posjednika svoje zemlje, čim budu mogli. Do onda su uztrajali, nu sada nemogu na dugo uztrpljivo podnositi. Već si je Filip, knez tarentski bio preduzeo, poći u pomoć tim potištenikom silom, kojoj se je nadao od kralja i od bana Mladena; Ivan XXII. nije bio proti tomu, nego je samo želio, s njim se porazgovoriti, da bolje sazna za njegove nakane.[3]) Spoznavši sada odluke Arbanasa i Srba, odluči, pisat jim. Bili su u istinu najodličniji i najsmjeliji od velmoža proti Urošu; Mensola Musate knez iz Klisa, Andrija Musate maršal kraljevstva arbanaskoga, Todor Musate protosebasta: ti su im bili na čelu; strašnu si je sliku papa stvorio o Uroševoj opakosti, nu on je želio dobro Slavjanom, te je sažaljivao one narode, nad kojimi si je tiran nezakonito usvojio gospodstvo na štetu sinova Stjepanovih. I zato piše Ivan strašan list velmožam, koji su se k njemu utekli. Medjunarodno kršćansko pravo nije u ono vrieme poznavalo prividnih uzda, slabih, često i taštih, koje su veleumni moderni državnici, po njihovu mnienju, pronašli proti pretjeranoj kraljevskoj moći, da joj zaprieče izrodit se u tiranstvo; nu vjera i katolička naobrazba stavile su bile uzdu

[1]) Benedictus XI.: Regest. Ann. I. ep. 125.

[2]) U pozdravu mu želi „gratiam in presenti que perducat ad gloriam in futuro.“ — Clemens V.: Regest. Ann. III. ep. 400.

[3]) Clemens V.: Regest. Ann. I. ep. 193.

[4]) Micha Madius: Histor. de Barbar. etc. in Schwandtner III., 643.

[5]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII., 59.

[6]) Carissimo in Christo filio etc. . . habeas pro Apostolice Sedis et nostra reverentia propensius commendatos. . . Nos qui personam tuam sincera complectimur in Domino caritate — Clemen V.: Reg. Ann. III. ep. 106.

[7]) Clemens V.: Regest. Ann. III. ep. 1038.

[1]) Clemens V.: Regest. Ann. III. ep. 1039.

[2]) Videns tractatus (rata) non procedere, papales nuncios vacuos remisit. — Ptolomeus Lucensis: Hist. eccl. Lib. XXIV. c. 39.

[3]) Joannes XXII.: Regest. Ann. II. ep. 771.

*

puno uspješniju i jaču kraljevskoj vlasti, davši joj sudca, koji uvažava razloge naroda i pravicu kroji i nad kraljevi, braneć tlačenike a kazneć tlačitelje. Ivan XXII. dakle kano zakoniti sudac, saslušavši tužbe naroda, izpitavši stvar, veselio se je ljubavi, koju su velmože srbski i Arbanaski imali napram crkvi, i odluči „da neće više podnositi nevjere onoga bezbožnoga kralja Rašije, ne samo shismatika i skroz neprijatelja crkvi katoličkoj, već čovjeka bez svake čovječnosti, koji je duhom više divljim od samih životinja okrutno postupao, pod čijim težkim tiranstvom morali su do onda živiti, jer su bili okolnostmi prisiljeni i jer su bila opaka vremena.[1]) Opomene ih u ostalom na uztrajnost i uztrpljivost, čekajuć na pomoć, koju u vrieme ne daleko pružiti im neće uzmanjkati sveta stolica, a medjutim pošalje biskupa Andriju Krojskoga (Croja), da izvidi te stvari.[2])

Plemenitaši arbanaški odrekavši se očito shisme, prozovu se onda katolici, a da se obrane proti premožnosti Uroševoj, sklope savez te se zakunu, da neće rimske crkve niti od straha niti od pogibelji ostaviti. Obećali su im pomoć Karlo kralj ugarski, Mladen ban ugarske Bosne i Filip knez Tarentski; i Karlo počme rat godine 1320. i strašno hametom potuče Uroša, otevši mu razne gradove i razne zemlje. Uroš prisiljen, zatražiti mir, dobi ga al pod pogodbom, da mora Ugarskoj plaćati danak, shisme se odreći, i sasvim prestati progoniti katolike. Da-li je Uroš izpunio ove pogodbe ne zna se; malo poslie umro je, najme koncem godine 1321.[3])

Poslie njegove smrti oslobode iz tamnice Vladislava, sina dobroga kralja Stjepana Dragutina, i puk ga proglasi za kralja; nu odmah se proti njemu ustane Konstantin, brat njegov, i nedade mu zasjesti priestol. Sreća oružja posluži Vladislavu, i ovaj uhvati brata, i davši ga na križ razapeti umori ga uz muke na najokrutniji način. Tolika okrutnost razjari velmože i puk, i oni, uzbunivši se proti brato-ubojici, pošalju izaslanike u Carigrad, da za kralja pozovu Stjepana Uroša, naravnoga sina kralja Uroša II. Za prošlih godina obtuže toga siromašnoga mladića kod otca, da proti njemu bunu diže, i on ga baci u tamnicu, poslie mu dade oči izkopati i pošalje ga, da udaljen živi u njekom manastiru u Carigrad. Nu onaj, koji mu je imao oči izkopati, smiluje mu se, i neučini toga van jedino prividno; tako te se izaslanici srbski, kada su prognanu mladiću ponudili krunu, razvesele vidivši, kako su mu oči malo ne nepovriedjene. Uz pripomoć ovih bilo je Stjepanu Dečanskomu lahko zauzeti priestol, i on, bacivši Vladislava u tamnicu, počme vladati pod imenom Stjepana Uroša III.

Dielom Bosne upravljali su bani obitelji Bribirske, koji su mogući postali osobito oko godine 1298., kada su pod upravu Dalmacije i diela Hrvatske spravili i Bosnu. Pavao se zvaše „ban hrvatski i gospodar Bosne.“ Mladen, sin Pavlov, još za živa otca prozvà se banom bosanskim; on je Bosni i Hrvatskoj zakone davao sve do godine 1302. Za vrieme smrti otčeve bijaše Mladen moguć više no ikada, imajuć u svojoj vlasti Zadar i malo ne cielu Dalmaciju, i boreć se proti primorskim nezavisnim gradovom.[1]) Bosnu malo ne cielu bio je Stjepanu Dragutinu oteo Pavao Bribirski, a ovoga je Karlo ugarski postavio za bana onoj zemlji godine 1303.; Mladen je Bosnom upravljao; nu pod njim, kano i pod otcem njegovim, opet se heretici podigoše; slabo se s njimi mogao boriti biskup Benedikt; puno se je s njimi borio biskup Petar, koji je mnogo svieta obratio, nu nije on mogao staviti uzda premožnosti velmoža, jer ga ban nije htio podupirati, koji je svoje sile bio upro na sve drugo samo ne na vjersku korist Bošnjaka.[2]) Mladen je namjeravao pobit se sa kraljem Urošem godine 1318.; nu malo se brinuo za Bosnu, te mu je Ivan XXII. god. 1319. pisao: „da za stalno znade, kako je Bosna nemarnošću upravitelja tako od heretika opustošena, koji su dugo vremena bili u njoj, da su crkve opustošene, klera kano da je nestalo; da su se svete stvari opako izsmiehivale, a križ da

---

[1]) Vos tanquam viri catholici et in ortodoxe fidei veritate fundati illius regis perfidi Racie, nedum veri schismatici et religionis christiane totaliter inimici, quin etiam omni humanitatis destituti federe et ultra feralem seviciam efferato animo sevientis, sub cuius gravi tirannide, quasi ex cuiusdam necessitatis indicio propter temporis cerrupti maliciam habuistis aliquamdiu inviti convivere, nequeuntes ulterius ferre perfidiam. . .

[2]) Osim gore navedenim pisalo se je isto tako i „nobilibus viris Guilelmo Bleniste protosevastoni, Guillelmo Aranite protolegaturo, Caloioanni Bleniste comiti, Paulo Materango, ceterisque baronibus regni Albaniae et Bladislao Gonomo Dioclee et maritime Albanie comiti — Joannes XXII.: Regest. secret. Ann. II. ep. 571.

[3]) Ima ih, koji, kao Pejačević i Martinov, htjedoše obraniti Uroša veleći, da je to kleveta smatrati ga neprijateljem katolika. Može biti, da su njegove čine latinjani opisali tamnom tintom; nu dok postoje listovi papinski i dok se nenadju dokumenti, koji bi dokazivali, da su pape zlo upućeni, težko ga je držati kriepostnim, pobožnim i katolikom. — Njegovu smrt stavljaju na dan 29. listopada 1321. — Mihael Madio pako na dan 5. studenoga. — Micha Madius: De Barbazanis etc. p. 646.

[1]) Lucius: De regno Dalmat. etc. p. 195—197.

[2]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 54, 57.

se je prezirao, da se je na sakramente zaboravilo, a na njekom mjestu nije se znalo tja ni za ime krštenja.“ [1])

Mladen je gledao da potišti narode te si je tja usvajao pravo, podielivati crkve i biskupije; njegovi bili su gorji od njega, oni nisu do ničega ništa držali, što im je samovolja kazivala, to su i izvršavali; ništa jih nije moglo od toga odvratiti ni čast obitelji, ni obzir svetih stvari; omraženi rasli su u tiranstvu. Jaram postane nesnosljiv; sbace ga sa sebe najprije gradovi Spljet i Trogir dne 16. siečnja godine 1322. Što je na zadnje na bunu potaknulo, bilo je to, što je Mladen prezreo savjete, koje mu je papa Ivan dao, te umorio Skradinskoga biskupa Paulina Draškovića, koji se je njegovoj bezbožnosti opirao. Mladen, saznavši za bunu, pohiti biesan k Šibeniku; dade ubiti njeke uznike te, opustošivši zemlju, ode pred Trogir, poslie bude prisiljen boriti se sa velmožami hrvatskimi, koji su izašli proti njemu te ga uz pripomoć Mlečana hametom potukli i na bieg prisilili. Onda se utekne on Karlu kralju ugarskomu, koji ga, začuvši za njegovo tiranstvo, zadrži kao uznika i pošalje u Bosnu kao novoga bana Stjepana Lina Kotromanovića, koji je već bio gospodar raznih zemalja u Bosni.[2])

Za vrieme bana Stjepana radili su franjevci s velikom gorljivošću oko toga, da se hereza u Bosni iztriebi. Nastala je njeka razmirica izmedju franjevaca i dominikanaca glede izvršivanja iztražne vlasti; nu papa Ivan XXII. ju razrieši odredivši, da franjevci u Bosni i Slavoniji tu vlast vrše. Tom sgodom rieši se svake zapreke misija franjevca Fabijana, koga je papa iztražnim sudcem imenovao za Bosnu, Srbiju, Rašiju, Dalmaciju, Hrvatsku i druge bližnje zemlje.[3]) Fratar Fabijan pokaže se vriednim onoga pouzdanja, koje je papa u njega bio stavio, u veliko mu pripomognu Karlo ugarski i ban Stjepan. I papa Ivan upotriebi svu pomnju za obraćene Slavjane, te otčinskom brižljivošću zamoli biskupe i kler, da ih neotegote ni desetinom ni drugčo, nego da s njimi čim više mogu postupaju svakom nježnošću i ljubavju.[1])

Nu nesrećom Karlo, kralj ugarski, nije uviek pravo radio, nego je veoma veliku smutnju učinio, kada je fratar Fabijan iz Bosne otišao, pošto je tu obratio heretike, udaljio iz nje zasjednike, te izveo, da su vjera i naobrazba počele cvasti. Crkva bosanska, čija je stolica u ono vrieme bila u Djakovu, bila je dospjela u veoma kukavno stanje; da se to stanje poslie smrti biskupa Petra pogorša, postavi kralj Karlo njekoga lajka, koga je sam izabrao, da upravlja dobri te crkve, i taj lajk brzo nanese nove štete, povriedi duhovna prava napusti druga prava i prouzroči druga zla proti crkvenoj slobodi, tako te se je razborito moglo bojati propasti svake stvari.[2]) Lovro Lorandi bude od kaptola zakonito izabran za biskupa; nu kralj je svaki čas stavljao zapreke. te ga nije pustio, da zasjedne svoju stolicu. Benedikt zapovjedi, da se odustane od svakoga odpora, te se crkvi bosankoj povrati njezin pastir i njezina sloboda.[3])

(Dalje će sliediti.)

---

## I narodi moraju činiti pokoru.

(Ulomak iz jubilejske okružnice preuzv. g. biskupa Jos. J. Strossmayera.)

Što rekoh o pojedinih, reći je i ukupno ob obitelji, o selih i varoših naših, i o cielom narodu našem; jer je sve to iz pojedinih grdnih grješnika složeno, koji ùskupa narav svoju ne mienjaju, nego pače kad što još više truju i kvare; jer recite mi, molim vas, gdje je u nas danas onih davnih obitelji, koje svete stare predaje i navade kô oko u glavi čuvaju? Gdje su roditelji, koji se onom ljubavju i viernošću ljube i paze, kojom Isus sam svoju sv. crkvu ljubi i pazi? Gdje je otac i majka, koji domaću svoju kuću kano kakvu crkvu, sebe pako kano svećenika djetce svoje i ukućana svojih smatraju? Gdje je danas običaj, da se barem jedan put na dan u skupu Bog moli, sveto pismo čita i djetca u strahu božjem i u svakoj čestitosti odhranjuju? Gdje je danas u selih naših ona umjerenost i trieznost, ona radinost i providnost, ona štednja i točnost bez koje izgibe naš narod i postade tudjinom na zemlji svojoj, koju su otci naši ne samo znojem, nego često put i krvju svojom natapljali? Gdje su pako varoši i gradovi naši, koji bi po položaju svom i naravnom zvanju svom imali biti ognjištem svake

---

[1]) „Relatione fide digna percipimus quod terra Bosnensis . . . hereticorum ob rectorum negligentiam longo tempore ibidem degentium tanta sit infidelitatis labe polluta, quod ibi desolentur ecclesie, clericalis ordo sit radicitus, extirpatus, et Christi sacra irrisione pestifera conculcentur; non ibi crucis reverentia, de qua sola voluit apostolus gloriari, non vivifici sacramenti communio, ipsius etiam baptismi, quod est religionis initium, nomen in plerisque partibus ignoretur a gentibus.“ — Joannes XXII.: Regest. Ann. III. comm. ep. 1248.

[2]) Michael Madius: c. 17. ad 19., p. 646—648. — Lucius: De regno Dalm. 198. — Farlatus: Illyr. Sacr. IV., 17.

[3]) Joannes XXII.: Regest. Ann. XI. de Curia ep. 31—34.

[1]) Joannes XXII.: Regest. Ann. XII. de Curia, ep. 4.

[2]) Mala tanta videlicet et talia, quod nisi eis celebriter occurratur, ecclesia ipsa desolationis ultime devenisset in collapsum. — Benedictus XII. Regest. Ann. II. par. II. com. ep. 445.

[3]) Benedictus XII.: Regest. Ann. II., p. I. com. ep. 585 et p. II., com. ep. 445.

prosvjete, izvorom svake krjeposti; a kad tamo, odatle upravo u sela i nižje razrede svaka bludnja, svaka skvarenost i nečistoća, svaka u medjusobnih odnošajih prevrtljivost i prevara. Ah, ako igda, a ono bi se danas naši gradovi sjetiti imali grada Ninive, komu je prorok Jona pokoru navješćivao, kojom je jedinom propasti svojoj izbjeći mogao. Ali dosta je o tom, ja ću samo još dvie stvari glede cieloga naroda našega navesti, koje se i onako najviše naših gradova tiču; jednu od njih vadim iz vlastita srdca i izkustva svoga, drugu pako vadim iz duše sv. otca pape Lava XIII. i iz prekrasne jubilejske okružnice njegove.

Što se prvoga tiče: ustali medju nami ljudi većim dielom strȁni, koje mi u svakom obziru gostoljubivo primismo, a oni nam odvraćaju tiem, što nemilice na same temelje svete vjere i zakona našega navaljuju, povlačeć kadšto za sobom žalibože i naše slabe i tašte ljude, koji u duši svojoj ne osjećaju valjda dosta moć presv. Trojstva, Otca, Sina i Duha svetoga, u kom su preporodjeni i na neumrli život pozvani. Osobita je tiem novim prorokom, ako tako smijem reći, zazubica Isukrst i sveto božanstvo njegovo, o kom bezobrazno na sva usta tvrde: da je puka bajka, o kojoj se početkom ništa neznalo, jer se je poslije istom malo po malo u kršćanski sviet uvukla; dočim naše sveto pismo skoro na svakoj svojoj strani Isusa predočuje kano Boga pravoga i Boga živoga, puna istine, slave i milosti; sveto pako evangjelje Ivanovo od prvoga do posljednjega slova svoga ništa drugo i nije, nego predivni slavospjev na božanstvo Isusovo i na onu vrhunaravnu moć, koju on na slavu vječitoga Otca svoga i na spas svega svieta do dna, da tako reknem, izcrpi i svemu svietu kano presvetu baštinu izruči. Dobro bi bilo, kad bi ti ljudi proučiti htjeli listove sv. Pavla apoštola, osobito pako onaj na Žudije, koji počimlje: njegda Bog mnogovrstnim i raznim načinom govoraše po ustih prorokâ naših, u najnovije pako doba progovori po Sinu svom, koga učini baštinikom svega, po kom stvori viekove, koji sve što jest nosi slovom svemogućtva svoga, budući pravi odsjev slave vječite i živi kip bića božjega . . . . i tako sve do konca, u kom Žudije opominje, da se ne dadu stranimi nauci, peregrinis doctrinis, zavesti, nego da stalni i nepomični u vjeri ostanu, jer je Isus danas, sutra i na uvjeke — Christus hodie, cras et in aeternum — što evo već hvala Bogu dvie hiljade godina potvrdjuju i potvrdjeno će ostati do konca svieta. Isti sv. Pavao na drugom mjestu sunarodnikom svojim živo preporučuje, da daleko od sebe odbiju i uprav prokunu makar angjela božjega, ako bi se usudio drugi nauk o Isusu Krstu pripoviedati, nego što ga usta njegova pripovjedaju. Svako pako diete, koje kršćanski svoj nauk zna, zna ujedno, da sabori crkveni članke sv. vjere ne stvaraju, nego da samo ono u svetčani lik i u obvezujuće slovo sabiraju, što je vazda od početka, što je po svudą i što je po svem svietu vjerovano: što je jedino moguće sigurnost zakonu kršćanskomu pribaviti i razmirice, koje se u crkvi radjaju dokončati. — Kad se pako, mili moji kršćani, upitamo, odkle polag toliko jasnosti strȁnim tiem ljudem gornja drzovitost? onda nam je odgovoriti: odtale, što isti u nečuvenoj oholosti i upravo mahnitosti svojoj svu staru poviest izvraćaju i sve stare dogodjaje upravo na glavu stavljaju, nijekajuć često i često put ono, što je u istinu učinjeno i što vas sviet priznaje; ili pako pretvarajuć u ono, što nigda učinjeno nije, što bi od prilike ono isto bilo, kao kad bi tko god danas medju nami ustao i rekao: ljudi! vi se varate i bludite kad mislite, da je igda Napoleona I. i III. bilo, da su se oni ratovi i promjene, o kojih se govori, u svietu izbiljam zbile; a puka je bajka i priča ono, što se o užasnom slučaju u Petrogradu govori i piše. Ja ponavljam: škola na koju gornji ljudi spadaju, upravo tako postupa sa poviesti, razlika je jedino samo ta, što se najnoviji dogodjaji nahode danas u očima i u pameti svega svieta; stare pako dogodjaje zakriva zavjes od dvie hiljade godina. Kada pako ovo prenesemo na naše sveto pismo, onda nam ta škola i sljedba odurno mnienje namiće, da ono ne proizlazi ni od Petra ni od Pavla, ni od Mateja, ni od Ivana itd. nego da je sve samo bajka i priča, koja je Bog sam zna kako postala. Valjda su se slova današnjega svetoga pisma iz njekih starih knjiga, kojih nitko nikad još vidio nije, niti će ih igda dok je svieta i vieka viditi, tečajem vremena slučajno izbila i sabrala u sveto naše pismo, koje mi kršćani, prosti i neuki tobož ljudi, kano slovo božje i izvor vječitih istina smatramo i štujemo, čim se da što jednim mahom sve stare knjige uništuju; jer naše sveto pismo, kô što ga danas čitamo i štujemo, jest ne samo najstarija, nego ujedno i najsigurnija i najizvjestnija knjiga, koju su kršćani odmah od početka kano oči u glavi čuvali; knjiga, koju su ne samo u sviesti, nego i u ustih svojih pri svakdanjoj pobožnosti nosili; knjiga, koju su sto put cienom svoga života i svoje krvi branili; knjiga, koja bi se, da se kakvim slučajem izgubi, posve točno i doslovice iz knjiga svetih otaca drugoga, trećega i četvrtoga stoljeća iznovice sastaviti i povratiti mogla. — Ja još jedan put ponavljam: odbiti ili u Bog sam zna šta pretvarati tu svetu knjigu, znači: sve blago stare učenosti, bila ona grčka, rimska ili semitička, jednim udarcem satrti i utamaniti.

Kad već ovom zgodom o toj novoj pokori našega naroda govoriti moram, reći mi je još i to, da se ti isti ljudi puku kršćanskomu približuju kad što s gladkimi i sladkimi riečmi, veleć: Isus da što nije Bog. Tko bi to još danas vjerovao? To je tmina, koju je svjetlo našega vieka već odavna prognalo; ali je Isus na svaki način najveći čovjek, koga je dosad sviet vidio. Njegov nauk i njegov zakon temelj je prosvjeti, koju će možebit kad godj vrieme zamieniti drugom prosvjetom, ali danas se još i mi njojzi klanjamo. Ja pako na to odgovaram moleći i zaklinjući puk kršćanski, da si ovo, što ću sada

reći, vrlo dobro zapamti: zmija ljutica i tada, kada ti se sladko i gladko u njedra uvlači, ostaje ljutica i smrtni otrov na jeziku nosi. To je da što oštro rečeno, ali bi ja rada, da se u cielom narodu našem od jednoga kraja do drugoga čuje i zna: da mi nigda ne diramo u vjeru i sviest nikoga, koji k nam dolazi; ali da ne ćemo ni trpiti, da drugi dira u vjeru otaca naših i u vječiti izvor svake nade i svakoga uhvanja našega, pa makar nas to sto put stajalo i glave naše i života našega. Čuj pako i zapamti još jedanput narode moj, ti jedina poslije Isusa Boga moga i Spasa moga ljubavi moja na ovomu svietu: njeke temeljne člankc svete vjere naše tako je sam dobri Bog udesio, da se sve ono, čim jih neharni i zlobni sviet pobija i huli, odmah u sjajni dokaz njihove istinitosti i božanstvenosti pretvara. Tko štiti umije i zna, neka pročita sve ono u svetom pismu, što su učinili Židovi, da zataru i utamane slavno uskrsnuće Isusovo, pak neka mi rekne: nije-li svaka rieč njihova, nije-li svaki korak njihov, nije-li straža, koju pred grobna vrata stavljaju, nije-li težki kamen, koji na grob navaljuju, nije-li tvrdnja, da su prosti i u samrtnom strahu čameći učenici tielo Isusovo ukrali, nije-li duboko mučanje o tom, kada su poslije apoštole pred samim synedriom ukoravali i fruštali itd. niesu-li sve to sjajni dokazi kršćanske istine o uzkrsnuću Gospodnjem, kojimi su se uviek do sada i kojom će se od sada uviek bez prigovora prot starim i novim navalam služiti odvjetnici svete vjere naše? Isto to valja i o božanstvu Isusovu, u koje čvrsto vjeruje ne samo zapadna i iztočna crkva, nego i sve ostalo kršćanstvo, koje sveto evangjelje božjim slovom priznaje i štuje. Ne koristi tuj ševrdati i stvari jasne izkrivljivati, ne koristi sviet zavadjati i reći: Isus ako i nije Bog, ipak je bio najveći i najmudriji čovjek na svietu; — jer ili je Isus Bog pravi i Bog živi, tada mu se valja klanjati i u njegovoj smrti cienu našega odkupljenja štovati i ljubiti; ili nije Bog, tada ne može biti najvećim i najmudrijim čovjekom, nego — oprosti mi o Bože što me reći sili skrajna razvratnost našega vremena — nego je bogogrdnik i skrajni okrutnik, koji je sebe Bogom proglasio i vas sviet u strahovitu bludnju zaveo i još sveudilj zavadja. Tko godj Isusu jednom rukom krunu božanstva i neumrle slave s glave skida, taj, rekao inače što mu drago, taj mu drugom trnovu krunu na glavu namiće i u právo ga ruglo pretvara.

Ovo se danas osobito na sva usta navješćivati mora, jer smo žalibože i umom i značajem upravo s toga oslabili, što glede najbitnijega posla našega, to jest glede neumrlosti naše često put nismo sa sviem na čistu, i što ne umijemo onom odrešitošću Bogu na ovom svietu davati što je božje, misleći valjda nalik Ponciju Pilatu, da se duša i sviest tako lako izprati i očistiti dade, kô što se svaki dan vodom izpiramo i čistimo ruke naše. Danas je svećeniku božjemu, koji zvanje svoje dobro poznaje, odprto reći, da oni sladki i gladki govori o veličini i mudrosti Isusovoj ništa drugo niesu, nego ono staro: propni, propni njega! — samo u nješto blažiji jezik devetnaestoga stoljeća preneseno; a pravo bi nedorasče biti morao onaj, koji bi se u tu mrežu zaplesti dao. — Znali su to dobro i jasno su posvjedočili stari Žudije. Tko se ob ovom uvjeriti želi, neka pročita deseto poglavje evangjelja sv. Ivana, u kom Isus spas naš sebe naziva vječitim pastirom duša naših, koji drage volje cienom i zalogom smrti svoje vječnji život daje ovcam svojim, nadodajuć izmed ostalih redkom tridesetim: ja i Otac jedno smo; kô što je jasno bilo i Žudijam, koji radi toga Isusa kamenovati htješe; a kad ih on zapita: ljudi božji, ja mnoga čudesa djelovah medju vami krjepošću Otca moga, i mnoga vam dobročinstva ukazah, zbog kojega od tieh čina želite me kamenovati? odgovoriše: mi te ne kamenujemo zbog tvojih dobrih djela, nego te kamenujemo zbog bogogrdja, jer ti budući čovjek sebe samoga Bogom činiš. — A komu to dosta nebi bilo, neka pomisli, da je Isus u najbitnij čas života svoga i pred licem cieloga vieća i sudišta na svetčani upros velikoga svećenika: „zaklinjem te Bogom živim, kaži nam jeda-li si ti Sin božji?“ — pred cielim svietom i pred svimi viekovi zakletvom potvrdio, da je sin božji. A što na to veliki svećenik? što sudište? što množtvo svjetine žudijske! „Što nam treba već više sviedoka; sam je proti-sebi svjedočio; bogogrdnik je, koji se Bogom potvara, vriedan je smrti. Propni? propni njega!“ Mat. 26. — Znadu, znadu i danas ljudi, o kojih govorim, kuda idu, kada sladkim i gladkim govorom na božanstvo Isusovo navaljuju; ali bi se mi svi sa užasom od njih na uvieke odvratiti i pod sveti križ prostrti morali, zahvaljujući iz dna duše Isu u, da je svetu onu istinu, koju je stotnik rimski sa drugovi svojimi pod samim križem svetčano priznao, i koja cielomu kršćanstvu temeljem služi, to jest, da je božanstvo svoje viš svake sumnje tako uzdigao, da mu nigda ni jedna navala nimalo nahuditi ne može, pače da poslije svake navale i svakim viekom još sjajnije biva, poput sunca božjega, koje poslije svakoga oblaka jasnije zasjati i sviet nanovo obradovati običaje. Tako je i tako će ostati na uvieke. U Isusu Krstu dvie su naravi: božja i čovječja u jedno spojene; pak tko se njegovoj mudrosti i veličini iskreno klanja, taj mu se tiem ujedno klanja i kô Bogu pravomu: tko to pako himbeno čini, taj doduše sebe samoga i vas ostali sviet hudo vara i zavadja, ali tiem samim skupa i proti volji svojoj, božanstvo Isusovo priznaje i dokazuje.

Kad već o velikoj toj pokori našega vremena i našega naroda govorim, nadodati mi je još i to: da se polag tih listova, osobito u gradovih naših, za nikakvu skoro cienu iznajmljuju ružne i opasne knjige tako zvani romani, koje bezazlena naša mladež obojega spola tako rado čita; ja pako velim: te knjige obično ništa ne valjaju i većom stranom ništa drugo nisu, nego prave otrovne gljive, koje na tudjem truležu ra-

stu, pak da je pameti, nipošto nebi se smjele u našu zemlju prenašati i kod nas razprodavati. One očevidno tupe ùm, kvare srdce, izopačuju maštu i utvorami, kojim nigdje u životu ni traga ni glasa nije, mladji naš naraštaj čine nezadovoljnim i nesretnim kad u pravi život stupi, i kada je sve sile uzpregnuti, da se ne dadeš mukami i nevoljami svladati, koje su sa svakim zvanjem spojene. Na istu vrst spadaju i one iz strànoga svieta unešene glume (predstave), koje svakomu nevinomu srdcu rumenilo na lice tjeraju, krvave pako suze iz očiju izbijaju muževom ozbiljnim i za narod svoj zabrinutim. — Čuvajmo se! čuvajmo se toga mili moj puče kršćanski i pamtimo ovo: kad je jedanput u sličnih okolnostih u Efezu sv. Pavao apoštol prodikovao, veli nam sv. pismo u djelih apoštolskih na pogl. 19., da su Efežani veliko množtvo takvih skupocjenih ali i opasnih knjiga na javno tržište iznieli i tuj spalili. — Ovo naše vrieme ne podnaša, niti mi ovo danas zahtjevamo; ali što svaki nas svećenika u ime svetoga zvanja svoga i u ime sretnije budućnosti naroda svoga zahtjevati danas i možemo i moramo, jest: da svaki otac i majka, da svaki starešina i pučki i obiteljski strogo bdije, da se slični listovi i slične knjige nikad i nikad u sredinu obitelji, mladeži i puka ne uvuku, i da se nezrela mladež nipošto na sklizke i sumnjive glume ne vodi. Ovo je sveta dužnost kršćanska, od koje nitko na svietu otca, majku i starešinu odriešiti ne može i o kojoj će jednom najstrožiji razlog Bogu davati. Ali će možebit tko godj, koji ovo posluša ili pročita reći: što svećeniče božji, zar ti dakle svako štijenje i učenje odsudjuješ? — Ja pako odgovaram: Bože sačuvaj! protivno se uprav u ime Boga i svete vjere zahtjeva: neka sviet uči i štije; neka štije sv. pismo, koje bi svaka kršćanska kuća u prevodu i dobru tumaču imati morala; neka sviet čita poučne knjige, jer nam nauke treba, kô ozeblomu sunca; neka sviet štije i zabavne knjige, jer nam se je odmoriti i na težje poslove okriepiti; ali neka skupocjeno vrieme zahman ne trati, i neka se otrovnoga kvasa čuva, koji lako sav narod probiti i izopačiti može. To je nauk svetoga evangjelja, kojega se svaki stariji glede svoje obitelji i svojih povierenika strogo držati ima.

(Konac će sliediti.)

---

## Viestnik.

Zagreb. Okružnicom od 26. pr. mj. odredio je svietli ban, da se u proslavu svetčanoga dana vjenčanja Njegove cesarske i kraljevske Visosti prejasnoga gospodina priestolonasljednika nadvojvode Rudolfa sa Njezinom kraljevskom Visosti prejasnom gospodjom princesom belgijskom Stefanijom dne 10. svibnja o. g. u svih ovozemnih gradovih, trgovištih i većih mjestih obslužava svetčana služba Božja, kojoj predstojnici mjestnih oblasti i ureda sa podčinjenim si uredničkim osobljem prisustvovati imadu. Prema tomu uputio je preč. duh. stol svećenstvo nadbiskupije, neka se glede ure, kada će se služba Božja obdržavati, sporazumije sa mjestnimi oblastmi, pa da poslje svetčane sv. mise na taj dan pjesan „Te Deum laudamus“ sa propisanom molitvom odjeva. Prečastni prvostolni kaptol odredio je, da će se u tu svrhu pjevati svetčana abacijalna misa na dan vienčanja u crkvi sv. Marije u 11 satih.

— Danas donosimo na čelu lista proglas upravljajućega odbora za hodočašće u Rim. Uzdamo se, da će mu se narod iz svih krajeva odazvati spremno. Ima kod nas ljudi dosta, kojim će materijalna sredstva dopustiti, da podju u vječni grad, na grob poglavice apostolskoga, k priestolju namjestnika Kristova, u kolu tolike slovinske nam braće. Nam je još jedna samo na srdcu. Odkada sv. otcu prevrat oduze uz slobodu osobe i svako sredstvo, da upravlja crkvom ljubav djece njegove njemu pomaže, sebi od usta odkidajuć, da njemu smogne „Petrov novčić.“ Zato ne ima odaslanstva u Rimu bez toga dara. Kad je Hrvatska pred četiri godine pošla se pokloniti velikomu Piju nije te dužnosti zaboravila. Ona je ne može, ne smije zaboraviti ni ovajput. Hrvatsko odaslanstvo pokazati će ovajput „Petrovim novčićem“ ne samo da Hrvati katolici ljube glavu crkve svoje, nego da oni znadu zahvalni biti dobročinitelju svomu, koji se je u tužnih okolnostih svojih sjetio srdca Hrvatske, glavnoga nam grada za vrieme težke kušnje, koja ga lani stiže. S toga se ovim obraćamo na čitatelje svoje, moleći ih, da svaki u svom kraju gledje štogod sabrati „Petrova novčića“ i nam ga pošalje bar do polovice lipnja o. g. Mi doduše baš sada na sve strane prinositi moramo, ali se sjetimo, da će nam Bog blagosloviti svaki drugi posao, budemo-li ljubili otca svoga duhovnoga; da će se i nam dati, budemo-li mi rado davali. Do sada smo već dobili u to ime od preč. g. M. Smetiška 25 fran. u zlatu, J. Novakovića 5 for. od g. N. N. 2 for., od župljana Granešinskih 3 for., a mi dajemo 25 for.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup otišao je prošli utorak iz Gradca u Beč k vienčanju Nj. c. kr. Visosti nadvojvode Rudolfa, komu će predstaviti obe hrvatske deputacije: i onu u Schönbrunu 8. o. m. i drugu u Budapešti.

— U jubilejskoj okružnici svojoj spominje uzoriti gospodin tužno stanje crkve dan danas po svih krajevih, i ondje, gdje ju država progoni, i gdje s njom u miru živi; sjeća na tužan položaj sv. otca, kamo ga je postavio prevrat, pa kako je sve to potaklo otca kršćanstva, da razpiše nov jubilej. Po nalogu Nj. Uzoritosti imadu svi dušobrižnici proglasit ovaj jubilej narodu, i od dana proglašenja, pa do Svih svetih potrajati će u ovoj nadbiskupiji. Što se tiče uvjeta jubileja upozoruje na svoje okružnice od 15. velj. 1875. br. 616, a naročito od 18. veljače 1879. br. 761, koju točno treba ovršiti i glede pohadjanja crkva. Za grad Zagreb označene su ovaj put crkva sv. Marije, milosrdne braće i sv. Ivan.

— Oprost za mesojedju po subotah i začin po petcih i vigilijah produljio je uzoriti gospodin opet do II. nedjelje po Uzkrsu god. 1882. prema dopustu danom god. 1870. br. 68/Pr.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 19. U Zagrebu, 12. svibnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Svatbeno slavje

Njegove cesarske i kraljevske Visosti prejasnoga gospodina nasljednika priestola nadvojvode

## RUDOLFA

sa Njezinom kraljevskom Visosti prejasnom gospodjom

## STEFANIJOM.

Još i danas ozvanja glavnim gradom carevine naše radostan klik. Još i danas igra od radosti srdce svakomu državljanu Austrije.

Svi narodi carstva našega, ma kako raznih inače težnja, jedni su ipak u ljubavi, u privrženosti prema prejasnomu vladalačkomu domu svomu.

S carskoga dvora našega razlieva se prostranim carstvom kako svaka tuga, tako i radost svaka. Zato se i jest carsko slavje od prošloga utorka razgranilo po svih pokrajinah. Za to i jesu milijoni sjedinjivali svoje molbe s prošnjom nasljednika priestola, koju je on prije njekoliko tjedana molio na grobu Spasitelja našega, a 10. o. m. ponavljao pred žrtvenikom dvorske crkve: Blagoslovio Bog savez srdaca prejasnih vjerenika. Bio taj savez izvor zemaljskoj sreći Njihovoj i svih naroda. Ojačala po njem preslavna vladajuća kuća, da pod moćnim njenim okriljem, da pod mudrom i ob-[illegible]nom njenom upravom svi se narodi uzmognu dizati i po potrebi se razvijati.

Medju timi molitelji narod Hrvatski nije na posljednjem mjestu bio. Cviet njegovoga plemstva i inteligencije, predvodjeni uzoritim poglavarom crkvenim tumač si bili tih osjećaja, tih želja, tih prošnja.

Za dom vladara svojih vazda na svaku žrtvu spremni Hrvati jednakom se vjernosti i odanosti zavjeruju budućemu svomu svjetovnomu poglavaru u čas po Nj preznamenit, po Njegove prejasne roditelje preradostan, po sve narode preugodan.

A istu privrženost, isto odanje i ljubav svi narodi prenose na prejasnu gospodju Njegovu. S dalekih krajeva nadošloj, iskrenost narodâ učini joj milom novu postojbinu. Iz doma roditeljskoga odielenoj majčinu njegu nadoknadi joj ljubav naša; otčinsku brigu zamieni natjecanje naše, kako joj udovoljiti, čim-li joj ugoditi.

Prejasna gospodjo! Iz glavnoga grada Hrvata liepa Ti je darovana kruna. Sjala se kruna sreće dugo i dugo na prevedroj Ti glavi. Budi ona zalog onoj iskrenoj ljubavi, kojom klicasmo, a i danas još kličemo: *Bog okriepi i blagoslovi prejasnoga nasljednika priestola nadvojvodu* **Rudolfa** *i prejasnu Mu gospodju* **Stefaniju!**

**Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.**

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Jedva što nestane jedne težkoće, već se druga pojavi. Stjepan Lin, koji se je pokazivao tako revnim proti heretikom, na jedanput činilo se je godine 1337., da im je sklon; tako te je Benedikt XII. prinužden bio na to misliti, kako da se bori sa samim banom, koji je postao progonitelj, jer je bio zaveden jako finom prevejanošću ljudi koji, da bolje progone crkvu, pričinjali su se sklonimi katoličkoj vjeri tumačenoj i shvaćenoj načinom skroz novim.[1]) Bilo je još gorje to, što su ti ljudi, okoristivši se bludnjom banovom, opustošili zemlju, nahrupili na katolike, opustošili i razorili crkve, gledali usmrtiti fratre. Nu dok je papa, neznajući za drugo sredstvo proti tolikomu zlu van za silu, nagovarao plemiće i velmože iz Knina, Klisa, Skradina, Ostrovice i Senja, da se sjedine te idu u rat, nisu ovi znali suglasno raditi, već su ih od toga odvratili priepori, razdvojile ljubomornosti i neprijateljstva, a medjutim je ban svoje čete, poslie kako ih je uredio, poslao na njihove granice, pokazavši se spremnim silu odbiti silom.

Onda Benedikt XII. odluči udariti drugim putem, te uzdajuć se u Gospodina, gospodara srdaca, pošalje u Bosnu generala za franjevačkoga fra. Gerarda Oddona. Vidi se, da je Stjepan bio prevaren; znajući, da k njemu dolazi papinski poslanik, dodje mu u susret; sasluša odrešit govor toga fratra, koji mu pokaže, kolikomu zlu je on uzrok svojom krivnjom ili svojim nemarom, i on iskreno obeća, da će popraviti zlo počinjeno. I zbilja on protjera iz svoje države heretike, i to tim draže, što su ovi većim dielom bili stranci, nadošli sa raznih strana. Fra. Gerardo pozove osobito iz Italije raznih monaka, i s njimi prodje cielu Bosnu; podigne opet manastire, popravi crkve. Bio je s njim i blaženi Ivan Aragonski, i ovaj je tom sgodom propoviedao riečju, činom, čudesi.[2])

Papa Benedikt spozna, da je banova promjena bila iskrena, i zato mu vruće piše tomu se veseleć, kao što i Karlu kralju ugarskomu pisa, neka bi mu bio u pomoći u tom svetom podhvatu.[3])

[1]) Benedictus XII.: Regest. Ann. III. secr. ep. 123.

[2]) Waddingus: Annal. Minor. ad. 1340. Vol. VII. pag. 231 et seq. — Raynaldus: Annal. eccles. ad 1340. §. 73. Vol. XXV. p. 221. Parisiis 1872.

[3]) Benedictus XII.: Regest. Ann. VI. secret. ep. 31, 32, 33. — Njeki, a medju njimi i otac Marcelin iz Civezze u svojoj vrloj poviesti Storia universale delle missioni francescane (Vol. III. p. 556), pomiešali su bana Stjepana Lina sa kraljem Stjepanom Dragutinom, koji je već od god. 1307. bio mrtav.

Velika je to bila za katolike korist, što je u ono vrieme katolička republika dubrovačka, dobivši Ston i Pelješac, novcem na to nagovorila njeke grčke shismatičke monake, da odanle otidju, koji su vodje bili i oko sebe sakupljali inovjerce tako, te su se oko njih sabirali heretici shismatici iz svake zemlje, a odanle bi se onda razširivali po slavjanskih zemljah. Odstranivši te monake, pozove republika franjevce, koji su bili prava blagodat kako zato, što su neprestano zdravu nauku propoviedali, tako i zato, što su nesretne Slavjane tješili i jačili, dok su ih još razdirali nutarnji razdori i gradjanski ratovi.[1])

Nova se je pogibelj dizala u ono vrieme proti Bosni sa strane Srbije, u kojoj nije više vladao dobri kralj Stjepan Uroš III. nazvan Dečanski.[2]) On jedva što je zasjeo priestol, poslao je izaslanike k papi Ivanu XXII., da ga izvieste o tom, kako želi s rimskom se crkvom sjediniti i u nju privesti cielu kraljevinu srbsku. Ivana to jako razveseli i on mu odpiše: „Kako je godilo našemu srcu, kako nam je bilo na neizmjernu utjehu, što se ovčica toli plemenita, udaljena od ovčarne Gospodnje, s klerom i s pukom povraća k jedinstvu crkve katoličke! To želimo mi iz svega srca svoga, to molimo sveudilj od Boga, i kod svete žrtve, da se On udostoji po cielom svietu u pomoć priteći svetoj crkvi, jedinoj svojoj zaručnici, da ta crkva, čuvajući jedinstvo u svih svojih udih, bude plodna te se razširi na daleko i trake svoga božanskoga sjaja da baca po svietu, a traci ipak da ostanu sjedinjeni u svojem središtu, i grane da ostanu sjedinjene sa stablom, i potoci da se neodiele od vrela, tako da, uzdržavši se skroz jedinstvo crkve, bude jedno njezino tielo te nebude razdora medju udi, a uzčuva vjernike Bogu, te sinove, koje je rodila, dovede u vječno kraljevstvo." Kralj Stjepan zamolio je propovjednikâ; Ivan mu pošalje Bertranda nadbiskupa brindiškoga, Bernarda iz Parme kanonika averškoga, i Ivana Dominika lektora dominikanaca u Narboni; on mu ih pošalje „kano angjele mira, kano miroljubive učenike Kristove, ne nadute praznom riečju, niti željne više čovječje nego-li mudrosti nebeske, već temeljito podučene u zakonu Gospodnjem."[3])

[1]) Appendini: Notizie storico-critiche etc. di Ragusa. T. I. p. 2. lib. 2. — Fabianić: Storia dei fr. Frac. in Bosnia etc. I. 106.

[2]) To ime dobije on zato, što je velebnu crkvu dao sagraditi u selu Dečan. — Martinov: Ann. eccl. 276.

[3]) Joannes XXII.: Regest. Ann. VII. secr. ep. 1107.

Namjeravao je Stjepan oženit se sa Blankom, sestrom Filipa Tarentskoga, papa mu i za to pošalje svoje odobrenje. Nije poslie došlo do ženitbe, nu Stjepan ostane vjeran crkvi, primi papinske poslanike, položi traženu zakletvu po naredbi papinoj, priznavajući i izpoviedajući vjeru katoličku, pristajući uz primat papin i rimsku crkvu.[1]) Stepan Uroš III. bio je diete nezakonito; Ivan mu podieli pravo zakonitosti, davši njemu i njegovim sinovom kraljevsku čast i sve, što se je dopuštalo zakonitim potomkom.[2]) Pobožan se je uviek pokazivao i pun ljubavi naprama podanikom; noćju bi izlazio nepoznat te bi iz kraljevske palače milostinju nosio k siromahom. Godine 1330. morao se je latiti oružja proti Bugarom i Grkom.[3])

XII.

*(Todor Svetislav car bugarski; Mihael Sračimir hametom potučen od Uroša III. — Uroša III. ubiju; Uroš IV. — Aleksandar bugarshi i Benedikt XII. — Uroš IV. proglasi se carem srbskim; njegovi izaslanici na Klementa VI. — Uroš IV. i Inocent VI. — Inocent VI. i shismatički patriarha Gioanniccio. — Uroš okoren u shismi, pravi zasjede papinskomu poslaniku. — Ludvik kralj ugarski, Uroš IV. i križarska vojna. — Uroš V.).*

Bugarska, za koju su se prepirale stranke, dodje napokon godine 1295. u ruke Todora Svetislava, koji je vladao sve do godine 1321., i za čije vrieme bilo je stanje vjersko tako žalostno, te brige i trudi monaka nisu doticali, da vjeru opet podignu. Možda nije ipak bilo tu mučenika; jer ako se i spominje, da su Bugari fratra Angjela okrutno ubili, kada je on, polazeć naviešćati rieč božju Tatarom, sada pripravnim primiti vjeru, htio vjeru Kristovu propoviedati, nije to ipak bilo u Bugarskoj, već u Armeniji. Todor Svetislav poda se skroz shismi, uzme za ženu Teodoru, kćer Mihaela Paleologa; godine 1323. bude ubijen i njega nasliedi njegov sin Gjuragj Terterji II. Carstvo bugarsko spade na sjenu; shisma donese svoje posljedice; poslie jedne godine neprestane borbe s Grci umre Gjuragj, a Grci osvoje po drugi put Bugarsku, i predadu ju Vojslavu, bratu Svetislavovu, da njom upravlja. Nu Bugari, razsrdjeni što su ih Grci podjarmili, sjedine se medju sobom i proglase kraljem Mihaela Sračimira despotu Bdinskoga, jednoga od potomaka Sigismundovih. Mihaelu nije bilo težko protjerati Vojslava; nu odmah pokaže, kakve je ćudi. On je imao za ženu Nedu sestru Stjepana Uroša III. Srbskoga; nu da se Grkom pokaže prijatelj, odbacivši svoju ženu oženi se sa Teodorom, udovicom Svetislavovom. To je bilo za Uroša smrtna uvreda; Mihael je uvidio, da će posljedica tomu biti rat, pa zato je za bolje pronašao, da on navali, nego-li da na njega nahrupe. Za tu dvostruku krivnju bila je kazna u pripravi. Uroš III. lati se oružja, odlučivši najprije suzbiti Bugare, a onda se baciti na Grke, koji su u savezu s onimi navalili na druge zemlje kraljevstva. Sastane se sa Mihaelom kod Velbužda, bitka je bila strašna, nu svršila se je podpunim porazom Bugara, sam je Mihael bio na smrt ranjen, te je malo poslie i umro. Ta bitka, koja se je dogodila dne 16. srpnja godine 1330., oslobodi Srbe i od Grka, jer ovi, začuvši za poraz Bugara, pobjegoše. Velmože bugarski protjeraše onda Teodoru i pozvaše natrag Nedu, sestru Uroša III. povjerivši joj upravu za vrieme malodobnosti sinova.[1])

Sjajnom pobjedom kod Velbužda dodje i Bugarska u ruke Stjepana Uroša, u kojoj je njegova sestra katolikinja pod uplivom njegovih savjeta pripomogla, da se vjera uzkrisi. Toga su se heretici i shismatici bojali, koji su medju sobom bili uviek skromno sjedinjeni; i zato su odlučili, poslužit se Stjepanom Dušanom, pohlepnim za vladanjem, sinom Uroševim, da smaknu kralja, koji je toli sjajno vladao. Stjepan Dušan dobio je od otca za upravu Zetu, kano nagradu za hrabrost pokazanu kod Velbužda, nu ondje, budući daleko od dobrih primjera i glasa svoga otca, dade se od heretika i njekih velmoža smutljive ćudi zavesti i potaknuti na to. da otcu krunu otme. Malo se opre; napokon privoli i bude kraljem proglašen. Heretici upotrebe prve časove, da smaknu Uroša III.; dne 11. studenoga godine 1333. bio je stari kralj u lovu blizu Pebice; tu bude od poglavica urote iznenada napadnut, u tamnicu bačen i malo zatim zadavljen. Da-li je krivac te opačine njegov sin, nezna se; zna se ipak, da oni nisu kažnjeni, koji su zločin izvršili. Stjepana Uroša III. proglase Slavjani mučenikom, što je i moglo biti, jer je njegovoj smrti možda bio uzrok mržnja heretika; njega pokopaju u crkvi Dečanskoj, koju je on sam sagradio.[2])

---

[1]) Dokumenat VII.

[2]) Joannes XXII. Regest. Ann. VIII. secr. 1109.

[3]) Waddingus: Scriptores et martyres ordinis minor. pag. 230. — Annales minor. Vol. VI., p. 228. — Bugari, o kojih franjevačke spomenke na ovom mjestu govore, jesu Bugari po herezi, ne pako po domovini. U Italiji i drugdje patareni zvahu se Bugari.

[1]) Io. Cantacuzenus: Hist. Lib. II. cap. 21. — Niceph. Gregoras: lib. IX. c. 12 §. 1. et seq.

[2]) Assemanus: Kal. V., 54 et seq. — Farlatus: Illyric. Sacr. VII., 68 et seq. — Martinov: Ann. eccl. 276.

*

Stjepan Uroš IV. dobije ime Dušan, jer je bio velikoga duha i velikih misli. Pa sbilja on se je borio sa svimi susjedi, razširio je državu i bio je na oružju jednak svakomu ma kojemu velikomu kralju. Bio je sklon shismi, nu prvih godina ostavio je latinske katolike u miru i dao se jedino na rat. Borio se osobito proti Grkom, pačao se u njihove razmirice; medjutim je osvojio Akarnaniju, Macedoniju, Tesaliju, od kojih pokrajina preosta jedino Solun carevom carigradskim. Obrati oružje i proti Ugarskoj, prodje Bosnom i Hercegovinom, koje pokrajine ban Stjepan, budući onda udaljen, nemogaše braniti; poslie se povuče natrag zadržavši pod svojom vlašću velik diel Bosne. Nu tom nesrećom domovine posluže se s nova heretici, ti vječiti bunitelji slavjanskih zemalja; i oni izgubljenu moć preuzmu opet u Bosni i počmu okrutno katolike progoniti, te prognaju kler i potlače vjernike. Podigla se ne davno biskupska stolica u Duvnu, kao i u Makarskoj; nu na toliko heretici i shismatici premogoše u jednom i drugom gradu te se je franjevac Madij, biskup u Duvnu, povukao na Poljička brda, vidivši, da ih nemože savladati, i odanle je kako je bolje znao svojom biskupijom upravljao, dočim je biskup makarski morao pobjeći u Omiš, dva pako fratra Ivan iz Englezke i Andrija iz Sardinije morala su u Ston, što je malo poslie Klement VI. spojio sa franjevačkim vikarijatom bosanskim, kano zaklonište za vrieme progonstva.[1])

Stjepan Dušan nastavi svoje sretne podhvate i sa strane Arbanije, Dalmacije i Bugarske.

Od godine 1331. bio je car bugarski Ivan Aleksandar sin Sračimirov, koga su odabrali velmože, pošto kako su protjerali Nedu i srbske savjetnike. Možda sbog toga, što je Aleksandar bio u neprijateljstvu s Grci, činilo se je, da ima nade, da će se se on približiti rimskoj crkvi; papa Benedikt XII. pisao mu je zato dne 15. srpnja godine 1337. veoma nježan list. Reče mu u njem: „Medju ostalimi željami našega srca najvruća od svih želja, koja nam je najviše na srcu, jest ta, da svim umrlim, odkupljenim dragocjenom krvju Isusa Krista, trak nebeske milosti svieti i odatle spas duša nastane, te oni, izigravši opakost staroga neprijatelja, koji uviek traži, kako da škodi, koji su po krstu preporodjeni na život, uživaju slavu nebeskoga blaženstva, koje nadmašuje svaki čovječanski um i koje naš Spasitelj, vrutak svakoga dobra, obećaje onim, koji ga ljube;“ izvor tomu spasu da je vjera; zato zamoli kralja, neka bi ju prigrlio te pomislio, kako je sve ovdje na zemlji krhko i prolazno, kako su svi umrli i kako je od potrebe, da se i on sam na smrt pripravi te kršćanin postane, krst primi.[1]) Po tom nježnom pozivu Benedikta XII. dade se suditi, da Ivan Aleksandar nije ni kršćanin bio, a za to bismo mogli imati nov dokaz i to, što se je on drugi put oženio sa židovkom Teodorom.[2]) Rieči dakle papine neurode nikakvim plodom. Helena, sestra Aleksandrova, bila je žena Stjepana Dušana; to rodbinstvo nije bilo dostatno, da medju njimi mir uzdrži, taj se učini istom onda, kada je Aleksandar bio nadvladan.

Stjepan Uroš IV. Dušan, koga, jer premožna sve se bojalo, nadjenuo si ime cara srbskoga i rumunjskoga i upravljao je svoj pogled na Carigrad, jer se je nadao, da će na razvalinah truloga grčkoga priestola podignuti novo slavjansko carstvo.

Nu on se uvjeri, da Slavjani veličinu, a i ista njegova vlada svoju snagu imaju u Rimu, te pošalje k papi biskupa skadarskoga kano poklisara, neka bi mu obznanio, da želi shizmu ostaviti i s katoličkom se crkvom sjediniti. Možda to nebje van politička lukavost: nu sigurno je, da se je taj uvidjavni vladar od prvoga početka svoga vladanja vazda pokazivao sklon katolikom, fratre i svećenike primao u istoj kraljevskoj palači, štitio jih i dobro im tvorio, davao im slobodu u njihovoj duhovnoj službi. Velika-li primjera za njegove nasljednike; jer premda sám izvan crkve pokaza, da zna, da je tajna blagostanju slavjanskih naroda u Rimu, a najgorja da je ona politika, koja dopušta, da heretici dobiju prevagu.

Klement VI. primi dakle veselo Marka, biskupa skadarskoga, koji mu donese željnu viest o dobrih mislih Stjepana Uroša IV., i piše godine 1347. kralju nadajuć se tomu i bodreć ga „neka nedopusti, da se sveta odluka ugasne, nego ju neka brzo ostvari. Mi, nastavlja papa, sjećajući se evangjeoskoga pastira, koji natrag u ovčarnu nosi ovčicu izgubljenu na svojih ramenih, primit ćemo te u naručaj očinske ljubavi i grleć te ljubavju radostno ćemo te privinuti k srcu kano predragoga sina, tražeći, koliko se to može bez uvrede božje, korist tvoju i tvoju veću slavu.“[3])

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV., 173. — Fabjanić: Stor. dei frati min. I. 116, 117.

[1]) Presto te offeras, paratus accedas ad acquisitionem christianæ fidei ac suscipiendum baptismatis sacramentum, ad laudem divini nominis etc. — Benedictus XII.: Reg. Ann. III. p. I. ep. 369.

[2]) Jireček: Gesch. der Bulgaren p. 312.

[3]) Clemens VI.: Reg. Ann. V. secr. ep. 1019.

Da kralju obraćenje olahkoti, piše papa i velmožam na njegovu dvoru, kojih je bilo puno u ono vrieme kod Uroša, koji je stvorio novih služba i dvor svoj glede imena i sjaja uredio prama dvoru carigradskomu. Nikoli Bruku vrhovnomu sudcu, Grguru Golubiću knezu Rašije, knezu Mihaelu kotorskomu, Marku Ragasu, Petru Kraumuru knezu skadarskomu, Sagnozaru kapetanu barskomu, svim tim, o kojih biskup skadarski donesao dobre viesti, te dokazao, da su katolici i stalni u vjeri, pače da su revnovali, kako da ju razšire i štite, pisao je papa, da ih poduči, kako da najshodnije i najuspješnije kralja na to nagovore, da se s rimskom crkvom sjedini.[1])

Nu Stjepan Uroš nebijaše iskren; jedina njegova misao smjeraše, kako se činilo, onamo, da se rat odgodi, koji se je imao proti njemu voditi od kralja ugarskoga. Sigurno je, da se nije ništa zaključilo i da se je Stjepan sasvim bacio na grčke ratove, u kojih se sklonim pokazivao Ivanu Kantakuzenskomu.

(Dalje će sliediti.)

---

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

(Dalje.)

II.

Jedna predsuda, koje goju pristaše modernog družtva, jest ta, što tvrde, da zastupnici kršćanskog prava namjeravaju uzpostaviti „staru vladavinu.“ Nu ovo je najneosnovanija predsuda. Jer što je stara vladavina? Pod tim izrazom nerazumieva se srednji viek, nego ono stanje, koje bijaše neposredno prije prevrata od g. 1789; a za Francezku bila je to absolutna monarkija, kako su ju ustrojili Richelieu, Mazarin i Ljudevit XIV. pošto su svladali glavneststališe. Ova monarkija bijaše u toliko kršćanska, u koliko je pripoznavala, da Isus Krist vlada družtvom, i da njegovoj crkvi pripada suverena vlast naučanja. Ona je gojila u svom krilu spasonosne ustanove, što su tokom 12 stoljeća kršćanstvo uzdržavale u francezkoj; pače je svoju glavnu snagu crpila iz vjere i kršćanskih običaja tamošnjeg pučanstva. Ali nuz ove kršćanske elemente pustila je monarkija, da se i drugi ovim protivni elementi u nju uvrieže. Ako se je u theoriji i priznavalo kršćansko načelo, da je vladar sluga Isusov, crkve i kršćanskih svojih podložnika, to se je ipak u praksi prihvaćalo ono pogansko: vladar je vlastnik svoje države. To je čin povjestni, koji se neda tajiti. Od vremena zloglasnog Filipa Liepoga poče se ustrojavat oko kraljevskog prestolja škola pravoznanaca, koji su sve do padnuća kraljevstva radili o tom, da se pravoj ideji kršćanske monarkije predpostavi nauk i tvarna poraba Cesarisma. I dočim su si pridržavali vodstvo kraljevske vlasti kadikad pače ustajuć proti njoj, kad im se u svem pokoriti nehtjede, to su i prama drugim svim vlastim branili preko mjere gorljivo svoja prava.

Ovim se zlokobnim uplivom u obće pripisati mogu sve one zloporabe, što no su pravednu mržnju povukle na staru vladavinu, dok ona napokon ne propade.

Da se ove zloporabe, što su ih poznati pisci pretjerali, prociene kako valja, treba samo proučiti osnovu o novom ustrojstvu, ugovorenu medju Fénelonom i njegvim kriepostnim učenikom drugim kraljevićem. Iz nje se vidi, kako je razvoj ideje cesarisma uništio sve narodne sloboštine zajedno s najčvršćimi podporami monarkije, da na tih ruševinah uzdigne bez temelja i sominja sgradu kraljevskog absolutisma.

Pokrajine izgubiše svoju samostalnost osim njih četiri ili pet, koje su si njeki dio tih svojih sloboština umjele uzčuvati uz sveudiljnu borbu. Ostale postadoše zavisne od kraljevskih nadzornika, koji su svojevoljno odmjerivali poreze, na svoj način uredjivali vojačenje, na svoj uhar prodavali exemcije, i povećavali terete drugih manje povlašćenih gradjana. One negda toli izdašne sloboštine gradova bijahu posve zaplienjene; pače najslobodnija od svih drugih pokrajina, Languedoc, mogla je samo tim spasiti svojim obćinam pravo slobodnog izbora svojih glavarstva, što je odkupila to pravo velikom svotom po tri puta izplaćenom; dotični bo je fiscus to pravo smatrao trgovinskom robom.

Propalo je i boljarstvo; jer plemstvo lišeno svoje vlasti, služeće za uzteg kraljevskog absolutisma, uzčuva si samo njeke začastne naslove i državna preimućtva, koja su mu mržnjom urodila, čim se primjetilo, da tim neodgovaraju primjerne usluge. Na mjesto, da obitava na svojih dobrih, gdje bi mu bogatstvo radjalo blagoslovom, nastojao je kralj, da ga pritegne k dvoru, u kom je u razkošnoj dangubi tratio dohodke svojih imanja.

Jedna je samo vlast preostala, ili bolje, jedna se je samo umjela utisnut na uplivno mjesto, s kojeg bijaše vrstna susprezati neomedjašenu vlast monarka. A to bijaše vlast pravoznanaca-parlamenat. — No ta vlast nebijaše ni iz daleka jamstvo pravih narodnih sloboština, nego bijaše pače uz sve to dalje razvijenu parlamentarnu premoć uzrokom, što je propala ona najsvetija sloboština, najme sloboda vjere. U razmjerju, kako je parlamenat raztegnuo svoju vlast na sve političke stvari, posvojio si je još kamo silovitiju vlast na sve, što se duhovnog poredka ticalo. Biskupom nebijaše prosto obćiti s papom, niti im se dopušćalo sazivati sinode. Zloporabe, što ih nemogaše dokinuti crkva, množiše se sve više, i služahu izlikom za nova nasilja. Samostanom nametali su se opati, koji osim imena neimadoše ništa crkvena, pak su po tom i propali mnogi. Svećenstvu se branilo slobodno dielenje svetotajstva, i u isti čas, gdje je parlamenat zabacivao bulle papinske i okružnice biskupa, zapoviedalo se svećenikom

[1]) Clemens VI.: Regest. Ann. V. secr. ep. 1020, 1021.

pod prietnjom kazne, da heretike odriešuju od grieha, i da ih pričešćaju.

To je stanje, do koga je cezarizam sve više rastućim svojim uplivom doveo Francezku. Zaista, neda se tvrditi, te bi pobornici kršćanskog prava ikad uzželili, da se takova vladavina opet uzpostavi. Usudjujem se pače kazati, da će mržnja proti njoj rasti tim više, čim će se temeljitije proučavati tradicije katoličke škole iz djela velikih njezinih učitelja. Rado dopušćamo, da su gallikanski monarkiste proizašli iz Bossuetove škole, došli do uvjerenja, da je absolutisam Ljudevita XIV. bila prava kršćanska monarkija. Medjutim učenici S. Tome, i Suareza pristat će s osobitom ljubavi Fénelonu uz bok, i rado će pohvalit sve, što će naći u istinu kršćanskog i pravo narodnog na vladavini po prevratu razorenoj; no ujedno neće se ustručavati strogo osuditi zloporabe, što ih je narodnim sloboštinam naniela onom mjerom, kojom se odalila od predaja kršćanske dobe.

(Dalje će sliediti.)

---

## D o p i s.

Iz Virja. († *Martin Šantuš*) Prošli su dani korizme, minu vrieme pokore, približio se evo dan sedamnaesti travnja, dan radosti, dan veselja, svetkovina Uzkrsnuća Gospodinova. Blažest i sreća svakomu se čita na licu; jer je doživio dan veliki, dan sveti, te očišćen od grieha i pokriepljen presvetim tielom uskrsnuvšega Spasitelja, primio velike one darove i milosti Njegove, koje obilno dieli svakomu osobito u ovo sveto vrieme. — Pobiedio je smrt, da nam pribavi život, razpršio tmine, da nas nastani u svjetlo. — Devet je sati, narod se kupi k službi božjoj, kao pčelice s miomirisnim praškom u košnicu, da prinese zahvale, dade dostojnu čast Gospodinu i Spasitelju svomu. — Sveta se misa svrši, narod se razidje kućam svojim, da si okriepi tielo potrebnom hranom, da si poslije podne može opeta okriepiti dušu hranom duhovnom. — Sve se razgovara o raznih stvarih niti nesluti, što će se za časak dogoditi. Odbije jedan sat i tri četvrta na dva na zvoniku župne crkve u Virju, odjeknu muklo; a plemenito srce premiloga župnika virovskoga Martina Š a n t u š a prestade kucati. Poslje sedamdnevne kratke bolesti, pokriepljen svetotajstvi umirućih izpusti Bogu dušu.

Predragi pokojnik rodio se u Sigetcu u hrvatskoj Podravini dne 5. kolovoza 1809. god. Otac mu bio Andrija, a mati Barbara vriedni krajišnici. Skrbni roditelji, da si mezimče svoje valjano odgoje, dadoše ga u škole, i to najprije u Kanižu, zatim u Varaždinu, a napokon u Zagreb. U Zagrebu premda tielom slab; ali jak duhom, sagnuo se pod sladki jaram i lahko breme Spasitelja svoga, postao svećenikom 1832. god. Prve dvie godine službovanja svećeničkog htjede providnost božja, da sprovede u Čadjavici, gdje se je slabašno njegovo tielo počelo po malo jačiti svima na čudo. Odavlje premješten bi u Sesvete kraj Požege i ostao je tuj četiri godine. U to baš vrieme bijaše tuj župnik povjestnik prvi u Hrvatah Švear. Djelo Švearovo „Ogledalo Ilirije“ zasluga je i pokojnoga starine Šantuša. Niti bi Švear ikada možda pisao to djelce, da ga pokojnik nije nagovorio. Vršio sám i župnu i kapelansku službu; a uz to pomogao i raditi Švearu, samo da se to djelce čim prije otisne i na vidjelo izadje. Na osobitu molbu svojih roditelja, težko se on odieli od Šveara, te podje za duhovnoga pomoćnika u Virje, gdje je medjutim ostao samo jednu godinu. Iz Virja podje kao upravitelj župe u Kloštar i tu je radio u vinogradu Gospodnjem sve do godine 1847. Djela njegova u Kloštru još se i danas jasno vide, te mu daju dokaz ljubavi njegove prama Bogu i bližnjemu. Godine 1847. imenovan bi župnikom za Peteranec i tako se približi k rodnomu svomu mjestu, k roditeljem svojim, kojih se je do zadnjega uzdisaja s djetinskim počitanjem sjećao. Postavši dakle župnikom u Peterancu, prva mu je bila briga, da ukrasi stan Onoga, kojemu je obećao do smrti vjerno služiti. Odstrani stare nezgrabne statue, zamjeni ih novimi, pribavi svetiljke, pobrine se za liepi svjetionik, riečju obnovi cielu crkvu. Rad ovih sjajnih djela toli omili pokojnomu blage uspomene kardinalu i nadbiskupu Jurju Hauliku, da mu je osobno liepi i krasni spomen predao, koga je on već u starosti svojoj svakomu rado pokazivao. God. 1866. imenovan bi župnikom virovskim, gdje je do smrti svoje dobromu Bogu vjerno služio, na korist puka i na spas duše svoje. Ovdje ga skoro posve ostavi vid, pa imajuć dozvolu služiti sv. misu „de Beata“, nije se kako je sam više puta rekao zapustio. „Neću se zapustiti“, te je uvieke, kada je imao čitati sv. misu „pro populo“ naučio se istu misu na izust, veleći: „to je moja duševna hrana.“ Što se tiče župne crkve virovske, ko i područnica u Šemovcih i Sv. Jani, tko je motrio sada i prije njega, rekao bi, ako bi htio iskren biti: Zaista željezna i odvažna volja bijaše u toga čovjeka, koji je kroz četrnaest godina tolike krasote učinio. Neću spominjati pojedine stvari; jer mi ih je težko i nabrojiti. Jedno samo spominjem, što je kruna i zadnje od njegovih djela; a to je prekrasno propelo Spasitelja našega, koje dieli obćinu Novograd od virovske, koje je njegovim nastojanjem, njegovom blagom i umiljatom podignuto rieči. — Radi revnosti svoje za slavu božju, te radi kriepostna i pobožna života, počašćen bi čašću začastnoga prisjednika duhovnoga stola.

Koliko se je brinuo premili pokojnik za Boga i slavu njegovu, treba samo otići u Kloštar, Peteranec te Virje, pa će se osvjedočiti, što je sve učinio. Koliko se skrbio za sirotinju, neka posvjedoče oni nevoljnici, kojih je danomice i preko deset nahranio, te od malo još što imao, s njima bratinski dielio. Koliko si steko ljubavi prijateljske kod braće svećenika, pa i sekularaca, te kolikim je žarom ljubio nevina srdca mladeži, jasni je tomu dokaz neizmjerno saučešće pri zadnjoj počasti, te

rieke suza, koje potekoše nad grobom njegovim iz očiuh starih i mladih, odličnih i prostih bez razlike spola i časti. Osobito svakomu je palo u oči jecanje i naricanje školske mladeži, koja poziće u grob za blagim otcem svojim, kao da će mu još zadnjiput šapnuti: Otče komu nas izručaš. — Smrću Martina Šantuša izgubi crkva revna svećenika, svećenik vjerna brata, prijatelj iskrena prijatelja, škola zauzeta branitelja, siromah svakdanjega dobročinitelja, puk ljubezna pastira, rodbina pomoćnika, njegovi kapelani ljubezna i premila otca. Toga radi hiljade i hiljade duša šilja pobožne molitvice pred priestol Svevišnjega, da ga milostivo pozove na gledanje lica svojega: „Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini Tui.“ M. Bestić, kap. virovski.

---

## Viestnik.

Zagreb. Svetčani dan vienčanja Nj. ces. i kralj. Visosti nasljednika priestola Rudolfa sa Njez. kralj. Visosti princessom Stefanijom proslavio je naš glavni grad dostojno, kako mu tužne okolnosti dopustiše. Da se dan prije nije spustila kiša milina bi bila prolaziti gradskimi ulicami, da vidiš nebrojene zastave, većim dielom hrvatske, pomiešane gdjegdje carskimi i belgijskimi. Na sám dan vienčanja oko 11 sati zagruvaše s Kalvarije topovi, a u isto vrieme počeo je pjevati svetčanu svetu misu presv. gosp. biskup Janko Pavlešić, poslje koje primao je predstojnik nutarnjega odjela presv. g. barun Jovan Živković čestitke raznih korporacija. Liepom razsvjetom grada svršila se slava ova, koje će se ugodno sjećati svatko dugo i dugo.

— Izvršujući odbor za hrvatsko hodočašće u Rim zamolio je uzoritoga gospodina kardinala nadbiskupa, da odrediti blagoizvoli, neka se ljetos po cieloj nadbiskupiji što svetčanije proslavi blagdan slavenskih apoštola, te da preporuči svećenstvu, da sabere „Petrova novčića“, što će hodočastnici ponieti sv. otcu. Prema toj molbi razašilje duhovna naša oblast liepu okružnicu, gdje spominje ljubav sv. otca Leona XIII. prema slavenskim narodom, te nastojanje ovih, da mu na toj ljubavi zahvale i da mu ju uzvrate. Spominje za tim skupštinu odličnih muževa od 20. travnja, te njihov zaključak, pak prema molbi izvršujućega odbora odredjuje: 1) neka svećenstvo i samo prinese štogod „Petrova novčića“, a i puk neka o tom pouči, a u pomoć si glede toga prizove njekoliko uplivnijih župljana. Štogod saberu, neka do 15. lipnja pošalju u nadb. pisarnu. Okružnica iztiče, da je svećenstvo u tu svrhu i do sada dragovoljno prinosilo, ne zaboravlja ni na današnje tužno stanje naše, nu sjeća ujedno na stanje sv. otca, komu je sve oteto, i koji je prinuždeu, da živi od milostinje djece svoje, pa i tu milostinju ne rabi on, da obogati sebe, nego da zadovolji mnogobrojnim potrebam cjelokupne crkve, pa da u pomoć priteče svakojakim stradalnikom, kako je jesenas pritekao i našemu glavnomu gradu. Nalaže glede što svetčanije proslave sv. naših apoštola Cirila i Metoda: a) neka župnici nedjelju dana prije s propovjedaonice protumače važnost ove svetkovine, neka naročito iztaknu, da se ljetos prviput svetkuje ovaj dan po cielom katoličkom svietu; b) k službi Božjoj neka dušobrižnici načinom dostojnim pozovu javne oblasti, školska nadzorničtva i uglednije osobe iz župe; c) na sam dan neka se po svih župnih crkvah pjeva svetčana misa, a na koncu izmoli 5 Otče naša i 5 Zdravo Marijo po namjeni sv. otca: da njegovo nastojanje o širenju sv. vjere katoličke medju Slaveni po zagovoru sv. Cirila i Metoda blagoslovi milostivi Bog i da narod hrvatski nepokolebivo vjeran bude sv. materi crkvi. — Zanosnomu pozivu onomu duhovne svoje vlasti odazvati će se sigurno rodoljubno svećenstvo naše.

— *Petrova novčića* darovaše dr. Josip Stadler 7 for., Ivan Göszl 5 for.

— Postali su župnici: Fr. Magjerek, do sada župnik gornje Rieke u Pregradi, a Josip Vragović, do sada kapelan Pregradski u gornjoj Rieki. — Nikola Milčić, ostaje kapelan u Taborskom, Stjepan Jaić ide za duh. pomoćnika k sv. Mariji pod Okić.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup odredio je, da se župa Pregradska izluči iz kotara Krapinskoga i dodieli kotaru Taborskomu, te je župnika iste župe g. Fr. Magjereka imenovao namjestnim podarhidjakonom kotara Taborskoga.

— Na župnički izpit došla su 2 upravitelja župa i 4 kapelana.

— Uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup konačno je odobrio osnovu za gradnju sjemeništa, te će se valjda već buduće nedjelje početi rušiti, jer je tomu i skranje vrieme. Žalibože pokazalo se je sada, da će trebati više rušiti, nego se je s početka mislilo. Prema tomu ponarasti će dakako i troškovi. S toga mi i opet na srce stavljamo braći svećenikom, da darovi priteknu u pomoć. Ne izgovarajmo se jedan na drugoga. Što nam je sveta dužnost učinimo odmah i dragovoljno. Učinit će ju i drugi, uvjereni smo o tom; pak da ju tko i ne učini — na što ni nepomišljamo — ima sudca, koji će mu suditi i reći mu jednom: „*quæ autem parasti, cujus sunt?*“ Svakako će ovakvih biti malen broj. Koliko doznajemo svećenstvo je spremno pomoći; odbor će na skoro odrediti povjerenike, koji će mu na ruku ići, samo kad prispije uztražena već dozvola za sakupljanje. Dotlje pako sa zahvalnošću primamo i mi svaki dar, kako ovih dana primismo od g. Al. Podla župnika u Sv. Ivanu Žabno 5 for. — Preč. g. kan. M. Smetiško uplatio 50 f. u ime obećanih 100 f.

— Na stolnoj crkvi napreduju radnje. Kupule, kako javismo, već nejma, a sitnija njezina gradja spuštala se je kroz spomenuti okomiti žlieb, koj se diže od blizu zemlje sve do kazalnih ploča ure. Sada se ruši sam

toranj. Da se uzmogne čim brže rušiti, namjestio je graditelj dva kolotura. Kolotur prama nadb. knjižnici spušta kamen u škrinji a drugi prama nadb. palači na užetu onaj kamen, koj se radi težine i objama nemože spuštati u škrinji. Kazalne ploče nemogoše se lahko snimiti, dok im se nemaknu kamen iznutra, jer se je zid pod njimi silno izbočio te ih dosta zaoblio bio. Graditelj kaže, da je ovim pločam zahvaliti, što se nije srušio najgornji sprat a š njim i kupula. One dosta velike i od jaka željeza te dobro pripete sapinjale su zid najgornjega sprata. Drveni podpori zvonova moći će se uzdržati bez svojih pobočnih zidova, jer podpori nisu ni do sada bili š njimi u nikakovom dodiru. Po tom će moći bez svake pogibelji zvoniti zvona, čim se namjesti šiljak. I ovaj je već prigotovljen, te će imati na vršku t. z. laternu za poznato malo zvono, koje će se opet oglasiti u osam i dva sata. Osim toga smjestiti će se na njem ploče za uru a oko njega galerija za obćinstvo kao i prije. U samoj crkvi nemože se sada mnogo raditi, dok se neobavi posao sa tornjem. U klesaonici tik crkve radi se marljivo kao i na vanjskom zidu sanktuarija.

— Ovih dana stiže nam nenadana viest, da je umro 27. travnja o. g. u Beču O. Hieronim (Faustin) Tubić karmelita. Ime pokojnikovo mnogim je svećenikom poznato, a osobito u našoj nadbiskupiji. Rodio se pokojnik u Požegi od roditelja obrtnika. Izgubiv rano roditelje zauze se za njega tetak mu i tetka i svu njegu upravo roditeljsku njemu posvetiše. — Škole početne i 4 razreda niže gimnazije svršio je u Požegi, a 5. i 6. razred više gimn. u Zagrebu, dok ne stupi u nadbisk. zagreb. sjemenište, gdje osta do 4. tečaja bogoslovja. Veoma je bio blage i uvjek vesele ćudi, a pram svakomu ljubezan, tako da je svakomu omilio tko ga je samo poznavao, a kamo-li ne svomu tetku i teci, koji su uživali u njem i željno očekivali, da postane jednom svećenikom. — Nu on, prem veseo i zabavan inače, ćutio je zvanje i sklonost za stališ redovnički i višeput je želju izrazio, da bi hotio stupiti u družbu Isusovačku, ali tetak o tom niti čuti nehtje. Tako je stvar odgadjao i borio se do 4. god. bogoslovja. Tetka, budući veoma nabožna, nije se protivila uvidjajuć zvanje njegovo, ali tetak još uvjek se protivio. Nu nutarnje nagnuće njegovo napokon mu dade toliko jakosti, da je sve obzire na stranu metnuo i jedino se volji Božjoj odazvao, te, prem već bogoslov 4. godine, ode iz Zagreba u St. Andre 1868., da stupi u družbu Isusovaca. Mnogi su bogoslovi, a i on sâm, prigodom rastanka zaplakali. Dobiv tetak njegov tu viest silno se uzprotivi i sve moguće pokrenu od strane svoje samo da nebude primljen. I zbilja, čuvši to Isusovci, neprimiše ga, te on bi već na putu natrag u Zagreb. — Ali putujuć na željeznici se sastane s jednim redovnikom i u razgovoru saobći mu stanje svoje. Ovaj ga tada uputi, ako baš želi, neka ide u Graz medju karmelite, oni bo mogu svakoga primiti. On posluša, ode ravno tamo i bi primljen. — Začuv to njegov tetak opet sve pokrenu, kao i prije proti njemu, ali uzalud, on osta u samostanu. Kad to nepodje, tad starina zadnje pokuša, da ga osobno potraži u Grazu, nebi-li ga kako na istup sklonuo. Što nakani, učini. Došav u Graz, poče ga mamiti najprije plačuć i milom, a kad to nepomože, tada silom; poče ga vući, grditi i psovati, ali ništa neopravi, jer Faustin, njegov bajko (kako ga je nazivao) čvrsto stoji i tetka uvjerava, da je on sada najsretniji čovjek na svietu i zadovoljniji nego-li ikada. Ode tetak neopraviv ništa, a Faustin osta. Od sada pobliže nemožemo reći ništa, nego samo to, da je za neko vrieme prvu sv. misu služio u Linzu; često pisao tetku i teci, te jih mirio i tješio. Tetka je bila zadovoljna i mirna i samo šutila kad je tetak rogoborio. Za koju godinu umre tetka, a za njom na skoro i tetak, koji se je napokon bio primirio, i tom mišlju, da mu je bajko karmelitom, složio; nu da bi i Faustin za njima, toli brzo i u najljepšoj dobi i snazi preselio se u život vječni, kao što nam javiše, 27. travnja t. g. nismo se nadali. Bog ga je pozvao k sebi i prem sudimo, da mu je Bog milostiv bio, ipak ga preporučamo svim svećenikom, a osobito njegovim saučenikom i prijateljem, da ga se sjetimo kod sv. mise.

— Pišu nam iz Svibovca žalostnu viest, da su ondje zlikovci provalili u župnu crkvu, tu razpobacali sve, razbili krstilnicu, nu nenašav ono što tražiše — najme novce — odnjeli 2 k. baruta, 2. svieće sa vel. žrtvenika. 1. paket mili svieća voska i nješto voštenih svieća. Žalostno je zaista, kad ljudi već na crkve navaljuju, tražeći novac, a kad toga nenadju, onda svoj jed izkaluju na posvećenih stvarih. To je već 3. provala, 2 najme za pokoj. župnika.

*Rim.* Spomenusmo nedavno, da je sv. otac primio na bielu nedjelju odaslanstvo svih katoličkih družtva Rimskih. Kako čitamo u rimskih novinah taj dan i opet se uzvišenim baš načinom pokazalo, kako pravim rimljanom sve dosadanje nastojanje prevratnika nije moglo ni malo umanjiti žarke ljubavi prema sv. stolici. To se vidi u svakoj rieči, koju divnim zanosom reče predvoditelj i kojom zaželi vatikanskomu sužnju, da uzmogne ljutim ranam i Rima i cieloga družtva donieti liek, koji mu je danas neobhodno upravo nuždan. Odgovarajući sv. otac potaknu ih, neka nastoje, da Rim ostane i u životu, što biti mora: srce kršćanstva; neka odvijaju od njega upliv ljudi bez Boga i ćudoredja; neka gledju naročito na kršćanski uzgoj i obuku mladeži, tu nadu budućnosti. U tu svrhu, neka je što više družtva, a sva da su povezana vezom medjusobne ljubavi kršćanske. Poslje svetčane audiencije i kratkoga odmora prolazio je sv. otac drugimi prostorijami kud se ponamjestili članovi kat. družtva, koji nemogoše stati u dvoranu konsistorijalnu. Dočekivan svuda oduševljeno, na premnogih mjestih suzom u oku, sv. otac ljubezljivo se je razgovarao, blagoslov dielio, milo se smiešio. Do 10.000 ljudi došlo je taj dan, da pokaže svietu, koliko su svom dušom odani milomu otcu svomu.

**☞ Ovomu broju priloženo je ½ arka.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

## I narodi moraju činiti pokoru.

(Ulomak iz jubilejske okružnice preuzv. g. biskupa Jos. J. Strossmayera.)

(Konac.)

Sad još jednu samo, koju u istom pravcu vadim iz srdca sv. otca pape Lava XIII. i iz dotične okružnice njegove. Tiče se pako škole. Tuži se naime punim pravom sv. otac papa, da se danas skoro posvuda stvaraju i osnivaju škole, koje bi naš narod prozvao n i j e d n e v j e r e. Tuži se, da njemu samomu, kano vrhovnomu naučitelju u crkvi božjoj, nije ni u samom Rimu slobodno podići škole, koje bi od nevjerskih zakona proste bile i u koje bi on vrhovnom moći i rieči svojom slobodni ulaz imao. Kada čovjek na slične nepodobštine pomisli, onda mu i nehotice na um pada ona staroga mudraca: viek otaca porodi nas gorje od djedova naših, da radjamo pokoljenje još gorje i kržljavije od nas samih. Ako se je igda sviet zavadjao samo za riečmi, ili ko što bi naš sv. Pavao rekao, za zvukom zvona, kad odzvoni, ili za svirkom svirale, kad odsvira, aes sonans et cymbalum tiniens, to se sigurno zavadja danas. Čovjek bez vjere, družtvo bez vjere i odhranjenje bez vjere pravi je nesmisao i prava grdoba vriedna prosvjete, koja se osobitom njekom svjetlosti ponosi, a ovamo odbija od sebe jedinu pravu svjetlost, o kojoj sv. Ivan veli: da je došla, da u tmini svietli, a tmine ju ne primiše. Iv. 1. Ja sam skroz na skroz uvjeren, da danas uskrsnu ne samo veliki apoštoli naši Petar i Pavao, nego i oni mudri stari Grci i Rimljani, kojim se vas sviet još i danas klanja, pak da ih upitamo, što vele o čovjeku? što vele o družtvu i odhranjenju bez ikakve stanovite vjere i zakona? odgovorili bi nam: nepitajte nas, to je takova nepodobština, da u zdravoj čovječjoj glavi nikad ni postati nije mogla. I zaista najbitnija i najuzvišenija moć i čuvstvo u čovjeku jest moć i čuvstvo, koje ga sa Bogom i sa neumrlosti spaja; te moći i toga čuvstva, hvala Bogu, nigda se čovjek ma gdje bio i ma što radio, a to će reći, nigda ih se ljudstvo odreći ne može; pače najglavnija je zadaća svakoga družtva i svakoga odhranjenja tu moć i to čuvstvo gojiti, njegovati i razvijati tako, da do najsvetijih čina i do divnih žrtava u životu za Boga i za narod dozrije i uzplamti. Pak recimo još i to: da smo uvjereni, da je Isus pút, istina i život; da je on krvju svojom tu moć i to čuvstvo u nas oplemenio, posvetio i na neumrle svrhe uputio, da je najsvetije plodove múke i smrti svoje na to opredielio, da se vjera i Bog u duši našoj do najveće uzoritosti i plodovitosti dovine, i dodajmo, da ljudstvo bez kršćanstva strasti i požude svoje nipošto ukrotiti ne može, onda je lako dokučiti, da škola bez Isusa i vjere strahoviti jaz pod cielim družtvom podkapa, koji ga prije ili poslie progutati mora. Sveto pismo veli: da je Bog pred čovjeka vodu i vatru stavio, da po volji za jednim il' za drugim posegne; ja pako velim: čovjek po samom sebi nit je angjeosko, niti je pakleno biće; ali može i jedno i drugo postati. Crkve je i države složnim radom i složnom školom o tom nastojati, da čovječanstvo na desno, ne pako na lievo naginje, gdje se paklene osnove, ko što najnoviji dogodjaji dokazuju, snuju i zavadjaju. Tužno je da što, da se u samom Rimu, koji bi uzorom cielomu svietu biti morao, vrata školska pred sv. crkvom i vrhovnim pastirom njenim zatvaraju; ali što ćemo, kad bi danas na mnogih i mnogih mjestih samomu Isusu i spasu našemu, da na ovaj sviet dodje, zabranili dječicu oko sebe kúpiti i u školu ulaziti! Neće s toga hvala Bogu, neće nestati crkve i vrhovnoga pastira, jer im je vječnost Slovom božjim zajamčena; ali se narodom njekim dogoditi može, da se na njih izpuni pismo: transferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti facienti fructus ejus — oduzeti će se od vas kraljevstvo nebesko, i dati će se narodu, koji se njim koristiti umije.

Kako je pako u tom obziru kod nas? Hvala Bogu u tom obziru nije kod nas još do toga došlo, a ja bi se svaki dan još boljemu nadao, da me ne plaše njeki vrlo tužni i ružni najnoviji pojavi u narodu našem. Navalilo se naime njekoji dan u javnih njekih listovih groznim i upravo bjesnim načinom na svećenstvo ravno tada, kada je svetu svoju dužnost vršilo. Isus Krst, spas naš, naziva svećenike, kada dužnosti svetoga zvanja svoga vrše, svjetlom svieta i solju zemlje; a kod nas baš radi toga nazivaju se ne samo svećenici Petar i Pavao, nego sav svećenički stališ mračnjaci i tminari; pak što je još gorje, veli se to ne samo o stanju nego i o samom z v a n j u svećeničkom. D a k l e i z v a n j e s v e ć e n i č k o u s a m o m s e b i n i š t a d r u g o n i j e, n e g o t m i n a r s t v o; t m i n a r s t v o d a k l e o n a s v e t a i n e u m r l a ž r t v a, k o j a s e n a o l t a r i h n a š i h z a s p a s s v i e t a B o g u p r i k a z u j e; t m i n a r s t v o o n o s v e t o s l o v o b o ž j e i o n e v j e č i t e i s t i n e, k o j e s e u c r k v a h n a š i h n a v j e š t u j u; t m i n a r s t v o i o n a s v e t a o t a j s t v a k r š t e n j a, k r i z m e, o l t a r a, p o k o r e, ž e n i t b e, r e d a i p o s l e d n j e g a p o m a z a n j a, k o j a s e p u k u k r š ć a n s k o m u d i e l e?! Da što, kad bi igda ti nauci u našem narodu prevladati mogli, onda bi svećenici i iz naših škola izagnani bili; ja pako velim: znaj i pamti mili narode moj i puče kršćanski, da ti se u tih glasovih odzivaju zvuci samrtnoga zvona i opiela tvoga. Kuda pako takvi nauci vode i kako same temelje svakoga družtva i svake države u mlivo ruše, svjedok nam je grozni dogadjaj u Petrogradu, koji su slični listovi javno tako tumačili, da ga očevidno odobravaju. Čovjeku se upravo zgraža kad slične nepodobštine čita, ter mu i nehotice na um pada ono svetoga pisma: pazite poglavice narodni i učite se ljudi, koji sudite zemljom, pazite i pamtite,

da gdje je Bog sam sa svetim zakonom svojim u srdcu i sviesti čovjeka svoje priestolje i svoj ugled izgubio, tu ni jedno priestolje, ni jedan zakon siguran nije, tuj se u životu samom sàmo na zgodnu priliku vreba, da se pakleni čini izvedu. Što se pako nas svećenika tiče, mi ćemo se uviek ponositi, ako svjestnim vršenjem svojih dužnostih i obranom svete vjere zaslužili budemo naslov mračnjaka i tminara; jer znamo, da se je tim i veliki naš apoštol naroda sv. Pavao ponosio, kad je rekao: nos stulti propter Christum — mi bezumnici i tminari zbog Isusa Krsta.

Evo razloga, mili moji kršćani, zašto danas više nego igda pokoru činiti imamo. Vjerujte mi: u otajstvu sv. pokore Isus sam i danas nad grobom mrtva Lazara stoji, suze prolieva i na život ga budi; u otajstvu svete pokore Isus i danas odziva se na glas bolestnika i jadnika: Isuse sine Davidov smiluj nam se! I danas on sliepim vid, gluhim sluh, niemim rieč, a svim zdravlje vraća. Bila bi neizmjerna nezahvalnost od naše strane, da Isusa od sebe odbijemo. Činimo dakle pokoru i to ne kakvu takvu, nego pokoru nutarnju u duhu i istini; pokoru skrušenu i strogu; pokoru umiljatu i djelotvornu, nebi li se upravo sada na nas potvorilo ono sv. pisma: da je izobilje milosrdja božjega daleko nadmašilo grdnu mjeru grieha i nevolja naših; a to je upravo, što biva prilikom obilatoga oproštenja.

---

## Kakvim se vjerskim duhom zadaja kod nas grčkoiztočna školska mladež?

Službujući po raznih školah mi smo ne jedanput samo čuli žaobu, što se vjersko uzgajanje grčkoiztočne mladeži zanemaruje. Što smo sami te mladeži poznavali s već je strane darovita, za naukom bi reći pohlepna. Nu sirote su. Na mnogih mjestih nije bilo redovitoga učitelja vjere, a gdje ga je i bilo taj je na toliko strana učiti morao, da uz najbolju volju nigdje nije zadovoljiti mogao, svagdje pako osjećao se je manjak sgodnih školskih knjiga.

U novije vrieme opaža se nastojanje, doskočiti i toj potrebi. Tiska se knjiga za vjersku obuku mladeži. Ali na žalost, gospoda pisci kano da odlučiše svojimi knjigami vjeri još više škoditi, nego li bi joj škode bilo bez svake knjige, bez svake pouke. U njekih tih knjigah niti ćeš naći dostojne obrane vlastitih istina, posebnih svojih ustanova, niti dužnoga štovanja i počitanja inovjeraca. Kolikom mržnjom naročito prema crkvi katoličkoj može zadojena biti knjiga grčkoiztočnoga pisca, sjetite se samo Begovićeve Istorije srpske crkve, koju je pisao omladini srpskoj, i koja se je s viših strana morala zabraniti u školah.

Nedavno upozorio nas opet prijatelj na novu knjigu. Čim smo doćuli, što se u knjizi piše zaredasmo odmah knjižarami zagrebačkami, da ju kupimo. Badava obidosmo sve, nigdje joj traga. Ta kako ne ima nigdje knjige, recosmo, a čujemo da je u drugom izdanju lani (1880.) tiskana u Zagrebu kod Albrechta? Kako to da se kupit ne može knjiga, koju uz blagoslov gornjo-karlovačkog episkopa Teofana Živkovića posla u sviet darežljivost karlovačkoga gradjanina Danila Banjanina, a iz pera Nikole Živkovića, sveštenika pravoslavne crkve srpske i profesora na c. kr. vel. realci u Rakovcu? Zar se je knjiga tako brzo razpačala? Zar je tiskana kao rukopis? Na sva ova pitanja još si manje mogosmo odgovoriti, kad dočusmo, da ni u istom Karlovcu ne može baš lahko do nje doći svatko; da se prodaje samo „srpskim ljudem i njihovoj djeci", a drugi mogu tek stranputicom zagledati u knjigu. K čemu to kriomčarenje? Tu počesmo slutiti, da neće biti čist posao. Imati će gospoda valjda dosta razloga željeti, da im knjiga ne dodje svakomu u ruke. Kad nam pako prijatelj donese knjigu i mi ju prebrasmo uvidismo, da se s razlogom skrivaju.

Mi katolici u obće nismo vični čitati u knjigah naših protivnika kakve izražaje osobitoga ili baš dužnoga štovanja prama nam. Riedki su, koji se nad strast uznesu, te nepristrano prosudjuju nas. Štipanja i grizkanja, izvraćanja i neistina naći ćeš svagdje. Ali većina ih ipak i to gleda zaodjenuti njekom što pristojnijom formom. Koji ni na to ne paze vrstaju se u red onih, do kojih i vlastiti uvidjavniji sljedbenici malo mare, pa ih do sgode i osudjuju. Ni od g. Živkovića nismo mogli očekivati, da ustane braniti crkvu katoličku. Ne poznavajući ga po bliže ne možemo reći, može li se od njega očekivat hladno prosudjivanje i protivničkih djela. Ali i od njega se moglo očekivati, da piše istinu, koja povjestniku ima uviek biti pred očima. I od njega smo mogli očekivati, da u pisanju bude dosljedan. A pogotovo mogli smo očekivati od njega, da svoje vjersko stanovište znade braniti.

Nije nam namjera, a i predaleko bi nas zavelo, da na tanje pokažemo, kako se je svakoj ovoj dužnosti iznevjerio. Spomenuti ćemo ipak nješto.

Za vrieme reformacije pisalo se svašto i svakojako o papah. Prva navala strasti nije u Rimu vidjela drugo van sotonsko gniezdo, iz koga se poleglo sve zlo, što ga je do sada na svietu bilo. Strast se je kašnje slegla, i o papah se počelo drugčije suditi. Danas samo nješto vriedniji protestant o nizu papa, u kom su toliki svetci, toliki i na svjetsku sudeć velikani, govori dostojno, ako i iztakne ljudske pogreške pojedinaca. Naš Živković ne misli tako, kako se vidi ne na jednom samo mjestu njegove knjige. Papam je veli Ž. *gospodstvo i vasionska vlast bila glavna, a čistota vjere sporedna stvar* (str. 69). *Episkop rimski prisvajao je sebi i to pravo, da je on . . . i nad samim Hristom* (str 76); zahtjevi *rimskijeh episkopa neumjestni su i duhu hristove nauke sa svim protivni, kojih crkva nije htjela nikada odobravati niti priznati* (str. 77). *Svjetska vlast i bogatstvo zanijelo je papama pamet, pa oni mjesto da se odlikuju hrišćanskom vrlinom i smirenošću, padaju u razna nevaljalstva* (str. 83). Dalje nam se pre-

birati neda. I ovo je dosta, da se vidi, kakav je sljedbenik Ž. onih iztočnih otaca, koji podpisaše Hormisdinu formulu i onih, koji ju u VIII. obćenitom saboru obnoviše, veleći: *in sede apostolica immaculata est semper servata religio;* u apoštolskoj stolici da je *integra et vera christianae religionis soliditas.* Dosta je i ovo, da se vidi, kako Ž. poznaje iztočni obred, koji prvenstvo Petrovo i njegovih nasliednika preliepimi naslovi izražuje. Dosta je i ovo, da se svatko uvjeri, kako je Ž. oči zatisnuo istini, samo da s njegova pera kapne u mlada srdca što više mržnje na „episkope rimske“ i na „rimljane“, koji štuju takve ljude, koji da se u opreku stavljaju s cielom crkvom; pak on, član crkve, koja tamom zaboravi prikrivati mora premnoge službenike svoje, o čem nam i sam podaje primjera u svojoj knjizi (str. 83. i 123.).

Kad je prošle godine nesmiljena ruka francezkih radikalaca silom izvodila samostance iz njihovih tihih sobica, i u prvoj navali strasti htjela, neka ne bude samostanskoga života, gdjegod se francezka zastava vije — sviet je željan bio znati, što li će vlada s onom četom sluga božjih, koji po zemljah divljih, neuljudjenih naroda siju sveto sjeme Rieči Božje; koji ostaviše svoju kuću i kućište, svoj rod, svoje prijatelje, da budu otac i majka narodu zapuštenu, dà prezrenu. U prvi se mah sviet začudio, kad se je reklo, da je i tim samostancem, gdje ih je u družtvu, kraj. Nu minulo nješto strasti, počelo se ozbiljnije misliti, pak se prenagla rieč opozvala, i po misijah slobodni su i neautorizovani redovi. Toliko je uplivalo djelovanje njihovo i na isti radikalizam francezki.

Nu naš g. Ž. drugo vidi u toj četi. Ne napisa doduše, da i oni imadu „vlastoljubnu namjeru: da se pokori iztočna crkva“, za čim da se išlo krštanskimi ratovi (čujte taj razlog, koji ga do sada čuli niste, str. 111), ali su silnici, koji nasilno obraćaju divljake (ibid.), radeći, kako je „crkva zapadna radila i inače, koja se širila gotovo jedino silom oružja! (ibid.) sliepo su oružje rimske crkve, koja ruši mir i medju tamošnjim sljedbama, kako je i inače često naruši vala mir drugih crkva (str. 142).

Kad su na čelu ovakve, nasilne, samoljubne crkve ljudi, koji se i nad Krista dižu, e on da je i nauka te crkve nakaza, onda su njeni redovi, njene raznovrstne ustanove prava sablazan. I piše o njih tako Živković, makar je napisao veliku laž. Luteru bi zaigralo srdce, da uzčita danas Živkovićevu oznaku oprosta: da je „prodavanje oproštajnica za gotove novce“ (str. 112); da je prodaja opraštanja griehova za gotove novce (str. 114 i 116). A natječuć se g. Živković s Luterom u oznaci indulgencije hoćete li se čuditi, što je i nadkriliti hotio neprijatelje Isusovaca, prostački nazivajuć rad neumornih ovih radnika podlim (str. 143), nje same špijuni, preko kojih su zapadni vladaoci i pape postizavali svoje častoljubne i koristoljubne namjere.

Vrstan ružiti, što je tudje, i u tu se svrhu služiti lažju, slab je pisac, kad mu je braniti svoje.

Bolni se posmjeh izvine čovjeku, kad niže dokaze tobož dogmatske proti Petrovu primatu (str. 77., 78. i 79.), još sladje bi se nasmijao njekadanji patrijarh carigradski Ciril Lukaris, a Döllinger bi se svakako iz starokatoličke sinode obratio na g. Ž., kad bi dočuo, kako on tumačiti znade rieči sv. pisma. (Hrv. uč. br. 8.). Nu neistina mora se zaplesti. Uz sve svoje dokazivanje on nije mogao poreći, da su se ne samo istočni biskupi i patriarsi u obće, nego da su se baš i carigradski, ti „obćeniti“ patrijarsi takodjer obraćali na Rim. On to izrično spominje i sam za Flavijana (str. 58.), za istoga Fotija (str. 80.). Kako će protumačiti taj pojav, osobito kad se sjeti i one nauke svoje, da su patrijarsi bili u svojim predjelima sasvim nezavisni od drugih patrijarha (str. 73.), dakle dosljedno i od patrijarha rimskoga? Pozivati se na puki običaj (str. 80.), izticati tek njeke vanjske okolnosti grada Rima znači pisati i govoriti onim, koji misliti neznadu.

A za ovakve kano da je i hotio pisati. Znajući da takvi, čim list preokrenu, zaborave odmah, što su prije čitali, zaboravlja i on prema koncu knjige, što je u sredini pisao. Kad čitaš, kako osudjuje one poglavare državne, „koji bi kao ono neznabožački carevi — koji su bili i državni i vjerski načelnici i vlastnici — po nekad polakomili se i na vlast crkvenu, pa htjeli da budu mjerodavni i u onim predmetima, koje jedino crkvena vlast može rješavati“ (str. 52.), kad to čitaš, onda baš željno prebireš knjigu, da vidiš, što govori o sadanjem odnošaju države prema istočnoj crkvi; kako prosuduje položaj cara ruskoga prema tamošnjoj crkvi. Čekajuć dočekat ćeš odgovor, ter misliš da ga čitaš iz knjige tiskane u vrieme, kad je Josefinizam u podpunom cvietu bio. U knjizi crkvenoj riedko ćeš gdje naći jasno izrečeno, da država ima pravo placeta, kako tu. Čujte: „Kaošto je u svima državama običaj, da se zaključci crkvenijeh sabora i naroda mogu obnarodovati i imati zakonitu vlast, ako je iste potvrdio i državni poglavar(?!), tako je to pravo sebi pridržao i ruski car, a pri tom uzeo naslov zaštitnika i čuvara dogmata i vjere pravoslavne“ (str. 1 38.).

Nu ne čudite se tomu protuslovju na tolikom razmaku prostora. Dobar je g. Ž., pak će vam pokazati, da si i na istoj strani znade protusloviti. On nam znade pripovjedati, kako su rimski pape slovenskim apoštolom preprjeke činili (str. 45.); kako Rimu nije godilo djelovanje njihovo u Moravskoj (str, 48.); kako pape nemilovahu slovenske rieči (str. 45.) — a sve to kazuje zato, da nam njekoliko redaka niže uzmogne kazati, kako su Ciril i Metodije, priznavajući papu kao glavara crkvenog u onim krajevima . . . otišli u Rim, gdje ih sa osobitim počastima i slavom dočeka papa Adrijan II. . . ., koji odobri svu njihovu radnju u pogledu i nauka i jezika crkvenog, šta više posveti Konstantina pod imenom Kirila za vladiku i preporuči

im, da i dalje nastave svoje bogoljubno djelovanje (str. 46.).

I ovakva se knjiga daje školskoj mladoži u ruke! Knjiga, koja mladež može naučiti, kako će uzkipiti što žešćom mržnjom na inovjernike, naročito na katolike; koja joj i o vlastitoj vjeri podati može tek nejasne krive i protislovne pojmove, te malo po malo iz mladih srdaca izbrisati svako vjersko osjećanje! Mi ne možemo vjerovati, da je krajiška vlada mogla dopustiti, da se ovakva knjiga uvodi u škole. A ako nije vladom dozvoljena, kako se može trpiti? Zna li za nju ravnateljstvo? Je li što učinilo, da smutnji bude kraj? Sve su to pitanja, na koje svako rodoljubno srdce traži jasan odgovor. Koliko se ne tužimo na nesporazumak, na njeki antagonizam medju dvjema granama istoga stabla u narodu našemu? Koliko se ne napisa već, kako nam to samo škodit može! Badava nam sve to, bude li se gledalo zadajat mladež fanatizmom, koji samo mržnjom kipit može. Što je vjerskih knjiga za katolike po naših školah, što je naročito povjestnica, neka nam se kaže, govori li se ondje onako prezirno o poglavarih crkve istočne; ima li ondje rugalica vjerskim načelima njihovim? Odkud dakle povlastica istočnjakom? Zar može njim dopušteno biti, poslužiti se i neistinom, samo da se ocrni protivnik? Posljednih godina imali su doduše naročito u školi raznih povlastica, nu na ljudsku sudeć može li manjina uživat kakvu povlasticu većini na uštrb? Mi ne tražimo posebnih povlasti za sebe, ali možemo očekivati, da se ne dopušta vriedjati najnježnije naše čuvstvo, pak još načinom, kako se to čini ovom knjigom, školi namienjenom. Uzdamo se, da će krajiška vlada sama to prepriečiti, na što će ju u potrebi sigurno sjetiti i naša duhovna vlast.

---

## Dopis.

Iz Brinja. *(Moderni učitelji.)* Dobili smo ove godine u mjesecu siečnju novog učitelja, koji je svršio višu učiteljsku školu u Beču. Čovjek visoko naobražen, znanjem pune glave, opojen valjda duhom nekršćanskim, koji do crkve niti crkvenih obreda malo drži. Učitelj kao prosvjetitelj naroda, koji u svem i svačem puku i djeci školskoj prednjačiti mora nepokazuje toga u nijednom pogledu. Crkva mu smrdi kao vragu tamjan, jerbo ga nije u crkvi viditi, a po tom nemože niti reda u crkvi medju školskom djecom uzpostaviti, nego djeca u crkvu dolaze i u crkvi se drže kao stado bez pastira.

Djeca se školska prije Uzkrsa izpoviedaše, a njekoja se i sada poslje Uzkrsa izpovjedaju. Neima nikada toga gospodina učitelja imenom Petra Galovića s djecom, da jih privede k svetoj izpovjedi i pričesti, nego uvjek sama kao stado bez pastira tumaraju. Bez ikakvoga reda i pristojnosti djeca k tom svetom činu dolaze, a gospodin učitelj bez ikakvog posla i bez ikakve zaprieke, koja bi mu na putu stajala da u crkvu nedodje, kod kuće ostaje.

Svih uzkrsnih blagdana nije toga gospodina u crkvi bilo, nego samo kod kuće sa čibukom u zubih. Na veliki petak kad se najveća pobožnost čini, bila je procesija kod koje je množina puka i školske djece pristvovalo, ali gosp. učitelja našeg nije viditi bilo. Na veliku subotu kod uzkrsnuća nije ga takodjer bilo; narod se obazire hoće li odkuda učitelj niknuti, da ikakav red med školskom djecom uzpostavi. Neima ga. Poznato je dobro, da osobito na taj dan i veća gospoda od oblastih prisustvuju i prisustvovati moraju; ali učitelj Galović nije taj, koji bi tada i zavirio samo u crkvu. Prodjoše i oba dana Uzkrsa, ali i opet nije gospodina učitelja, akoprem je liepo vrieme bilo, koje je svakoga čovjeka vuklo da iz kuće izadje, a dani su takovi, da čovjek tada i neima kuda da ide, nego u crkvu. Nije toliko za čudo što učitelj kao mužka glava tako malo do crkvenih obreda drži, nego je veće čudo što učiteljica Anka Prebog u samostanu za takovu izobražena crkvene obrede pod noge baca. Djevojčice njezine nikada k ispovjedi po njoj dopeljane nisu, nego kad pred tielo Spasitelja dolaze, neuljudno se ponašaju, smiju i larmaju.

Crkva je onaj stup, koji drži da ljudstvo nepropada u skrajnu nemoralnost, oplemenjuje čovjeka i čini ga, da se od nieme životinje razlikovati može; pa kad se tako od učiteljstva crkva i njezini obredi štuju, koji u svem i svačem narodu prednjačiti mora, što će onda moći činiti prosti puk, koji neima izobraženja, nego ga više primjer drugih nuka na ono što je kršćaninu potrebno.

Dobro bi bilo, da i c. kr. glavno zapovjedničtvo proti tomu strožije mjere preduzme, pošto je i tako od istog izašla naredba o polazku crkve i prisustvovanju kod izpovjedi osobito učiteljâ.*)

Crkveni odbor.

---

*) Neredi ovdje iztaknuti toliki su, ter moramo dopisnikom svu odgovornost ostaviti. Ostavljajuć javnomu sudu ovakvo djelovanje učiteljskih sila, ne znamo, tko nadzire taj rad, i je li nadzorničtvo nadležnim krugovom to točno opisalo? Da se to znade na višjem mjestu, mi držimo, da bi se našlo nemaru lieka. Ur.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 20.** U Zagrebu, 19. svibnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Njekoliko godina kašnje, naime godine 1357., kada mu se činilo, da mu nepreostaje ništa drugo željeti van Carigrad, i kada se je pripravljao, da to izvede, počme s nova pokazivati želju za tim, da postane katolik. Bilo mu do toga, da stupi u rodbinstvo s kućom francezkom te pošalje u Francezku izaslanike, neka bi kćer kralja Ivana njegovu sinu izprosili za ženu; nu nepostigavši toga, jer je ona bila katolikinja, te ju shismatiku nisu htjeli dati, prečinjao se kano da hoće postati katolik, da tu zapreku odstrani. A i do toga mu je puno bilo, da Ludvika kralja ugarskoga zaustavi, koji je bio spreman da na nj udari, izticajuć stara prava na Srbiju. Uz zaštitu papinu nije se Urošu bilo bojati ugarskoga oružja. Znao je nadalje Stjepan, kako Turci, barbarski taj narod azijatski, s težkom mukom od križarnih vojna zaustavljeni, prieteći se stoje na evropskih granicah, i kako kršćanske države, bojeći se budućnosti, stupaju u savez, da uzmognu odoljeti novoj pogibelji; i zato je on ne samo želio, pristupiti u taj savez, nego mu je htio biti glava.

Sve to po papi postići nadao se Uroš IV., pa zato oko godine 1354. pokazivao se više no ikada sklon katolikom te držao na uzdah a i kaznio, kada je trebalo, heretike i shismatike, koji su ih uznemirivali. Njeki bjesni neprijatelji katolika, upotrebivši čas, kada je kralj drugdje boravio, nahrupe iznenada u njeki manastir, protjeraju iz njega latinske monake, a uvedu unutra monake shismatičke, i ovi uz običajna varava obećanja i lukavštine, jedne katolike zavedu, druge pako silom natjeraju na shismu, silujući jih, da od shismatika primaju sakramente. Na to se Dominik, nadbiskup barski, pred kraljem potuži, i ovaj prisili grke ne samo na to, da onaj manastir povrate, nego i na to, da povrate i crkve, sgrade i dobra, koja su katoličkomu kleru oteli, pače on ustanovi zakon, i pokriepi ga veoma težkimi kaznami, da se u buduće nitko neusudi, budi kvar praviti latinjanom ili ih uznemirivati, budi vriedjati ma samo riečmi njihove svećenike, kojim podieli veliku slobodu, da na svakom mjestu obavljaju svoje bogoslužje i svoje obrede te propoviedaju svoju vjeru. Glede onih, koji su zavedeni ili prietnjom prisiljeni prešli na shismu, zapovjedi, neka im se pusti sloboda, povratit se u rimsku crkvu.

U ono vrieme bio je apostolski vikar u Srbiji Bartolomej, biskup trogirski; Uroš IV. pozvao ga k sebi, te ga skupa sa vrhovnim sudcem Božidarom, sa svojimi poklisari i prokuratori Anastasijem Cefalijom i Damjanom kotorskim poslao k papi Inocentu VI., neka bi u njegovo ime zatražili uniju sa rimskom crkvom i vrhovno zapovjedničtvo savezničkih četa proti Turčinu. Prokuratori kralja Stjepana predstave se papi, i ovaj ih okružen kardinali primi, oni pako uruče mu kraljeva pisma i razlože mu, kako Stjepan goruće želi, da ga papa opet blagoslovi, i kako on „priznaje rimo-katoličku crkvu kano majku naučiteljicu i gospodaricu svih kršćana, rimskoga papu pako kano otca i naučitelja, kano pravoga namjestnika Kristova i nasljednika blaženoga Petra, poglavice apostolskoga.“ Osim toga obećaše u svoje i kraljevo ime ti prokuratori, da će on uviek ostati čvrst u iskrenoj vjeri i u jedinstvu s crkvom, kano i u poslušnosti napram rimskomu papi i njegovim zakonitim nasljednikom, te neće dopustiti, da bude u cieloj državi kakav crkvenjak ili lajk, koji bi se usmjelio s nova krstiti latinjane ili druge vjernike ili im s nova sakramenat potvrde ili s nova drugi koji sakramenat

podielivati, koji se nesmije opetovati, kano što su to Grci s latinjani činiti običavali; napokon obećaše oni u ime kraljevo, da će izvršiti zapovied već izdanu shismatikom i heretikom, da se vjernikom, koji su na to imali kanoničko pravo nepovriedjeno i u istinu povrate sve crkve, na koje god su oni navalili, posjeli ih, te jih proti pravednosti ma u kojem mjestu države još sada posjeduju, izuzevši samo šest manastira, koji se onda bez pogibelji nebi mogli svojim opatom predati, nu koje prokuratori kraljevi drage volje rukam papinim povratiše.

Sve to Inocenta VI. veoma razveseli, i on dne 29. kolovoza godine 1354. odgovarajuć kralju zahvali mu se za sve, što god je učinio i obodri ga, neka uztraje na dobrom putu, te mu obeća, da će mu poslati kriepostnih i učenih ljudi, koji će mu pripomoći, da se puk privede k istini.[1])

Dne 24. prosinca iste godine odgovori papa Urošu IV. na pitanje stavljeno mu preko Bartolomeja biskupa trogirskoga. Bartolomej reče papi, da kralj „sažaljujuć uz veliko učešće iztočni narod izložen progonstvu i težkim mukam, kojimi ga nečovječna jarost turska sveudilj tišti, ćuti, kako mu gori srce od revnosti i želje za tim, da izbriše sramotu nanesenu od onih gazitelja imena kršćanskoga te iztriebi sa zemlje vjernika onaj nevjerni narod, i zato moli, neka bi ga crkva imenovala glavnim zapovjednikom savezničkih četa proti Turkom, da uzmogne iz ralja turskih, tih pravih grabežljivih vukova, iztrgnuti puk kršćanski te osloboditi vjernike podkučene pod jaram nesmiljena robstva.“ Inocent pohvali toliku revnost i toli gorućn želju za dobrom; uvjeri kralja, da sveudilj moli Boga, neka bi „kralja uzdržao u onom gorućem duhu, u onoj čistoj vjeri, u onoj iskrenoj pobožnosti, neka bi mu podielio dug život, tako da on poslie boja Gospodnjega, kojemu kani posvetiti jake svoje mišice, uživa slavan mir, te dobije od Boga, da svojim sebi podvrženim narodom tako upravlja, da poslie ovoga prolaznoga putovanja bude vriedan s istim unići u svetu radost pravednikâ.“ Da unapriedi to toli krasno djelo pošalje biskupa iz Trogira i Petra biskupa iz Pattia, neka bi svojim nastojanjem onaj narod priveli k jedinstvu crkve.[2]) O vrhovnom zapovjedničtvu papa jasno nereče ni jedne; nu prije podpunoga sjedinjenja s crkvom nemogaše o tom ni biti govora, a s druge strane bijaše od potrebe sporazumjeti se i sa drugimi kršćanskimi vladari, osobito sa kraljem ugarskim, koji se na to nebi dao lahko skloniti, da prizna za vodju savezničkih četa vladara, o kom je mislio, da bi morao biti njegov vasal.

[1]) Dokumenat VIII.

[2]) Innocentius VI.: Regest. Ann. II. secr. fol. 222.

Svakako ipak prvo što je trebalo učiniti bilo je, kraj učiniti shismi, i u tu svrhu od ljubavi napram Slavjanom odluči papa Inocent pisati istomu patriarhi shismatičkomu Giovannicciu, da ga nagovori, neka bi pomagao kralju u njegovih namjerah glede unije: „Predragi naš sin kralj Stjepan, pisaše on, ćuteć bol nad tim, što su mnogi od njegovih podanika pomoćju sijača smutnje, koji je otac prevare, po staroj shismi odieljeni od crkve katoličke, te gledajuć kako da se pobrine za spas te množine, koja se, nepoznavajući pravoga puta, idući po strmih putevih, strmoglavce upropašćuje te tone poput ladje bez kormilara na uzburkanu moru, zamoli nas, neka bismo u njegove strane poslali bogabojećih i u pravoj vjeri podučenih ljudi, i oni da, iztriebivši korov bludnje i izkorenivši trnje sablazni, posiju sjeme života.“ I izvieštajuć ga o tom, da u tu svrhu šalje svoja dva poslanika, nastavljajuć opominje ga i zaklinje, neka bi „pomislio, da se svatko, jer je samo jedna prava vjera, koja nemože u nijednoj stvari biti sebi samoj nejednaka te ostaje na uviek i nerazdruživo u crkvi katoličkoj, tko god je izvan sbora te crkve, sigurno izvan vjere nalazi, tko pako vani ostaje, nemože biti dionik božje milosti, a po tom nemože dionik biti ni baštine sinova.“ Poslie nastavi: „Pomisli, da osobito na te, koji u stadu Gospodnjem obavljaš pastirsku službu, prem načinom nedopuštenim, jer nisi uljezao kroz vrata, to jest kroz samu crkvu, nego sa druge strane, spada dužnost, spoznavati ponajprije put istine, onda ga čuvati, kada si ga spoznao, te po njem hoditi, da budeš vodja stadu životom, ćudorednošću, naukom, da ga tako dovedeš u život vječni.“ I zato ga opomene, neka bi dostojno primio papinske poslanike i činom pomagao, da se ostvari unija.[1]) Inocent piše svim nadbiskupom i biskupom Rašije, Srbije i Arbanije obznanjujuć jim veselu viest o dobroj volji kraljevoj i nagovarajuć jih, neka bi skupa sa poslanici radili oko spasa naroda.[2])

I velmože opomene pišuć Deanu sebastokratoru srbskomu, Gajicu velikomu logotetu, despoti Olivieru, knezu Prelubu, Grulbu kotorskomu knezu komorniku, Niemcu Palmannu

[1]) Innocentius VI.: Regest. Ann. II. secr. fol. 225.

[2]) Innocentius VI. Regest. Ann. II. lib. 3. fol. 4.

kapetanu štitonoša plaćenih od kralja, i drugim knezovom i velmožam Rašije, Srbije, Arbanije i Slavonije.[1]) Svojim poslanikom Bartolomeju trogirskomu i Petru pattijskomu pošalje svoje naloge i odredbe ticajuće se poslanstva, preporučujuć jim, da popraviti gledaju palu crkvenu disciplinu.[2])

Inocent nije sigurno pogriešio proti svojemu zvanju, niti je propustio, nastojati oko toga i na to goniti, da se žudjeno sjedinjenje države Uroša IV. sa katoličkom crkvom izvede; nu čim je jedan od poslanika došao ka kralju, odmah je spoznao, da je sve drugče. Biskup trogirski morao je ići drugamo; k Urošu kralju išao je Petar iz Pattia, i ovaj, došavši u kraljevsku palaču, sazna, da je običaj, bacit se pred kralja i poljubit mu nogu; on mišljaše, da mu se nije tomu običaju prilagoditi, da neponizi čast poslanika svete stolice. Uroš ga primi okružen svojimi velmožami i dvorjanici; pogled mu strog; poslanika pusti govoriti, a onda mu oholo odgovori; al taj dan bude samo predstavljen. Drugi dan razloži Petar, zašto je poslan, dobije pako takov odgovor, koji pokaže, da se kralj pretvara i da je ohol, jer Uroš počne tako oštro govoriti, te je pratnja poslanikova bila kano mrtva. Nije se ipak kratio i dalje razpravljati; ali što se jedan dan sklopilo, to se drugi dan zabacilo. Napokon kada je poslanik službu Božju obavljao, i obavljat ju dao od svojih po latinskom obredu, dao je kralj proglasiti naredbu, kojom svim svojim podanikom, bili oni plemići ili ne, zabranjuje prisustvovati takovoj službi; koji neposluhne, da će mu dati oči izkopati. Medju ostalimi katolici bijahu na Uroševom dvoru mnogi plemići i njemački vojnici najamnici, kojim je bio zapovjednik Palmann; ti nehtjedoše posluhnuti tu okrutnu i tiransku naredbu; poslanik nastavi služiti misu; sliedeće nedjelje mnogi katolici, prezrievši zabranu, dodju k misi, a medju njimi tri sto Niemaca. Kada se misa svrši, i kralj za to sazna, pun srčbe dade uhvatiti i preda se dovesti sve one Niemce, te ih zapita, kako su se usudili biti nepokorni i „slušati misu njegova neprijatelja.“ Jedan odgovori za sve: „Oni znadu za naredbu; ali se boje više Boga nego njega; poslanika nehtjedoše ostaviti u pogibelji; svi su kršćani i vjerni crkvi rimo-katoličkoj, pa, ima-li volju, oči im izkopati, prosto mu je; spremni su, za vjeru svoju žrtvovati ne samo oči, već i život.“ Uroš, čudeći se toj postojanosti a bojeći se možda i kakove bune, pričini se onda, kano da je htio njihovu srčanost prokušati, pohvali neustrašivost poslanikovu i njihovu, te se prama Petru iz Pattia pokaže promienjenim, izkazujuć mu čast na sve moguće načine. Nu nedopusti, da se više ob obraćenju govori; pusti poslaniku slobodu, da crkve popravlja, nu često mu zasjede stavi, okruži ga pogibelji tako, te je Petar iz Pattia s velikom mukom čitav izašao iz njegove države.[1])

Uroš mišljaše, da mu se više netreba pretvarati; jer imajući Mlečane za prijatelje, nije se bojao Ugarske; i možda je već bio izgubio nadu, da će vrhovno zapovjedničtvo nad savezničkimi četami zadobiti, a velmože shismatički prietili su mu, da će se pobuniti, bude-li se približio rimskoj crkvi. Odprto se pokaže kano neprijatelj katolika, te shismatici i heretici, usmjelivši se više nego ikada, počmu kano divlji biesniti, na ništa se više neobazirajući, mučeći katolike na sve moguće načine; bili su manji brojem, al biesni u mržnji i sada jaki jer štićeni kraljem. Brzo nastane potreba, izpitati način, kako da se tim nesretnikom pomogne, koji su bez obrane izručeni bili sili svojih neprijatelja.

Kralj ugarski, koji je od davna gledao opet se zadobiti starih prava na Srbiju i Bosnu, piše dne 4. lipnja godine 1356. papi, navede mu svoje razloge te ga zamoli, neka bi dopustio, da se propovieda na križarnu vojnu proti kralju shismatiku, i obeća mu, da će Srbiju u svem rimskoj crkvi podvrgnuti. U isto vrieme izda njeku vrst manifesta, kojim proglasi, da „kani opet osvojiti Srbiju, na koju, veli on, imadjahu pravo naši predšastnici, a imamo pravo i mi, nu ona je u istinu u vlasti odmetnika od svete crkve, nevjernih shismatika, preziratelja vjere katoličke“; taj naum, kada bi ga papa odobrio, brzo bi se ostvario.[2])

Papa Inocent VI. i zbilja odobri nakanu kralja Ludvika i blagoslovi ga. Papa mu pisa: „Čuli smo, da ti, jer te bole neprilike, nepravde, uvrede, sramote, koje sveudilj nanose shismatici i heretici u Srbiji i Rašiji i zemljah podvrženih tiranstvu kralja Uroša, sada kaniš te zemlje kazniti svojom desnicom osvetnicom, te se pogazi nevjera heretika i shismatika, a istina katolička da ondje zasja svjetlošću čim jačom“, odobravamo tvoju želju i dopuštamo, da se propovieda na križarnu vojnu.[3])

---

[1]) **Innocentius VI.**: Regest. Ann. II. secr. fol. 226.
[2]) **Innocentius VI.**: Regest. Ann. II. lib. 3. fol. 4.

---

[1]) **Mazzerius**: Vita S. Petri Thomasii cap. III. §. 22. — in **Bolland**, Act. Sanctor. Januar. Vol. II. pag. 998.
[2]) Liber privilegior. Ecclesiæ Romanæ. Vol. II. p. 185 (tajni vatikanski arhiv).
[3]) **Innocentius VI.**: Reg. Ann. IV. secr. ep. 150.

*

Nu kralj Ludvik upotrebi vojsku sabranu te ju podigne proti Mletčanom sbog njihove vječite razmirice sa Zadrom i drugimi zemljami dalmatinskimi; Inocent pošalje zato k njemu izaslanika Bongiovannija biskupa fermanskoga sa oštrim pismom: „Nadasmo se, veli papa, da ćeš desnicom svojom sniziti u Gospodinu neukrotive šije nevjernika i oboriti oholost shismatika, te potištene vjernike osloboditi, koje u Rašiji biesnoća tiranske vlasti muči"; nu ti oružje sabrano proti shismatikom obraćaš proti katoličkim Mletčanom. Stavi mu na srce, da mir načini, i odustane od toga rata.[1]) Ludvik na svoje opravdanje možda navede, da su Mletčani u savezu sa kraljem Urošem; zato Inocent piše odmah duždu Ivanu Gradenigu, da mu naloži, neka bi savez „s neprijateljem katoličkoga imena" prekinuo odmah, ako ga je u istinu sklopio.[2]) Pošalje poslie istoga biskupa Bongjovannija k onomu duždu, da ga sklone na mir sa kraljem ugarskim, a kralju naloži, neka bi se dao skloniti na to, da o miru ugovara[3]); vjernikom u Europi proglasi križarnu vojnu, opominjajuć jih, neka bi pomagali Ludoviku.[4]) Pripovieda se, da je Ludvik onamo otišao i Uroša hametom potukao te ga zasužnjio i opet ga na slobodu pustio, primivši od njega zakletvu, da će katolike pustiti u miru, da će se shisme odreći i vrhovnu vlast Ugarske priznati.[5]) Veli se, da je Uroš poslie, kako je opet dobio svoje kraljevstvo, podigao oružje proti Carigradu te na putu umro. Nu možda se miešaju osobe i vremena. Uroš IV. morade podignuti oružje proti Carigradu, kada se proti njemu ugarska vojska još nije bila sabrala; bilo bi nerazborito bacit se medju dva neprijatelja; podigao je dakle vojsku mjeseca studenoga godine 1355., dopro je tja do granica, a umro je mjeseca prosinca iste godine.[6]) Buduć da njega nasliedi njegov sin, mladić od devetnaest godina, sa materom Helenom grkinjom i možda shismaticom, potraju zla; kralj ugarski. upotrebi sgodan čas toga novoga kraljevstva, uhvati mladoga kralja, te ga, primivši od njega zakletvu vasalstva i obećanje, da će se odreći shisme i da će katolike pustiti u miru, pošalje natrag u njegovo kraljevstvo, zadržavši diel Bosne, odakle je njegov otac bana Stjepana Lina Kotromanovića bio protjerao, i povrativši ju ovomu.

[1]) Innocentius VI.: Regest. secret. Ann. IV. fol. 152.
[2]) Innocentius VI.: Regest. Ann. IV. secret. fol. 153.
[3]) Innocentius VI.: Regest. Ann. IV. fol. 152 et 153.
[4]) Innocentius VI.: Regest. Ann. IV. secr. fol. 163.
[5]) Waddingus: Ann. Minor. ad 1356. §. 6, Vol. VIII. pag. 111. — Martinov (Ann. eccl. p. 296) misli, da se je po Waddingu to dogodilo g. 1359., nu ima krivo.
[6]) Farlati navodi datum XV. Kal. januar. A. 1356.

Sve to, što je, radi-li se o djetetu, prema logičnomu redu dogodjaja, bilo bi težko vjerovati o Urošu IV. starom vojniku, koji se uz vojsku od osamdeset hiljada ljudi, pazećih na njegov mig, nebi dao skloniti na vasalstvo, i koji bi prije, nego bi pošao u Carigrad, gledao da se podigne u svojoj državi.

Kralj Uroš IV. jako je podigao carstvo srbsko, nu on mu je priredio i grob, stranom što je shismatike i heretike štitio, stranom što je pokrajine porazdielio medju velmože. Bratu si Simeonu preda Akarnaniju, da njom upravlja; za branitelje granica postavi braću Vukašina, Ulješu i Vojka; Sriem i Mačvu povjeri Lazaru i svomu zetu Vuku Brankoviću. Te i druge pokrajine tako porazdieljene bijahu uzrok, da su nastale zavisti, ljubomornosti, pohlepe za vladanjem, i to upropasti državu.

S početka, možda za prvo vrieme obećanja dana Ludviku, činjaše se, da Uroš V. nije neprijatelj katolikom; nu na brzo mladići i shismatici svojimi savjeti prevladaju, te progonstvo proti katolikom počme s nova.

(Dalje će sliediti.)

---

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

(Dalje.)

III.

Ako se tim načinom naučimo razlikovati ona dva sebi oprečna, a često medjusobno pomućena elementa, to će nam se vrlo razbistriti stanovište, što ga zauzeti imamo prama prevratu.

U prevratu se miešaju pravedna nastojanja, s kojih je on postao, s onimi zločinskimi težnjami, koje ga vode do krvavog svršetka. Kod tog zatora narodnih sloboština biva, da se zamienjuju obećanja, što ih obriču vodje, i nade onih, koji im povjerovaše, s pravimi ciljevi, što ih ističu, i sa strahotnom obmamom, koji su prevareni.

U Francezkoj je pod konac prošloga stoljeća smieralo obćenito pregnuće tamo, da se odklone zloporabe „stare vladavine" i povrate narodne predaje, koje bi se ipak prema zahtievom nove dobe prekrojiti imale. U izvrstnom djelu: „politička promjena u Francezkoj", uzporedio je pisac u preglednoj slici one želje, što ih je izjavio treći stališ grada Pariza god. 1780. za vrieme skupštine glavnih stališa, s onimi preustrojnimi osnovami, što ih je prije 80 godina predložio Fénelon kraljeviću. Sve se one slažu u glavnih točkah. Ništa se nije tražilo od oboje strane, nego da se uklone sve neshodne ustanove, i uzpostave stare sloboštine. Neka se opet ustroje glavni sta-

liši, u kojih bi bio zastupan narod po zastupnicih svake treće godine biranih; neka se izvede, koliko je najviše moguće, decentralizacija, i oživi samostalnost pokrajina i občina, te uprava neka se prenese na pokrajinska vieća; neka bude jednakost u zakonodavstvu, i zakoni te običaji neka se kodifikuju; neka se izreče jednakost u pravosudju, i dokinu povlastnički sudci; neka se suze zloporabne povlasti plemstva i uvedu službe, u kojih bi ono moglo doći do častih svomu stališu primjerenih; napokon neka se udieli sloboda svećenstvu u području duhovne vlasti, nu zato da se odreče neke česti svjetovnih povlastica. To bijahu prave želje Francezke god. 1789., a te želje za cielo ne imaju u sebi ništa, što nebi bilo pravedno. Da bi se bile ove izvesti mogle, kao što bi ih u istinu bio izveo učenik Fénelonov pače prije, nego li su sastavljene bile, imali bi sad u Francezkoj pravu obnovu u mjesto razora, koji je sve izvrnuo. Pak ne samo, da se načelo kršćanskog reda ne bi bilo uništilo, ono bi procvalo još veličanstvenije, nego li je kroz pet stoljeća procvasti moglo: Francezka bi se tim vratila na stazu, što joj je Ljudevit sveti otvorio bio.

Ali ova obnova protivila se je onoj svrsi, što si ju je predstavila protukršćanska stranka. Slobodni zidari s nova ustrojeni u svojih ložah kao sljedba zaključiše, da se pokret, imajući za cilj odstraniti zloporabe iztičuće iz povriede kršćanskoga načela, okrene na prevrat kršćanskoga reda. Da to postignu, izvraćaše smisao rieči, učeći da nije sloboda, oprostiti se veriga, što te sapinju u vršenju prava, nego da je sloboda nijekati prava božja, koja su ipak jedino jamstvo za sva druga; vlast prozvaše despotizmom; mjesto jedino koristne i prave slobode, koju bi uživao pojedinac, obitelj, občina, ciela zemlja, nudjala se je narodu kao jedini najuzvišeniji cilj svega čeznuća njeka tobožnja suverenost, koja bi opet samo tomu služila, da se jednoj središnjoj skupštini podieli pravo, neka svoje suverene izbornike ugnjetava. Ovaj novi suveren, koji je tim manje bio odgovoran, čim je iz više glava sastojao, imao je vlast kamo više samovoljnu nad imetkom, obitelju, občinami, družtvi, nad tielom i dušom gradjana, nego-li su si ju ikad najabsolutističniji monarke umišljali. Po tom je postao cesarizam mnogo silovitiji što je oblik svoj promienio. Pošto je zanijekao božanski izvor vlasti, razorio je jedino uspješno poručanstvo slobode; te malo za tim naučiše zlorabljenu Francezku dobro poznavati, što je prevrat: one zatvorene crkve, ukinuti uzgojni zavodi, zaplienjena dobra; u tamnice pobacani, i na guillotinu vučeni svećenici, plemići, gradjani svakog reda, neizuzev ni iste prevratnike.

Od onda kušalo se, da sviet taj nauk zaboravi; i danas se još ništa nepropušća, da opet oživi komešanje, po kojem je ta sljedba jedina postigla svoju sreću. Želi se i opet, da bi pod prevratom razumievala se težnja, ukloniti zloporabe; ali kad se tuj spomene protuprevrat, tada im ta rieč znači koliko uzpostava „stare vladavine.“ Ovu bezobraznu okorjelost laži valja postojano pobijati nepobjedivom istinom. Mi moramo opet i opet naglašivati, da prevrat mrzimo ne s toga, što je srušio „staru vladavinu“, nego što ju nastavlja upravo u najomraženijih zloporabah; te što više i to načelno prezire svaku pravu slobodu, nego-li ju je ona ikad prezirala. Dà, u prevratnoj teoriji Rousseauovoj i njegovih današnjih pristaša nalazi se više samosilničkog nauka, nego-li ga je itko ikad prije izticat usudio se. A taj nauk mrzimo mi iz sve duše toli u ime ljudskog dostojanstva, koliko u ime božanske istine.

(Dalje će sliediti.)

---

## Marija Bistrica.

### I.

Za gorami u zabitnom kraju, u hrvatskom Zagorju leži mjesto po sebi skromno i maleno, ali dugo već daleko čuveno, jer iza medja domovine naše hodočasti već stoljeća i stoljeća onamo kršćanski puk. Što ga vabi onamo? I tu je jedno sielo od starine zagovornice kršćanske, kraljice nebeske. Tri su glavna druma vodeća u to mjesto; jedan sa zapada, kojim se dolazi iz cieloga Zagorja, preko gore Ivanšćice, mjesta Krapine i od Sutlje; drugi vodi s juga, i taj je nov, iz posavske doline, a treći iztočni od svih podravskih strana.

Negledeć na težkoću trudna putovanja, koje obično pada u ljetno doba, kad je žega sunčana najjača, ostavlja pobožni narod kuću i kućište, te putuje više dana iz najodaljenijih predjela domovine naše, a i iza medja njezinih, da traži utjehu bolnu srdcu, da nadje lieka ranam duše svoje, i da se smjerno zahvali na vrhunaravnih dobivenih već darovih milosti.

Pod zastavami, uz milozvučni piev i glasnu molitvu približava se sviet sa svih strana u velikih procesijah k humku, na kojem se diže moćan toranj sa slikom B. D. Marije na vrhu. Jedva ga opaze željne oči, kad se spuštaju koljena na sretno tlo, na kojem si je odabrala mjesto časti i milosti svoje Kraljica svih Svetih.

Pred skrušeno pobožno stado izadje revan pastir, te ga u duhovničkom ruhu vodi uz pratnju zvonova pred lice majke svih kršćana. Tamni starinski kip čudotvorne Majke Božje izvisio se u nakićenu srdcu na velikom žrtveniku; pred njim pada ničice narod na tisuće, mužko i žensko, malo i veliko sklapajuć ruke i vruće molitve šaljuć k priestolu, na kojem sjedi kraljica angjeoska, a iz tisuće grla razliega se u crkvi i oko nje glas: Marijo! U to se duhovnik i na prodikaonicu popne, pak nabrajajuć milosti, koje se ovdje diele, otvara pobožnoj grudi uzvišenom rieči kršćanskoga propoviednika vrelo suzam, kojimi se pere skrušena pokornika lice pred licem Kraljice bez grieha začete.

I eto jurve kleči svekoliko skrušeno stado uz mnogobrojne duševne liečnike, koji vlašću sebi povjerenom karajuć lieče, liečeći odvezuju spone i okove griešne,

da se narod okriepljen svetim otajstvom pričesti slobodan i veseo u miru s blagoslovom Božjim vrati svojoj kući.

Tko je gledao sveti taj prizor, koji se više puta u godini a od mnogo stoljeća amo jednako ponavlja, da je tvrdji od živca kamena omekšao bi se i suzom na oku ne može dosta zahvaliti dobroti Božjoj, koja na tako neznatnu mjestu tolika čudesa tvori; ali uzhićen takodjer svetim njekim ponosom baca smjelo oko u tamnu budućnost naroda, koji u burnoj svojoj prošlosti našav u blaženoj zagovornici najveću svoju zaštitnicu, njojzi isto tako svoju sadašnjost kao i budućnost mirnom dušom povjeriti može.

Našom su domovinom prohujile sve bure i oluje, koje su ju stoljeća harale i plienile, te se je otcem našim činilo, da će nestati naroda i Hrvatske s lica zemlje. Ali su knezovi i bani skupili preostali narod pod zastavu, koju je riesila čudotvorna slika B. D. Marije, te su stotinu puta pod tim stiegom odbili neprijatelja od medja, izagnali ga iz zemlje, uništili ga i oteli mu roblje. Taj pobjedonosni stieg se je vijao u Jajcu, Bihaču, Sisku, Kisegu, Sigetu, Zrinju i drugdje, kud su Hrvati vojevali za krst častni i slobodu zlatnu.

Tako je B. D. Marija jednako od starine utješiteljica, zaštitnica i pomoćnica pojedinim biednikom, kako cielim obiteljim, a u vrieme obćenite nesreće i pogibelji svega naroda hrvatskoga. Pa stoga su se natjecali zahvalni za primljenu milost i zaštitu i pojedini ljudi i obitelji, stališi i gradovi čineć zadužbine i polažuć darove na žrtvenik velike naše zagovornice.

Prije mnogo stoljeća stajaše na humku bistričkom drvena crkva sa priprostim kraj nje stanom župničkim. Taj priprosti hram i stan podigoše, kako pripoviedaju otci naši, nebeskoj Gospi, pošto je dugo vremena danas još živući čudotvorni kip B. D. Marije za haranja i plienjenja turskoga na istom mjestu sahranjen bio. Zadužbinami zahvalnih otaca naših sagradiše prije jedno 300 godina dostojniji hram Blaženoj Djevici, koji u glavnih svojih temeljih i nacrtih još danas stoji. Ali je djelo imalo biti bogato uriešeno, što se nije moglo umah dovršiti. Tečajem dakle vremena, po prilici od jedno 100 godina dogradjivano je i radjeno oko crkve i nuzgrednih joj zgrada, koje su ju naokolo okružavale, te je valjda to za ono vrieme i prema tadanjemu ukusu sjajno djelo bilo gotovo prije jedno 100 godina. Od onoga vremena tečajem 100 godina nije se oko crkve i njezinih ograda do neznatnih popravaka ništa radilo.

Vremena su jurila preko Hrvatske i njezina naroda zla i dobra, a narod je hrlio jatomice svake godine k majci bistričkoj te je maleni svoj darak na žrtveniku joj ostavljajuć mislio na sudbinu njezina hrama, koj je kako svako ljudsko djelo s vremenom stario i trošan bivao. Tako su se s vremenom pokazali i veći popravci nuždni, a za naših vremena doživjela se je ta mnogim njekoć troškom ali lošim ukusom podignuta gradnja tako, da je jurve pokojnomu župniku i brižnomu skrbniku oko njezina boljka, Mirku Tumpiću ozbiljna postala namjera, da se opet jednom cieli ustroj gradnje temeljito popravi. Deset godina se je mislilo i smišljalo, što da se učini s hramom Marije bistričke, ali do konačne odluke nije došlo za života toga župnika i opata.

Njegov nasljednik, mlad jošte i gorljiv za boljak povjerene si svetinje narodne prione žarkom ljubavi oko nastojanja, kako da se već jednom pokrene na svih stranah nuždan popravak crkve. Sredstva je bilo k tomu, ali se opet više godina nije došlo do izvadjanja, budući se je izticalo više toga, čemu bi se bilo htjelo jednim mahom zadovoljiti.

Ponajprije je izkustvo učilo, da crkva svojimi prostorijami za ono množtvo, koje se tu na proštenja skuplja nedotječe. Valjalo je dakle gledati, ne bi-li se prostorije dale razmaknuti i povećati. Proučajuć vještaci s daleka i bliza sve te prilike našli su takodjer, da je stara gradnja zasnovana u slogu, što su ga izvadjajuć u pojedinih dielovih po tadanjem pokvarenom baroknom ukusu upravo nagrdili. Crkva, osobito njezina nutarnjost bijaše bogato i velikim za onda trudom i troškom uriešena, ali bez razmjerja i umjetne ljepote. Postaviše dakle načelo, da se kod predstojeće temeljite obnove crkve i njezinih ograda gleda na oboje: kako bi se po mogućnosti razmaknule prostorije njezine, i da bude gradnja prema svomu slogu strogo i ukusno izvedena.

Tečajem priprava nastadoše za tu obnovu ciele tri osnove. Prve nacrte napravio je arhitekt Perjatl, rodom Slovak od firme Renko Karoli u Pešti god. 1875. Ta osnova u sebi liepa nije se mogla prihvatiti, jer se osnovatelj nije obazirao na arkade, koje su se s crkvom morale popraviti, pak što nije gledao crkve povećati. Druge nacrte osnovao je domaći arhitekt Antolec god. 1877. Po toj osnovi bila bi crkva dobila dva tornja i razmaknula se u vidu križa za jednu ladju. Ali bi se po njoj bio morao župnički dvor bar djelomice rušiti radi premalena prostora, na što se nije moglo pristati. Treću osnovu nacrtao je god. 1878. H. Bollé, poslan na Bistricu po arhitektu i obnovitelju bečke stolne crkve Fr. Šmidtu, koji je bio umoljen da napravi osnovu za popravak. Ta osnova bude i prihvaćena po duhov. stolu i mjestnom župniku.

(Konac će sliediti.)

---

## Viestnik.

Zagreb. Kako nam pišu iz Rima, kada je sv otac dočuo, da se pripravljaju hodočašća za 5. srpnja o. g. iz katoličkih slovenskih zemalja, naloži kardinalu Ledochovskomu, da se pobrini za liep doček hodočastnika. Po nalogu rečenoga kardinala bi sastavljen u tu svrhu poseban odbor, kojega su članovi: O' Callaghan prior sv. Klementa, gdje će se svetkovina obavljati, mons. Toroni ravnatelj rusko-katoličkoga sjemeništa, dr. Przewłocki predstojnik poljske crkve sv. Klaudija, dr. J. Črnčić

kanonik sv. Jerolima i urednik „Osservatora“ rimskoga marchese di Baviera. Toga odbora je predsjednikom o. O' Callaghan a tajnikom dr. Przewłocki. Ovaj se odbor brini za stanove i za druge udobnosti hodočastnika. Želja je sv. otca, da se svetkovina drži u crkvi sv. Klementa i to kroz tri dana, naime 3., 4. i 5. srpnja. U jutro služiti će se služba božja po obredu slovenskom ili latinskom, poslije podne držati panegirik u slovenskih jezicih, a želja je u Rimu da hrvatsko slovo drži preuzv. gosp. biskup J. J. Strosmayer. Dne 5. bit će blagoslovljen temeljni kamen kapeli, koju će sv. otac podići slov. apostolom sv. Cirilu i Metodu. Istoga dana biti će po svoj prilici primljeni hodočastnici od sv. otca u svečanoj audienciji, gdje će uz ostalo biti predane adresse katoličkih Slovena po plemenih. Želi se ipak, da bude uz te i jedna adresa za sve katoličke Slovene i to u jeziku staroslavenskom, koju bi imao predati preuzv. biskup bosanskodjakovački. Hodočastnici imali bi se u Rimu sastati na 1. srpnja. Osim ovih svetkovina pripravlja se primjerena umjetnička zabava, n. p. muzikalna akademija itd. Već ovaj obćeniti nacrt programa koj nam se iz Rima dojavlja, imao bi potaknuti nas Hrvate, na koje se ondje tolik obzir uzima, da budemo kod svetkovine 5. srpnja što mnogobrojnije i sjajnije zastupani.

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. Strosmayer izdao je okružnicu, gdje vatrenimi riečmi poziva vjernike svoje, da se u što većem broju pridiele hodočašću, koje će od nas poći u Rim, poklonit se sv. otcu. Ocrtav vruću ljubav Leona XIII. naprama slavenskomu plemenu doslovce piše: „Ako ima u župah naših imućnijih ljudi, ako ima obitelji imenom, starinom i slavom odličnih, nagovarajmo ih, da ovom prilikom u Rim putuju i tiem sebi i svojim sveti zalog nove slave, časti i blagoslova zasluže. Italija je raj zemaljski pun i naravnih i umjetnih dražesti; a Rim punim pravom od pamtivieka do danas vječitim gradom nazivaju, jer je najljepši i najznamenitiji grad ovoga svieta, u kom se oku čovječjemu skoro svakim korakom upravo divne i čarobne slike staroga i novoga svieta predočuju: tuj su grobovi i ostanci svetih apoštola Petra i Pavla; tuj imamo i mi južni Slaveni naš narodni zavod i našu veleliepu crkvu svetoga Jere; tuj je namjestnik Isusov i vječiti baštinik svete njegove ljubavi, koji jedva čeka da nas u naručaj svoj primi i da nas iz svega srdca blagoslovi; tu je crkva sv. Klementa, gdje leži sveti Ciril naš i gdje će se po svoj prilici na dan 5. srpnja o. g. i zapadnim i iztočnim obredom obaviti velika crkvena svetčanost u znak onoga svetoga jedinstva, koje nam Isus Bog i spas naš u evangjelju sv. Ivana na pogl. 17. toliko na srdce stavlja, koje nam sveti Pavao apoštol u divnih listovih svojih toliko preporučuje, i koje je jedini zalog svih onih i vremenitih i vječitih dobara, za kojimi svako plemenitije srdce toliko teži i uzdiše. — Svu Italiju progledati i proučiti, i sve ovo što sad navedoh i sto drugih stvari vidjeti i uživati u družtvu braće jednom vjerom i ufanjem, jednom ljubavju za Isusom i namjestnikom njegovim na ovoj zemlji oduševljene, rajsko će upravo biti vidjenje i uživanje, koje će nam jedva igda druga prilika upriličiti. Meni kada ovo uzpisah još jedno na pamet pade, a to je: da vrieme toga našega hodočašća pada upravo u vrieme jubileja, pak kako bi bilo, da se svi slavenski hodočastnici složimo, da ukupno u vječitom gradu divne bazilike pohodimo i da pri grobovih svetoga Petra i Pavla, i svetih naših Jere i Cirila propisane molitve obavimo, i da se pod misom svetoga otca pape kruhom angjeoskim okriepimo i da svoju jubilejsku pobožnost pod neposrednim blagoslovom i oproštenjem svetoga otca pape obavimo! O prizora svetoga, na kom bi oko božje i oko angjelâ božjih sa osobitom dopadnosti mirovalo! O kako bi pri tom prizoru svaka molitva i svaki uzdisaj naš za nas i sve naše, za jedinstvo crkve božje i svih vladara ovoga svieta pod blagoslovom sv. otca pape plodovitim i njekim načinom svemogućim postao. — Dajte dakle braćo gledajte, da ova ponuka moja po božjoj milosti i po vrućem nastojanju vašem izprazna ne ostane. Ako igda a ono sada ja to iz svega srdca želim, a samo se po sebi razumije, da ja u tom obziru želim narodu našemu dobrim primjerom biti. Još samo jedno. Udes svetoga otca danas je, kô što sam ja već višeputa rekao, sličan udesu Isusa Boga i spasa našega i svetih apoštola, koji su lemozinom živili; današnji pako položaj crkve i svete stolice apoštolske izvanredne troškove zahtjeva za upravu ciele crkve božje na ovoj zemlji; za to vas molim, da i vi sami što samo možete doprinesete k Petrovom novčiću i da vaše pravovjerne, koje je Bog blagoslovio, na to ponukate. Nikad na bolje kamate ne izdadosmo novac naš, jer tiem učinismo Isusa samoga dužnikom našim, koji nam se odužuje, kô što svi znamo, izobiljem darova svete muke i smrti svoje. U ostalom: milost božja neka nas u svem životu našem i u cielom djelovanju našem prati Amen.

— G. Gjuro Dočkal, profesor i nadstojnik na nadb. lyceju promoviran je 11. o. m. na bečkom sveučilištu na doktora sv. bogoslovja.

— Za gradnju nadb. sjemeništa primili smo od: Mih. Gašparlina, duhovnika 15 for. Petra Vlašića, podarhidj. i župnika u Cirkveni 5 for., Josipa Kovačića, kapelana u Gradcu 5 for., Fr. Gjurgjine, kapelana na Voći 2 for. Jučer počelo se je u sjemeništu rušiti. Pratio blagoslov Božji započeto djelo. — *Petrova novčića* darovao je: Fr. Gjurgjina 1 škudu, Jos. Kovačić 1 for.

*Cislajtanija.* Prigodom specijalne razprave o proračunu, kad se je došlo na pučke škole reče zast. baron Dipauli vrlo znamenit govor. Govornik razlaže ponajprije načelne opreke, kako se sve danas shvaća zadaća pučke škole, te navede velik broj rečenica samih doglavnika racijonalističke i materijalističke znanosti, koje osudjuju bezkonfesijonalne škole. Za tim uzme na oko Austriju na pose, te pokaza i rečenicami i činjenicami, da je i tu škola bezkonfesijonala, makar se to gledje na

svaku ruku poreći, pak upita, kako će se slagat monarhija po Božjoj milosti sa školstvom bez Boga. Pokaza za tim na premnoge pojave, iz kojih se vidi, kako škola užasno u razmjerno dosta kratko vrieme djeluje, pak zaište vladu, neka posve prenapravi tamošnje školske zakone. Većina kuće vrlo je povoljno primila njegovo razlaganje. A to i nas može veseliti, jer kašto presadismo k nam dosta kržljavo stablo liberalizma u školi, tako ćemo sigurno gledat i izčupat ga, čim ga ondje čupat stanu. Kad smo znali sliediti u zlu, znati ćemo valjda i u dobru.

*Rim.* Na 3. nedjelju po Duhovih primio je sv. otac francezke hodočastnike u svetčanoj audienciji. Pošto je vodja pročitao adresu odgovori sv. otac francezki. Reče, kako ga veseli, što svake godine hodočaste Francezi u Rim na grobove prvaka apostolskih, jer to jači sve više njihovu vjeru i odvažnost, a kriepi ih u pobožnosti. Za tim potuži se sv. otac na sadanji položaj crkve i družtva u obće, te na nesrećan rat proti crkvi, komu je kobna posljedica ozbiljna pogibelj, koja danas prieti družtvu, jer su uzdrmani temelji javnoga poredka, a narodi i vladari njihovi vide danas tek prieteću si nesreću. A kako bi drugčije i moglo biti, kaže sv. otac, kad je i u obitelji i u družtvih sve to više naraštaja, koji na Boga zaboravlja i komu je nepoznata uzda vjere. Da se tomu zlu doskoči preporuči sv. otac, neka se svi katolici sjedine u molitvi, neka složno i srčano brane najveće interesse vjere i družtva, te spomene, kako osobito revnovati moraju kršćanski uzgajajuć mladež, radeć o ćudorednom vladanju radnika, nastojeć svakim zakonitim sredstvom da katolici opet u svih zemljah dobe pogažena prava svoja. Neka gledju, da se razšire što dalje dobra načela, pak se u srce zaviri lažnoj znanosti, koja je koren nevjeri i pokvarenu životu. Za tim reče njekoliko osobito zanosnih rieči Francezkoj. Ona da je najstarija kći sv. crkve; u njoj je još uviek bogata poklada krieposti, plemenštine, vjere; njezini biskupi jednodušno i odvažno brane vjeru i spas duša, kadgod je potrebno, ne gledeć pri tom na nikakve zapreke; njezini svjetovnjaci glasno izpoviedaju vjeru svoju, te svoju ljubav i vjernost prema crkvi, za koju se nežacaju nikakve žrtve. Gledeć na sve to, on se nada za Francezku mnogo, znajući, kako je providnost ne jedanput samo snažnu ruku zemlje ove upotrebila, da obrani crkvu, i kako je tu zadaću svoju izvršila Francezka uviek i na svoju sve to veću slavu. Na koncu izrekne sv. otac vruću želju, da bi se sadanja Francezka vjerom svojom pokazala vriednom prošlosti svoje, sjećajući, kako su nevoljno svršili premnogi narodi, kad su se odvinuli od crkve, ljubežljive ove majke i najveće dobročiniteljice svih naroda. Da izprosi što veću pomoć s neba sadanjim revnim pobornikom za stvar svetu blagoslovi sv. otac odlične hodočastnike.

*Ruska.* Sve viesti o ustavu u Ruskoj bile su prerane. Koliko se je prije govorilo o liberalnosti carevića, danas se još više govoriti može o absolutisti, Aleksandru III. O ustavu on ni čuti neće. Uzdajuć se u Boga, od koga da mu je vlast, i pozivajuć seljačtvo u pomoć, on kani samovlastno ravnati državom. Njegovi ljudi i on najbolje će dakako poznavati okolnosti zemlje svoje, pak je stoga prenagal sud onih, koji u sve grlo viču na taj najnoviji proglas carev. Tà ustav nije ni drugih naroda toliko usrećio, pa kako da se to misli baš za narod ruski. Drugrh ima načina, koji će uroti prije doći u trag. A čini se da se na taj put skreće. O čem se prije ni mislit smjelo nije, danas se i dogadja: katolički biskup dobiva od cara ruskoga Stanislavov red. Prije se gonilo biskupe katoličke s njihovih stolica — a danas se spremno dogovara, kako bi se izpražnjene stolice popunile, a crkvi katoličkoj slobode vjere dopustila. Istina je, dogovori dovršeni nisu, ali se iz svih znakova vidi, da će na skoro dovršeni biti. Načelno su, vele, obe stranke složne, pak bi se prigodom svečanosti Cirila i Metoda u Rimu mogao proglasiti i uspjeh dogovora, kaošto i uzpostavu hierarhije u Bosni i Hercegovini. Dao Bog!

---

**Knjižtvo.** Ne ima tomu dugo, broju Kat. Lista pod naslovom „Knjižtvo" uvukle su se sliedeće tiskarske pogrieške: Jais, molitvenik, prosti vez ne 30 nov. nego 20 nč. (*10 nov. manje, nego Mučnjak-Senftleben-ov*), platno sa zlatne 60 nov.. nego *50* nov., (*10 novč. manje, nego Mučnjak-Senflebenov*). Cvietnjak, zabavnik od god. 1880., prosti vez ne 38 nov., nego *28* nč., zlatorez ne 50 nč., nego *45* nov.: Slike iz krvatske i slovinske poviesti od J. Tomića broš. ne 40 nov., nego *30* nov. Tri su nas važna razloga potakla, da snizismo molitveniku Jaisu, toliko već godina obstojeću cienu. Prvi je od tih, svim već poznata, — Sljeparija knjižare Mučnjak-Senftleben; drugi, da ovaj toli liepo sastavljeni molitvenik i za mladež od prieke potrebe, čim više i brže se razširi medju mladeži i narodom; treći opet, jer smo nakani čim prije izdati drugi molitvenik u koj ćemo umetnuti rimski katekizam s nekojimi još dopunci. Da to pako izdanje čim savršenije i točnije ugleda svjetlo, obraćamo se na V. gospodu župnike, da nam pri sastavku katekizma, koj će odgovarati svrsi i potrebi naroda, — praksom svojom u pomoć priteku. — Kao što molitvenik Jais, koga osobito preporučamo s navedenih razloga, tako i ostale naše knjižice preporučamo rodoljubivomu svećenstvu i svim prijateljem naroda hrvatskoga, da ih čim više naručuju i medju narod šire. Knjižicam je tako obaljena ciena da već ne mogu biti jeftinije.

„Sbor duh. mladeži zagrebske."

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 21. U Zagrebu, 26. svibnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

XIII.

(*Tvrdko ban bosanski shismatik. — Tvrdko kralj dade progoniti katolike. — Urban V. i knez Stjepan, koga njegov brat Tvrdko progoni. — Ludvik Ugarski misije u Bugarskoj i Urban V. — Mučenici u Bosni. — Urban V. i kneginje slavenske. — Turci u Europi; bitka kod Marice. — Vukašin buntovnik; konac Uroša V. — Gospodari Zetski i pape. — Druga bitka kod Marice; smrt Vukašinova. — Grgur XI. i pogibelji kraljevina slavenskih. — Apostata Marko. — Turci u Srbiji i Bugarskoj. — Bitka kod Kosova).*

Shisma i hereza pripravljale su grob svim slavjanskim zemljam, u kojih su mogle prevladati, i u onoj mjeri, u kojoj je rasla propast i nutarnji razdori, koji uviek predhode prije nego će nezavisnost koje države propasti, jer država, kada se izkvari, nevriednom se čini nezavisnosti, približavahu se barbari, i ovi imadjahu kroz njekoliko stoljeća zaviti u crno zemlje zabludjele, koje, krateć se slušati crkvu katoličku, tu majku naobrazbe i vjere, moradoše pasti pod težko gospodstvo turske moći, te neprijateljice naobrazbe i kršćanstva.

I Bosna, gdje se tolik trud ulagao, da se sačuva čista od maniheisma, pade u ruke vladaru shismatiku. Kad ju Ludvik natrag predobije, povrati ju banu Stjepanu Linu Kotromanoviću, i ovaj se uviek pokaže vriednim kraljeva pouzdanja; nu poslie kako on godine 1357. bez djece umre, podieli Ludvik banovinu bosansku Tvrdku, sinu njegova brata, a taj udari sasvim drugim putem. Pavao Kulcić suprotstavi mu se, da nezasjedne bansku stolicu, nu on ga savlada, i od toga časa rasteć u oholosti, usried kojekakvih mladića, pokazivao se oholim i takovim koji netrpi uzda, te je štitio shismatike i protivan bio katolikom, progonio je pače vlastitoga brata Stjepana zato, što je bio katolik. Kada ga Ludvik, kralj ugarski, prisili, da se odrekne vojvodine Zahumlja, siloviti taj knez zakune se, da će se zato osvetiti katolikom svoje banovine. Rasao je u smjelosti i pohlepi za vladanjem prigodom žalostnih okolnosti, koje kralja ugarskoga, kao vrhovnoga gospodara Bosne, prisiliše na mnoge ratove, jer kralj obeća Tvrdku puno toga i dade mu mnoge povlastice, samo da mu bude prijatelj. Godine 1366. pošalje on Tvrdko proti Srbom; toli junački izvede Tvrdko ta poduzeće, te mu, poslie kako se je natrag povratio, bilo dopušteno nositi krunu i ime kralja. Dade se okruniti od shismatičkoga patriarhe i nazove se Stjepan Tvrdko I. kralj Bosne i Rašije, jer je po svojih pobjedah dobio i diel Rašije.

Tvrdko mogao je na svoje oči i na primjeru Bugarske vidjeti, kamo vodi u zaštitu uzimati heretike. Od staroga bugarskoga carstva, koje je za vrieme katolika Kalojana toli cvalo, nije obstojalo drugo van sjena. Pri svojoj smrti ostavi Ivan Aleksandar mnogo sinova i medju nje porazdieli carstvo. Ivan Sigismund III. dobije Trnovo, Gjurgja Sračimira zapane Bdin (Vidin), a Asên IV. primi Prislav. Nu Gjuragj Sračimir, sin prve žene Aleksandrove, podigne vojsku proti braći, i nesloga i bezakonja vladala su u Bugarskoj na toliko, te Uroš V. nije mogao održati vrhovnu vlast, koju je od otca baštinio.

Nu ni Uroš, ni Sračimir, ni Tvrdko nesmotriše propasti otvorene pred njimi, nego neobično zaslieplјeni nastave hoditi zlim putem, pače oni se dan na dan pogoršavali.

Tvrdko dopusti svako proganjanje. Heretici bosanski trudili su se, da franjevcem otmu milost, koju su u velmoža uživali, da ih tako prisile

ili umrieti od glada ili izaći iz onih zemalja. Znali su oni, da franjevcem nije bilo dopušteno, tražiti milostinju izvan svoje pokrajine, zapriečivši im dakle sasvim svaku milostinju, oduzeše im svaki način, kako da se srčani fratri uzdrže. Nu papa Urban, da „bezbožnost neprevlada pobožnosti, te da nebudu od nestašice vremenitih stvari prinuždeni, budući progonjeni od heretika, odustati od službe započete", dopusti im, da kupe milostinju po Ugarskoj, Dalmaciji i Hrvatskoj.[1])

Urban V. jako se pobrine za spas onoga nesretnoga naroda; piše biskupom i franjevcem goruće jim preporučujuć radinost, marljivost, neumorno nastojanje oko toga, kako da prevladaju bludnju i spase vjernike. Preporuči kralju Ludviku onaj potišteni narod, i ljubezno se pobrine za žrtvu najglasovitiju shisme, to jest za Stjepana, brata Tvrdkova.

Bio Stjepan mladji brat, al iskren katolik i vriedan zaštite papine; mrzio je na shismu i zato je omrznuo i bratu, koji je državu otvorio svim inovjercem, došli oni ma s koje strane. Tvrdko tlačio je toga mladića na sve moguće načine, te mu je uzkratio diel otčinske baštine. To rekne Urban kralju ugarskomu nagovarajuć ga, neka bi se zauzeo za potlačenika. „Mi, nastavi on, sažaljujuć otčinskom ljubavju mladoga Stjepana sbog tolikih nepravda i tolikih šteta, koje od ljubavi k Bogu i k presvetoj njegovoj vjeri podnosi, molimo i nagovaramo tvoju pobožnost, da gledaš odvratiti bana od bludnja, kojimi je, kako vele, okužen, i od toga, što se zauzima za heretike; razboritim savjetom i nagovorom sav trud upravi onamo, da ta dva brata izmiriš, pa budnć da ti je rečeni Stjepan preporučen sbog tvoje časti i sbog toga, što se nadaš nagradi, ljubi ga čuvstvenom ljubavju i štiti ga uspješnom blagohotnošću, dok ustraje vjeran iskreno štujuć vjeru."[2])

I tako se papa pokaže godine 1369. zabrinut za to, da se progonjeni knez slavjanski uzme u zaštitu. I tomu knezu piše papa ljubezno pismo veleći mu, „nemogavši onda ništa boljega učiniti", da ga je otčinskom ljubavju preporučio mogućnomu kralju. Tješeć ga kano predragoga kneza veli mu: „Deder, sinko, ohrabri se, podnosi ustrpljivo nevolje, koje Bogu za ljubav trpiš, jer osim ljubavi, koju napram tebi goji apostolska stolica, i pomoći, koj će ti, ako Bog da, mogući kralj ugarski u shodno vrieme dati, dobit ćeš vječnu nagrad prema rieči Gospodnjoj, koji blaženimi naziva one, koji radi pravde progonstvo trpe; nà zemlji pako nema veće pravde, nego uviek stalan ostati u vjeri katoličkoj, nego život pravednikov, nego od ljubavi k vjeri drage volje podnositi svaku štetu."

Kada se Urban V. iz drugoga avinjonskoga progonstva u Rim povrati, poče se Rim kano utočišće i luku svi glasoviti i nesretni prognanici blagoslivati i za njim uzdisati: i Stjepan očitovà nakanu poći onamo, a Urbana to razveseli i piše mu, da će ga radostno primiti.[1])

Ludvik, kralj ugarski, štitio je vjeru katoličku u svakoj strani svoga širokoga kraljevstva, i taj je kralj, kakovih je malo imala Ugarska, već bio prve pokušaje bune ugušio, koju su njeki bosanski plemići proti njemu kušali podići. Buduć da je Sračimiru bugarskomu nametnuo vasalstvo, a ovaj toga nije htio priznati, povede on oko godine 1366. vojsku u Bugarsku, osvoji Vidin, uhvati Sračimira i zatvori ga u Gemsek, kulu biskupa zagrebskoga; njekoliko godina primivši od njega zakletvu vasalstva, pusti ga na slobodu i povrati mu kraljevstvo.[2]) Tim se okoristi kralj Ludvik te pošalje u Bugarsku, to jest u onaj diel, koji je proti Sračimiru osvojio, franjevce, da obrate onaj narod. Njih osmorica otidju iz pokrajine bosanske, a drugi iz drugih strana; nu premda ih je bilo mnogo, malo ih je ipak bilo prema potrebi; onaj narod bijaše žedan istine, hrljaše u crkvu katoličku, kano da su si za to od davna željeli sgodu. General franjevački pisa u ono vrieme: „U petdeset dana pokršteno je prieko dvie sto hiljada osoba, pa da nenastane dvojba glede broja, budu po kraljevom nalogu svi pokrštenici upisani u javne knjige. Tražilo se sa svih strana monakâ, i vrhovni ministar franjevački vruće zamoli državnike franjevačke, neka bi potražili, koji bi htjeli u one krajeve ići, da saberu žetvu već zrelu.[3]) I papa se jako uzraduje, kada je slične viesti čuo, i to ga razveseli skupa sa Ludvikom.[4]) Nu shismatici nisu se smatrali prevladanimi, te iza obraćenika dobilo se mučenika.

---

[1]) Urbanus V.: Regest. Ann. VIII. comm. fol. 16.

[2]) Urbanus V.: Regest. Comm. fol. 8.

[1]) Urbanus V.: Regest. Ann. VIII. Comm. fol. 9.

[2]) Jo. de Thwrocz: Cron. Hung. p. 191. — Bonfinius: Rer. Hungaric. Dec. II. Lib. X. pag. 375. — Pray: Annal. Reg. Hung. II., 112. — Coletus: Illyr. sacr. VIII., 241. — Ta pripoviest jako je slična onoj Uroša V.; kako ako su od jedne načinjene dvie?

[3]) Waddingus. Ann. Minor. A. 1366. §. 16. Vol. VIII. pag. 196, 197.

[4]) Urbanus V.: Regest. Ann. VI. comm. fol. 130. — To pismo od 1368. svjedoči, da se tu neradi o god. 1365. kako je njetko mislio. Wadding htjede to obraćenje u uslugu upisati Pelegrinu, biskupu bosanskomu,

Krv mučenika, prije nego su kraljevstva slavjanska pala, imala je u onih narodih zasaditi nadu uskrsnuća i učvrstiti vjerne duše, da budu u borbi jake, u patnjah kriepostne, u vjeri stalne, koja će ih imati preporoditi sjedinivši jih s papom.

Shismatici vidinski dakle dogovore se tajno sa njekim bugarskim knezom, koji je na drugoj obali Dunava upravljao njekimi zemljami[1]), i obećaju mu, da će mu dati Vidin, ako izvede njihove osvete. Bazarat, tako se onaj barbarski knez zvaše, unidje izdajom u Vidin, i odmah navale na franjevački samostan, uhvate franjevce i bace ih u tamnicu; nit su ih osudili, niti im se sudilo; već ih shismatički svećenici na silu odanle izvukoše i svojima rukama razkomadaše. Od mučenika bila su trojica svećenici, i to Antun saksonac, Gjuro trogiranin, Nikola Ugrin, i dva lajka Toma iz Fuljina i Ladislav iz Ugarske. Kaludjeri ili monasi shismatički pozvaše ih na disputu pred Bazaratom; nu, zastidjeni i pobiedjeni, budu prinuždeni šutjeti i od Bazarata zahtievati, i to im je bio jedini dokaz, da ih na smrt osudi; nu on nehtjede toga učiniti, da si tim katolike neučini neprijatelji; na to oni zlobnici ugrabe ih naoružanom silom, odvuku ih na Dunav i ubiju.[2])

Diel Bugarske, kojega vrhovni gospodar bijaše Ludvik, iznašao je jedva trećinu; niti su braća odstupila od zahtjeva Sračimirovih te Sigismund III. nije prestao vladati; pače imajući Trnovo za priestolnicu nazvao se carem. Bila njegova žena Marija, kći Aleksandra, vojvode Vlaškoga, i Klare katolikinje, veoma kriepostne žene, i ova, kada je postala udovicom, nastojaše svakako oko toga, da se njezine kćeri, udate za kralje bugarskoga i srbskoga, obrate. Toj pobožnoj ženi podje za rukom godine 1370. obratiti Mariju, i papa Urban V. veoma ju za oto pohvali. Dobri papa upotrebi tu priliku te Klari preporuči, neka bi gledala obratiti i drugu svoju kćer Anku, ženu kralja srbskoga.[3])

Anka, žena kralja Uroša V., u ono vrieme ili je već bila udova ili je imala na skoro udovom postati. Kraljevstvo Uroševo uznemirivale su neprestane razmirice, vječni ratovi, Simeon, njegov ujak, pobuni se odmah i podigne proti njemu vojsku; Helena, njegova majka, povuče se u kraljevstvo, koje je htjela imati za se; nastao poslie rat izmedju Vukašina, koji je imao čuvati granice, a bio je veoma jak, i izmedju Lazara, koji je Sriemom upravljao; poslie su nadošli ratovi sa Ugarskom, bune i nesloge nutarnje. Uroš V. uništi sam sebe tim, što je preveliki autoritet dao Vukašinu i njegovu bratu Ulješi, koji si ju prisvojiše svu, ostavivši njemu malo više od prazna imena cara.

Medjutim približavao se nov bič, puno strašniji po svojih posljedicah nego-li je bio bič tatarski. Turci, postavši moćni u Aziji osobito za vladanja Osmanova, jednoga od najglasovitijih njihovih vladara, priučivši se na ratove proti Grkom bizantskim za vrieme Orkana, počeše s Muradom upravljati pogled svoj na Europu i predjoše Bospor godine 1360.; godine 1362. osvojiše Drinopolje i tu se učvrstiše čekajući na sgodan čas, da se potisnu dalje. Tim osvojenjem zaprietiše svojim oružjem Srbiji i Bugarskoj, te Urban V. pozva kršćane, neka bi se proti njim sjedinili. Uroš V. primio je u svoj dvor upravitelja Filipopoljskoga, koji je bio pobjegao pred oružjem Lalaschahyna, upravitelja turskih zemalja osvojenih u Europi. Od srbskoga carsta, utemeljena od Stjepana Uroša IV., preostalo jedino ime; silom podignuto nevjerom se ono sruši; upravitelji bili neposlušni, car bio nemoćan. Uroš V. obrati se dakle na Ugarsku, njegove molbe drage volje saslušaju, stvori se savez, prvi u onih krajevih proti Turkom; u tu svrhu pozovu se i vladari bosanski, vlaški i bugarski; svi su imali svoje čete sjediniti u Srbiji godine 1364. Bugari nedodju, drugi dodju; kralj Ludvik bio na čelu poduzeću te se digao sa šestdeset hiljada ljudi na Lalaschahyna, koji je na brzu ruku poslao izaslanike, neka bi pomoć tražili od sultana Murada. Ludovik dopre do Marice i zaprieti Drinopolju; nu držeći se odviše sigurnim i nepazeći na sigurnost bojnoga polja, bude iznenada od Hadji-il-Bega napadnut te mu se reć bi bez borbe vojska razprši. Mnogi ostanu mrtvi na biegu, stranom se utope u Marici a stranom jih Turci poubijaju; kralj Ludvik pripiše čudu, što se je mogao spasiti.[1])

---

te pogrieši glede vremena, jer je Pelegrin već od god. 1357. bio mrtav; nu Pelegrina nespominje ni pismo generala franjevačkoga, niti pismo papino.

[1]) Bazarat bijaše, kako se čini, vojvoda u Vlaškoj. Godine 1230. bio se je Bazarat zaratio sa Karlom Ugarskim. — Thwrocz: Cron. Hung. pag. 163.

[2]) Waddingus ad 1369., §. 11. Vol. VIII, p. 215 et seq.

[3]) Urbanus V.: Regest. Ann. VIII. comm. fol. 20. — Martinov (Ann. eccl. p. 295) navodi katoličtvo Klarino, da odatle mučke kano izvede, da je i Uroš, muž Ankin, bio katolik. Nu taj je dokaz po sebi slab.

[1]) Rais effendi: Annali degli Osmanidi; in Geropoldi: Bilancia histor. politica dell' impero Ottomano, pag. 10. Venezia 1686. — Pray: Ann. Hung. II., 126. — D'Oksza: Histoire de l' Empire Ottoman, I. 180—183. Constantinople, 1871. — De Hammer: Storia dell' Impero Osmano. Vol. II. pag. 338 e seq. Venezia 1828.

*

Nesreća kršćanskoga oružja poda veću smjelost nezakonitim posjednikom vrhovnoga gospodstva u Srbiji; Vukašin pripisivao je sve to kralju Urošu V.; porazu kod Marice držao je on za uzrok njegovu kukavštinu, pobuni narod proti njemu, očito podigne oružje proti svomu vladaru. Uroš V. dugo je te stvari trpio; nu konačno, držeći Lazara Sriemskoga i Nikolu Altmana vjernimi, pokuša njihovom pomoćju ukrotiti buntovnike. Godine 1368. dodje do bitke; Uroš za vrieme bitke imaše uza se samo čete Altmanove; čete Lazarove nedodju; Vukašin pobjedi, uhvati kralja i progna ga u njeko malo selo, gdje ga je toli strogo držao, te je njeko vrieme od onoga živio, što su mu gospoda dubrovačka od smilovanja davala. Napokon ipak, kada je hotio opet pokušati sreću i priestol natrag osvojiti pomoćju dalmatinskih knezova, dostigne ga osobno Vukašin i udari ga buzdovanom i ubije ga. I taj čin, koji se je oko godine 1370, dogodio, učini kraj lozi Nemanjâ, al bude početak podpunoj propasti srbske države.[1])

Uroš V. nije bio katolikom neprijatelj van s početka svoga kraljevanja; pače ima valjanih razloga za to, da se drži katolikom; a valjda nije bila bez upliva na smrt njegovu mržnja heretika i shismatika, koji su biesnili po svih krajevih. Gradjani kotorski branili su se u ono vrieme proti shismatikom, koji htjedoše njihove gradove potlačiti, nu proti njim dobiju oni zaštitu i pomoć od pape Urbana V.[2])

Druga posljedica Uroševa pada bila je ta, da su se najmoćniji knezovi od carstva, koje se razpadavalo, odtrgnuli, a njeki od njih i obratili na katoličku crkvu. Knezovi Zetski Sračimir, Gjuragj i Balča pokažu iskrenu želju, stupiti u crkvu katoličku; dobiju od pape Urbana formulu izpoviesti vjere; oni ju prihvate, zakunu se, da će crkvi katoličkoj vjerni ostati, oni joj obećaju poslušnost i priznaju izrično vrhovnu vlast rimskoga pape.[3]) Oni se nazovu gospodari zetski i dobiju pod svoju vlast i Bar, papa im preporuči nadbiskupe toga grada.[4])

Vukašin za malo vremena sakupi pod svoje krvju natopljeno žezlo njekoliko razpršenih uda države srbske. On si prisvoji krunu biedeć Uroša V., da nije hotio Srbiju izbaviti iz pogibelji turske; on je dakle morao već s početka ići za tim, da savlada te pogibeljne neprijatelje; tim više, što je Lalaschahyn, pošavši upravno

[1]) **Farlatus**: Illyr. Sacr. VII. 79. — **Martinov**: Ann. eccl. 296. — **D' Oksza**: Hist. I. 196.

[2]) **Urbanus V.**: Regest. Ann. VI. secr. fol. 6 et 7.

[3]) Zakletva je malo ne ona ista, kano ona u dok. VII.

[4]) **Gregorius XI.**: Regest. Ann. II. secr. fol. 61.

u Ithman i Samakov, nišanio na Srbiju, niti se smjelo vrieme gubiti. Vukašin sakupi oko šestdeset hiljada Srba i smjelo se podigne proti turskim četam sabranim kod Samakova. Bitka je bila strašna, i Lalaschahyn morade se povući na Maricu; nu dobivši nove pomoći vratiše se Turci na bojno polje natrag i uništiše srbsku vojsku; na tužnom tom polju kod Marice ostadoše malo ne svi plemići sbrski; Ulješa bi ubijen u bitki; Vukašin jedva što utekne već ga i dostigne Nikola Harsević, jedan od njegove pratnje, strgne s njega zlatni lanac, ubije ga i baci u Maricu. I tako vidje obala Marička po drugi put poraz kršćana dne 26. rujna godine 1371. Turci dobiju Ithman i Samakov, a od Bugarske Gustendil.[1])

Poslie smrti Vukašinove nastane u Srbiji podpuna anarhija, jer su se velmože borili medjusobno i otimali su se za poderane ostanke kraljevskoga plašta. Napokon shvate ipak potrebu, da se pod jednom glavom sjedine, jer su Turci bili blizu te su dan na dan mogli unići u Srbiju, bez nade da bi ih mogli sustaviti. Ivan Paleolog posta vasal sultanov, Turci osvojiše Macedoniju i odanle udariše s nova na Srbiju. Jedini čovjek, koji je davao nade, da će domovinu moći spasiti, bijaše Lazar Grebljanović, rodjak Nemanjâ po svojoj ženi Milici. Bio je on katolik; nečini se, da je bio shismatik; katolikom ga smatraju i slavjanski povjestnici, svakako nije bio neprijatelj katolikom, pače on ih je ljubio, bio je velikodušan, dobrotvoran i pobožan.

(Dalje će sliediti.)

---

## Marija Bistrica.

(Konac.)

II.

Djelo se je imalo započeti rano u proljeće godine 1879. Ali su iz početka toga proljeća takove oluje biesnile i tolike kiše lievale, da se cieloga travnja nije moglo ništa započeti. K toj je došla i ta neprilika, što se za izvrstnu gradju, kojom su podignute stare sgrade, sve dotle nije znalo, dok se u nju nedirnu, jer se je kroz ono 200 godina, kako je rabljena, za nju zaboravilo, a ljudi kad što podignu ni nemisle na to, da će se to jednom popravljati morati, pak da zabilježe, gdje su gradju našli. Tražeći dakle dobru gradju dakako ponajprije u najbližoj okolici naišli su skoro slučajno na onaj

[1]) **D' Oksza**: Histoire d l' Empire Ottoman, I. pag. 196, 197. — **Jireček**: Gesch. pag. 329. — **Hammer**: Stor. dell' Imp. Osm. II., 350 e seq. — **Martinov**: Ann. eccl. 269. — Razni pisci pomiešali su ovu bitku sa drugom proti križarom, koju je Ludvik predvodio. Krivo sumnja i Hammer, da su te dvie bitke samo jedna.

izvrstni maček-kamen, njeka vrst sige, kojim su gradjeni oni vječni svodovi svi, što su bili u crkvi i oko crkve. Živa ta i uviek rastuća pećina nalazi se pol ure od crkve kraj druma, koji vodi kroz Laz u zagrebačku dolinu. Kraj toga druma ima dovoljno dobra kamena takodjer za temelje i ciklopske zidove. Druga vrst kamena za finije radnje nalazi se dva sata od Bistrice u loborskoj župi, pod gradom Oštrecom u Petrovoj gori, a za najfinije radnje pronašast je najbolji kamen iz Vinice kraj Varaždina. U dolu tik crkve imade izvrstne zemlje za opeku, a kad se njom mieša lončarska zemlja iz Poljanice u občini bistričkoj, sat odaljene od mjesta samoga, dobiva se najbolji criep za krov. I za stube i pločnik našla se je dobra pećina u planini, župi kašinskoj, dva sata udaljenoj od mjesta. Kamen za vapno je najbolji u Belcu izpod Ivanšćice gore, udaljenu od mjesta opet dva sata, ali ga ima i u loborskoj župi i u susjednom Maču. Tim je došao i svibanj mjesec i vrieme je okrenulo na bolje. Na deseti dan toga mjeseca počeše skidati zidari krovove sa kula i zidina u arkadah. Kako su stari htjeli da grade za vječna vremena, gradili su zidine upravo grdne sa debljine, samo što nisu uviek tako čvrste kako se čine, ali su ove bile jake dosta. Silna je nastala krš, kojoj je trebalo, da ju razpreme sto ruka i sto kola. U to je prispio i voditelj djela Grünzweig.

Po prihvaćenoj osnovi moralo se srušiti cielo staro svodište (arkade), jer je stranom priečilo razvoj gradnja, a stranom nije se ni dalo prirediti prema slogu. Novo svodište se je podiglo samo na iztočnoj strani od stana za strane sveštenike, koj je ostao od starih gradjevina, pak do dvora župničkoga. Na zapadnoj je strani ostao vidik od crkve otvoren, samo je prema trgu podignuta jošte jedna zgrada za stranske prema onoj ostaloj staroj, medju koje kuće je došao novi portal. Arkade sa iztočne strane znatno su pomaknute na polje, kolikogod je trebalo, da se dobije prostor za novo svetište. U tih novih arkadah imade sprat, opet za stanove stranim, pa tako je novom ogradom crkve dobljeno prostranih devet soba za stanove i četiri pivnice. Crkva povećana je novim svetištem, novom sakristijom od župnoga dvora, sa dva liepa prostrana oratorija nad novom sakristijom i na protivnoj strani, a sprieda je novo pročelje izjednačeno s tornjem i dodano predvorje. Tim je obnovljena crkva za 6 hvati dulja od stare, te imade u duljini 22 hvata, a prostranija je u svih svojih prostorijah novih za trećinu. U visinu se je digla nad staru preko hvata. Dvoji prozori na staroj crkvi su spojeni, pa tako su prozori novi preko tri hvata visoki. U svod se stare crkve po osnovi nije imalo dirati; jer budući on sav od mačka-kamena boljega nije trebalo. Ali donese Bog biskupa Strossmayera, ono vrelo mnogoga napredka u našoj domovini, koji razgledav novu gradnju, u koliko je podignuta bila, uzhićen ljepotom njezinom, videći kako se krasno visi crkva nova, stupiv u nju uzklikne: „kamo ste metnuli hiljade, onamo dajte još te stotine, te dižite svod.“ Rieči tolikoga štovatelja i poznavaoca umjetnina, kakav je visoki taj muž, nisu smjele ostati glas vapijućega u pustinji. I toranj će se razmjerno prema sadanjoj crkvi dići i pokriti prema cjelokupnoj osnovi. Na otvorenu prostoru pred crkvom dižu se dvie kapelice s desna i lieva u osmokutnom okrugu.

To su promjene i nove gradnje tičuće se baš crkve. A jer se tih gradjevina drži i župnički dvor, te spada upravo u skupinu njihovu, nedade se nikako mimoići, a da se i on neprikroji i koliko toliko priredi prama crkvenim zgradam. I tako se osnova obnove proteže na cieli skup zgrada ležećih na humku bistričkom a na izvadjanje toga djela računane su dvie godine.

Da je kome pogledati bilo na onu krš od starih zidina, na vrpe kojekakve gradje iz njih, pak zaviriti u izkopane temelje novih gradnja, lahko bi pojmio kolikoga je tu posla bilo. I premda je dan na dan po sto ljudi na gradilištu radilo, a do 50 kola gradju dovažalo i razvažalo, to je ipak gradnja veoma sporo napredovala. Ponajprije je dizana ona kuća na trgu prema staroj s velikim portalom medju njimi. Te zgrade su došle pod krov u mjesecu srpnju. Poslie proštenja u kolovozu rušene su iztočne arkade. Dok su novim arkadam temelji položeni i ciklopski zidovi podignuti, bio je na izmaku rujan mjesec. Mislilo se je i š njimi pod krov doći, ali nestašica gradje, koje se nije moglo dosta dobaviti ni prirediti, pak rana stroga zima, koja je upravo nahrupila, obustavi ih malo iznad crkvenoga raza. Samo su još temelji položeni za druge nove gradnje. Poslie oštre zime svanulo je rano krasno baš proljeće god. 1880. Rad se je opet na svih stranah oko crkve otvorio, jer je bilo mnogo toga preko zime priredjeno, osobito se nije više mudilo sbog klesarskoga posla. Najprije je valjalo s arkadami pod krov doći. Radeć i opet po sto ljudi na gradilištu uspjeli su s arkadami još prije Duhova, kad se otvaraju velika proštenja. Sad se je naprlo s dogradjivanjem i razširivanjem crkve. Na gotovih i počinulih temeljih dizaše se brzo novo svetište, nova sakristija i pročelje crkve. Mnogo je opet posla zadavalo probijanje ogromnih zidina stare crkve, koje je i opet napunilo sve na okolo krši i kojekakvom gradjom. Dospievši do krova crkvenoga, valjalo ga je skinuti i jednako na svih stranah podići stare zidine. Taj je posao zapremio sve vrieme, dok traju veća proštenja, do kolovoza, za koga vremena se u nutarnjost crkve nije diralo.

Velikom Gospom se svršuju jača proštenja i sad je nadošlo vrieme, da se s nova pokrije crkva i obnova prenese u njezinu nutarnjost. U njojzi je bilo osim liepa velikoga žrtvenika šest manjih veoma neukusnih od drva iz vremena barokizma. Trošni ti već i u novi slog nespadajući žrtvenici imali su se taki izmieniti i častno uništiti vatrom. Medjutim iste noći, kad je proštenje 15. kolovoza zaključeno, porodi se oganj u pobočnoj ladji i prije, nego se je ugušiti mogao, uništi on žrtvenike u pobočnoj ladji, a druge ošteti tako, da su im se ostanci

samo na lomači spaliti morali. Samo je veliki oltar s čudotvornim kipom B. D. Marije netaknut ostao na čudo i udivljenje gledajućih gasitelja, koji ga svojom snagom u vatri cielom crkvom sukljajućoj spasiti nebi mogli. Tim su postradale i stare orgulje, koje su preko 150 godina služile.

Tako je crkva za nutarnji rad izpražnjena. Sad su se redom probijali novi prozori, koje se je djelo s opreznosti i silne opet krši polagano napried micalo. Skoro bude i crkva s nova pokrivena i malo po malo zatvaran je krov novim pročeljem. Ele nadošlo je i vrieme, da se odluči, što će biti sa starim svodom. Bilo je polovicom rujna, kad-li brižan i na sve potrebe revno pazeći župnik smisliv sve u jednu odluči i svod dignuti. I taj se je posao morao obaviti prije zime, da se crkva do budućih Duhova prirediti uzmogne opet za službu Božju. U isto vrieme začelo se je raditi i oko kapelica s pročelja, kojim su se temelji već dobro slegli bili. Sav taj započeti posao je sretno izveden do studenoga mjeseca. Sve je probito i na novo sazidano, pročelje je do vrha dignuto, kapelice su dignute do vienca od kamena izpod krova, a prve subote toga mjeseca zaključen je i novi svod u crkvi.

I tako se činilo, da je težkim i napornim dvogodišnjim radom najveći i najomašniji posao dovršen. Kad ali 9. studenoga u ½8 ura s jutra tolikom se silom potrese i uzljulja tlo, na kojem se veliki trud i mnoge žrtve od više stoljeća nalažahu, da je obstanak Marije Bistrice stojao jedino na milosti Božjoj. Postradavši tom nesrećom mnoge crkve sve na okolo, silni starinski dvorovi i kule, spala su na gradjevinah bistričkih dva kamenita križića sa vrha, a drugo je moćju svoje velike zaštitnice ostalo neozliedjeno. Tim su te gradjevine i najstrožu kušnju prošle.

Nastalu zimu cielu se je u crkvi radilo, dočim su četiri peći gorele, da se do proljeća crkva u nutra dogotovi. S vana je sgotovljena proljetos, te su već i dva žrtvenika u pobočnoj ladji podignuta nova, da se o Duhovih opet narod k svojoj majci skupiti može.

I tako se djelo u dvie godine nije moglo dovršiti, premda je narod u župi i rukami i voznim blagom mnogo pomagao. Sad još preostaje djelo na tornju, dogotoviti kapelice i u sklad s cielim skupom dovesti župnički dvor. Posla još krupnoga dosta za cielo ljeto, a od finih ukrasa će još štogod preostati. Žrtvenika će u novoj crkvi biti samo tri, jer je to dovoljno za službu Božju, da se čim više prostora dobije za narod. Ti žrtvenici će biti umjetan kiparski posao većinom iz krasnoga bieloga viničkoga kamena nješto samo od onoga iz Petrove gore i mramora. I nova prodikaonica je umjetno djelo od kamena tako postavljena, da se na nju iz sakristije dolazi. Stara sakristija je priredjena za obćenje s narodom, nad njom je i riznica. Kipove za žrtvenike, pročelje crkve i za pročelje na portalu izradjuje umjetnik bečki Fritsh i naš domaći Ivan Rendić, a izvadja ih Čeh Morak. Od njega potiče i ogroman Kristofor na jednom uglu nove sakristije od viničkoga kamena, iz koga će biti svi kipovi. Svi prozori će biti uloženi bojadisanim staklom, a u njekih će biti svete slike; za novo svetište su već naručeni u ime zadužbine župnika domaćega, kojemu nijedna žrtva za taj veliki rad pretežka nije.

Kada pako točnomu tomu radu po zakonih stroge umjetnosti dodje nutarnji ukras bojami i zlatom, sinuti će preliepo djelo za oko, srdce i um, u kom će se hraniti duša utjehom i nasladom. Djelo je zasnovano i izvodi se strogo u slogu ranoga prieporoda umjetnosti (renaissance). Ono se neiztiče niti veličinom svojom, jer je omjereno prema prostoru na obronku jednoga huma zagorskoga; niti preglednim razmjerjem u jednom nizu, jer su se pojedini dielovi skupili u okruglu skupninu, u kojoj pojedine čestí svojom shodnosti i ljepotom doprinose k zajedničkomu skladu. Tako su arkade poput vilinskih dvorova okružile sa iztoka crkvu, te se iz vana sa svojimi kulami i tornjići od crvene opeke na ogromnih ciklopskih zidovih dižu pred tobom kao tajinstvena tvrdjica, a kad ih motriš s nutarnje strane, sladko te ublažuju kao svetište kakovo zanimajuć ti oko i srdce divnim upravo skladom umjetnosti sa trojim kamenom, koji se tu u okruzih, crtah i kockah u svojih bojah prelieva. Dvie kapelice s pročelja stoje kao sjajne provirujuće oči u glavi i drže stražu crkvi sa ponosnim pročeljem poput visoka čela velikoga umnika Božjega. I ako je dosad grnuo narod k tomu svetištu, da nadje utjehu i mir duši svojoj, dolazit će i hodočastiti od sada mnogi k njemu, da se nagledaju takodjer umjetnina, da si razblaže um i srdce onim takodjer, čim je umjetnost uzveličala i obnovila staru svetinju. Biti će to i na diku domovini, narodu i onomu mužu, kojega poglavito velikom brigom i skrbi to sve postaje. Spomenuti nam je pako još Janka Cipriša, načelnika i Josipa Françoisa, bilježnika, koji su na čelu obćine bistričke neumorno pripomagali djelu, davajuć na gradilište na dan 20—40 ručnih težaka i 10—15 kola. Uza sve to stoji to djelo obnove do danas u gotovom novcu blizu 120.000 for.

---

Marija Bistrička stoji medju najvažnijimi točkami u domovini; tu je sielo radosti, utjehe i mira našega pučanina, kamo on od vjekova već hodočasti, gdje se smiruje i odkuda veseo k domu svome polazi; ali je tu i svetište narodno, znamenito u odlučnih i težkih časovih narodnoga života. Povjestne zgode iz dalekih jurve borba s Turci tu stoje ubilježene, tu su se u nedavnih vremenih narodnoga prieporoda oko velikoga ilira Ivana Krizmanića kupili iliri, da se dogovore i oduševe za svetu stvar narodnoga prieporoda i slobode. Ona je treća crkva u domovini ne samo po znamenitosti svojoj u prošlosti i budućnosti, nego evo danas i po umjetnom ugledu svome. Stoji u redu na zapadnom krilu otvarajuć svoj pogled k prosvietlenomu zapadu, kako ona treća na iztočnom krilu gledje na iztok, da bude otvoren pogled

Hrvatom na jednu i na drugu stran u smjeru i radu na temelju velikoga kršćanstva, kojega su to hramovi i uzvišena služba, koja se u njih obavlja. x.

---

### Vanredni jubilej god. 1881.

Sv. otac papa Leo XIII. proglasio je 12. ožujka o. g. okružnicom „Militans Jesu Christi Ecclesia“, vanredan jubilej. Razlozi, koji su sv. otca potaknuli na to, jesu poglavito, što se na crkvu sa svih strana napada, te je drzovitost neprijatelja crkve već toli daleko doprla, da bi oni crkvu htjeli podpuno iztisnuti iz družtva čovječjega, ili ju barem učiniti nemoćnom u javnom životu narodâ. Nu da crkva uzmogne suzbiti sve navale neprijateljske i izpuniti svoju zadaću, uzaludna su sva ljudska nastojanja, ako ne bude pomoći nebeske. A znajući sv. otac, da je u Boga tim laglje moći milost i pomoć izprositi, čim su skrušenija srdca čovječja, razpisuje ovaj vanredni jubilej.

Ovim jubilejem daje se *plenissima omnium peccatorum indulgentia, ad instar generalis Jubilaei,* svim onim, koji izpune uvjete od sv. otca postavljene. Jubilej ovaj traje u Rimu od 19. ožujka 1881., pa sve do 1. studenoga 1881. inclusive; u ostalih biskupijah u Evropi od dana proglašenja po ordinarijatih do 1. studenoga 1881. inclusive. U Zagrebskoj nadbiskupiji proglašen je 5. trav. Izvan Evrope traje do konca tekuće godine.

Da tko zadobije jubilarno proštenje treba da izpuni uvjete, koji su u apostolskom pismu naznačeni. Prvi je uvjet pohod crkava (ili javnih kapela) s molitvom. Gdje ima više crkava, tu imaju biskupi ili po njihovu nalogu dušobrižnici odabrati 3 crkve, od kojih se svaka mora tada pohoditi 2 puta; gdje su odredjene 2 crkve, tu se ima svaka pohoditi 3 puta, a gdje je napokon samo jedna crkva, tu valja pohoditi 6 puta.

Ovi pohodi mogu se obaviti, kako je koga volja bilo u jedan dan bilo da se porazdiele u više dana, samo neka se svi obave za vriema jubileja. Treba ipak paziti, da u crkvu valja šest puta upravo unići. Ne bi dakle zadovoljio onaj, koji bi u crkvu jednom unišao, te tamo šest puta izmolio propisanu molitvu. Usuprot podpuno bi zadovoljio onaj, koji bi, čim je svršio propisanu molitvu, izišao pred vrata crkvena i opet ušao u crkvu. Razumije se samo po sebi, da čovjek mora s tom namjerom u crkvu ulaziti, da zadobije oprost. Pohod crkve može se spojiti i sa dužnošću slušanja sv. misu na nedjeljne i svetačne dane, samo treba i tu ulaziti u crkvu s namjerom, da se izpuni zahtievani uvjet za oprost. — U gradu Zagrebu tko hoće da dobije oprost mora pohoditi po dva puta: crkvu sv. Marije, milosrdne braće i Novovešku.

Sa svakim pohodom crkve skopčana je molitva. Sv. otac u svojoj enciklici nije odredio, što se ima i koliko se ima moliti. On veli samo: „*per aliquod temporis spatium pias ad Deum preces effundant*“ za sreću i procvat katoličke crkve i sv. apostolske stolice, za izkop hereza i obraćenje svih, koji su u bludnji, za slogu kršćanskih vladara, te za mir i jedinstvo svega kršćanskoga puka po namjeni Našoj. U Zagrebskoj nadbiskupiji odredjeno je ipak, da se mora izmoliti svaki put 5 Otče naša, 5 Zdravo Marija i 1 Vjerovanje apostolsko. Nije dosta, da čovjek samo u misli moli, nego mora rieči molitve upravo izgovarati, t. j. zahtieva se „*oratio vocalis.*“ Niemakom mogu se molitve zamieniti drugimi dobrimi djeli, a za gluhonieme dosta je, ako su srdcem i dušom svojom pred priestolom Božjim. Ako bi crkva bila zatvorena ili ako bi zbog silne naloge ljudstva ulaz bio nemoguć, to se propisane molitve mogu obaviti i pred crkvenima vratima.

Papa dopušta biskupom, da kapitulom i kongregacijam bilo svjetovnim, bilo redovničkim, družtvom, bratstvom i u obće svim kollegijem mogu po svojem razboritom sudu smanjiti broj crkvenih pohoda, ako ih pohadjaju u obhodih. U zagrebskoj nadbiskupiji smanjen je onim, koji *processionaliter* pohadjaju crkve, broj pohoda tako: gdje su tri crkve, da se processionaliter jednom pohode, a gdje ih je manje, tri puta slušajuć uz to sv. misu tihu ili pjevanu. Ova povlastica proteže se i na župne obćine usljed odluke sv. Penitencijarije od 8. veljače 1875. U ostalom opominje sv. otac, neka se hodočasti k crkvam onih svetaca, koji su u pojedinih krajevih osobito štovani.

Drugi je uvjet, da se jedan dan posti. Post ovdje znači, da se čovjek mora uzdržavati od mesa i da se samo jedan put na dan smije do sita najesti. Za taj se post može odabrati koji god dan, ako već i bez toga nije na taj dan naložen strog post; jer sv. otac veli: „*praeter dies in quadragesimali indulto non comprehensos, aut alias simili stricti juris jejunio ex praecepto Ecclesiae consecratos.*“ Po tom onaj, koji bi ovaj post spojio s onim u oči Duhova, Petrova, Velike Gospe, svih svetih, s kvaternim postom, taj ne bi zadovoljio uvjetu, koji se zahtieva za jubilejsko proštenje. Usuprot onaj, koji bi postio u prosti petak, zadovoljio bi uvjetu, jer u takve petke nije strog post, nego je samo zabranjeno mrsiti.

Treći je uvjet izpovied i dostojna pričest. Izpoviediti i pričestiti može se svatko, gdje ga je volja, kako ćemo niže čuti. Pitalo se je, da-li čovjek jednom izpoviedju i pričešću može zadovoljiti uskrsnoj dužnosti i ujedno zadobiti oprost. Sv. penitencijarija odgovorila je g. 1875. i opet g. 1879., da ne može. Tko hoće dakle da zadovolji uskrsnoj dužnosti i da zadobije oprost, treba da se osim godišnje izpoviedi i uzkrsne pričesti još jedan put izpoviedi i pričesti.

Četvrti i posljednji uvjet jest milostinja u koju god dobru svrhu. Sv. otac preporuča ovaj put razplod vjere, družtvo djeteta Isusa i škole iztočne. Koliko se u ime milostinje ima dati, to stoji o volji svakoga pojedinoga. Siromasi zadovoljuju kakovom god malenkošću, a kojim je podpuno nemoguće dati ma ikakovu milostinju, mogu

si ju dati po izpovjedniku zamieniti kojim drugim dobrim djelom. Milostinja ne mora se dati osobno, nego i po drugom kom. Po tom može redovnički glavar za sve svoje podložnike, isto tako otac za svoju djecu dati milostinju. Potrebno je ipak, da onaj, za kojega drugi daje milostinju, znade za to.

Ovi uvjeti ne moraju se izpuniti onim redom, kako ih papa napominje i kako smo ih mi ovdje izbrojili. Svakako je nuždno, da zadnje od ovih propisanih djelâ, bude učinjeno u milosti posvećujućoj, jerbo se istom onda može zadobiti oprost, kad su već sva propisana djela ovršena, a oprosta ne može zadobiti onaj, koji je u smrtnom griehu. Kada bi dakle tko prije, nego-li bi izpunio zadnje djelo, smrtno sagriešio, to bi se morao jošte jednom izpoviediti ili barem savršeno pokajati. Dobro bi bilo za premnoge, kada bi sve prije učinili, a najzad se izpoviedili i pričestili.

Tko u jednom mjestu pričme izpunjavati propisana djela, pak onda s kojega god razloga mora ostaviti to mjesto, taj može na drugom mjestu druga djela nastaviti i dobiva proštenje. (Konac će sliediti.)

## Viestnik.

Zagreb. Upravljajući odbor za hodočašće u Rim dobiva odziva svojim pozivom. Na molbu njegovu naš episkopat odredjuje, da se kod nas proslavi ljetos što svetčanije svetkovina naših apoštola. Ravnateljstva njekolika već popustiše cienu vožnje: parobrodarsko družtvo austro-ugarsko Lloyd popustilo je 50%, državna željeznica ugarska 33%, a isto tako i c. kr. pov. parobrodarsko družtvo po Dunavu i Savi za vrieme od 14. lipnja do 15. srpnja. Svakim danom očekuje odbor odgovor južne željeznice, koja u ovakvih sgodah nikad ne uzkraćuje polakšice. Za put po Italiji moći će se dobiti vrlo sgodne i razmjerno jeftine takozvane „Rundreise-billette“, a u Rimu spremit će se dovoljan broj što bezplatnih, što vrlo jeftinih stanova. Imućniji moći će dobiti vrlo spretan stan uz hranu u dva obroka za 7 do 8 franaka na dan. Bude-li hodočastnika iz nižih razreda naći će im se i stan i hrana uz posve neznatnu cienu. Samo bi nuždno bilo, da se barem do 15. lipnja jave hodočastnici uredniku ovoga lista, koji je odborski tajnik.

— Na stolnoj crkvi nejma već zidina oko velikoga zvona. Zvono je za sada pokrito daskami, dok se nemetne spomenuti osmouglasti drveni tornjić. Ovaj se neće dotlje metnuti, dok se na prozorih, osobito najgornjih, neumetnu novi jaki lukovi i nepoprave pukotine preostalih spratova. Kako nas graditelj uvjerava izbočilo se je više kamena na najgornjem sada spratu načinom, koj bi mogao pokazati pravac potresa. Na crkvi samoj i to prama jugu dovršen je popravak dvijuh fiala i podignut krasan tornjić na trećoj najvećoj fiali. Sada se popravljaju lukovi prozora na istoj strani, koji su se potresom razklimali i to najviše s razloga, što nisu tehnički dobro izklesani i namješteni bili. Na sjemeništnoj sgradi radi se takodjer marljivo te su sada srušeni svodovi kapelice i negdanje kuhinje a osim toga počela se je rušiti kanonička kurija do katedralke, koju je, kako je poznato, prečastni kaptol darežljivo ustupio za gradnju novoga sjemeništa. Jednako se primiče koncu gradnja dvijuh kurija velečastnoga sbora prebendara, koje će doista svojom gradnjom i tehnikom služiti na ures grada Zagreba.

— Veleč. g. Ulrich Kirchlechner odrekav se župe Pregradske primljen je u stanje mira.

— Presv. gospodja grofica Buratti, rodjena barunica Vraniczany, darovala je 50 for. *Petrova novčića*. U istu svrhu darova: gdja. Marija Tomeković 1 for.; dr. Mihinić, župnik Zlatarski 10 fran. u zlatu. — Za gradnju nadb. sjemeništa primili smo od gg. župnika: Ub. Košička 2 for. (za kapelicu), Josipa Banješa 5. for., Franje Pavlovića 5 for.

— Na korist misije milosrdnica u Bugarskoj preuzeli su odslužiti sv. misa: preč. gg. kanonici Sladović 5, Dojković 10, Lehpamer 5, Risek 10, Novak 10, vel. gg. prof. Galović 10, Crnić 5, Stanisaljević 5.

— Patrijarka Prokopije Ivačković preminuo je u Bieloj crkvi u Ugarskoj, 11. o. m. u noći, poslje duže bolesti. Pokojnik mogaše imati oko 70 godina. Rodjen u Deliblatu, u bivšoj banatskoj krajiškoj pukovniji, posveti se svećeničkomu zvanju, te dodje najprije u metropolitsku kancelariju k bivšemu metropolitu Statimiroviću; poslje bijaše arhimandritom u Krušedolu u Sriemu. G. 1852. podje za vladiku u Arad. Tu ga nadje razstava srbske i rumunjske crkve; po smrti rumunjskoga metropolite Šagune, pokojnik postade rumunjskim metropolitom u Sibinju u Sedmogradskoj. G. 1874. pokojnik postade središtem znamenitih dogodjaja. Te godine imaše se popuniti stolica srbskoga patrijarke u Karlovcih; dugo se vlada i srbski kongres nemogahu složiti, dok napokon kompromisom nepostade pokojnik srbskim metropolitom. Medjutim duga bolest na noguh bijaše ga tako oslabila, da nije mogao vršiti dužnosti svoga visokoga zvanja, te g. 1879. predje u stanje mira sa godišnjom mirovinom od 24.000 f. Pokojnik življaše poslje izmjenice u Dalju i u Bieloj crkvi. Bio je vrlo dobrotvorne ruke, te je medju ostalim fundus instructus dobra Dalja, preko 30.000 for., darovao narodnoj zakladi. Dostao se je takodjer visokih vanjskih časti; bio je tajni savjetnik, a posjedovao je red željezne krune 1. razr., veliki krst Leopoldova reda i više drugih odlikovanja. Pokojnik bio je tako rekuć sin dvajuh naroda, te su ga tako Rumunji kao Srbi držali za svoga. Njegovom smrću riešeno je takodjer pitanje o sedisvakanciji karlovačke patrijaršije. Nasljednikom mu pišu biskupa Teofana Živković.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 22. U Zagrebu, 2. lipnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Iste godine, koje je primio krunu, ili godine sliedeće Turci si mnoge srbske knezove na granici podvrgnu; strah se razprostre po Europi, te papa Grgur XI., zabrinut za spas kršćana, potraži pomoći za one, koji su bili u pogibelji. Zato piše dne 14. svibnja 1372. Ludviku kralju ugarskomu: „Prošlih dana razni glasovi nadošli sa raznih strana donesoše viest apostolskoj stolici, da su opaki Turci, ti okrutni neprijatelji imena kršćanskoga, bacivši se u velikom broju na razne strane u Grčkoj i podvrgnuvši si kako njeke velmože u Rašiji (to jest u Srbiji), koji su tu gospodovali[1]), tako i druge narode, kršćane po izpoviesti nu shismatike i heretike, posjeli mnoge zemlje tako, te su već doprli do granica Ugarske, Rašije, Arbanije i Slavonije, i bojat se je, da će se baciti i na Primorje te osvojiti koju luku na jadranskom moru; i tako kršćani bližnjih krajeva štrepe od straha i predvidjaju gotove pogibelji“; niti se može u zabuni toga slučaja misliti na križarnu vojnu; zato ustani ti kano branitelj crkve i narodâ te se opri, da nevjernici nestupaju napried, kano što će ustati i dužd mletački i još drugi.[2])

Velikodušni papa napregne sve svoje sile, da sastavi savez proti onomu strašnomu neprijatelju, i činilo se, da njegovo nastojanje nije bilo bez uspjeha; on bo dne 13. studenoga iste godine 1372. piše s nova kralju ugarskomu, stavljajuć mu na srce, da nepropusti i svoje poslanike poslati u Tebe, gdje se imaju sjediniti poklisari kršćanskih vladara. „Turci, veli on, dobivaju s nova premah i znamo već, da su se potisnuli sve do granica Rašije i Arbanije, podvrgnuvši si himbenošću i oružjem sve zemlje, koje su medju granicami spomenutih kraljevina i medju kneževinom Ahajskom i vojvodinom Atenskom, i dočim one nesretne narode drže sapete u robstvu, navaljuju ti moćni i biesni ljudi i osvajaju druge zemlje kršćana i sveudilj u njih nahrupljuju; tako da se je, ne stane-li se tomu na put, jako bojati, da će se valjda izgubiti ona kneževina, ona vojvodina i spomenute kraljevine.“ Zamoli ga dakle, neka bi i on u Tebe poslao svoje poklisare na dan 1. listopada, da se stvori savez.[1])

Nu dok su vladari radili o savezu, započeo je kralj Lazar rat ne baš proti Turkom, nego proti njihovim prijateljem. I prije svega preduzme si Marka, sina Vukašinova, sa priestola protjerati, koji je on u Rašiji nezakonito zasjeo; on se je pako mogao njihovim saveznikom smatrati, jer se je bio obvezao, priznavati vrhovnu vlast sultanovu i plaćat mu danak. Položaj države s one strane, kojom je on upravljao, bio je veoma pogibeljan, jer je s te strane Turkom bio otvoren put, da se kroza nj bace u srce Srbije. Lazar ga dakle godine 1374. protjera i Rašiju sa Srbijom spoji. Marko pobjegne i nadje utočišće kod Turaka, postane muhamedanac i počme u redu nevjernih barbara ratovati proti svojoj domovini. Nu taj isti dogodjaj, koji je Srbiju imao više osigurati, pospješi rat s Turci; jer Murad bojeći se prevelike moći susjedne države i hoteći se osvetiti radi svoga vasala, podigne oružje proti Lazaru.[2])

[1]) To su bili upravo oni upravitelji, koje je Uroš postavio u Macedoniji i koji su se učinili neovisni. — Riečim papinskim htjedoše dati to značenje, da je Lazar bio shismatik; u nijednom slučaju nemogu se na drugoga protegnuti van na Marka Vukašinova; god. 1372. Lazar nit je bio podvrgnut nit je imao plaćati danak.

[2]) Gregorius XI.: Regest. Ann. II. secr. fol. 32.

[1]) Gregorius XI.: Regest. Ann. II. secr. fol. 87.

[2]) D' Oksza: Hist. de l' Empir Ottom. I. 203, 204.

Lazar bio spreman na rat; na granici imao dvie tvrdjave dobro učvršćene i dobro čuvane: Niš (Nissu) i Sofiju; nadao se, da će se one na dugo moći braniti. Nu Murad bio jako brz, te on iz Macedonije pošalje vojsku Lalaschahynu, neka bi odmah na Srbiju navalio. Lalaschahyn zaprieti Sofiji; sam pako Murad medjutim pobrli pod Niš koncem travnja godine 1375. Kroz dvadeset i pet dana tvrdjava se opirala; morala je ipak popustiti žestini turskih navala, prije nego je Lazar za borbu dovoljno sile sabrao. Nemogavši se Lazar oprieti, popusti od nužde, učini ugovor, postane podčinjenik Sultanov, komu se obveže svake godine plaćati hiljadu lira u srebru i slati hiljadu konjanika, kada god jih Sultan zatraži. I tako postane i Srbija vasalnom zemljom Turaka.[1])

Onda se Murad obrati proti Bugarskoj. Tu su se Sračimir i Ivan Sigismund, premda braća, tukli otimajuć se za državu. Sigismund bijaše nevjeran te je, budući okorjeli shismatik, svoju ženu Mariju odvrgnuo, jer je godine 1370. postala katolikinja; budući neiskrene ćudi, bez sviesti i bez vjere, nije puno trebao izpitavati, kakav je način, kojim da se spasi.[2]) Kada je vidio, da su Turci na njega podigli oružje, zaprosi Murada za prijateljstvo, ponudi mu svoju kćer za ženu; ugovori budu prihvaćeni te Sigismund postane vasal i rodjak sultanov.[3])

Turci su malo pazili na ugovore; zato oni, i poslie kako su sa Lazarom srbskim mir načinili, nisu prestali obsjedati Sofiju, koja se dugo opirala, dok nedodje godine 1382. izdajstvom u ruke osvojitelja.[4]) Videći Lazar, da se nemože nikako smatrati sigurnim, pripravljao se potajno na nov rat; sklopi savez sa Tvrdkom bosanskim i sa Sigismundom bugarskim, koji se malo uzdao u onoga, komu je bio svoju kćerku prodao. Povrativši se medjutim oni Srbi sa bojnoga polja, koji su Muradu prema ugovoru bili poslani u pomoć, počmu pripoviedati grozne stvari o Turcih, uzpire srce svim proti njim, tako da su se svi plemići, zaboravivši na tužbe i nesloge, oko Lazara sabrali te ga na rat poticali. Medju njimi nadje se shismatik Vuk Branković, zet Lazarov, čovjek podal i opak, te nepazeć ni na vjeru, koje nije imao, ni na domovinu, koje nije ljubio, izda vjeru, domovinu, rodbinu i potajno izviesti Murada o svem, što se spremalo [1]) Tako i ovaj put imala je propast na Slavjane doći od shismatika.

Murad, izviešten o pogibelji, sabere na brzo vojsku, i zapovjedi Ali Paši, komu poda trideset hiljada momaka, da udari na Bugarsku, te s te strane oduzme svu snagu saveznikom, da poslie slobodnih ruku uzmogne navaliti na Srbiju. Ali unidje u Bugarsku kod Slivne, razprostre se izmedju Šumle i Paravada, te pohiti k Trnovu, koje bez velike zapreke osvoji; Sigismund se zatvori u Nikopolju, a poslie sklopi mir odstupivši sultanu Silistriju. Medjutim Lazar uz pomoć bosansku izadje na bojno polje i predobije natrag Schehrkev medju Nišem i Sofijom; nu Ali Paša osvoji natrag to mjesto, i rat počme takodjer u Srbiji. Murad smjesti glavni diel svoje vojske u Filipopolj; poslie prieko Gustendila obrati se na Karatov, gdje sazna, da su saveznici smjestili svoje bojno polje na Kosovom. I sbilja na Kosovom stajala saveznička vojska spremna na boj, a bila je pojačana pomoćju knezova iz Arbanije i drugih susjednih zemalja. Gjuragj II. knez Zetski, Stjepan Černojević gospodar Crnegore, Kastrioti gospodari Kroje, i Tvrdko s vojskom iz Bosne i Hercegovine bijahu svi na Kosovom, u sigurnoj nadi, da će pobiediti. Nu iznenada rasu se glas, da je jedan od knezova izdajica; njeki obiedište Miloša Obilića; nu taj se obrani i naznači izdajicom Vuka Brankovića.[2])

Turska vojska bila razdieljena na tri diela; središtem upravljao Murad, desnim krilom njegov sin Bajazet, lievim krilom drugi sin Jakub. I kršćani bili razdieljeni na tri diela; Lazar bio na čelu središtu, desnomu krilu Vuk Branković, lievomu krilu kralj Tvrdko. U jutro dne 15. lipnja godine 1389. bitka započela; lievo krilo tursko bude strašno natrag bačeno i u nered stavljeno, nu Bajazet priteče u pomoć; Lazar se pobrine te pošalje diel Bošnjaka, da mu put preprieči, nu Bošnjaci moradoše se povući natrag prama jezgri vojske; ništa još nije bilo izgubljeno, kad al na jedanput onaj obješenjak Vuk Branković, ne samo da nije sa svojih deset hiljada momaka ondje gdje je trebalo pritekao u pomoć, već ih je daleko povukao natrag iz borbe; od toga časa se predvidjelo, da će bitka biti izgubljena; nu Miloš Obilić, koga je pravi izdajica izdajstvom bio obiedio, zakleo se, da

[1]) D' Oksza: Hist. de l' Emp. Ott. I. 205, 206. — Hammer: Stor. dell' Imp. Osm. II. 356 et seq.

[2]) I legende slavjanske predstavljaju Sigismunda kano čovjeka bez vjere. Srbska balada: Radulbey i Šišman služi tomu za dokaz — Karadjić: srbske narodne pučke pjesme Vol. II. 445 Beč 1840.

[3]) D' Oksza p. 207 et seq. — Hammer II. 359. Jireček ju zove sestrom.

[4]) Hammer: Stor. dell. Imp. Osm. II. 369.

[1]) Njegovu nevjeru ovjekovječile su srbske narodne pjesme.

[2]) I o tom imaju srbske legende u pjesmi o bitki na Kosovom malo ne cielu pjesmu. — D' Avril: La bataille de Kosovo rhapsodie serbe, ch. V. pag. 35. Paris, 1868.

će se svojom vjernošću izkazati. Budi da je Obilić ležao ranjen, kada je Murad prolazio, budi da je zahtievao, da ga pred sultana dovedu, kako to turski povjestnici kazuju, svakako je sigurno, da je on Murada probo na smrt, kada je pred njim bio; nu jedva što je taj smjeli udarac izveo, na komade ga raztrga sultanova straža. Uzprkos Vukovu izdajstvu mogla se borba s njekom nadom nastaviti; nu kralj Tvrdko, saznavši za poraz jednoga diela desnoga krila, a za bieg drugoga diela istoga krila, bojeći se, da ga obkole, povuče se natrag ostavivši hrabroga Lazara, koji ipak nastavi borbu, dok, okružen neprijatelji, umoren od dugoga ratovanja, branjen od njekolicine, nebude zasužnjen i pred umirajućega Murada doveden. Taj barbar, koji nije nikada štovao ni veličine duha ni hrabrosti svojih neprijatelja, zapovjedi, da se Lazaru i svim zasužnjenim plemićem glava odsieče. Lazar podnese svoj udes plemenito; zadnji vladar srbski umre kao junak i njegovo je ime Slavjanom ostalo milo, za čiju neovisnost on je svoj život žrtvovao.[1]) Njegov grob posjetiše mnogobrojni putnici, njega poštovaše kano mučenika. Pripovieda se, da je on, budući iskren katolik, napokon Srbiju sjedinio s crkvom, i da je, prije nego je započeo bitku kod Kosova, primio presvetu pričest; on je kraljevinom upravljao pravedno, ljubio vjeru i redovnike, popravljao i gradio crkve, siromahom pomagao s pravom ljubavju.[2]) Poslie bitke kod Kosova, zahtievao je Bajazet, da Stjepan, sin Lazarov, bude njegov podčinjenik, i tako se neovisnost Srbije pretvori u vasalstvo napram turskom sultanu.

## XIV.

*(Tvrdko II., Ostoja Kristić; gradjanski rat. — Putujući fratri. — Toma kralj bosanski. — Kralj Toma i papa Eugen IV. — Toma i Kalisto III. — Pij II., Ugri i nevinost kralja Tome. — Turci u Srbiji. — Konac kralja Tome. — Stjepan II., zadnji kralj bosanski; Turci u Bosni.)*

Tvrdko I., pobjegavši malodušno iz bitke Kosovske, malo je još kraljevao; loza kraljeva shismatičkih imala je i u Bosni domovini biti na propast. Tvrdko I. mišljaše godine 1392. pri smrti, da ostavlja kraljevinu jaku i dobro učvršćenu; Tvrdko II. sin njegova grieha, doveo bi bio Bošnjake do skrajne propasti, da ih kralj katolički nije pridigao; nu rad kralja katoličkoga uništi drugi kralj shismatički, te Bosna postane pokrajinom turskom. Tvrdka I. nasliedi Stjepan kroz pet godina; za to vrieme imahu heretici najslobodnije ruke u razširivanju svojih bludnja, franjevci pako nastojahu svimi silami, da im se opru. Pozovu ti fratri druge sudrugove i medju njimi fra. Deodata iz Rustića, koji sa trinaest drugova ode godine 1391. u Bosnu i bude poslie od Turaka ubijen u Jerusolimu[1]).

Stanje u Bosni još se pogorša, kada su se poslie smrti Stjepanove za priestol prepirali Tvrdko II. i Ostoja Kristić. Ostoja, krateć se priznati Tvrdka II. za kralja, jer diete nezakonito, lati se oružja i natjera svoga protivnika u tjesnac; nu gradjanski rat nanese veliku štetu vjeri i domovini; ni jedan od te pruće se dvojice nebi mogao, kada bi i nadvladao, dati temeljite nade, da će tko moći njegovu upravu podnositi. Obadva ta shismatička kneza skroz upropaste domovinu tim, što su pomoći iskali u Turaka. Tvrdko II., koji se nalazio u zloj koži, obrati se na Bajazeta, od koga dobije toliko pomoći, te je mogao diel svoje države natrag osvojiti. Nu to miešanje Turaka u bosanske poslove bijaše veoma štetno; Ostoju, čovjeka opaka i tirana, protjeraju podanici, jer su spetili, kako on prezire čast njihovih žena, narodna i obiteljska prava. Protjeravši Ostoju izaberu si za kralja Stjepana Jablanovića; nu Ostoja se obrati na Turke, te se je njihovom pomoćju mogao kroz sedam godina boriti proti Tvrdku sjedinjenu sa Jablanovićem. Turci se veselili sličnim neslogam, te su pomažuć sad jednomu sad drugomu gledali sile im oslabiti, da uzmogne Bosna čim laglje postati njihovim plienom. Poslie smrti Kristićeve i Jablanovićeve, pomogoše oni Radivoju, sinu Kristićevu, da nastavi borbu proti Tvrdku II. Napokon se Tvrdko obrati na Sigismunda ugarskoga te protjera svoga protivnika i njegove turske saveznike.

Nu za ovih dugih godina strašne borbe sve se zamrsilo; malo ne strveni bjehu slavjanski kršćani onih zemalja, jer ih njihovi neprijatelji, pod izlikom rata, svakako progoniše, a kada je k mržnji heretičkoj još pridošla srčba shismatička, onda poganstvo posta malo ne obćenito. Za duga vladanja Tvrdka II. te se stvari dan na dan pogoršavale; brižljivošću ipak rimskih papa i junačkom kriepošću franjevaca zaprieči se, da vjera u Bosni nije sasvim ugasnula.

[1]) Rais effendi: Annali dei Sultani pag. 11. — Bonfinius: p. 471 et seq. — Mustoxidi: Framm. di Giovanni Ducas; u Antologiji Firentskoj Vol. XIX. p. 53. — Tubero: De temporibus suis; in Schwandtner: Rer. Hung. II. 222 et seq. — Milešić: Corographia patriarc. Ipikiensis; in Colet. Illyr. Sacr. VIII. 52. — Hammer: Vol. II. pag. 398—416. — D' Oksza I., 236—248.

[2]) Martinov: Ann. eccl. 153.

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 64.

*

Godine 1254. stvorilo se družtvo franjevaca i dominikanaca u svrhu, da se vjera katolička razprostrani, a zvalo se: *Družtvo fratara za Isusa Krista putujućih po cieloj zemlji.* Godine 1399. glavari toga družtva sakupe se, da viećaju, kako da se popravi tužno stanje misija u zemljah kako u onih, koje su Turci posjeli, tako i u onih, koje su u sveudiljnom strahu držali, papa Bonifacij IX. pako potvrdi iste godine sve povlastice družtva i uzme ga u obranu proti napadajem i mržnji njekih od klera, kojim nebjehu po volji. Fratri pobožne te družbe nastojahu oko toga, da u Bosni opet vjeru podignu, i podje im to za rukom, osobito fra. Ivanu Armandiu i fra. Petrucciu iz Perugjije.[1]) Kašnje se drugim pridruži Jakob iz Marke, rodom iz Monteprandona, čovjek već na glasu po drugih misijah najtežih. Kralj Tvrdko primi ga s prevelikom prijaznošću; nu potajno gledao je, da se na put stave zapreke proti njegovu propoviedanju; kraljica pako tražila je način, kako da ga dade smaknuti. Pravo je čudo, što je pogibelj izbjegao, obrativši razbojnike; nebrojeni heretici povrate se natrag k vjeri, tako da se je vjera u Bosni, kada je Jakob iz nje otišao, duboko bila uvriežila.[2])

Kada je Tvrdko II. godine 1443. bez djece umro, plemići bosanski izaberu za kralja Tomu Tomaševića, sina Ostoje Kristića. Bila je to velika sreća za tu siromašnu državu, koju su razdirale hereze, nesloge, neredi svake vrsti.

Rimski pape nikada neprestaše misliti na Bosnu; papa Eugen IV., koji ju je bio gledao občuvati od nove hereze husitske[3]), vruće je preporučivao fratre takodjer kralju Stjepanu Tomi bosanskomu godine 1445.[4]) Poslie pokaže Nikola V. izvanrednu skrb za Bošnjake promicajuć medju njimi na svaki način bogoslužje katoličko, pomagajuć im podizati crkve[5]) i pokazujuć se veoma sklonim Petru Vojslaviću vojvodi dolnje Bosne, knezu katoličkomu, koga mu je kralj Stjepan Toma preporučio, kano i Sladoku vojvodi katoličkomu iz Rekvija, Januariju iz Vulrika i drugim katolikom, koje je on sve na molbu kraljevu uzeo pod okrilje svete stolice.[1])

Pa sbilja Stjepan Toma odmah se je s početka svoga kraljevanja iskreno na katoličku vjeru obratio, odrekavši se sasvim bludnja manikejskih, koje je prije sliedio. Koncem svibnja godine 1445. Eugen IV. primivši od njega odreku i davši ga preko Ivana Karvajala[2]) pokrstiti, „prokušavši mnoge i velike krieposti, kojimi ga je Gospodin odlikovao“, i čistoću njegove vjere, pozakoni ga i proglasi sposobnim, da može uživati sva prava i časti sinova zakonitih.[3]) I tako sliedeće godine sam papa obznani sav veseo vladarom tu veselu viest, da se je Stjepan Toma sasvim obratio, pozivajuć jih, da se s njim za to Bogu zahvale, i da s obraćenim kraljem i njegovim narodom tako postupaju, „te se oni vesele, da su njihova braća po vjeri.“[4])

Napokon godine 1447. primi Nikola Stjepana Tomu pod okrilje stolice apostolske.[5]) Te se časti nije samo kralj zadobio, već i razni njegovi velmože, medju ostalimi i Rostor, njegov protovestiarij.[6])

Godine 1444. bio je papa saznao, da izmedju kralja Tome i Gjuragja despote Rašije vlada veliko neprijateljstvo na toliko, te se došlo do oružja i krvi; i zato piše kardinalu Dionisiju od sv. Cirjaka kod toplica, neka bi tomu zlu na put stao i ta dva protivnika izmirio.[7]) Poslie pošalje papa godine 1450. svoga poslanika, Ivana Kostničkoga, u Bosnu, da tu crkvene stvari uredi.[8])

Stjepan Toma pokaže se vazda veoma vjernim crkvi katoličkoj i koliko je mogao podigne slavu bosanske kraljevine; on opet sjedini plemiće i biskupe i izda razne naredbe od prevelike važnosti za vjeru. Manikejcem zabrani podizati nove crkve ili stare popravljati: uzme u zaštitu dobra crkvena; stvori mudre zakone. Fratre je štitio svimi svojimi silami; podielio im je novih kuća, pribavio hrane i dohodaka.[9]) Nije medjutim prestao potajno se pripravljati na strašan rat s Turci; i papa Nikola bodrio ga

[1]) Waddingus: Ann. minor. ad 1413. §. 1. Vol. IX. pag. 354 et seq. — Marcellino da Civezza: Stor. univ. delle miss. franc. IV. 452. — Fabianić: Storia dei frati min. in Bosnia etc. I. 174 et seq.

[2]) Waddingus ad 1434. Vol. X., pag. 231 et seq. — Farlatus, IV. 67. — Marcellino da Civezza: IV., 525 et sequ. — Fabianić I. 178 et sequ.

[3]) Eugenius IV.: Regest. Ann. XIV. de Curia lib. XVII. fol. 281.

[4]) Eugenius IV.: Regest. Ann. XIV. de Curia lib. XVIII. fol. 4.

[5]) Nicolaus V.: Regest. Ann. I. de Curia lib. XXII. fol. 64, 65.

[1]) Nicolaus V.: Regest. Ann. I. de Curia libr. XXII. fol. 66, 67.

[2]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV., 68.

[3]) Dokumenat IX.

[4]) Dokumenat X.

[5]) Nicolaus V.: Regest. Ann. I. de Cur. lib. XXII. fol. 72.

[6]) Nicolaus V.: Regest. Ann. II. de Cur. lib. XXIV. fol. 96.

[7]) Dokumenat XI.

[8]) Nicolaus V.: Regest. Ann. IV. de Curia lib. XXVIII. fol. 38.

[9]) Farlatus: Illyr. sacr. IV. 68 et seq.

je i obećavao mu pomoć[1]); pače gledao je s kraljem sve izmiriti, koji god su s njim bili u kakovoj razmirici, te je godine 1452. potvrdio ugovore mira utanačene izmedju Stjepana Tome i Vladislava Elastića, vojvode bosanskoga, te izmedju onoga i Juraja Vojslava.[2])

Kada je Nikola V. umro i Kalisto III. svetu stolicu zasjeo, Stjepan Toma nije propustio poslati u Rim Nikolu Testu, da mu pokornost i vjernost zasvjedoči. I Kalisto III. uzme pod svoju zaštitu kralja, njegova sina Stjepana i njegove baštinike.[3]) Pače učini nješto više, želeći naime veoma, da se križarna vojna proti Turkom podigne, jer su oni već isti Carigrad bili osvojili, obeća kralju Stjepanu Tomi, njegovu sinu Stjepanu i njihovim nasljednikom, da će im, kada se kršćanske zemlje od Turaka oslobode, dati kako povratiti sve one zemlje pripadajuće kraljevini bosanskoj, koje god je ma tko pod kojom mu drago izlikom osvojio, tako i njegovoj kraljevini pridružiti sve zemlje oslobodjene pomoćju njegova oružja, koje s Bosnom graniče.[4])

(Dalje će sliediti.)

[1]) Nicolaus V.: Regest. Ann. IV. de Curia lib. XXVIII. fol. 59.

[2]) Nicolaus V.: Regest. Ann. VI. de Curia lib. XXVII. fol. 140 et 164.

[3]) Calixtus III.: Regest. Ann. I. de Curia lib. I. fol. 23.

[4]) Dokumenat XII.

---

## Vanredni jubilej god. 1881.

(Konac.)

Povlasti ovoga jubileja jesu:

1. Putnici bilo na moru, bilo na kopnu, koji se povrate kući ili na drugo koje mjesto, kad već mine jubilejsko vrieme, mogu zadobiti oprost obavivši crkvene pohode i ostala propisana djela.

2. Redovnikom i duvnam, onim, koji neprestano u samostanih borave, zatim uznikom, bolestnikom kao što svećenikom tako i svjetovnjakom, te napokon svim onim, koji su s kojega valjanoga uzroka zapriečeni, da izvrše sva ili barem nekoja propisana djela, mogu izpovjednici ta djela drugimi zamieniti ili ih na drugo najbliže vrieme odgoditi *(in aliud proximum tempus prorogare)*. Za *proximum tempus* uzimlju neki 14 dana, neki opet više tjedana.

3. Djeci, koja još nisu primila sv. pričesti, može izpovjednik oprostiti pričest. Ne treba dakle zamieniti drugim dobrim djelom, jer papa naprosto kaže: „facta potestate dispensandi super communione cum pueris nondum ad primam communionem admissis.“

4. Napokon dopušteno je svim vjernikom svjetovnjakom i svećenikom izabrati si po volji izpovjednika, samo ako je u obće odobren za izpoviedanje. To isto mogu činiti i redovnici. Duvne pak i novakinje, te sve one, koje uviek borave u samostanih smiju birati izpovjednika samo medju onimi svećenici, koji su u obće odobreni za izpoviedanje duvnâ.

Vlast izpovjenikâ pogledom na absoluciju jednaka je onoj od god. 1879., te se sv. otac i pozivlje na svoje apostolsko pismo, koje počima riečmi: „*Pontifices Maximi*“ i pridodaje: „*iis tamen omnibus semper exceptis, quae in iisdem litteris a Nobis excepta fuere.*“

Po tom mogu izpoviednici odriešiti od svih i najvećih grieha, te i od zadržanih (*reservatis*) bilo papi bilo biskupu, dapače i od onih grieha, koji su skopčani s censurom, te papi *speciali modo* zadržani. Ipak od ovih može pokornika odriešiti samo *in foro conscientiae; ali si de haeresi agatur, abjuratis prius et retractatis erroribus, prout de jure.* Po tom se heretik, koji je štogod proti vjeri opisao, ne bi smio odriešiti, dok ne bi svoju herezu opozvao. Ne može ipak izpovjednik odriešiti od onih slučajeva, koji su navedeni u konstituciji Benedikta XIV. *Sacramentum Poenitentiae* od 1. lipnja 1741. „*Non vales absolvere tuum complicem in peccato turpi; neque sacerdotem, qui attentasset absolvere suum complicem in peccato turpi, neque personam, quae calumniose denunciasset confessarium innocentem de sollicitatione ad turpia; neque personam sollicitatam ad turpia nisi denunciet, vel certe intra mensem denunciatura sit ordinario.*“ Pamtiti ipak treba da *in articulo vel periculo mortis* svećenik *complicem in peccato turpi* može uviek odriešiti valide, ali licite samo onda, ako drugi izpovjednik, ma i ne bio odobren za izpoviedanje, ne može doći bez sablazni ili infamije ili ako complex neće da se izpoviedi drugomu svećeniku. Isto tako ne može izpovjednik odriešiti onih, koji su papom, prelatom, crkvenim glavarom ili sudcem imenice izobćeni (excommunicati), obustavljeni (suspensi) i opovjedjeni (interdicti), ili o kojih je sudbeno izrečeno, da su pali pod crkvene kazne, ili proti kojim je ovakva kazna obznanjena, ako za vrieme jubileja nisu zadovoljili, ili se sa strankami, kako treba, poravnali. Nego ako bi komu za ovo vrieme bilo nemoguće zadovoljiti zakonitoj dužnosti, a tvrdo bi obećao, da će ju izpuniti, to bi ga izpovjednik *ad lucrandas indulgentias* mogao odriešiti. Ako ovakov ne bi kasnije zadovoljio dužnosti, ne bi ipak pao pod cenzuru, od koje je već jednom odriešen.

Ovu dvostruku vlast, odriešiti na ime od zadržanih grieha i cenzura, mogu izpovjednici gledom na jednu osobu vršiti samo jedan put (*hac vice tantum*), t. j. onih, koji su već jednom u jubilejskoj izpovjedi bili odriešeni od zadržanih grieha, cenzura, ne može izpovjednik opet odriešiti, ako bi opet pali u iste one griehe i cenzure. Pače ovakova ni onda ne bi smio izpovjednik odriešiti, kad bi poslije jubilejske izpovjedi, na kojoj nije imao nikakva zadržana grieha ili kazne, pao u takov grieh. Dočim, ako bi bio na jubilejskoj izpoviedi odriešen od takova grieha ili kazne, a kasnije ne bi izvršio svih propisanih djelâ, ostao bi za uviek odriešen; jer grieh i

kazna, jednom directe oproštena, nikada se više ne povraća.

Ako bi tko jubilejsku izpovied pred prostim izpovjednikom obavio svetogrdno, to ga kašnje (t. j. po izmaku jubilejskoga vremena) prost izpovjednik od tada zadržanih grieha i cenzura odriešiti ne bi mogao. Dočim ako bi tkogod u izpoviedi, inače valjanoj, zaboravio kazati reservat ili cenzuru, to bi on od njih bio ipak *indirecte* odriešen, te bi ga poslije svaki izpovjednik mogao *directe* odriešiti.

Nadalje imaju izpovjednici vlast zamienjivati zavjete drugimi pobožnimi i spasonosnimi djeli. Nego ta zamjena ne smije biti takova, da bi se prije mogla nazvati *dispensom*, nego se mora penitentu mjesto zavjeta naložiti takovo djelo, koje će mu biti od isto tolike duševne koristi kao i zavjet, ali ipak ne smije biti pretežko. Ne mogu ipak izpovjednici zamieniti vječne čistoće, zavjeta reda (religionis), zavjeta kojim se je penitent komu zadužio, a ovaj to već prihvatio (*votum obligationis, quod a tertio acceptatum fuerit seu in quo agatur de præjudicio tertii*), te napokon zavjeta, koji za kaznu čuvaju od grieha (*votum pænale, quod præservativum a peccato appellatur*). Niti svetčanih zavjeta ne mogu izpovjednici zamjenjivati.

Zavjeta vječne čistoće ne mogu izpovjednici samo onda zamieniti, ako je papi pridržan. Da pak bude papi zadržan, treba da je: a) podpun t. j. da izključuje svaki čin, koji je protivan čistoći[1]); b) bezuvjetan[2]); c) opredieljen[3]); d) ne smije biti učinjen od straha, pa ni lahkoga.

Rekosmo na dalje, da izpovjednici ne mogu zamieniti zavjeta redovničtva. Ovo se ima razumjeti samo o onih redovih, u kojih se obdržavaju svetčani zavjeti, ne pako o kongregacijah, u kojih se polažu samo jednostavni zavjeti. Po tom ako bi se koja žena zavjetovala, da će postati milosrdna sestra, mogao bi joj izpovjednik taj zavjet zamieniti drugim dobrim djelom.

Ne mogu izpovjednici zamienjivati onih zavjeta, kojimi se je tko nekomu obvezao, a taj je to već prihvatio, jer bi se zamjenom ovakova zavjeta povriedilo pravo trećega, a sv. otac toga neće. Tako n. pr. kad bi se tko zavjetovao, da će svake godine o božiću dati siromahom grada Zagreba 50 centi brašna, a gradsko bi poglavarstvo to prihvatilo, nebi mu mogao nitko toga zavjeta zamieniti drugim dobrim djelom, jer bi to bilo krivo po siromahe grada Zagreba. Sasvim drugčije bilo bi, kad toga zavjeta poglavarstvo gradsko ne bi prihvatilo ili se odreklo toga prava.

[1]) Po tom ako se je tko zavjetovao, da se neće ženiti, može mu taj zavjet izpovjednik zamieniti.

[2]) Tko se je zavjetovao na vječnu čistoću uz uvjet da ga mine napast ili ako ozdravi, takav zavjet makar se uvjet i izpunio nije papi zadržan.

[3]) Je-li se tko zavjetovao, da će ili čuvati vječnu čistoću ili putovati kamo, ni takav zavjet nije papi pridržan.

Napokon ne mogu izpovjednici promieniti onih zavjeta, koji kao za kaznu čuvaju od grieha. N. pr. da se pijanica zavjetuje da neće u krčmu ići, jer se tamo opija, ne može mu toga zavjeta nitko zamieniti; jer je svrha jubileju, da se svatko očisti od grieha i da se kani griešnih prigoda, a ne da se jošte prigode nudjaju. Nego ako bi promjena ovakova zavjeta čuvala pokornika od grieha isto tako kao i sam zavjet, to bi mu ga mogao svećenik promieniti. Izpovjednik treba da u zamjenjivanju zavjeta radi veoma oprezno i mudro. Neka zrelo promisli, koje će djelo pokorniku naložiti mjesto zavjeta i neka pazi, da mu ovo djelo kao i sam zavjet bude valjanim provodičem na težkoj stazi kršćanskih kriepostí i sigurnim zalogom njegova spasenja.

Pamtiti treba jošte i to, da se zavjeti mogu zamjenjivati samo u izpovjedi i to samo onim, koji imadu ozbiljnu volju dobiti jubilejsko proštenje. Nego ako bi tko, kad su mu zavjeti već zamienjeni, zanemario ovršiti ostala propisana dobra djela, slobodno bi se služio dobivenom zamjenom. A tko je proštenje zadobio, ali zaboravio umoliti izpovjednika, da mu zavjete promieni, mogu mu se zamieniti i poslije jubileja.

Napokon mogu izpovjednici oprostiti onu nepravilnost, u koju je tko upao povredom crkvene cenzure (*irregularitas ex capite violatæ censuræ*). Tako nepravilni mogu biti samo oni, koji imadu više redove. Kad bi n. pr. djakon obustavljen (suspensus) svečano pjevao evangjelje, krstio itd., postao bi tako nepravilan, od koje nepravilnosti može ga izpovjednik za vrieme jubileja odriešiti, da može opet obavljati funkcije svoga reda i primiti presbiterat; nu ta nepravilnost smije biti samo tajna, t. j. ne smije za nju znati duhovna oblast niti je pogibelj, da će je doznati. Ova nepravilnost oprašta se u izpoviedi i to poslije odriešbe griehâ riečmi, naznačenimi u rimskom obredniku. Ako bi izpovjednik i zaboravio ovu formulu izreći, bio bi pokornik ipak oprošten od nepravilnosti.

U ovom jubileju može se dobiti proštenje toliko puta, koliko god puta se izvrše sva propisana djela, ali samo jednom mogu se dobiti pogodnosti jubileja t. j. zamjene zavjeta, izvanredne absolucije i dispensacije usljed odluke sv. penitencijarije od 26. veljače 1879. Proštenje može se namieniti i dušam u očistilištu.

Buduć je ovo manji ili vanredni jubilej, takodjer nazvan *„jubilæum ad instar"*, to se za trajanja ovoga jubileja ne obustavlaju druga proštenja kao što to biva u većem ili redovitom jubileju.

Maksim Relić.

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup vratio se je prošloga petka u Zagreb, te će ovdje sprovesti Duhovske blagdane.

— G. Matija Stipić, ekonom u nadbiskupskom sjemeništu dobio je nadarbinu sv. Petra u Jastrebarskom, te je kao takav već i prisegu položio. Nasljednikom mu imenovao je uzoriti gosp. nadbiskup na predlog ravnatelja sjemeništa g. Fr. Vojakovića, župnika u Pešćenici. — Makso Šnap premješten je iz Lipovljana u Ludbreg za kapelana.

— Na Duhove pjevati će sv. misu u crkvi sv. Marije u 8 sati uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup. Poslje sv. mise dieliti će otajstvo sv. potvrde, i to po trgu Kaptolskom, bude-li liepo vrieme, a bude-li kišovito u prikritih prostorijah uz svoj dvor.

— Kako čitamo u raznih slavenskih novinah svuda se revno radi, da hodočašće u Rim bude što dostojnije. U susjednoj nam Dalmaciji i u Galiciji sastali se odbori, koji nastoje, da se sabere što veći broj hodočastnika i pribere što više Petrova novčića. Po želji sv. otca gledje se povesti njekoliko seljaka u narodnih nošnjah. O tom se živo radi pa i uspješno, koliko doznajemo, u Poljskoj, navlastito u našoj Dalmaciji. Biti će divno u vječnom Rimu zagledati uz velikaške odore i milovidne haljine seljaka. A kako bi bilo, da uz Spljetskoga varošana koraca po vječnom Rimu naš Posavac? Kako da kraj okolišana Dubrovačkoga u vatikanskoj palači stane naš Podravac? Kako da bratu iz Bosne i Hercegovine pruži u sv. Petru ruke naš Slavonac? Divno, u istinu, prelievala bi se šarolika haljina Zagorca našega na trakovih prekrasnih vodometa na vatikanskom trgu! Ta vanjska raznolikost uz jedno srdce, uz jedan temelj: vjeru, sazdanu na Petru, ne bi-li to dalo cielomu svietu sliku o Slavenstvu divniju, nego-li ikada poteći može iz kista umnika največega! A to nije tek san, nije tlapnja da se izvesti mogla ne bi. Odbor se naš poskrbio za stanove i hranu što cjeniju, ne bi-li se našlo uz gdjekojega imućnijega seljana drugih imućnika, naših boljara, naših viših dostojanstvenika što crkvenih, što svjetovnih, da manje imućne u putu pomognu? Ne ima-li občina, bud političkih, bud imovnih, bud crkvenih, koje bi uz dozvolu više svoje oblasti takvu pripomoć pružile? Naši rodoljubi neka se u to zamisle. Posavska Hrvatska, koja će hodočašću dati glavu, na koju se milo gleda s vatikana, zašto da zaostane za drugimi i u tom?

— Slovinski sbor sv. Jeronima u Rimu zaključio je u svojoj sjednici od 25. svibnja, da će hodočastnikom iz Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Bosne i Hercegovine, koji dodju na ovogodišnju svetkovinu sv. Cirila i Metoda učiniti ove pogodnosti: 1. dati sedam pristojnih soba u svojem zavodu za isto toliko osoba; 2. nekolicini ubogih hodočastnika davati šest dana po tri talijanske lire na dan za stan i za hranu; 3. svećenikom misu u svojoj crkvi uz milostinju jedne lire i 20 centima za svaku misu; nu ti imaju donesti sobom celebret od svoga biskupa i pristojnu odjeću i to ne samo za služenje iliti mašenje, nego i da budu mogli pred sv. otca papu. Javlja nam se uz to, da se u uglednoj gostioni alla Minerva plaća svaki dan za stan i hranu 9—10 lira. (1 lira ima naših po prilici 50 nč.) Nedaleko zavoda sv. Jeronima ima američka gostiona, gdje se plaća isto toliko U istoj ulici nude sukromnici stanova. Jedan ima, i to al mezzanino šest soba, ter u svakoj po dvie postelje, a drugi na drugom podu soba za 20 postelja, pak prvi traži na glavu i na dan 8 lira za stan i za hranu, a drugi 6—8: a samo za stan prvi 2: 50 cnt., a drugi 2 lire. Da se odbor konačno obratit uzmogne u Rimu za stanove nuždno je, da mu se hodočastnici prijave svakako do 15. o. m., kako već javismo. Putnici po Dunavu, Savi, morem i na državnoj željeznici ugarskoj već imadu polakšicu. Južna željeznica popustiti će 50% bude-li do 100 putnika, a 20—30% bude-li ih manje. Pošto će većina hodočastnika njenimi prugami ići nadamo se, da će popustiti 50%. Naš se je odbor obratio na središnji u Rim, neka bi gledao i po Italiji izprositi za hodočastnike snižene ciene, a onda bi putovanje još laglje bilo. Spremaj se dakle na putovanje koji ma kako može. U Rimu se već kiti crkva sv. Klementa, a Slavenom se sprema doček, kakvim je do sada riedko tko dočekan.

— Promjene u biskupiji djakovačkoj: Preuz. gosp. biskup imenovao je mikanovačkoga župnika Gustava Jaića zač. prisjednikom duh. stola s porabom ljubičastoga pojasa. — Vjeroučiteljem na obćih pučkih školah djakovačkih kao i višje djakovačke škole imenovan je dosadanji brodski kapelan Antun Leskovac, koga zamjenuje Julijo Trausmüller. — Premješteni su kapelani: Tomislav Benko iz Hrtkovca u Lipovac, a odavde Matej Babogredac u Bošnjake.

— Promjene u biskupiji senjsko-modruškoj: Matija Grünhut, župnik gračački postao je župnikom u Lešću kraj Otočca. Imenovani su administratori: Vjekoslav Vršić, kapelan grobnički, na Cerniku; Mihovil Pekić, kapelan gospićki, u dolnjem Kosinju. — Umrli su: Franjo Ljubičić, umir. administrator, na Praputniku 13. veljače t. g. Petar Vrbanić, podarcidjakon i žup. u Ogulinu 23. veljače. Dragutin Rattay, župnik u dolnjem Kosinju 13. travnja.

— Presv. g. biskup dr. Posilović razpisao je ljetos duhovna vježbanja za kler arcidjakonata ličkoga i krbavskoga u Gospić, koja će započeti na večer 20. lipnja, a završit će se 24. lipnja u jutro. Poslje vježba biti će pučke misije u Gospiću, Klancu, Perušiću i Lešću (eventualno Sincu), što će jedno i drugo rukovoditi prokušani vodje otci Isusovci iz Dalmacije.

— Presv. gosp. biskup Senjski Posilović razposlao je po svojoj biskupiji okružnicu, kojom žaleći, da mu što bolest, što urečena već visita ne dopušta, da podje sam u Rim, izrazi želju, da ipak njegove dieceze budu na rimskoj slavi svetih naših apoštola liepo zastupane i po svećenicih i uglednijih lajcih. Pozva ih, da prinesu i Petrova novčića, te odredi da se na sam blagdan svetih apostola

svetčana služba Božja obavi, a na koncu izmoli pet puta Otče naš i Zdravo Marija za jedinstvo vjere i ljubavi medju svom djecom slavenskih apoštola, te tako za povratak onih, koji još stoje razstavljeni, i za uzveličanje svetih Cirila i Metodija i svete prvoapostolske stolice. — Preč. stolni kaptol djakovački u svojoj sjednici od 27. svibnja o. g. odabrao je svoga člana preč. g. Jurja Streita, da ga zastupa pri svetčanosti u Rimu, koji će ponesti i Petrova novčića 100 for. u ime istoga kaptola. Tajniku odbora javiše se do sada kao hodočastnici: dr. L. Vidrić, odvjetnik, s obitelju svojom; M. Stojanović, umir. učitelj, Iv. Matijević, nadstojnik u Požegi, dr. E. Voršak, podjašpr. i župnik u Djakovu, Antun Ćušić, umir. župnik, Iv. Miković, kanonik, Ignjat Neralić, župnik, gdja. Josipa Demetrovićka. Preuzv. gosp. biskup Strossmayer i presv. g. dr. Fr. Rački polaze na put skorih dana. Privatno doznasmo i za više hodočastnika, a njeki nas upitaše naputke, pak će se javiti konačno na skoro.

— Preuzvišeni gosp. biskup Zadarski Maupas razposlao je svomu puku okružnicu, gdje zove u hodočašće u Rim. „Srećni oni“, veli nadbiskup medju ostalim, „koji će se okoristiti ovom svetčanom prigodom, te će pohoditi Rim ovaj vječni grad, središte i srdce katoličkoga svieta, posvećen smrću svetih apoštola i mučenika Petra i Pavla, gdje je svaka gruda zemlje mučeničkom krvlju natopljena, a svaki kamen je spomenik i dokaz svetosti naše vjere i njezine nepredobitne stalnosti; gdje je onaj temeljni kamen, na kom Isukrst sagradi svoju crkvu, gdje sve oživljuje vjeru, pobudjuje sveta, nabožna ganuća, tješi i kriepi kršćanina. Za to i mi vruće želimo, da barem imućniji naši vjernici pridruže se ostaloj svojoj braći u hodočašću, te da i oni izjave smierna čuvstva stalne privrženosti i sinovlje odanosti, koja naše kat. pučanstvo goji prama sv. otcu papi.“

— *Petrova novčića* prinesli su: Ubaldo Košiček 2 for.; župljani dolnje Kupčine 8 for. u sr. uz izraz sinovlje odanosti sv. otcu, zahvale za učinjena dobra i uz obećanje, da će na 5. srpnja biti u Rimu duhom i molitvom; M. Ivanić, 1 škudu, Ivan Lončarić 1 for. sr.; P. Belas 1 škudu, Stjepan Hrnčić 10 fran. u zlatu; dr. J. Salamon 10 fran. u zlatu; presv. gg. biskup J. Pavlešić 25 for., Ignj. Kristijanović 50 fran. u zlatu, Fr. Milašinović 10 for., Jur. Križanić 10 for., preč. gg. Mil. Radinović 8 for., Jos. Marić 1 dukat u zlatu, P. Gugler 20 fr., A. Jandrić 1 dukat u zl., Fr. Gašparić 10 fr., presv. g. T. Gajdek 20 for., Fr. Huszar 20 for., Iv. Miković 15 for., dr. L. Rumpler 5 for., Stjepan Matković 5 for., Adol. Veber 5 for., N. Horvat 10 for., dr. M. Matunci 10 for., E. Tallian 10 for., dr. Fr. Rački 10 for., dr. Ant. Kržan 5 for., K. Šnap 5 fr., Fr. Budicki 5 fr., Gj. Švelić, žup. 1 talir sr., Josip Hiter 5 fr., Gjuro Benak 1 cvancigu i 2 kom. à 25 nočv. sr., gdja. Barbara Gorička 2 for., župnik i župljani sv. Petra 2 for., D. Jambrečak 10 fran. u zl. M. Gašparlin 5 for., M. Stepinac 20 for.

*Francezka.* Što je jednodušni skoro zaključak nedavnih zastupnika naroda htio da bude posvećeno srdcu Isusovu, to bi sada imala biti sgrada za operu. Sve crkve katoličke, koje je požrtvovnost katolička podigla imale bi se što prodati, što u svjetske svrhe obratiti, što razrušiti. Kupe-li katolici crkvu oni moraju odstraniti svaki vanjski znak, po kom bi se moglo razpoznati, da je to hram Božji. Ni službenici crkveni ne smiju se s vana takvi pokazivati! Sve se to u jedan mah želi postići kod jedne strane gradjana francezkih, što oni nedavno izrekoše javno. Oni doduše neće odmah sada postići, što žele, al im se stere za to sve ljepši put. U samom Parizu radio je o tom nedavno antiklerikalni kongres, gdje se uz izrazite slobodne zidare našlo sve, što želi, da ne bude Bogu mjesta u državnom životu ma baš u nijednoj struci. Njim se na žalost radi po volji u mnogih današnjih dvorovih, gdje se za vjeru bud malo, bud posve ništa ne radi, dapače se gledje progoneć crkvu ugodit najvećim njenim neprijateljem. Toj zlosretnoj bujici nastoje na put stati katolici francezki, kojih se njeki sastaše ovih dana na katol. kongresu. Drugi opet sastat će u Lilleu 28., 29. i 30. lipnja na euharistijski kongres, kamo će moći doći i štovatelji presv. olt. otajstva s drugih zemalja. I sbilja je pomoć sgora jedini liek pretežkim ranam družtva.

---

## Prinosi za dječačko sjemenište.

Š. Petrović, župnik u Preseki 5 for., Josip Kovačić, kapelan u Gradcu 5 for. 75 novč., Val. Radočaj, admin. u Rudah 4 for. (za 1880.), Pavao Leder, podarh i župnik u Lipniku 12 for. (za 1880. i 1881.); preč. prvostolni kaptol 125 fr. (1. četvrt o. g.), V. Belošić, župnik u Miholcu 20 f. 10 novč., Josip Kolarić, podj. i župnik u Dubici i Stj. Kolmanić, župnik u Jasenovcu 12 for., članovi bratovštine sv. Josipa u Topolovačkoj župi 2 for. 60 nč., K. Matica 6 for. 25 novč., Petar Gradinac, svećenik u Grazu za 17. sv. misa 10 for., D. J. 25 for., N. N. in partibus fidelium srebrni talir, Wimer, kapelan u Križevcu 2 for. 50 nč. (za 1880.), dr. Stadler za 60 sv. misa 30 for., Franjo Šultajs, župnik u Velikoj 14 for. (za g. 1879. i 1880.), M. Stepinac 33 for. (posjednji obrok od obećanih 100 for.), kamati od vinkulovanih hrv. slav. zemljorazteretnica 278 for. 25 nč. od nevinkulovanih kamate 5 fr. 25 nč., Fr. Gjurgjiña, kapelan 2 fr. Preuzeše sv. misa ova gg.: Kovačić Antun, župnik u Rasinji 10; Legin Karlo, župnik u Bregih uz Koprivnicu 10; Mihinić Stj. žup. u Sigetcu 10; Padarčić Aleksa, žup. u Noršić-selu 10; Petrović Fr., duh. pomoćnik u Kutini 20; Vimpošek Ignjat, župnik u Drnju 10; Barabaš Ladislav, žup. u Suhodolu 12.

---

## Javna zahvala.

Družtvo sveudiljnog klanjanja presv. oltarnoga sakramenta darovalo je ovoj crkvi sv. Jurja: plašt (pluvial), jednu casulu biele a jednu crvene boje sa ostalimi potrebnimi, zatim aspersorium, propelo i vel za ciborium, na kojemu daru smatram si ugodnom dužnošću zahvaliti pomenutomu družtvu. Preporučujuć i nadalje ovu oskudnu crkvu u crkvenom ruhu jesam sa dužnom zahvalnošću

Jezerana 22/5. 1881. L. Vidas, župnik.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 23. U Zagrebu, 9. lipnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

Bojao se ipak Stjepan Toma i nije se usudio sam na sreću rat započeti, koji je za Bosnu skrajna propast mogao biti; bio je spreman, nu čekao je na sgodan čas. Godine 1457. bio je od pape zatražio zastavu križa, da mu rabi u bitkah. U ono vrieme propoviedalo se na križarnu vojnu u Ugarskoj, i papa je kralju ugarskomu dobar uspjeh želio;[1]) Kalisto pošalje Tomi žudjenu zastavu i ogleda se za pomoć za njega u Mletcih i drugdje.[2]) I već se činilo sve spremno, i već je dan bio opredieljen, kada da se izadje na bojno polje. Koncem srpnja godine 1457. piše papa Kalisto još jednoć Tomi: „Glavna briga, koja nas u dnu duše naše tare, poznata je cielomu svietu; jedina naša želja jest vidjeti potištena i ponižena onoga veoma gadnoga Muhameda, koji se je u krvi kršćanskoj valjao, a koji dan na dan sve to više svojim jarmom tišti vjerne narode sve većom biesnoćom; nadamo se, da će nam se želje izpuniti, jer gledamo, kako toliki glasoviti kraljevi, a medju njimi i ti, pritiču, da sinove crkve iztrgnu iz ralja nevjerničkih.“ Dajuć Tomi novac za križarnu vojnu sabran u Dalmaciji i drugdje zaključi riečmi: „Na noge, predragi sinko, i poput veoma hrabra borioca kršćanskoga radi kano junak; Bog je s tobom i on će biti uza te u bitkah, te će skrhati silu tvojih neprijatelja.“[3])

Da se je Toma iskreno spremao na rat proti Turkom, dokazuju njegovi listovi na vasale, plemiće, prelate njegove države. Bio je on moćan, od kad je kraljevinu razširio dielom Srbije, Rašije, Dalmacije, Hrvatske, Primorja, možda je bio najveći od bosanskih kraljeva; on dakle zapovjedi svim svojim, da dne 3. lipnja 1457. dodju na Kosovo polje spremni i naoružani. On im pisa: „Mislimo, da je svakomu pobožnu kršćaninu poznato, kako su težko kršćane u naše vrieme ranili nevjerni Muhamedanci; zato je naša misao sveudilj uprta na to, kako bi se daleko od naših granica protjerali neprijatelji imena Kristova, koji su uz tolike zasjede i tolike štete povriedili našu vjeru, i kako bi se suzbio Muhamed, njihov car, koji je već blizu i od koga nam prieti propast i uništenje, jer sabire oko sebe nevjernike i pogane. Nebilo nikada, da poganske noge gaze našu kraljevinu, ili da iznenada na nju nahrupe, nju u žalost zaviju i potlače, kao što se je vidjelo, da se to za prošlih vremena dogodilo drugim narodom. Pa tko od vjernika Kristovih i ljubitelja vjere može da se uzdrži od suza, motreći pad Carigrada? Neka se svi naši vjernici na Kosovom polju sakupe, da uzmognemo poći proti toj aždaji te joj zapriečiti, da nas neokuži svojim otrovom.“[1])

Gorljivost Tomine vjere bila je velika; obraćenja svaki dan se množala, ne samo kod prostih seljaka već i kod knezova; on videći, da nemože trojice od velmoža bosanskih nagovoriti, da se obrate, pošalje ih k papi u Rim, neka bi ih on gledao obratiti, i oni se sbilja obrate. Bili su to Juraj Kučinjić, Stjepan Turčonić i Radmil Venčinić, a Pij II. šaljuć ih natrag u domovinu, stavi ih pod zaštitu kralja Tome „kralja doista katoličkoga.“[2])

Nu manikejci i shismatici htjedoše se osve-

---

[1]) Calixtus III.: Regest. Ann. III. brev. lib. VII. fol. 91, 92, 94, 97.

[2]) Calixtus III.: Regest. Ann. III. brev. lib. VII. fol. 102, 110.

[3]) Dokumenat XIII.

[1]) Stephanus: Epist. ad suos; in Farlat. Illyr. Sacr. IV. 72, 73.

[2]) Pius II.: Regest. Ann. III. de Curia lib. XV. fol. 54.

titi tomu pobožnomu kralju, koji im nedade ni mira te ih godine 1459. svojimi naredbami protjera iz Bosne, tako da ih je na više hiljada moralo iz te države izaći.[1]) Upotrebe za to priliku, kada je Stjepan Toma svoje poslanike k Piju II. poslao, te oni razglase, da Toma od pape traži, neka bi mu poslao krunu kraljevsku, i predstave Matiji Korvinu, novomu kralju ugarskomu, taj čin kao najveću za njega uvredu, tako te je Matija Korvin, nepotraživši prije za taj čin dokaza, o tom papi pisao i u njega se oštrimi riečmi potužio.

Stjepan je Turkom morao odstupiti njeki grad, ime toga grada različno se navodi, nu sigurno nije drugi van Semendrija.[2]) Neprijatelji Tomini obiediše ga izdajstvom, jer da su njegovu sinu Stjepanu Ugri povjerili Semendriju, da ju brani, a sin da je poslie njekoliko mjeseci pozvao Turke te im ju za zlato prodao.[3]) Udaljeni papa nije mogao nevjerovati tužiteljem, kojim je na čelu bio sam ugarski kralj Matija Korvin, koji je bio ili i sam prevaren ili zloban, nu koji si je sigurno ne malo okaljao ime tim, što je postojano na Tomu mrzio.

Drago mi je, što valjanimi dokazi mogu slavjanskoga kralja ocrnjena obraniti, te uspomenu toga velikodušnoga kralja, najboljega od svih bosanskih kraljeva oprati od klevete, koje nije zaslužio; on je bio katolik, ne izdajica; heretici su ga klevetali, nu povjestnica je dužna prama njemu biti pravedna.

Negledeć na to, da bi u svakom slučaju krivnja pala ne na njega, nego na njegova sina, te da bi on jedino imao nesreću biti otcem izdajice; treba izpitati, da-li tužitelji istinu govore kada papi opisuju Semendriju kano „tvrdjavu veoma učvršćenu.“ Bila je Semendrija doista veoma učvršćena, kada je još pripadala despoti Gjuragju, čija je bila kraljevina Rašija, u kojoj se nalazila Semendrija. Nu Muhamed II. godine 1454. osvojivši Carigrad tvrdio je, da Semendrija pripada Srbiji, a po tom zemlji vasalnoj Turske, jer je njom upravljao Stjepan sin Lazarov, te je Gjurgju zapovjedio, neka Semendriju odstupi. Gjuragj, učvrstivši tvrdjave, pohrli u Ugarsku, da potraži pomoći, Muhamed pako dodje s velikom vojskom pod Semendriju i Ostrovicu. Semendrija se održa; Turci oteše ipak vanjske bedeme, samo kula osta ciela. Ostrovica pade; Sultan se na to vrati u Sofiju; Ugri savladaju svoje neprijatelje; Gjuragj pako ostane sam i bude prinuždan postati podčinjenik turski. Sliedeće godine Ishak beg zauzme i razori Novobrog.[1]) Kada je Gjuragj Rašijski umro na početku godine 1457.,[2]) bude Semendrija ili, bolje rekuć, njezina kula, jer su vanjski bedemi bili već zauzeti, predana sinu kralja Tome, da ju čuva, jer je on bio suprug Marije, kćeri Lazara II., i baštinice krune srbske.[3])

Srbija bijaše u ono vrieme u najžalostnijem stanju; njoj raztrganoj na češti, za koju su se otimali pohlepni za vladanjem, i razrovanoj po hereticih malo je trebalo, da dopane ruku turskih. Gjuragj ostavi iza svoje smrti ženu Irenu ili Helenu sa tri sina Gjorgjem, Stjepanom i Lazarom i jednom kćerju, koja je bila udova sultana Murada. Gjurgja i Stjepana bio je dao sultan baciti u tamnicu, gdje su im izkopali oči; poslie ih pustiše na slobodu, nu sada ih je Lazar, da uzmogne sam vladati, protjerao malo ne iz ciele države, te je, otrovavši mater, sultanu ponudio dvadeset hiljada funti (libre d' oro) zlata svake godine u znak vasalstva i tako se dobavio kraljevstva; poslie dva mjeseca umro je taj bezbožnik. On prem shismatik imao je za ženu Helenu katolikinju, i ona, postavši udovicom, kao što je bila svoju kćer Mariju za ženu dala sinu kralja Tome, da tim državu učvrsti, tako je sada istu državu stavila pod zaštitu rimskoga pape, a ovaj je mjeseca ožujka godine 1457. dao nalog kardinalu od sv. Angjela, poslaniku u Ugarskoj, da onu državu uzme pod zaštitu svetoga Petra, te bdije nad njezinom sigurnošću.[4]) Onda se probudi sva mržnja u heretika, jer oni, videći, da je kraljica katolikinja, te radje imajući, da domovina propane

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 73.

[2]) Pij II. zove taj grad u tumačnicih Senderovijom (Comm. pag. 64. Francof. 1614), poslie Synderovijom (p. 125) a u listovih Zendicijem (Regest. Ann. II. Brev. lib. IX. fol. 203). Farlati ga zove Zendre (Illyr. Sacr. IV. p. 73), zvala se i Sendrew ili Zendrew to jest Semendrija.

[3]) Passus est Hungariæ rex ut Senderoviam oppidum opprime munitum et ad ripam Danubii situm, Stephani filius defendendum acciperet, qui paucis post mensibus quam intromissus est, accersitis Turcis, magno auri pondere oppidum vendidit. — Pius II.: Comment. pag. 64.

[1]) Hammer: Vol. V. p. 17 et seq.

[2]) Kaliksto III. govori već početkom ožujka o njegovoj smrti kano o stvari već poznatoj u Rimu. — Calixt. III.: Regest. lib. XXVII. fol. 479.

[3]) O svem su tom tužitelji Tomini mučali, koji ni nesjećajući na prava, pripoviedaju, da je za Stjepana bila puka milost, što mu je kralj Matija Semendriju bio povjerio, da ju čuva. Inače bi bilo neskladno kazati, da je on Turke pozvao proti svojim gradovom, prodavši im za zlato najjači bedem, kao što se je htjelo, da vjerujemo i kao što se o tom povjestnike uvjeravalo, od kojih si nijedan nije dao truda, da te stvari izpita.

[4]) Calixtus III.: Regest. Ann. III. Secr. libr. XXVII. fol. 479.

i robstva se pod muhamedanci dopane, nego-li da bude slobodna pod katoličkom vladom, pozovu Mihaela Abogovića brata velikoga vezira Mahmud-paše, i dignu bunu. Nu Helena dovabi Mihaela lukavošću u njeku svoju tvrdjavu, uhvati ga i sazužnjena pošalje u Ugarsku. Nu Muhamed je onda uztvrdio, da je Srbija njegova, na temelju prava, dobivena od sultanke Mare, kćeri pokojnoga kralja Gjuragja, koju da je na to sklonio, da se njemu na korist odreče svakoga prava na srbsku državu. Plemići, heretici, prihvate s veseljem novu tursku navalu; kraljica i katolici opaze, da su ostavljeni; Ugri nadodju. Helena spasi svoje blago, i s njim se zatvori u Semendriju, koju je čuvao sin Tomin, suprug baštinice priestola srbskoga. Semendrija je bila i malo prije suzbila nove pokušaje turske, te je sin kralja bosanskoga barbare natrag bacio i nije na njihove ponude pristao. Što se je od Semendrije opiralo bila je uviek jedino kula; bedemi vanjski bili su izgubljeni. Muhamed osvoji godine 1458. Prizren, učini se gospodarom zemlje na okolo, s velikom pako vojskom podje pred Semendriju. Semendrija se nije mogla dugo braniti; je-li branitelj njezin imao bez temeljite nade pogibelji izvrgnuti život kraljičin? Predvidjajuć, da će kula sigurno pasti, budući iznenada napadnut, a od plemića kraljevine ostavljen, jer su se osvojitelju predali, nije mu drugo preostalo van sklopiti ugovor; stane ugovarati i dobije, da Helena sa svojim blagom slobodno može otići, te preda kulu.[1]) Druge se tvrdjave predadu; Muhamed opustoši Srbiju nenaišavši nigdje na kakovu zapreku i tako ta kraljevina kukavno dokonča. Niti je Toma, niti njegov sin tomu kriv; oni nemogoše spasiti države izdane od svojih, države izručene neprijatelju od heretika. Srbija, opustošena od Turakâ, opako razdirana od manikejaca, koji su se sjedinili s Turci, vidje, kako su joj stanovnike u težko robstvo vukli, kako su na mjesto križa pogažena podigli polumjesec; u mjesto zaštite papine dobije tiranstvo sultanovo. Boljari, izdajice, razdiele s Turci plien domovine i dobra katolika umrlih ili zasužnjenih; nu oni ostave ružnu uspomenu te Slavjani nikada nezaborave, da su se katolici i tom sgodom, kada je domovina propala, nalazili medju onimi, koji su krv lievali i trpjeli, ne pako medju onimi, koji su se radovali i s neprijatelji slavje slavili.

Ugri su papi Piju II. te stvari o Semendriji skroz neistinito pripoviedali.[1]) Blago Helenino spašeno pretvorilo se u golemu svotu plaćenu od Turaka; kula Semendrije pretvorila se u čitavu dobro učvršćenu tvrdjavu. Matiju Korvina u Pešti prevare zlobni izvještaji heretika, koji su bili neprijatelji Tomi bosanskomu; u Mantui Ugri prevareni prevariše papu.

Kralj Toma dakle izasla svoje poslanike, da papi te stvari razloži i njeke biskupske stolice u svojoj državi zatraži. Kralj Matija potuži se i glede toga, kano da je tim njemu nanesena najveća uvreda, i predbaci papi, što štiti izdajicu i himbenika. Oružje, kojim se obično služe inovjerci, kleveta naime, podje istina za rukom glede Matije, nu promaši svoju svrhu glede pape Pija II.; jer Pij, prem je prije povjerovao u izdajstvo Tomino, odgovori sada odrešito kralju ugarskomu: Da on zna, čim biede kralja bosanskoga; da on zna, kako je od potrebe ponajprije na to misliti, da se osnuju nove biskupske stolice. „Što se krune tiče, treba se spomenuti, da su ju njegovi predšastnici opetovno tražili, nu nikad je nisu dobili, pa svakako, kada bi mu ju i htio dati, nebi je dao bez obzira i volje onoga, koji veli da na nju ima pravo. Nu izaslanici kraljevi o t o m n e s p o m e n u š e n i r i e č i; oni ga jedino nastojahu izpričati proti tomu što su ga bili ocrnili, te dokazati, da je sve, što god se u Semendriji dogodilo, učinjeno ne od volje nego od nevolje; i tim htjedoše iza toga dokazati dobru volju kraljevu prama vjeri, što je pogibeljnu sektu patarensku iz svoje države protjerao. „Tako je; njegovi izaslanici zatraže, goruće moleći biskupâ;[2]) zamole ipak prije svega da onamo pošaljemo njekoga od naših, da zakonito i pomno izvidi, da-li je sve istinito, što se je učinilo i tražilo. Na to smo pristali, jer to, što se naš poslanik šalje, ne da šta dopusti, već da nas o stvari izviesti, nemože ništa škoditi.“ O uspjehu dat ću izvještaj: sveta stolica neće ništa štetna dopustiti; „papa se obazire na pravednost i želi, da se svakomu svoje pravo sačuva.[3])

---

[1]) H a m m e r: Stor. dell. Imp. Osmano V. 62 et seq. — Po ugarskih povjestnicih upravo je kralj Stjepan Toma, koji je Turke baš pozvao i Semendriju im prodao.— Isti Pray (Ann. Hungar. III. 237) pripovieda: „Homo vafer atque lucri cupidus, evocatis clam barbaris u r b e m cum arce magnam auri summam pactus, vendidit.“ Ne samo tu, već i poslie mieša Pray Stjepana Tomu sa Stjepanom sinom njegovim.

[1]) On veli, da ih je saznao od Ugra, koji su ponajprije spoznali i z d a j s t v o. Comment. pag. 64.

[2]) To su prije Tome i sami apostolski poslanici molili, koji su prije njekoliko godina u Bosnu bili poslani, kano što se je to gore već spomenulo.

[3]) P i u s II.: Regest. Ann. II. Brev. lib. IX. fol. 203. — Neznam zašto je Theiner, navodeć taj list, na čelo mu stavio: „Mathiæ regi Hungariæ annunciat, p e r f i d i s

Nu heretici htješe se osvetiti; oni zaokupe Stjepana, naravnoga sina kralja Tome i nagnaju ga, da ubije otca; veli se, da ni Matija u tom činu nije nevin. Svakako Tomu, koga prikažu kano podla čovjeka, jer nehtje rata voditi proti Turkom, dočim on jedino na sgodan čas čekaše, da bez koristi bič i nesreću nenavuče na svoju državu, prozovu tiranom i izdajicom, i zadave ga godine 1461., misli se po nalogu kralja Matije i sina Stjepana. Udovica Katarina, saznavši za zločin Stjepanov, koji ni nebijaše njezin sin, pobjegne iz Bosne, zakloni se najprije u Dalmaciji, a onda u Rimu, toj drugoj domovini svih glasovitih prognanika, svih nevinih progonjenika.[1]) Rimski pape, koji toliko ljubljahu Slavjane i toliko čuvstvovahu za kralja Tomu, priteku u pomoć njegovoj udovi i čast joj izkažu tako, te se je ona, dok je živila, mogla u kraljevskom sjaju pokazivati, i ona na samrti baštinikom svojih prava na bosanski priestol učini rimsku crkvu, jer je Stjepan, koji je bio upravu preuzeo, bio diete nezakonito, a i brzo je umro sa zadnjom sjenom slobode bosanske.

Stjepan II. bijaše zadnji kralj bosanski. Malo kašnje iza smrti otčeve izmiri se on sa rimskom crkvom; niti se u Rimu još znalo za način, kako je on priestol zasjeo.[2]) Godinu dana prije usudi se Matija tja papi predbaciti, što se je izmirio sa kraljem Tomom, jer je u tom nazrievao povriedjeno svoje pravo, i o svem je sumnjao taj hrabri vojnik nu veoma sumnjičav vladar.[3]) On se umiri, kada se je Stjepan, nasliedivši Tomu, njegovim vasalom nazvao i dao nagovoriti, nerazborito podići oružje proti Turkom. Nu onda se uspomena umorena Tome osveti, te se opazi, do kojih posljedica nepromišljen rat dovodi.

Godine 1461. bila je pripravna bula za križarnu vojnu po cieloj Bosni, jer je papa velike nade stavljao na sastanak poklisara kršćanskih vladara pokušan u Mantovi, da se moćan savez stvori proti Turkom;[4]) godine 1462. pako zapovjedi Pij II. Lovrincu nadbiskupu spljetskomu, papinskomu poslaniku za kraljevinu Bosnu, neka bi se ona bula odmah proglasila, čim Turci na tu državu navale. I već se opažale mnoge prave i prietnje bile započele.[1]) Sultan pošalje izaslanike k Stjepanu kralju, da traže danak; on ga nehtje dati i od onda bi zaključen rat; nu drugimi se poduzeći odgodi sve do godine 1463.[2]) Nerazborito je Stjepan radio, što je danak uzkratio, makar mu se je to iz Ugarske savjetovalo;[3]) još je gorja ta uzkrata postala s toga, što su se Turci ondje, gdje se Sava sjedinjuje s Bosnom, spremali da udare na njeku tvrdjavu. Kralja Stjepana poslie toga čina uhvati strah i on pošalje biskupa modruškoga u Ugarsku, da zaište pomoći. Već se ugarske čete spremale, kada je Mahmud paša godine 1463., sa više do sto hiljada momaka prešao Drinu i Krajovu i počeo obsjedati Babicu, Ožak. Bila to tvrdjava veoma učvršćena i mogla se dugo opirati i dati vremena Ugrom i križarom, da Stjepanu dodju u pomoć; nu poput Bugarske i Srbije morali su i Bosnu inovjerci prodati. Radac, manikejac, čovjek, koji je ostao uviek krivovjerac, premda je hinjeno primio sakramenat krsta, bijaše zapovjednik te tvrdjave. Toga podkupe Turci, a on jih uvede medju zidine, onda nagovori branitelje tvrdjave, neka se bez koristi neopiraju. Nadodje Muhamed, i pošalje odmah velik broj konjanika, neka zasužnje kralja Stjepana, jedva dvadeset milja sa svojim blagom udaljena, spremna na bieg u Dalmaciju; kada dospiju u kulu, gdje su mislili, da će ga naći, on je bio na putu u Jajce. Neprestanu ga progoniti, i zatvore ga u Ključu i ovaj čvrsto obkole. Bližnje bare bile izsušene, jendeci se dali napuniti; hrane bilo malo i već se četvrti dan glad ćutio. Dugo se opirati bilo je nemožno; kralj i njegovi ponude paši, da će se sa svojim blagom predati, ako im pokloni život. Ugovori se učine, kralj ostane zasužnjen; nu nadošavši sultan Muhamed II., nezadovolji se timi ugovori i jedva se uzdrži, da nije zasužnjenike poubijao. Povede sa sobom kralja Stjepana i njegova jedva trinaestgodišnjega nećaka, svoje čete pako pošalje, neka dovrše osvojenje Bosne. Njeki perzijski fanatik, koji je bio u milosti kod Muhameda II., upitan za savjet, kako bi se zasužnjeni kralj mogao dati ubiti, a da se nepovriedi zadana vjera, savjetovao mu je a možda i sam izveo ubojstvo; uništivši ugovore podpisane od

Thomæ regis Bosniæ insinuationibus se aures haud præbiturum. Ulagivanju Tominu nema tu ni sjene, a još manje himbenosti.

[1]) Millešić: Corographia p. 53. — Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 73.

[2]) Pius II.: Comm. pag. 297.

[3]) Pray: Annales reg. Hungar. III. pag. 255 et seq. — Matija ide tako daleko, te veli, da Stjepan: „Satis se nobis prestare credit si non rursum Turcus fiat."

[4]) Pius II.: Regest. Ann. IV. de Curia L. I. fol. 14.

[1]) Pius II.: Regest. Ann. IV. de Curia lib. XVII. fol. 310.

[2]) Pius II.: Comment. pag. 311. — Hammer: Stor. dell' Imp. Osm. V. 124.

[3]) Sam Pij II. u svojih tumačnicih (izdanih pod imenom Gobelina) veli: „Rex gentis novus tributum, quod sui majores jampridem Turcis consueverunt, incertum qua spe fretus, recusaverat." — Pius: Comment. Lib. XI. p. 311.

paše, dade zasužnjena kralja zvati i ponudi mu život i kraljevstvo, odrekne-li se evangjelja radi korana. Stjepan plemenitom smrću opere život svoj okaljan zločinom, jer njemu, srčano izpoviedajućemu svoju vjeru, ovaj persijski fanatik odsieče glavu, ili ga, kako njeki pišu, na muke stavi i kožu s njega sdere, a napokon ga turske strielje probodu. Sve njegove subojnike ubiju; tri plemića, što su ugovarala predaju i zemlje svoje ustupila pod pogodbom, da im zemlje drugdje dadu, zagute. Na ništa se nije u Bosni obaziralo; crkve se poruše i unište, — manastiri zapale, žene obezčaste, starci i djeca zagute, zarobe muži i djevojke, opliene katolici, i njihovimi se dobri obogate heretici i shismatici, brzi na to, da se odreku vjere, ako su samo vjere imali, puno brži još na to, da plien diele, da nevinu krv lievaju. Trideset osam manastira upale; poubijaju, sažgu žive mnoge fratre; Jajce dobiju pod uvjetom, da se branitelji njegovi zakunu, da će vjerni biti Muhamedu II., nu taj grad vidje, kako im život jednomu za drugim ugasne, jer koran primiti netjedoše. Heretike i njihove zaštitnike nadare; i bilo je to pravedno, jer Turci imadoše herezi i shismi više no ikomu drugomu zahvaliti svoje pobjede i dobitke medju slavjanskimi narodi. Potomci bana Kulina, zaštitnici heretika, dobiju zemalja i bogatstva, sin bana hercegovačkoga, heretik dobije upravu te zemlje, nu malo je se naužije; kneževska obitelj Kopeić bijaše jedna od one njekolicine katoličkih obitelji, koje su imale odmetnikâ, i dobije puno dobara u Rami, Duvnu i drugdje.[1]) Započme vrieme mučenika, i to je naslućivalo, da će Bosna uskrsnuti, kano što je vrieme heretikâ bilo navieštalo njezinu propast.

(Dalje će sliediti.)

---

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

(Dalje.)

IV.

Koje je dakle načelno stanovište, što ga mi zauzimamo prama modernomu družtvu?

To je stanovište posve jasno; a što ga je sviet toli slabo razumio do sad, dolazi odtud, što družtvo samo sebe sve do danas nije razumjelo. Od onog dana, kako postade tobož slobodno, savkoliki njegov bitak nebijaše drugo, nego sažalenja vriedno nerazumievanje, i njeko brzanje za slobodom, od koje se je tim više odaljivalo, čim ju je na lažljivijem putu tražilo. Ne velim ja to sam, u tom se samnom slažu svi čestiti javni pisci. „Punih se 65 godina borasmo težkom mukom za slobodu; pak nam od svega toga preostade jedina uspomena na to“ kaže Labouly. Kroz 65 godina pregnu Francezka, da postigne u istinu slobodne institucije, kakove sačinjavaju slavu i veličinu naših susjeda Engleza, ali sa žalošću izpoviediti moramo, da je 10 puta osujećeno njezino pregnuće, i prevarene su njezine nade.

U čemu pak postoji ovo toli težko nerazumievanje? Što bje razlogom, da su se izjalovile sve kine i žrtve? Uzrok leži u tom, što je novovjeko družtvo obmanjeno prevratnimi lažmi troje pomiešalo imenom sloboda: i to slobodu družtvenu (socijalnu), slobodu političku, i tako zvanu slobodu vjerozakonsku.

Socijalna sloboda, a to je sloboda osobe, rada, posjeda, obitelji, obćine, udružba, jeste ona bitna sloboda, što ju svaki čovjek za sebe zahtievati, i koju svaka civilisovana država mora jamčiti svojim gradjanom.

Politička sloboda, najme, da svaki gradjanin udioničtvuje kod upravljanja zemlje, nevriedi ni iz daleka toliko koliko sloboda, da svak svoje poslove obskrbljuje neodvisno; ona je u toliko vriedna, u koliko biva jamstvom za socijalnu slobodu.

A što se tiče vjerozakonske slobode, kojom bi pripadalo svakomu pojedinomu pravo, da si kroji po svojoj volji vjeru, i obstojeću da napada, kako mu se svidja, vriedila bi nješto samo tamo, gdje obstoji vjera cigla ljudska; nipošto pako tamo, gdje vlada vjera božanska, jer tuj bi bila takva sloboda sumnjiva i opasna. Vjera bo je jedini sjegurni osnov ćudoredja, pak kad bi se ovo napadalo, to bi smieralo jedino na to, da se svako pravo uzdrma, i svaka sloboda izvrgne ruglu.

Što je pak Francezka činila za vrieme ovog jednog vieka? Dok je one tri vrsti slobode mutila medju sobom, sveudilj je dalje odgadjala posao da postigne socijalnu slobodu; premda bi samo prieko ove mogla se dovinuti žudjene svrhe. Sad pako postade joj skoro nemoguće, da se preporodi. A pogledom na onu drugu vrst slobode, naime političku, opažamo, da ju je čas zabacivala, čas pako prihvaćala, kako je već ćutila ili veću opasnost, kad ju je imala, ili veću žalost, kad ju je izgubila. Sve je drugo na stranu metnula, pak prionula uz tako zvanu vjerozakonsku slobodu, i tim izvrgla religiozni osnov, svakoga prava i sloboštine napadajem bludnja i opačina.

To je ta velika pogrješka novovjekog družtva. Tim si možemo tumačiti njegovo neprekidno trzanje, i obmame, u koje svedj pada; pak njegov kroz stoljeća izgledani preporod, koji se uviek nakon sve težih trudova samo izmetom svršuje.

Ele branitelji kršćanskog prava ništa nežele drugo, nego da se ovomu tužnomu nerazumlenju doskoči. Oni

---

[1]) Pius II.: Comm. suor. temp. Lib. XI. pag. 311, 312. — Farlatus: Illy. Sacr. IV. 73 et seq. — Bonfinius: Rer. Hungar. Dec. III. Lib. X. pag. 560. — Schmitt: Imperatores Ottomanici. Vol. I. p. 26, 27. Tyrnaviæ, 1761. — Rais-effendi, p. 33. — Hammer: V. 124 et seq. — Fabianić, I. 208 et seq.

jedini umiju riešiti zagonetku, radi čije dvoličnosti postade moderno družtvo plienom prevratne aždaje. Ne stoji, kao što im se krivo podmeće, da bez razlike zabacuju svako pregnuće za slobodom; oni pače s Evangjeljem u jednoj ruci, a povješću od 18 viekova u drugoj privadjahu po Isusu narode na slobodu, i govorahu im: Gledajte! Mi nipošto nismo protivnici pravih narodnih sloboština, onih najme jedino bitnih i djelotvornih, što se protežu na pojedinca i zadruge; mi smo im usuprot prijatelji i pobornici i to baš iz načela, što ih sliedimo. Sviet je ove sloboštine primio upravo po kršćanskom pravu. Crkva ih je uzdigla; a vladari spremni slušati rieč njezinu uzčuvali su ih i promakli; te su u Francezkoj cvale tim ljepše, čim im krepčiji bijaše upliv. Ali su se pod pritiskom monarkičkog despotizma izgubiv svaki upliv raztrovale, i pod anarhićkim cesarizmom prevrata sasvim propale. Mi nastojimo, da ih oživimo na novo, dočim prevrat teži, da vam ih posve ugrabi.

Politička sloboda nečini nam se tako važna; premda joj se načelno nipošto neprotivimo. Crkva se je tokom svog dugog života slagala sa svakom vladavinom; ona je izmjenice imala zaštitnika kao i progonitelja i u monarhičkih i demokratičkih vlada. Zato neima razloga, da daje prednost jednim pred drugimi. Ona od svih njih zahtieva, da štuju Božji zakon, i ljudska prava. I onaj ustav najviše voli, koji je vrstan vladu uzdržati najuspješnije na putu dužnosti, pak ju tad najsnažnije podupira u branenju prava.

Iz toga će svatko upoznat, da u tom dvostrukom području nemože nastati nikakov razkol izmedju pobornika Božjeg prava, i novovjekoga družtva. Mi ne samo da nećemo pobijati pregnuće toga družtva, kad teži postignuti plemenite, pravedne, i u pravom smislu slobodne ciljeve, nego ih još odobravamo i podupiramo svom snagom; te pošto iztičemo pogrješke, radi kojih se oni nisu do sad mogli ostaviti, upozorujemo ujedno na jedini put, na kojem bi se napokon dala postići trajna zadovoljština.

(Dalje će sliediti.)

---

## Dopisi.

**Rim.** (*Njemački hodočastnici pred sv. otcem*) Ljubav sveta, plod, a ujedno i duša sv. naše crkve, od njegda je spajala, košto pojedine članove i dielove medjusobno, tako osobito sve njih zajedno s dobrim im otcem, od koga sve im dobro, i samo dobro. To je dà, ljubka ona moć, koja je uviek poticala djecu crkve katoličke, da su rado dolazila, i iz najodaljenijih dielova, k namjestniku Spasiteljevu i u dobru i u zlu. Kada ih sve nevolje pritisnu i svako se zlo na nje obali, znadu sinci sv. crkve, kamo se je obratiti, gdje će naći srdce, koje ih ljubi, koje bolno ćuti vaje njihove i nevolje.

Tako i ovih dana dodjoše u Rim katolici Njemačke, koji su na dan presl. Uzašašća Gospodinova dobili bili posebnu audienciju. Oko 11 već sati iz jutra sabraše se u Vatikanu sretni putnici i drugi, koje je bila zapala sreća naužiti se liepe te sgode. Milota je bilo vidjeti medju putnici mnogo ih i iz nižih rázreda, koji se nisu plašili ni daleka puta, ni drugih tegoba š njim skopčanih, kako bi samo udovoljili želji srdca svoga. Pošto su putnici razgledali liepe Vatikanske kapelice budemo pozvani u dvoranu za audienciju. 12 upravo bilo je sati, kadno se pojavi sbor kardinala, za kojimi je odmah išo sv. otac. O koli se nismo poveselili, gdje ga vidjesmo, kako nam milostivo dieli sv. apostolski blagoslov i kako nas pozdravlja. Poklekosmo. U to stupi sv. otac na priestol, a alumni njemačkoga kolegija uzeše pjevati divnu papinsku himnu. Pjevanje je tako skladno bilo i miloglasno, kako se skoro i ne pamti, da bi se bilo čulo pjevati liepu tu pjesmu. Sv. je otac veoma bio zadovoljan s krasnoga pjevanja. Kad bi dopjevana pjesma čitao je Löwenstein adresu. Tuj je živimi bojami orisao poznate jade katolika Njemačke; obreko u ime odvažnih katolika, kako neće izgubiti srdca, a da ne bi i u napried pazili na mig i volju Namjestnika Kristova. More ovo tuge i žalosti ne će ih smesti, a da ne bi naraštaj svoj odgajali, ne po bezvjerskih načelih škola domovine svoje, nego u duha Kristovu. Još hvali govornik Bogu dragomu na milostih, udieljenih putnikom na putu u Rim, a osobito u Rimu samom, gdje su mogli postati dionici milosti jubilejskih; a Nj. Svetosti na brizi, koju je pokazao napram djeci svojoj u Njemačkoj od prvoga dana svoga papovanja, te ga prosi za blagoslov apostolski sebi i domovini svojoj cieloj. Po dočitanoj toj tužbalici progovori sv. otac liepom svojom latinštinom. Kano što sve sinove, reče, sv. crkve, rado i u ljubavi primamo: tako i Vas, pače još i većom ljubavlju primamo vas, jer vidim oko sebe sabranu djecu, koja su raztužena. Hvali vjernost katolika Njemačke, čestita putnikom na ovom putu, gdje će ako Bog da, dobiti novih sila. Poslije prešo je sv. otac na stvari Njemačke. Od prvoga dana svoga vladanja, prva mu je, reče, briga, mir uvesti u Njemačkoj, i odmah počeo je dogovarati s carem i s onimi, koji mu najbliže stoje. I kako bi samo opet sreću povratio Njemačkoj, popuštao je mnogo, kako daleko se je samo dalo. Ali jer se car i njegovi ljudi nisu zadovoljili s onim, što je carsko, već su htjeli segnuti i u prava Božja, — iz jarka odmah u slog, bi liepo reko Hrvat — dalje nije mogo, i s toga *de pace ineunda actum est*, kaže sv. otac. Nema tuj govora o kakvu miru. Iza toga razvio je sv. otac načelo, kojega se drži crkva u odnošaju prama državi. Crkvu svoju odredio je Krist Gospodin, reče, da se stara za spas vječni ljudi, i toga ona ne će nikomu pustiti. Državi ostavljeno je prostrano polje, ima gdje raditi, hoće-li samo podložnikom svojim pribaviti blagostanje i sreću vremenitu, uzčuvati red i mir. I u to joj nitko ne dira. U ostalih pako stvarih — *quæ sunt juris communis* — drži sv. otac najboljim i najuspješnijim onaj put, gdje bi obje vlasti išle u liepoj

slozi, *amico fœdere*. Tim je od prilike načinom htio sv. otac oprovrći ludu zanoviet onih, koji viču na crkvu, jer da zadira u tudja prava. Još je dodao sv. otac, kako, uzdajuć se u Boga, ne klone duhom za bolju budućnost, potako putnike na pouzdanje i uztrajnost, i da se vjerno Bogu mole, te im je podielio sv. apostolski blagoslov. — Poslie sišao je sv. otac sa priestola i pošo je medju narod, gdje se je veoma ljubezno razgovarao s mnogimi, koji su umjeli francezki; izpitavao ih i tješio. Bože dragi, kolika umiljatost! Kako, te ne bi čovjeku omiljela dobrota i prijaznost, kojom je tuj sv. otac bio sabrao oko sebe djecu svoju iz Njemačke. Preko po sata prolazio je izmedju naroda. Nakon toga uzadje Nj. Svetost opet na priestol, te je izkazao nježnu ljubav crvenim alumnom njemačkoga kolegija, dopustiv im, da mogu doći ljubiti mu nogu i ruku. O kakvo je to bilo veselje! sv. otac htio je tu milost udieliti svim putnikom, nu na nesreću, bili su predali karte na ulazu, te se nije moglo pravo znati, koji su putnici, a drugih bilo je veoma mnogo. Da se to dakle na dugo ne zategne, jer bi valjda svi bili htjeli biti putnici, nije ih mogo sv. otac pripustiti. Pa kad nije mogo dopustiti otcem, a to je bar dopustio sinovom, medju koje, da se tko umieša, nije bilo pogibelji. Poslie su jošte klerici liepo odpjevali: *Laudemus Dominum, quoniam suavis est, quoniam bonus est.* Preko sat i po bili smo presretni proboraviti u nazočnosti Nj. Svetosti, kad no još nas jednom svetim okriepiv blagoslovom, ode dobri pastir, praćen uzklici punimi oduševljenja i ljubavi. Svimi prisutnimi odpjevana pjesma „*Tebe Boga hvalimo*“ završi liepu ovu radost, koja će bez dvojbe svakomu u ugodnoj ostati uspomeni, a narodu njemačkomu biti moćna okriepa u svih njegovih nevoljah.

Iz Varaždina. (*Svibanjska pobožnost.*) Kako prijašnjih tako i ove godine poskrbio se samostan oo. Kapucina za svibanjsku pobožnost B. Dj. Mariji na čast, a vjernikom ovoga grada na duhovnu korist. — Kratke svakdanje propovjedi, kojimi se pobožnost u crkvi kapucinskoj u 7 sati na večer počimala, preuzeše: o. Alojzij, gvardijan samostana i o. Ivan, gg.: Jos. Lehpamer, kanonik Čazmanski, nadarbenik Teodor Košir, vjeroučitelji: Mat. Galović, Jos. Crnić, Iv. Čavličar, Em. Stanisavljević. — Premda su radnje gospodarske sa nepogodna proljeća većom stranom u mjesecu svibnju nastale, bijaše ipak crkva i po djelatnicih dosti puna vjernika; pak se je po ovoj revnosti vjernika nadati, da su isti kod ove pobožnosti zagovorom B. D. Marije mnogo pouke, utjehe i okrepe za kršćanski život svoj dobili.

---

## Viestnik.

Zagreb. Duhovskih blagdana liepo je poslužilo vrieme, te je i prvi dan uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, i drugi dan presvietli gospodin biskup Pavlešić mogao dieliti sv. potvrdu na Kaptolu pred sjemeništnom sgradom, gdje je podignut bio žrtvenik. Čujemo, da ih je do 1500 potvrdjeno oba dana.

— Preuzv. g. biskup Strossmayer boravi jučer i danas u našem gradu, te sutra polazi dalje.

— Presvietli gospodin biskup Pavlešić podielio je prošli utorak trinaestorici bogoslovaca manje redove, a šestnaest ih je primilo tonzuru.

— Kao članovi hodočašća hrvatskoga u Rimu javiše nam se na dalje ova p. n. gg.: Drag. Jambrečak, umir. svećenik, Franjo Batić, župnik, dr. Weingerle, liečnik, Josip Boroša, posebnik, Stjepan Bošnjaković, gradjanin Zagrebski, Drag. Kindlein, kapelan, o. Augustin od sv. Marije Velec, državnik Kapucina u Hrvatskoj, Fr. Kinttl, župnik, Aleksij Kiš, obrtnik, Šime Čižmarević, spiritual, Alek. pl. Krajčović, načelnik Vukovarski, Ivan Jagić, župnik, o. Nikola Kraljek, gvardijan. — Javljaju nam prijatelji iz Bosne i Hercegovine, da se i onud kupe hodočastnici, koji će se priključiti Hrvatom. Iz Herce govine polazi i jedan Turčin, Bog dao na svoje duševno dobro. I Dalmatinaca se pribire, te će medju njima biti i gospodja te gospojica, po tom se gospodje s naših krajeva neka ne plaše, da će možda biti same. Što se tiče pravca i dana, kuda i kada da se putuje odbor naš nije mogao sam ustanoviti, nego je to propustio svakomu pojedincu. On samo javlja, neka svaki tako udesi putovanje, *da bude 1. srpnja u Rimu.* Bolje će svakako biti, da ih podje njekolicina u družtvu jer je samcu težko putovati, naročito u tudje krajeve, pak još prviput. Koliko smo izviešteni već od njekih hodočastnika dobar će ih diel prolaziti preko Zagreba oko 18. i 20. o. m. Oni dakle, koji još druga ne imaju neka u to vrieme dodju ovamo, pak će naći družtvo. Koji bi želio putovati morem (a taj put jest najjeftiniji, i u ovo vruće vrieme dosta sgodan) mogao bi se u Trstu priključiti Čehom i Poljakom, koji dolaze onamo 26, odkle će na Ankonu. Tko bi tim pravcem pošao uz put bi posjetio glasoviti Loreto te bi gdjeki svećenik mogao srećan biti, pa u kućici matere Božje čitati sv. misu.

— *Petrova novčića* darovali su: Cvjetko Rubetić 3 f.; Ant. Lukić 5 fr., prof. dr. Fr. Iveković 20 fran. u zl., baroni Metel i Ljudevit Ožegović 100 for., pl. Fodrocy, vel. župan Križevački 20 fr., J. V. 2 f., K. V. 20 fran. u zlatu, Stolni kaptol Senjski 50 for., Mijat Stojanović 10 fran. u zl., Jak. Cerovski 5 for.. Hadrović, župnik 3 for., A. Debeljak 1 for., Učiona Visočka 50 nč., župljani Visočki 50 nč.

— Na molbu odbora za sakupljanje prinesaka radi gradnje sjemeništa, poduprtu našim preč. duh. stolom poslao je Brixenski duh. stol 300 sv. namjena u tu svrhu. Naš preč. duh. stol poziva svećenike, koji bi mogli koju namjenu preuzeti, da se najave njemu. Kako je kod nas po mnogih mjestih malo sv. misa držimo, da će se na skoro odazvati što više svećenika ovomu pozivu, da se onda uzmogne odbor opet na druga mjesta za sv. mise

obratiti. Rušenje stare sgrade napreduje. Dvoru kanoničkomu jedva se već razpoznaje trag, a na skoro biti će posve srušen onaj diel prema vrtu, gdje su bili muzeji. Radi silnoga praha idu početkom budućega tjedna prva tri tečaja bogoslovaca kući, te će većinu izpita praviti tek poslje praznika. Za gradnju sjemeništa primili smo na dalje od gg. Jos. Banješa 5 for., Fr. Pavlovića 5 f., Petra Gradinca 5 for. 30 nč. (poslao 10 sv. misa, koje preuze čitati vicerektor Fr. Vojaković), Gj. Svelića 1 sr. talir (za kapelicu), Jos. Hitera 10 for., P. Bučara 1 fr.

— Sv. otac papa Leo XIII. podielio je velem. gosp. rektoru našega sveučilišta dr. Aleksandru pl. Bresztyenskomu komandeur reda sv. Grgura. — Veleč. gg. Blaž Švinderman, ravnatelj nadb. pisarne i Ivan Pliverić, tajnik duh. stola imenovani su *camerarii secreti supernumerarii* sv. otca pape Leona XIII.

— Naš je list prošle godine (br. 40) upitao, gdje je zapela razprava o novih župah u Zagrebu, koja je nastojanjem uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa započeta sa gradskim poglavarstvom. Na taj upit odgovorio je velem. gosp. načelnik grada, da se to pitanje nije posve napustilo, nego da je tek odgodjeno, dok od ministarstva stigne definitivno riešenje na predloženu već osnovu sagradit imajućih se vojarna u Zagrebu. Ta potvrda stigla je već, i naše su novine javile, da je sve prihvaćeno onako, kako je želio grad. Na temelju te potvrde već se opredjeljuju i mjesta vojarnam. Nu o novih župah, o mjestu, gdje bi se imala graditi barem župna crkva za dolnji grad, o svem tom šuti se još uviek. Ne bi-li nam se i opet htjelo kazati: gdje zapinje sada to pitanje?

— Mladi rezbar Josip Mančun, sin Petra rodom Dubrovčana, pripravlja chromolitografiju slovenskih apostola sv. Cirila i Metoda po slici u crkvi sv. Klementa u Rimu. Slika biti će one veličine, koje je poznata slika, koju je urezao prije više godina rečeni Petar Mančun; ali biti će izvedena u slogu starih slika bizantinskih, kojih imade u podzemlju rečene basilike. Nadpis na slici biti će u jezicih slovenskih, ali tako da će svaki jezik imati posebno izdanje. Slika stajat će 1 for. Pošto izdanje ne će biti veliko, neka se oni, koji žele imati sliku, prijave uredničtvu toga lista.

— (Čitamo u „Obzoru“): Dne 1. rujna g. 1876. odiel za bogoštovje br. 630. izdao je naredbu na sva obćinska poglavarstva, da imadu crkveni novac i sve nabožne zaklade dotičnim crkvenim odborom u pojedinih župah predati. Ta je naredba nedvojbeno u svakoj obćini iste godine provedena i izvršena, samo ne u petrovaradinskoj, gdje se g. načelnik umniji (?) čini od predpostavljene visoke oblasti. Na podnešenu pritužbu ovdašnjeg svećenstva, obratio se pr. duh. stol djakovački br. 356. t. g. na c. kr. glavno zapovjedničtvo s molbom, da se nabožne zaklade od petrovaradinskog magistrata svećenstvu predadu. Odiel za bogoštovje br. 588. od 23. svibnja t. g. naredbu je petrovaradinskom magistratu priposlao, da se bezodvlačno pojedinim crkvenim odborom nabožne zaklade predat imaju i izvješće do 10. lipnja t. g. c. kr. glavnom zapovjedničtvu o istoj provedbi podnese. Ovdašnji g. načelnik H. opet nije dobiven nalog ovršio, već je pozvao ovdašnje svećenstvo dne 4. lipnja t. g. u gradsku viećnicu radi obdržavanja sjednice. U istoj sjednici izjavio se g. načelnik, da neima pravo pr. duh. stol djakovački i c. kr. glavno zapovjedničtvo što se poziva na odiel bogoštovja br. 630. od 1. rujna g. 1876., jer se ista naredba na nabožne zaklade neproteže. G. načelnik dao je od svećenstva ovdašnjeg u istoj sjednici napisati i podpisati zapisnik, kako će se pojedine i obće zaklade od crkvenih odbora u buduće rukovoditi, koji će zapisnik c. kr. gl. zapovjedničtvu podastrti i možebit (?) dokazati, da je do sad zakonito postupao, što je rukovodjenje nabožnih zaklada i proti naredbi c. kr. gl. zapovjedničtva sebi zadržao. Kad g. načelniku petrovaradinskom naredba god. 1876. i sadanja od 23. svibnja t. g. od c. kr. zapovjedničtva, baš ništa nije — nuždno će biti, da se g. načelniku još i treća naredba od c. kr. gl. zapovj. dostavi i isti prisili, da nabožne zaklade crkvenim ovdašnjim odborom predade, bez ikakve dalnje svoje brige, tko i kako će nabožne zaklade bez njega rukovoditi moći i znati, jer ovdašnje svećenstvo valjda toliko znanja za rukovodjenje nabožnih zaklada imade, te u istoj i svakoj drugoj zakonom propisanoj struci g. načelnika H. sa njegovom nadrimudrošću za svoga skrbnika nepotrebuje.

— Johan Hirsch, pozlatar u Pragu (Grosse Karlsgasse Nro. 6) prodaje vrlo sgodne ormariće za porabu kod provisije bolestnika. Ormarić je od lima 12 cntm. visok, a 29 ctm. velik; na ramenu može ga nositi i diete, jer je posve pun težak tek $2^1/_2$ kilograma. S nutra je podieljen u dvoje. U dolnjem dielu jest: pozlaćen i posrebren križić na stalku, dva pomična sviećnaka, pozlaćena posudica za sv. ulje, druga za sv. vodu (jedna i druga tako se zatvara, te se proliti nemogu, makar se i prevrnu), posrebrena škropionica, zvončić i škrinjica za svieće i pamuk; na pokrovcu ormarića jest okvirena slika posljednje večere. Sve ove stvari učvršćene su u ormaru, te se ne miču obraćao se ormarić ma kako; a lasno se vadi svaka pojedina kad god treba. Sve ovo prikrito je ravnim pokrovcem, gdje je prostor za rochetu, stolu, burzu. Ormarić izličen je s nutra ljubičasto. Ciena mu je 18 fr. Pražki duhovni stol preporučio je to djelo Hirschovo po svojoj biskupiji, a po nalogu našega prečast. duh. stola javlja se to i našemu p. n. svećenstvu.

Svojim p. n. predplatnikom i predbrojnikom!

Umoljavam p. n. gospodu za strpljivost to glede zaostaloga tek. broja, kao i radi 11. i 12. broja od prošle godine. Krivnja leži na katol. hrvat. tiskarni, koja me toli slabo poslužuje, da sam prisiljen drugu tiskarnu pogodit, nebi-li se jednom odužio svojim predplatnikom. Od cvietne nedjelje do današnjega dana nisam mogao iz nje dobit više od jednoga tiskanoga tabaka.

Gradište dne 25. svibnja 1881.

Hinko Hladáček,
Urednik kat. Propovjednika.

Urednik dr. Andrija Jagatić

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 24. U Zagrebu, 16. lipnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Dalje.)

XV.

*(Hercegovina i njezini mučenici — Mučenici franjevački. — Mučenici u Bugarskoj. — Žalostno stanje slavjanskih biskupa. — Pape i potišteni Slavjani. — Pad Bara; nadbiskup Ambrozij Capiccio. — Bonifacij biskup Stonski medju Slavjani. — Klement VIII. i Slavjani. — Nade obraćenja. — Slavjani, njihove neprilike i Pava› V.).*

Hercegovina je možda više od drugih slavjanskih zemalja pretrpjela od navale turske; ime mnogih mučenika nespominje se, jer je biesnoća muhamedanska i zloba inovjerska popalila čitava sela i lišila ih njihovih stanovnika. Hercegovci oprieše se s početka oružjem osvojitelju; nu pobiedjeni i od sina svoga bana izdani zakloniše se na brda ili pobjegoše u Dalmaciju i u državu mletačku. Šaka junaka nastani se u Crnojgori i suzbije nepobitno sve navale, i to je jedini preostatak slavjanske neovisnosti, koji otvrdne i malo ne podivlja u žestokih i sveudiljnih borbah. Medjutim sve ode pod mač i u oganj; katolike su žive sažigali, bacali jih u ponore, ubijali jih na stotine na najokrutnije načine. Medju ostalimi žrtvami odlikovale su se osobito tri sestre Lujza, Ana i Lucija Filipović, koje Turci, poslie kako su njihova brata Luku sasjekli na komade, uhvatiše, u tamnicu baciše, a poslie, kada nisu htjele, poput svoga strica Ivana Filipovića Glamoćkoga postavšega Muhamed Beg Filipović prihvatiti muhamedansku vjeru, osudiše ih, da u jami jedne tvrdje poginu od glada. Poslie kako su one već šestnaest dana tu bile zatvorene, otvore Turci tu tamnicu, da unutra bace te istom smrću umore ženu i kćer katolika Čarkića, koga su živa uzidali, nu na svoje čudo nadju sve tri sestre žive, zdrave i jake. Prisutan je bio i beg Filipović, i taj ih po nalogu Mustafe Afiza pokuša od kršćanske vjere odvratiti, nu uzalud. Mustafa zapovjedi, da se sve tri skupa sa Čarkićevimi imaju žive spaliti. Tako se i sbude, i mučeničtvo tih neprestrašivih katolikinja ostà na glasu medju slavjanskimi narodi i posta uzrokom obraćenju Ivana Filipovića, koji je to opisao, poslie kako se je natrag povratio k vjeri kršćanskoj.[1])

I medju redovnici bilo je mučenika; otca Grgura iz Zaostroga objese u Konjicu; četvorici fratara iz manastira u Mostaru svežu kamen za vrat i bace u Neretvu; otca Martina Martinca s fra. Lukom sažgu u špilji u Podvelečju; u Bilipolju uhvate otca Filipa Ljubuškoga skupa sa pet novaka i sve ih noževi na komade sasieku; fratre Andriju, Josipa i Mihaela sunovrate s tornja u Blatu; u Duvnu uhvate u manastiru dva starca, fratra Stjepana iz Posušja i fra. Ludvika iz Vinjana i privežu ih konju za rep i dadu ih tako do smrti vući; s manastirom u Rami zapaljenim izgore fratri Luka iz Brotinja, Leon iz Vrljike, Luka iz Duvna, Marko iz Tialjine, Petar iz Rame. „Broj mučenika mučenih od Turaka najprije u Bosni, a onda u Hercegovini, tako piše ljetopisac Kolocinski, toli je ogroman, da bi morao čitati popis onoga Boga, koji ih je okrunio, tko bi ih sve htio spoznati; oni, za koje mi znamo, sačinjavaju najmanji diel mučenika ubijenih za vjeru na hiljadu okrutnih načina.“ Hercegovci, smanjeni na njekolicinu, postali bjegunci po brdih ili sužnji, imahu veliku utjehu u fratrih, jer ih oni neostave, nego su s njimi obdjelavali zemlje, s njimi se sakrivali

[1]) Bakula: I martirii della missione francescana di Ercegovina pag. 16. — 31. Roma, 1862. — Bakula je tu pripoviest izvadio iz ljetopisca Santowskoga. — Fabianić: Stor. dei frati min. in Dalm. etc. I. 110 et seq.

po špiljah i ponorih gorskih, samo da ih, skroz zapuštene od svih, sačuvaju Bogu vjerne.[1])

I tako, dok je pad slavjanskih kraljevina razsvjetljivala krv katolika na hiljade, koji su, vjerni rimskoj crkvi i domovini izdahnuli, kad im je njihovo hrabro srce, tim dvostrukim čuvstvom zadahnuto za zadnji put kucnulo, trpjeli su katolički fratri sa oplienjenici, brisali su suze zapuštenikom te su se uz svako pomanjkanje i neprestane pogibelji znojili, da im sačuvaju zadnje im preostalo blago, vjeru u Boga i njegovu dobrotu, koja daje, da se narodi mogu izliečiti, te nedopušta, da tiranstvo i barbarstvo traju na vieke.

Bosna ostane šest godina bez biskupa; iza toga vremena dobije ga, nu prieko Save, u Djakovu; katoličkimi župami upravljali su većom stranom franjevci, njihove krieposti, doista junačke u podnašanju svega za Boga i Slavjane, počeše napokon i Turci štovati, tako te oni, prem za skupu cienu a često više prividno nego u istinu, od njih dobiše povlastica i dozvola, što im je bar omogućilo, da su se u onih nesretnih zemljah nastanili.[2])

I Bugarska je imala svojih mučenika; medju ostalimi spominje se njeki plemić Gjuro, koga Turci staviše na muke starih mučenika, a onda ga, nemogavši mu srčanosti njegova duha nadvladati, sažgaše živa.[3])

Himbenost osvojitelja nije poznavala granice; upravitelji dodju tja do te misli, da su gledali u Bosni i drugdje podignuti lude bune, koje su se dale lahko ugušiti a imale dati sgodu, da se poubijaju kršćani, koji su još preostali. Franjevci opaže, kamo je nišanila njihova lukavština, te se proti tomu ograde; gledajući uzdržati u miru te nesretnike, podje im za rukom, zapriečiti, da nisu saslušali savjeta sdvojna, latiti se oružja, te su ih za to nagradjivali generali i poglavice turski, koji nisu bili u suglasju sa upravitelji.

Medjutim biskupi, prinuždeni i sami pobjeći, povjeravali su svoje stado franjevcem. Zla u Bosni još se povećaju, kada su Turci godine 1527. osvojili Jajce i druge zemlje, koje su Ugri već bili natrag predobili malo poslie osvojenja Bosne i smrti kralja Stjepana II. U tom nesretnom ratu mogaše Ugarska spasiti u Dalmaciji jedini Klis. I od toga su vremena heretici i shismatici sa muhamedanci očito sklopili savez proti katolikom, odmetnuvši se od Boga i domovine. U Modrušu budu razorene crkve, manastiri, sgrade; godine 1533. počeše heretici bosanski, sdruženi s Turci, paliti, krasti, ubijati, što i nastaviše kroz puno godina. Već prije na koncilu lateranskom bio je Šimun Begna, biskup Modruški, opisao žalostno stanje slavjanskih zemalja posjednutih od Turaka; „navaljivanja neprestana, zemlje popaljene, kule razorene“ nu godine 1527. zapale i biskupsku palaču.[1])

U Sutiskoj i u tri druga mjesta poruše manastire, ubiju fratre; Blaž Kavacić, koga su Turci tražili, da ga ubiju, utopi se, kada je gledao, da se spasi; fratri, koji su ga na stan primili, jedva odkupe život davši sve što su mogli; poruše i unište manastire u Konjicu, Visokom, Kreševu, Fojnici. Godine 1533. rulja heretika i Turaka razprši fratre manastira zvorničkoga, oplieni ga svega, pokrade sve što god je i u crkvi našla. Godine 1537. pade Klis i Dalmacija heretikom u ruke na milost i nemilost. Srčani biskup iz Duvna Daniel Vossese usudi se ići u svoju biskupiju; primu ga u franjevački manastir, odakle posjeti razna mjesta; nu kada je boravio u Mostaru, Turci napadnu manastir toga mjesta, opliene ga, poruše ga, kao što su sbog sumnjičenja uništili i manastir Ljubuški. Njegova nasljednika Daniela Vladimirovića obtuže, da obraća mahumedance, i on morade zlatom odkupiti svoj život, a poslie ga dadu ubiti uz najžešće muke.[2])

Malo ne redovito od vremena do vremena stvorilo bi se družtvo od Turaka i heretika, koji su išli po zemlji i tražili katolike naročito svećenike i fratre; i tako u jednom stoljeću malo ne sve crkve i svetišta uništiše. Godine 1573. pošalje Grgur XIII. za biskupa u Bosnu fra. Antuna Matteia, koji od Turaka klevetan i progonjen umre u Požegi; poslie njegove smrti oni lupeži nahrupe na manastir franjevački, prevrnu sve na opako, tražeći novaca, nepoštede ni groba Antunova, zlostave fratre, i neotidju prije nego se osvjedoče, da nemogu dobiti više novaca. Onda se uprava biskupije bosanske povjeri srčanu fratru Nikoli Ugrinoviću već izabranu biskupu Semendrijskomu; nu njega, jedva što nadodje, uhvate Turci i bace u tamnicu; i nepuste ga prije na slobodu, nego fratri iz Makarske neplate ogromnu svotu, da ga odkupe.

[1]) Bakula: I martiri della Erzegov. p. 32, 41.
[2]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 75.
[3]) Martinov: Ann. Eccl. p. 140.

[1]) Grozno to stanje Slavjana pobiedjenih i podjarmljenih od Turaka opisalo se i na saboru u Speieru godine 1544. — Pauli Ricii: Oratio ad principes de bello in Turcas suscipiendo; in Freher: Rer. Germanicar. III. 379 et seq.
[2]) Isthuanffius: Histor. de rebus ungaricis Lib. IX. pag. 148 et seq. Coloniæ 1622. — Waddingus: ad 1524. Vol. XVI. p. 231. — Farlatus. IV. 112, 181; VII. 77. — Fabianić: I. 249, 265 et seq.

Uvjerivši ga, da ga neće više uznemirivati, otidje, nu bude sa svojimi suputnici ubijen u Poljici. Bolje je sreće bio njegov nasljednik na biskupskoj stolici bosanskoj, fra. Franjo Ballićević, koga su Turci gledali ubiti, kada je polazio u Rim, misleći, da ima u njega puno novaca, htjedoše na nj navaliti kod Zaostroga i progoniše ga sve do mora. Nu budući prevareni glede grabeža, bace se na franjevački manastir, stave na svakojake muke otca Pavla Jokića, da odkrije gdje je sakriveno blago; onda opliene sve što se moglo u cielom manastiru, odvedu konje, koje su našli, te istom onda prestanu mučiti fratre, kada su im ovi dali što god su imali.[1]) Biskupat postane u onih zemljah malo ne nemoguć; jer su pastiri bili prisiljeni sakrivat se, na oprezu biti pred svimi, jer su im uviek zasjede stavljali, te su ih pogibelji okružavale, naročito za vrieme pastirskih pohoda, i kada su gledali koju dušu spasiti iz divljih pandja turskih, ili ju sačuvati od pokvarenosti heretičke. Oni puste kler shismatički više u miru; u njega bo nebje mnogo ni goruće ljubavi ni revne vjere. Sva njegova skrb tamo je išla, da si ondje autoritet osvoji, gdje ga kler katolički, jer progonjen, nemogaše uzdržati. S druge strane neznanje malo ne svih onih od shismatičkoga klera, koji su se nalazili u slavjanskih zemljah, bilo je takovo, da se nije starao, a ni mogao starati se, da se o vjeri pravda ili da se opre praznovjerju muslomanskomu. Shismatike dakle puste u miru, i oni su se jako starali za to, da nitko na njih nepazi.

Uslied takovih patnja Slavjana, neiznevjeriše se rimski pape svojemu zvanju; oni napregnu sve sile, da spase što je još preostalo, a one da oslobode, koji pod jarmom nevjernika kukavno življahu. Netreba ni spominjati, kako su pape neprestano opominjali kršćanske vladare, kako su sklapali saveze, čete i novac slali za svet podhvat oslobodjenja Slavjana. Sva je povjest toga puna, na hiljade papinskih pisama ima o toj stvari, na toliko, te se čini, kano da je to najvažnija bila misao za vladanja mnogih papa.

Godine 1577. oživi duh katolički u Srbiji na toliko, te je onaj narod skupa s narodom macedonskim na kardinala od svete Severine poslao spomenicu, neka bi kod pape izposlovao, da se podigne nadbiskupska stolica. Bio je i Bar Turkom pao u ruke, jer su ga Mlečanom opet oteli, ili, bolje rekuć, jer im ga je njegov zapovjednik reć bi izdajstvom predao; ovaj bo je već bio ponudio predaju, i bio bi ju odmah i izvršio, da nije nadbiskup Ivan gradjane na obranu potaknuo; nu kada su Mlečani otišli, grad se morade predati, nu ipak ne prije nego dobiju, da slobodno obavljaju kršćansko bogoslužje, da imaju vlastite zakone i da zadrže svoja dobra. Uhvate nadbiskupa; prekinu po običaju ugovore, počine svako bezakonje. Ahmet paša htjede sa Ivana dati kožu sderati; nu iza dugotrajne muke dade mu glavu odsjeći.[1]) Srbi dakle pošalju godine 1575. svećenika Todora u Rim, da dobiju kakova biskupa; iz Rima donese Todor puno pomoći; nu poslie njegove smrti zatraže Srbi godine 1577. za nadbiskupa Bonifacija biskupa stonskoga, ili fra. Ambrosija Kapiccia franjevca;[2]) Grgur XIII. imenuje ovoga nadbiskupom barskim godine 1579. i on otišavši u svoju biskupiju i našavši u svojoj palači Turaka, premjesti svoju stolicu u Budvu. On je upravljao svojom težkom biskupijom, prohodio je njom uz zasjede, uz pogibelji, uz pokušaje, da ga usmrte; tukli su ga i bičevali; u tamnici je bio sve do godine 1598, dok neumre strven od patnja i truda.[3])

Papa Grgur XIII. pošalje u Srbiju kano apostolskoga visitatora onoga drugoga, koga su Srbi bili zaiskali, to jest Bonifacija biskupa stonskoga. Taj prodje Bosnom i Srbijom i bude svagdje primljen kano „pravi angjeo Gospodnji", s tolikim plodom i s tolikom utjehom onoga naroda, da je puk, kakono poslie godine 1581. papi pisa, „ćutio se dužnim moliti se Bogu za rimskoga papu zato, što mu ga je poslao, i željeti mu dug život i sretno kraljevanje." Pismo pisano od tih vjernika na Grgura XIII. puno je pobožnosti i vjere. „Molimo te, sveti otče, tako oni zaključuju, da na nas nezaboraviš, da nas blagosloviš i duhovno nas utješiš kano stare i poslušne sinove crkve katoličke i Tvoje svetosti.[4])

Papa Klement VIII. nije u tom bio manji od svojih predšastnika, koji se svi srčano uprieše proti nevjernikom. On pošalje svoga nećaka Ivana Franju Aldobrandinia u Ugarsku, kano svoga kapetana, da donese pomoći i u četah i u novcu proti Turkom; on potroši velike svote; on pisà kršćanskim vladarom, poslova na sve načine na korist Slavjanom.[5]) Pošalje u Bosnu i Srbiju srčanih i pametnih misionara; prvi od

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 77 et seq. — 181. — Coletus: Illyr. Sacr. VIII. 152—153.

[1]) Farlatus, Illyr. Sacr. VII. 105.
[2]) Archiv secr. vaticano; carte di S. Ang. Arm. VII. cass. 2. n- 10.
[3]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 106—107.
[4]) Dokumenat XIV.
[5]) Dokumenat XV.

*

njih bijaše fra. Petar Salinat iz Bosne, koji katoličkim junačtvom proputuje mjesta najviše pusta Srbije, dočim se drugi fratri zapute u šume, potraže kolibice, sustave se u kukavnih selih baštinstva lišenih Slavjana. Medju brda, nepazeći na led i glad, nošahu ti srčani fratri rieč božju, i velika bijaše okrepa, koju onaj narod oćuti.[1]) Prošavši Bosnu i Srbiju, odputi se Petar u Bugarsku, gdje veoma mnogo ploda sabere i gdje ga katolici u Sofiji zatraže za biskupa; tako da je papa tu stolicu za njega uzpostavio. Za dokaz, kako je mnogo on uradio, može služiti izvještaj o njegovu poslanstvu, koji se čuva u arhivu svete stolice.[2])

Godine 1599. Ivan nadbiskup shismatički i Bessarion shismatički metropolita srbski pišu papi o kukavnom stanju one zemlje. Nezna se, nije-li bio onaj metropolita iz Sofije, koji se je poslie pokazao velikim neprijateljem katolika, te samo za to brinuo, kako da dodje do novaca, neustručavajuć se upotrebljavati i najgorje izmedju Turaka u svrhu, da narod izmuzi.[3]) Klement VIII. odgovori toj dvojici shismatičkih prelata i pozove ih, neka se bludnje odreku i crkvu katoličku ogrle.[4])

Tiranstvu turskomu pridruži se još i tiranstvo klera shismatičkoga, ne samo u Srbiji već i u Bosni, gdje, više no ikada okrutno stanje otaca franjevaca potraje. U njekom izvještaju od godine 1604., što u sebi velevažno svjedočanstvo sadržava, opisuje se, kako su fratre bacali u okove i tamnice, kako su ih bičevali, plienili, tako da nisu mogli ni u svojih manastirih obitavati, prije nego bi ogromnu svotu novaca izplatili; nu ti velikodušni fratri, hotjevši i nadalje utvrdjivati vjernike i uzdržati vjeru u onih nesretnih zemljah, zamoliše papu i kršćanske vladare, neka bi im dali one nuždne svote.[5])

Godine 1606. pošalju Srbi na zapad Marka Gina, vojnoga zapovjednika, arbanasa i kneza Antuna Nikolu iz Budve, da zatraže pomoć osobito od kralja španjolskoga. Papa Pavao V. preporuči ih tomu kralju u svojem pismu, u kojem ga sjeti, neka bi promislio, od kolike je važnosti, da se barem ostanci kršćana uzčuvaju u Srbiji, Macedoniji i Arbaniji. „Nam sigurno, zaključuje taj papa, to veoma leži na srcu pa zato ti jih mi i preporučujemo veoma, molimo te, da ih saslušaš svojom običnom blagošću i da kraljevskom velikodušnošću odlučiš u pomoć priteći narodom toli razžalošćenim i toli stavljenim na muke, koji se utiču u tvoju moćnu zaštitu. Učinit ćeš stvar, koja dolikuje tvojoj pobožnosti i veličini duha tvoga, a nam je veoma mila i draga.[1])

## XVI.

*(Toma Orsini nadbiskup barski. — Marderij biskup crnogorski i papa Urban VIII. — Biskupi shismatički odriču se svoje vjere).*

Tomu Orsinija, jednoga od gospodara Popova i Kroje imenuje nadbiskupom barskim Klement VIII., i ovaj mu preporuči, da odmah ide naročito u Rašiju, jer tu i u Srbiji zamoliše biskupi obreda iztočnoga, da predju u crkvu rimsku, i on otidje odmah u svoju biskupiju. Rimski papa i zbilja primi njeke redovnike, izaslane od shismatika iz Srbije, da izposluju sjesjedinjenje, i Klement jih uvjeri, da će s njimi postupati kano sa sinovi i s predragom braćom, samo ako zabace svoje bludnje, ako se odreku shisme te prihvate istine katoličke.[2])

Najteže je bilo shismatičkoga metropolitu obratiti, koji se je kratko vrieme sklonim pokazivao, nu poslie se je promienio i ugušio dobru volju i svojih sufragana. Shismatici staviše u sumnju čistoću nauka katoličkih misionara; u Pastrovićih herezom opojeni župnici izkvariše vjernike; njeki zlobnik, hineći, da je biskup Stefanijski, zavede katolike i okrenu ih proti fratrom i svećenikom. Toma svemu doskoči, on pozove franjevce i ponamjesti jih po župah, pohodi zemlju, odstrani sablazni; poslie, spazivši, kako je velik plod ubrao, prodje cielom Hercegovinom. Tu začuje govoriti o Marderiju, biskupu shismatičkom u Crnojgori, kano o čovjeku pobožnu, franjevcem sklonu, ljubeznu,

---

[1]) Melchiorres de Cerreto: Ann. fratr. minor. in contin. Wadding Vol. XXIII. pag. 342 et 497. Anconæ 1859.

[2]) Dokumenat XVI.

[3]) Pogledaj što se o tom navodi u dok. XVI.

[4]) Iz cedulja vatikanskih Garampijevih, koji navodi mjesto i svezak toga dokumenta, kojega više nema.

[5]) U tu svrhu putovo je okolo po Italiji fra. Luka Jurišić, dobivši za to nalog dne 1. svibnja godine 1604. od svoga provinciala Stjepana Slakarija, koji mu piša: „Cum in tantum nos tyrannorum crudelitas oppresserit, quod. . . vinctos, carceri mancipatos, flagellatos, spoliatos ac tres ex nostris vix semivivos reliquerit. . . Minime permittentes nos monasteria inhabitare nisi prius persoluta tria millia nummorum; idcirco ne scintilla fidei in his infidelium partibus omnino extinguatur, non habentes nos unde ista dare, ad Summum Pontificem, Reges, Principes, Duces et Barones, cunctosque christianos humiliter recurrentes auxiliumque postulantes; te . . . ut cunctos adire valeas . . . destinamus (Archiv. Mediceo di Firenze; corrisp. granduc.). Marcellino da Civezza: Saggio di bibliografia sanfrancescana pag. 214. Prato 1879.

[1]) Dokumenat XVII.

[2]) Clemens VIII. Brev. secr. Septem. 1599. pag. 169.

katoličkoj vjeri ne protivnu. Prispjevši u Cetinje, bude s veseljem od Marderija primljen; on ga nagovaraše, neka bi u crkvu katoličku prešao, i otidje odanle sa sladkom nadom, da će se to na skoro izpuniti; nu umre prije nego se je Marderij na to odlučio. Toma je bio prošao cielu Srbiju i bližnje zemlje; obuzda pohlepu onoga, koji se nazvao metropolitom Rašije i koji je tvrdokorno ostao u shismi. Tomu Orsinija nasliedi na barskoj stolici Marin Bizza iz obitelji arbanaske, a u rodu s mnogimi iz Bara i Budve.[1]) Taj se biskup pokaže dostojnim svoje službe, kano što se takovimi pokazaše i njegovi nasljednici; za vrieme jednoga od njih razveseli napokon slavjansku crkvu podpuno obraćenje Marderijevo.

Crnagora bijaše još slobodna od Turaka; gole gore, junačtvo i jakost njezinih stanovnika, stojećih uz svoga biskupa, učiniše ih strašnimi i zato česti nasrtaji turski ostaše bezuspješni. Marderij, čovjek naobražen, veoma pobožan, životom kršćanin, bijaše kano duša, savjetnik, vodja onih ponosnih brdjana, koji ga za svoga otca i učitelja držahu. U svom srcu bio je on već spoznao istinu, bio je odlučio, da će se shisme odreći; nadbiskup barski Franjo iz Leonarda dovrši djelo Tome Orsinija te razpršivši zadnje dvojbe savjetuje Marderiju, neka bi se u Rim obratio. Stari taj biskup pošalje naprvo njekoliko izaslanika, da mu put utru te Urbana VIII. o njegovu dolazku izvieste. Nu poslie starost i drugi važni razlozi zaprieče ga te on neizvede svoje želje. Zato on pisa papi kano „najvišemu, velikomu gospodaru, otcu i naučitelju po autoritetu, po volji i milosti božjoj, papi velikoga Rima, najvišoj glavi cieloga svieta i svih vjernika.“ Još mu reče: da Bog, izpitatelj srdaca, zna, koli je goruće želio poći u Rim i osobno posvjedočiti svoje sjedinjenje s tom svetom stolicom, svoju vjeru, svoje štovanje napram njoj. Nu strah pred Turci, o kojih se pogovaralo, da će na skoro doći, prisile ga, na njegovu veoma gorku žalost, kod kuće ostati; „jer, pridoda, ovaj puk, komu sam namjeru priobćio, da ću u Rim poći, sav u strahu od pogibelji pred Turci, ponizno i štrepeć od straha dodje k meni moleć me i zaklinjajuć, da ga u tolikoj pogibelji neostavim i nelišim okrepe i obrane, koju mu daje moja prisutnost i biskupska vlast; i tako sam za dobro pronašao, zadovoljiti njihovoj želji, njihovim molbam. Nu, dade-li Bog po svojem milosrdju, da se ta pogibelj odstrani, te mjesto straha i pogibelji nastane sigurnost i mir, sliedeći kolovoz ukrcat ću se u ladju i požurit spustit se u Italiju i doći u Rim;“ nebudu-li ni onda stvari još u miru, poslat ću dva od najotmenijih kaludjera, da „bacivši se pred noge vaše Svetosti obećaju, da sam ja pokoran i viekoma sjedinjen s vami i s tom svetom stolicom, te izprose za me nebeski i blagotvorni blagoslov od vas kano od obćenitoga otca svih i nasljednika onoga najvećega i najslavnijega vrhovnoga poglavice apostolskoga Petra, komu je rečeno od gospodina: što razriešiš i blagosloviš na zemlji, bit će razriešeno i blagosloveno na nebu. Nadam se nadalje i pouzdavam, da ćete, kao što se ja s mojim pukom posvećujem, povjeravam i prionjujem uz vrhovni vaš autoritet na vieke, i vi kano obćeniti otac, pastir i naučitelj, nas sve u krilo svoje ljubavi primiti. . . Smilujte se našim nevoljam; sa svih strana muče nas i tište neprijatelji imena kršćanskoga; mi medjutim nepropuštamo izkazivati djela milosrdja naložena nam od Krista Gospodina i u pomoć priticati kršćanom obreda latinskoga, koji su u biedi i nuždi, niti propuštamo pomagat jim koliko možemo, kada se zaklanjaju u naš manastir, koji je u ovih krajevih, gdje je kršćane strašan i tužan udes stigao, kano postavljen za obćenito zaklonište; i tako se nadamo od vaše ljubavi i dobrotvornosti onoj pomoći, koja nam je od potrebe.“ [1])

Pogibelj od Turaka i neprestana potreba, laćati se oružja, zaprieče još uviek Marderiju poći u Rim; i on pošalje sada onamo arhidjakona Bessariona i druge, neka bi se sjedinjenje s crkvom katoličkom svečano obavilo. Papa ih primi, njihovu izpoviest vjere prihvati, i pošalje ih natrag s veoma ljubeznim listom, u kom veli Marderiju, da „ga prem tolikom zemljom udaljena veoma ljubezno grli u ljubavi Isusa Krista.“ Potakne ga na to, neka bi nastojao oko toga, da vjeru razširi i svoga patriarhu obrati, a da ga privede natrag k jedinstvu crkve, neka se svojim velikim autoritetom posluži, što od njega uživa.

Primjer Marderijev nebijaše jalov, jer se za njim poveo grčki metropolita Epifanij Stefanović, koji je sudio, da ima veoma obsežnu vlast nad mnogimi grčkimi crkvami. Taj osamdesetgodišnji starac svečano se odrekne shisme pred njekim franjevcem mjeseca listopada god. 1648. u kastelu Pontaduri; budući zapriečen ići u Rim te tu zavjeriti svoju pokornost rimskomu papi, pošalje onamo opata manastirskoga sv.

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 107. et seq.

[1]) Dokumenat XIII.

Mihaela na rieki Krki sa drugom dvojicom crkovnjaka. Sa svojim metropolitom odreku se shisme i dva biskupa, njegovi suffragani, i to Basilij iz Rovišta i Isaija iz Bagna u Bosni; za njimi se povedu mnogi monaki i svećenici [1])

(Konac će sliediti.)

---

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

(Dalje.)

V.

Preostaje još pitanje o vjerozakonskoj slobodi, koje je kao čvor mučno riešiti.

Kaže nam se, da je vjerozakonska sloboda temelj novovjekomu pravu; da družtvo pripisuje upravo ovoj največu vriednost nad svimi ostalimi stečevinami godine 1789.; i da borbami, što ih kroz 80 godina vodi, dostatno pokazuje volju sve druge prije žrtvovati nego dopustiti, da mu se ova stečevina ugrabi. Ali upravo ova sloboda protivi se najviše načelom kršćanskoga prava; ti dakle nemožeš biti iskren i dosljedan pristaša ovih načela, a da neizkažeš, da si protivnik ove slobode, te da smieraš na njezin zator. Tim se pako sam izobćuješ iz modernog družtva, i izjavljaš, da nisi dostojan dionik blagodati, što ih vjerozakonska sloboda zajamčuje svakomu, neka goji mnienje kakovo hoće. Kojim pravom možeš si ju ti svojatati, kad ti načela tvoja brane, drugim ju dozvoljivati. Kakvim obrazom možete ju proglašivati, dok ste slabi, kad se zna, da ste pripravni udušit ju, čim bi ojačali.

To bi bio najjači, i može se reći, jedini dokaz naših protivnika. Odkad se je sadašnja borba započela, to su svi govori s govornica, i svi novinski članci jedva šta drugo, nego razne, mnogoput neliepe varijacije na taj predmet, pak samo na toj podlozi snovali se oni moderni vjerski zakoni, da redove, naročito Isusovce iztjeraju.

Istina je doduše, da se ovi zakoni protežu još sad tek na jedan razred gradjanstva; ali je ovdje prije svega važno, da se omjeri silan domašaj, koji se timi zakoni podieljuje načelu. Jer od onoga časa, kako se pronadje, da je to dovoljan razlog staviti redovnike izvan zakona, što božansko poslanstvo katoličke crkve vrše, i što javno izpoviedaju, da je samo katolička vjera prava, neće se izobćivati samo osobe nepovlašćenih redovà, nego će se morati izobćiti sav kler, pošto taj nikad bez povriede svoga zvanja neće prestati propoviedati pravi nauk crkve. To se je i izreklo javno u njekih sabornicah, gdje se je priznavalo, da je nedosljednost dieliti slobodu svjetovnomu kleru, a proganjati članove redova. Nu što se je na to odgovorilo? Da je tobož snosljivost nuždna, neka se veće zlo zaprieči.

[1]) Taj akat je u Farlat: VII. 130. 131.

Kako se vidi, to je načelo vrlo rodovito; jer smiera na to, da se sve katoličko svećenstvo liši gradjanskih prava. Nu domašaj mu zahvaća još kamo dalje; u pitanju bo, o kom se ovdje radi neima razlike izmedju svećenika, i drugih prostih vjernika, jer svi jedno vjeruju. Nauka, koju redovnici naučaju jest nauka crkve, te je kao takova poznata, i sami ju protivnici izvode iz onih Spasiteljevih riečih: Ite et docete. Kao takva pako veže sve gradjane, koji se sciene članovi katoličke crkve; traži dakle dosljednost, da jednakom mjerom mjerite redovnikom i svjetovnjakom.

Pak ni tuj još sustati nesmijete. Ne smatraju samo katolici vjeroizpoviest nuždnim elementom družtva. Kao što mi tražimo, neka nam je slobodno izjaviti, da vjerujemo u vrhunaravsku crkvom nam predanu objavu, tako i drugi to prihvaćaju, da dokažu svoju opet vjeru u ciglu naravsku objavu. Ovako n. p. tvrdi Jules Simon: da bezbožac neima prava naučati u ime države. Dosljedno dakle zaslužuje i on (Jules Simon) da mu se oduzme sloboda, što ju on drugim uzkraćuje. Pak da budemo logični do skranje dosljednosti, to bi morali tvrditi, da samo oni slobodno naučaju, koji nikakve absolutne istine nepriznavaju; ili drugimi riečmi: sloboda naučanja obstoji samo za one, koji ničesa neimaju, što bi naučali; a ipak je jedini predmet svake nauke i poduke — istina.

Jeli to sve? No! Oružje, što je napereno proti nam, prieti ne samo svim, koji šta vjeruju, nego zahvaća mnogo dalje, tiče se istoga Boga, ili da bolje rečemo, upravo na njega i nišani. Proti nam se samo u toliko okreće, u koliko se znade, da vjerujemo rieči božjoj, i svjedočimo za nju.

Ako on na početku spomenuti dokaz što valja, to stvoritelju već nije dopušćeno, da objavlja istinu umnim stvorovom, ili da im što zapovieda; jer je očivestno, da je stvor dužan pokorit se zapoviedim, što mu ih Bog naláže, i mora javno izpoviedati da nuždu tog pokoravanja osjeća; ili u kratko: dužan je tako raditi, kako radi katolička crkva već od 18 stoljeća pogledom na rieč onu, što ju drži da je božja. Ako novovjeko družtvo mnije, da imade povoda progoniti crkvu, što svedj vierno izpunjuje poslanstvo naloženo si, to bi si tad privlastiti moglo pravo, da Bogu zabrani govoriti, i svoju vrhovnu vlast izvršivati.

Tamo, pravo govoreć, i smiera dokaz, kojim misle protivnici naši pobiti nas. Čusmo u najnovije doba jednoga od njihovih najokretnijih vodja razpredati to pitanje onako otvoreno, da smo mu za to puno zahvalni. On javno izreče: da je ne samo pravo, nego i dužnost naučati, a i to dužnost nezastariva, koja svakog poštenog čovjeka veže: jer veli: „nitko nesmije jedan dio istine pridržati za se, ako neće, da bude kažnjiv samoživac.“ No odmah iza toga niječe — barem sudeć po smislu njegovih izraza — Bogu pravo što ga spram čovjeku ima; i upravo ovoga neizmjerno dobroga osudjuje kao onog kazne vriednog samoživca koji brani izreći istinu

onomu, koji ju posjeduje, kad bi se poduka osnivala na ljudskom pravu, mogla bi postati zakonito obveznom, osniva-li se pako na božjem pravu, biva zločinskom otimačinom. — Dakle čovjek, koji posjeduje najsitniju česticu istine, imao bi pravo i dužnost tu drugim sebi jednakim priobćivati, ali Bog, ta vječna i bezkonačna istina, neka neima tog prava ni vlasti spram stvoru, kojega je upravo stvorio da upozna istinu.

Dotle dotjeruje logika prevrat, kad nasrtajuć na slobodu hoće da radi po načelih.

U istinu, ne bi nam se nikakva veća usluga učiniti mogla, nego kad se u tom obliku to pitanje predstavlja. Oni koji nas biede s pretjeranosti, što nazrievamo u bitnosti prevratnih nauka nijekanje Boga, povjerovat će ipak zastupnikom branećim taj sistem. A ovi nabolje dokazuju, koji su pravi razlozi, što nas mrze; čim se mi u ostalom vrlo počašćenimi osjećamo. Prevrat ne nasrće samo na njeke mračnjake iz redovničkih družba, niti na katoličko svećenstvo, dà niti na kršćansku vjeru u obće. Sad tekar dolazi na vidjelo, kakav je u sebi, i kakve goji namisli; on napada istoga Boga t. j. onoga, koji je absolutna istina, glavni izvor vjere, ćudoredbe, svih prava i sloboda; i zato podaje nam pravo, da u toj obranbenoj borbi računamo s onimi, kojim još nisu prazne rieči: slobode, pravo, ćudoredje, vjera, Bog.

Kad jednom to pitanje svi tako shvate, tada će s protukršćanskog obraza krinka licumjerstva spasti; novovjeko će se družtvo razočarati; i nakon gospodstva prevratnog već predugo trajućeg nasilja osvanut će doba prave slobode.

(Dalje će sliediti.)

---

## Tielovo po starom zagrebačkom obredu.

(Od Ivana Tkalčića.)

U katoličkoj crkvi osobitim slavjem svetkuje se velika i uzvišena ona tajna sv. naše vjere, kada je naš Spasitelj Isus pred gorku svoju smrt ostavio za vječni zalog neizmjerne svoje ljubavi prema čovječanstvu, sama sebe pod prilikom kruha i vina. Ponose-li se bogataši, ako su na samrtnom času od svojih roditelja baštinili prohodeće zemaljsko blago, il kraljevići, kojim su ocevi namienili zemaljske krune, a kako da se neponese i neproveseli crkva, kojoj je za živu i vječnu baštinu ostavio sam sebe kralj kraljeva i gospodin gospodujućih! Ova, da tako rečem Spasiteljeva oporuka, ako-li se ponavlja i svednevice u sv. misi, a to se vaviek slavio onaj sretni dan kada je i učinjena bila, t. j. veliki četvrtak.

Do pape Urbana IV. ili do godine 1264. nije se Tielovo posebice slavilo, njegova bo svetkovina bijaše spojena sa velikim četvrtkom, nu on pomenute godine izda naredbu, da se taj svetak odieli od velikoga četvrtka i proslavi posebice u crkvi i izvan nje. Ovu Urbanovu odredbu podpuno izveo je tek Klement V. godine 1311., kada ju uveo za cielokupnu crkvu.

Kada se je u zagrebačkoj dioecezi počelo slaviti Tielovo kao svetkovina, ako-li nemožemo točno, a to prilično bar označiti ćemo joj dobu. U nadbiskupskoj knjižnici (columna XXXVII. ser. IV. num. 11) nalazi se breviar pisan na kvieru prema koncu XIII. vieka, kako nam svjedoči biljezka u njegovom koledaru upisana kod 11. listopada koja glasi: „obitus venerabilis patris domini Johannis, felicissime recordacionis episcopi zagrabiensis, anno domini MCC nonagesimo quinto.“ U tom breviaru nalazi se cieli officij za Tielovo, koj počima sa rubrikom: „in festo corporis Christi ad vesperas antiphona etc.;“ po tom indi sudeć tielovska svetkovina uvedena bijaše u zagrebačku dioecezu naredbom već pape Urbana IV. — Ali protiva ovoj našoj tvrdnji vojuje biljezka, koja se nalazi u brevijaru iste knjižnice (col. XXXVII., ser. V. nr. 8) pisanom oko polovine XIV. vieka. U toj biljezci kojoj je naslov: „de festivitatibus sollempniter venerandis secundum maius et minus“, ubilježeno je doslovce ovako: „festivitates infrascripte vocantur dies feriati, qui ob reverenciam dei ab ecclesia noscuntur esse statuti, ut in reverencia habeantur a populo christiano, ut in eis quiescat iudicialis strepitus et a laboribus mundanis se fideles retrahant, vacando oracioni et contemplacioni condigne. Primo sicut in libro decretalium habetur: nativitas domini, sancti Stephani, Johannis ewangeliste, innocencium, sancti Silvestri, circumcisionis, epiphaniarum, septem diebus dominice passionis, resureccionis cum septem sequentibus, ascensionis, penthecostes cum duobus que sequuntur, nativitatis b. Johannis baptiste, festivitatum omnium virginis gloriose, duodecim apostolorum, b. Laurencii, dedicacionis b. Michaelis, sancte crucis, sollempnitatis omnium sanctorum ac diebus dominicis. Sequentes autem festivitates festari sunt precepte in synodo per felicem et beatum patrem, dominum Augustinum, quondam zagrabiensem, novissimis temporibus videlicet episcopum: sancti Stephani regis, s. Ladislai regis, s. Emerici ducis, s. Marci evangeliste, s. Luce evangeliste, s. Barnabe apostoli, s. Dionisii, s. Sebastiani, ss. Cosme et Damiani, s. Georgii, s. Vincencii, s. Gregorii, s. Ambrosii, s. Jeronimi, s. Augustini, s. Martini, s. Nicolai, translacio s. Benedicti, s. Dominici, s. Francisci, s. Marie Magdalene, s. Elisabeth, s. Katherine, s. Margarete, s. Agnetis, s. Agate, s. Lucie; quorum patrociniis nos Jhesus Christus perducat ad vitam eternam .Amen.

Augustin Kažotić biskupovao je u Zagrebu od god. 1304—1322., i držao tu dvie sinode, na jednoj od ovih uz postojeće svetkovine u katoličkoj crkvi, odredio je on nekoje za ovu biskupiju, koje se imadu svetčano obsluževati, ali medju njimi nenalazimo svetka Tielova, s toga bismo mogli uztvrditi, da se jošte za Kažotićeva biskupovanja u zagrebačkoj crkvi molio samo officij presvetoga tiela Isusova, ali da zapovjedni svetak nije bio.

U računih grada Zagreba za sudčevanja Valentasina Mihaljeva, i to godine 1362. spominje gradski bla-

gajnik, da je dao gradskomu župniku za tielovsku misu tri forinta „Item dedi plebano III flor. pro missa „Cibavit."

(Konac će sliediti.)

---

## Viestnik.

Zagreb. U hrvatske hodočastnike javila su se i ova p. n. gg.: Fr. Mikulčić, M. Mihelčić, Iv. Tombor, Pavao Friš, Aug. Lobmayer, Zeno Bertić, Ant. Regen, Sl. Maršo, Jos. Šafran, gđna. Marija Špun-Strižić, dr. Mihovil Posilović, Izidor Paulić, Aleks. Šamšalović, Jos. Cernobrat, H. Hladaček, Fr. Kurjaković, M. Miljević, Kamilo Bedeković, kr. nadinžinir sa gospodj. Paulom, rodj. Špun-Strižić, Iv. Mihaljević, Kar. Stručić, M. Musić, Nik. Pobor. Iz Bosne polazi do 40 otaca franjevaca, a iz Slovenije do 25 hodočastnika. Kako je u Dalmaciji liepo pokrenulo moći će naša južnoslovinska grupa brojiti do 200 zastupnika. U današnjih okolnostih broj je to takav, ter možemo zadovoljni biti. Hrvatskih hodočastnika znatan broj, koji žele putovati kopnom *polazi iz Zagreba 21. lipnja* na večer. Odbor se je poskrbio, da svaki putnik uzmogne ovdje nabaviti si za Italiju „Rundreise-billette" po volji, bud kraći bud dulji. U Rim javlja ovaj čas prijavljene hodočastnike, koji će moći pobliže doznati u zavodu sv. Jerolima (Ripetta). Tko bi želio iz Rieke na Anconu sam, a ne iz Trsta u družtvu Čeha i Poljaka, (koji dolaze u Trst ne 26. o. m. kako smo posljednjiput javili, nego 25. o. m.), taj neka je na Rieci 27., a 28. polazi odatlje parobrod izravno u Anconu.

— Nakon razprava od više godina ustrojena je u Kalinovcu, bivšem filialu župe Gjurgjevačke nova župa Kalinovec, te je prvim župnikom imenovan Mirko Krsnik, bivši upravitelj župe Bednja.

— Primljeni su u stanje mira: Ferdo Krajačić, podarhidjakon i župnik u Kraljevcu, Ignjat Maretić, župnik u Rozgi i Gjuro Nenadović, župnik u Nevincu. — Noćju od 12. na 13. lipnja umro je u Čazmi mlad i revan svećenik Ivan Medvedec. U 1½ godinu eto već dva mlada svećenika počivaju na Čazmanskom groblju.

— Nedavno povela se u jednih naših novinah rieč o „hrvatskoj misi." Svjetuje se, neka se svećenstvo obrati bud na nuncija, bud izravno u Rim, a dodalo se, da dionička tiskara sprema formulare, latinicom tiskane. Da se u tom važnom pitanju ne podje stranputicom spominjemo, da tu treba dvoje: 1) dozvola sv. stolice, da se u tom jeziku čitat smije sv. misa, a 2) *nuždan je duhovnom oblasti odobren primjerak sv. mise.* Tko se dakle hoće odazvati onomu pozivu, neka se poskrbi za jedno i drugo. Za odobrenje primjerka imala bi se pobrinuti sama tiskara, koja je taj posao preuzela, inače joj je „sub excommunicationis latæ sententiæ et aliis... pœnis" zabranjeno tiskanje.

— Uvodni članci iz našega lista: Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini, napose su otisnuti, te se zajedno sa dokumenti, na kojih su osnovani mogu kupiti za 80 novčića. Mi nećemo ovom sgodom izticati važnost ove knjige. Tko je pozorno čitao članke mogao se je domisliti domašaju njenomu. Ističemo samo, da je čist dohodak namienjen dječačkomu sjemeništu u Zagrebu. Po tom držimo, da i stvar i ova posebna svrha dovoljno preporučaju djelo samo. Naručbine prima knjižara Albrecht-Fiedlerova, i urednik ovoga lista.

---

## Razni prinosi.

*Petrov novčić*: o. Nikola Kraljek 1 škudu, o. Fr. Ksaver Pemec 1 škudu, Jos. Banješ, župnik 2 for., T. Fučkan, kap. 2 škude, P. Friš. podj. i župnik 10 for., Mir. Ulses, žup. 10 for., Stj Latković. župnik 10 for., Jos. Smiljanić, žup. 5 for., Fr. Kraljević, kap. 1 dukat, M. Glaić, 2 fr., M. Lončarević, žup. 2 fr., M. Žveglić, žup. 2 for., V. Šagovac, žup. 1 for., A. Mikulić, žup. 1 fr., Fr. Živoder, kap. 2 fr., F. Mener 2 f., Arm. Haladi, žup. 2 fr., N. N. 1 fr., L. Vidas iz svoje župe 3 fr. 50 nč., Jos. Kolarić, podj. i žup. 2 fr., župljani Dubice 3 fr., Vas. Poturičić, prepošt kapt. Križevačkoga 10 fr., T. Vidović, kan. 10 for., Il. Hranilović, kan. 10 for., Franjica pl. Ghyczy 10 for., M. Mikić, podj. i žup. 1 dukat u zl. i 1 škudu, Drag. Kindlein, kap. 1 sr. medjidiju, J. Strinović, učitelj 1 škudu; po 1 for.: Ljud. Ivkanec, Josip Čermak. L. Mikoević, Jos. Januškovec, Stj. Bešlić, Im. Pagjan, Dan. Dieneš, Ana Kerner i k tomu 1 talir sr., Stj. Radovčić, Marija Schneider, Majanović Belcak, Jos. Schwartz ml., Fr. Schütz, dr. M. Posilović, Fab. Kovačić, P. Mikoević, Jak. Jugović, K. Mračić; Ferdo Hoffmeister 2 f., Drag. Lobe 3 f., štedionica Novogradiška 3 f., Fr. Tustanić 3 f., Eva Mirković 1 dukat u zl.; po 50 nč.: Kat. Krulz, Apol. Čurilović, I. Myotl, M. Zdjelarović, Anka Mareković; po 20 nč.: Ana Saks, Stj. Palašić, Iv. Kedačić, Martin Čošić; puk pobožni iz Orubice 15 nč., Ferdo Wolfhardt 10 nč., Ferdo Domanković 10 f., Rok Vučevac 2 f., Stj. Ninković 2 f., Fr. Pavlović 5 f., samostan milosrdnica u Zagrebu 52 f., Iv. Samuel 1 for., Iv. Leitinger 1 for., G. Rac 50 nč., Stj. Dianić 50 nč., Stjepan Kućas 1 dukat u zlatu.

— *Dječačko sjemenište*: Bratovština sv. Josipa u Bistri 12 for., M. Gašparlin, spiritual 10 for., Josip Banješ, župnik u Miholjancu 20 for. (za god. 1880. i 1881.), kamate od vinkulovanih temišvarskih razteretnica 7 for. 87½ nč., N. Repar, župnik u Oštrcu 7 for., K. Matica 6 for., Al. Leiter 41 for. 81 nč. za 84 sv. mise.

— *Za škole na iztoku*: Fr. Podl, župnik u Kapeli 2 fr. Ove novce predali smo nadstojničtvu samostana naših milosrdnica, koje će na jesen tamo ustrojit škole. Sv. otac papa preporučio je škole po istoku vjernikom, da ih se sjete osobito dieleć milostinju u vrieme jubileja.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 25. U Zagrebu, 23. lipnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.

(Napisao Dr. Petar Balan).

(Konac.)

XVII.

*(Stjepan Sorić. — Borba Turaka proti fratrom. — Benedikto XIV. i Slavjani. — Shismatički kler medju Slavjani. Katolički nadbiskup Andrija Zmajević. — Nadbiskup Vinko Zmajević. — Fra. Nikola Populonijski biskup bosanski. — Marijan Lisnić biskup Makarski. — Atanasij nadbiskup shismatički iz Ohride povrati se u rimsku crkvu. — Toma Tomić).*

Dok su franjevci katolike čvrste držali u vjeri, a shismatike podjarmljenih zemalja obraćali, bodrili su i jačili one izmedju Slavjana, koji se oružjem boriše za svoju slobodu. U onih dalmatinskih krajevih, koji s Bosnom graniče, bio svećenik, Stjepan Sorić, čovjek veoma gorljiv i okretan, i on, proučivši dobro medju Turci njihove namjere, njihove sile, njihove lukavštine, ponudi se Mlečanom pameću i mišicami, da oslobodi slavjanske narode, te on, postavivši se na čelo smjelih brdjana, u više puti navali na turske čete i u bieg ih natjera. On otvori malu vojsku od momaka, koje je nagovorio, da pribjegnu iz zemalja podvrgnutih nevjernikom; zasužnjio bi muhamedanaca svake dobe, te bi ih zamjenjivao sa kršćanskimi zasužnjenici ili bi njimi odkupljivao robove. Nu jednoga dana uhvate ga u Ribniku iznenada i tako pade u ruke neprijatelju, koji pred vojskom dade s njega kožu sderati, a onda ga na kolac nabiti. Umre neprestrašivo, preporučujuć Bogu dušu svoju, misleći još na drage svoje Slavjane; njegovo ime postane glasovito i milo u zemljah spašenih od njega.[1])

[1]) Brusoni: Storia d' Italia. Lib. XVI. pag. 523. Torino, 1680. — Gratianus: Histor. Ven. I. 692. Patavii. 1728.

Stranom pobjedom Mlečana, koji Turkom oteše mnoge slavjanske zemlje, a stranom što im carevina slomi njihovu moć, bude slobodno, po mnogih mjestih propoviedati vjeru katoličku. Nu Turci poslie mira u Karlovcih, da se sbog pretrpljenih poraza osvete, ponove progonstvo osobito u Skradu i Bosni. U ovoj ipak bilo je već prije veoma grozno progonstvo započelo te franjevcem nepreostade drugo van na mletačku granicu odvesti na hiljade nesretnih katolika lišenih svega od Turaka. Godine 1686. moradoše i franjevci ostaviti svoj najmiliji samostan, i to manastir zvornički, „jedan od najčastnijih u cieloj Bosni", kako ga naziva jedan od njihovih povjestnika; godine 1687. zapali njeki cigan, po nalogu Sessera paše od Crne Rike, manastir Populonijski (del Piombo). Biskup Nikola boravio je u Kreševu; na vrieme pobjegao je prama Djakovu, gradu onda slobodnu od Turaka; nu manastir bude napadnut, dielomice porušen, a redovnici moradoše odkupiti svoju slobodu tovarom zlata. U cieloj Bosni i Hercegovini onim, koji se nehtjedoše svoje vjere odreći, nepreosta birati drugo van ići ili u progonstvo ili u šumu. Franjevci moradoše bježati iz Konjica, Visokoga, Grado-Vara, Solinâ, Rame. Nješto kašnje povratiše se ti bjegunci natrag. Puno mučenika imala je i Arbanija, medju njimi su biskup Antun Negri i Isusovac Antun Sorano, ovoga su mučili blizu Skadra, i on predade Bogu hrabru dušu svoju ostavivši za sobom glas sveta života i čudesnih djela.[1])

Svaka slavjanska zemlja imala je svojih mučenika, svaka slavjanska zemlja vidjela je, kako njezin puk vrši katoličke kriepost, osobito pako ljubav, tu krunu svakoj drugoj kriepost. Za vrieme pako kada domovina bješe potištena, shismatici, malo ne uviek s Turci združeni proti

[1]) Fabianić: Vol. I. p. 356. et seq.

katolikom, posjednu crkve i njihova dobra; oni mnoge zavedu, jer progonstvo muhamedansko nije katolikom dopuštalo propoviedati, ni djelovati, i kada bi koji revan misionar mnoge obratio i mnoga mjesta držao čvrsta u poslušnosti napram vjeri rimskoj, ustali bi shismatici proti njemu, da ga obtuže, i pohrlili bi, da ga protjeraju, da ga ubiju. Razlog razširenju shisme bješe pritisak muhamedanski i shisma se zasadi po mnogih mjestih pod sjenom polumjeseca, koji je najviše njezinom pomoćju s početka mogao u onih slavjanskih i kršćanskih zemljah lasno pobjedu slaviti.

Žalostno stanje crkve u Srbiji i Arbaniji gane Benedikta XIV. te on godine 1744., piše na nadbiskupe i kler ciele Srbije: „Izmedju nevolja svake vrsti, koje tište sinove crkve podvrgnute gospodstvu nevjernika, a koje sve sažaljujemo očinskom ljubavju, nijedna nas toliko nedira, nijedna nam nije toliko na srcu, koliko su one, koje su takove vrsti, te su povod, da se duše odkupljene krvju Kristovom izgube, i od kojih se je bojati, da mogu štetu nanieti nepokvarenoj vjeri katoličkoj i katoličkoj disciplini.“ I zato da ga veoma bole ne samo nevolje, „koje trpljahu pod veoma težkim jarmom turskim“, nego i to, što im je ćudorednost popustila i što je u njih slabo srčanosti, svoju vjeru javno izpoviedati.

I zato papa obnovi njeke naredbe, dozove na pamet ustanove saborâ i sakupi s velikim trudom najvažnije naredbe crkvene discipline.[1])

Shisma nedadè Slavjanom ništa postići. Medju ostalimi Srbi, koji pohlepom svojih vladara zadobiše shismatički patriarhat neovisan od Carigrada, sada vidješe, kako im se i taj zadnji ostanak, ta sjena narodnosti otima, kada se je mogao najdragocjenijim smatrati, to jest godine 1665.[2]) kada je turska sila najjače gospodovala. „Po spletkah grčke sinode, pripovieda njeki povjestnik, izgubiše Srbi taj zadnji ostanak svoje narodnosti; od onoga vremena biskupi (shismatički) bjehu imenovani od ekumenskoga patriarhe carigradskoga narodnosti grčke. Po ćudi i jeziku strani zemlji malo se brinuše za svoje biskupije i naobrazbu klera; dolažahu sabirati novac, da obogate svoje obitelji i zadovolje neprestanim tražbinam sinode carigradske; njihovim pastirskim posjetom jedina bijaše svrha sabirati godišnje prinose svojih diecezana, silom utjerivati pod svakom izlikom novac i globe od siromašnih svećenika i manastira; prodavati župe onomu, koji više nudi. . . Za njekoliko turskih piastra podielivali bi biskupi (shismatički) svete redove svakomu, koji god bi se predstavio nebrineć se zato, da-li je on bar sposoban; i tako veći diel svećenika jedva je znao čitati ritual i svete knjige, a skoro nijedan nije znao pisati. Onaj, koji se je svećeničkomu stališu posvetio, podučavao bi se u grčkom manastiru najprije onako, kao što bi se to činilo za ma koji zanat; oni, koji nisu čitati znali, naučili bi na pamet njeka nuždna mjesta iz rituala, pa često, izmedju mnogih svećenika, težko bi se ma jedan samo našao, koji bi znao pokazati dnevno evangjelje. I tako biskupi, izaslani iz Carigrada, nebjehu dobročinstvo već nesreća.“ Te stvari opisuje ne pisac rimski, već povjestnik, koji je dugo boravio u Srbiji i više puti sudjelovao kod vlade.[1])

Koli je velika to razlika od onih biskupâ, koje nije Rim kano tudjince zemlji narinuo, nego ih je imenovao s osobitim obzirom na Slavjane, a koji su poznavali običaje, ljubili domovinu, bili učeni i radini!

Malo ne u isto to vrieme godine 1674. Andrija Zmajević, katolički nadbiskup barski, „poslie kako je cielu svoju biskupiju obišao“[2]), pozove sve svoje svećenike na sinodu diecezansku, i počam od prvih rieči naredaba ustanovljenih u toj sinodi rekne: „da su svećenici dužni svimi svojimi silami i svom pažnjom oko toga nastojati, da se sveta vjera uzčuva u puku izručenu njihovoj mučnoj brigi“ i poda im duge, na okolnosti se obazirajuće, potanke naredbe o načinih, kojih su se u tom imali držati, i odredi, da svaki župnik mora svoj puk na blagdane podučiti u kršćanskom nauku; zatim na široko

[1]) Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 172 et seq.

[2]) Godine 1767. sbude se isto i patriarhatu u Ohridi. Nemogavši podnositi progonstvâ svake vrsti, koja su od *Svete Sinode* carigradske proizlazila proti „metropolam odvisnim od Ohride“ i bivši sbog toga vjernici „u sdvojnom stanju“, podvrgne se patriarha Carigradu te crkva bugarska, i odsele ostavši shismatička, prestane biti u istinu slavjanska, jer joj se zabrani liturgija slavjanska i sve se učini, da se uništi jezik bugarski; sve se učini, da se ona zemlja pogrči. Ινα ἐξελληνίσωσι τὴν Ἀνατολὴν ἅπασαν, kano što to izpovieda Filimon (Storia della insurrezione greca vol. II. p. 4.). Taj žalostni savjet dade Turkom Ivan Ypsilanti. — D' Avril: La Bulgarie chretienne, p. 59. et seq. Paris. 1861. — Rim se pako obzirao i štovao obred i jezik slavjanski i Benedikto XIV. naredio je, da se crkvenjači obreda slavjanskoga latinskcga, u bogoslužju služe slavjanskim jezikom. — (Bened. XIV.: Bullar. IV. 223. Romæ 1757). A godine 1816. Pij IX. poštovao je svete i zakonite obrede, kojimi su se Bugari služili.

[1]) Cunibert: Essai historique sur le rev. . . de la Serbie depuis 1804. Vol. I. pag. 17. Leipzig 1855.

[2]) „Cum jam totam nostram Antibarensem visitaverimus dioecesim.

razloži dužnosti svećeničke, polag kojih valja sakramente podieljivati, misu čitati, vjernici upravljati. I čuvstvenim govorom progovori svojim svećenikom, „da, ako su veći od drugih ljudi po svojem karakteru, veći takodjer dužni su biti i po krieposti i svetosti", i potakne ih na ljubav, na poniznost, a nada sve im zavikne: „Pobožno se učite znanostim, učite se, hranite svoju pamet; nepačajte se u svjetske poslove, čuvajte se trgovanja; ako ste siromašni, neidite za tim, da se obogatite; uztrpljivo podnosite svoje siromaštvo, te se sjetite, kako je Spasitelj naš ljubio siromaštvo, kako se je u siromaštvu rodio i umro; nastojte oko toga, da spasite duše; budite svjetlo zemlje vam povjerene, ljubite se medju sobom; najvećom pomnjom čuvajte duše, koje su vam izručene, da ih čuvate; gledajte, da medju njimi nebude smetnje, nesloge, neprijateljstva, ni krive zakletve. . . Jao vam, budete-li, kad spazite ili saznate, da se grieši, mučali, i izgubi-li se vašom nemarnošću koja duša; pravedni i svemožni sudac tražit će o tom strog račun." [1])

To je nauk katoličkih biskupa rimskih medju Slavjani, to je nauk, koji vazda čuva papinski Rim i kler katolički.

Nije jedini Zmajević imao takav duh i takova načela; svi katolički biskupi bijahu za onih veoma burnih vremena dostojni svoje službe; učeni, razboriti, pobožni, radini.

Niti drugče govori drugi nadbiskup barski Vinko Zmajević godine 1702., kada svojim svećenikom, izrazivši im najprije veselje, što se mogu bez straha sastati, pošto im je domovina oslobodjena, kazuje: „Na noge dakle vi rukovodjeni Duhom božjim, popravimo sasvim, prama svojim silam, crkvu našu. Otvorene rane ovih pokrajina iziskuju lieka, traže liečnika; i oni, koji po nemarnosti ginu pribižavajuć se k smrti, nadaju se, da će uz našu pomoć živjeti. Na granicah naših buči jak vihar i biesni pakao; pogibelj je, da i izabranici budu u bludnju zavedeni; mnogi odpadoše od vjere zahvaćeni vrtlogom ljudskih zabluda, mnogo više ih se boji brodolomja, jer ćute, kako ih valovi poklapaju; svi, koji su u pogibelji, dižu k nam ruke i uz suze mole od nas pomoći. Dederte da spasimo one, koje vuku na smrt; nedajmo se utruditi, oslobadjajući one, koje vuku u propast. Pastirskom brižljivošću tražimo što se izgubilo, dovedimo natrag što se zabacilo, spojimo opet, što se slomilo, ojačimo što je slabo, čuvajmo što je jako. . . To od nas zahtieva dužnost pastirske službe, to iziskuje tužno stanje puka, to očekuje papa Klement. Očinskomu očekivanju neka se odazove poslušnost naše sinovske radinosti." [1])

I tako je papa bodrio biskupe, a biskupi bodrili su kler na to, da se vjera i naobrazba medju Slavjani i drugimi narodi podignu, i dok se je kler shismatički brinuo jedino za novac, brinuo se je kler rimski za spas i sreću narodâ.

Kakovi u Srbiji, takovi bijahu biskupi i u Bosni, medju njimi bijaše pravi junak Nikola Populonijski, izabran za biskupa godine 1669., on u biskupskoj svojoj časti uzdrži i svet život i strogost fratra, svake godine posjeti svoju biskupiju tješeć i pomažuć vjernike činom i primjerom neokaljana života, on bijaše učen i pobožan i srčan više no ikada u tom, da je nastojao oko dobra svojih diecezana, i onih, koji bjehu Turkom podvrženi. Raščani shismatički, razsrde se, kada smotriše, koliko duša pobožni taj prelat privodi natrag u crkvu katoličku, te se u tajnih sastancih slože, da ga ubiju. U noći 14. kolovoza godine 1701. nahrupe iznenada na kuću, u kojoj je on stanovao, poslie kako je zasjedam turskim bio izbjegao, razbiju vrata i zakolju ga. Četiri mjeseca poslie kako ga zakopaše, nadjoše mu tielo cielo nepokvareno.[2]) Biskupi katolički znali su krv i život dati za spas Slavjana.

I Marijan Lisnić, biskup makarski, kada mu Turci godine 1669. njegovu biskupiju na silu oteše, nepobježe, nego osta kod svoga stada; on bijaše velikodušan i veoma srčan; s Turci se smjelo prepiraše, braneći čast, dobra, život svojih diecezana; on nemogaše podnositi, da se vjera ruglu izvrgava; i on, više smjel nego oprezan, na toliko se pravdaše s Turci, da ga ovi uhvatiše, u uzku tamnicu baciše, u okove metnuše, pripravljajuć mu strašne muke, od kojih ga ljubav njegovih diecezana oslobodi odkupivši ga za veliku cienu zlata.[3]) A Nikolu Blankovića, koji ga nasliedi, resile su tolike i takove krieposti, te su ga tja i Turci poštivali, i kada bi posried njih prolazio, znali bi ga moliti, neka bi njihove bolestnike blagoslovio, pa ni sami upravitelji i turski magistrati neusudiše kratit mu slobodu, ulaziti u zemlje njim podvržene, da u njih javno obavlja kršćansko bogoslužje.[4])

Medjutim poglavice shismatički obazrieše se i iz Bugarske na Rim, te nadbiskup shismatički iz Ohride, Atanasij, koji se zvao primas Srbije,

[1]) Akti sinode, u kojoj je Zmajević to govorio, jesu u Farlat. VII. 133 i slied.

[1]) Vinc. Zmajević: Orat. ad Syn. in Farlat. VII. 143.

[2]) Chiolnichius: Epit. de Diacovensi Ecclesia; in Farlat. IV. 89. — Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 81, 82.

[3]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 197, 198.

[4]) Farlatus: Illyr. Sacr. IV. 199.

*

Bugarske, druge Macedonije i drugih još biskupija, ostavivši shismu sjedini se s crkvom rimskom. Dne 12. siečnja godine 1659. pisa on papi Aleksandru VII. „svetomu najvišemu biskupu, nasljedniku poglavice apostolskoga“ veleći, da je odavno duša njegova žedna vrela katoličke unije, i da mu je nadbiskup Šimun metropolita Drački i Dalmatinski, kada je u Ohridu došao, „žedju ugasio mliekom crkve na toliko, te se duša njegova tim zasitila; i zato Njegovoj Svetosti šalje izaslanike, da ga blagoslovi i kano sina uzpostavi u jedinstvo apostolske stolice.“[1]) Papa Aleksandar pošalje obraćeniku sjajnih darova, u znak svoje milosti i da ga je primio u jedinstvo svoje.[2])

Dok su se najučeniji i najpobožniji biskupi, pače isti metropolite shismatički, obraćali na Rim, kano na vrutak spasa i života, nijedan od katoličkih biskupa neostavi crkve rimske, da se pridruži shismi.

Pri koncu spomenut nam je još jedan jedini od mnogih primjera, kako su radini bili biskupi katolički, i koliko su pogibelji hrabro podnieli od ljubavi k crkvi i k dušam sebi povjerenim. Toma Tomašić, nadbiskup uskupski (u Skoplju) godine 1755., koga neprijatelji katolički kod Turaka obtuže kano uhodu, moraše svojom biskupijom upravljati uz neprestane pogibelji, sakrivajuć se, probavljajuć strašne noći po šumah, na brdih; nu ostane čvrst i neostavi nikada svojih dragih diecezana. U Janjevu na Čemagori navale na nj iznenada, i bio bi sigurno poginuo od mača, da ga nisu vjernici oružjem obranili, premda se on tomu zahman opirao, jer mu je draže bilo svoju krv proliti, nego-li dopustiti, da vjernici lievaju krv svoju. On pobjegne u Novibazar, onda u Sofiju, a uviek ga progonila jarost turska; dok se nije odrekao biskupije, vidivši, da nemože više raditi na korist crkve; iza njega primi srčano biskupiju godine 1758. Matej Mesarek, koji je njom sve do godine 1812. uz gnjev turski i svako pomanjkanje ravnao.[3])

## XVIII.

(*Zaglavak; pape i Slavjani. — Slavjani i pape. — Leon XIII.*).

Od vremena, kada je papa Nikola I., upitan za savjet od Borisa, na njegove dvojbe divnom mudrošću odgovarao, te na koncu rekao: „Dobijete-li poslie, ako to Bog dopusti, po našem autoritetu svoga biskupa, on će vas u svem onom podučiti, što spada na njegovu službu, pa bude-li što dvojbeno ili nerazumljivo, on će to naučit od naučiteljstva apostolske stolice“; sve do vremena, kada je Leon XIII. opetovao: „slavjanske crkve iziskuju velik i prevelik diel naših briga, niti što drugo većom gorljivošću želimo, nego da možemo njihovo blagostanje i korist unaprieditи i sve ih imati s nami spojene neprekidnim vezom jedinstva, i taj je vez za spas najveći i najbolji“, bijahu slavjanski narodi uviek alem kamen očinske brižljivosti rimskih papa.

Od vremena, kada je papa Ivan VIII. prvi branio slavjanske apostole Cirila i Metoda, i za to na vladare moravske pisao, da su ona dva velikana pravovjerna i podložna crkvi katoličkoj, sve do vremena, kada je Leon XIII. dugu nit čuvstva izmedju Slavjana i Rima tim opet nadovezao, što je razširio štovanje i povećao slavu onih svetaca, rimski pape brojahu vazda Slavjane medju sinove najmilije svete matere crkve.[1])

Sgode i nesgode, plodovi naobrazbe i ruševine barbara, krv mučenika i znoj apostola sdružiše slavjanske narode s rimskom stolicom, s tom nepogrešivom naučiteljicom istine, s crkvom, koja, uz mienu okolnosti i vremena, nepromieni nikada nauke, s crkvom, koja porabe, običaje, obrede veoma raznih naroda štovaše, te im, izpravljajuć samo ono što nebje pravo ili što bje dvojbeno, dozvoljavaše, da štuju ostalo, kad su se na to vezale drage uspomene i domorodne tradicije.

Slavjani ljubljahu Rim, spominjahu se, koliko su dužni Rimu, sve od vremena, kada medju nje Rim odposla velikoga apostola Metoda i kano neprocjenivo blago sačuva tielo velikoga Cirila zakopana uz pape; sve od vremena, kada njihovim kraljevom on posla krunu i zastavu, i njihovim progonjenim knezovom zaklonište i utjehu dade. Slavjani znadu, da su njihovi junaci bili podložni rimskoj crkvi, da su oni, koje kano svetce štuju, bili katolici, da su bili katolici sinovi glasovite porodice Nemanjâ, katolici mnogi od Sigismundovaca i Asenâ, katolik najglasovitiji od Kristićâ; niti im nije nepoznato, da su najučeniji od prelata, od istih metropolita izaslanih medju nje od shisme, spoznavši istinu, odmah brižljivo upravili svoj pogled na Rim iz Cetinja, Ohride, Krke, te su „poput jelenâ, koje žedja mori, uzdisali za rimskim vrutkom.[2])

[1]) Coletus: Illyr. Sacr. VIII. 201.

[2]) Coletus: Illyr. Sacr. Vol. VIII. 382. — Farlatus: Illyr. Sacr. VII. 382. — I druga tri nadbiskupa iz Ohride obratiše se. (Allatius: De consensu utriusque Ecclesiæ. Lib. III. cap. XI. §. 1. — Coletus: VIII. 201, 202).

[3]) Coletus: Illyr. Sacr. VIII. 22.

[1]) Dokumenat XIX.

[2]) Rieči su to Atanasije Ohridskoga, shismatičkoga patriarhe Bugarske i Srbije, obraćena godine 1659.

Slavjani se spominju, kako je godine 1690. četrdeset hiljada srbskih obitelji, izišavših iz svoje domovine, od Turaka podjarmljene, dobilo utočište i zemalja medju austrijskimi katolici, kano što je njihovih sudomorodaca iz Bosne i Hercegovine na hiljade utočište i zemalja našlo u državah katoličkih Mletaka. Niti mogu Slavjani na to zaboraviti, da se njihova propast, koja im je sužanjstvo pripremila, ima pripisati shismatičkim vladarom ili zavedenim od shismatika, heretičkim boljarom, te da medju izdajicami, koji su ih Turkom prodali, nije bilo katolika, jer ovi dapače, dok se shismatici rukovahu s muhamedanci i krsta se odricahu, samo da budu dielnici pliena, kano junaci mrahu za vjeru katoličku i za slavjansku domovinu.

Crkva rimska nije zapustila, nije Slavjana zaboravila nikada; ona je brižno nastojala oko njihove naobrazbe; kada su padali, ona ih je suzdržala; ona ih je podigla, kada su pali, kriepila ih je, kada su ih tištili; primala je njihove prognane knezove, oduševljivala njihove junake boreće se za slobodu domovine; ona, uviek majka, nikada nije prestala ljubiti Slavjana, ni onda ne, kada se činilo, da se njezina ljubav nepriznaje i slabom zahvalnošću naplaćuje.

I danas Leon XIII., jer mu srce velikodušno, jer rieč plodna i sveta, prem zatvoren u Vatikanu, jer zapušten od nezahvalnih sinova, nezapušta Slavjana. Vladari mogu zaboraviti na ono, što su dužni papi, papa nezaboravlja nikada na ono, što je dužan vladarom, narodom. Uz brižljivu skrb za sve crkve svieta, Leon XIII. s osobitom ljubavju spominje se crkve slavjanske, i ta će se crkva za stalno tolikoj ljubavi dostojno odazvati; i toj neugasivoj ljubavi rimskih papa k Slavjanom, odazvat će se Slavjani s onom živom ljubavju, s onim uzvišenim pouzdanjem, s onom iskrenom vjerom, koja mora da bude neoskvrnjena baština njihova velikodušnoga plemena.

**N. V. S. B.**

---

## Tielovo po starom zagrebačkom obredu.

(Od Ivana Tkalčića.)

(Konac.)

Po tom indi u drugoj polovini XIV. vieka postalo je Tielovo u biskupiji zagrebačkoj zapovjedni svetak.

Svetkovalo se pako ovim načinom. U crkvi sv. Marka bila je svečana misa u sedam satih, kod koje osim gradjanstva prisustvovalo je gradsko činovničtvo i službenici. Po svršenoj misi krenuo je svečani provod prema stolnoj crkvi, i to najprije „onaj koj je razpelo nosil na prošeciji i hegeduši, koji su igrali pri razpelu“ za njimi gradjani te panduri, trabanti, vratari, „zastavnik konjanički i pešički, kapitan pešički i bubnjar“ te senatori, gradski kapetan i gradski sudac, napokon u svečanom ruhu gradski župnik uz assistenciju noseć u monstranciji presveto tielo, za njim pako stupale su gradjanke i djevojke.

Ovaj gradski provod pričekao je kod vrela Manduševca (danas Jelačićev trg) ini provod koj mu iz stolne crkve pošao u susret i to: križari, zastavnici, nekoliko kaptolskih gradjana, te dva klerika u pluvialih, i dva prebendara i dva kanonika u kazulah, pjevajuć himan „sacris solemniis.“ Kada su uveli gradski provod u stolnu crkvu, sahraniše svetotajstvo, koje je gradski župnik donesao u svetohranište u kapeli sv. Ivana (danas kapela sv. križa), te je započela svečana služba božja u stolnoj crkvi. Medjutim, dok je trajala sv. misa, gradski župnik, assistencija te gradski sudac i senatori, bijahu podvoreni zajutrakom u biskupskom gradu. Po svršenoj svečanoj misi krenuo je svečani provod iz stolne crkve. U tom provodu prvi bijahu križari oko kojih svirahu guslari, za ovimi idjahu vojnici, zatim bratovštinari od sv. duha, pod svojim barjakom na kojem bijaše naslikan sv. Ižidor, *) cehovi pod svojimi zastavami, školska mladež, zatim djevojke noseće štatuu majke božje, te od svećenstva: Kapucini, Franjevci, Pavlini, stolni barjaktari, klerici u pluvialih, prebendari i kanonici u kazulah, stolni pjevači ili koraliste, župnici, dva klerika noseća srebernu statuu sv. Stjepana kralja, a kraj njih dva bakljonoša cehovska; dva svećenika, opet medju dvima bakljonošama, koji su nosili tielo nevinoga djeteta, napokon andjeli ili mladići za taj provod naročito odjeveni, napokon bakljonoše, tamjanonoše te biskup uz assistenciju. Polazeć tako iz stolne crkve pjevali su ova responsorija:

I. Homo quidam fecit cœnam magnam, et misit servum suum hora cœnæ, dicere invitatis, ut venirent, quia parata sunt omnia. Venite comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis. Quia etc. Gloria patri etc. Quia etc.

II. Immolabit hœdum multitudo filiorum Israel ad vesperam Paschæ. Et edent carnes et azimos panes. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azimis sinceritatis et veritatis. Et edent etc. Gloria patri etc. Et edent etc.

III. Cœnantibus illis, accepit Jesus panem et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis et ait: Accipite et comedite: hoc est corpus meum. Dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius, ut saturemur. Accipite etc. Gloria etc. Accipite etc.

IV. Cumque operuisset ros superficiem terræ. Apparuit in solitudine minutum et quasi pilutosum, in similitudinem pruinæ super terram. Iste est panis, quem dominus dedit vobis ad vescendum. Apparuit etc. Gloria etc. Apparuit etc.

Došav tako pjevajuć iz stolne crkve do prve postaje, kod crkve sv. Margarete (danas pravoslavne) zapjevali su ko-

*) Bratovštinu sv. Isidora kod kapele sv. Duha do Zagreba uvedoše god. 1626. zagrebački Jezuite. Svrha ovoj bratovštini bijaše podučiti seljake u molitvi, odvratiti ih od kletve, i priučavati ih radnji i kriepostnu životu. O ovoj bratovštini ja ću u ovom listu progovoriti jošte koju.

raliste antiphonu: Sapientia aedificavit sibi domum, miscuit vinum et posuit mensam, Alleluia. Odpjevav to zapjeva assistencija vers: Panem cœli dedit eis. Alleluia. Resp. Panem angelorum manducavit homo. Alleluia; a nakon toga odpjevao biskup molitvu: „Deus, qui nobis sub sacramento mirabili etc.“

Odpjevav molitvu, sjeo je biskup na stolicu, i čekao dok su dva po dva andjela dolazeć pred svetotajstvo, klanjala mu se ondje. Po obavljenom poklonstvu, pokadio je biskup presveto tielo i naglasiv himan „Pange lingua“ krenuo je provod Ilicom u Mesničku ulicu, gdje kod kapele sv. Ivana Nepomuka bijaše druga postoja. Došav do nje zapjevaše koraliste antiphonu: Angelorum esca nutrivisti populum tuum, et panem de cœlo præstitisti illis Alleluia.“ Nakon toga sljedio je vers: Cibavit eos dominus ex adipe frumenti. Alleluia. Resp. Et de petra melle saturavit eos. Alleluia; te molitva i ostala kao kod prve postaje. Ovršiv službu kod druge postaje, krenuo je provod, pjevajuć „Tantum ergo“, prema trećoj postaji, koja bijaše kod crkve sv. Marka. Došav do nje odpjevali su pjevači antiphonu: Pinguis est panis Christi, et præbebit delicias regibus. Alleluia. Na to sljedio je vers: Educas panem etc., i molitva i ostala, kao kod prve postaje.

Kod sv. Marka zadržao se je provod dulje vremena, tu bo u sakristiji podvorila je gradska obćina biskupa, assistenciju, te prebendare i kanonike što slasticami, što voćem. Iz gradskih računa od god. 1741. poznato nam je kako je bilo svećenstvo tom prigodom podvoreno, veli bo ondje gradski blagajnik: Potrošil sem vu šekrestiju na pecilo i staro vino 17 groši. Za perece, vrtanje, pogačice i kupil sem jeden vagan pšenice za 2 for. 15 groši, za puter 17 groši, za cukor i groždjice 11 groši, za vrhnje i mlieko 11 groši, za jajca 16 groši, i onem dvem ženam, koje su dva dni peći pomagale 1 for. 12 groši. Skupa 9 for. 1 groš.“ Ovdje mi je takodjer pripomenuti, da se je prigodom tielovskoga obhoda pucalo iz pušaka i prangija, dolaze bo u tih računih i „oni koji su pri velikih puškah nabijali i vužigali.“

Založiv tako u sakristiji, krenuo je provod pjevajuć himan „Sacris solemniis“, ili do opatičke crkve ili do kipa izvan gradskih zidina (danas u Jurjevskoj ulici) i tu bijaše četvrta postaja. Kod ove postaje pjevali su pjevači antiphonu: Vincenti dabo manna absconditum et nomen novum. Alleluia, te vers: Posuit fines etc. i molitvu kao kod prve postaje. Odavde krenuo je provod dugom ulicom, pjevajuć himan „Lauda Sion“ prema stolnoj crkvi.

Na kaptolskom trgu bijaše jur priredjeno i koprenom prostrto oviše mjesto, na koje stupio je biskup i zapjevav: „Ecce panis Angelorum“, blagoslovio je svetotajstvom cieli grad, na sve četiri strane, te je napokon uljezao provod u crkvu, i tuj u svetohranište sahraniše presveto tielo.

Po dovršenom tako u stolnoj crkvi svečanom tielovskom obhodu, pristupio je gradski župnik sa svojom assistencijom pred svetohranište u kapeli sv. Ivana, gdje mu kanonik čuvar otvorio vratašca na svetohraništu i predao mu monstranciju sa presvetim tielom, koje je on opet u provodu gradske obćine i onih, koji su ju od strane kaptolske dočekali kod Manduševca, ponio u župnu crkvu sv. Marka. I tim se podpuno svršila tielovska svečanost.

Kako nam je poznato medju kaptolskom i grečkozagrebačkom jurisdikcijom bijahu u srednjem vieku a i kašnje krute i krvave borbe, te su gradjani zagrebački nasrtavali na kaptol, a naročito god. 1383. 1387. 1396. i 1422. kada su provalili oružanom rukom u kaptol, poplienili stolnu crkvu i neke osobe poubili, dakako da im ni kaptol nije mogao za te uvriede ostati dužan, pa bojeć se kanonici i biskup, da bi gradjani prigodom tielovskoga obhoda, kada naime došli bi oni u njihovu jurisdikciju, mogli na nje nasrnuti, zatvoriti ih il poubijati, s toga zahtjevali su, da prigodom takovih obhoda gradski župnik donese u stolnu crkvu svetotajstvo, da im ono bude za to jamac, i da taj svečani dan bude i za jedne i druge dan svete pomirbe, jer na taj dan slavi se i u crkvi svetkovina pomirenja čovječanstva s gospodinom Bogom.

---

## D o p i s.

V o l a v j e u župi petrovinskoj na Duhove. (*Proštenje*). Mnogomu će štiocu K. L. biti poznato, ako i ne od oka, barem po imenu glasovito nekoć proštenjište k volavskoj Majki božjoj. Nisam ja u tutanj dometnuo riečcu n e k o ć; od kakovih pet šest posljednjih lieta činjaše se u istinu, da će proštenjište volavsko doskora spadati tek medju slavne crkveno-historijske reminiscencije nabožnoga života okićkih planina i na domak im ravnica. Kao da je nešto podušilo bilo nabožnu, reći ću upravo duboko nabožnu ćud ovostranoga puka. Je-li tomu bieda i nerodica posljednjih godina kriva — ali ova goni još na veću pobožnost; je-li neimaština — ali narod će naš zadnji novčić skucati za proštenje; je-li velika oskudica svećenstva, koje nemože doteći, da namiri duhovne potrebe pokornika, ili je još drugi koj uzrok: istina je toliko, da je zadnjih godina počela tamniti slava i ugled volavskomu proštenjištu. Jedva bi se našla tuj koja stotina duša iz neposrednih blizina i ta je nekako nevesela — palih krila, jer i njih boli, što je „facta quasi vidua domina gentium, princeps ecclesiarum.“ Koliko je ovaj nehaj i zanemarica glasovite Majke pomoćnice boljela domaćega g. župnika, komu je kroz toli dug niz godina njegova župnikovanja Majka božja njegove filijalke bila: „dulce decus et præsidium“, mislim da će svaki za vjeru i crkvu svoju iole ćutljivi čitalac i bez moga razlaganja lahko dokučiti.

Ali ako nevolja i u duhovnom životu redom ide, a ono ide i pomoć i duhovna radost. Župnikovo se lice jur na Duhove stalo vedriti: svieta se pribire liep broj, koj se sve većma množi, dok na duhovski ponedjeljak vrlo

prostrana crkva nebude dubkom u svih svojih prostorija i kutovih natrpana. Svieta je moglo biti oko 3000; da je voštanica još jednom toliko bilo, nebi još bilo doteklo pobožnim kupcem. Izpovjedanika, premda se množina već u Mariji Bistrici izpovjedila, bijaše vrlo mnogo, pa da bude moguće bilo, da se skupi više svećenika, bilo bi još više voljnih na izpovied. Bilo svećenika šest (od kojih polovina mogla tek iza odslužene mise prispjeti) i dva redovnika iz jastrebarskoga samostana. Ove godine nisu samo okićke brdine i ravnine amo poslale svoje proštenjare: sjetili se stare svoje Majke božje nekadanji krajišnici ćak iz Generalskoga stola, Tounja i drugih dalekih miesta senjske biskupije; dapače ove godine i jest se najviše tudjinaca amo sjatilo.

Koli liepa, zamamna slika za tomu nevično a estetički izoštreno oko gledaočevo. Tu ti je velika hrpa u snježnoj pretananoj bjelini sjevajućih Cvetkovićanka (šteta da glavu povezuju na one rogove), tu osobito liepo začešljanih, crvenim rubcem zakićenih, crvenim opregom i izvezenim rubljem odjevenih, od rumenca bujajućih Tounjanka, kojim neki sveudiljni bezazleni podsmieh izdaje neizcrpivi, neukrotni narodni humor, tu opet . . . ali čemu taj opis, koj i onako nepristaje sasma u to glasilo. Dosta budi rečeno, da propovjednik kod prve svete mise, videći tu bujnu, krasnu smjesu naroda nije mogao, a da se nesjeti i nekaže svojim pobožnim slušaocem, te mu se čine kao u ono apoštolsko vrieme, da vidi pred sobom i Krećane i Arape i Elamljane — toliko se oko njega prikupilo naroda iz raznih krajeva liepe hrvatske domovine.

Pa kad je toliko duhovne utjehe i veselja bilo, trebalo je da se i župnikovo družtvo za njegovim gostoljubivim stolom, umjereno proveseli. Domaćina napijao već po navadi, ali se sjetio liepom napitnicom sv. otca Leona i njegovih skorašnjih pohodnika, koji pohodi daj Bog urodili i za crkvu i domovinu hrvatsku obilatim rodom i blagoslovom — zdravica je ta bila vrlo toplo i oduševljeno propraćena. *) Nazdravilo se i Njihovim Veličanstvima kralju i kraljici, pa mladim ženicima kraljeviću Rudolfu i kraljevnoj Stefaniji, da bude u sto dobrih časa po nje i Hrvate ovaj savez sklopljen.

Ali kao što nema radosti bez žalosti, usuti mi je u ovu čašu radosti i jednu kap peljena. U oči Duhova popodne ubi u Hrašći, selu župe slavetićke, grom seljaka od 48 Ivu Cara na sama usta, a dva druga omami. Tu je opet jednom pokazao Gospod strašnu istinu rieči svojih, da zna doći i k a o  t a t, pa je zato treba, da budemo na oprezu, jer neznamo dana niti časa. Beatus, quem Dominus invenerit vigilantem! . . .

*) Da je i našega seljaka lahko predobiti za liepe misli i naume, pokazalo se i opet ovom prigodom. Jedan se očitovao gotovim poći u Rim, budne-li za taj put dosta 50 for.; našao bi se i još koj imućniji, ali bi trebalo ljudem glede troška kazati nešto izvjestna. Osobito bi Slavonci i naši krajišnici liepim svojim narodnim odielom, crvenkapom i kabanicom krasili deputaciju. Op. dop.

U B j e l o v a r u 10. lipnja 1881. (*Blagoslov barjaka dobr. vat. družtva.*) Na 5. o. mj. na svetkovinu Duhova obavljena je kod nas riedka svetčanost, svetčano bi naime blagoslovljen barjak ovdješnjega dobr. vatrog. družtva. Vriedno je, da se o toj svetčanosti rekne koja i u tom listu, scienim to tim više, što imade tuj stvari, koje će zanimati svakoga svećenika, dapače i svakoga ikoliko svjestnoga katolika — a izvjestiti ću tuli ono, što spada u područje crkveno, prepuštajuć ini izvještaj drugim.

Pokroviteljem ovdješnjega vatrog. družtva jest Nj. Uzoritost, kardinal i nadbiskup zagrebski. S toga se odputi negdje početkom svibnja odaslanstvo u Gradec k Nj. Uzoritosti, da ga umoli, nebi-li izvolio pribivati toj svetčanosti i sam blagosloviti barjak. Nemoguć Nj. Uzoritost udovoljiti želji, imenova si zamjenikom preč. opata i kanonika, g. Fr. Husara, a ako bi taj g. bio zapriečen, tada će kano delegat Nj. Uzoritosti grad. župnik i podarcidjakon bjelovarski, veleč. g. Gjuro Štengel blagosloviti barjak. Preč. gospodin bijaše bolešću zapriečen i tako dopade čast delegata grad. župnika.

Polovinom svibnja sasta se odbor za priredjenje svetčanosti, da sastavi program. Ovdješnji trgovac, sljedbenik grč. ist. crkve i crkveni tutor predloži, ili bolje reći uztraži, da se za volju „r a v n o p r a v n o s t i" poslije svetčanoga blagoslova katol. podje u grč. ist. crkvu, da i grč. ist. s većenik reče svoj blagoslov nad već blagoslovljenim barjakom. Zahtjev taj nebi niti primljen niti zabačen, već na neki način suspendovan, dok se saznade mnienje katol. župnika. Razumije se samo sobom, da se je katol. župnik namah posve odrešito izrazio proti tomu zahtjevu i uputio slav. zapovjedničtvo vatrogasno na preč. ordinarijat. Stvar se je po tom malko zategla i umukla. Desetak dana prvo same svečanosti bi opet upozoreno slav. zapovjedničtvo, neka traži posebnu dozvolu od preč. ordinarijata, da se smije služba božja obaviti na trgu pod šatorom, a u toj molbenici da spomene i onaj zahtjev grč. ist., kako naime poslije katol. blagoslova misle poći i u grč. ist. crkvu po drugi blagoslov. (Konac će sliediti.)

## V i e s t n i k.

Z a g r e b. Tielovskomu obhodu poslužilo je ljetos vrieme vrlo liepo. Šteta samo, što se nije mogao razviti po gradu kako drugih godina. Pošto se najme uz crkvu sv. Katarine ni proći ne bi bilo moglo, priredila se ljetos četiri žrtvenika na trgu Zrinjskom, kamo je iz crkve sv. Marije, dugom ulicom, Jelačićevim trgom i ulicom Marije Valerije obhod pošao. Na samom trgu najbolje se opazilo, da je premalen to put za ovolik obhod. Veći diel mladeži razmješten je bio po trgu uz kraj, neznajući, je-li dielnik obhoda, ili samo motritelj, pa kako da ga dočeka. S toga se i vidjelo, gdje jedni kleče, drugi stoje, jedni su pokrivene glave, drugi odkrivene. I pjevanje pojedinih školskih zavoda izostat je moralo. Nu

prema okolnostim obavljen je obhod posve dostojno. Vodio ga uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, a prisustvovao je preuzvišeni gospodin ban grof Ladislav Pejačević s predstojnici svojih odjela te s činovničtvom. Vojničke oblasti i momčad poredala se na južnom dielu trga. Dao Bog, da se posljedice potresa do godine uklone tako, ter će se Tielovski obhod opet vratiti u stare svoje staze. Posljednjih godina zauzeli se njeki velevriedni svećenici, da bude takovom sgodom što veći red. Uspievali su sve više i više, tako da se sve redje staje na putu. Spomenut nam je jošte, da su ljetos nakon dugoga vremena prviput prisustvovali župnici grada Zagreba u pluvijalih uz podvorbu, što je svakomu vrlo milo bilo.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup otišao je prošle subote u Gradec.

— *Petrova novčića* darovao je uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup 1000 franaka zl. — Preuzvišeni gospodin ban grof Ladislav Pejačević u istu je svrhu darovao 100 for.

— Umrli su: 16. o. m. Ignjat Klemenčić, zač. kan., podarhidjakon i župnik u Novomgradu; 17. o. m. Ivan Krst. Broz, kapelan Kraljevački. Pokoj im duši.

— Utorak na večer odputovao je prvi poveći broj hrvatskih hodočastnika u Rim. S njimi je pošao i jedan krajišnik iz Komletinaca. Drugo poveće družtvo otišlo je u sriedu u jutro, a s njim dva seljaka iz Privlake. Jučer i danas kupe se u Zagrebu novi hodočastnici, navlastito iz Bosne, kojih njeki odoše već danas kopnom, a drugi će preko Rieke morem na Anconu. I medju njimi je dobar broj seljaka, pak će u grupi našoj biti svakako do 15 seljaka u narodnih nošnjah. Od naših velikaša poći će, uzdamo se, dvojica. Javili smo već, da će južnih Slovena biti preko 200. Iz Poljske nam stiže viest, da njih hodočasti 350, a Čeha 200, te će se oko sv. otca naći do 800 Slovena. Kako su se u samom Rimu pobrinuli za svaku udobnost hodočastnika svjedok je evo Objava, koja nam je prekasno za posljednji broj stigla od središnjega odbora rimskoga: Rimski odbor pod visokom zaštitom uzoritoga gosp. kardinala Ledóchovskoga radi slovinskih hodočastnika javlja ovo: 1. Kada prispiju odaslanici iz raznih pokrajina rimski će se odbor s njimi sdružiti u jedan središnji odbor, pak dokle hodočašće bude trajalo, sastajati će se u palači Altieri na trgu del Gesù, gdje uzoriti g. kardinal Borromeo velikim srdcem pripušta svoje prostrane i udobne dvorane hodočastnikom na užitak. — 2. Svaki hodočastnik svojim hodočastnim pisamcem moći će svagda slobodno u te dvorane, gdje će po jedan ili po više članova središnjega odbora bivati, koji će napućivati i razjašnjivati. — 3. Svaku večer „družtvo katoličke mladeži“, stojeće pod visokom zaštitom uzoritoga g. kardinala Borromea, urediti će u tih dvoranah primanje na čast hodočastnikom. — 4. Molimo sva uredničtva slovinskih novina, da izvole pošiljati po jedan iztisak svojih novina, počamši od 25. lipnja do 2. srpnja pod napisom: Son Eminence le Cardinal Borromeo — Pallais Altieri. Tako će tu hodočastnici svaki u svojem narječju naći najnovije političke viesti, a palača biti će im mjestom za skupljanje i sastajanje. — 5. Pod istim napisom mogu se i listi i brzojavke pošiljati hodočastnikom. — 6. Osobite odjeće za papinu audienciju netreba, premda žele narodnu nošnju. A svećenici, oni moraju imati dugu halju. — 7. Odboru su ponudili u gostionah stan i hranu cienu (jeftino); ubogi će hodočastnici naći stan ili badava —, ili za malu plaću, ako odbor za dobe dozna koliko ih ima. — 8. Rimski je odbor hodočastnikom za ljubav dao sgotoviti medaljica i slika sv. Cirila i Metoda, i te će biti u skladištu Calabrese, na trgu alla Minerva. — 9. Molimo sve slovinske novine, da izvole proglasiti ovu našu objavu.

U Rimu na 10. lipnja 1881.

Podp. de Baviera, Cataldi, Črnčić, O' Callaghan, Pawlicki, Przewłocki, Torroni.

— Izaslanici trijuh naših fakulteta izabrali su rektorom za buduću godinu prof. dra. Fr. Markovića. — Bogoslovni fakultet izabrao je za svoga dekana prof. dra. Josipa Stadlera.

— Tko bi želio čitati misa na korist gradnje sjemeništa neka se obrati na preč. g. ravnatelja Miju Smetiška.

— Izvršujući odbor tiskat je dao hrvatsku misu o. P. Kneževića, što ju je priredio za tisak g. Fr. Kuhač-Koch. Tkogod se obveže, da će ili cielu misu ili barem koji diel ljetos na blagdan sv. Cirila i Metoda dati u crkvi izpjevati može partituru dobiti badava kod g. Kuhača-Kocha ili kod urednika ovoga lista.

— Knjiga: Kat. crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini dotiskana je posve, te se kupiti može, kako javismo za 80 nč. u knjižari Albrecht-Fiedlerovoj i preko urednika ovoga lista.

## Petrov novčić.

Župnik i župljani Pokupski 10 for., Stj. Harabajsa 1 škudu, Jos. Koliman 1 for., Fr. Podl 3 for., K. Vran 2 fr., Župljani Čazmanski 1 fr., duh. mladež nadb. sjemeništa 9 fr.; U župi Svetokrižkoj: Hercelj, žup. 1 škudu; Vörös, kap. 3 evan. sr.; Francisci podžupan 2 f.; Belošević 50 novč.; Farkaš 50 nč.; Žirovčić 50 nč.; Ferdo Fizir 1 evan.; Jurak 1 for.; Ottmar Nemanić 50 nč.; Fr. Sertić 1 for.; Tompić 50 nč.; Dr. Fr. Jos. Spevec 50 nč.; Luterotti 50 nč.; Stoos 50 nč.; Stj. Ilić 3 evan.; Dr. Havliček 1 f.; Anna udova Pešek 50 nč.; Ištvanović 20 nč.; Bakliža 30 nč.; F. M. Sirovec 1 f.; T. Vudjan 50 nč.; Vakrl 50 nč.; Davila 40 nč.; Mekovec 1 for.; Gjuro Ortner 1 for., Mat. Stipić 20 fran. zl. U župi Sv. Marije pod Okićem: Jos. Kuril, podjašpršt i žup. 5 fr.; Stj. Jaić, kap. 1 fr.; N. N. 10 nč.; Stj. Pirša, obć. odbornik 1 fr.; Mirko Miković 3 fr.; Mijo Matulin 1 fr.; po g. Hartmannu kateketi 2 fr. 62 nč.; za domaću družinu 1 for. 40 nč.; Gjuro ml. Gerdaković 1 for.; Ivan Smetko šekutor 1 fr.; Toma Smetko 1 fr.; Mijo Vulje ml. 20 nč.; Gjuro Kelečić obć. odbornik 1 for.; Jakob Smerduh 50 novč.; Mijo Pavlović ml. 20 novč.; školska mladež sa učiteljem i kateketom 1 fr. 99 nč.; g. Janko Smetko obć. sudac 2 fr. U župi Koprivničkoj: sabrano u crkvi od župljana 10 for. 81 novč.; gospodja Marija Peraković dade 2 fr.; Jos. Beruta župnik 25 fr. 19 nč.; gdja Petré 2 for.; Samostan franjevaca 1 for. 16 nč.; gdja Ant. Spišić 1 škudu; gospojin. dobrotvorno družtvo 10 fr.; g. Maks Verli sa gosp. 20 franka.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 26.** U Zagrebu, 30. lipnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Glas Hrvata iz svete zemlje.

*U Montani Judejskoj u svibnju 1881.*

Po volji Božjoj i mojih predpostavljenika prošle godine na 29. rujna ovamo dodjoh za profesora mudroljublja. Više puta zaželio sam koju crticu ob ovih sv. mjestih poslati Vam, ali silni posao u mojoj službi, zapriečio me je sve dosad. U buduće gledat ću da Vas i mili rod moj s dopisi svojimi i opisi sv. ovih mjesta, češće posjetim, držeć za izvjestno, da Vam neću biti dosadan. Držim, da ćete ovim redkom mjesto ustupiti u Vašem tjedniku, s namjerom, da rod mili štogod ob ovih svetih mjestih, stopami Spasitelja našeg i njegove preslavne majkeposvećenih, sazną; držim to pako tim više, što je sveta zemlja svakomu katoličkomu i u obće kršćanskomu srdcu ono, što je zlato medju kovinami; jer je u njoj odkupljenje naše obavljeno, i tim izbavljenje iz sužanjstva, u kojem smo po griehu istočnom do četiri tisuće godina čamili i od kraljestva nebeskoga izključeni bili. Ovom prigodom opisujem Vam moj boravak u sv. gradu Jerusolimu odavlje za 7 četvrtih sata odaljenu, za vrieme velike nedjelje. Opis položaja Montane i Jerusolima, ostavljam za sliedeći put; stoga ovdje opisujem samo funkcije.

Na cvjetnicu dakle našu, patriarka naš, službu je božju pontificaliter obavio pred preslavnim grobom Spasitelja Isusa. Palme po patriarki blagoslovljene u presl. grobu S. I. držasmo u sv. obhodu. Opisat nemogu utiska, koji na me i na druge, osobito hodočastnike, ovaj obhod učini. Kad se zapjeva himan: „pueri haebreorum tollentes“ etc. plakao sam kao malo diete, videći gdje de facto djeca judejska drže palme i pjevaju. Muka pregorka Spasitelja takodjer je ovdje pred Grobom S. I. pjevana, ali žalovito i prežalovito. Slušati pjevanje pregorke muke S. I. ovdje, a ljuto neciviliti neznam kako bi moglo biti.

Na veliki utorak u 5 s jutra iz samostana Sanctissimi Salvatoris s prijateljem svojim ot. Vinkom — Dubrovčaninom — otišao sam u sveto mjesto gdje je S. I. bio bičevan, i ondje sam čitao sv. misu. Cielo skoro svećenstvo Jerusolimsko ovdje na velik utorak maši. Na istom sv. mjestu, gdje je S. I. u istinu bio bičevan, jest velik oltar, na kom ja evo po treći put sv. misu rekoh. Osim ovoga oltara još su i dva pobočna u ovoj kapeli, koja je sasvim naša. Od kuće Pilatove — gdje sad turski vojnici stoje — do ove kapele ima 3 časa puta. U 7 sati izjutra, poče se pjevati Nona nakon koje odpoče sv. misa; pod njom pjevanje pregorke muke Spas. I. Sve je turobno, sve žalostno i plačno bilo. Ah ovo je ono pregorko i pregrozno mjesto, na kom je Spasitelj za stup kameniti privezan na toliko izmrcvaren bio, od pete do glave, da je vas od preljutih rana u krvi ugreznuo i to sve iz same ljubavi napram griešnom čovjeku. „Ego in flagella paratus sum.“ Na ovom se je mjestu izpunilo ono: „Et castigatio mea in matutinis.“

U sriedu veliku u tri sata izjutra, dakle pred zoru, sva braća — medju kojom i ja — sa čuvarom sv. zemlje, ot. Guidom Cortona, iz manastira Sanctis. Salvatoris otišla su u pregorki vrtao Getsemani, koji je izvan zidova jerusolimskih i na podnožju gore maslinske. Ovdje učiniv disciplinu sa 4 miserere itd. čitali smo sv. mise. Čuvstvo, kojim sam bio obuzet pod ovom disciplinom, neznam kako bi se dalo opisati. Činiti disciplinu na istom mjestu, gdje je Spasitelj naš u oči pregorke svoje muke krvavim znojem znojio za me i za rod ljudski, a sveti pokornički duh u srdcų si nepoćutiti, i gorko neuzdisati, čini mi se, da je nemoguće. Ah ovo je ono preslavno mjesto, presladka špilja,

u kojoj se je moralo izpuniti ono: „Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et averterem indignationem tuam ab eis.“ (Jer. cap. 18). Oh! ovo je ono grozno mjesto, na kom je Spasitelj Isus, razmišljajuć pregorku muku, koju će trpiti za griešnoga čovjeka, izgovorio one prežalostive rieči: „Pater si fieri potest, transeat a me calix iste.“ Ovo je ono prečemerno mjesto, na kom se je sbilo ono: „Factus est sudor ejus, velut guttæ sanguinis decurrentis in terram.“

Svršiv sv. misu — po drugi put odkako sam ovamo došao — izišao sam iz ove plačne špilje, i otišao u našu sgradicu, koja je odmah uz Getsemani, da se stopim toplom kafom. Popiv kafu, unišao sam u vrtao Getsemani. Kad sam unutra stupio, noge su mi zadrhtale, pošto sam stajao na mjestu, na kojem se je Spasitelj više puta sa svojimi učenici zadržavao; srdcem mi je zaviadalo neobično čuvstvo, jer je ovaj vrt pregroznih uspomena i prečemernih dogodjaja prepun: pošto je ovdje Spasitelj svieta poljubcem izdajničkim uhvaćen bio; ovdje na rieči njegove: „Ego sum“ njegovi neprijatelji natražke pali, i tim očiti znak dobili, da ga uhvatiti, zlostavljati nebi mogli, da On na to iz svoje neizmjerne ljubavi napram griešnom čovjeku, neprivoljuje; ovdje sv. Petar mačem uho slugi misničkom odsjekao, a Spasitelj ga opet na svoje mjesto postavio tako, kao da nit odsječeno nije bilo, i tim svoju svemoguću, božansku vlast pokazao. U ovom pregorkom vrtu stajati, a osobitim njekim čuvstvom nebiti obuzet, nevjerujem da katoličko srdce može biti. Vrtao je sav opasan zidom, zatim unutra na 14 strana pri zidu, jest četrnaest stajališta sa kipovi, koji vrlo živahno muku pregorku Spasitelja I. predstavljaju. Unutrašnjica ciela jest prekrasnim cviećem narešena, i cio cvietnjak liepom ogradom željeznom ogradjen tako, da izmedju ograde ove i zidova svud naokolo stoji put jedan: pol metra poširok. Što znači Gethsemani (od njekojih Gesemani zove se) i njegov opis pobliži ostavljam za drugi put; sad bo se samo na svečanost velike nedjelje ograničujem.

Posjetiv pretužni Gethsemani, vratio sam se in anthrum sudoris Domini za četiri od prilike minuta idući krivudastim putem od Gethsemani udaljenu. Pokraj špilje sudoris Domini, jest takodjer sv. grob Bl. Dj. M. i sv. Josipa, koja crkva prije naša, nut sad je grčka U 7 sati izjutra, poslje pjevane None odpoče pjevana misa i pod njom bi muka pregorka S. I. pjevana. U 9 sati dovrši se funkcija, i svi skupa, prešav potok Cedron, koji je u dolini Josaphat, koja Jerusolim razstavlja od Gethsemani, vratismo se natrag, i odosmo u baziliku presl. Groba, gdje bogoljubno poljubiv presv. stup, za koji Isus Spasitelj bi svezan i bičevan, i koji se samo ovaj dan iznosi, vratismo se u samostan Smi. Salvatoris.

U sriedu popodne u tri sata točno, dodje patriarka u baziliku presl. Groba S. I. i odmah odpoče officij pred grobom Spasitelja. Prem je de facto kupula nad svetim Grobom Spasitelja grčka, a po tom na njeki način i Grob Spasitelja; ipak mi počam od sriede velike pak do podne u subotu veliku imamo izključivo pravo na grob Spasitelja tako, da za ovo vrieme niti Grci niti Armenci nemogu svoju službu u Grobu i pred Grobom obavljati. Vojnici turski — do 50 jih — stajahu oko nas da uzdrže red i mir, koji bi inače Grci i Armeni mogli poremetiti. Officij trajao je 3 podpuna sata. Lamentacije su prekrasno i milozvučno odpjevane.

U četvrtak veliki pred Grobom Spasitelja — ne na grobu, jer je pretiesno osobito za pontifical funkciju je držao patriarka, koja je od6½ do 11¼ trajala. Obredi se svojim redom i točno obslužuju i od sebe gledaoca zanimaju, osobito kad se sv. ulj· posvećuju, a napose, kad ovu službu patriarka katolički obslužuje. Obredi su svojim redom i točno obavljeni, ter stoga su napetu pozornost svih, osobito hodočastnika, kojih je bilo vrlo mnogo i iz svih možda dielova svieta na se svratili i do konca uzdržali. Na sv. pričesti bilo je mnogo — kao pred presl. grobom S. I. — bogoljubnog puka, osobito hodočastnika. U 2 sata po podne bilo je pranje noguh. Milina bilo je gledati, kako patriarka ovu prekrasnu ceremoniju obavlja. Deset staraca — hodočastnici su bili — i trojica franjevaca medju kojim na moju želju bijah i ja — zastupaše Apoštole. Dakle bilo nas je 13, neznam zašto trinaest a ne dvanaest, pošto je izvjestno, da je Spasitelj dvanaestorici svojih Apoštola na sv. Gori Sion in smo. cœnaculo — koj je u turskih rukuh i poleg sveg nastojanja i žive želje franjevaca, da dobe ovaj osobiti sanktuarij, još i sad je pod neposrednom vlašću turskom — noge oprao. U 3 sata odpoče officij i svrši u 6 sati kao i jučer. Za uspomenu prigodnu, da nam je patriarka pred Grobom Spasitelja noge oprao, patriarka je dao svakomu nam po jedan „memento Jerusalem“, na kom su sanctuarija sliedećih svetih mjesta: 1. Ex smo. Sepulchro D. N. J Chr. 2. Ex s. Sepulchro B. M. V. 3. Ex s. monte Thabor, 4. Ex s. monte Sion, 5. Ex s. rupe

montis Calvarii; 6. Ex loco s. capturæ D. N. J. Chr. 7. Ex valle Josaphat. 8. Ex torrente Cedron. 9. Ex s. scala D N. J. Chr. 10. Ex s. loco flagellationis D. N. J. Chr.; 11. Ex Arcu „Ecce Homo"; 12. Ex via dolorosa; 13. Ex domo s. Veronicae; 14. Ex s. loco Inventionis ss. Crucis; 15. Ex s. monte Oliveto; 15. Ex s. crypta Gethsemani; 17. Ex smo. Cœnaculo; 18. Ex s. praesepio D. N. J. C. 19. Ex domo Annunt. B. M. V.; 20. Ex domo s. Joseph Spon. M. V.; 21. Ex domo s. Annae; 22. Ex loco Nativit. B. V. M.; 23. Ex loco visitat. B. V. M.; 24. Ex loco Nativit. s. Joan. Bap.; 25. Ex sepulchro ss. Innocent.; 26. Ex sepulchro s. Lazari; 27. Ex castello s. Martae; 28. Ex castello Emmaus; 29. Ex rupe s. Stephani protomartyris; 30. Ex petra unctionis D. N. J. Chr.; 31. Ex s. monte Carmelo. Ova sanctuaria stoje u okolo, u sredini pako jest križić ex ligno Getsemani. Pod križićem ovim malko cvieća stoji ex horto Gethsemani. Uspomena zaista krasna i dar visokoga dostojanstvenika dolikujuća.

Noć medju četvrtkom i petkom velikim, bila je za me osobita. Ah moj gospodine Uredniče! biti unutra pred samim Grobom našega Odkupitelja, i duhom sv. vjere gledati Spasitelja našega božanstvom i čovječanstvom u presv. otajstvu oltarskom u presl. Grobu njegovu postavljena, ovdje velim klečati i čuvati presl. grob, neznam kako bih Vam ovo sveto čuvstvo, njeko osobito stanje, kojim sam bio obuzet, opisati mogao. Bogoljubni štioc neka samo pomisli, da je na mom mjestu bio, pak će mi odmah nedvojbeno odgovoriti, da se sveti žar klečećeg pred grobom Spasitelja u ovo vrieme neda opisati. Na spavanje u ovoj presv. noći, kako ja, tako nit drugi, nismo nit pomislili. Svak bo se je, izčekujuć ovu noć kao ozebli sunce, bio pripravio prije. Pošlo mi je za rukom dva komada svieća, koje ovom prigodom na Grobu Spasitelja gorahu dobiti, i mojim milim u Bosnu priposlati, da jih do zadnjeg sata svoga ovovremenog života čuvaju, i u času smrti da im se upale.

(Dalje će sliediti.)

---

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

(Dalje.)

VI.

Medjutim nećemo, da se samo tim zadovoljimo, što dokazujemo bezumnost onog sofizma, koji sačinjava jezgru i dušu ove sljedbe. Mi hoćemo, da ga do dna proučimo, kakav jeste, te da izadjemo na čisto znajući, koje smo stanovište dužni zauzeti po kršćanskih načelih prema tako zvanoj kršćanskoj slobodi.

Dva pitanja imademo tuj razlikovati: theoretično i praktično.

S obzira theorije dovoljno je poznati naš nauk. I unatoč tomu, što je taj nauk uviek crkva učila, i u najnovije doba Silabus ga ponovio, spočituju nam ga ipak protivnici načinom i licem, kao da bi se ga mi sramiti imali. Medjutim varaju se; mi ga prihvaćamo u svoj cjelosti, i bez ikakva primisalja; no, dakako ne onako izkrivljena. a to neka se dobro na um uzme — kao što su ga izbilja oni u mnogom izkrivili. Da predusretnemo svakomu nesporazumljenju, hoćemo ga navesti ovdje u kratkih riečih.

Mi vjerujemo, da ima jedna vjerozakonska istina isto onako absolutna i nepromienljiva, kao što je istina matematička; i držimo ovu istinu za bitnu podlogu ćudorednog i družtvenog reda isto onako, kao što je matematička istina podloga materijalnomu redu. Onoga govornika, koji je uztvrdio ne davno, da do duše imade državne ćudoredbe, ali da nipošto neima državne vjere, ni državne metafizike, sjećamo sa Jules Simonom, da se to protivi zdravomu ljudskomu umu. Kao što neima zakonika bez ćudoredbe, tako neima ni ćudoredbe bez vjerskog uvjerenja. „Upravo to, što ljudski zakon crpi svoju snagu iz prava, a nipošto, da bi pravo moć dobivalo iz ljudskog zakona, dokazuje, da ima Bog." Nitko dakle nemože podrovati vjeru u Boga i religiju, a da u taj čas nemetne na kocku svu ćudoredbu, zakonodavstvoi i sav družtveni red.

No ovu vjerozakonsku istinu, bez koje nemože obstati družtvo, nije vrstan utvrditi cigli ljudski ugled. Svaki bo je čovjek po svojoj naravi podvržen bludnji, i nijedan neima u naučanju tolika ugleda, da bi drugi dužni bili na rieč mu vjerovati. U tom smo složni s našimi protivnici: mi branimo, da poduka u vjerozankonskih istinah nespada u područje ljudske svevlasti, i da joj se sviest neimade pokoriti. Kakogod mi držimo za nemoguće, da obstoji država bez vjere, tako izpoviedamo, da je bezumlje, i skranje silničtvo učiti, da ima kakva državna vjera, t. j. vjera, koju bi država izumila. ustanovila, i njom upravljala.

U čemu se dakle razilaze naši nazori, i koliko se protivi naše vjersko uvjerenje novovjekim načelom? U tom! Mi nedopuštamo, da je družtvu sudjeno propasti pod onom neizbježivom nevoljom, koju samo svojom moći ukloniti nemože. Ona vjerska istina, koja mu manjka, a niti si ju samo pribaviti nemože, udieljena mu je, kako smo tvrdo osvjedočeni, iz neba; a opet ovdje na zemlji ustanovljena je jedna duhovna vlast, koja treba da ju nauča, tumači i štiti.

Kad je ova vlast upravo tako božanska, kakono je ista vjera, te držimo za istinu, da se njezinim naukom

pokoriti imadu ne manje družtva, kao i pojedinci. I pošto je glavno uslovlje za mir u družtvu, ako se štuju moralne istine, to mi mislimo, da družtvo uživajuće se tog preimućtva, neće samo za najsvetiju si dužnost držati, da si tu blagodat občuva, nego će ju pače smatrati za najbitniji interes svoj.

Mi dakle po theoriji stavljamo slobodu, napadati pravu vjeru, u onaj red, u koji mećemo slobodu podkapati ćudoredbu i načela socijalnoga prava. Mi smo uvjereni, da se država ne može prvog od ovih prava odreći, a da nepostane nemoćna, kako će ona druga braniti. Po tom si mi nemožemo misliti stanje družtva u kom su vjerske istine bez obrane izvrgnute nasrtajem strasti i opačina drugčije, nego da je to stanje za cielo nepravilno, i poremećeno. Nam je ono družtvo uzorno, gdje su svi duhovi složni u izpoviedanju jedne iste vjere, i gdje u toj slozi leži poručanstvo, da je svih jedna volja štovati jednaka prava i vršiti iste dužnosti.

Ovaj uzor umnog i ćudorednog sklada vrstna je izvesti samo katolička crkva, kao što ga je izbilja s njeke česti izvela bila u srednjem vieku; mi ništa više neželimo, nego da taj jednoć posveti i usavrši onaj materialni napredak, kojim se današnje družtvo rado ponosi.

Ako je zločinstvo to željeti, i ako biva izdajicom modernog družtva, koji mu želi ono, što je najbitniji uvjet prave sreće; tada smo za cielo vriedni kazne, i zaslužujemo, da nas družtvo pravom pedepsa kaznom običajnom za izdajice, naime, da nas izobći.

Bit će nam dopušćeno pitati: po kojem se zakonu mogu kazniti naše uvjere, i želje kao čini nutrnji. Ako se baš vjerozakonska jednost stavi u isti red, u koji spada grabež i umorstvo, pak se još uviek pitati dade, odkada obstoji pravo, da se može tko baciti u tamnicu, ili odvući na stratište jedino s toga, što se misli, da bi mu se dalo dokazati, da je imao želju šta ukrasti, ili koga ubiti? Ljudski zakon može suditi samo spoljašnja djela. A zar bi imala obstojati iznimka jedino za vjersko osvjedočenje; zar zaslužuje želja, kojom tražimo, da drugi poprimu vjeru, što ju mi izpoviedamo, da se strogo pedepsa, prem je nutrnji čin.

U istinu čudna nam zločina! Slušamo-li naše protivnike, čini nam se, kao da smo se zakleli sve duhove pokoriti našoj vlasti. A da-li je tako? Je-li to naš nauk, koji gledamo razgraniti? Je smo-li mi izumili jedan jedincat članak onog vjerovanja, što ga nastojimo preporučiti našim sugradjanom? A što, ako nam je božja vlast naložila našu vjeru kao dužnost, i mi joj se dobrovoljno podlažemo iz najiskrenijeg uvjerenja? Ako mi netražimo ništa drugo, nego da druge činimo dionici onog svjetla i mira, koji nam nudja vjera, može-li se tuj kazati da je to napadaj na obstanak družtva?

(Konac će sliediti.)

---

## Dopisi.

U Bjelovaru 10. lipnja 1881. (*Blagoslov barjaka dobr. vat. družtva.*) (Konac.) Na to bi podpisani umoljen, da sastavi molbenicu. — Nehtijući sramote družtvu spomenuo sam opetovno slav. zapovjedničtvu, da se mani zahtjeva grč. ist., jer da tuj nemože biti niti govora o kakvu blagoslovu ili dozvoli, ako se misli pridržati predlog grč. ist. — taj bo zahtjev nesamo da vriedja upravo u srdce svakoga katolika, već se i očito protivi jasnim i strogim zakonom crkve katol. Napokon da će družtvo vrlo se osramotiti u očiju same Nj. Uzoritosti, ako to zatraži; jer taj zahtjev vriedja svaku pristojnost i etiketu družtvenu. Ta družtvo je umolilo Nj. Uzoritost, da mu blagoslovi barjak, a ona imenovala delegatom svojim prema okolnostim preč. g. Fr. Huszara ili grad. župnika Štengela, po tom neće župnik kano takov blagosloviti barjaka, već kano delegat i zastupnik Nj. Uzoritosti — a poslije takova blagoslova kano valjda nevaljana ili nepodpuna da grč. ist. župnik jošte blagoslivlje barjak — jamačno je uvriedljivo po samu Nj. Uzoritost. Uvidjajuć sl. zapovjedničtvo dovoljne razloge, odgovori mi, da će se stvar riešiti najkraćim putem — „dictando — zato da toga u molbenici niti jednom nespomenem riečju. Tako i bi.

Ali je o tom čudnom zahtjevu doprhao već glas i u Zagreb, zašto se i obrati preč. kanonik a latere na domaćega župnika, neka mu stvar razjasni, jer ako se i zbilja misli udovoljiti zahtjevu grč. ist., tada da se dozvola nemože podieliti, pače po jasnih zakonih crkve katol. nesmije katolički župnik niti pribivati svetčanosti. G. župnik izvjesti preč. g. kanonika, da se je o tom istina raznesao bio glas po svem Bjelovaru, ali sada da je sve zašutilo. Na to stiže dozvola od preč. ordinarijata br. 1751, kojom se dozvoljuje: — ut ss. missæ sacrificium die 5. Junii a. c. occasione benedicendi vexilli (ejusdem societatis) servatis servandis sub dio celebretur.

Tom prilikom obrati se opet župnik po naročitoj želji i uputi samoga nadzapovj. g. M. službeno na slav. zapovjedničtvo, da mu se jasno i odrešito izjavi, kani-li možda ipak poslije našega blagoslova poći u grč. ist. crkvu po drugi blagoslov. Nu nedobi odgovora. Tek u subotu u oči Duhova izjavi se opet sam zapovjednik, da za volju sloge medj gradjanstvom moramo pristati uz zahtjev grč. ist. Župnik na to posve odlučno odgovori, da štujuć zakone svoje sv. majke crkve i držeći se naredbe svoje više oblasti, neće nikako blagosloviti barjaka, ako se neodustane od zahtjeva grč. ist. Palo je tom sgodom gorkih i krupnijih n. pr. ako nećete vi, pak ćemo si mi sami blagosloviti; mi ćemo preko polit. oblasti zatražiti si svećenika za blagoslov (valjda da ga oružnici pritjeraju i primoraju k blagoslovu?!) itd. — Ta viest uzrujala je i gradjanstvo i mnoge goste (Zagrebci su dapače zaprietili i odlazkom) i bilo bi se sutradan jamačno dogodilo svašta, ne baš najdostojnijega po samo družtvo i Bjelovar grad.

Što je potaklo sl. zapovjedničtvo, ter je odustalo od jasno mi izražena mnienja neću ovdje iztraživati, prem mislim, da nebi bilo pretežko domisliti se, odakle se uzvitlala tolika prašina. — — Što ćemo sada? Župnik kat. neće pa neće blagoslivljati barjaka, a u družtvu je dakako ogromna većina katolika? — Sl. zapovjedničtvo misleći valjda, da je samo tvrdokorna volja župnikova, te neće blagosloviti barjaka, koji će iza toga blagosloviti po drugi put župnik grč. ist., obrati se brzojavno na sam preč. ordinarijat. I dobi na to ovaj odgovor brzojavno:

*Dva puta isti barjak blagosloviti značilo bi dopustiti, da blagoslov katol. svećenika nije dostatan. Osim toga po crkvenih zakonih dvostruku blagoslovu neima mjesta. Navedeni brzojavski slučaj nespada ovamo, jer se je bez dozvole duh. oblasti sbio. Vi se držite naputka i priobćite to nadzapovjedniku Malinu. Vrlo bi žalio, kad bi se ovim povodom poremetila sloga u gradjanstvu.*

Mihalović, kard. nadbiskup.

Čovjek bi mislio, stvar je riešena. Ali da. Niti toli odrešit odgovor Nj. Uzoritosti nije mogao osvjedočiti slav. zapovjedničtva i sklonuti ga, da se posvema mani grč. ist. zahtjeva.

Već je devet sati kucnulo u jutro na Duhove, već je i k misi odzvonilo, a kat. župnik još nije voljan poći k blagoslovu. Obrekao mu nadzapovjednik, da će mu danas tek reći, kako će biti, nu nadzapovjednika neima. Eto upravo stupaju častnici vatrog. kraj žup. stana katol. po kumu, kad jih netko sustavi i moli nadzapovjednika M., da dodje k župniku sa još dvojicom. I dodje g. D. iz Zagreba, g. K. iz Petrinje i gradonačelnik g. C.

Pozvao sam vas ovamo, početi će župnik, da mi reknete u posljednji čas, g. nadzapovjedniče, ovdje pred svjedoci, mislite-li zadovoljiti zahtjevu grč. ist., jer tada ja blagoslova obaviti niti mogu, niti hoću. Na to će g. nadzapovjednik: Mi neodobravamo zahtjeva grč. ist., prem znademo da bi to ipak moglo biti (čudna-li znanja?!). Danas iza vašega blagoslova neće se ići nikamo, nego sutra mjesto tihe sv. mise u kat. crkvi kako je u programu otisnuto, pribivati će sva vat. družtva pod barjaci svetč. službi u grč. ist. crkvi. Kad se je još na pitanje, ne bi-li se možda sutradan obavio blagoslov u grč. ist. crkvi, odgovorilo, da se s barjakom vat. družtva bjelov. neće ništa drugo dogoditi, nego-li i s barjaci ostalih vat. družtava, koji će takodjer tu biti — bi napokon post tot discrimina rerum stvar riešena.

U svetčanoj odori uz asistenciju dvaju svećenika i uz zvonenje zvonova izlazi eto grad. župnik iz crkve do pavilona. Jednostavan, nu ukusno i dostojno uresen pavilon upravo ti oku godi. S istočne strane pripravljen je tu žrtvenik, do njega stol, na kom je novi barjak — čast družtva — okolo stoje predstojnici svih vlasti i gdja. kuma sa 34 gospodjice u bjelini pod vodstvom gimnaz. profesora g. Hohnjeca. Odpoče tiha služba božja i svim trgom zavlada mir. Poslije sv. mise pristupi župnik k samomu blagoslovu. Izmoliv propisanu molitvu i poškropiv ga blagoslov. vodom, a okadiv tamjanom, preda ga u ruke nadzap., rekav prigodno, nu liepo slovo opominjuć sve članove, da svedjer hrabro i savjestno vrše dragovoljnu, nu težku dužnost svoju na korist sugradjana, a u čast grada Bjelovara i sve domovine Hrvatske. Na to mu dostojno odvrati sam nadzap. i počme samo zabijanje čavala. Prvi čavao zabi g. blagoslovitelj, drugi kuma i tako redom dalje.

Nikad nebijah toli ugodno iznenadjen, koliko na duhov. ponedeljak oko 9 sati. Čujem, gdje bubanj udara, i poletih k prozoru, da vidim kako vatrogasci polaze u grč. ist. crkvu k sv. službi svetčanoj. Gledam, ali oni stupaju kraj našega župnoga stana i stanu u redu pred našu crkvu, gdje jih čeka častničtvo. — Pozor — u redove — stupaj — kacige dole — čujem — i vatrogasaca mi nestade s očiju — udjoše u kat. crkvu.

Što je to i zašto to? pitam sam sebe, ali si odgovoriti nemogu. Istom kašnje doznadoh, da je grč. ist. paroh na molbu jednoga vat. častnika, da jim služi svetčanu službu, odgovorio — žalim, ali nesmijem.

Tako? A zašto se nije namah tako reklo, pak bi se bio prištedio tolik posao i blamaža? —

Napisao sam to ne da koga godj osramotim ili uvriedim, sahrani Bože — već jedino stoga, da pokažem, koliko su se morali boriti katolici, da si obrane, što jih ide po jasnom zakonu i crkvenom i državnom.

Vjekoslav Homotarić,
bjelovarski kapelan.

Požega. (*Svib. pobožnost. Krst. Prva sv. pričest.*) Obća je tužba na mlitavost i mlakost u vjeri, i na slab polazak crkve, čega i je kod nas, a čemu su glavnim uzrokom nedjeljni vašari. Nadamo se ipak, da će se vruća želja sveštenstva u požeškom polju izpuniti, koje je lanjske godine iz korone umolilo uzoritoga gosp. nadpastira, da se zauzme za to, da se ti vašari nedeljni, prenesu na koj drugi dan. A da se dade pobožnomu puku i drugda prilika k pobožnosti, na ponukovanje preč. gosp. opata i župnika Ivana Nep. Bošnjaka, koji revno nastoji, da puk što više potakne na pohadjanje crkve i službe božje obdržavala se je ove godine, prviputa u župnoj crkvi, svibanjska pobožnost. — Uz školsku mladež, bilo je svaki dan i pobožnoga puka, koj premda poljskim poslom zaostao, ipak se odazvao glasu svoga vrloga pastira.

Uz to Vam imam javiti ugodnu viest, da je dne 19. lipnja okršten u župnoj crkvi židovske vjere mladić Wilim Stern 18 god. star. Na sv. krstu dobio je ime Ivan, a kumovao mu je sám preč. gosp. opat i župnik domaći. — Krštenje obavio je g. kapelan Vinko Kurjaković uz veliku prisutnost puka i školske mladeži, koja je na taj dan ujedno prvu sv. pričest primila. — Liepo je bilo pogledati djevojčice u bjelinu obučene, gorućimi sviećami u ruci, kako pobožno pristupaju i primaju presv. tielo Isusovo. Crkvu izkitiše prekrasno milosrdnice u

okolo vienci i cviećem a pred samim svetištem bjo uzdignut slavoluk sa nadpisom: „Pustite malene k meni, jer je njihovo kraljestvo nebesko."

Prigodno slovo toj svetčanosti reče kateketa g. o. Josip Kovačević. Dao Bog da roditelji što su bili mnogobrojno zastupani usade u srdce njegove rieči, te si odgoje dječicu u strahu božjem za kraljevstvo nebesko.

U Bjelovaru 14. lipnja 1881. (*Blagoslov već blagoslovljena barjaka dobr. vatr. družtva u grč. ist. crkvi.*) Niesam niti u snu pomišljao, da ću toli brzo morati se opet pera hvatati i dopisivati iz Bjelovara i to upravo o stvari, o kojoj sam toliko govorio u prvom svom dopisu.

12. o. m. na našu svetkovinu presv. Trojstva pada kod grč. ist. svetkovina sv. Trojice. Na taj dan imadu grč. istočni svetčanu procesiju jednom četvrtinom našega trga. Čuo sam, da će kod te svetčanosti sudjelovati i naše naše vatr. družtvo sa svojim (na 5. lipnja t. g.) blagoslovljenim barjakom. Slutio sam namah (jer se je stvar potajnom čuvala), da bi se moglo što dogoditi; nu da me tkogodj neobjedi sa zlobe i nepovjerenja, nehtjedoh slutnje svoje izkazati. Ali dakako niti izdaleka niesam se nadao, da bi poslije tolike borbe, obećanja, čvrsto zadane rieči itd. moglo dogoditi se ono, što se je dogodilo.

Nu prvo nego izrečem sam svoje mnienje i dokazi ga podkriepim, pripoviediti ću u kratko, što i kako se je dogodilo.

Namah poslije svetčane poldanje mise moje začujem, da je u grč. ist. crkvi prije službe i procesije ovdješnji grč. ist. paroh, prisjednik duh. stola, narod. zastupnik itd., veleč. g. Jovan Šteković, na novo svetčano blagoslovio vatrog. barjak, koji je u ime Nj. Uzoritosti dne 5. lipnja t. g. svetčano blagoslovio kat. grad. župnik bjelovarski. Uzrujala me je, priznajem, nemalo ta viest, pa prem sam s raznih strana čuo, da je to istina, niesam ipak mogao nikako vjerovati, dok se o tom posve točno neuputim od kompetentna lica. — Šečuć pod večer trgom, sastah se s prijateljem svojim, grč. ist. kapelanom, g. Gj. Bogičevićem. Poslije kratka razgovora posve naravski skrenusmo rieč i na dogodjaje, što su se sbili prošlih dana u našem gradu, a dakako i na ono, što se sbilo i ovoga dana. Na moje pitanje: jeli i zbilja tvoj župnik danas blagoslovio vatr. barjak, odvrati mi on, da jest.

Opisa mi čitav obred, kako je župnik Šteković (prem je glavnu službu inače obavljao pavljanski paroh) izpjevao dvie **propisane molitve** nad barjakom, koji je bio položen na za to priredjen stol usried crkve; kako je tad **pokropio ga blagosovenom vodicom**, kako su na to pozlaćenim - čekićem zabijali čavle i to g. Šteković; pavljanski paroh; umir. častnik Jelić i presv. gospodja velikoga župana Davidovića. — Na to da je župnik predao barjak u ruke vat. častnika i rekao prigodno slovo, potičuć jih na „**medjusobnu slogu.**"

To mi bijaše dosti. Od kompetentna doznadoh lica, da je barjak doista po drugi put blagoslovljen proti naročitoj zabrani i „**opetovno pošteno**" zadanoj rieči.

Pitam sada ponajprije Vas, gospodine nadzapovjedniče, Maline, jeli vam potrebna bila ta blamaža, ili da pravije reknem, dvoličnost. Nije-li vam posve odlučno rekao kat. župnik na temelju brzojavke, (koju ste i sam čitao) Nj. Uzoritosti, nadb. zagrebskoga, da vam je prosto izabrati blagoslov kat. ili grč. ist. svećenika, samo da dva blagoslova zajedno nemogu biti nikako? Nije-li vam moj župnik rekao, — ja blagoslivljati niti mogu, niti hoću, ako mislite poći na blagoslov i u grčk. ist. crkvu, pak ako grčk. ist. neće da popuste, ja jim blagoslov drage volje puštam, jer i tu sramotu volim podnieti, nego-li da isti barjak nosi dva blagoslova — što je najveći nesmisao.

Nadalje gospodine, vi jamačno znadete, što znači svetčano pred svjedoci zadana rieč i da se takova rieč imade uvjek držati, ako se čovjek želi pokazati dosljednim u riečih svojih i djelih. *) Vi ste pred svjedoci: nadvojvodom vat. dr. zagreb. g. Gj. Deželićem, tajnikom petrinj. vat. dr. Kosom, gradonačelnikom Cuvajem, umir. župnikom Vrbancem, grad. katehetom Miljanom i menom rekli g. župniku, da zahtjeva grč. ist. **neodobravate**, da nećete na Duhove nikamo iti i **da kod grč. ist. barjaka nećete dati blagosloviti**, već ćete jedino u njihovoj crkvi pribivati svetčanoj službi na 6. lipnja. A zašto niste toga učinili, nego ste pogazili zadanu rieč? Vi ste se možda mogli opozvati na to, što ste tobože obećali, da samo na 6. lipnja nećete dati blagosloviti barjaka po drugi put — a za dalje vas nije skrb — nu nadam se, da nas nescienite toli plitkoumnimi, ter smo mi mislili i zahtievali, samo da se na 6. lipnja neblagoslovi barjak u grč. ist. crkvi, već smo po zakonih crkvenih i državnih i po naročitoj naredbi Nj. Uzoritosti bili u obće proti dvojakomu blagoslovu. Ja nemogu tuj drugo pomišljati, nego ovo dvoje — trećega tu neima — ili nedržite do svoje vjere ništa, ili nedržite ništa do svoje rieči zadane. Meni je isto, štogodj izvolite priznati. Prem po riečih vaših, rečenih župniku — ako nećete vi blagosloviti, pak ćemo si sami blagosloviti itd. — morao bih pomišljati, da držite do vjere svoje (i do blagoslova barjaka) toliko, koliko i vaš nadpobočnik g. Filipan zanatom limar, koji se je javno izrazio pred gostionom ob obredu blagoslova kat. (a katolik je kano i vi) — das war alles ein Spass, eine Komödie. **)

*) A vi ste dvoličnošću htjeli zadovoljiti i jednim i drugim i tim si steći obću slavu, popularnost itd. itd. ali znajte, da se kod svjestnih gradjana takvim postupkom postigava prezor, a ne čast — a znajte i ono — tko želi sjesti, na dva stolca, nadje se obično izmedju njih na tlih. — Da se i vam to nedogodi!!!

**) O drugih prostotah, kojimi je taj isti vriedni gospodin tom zgodom počastio nas kat. svećenike bjelovarske, dapače nedostojno se taknuo i samoga pokrovitelja — neću tu govoriti, jer mi pristojnost i poštenje neda na javu

Što će o vašoj rieči i postupku vašem misliti gg. Deželić i Kos, pa i ostali sborovi vatrogasni, kad to saznadu, dočim su već ovdje negodovanjem odbijali vaš postupak, pače i odlazkom prietili? Kad je na Duhove kat. župnik blagoslivljao vaš barjak znao je za to sav grad i malne sva Hrvatska i sa svih strana pridošli vatrogasci, da pribivaju toj svetčanosti; ako je po vašem mnienju toli nuždno bio potreban drugi blagoslov u grč. ist. crkvi, zašto niste opet pozvali sva družtva vat. da pribivaju i tomu blagoslovu ili zašto nieste bar u program toga stavili ili sastavili novi program i gradom ga razdielili, da bar sav grad za to znade — već ste sve to radili potajno i kriomce, bojeć se valjda javnosti? To iskren posao nije — ili valjda mislite, da drugomu blagoslovu nije trebalo tolike svetčanosti, kolike prvomu.

Mislim, da se sada neće čuditi g. Deželić, kako se je začudio u župnom stanu, kad se je tražila garancija, da se ni u buduće neće blagosloviti barjak u grč. istoč. crkvi, a na njegove rieči — gospodo, kako možete to samo i pomisliti odgovorio kateheta Miljan, — lukavstvo i dvoličnost mogla bi i to učiniti. I učinila je doista.

Ja sam pribivao nekolikim blagoslovom barjaka, ali sam uvjek vidio, da je od gospodja samo kuma zabijala čavao. Ako je to, tad vaš barjak imade nesamo dva blagoslova, nego dosljedno i dvie kume; — jedna je vaša milostiva gospodja, a druga je u grč. ist. crkvi presv. gdja. vel. županka. A da budete bar u tom skroz dosljedni, tražite se družtvu još jednoga pokrovitelja.

Čuo sam, neznam jeli istina, nije-li. U Hrvatskoj u nekom je mjestu pučka učionica. Djeca su kat. i grč. istoč. vjere. Imadu i svoj barjak, a na barjaku s jedne strane kat. svetac, s druge grč. ist. Čudim se, da bjelov. vatr. družtvo nije i za sebe što slična naručilo ili bar s jedne strane dalo otisnuti hrvatski latinicom „pomoz Bog", a s druge ćirilicom srbski.

A sada obraćam se k vam, veleč. g. Štekoviću. Recite mi onako iskreno i pravo, što vas je na to prisililo, ter ste već po kat. svećeniku blagoslovljen barjak po drugi put blagoslovili? Možda vam je bilo baš do toga, da i vi „zlatnim čekićem" zabijete čavao u barjak? Ta vi ste bili pozvani k blagoslovu na 5. lipnja i redom peti imali biste bili zabiti čavao u barjak. Ali vas nebijaše. Bolestni niste jamačno bili, jer vas je bilo i onaj dan zdrava vidjeti na trgu. Da nije sve to možda već u napred „dobro" izhitrena finta?

Možda su vas k tomu prisilili vaši župljani? Žalio bih odista od dna srdca svakoga župnika, o kom bi to bila istina. — Vi ste valjda tim mislili zadovoljiti i svojim, da bude tobože jednim i drugim pravo, ter ste u toj misli kod predaje barjaka i govorili ganutljivo (kako čujem) slovo o slozi medjusobnoj. Nu vrlo se varate, gospodine moj, ako mislite, da se takvim načinom polučuje sloga. Gdje se ogromna većina katolika upravo u srdce vriedja ovakvim postupkom, tuj nemože biti niti govora o slozi. Meni se taka sloga čini, kano da bih ja komu govorio, bijuć ga poštenom batinom po ledjih — neljuti se brate — budi miran, to ti sve činim za volju sloge — znadeš. — (Konac će sliediti.)

iznositi u tom cjenjenom listu takve prostote — ter to spominjem ovdje samo mimogredce u opazci.

---

## Viestnik.

Zagreb. Slavenski hodočastnici danas su većim dielom u vječnom gradu. Prvi poveći broj naših došao je u Rim već 25. na večer sretno i zdravo. Po najnovijih viestih ima ih puno više, nego posljednjiput javismo, ukupno biti će ih preko 1000. Od hrvatskih hodočastnika posljednji odoše u nedjelju na večer prieko Rieke na Anconu, dočim su svi ostali odabrali si put kopnom. I hodočastnici iz Bosne skoro svi prošli su Zagrebom, a medju njimi i presv. gospodin biskup Paskal Vuičić, s kim su zajedno putovala i dva seljaka iz Sarajevskoga polja. Naših seljaka krajišnika pošlo je u Rim 6, a ponesoše si onamo narodno odielo. Svetčanost u samom Rimu započeti će u nedjelju, poklon pako sv. otcu na sam blagdan sv. apostola. Isti dan biti će i akademija u vatikanu pred svetim otcem, gdje će pjesnici raznih grana slovenskih u svojih jezicih čitati pjesme u slavu sv. apostola, a u hvalu Leona XIII. Hrvatsku pjesmu izpjevao je i govoriti će ju čuveni rodoljub i pjesnik hrvatski don Miho Pavlinović. Dopustiv ovu akademij kod sebe sv. otac hotio je pokazati osobitu svoju ljubav narodom slovenskim. O tom kao i o drugih duševnih užitcih naših hodočastnika izviestiti će potanje čitatelje naše posebni naš izviestitelj možda već u budućem broju.

— Doznajemo, da se po Hrvatskoj svuda spremaju, kako će blagdan sv. Cirila i Metoda što veličajnije proslaviti. U Zagrebu biti će svetčana misa u crkvi sv. Marije u 9 satih. Prema dozvoli sv. otca pjevati će se staroslavenskim jezikom misa obreda latinskoga po misalu lani u Rimu tiskanom i odobrenom. Na molbu izvršujućega odbora dragovoljno je preuzeo pjevati ovu sv. misu preč. gospodin opat i kanonik Nikola Horvat, koji je vješt i pjevanju i čitanju staroslavenskoga pisma. Prije mise prigodno će slovo reći preč. gospodin kanonik dr. Antun Kržan. Školska mladež imati će taj dan svuda praznik, kako je vis. kr. zem. vlada već odredila.

— Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić zaredio je prošle nedjelje 9 naših bogoslovaca u poddjakone, a jučer iste u djakone. Buduće nedjelje biti će presbyteri.

— Gradnja u nadb. sjemeništu već je započela, te su u jednom dielu temelji već dobrahno podignuti, a budući tjedan moći će se graditi cielom dužinom na onoj strani prama nadb. vrtu. Posluži-li vrieme gradnja će napredovati brzo, jer će raditi do 70 zidara. U pripomoć za tu gradnju prinieli su nadalje p. n. gg. M. Gažić

1 for. (za kapelicu), Gj. Ortner 2 for., Gj. Matosović 5 for., F. Kraljević 5 for., Ivan Bošnjak 1 dukat, Stj. Tompak 10 for., Žugčić 1 for., F. Ulses 10 for. — Preuzeše u istu svrhu sv. misa p. n. gg. dr. Fr. Iveković 20, Josip Lehpamer 30, Al. Kogaušek 10, J. Batušić 10. Pošto je dozvoljeno odboru kupiti dobrovoljne prinose ovih će dana razposlati povjerenikom o tom poziv. Obratiti će se ujedno i na obć. poglavarstva, koja će mu molbu bez dvojbe izpuniti znajući, koliko je važan za napredak naroda zavod, koji se diže.

— Upozorujemo p. n. svećenstvo, da je sv. stolica dozvolila, da se: *a*) samo u Zagrebu, *b*) jedna misa pjevati može staroslavenski po odobrenom misalu.

— Dne 19. o. m. umro je u Varaždinu o. Pavao Paluma misnik reda kapucinskoga R. i. p.

— G. Mijo Bogadek imenovan je privr. upravit. župe u Novigradu.

— Kod crkva, koje su poslje potresa zatvorene bile radi se revno, ne bi-li se što prije opet za službu Božju prirediti mogle. Crkva sv. Marka dobiti će s nutra posve drugo lice. Biti će viša, prostranija, jer budu samo tri oltara, svjetlija i u svem posve dostojna. Izpraznujuć ju nadjoše liepih fresco-slika po stupovih. I crkva sv. Katarine dobiti će posve novo pročelje. Na stolnoj crkvi podignut je privremeni drveni tornjić, u kom je i maleno zvonce smješteno, koje će opet po običaju moći zvoniti u 8 sati jutrom i u 2 po podne.

## Petrov novčić.

U župi Martinskaves: J. Matosović 1 dukat, M. Gorup 2 for., J. Krč 1 škudu, V. Pendl 2 for. sr., A. Matosovićka 3 cvancige, L. Gorički 1 for., T. Milošević 1 f., Gj. Dovranić 2 f., N. N. 50 nč., Iv. Kovačič 1 f., Angj. Burijanec 60 nč., Gj. Ožbold 60 nč., Mato Jagatić 1 f., Marija Jagatić 1 f., Ivan Jagatić 50 nč. Župnik i župljani Velički 6 f.; župnik i župljani Ivanski 3 f., U Novom Vinodolskom: Zorić Juraj 20 nč., Mara Basen 10 nč., Petar Piškulić 10 nč., Maria Mažuranić Vickova 40 nč., Antonia Sokolić 30 nč., Frane Potočnjak gimnaz. 40 n., Maria Potočnjak 30 n., Anton Potočnjak 30 n., Slavica Ježić Ivanova 20 n., Venceslav Potočnjak gimnazijalac 30 n., Katarina Potočnjak Pavlova 20 n., Ivan Ježić Pavlov 20 nč., Margareta Žanić Ludov. 20 n. Anka Ježić Ivanova 20 n., Lucia Ježić Pavlova 20 n., Anton Potočnjak 20 n., Ivan Šebalja 10 n., Matejka Šebalja 10 n., N. N. 1 for., Frane Kabalin 20 n., Kate Ivić Ivanova 20 n., Anton Jovanović Jurjev 15 n., Juraj Piškulić 20 n., Maria Maričić Vickova 10 n., Ivanja Maričić 20 n., Rozalia Perišić 20 n., Ivan Merzljak 20 n., Mikula Perišić 20 n., Martin Piškulić 20 n., Margarita Perišić 10 nč., Matija Mrzljak 20 nč., Anka Mrzljak Matijeva 20 nč., Kate Krišković Filipova 10 nč., Josip Sokolić 20 n., Lucia Sokolić 10 n., Maria Sokolić 10 n., Matejka Piškulić 6 nč., Maria Sokolić Mikulina 20 nč., Antonia Kargačin 10 nč., Toma Piškulić 10 nč., Josip Šuta 10 n., Margarita Kukalj 10 n., Toma Radetić 10 n., Veronika Sokolić 10 n., Beta Kukalj 10 n., Mare Merzljak 10 nč., Maria Toljan 20 nč., Margarita Merzljak Stip. 10 n., Maria Sokolić Rajmond 40 n., Franica Butković 20 nč., Maria Piškulić Antunova 20 n., Andriana Piškulić Antun. 20 n., Stipan Piškulić Tom. 20 n., Luka Zoričić Josipov 30 n., N. N. 40 nč., Margarita Marišić Mat. 20 n., Katarina Vončina 1 for., Tereza Mažuranić 20 n., Mandalena Zoričić 10 nč., N. N. 50 nč., Tereza Toljan 50 nč., N. N. 30 n., Lucia Krišković Mat. 20 n., Kate Žanić Mik. 20 n., Kate Radetić Tom. 10 n., Vicka Marišić Tom. 10 nč., Maria Žanić Mikul. 10 nč., Mare Perišić Mik. 5 n., Juraj Kukalj Tom. 20 n., Maria Sokolić Jurj. 10 n., Maria Mažuranić Frank. 10 nč., Franica Piškulić Bart. 20 nč., Maria Sokolić Ivan. 15 nč., Kate Sokolić Tom. 15 nč., Anton Antić 20 nč., Lucia Antić Bart. 20 n., Cecilia Mudrovčić Vick. 20 n., Paulina Sokolić Jos. 20 n., Maria Zoričić Jos. 20 n., Filip Sokolić Mat. 20 nč., Jele Sokolić Andr. 15 nč., Maria Sokolić Andr. 15 n., Franko Sokolić Andr. 15 n., Tereza Radetić Fran. 10 n., Franko Radetić Mat. 10 n., Maria Piškulić Tom. 10 n., Maria Radetić Pavl. 20 n., Maria Maričić Ivanova 20 n., Maria Ferković Mikulova 1 for., Lucia Ferković 30 n., Adalbert Kargačin župnik 1 for., Rozalia Merzljak Vickova 20 n., Matejka Merzljak Ant. 10 n., N. N. 50 n., N. N. 1 for., Kate Piškulić 10 n., Maria Potočnjak Ant. 10 n., Kate Mudrovčić Mik. 20 n., Tereza Ježić Ivanova 10 n., Mare Dobrić Nikom., 10 n., Kate Sokolić Petr. 10 nč., Mare Kabalin Petr. 30 nč., Maria Krišković Stip. 10 n., Filip Piškulić Ant. 20 n., Lucia Sokolić Grg. 20 n., N. N. 50 n., Franica Batista 60 n., N. N. 19 n., Urša Merzljak 20 nč. Šišman barun Ottenfels 25 for.; župnik i župljani Prišlinski 2 for.; Fr. Vojaković 4 for., Lenardić Martin 20 nč., Lukačević Kata 30 nč., župa Svinjarska 2 for. 72 nč., Stj. Rihtarić 12 cvancig. sr., M. Milković 2 for. sr., Ignjat Canjuga 10 fran. zl. A. S. 2 for., Dr. Stjepan Posilović c. kr. kot. sudac 3 for., Gustav Bakoš župe upravitelj 3 for., Gjuro Stipetić kotar. predstojnik 1 for., Mile Gašparović trgovac 1 for., A. Werner upravitelj sudišta 1 for., P. Tomičić oficijal 1 for., Manojlo Krasa izsl. sudb. viećnik 1 for., H. Padavić c. k. viećnik 1 for., Zobundjijić nadšumar 1 for., Aleksandro Davila tajnik 1 for. Stolni kaptol modruški 26 for., župnik i župljani Sesvetski 3 for. 70 nč., presv. g. biskup dr. Posilović 100 for., ordinarija tsenjski po biskupiji sakupio 226 fr. Ivan Hangi prof. vjere 2 for., Antun Mazek ravnatelj 1 for., Fr. Košćal prof. 20 n., Mato Vidmar prof. 50 n., Fr. Trnka prof. 50 n., Jurinić prof. 30 n., Jos. Forko 25 n.. Jos. Prohaska učit. pjev. 50 n., gimn. mladež 9 for. 78 nč.

**Završujući prvu polovinu godine pozivamo na predplatu za drugo polugodište, a dužnike sjećamo dužnosti.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 27. U Zagrebu, 5. srpnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## PETI SRPNJA.

Vječni grade, zubljo sjajna,
Nebožarnih od vatara;
Na krila ti veličajna,
Na mramore od otara,
Danas pada sinak Slave,
Vječne sudbe, vječni rob,
Da u srdcu svieta glave,
**Sveca svoga** cjelne grob!

Vječni grade, ti si cvao,
Kad nas guste krile tmine.
Nebesnike ti nam slao
Slavske širom domovine . . .
Rajskog slova mile glase,
Naš je čuo dol i brieg . . .
Kroz oluja svih talase,
Vijo u nas Krstov stieg!

Kad najednoč krotka stada,
Mrki vuci s divljih gora,
Od iztoka do zapada
Zapognaše do ponora:
Munje nebom ukrstale,
Sdušio se svaki kraj . . .
Zviezde svietle pomrčale
Potamnio liep naš raj! . .

Sinci tuge, vapijasmo,
Prolamasmo nebo tvrdo . . .
Bože, gdje si? Umirasmo,
Odjekujuć dol i brdo.
Bože gdje si?! . . Rajskog žara
Nad Vizantom planu sjev,
A nebeskih poklisara
Zemljom zujnu rajski pjev!

Himna dvaju milih brata,
Svetotajna puna plama,
Od Vizanta zlatnih vrata,
Kô nebesna truba sama
Koljeno nam sbudi lavsko:
„Oj na noge, ne u rat,
„Oj na cjelov, pleme Slavsko,
„Da se s bratom grli brat!“

Kroz miline milog slova,
Progovori Višnji nama! . . .
Zlobom krutih pak viekova,
Lučca stinja toga plama . . .
Od užasa, naše gore,
Prolamao vječni vaj . . .
Dok uz prosjaj zlatne zore
Granu na nas rajski sjaj . . .

Tebi vjerni, vjekovasmo,
Mukoborci, Petre Velji!
Krvcu pustu prolievasmo,
U toj plamnoj, svetoj želji;
Na sploh, na sploh svi umrieti,
Ne odreć se Štanca tvog,
Ni jezika kog nam sveti,
Odzgor dahno mili Bog! . . .

Domučismo! Lav zgledao
Tihe janjce slavskih strana;
S vječnih mira razliegao
Glas, prek gora i poljana:
„Mukoborno pleme amo,
„Amo na tvoj velji god,
„Amo da te cjelivamo
„Kô obrani, slavni rod!“

Mi padosmo, silni Lave,
A pred svete noge tvoje!
Gledaj rane, gledaj slave,
Izmučene djece svoje. . .
Daj raztvori tajne dvore,
Daj nam, Lave, tajnu moć,
Da propoje naše gore . . .
Viek nas tamna mine noć! . . .

A ti čuj nas, sveče mili,
Na grobu smo evo tvome! . . .
Još smo živi, još smo čili,
Po tvom slovu milenome! . . .
Na mramorje bielo tvoje,
Rone suze . . . mre nam glas . . .
A iz rake tvoj provro je:
„Djeci mojoj, Bože, spas!!!“

*F. I. Despot.*

# HRVATSKA ADRESA.

(Prinesli ju hrvatski hodočastnici sv. otcu Leonu XIII. na blagdan slavenskih apostola sv. Cirila i Metoda 1881.)

## Sveti oče!

Sa ravne Posavine i sa kršnih iztočnih obala jadranskoga mora dolaze u viečni grad članovi naroda, koji je uz sve u uzburkanoj mu prošlosti raznolike promjene javnih odnošaja ostao vazda nepromienjen u neuzkolebivoj vjernosti k crkvi katoličkoj i u sinovljoj odanosti k njezinoj glavi, namjestniku Isukrstovu. Oni dolaze taj čas ovamo, da ne samo dadu nov izraz onoj vjernosti i odanosti, koje su od svojih otaca nasliedili, nego i da se u bratskom kolu svojih po krvi i vjeri srodnika, sabrani okô svete stolice dičnoga poglavice apoštolskoga, Tebi uzvišenu nasljedniku njegovu, najsmjernije zahvale za očinsku ljubav i brigu, koju si u divnoj okružnici svojoj od 30. rujna prošle godine pred vasionim kršćanstvom cielomu slovinskomu rodu najjasnije izkazao. Oni dolaze ovamo, da na onom mjestu, koje je prisutnošću i stopami slovinskih apoštola, svete braće Cirila i Metoda, postalo osebujnim svetištem za sva plemena slovinska i koje Ti sada novom slavom obasjavaš, budu ove slave svje doci i dionici. Oni napokon dolaze ovamo, da se na grobovih sv. Petra i Cirila pomole, kako bi posredovanjem njihovim izpunio Bog Tvoje za duhovno dobro Slovinstva misli, želje i težnje, da ujedinjeno u crkvi uzmogne dostojno riešiti u poviesti čovječanstva božjom providnošću namienjen si zadatak.

Osobito mi sinovi naroda hrvatskoga, koji je velik dio baštine ostavljene cielomu Slovinstvu od prvih prosvietitelja njegovih kroz viekove čuvao i do danas čestimice očuvao, velikim pouzdanjem pristupamo k Tebi, sveti oče! koji si, ponovivši dubokoumne rieči svojega slavnoga predšastnika Ivana VIII.: „knjigu slovinsku, kojom da se slava Bogu dostojno uzdaje, pravom hvalimo i zapovjedamo, da se tim jezikom navješćuju slava i djela Hrista Gospoda našega“, cielomu slovinskomu rodu svečano izjavio, da crkvom posvećene narodne osebine njegove stoje pod zaštitom svete stolice. I ovom si svečanom

## Beatissime Pater!

Ex planis, quas Savus Dravusque irrigant, regionibus, nec non ex saxosis, quae Adriatico mari orientem versus adiacent, oris veniunt in Urbem aeternam eius nationis filii, quae, quamvis multiplices turbulentis elapsis temporibus subierit rerum publicarum mutationes, semper integerrimam ecclesiae catholicae fidem et filialem eiusdem capiti, Christi vicario, pietatem servavit. Veniunt hoc temporis momento, ut non tantum eam, quam a majoribus acceperunt, fidelitatem et obsequium iterum exprimant: verum etiam ut in corona suorum sanguine et fide iunctorum fratrum sacram gloriosissimi Apostolorum principis sedem stipantes, Tibi, eximio eius successori, pro paterno amore et studio, quae praeclaris die 30. Septembris anni praeteriti datis encyclicis litteris, in ore omnium Christi fidelium, toti Slavorum nationi manifestissime exhibuisti, humillimas gratias agant. Veniunt horsum, ut hoc loco, qui praesentia et vestigiis sanctorum Cyrilli et Methodii ornatus peculiare omnibus Slavorum gentibus sacrarium factus est, quemque Tu nunc nova gloria illustras, huius gloriae testes et participes fiant. Denique veniunt ad sepulchra sanctorum Petri et Cyrilli, preces fusuri, ut iis intercessoribus Deus Tuas, Slavorum salutem spectantes, desideria et conatus expleat, quatenus ecclesia coniuncti problema illud, quod sibi in gentium historia a divina providentia proponitur, digno modo solvere valeant.

Praecipue autem nos croaticae gentis filii, quae magnam haereditatis partem, quam cunctis Slavorum populis primi eorum praeceptores reliquerunt, saeculorum decursu custodivit, partimque usque ad praesens tempus conservavit, magna cum fiducia accedimus ad Te, sanctissime Pater! qui repetitis sapientissimis illustris antecessoris Tui Joannis VIII, verbis: „Litteras sclaviniscas, quibus Deo laudes debite resonent, jure laudamus, et in eadem lingua Christi domini nostri praeconia et opera enarrentur jubemus“, universae Slavorum genti publice declarasti, ea, quae illi propria et ab ecclesia sancta sunt,

izjavom potvrdio naprama iztoku, gdje se je i crkven život raznovrstnimi oblici zaodjenuo, ono veliko i po crkvu spasonosno velikoga crkvenoga naučitelja sv Augustina načelo: samo „u nuždnih jedinstvo“

Dočim mi ovom takodjer prilikom očitujemo svoju neuzkolebivu odanost k svetoj rimskoj stolici, tomu stožeru jedinstva crkve, i sinovlje poštovanje prama uzvišenoj osobi svetosti tvoje: najsmiernije molimo Tebe, koji naprama Slovinstvu, razvijajućemu u naše vrieme sile svoje, sliediš po višem nadahnuću stope pomenutoga velikoga pape, da poput njega pošalješ hrvatskomu svećenstvu i narodu milostivu poruku: „Razširenima vas rukama zagrljujemo i očinskom ljubavi primamo i voljni jesmo njegovati vas uviek apoštolskom dobrostivosti.“

U Zagrebu na blagdan duhova 1881.

sacrae sedis praesidio gaudere. Qua publica declaratione confirmasti illam quoad orientis regiones, in quibus ecclesiasticae quoque res varias induerunt formas, summi momenti ecclesiaeque salutarem magni ecclesiae doctoris sancti Augustini sententiam: „in necessariis unitas.“

Quum hac quoque occasione nos sacrae sedi romanae, unitatis ecclesiasticae cardini, in perpetuum adhaesuros, Tuaeque Sanctitatis eximiam personam filiali honore prosequuturos esse pollicemur: Te, qui erga Slavorum gentem, quae nostris temporibus vires evolvere nititur, laudati magni Papae vestigia divino nutu premis, humillime rogamus, ut, quod ille fecit, croatico clero et populo mittas illum gratiosum nuncium: „Brachiis extensis vos amplectimur, paternoque amore recipimus, et apostolica volumus semper benignitate fovere.“

Dabamus Zagrabiae die sacro Pentecostes 1881.

## Izvršujući odbor za hrvatsko hodočašće u Rim:

Dr. **Franjo Rački**,
kanonik, predsjednik akademije, odborski predsjednik.

Dr. **Konstantin Vojnović**,
dekan i profesor prava na sveučilištu.

Dr. **Napoleon Špun-Strižić**.
prisjednik banskoga stola, predsjednik širega odbora.

dr. **Aleksander** pl. **Bresztyensky**,
rektor i profesor prava na kr. sveučilištu, odborski podpredsjednik.

**Alojsij Boroša**,
rektor duvna reda Sv. M. Mandalene Pokornice.

dr. **Andrija Jagatić**,
redaktor „Kat. Lista“, suplent na kr. sveuč., odborski tajnik.

---

## Govor u slavu sv. slavenskih apostola Cirila i Metoda.

(Govorio ga dr. Antun Kržan u crkvi sv. Marije 5. srpnja o. g.)

*„Idu i plaču, koji nose sjeme, da siju, a doći će s veseljem, noseći snopove svoje.“*
Ps. 125, 6.

Velika i liepa kriepost zahvalnosti — inače riedka u svietu, dovela vas je, dragi kršćani, danas u ovo svetište, da zahvalite Bogu, početniku svega dobra i svake milosti, na velikih dobročinstvih, koja izkaza mukom i trudom sv. apostola Cirila i Metoda svim ljudem, napose pako i naročito slavenskim narodom, da ih privede k istini, krieposti, k prosvjeti, k sreći i blagostanju, za kojom uzdišu i vape svi narodi. Muževi, koje Bog odabra i svojom milošću nadahnu, da kroz sav život, zaboravivši sebe, nesebičnom ljubavju šire svjetlo istine, siju sjeme kriepostí, sakupljaju narode u krilo prave prosvjete, ciele rane i suše suze braće svoje, vriedni su, da se njihovo ime sa zahvalnošću spominje, da se njim i najveći dusi klanjaju, da k njim hodočaste najplemenitija srdca, da ih iz groba bude hrabri nasljednici, da se čuju njihove rieči, da se vide njihova dobra djela, da njim i na zemlji cvate neumrli lovor-vienac, kao odsjev nebeske vječne krune, kojimi jih Bog za nagradu ovjenča.

Danas se mnogo govori o velikih duševnih stečevinah, o prosvjeti, kojom sjaje naš viek medju prosvietljenimi evropejskimi narodi. Nije nam ovdje suditi, kako daleko zasiže danas svjetlo istine, na kojem vršku stoji danas oživljajuća moć prava i dužnosti, kojim žarom spaja danas bratska ljubav čovječja srdca. na koliko se je pomakla danas sreća i blagostanje roda, rekoh naročito naroda, t. j. one velike većine ljudskoga naroda, koja je k zemlji prignuta, koja nosi krvave žuljeve na rukuh svojih, te se hrani znojem lica svoga. Kolika bila da bila prosvjeta našega vieka; svi želimo, svi se radujemo, da čim veća bila. Nu boli kršćansko srdce, te vriedja najplemenitije, najuzvišenije vjersko čuvstvo, kad njeki bilo od zlobe, bilo od predsude, bilo od neznanja, na puna

usta, bahato govore, kako su prosvjeta našega vieka i njezine duševne stečevine potekle iz borbe proti kršćanskomu duhu; kako je kat. crkva kraljestvo tmine i mračnjačtva, ako se uzporedi s prosvjetom našega vieka. O strašne nepravde! O nečuvene nezahvalnosti! O da bih mogao, dragi kršćani, na vašu utjehu i duševnu okriepu, a na sramotu svih neprijatelja i protivnika kršćanskoga imena, u živoj slici prikazati sv. apoštole Cirila i Metoda, nosioce kršćanske prosvjete. O da bih mogao onim silnim žarom, onim oduševljenjem, onako liepimi, milimi i skladnimi riečmi veličati život i slavna djela slavenskih apostola Cirila i Metoda, kako su oni širili medju slavenskimi narodi slavno duševno kraljevstvo, komu je početnik: Bog; svrha: blažena neumrlost; zakon: istina i kriepost; sveza: Božja vjera, Božje ufanje i Božja ljubav; moć: Božja milost; glava: Bog-čovjek, Isukrst; a u svemu najveća slava Božja, gdje se Bog, koji stanuje u nepristupnoj svjetlosti, s čovjekom sjedini u pravednosti i svetosti.

Što ćete, to je nepobitna činjenica, koju nemogu ni najveći protivnici poreći, ako triezno i nepristrano sude: kao što Himalajske i Andske gore nadmašuju sva ostala brda na tom svietu, tako kršćanski duh diže čovjeka na najviši vršak savršenstva. Recite mi samo jednu kriepost, samo jednu vrlinu, samo jednu savršenost, nješto što je dobro, što je liepo, što je uzvišeno, što ima cienu u duševnom životu, a da kršćanski duh ne uči, ne preporuča, ne brani, ne usadi u čovječji život i ne uzdržaje proti svakoj paklenoj zlobi.

Neda se poreći, da prvi stožer, na kom počiva prava prosvjeta naroda, jest nebesko svjetlo istine. Nju imamo tražiti, njoj se posvetiti, za nju sve naše duševne sile uložiti. Niti su muke prevelike, nit žrtve pretežke, da ju nadjemo, da ju branimo, da joj medju narode put prokrčimo. Jer samo ona je svjetlo našega duha, samo ona ravnilo našega srdca, vrelo duševne blaženosti, temelj pravoga ufanja, utjeha u nevolji, pomoć u boli, nutarnja nagrada krieposti i tajna kazna opačini. Ona čini svoje ljubimce neumrlimi, ona budi pepeo svojih mučenika, te na njihovu grobu slavi svoje i njihovo uzkrsnuće. Zato nije čudo, što se i danas poslje 1000 godina na svih stranah svieta s tolikom ljubavju i zahvalnošću spominju slavna imena sv. Cirila i Metoda, kojim bijaše istina jedino ravnilo života, i jedina svrha svih muka i napora.

Od ono doba, kad su sv. apostoli Ciril i Metod poniznim i krotkim srdcem propoviedali Božje istine medju slavenskimi narodi, što se nije sve dogodilo na zemlji? Što nisu narodi od ono doba kroz tolika stoljeća pronašli, doživili, izkusili? A dobro se veli, da je izkustvo najbolji učitelj, koji nas doziva k pameti. Oni su odkrili nove svjetove; oni su pretražili utrobu zemlje; proračunali bezkonačne staze zviezdam nebeskim; zaronili u sunčane ljage; oni su prirodnim silam njihove tajne oteli, te ih pod svoju moć i vlast skučili; oni su vidjeli sve prevrate u družtvenom, ćudorednom i nabožnom životu; oni su sve čovječje znanje i umienje, sav napredak znanosti na tezulji svoje mudrosti opet i opet mjerili; oni su sva djela Božja izpitivali, nit kamečak na obali morskoj, nit sitni crvić pod trulom korom nije ostao u miru; sve je moralo na njihov sud doći, sve o svom životu račun dati. Nove države, novi gradovi, novi sustavi, novo zakonodavstvo, nove misli, nove nauke, nova čuvstva, nove želje, sve je bilo stoput novo i stoput staro, ako vrieme ni kamenu neoprosti, što neće učiniti s mehkim čovječjim srdcem? Ako mu nemože granit odoljeti, zar će mu nježno čuvstvo prkositi? Vrieme je ona hladna ruka, koja sve obara, nikomu se nesmiluje, ničemu neprašta. Vrieme svojim muklim zubom izjede sve, ma bilo još tako veliko, tako jako, tako liepo, tako veličanstveno. Kao san, veli prorok David, kad se čovjek probudi, tako probudivši ih Gospodine u ništa obraćaš utvaru njihovu. Ne samo ruže u proljeću, i lišće u jeseni, ne samo liepa lica i dražestni pogledi, nego veliki, moćni narodi, cvatući gradovi, najljepši umotvori dolaze i prolaze, i najveća ljudska čudesa postanu plačuće ruševine, gdje crne ptice svoja gniezda grade, te se odazivaju rataru, kad plugom nad njimi ruje, da su njekoć bili. Pa ako vrieme i Egipatske piramide sruši, babilonske zidine razori, rodski kolos raztoči, karijski mauzolej pokopa, farijski svjetionik u more strovali, efežki hram spali, što onda može biti vječna na zemlji? Gdje su sve naše osnove i podhvati, koji nas uzhitiše? Gdje sve radosti i slasti, koje nas zanesoše? Gdje su cvatuće nade, koje nas očaraše? Gdje je ljubav, o kojoj se misli, da samo od neumrlosti živi? Bilo, pa se danas gorko spominjalo.

Ali eto, uz sve ove promjene, uz sav napredak čovječjega znanja i umienja, uz sav razvoj družtvenoga života, slavi danas nauka sv. apoštola Cirila i Metoda svoju neumrlu pobjedu, njihove krieposti svoju neumrlu veličinu, njihove žrtve svoju neumrlu nagradu. Danas ih budi iz groba nebrojena množina po cielom svietu, da ih stavi u neumrlu slavu ljubavi svoje.

Danas poslje tolikih stoljeća hodočaste vjerni i harni učenici iz svih slojeva onih naroda, koje je razsvietljila nauka svetih apoštola, grobu sv. Cirila u Rimu, gdje je središte sv. katoličke crkve, a gdje je bilo njekoć središte i srdce svoj poganskoj moći, mudrosti i prosvjeti. Oni danas gledaju gorostasne ruševine stare moći, stare slave, na kojih danas sjaje pobjedonosni krst. Oni danas gledaju, kako se na grobu staroga svieta diže u svom sjaju kršćanski sviet, kako se diže nebu pod oblake gorostasna, veličanstvena sgrada, koja krije pepeo siromašnoga ribara iz Galileje, koji se zvao Simon, sin Jonin, a kasnije Petar, komu je rekao sin Božji proročanstvo: Ti si Petar (stiena), i na ovoj stieni sagradit ću svoju crkvu i vrata paklena neće je svladati. Oni danas broje svietiljke, koje njegov grob razsvietljuju, a nikad neutrnu. Oni danas motre taj najveličanstveniji hram, čudovište ljudske umjetnosti; a na trgu vide, gdje se u sredini diže stari egipatski obelisk od granita, na kojem stoje latin-

skim jezikom napisane sljedeće rieči: „Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, Christus ab omni malo suam plebem liberat.“ Krist pobjedjuje. Krist vlada, Krist zapovjeda, Krist svoj puk od zla oslobadja. Oni gledaju spomenike onih nasljednika sv. Petra, koji su se toliko trudili, da i slavenskim narodom sine svjetlo Božje istine, da se sjedine u svetoj vjeri i ljubavi Božjoj, da budu plodne grane na Božjem drvu, koje živi kroz sva stoljeća nebeskim životom. Oni tronutim srdcem stoje danas pri grobu sv. Cirila, u prastaroj bazilici sv. Klementa, te njihove suze radostnice natapaju ono sveto zemljište, koje krije sv. moći onoga muža, komu imaju zahvaliti slavenski narodi, da su spoznali pravoga Boga, koji sav sviet svojim veličanstvom obasjava, svojom nazočnošću napunjuje, svojom dobrotom usrećuje, svojom ljubavju ugrieva, svojom moći podpomaže. Njemu imaju zahvaliti, da se klanjaju u duhu i istini Bogu početniku svega dobra i svake milosti, da se sastaju pod okriljem njegove svemožnosti, da jutrom i večerom i na obalah morskih, i na visočinah gorskih, na uzkih putevih cvatućih dolina, i u samotnoj pustinji neizrečenim žarom i gorljivošću prizivaju, da ga u borbi, u nevolji, u nesreći opet i opet zovu: o pomozi Bože! Njemu imaju zahvaliti, da nepovjeravaju svoj život sliepomu slučaju, da nevjeruju u tašte sanje ljudskoga srdca, nego da vežu svoje ufanje na obale neumrlosti i tamo svoje rane, svoje suze, svoje uzdisaje nose. Njemu imaju zahvaliti, da s ponosom ćute, kako su više od šake suhe zemlje, da nemjere dlanom život svoj, da se imenuju sinovi Božji, izabrani vječnoga kraljevstva, svetište duha svetoga, gradjani vječnoga Siona, da je njihovo vjersko osvjedočenje jače od tamnice, jače od progonstva, jače od lomače, jače od mača, jače od smrti. Jest, sv. apoštolom, koje po otčinskoj Božjoj providnosti danas slavimo, imaju slavenski narodi zahvaliti na ovih duševnih stečevinah, bez kojih nezna čovjek od kuda je, zašto je, koja mu je svrha na zemlji, zašto toliko trpi, zašto nosi krvave žuljeve na rukuh svojih.

Znam, ima ih kao u svako vrieme tako i danas, koji inače misle, te o prosvjeti i sudbini naroda druge nazore goje. Oni nas pitaju, kao njekoč Pilat Spasitelja svieta: Što je istina? Što je kriepost? Što je Bog? Što je duša? Što je vječnost? Kako je mogla ljubav Božja na križu umrieti, da spasi ljudski rod od propasti? Nije ovdje mjesto, da se zametne učena razprava, gdje su granice Božjoj mudrosti i Božjoj ljubavi, a gdje prestaju tašte, ohole čovječje misli; kamo dopire Božji duh, a kamo pada zemaljski prah, što ga vjetar uzvitla; koje oživljajuće moći ravnaju udesom života? Što će nevjera, što će bezbožtvo? Čini više dokazuju, te daju čovjeku bolje uvjerenje, nego sve čovječje mudrovanje. Od onoga dana, kad je zasjao križ na Golgoti, te duh kršćanski privezao čovječja srdca na križu umirajućoj ljubavi Božjoj, tkogod je kroz tolika stoljeća na spasonosni križ pogledao, ozdravio je od zmijina jeda, ćutio je njeku tajnu oživljujuću moć, koja ga nadahnjuje i nagiblje, da bude ponizan, krotak, pravedan, svet, prijatelj Božji i brat braće svoje, da ljubi istinu, mrzi nepravdu, taština mu gine izpred očiju, tamna koprona vječnosti pada, a pogledu se primiču u vedroj jutarnjoj zori obale blažene neumrlosti. On zagrli križ, istinu i pravdu štuje, kriepost i svetost obljubi, siromaštvo i nevolju uztrpljivo snosi, u smrti traži svoje uzkrsnuće, a u vječnosti blaženi život. On sliedi uzore, što ih nije mogao ni jedan kipar na svietu mramoru nadahnuti, ni jedan slikar bojami izraziti, ni jedan umjetnik zamisliti, ni jedan mudroslovac obresti, gdje se stiču sve krieposti, sve vrline, sve savršenosti. Usuprot tko je svoju glavu oholo odvratio od križa, ostao je, što je i bio više manje žrtva onih bolestih, na kojih poganski sviet umire. Ako samo oko bacite na narode, koji su prije živili, nego je krst zasjao na obzoru svieta, te svojimi oživljujućimi zrakami razsvietljio i ogrijao čovječje srdce, molim vas, što ćete naći? Ja negovorim ob onih narodih, koji su bez prosvjete, bez pravoga imena, bez duševnoga života izginuli sa pozorišta toga svieta, te nam samo ostavili krvave tragove kao vječne spomenice svoga divljačtva, barbarstva i nečuvenih opačina. Vam su poznati stari, prosvietljeni, učeni Grci i Rimljani. O stari Rim! Središte ogromnoga rimskoga carstva, gdje se je sve rek bi u jednu točku sgrnulo, slijalo, što je sviet i čovjek posjedovao. Pitam, što je manjkalo Rimu, gospodaru svieta? Možda liep, čist, gladak, skladan, rječit jezik? Ne, jer u tom ga nije jošte ni danas nijedan narod nadkrilio. Možda mudrost? Neznam, ako ima danas mudroslovni sustav, čija načela nebi starim poznata bila. Svakako su materijalistička načela bila u Rimu u najljepšem cvietu. Možda liepa umjetnost? Ta Rim bio je skladište umjetnina, kojimi se ne može ni jedan grad našega vieka pohvaliti. Što je samo Verres u Rim snesao, bilo bi vam i danas dosta. Možda pjesničtvo, govorničtvo? Tà ono je i danas remek-djelo čovječje mudrosti i ženijalnosti. Možda graditeljstvo? Tà Rim dizao je sgrade, gradio ceste i vodovode, kojim nije moći prigovoriti. Možda bogatstvo i luksus? Blago od stotine pobiedjenih naroda ležalo je nagomilano u rimskih zidinah. Rim je odkrio tajna vrela zemaljskoga užitka, kojih naš slastohlepni viek nije mogao opet naći. Rim je priredio svetčane zabave, do kojih naš viek uz sav svoj sibaritizam nije jošte došao. Što je dakle tomu mogućemu, prosvietljenomu, učenomu, mudromu, umjetnost ljubećemu, bogatomu, svom zemaljskom srećom, sjajem i slavom opojenomu Rimu manjkalo, da je propao? Što je manjkalo rimskomu caru Neronu, da je svoju vlastitu majku ubio? Čujte kratki odgovor. Nije spoznao onih svetih istina, koje su sv. apostoli Ciril i Metod propoviedali slavenskim narodom, nije štovao, nije ljubio onih krieposti, koje su sv. apostoli usadili u slavenska srdca.

Pa ako su nam stari Grci i Rimljani možda daleko s vidika, ima i naše vrieme strašnih pojava, o čem si svi mudraci i državnici prosvietljene Evrope glavu raz-

bijaju, da im uzroke nadju, svrhu odkriju, kako bi ih ako ne skroz dokinuli, to bar ublažili. Neću hotimice raznolika imena spominjati, da praznim imenom čine nezaboravim, nego pitam: Što manjka sirovoj rulji, kad s vrčevi petrolejom napunjenimi po ulicah za osvetom, za krvlju vapi; kad najljepše spomenike ruši; kad branioce prava i dužnosti na ulične svjetiljke pribija; kad u svakoj uglednoj osobi svoga neprijatelja vidi, te noć i dan paklenu osnovu snuje, da ih uništi. Što manjka svim onim, kojim je zemlja nesnosljiva, koji za rajom vape, a sviet ostaje suzna dolina, pod neoborivim zakonom, da si čovjek znojem lica kruh traži. Što manjka onim, koji iz dna duše mrze svaku višju duševnu prosvjetu. Čujte, jedno manjka: Oni nisu kršćani, medju njima ne ima ni jednoga kršćanina, ni jednoga, koji bi sliedio, koji bi ljubio nauku sv. apostola Cirila i Metoda. Oni imadu druge učitelje, druge proroke, te crpe svoje misli, svoje čuvstvo, svoje želje iz onih vrela, iz kojih se prije ili kasnije razvije propast narodom.

Povratite siromaku — a tko nije na zemlji siromak — Boga u istini i duhu; otvorite mu vrata nebeska, odkrite mu otajstva nedokučive pravednosti i ljubavi Božje; pokažite mu svete rane Boga-čovjeka; za ljudski rod na križu umrvšega; probudite saviest, glas Božji u grudih njegovih; učite ga: ljubi Boga svoga iz svega srdca, iz sve duše, iz svih sila svojih, a bližnjega kao sama sebe; napustite vrela milosti Božje, da mu se strasti ukrote, požude umanje, nagoni ublaže; probudite iz groba sv. apostole Cirila i Metoda, pa ćete vidjeti, koliko ste pomogli narodom ne samo do prave prosvjete, nego do onoga uzora, da budemo jedna duša i jedno srdce, kako su bili prvi kršćani, o kojih govori sv. evangjelje. Dovinut ćemo se do one visine, gdje istina i pravda svoj sjaj odkriva, obljubit ćemo one krieposti, na kojih sreća i blagostanje naroda počiva.

Danas vam, dragi kršćani, iz groba govore sv. apoštoli: O vi harni sinovi svojih otaca! Vam nisu crne ptice izčupale kršćansko srdce, nisu izsisale kršćanski život. Vam jošte nisu utrnule svietiljke, koje sklizke staze krieposti odkrivaju. Nisu se jošte potrgali putevi, koji vas k pravoj prosvjeti vode. Nisu jošte presahnula vrela milosti Božje, koja vas pomaže i tješi, na dobro nagiblje. Nisu se jošte razpali vezi bogoljubnoga i ćudorednoga života. Pakleni dusi nisu vas jošte bacili na rub propasti. Težke kušnje, duševne borbe nisu uništile nade k srećnoj budućnosti, k neumrloj nagradi. Sveto sjeme istine i krieposti, koje smo prije toliko stoljeća uz pomoć Božju sijali, nije palo na tvrdu stienu, već na dobro tlo, te je urodilo obilnim plodom. Ako vam je mila naša uspomena, ako cienite slavna djela svojih otaca, ako nosite želju, da vam svanu sve sretniji i sretniji dani života, čuvajte one nebeske darove, koje smo tolikim trudom i mukom usadili u srdce vaših predja. Neka vas ravna Božja vjera, neka vas spaja Božja ljubav, neka vas brani Božja milost, da budete u svetoj vjeri i Božjoj ljubavi jedno srdce i jedna duša. Amen.

---

## Dopisi.

Iz senjske biskupije. *(Razmatranja k 5. srpnju.)* Kad je Duh sveti nadahnuo Leonu XIII. okružnicu „Grande munus“, kô da je električna varnica potresla kršćanskim iztokom. Žarke rieči Leonove ogrijati će ledena srdca na sjevero-istoku, a po zagovoru sv. apostola Cirila i Metoda samo će se ovim putem, što nam ga utire Leo XIII., doći do jedinstva kršćanskoga iztoka. Papa Leo je brižljivi otac svega kršćanstva, on se za sve stara, al mu veliko pleme slavensko ponajviše brige zadaje, on ga više nemože gledati pociepana, on ga zove u zajednicu, nada se kod svog nastojanja, da će mu pomoći „dives in misericordia Deus“, kod koga si je odabrao odvjetnike sv. Cirila i Metoda „quorum sicut volumus amplificare cultum ita coeleste patrocinium nobis adfuturum confidimus.“ Leo XIII. je pregnuo mladenačkom snagom izvesti presretnu namisao sjedinjenja slavenskih naroda i to si metnuo najvećom svojom zadaćom, da jedinstvom Slavena u pravoj Isusovoj vjeri njihovu pravu sreću polući: „Hoc scilicet spectamus, hoc unice cupimus, omni ope contendere, ut gentes Slavici nominis ... in professione verae fidei, in obedientia verae Jesu Christi Ecclesiae obfirmantur, experiendoque quotidie magis sentiant, quanta vis bonorum ab Ecclesiae catholicae institutis in convictum domesticum omnesque reipublicae ordines redundat.“ Ni jednom rieči nespominje naprosto zablude razkola, što su ga pokolenja slavenska nedužno baštinila iz prošlih stoljeća; al kao da hoće spomenuti žalostne posljedice njegove u nihilizmu, štono je poremetio „convictum domesticum“ i „reipublicae ordines“. Kao dobri otac jednakom ljubavi prati sve Slavene, za sve očekuje milosrdje Božje, sviem da su odvjetnici sv. Ciril i Metod.

Velikog je zamašaja uporaba slavenskog jezika „in ritibus sanctissimis“, što ga spominje Leo XIII. navadjajuć pismo Ivana VIII. Svatopluku. Ako je itko posumnjao o toj porabi kod Slavena, to je ovim priznanjem Leonovim prisiljen poznati zamiernu povlast slavenskomu jeziku u crkvi; a južnim se Slavenom namiće sveta dužnost, da uzpostave čast slavenskoga bogoslužja ondje, gdje je ta popustila, prem će sada biti izvedenje uzvišenoga nauma Leona XIII. mnogo tegotnije, nego bi to bilo, da se je do danas u nas sačuvala ona dična stečevina bar onako, kako je to bilo prije poldrug stotinu godina. Slavenski jezik u crkvi imao bi biti glavnom polugom k polučenju plemenite namjere Leona XIII. Slava Božja mora gromovito odjeknuti s juga, da ju sjever razumije, da ju zvonko čuje preko razvaljenih zidova, što no danas razstavljaju južne od sjevernih Slavena. To traži Leo XIII. — a do vas je zastupnici Leona XIII., da li će uzvišeno pregnuće njegovo brže ili polaganije napre-

dovati; do Vas je biskupi slavenski, da uzpostavite u crkvi stari naš jezik slavenski u smislu Leonove okružnice; Vi ste oni principes viri, qui praesunt populis Cyrilli Methodiique; Vami je namienjena „benignitas", „humanitas", „benevolentia" i „eximia voluntas" Leona XIII., koje su milosti okusili od njegovih Predšastnika Rastić, Svatopluk, Kocel, sv. Ljudmila, Boris i ostali; Vas poziva nasljednik Ivana VIII., da ga samo zatražite, a on će Vam dati; da ga zaprosite, i on će vam pomoći, da se čast staroslavenskoga jezika u crkvi uzpostavi, a time korak jedan, znamenit jedan korak učini sdruženju velike slavenske obitelji.

Ako je Isus nazvao Petra pećinom, na kojoj će svoju crkvu sagraditi — tko može reći, da Petrov nasljednik Leo XIII. nije odlučen, da sjedini crkvu slavensku, da jedan ugal podigne ovčarnici, što će se u njoj sastati jedno stado jednoga pastira.

Željno se očekuje dan petoga srpnja ove godine. Sveti otac će nam taj dan poslati svoj blagoslov po naših zastupnicih iz Rima; a hrvatske biskupije po Dalmaciji, po Hrvatskoj, po Slavoniji, po Istri znati će upotrebiti zgodu toga velikoga dana, te će sdružene molitve poskoriti milost Božju, koju očekuje Leo XIII. po zagovoru svetih slavenskih apostola Cirila i Metoda.

pop *Joso V.*

Mostar, 24. lipnja. (*Na putu u Rim.*) Danas polazimo mi hrvatski katolički hodočastnici iz Hercegovine. Ima nas svih skupa 34, svećenika 7. Polazi s nama jedan Turčin Ibraga. Kako je ovud katolik siroma, liepa je to svita. Na čelu nam naš poljubljeni biskup. Sutra polazimo parobrodom iz Metkovića. Neka nas prate na tom hodočašću angjeli čuvari, neka nam bude u ovo sveto jubilejsko vrieme put taj na spas duša naših; neka bude zalog bolje budućnosti ovog mukotrpnog naroda.

Hrvatski hodočastnik iz Hercegovine.

Zadar, 27. lipnja. (*S puta u Rim.*) Kako sam Ti javio, mi hrvatski hodočastnici iz Mostara odosmo iz Mostara 24. te stigosmo sretno i zdravo u Zadar 26. Kad nebi bilo silne vrućine, bio bi taj naš put u velike zanimiv. Nu i ovako, koliko se je dalo, nastojali smo put si skratiti veselim razgovorom. Naš razgovorni vodja presv. g. biskup pokazivao nam je i razlagao o poglavitijih mjestih kršne naše Dalmacije. Naš se je pogled osobito voljko obraćao na hrvatsko naše makarsko primorje. A kad dodjosmo blizu Podgore, sve ti zaokupi našeg obljubljenog biskupa, te pitaj i pitaj: gdje je rodna kuća našeg Don Mije. Jer Pavlinović je naš Don Mijo. Pa kad ugledasmo, gdje mu je kolievka bila: mnogi se je uzdah odkinuo, vesela majka, koja ga je rodila, sretna Hrvatska, koja Pavlinoviće radja.

U Špljet stigosmo u noć, dao Bog — a mi ćemo se pomoliti na svetih miestih naših mučenika i svetaca u Rimu — da kad se vratimo, ne nadjemo ga ni mi u tmini, niti ga tmina ne zastirala.

Vidio sam Špljet, vidio sam Trogir, vidio sam Zadar, nu ugodnijega, milnijega i mjesta i naroda neima Ti, što je naš narodni, hrvatski Šibenik. Namah, kad stigosmo u Šibenik, da vidiš: kako narod gledje našu hrvatsku braću. kako se š njimi veselo pozdravlja, kako pouzdano zapitkiva: odkud nam vi dodjoste naša milna braćo. Pa kad im na upitkivanje kazasmo: da idemo u Rim, da ćemo k sv. otcu našem Lavu, neka nas blagoslovi, neka se objačimo u Rimu za rad, za svako dobro i crkve i domovine: tad mnogi zaželji, i mi bi u Rim, samo da je s čim.

Tu nas pohodiše poglavitiji rodoljubi, Miškov, ljubezan je to i duhovit a vruć kao žarko dalmatinsko sunce katolik i Hrvat; pa načelnik, ugledna glava, Šupuk. Neka ih Bog poživi. Iz Šibenika do u Zadar malko nam je neugodno se sgadjalo, jer vrućina, a nespavanje, pa taj neobićajni morski zrak popreko je neugodno se nas dojimao. Nu, neka je hvala Svevišnjemu, mi smo u Zadru, da li glavnom gradu hrvatske Dalmacije, ili koje talijanske pokrajine: neznam, da zapitaš našeg Hercegovca, težko da bi umio reći; jer se malo čuje i odziva hrvaština. Neka, molit ćemo se Svevišnjemu, nek se ori, nek se govori hrvatski po Hrvatskoj svôj.

Ovdje se upoznasmo sa čelik Hrvati, sa radnici hrvatskimi, sa Biankiniem duhovitim, sa umilnim Prodanom. Nekako čudan duh je udario u odvjetničtvo zadarsko: te plieni listove, ako pišu naročito o neurednoj upravi bosanskoj.

Kamo sreće, da sa zaplienjenimi članci mogu i zaplieniti i ukinuti nerede po Bosnoj i Hercegovini.

Skupljaju se hodočastnici dalmatinski, ko što svagdje sveštenstvo hrvatsko, ovdje dalmatinsko i tom prigodom kolo vodi.

Put je bio naporan, nu neka je na slavu Božju, a nam na spas. Kad ćemo biti u tudjem kraju, tad ću se opet odazvati. S Bogom.

Hrvatski hodočastnik iz Hercegovine.

Rim na Petrovo. (*S cilja hodočašća.*) U Rimu smo. Neka je hvala Svevišnjemu! Svi smo sretno i zdravo stigli. Sastadosmo se u Anconi sa Poljaci iz sviuh poljskih krajeva. Nekoliko je i sibirskih zatočenika. Da Vam je bilo vidjeti bratskog rukovanja sa našom hrvatskom, hercegovačkom deputacijom! Onog susretanja, propitkivanja, odkuda ste braćo: da Vas Bog poživi! Nešto čudnovata mojim se je srcem pokretalo, dogadjalo: kad ih ugledah, te Poljake iz Poznanja, pa iz ruske Poljske, rukovat se, ljubit se sa Hrvati iz Hercegovine i Bosne, a na putu u vječni grad. Bože blagoslovi, Bože ojači, Bože okriepi srca naša Duhom svetim Tvojim.

Naša hrvatska braća dalmatinska baš nas liepo i dično izpratiše na brod talijanski — bilo je lica, kojih možeš naći sad u Rimu naslikanih, nekako zlopako, potmajno nas gledajućih —; neka memoria illorum peribit, beati omnes, qui timent Dominum.

Naši Hercegovci u svojih narodnjih nošnjah, pa svojim izražajnim držanjem svagdje izazivlju udivljenje.

Svagdje oko o nje znatiželjno zapire, u njihovoga pono šitog, muževnog biskupa.

U Rimu smo, u vječnom smo gradu. Rim je Rim. Vidi se, da Rim ostaje gradom: u kom neima svagdašnjosti, običajnosti. Nekadašnji, poganski Rim svietom je vladao: današnji, katolički Rim, središte je ljubavi kršćanske. A kako, da nije: što nagoni, što ćera, što zavodi slavenski sviet eto na sad u Rim. Ljubav, vječna ljubav, i njen čuvar namjestnik Isusov, obljubljeni sveti otac Lav XIII.

Našeg poljubljenog mecenata nadjosmo zdrava u Rimu. On se je baš liepo pobrinuo za te reć bi izgubljene ovce hrvatske, Hercegovce i Bosance. Dao Bog, da budu čim prije ko što su duhom, tako i tielom s nama jedno. Buduć polazimo naskoro u velebni hram sv. naših apoštola Petra i Pavla — jer stigosmo u Rim u 12 sati — to ću istom malko kasnije nastavit dalje.

Ostaj mi, Andre moj dragi, sretno i zdravo — ja sam izvan sebe od osjećaja. S Bogom.

Hrvatski hodočastnik iz Hercegovine.

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzvišena glava sv. crkve naše uživa danas jedan od najljepših dana svojih. Namjestnik Kristov vidi, kako mu se najmilija namjera njegova glede crkve istočne prihvaća. Danas vidi, da je učinjen nov korak na putu, kojim je on pošao dižući po istoku poslanstva istočnoga obreda, o čem piše njim pokrenuti list „L' Aurora“ ovo: Dok velevlasti nastoje upliv svoj protegnuti i na iztok pod izlikom, da poboljšaju udes kršćanskih naroda, namjestnik Kristov, veliki Leo XIII. nastoji, da se razkolnici kršćani istoka vrate u krilo jedinstva katoličkoga, od koga bijahu više vjekova odkinuti i odieljeni kobnim razkolom i velikim krivovjerstvom. Nu milostivo oko vrhovne glave napose je obraćeno na crkvu grčku, koja je u većini svojoj, ima tomu već sedam viekova, odkinuta od središta katol. jedinstva, koje je po ustanovi Božjoj Petar, a po Petru njegovi nasljednici. Skrb sv. otca za grčku crkvu svi pravi katolici moraju samo povladiti. Utješna je po svakoga katolika nada, da bi se jednom crkva grčka mogla vratiti u jedinstvo s Rimom i priznati božanski primat rimskoga pape, kako ga priznaše Atanasiji, Basiliji, Hrizostomi, i u vrhovnom ugledu nasljednika sv. Petra naći silu, preporoditi se na nov život duševni, kako ju nalažahu sve do XI. vieka njeni otci, da se obrane od razkola i krivovjerstva a pokroče u heroizmu kršćanske krieposti, koja dade iztoku zamieran broj svetaca.

Ne ima ga, koji vidio ne bi, koliko je znamenita namjera vrhovne glave. Grčka crkva najznamenitija je medju svimi crkvami istočnih obreda. Jer dok ostale istočne crkve nisu razgranjene van kod pojedinih naroda: crkva grčka ne obuhvaća samo narod grčki u Heladi i Turskoj, nego proteže upliv svoj na velik broj naroda slavenskih i na Rumene. Ima oko 90 milijuna naroda grčkoga obreda, koji su nesrećom odkinuti od katoličkoga jedinstva! Osim toga crkva grčka, koja obuhvaća četiri istočna patrijarhata Carigradski, Aleksandrijski, Antiohijski i Jeruzolimsku, ima historijsku znamenitost za vlast papinsku, izvršivanu sve do XI. vieka u crkvah istočnih. Napokon crkva je grčka najznamenitija, jer ima liturgiju i crkv. uredbe posve suglasne s dogmom i duhom crkve katoličke, tako da sve ono, što se čuva dobra u nesjedinjenoj crkvi grčkoj, nije plod razkola, nego je proizvod onoga jedinstva katoličkoga, koje ju jednom vezaše i činjaše kćerju crkve rimske.

Dižući sada Leon XIII. poslanstva grčkoga obreda, što čini? Hoće poslužiti se elementi katoličkimi, obstojećimi sada u grčkoj crkvi, i koji su živ spomenik istine katoličke. Red hierarhijski, sačuvan u toj crkvi, traži glavu, koja po ustanovi Božjoj ima vlast vrhovnu nad svimi crkvami; liturgijske knjige crkve grčke potvrdjuju sve dogme crkve katoličke, ne izuzev ni onu o vlasti papinskoj.

Leon XIII. dakle, ustanovljujuć misije katoličke grčkoga obreda, hoće kazati grčkoj crkvi: Ja hoću da budeš katolička, a ne latinska; sačuvaj posve svete obrede i svete uredbe, koje si primila od častne davnine; nu, ded! povrati se posve k toj davnini, kakvu ti pokazuju tvoji otci, tvoji svetci, tvoji obredi, tvoje uredbe, primljene od otaca, koji su bili katolici, i ti ćeš se naći u jedinstvu sa stolicom Petrovom.

Na taj način hoće Leon XIII. uzeti razkolu jedino oružje, kojim se služi, da preprieči povratak istočnih naroda na katolicizam: da papa mjesto elementa istočnoga hoće postaviti elemenat zapadni, latinizam mjesto helenizma. Ta ideja, koja se na prvi mah čini ludom, medju istočnimi narodi vrlo je razgranjena, a osobito medju Grci, koji nastoje, da zasnuju panhelenizam. Za njih obred i crkvene uredbe zastava su narodnoga im života. Udariti na obred i crkvene ustanove isto je što i udariti na njihov narodni život. Sada im je to oružje uzeo Leon XIII. podigav poslanstva katolička obreda istočnoga. Grci se mogu uvjeriti, da papinstvo ne radi proti njihovu narodnjemu životu: papinstvo hoće grke katolike, a ne latine. Hoteći ih katolike, počituje njihovu ljubav narodnu, tà duh narodni ne ima ništa protivna duhu crkve katoličke, kad je posve kršćanski; tako i razlikost obreda i narodnosti jest dika crkve katoličke, jer ona sama znade čuvati jedinstvo u razlikosti.

Mi dobro vidimo, da će osnutak poslanstva obreda grčkoga naći potežkoća velikih, dok postigne svrhu namienjenu sv. otcem. Ali to je na ljudsku sudeć jedino sredstvo sgodno da privede grčke razkolnike u jedinstvo katoličko, i kad sve sile katoličke, razsijane po istoku, uznastoje, da pomognu poslanstvo grčkoga obreda, mi držimo, da će težkoće ne stati, ili će se barem umanjiti, a pomenuto poslanstvo jednom će roditi rod.

Blagoslovio Bog tu plemenitu misao sv. otca, a i katolici neka ju pomažu tako, ter se nakon tolikih viekova bludjenja, taj izabrani diel Kristova stada, ovce istoka uzmognu povratiti pod žezlo onoga Petra, komu bje rečeno: pasi ovce moje, pasi janjce moje. Neka danas ovakve prošnje iz ciele Hrvatske podju k priestolu Svevišnjega.

---

**Ovomu broju priložena je „Kantata“ u slavu Leona XIII.**

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

Prilog k br. 27. „Katoličkoga Lista“.

# KANTATA

u

## slavu Leona XIII.

### prigodom sveslavenske svečanosti u Rimu

dne 5. srpnja 1881.

Posvećuje skladatelj

**Ivan pl. Zajc.**

*Allegro maestoso.* (Pjesma I. E. Tomića.) Op. 501.

*In tempo di Marcia Religiosa.*

Tenori I.

Tenori II.

Bassi I.

Bassi II.

*ff* *ff* *grandioso* *ff*

Sve-ča-ni da-ne bo-gom da-ro-va - ni! ve-se-lo te-be sva-ki nas po-

zdrav - lja ti bo si za nas da-nak riedka slav- lja, sreć-ni-ji, bog daj!

nas pozdravlja

s tobom viek nam sva-ni, sva-ni viek! Lav tri-naj-sti sve-ta gla-va na-še crk-ve vra-tja pra-va

*p religioso e dolce* *p* *p*

sve - tom slo - vu na-šeg ro - da slo - vu Ći - ri - la, Me - to-da, S tog hrvat-ski na-rod cie - li mi - lo - sti se

cresc. e accellerando — ff poco riten. — dimin. — più riten. — allargando

toj ve - se - li i uz - hi - ta pun se ži - va sve-tom ot - cu zahva - lji - va, svetom ot - cu zahva - lji - va.

ff poco riten. — dimin. — più riten. — allargando

*Religioso e dolce a tempo.*

p

Lav tri - naj - sti sve-ta gla-va na - še crk-ve, vra - tja pra-va sve - tom slo - vu na-šeg ro - da

p

slo - vu Ći - ri - la, Me - to - da. S tog hr - vat - ski na-rod cie - li mi - lo - sti se toj ve - se - li

cresc. e accellerando

i uz-hi-ta pun se ži-va sve-tom ot-cu za-hva- lji-va, svetom ot-cu za-hva- lji-va.

ff poco riten. dimin. più riten. allargando

ff poco riten. dimin. più riten. allargando

f

Sla-va ti, cr-kve na-še gla-vo sve- ta! mi-lo-sti svo-je jer nam za-log da

Tempo I.

f grandioso

f

de. — — — Sla-va ti, jer-bo na-še že-lje na- de. Tvo-ja nam ljubav vaz-da bla-go

za-log da-de.

Solamente 4 Tenori I., 4 Tenori II., 4 Bassi I., 4 Bassi II.

la quarta parte del Coro Tenori I.

Allegro.

sre-ta sre-ta nam — Tvo-ja nam lju-bav vaz-da bla-go sre-ta Sla-va Ti, Sla-va

pp ritenuto

Solto voce

p

pp

la quarta parte del Coro Bassi I.

ritenuto

pp Solto voce

p Sla-va Ti

*la metà del Coro Tenori I.* *Tre quarti d. Coro Tenori I.* *Tutti Tenori I. del Coro* **Largo.**

cr - kve na - še | gla - vo sve - ta | Sla - va Sla - va | *ff* Sla - va Sla - va

*Riten.* *allargando*

*crescendo, e inforzando* *sempre più sino - - - - - - - al — —*

*ff* Sla - va Sla - va

*la metà del Coro Bassi I.* *Tre quarti del Coro Bassi I.* *Tutti Bassi I. del Coro*

*ff*

Sla - va cr - kve | na - še gla - vo | sve - ta Sla - va | Lav tri-naj - sti sve - ta gla - vo

*Riten.* *allargando*

**Allegro maestoso.**

gla - vo sve - - - - ta! Sla - va! Sla - va! Sla-va Sla - va! — —

Sla - va — — — — — — —

*Tempo I.*

na - še cr-kve vra - tja pra - va! Sla - va Sla - va cr-kve naše gla-vo sveta Sla - va — —

*allargato grandioso*

gla - vo sve - ta!



# KATOLIČKI LIST.

Broj 28. U Zagrebu, 7. srpnja 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Slavenski hodočastnici pred sv. otcem.

Prema programu primio je sv. otac slavenske hodočastnike o podne na blagdan sv. apostola Cirila i Metoda. Vodja hodočastnika preuzvišeni gospodin biskup bosanski i sriemski Josip Juraj Strossmayer pozdravio je sv. otca ovim latinskim govorom:

*Beatissime Pater,*

De Christo Domino, Deo ac Salvatore nostro, divini compendii instar, dicunt scripturae: „pertransiit benefaciendo."

Idem de Beatitudine Vestra jure merito praedicant hodie omnes aequi rerum aestimatores; nam Beatitudo Vestra, quamquam temporum iniquitate plurimum afflicta, tamen totam vitam suam impendit „benefaciendo."

Vivum hujus rei documentum sumus nos Slavi catholici, qui ex diversis terrarum partibus ad cathedram Petri et ecclesiam romanam, matrem et magistram reliquarum per orbem ecclesiarum confluximus, ut ad pedes Beatitudinis Vestrae prostrati, intimos reverentiae, pietatis, obedientiae et gratitudinis sensus depromamus pro insigni illo munere, quo Beatitudo Vestra sanctos Apostolos, Cyrillum et Methodium, ad altiorem hierarchiae coelestis gradum elevare, et cultum eorumdem communem per totam, qua late patet ecclesiam, reddere dignata fuit.

Grande profecto ac poene divinum munus, quo nihil seu cordibus nostris gratius, seu nostris et temporum indigentiis convenientius vel excogitari potuit. Nam si ad primas ac praecipuas totius orbis terrarum necessitates illa divina unitas pertinet, quam pater aeternus sinu suo deprompsit, et sanguinis Unigeniti Sui pretio totius mortalium generis spem et haereditatem esse voluit; si extra hujus divinae unitatis sinum nullo modo vigere possint illa inter diversas nationes et gentes justitiae et aequitatis, illa concordiae et consensionis vincula, sine quibus omnes humanae contentiones non solum steriles remanent, verum aperte in destructionem et interitum vergunt; si hanc divinam unitatem frustra allibi terrarum et gentium, quam Romae quaeramus, ubi Dominus angularem ejus lapidem, perennem ejus custodiam et propugnaculum in Romanis Pontificibus defixit; si denique haec divina unitas, in quam Dominus omnes redemptionis suae thesauros deposuit, nobis in specie Slavis omnibus uti nono, ita magis adhuc saeculo decimonono absolute necessaria est, si velimus in fraterno intra nosmetipsos et cum reliquis cultioribus gentibus foedere praedestinationis nostrae finibus efficaciter vacare: tunc ecquidem Beatitudo Vestra summum nobis beneficium exhibuit, quum nos nuper aureis elloquiis suis „Grande munus" monitos esse voluit: quibus officiis erga sanctos apostolos nostros obstringamur, qua item ratione sanctae eorumdem vitae deinceps meminisse, quave potissimum intentione eosdem colere et invocare debeamus. Sancti quippe Apostoli nostri saeculo IX. toti in eo erant, ut proavos nostros Slavos, quibus ad fidem et culturam christianam convertendis operam navabant, persuaderent: nonnisi in intima et indivulsa cum cathedra Petri et S. Sede apostolica unione inveniri posse illa fidei et veritatis, illa consilii et fortitudinis, illa scientiae et pietatis pignora, sine quibus nec impendentia sibi pericula superare neque libertatem et prosperitatem suam in futura quoque saecula securam reddere potuerunt.

Hoc plane est, quod S. Apostoli nostri non uno saltem alterove vitae suae actu, sed toto apostolici ministerii sui vigore nobis probatum, confirmatumque reliquere. Quinimo Deus optimus Maximus eodem hocce sigillo obsignavit eos etiam vitae eorumdem eventus, qui unice a nutu et arbitrio Suo sancto dependebant. Ita exempli gratia, quod alter eorumdem, junior quippe Cyrillus, post ordinationem suam in episcopum, in plena aetatis suae maturitate hicce Romae defunctus et penes reliquias S. Clementis Papae, quas ex Oriente attulerat, in Basilica Clementina, contra piae matris fratrisque votum, conditus sit. Divinitus quippe praedestinatum fuit, ut defunctum quoque corpus ejus eam et suo et futuris omnibus saeculis doctrinam et pietatem praedicet et inculcet, quam idem Sanctus noster, supremo ore suo professus est, cum in articulo mortis divinissimas Jesu Christi Jo. XVII. preces quodammodo repetiisset, quibus vocatis et electis suis supremum gratiae divinae munus, eam quippe unionem inter sese efflagitaret, quae divinae

suae cum patre aeterno unionis imago sit et symbolum. Haec autem omnia eo majoris virtutis et roboris sunt, quod Apostoli nostri eo plane momento ad nos Slavos ex praecipua Orientis urbe advenerint, quo eadem, improba quadam aemulatione, cathedram Petri et genuinum totius ecclesiae caput in signum convertit, cui contradicatur. Constans semper fuit haec romanorum Pontificum circa nos Slavos sollicitudo, quod summa cum gratitudine recolimus; ast quod Beatitudo Vestra et hanc sanctam doctrinam et haec salutaria Apostolorum nostrorum monita effusiori charitate et sollicitudine novissime nobis Slavis in memoriam revocare dignata fuit, in signum divinitus datum accipimus: semina a Romanis Pontificibus et sanctis nostris Cyrillo et Methodio olim inter nos jacta non interiisse, verum a Patre coelesti, coram quo mille anni uti dies una sunt, in haec nostra tempora reservata fuisse, ut desideratos fructus adferant. Quum autem sanctos Apostolos nostros aequa nobiscum religione colant et invocent ii quoque fratrum nostrorum, qui hodie necdum uno eodemque nobiscum ovili continentur, indulgebit tenerrimum Beatitudinis Vestrae cor, in quo charitas Christi resplendet, ut quadam fraterni amoris praesumptione ad eosdem quoque referamus partem charitatis et sollicitudinis paternae, quam nobis „Grande munus" revelavit. Quum nuper Beatitudinis Vestrae oraculum eorumdem auribus insonuit, coeperunt ii quoque, quum in ipso Ecclesiae limine constituantur, cum toto Oriente magis quam umquam alias sentire veritatem illarum imaginum, quas S. Cyprianus de ecclesia Dei adhibens in aureo suo libro de unitate ecclesiae c. 20 prosequitur: „avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit; ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit; a fronte praecide rivum, praecisus arescet." Devotiori jam nunc illi quoque sollicitudine et majori fiducia respiciunt ad ecclesiam romanam, ad quam juxta S. Iraeneum propter potiorem ejus principalitatem omnem per orbem terrarum convenire necesse est ecclesiam, quia sciunt et vident, nonnisi in unione cum hac ecclesia obtineri posse et pleniorem in fide securitatem et firmitatem, et ampliorem in ministerio apostolico libertatem et foecunditatem. Convincuntur jam et illi de die in diem magis, nonnisi in hac ecclesia vivere ac vigere vicariam Christi Domini non solum potestatem sed etiam charitatem, quae specialibus eorundem juribus privilegiis et consuetudinibus non tantum non derogabit, verum potius eadem haec novo robore nova auctoritate confirmabit, quia haec charitas par est ei charitati patrisfamilias in Evangelio, qui servos suos, hora licet undecima ad vineam missos, eadem retributionis mercede, eademque bonorum omnium communione dignos judicat cum servis, qui totius diei pondus et aestum sustinuerunt. Sciant autem fratres nostri qui foris sunt nobis non tantum livori et invidiae verum potius gaudio et exultationi futurum, si ultimi primi, primi autem ultimi evaserint; nam heac una aemulatio licita est iis, qui unius ejusdemque mystici corporis membra sunt, quibus omnia seu gaudii seu doloris semper communia sunt, quibusve nihil antiquius est, quam aut illatas injurias reparare, aut illatarum oblivisci. Iterum iterumque itaque Beatitudini Vestrae pro paterna in nos omnes charitate et sollicitudine gratias agimus, atque in perpetuam gratitudinis et filialis pietatis nostrae tesseram sollenne votum coram Deo et toto terrarum orbe hocce momento vovemus, et ad pedes Beatitudinis Vestrae deponimus, quod doctrinae et monitis Beatitudinis Vestrae, quod illustribus exemplis SS. Apostolorum nostrorum de unitate ecclesiae sancte custodienda, fovenda et promovenda semper et ad ultimum usque halitum fideles mansuri, quodve in eadem hac unione omnium nostrorum malorum remedium deinceps quaesituri simus; eo quidem magis, quod hodierna die in pluribus terrarum partibus quodammodo renovari videamus eam erga Vicarium Christi et Petri successorem ingratitudinem, quam olim Dominus Ipse expertus est, quum post insigne miraculum ingratae multitudini intimiora amoris et gratiae suae mysteria explicare coepisset Jo. VI. Eotum Petrus suo et Apostolorum omnium nomine vovit et spopondit: „Quo ibimus Domine, verba vitae aeterne habes?" Eodem zelo et eadem prorsus contentione in praesenti rerum et hominum dissensione nos Beatitudini Vestrae solemniter et nostro et nostrum omnium nomine vovemus et spondemus: fidelitatem et perpetuam adhaesionem toto pectore cum S. Ambrosio exclamantes: ubi Petrus, ibi Ecclesia. Ita est: Nos cathedrae Petri in perpetuum devincti manebimus quum per eam nonnisi fiat, ut ecclesia per totum licet terrarum orbem diffusa, unum tamen caput sit, una origo, una mater foecunditatis successibus copiosa, cujus foetu nascimur, cujus lacte nutrimur, cujus spiritu animamur. Ita est: Nos Beatitudini Vestrae in perpetuum adhaerebimus, cum sciamus nonnisi per successores Petri fieri, ut ecclesia Christi adulterari non possit, quia vera Christi sponsa est, incorrupta et pudica, quae unam saltem domum novit, unius cubilis sanctitatem casto pudore custodit. S. Cypr. de unit. eccl. c. 20. Ubi Petrus, ibi Ecclesia! Haec est fides nostra; hoc omnes credimus; hoc usque ad mortem, hoc omnes firmissime tenemus! invicta fortitudine et constantia profitebimur; hoc quondam cum Apostolis nostris juncti coram ipsa facie divina repetemus et ceu ultimum redemptionis nostrae finem et pro toto terrarum orbe, et pro omnibus fratribus nostris in aeternum deprecabimur.

Dignetur Beatitudo Vestra haec solemnia vota nostra confirmare et nobis ac nostris omnibus divinorum munerum auspicém paternam benedictionem impertiri.

Romae 5. Julii, festo SS. Apostolorum Cyrilli et Methodii 1881.

**Josephus Georgius,**
Epps. Bosniensis & Syrmiensis.

---

**Glas Hrvata iz svete zemlje.**

(Dalje.)

Petak veliki. Služba božja započe u 6 sati iz jutra na sv. gori Kalvariji, na koju uzpinjajući se 19 skalina vodi. Muku pregorku Spasitelja I. pjevaše tri francuza; jer je ovo njihovo pravo, i fratri druge koje narodnosti nemogu pjevati muku S. I. na Kalvariji. Pjevanje bilo je milozvučno i žalovito, ali se je latinski izgovaralo vrlo za uho neugodno i skroz proti pravilom latinskoga jezika. Na ovom presvetom, za grješno pleme čovječansko presretnom mjestu, jer je na njem odkupljenje naše obavljeno, osobito je kako mene tako i druge taknulo, kad su se pjevale rieči: „Foderunt manus meas et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea“, jer se je ovo pjevalo na istom upravo mjestu, gdje su S. I. u istinu na križ razpinjali. Ali povrh svega ganulo me je i suze izvelo, kad pjevač ode na samo sv. mjesto — od mjesta crucifixionis za 7 koračaja udaljeno — gdje je presv. križ s Isusom bio usadjen, i sagnuv glavu do otvora, tihim, muklim i tugu izrazujućim glasom odpjeva: „Et inclinato capite hic emisit Spiritum.“ Oh Bože milostivi! oh ljubavi nedokučiva, kralj nebeski, koga slavu, podpunost i savršenost niti angjeoski um shvatiti nemože, koji je stvoritelj svih krasota, svake sreće i blagostanja zemaljskog; na čiju zapovjed vjetrovi i oluje morske utišavaju se; komu se kao svomu Stvoritelju svako stvorenje zemaljsko i nebesko klanja, ovaki evo kralj, da odkupi grješnoga čovjeka iz sužanjstva vraga paklenog, u koje po griehu istočnom upade, sagnuv presv. glavu, izpusti svoj presveti duh! Biti na Kalvariji, mjestu prepunu groznih uspomena, silno djeluje na pobožno srdce kršćansko; ali se naći na Kalvariji u spomenuto vrieme, ljuto nezacviliti i potom suza svoje lice neobliti radi zloće ljudske, koja je uzrokom bila neopisivoj muki preljubeznoga našega odkupitelja i Spasitelja, nemože biti. Najtvrdokornije srdce, ovom se prigodom omekšuje i iz svih moćih svojih pokornički kliče: Smiluj se, odkupitelju, svomu stvoru za koga si pregroznu muku pretrpio!

Nakon izpjevane muke započe ljubljenje propela, na isto upravo mjesto postavljenog, gdje je Spasitelj u istinu na križ bio prikivan. Kad sam se sa mojim drugom klečeć prikučio propelu, pričinilo mi se je, kao da je sad baš onaj čas isti, u koji Spasitelj na križu razapet, ovdje ležaše, i kao da ljubim ne propelo, nego stvarno onog istog nad sve mučenike mučenika, koga propelo predstavlja. Čas je ovo bio pregorak: pretužan, precvielan i prepun srdačne tuge i žalosti tako, da se ovo čuvstvo opisati neda i nemože, i onaj samo sretni potomak Adamov može pojmiti domašaj ovih mojih rieči, koji je imao sreću ovakovom prigodom naći se na Kalvariji. S jedne strane ovo sv. mjesto prepuno žalostnih dogadjaja, a s druge strane prežalovito pjevanje pjesme: „Popule meus“, i najtvrdje srdce omekšaju i duhom pokorničkim napunjuju, lice suzami oblivaju. Iza ljubljenja križa, donesen je sakramenat iz presl. groba, i misu praesanctificatorum reče patriarka. I na ovaj način svrši se ova prežalostiva funkcija.

Po podne kao i dan prije u 3 sata pred grobom Spasitelja odpoče officium i dovrši se u 6 satih. Kod svih funkcijah i officiah, vojnici turski s puškami stajahu oko nas, da uzdrže red i mir, koji ni u čem, hvala Bogu, nebi poremećen. Vojnici osobitom pozornošću naše funkcije pratijahu, i očiti znak davahu, da jih naše funkcije zanimaju.

Na veliku subotu funkciju obavi patriarka. U ovoj funkciji neimam šta osobita spomenuti; jer se obavi kao i svagdje po prostranom svietu katoličkom. Benedictio ignis, dvanaest prophecia, svetčana misa, benedictio fontis baptismalis, kao i svagdje. Razlika jedina jest, što se ova funkcija pred Grobom Spasitelja ovdje obavi. Poslje podne officij kao i jučer.

Prije nego što opišem prekrasnu i vrlo zanimivu funkciju, koja u 7 sati na večer odpoče a u 10½ dovrši se u subotu veliku; spomenut mi je, da se je u petak veliki u 1¼ odpočeo „put križa“ in via dolorosa, indi po istih sv. mjestih, na kojih su se žalostni oni dogadjaji, koji se u „putu križa“ spominju, u istinu sbili, i u 2¼ dovršio. Ot. Friderik, rodom francez, a po činu koji obavlja u sv. zemlji, Vicarius s. Custodiae predvodio je hodočastnike — koji su većim dielom bili iz Francezke — i nas; ter na svakom svetom mjestu u kratko, ali vatreno i žalovito predočio nam u francezkom jeziku, što se je na kojem stajalištu dogodilo. Da je ovaj put križa bio tužan i plačan, i po sebi se razumije. Drugom sgodom opisat ću Vam u kakovom su stanju pojedina mjesta „viae dolorosae“, i po čemu se sv. mjesta od drugih razpoznaju. Hodočastnici iz Austrije i Prusije, učinili su put križa in via dolorosa sa otcem Paulinom — rodom iz Česke — u njemačkom jeziku. U spomenutom putu križa osobitu pozornost je svih nas na se svratila bogoljubnost jedne, sudeć po odielu

*

vrlo odlične, gospoje francezkinje. Ova bogabojeća duša, kroz sve vrieme, dok Viktor razlagaše na Kalvariji dogadjaje sbivše se, ležala je držeć glavu nad mjestom, gdje je križ usadjen bio ter gorko uzdišuć cvilila je tako, da, kad se je digla, oči su joj od silnih suza nabrekle. Evo me natrag, gdje ostadoh, naime kod večernje funkcije u subotu veliku obavljene.

Točno u 7 satih na večer odpoče ova prekrasna funkcija, koju je predvodio preč. otac fra. Guido a Cortona, čuvar sv. zemlje. Bazilika od množtva uljenica, što malih što velikih, pa i svieća, sjala je kao u pol dana, ter vrlo ugodan pogled svakom pružala. Što hodočastnika, što mjestnog i okolištnog pučanstva, mislim da je bilo preko 5000, a i više bi bilo, da to prostor ove basilike inače dosta ogromne dopušta, jerbo grčka crkva, Kalvarija, razne kapelice, Grob Spasitelja, vrlo mnogo prostora zauzimaju i tako je mnogo bogoljubnih duša moralo pred bazilikom stajati na trgu presl. Groba, koji je dosta širok i dug, možda triput je manji, nego onaj u Rimu pred Vatikanom.

U ovoj funkciji propoviedano je u 7 jezika i to ovim redom: 1-u propovied u talijanskom jeziku reče glasoviti propovjednik talijanski o. Lucijan, koji je sad tajnik čuvarov i to na sv. mjestu, gdje se Spas. Isus prviput ukaza iza svog slavnog uskrsnuća svojoj ljubeznoj majki B. Dj. Mariji; 2-a propovied bi rečena na sv. mjestu, gdje su odjeću Spasitelja vojnici razdielili, i to u Grčkom jeziku; 3-a u kapelici od poruganja zvanoj; jer je ovdje jedan komad stupića iz dvora Pilatova, na koj su Spasitelja poslje bičevanja stavili zlobnici i trnovom krunom okrunili, ter davši mu trstiku u ruku i oči mu svezavši, tukli ga govoreć: „prorokuj Krste, tko te udri!“ itd. itd. Ovdje bi rečena propovied u poljskom jeziku. Ova kapela spada na Grke. Spomenuta pako od razdieljenja haljina pripada Armenom; 4-a propovied bi rečena na sv. Gori Kalvariji i to na sv. mjestu, gdje Spasitelja na križ razapeše, i to njemački; 5-a propovied bi rečena takodjer na Kalvariji, i to na presv. mjestu, gdje Spasitelj na križu visaše, u francezkom jeziku. Prvo mjesto sveto jest katoličko, a drugo je u rukuh Grčkih; 6-a propovied bi rečena, na sv. mjestu, gdje Josip ab Arimathea i Nokodem Spasitelja pomazaše dragom mastju, i to arabski. Ovo mjesto jest pod Kalvarijom, i ovo je prvo mjesto od ostalih sv. mjesta bazilike koje se nalazi pred glavnimi i jedinimi vrati bazilike. Treba znati, da Isus nije bio pomazan na onom kamenu, koji se sada vidi, nego na mjestu kamenom onim pokrivenom. U vrieme sv. Jelene, majke Konstantina velikog, rečeno mjesto sveto, bilo je pokriveno mozaikom, a kasnije pločom od mramora od sinova sv. Franje Seraf., koju ploču Grci kad 1808. zapališe baziliku, odstranili su i stavili sadanju crvenkastu, uresiv ju na okolo svojimi pismeni, za znak, da su oni vlastnici one ploče, a po tom i samog sv. mjesta. Napokon 7-a propovied u španjolskom jeziku bi rečena pred presl. Grobom Spasitelja. Presl. Grob jest na sried kupule, koja u okolo ima osamnaest velikih stupova od kojih svaki je po 7 pedalja i pol širok. Stupovi su od prostog kamena i prosto sasvim izradjeni. Ovi stupovi uzdržavaju tri galerije. Najgornja i ponajkrasnija jest grčka, koja na 20 ovelikih ložah ima 100 uljenica pozlaćenih. Srednja galerija jest naša i Armenska. Ova galerija ima 17 loža, od kojih 6 jih je Armenskih, ostalih pako jedanaest jesu naše. Svaka loža ove galerije ima po tri uljenice. Dolnja i najniža galerija, a po tom i najprostija ima 14 samo loža. I na ovih ložah jesu po tri uljenice. Od ovih loža Grci imaju 5, na dvie razne strane; 2 su Armenske, a jedna naša. Tri pako Koptijske, ostale 3 dotično 6 nisu lože, nego samo prostor otvoren na dvije strane. Na jednoj naime strani, koja služi za put, vodeći od ploče pomazanja ka Grobu Spasitelja; na drugoj pako vodećoj na sv. mjesto, gdje se je Spasitelj Mariji Mandaleni ukazao iza svoga uskrsnuća. Lože najdolnje galerije Grčke, Armenske i Koptijske spadaju već na unutrašnjicu njihovih samostana. Gdje je pako naša najdoljnja loža, jest soba jedna sa tri postelje za hodočastnice, koje žele svoju bogoljubnost u Basiliki i u noćno vrieme provoditi, pošto poleg pravila našeg reda, ženskadiji u naš samostan unići zabranjeno je. Na sried ove velike kupule jest Grob Spasitelja. Kapelica ova jest duga za 13 stopa. U širini kapelica presl. Groba ima 8 koračaja i sva je od kamena. Lice spolašnje ima crvenkasto kamenje, unutrašnjica pako uresena je liepo izradjenim mramorom. Unutrašnjica je razdieljena na dva prostora. Prva prostorija, u koju se ulazi, čim se stupi u ovu kapelicu, u duljini ima 5 koračaja i isto toliko u širini. U ovu prostoriju ulazi se na vratašca, do 9 pedalja visoka. U sredini ovog prostora jest stupić, u čijoj gornjoj sredini jest jedan za pedalj i po poširok komad onog kamena, koga židovi na vrata Groba Spasitelja navališe, onda kad je Isus po ljudskoj naravi mrtav ležao u grobu. U ovom istom prostoru gori svedjer 15 uljenica: pet naših, pet Armenskih a 5 Grčkih. Iz ove pro-

storije kroz vratašca 7 pedalja visoka ulazi se u drugu prostoriju, u kojoj je presl. Grob Spasitelja, koja ima u duljini upravo toliko, koliko i grob Spasitelja. Presl. pako grob dug je $7^1/_2$, a širok 4 pedlja, a visok $3^1/_2$ pedlja, a sav je od bielog mramora. Od Groba do protivne si stiene, prostor zauzima 4 pedlja. U ovoj prostoriji povrh Groba Isus. gore svedjer 43 uljenice, od kojih 13 je naših, 13 Armenskih a 13 Grčkih i četiri Koptske. Od sdvoranjih vratašca do Grčke crkve koja vis à vis stoji napram kapelici presl. Groba, jest 14 koračaja. Ova crkva prije 1808. bila je naš kor pred grobom Gospodnjim, i spomenute godine otet nam je i u crkvu obraćen Grčku. Odmah pred vrati ove crkve, vise dva reda ogromnih i prekrasnih naših od srebra i zlata samog napravljenih uljenica brojem jih 13, koje se zapaljuju u nedjelje i svetkovine zapovjedne. Kapelica sadašnja presl. Groba 1808. uzdignuta je po Grcih. Spomenute naime godine, Grci da se dočepaju i na njeki način prisvoje presl. Grob i Kalvariju, mùče zapalili su prijašnju kapelicu presl. Groba, Kalvariju itd. ter tako učiniv toliku pogrdu sv. mjestu, silni i strahoviti požar u bazilici ovoj uzrokovali su. Pošto naši bili su siromašni, Grci su se odmah latili posla, ter sadanju kapelicu presl. Groba ozidali, izkitiv ju okolo svojimi pismeni. Na ovaj način su si — neštedeć novaca za mito, za kojim je turska vlada kao gladan za kruhom, pohlepna — prisvojili: a) kapelicu presl. Groba, i b) presveto mjesto na Kalvariji, gdje Isus visaše na križu. Ovo zadnje presv. mjesto sasvim je pod vlašću Grka tako, da katolički svećenik ovdje sada ne može sv. misu govoriti. Naprotiv mjesta, gdje je Spasitelj na križ prikivan i gdje je B. D. M. pod križem stajala, jesu opet sasvim pod našom vlašću. U Grobu Spasitelja mi imamo pravo svako jutro u označeno vrieme 2 tihe i jednu pjevanu misu sv. reći. Sredinu frontispicija kapelice presl. groba kitimo mi, desnu stranu Armeni, a lievu Grci. Na hiljade ovdje gori što malih što velikih uljenica, što opet svieća. Stakleni sudići uljenica jesu razne boje, koje za to, kad se sve zapale kao pri osobitih svetkovinah i ulazih patriarka, vrlo krasan pogled osobito u noći pružaju.

Evo me opet kod daljnjega opisa večernje funkcije velike subote. Po svršetku francezke prodike in loco erectionis sanctissimæ crucis Christi Domini, prvi propovjednik — talianac naime — stavi križ s propelom na isto mjesto presv. gdje je križ Spasitelja bio usadjen. Zatim stupiše dva misnika, predstavljajuća Josipa od Arimateje i Nikodema, ter polahko bogoljubno i najvećom opreznošću skidoše trnovu krunu sa propela, po tom klješći i čekićićem polako odkovaše ruke i noge propelu, i za tim ga postaviše na bielo platno i ovako vrlo živahno predstaviše depositionem Christi de cruce. Sada propelo u bielo platno postavljeno, četiri propoviednika, koji su već propoviedi svršili, naime grčki, poljski, njemački i francezki, držeći platno za četiri kraja, snesoše s Kalvarije ad petram unctionis, ter poslije kako razviše platno po ploči od pomazanja i propelo na sredinu ploče postaviše pristupi preč. o. čuvar sv. zemlje u plašt obučen, i propelo dragom mastju pomaza, i tako živo predstavi pravo pomazanje Spasitelja Isusa. Funkcija ova, kako se već iz rečena, vidi, jest vrlo zanimiva i na gledaoce djelujuća. Ovako svršila je ova prekrasna funkcija.

Oko $11^1/_2$ satih noći — u oči uzkrsa — preč. ot. čuvar sv. zemlje odpoče matutinum solemne, pred presl. grobom Spasitelja, pošto Rusi dovršiše liturgiju cvjetne svoje nedjelje. Na uskrs u pet satih izjutra, patriarka odpoče sv. misu svetčanu pred presl. Grobom. Zato u pet satih, jer je i cvjetna nedjelja Grka, Armena, Abissinaca i Kopta. Poslje mise bi svetčani obhod oko kapele presl. Groba u kom pjevala su se četiri evangjelja ob uskrsnuću Spasitelja, i to od četiri misnika četirijuh kraljestva. Prvo evangjelje s boka kapelice odpjeva talianac; drugo sprotivne strane kapelice, izpjeva francez; treće na sv. mjestu od pomazanja odpjeva austrianac; napokon četvrto pred Grobom Spasitelja, izpjeva španjolac. U subotu veliku posljepodne, bio je svetčani ulaz u baziliku patriarke Armenskog.

Prvi dan uskrsa po podne, obično ide se u Emmaus od Jerusolima za 3 sata udaljen, da se uzdrži uspomena putovanja dvaju učenika, koji isti dan, kad Spasitelj uskrsnu, putovahu u spomenuto mjesto. Ja živo željah ovo putovanje učiniti tim više što mi je prvo; nut okolnosti bješe jače od moje želje. Kiša, koja kroz svu sv. nedjelju skoro neprekidno zemlju natapaše, osobito padaše prvi dan Uskrsa. S jedne dakle strane vrlo ružni i krševiti put, koji vodi iz sv. grada u Emmaus; s druge strane veliko blato, a s treće strane padanje kiše prepriečiše koli mene tako i druge. I ovako nemogoh si toploj želji udovoljiti.

(Dalje će sliediti.)

## Dopis.

U Bjelovaru 14. lipnja 1881. (*Blagoslov već blagoslovljena barjaka dobr. vatr. družtva u grč. ist. crkvi.*) (Konac.) Čudim se i opet i opet se čudim, da ste vi, veleč. gospodine — svećenik, koji je izučio svoju bogosloviju, a kano narodni zastupnik znade i poštuje zakon državni — mogli što takova učiniti. Što biste vi rekli, moj gospodine, da mi stanemo najednoć zahtievati, da se činovnika Strainića (grč. ist. vjere) žensko diete (rodj. 2. svibnja, a kršćeno 10. svibnja t. g. kod vas) komu je majka katolikinja i s toga i po sklopljenom ugovoru (koga tuj ni netrebamo) i po državnom zakonu, valjanom u Hrvatskoj imade se krstiti u katoličkoj crkvi — da mi, velim, najedared stanemo zahtievati, da se isto diete imade kod nas po drugi put krstiti (stvar je već prijavljena višoj oblasti)? Vi biste se jamačno tomu zahtjevu nasmijali i možda još štogodj dometnuli. Nu uvjeravam vas, da niti jedan katol. svećenik nikada neće šta tako zahtievati, jer znade, što je krst, što blagoslov, što vriedi, što nevriedi. Ako dakle mi poštujemo vaše, a zašto nieste i vi poštivali naš blagoslov, ter odrešito odbili zahtiev vatr. družtva, da mu barjak po drugi put blagoslovite? — dakako ako je družtvo to od vas tražilo.

Jeste-li i vi u toj stvari postupali toli korektno, kano moj župnik, koji je vatr. družtvo sa svojim zahtjevom uputio na ordinarijat — pa što je isti odredio, toga se i strogo držao? Jeli i vam vaš preosvešt. ordinarijat takodjer udielio dozvolu, da smijete već blagoslovljen barjak po drugi put blagosloviti? To sam upravo željan znati, prem već unapred nemogu vjerovati, da bi vaš ordinarijat mogao što takova dozvoliti.

Vi gospodine, jamačno znadete i znali ste, da smo mi na 4. listopada 1880. svetčano blagoslovili novosagradjenu sgradu gimnazijsku. A kako vam nije na um palo da i vi dodjete kano i mi s asistencijom ter za nami blagoslovite istu sgradu a imade u njoj više djaka vaše vjere nego-li u vat. druž. vatrogasaca? — Da sam znao, da biste bili voljni takova šta učiniti jamačno bih vas bio i sam na to upozorio.

Ali ću vam još nešta prišaptnuti. — Vi ste svećenik — predstojnik župe — dužnost vam je dakle i to sveta dužnost, da izkorenjujete svako bezvjerje, a u srdca vjernika svojih sijete čvrstu i čistu vjeru. Pa mislite-li vi, gospodine dragi, da ste tim činom vjeru u hrišćanih ili katolicih učvrstili? Ljuto se varate. — Vrlo mnogi čovjek na taj vaš čin reći će: — sve je to humbug — švindel — niti kat. blagoslov šta vriedi, niti grč. ist. Ja sam već bio toli sretan i čuo sam takove izjave, a nadam se, da ćete i vi, ako već nieste, biti jamačno iste sreće dobre. A kamo to vodi? U kruti indiferentisam, a taj vam je rodjeni brat (ali stariji) bezvjerju. A ako budemo mi svećenici mjesto vjere čvrste sijali bezvjerje, — gospodine dragi — promašismo zadaću od Hrista nam danu, a propade osobito u gradjanstvu i ono malo vjere, što je još imade.

Tako ste htjeli valjda nas poniziti i nam naškoditi, nu istinu vam velju, ponizili ste, i naškodili najviše sami sebi i svojoj stvari. Izigrali ste sami sebe pred svakim misaonim čovjekom. Na 6. lipnja rekoste, da nećete, da nesmijete niti pjevane službe odslužiti vatrogascem — a 6 dana kasnije na 12. i. m. već vam je dapače skroz prosto i slobodno već blagoslovljeni barjak po drugi put blagosloviti. Zar se kod vas toli brzo mienjaju crkveni propisi i „rubrike“? ili je možda najednoć dunuo drugi vjetar, a k vam na krila doprhala, Bog zna, od kuda dozvola k tomu? — —

Prvo nego se razstanemo, još nešto.

Vi ste izučili bogosloviju, a učio sam ju i ja. Vašim činom porodilo se je vrlo zanimivo i za svakoga theologa znamenito pitanje theoložko. Evo ga.

Vatr. barjak bjelovarski nosi dva blagoslova. Prvi je katolički, a osam dana kasnije dopade ga i grč. ist. Pitam vas sada i molim, da mi izvolite odgovoriti, koji od ova dva blagoslova vriedi — da-li vaš ili naš; ili niti jedan ili napokon obadva? — Željno izgledam odgovor, da vidim, hoćemo-li se bar u tom složiti.

Ali i nehotice, dok to pišem, pada mi eto na um i drugo theoložko-juridičko pitanje.

— Bi-li imali i Židovi pravo tražiti, da i oni blagoslove vat. barjak? Ta u družtvu jih neće biti baš puno manje nego-li i grč. ist. Bi-li jim se to smjelo dopustiti? Nu čim dograde svoju bogomolnicu, kako čujem, oni će to i zbilja tražiti, a vatr. nadzapovjedničtvo, ljubeći u svem podpunu ravnopravnost, jamačno će jim i dopustiti. A izmedju tri blagoslova koji će tada vriediti?

Zaisto liepe-li je sreće taj barjak vat. druž. bjelov. Isti carski barjaci u vojsci mogu mu zavidjati; jer oni nose tek jedan katol. blagoslov — a taj će do mala nositi tri.

* * *

Svatko će jamačno, pročitav ta dva dopisa, sam sebe upitati, a što je povodom, da se je u Bjelovaru gradu moglo što takova dogoditi? Ja ću tuj navesti i obrazložiti svoje mnienje, a unapred sam pripravan pokoriti se i protivnomu mnienju, dakako podkriepljenu jakimi i temeljitimi razlozi.

Ponajprije mislim, da je tomu krivo preveliko popuštanje od neko doba u mješovitih ženitbah. Po zakonih crkvenih traži se posebna dozvola i velika je milost, ako inovjerac može uzeti katolikinju i obratno — a vjenčanje imado biti u našoj crkvi i sva djeca katolici. Pokojni župnik Petek strogo se je toga držao i ni za vlas popuštao. Nu kašnje stalo se je u tom popuštati, a mi danas žanjemo plod. Da samo nešto navedem. Grč. ist. djevojka htjela je poći za katol. mladenca i došla k nam, pa čujte, što je zahtjevala: da sva djeca budu grč. ist. vjere, vjenčanje u grč. ist. crkvi, dapače i najbolje će, reče, biti ako i mladenac budne grč. istočnjakom.

Ka katol. krstu pripuštaju se proti odredbam crk. kumovi grč. ist. vjere. Običajem — ali ne predugim — to se je uvuklo.

Nadalje kad umre katolik imućniji, da bude svetčanije, daje zvoniti i u grč. ist. crkvi i obratno.

Na veliku subotu i tielovo katol. za vrieme procesije zvone i zvona u grč. ist. crkvi, a na uzvrat zvone katolici grč. istočnoj na njihovo Bogojavljanje i dan sv. Trojice.

Takova što nisam doista nigdje čuo, niti doživio, do-li jedino u Bjelovaru. Divna je to sloga — ali eto čim rodi. A po rodu po samih riečih Spasitelja božanskoga, pozna se i drvo.

Sve to, što sam nabrojio krivo je po mom dubokom osvjedočenju, da katolici gdjekada (moram priznati — dobri katolici) daruju svieće u grč. ist. crkvu, pribivaju kad što službi itd. — jer da je to, vele, sve jedno.

Ja scienim i molim preč. ordinarijat — jer je to običaj stariji, koji se inače teže dokida — neka stvar rieši brevi manu, zabraniv naprosto zvonenje itd. Tako će, scienim, tomu se najbolje doskočiti i zapriečiti, da se u buduće nedogodi što slična 12. lipnja.

Hvaleć čitaocem na uztrpljivosti, a Vam veleuč. g. uredniče na prostoru u Vašem cienjenom listu, obećajem i u buduće svedjer se javiti, ter braniti svetu stvar katoličku i jesam Vaš štovalac

Vjekoslav Homotarić,
bjelovarski kapelan.

---

## Viestnik.

Zagreb. Povodom sadašnjega slavja u slavenskom svietu iznose se opet stare misli, koje su žaliboże njekako uspavane bile. U Českoj se zamislilo, da se osnuju „pjevačka družtva Cirilska“, kojim bi svrha bila, da se unapriedi crkveno pjevanje i da se moli za sjedinjenje razkolnih Slavena s Rimom. U Sloveniji se življe govori o staroj već Slomšekovoj bratovštini sv. Cirila i Metoda, kojoj je takodjer ista glavna svrha. Kod nas, gdje je ponajveća potreba ovakve bratovštine žaliboże se malo za nju znade, barem u životu crkvenom. Preuzvišeni gospodin biskup Jos. Jur. Strossmayer učinio je u svojoj stolnoj crkvi mnogo za tu svrhu. Da se i po našoj nadbiskupiji pokrene ovo pitanje sjećamo i opet, na što sjetismo prošle godine u 50. broju Katoličkoga Lista. Neka kuratno naše svećenstvo zaprosi prečastni ordinarijat, da mu bude slobodno tu bratovštinu uvesti. Posao taj neka preuzmu gg. podarcidjakoni, upitav prije braću sukotarane svoje, jesu-li svi, il bar njeki voljni bratovštinu tu uvesti. U gori spomenutom broju našega lista točno su označene dužnosti i oprosti s tom bratovštinom skopčani. Ne uzmimo to s lahke ruke. Tko nas ne zna, što vriedi molitva, što sve ona polučiti ne može! A kad se tolika srdca u jednoj želji slože, dobrota će nam Božja udieliti radost, da zagrlimo braću, koja se od nas toliko tudje.

— U pameti občinstva Zagrebskoga neizbrisiva će ostati uspomena na 5. srpanj 1881. Milost sv. otca pape Leona XIII. podala mu je užitak duševni takav, za kakvim se kod nas uzdiše u svakoj svetčanijoj sgodi — al se svaki put ne podaje. Pak baš zato i jest bio toli veličanstven prizor u crkvi sv. Marije na blagdan svetih naših apostola Cirila i Metoda. I da to obćenito veselje ničim pomućeno ne bude revni poslenici oko tornja prvostolne crkve tako udesiše djelovanje svoje, da se je isti dan oglasit moglo veliko zvono, koga već osam mjeseci čuti ne mogosmo. Sve u svem: i to što spomenusmo, i trobojnicami nakićen grad, pripremilo je srdca vjernika, ter tronuti već stupiše u crkvu, koju dubkom napuniše. Tu se zanosu postavi kruna. Rječitim govorom preč. gosp. dra. Kržana odpoče svetčanost. Od žrtvenika oglasi se milozvučni poj staroslavenski, a s kora odazva se skladno, dostojno, sgodi i mjestu Božjemu posve dolikujuća starodavna hrvatska misa. Krasan u istinu prizor. Bio taj dan korak u duševnom napredku glavnoga grada našega, a po tom i naroda cieloga. Svetčanosti prisustvovao je preuzvišeni gospodin Ivan Mažuranić, presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić i mnogo prečast. gg. kanonika i ostaloga svećenstva, načelnik grada sa zastupstvom, predsjednik sabora s mnogo narodnih zastupnika, rektor sveučilišta s prof. sborovi, i množina vjernika svih slovjeva. Po dovršenoj svetčanosti prisutni ovdje članovi izvršujućega odbora javiše uzoritomu gospodinu kardinalu Jacobiniju sjajan uspjeh, oduševlenje pučanstva i osjećaje mu sinovlje odanosti i nepokolebive vjernosti prema sv. stolici. To isto javiše u Beč i Prag. Osim ove poslaše u Rim isti dan brzojavke uzoritomu državnomu tajniku rektor sveučilištni, ravnatelj nadbisk. sjemeništa, načelnik grada, uredničtvo našega lista, koje je prosilo blagoslov listu, svim njegovim dobročiniteljem i štiocem, te je jučer na večer dobilo ovaj odgovor: *„Filialis obsequii sensus votaque vestro telegrammate pandita beatissimus pater libenter excipiens petitam apostolicam benedictionem peramanter impertit. L. Card. Jacobini.“* Tako proslavi ovu svetčanost glavni grad naš dostojno, kaošto nas isti dan dostojno zastupaše naši hodočastnici u Rimu. Za taj uspjeh neka je ovdje javna hvala svim, koji k tomu što doprinješe. Izvršujući odbor posla pismenu zahvalnicu preč. gg. kanonikom Nikoli Horvatu i dru. Kržanu, skladateljem Fr. Š. Kuhaču-Kochu i Iv. pl. Zajcu, ravnatelju Kola Gjuri Eisenhutu, pjesniku Eugenu Tomiću. Neka njim i svim ostalim naplati trud Bog Gospodin po zagovoru naših svetaca Cirila i Metoda.

— Ovih dana posjetio je iz Beča g. arhitekt Schmidt graditelja naše stolne crkve. Tom sgodom pregledavao je radnje na stolnoj crkvi, te izjavio graditelju g. Bolè-u svoje osobito priznanje u izvadjanju osnove o restauraciji katedralke. Pregledavajuć u crkvi štetu nanešenu

potresom primjeti, da se imadu svakako srušiti četiri pila i to po dva s desna i s lieva pred sanktuarijem. Razlog je taj, što je kamen pilova vrlo loš. Osim toga razvidio je g. arhitekt crkvu sv. Marka, gdje je izrazio svoje sažaljenje, da je potres prepriečio mnogo toga, što bi danas već gotovo bilo. Kurije velečastnoga sbora prebendara u Novoj vesi sviklo su umjetniku osobito. — Na stolnoj crkvi, kako već javismo, je stalak drvenoga tornjića gotov. On će se izzidati opekom i željeznimi sponami spojiti sa nutarnjim zidom. Sada se popravljaju niži spratovi, koji su vrlo nastradali s iztočne i sjeverne strane. U oči svetkovina sv. Cirila i Metodija zazvonila su tri zvona na pozdrav angjeoski, a na dan same svetkovine oglasi se i veliko zvono u nedovršenom još drvenom tornjiću na veliko veselje svekolikoga občinstva u gradu Zagrebu. Jednako napreduju radnje na nadbiskupskom sjemeništu. Temelj onoga diela, koj se ima dovršiti za ovu godinu, je malo ne gotov. Kako radnici marljivo rade, sva je nada, da će nadbiskupija još ove godine viditi onaj dio sjemeništa, koj će zapremati prostor počam od kanonika-čuvara sve do negdanje kanoničke kurije kraj katedralke. Dao Bog, da mar našega uviek darežljivoga svećenstva u tom velikom i uzvišenom poslu kao i uztrpljivost sjemeništnoga poglavara nesustane! — U pripomoć za tu gradnju darovaše na dalje p. n. gg. Mijo Mikić, podj. i žup. 10 fr., Fr. Vojaković, vicerektor 50 fr., dr. Jagatić 20 fr. (2. rok). Preuzeše sv. misa: Stj. Valdec 20, Gj. Pavešić 25, K. Pavčec 20, dr. Jagatić 10.

— Primili smo iz Rima ovaj hodočastni red, kako su slavenski hodočastnici obilazili Rimom. U sriedu 29. lipnja, u 7 sati jutrom: *I. i II. oddiel*: Posjet crkve sv. Petra za proštenje; sv. misa; posjet podzemne crkve; valja ostati na velikoj misi. — U 4 sata poslije podne: I. Oddjel. S. Maria in Trastevere; s. Petar in Montorio; sv. Cecilia; sv. Bartolomej; večernja pobožnost u sv. Klaudija. — II. Oddjel. Ara Coeli; mamertinska tamnica; forum; colosseum; s. Petar u okovih; s. Stanislav Kostka; Fontana Trevi; večernja pobožnost u sv. Klaudija. — U četvrtak, 30. lipnja, u 7 sati jutrom: I. Oddjel. Sv. misa u crkvi sv. Ivana lateranskoga; prvi i drugi posjet te crkve za proštenje; Krstionica; Svete Stube; sv. Križ. — II. Oddjel, u 8 sati jutrom: Sikstova Kapela, stanze, galerija slika, egipatski i hetruski muzej. U 4 sata po podne: S. Maria in Cosmedin, hram Vestin, crkva sv. Pavla. — U petak, 1. srpnja, u 7 sati jutrom: I. Oddjel. Sv. misa u s. Maria Maggiore; prvi i drugi posjet te crkve za proštenje; razvid sv. zibke; s. Pudencijana; sv. Prakseda; sv. Stanislav Kostka; Fontana Trevi; XII. Apostola; crkva *del Gesù*. — II. Oddjel. Prvi i drugi posjet s. Maria Maggiore za proštenje; razvid sv. zibke; prvi i drugi posjet u sv. Ivana lateranskoga; Kršćanski muzej; Krstionica. Poslije podne: I. i II. oddjel: Izpovjed; posjet presv. svetotajstva; kupovanje medaljica i čisala (brojanica). — U subotu, 2. srpnja, u 7 satí jutrom. I. Oddjel. Sv. misa, i občenita pričest u sv. Petra; razvid sv. moćí i groba Pija IX., ručak (zajutrak); kupovanje medaljica. — II. Oddjel. Isto tako kako i I. oddjel s dodatkom, da poslie ručka valja u Vatikanske muzeje, i u Knjižnicu. U subotu, 2. srpnja u 4 ure po podne: I. Oddjel. S. Maria in Aracoeli; mamertinska tamnica; forum; colosseum; sv. Petar u okovih. — II. Oddjel: S. Maria trans Tiberim; S. Pietro in Montorio; sv. Cecilia; sv. Bartolomej. — U nedjelju, 3. srpnja, u 8 satí jutrom: Velika misa po grčko-slovensku i propovjed po rusku u crkvi sv. Klementa. — U 6 sati poslije podne: Isto tote propovjed po poljsku, i večernja. U ponedjeljak, 4. srpnja, u 8 satí jutrom: Velika misa po bugarsku; i propovjed po slovačku u crkvi sv. Klementa. — U 6 sati poslie ponne: Isto tuj propovjed po česku, i večernja. U utorak, 5. srpnja, u 8 satí jutrom. Velika misa po latinsku, i propovjed po hrvatsku. O podne: Audiencija u sv. otca. — U 5 sati i pol poslie podne: U crkvi sv. Klementa propovjed po talijansku, i večernja, a zatim će jedan izmedju kardinala odpjevati *Tebe Boga hvalimo*, i dati blagoslov sa svetotajstvom. U sriedu, 6. srpnja, u 7 satí jutrom: u crkvi sv. Klementa biti će velika misa u rimsko-slovinskom obredu; pjevati će ju preuzv. bisk. Strosmayer uz pripomoć slovinskoga kapitula sv. Jeronima.

*Rim.* Slavenski hodočastnici bude pozornost rimskoga pučanstva, pak probudiše i pozornost vladajućih krugova. Ne mili se ovim gledati, gdje hodočastnici nose na prsih narodne svoje barjačiće. Ali uz sve to ide im dobro, kako razabiru štioci iz naših dopisa. U rimskih novinah čitamo, da su zaredale po programu njim na čast zabave večernje u palači Altieri, a u prostorijah kardinala Borromea. Na prvoj se našlo preko 500 hodočastnika najodličnijih. U krasno nakićenoj dvorani izvjesilo i uresilo sliku sv. otca Leona XIII. Drugi dan ponovio se muzikalni dio zabave, a prisutni bili su najniži članovi hodočašća. Na prvoj strani programa otisnut je bio ovaj latinski napis:

*Kal. Juliis MDCCCLXXXI.*

*Salvete. o. peregrini — sacrum. solum. recipiens. laete — repetentes. lares — dicite. nepotibus. vaticanum — quo. metuendus. Leo — fidentius. constrictis. clavibus — hostes. fulminat. victor. explicat — vexillum. triumphi — micans. igneis. notis — ne. lacessas. ad pugnam. Leonem — omne. urbe. novum — haud. germanorum. cineres — queis. tactis — opes. animumque. duxistis — uti — fides. validior. spes. firmior. amor fortior. — unum. oro — perpetuo. memores tanto. honore — Cyrillum. et. Methodium — pastores. vestros. adaugentis Eduardi. Borromei Cardinalis. Illyricis Mnemosynon.*

## Petrov novčić.

Dr. J. Žerjavić 10 for. u srebru, J. Brežnjak 2 f., Obitelj N. na Bistrici 5 for., Marta Antunović 1 for., J. Cipriš 1 f. 25 nč. J. Šafran 3 škude, T. Grünzweig 50 nč. S. Hrupelj 25 nč., požežko nadb. sirotište 1 fr. 60 nč., Ivan Matijević nadst. 1 dukat u zlatu, viša djevojačka učiona pož. 4 f. 51 nč., pučka dječ. učiona pož. 2 f. 50 n.

☞ **Ovomu broju priloženo je ½ arka.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

## Koji pravi praktični položaj imaju zauzeti katolici prema novovjekim sloboštinam?

(Konac.)

Ali nam se veli, ta kazna izobćenja namienjena nam nije drugo van mjera, da se družtvo štiti. Pošto bo uvjerenje, bilo ono već iskreno ili ne, nalaže nam dužnost baciti se proti svim sloboštinam novoviekog družtva, dosljedno dužno je i družtvo se braniti proti svim našim nasrtajem, i to tim, da nam slobodu otme.

Dosta smo već rekli, da dokažem, koliko vriedi taj čudnovat dokaz. Sad barem znademo, gdje su pravi prijatelji družtvene i posebne slobode, da-li medju učenici Isusovimi, ili Rousseauovimi. Ali što se tiče upravo vjerske slobode, čim nam se može dokazati, da ju tražimo uništiti u onih predjelih, u koje bje jur od prije uvedena, i sad radi različitosti vjerskih mnienja postade nuždnom? Dà kako, da se tuj prizivaju na tužbe, što ih je digao papa proti krivim vjeram, kojimi je rimski puk dolazio u pogibelj, da neizgubi svoju pravu. Nu tko tuj neopazi bitne razlike obstojeće izmedju krajeva, gdje jedinstvo u vjeri vlada, i izmedju zemalja, gdje toga neima? Mi scienimo, da je zločin rušiti jedinstvo, gdje obstoji; a ovaj zločin biva u Rimu tim veći, čim su, prvo, gadna bila sredstva rabljena po hereticih, i drugo, što se je za tim išlo, ne da katolici postanu čestiti protestanti, nego da se izvrgnu u odmetničke nevjernike. Takav položaj stvari nije jednak onomu u Francezkoj. Ovdje su već od davna sve bludnje postigle gradjansko pravo. Danas se pako radi upravo o Francezkoj, i tuj nas tuže, da se urotismo proti vjerskoj slobodi. Pitam sad, u čem stoji ta urota? Što misle, kojim oružjem, kojimi sredstvi, kanimo ugnjaviti slobodu? Zar težimo tamo, da opremimo predsjednika republike, i njegvo ministarstvo istom onakvom svevlasti, kakovu je nekad imao mletački dužda? Ili je osnovana bojazan, kojom se plaše, da želimo vladara, koji bi nam dozvolio drugu Bartolomejsku noć prirediti. Medj tim prosto im bilo držati nas za onako zlobne; ali barem tu nam čast neka neuzkrate. da nas nesmatraju kako ljude lišene zdravog ljudskog razuma, a morao bi čovjek biti bezuman, kad bi hotio dopustiti, da se u družtvu dade uspostaviti kršćanski red na drugi koji način, nego slobodnom i jednodušnom voljom samoga družtva.

Ali naši protivnici neće podnipošto priznati toga, kad govore o naših vjerskih zasadah, te onda miešaju theoriju s praksom. I neka ih tko sluša, što govore, pomislio bi, da smieramo silom narinuti razkršćanskomu družtvu kršćanski red, u kom upoznajemo jedini pravi uzor, kakovo treba da bude družtvo. Oni neće da pojme da se kršćanski red može uvesti jedino u kršćanskom družtvu. Dvostruko bezuman je prigovor, što nam ga predbacuju, kao da snujemo osnovu naperenu proti slobodi gdje već obstoji. Jer, prvo, istina se ni nemože, ni nesmije silom komu narivavati; i drugo, što današnji narodi stvarajući si vladu po svojoj slici i prilici ni neimaju vladavine, koja bi bila vrstna uvesti vjeru kod nekršćanah. Ovako austrijski konkordat pružajući svim razkolničkim sljedbam podpunu slobodu, nije se izvesti mogao samo zato, što je bio odviše katolički za narod imajući na čelu vlasti nekatoličke. Kako je u obće moguće, da političke vlasti uspostave vjersko jedinstvo? Ne, ne tomu se mi ne nadamo. Ako ima pobiediti vjera Isusova današnje poganstvo, kao što je njekoč pobiedila staro, to će ona ovu pobjedu pripisati slobodnoj rieči, koja istinu razsvjetljuje; pak još više uvjerenju crpljenu iz izkustva, kad će početi narodi dokazivati, da im dodijava živjeti u bludnjah.

U toj theoriji i praksi leži naša urota proti novoviekim sloboštinam, i ta bi imala služiti za povod, da se mi ovih sloboština lišimo. Po toj theoriji gojimo želju, i čeznemo za tim, da se stvari tako urede, da nam jedinstvo u vjerskom uvjerenju omogući uzpostavu onih sloboština, što ih u prevratu izgubismo; a praksom namieravamo prizvati ne na silu danas proti nam naperenu, ni na posriedovanje političke vlasti, što bi nam samo škoditi moglo, nego na slobodnu borbu i natjecanje duha s izkustvom.

Da se naši protivnici mogu proti ovoj miroljubivoj uroti braniti, ne stide se. kako sami izpoviedaju, u protuslovje padati sa svojimi načeli, te nepoznati drugoga oružja, nego ugnjetanje, izobćivanje. Tim nam u istinu veliku čast izkazuju, i na ovaj način svjedoče za nas upravo sjajno. Oni razpolažu sa svimi družtvenimi silami, njim služe tisuće tiskarskih organa; svako im je oružje valjano, da nas pobijaju; laž, kleveta, sofizmi, dà iste najpotištenije požude; najiskvarenije strasti sve im je dobro došlo, gdje vojuju proti nam. Ako izbilja vjeruju, da je u njih istina, ne bi li prvi bili, da uztraže slobodno razpravlanje istine? Ali dočim se samo na silu pozivlju, da nas uzmognu svladati, dokazuju najbolje, da priznavaju sami, te imamo pravo. Neka bi im rabilo oružje, kojim se nepravda služi, ali neka prestanu jednom dokazivati da nastoje samo zato lišiti nas slobode, što se mi rotimo proti slobodi drugih, mi smo dokazi potvrdili, da je ta obtužba već pogledom na vjersku slobodu bez svakog osnova, a pogledom na ostale političke i socijalne slobode, da je upravo bezstidna laž.

### VII.

Nedvojimo ni malo, da bi se pomirba medju novoviekim družtvom i crkvom do skora izvela, kad bi se u obće poprimilo crkveno stanovište, kako ga sad razpravismo. Tada bi se odlučili od ostalih oni, koji se još sada proti nam rote pod varavim stiegom slobodnjačtva. Ona

pako silnička sljedba, kojoj sloboda samo za krinku služi, i koja vojuje ne samo proti pravoj slobodi čovjeka, nego i proti ugledu božjemu, ona će nam da kako uvieke ostati protivnicom. Ona nepoznaje nikakovih drugih prava, nego jedino prava države; njoj je ova izvor svakoj vlasti; njezinu se interesu ima podvrći svaki drugi interes; kao što neobstoji ni na zemlji ni na nebu viša vlast nad suverenitetom njezinim, ni ikoja, koja bi mogla suziti njezinu svemogućnost, tako neima nikakve slobode, koja se nebi imala pokoriti njezinim hirom. Zar se nije ona theorija ženefskog sofiste, koju smo iza krvavog komentara dobavljenog u narodnom konventu smatrali za uviek pokopanom, opet u skorije vrieme oglasiti usudila iz narodne govornice? Dà, drzovitost bijaše odprto u oči kazati Francezkoj, onomu narodu, koji nikad nije imao snositi groznijeg silničtva do onog demokratske republike od g. 1793. tomu se je narodu tek iza jednog stoljeća nakon počinjenih onih krvnih djela smjelo u brk kazati: „da kako, da može, vlast države položena u ruke jednoga samovladaoca povući za sobom tužne posljedice, i izrodit se u silničtvo, kako se to primjeri dokazati dade: ali kako možete predusrietati s ovim nepovjerenjem, koje se spram pojedincu opravdati dade, demokratsku republiku? Ma tko je tamo gospodar, nego upravo narod? Tko tamo izdaje zakon, nego svikolici gradjani pozvani u vieće, i koji se u jednom ili drugom čovjeku utjelovljuju? Ele omjerimo sad ove hvastave rieči sa zbiljnim stanjem stvari, zamienimo onu skupnost naroda s većinom narodnog konventa stojećom u službi šačice razbojnika; podajmo ovim neomedjašenu vlast na imetak, život, i svjest gradjana, pak eto ti nam theorije prevratne slobode u podpunoj groznoj slici.

Zaista pomirba medju borioci kršćanskoga prava i slobodnjaci ove vrsti nije moguća. Mi se neodaljujemo od njih samo u tom, što drugčije razumievamo ljudska prava nego li oni, već i pogledom na božja prava crkve daleko smo od njih. Po našem osvjedočenju država nije stvorila prava budi za pojedinca, budi za obitelj, nego usuprot država obstoji, da ta prava brani, dosljedno niti joj druga prava nepripadaju, nego ona, što ju čine vrstnom, da uspješno tomu zvanju odgovara. Kako mi sudimo, to pojedinac neobstoji radi gradjanskoga družtva, već baš družtvo obstoji radi pojedinca. Družtvo si dakle nesmije prisvajati nikakve absolutne vlasti nad svojimi članovi; i mi nepriznajemo druge absolutne vlasti, nego što ju posjeduje Bog. Bog je posljednja svrha čovjeku; i pošto su po naravi svi ljudi jednaki, svi imadu jedno isto vjekovito opredieljenje, i iste vječne interese, te neima na svietu vlasti, koja bi imala pravo pak i najmanjušnijemu čovjeku ugrabiti slobodu, da upozna svoje interese, i svoj posljednji cilj polući.

To je naše uvjerenje pogledom na dostojanstvo i slobodu čovjeka. Ovaj nauk stoji izravno u oprieci prevratnoj theoriji učećoj, da je država sve, a pojedinac da nije ništa. Mi se sustegavamo izreći, da su pristaše ove theorije naši protivnici, al nikad dopustiti nećemo, da se oni u borbi proti nam iztiču kao pobornici slobode, a nas da razglasuju kao njezine dušmane. Vrieme je već, da se to dobro razumije, i da se svaki k svojoj zadaći vrati. Ako želi Francezka još jednom izkusiti, kako joj je svršetkom prošlog vieka dobro bilo, neka se iznovice preda učenikom Rousseauovim; neka povjeri njim svoju sudbinu. Možebit nije još dosta krvi iztočila, ni dosta ruševina nagomilala. Moguće, da prevrat još tu jednu pobjedu treba da konačno propadne. Medjutim ako Francezka neće da preuzme uz zadaću postati žrtvom zaklanicom, još onu prevarena ludjaka, tad neka neizgleda slobode s one strane s koje se sustavno snuje, kako da se robstvo ustroji.

Ali hvala Bogu, nepripadaju k ovoj nasilnoj stranci svi koji se čine, da služe tomu slobodnjačtvu. Ima i izvan našeg kola muževa, koji iskreno traže slobodu i pregnu uzpostaviti ju ne samo bludnji za volju nego i za volju istine. Ako se ovi muževi i razlikuju od nas u theoriji, u mnogih smo ipak načelih sporazumni snjimi, i taj sporazumak mnogo dobra uzročiti može na praktičnom polju. Radi dvostrukog neporazumljenja od nas odciepljeni, a sdruženi sa slobodnjaci iz tako zvane škole vlasti, spojit će se s nami, čim bolje prouče naš pravi nauk, i čim njihovi licumjerni saveznici odbace krinku, koja sakriva još za sad njihov ružni despotizam. pr. J. Š.

---

## Dopisi.

Rim 30. lipnja (*Put po Rimu.*) Bili smo uprav na dan sv. apoštola Petra i Pavla na večernici u majci svih crkava, najdivnijoj, veličajnoj crkvi sv. Petra apoštola. Budi hvala svevišnjemu, što nam je tu milost udielio.

Pošli smo iz našeg stana gostione gradske, pa ulicom onom, u kojoj se nahodi crkva Jerka našeg svetog. Crkva je to, kojojoj se jedva, što se čistoće tiče, vrstnice nahodi u Rimu. Sicut Te colimus, sic tu nos visita. Kad smo unišli unutra bila je večernica. Pjevalo se je liepo i skladno, nu tom sgodom izvanredno bi nas se bilo dojmilo, da su se litanije pjevale hrvatski, dakako, kad bi se to smjelo, i ako se je moglo baš u ono doba.

Ako i jest Rim naš, ko što je svih naroda, ipak mi Hrvati iz Hercegovine, sa našim odičenim biskupom na čelu, koraknusmo najprije u tu crkvu, jer je ona u katoličkom Rimu, naša crkva. —

Od crkve Jerolimske, do stolne crkve katoličanstva dalek je to put pješke, uz vrućinu, a nam u Hercegovini nenaučnim po kaldrmi hodati, činilo se još težje. Uz put uz nas sve se više svieta natiskalo. Glede nas, motre nas, dive se nami Rimljani, ti ljudi izvanredno znatiželjni, a od vajkada naučni sve narode promatrati dolazeće u Rim. Neznam, što i kako sude o nami. Nu da zlo ne sude, o tom sam uvjeren. Jer ništa, čisto ništa ne podsmiehivaju se nami. I ne imaju se čemu. Jer taj narod krasan je u narodnoj svojoj nošnji, a znade se čedno

vladati: što mora svagdje ugoditi. Tako da se svakdje čudo je li moguće: da su to nekadašnja turska raja!

Čim se više približavasmo crkvi, to sve više sabire se svieta, tisuće trče za nami. —

Kad mi u crkvu . . . ostadosmo presenećeni.

Gdje smo to, šta to mi gledjemo. Na hiljade i hiljade svieta. A crkva, crkva to sv. Petra . . . . ma za osliepit, zablenut kad se u njoj nadješ. Što da u njoj opisujem. Da li umjeće Mihael Andjela, ili piev divni kora, oli ono veličje što ga motriš . . . nebi umio reći, nit se iznaći. Kod večernice, koju je prije običavao služiti sv. otac, bilo je mislim na okupu svih kardinala. Častna su to lica, izražajna — a ma da ustanu rimski senatori Pyrrhovih i Hanibalovih vremena — mislim da bi se šnjimi namah počeli bratimiti. Da opisujem dojam i divotu tu za nas sve nezaboravnu, nebi umio baš da u čarne zviezde pero umačem.

Kad izadjosmo van, kolija za kolijama, nema im broja — ko na Petrov dan u Rimu. Neznam, što bi povećavalo tu slavu, osim kad se nebi vidjevalo lica onih, koja ne imaju mjesta u tom vječnom gradu, jer su to lica vremenita, a onaj, čiji je u Rimu namjestnik, ostaje za na vieke.

Danas u jutro odosmo u crkvu Franjevaca na kapitolu. Mi Hercegovci, zahvalni viernici upravo reda siromašnoga sv. Franje. Jer njima zahvaljujemo, što smo katolici. Ama baš liepo primio nas je gjeneral reda, vidilo mu se na licu i da zahvaljuje svevišnjemu na milosti, što gledje, gdje mu hvale Hercegovci na trudu mučeničkom njegova reda. Tu smo gledali priliku našega Gospodina čudotvornu . . . . Vidili smo i grob posliednje kraljice Bosanske. Pa kad odosmo, izadjosmo na kapitolij. Koja razlika izmedju kapitola sada pa negda. Onda senatori svietom vladajući, sad Franjevci siromašni i ponizni Bogu se moleći. Eto Rima nekadašnjeg, pa sadašnjeg.

Uz put navratismo se i našemu proslavljenomu mecenatu. Liepo nas je pozdravio. Baš mu na ljubavi, i kršćanskoj i hrvatskoj hvala. Turčin naš veli, da ga će se opominjati dok živ bude. A sad ćemo u novi hram sv. Pavla.

Hrv. hodočastnik iz Hercegovine.

Rim 2. srpnja. Na dan sv. Pavla bili smo u crkvi njemu na čast posvećenoj. I to je crkva veličajna. Ljepotu joj neznam opisivati, jer niti umijem, a i bio sam na kratko samo vrieme u njoj. Što nije nigdje u Rimu, to ima na putu u tu crkvu silne prašine: te nam je ona mnogo pokvarila užitak toga puta.

Drugi dan odosmo ja i župnik mostarski s nova u Petrov dom: da ga se iznovice nagledamo, da mu se iznovice nadivimo. Čim ga više motriš, tim mu se više diviti moraš: u jutro, u polutmini izgleda dom taj otajstveno, jer i krije divna otajstva. Obredasmo po crkvi toj velebnoj po više puti. Nu što da ju opisujem: jer se sve što je u njoj opisati nikako i nipošto neda. Treba ju viditi.

Medju inimi divnimi slikarijami udarila mi je u oči ona: koja predstavlja sv. Jerka, kako mu pružaju, njemu tumaču sv. pisma, presveto tielo, a na zadnji, vječni put. Koj je motrio naše starce, po raznih krajevih hrvatskih: taj će se zadiviti viernosti, kojom je slikar umio tog izvanrednog našeg starca pogoditi narodno. Izljubiv noge nezaboravnoj prilici sv. Petra, odosmo u Vatikan, da pregledamo Sixtinsku kapelu, pa divne Rafaelove slikarije, pa onu galeriju slika, kojim na svietu ne ima ravnih. Premda nisam nikakov sudija u tih stvarih, to ipak moj naravan osjećaj, ukus, bio je u uzhitu: zagledajuć se u neprestižive umotvore Rafaelove. Nu što svakomu od nas pada u oči, te slike su izvanredno naravne, nu mišlju idealizovane. I mogli su u Rimu narav čovječju idealizovati. Jer je sviet ovdje za čudo liep. Ostavljamo vještakom, neka opisuju divote slikarija u Rimu.

Poslije podne sastadosmo se u gostioni grada Rima, svi Jugoslaveni — gdje bi zaključeno jednu adressu, sastavljenu u Zagrebu — a u istinu divno uokvirenu u ime Hrvata i Slovenaca sv. Otcu predati. Sadržaj adresse bit će sigurno uredničtvu K. L. poznat. Izabrani su i pododbori: da se sporazumievaju, kojim i kakvim će redom svečanosti teći.

Predstavljat će sve Slovjene sv. otcu Njeg. Preuzvišenost biskup Štrossmajer. Kad to naspominjemo moramo naglasiti, da se naš neumorni zemljak gospodin Boroša izvanredno brini, glede te svečanosti. Nije šala držati sve na okupu, sve izviešćivati: na neki način skorotečom biti te slovinske u Rimu svečanosti. Bog će mu naplatiti neumoran njegov trud.

Danas u jutro odosmo u dom sv. Petra na sv. pričest, pošto se je prije ogromna većina hodočastnika izpoviedila. Tu smo prisustvovali misi rusinskoj, a za druge hodočastnike služio je Nj. Uzoritost kardinal Boromeo i dielio Slovjenom sv. pričest. Naši Hrvati iz Hercegovine prošli su kroz ostale hodočastnike do otara, ko zadnji slovinski katolici, koje je sunce slobode kršćanske ugrijalo. Siguran sam da se je mnogi vrući uzdah, mnoga žarkovita molitva podigla u nebesa, a za oslobođitelja Njihovoga sjajnoga. I dobro je da su pošli napried, jer se i mole sbilja pobožno, kako se riedko gdje sviet pobožno moli. Za sv. misse i dielenja presvete pričesti pjevali su Česi nabožne svoje pjesme. Mi za to vrieme odosmo na kupolu, te iz onih veličajnih visina promatrasmo pričestnike slovinske, njihov u srce dirajući spiev. S onih visina, a u gorostasnih prostorijah toga veličajnog doma božjega, nekako nam se pričini, da mi Slovjeni i u tom domu — viernoj slici katoličke crkve — nekako smo u malenom broju. Da, da, i jesmo. Tim više, što naše braće, po Bogu i po krvi mnoge i mnoge u tom domu sv. Petra ne ima. . . . . A ima i za njih mjesta. A kad će doći . . . dobro će biti primljena bilo kad: samo dok nije kasno.

Dok smo mi u crkvi obavljali sv. pričest, ljubili moći svetaca, dotle je naš Presvjetli biskup bio na

audienciji kod sv. otca. Koliko čujemo sv. otac podpunoma shvaća znamenitost slavenstva, i da ne misli tudjinskim, nekatoličkim uplivom nigdje išta pripustiti. Bio je od P. G. biskupa predstavljen sv. otcu i Turčin Ibraga Bakamović, starinske plemićke obitelji hercegovačke. Sv. otac primio ga je milostivno, onako milostivno, kako prima ljubeći otac zabludjela sina. Po više puti sv. je otac očinsku svoju ruku metnuo na njegovu glavu, blagoslovio njega, kuću njegovu, inoviernika. Neda se opisati milinje srca, koje se je zrcalilo na tom posvećenom licu Premilog otca svih nas . . . . Oh Otče sveti, neka se čim prije izpuni blagoslov Tvoj, kojim si blagoslovio Turčina hrvatskoga . . . A naš Ibraga izljubi i ruke i papuču sv. Otcu, te nezna izkazati zahvalnosti P. G. biskupu, što mu je tu milost od svetoga Otca izprosio.

Na slunjskih brdih. (*Moderni učitelji*). Dopis iz Brinja „moderni učitelji" nagna me, da iz knjige Justa Knechta o položaju učione, što sliedi pohrvatim: „Pitanje školsko, istom će se riešiti, kad se na naravski položaj škole vratimo.

Učiona nije družtvo, nego zavod, o njezinom autonomnom položaju, kako neki pedagozi hoćeju, nemože se govoriti. Škola jest i ostane zavisan zavod. Od čega da zavisi? To je važno pitanje, oko koga se sva prepirka školska okreće. Mnienja su toliko različita, da se sporazumak čini skorom nemogućim. Da dobijemo mjesto, gdje ćemo se sporazumieti, k istinam se nam je vratiti, koje će kao axiom čvrsto stajati, da ih nitko, s nijednoga kraja nepobije.

Školu sačinjavaju djaci i učitelji. Djaci niesu tu radi učitelja, nego su učitelji radi djaka. Čija su po tom školska djeca, njegova je škola. Čija su indi u učioni sabrana djetca?

Prevratno, pače socialističko načelo, koje si Dante, Roberspierre i Napoleon I. prisvojiše, da djetca po svemu dжžavi pripadaju, nijedan razuman, osobito kršćanin nemože si prisvojiti. Pače temeljni zakon družtvenoga poredka jest, da su djetca ponajprije roditelja, kroz njih crkve, države i zadruge. Roditelji imadu na djetcu pravo, pravo svojine, tom razlikom, da se ovdje neradi sa stvarmi, nego sa razumnimi stvorovi, te je tom razlikom i pravo svojine omedjašeno. Kroz roditelje, dade Bog djetci život, i strogu im dužnost naložio, da djetcu svoju, kao djetcu božju odgoje i k vječnom cilju privode. Za to je Bog s četvrtom zapovjedju roditeljem dao svojstvo, koje jest poluga odgojivanja, to je ugled. Bog zapovjedio djetci, da svoje roditelje, kao namjestnike božje štuju, ljube i da su im pokorna. Ujedno je Bog roditeljem u srce metnuo ljubav, bez koje se posao odgojivanja nebi stigao. Odgojivanje djeteta jest pravo i dužnost, u prvom redu roditelja.

Pravo, da roditelji svoju djetcu odgojivaju jest naravno, kojega se otresti nemogu. Želja i duša roditelja sa njihovom vjerom, njihovom ljubavlju, njihovim trsenjem, njihovom zemaljskim i duševnim dobrom neka živi u djeci. Produživanje toga jest svrha braka, i na to ima obitelj pravo, kojega se otresti nemože, niti ga komu prodati, jer je sa postankom njezinim skopčano. Zato, kad je Guizot u francezkom parlamentu o gojitbi rekao: Prvotno pravo i sva prava preticajuće jest ono obitelji, jer je naravno i vjekovječno pravo, sav mu sabor povljadjivao.

Na ovom produženju prava, temelji se pravo baštine t. j. pravo, da roditelji svoj imetak bez zapreke svojoj djetci predati, i pravo, da djetca pravo baštine mogu nastupiti. Ovo pravo baštine ne zahvaća samo posjed zemaljski, nego se proteže na duševna dobra: jezik, vjeru, ćudored, koja roditelji svojoj djetci ostaviti namrieti dužni su i opravljeni. Bude li se ovo pravo zanemarilo, uništit će se pravo zadruge i obitelji, družtveni će život oslabiti, javno i privatno pravo s temelja će se uzdrmati.

K odgojivanju pribraja se obuka, jer obuka jest stranka: sredstvo odgojivanja. Jer nemogu svi roditelji dužnosti odgojivanja, osobito što se obuke tiče zadovoljiti svaki si roditelj u kući učitelja ili pomoćnika kod odgojitbe nemože uzdržavati, sdružuje se više, istoga mnjenja obiteljih, da svoju djetcu uče i odgoje, te si najmiju obćega svim učitelja. Tako nastade učiona. Po tom je učiona po svojem razvitku i naravi pomoćni zavod roditeljnji, a učioni je svrha, da nastavlja i nadopunjuje kućnu gojitbu. Učiona mora dalje povjerenu si djetcu, suglasno sa obiteljima odgojivati i obučavati. Ako koja obitelj svoje rasteće članove učioni predade, nastane u gojitbi razdioba rada, nu oba djelača, učiona i obitelj i jedna im svrha, moradu složno raditi, inače im rad zapinja. Svaka učiona, koja se obitelji. njezinom duhu, vjeri, nadi, i njezinoj ljubavi opriečí, gubi pravo na obstanak.

Učitelj je daklje punomoćnik obiteljih, koje mu svoju djetcu pouzdanjem predadu. On je namjestnik roditelja. Njegov ugled se temelji na roditeljskom ugledu, i pravo, da kaštiguje djetcu, iz prava roditelja, koji mogu djetcu kazniti, izvire.

Što rekosmo iznaša, da je nepravo ako se roditelji izravno ili neizravno siliju, da svoju djetcu predadu učioni, koje duh se svetom osvedočenju roditelja protivi i spas dječinje duše čini dvojbenim. Takova učiona razorava obitelj, čini od djetce odtudjene člane kuće, jer im ucieplјuje misli, koje su davnim običajem kuće oprečne. Takova učiona je pogibeljan zavod, koliko se se pomisliti može, jer truje život obitelji, preuzetno razdire, što je Bog spojio, kvari i ruši, da od toga crkva, država i družtvo strada koliko i sama obitelj. Učiona koja se vjeri i ćudoredju obitelji opriečí jest obće pogibeljan zavod. I nikakova na svietu sila neima prava, da uzme od roditelja djetcu i predade ju takovoj učioni. Gradjanska i politička zadruga nije osnovana, da obitelji razrešava, i muči, nego da uzdržava brani i čuva. Gradjanska i politička oblast nesmi se neprijateljski ponašati prama obitelji, od kuda je i sama izašla, inače hrli u propast.

Biskup Dupanloup u svojoj knjizi o odgojitbi navodi rieč državnika Portolaisa odnoseće se na učionu. Evo su: Država stoji uz obitelj i neiztiskuje ju iz učiona. Biskup dodade: Rieči glasovitoga državnika kažu jasno, što glede odgojitbe biva, i što bi bivati moralo; ali pod izlikom da se obitelji priskoči, usvajati si njezino najviernije dobro, i oteti joj najsvetije pravo; pod izlikom da roditelji neimaju znanja odgojiti, njihovoga im sina oteti, njegovu si dušu osvojiti, i na nekom kalupu proti volji roditelja natezati ga: bio bi silniji atentat od toga, da vlastnikom kuće ili njive uzmu i da se na njihov trošak obradjuju, pod izlikom, da su kuće dio javnoga imutka i da nebi znali njivu dignuti, do podpune njezine vriednosti.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 29.** U Zagrebu, 14. srpnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

### SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

## LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

## EPISTOLA ENCYCLICA.

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS VNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMVNIONEM CVM APOSTOLICA SEDE HABENTES

### LEO PP. XIII.

VENERABILES FRATRES SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Diuturnum illud teterrimumque bellum, adversus divinam Ecclesiae auctoritatem susceptum, illuc, quo proclive erat, evasit; videlicet in commune periculum societatis humanae, ac nominatim civilis principatus, in quo salus publica maxime nititur. — Quod hac potissimum aetate nostra factum esse apparet. Cupiditates enim populares quamlibet imperii vim audacius hodie recusant, quam antea: et tanta est passim licentia, tam crebrae seditiones ac turbae, ut iis qui res publicas gerunt non solum denegata saepe obtemperatio, sed ne satis quidem tutum incolumitatis praesidium relictum esse videatur. Diu quidem data est opera, ut illi in contemptum atque odium venirent multitudini, conceptaeque flammis invidiae jam erumpentibus, satis exiguo intervallo summorum principum vita pluries est aut occultis insidiis aut apertis latrociniis ad internecionem expetita. Cohorruit tota nuper Europa ad potentissimi Imperatoris infandam necem: attonitisque adhuc prae sceleris magnitudine animis, non verentur perditi homines in ceteros Europae principes minas terroresque vulgo jactare.

Haec, quae sunt ante oculos, communium rerum discrimina, gravi Nos sollicitudine afficiunt, cum securitatem principum et tranquillitatem imperiorum una cum populorum salute propemodum in singulas horas periclitantem intueamur. — Atqui tamen religionis christianae divina virtus stabilitatis atque ordinis egregia firmamenta reipublicae peperit, simul ac in mores et instituta civitatum penetravit. Cujus virtutis non exiguus neque postremus fructus est aequa et sapiens in principibus et populis temperatio jurium atque officiorum. Nam in Christi Domini praeceptis atque exemplis mira vis est ad continendos tam qui parent, quam qui imperant in officio, tuendamque inter ipsos eam, quae maxime secundum naturam est, conspirationem et quasi concentum voluntatum, unde gignitur tranquillus atque omni perturbatione carens rerum publicarum cursus. — Quapropter cum regendae Ecclesiae catholicae, doctrinarum Christ custodi et interpreti, Dei beneficio praepositi simus, auctoritatis Nostrae esse judicamus, Venerabiles Fratres publice commemorare *quid a quoquam in hoc genere offici catholica veritas exigat; unde illud etiam emerget, qua via et qua ratione sit in tam formidoloso rerum statu salut publicae consulendum.*

Etsi homo arrogantia quadam et contumacia incitatus frenos imperii depellere saepe contendit, numquam tamen assequi potuit ut nemini pareret. Praeesse aliquos in omni consociatione hominum et communitate cogit ipsa necessitas; ne principio vel capite, a quo regatur, destituta societas dilabatur et finem consequi prohibeatur, cujus gratia nata et constituita est. — Verum si fieri non potuit, ut e mediis civitatibus politica potestas tolleretur, certe libuit omnes artes adhibere ad vim ejus elevandam, majestatemque minuendam: idque maxime saeculo XVI, cum infesta opinionum novitas complures infatuavit. Post illud tempus non solum ministrari sibi libertatem largius, quam par esset, multitudo contendit; sed etiam originem constitutionemque civilis hominum societatis visum est pro arbitrio confingere. Immo recentiores perplures, eorum vestigiis ingredientes qui sibi superiore saeculo philosophorum nomen inscripserunt, omnem inquiunt potestatem a populo esse; quare qui eam in civitate gerunt, ab iis non uti suam geri, sed ut a populo sibi mandatam, et hac quidem lege, ut populi ipsius voluntate, a quo mandata est, revocari possit. Ab his vero dissentiunt catholici homines, qui jus imperandi a Deo repetunt, velut a naturali necessarioque principio.

Interest autem attendere hoc loco, eos, qui reipublicae praefuturi sint, posse in quibusdam causis volun-

tate judicioque deligi multitudinis, non adversante neque repugnante doctrina catholica. Quo sane delectu designatur princeps, non conferuntur jura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur a quo sit gerendum. — Neque hic quaeritur de rerum publicarum modis: nihil enim est, cur non Ecclesiae probetur aut unius aut plurium principatus, si modo justus sit, et in communem utilitatem intentus. Quamobrem salva justitia, non prohibentur populi illud sibi genus comparare reipublicae, quod aut ipsorum ingenio, aut majorum institutis moribusque magis apte conveniat.

Ceterum ad politicum imperium quod attinet, illud a Deo proficisci recte docet Ecclesia; id enim ipsa reperit sacris Litteris et monumentis christianae vetustatis aperte testatum; neque praeterea ulla potest doctrina cogitari, quae sit magis aut rationi conveniens, aut principum et populorum saluti consentanea.

Revera humani potentatus in Deo esse fontem, libri Veteris Testamenti pluribus locis praeclare confirmant. *Per me reges regnant, . . . . . per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam*[1]). Atque alibi: *Praebete aures vos qui continetis nationes, . . . . . quoniam data est a Deo potestas vobis, et virtus ab Altissimo*[2]). Quod libro Ecclesiastici idem continetur: *In unamquamque gentem Deus praeposuit rectorem*[3]). Ista tamen, quae Deo auctore didicerant, paullatim homines ab ethnica superstitione dedocti sunt; quae sicut veras rerum species et notiones complures, ita etiam principatus germanam formam pulcritudinemque corrupit. Postmodo, ubi Evangelium christianum affulsit, veritati vanitas cessit, rursumque illud dilucere coepit, unde omnis auctoritas manat, nobilissimum divinumque principium. — Prae se ferenti atque ostentanti Praesidi romano absolvendi condemnandi potestatem, Christus Dominus *non haberes*, respondit, *potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper*[4]). Quem locum s. Augustinus explanans, *Discamus*, inquit, *quod dixit, quod et per Apostolum docuit, quia non est potestas nisi a Deo*[5]). Doctrinae enim praeceptisque Jesu Christi Apostolorum incorrupta vox resonavit tamquam imago. Ad Romanos, principum ethnicorum imperio subjectos, Pauli est excelsa et plena gravitatis sententia: *Non est potestas nisi a Deo;* ex quo tamquam ex causa illud concludit: *Princeps Dei minister est*[6]).

Ecclesiae Patres hanc ipsam, ad quam fuerant instituti, doctrinam profiteri ac propagare diligenter studuerunt. *Non tribuamus*, s. Augustinus ait, *dandi regni et imperii potestatem, nisi vero Deo*[7]). In eamdem sententiam s. Joanes Chrisostomus, *Quod principatus sint*, inquit, *et quod alii imperent, alii subjecti sint, neque omnia casu et temere ferantur . . . . divinae esse sapientiae dico*[1]). Id ipsum s. Gregorius Magnus testatus est inquiens: *Potestatem Imperatoribus ac regibus caelitus datam fatemur*[2]). Immo sancti Doctores eadem praecepta etiam naturali rationis lumine illustranda susceperunt, ut vel iis, qui rationem solam ducem sequuntur, omnino videri recta et vera debeant. — Et sane homines in civili societate vivere natura jubet, seu verius auctor naturae Deus: quod perspicue demonstrant et maxima societatis conciliatrix loquendi facultas et innatae appetitiones animi perplures, et res necessariae multae ac magni momenti, quas solitarii assequi homines non possunt, juncti et consociati cum alteris assequuntur. Nunc vero, neque existere neque intelligi societas potest, in qua non aliquis temperet singulorum voluntates ut velut unum fiat ex pluribus, easque ad commune bonum recte atque ordine impellat: voluit igitur Deus ut in civili societate essent, qui multitudini imperarent. — Atque illud etiam magnopere valet, quod ii, quorum auctoritate respublica administratur, debent cives ita posse cogere ad parendum, ut his plane peccatum sit non parere. Nemo autem hominum habet in se aut ex se, unde possit hujusmodi imperii vinculis liberam ceterorum voluntatem constringere. Unice rerum omnium procreatori et legislatori Deo ea potestas est: quam qui exercent, tamquam a Deo secum communicatam exerceant necesse est. *Unus est legislator et judex, qui potest perdere et liberare*[3]). Quod perspicitur idem in omni genere potestatis. Eam, quae in sacerdotibus est, proficisci a Deo tam est cognitum, ut ii apud omnes populos ministri et habeantur et appellentur Dei. Similiter potestas patrumfamilias expressam retinet quamdam effigiem ac formam auctoritatis, quae est in Deo, *a quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur*[4]). Isto autem modo diversa genera potestatis miras inter se habent similitudines, cum quidquid uspiam est imperii et auctoritatis, ejus ab uno eodemque mundi opifice et domino, qui Deus est, origo ducatur.

Qui civilem societatem a libero hominum consensu natam volunt, ipsius imperii ortum ex eodem fonte petentes, de jure suo inquiunt aliquid unumquemque cessisse, et voluntate singulos in ejus se contulisse potestatem, ad quem summa illorum jurium pervenisset. Sed magnus est error non videre, id quod manifestum est, homines, cum non sint solivagum genus, citra liberam ipsorum voluntatem ad naturalem communitatem esse natos: ac praeterea pactum, quod praedicant, est aperte commentitium et fictum, neque ad impertiendum valet politicae potestati tantum virium, dignitatis, firmitudinis, quantum tutela reipublicae et communes civium utilitates requirunt. Ea autem decora et praesidia universa tunc solum est habiturus principatus, si a Deo augusto sanctissimoque fonte manare intelligatur.

---

[1]) Prov. VIII., 15—16. — [2]) Sap. VI., 3, 4.
[3]) Eccl. XVII., 14. — [4]) Joan. XIX., 11.
[5]) Tract. CXVI., in Joan. n. 5.
[6]) Ad Rom. XIII., 1, 4.
[7]) De Civ. Dei, lib. v. cap. 21.

[1]) In epist. ad Rom. homil. XXIII, n. 1.
[2]) Epist. lib. II., epist. 61.
[3]) Jacob IV., 12. — [4]) Ad Ephes. III., 15.

Qua sententia non modo verior, sed ne utilior quidem reperiri ulla potest. Etenim potestas rectorum civitatis, si quaedam est divinae potestatis communicatio, ob hanc ipsam caussam continuo adipiscitur dignitatem humana majorem: non illam quidem impiam et perabsurdam, imperatoribus ethnicis divinos honores affectantibus aliquando expetitam, sed veram et solidam, eamque dono quodam acceptam beneficioque divino. Ex quo subesse cives et dicto audientes esse principibus, uti Deo, oportebit non tam poenarum formidine, quam verecundia majestatis, neque assentationis caussa, sed conscientia officii. Qua re stabit in suo gradu longe firmius collocatum imperium. Etenim istius vim officii sentientes cives, fugiant necesse est improbitatem et contumaciam, quia sibi persuasum esse debet, qui politicae potestati resistunt, hos divinae voluntati resistere; qui honorem recusant principibus ipsi Deo recusare.

Ad hanc disciplinam Paulus Apostolus Romanos nominatim erudiit; ad quos de adhibenda summis principibus reverentia scripsit tanta cum auctoritate et pondere, ut nihil gravius praecipi posse videatur. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. . . . Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*[1]). Et consentiens est Principis Apostolorum Petri in eodem genere praeclara sententia: *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam a Deo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei*[2]).

Una illa hominibus caussa est non parendi, si quid ab iis postuletur quod cum naturali aut divino jure aperte repugnet: omnia enim, in quibus naturae lex vel Dei voluntas violatur, aeque nefas est imperare et facere. Si cui igitur usuveniat, ut alterutrum malle cogatur, scilicet aut Dei aut principum jussa negligere, Jesu Christo parendum est reddere jubenti *quae sunt Caesaris Caesari, quae sunt Dei Deo*[3]), atque ad exemplum Apostolorum animose respondendum: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*[4]). Neque tamen est, cur abjecisse obedientiam, qui ita se gerant, arguantur: etenim si principum voluntas cum Dei pugnat voluntate et legibus, ipsi potestatis suae modum excedunt, justitiamque pervertunt: neque eorum tunc valere potest auctoritas, quae, ubi justitia non est, nulla est.

Ut autem justitia retineatur in imperio, illud magnopere interest, eos qui civitates administrant intelligere, non privati cujusquam commodo politicam potestatem esse natam; procurationemque reipublicae ad utilitatem eorum quibus commissa est, geri oportere.

[1]) Ad Rom. XIII., 1, 2, 5.
[2]) I Petr. II., 13—15.
[3]) Matth. XXII. 21. — [4]) Act. V., 29.

Principes a Deo optimo maximo, unde sibi auctoritas data, exempla sumant: ejusque imaginem sibi in administranda republica proponentes, populo praesint cum aequitate et fide, et ad eam, quae necessaria est, severitatem paternam caritatem adhibeant. Hujus rei causa sacrarum Litterarum oraculis monentur, sibimetipsis Regi regum et Domino dominantium aliquando rationem esse reddendam; si officium deseruerint, fieri non posse ut Dei severitatem ulla ratione effugiant. *Altissimus interrogabit opera vestra et cogitationes scrutabitur. Quoniam cum estis ministri regni illius, non recte judicastis, . . . horrende et cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum his qui praesunt fiet. . . Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio*[1]).

(Konac će sliediti.)

---

### Slavenski hodočastnici pred sv. otcem.

Poslje pozdrava preuzv. gospodina biskupa Strossmayera, koji smo priobćili posljednjiput uzme odgovariti sv. otac. Svojom klasičnom, na daleko poznatom latinštinom reče sv. otac doslovce ovo:

DILECTI FILII!

Expectatos optatosque Urbs princeps catholici nominis vos hodie Roma complectitur: paternusque animus Noster adeo hac vestra frequentia triumphat et gaudet, ut quod olim Paulus Apostololus de Tito suo, idem Nos vere de vobis videamur esse dicturi, *consolatus est nos Deus in adventu vestro*. — Inde ab exordio Pontificatus Nostri cum Ecclesiam videremus apud proximas gentes graviter multis de caussis laborantem; in eoque spectaculo nimium inesset acerbitatis, respicere ad Orientem libuit, si quam illic praeteritae res consolationem Nobis recordando afferrent, si quam in reliquum tempus laetam spem protenderent. Nunc autem Dei beneficio contingit, ut ejus solatii, quod quaerere apud vos tunc instituebamus, partem aliquam hodiernus dies nec sane minimam afferat. Perspicimus enim studia vestra, dilecti filii; intuemur justeque aestimamus pietatem ac fidem, quae vos animis concordibus junctos huc perduxere humilitati Nostrae excelsitatique Apostolicae Sedis honorem habituros. — Qua ex re non solum uniuscuiusque vestrum egregia voluntas, sed documentum etiam apparet admirabilis divinaeque Ecclesiae *unitatis*, de qua modo plura a te sunt, Venerabilis Frater, vere copioseque dicta. Conciliavit enim Jesus Christus suoque sanguine

[1]) Sap. VI. 4, 5, 6, 8.

sanxit fraternam omnium hominum inter se conjunctionem: et qui credituri erant in Eum, in unam veluti familiam congregavit, quae est Ecclesia, cunctorum mentibus, ad tantam concordiam vocatis, ut unum esse debeant, sicut Ipse et Pater unum sunt.

Hujus autem tuendae caussa concordiae, primatum pontificium beato Petro Principi Apostolorum contulit, et ad Romanos Pontifices successores Ejus transmitti jussit: videlicet ut, ad conspicuum Ecclesiae caput cohaerentibus membris, per universum christianae reipublicae corpus vita diffunderetur. Cujus vitae salutisque beneficium proxime et secundum Deum Cyrillus ac Methodius communes Apostol ivestri vobis, dilecti filii, pepererunt.

Revera saeculo nono, quo tempore Slavorum nomen percrebuit, cum illi se totos excolendis majorum vestrorum animis incredibili caritate dedidissent, eos haud longo intervallo in Christo Jesu per Evangelium ipsi genuerunt. Ita iis gentibus contigit, ut ad hanc Apostolicam Sedem adjungerentur, hoc est ad petram, quam Christus Dominus esse voluit Ecclesiae suae fundamentum, et adversus quoslibet vel hominum vel inferorum impetus invictissimum propugnaculum. Coepit ex eo tempore inter slavos et hanc beati Petri Sedem ea consuetudo vicissitudoque officiorum, cujus ipsa memoria, hoc praesertim die vobisque praesentibus, vehementer est ad recordationem jucunda. Hic enim in Urbe Roma fratres sanctissimi de ratione muneris a se gesti retulerunt: hic integritatem fidei suae ad sepulcra Principum Apostolorum jurejurando confirmarunt: hic dignitatem episcopalem consecrationemque adepti sunt. Perhonorificis litteris commendatus est Methodius a Pontifice Romano: cujus ipsius auctoritate et auspiciis reversus est in Moraviam, una cum sacerdotibus et episcopis, quorum opera in administratione rei christianae per vestras regiones uteretur.

Cyrillus apostolicum munus tunc auspicari visus est, cum Clementis I. Decessoris Nostri ignoratos a Chersonensibus cineres ipse reperit: quos reliquo tempore pie sancteque asservatos Romam usque sibi comitari voluit. Nec fortuito factum putamus, quod tibi etiam, Venerabilis Frater, mox placuit recordari, ut ille in Urbe moreretur, atque is Romae honos contingeret, ut cum Cyrilli tum Clementis sacras exuvias complexu suo una teneret. Propagatores fidei christianae nobilissimi, alter prope alterum tot jam saecula in pace Christi conquiescentes, seram posteritatem docere velle videntur, Slavorum cum Ecclesia Romana concordiam intimam esse oportere perpetuoque mansuram.

Hujus necessitudinis conjunctionisque fructus cum in communem utilitatem, tum in Apostolos vestros confestim redundarunt. Cum enim ipsis usuvenisset quod saepe solet grandia audentibus usuvenire, ut in difficultates variasque reprehensiones incurrerent, hujus Apostolicae sedis oblatum sibi praesidium sensere: nominatim Nicolai I., Hadriani II., Joannis VIII. gratiam et patrocinium experti sunt. — Ac, posteriores Pontifices Decessores Nostri benevolentem Slavis animum perpetuo probaverunt. Rerum vestrarum monumenta testantur, quantum operae Pontificatus Romanus apud vos contulerit ad tuendam non religionem solum, sed etiam publicam prosperitatem. Hoc enim quod semper fieri solet, cum religionis vim in vita moribusque gentium necesse sit plurimum posse, in majoribus vestris magis aperte luculenteque perspectum est; qui non modo fidem christianam, quamquam hoc est maximum, sed etiam urbanos mores civilemque vitae consuetudinem Cyrilli Methodiique laboribus acceperunt. Quibus Apostolis vestris hoc etiam nomine multum debetis, quod litterarum vestrarum notas primi invenerint; quod divinos libros maximam partem populari sermone converterint; quod ritus sanctissimos convenienter gentis ingenio ordinaverint. His de caussis Cyrilli ac Methodii nomen omnis posteritas celebrabit apud Moravos, Bohemos, Bulgaros, Liburnos, Polonos, Rutenos, cunctosque Slavos ab ora Adriatici maris ad extremam Novogodriam.

Quoniam igitur in comunione cum Ecclesia Romana, omnium ecclesiarum matre, tanta spes incolumitatis tantorumque bonorum expectatio continetur, date operam, dilecti filii, ut ista conjunctio apud vos conservetur, et stabiliora quotidie incrementa capiat. A Cyrillo et Methodio communi prece contendamus, ut volentes propitii Slavonium nomen a coelis tueantur impetrata a Deo alteris perseverantia, alteris sanitate: studioque mutuae caritatis in omnium animos injecto, inimicitias contentiones simultates ab haereditate Domini prohibeant. Eam in primis commendent Deo gentem, quae numero, potentia, opibusque maxime valet, quaeque ipsis honorem habet tamquam Apostolis suis, vincula tamen abrupit, quibus eam iidem Apostoli sui Beato Petro Romanaeque Ecclesiae alligaverant.

Restituta fidei concordia ac salvis singularum civitatum juribus, tum denique plurimum confidere licebit operae virtutique vestrae ad regnum Dei in terris propagandum: quando-

quidem divino quodam consilio Slavorum genus ad singularia munera expectatum videtur.

Ceterum, dilecti filii, faustus felix esto vester in patriam reditus; quae in Urbe Roma vidistis, quaeque audistis, haec nuntiate fratribus vestris. Vobis testibus ipsi cognoscant, gentes Slavi nominis generosas ac magnas paterna caritate Nostra universas esse comprehensas; de quibus nihil magis optamus, quam ut Ecclesiae catholicae summo studio, invicta fide adhaerescant, ac nemo unus ex hac Arca sanctissima aberret, in qua qui non fuerit, ut Hieronymi vestratis sententia utamur, *peribit regnante diluvio.* Iisdem nunciate Apostolicam Benedictionem, quam illis vobisque singulis et universis peramanter in Domino impertimus.

Poslje toga primi sv. otac još napose pojedine dielove hodočastnika: Poljake, Čehe i Hrvate, kojim posljednjim pridružiše se svi hodočastnici s juga. Oduševljeni hodočastnici s mila pogleda, s ljubkoga govora sv. otca ostadoše u Rimu još jedan dan, da dielnici budu osobitoga odlikovanja, kojim Slavene htjede odlikovati sv. otac. U sriedu (6. o. m.) u Klementinskoj dvorani vatikanske palače bila je svetčana akademija poliglotta pred samim sv. otcem Leonom XIII. i pred sborom kardinala, gdje su u pjesmah veličani i sv. apostoli naši Ciril i Metod, a zahvaljivalo se sv. otcu.

Čim je sv. otac u dvoranu unišao s pratnjom svojom znatan diel hodočastnika zapjeva vrlo liepu pjesmu slavensku, a za tim kardinal Alimonda reče inauguralno slovo. Kad on dovrši zapjevaju pjevači Sikstinske kapele glasoviti Palestrinin *Tu es Petrus,* te odmah iza toga započe deklamovanje pjesama. Prvi započe talijanski mons. Luigi Rotelli, biskup Montefiasconski, za njim poljski, pa talijanski, te opet poljski, talijanski, rutenski, slovački, što deklamova g. J. Slotta. Sad izmieni deklamovanje milozvučno pjevanje Sikstinskih pjevača, uz sudjelovanje mladića iz kršćanske škole Spasitelja s uspjehom neopisivim. Zaredaše za tim opet pjesme: talijanska, poljska, latinska, slovenska (prof. Lotric), talijanska, hrvatska (don Mijo Pavlinović), talijanska.

Kad se to svršilo zahvali Krakovski biskup Dunajevski sv. otcu latinskim govorom na ljubavi, koju je Slavenom u tolikoj mjeri pokazao, na što sv. otac odvrati, da mu je vrlo milo, gdje vidi, kako narodi slavenski pokazuju odanost i privrženost svoju sv. stolici.

S ovom akademijom, koja će prisutnim Slavenom ostati u nezaboravnoj uspomeni završi se u samom Rimu služben dio hodočašća. Dao Bog, da mu se plodovi opaze u popravljenom životu s Rimom sjedinjenih Slavena, a po tom i opravdanim izčekivanjem, da se u pravu Kristovu ovčarnicu što prije povrate ovce, koje stoljeća i stoljeća već blude.

---

## Dopisi.

Rim 6. srpnja. Trećega započela je naša svečanost službom božjom u rusinskom obredu, te prodikom u istom jeziku. Prodikao je biskup Sembratović, gdje je naglasio znamenitost Rusina, i kako je preko njih moguće rusku crkvu sa zapadom spojiti. Poslije podne prodikao je Poljak Semienko, kojega nisam mogao razumjeti. Četvrtoga bila je misa bugarska — bilo je Bugara 12 — a prodikao je oduševljeni Slovak Slotta, nama Hrvatom nezaboravni. Prodika je bila u srce dirajuća, po više puti udariše suze na oči, naročito, kad je izveo tugujućeg sv. Cirila nad razkolom slavjanskim, te kako brat po krvi brata proganja, okiva, u Sibiriju šilje. Ganutljivije prodike nismo čuli u svom životu. Živio Slota, i njegov zlopatni narod. Poslije podne govoraše Čeh, zaslužni starac i rodoljub prepošt Štulc, kojega pokraj najbolje volje slabo razumievasmo.

Petoga služio je sv. misu latinskim obredom naš Štossmajer, i govoraše zaglavno, dočetno slovo. Besjeda bila je vriedna njegova imena i glasa govorničkog. Sadržaj bio je po prilici taj. Sv. Cyril i Metod naši su apoštoli, vjeru su nam donieli sa iztoka, nu su osnovali, privezali rad svoj za Rim, za sv. stolicu. To je povjestnička činjenica. I dok je poviest poviešću, i dok imade zrela razuma: toga nitko ne može poreći. Jer ili zaniekaj sve, ne vieruj ničemu u poviesti ili priznaj ono, što jasna poviest piše. Rim su pitali: k čemu dakle bulazniti. . . . . Vjera ta rimokatolička potrebna je svakom . . . . omnem hominem venientem in hunc mundum . . . svakomu čovjeku, svakomu narodu.

Jer Onaj, koj ju je donio: jest via, veritas et vita. Na koncu upravio je naš biskup nekoliko zanosljivih rieči na nas hrvatske svećenike, neka smo uzorni, neka smo rodoljubni: pa ako takvi budemo, nije se bojati za otačbinu našu Hrvatsku. Pa tad reče i svetovnjakom: da su i oni regale sacerdotium, gens sancta: neka čuvaju sv. vjeru na domaćem pragu, u obitelji, pa onda u školi neka vjeru čuvaju, vjera neka je svjetlost, toplina svake nauke.

Poslije mise odosmo do sv. otca. Hodočastnika slavenskih bilo je oko 1600. Poljaka 700, Čeha 300, Hrvata i Slovenaca preko 400, a Bugara čini mi se 12. Uz to pridružila se je nama mladež slovinska, koja uči u Rimu. Po tom bilo je svih Slovjena osim slavjanskih Kineza. Iz nadbiskupije zagrebačke 25, a iz vikarijata mostarskoga 37 Hrvata.

U $^1/_2$1 iznesoše sv. otca. Popadamo na koljena, da primimo blagoslov sv. otca.

Kardinali na broju mnogi. Kad zasjednu sv. otac na svoju stolicu: tad izidje izpred nas dika naša Strossmajer, te u ime katoličkih slovinskih hodočastnika pozdravi namjestnika Gospodinova. Hvalio sam Bogu, što sam Hrvat. Jer i nebi zanositije i dostojnije nitko od sada živućih Slovjena pozdravio sv. otca, nu je naš veliki biskup. Govorio je žarko, odrješito, govorio je sicut potestatem habens. Više puti mu je povladjivao sv. otac. Više puti otajstveno je sievalo oko sv. otcu slušajuć našeg biskupa, gledajuć nas oko sebe. Naročito one rieči biskupove, gdje je naglasio one rieči sv. Pisma „erunt ultimi primi, et primi ultimi" ako smo do sada bili zadnji, ako Bog da bit ćemo prvi. Poslije te pozdravne besjede ustade poljubljeni, poštovani naš vrhovni pastir. . Starac je to svet, a slušajućega pričinjalo mi se, da ne čujem glasove zemaljske, no, već da čujem poslanika božjega, mironosnika, blagoviestnika. Pa kad ono naspomenu sve slojeve, prve nas Hrvate, kad naglasi, da rimska stolica nikad nezapuštala slavena ni u vjerskom ni u političkom životu i razvoju; tad mi munu u glavu, da i jest tako. Jer tko je nas Hrvate občuvao do danas ne blagi genij rimskih sv. otaca. Nu najednoč promieni se glas sv. otcu, te nekim neizrecivim ganućem otčinskog srca svoga, prodre milni vapaj otčev za sinci za djecom svojom. Razkrilio je sv. otac naručaj svoj: venite ad me, quia mitis sum et humilis corde. . . . Poslije divne alokucije iznovice popadamo na koljena, te primismo apoštolski blagoslov nasljednika sv. Petra . . . . mi Slovjeni, sa sviuh strana prostrane naše domovine. Odsudan je to bio čas, čas i momenat u poviesti čovječanstva jošte nedoživljen. Jest i drugi su narodi dolazili u Rim: bilo je Galla, bilo je Vandala, bilo je Huna; nu ti s mačem u ruci, te na plien. A mi barbari XIX. vieka, hodočastili smo u Rim, obilazili sv. mjesta; te se vraćamo sa apoštolskim blagoslovom, blagoslovom velikog našeg vrhovnog pastira Leona XIII. u krasne naše krajeve slovinske. Vraćamo se odlučnom željom nastaviti rad naš za boljak i naš i svega čovječanstva, nu taj rad bit će oslonjen na pećinu Petrovu, koje vrata paklena neće savladati; niti nje, a niti nas, koji se nje držimo. — Hrv. hodoč. iz Hercegovine.

U Rimu 4. srpnja 1881. (*Prilaz i broj hodočastnikâ. Glasbeno-pjevački koncert kod kard. Borromeja. Izpovied i pričest u sv. Petru; prva crkveno-slavenska misa i ruska propovied u sv. Klementu. Veličajno obličje vječnoga grada.*) *) U ovoj vrevi, tišmi neočekivane množine hodočastnika i domaćih stanovnika rimskih, pa u onoj žurbi, da vidiš za ovo tjedan dana, što je od najznamenitijega ponajznamenitije, nemožete si vi mirni hrvatski žitelji i štioci Kat. L. ni pomisliti, koliko je mučno i kratak dopis odavle odpremiti. A vi biste rado puno puno čitali. Da dakle barem nešto i to ponajglavnije doznate, šaljem Vam, g. uredniče, ovaj svoj prvi dopis, da Vas nesalieću Vaši predplatnici. Kad bude više mira i pokoja duševnoga, kad se slegnu dušom uztalasani valovi prvih dojmova te bude i za pisanje više dokolice, poslužit ću obilnije radoznalost Vaših čitalaca. Za sada neka se zadovolje ovim kratkim izvještajem.

U novinah se naših čitalo s velikim veseljem i ne bez ponosa, da će biti hrvatskih hodočastnika ćak do 200. Koliko-li ih više ima, sada gdje su svi na okupu! — Iz same Dalmacije ima ih ovoliko, koliko se mislilo, da će biti iz svih hrvatskih krajeva. Pa je i sreća, da je ova najbliža kćerka slavenska matici kršćanskoj toliko pobožnih hodočastnika odpremila, jer Hrvatska u užem smislu, naročito naša nadbisk. zagrebačka nebi doista ni osvjetlala narodu hrvatskom lica. Osim presv. g. Račkoga, odbornika, nema iz sve nadbiskupije nijednoga svećenika iz više hierarhije; dva tri župnika, a drugo sve sami kapelani, pa zagrebački franjevački gvardijan — to su nosioci naše časti . . . Elegit Deus contemptibilia, ut confundat fortia.

Najviše nagrnulo ovamo Poljaka i Rusina (ovih 50) —500—600; Rusini poslali amo obje svoje vladike dva Szembratovicza, nadbiskupa i posv. biskupa sufragana pa mnogo svećenstva; Poljaci kanonika, razne vrsti seljačtva i gospodja. Iza njih dolaze Česi, Moravci i Slovaci 500—600; Hrvate spomenuh. Bosna si je upravo u zviezde zakovala ime. Reko bi čovjek, nije u njoj ostao ni jedan „ujak" (redovnik franjevac), koliko ima brkatih crnorizaca pa onda seljaka u svom iztočnom narod. odielu, vrlo bogato zlatom i srebrom pošitom. I jedan Turčin beg hercegovački došao s katolici. A došla amo i jedna Bosanka, koja je vriedna da joj ime spomenem, tà dobra je duša, kojoj svaki pogled na kakvu ljepotu prelieva ulje u lampicu usrdne joj pobožnosti i privrženosti naprama kat. vjeri i stolici — to je Ana Kovačevićka iz Kreševa u sivu koporanu i ječermi i svilenih crnih dimlijah. Da vam je vidjeti i slušati bilo Rimljane, a osobito Rimljanke, kako nju sve gleda, čudi joj se i pita, kakova je to ženska, kakvo-li ruho, kao da je žensko, a opet kao da su hlače na njojzi. — Od Hrvatica ima tuj i dvie sestre g. Napoleona Špuna kao dokaz, da u barbarskoj Hrvatskoj nisu same Amazonke. . . Više se vidjelo Dalmatinkâ. Broj svih kolikih hodočastnika kažu, da je prevršio 1600.

Da slavenskim gostovom bude što ugodniji boravak preuzeo je uzor. g. stožernik Borromeo službu, da ih zabavlja. Tri večera redom počam od 1. o. m. bili u njega glasbeno-pjevački koncerti, na kojih se svi hodočastnici obredali. Igralo se i pjevalo iz najizvrstnijih talj. skladba, kako me vještaci uvjeravaju — velikom vještinom i preciznošću. U obće je rečeni kardinal ovdje u Rimu os, oko koje se vrti cielo hodočastničtvo. On je čovjek još krepkih godina ugodna lica i vrlo ljubezan. Po tankoj krvi u rodu sa slavnom i nekoć moćnom obitelju grofova Altieri-a, a porietlom iz glasovite milanezke obitelji, koja je dala Milanu nadbiskupa a katol. crkvi

*) Od drugoga dopisnika. Ur.

svetca Karla Borromeja, smije on po ovih okolnosti nešto više nego drugovi njegovi, koji većinom imadu čedan žitak. U petak i subotu bila jubilejska pobožnost, koju su svi hodočastnici obavili. U subotu dielio im u sv. Petru kard. Borromeo sv. pričest, kako razabraše čitatelji iz programa u ovom listu već priobćena. Veliko bogoslužje uz orijentalni sjaj u crkvi sv. Klementa, koju obavljahu biskupi rusinski, nam Hrvatom više manje poznato, osobito se dojmilo Rimljana. L' Aurora, koju sam baš toga radi kupio — list papin, nemože se dosta nahvaliti bujnosti i ljepoti obreda starosl. bogoslužja. Sufragan govoraše dugu propovied, u kojoj iztaknu veliku sreću u obće Slavena a napose Rusina, što su slav. apostoli donieli medju nje luč prave vjere; slavljaše sreću, što su Rusini sjedinjeni sa sv. stolicom pa ih pozivaše, da sve jače uza nju prianjaju. Crkva sv. Klementa sva je sjala od svieća i svjetionika a predvorje bilo ovjenčano zelenimi vienci, u koje su upletene bile krasne raznobojne ruže. Na sried atrija stajao na cviećem izkićenu stupu kip sv. Cirila i Metoda.

Vaši bi štioci htjeli imati pred očima sliku viečnoga grada. Kad se popneš na krasni perivoj Monte Pincio, pak odatle okružiš očima po Rimu sebi pod nogama: to ti je more kuća iz kojega šiljci tornjeva i kube bazilika izviruju kao grebenje, ali ne da se o njih razbijaju ladje i brodovi, već da ladjicu tvojega života privode u sigurnu luku spasenja. Nisam si Rima pomišljao tako ogromna; on je zadnjih deset godina iza okupacije narasao preko polovice prijašnjega obsega i ima sada do 325.000 stanovnika i još se neprestano gradi. Papa i Vatikan premda na kraju grada ostao je neprestano središte Rima — tko dolazi u Rim, taj nedolazi radi svjetskoga već radi svetoga Rima. Malarije — groznice rimske — koje su se bojala mnoga naša duhovna a i ono malo svjetske gospode, koje nisu možda odvratili viši ništetni razlozi — te još hvala Bogu nema. Vrieme neizrecivo liepo i svježe. Jutra i večeri vrlo razhladjujuće. Da njih nema, nebi vaši štioci niti ovoliko čitali.

Martinskaves 9. srpnja 1881. (*Grom udario u crkvu.*) Noćas nešto prije polnoći digla se kod nas oluja, koja započe malom tučom. Prigodom ovom zaori triesak groma u blizini, koj je svakog obližnjeg na tu pomisao doveo, da je grom u crkvu udario, pa je poslje toga i svratio oko svaki na nju i kad u taj par nitko ništa opaziti mogao nije (dočim se to zbilja dogodilo i to s južne strane, gdje kad bi se baš i namah vatra porodila bila opaziti mogao nebi), svaki si mirno svoj sanak nastavi.

Kad al u jutro oko ½3 sata začuje se ulicom krika trčećeg zvonara: „Ljudi crkva gori, crkva gori, dižite se u pomoć!" i u taj čas zazvoniše i zvona na znak nesreće. Na što, hvala vriednim župljanom, skupi ih se u brzo priličan broj, te koji dotrčav štrcaljkom, koji noseć vodu, koji polievajuć plamteći krov kroz prozor od zvonova, koji trgajuć ga svom silom i požrtvovnošću poslje poldrugog sata sretno spasiše crkvu, a po tom župni stan, školu, obć. ured i obližnje susjede, koji bi inače sigurno požarom postradali bili, kad se ova vatra u svom mjestu ugušila bila nebi. Medju ovimi branitelji ugodna mi je dužnost spomenuti ovdješnje žitelje i to: Matu Šterca, Grgu Pokasa, Stjepana Mihalića, koji su s velikom požrtvovnosti u pogibelji svog života nad glavom jim gorući krov neustrašivo obarali i jedino tim načinom najbrže i najuspješnije dalnju veću štetu zapriečili.

Sreća je bila po tom i ta, što je poslje udarca kiša odulje padala i tako krov pomočila, da se vatra nije mogla naglo širiti, pa i to što se je ista zametnula tik uz toranj, te se je voda iz njega na plamteći krov bacati mogla.

Šteta nije, hvala Bogu velika; jedino što je krov izmedju trih rožnica stranom izgorio, stranom, da se prepriečí dalnji razvitak vatre, na tle oboren i orgulje nješto oštećene. Dužnost mi je napokon pohvalno spomenuti i naše sl. obć. poglavarstvo, koje se u tili čas na licu mjesta stavilo i sve moguće odredilo, da se vatra što prije uguši.

---

## Viestnik.

Zagreb. Hrvatski hodočastnici dobrim dielom već se vraćaju. Ni jedan ne žali truda ni žrtve, što ju je prinjeo. Boravak u Rimu, naročito audiencija kod sv. otca vrlo ugodno dojmila se svih. U jednako ugodnoj uspomeni ostati će im akademija od sriede, držana pred samim sv. otcem. Sjećajući se toga, a na domaćem pragu, zaboravljaju rado na vrućinu i na gdjekoje druge putne neugodnosti, bez kojih putovanja ne ima, a kamo-l' da je bez njih ovoliko hodočašće. Od sv. octa nosi svaki na uspomenu medaljicu, a koji prerano iz Rima odoše ti ju mogu dobiti sada kod g. Boroše u Zagrebu, na što upozorujemo hodočastnike iz svih hrvatskih zemalja.

— G. Karlo Fogl, upravitelj župe u Ravnom postao je tu župnikom. — G. Mihael Gašparlin, duhovnik u nadb. sjemeništu pošao je kao upravitelj župe u Mihaljevec.

— Kako već spomenusmo javiše ovdje prisutni članovi izvršujućega odbora na 5. srpnja kardinalu Jacobiniu, kako je oduševljenje u gradu veliko, odanost i privrženost prema sv. stolici nepokolebiva, a uspjeh svetčanosti uprav sjajan. Uzoriti kardinal posla im odmah 6. o. m. ovaj odgovor: *„Devotionis atque fidelitatis sensus urbis principis Croatiae nomine missae telegrammate panditos libentissime gratissimoque animo excepit beatissimus pater, qui apostolicam benedictionem vobis ac fidelibus cunctis isthic ad festum sanctorum Cyrilli et Methodii celebrandum congregatis peramanter impertit. — L. Card. Jacobini."*

*Rim.* Osim zabava, koje priredi slavenskim hodočastnikom u čast kardinal Borromeo bilo ih je i drugud. Kardinal Simeoni, predsjednik propagande dade akade-

miju, kod koje sudjelovahu slavenski pitomci zavoda grčko-rutenskoga. Osim kard. Simeonia bijahu prisutni još kardinali Howard i Hassun, mnogi biskupi raznih obreda, te mnogo slavenskih hodočastnika. Pitomci deklamovahu u raznih jezicih, pa i hrvatski, izmienjujuć govore pjesmami. Osobitu počast pako izkazivaše hodočastnikom cielo vrieme kardinal Jacobini. Prije nego-li se razidoše sakupi on oko svoga stola najodličnije od njih, medju njimi od Hrvata: preuzv. gospodina biskupa Strossmayera, presv. gg. biskupe P. Vuičića i Buconjića, kanonika i opata dra. Rački-a, dra. Kostu grofa Vojnovića. Prema koncu objeda nazdravi uzoriti domaćina latinskim jezikom sv. otcu papi, neka ga Bog občuva i blagoslovi mu rad. K toj zdravici nanizaše svoje istim jezikom sv. otcu biskupi Sembratović i Strossmayer, te kanonik Stulc. Posljednji progovori naš conte Vojnović u ime svih hodočastnika gladkom i kićenom talijanštinom. Govor bijaše mu, kako izviešta *L' Aurora*, pun žive vjere, a govorio ga baš oduševljeno, te izreče u ime svih najdublje počitanje i posvemašnju privrženost prema sv. stolici. Po tom odoše u druge dvorane, gdje uzoritomu domaćini opetovno zahvališe na požrtvovnosti, kojom ih je susretao.

---

**Knjižtvo.** Od srdca k srdcu. Priredio Fr. Stjepanek. Knjiga odiše dobrim duhom, te će ju mladež, kojoj je namienjena, moći s korišću čitati.

— Uzordjevojka ili kako da djevojka omili Bogu i ljudem. Sastavio Josip Gall, učitelj više djevojačke škole u Zagrebu. Ciena kruto vezanoj 60 novč., fino vezanoj 1 for., veoma sjajno vezanoj u Lipskom na najfinijem velin-papiru 1 for. 50 novč. — Knjigu možemo preporučiti naročito kao nagradu u djevojačkih školah.

— Zdrav razum i pošteno srdce. Pučki razgovori. Po talijanskom izvorniku (Cezar Cantù) za hrvatski sviet preradio Ivan Despot. Nagradjeno iz zaklade grofa Draškovića za god. 1880. Naklada „Matice Hrvatske." Ciena 1 for. 50 novč. Ovu knjigu osobito toplo preporučamo štiocem, jer će im vrlo mnogo pomoći, kako da onu ili ovu manu u narodu unište, a nuždne mu krieposti usade.

— Koji kod nas naručuju knjigu „*Katol. crkva i Slaveni* itd." molimo ih, da pošalju i 5 novč. za poštarinu, dakle 85 nč., jer im se onda najjeftinije pošalje. Ovom sgodom spominjemo, da su knjizi dodani dokumenti ($2^3/_4$ arka), koji nisu štampani u Kat. L. a vrlo su zanimivi.

## Petrov novčić.

O. Jozo Kovačević učitelj vjere 1 for., g. Vinko Kurjaković kapelan 1 for., Bartol Sakač predsj. kr. sudbenog stola 1 for., Lujo Galac ravnatelj pomoć. ureda 50 nč., Ivan Bošnjak opat 2 dukata u zlatu. U nadbiskup. kancelariji počam od 1. kolovoza 1880. položio: Kotar Vugrovački 5 for. 14 nč.; kotar Virovitički 5 fr. 80 nč.; N. N. 57 nč.; sbor prebend. 11 for.; samostan Magdalenka 100 for.; kotar Stubički 15 for. 50 nč.; kotar Belovarski 4 f. 11 nč.; podarhid. Mijo Mikić 2 f.; Broz duh. pomoćnik 80 nč.; kotar Kapelski 6 fr.; kot. Križevački 10 for. 74 nč.; kotar Krapinski 3 for.; podarhidj. Tompak 6 f.; kotar Belovarski 3 f. 37 nč.; kot. Požežki 6 fr.; župnik J. Kristić 5 fr.; J. Pliverić 5 f.; zač. kanonik Pavčec 4 f.; Mladenović župnik 2 f. 70 n.; Tompak podarhidj. 1 dukat; Terezija Krist 1 cvancigu; Hugo Matković 3 for. König za kotar 17 for. Barabaš za kotar 13 for. 70 nč. — Župnik Sesvetski 1 for.; Ivoš učitelj 1 for.; Hinko Engelsfeld 50 novč.; Župljani Sesvetski 60 nč.; Fr. Kuderna 20 nč.; Milan Engelsfeld 20 nč.; J. Herdvig 20 nč.; — U Krapini: Fr. Vaiser posj. 1 for.; Fran Barbot odvjetnik 1 for.; Mato Petak kot. pristav 1 for.; Franjo Družković trgovac 1 for.; Franjo Labaš 50 nč.; o. Adrian Horvat gvardian 1 fr.; o. Dominik Antolković 1 for.; Janko Žiger župnik 1 for.; J. Antolković kapelan 1 f.; Jos. Veselić 20 nč.; Dragutin Kalafatić bilježnik 50 nč.; Franjo Hudjek 20 nč.; Tomo Cvitaš protustavnik 50 nč.; Dr. Rudolf Mindszenty odvjetnik 1 fr.; Jos. Mateha mjernik 40 nč.; Dr. Majcen 50 nč.; Miroslav Andraši 1 for.; Gja. Viktoria Mandl-Bešvir 20 nč.; Jos. Majcen odvj. 1 for.; Niko Borovečki grad. satnik 50 nov.; Gedeon Štauduar 50 nč.; Franjo Babić kap. 1 f.; Ljud. Sartori žup. 3 f. — U Varaždinu: Josip Zadravac kanonik 5 for.; Mihalj Vukovac kapelan 1 dukat; Josipa Bucolić posjednica 1 f.; Barbara Koler 1 fr.; Franjica Vukovac udova 1 for.; Peter Risek kan. 1 for.; Josip Lehpamer kanon. 1 Napoleondor; Teodor Košier nadarb. 1 škudu; Zloh (neč.) posjed. 1 f.; Tomasi trgov. 1 fr.; Josefa Veber posjed. 1 fr.; Konrad Hertl trgovac 1 for.; Karlo Novak kanon. 1 škudu; Franjica Perošić posjed. 3 cvancige; Bedeković 20 fr.; Sladović kan. 20 fran.; Hrmina Sladović 1 škudu; K. Dojković k. č. 5 for.; Jos. Dojković sa suprugom 1 for.; Milka Horvat 30 nč.; Anna Kaurić 20 nč.; N. N. 3 for.; g. Omošt posjednik 2 fr.; J. C. F. S. 5 fr.; Gjuro Kirbar posjednik 2 fr.; Lavoslav Appel posj. 2 fr.; Gjuro Maršić posj. 1 for.; Josipa Pritz bolnič. 1 fr.; Stj. Petrović gradonačelnik 5 fr.; N. N. 50 nč.; Dr. Jurinac, gradski kapet. u Varaždinu 1 f.; Vinovszky posj. 2 f.; Pump (neč.) viećnik kr. sud. st. 1 fr.; Stanisavljević vjerouč. 1 for.; Martin Ščrbić činovnik 1 for.; Kralec gradjan 1 for.; U crkvi oo. Kapucina 21 for. 15 nč.; U župnoj crkvi 4 fr. 2 nč.; U crkvi oo. franj. 6 f. 19 nč.; Iv. Čavličar katek. 1 fr. — Po Bosni: velč. Nikola Krilić držav. fran. 10 for.; Marko Kalamut 1 mlet. dukat; č. o. Dominik Gojsilović 2 fr.; Bonaventura Perišić 2 fr.; Mihovil Batinić 1 fr.; Antun Palinić 1 fr.; August Purgić 2 for.; Blaž M. Kulier 1 for. 50 novč.; Jeronim Vladić 1 for. o. Franjo Pehara 60 nč.; o. Bono Lovrić 60 nč.

**Započev drugu polovinu godine pozivamo na novu predplatu za nju, a dužnike sjećamo dužnosti.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 30.** U Zagrebu, 21. srpnja 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Na 5. srpnja 1881. u Rimu *).

Kamo kreće zemlja Hercegova
Iz sindžirâ stopro izbavljena?
— Kamo Bosna jednom ponosita
Al' prevjeram starim pomućena?[1])
— Kamo kita od ravna Posavja
S perjanicom Juga slovinskoga[2])
— Dok se stožer kraljevini trese
Da zalomi provalama starim,
Kroz koje se i nekrst prokrade,
Brat rodjeni nebratom utvori;
A pobratim voljan za kreševa
U dokolju nalet učini se?[3])
— Kamo, kamo vi kršni Primorci
Od pitome Soče do Bojane,
Dok vam slovo pomeće se staro
I djedina vaša otimlje?[4])
— Hrvat stupa kâ Petrovu stupu.

Davno bilo od Boga je bilo,
Solun radi božje ugodnike;
Krstov nauk dva brata obljube,
Ljudsku mudrost dva brata izcrpe;
Nadmudrili arapske znavore[5])
Krstom segli preko Crnogmora,
Propjevala i zemlja i more se:
Pusta zemlja zjalo prognanijem,

*) Ovu pjesmu sastavio je u ime Hrvatâ i krasnoslovio ju je u Rimu, dne 6. srpnja, na sjajnoj poliglotnoj akademiji u Vatikanu, na čast slavenskih hodočastnika, vrli M. Pavlinović.

[1]) Bogomilstvo pa turstvo itd.

[2]) Biskup Štrossmajer.

[3]) Trešnja Zagreba i okolice jeseni 1880.; izumrće narodne dinastije; provale mletačke i turske. Hrvati hristjani posrbljeni, i saveznici Magjari.

[4]) Jezik progonjen u crkvi i u javnom životu. Odciepljenje Istre i Dalmacije; nasrtaji na Rieku itd. Napok hajka ustavovjersko-srbska na ime i pravo hrvatsko.

[5]) Poslanstvo Sv. Cirila kod Melitanskoga emira.

Urodilo rodom kršćenijem;
Crnomore groblje topljenika[1])
Izniclo slavna mučenika,
Novi sviet ljudstvu na vidiku.
— Al to puklo. Carstvo se razpuklo,
Što unakrst Rimljan zapasao;
Dvie se pole o sviet otimaju.
*Zapad*, silnom zamladjen divljači,
Na matici carstva i zakona,
Sabljom sbija, i krst sabljom nosi.
*Iztok* mator, izpod carskog plašta
Nadimlje se, grči se, prepreda:
Hoće Iztok i krst da preotme;
Jer Rim stari, sa carskom stolicom
Da je i krst Novom poklonio.
Zapad silan izvore skrvavi,
Iztok holan izvore zamuti,[2])
Častni krst je sablja razciepila,
Razciepila svietu na vidiku.
— Još krst lista na brdu Petrovu[3])
Još izvori presahnuli nisu,
Što izviru iz Petrovih uza,[4])
I ključaju od Pavlova stupa;[5])
Ali odkud glasa i pristupa

[1]) Poslanstvo u Hazarâ. Za Rimljanâ, *Pontus* je bilo mjesto izgona. Nakon 700 godinâ, sveta braća nadjoše kod Kerzona tielo u more utopljena sv. Klementa pape, prognana u Pontus pod cesarom Trajanom.

[2]) Stara takma, po diobi carstva Arkadija i Honorija, zaoštrila se nazadkom bizantinskoga (iztočnoga) a napredkom franačko-njemačkoga (zapadnoga) carstva. U iztoku ovladao helenizam, u zapadu barbarstvo. Franki su podjarmivali i tamanili slovinske Polabljane, Bojovare i Hrvate, da ih tokorse obrate na kršćanstvo. Bizantinci odciepljenjem od Rima htjeli su crkvenim vrhovništvom, da lakše održe državnu prevlast nad iztočnim narodima.

[3]) *S. Pietro del Monte* u Rimu, gdje je Sv. Petar propet, svjedoči prvenstvu i nauci svete rimske stolice.

[4]) *Prigioni Mamertine* uz *S. Pietro ad vincula*. S. Petar u uzah, krsti uznike vodom čudotvornom izbijenom iz kamena, iz kojeg i danas izvira.

[5]) *I tre fonti*, izvori probili izpod odsječene glave S. Pavla.

Novom ljudstvu svietu na vidiku
Preko medja grčkih i latinskih?
— Stanac Petar sio na stolicu
Što Bog njemu vjekom oporuči:
Petar čeka slavna predšastnika
Što mu crno iznosilo more
Petar čeka knjige krstonoše
Što no neki izumili ljudi.
Oni kažu da narod izkrste;
Drugi kažu da narod prevjere.[1])
— Metod stao, Ćiril priklekao,
Moći daju, knjige razklapaju:
„Vjera naša, Petrova je vjera,
Knjiga naša, knjiga od naroda,
Vjeran narod, grli vjeru staru,
Novi narod novu knjigu piše."
— Petar sudi sa drevne stolice:
„Vjera vaša, Petrova je vjera;
Knjiga vaša, knjiga je od Boga."
„Slava Bogu, a slovo narodu
Ite sinci, ite poslanici!"
— Metod usta, apostol slovinski
Metod usta i krstom prekrsti,
Što je zemlje od mora do mora
Što je ljudstva od gorâ do gorâ
Novog ljudstva slovinskoga glasa.
Metod čašu popio na izkap,
Truda, muke, potvore, tamnice,
Dok razjati jata učenikâ.
Da čuvaju krste u naroda
Da odgone razkol iz tudjine.[2])
— Al bogoduh Ćiril neustao.
Dotrudio i dosudbovao.
Mrtav pade, živ svjedok ostade
Kod Petrova groba uz Klementa,
Rodu svomu i potomstvu svomu:
Koja vjera slova Ćirilova,
Koja vjera Ćirilove duše —
Osta mrtav da žive sazivlje
I mirboži razpre i razkola
Da luč svietli i k jedinstvu vodi.

Dimnu opet, opet zakrvavi,
Bjesne borbe, bjesne proklinjanja
Od Moldave do Crnoga Drina.
Udario zlotvor u razsape:
Velehrad je gola ruševina,
Guste magle Nin su pridušile.
Uzpreduule glave okrunjene;
Stâše krste mienjati za krune.
Navalila varala nebožna
Na rod mili, Ćiro i Metode,

[1]) Razprave pri papi Adrijanu radi slovinske božje službe.
[2]) Schizma nije slovinski nego grčki stvor. Ćiril je Focieve težnje pobijao, te se uklonio od Carigrada.

I kosti vam zemlja pritajila.
Kog vi, svojim duhom zadahnuste,
Kog vi, svojim slovom zavjeriste.
Mrak, vaš pepel raznio, izio,
Mrakom zadje narod, razbjegnu se
Da brat bratu tudjinom postao,
Da brat bratu o glavi radio.[1])
Avaj rode, moje ime liepo
Kud to zadje kroz jezero ljetâ.

Nad jezerom ljeta krvavijeh[2])
Zora puca, zastave se viju.
Idje prva sa Zlatnoga Praga
Što kopaše dva izkopajnika
Nakopaše, al neizkopaše.
Idje druga od zemlje Hrvatske,
Što podrža sama božja ruka
Pilićnika, krstu na braniku.[3])
Leti treća od ravnih Poljana,
Što takmaci silni razlaptaše
Zemlju lapte al dušu nelapte
Iz pučina ogromna se vije,
Na razmedji dvijû strana svieta,
Gdje osvetnik krsta i slovinstva
Krv lijući, kroz sviet prodirući
O napasti grdne spotaknu se.
Peta kreće sa bojna kostura
Omašćena krvlju zatočnika
Osveštana vjerom pobratimâ,
Slavna suzom Kosovske djevojke.
Šesta kreće od drevna Soluna
I Ohrida zlatokrilatasta,
Gdje potrage knjiga staroslavnih
Pa dosudbe sudba strahovitih,[4])
Jaoh Bože, grdna ranjenika!
Čem zastave golim ruševinam?
Čem zastave rodu potrganu?!

Slava Bogu, zastave se viju
Nad grobovim prvosvetitelja:
„Ustaj rode od pustoši davne
Težkih rana uda potrganih

[1]) Razsap Veliko-Moravske države od Niemacâ; slaboća hrvatskih kraljeva napram latinjanim; Nemanjića prosbe krune u pape, pa u Carigradu, i susljedne vjerske miene; crkveno-državna nastojanja Focieva i Vasilja Macedonskoga po Zahumlju, Zeti i Travunjskoj itd.
[2]) Jezero, kajkavski: hiljada.
[3]) Historično: *Reliquiae regnorum*, i *Antemurale Christianitatis*.
[4]) Solun IV. vieka, vikarijat rimske stolice za iztočni Ilirik, kojemu spadaše i Bugarska. Od njega, VI. vjeka, zemljak car Upravda, privolom papinom, odciepi Ohridski Exarhat, kojemu podpade Panonija, Prevalitana i Mesia. Pjevanje o *utvah zlatokrilih* jezera Ohridskoga, bugarsko-srbske takme, vjerska šaranja i srbske maštanije: te strašna kazan vlasti turske.

Ustaj rode golih ruševina —
Tvoja pustoš nije pustoš niema
Tvoje rane nisu neprebolne,
Slušaj Ćira, Metodija sliedi,
Krst sjedini, uz Petra prioni;
Prebolit ćeš ljute rane tvoje
Ruševine tvoje uzkrsnut će."

*Veli Nalog* velu rieč proslovi[1])
Sa Petrova stôca nepodlomna
Slovinskomu svietu na vidiku.
Vasion sluhnu, slovinstvo posluhnu
I dohrli Petru do priestoljâ.
— Slava Tebi, Petrov nasljedniče,
Što sa Tvoje uzljuljane ladje,
Sa debela mora valovita,
Upev oko na brdo visoko,[2])
Bistro smjeri, svu zemlju omjeri:
Ti razokri grobe svetiteljâ
I razklopi knjige krstonose
Koje pišu sreće u slovinstva.
Ti podiže naše žrtvenike,
I užeže svieću Ćirilovu
Da osvjetliš tame i razsape,
Da razgoniš varke i zablude,
Da narodi naši pobrate se
Na grobovim svojih svetitelja;
I nadju se pleme uzorito,
U tom kolu krštenih naroda,
*Za krst častni, za slobodu zlatnu!*[3])
— Ćiril steka', Lav nam dotekao:
Doteklo Ti vieka i desnice,
Da lav svedeš ladju u tišine
Da lav nogom stupiš na obale.
— Slava Bogu, zastave se viju
Rod slovinski prvi zavjet vrši,
Zavjet vrši novo slovo piše
*Sve za vjeru i za domovinu!*[4])

(N. L.)

---

## Crkvi sv. Petra.

Sam Bog i namjestnik mu na svietu tom
Orjaško djelo takvo stvorit može:

S nebeskom kad se svjetske sile slože,
Tvrd kamen oživljet mora i tuč trom.

Zar reći ću ti, da sviet si u svietu svom,
Medj premci div, što snagom sve premože;
Oj što ću reć — rec' Ti mi, sveti Bože:
Da, prvi si na svietu ovom Bogu dom!

Vjekovao, Petre, divni prvo-hrame,
Kô živi dokaz prave Krista vjere,
Pod hlad tvoj dok on cieli sviet pribere

U krilo jedne spasne crkve same:
Još kamo onda bit ćeš, hrame, veći,
O tebi tko će još što moći reći?!

---

## Lavu XIII.

Grguru sedmom dični nasljedniče,
Koj Slavene pod plašt prikupljaš svoj,
Aj dugo, zdravo, veselo nam stoj!
Hrvatu s **TEBE** nova nada niče.

Od inieh on jače **TEBI** kliče,
Da Bog **TI** dade sveti izbit boj,
On, koj junački vjeran borbi toj
Bi krstu b r a n i k — kô ga pape diče.

Što nebi sudjeno Grguru sedmom,
Ni Zvonimiru, kralju hrvatskom,
Promisô može Lavu trinajstom

Udielit. **TI** daj nas kriepi moći svom!
I vidjet ćeš, što mogu Hrvati,
Dok O t a c **TI** im si — crkva **mati!**

---

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

# LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

# EPISTOLA ENCYCLICA.

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS VNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMVNIONEM CVM APOSTOLICA SEDE HABENTES

## LEO PP. XIII.

VENERABILES FRATRES SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

(Konac.)

Quibus praeceptis rempublicam tuentibus, omnis seditionum vel caussa vel libido tollitur: in tuto futura sunt honos et securitas principum, quies et salus civitatum. Dignitati quoque civium optime consulitur: quibus in obedientia ipsa concessum est decus illud retinere, quod est hominis excellentiae consentaneum. Intelligunt enim, Dei judicio non esse servum neque liberum; unum esse Dominum omnium, divitem *in omnes qui in-*

---

[1]) Enciklika: *Grande Munus*.
[2]) Nunc Petri cymbam tumidum per aequor
Ducere, et pugnae per acuta cernis
Spe bona certaque levare in altos
Lumina montes.
Possit o tandem, domitis procellis
Visere optatas Leo victor oras;
Occupet tandem vaga cymba portum
Saspite cursu.
(*Hymni Leonis XIII. P. M. Ann. Chr. 1881.*)
[3]) Bojni uzklik crnogorski.
[4]) Štrossmajerovo, prigrljeno od hrvatskog naroda.

*

*vocant illum*[1]) se autem idcirco subesse et obtemperare principibus, quod imaginem quodammodo referant Dei, *cui servire regnare est*.

Hoc vero semper egit Ecclesia, ut christiana ista civilis potestatis forma non mentibus solum inhaeresceret, sed etiam publica populorum vita moribusque exprimeretur. Quamdiu ad gubernacula reipublicae imperatores ethnici sederunt, qui assurgere ad eam imperii formam, quam adumbravimus, superstitione prohibebantur, instillare illam studuit mentibus populorum, qui simul ac christiana instituta susciperent, et haec ipsa exigere vitam suam velle debebant. Itaque pastores animarum, exempla Pauli Apostoli renovantes, cura et diligentia summa populis praecipere consueverunt, *principibus et potestatibus subditos esse, dicto obedire*:[2]) item orare Deum pro cunctis hominibus, sed nominatim *pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt*: *hoc enim acceptum est coram Salvatore nostro Deo.*[3]) Atque ad hanc rem omnino praeclara documenta christiani veteres reliquerunt: qui cum ab imperatoribus ethnicis injustissime et crudelissime vexarentur, nunquam tamen praetermiserunt gerere se obedienter et submisse, plane ut illi crudelitate, isti obsequio certare viderentur. Tanta autem modestia, tam certa parendi voluntas plus erat cognita, quam ut obscurari per calumniam malitiamque inimicorum posset. Quamobrem qui pro christiano nomine essent apud imperatores publice caussam dicturi, ii hoc potissimum argumento iniquum esse convincebant in christianos animadvertere legibus, quod in oculis omnium convenienter legibus in exemplum viverent. Marcum Aurelium Antonium et Lucium Aurelium Commodum filium ejus sic Athenagoras confidenter alloquebatur: *Sinitis nos, qui nihil mali patramus, immo omnium . . . piissime justissimeque cum erga Deum, tum erga imperium vestrum nos gerimus, exagitari, rapi, fugari.*[4]) Pari modo Tertullianus laudi christianis aperte dabat, quod amici essent Imperio optimi et certissimi ex omnibus: *Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris, quem sciens a Deo suo constitui, necesse est ut ipsum diligat et revereatur et honoret et salvum velit cum toto romano imperio.*[5])

Neque dubitabat affirmare, in imperii finibus tanto magis numerum minui inimicorum consuevisse, quanto cresceret christianorum. *Nunc pauciores hostes habetis prae multitudine christianorum, pene omnium civitatum pene omnes cives christianos habendo.*[6]) Praeclarum est quoque de eadem re testimonium in Epistola *ad Diognetum*, quae confirmat, solitos eo tempore christianos fuisse non solum inservire legibus, sed in omni officio plus etiam ac perfectius sua sponte facere, quam cogerentur facere legibus. *Christiani obsequuntur legibus, quae sancitae sunt, et suae vitae genere leges superant.*

[1]) Ad Tit. III. 1.
[2]) Ad Tit. III., 1. — [3]) Timoth. II., 1—3.
[4]) Legat. pro Christianis.
[5]) Apolog. n. 35. — [6]) Apolog. n. 37.

Alia sane tum caussa erat, cum a fide christiana, aut quoquo modo ab officio deficere Imperatorum edictis ac Praetorum minis juberentur: quibus temporibus profecto displicere hominibus quam Deo maluerunt. Sed in iis ipsis rerum adjunctis tantum aberat ut quicquam seditiose facerent majestatemve imperatoriam contemnerent, ut hoc unum sibi sumerent, sese profiteri, et christianos esse et nolle mutare fidem ullo modo. Ceterum nihil de resistendo cogitabant; sed placide atque hilare sic ibant ad tortoris equuleum, ut magnitudini animi cruciatuum magnitudo concederet. — Neque absimili ratione per eadem tempora christianorum vis institutorum specta est in militia. Erat enim militis christiani summam fortitudinem cum summo studio conjungere disciplinae militaris: animique excelsitatem immobili erga principem fide cumulare. Quod si aliquid rogaretur quod non esset honestum, uti Dei jura violare, aut in insontes Christi discipulos ferrum convertere, tunc quidem imperata facere recusabat, ita tamen ut discedere ab armis atque emori pro religione mallet, quam per seditionem et turbas auctoritati publicae repugnare.

Postea vero quam respublicae principes christianos habuerunt, multo magis Ecclesia testificari ac praedicere instituit, quantum in auctoritate imperantium inesset sanctitatis: ex quo futurum erat, ut populis, cum de principatu cogitarent, sacrae cujusdam majestatis species occurreret, quae ad majorem principum cum verecundiam tum amorem impelleret. Atque hujus rei caussa, sapienter providit, ut reges sacrorum solemnibus initiarentur, quod erat in Testamento Veteri Dei auctoritate constitutum. — Quo autem tempore civilis hominum societas, tamquam e ruinis excitata imperii romani, in spem christianae magnitudinis revixit, Pontifices Romani, instituto *imperio sacro* politicam potestatem singulari ratione consecraverunt. Maxima quidem ea fuit nobilitatis ad principatum accessio: neque dubitandum quin magnopere illud institutum et religiosae et civili societati semper fuisset profuturum si quod Ecclesia spectabat, idem principes et populi semper spectavissent. — Et sane quietae res et satis prosperae permanserunt quamdium inter utramque potestatem concors amicitia permansit. Si quid tumultuando peccarent populi, praesto erat conciliatrix tranquillitatis Ecclesia, quae singulos ad officium vocaret, vehementioresque cupiditates partim lenitate, partim auctoritate compesceret. Similiter si quid in gubernando peccarent principes, tum ipsa ad principes adire et populorum jura, necessitates, recta desideria commemorando, aequitatem, clementiam benignitatem suadere. Qua ratione pluries est impetratum, ut tumultuum et bellorum civilium pericula prohiberentur.

Contra inventae a recentioribus de potestate politica doctrinae magnas jam acerbitates hominibus attulerunt, metuendumque ne extrema malorum afferant in posterum. Etenim jus imperandi nolle ad Deum referre auctorem, nihil est aliud quam politicae potestatis et

pulcherrimum splendorem velle deletum et nervos incisos. Quod autem inquiunt ex arbitrio illam pendere multitudinis, primum opinione falluntur; deinde nimium levi ac flexibili fundamento statuunt principatum. His enim opinionibus quasi stimulis incitatae populares cupiditates sese efferent insolentius, magnaque cum pernicie reipublicae ad coecos motus, ad apertas seditiones proclivi cursu et facile delabentur. Revera illam, quam *Reformationem* vocant, cujus adjutores et duces sacram civilemque potestatem novis doctrinis funditus oppugnaverunt, repentini tumultus et audacissimae rebelliones praesertim in Germania consecutae sunt: idque tanta cum domestici deflagratione belli et caede, ut nullus pene locus expers turbarum et cruoris videretur. — Ex illa haeresi ortum duxit saeculo superiore falsi nominis philosophia, et jus quod appellant *novum*, et imperium populare, et modum nesciens licentia, quam plurimi solam libertatem putant. Ex his ad finitimas pestes ventum est, scilicet ad *Communismum*, ad *Socialismum*, ad *Nihilismum*, civilis hominum societatis teterrima portenta ac pene funera. Atqui tamen tantorum malorum vim nimis multi dilatare conantur, ac per speciem juvandae multitudinis non exigua jam miseriarum incendia excitaverunt. Quae hic modo recordamur, ea nec ignota sunt nec valde longinqua.

Hoc vero est etiam gravius, quod non habent principes in tantis periculis remedia ad restituendam publicam disciplinam pacandosque animos satis idonea. Instruunt se auctoritate legum, eosque, qui rempublicam commovent, severitate poenarum coercendos putant. Recte quidem: sed tamen serio considerandum est, vim nullam poenarum futuram tantam, quae conservare respublicas sola possit. Metus enim, ut praeclare docet sanctus Thomas, *est debile fundamentum*; *nam qui timore subduntur, si occurrat occasio qua possint impunitatem sperare, contra praesidentes insurgunt eo ardentius, quo magis contra voluntatem ex solo timore cohibeantur.* Ac praeterea *ex nimio timore plerique in desperationem incidunt: desperatio autem audacter ad quaelibet attentanda praecipitat.*[1]) Quae quam vera sint, satis experiendo perspeximus. Itaque obediendi altiorem et efficaciorem caussam adhibere necesse est, atque omnino statuere, nec legum esse posse fructuosam severitatem, nisi homines impellantur officio, salutarique metu Dei permoveantur. Id autem impetrare ab iis maxime religio potest, quae sua vi in animos influit, ipsasque hominum flectit voluntates, ut eis, a quibus ipsi reguntur, non obsequio solum, sed etiam benevolentia et caritate adhaerescant, quae est in omni hominum coetu optima custos incolumitatis.

Quamobrem egregie Pontifices Romani communi utilitati servisse judicandi sunt, quod *Novatorum* frangendos semper curaverunt tumidos inquietosque spiritus, ac persaepe monuerunt, quantum ii sint civili etiam societati periculosi. Ad hanc rem digna, quae commemoretur, Clementis VII. sententia est ad Ferdinandum Bohemiae et Hungariae regem: *In hac fidei caussa tua etiam et ceterorum principum dignitas et utilitas inclusa est, cum non possit illa convelli quin vestrarum etiam rerum labefactationem secum trahat; quod clarissime in locis istis aliquot perspectum sit.* — Atque in eodem genere summa providentia et fortitudo enituit Decessorum Nostrorum, praesertim autem Clementis XII, Benedicti XIV, Leonis XII, qui cum consequentibus temporibus pravarum doctrinarum pestis latius serperet, *sectarumque* audacia invalesceret, oppositu auctoritatis suae aditum illis intercludere conati sunt. — Nos ipsi pluries denunciavimus quam gravia pericula impendeant, simulque indicavimus, quae sit eorum propulsandorum ratio optima. Principibus ceterisque rerum publicarum moderatoribus praesidium religionis obtulimus, populosque hortati sumus, ut summorum bonorum copia, quam Ecclesia suppeditat, maxime uterentur. Id nunc agimus, ut ipsum illud praesidium, quo nihil est validius, sibi rursus oblatum principes intelligant: eosque vehementer in Domino hortamur, ut religionem tueantur, et, quod interest etiam reipublicae, ea Ecclesiam libertate frui posse sinant, qua sine injuria et communi pernicie privari non potest. Profecto Ecclesia Christi neque principibus potest esse suspecta, neque populis invisa. Principes quidem ipsa monet sequi justitiam, nullaque in re ab officio declinare: at simul eorum roborat multisque rationibus adjuvat auctoritatem. Quae in genere rerum civilium versantur, ea in potestate supremoque imperio eorum esse agnoscit et declarat: in iis quorum judicium, diversam licet ob caussam, ad sacram civilemque pertinet potestatem, vult existere inter utramque concordiam, cujus beneficio funestae utrique contentiones devitantur. Ad populos quod spectat, est Ecclesia saluti cunctorum hominum nata, eosque semper dilexit uti parens. Ea quippe est, quae caritate praeeunte mansuetudinem animis impertiit, humanitatem moribus, aequitatem legibus: atque honestae libertati nuspiam inimica tyrannicum dominatum semper detestari consuevit. Hanc, quae insita in Ecclesia est, bene merendi consuetudinem paucis praeclare expressit sanctus Augustinus: *Docet* (Ecclesia) *reges prospicere populis, omnes populos se subdere regibus: ostendens quemadmodum et non omnibus omnia, et omnibus caritas, et nulli debetur injuria.*[1])

His de caussis opera vestra Venerabiles Fratres, valde utilis ac plane salutaris futura est, si industriam atque opes omnes, quae Dei munere in vestra sunt potestate, ad deprecanda societatis humanae vel pericula vel incommoda Nobiscum contuleritis. Curate ac providete, ut quae de imperio deque obediendi officio ab Ecclesia catholica praecipiuntur, ea homines et plane perspecta habeant, et ad vitam agendam diligenter utantur. Vobis auctoribus et magistris, saepe populi moneantur

[1]) De Regim. Princip. l. I., cap. 10.

[1]) De morib. Eccl. lib. 1., cap. 30.

fugere vetitas sectas, a conjurationibus abhorrere, nihil sedetiose agere: iidemque intelligant, qui Dei caussa parent imperantibus, eorum esse *rationabile obsequium*, generosam obedientiam. Quoniam vero Deus est, *qui dat salutem regibus*[1], et concedit populis conquiescere *in pulchritudine pacis et in tabernaculis fiduciae et in requie opulenta*[2]), Ipsum necesse est orare atque obsecrare, ut omnium mentes ad honestatem veritatemque flectat, iras compescat, optatam diu pacem tranquillitatemque orbi terrarum restituat.

Quo autem spes firmior sit impetrandi, deprecatores defensoresque salutis adhibeamus, Mariam Virginem magnam Dei parentem, auxilium christianorum, tutelam generis humani: S. Josephum castissimum sponsum ejus, cujus patrocinio plurimum universa Ecclesia confidit: Petrum et Paulum Principes Apostolorum, custodes et vindices nominis christiani.

Interea divinorum munerum auspicem Vobis omnibus Venerabiles Fratres, Clero et populo fidei vestrae commisso Apostolicam Benedictionem peramanter in Domino impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die XXIX. Junii A. MDCCCLXXXI, Pontificatus Nostri Anno Quarto.

LEO PP. XIII.

---

## Rimsko hodočašće.

### I.

### Iza Zagreba.

*D. J.* Jedan još zadnji zvižduk i nestade mi iz vida sakatoga starodavnoga tornja prvostolnice zagrebačke, stade zamicati poštovani povjestni Grič, gubiti se brdeljci okućeni tamo amo bielimi stanovi, brdeljci na kojih bi se Zagreb mogao postostručiti i posljednji pramen mu razplinu se u izokolnih ravnicah. Zadovoljan i izdovoljen zadnjim pogledom na zavičajni grad bezbrižno se smjestih u prikrajak svojega vagona. Jer što da gledam jošte? Zar možda razdrmanu i razderanu sada a nekad liepu crkvu stenjevačku, ovu živu i žalostnu sliku očupane i stradajuće domovine, kojoj se i temelj i tjeme jednakim lahkoumljem i lakomošću razrava; ili da se nasladjujem onim golim i pustim stienjem razvalina susjedgradskih, koje i puste muklo dovikuju silnikom ovoga svieta, kamo se dospieva, kad se prestanu štovati sveta i neodatna prava vlastničtva i čovječnosti.

Čemu da si ogorčavam dušu takovimi osjećaji, kad putujem — ad limina apostolorum, kad sam rad obići sveto kućište i mučište prvakâ apostolâ, sv. Petra i Pavla i njihova velikoga i dičnoga nasljednika, koj je tolikom ljubavju začeo privijati na upravo očinske grudi veliki slavenski i napose hrvatski narod. Recedant . . . omnia! (S puta sve!) Parovoz je brzo jurio. Ja sam sjedio sam u svom razdjelu: nitko mi nije smetao mislî, nitko nije dosadjivao pitanjem kakvim. Kako je preletio preko krapinskoga mosta, puklo je oku s jedne strane široko polje brdovačko, Savom prosiecano, dočim se ono s druge ubavim bistranskim prigorjem gubilo u krasno Zagorje. Jelačićevi Novi dvori pa Lužnica prhnuše kao jutrnje sanke: kolike sladke i mrke uspomene za svakoga rodoljuba! Još se one nisu utopile u blizu Savu, kad-li te grad nekoć „crvenoga" marquisa Corberona Januševca svojom gradnjom sjeća i na bolji ukus graditeljski i na jedno plemenito srce, koje je novu domovinu svoju tolikim uzbitom prigrlilo, da bih mnogim domaćim velikašem mogao poželjeti barem koju mrvicu od toga obilja. — Ali oni od punoga svoga stola tjeraju hrvatskoga lazara. . . Kadgod sam se imao provesti preko Sutle, zapelo bi mi oko i srce o jednu umiljatu točku — to je dobarce Ladnč. Nepenje se ono ponositim čelom u vis: čedan je stan vlasteoski, okriljen s oba boka gospodarskimi zdanji, negizda ga perivoj ni ribnjak: ali se nad njim osovilo vinorodno brdo neobično krasna oblika, komu je nekako nasred boka sio malen paviljon, tako zračan, dà maglovit oku, kao da je zborište vilam oblakinjam. Hoc erat in votis! (To je draga moja želja) uviek bi mi ovaj uzdah Horacijev pao na um, kad bih upro oko u taj liepi mali vidikovac. Tu, mislim, morala bi i najkrućemu prozaru malo toplija krv žilami uzkolati; tko bi odatle pogledao po krasnom samoborskom predielu i srebropjenoj Savi, onaj, držim, da ni u najslabiji čas života i djelovanja svoga nebi mogao biti tako slab, da samo jednu grudu hrvatske domovine baci ucjenom na tezulju ma čijega sumnjivoga bratinstva ili prijazni državničke.

Sutla uzkotraka razdvojila dva najuža plemena. Struja je njezina tiha i lagodna, kao što Cezar pripovieda o Araru. Ova je živa slika čednosti hrvatske i strpljivosti slovenske Koliko se nije već ocalnih pera iztupilo raznimi svečanimi, Hrvatu i Slovencu medjunarodnimi uzajamnimi prigodami, u kojih se i brdine zlatile i doline mliekom i medom stale proticati: pa skromnost naša i bojazan nije se dotle uzmahnula, da se samo jedan pokus učini duševnomu jedinstvu na znanstvenom polju. Dugo mušmule zriju i valja ih sakrivati u slamnjače. Pak da samo njemački Mihel nosi spavaču kapu. . . . Mnogo su Slaveni primili babjih navika od svojih veledušnih prosvjetitelja.

Laduč pa Januševac ovkraj, a samoborsko-okićke gore onkraj Save dostojno su tudjincu razkrilje hrvatske domovine. Ono je puno slikovitije od zatoma slovenskoga. Slovenija postaje tek kod Krčkoga liepom, ali neodoljivo liepom. — U prvom mjestu onkraj Sutle, zove se Dobova, udara ti u oči usred zelenih livada novija crkva župna. Bio sam u njoj prije kakvih dvanaest godina. Tko ju s polja gleda morao bi pomisliti, da joj ni u gradu, nekmo-li na selu, nebi moglo biti prigovora. Ali kad udješ — ništa drugo van svjetlo, prava blještavina od svjetla, koja ti oči zasljepljuje. Ja nisam graditelj, niti sam proučavao pravilâ crkvene gradnje, ali imam toliko izbrušena estetičkoga ukusa, da ću naprama svakomu

[1]) Psal. CXLIII, 11. — [2]) Isai. XXXII, 18.

arhitektu apodiktički tvrditi, da ovakove crkve nisu za crkve. I u nas se u Hrvatskoj od koje desetak godina pogradilo takovih hramova: eno crkve bukevske, veleševačke i još nekoliko njih. One su visoka krasna svoda, stiene su im, da na svjetsku reknem — kao struk u vitke djevojke, steznikom stisnute, oltari šiljasti prama gotičkom slogu: ali prozori — malne od temelja do sljemena sipaju toliko obilje svjetla i sunca, da se na njem skoro svaki tek se pomaljajući pupoljak pobožnosti razlistava u podpun razcvat ruže, u koje niti ima mirisa ni milovida. Izbacite ona dva reda klupa, pak vam eto salona za plesove. Bolje su to umjeli naši starci. Njim su crkve kao i njihove mrkle gradine obavijale se u neki suton; ali dočim ti je mrak i tama gradova njihovih i onih nepodobština, što se u njih zbivale, sušio mozag u kostih, bila je crkva u sutonici svojoj kao ljubka, skromna potočnica medju dračjem, koja je biedom i nepravdom razboljelu dušu i ogorčeno srce blažila hladom svojih zidova i uznosila dušu u one nepoznate, ožidane krajeve, gdje vlada samo blaženi mir i vječni pokoj. Ja mislim, kad se gdjegod nova crkva diže, da bi tu svakako uz drugu oblast morala i duhovna imati nekakvu vlast. Svi najglasovitiji hramovi odlikuju se nekakvom tamnošću, koja je n. pr. u bečkoj prvostolnoj crkvi i odviše velika.*) Suviše svjetla razpršuje pobožnost; ona prevelika svjetlost u crkvi kao da je izljev one složne vike sinova ovoga svieta za prosvjetom: Više svjetla, više svjetla! Ali za crkve naše radja to obratnim razmjerom: što više svjetske, sunčane rasvjete, to manje duhovnoga nutrnjega svjetla.

Ja držim, da su ove misli i nazori neoborivi, jer su osnovani na nabožnom izkustvu, pa ipak mi ih na jednom razori ili ću pravo reći — razprši smješan jedan slučaj. U Brežcih uvali se baš u moj vagon jedan Ljubljančanin krupna tiela. Vidiv na prvi pogled kojega sam stališa a sluteći i u meni hodočastnika rimskoga stade mi se tužiti na izmjenu kovčegâ njegova i jednoga redovnika iz Cernika u Slavoniji. Na zamienjenom kovčegu pukla ključanica ili onaj jezičac što je hvatao zapor, pa jadni Slovenac vadi bielu kordu brevijar i druga enpelektilija, kojih suknotržac, (a to je on) nikako nemože za sada trebati. Ponudiv mu rado uslugu, da povezem tudji kovčeg i u Rimu ga opet za njegov zamienim, preći mi je na ovom mjestu preko one odatle nastale pošalice, koja će se valjda naći u jednoga našega dnevnika podlistku zabilježena.

Moj je suputnik meni upravo bio dobro došao. Jer premda sam ja po više puta ovim slovenskim krajem proputovao, opet niti sam se toliko brinuo, niti namjerio bio na čovjeka, koj bi mi mogao dati potanjih ubaviesti o njem. A Slovencu mojemu, koj u svojem veletrškom poslu češće prolazi ovim predielom, sve je dobro poznato.

*) O talijanskih, napose rimskih crkva bit će spomena u posebnom poglavju.

Pa on i jest pravi Slovenac; kako da i nebude to sestrić „očeta" slovenskoga (Bleiweisa)? Zato eto vam koja bilježka iz ovoga prediela.

Iza Brežaca, kojim je okoliš bez osobita, izrazita lica dolaziš prvom postajom u Videm-Krčko, dva slovenska mjesta blizanaca; ono je napučio Štajerac a ovo Kranjac: ali je ovaj put Kranjac toliko nadkrilio najbližega brata ljepotom svojega gradića, koliko ga običava preticati slovenskim rodoljubljem svojih sinova i ljepotom svojih kćeri. Ovaj red na liepu danu, uz tek minuli veseli razgovor domislim se na prvi pogled pristaloj prispodobi. Krčko vam je živa idylla, ali bez klasičke grčke nevjerojatnosti razgovora pastirskih i bez prevelike čustvenosti današnje njemačke idylistike. Pomislite si uza dosta jur široku ovdje Savu mjesto izgradjeno samimi čistimi bielimi kućami i kućicami, nad koje se visi kakovih pet crkava i crkvica, pa sve se je to tiho, skromno, čedno smjestilo pod okrilje obližnjemu brdu, koje ga štiti od bure i oluje a zaklanja mu i razhladjuje prežarke trake sunčane; pogledajte to i pomislite si onaj radini i dosta imućni, veseli narod, koj je tu točku zaposio, pa mi recite onda, da nepristajete uz moju prispodobu.

Meni svagdje oko zapinje o gradinu i ruševinu. Bit će tomu krivo mladenačko štivo i nedovoljna paská roditeljska. Na prvoj postaji za Krčkim s visoka liepa brda, a zarasao u gustu zelen drveća, pozdravlja te viteški sredovječni potomak — grad Reichenburg, komu bi obraz ljepši bio, da mu ga nebudu kasnija izaviteška praktična vremena izobrazila. Ja mislim na ime prigovoriti lievomu četverouglomu tornju, koj se nikako nepodudara s okruglim lievim tornjem, te je po svoj prilici kašnje prigradjen. Čim se vlak maknuo koj metar izpod grada, spetiš na susjednom gradu brdu kapelicu, koja se iz one bujne zeleni izvija bjelinom svojom kao lier u kiti cvieća. Čuditi se mora čovjek, kako su stari oni vitezovi mogli biti tako tvrdi, kruti gospodari kmetovom svojim, dočim je sve oko gradova im raznježivalo srce ljudsko: priroda divna, crkvica blaga pa i sama ona neograničena podložnička pokornost, koja i najoporije srce umiljuje.

Što dalje juriš željeznicom, u sve ljepši ubaviji vrt zalaziš. Livadice uz čisto pobieljene kućice svojom polusuhom pokošenom travom šire miris, od koga se prsa razgaljuju i pluća jačaju, voda i šuma hladi vruće, uznojeno čelo, oko se pari i travi na bujnoj baršunskoj zeleni pokošenih sjenokoša i pristriženih živica, medju kojimi se vijuga uzan puteljak, svaki čas obrubljen razpelom, za koje bi reći, da je kao cjelov božanski na čistu, neokaljanu krasotu naravi. — Onda ti liepa slika ta umine kao san, a pred tobom se stanu dizati i nizati grdne klisure kao velike babje šćrbe, da te sjete na hrvatski Jelenjak kod Klanca, koj ih ipak divljom svojom romantičnošću nadkriljuje. Ali da ti se duša s ovoga pustoga stienja nesmrkne odviše, širi se s lieva sad livadica, sad

šuma, a pod željeznim putem teče liep biel Savom plâkan kolnik. Na jednom se opet sûzi lieva stran pa pukne desna u oširoko polje i ravnicu, nad kojom opet strmi grad Sjevnica (Lichtenwald). Grad je sazidan po pravilih starovitežke gradnje: na svakom uglu po jedna kula; s dola pod gradom ima prigradak ili predgradak s kulicom, a dalje s lieva, gdje se brdo spljoštava ima švajcarski stan, pod kojim se razgranjuje vinograd, kojemu te batrice sjećaju na vinograde hrvatskoga Betlehema — Bakra.

Kako je zad Reichenburga tako je iza Sjevnice malo napred na brdu povisoka crkva, kojoj opet onkraj željezničke ceste izviruje biela kapelica na brdašcu. Sad ćeš prelećeti kraj nešto manjega ali novovjekoga grada Sauensteina i još manjega u blizini mu Ruckensteina, (oba posjed viteza Gutmansthala), gdje se opet smjestilo pet crkvica po glavicah šumovitih, pak eto ti onda nad glavom visokih kransjkih planina (alpâ, naročito starca Triglava), koje su što izgorjele od žarkoga sunca, što opet pobieljele od sniega, koj na njih istom mjeseca kolovoza kopni, da se opet rujna novim pospe.

Još časak i mi ćemo pasti na Kameniti most. Ali prije nam valja proći kraj Račaha, povećega mjesta u Kranj koj, kojemu se u zadku na vrlo visoku šiljku uzpinje liepa kapelica vita tornjićka. Iza njega duž Save izpod visokih prolomljenih skala teče staza, krasno šetalište, čas suncem ožarena, čas nadastrta gustom hladovinom drveća.

Motreći ovu prirodnu krasotu dovezosmo se na Kameniti most, mjesto ogradjeno, gotovo obito visokimi tako neprijaznimi gorami, kako je dosadno i ono više satih trajuće čekanje, prije nego se nastavlja vožnja onamo put Beča, ovamo put Ljubljane i Trsta.

(Dalje će sliediti.)

## Viestnik.

Zagreb. Carskim manifestom od 15. srpnja o. g. odlučan je učinjen korak, da se što prije i to konačno izpuni davna želja naroda našega glede spojenja krajine. Nj. c. kr. ap. Veličanstvo blagoizvolilo je premilostivo imenovati preuzvišenoga gospodina bana grofa Ladislava Pejačevića povjerenikom za krajinu, koji 1. kolovoza preuzima od preuzv. gosp. baruna Filipovića sve poslove. Ta carska rieč radost je uzbudila u srcu naroda, ter je glavni naš grad mnogimi se narodnimi barjaci izkitio bio; u ponedjeljak bijaše razsvjeta te bakljada na čast preuzv. gg. banu grofu Pejačeviću i glav. zapovjedniku barunu Filipoviću.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup došao je prošli ponedjeljak na večer iz Gradca u Zagreb.

— Preuzv. gospodin biskup J. J. Strossmayer, ostaviv Rim pošao je u Rogatačke kupelji, da se odmori od silnoga napora, što ga je imao u Rimu oko slavenskoga hodočašća. S njim zajedno otišao je iz Rima i presvietli gospodin dr. Franjo Rački, te je došao prošli utorak kući. Tim su i posljednji hodočastnici ostavili vječni grad, te se vratiše kućam svojim, osim njekih, koji iz Italije krenuše u Švajcarsku.

— Umro je 17. o. m. Eduard Roneš, župnik u Biškupcu. R. i. p.

— Maleno zvonce s tornja stolne crkve počelo je prošle nedjelje redovito zvoniti u 8 u jutro i 2 sata poslje podne. Tim je opet izpunjena Zagrebcem vruća želja, kojim je od 9. studenoga uviek nješto manjkalo. Naročito se je činovnikom i djačtvu stari njihov znanac opet oglasio. Kad ovako utješne vjesti donosimo pravednost traži, da spomenemo ime muža, komu ponajviše zahvaliti moramo sbog toga. To je arhitekt g. Bollé. Za groznih onih dana, kad je riedko tko mislio na što drugo, van na svoju glavu — a crkva je naša u velikoj pogibelji bila g. Bollé je uz pogibelj vlastitoga života i na isti nakrivljeni toranj penjao se, da razvidi štetu, da odredi, što najprije raditi treba. I pošto se drugi radnici ni dali nisu u crkvu g. Bollé sa svojimi je ljudmi najpogibeljnija mjesta podupro svojski se primiv posla tako, ter mu je nedavno sam graditeljski nadsavjetnik iz Beča g. Schmidt čestitao na uspjehu. Da nije bilo njegove požrtvovne u onaj čas radnje Bog zna, ne bi-li mi danas mjesto suza radostnica, kad slušamo glasove davnih milih naših znanaca, lievali suze žalostnice razgledajući ruševine ponosa našega.

— Prošle nedjelje slavilo je družtvo malenoga Isusa u crkvi milosrdnih sestara godišnjicu svoju. Pod sv. misom, koju je pjevao preč. g. Franjo Budicki, reče prigodno slovo g. M. Filetić, gdje opisa žalostno stanje djece u poganskom istoku, te veliku blagodat, koju toj sirotčadi prinose družtva malenoga Isusa, pa i ovo njihovo. Spomenuv pri koncu, kako po milostinji, koju daruju mogu ovaj put obilno prošćenje zadobiti, jer je sv. otac naročito takva družtva vjernikom preporučio, pozva djecu, da po mogućnosti prinesu u tu svrhu darak. Ganutljivo bilo je sada pogledati, kako u obhodu prolazi mladež kraj oltara, gdje dvie djevojke drže tanjure, te svako skoro diete stavlja darak: koje novčić, koje dva, koje deseticu. A našlo se darežljivih ruku, koje baciše u tanjur i forintača. Poslje sv. mise sva mladež ode u kućni vrt, gdje se male još više razveseliše. Po običaju najme i propisu imena svih članova toga družtva podiele se u hrpe od 12 njih, ter se iz svake te hrpe vuče po jedno ime. Ovo izvučeno ime prijavi se glavnomu upraviteljstvu ovoga družtva, pak se to ime dade na sv. krstu jednomu djetetu odkupljenu novcem toga družtva. Uz osobitu radost onih, kojih su izvučena imena, te uz sveobće zadovoljstvo svršila se svetčanost. Dao Bog još dugo se ponavljala a uz što veći broj članova. Imali smo sgode pogledati u imenik njihov, ter razabrasmo, da ih je liep broj ondje, gdje je za to mara. I prinosi pritiču prema okolnostim liepo. Plemenita, čovjekoljubna svrha već sama mogla bi kod nas još više potaknut volju za ta krasna družtvanca, pogotovo pako, kad se sjetimo, da ih sv. otac toli toplo preporuča posebnom okružnicom.

— U 7. i 8. razred lyceja, te u bogosloviju nadbiskupije naše primat će se mladići 4. kolovoza. Oni, koji u sjemenište stupiti žele, neka do toga dana pošalju molbenice uz krstni list i svjedočbu posljednjega poljeća ravnateljstvu sjemeništa, a 4. neka dodju u 8 sati u jutro u sgradu nadb. sjemeništa na Kaptolu.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 32. U Zagrebu, 4. kolovoza 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Glas Hrvata iz svete zemlje.

(Konac.)

Da je spomenuta grčka „sveta“ vatra u istinu nesveta, skroz lažljiva, svi ovdašnji stanovnici, katolici, turci i čifuti jednoglasno drže, pošto ih je izkustvo njihovo o tom bjelodano uvjerilo i osvjedočilo. S njimi se slažem posve i ja s mnogih razloga, kojih posebice nizat ovdje neću.

Da se vatra njihova čudnim načinom pripaljuje, zašto ne rade poput katoličke crkve u svih sgodah, gdje se o kakvu čudu radi. Zašto ne dadu sgode svakomu i protivniku uvjeriti se, da je sbilja čudo. Da odvrate svaku sumlju o prevari, da začepe usta katolikom, Turkom i drugim, koji za stalno drže, da oni svoj snopić pripalom ili izvijanjem iz kremena upaljuju; neka se mole, da javno svim na očigled takova vatra s neba sidje; ili neka puste sa sobom u sv. Grob kojeg katolika, turčina itd., kojim se vjerovat može, i koji uživaju dobar glas kod svih radi svog poštenja, ili neka ostave otvorena vrata presl. Groba, da drugi mogu viditi, da oni zaista nevaraju svoje jednovjernike; neka rade kao što je učinio Ilija prorok, kad je vrhu pripravljena posvetilišta na očigled svega puka vatru s neba izprosio i posvetilište upalio. Ali kako Grci postupaju? Patriarka sa još jednim Grčkim svećenikom samo unide u pres. Grob, i kad se vrata Groba Gospodnjeg zatvore turski vojnici puškama straže na vratima, da nebi tkogod mogao unići u Grob Gospodnji, dok patriarka grčki unutra stoji.

Ali dok stoji ono, što o tom pripovieda o. Bonifacij nikad Grci dopustiti neće, da itko drugi zagleda u sveto mjesto. Pripovieda najme potac Bonifacio-Dubrovčanin, i u 16. stolj. bivši poglavar sv. zemlje — u napomenutom svom djelu: De perenni cultu T. S. u knj. 1. govoreć o sv. vatri Grčkoj: „Jednom ja sam patriarku Grčkog pozvao na objed u manastir presl. Groba, i pitao ga zašto ovako nebogoljubno rade i puku predstavljaju ono, što krivovjerstvom, nebogoljubstvom i krivobožtvom odiše? Odgovori mi, da drugčije nemogu se uzdržavati. Vaši bo, reče mi, Latinjani iz bogoljubstva napram grobu Gospodnjem i drugim mjestim dolaze, naši pako Grci dolaze, da dobiju sv. vatru, koju prem mi kremenom izvijamo, pak znamo za izvjestno da s neba nesilazi, ipak iz spomenutog uzroka i da se sv. zemlja nezaboravi, uvjeravamo puk, da s neba silazi.“

A sad mi još dozvolite gospodine uredniče da Vam, ma i kasno sukasno opišem dolazak, boravak i odlazak Nj. kr. Visosti nasljednika priestola naše carevine. Prejasni Nadvojvoda na 28. ožujka stigao je u Jaffu, i ovdje objedovav, krenuo je odmah k sv. gradu Jerusolimu i odsjeo u mjestu „Kolonija“ zvanom i od Jerusolima za 2 sata, a od Jaffe za 8 sati udaljenoj. Na 29. ožujka u 4 sata po podne unišao je u sv. Grad. Sve stanovničtvo Jerusolimsko bilo je izvan Jerusolima na putu, kojim je Nj. Visost imala proći; prvaci pako svih vjeroizpoviesti izišli su mu u susret do Kolonije. Slavoluka bilo je mnogo; zastave pako raznih narodnosti kitile su sve sgrade, izpred kojih je Nj. Visost imala proći. Pred vrati sv. Grada, patriarka naš u svom odielu dostojanstveničkom i cielo katoličko svećenstvo u kotah odjeveno — bilo nas je brojem do 200 — dočekaše Nj. Visost. Točno u četiri po podne, unide Nj. Visost u sv. Grad u odielu pukovničkom i na prsih svojih junačkih imajuć 4 velika reda. Čim stupi pred patriarku kleče na pripravljeno si mjesto, i poljubi sv. zemlju. Patriarka ga pozdravi talijanski kratkim govorom, a Nj. Visost zahvali se francezkim jezikom. Topovi već gruvahu sa gradskih zidina. Vojničtvo pako cielo u svetčanom

ruhu svud oko nadvojvode stajaše. Zatim se processionaliter svi odputismo k presl. Grobu Spasitelja. Na desnu patriarki bijaše Nj. Visost Rudolf, a na lievu nadvojvoda Etrurski, za njimi pratnja sliedijaše svetčano obučena. Vojnici u paradi s jedne i druge strane Nj. Visosti idjahu. Put sav bio je pieskom posut. Uz pjevanje pjesme Benedictus poslje 20 minuta prispjesmo pred baziliku presl. Groba. Medjutim zvona svih vjeroizpoviesti zvonjahu. Na svakom desetom koraku, s jedne i druge strane puta stajahu po 4 vojnika i Nj. Visost pozdravljahu. Čim Nj. Visost stupi u baziliku s patriarkom skupa, prodje izravno pred sv. mjesto, gdje Isus po Josipu od Arimathee i Nikodemu bi pomazan. Ovo je mjesto prvo, koje hodočastnik čim stupi u baziliku ugleda, a od vrata bazilike udaljeno je 10 koračaja. Ovdje gori svedjer 8 ovelikih staklenih uljenica od kojih su 4 Grčke, 2 Armenske, jedna koptska i jedna katolička. Na sv. mjestu ovom stoji jedna crvenkasta ploča, koju Grci, izkitiv ju svud okolo svojimi pismeni staviše 1808., odstraniv prekrasnu ploču od bielog mramora, koju je sam Bonifacio gori pohvaljeni kao poglavar sv. zemlje, još u 16. stoljeću bio postavio. Poljubiv bogoljubno Nj. Visost ovo sv. mjesto, bi pozdravljen u kratko od predsjednika manastira franjevačkog sv. Groba. I pošto primi blagoslovljenu vodu od patriarke odputi se ka Grobu Gospodnjem. Pjevači odmah započeše „Tebe Boga hvalimo.“ Unišav Nj. Visost s patriarkom u sv. Grob kleče i bogoljubno poljubi ga, zahvaljujuć kralju kraljeva — da mu je dao sv. milost, nezgode putovanja na moru i kopnu sretno svladati; i cilj svog putovanja sretno postići. Zatim oba dostojanstvenika izidoše i na pripravljena si mjesta pred grobom Gospodnjim dojdoše. Svršiv se „Tebe Boga hvalimo“ patriarka izpjeva molitvu za Nj. Visost, poslje koje blagoslovio carevića, Njegovu pratnju i druge prisutne. Carević pod blagoslovom klečao je pognute glave. Poslje blagoslova odputismo se svi hospiciju austrijskomu, četvrt sata udaljenu, redom onim, kojim svećenstvo i doprati Nj. Visost do Groba Gospodnjeg, samo ništa se nije pjevalo. Pred hospicij čim Nj. Visost prispije, zasviraše vojnici. Na hospiciju crno-žuta zastava Austrijska vijaše se. Put od Groba Gospodnjeg do hospicija jest onaj isti, kojim Spasitelja vodjahu na Kalvariju, da ga propnu, te je strmenit. Uprav kraj hospicija jest sv. mjesto, na kom Spasitelj prvi put pade pod križem. Konzuli i odličnjaci kršćanskih vjeroizpoviesti sabraše se u dvoranu i u okrug postaviše. Nakon četvrta sata, Nj. Visost unide u dvoranu, ter Austrijskim konzulom predvodjena, obadje sve osobe, i sa svakom u raznih jezicih po njekoliko rieči prosloviti udostoja se. Konzul ruski bijaše sasma prosto odjeven, možda radi smrti Alexandra I. Pošto Nj. Visost obadje vas okrug, dvaput se naklonivši i tako zahvalivši se svim na posjetu, ode u sobe svoje. Za carevićem i nadvojvoda Etrurije isto je učinio, što i carević. Poslje ovih stupiše turski posjetitelji razkošno odjeveni. Na poziv ovih, Nj. Visost sa svojom pratnjom otišla je iste večeri u zgradu, koju su turci pripravili za Nj, i kod turaka je objedovala, večeravala i prinočišće sa svojom pratnjom imala. Prečastni čuvar svete zemlje živo željaše, da Nj. Visost kod franjevaca odsjedne; nut želja mu se neizpuni. Isto tako predstojnik hospicija Austrijskog. A tko nebi želio imati za gosta, toli bogoljubnog carevića? Tko nebi žudio iz srdca svoju gostoljubivost izkazati sinu cara Austrijskog, koj je, prigodom svoga nezaboravnoga boravka u ovoj sv. zemlji god. 1869. pokazao svoj, u svakom obziru duh katolički, i za koga svi narodi Austrijski, neglede‍ć na svoje narodne razpre pripravni su u svaku pogibelj stupit? Zaista sretna je i presretna carevina Austrijska, imajući vladara, koji sve svoje podanike mnogobrojne iz srdca ljubi, i koj je duhom katoličkim i jedino spasonosnim odgojen u istom sv. duhu znao i svoga prejasnoga sina odgojiti.

Na 3. ožujka u 7 sati u jutro, Nj. Visost sa svojom pratnjom dodje u baziliku presl. Groba Spasit. i bogoljubno prisustvovav sv. misi, koju Nj. Vis. Aulicus Capellanus na Grobu Gospodnjem reče, pod istom primi sv. pričest sa svom svojom pratnjom, i poslje mise sv. dade si Nj. Vis. blagosloviti na Grobu Gospodnjem njekoliko otčenaša, križića, medaljica, od sv. zemlje na uspomenu prikazanih Joj. Poslje sv. mise Nj. Visost sa svojom pratnjom uze zajutrak u blagovalištu manastira., koji je Grobu Gospodnjem posvećen, i odmah uz baziliku stoji. Iz ovog manastira Franjevci nemogu izaći izvan bazilike, kad se vrata bazilike zatvore.

U blagovalištu spomenutom Nj. Visost vidila je na stieni krasan nadpis, svomu prejasnomu Roditelju na vječnu uspomenu izpisan 1870. godine. Spomenuh, da Franjevci Grob preslavni čuvajući, u manastiru odmah uz baziliku Groba Gospodnjeg stojećem pribivajući, nemogu izać na dvor na čisti zrak, kad se vrata bazilike zatvore. Bili su dakle unutra bez čistog zraka skoro; dapače morali su snositi i vonj iz staja, jer su konji vojnički na krovu jednog diela njihova manastira imali konjušnicu. Fran-

jevci su od stoljeća nastojali, nebi-li se kakogod oslobodili te štale vojničke. Nut sve njihovo nastojanje do godine 1869. ostalo je bez uspjeha. Nj. Velič. Franjo Josip I., predični vladar naš, prigodom svog boravka spomenute godine, uvidio je, da franjevci, čuvari Groba Gospodnjeg neizgovorno mnogo na zdravlju trpe rad ove konjušnice, i s toga zamolilo je Nj. Veličanstvo bivšeg turskog cara Abdul Azisa, da franjevcem spomenuto mjesto pokloniti milostivo blagoizvoli. Prošnja je odmah bila uslišana, i Franjevci Groba Gospodnjeg ovim načinom zadobili su ono, što kroz vjekove zadobiti nije jim pošlo za rukom. Radi smierne zahvalnosti i vječne uspomene, Franjevci su ovaj dogodjaj kako na stieni u svom blagovalištu pres. Groba, tako i na stieni samog mjesta spomenutog, izpisati dali u pločah mramornih. Zaista Nj. Visost vrlo se je radovala, kad je opise spomenutog dobročinstva čitala. Zatim je Nj. Visost sva sveta mjesta bazilike pregledala, i odputila se po tom k patriarki našem. Poslje podne isti dan u 4 sata opet je Nj. Visost sa svojom pratnjom došla u baziliku Groba Gospodnjeg, i vrlo bogoljubno svetčanom obhodu, koji franjevci svaki dan u spomenuto vrieme čine, prisustvovala. Katoličko srdce kipilo je od veselja, gledajuć, kako mladi nasljednik prestolja bogoljubno sv. mjesta bazilike obhodi, pred njimi kleči i svako u duhu katoličke poniznosti cieliva. Svim stanovnikom Jerusolima bez razlike vjeroizpovjesti, nedvojbeno će bogoljubstvo preslavnog principa Austrijskog, duboko u srdcu uvrieženo ostati.

Na 31. ožujka po treći put Nj. kr. Visost dodje u baziliku Groba Gospodnjeg, i sa svojom pratnjom bogoljubno prisustvova službi Božjoj na Kalvariji, koju obavi Njegov C a p e l l a n u s A u l i c u s.

Nj. Visost obašla je i druga znamenita sv. mjesta sv. grada i u 4 po podne na 31. ožujka pod svetčanom pratnjom vojnika i odličnika svih vjeroizpoviesti sv. grada, odputovala k Bethlehemu, i odsjela u Austrijskom konzulatu za 1½ sata od Jerusolima udaljenom i stojećem na jednom brežuljku odmah uz cestu, vodeću k jaslicam Gospodnjim. Ovo mjesto zove se „T a n t u r“ i ima vrlo krasan položaj. Noć izmedju 31. ožujka i 1. travnja Nj. Visost provela je u lovu, i na 1. travnja u 4 po podne, privatno sasvim prispjela u rodno mjesto Odkupitelja i Spasitelja roda ljudskog.

Siromasi Jerusolimski i Bethlemski za dugo će uzdržati u srdcu si preugodnu uspomenu boravka Nj. Visosti; jer jim je Mj. Visost svoju darežljivost sjajno posvjedočila.

I ovako gospodine blagorodni, na kraju je ovaj moj prvi dopis odavlje; velim prvi, ali ne zadnji, jer ću Vas iz razloga u početku spomenutih, češće posjetiti.

Vaš prijatelj o. Fr. O m r č e n o v i ć,
profesor filozofije u sv. zemlji.

---

**„Duovska besjeda Teofana Živkovića episkopa gornjo-karlovačkog.“**

(Konac.)

Eto vidite ljubezni moji, kad onako govori, ovako od prilike misli nečistim duhom zanešen vrtljavac taj, koji se pojavio medju nama, kao njekakav prorok velike budućnosti slavenske, ako se samo mi sjedinimo sa njegovim prvostolnikom rimskim, i tako mu pomožemo premostiti onaj jaz, što od toliko vjekova djeli zapad i istok.

Veselja njegovog, njegove vjere te, da se danas poslje toliki dugi vjekova može premostiti ovaj jaz, koji je prije toliko vjekova za spas sušte istine razvalio sam božiji promisao, po kome se i koljena Izrailjevo i Judino razdvojiše vo vremja ono; toga veselja njegove vjere te mi mu Braćo nikakvim prigovorom nećemo kvariti. Ali da mu mi u taj njegove vrtljavine most takvu gradju damo zar? Da mi razorimo pravoslavnu crkvu našu, pa da mu za taj njegov most od njenog kamena i njene gradje damo i babe i konje, i priječke i blazine, i podzidove i ogradu zar? To oće on?

Zato dakle želi on, imati nas u savezu s Rimom, i pod zlatnom kapom samodržca njegova?

Zato dakle? da nam crkvi ne bude glava više sam Gospod i Spasitelj naš Isus Hristos, „j a k o t o g o d a d e B o g g l a v u v i š š e v s ě h c e r k v i, j a ž e e s t t ě l o j e g o, i s p o l n e n j e i s p o l i j e n j u š t a g o v s e n č e s k a j e n v o v s ě h:“ nego čovjek smrtan, koji je u grjehu začet, i u grjehu ga rodila majka njegova, ka i mene što je.

Zato dakle? da prestanemo vjerovati onako, kao što smo našeg duševnog spasenja radi dosele vjerovali sa našom pravoslavnom crkvom. Nego da vjerujemo onako, kako nam kad iz svoje božanstveni prava punomoće on naručivao i poručivao bude, koji nikeokonstantinopolskog vjerovanja nečita onako kao mi, nego sa novim pridatcima i drugčije; koji se sam ne krsti, i dječice ne krštava kao mi, nego drugčije; koji sa krštenjem nesvršava skupa i svetoga miropomazanija kao mi, nego mlogo kašnje i drugčije; koji naroda nepričešćuje tjelom i krvlju Hristovom kao mi već samim tjelom a u osvećeno vino ili krv Hristovu umače pero svoje, kad podpisuje anateme; koji grešnika ne drješi od pokajani grjehota kao mi, nego gâ drješi i od grjehova unaprvo, koje će on počiniti tek; koga sveštenstvo narodno nije oženjeno kao naše, nego je reda drugačijeg; koji o razdrješivosti ženitbenog vjenca nemisli onako, kao što sa sv. Apostolom

Pavlom mi mislimo, nego drugčije; i koji i nad bolnikom nesveštava masla onako kao mi, nego drugčije.

Zato dakle? da se crkvama i častnom trapezom našom neobraćamo više istoku, gdje se rodio, umro, i vaskrsao Gospod, sunce pravde, istok istoka; već da se obraćamo zapadu, što je tamo njegov presto.

Zato dakle? da našem sv. Savi, sv. Arseniju i majci Andjelini kandilu i svijeća nepalimo više, jer to su srbske narodne crkve svetitelji, a narodne crkve zapad nepoznaje.

Zato dakle? da našu najstariju i najsvečaniju narodnu krstnog imena slavu i svečarski joj kolač i koljivo njeno zatremo, i da s osvećenim bosiljkom vodice nesvetimo, jer toga svega kod njega nije.

Zato dakle? da svojim milim pokojnikom „leturdjije“ nekuvamo, jer nje nekuva njegova crkva.

Zato dakle? da našu divnu u crkvi pjevaniju narodnu i pjevnice naše s orguljama i korušima zamjenimo, pa da nam zanijeme u kućama našim i na narodnim i domaćim slavama našim naše divne stihire, tropari i veličanija, jer nije kod njega života i običaja toga.

Zato dakle? da nam kod vjenčavanja pobratimstva uobičajeni, pobožnosti i molitve crkvene ispunjeni narodni obred zatremo, da i njemu, pa i najvišem naravnoga svijeta pojavu tom u našega naroda nebude ni traga ni glasa više, jer ga nema u Latina.

Zato dakle? da se, kad se sastajemo, nepozdravljamo više, kao dosele što smo: „Hristos vaskres“, „Hristos se rodi“, „pomoz Bog“; nego drugčije; „valjen Isus i Marija.“

Zato dakle? da naše za pravoslavnu crkvu i slobodu i vjeroizpoviesti i narodno-crkvene uprave njene krvavo stečene povlastice narodne spalimo, — pa se sa cijelim crkvenim životom svojim sklonimo pod svete njegove skute pa i sebe, svoje duše i svoje bogomolje bez svake prigovora slobode povjeravamo onim vladikama i patriarsima, koje nam on bude namjenjivao, a nebi ji, kao dosele, uz priziv sv. Duha i najviši carev blagoslov birali mi sami i naš sveti vladičanski i narodni zbor.

Zato dakle, da nebudemo pravoslavni i da nebudemo Srblji više, već da budemo drugi njekakovi i nješto drugo.

I kad bi to tako bilo, tada bi crkvi božijoj sinuo obraz, ojačala bi evandjelska snaga njena, nevjerstvo bi palo, straovitoj ovoj današnjega vjeka pokvarenosti oduzeo bi se mah, a Slavenstvu stvorila bi se vrata u budućnost sjajnu, veliku.

Eto bogoljubezna braćo! Za tim se je podigao i u popasno doba pošao ovaj duhom nečistim zanešeni Unije Apostol; pa je došao čak i medju nas ovamo, da nam pomućuje pravoslavnu savjest našu, da nas uznemiruje u ovom raju božijem, u kome smo blaženi mi; da nas zarati sa Duhom svetim, sa cijelom crkvom pravoslovnom, sa našim kućama i prijateljima, sa našega roda i naroda povjestnicom, i sa našim rodjenim u nami materinim mlijekom.

Ma Bog ga vidio, i njega i one, koji su ga poslali amo; ako im je u zbilji stalo do Hristove crkve, do častnoga krsta i njegove slave, i prosvjete evandjelske: što nas traže, nas pravoslavne? Eno im široke božije zemlje, i na njoj neobradjenog polja dovoljno za prave apostolske revnosti radnju.

Eno im tamo oko četiri stotine miliona nekršteni duša, koje u mraku gniju i propadaju, klanjajući suncu i mjesecu, i idolom od srebra i zlata, što oči imaju a nevide, uši imaju a nečuju. Nek idu tamo krstiti i učiti, a imaju i s čim; dao im je Bog, i carevi i kraljevi, i gradovi i sela, i društva i zaklade, i polja i šume njiovi bogati biskupija.

Eno je tamo blizu šeset miliona hristijana, što su se baš od njiove crkve odjelili prije njeki trista godina dana, i s njome i danas živu u takvoj omrazi, da joj — naše nije ni izpitivati ni suditi, da l' imaju pravo — prvostolnika njenog drže za grješnika najvećeg. Nek idu tamo, neka se sa tom najbližom i izgubljenom braćom svojom nadju, izravnaju, izmire, i povrate nji najprije svetom majčinom krilu nazad.

Eno im tamo i takovi puno, što se oslanjajuć na svoje vjere i svoji dela zaslugu, odbacuju svako Hristovo hodatajstvo, i svaku božije blagodati pomoć; što nesmiju djeteta da krste i suznim očima gledaju na one, koji neispitujuć, edal i sami dadoše dovoljnog pokajanja ploda, i krsteć druge tako slijepo slobodno, gube duše svoje; što udubljeni u svoga zakona duh, preziru i odbacaju svaki crkveni obred; što provode cio život svoj u razgovoru i dogovoru s Bogom kako da obnove Hristovu crkvu.

Eno im tamo puno žrtava od krvavi vjerenica i pirova još nepokajani, i Hussova groba još neopojana, a Mali-bara, našega jezika kolijevke, po kojima silne mrtve duše blude, još neprekršteni: nek tamo idu, nek tamo krste i uče, obavješćuju, kaju i praštaju, zasadjuju i utvrdjuju svoj jedino spasavajuće crkve stožer. Šta traže medju nama pravoslavnima Srbljima, koji smo vodom i duhom svetim omiveni i prosvjećeni davno, koji sa posestrimom crkvom rimskom, ako smo i pretrpili odandje najteži nepravda, od njeni negdašnji vlastnika silni, nikakva rata nevodimo, i svačiju svetinju, pa i njenu častnu trapezu, jer se za njom po svojoj vjeri rani i krjepi tolik božiji svijet, tolika braća naša, poštujemo; ma za sebe same duševnoga spasa tražimo u našoj pravoslavnoj vjeri i crkvi, kroz koju su i naši Stari otišli sa ovoga svijeta u onaj blaženi vijek.

A što traže, to oni i tako neće naći ovdje medju nama svetoga Save narodom, jer ovdje im zemlje za sjeme njiovo nije, ovdje im lakovjerne djece za varke njiove nije.

Prije će biti, što još nije bilo; Velebit se srušiti u more, plješivica Plaški zaroniti, a Kapela Senj i svu Krbavu; prije će Lika usanuti cjela i izaći Glina do Kosinja; a Jezeram Kupa okrenuti, i Karlovac prjeći na

Rjeku, a Rjeka pod Komogovinu: nego što će poslušati toga glasa, i prevrnut vjerom svojom pravoslavni srbski moga grada narod.

Takva je bogoljubezna Braćo moja tvrda u Vas moja vjera, da Vi od sv. Duha i njegova hrama, naše pravoslavne crkve, nećete odpasti nikada da izgubite dušu; i da nikada nećete iznevjeriti svoga u tome svetome hramu najsigurnije sačuvanog imena narodnog, da se zgruša i prevrne u vama materino mlijeko.

A dokle je takve za svoje i vjere i ljubavi u Vas, i dokle je nama naše nikada neokaljane, najpožrtvovanije podaničke vjernosti za našega najmilostivijega i cara i kralja Franca Josipa I., i Njegove najviše otačke milosti i njegovi zemaljski zakona krova nad nama: dotle ga nema i nije ga rodila majka, ko bi bio kadar, da nas uznemiri ovdje i potisne van iz ovog najkrasnijeg raja božijeg, vodio koga duh nečisti, kolko njemu drago, i ispredao i prepredao on zlatne žice i mjedene besjede, kako njemu drago.

A da bude i mojoj takvoj vjeri u Vas, i onom vašem u mene pouzdanju sinovnjem, s kojim ste Vi mene i moje slovo predusrjetali i primali dosele vavjek, i božija puna blagoslova s neba; da se o tvrdi bedemi evandjelske i pravoslavne i svijesti i snage naše razbiju sve duhova nečiti i misli i želje, i trudi i napori; „jako ne biti im;" daj da se sada sa naše pravoslavne crkve molitvom, jedinjemi usti i jedinjem srcem pomolimo Bogu:

„Beznačalne nepobědime Gospodi, blagoslavi nas, utverdi život naš sventimi tvoimi i svenštennimi zakoni; ostěni nas sventimi tvoimi aggeli; vooruži nas oružiem pravdi tvoeen; ogradi nas istinoju tvoeju, izbavi nas ot vsenkago obstoennieen vsenkago navěta soprotivoležaštago; razruši jaže na nas kozni vražien; očisti nas dějstvom sventago tvoego Duha; jako tebě jedinomu služim i nevěmi klanentisen bogu čuždemu, jiže prostirati ruki našen vladiko k bogu inomu. Ti bo jesi upovanjo duš i těles naših i tebě slavu vozsildem, . . . ." Amin.

U Plaškom, dne 31. maja 1881.

Evo ovako je govorio presvietli govornik. Kako razabrat mogoše čitatelji naši znao je, komu govori: jadnim Plašćancem, od kojih mnogi ako je uz jezerište Plaško bio u Ogulinu već je „vidio svieta", ako ne pozna samo Plašćanskih pastrva, nego se razumije i u pile na Dretuljici i u trgovinu s dužicami već je mudar. Ovakvim sirotam, vriednim, nu u vjerskih stvarih neznalicam može — koga ne boli duša — govoriti ovako. Ali da se kod nas može ovako govoriti i izvan Plaškoga; da se nadje občinstva koje ozbiljno, a ne tek za šalu ovakav govor čita i izvan eparhije gornjo-karlovačke, ma bilo to občinstvo i iz „božijega raja, pravoslavne narodne srbske crkve" to nismo mislili. Kod nas, gdje živi čini pokazuju, da je sve, naročito ono, što je naštampano u dašnjem broju, lažno, da je izliev nećemo reći neznanja, jer ga u tako visoke osobe predpostavljat ne možemo, nego da je izliev srdca, koje ne ljubi istinu, ni onda kad ju znade; izliev uma, koji se odvraća od istine, kad mu se nanudja sama! Ta Bog vas vidio, presvietli, zar mislite, da kod nas nitko ne pozna grkokatolika, unijata, koji se krste, kako i vi, i dječicu krštavaju, kako i vi; koji s krštenjem svršavaju „miropomazanije", kako i vi, narod pričošćuju kako i vi; svećenici im se mogu ženiti, kako i vaši; službu Božju vrše, kako i vi, te ne moradoše, sjedinjujuć se s katoličkom crkvom, napustit ni svojih narodnih običaja, niti bi morali zamieniti ime svoje drugim, kad bi i bili drugo što van Hrvati. Gdje mogoste dakle vi kod nas onako opisati uniju, kad vam svako diete koje je učilo škole, može reći, da govorite posve krivo? A što tvrdite o osvećenoj krvi, o krvavih večernicah, pirovih, itd. neka Vam je oprošteno. Oprostio Vam i Svevišnji, te izagnao i iz Plaškogu „duha nečistoga", koji je tu „medju vama samima i od Kosova mu se sjeme zatrlo nije", neka se ne nadje ni tu više „vrtljavac", koji bi toliko ponizio i zdrav razum i dostojanstvo toga vašega „vrtla božijega" gdje je toliko „kupine", gdje vaša „tica gugutče" i gdje lebdi „životvorni zrak, koji je lebdio nad vodama, nad **onim** svijetom, kad je stvarao Bog **ovaj** svijet." Amin!

---

## Dopisi.

Maria-Bistrica 28/7. 1881. *(Zagrebska procesija.)* Prva nedelja iza Sv. Margarite osobito je znamenit dan na Bistrici, jer na taj dan pada Zagrebsko prošćenje. Čestiti gradjani slavnoga grada Zagreba vierno vrše i danas onaj zavjet, koji su njihovi djedovi nekoč učinili; nebi-li po zagovoru Majke Božje Bistričke bila od njih daleko svaka nesreća i svako zlo.

Dan danas jedini je grad Zagreb, koj vrši ono, što je Bogu obećao, koj vrši ono djelo pobožnosti, na koje su drugi naši gradovi već odavna posve zaboravili. U to ime možemo Zagrebčanom čestitati ter njihovu pobožnost štovati i hvaliti. Razumije se samo po sebi, da Zagrebčani dolaze sjajno kako nitko drugi. Prije nego će procesija krenuti iz crkvice sv. Ladislava gruvaju mužari, već iz daleka čuje se ugodna glasba, približiv se materi crkvi pozdravljaju ih zvonovi, a na vratih dočeka ih domaći g. župnik sa još mnogo drugih svećenika. Cieli trg pun je stranjskoga svieta, a oko crkve i pred crkvom stoji zagorska inteligencija došav iz daleka samo radi toga, da vidi „Zagrebsku procesiju."

Sve je to liepo i krasno, a najljepše što vidimo na procesiji i slavno gradsko zastupstvo, pred kojim se nose debele voštanice, dar grada Zagreba crkvi Bistričkoj. Prosjaci dobiju svoj diel od slav. zastupstva u novcu i to dobivaju obilno. Dok procesija ide, izmjenice pjeva se i svira. Sviranje gladko je i ugodno, kako valja. A pjevanje? — Dà, pjevanje to nas osobito zanima. Pjevaju se „Litanije Lauretanske." Ja nepoznajem pjesme, koja bi toli jasno i krasno u sebi krila sve one i kreposti i vrline, dobrotu i veličanstvo Kraljice nebeske, kako je

to u tih litanijah. Nu ako se litanije onako pjevaju, kako ih pjeva Zagrebska procesija, to gube svu svoju ljepotu; nti se takovo pjevanje slušati može. Ta tko će disharmonično, prekidano, hrapavo vikanje i natezanje rado slušati? Tamo se jedan napinje i muči, samo da mu oči neizkoče, a svi drugi oko njega idu nemarno ne otvoriv ni usta.

Na procesiji, koja broji do 800 duša, pjevaju njih dvadesetorica i to svaki svoju notu, jedan od drugoga daleko. Kad naši Zagrebčani načine kakav izlet na koju goder stranu, sve su novine pune hvale, kako se tuj liepo pjevalo; zar jedina Majka Božja Bistrička mora od Zagrebčana biti pozdravljena toli hrdjavo?

Mi netražimo, da koje pjevačko družtvo izvadja ondje pjevanje; ta moderni pjevači nerado pjevaju Onoj, koja je pjevala djevičanskim zanosom liepi „Magnificat"; nu bilo bi željeti, da se djevojke i mužkarci na jednom mjestu koncentriraju ter u pjesmi liepo slože. U sladkoj nadi, da ćemo u buduće čuti što ugodnije pjevanje, rado zaboravljamo sve, što smo ovdje spočitnuli milim Zagrebčanom, koje i ljubimo i štujemo.

Jedan slabi pjevač.

Iz Slunja. (*Pohod biskupa Posilovića*) Dopustite g. uredniče, da u Vašem cienjenom listu opišem svečani doček i boravak presvjetloga g. biskupa Dra. Jurja Posilovića u Slunju.

Nedavno dočusmo, da će presvietli g. biskup prigodom svoje biskupske visitacije i dieljenja sv. potvrde u istom poslu pohoditi i naš glasoviti Slunj. Ta radostna viest uzpirila je u nas plamen radosti tim većma, što nas je njegova presvjetlost ovom sgodom prvi put svojim posjetom usrećiti blagoizvolila. Poznavajuć ga već od prije kao muža umna i kriepostna, kao dobra biskupa i vrla rodoljuba nemogosmo ino, već izkazati mu onu čast, koja ga ide.

U subotu dne 25. lipnja imao je presv. g. biskup po programu svoga putovanja prispjeti u Slunj. Pak tako je i bilo. U 11½ satih do podne na glas zvonova i pucnjavu mužara sgrnulo se množtvo naroda na novom trgu. Školska mladež sa svojimi učitelji stojala je u dva reda s jedne i druge strane nove ceste. Za čas, eto medju nami našega miloga biskupa, koga u dostojanstvenoj povorci dopratiše slunjski gradjani, koji su već prije jašuć na konjih u svečanom narodom odielu izašli na susret biskupu.

Sašav ovdje iz kočije i obukav svoje biskupsko ruho, pozdravi ga mjestni župnik vicearcidjakon g. M. Barilli sliedećim vrlo zanositim govorom: Presvietli i Prečastni g. biskupe! Na vjeri osniva se božji zakon, nevjera pako podkapa i ruši temelje zakonu božjemu. A gle! strašna nevjera sada više no ikada poplavila sviet i uvriežila se toli u sjajne velikaške dvorove koli u gospodske kuće i seoske potrpanice.

Pa pošto je istina, o kojoj nije smjeti dvojiti, budući ju Krist Gospodin naš dostojao naučati; da se iz ljudskih djela sud pravi i stvara, — „ex operibus illorum cognoscetis eos" to jasni svjedoci pomenute nevjere jesu gadne griehote i svakovrstne opačine, što su svietom zavladale i truju um i srce ljudsko s temelja.

Dà ozbiljno-li se motri kobno naše doba, reć bi da je vrag opet postao gospodarom svieta i to puno možnijim no ikada; jer u svoje širom svieta raztrte mreže bezvjerja zapleo malo ne sve narode, te tako tura i obara silno ljudstvo u ponor vječne propasti i čini robovi svojimi i nesretnimi drugovi vječitih svojih muka.

A tko nas posried tolikih golemih zala u božjoj vjeri da učvrsti, ukriepi, utvrdi? Tko da nam pruži takovo sredstvo, kojim oružani kriepko i muževno boriti se možemo proti napastim tiela, svieta i vraga?

Tko da nam dade mudrost, jakost da svojski od sebe odbijemo sve biesne navale i zasjede kletih neprijatelja, koji bud očito, bud potajno nastoje ugrabiti nam neprocienjeno blago svete vjere i uzvišene milosti božje?

Tko napokon, da nam dade razum, znanje i strah božji, da se okanimo zla a prionemo na dobro, te postanemo kriepostni, sveti, slobodni, izvrstni?

Vi ste Presvjetli g. biskupe onaj muž, koga no Duh sveti odabrao i posvetio u svrhu, da budete podieljitelj božjih svetotjstva, imenito sv. potvrde, po kojoj postajemo dionici prehvaljenih, a u naše nesretno doba neobhodno potrebitih milostih i darova božjih. U tu svetu svrhu dadoste se, ako i bolježljiv, na trudni put, voljan svjestno vršiti svoju biskupsku dužnost takodjer u ovom kotaru, komu Vašom milosti predstojim, a ponajprije u ovoj, duhovnoj mojoj skrbi povjerenoj župi.

Zato, kao što jednoć sinovi Izraela pred ulazećega u sveti Grad Jerusolim Krista Gospodina s palmami i granami izajdoše i „hosana, blagoslovljen koji dolazi u ime gospodnje" pjevaše; tako evo i mi sinovi vazda vjerne krajine, spadajući k cielini Duhom svetim povjerena Vam stada, srcem u grudih punim žara ljubavi i dužnog počitanja pod barjakom razpetoga Spasitelja pohrlismo Vam u susret, kličemo s uzhićenjem: blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje, i pozdravljamo Vas svesrdno narodu našemu hrvatskomu omiljelim pozdravom: „Živio!" — Sa mnogokratnim i burnim klicanjem, Živio! dopratismo biskupa u župnu crkvu, gdje mu odpjevaše pjevači na koru vrlo skladno „Evo svećenik veliki" — (Ecce sacerdos magnus) u mješovitom sboru.

Poslje podne u 2 sata posjetio je Presv. gospodin mjestnu gradjansku školu. I ovdje bude dočekan svečanim načinom. Na ulazu pozdravi ga Milka Jošićeva djevojčica od 7. godina, držeć u ruci kitu cvieća, malom pjesmom.

Zatim pozdravio ga je gospodin ravnatelj Županʼ sa nekoliko riečih i predstavio mu svoje učiteljstvo. U školi bavio se je Presv. gospodin biskup podpuna 2 sata, i za cielo to vrieme slušao katehizaciju.

Po dovršenoj katehizaciji sakupila se sva mladež u dvorani gdje je deklamacijom i pjevanjem počastila

njegovu Presvjetlost. Sa oduševljenim „Živio!“ završi se doček i popratnica u školi. Isti dan na večer bilo je mjesto sjajno razsvietljeno, a na pojedinih prozorih, vidjali su se i transparenti sa liepimi nadpisi. Ovako se svrši prvi dan. Drugi dan u nedelju podieljivana je sv. potvrda do podne, a u 1. sat po podne kod objeda sastali se uz ostalo činovničko poglavarstvo i gradjanstvo i gg. pjevači. Pod objedom nazdravio je domaći župnik Presv. g. biskupu liepim govorom ovim:

„Po prvi put prolazi Vaša Presv. ovimi krajevi, koji no se sve do pred deset godina mogoše svim pravom nazivati „antemurale christianitatis“, i gazi tlo natopljeno mučeničkom krvi naših pradjedova, koji stajaše junački i nepomično više vjekova na braniku za vjeru Krstovu i narodnu slobodu. — Danas evo Vaše Presvietlosti u starodavnomu Slovingradu, nekadanjemu sielu slunjskih grofova slavnih Frankopana. Ruševine njihovih kula po čitavoj krajini, pa i odrta slunjska gradina slove neumrlu slavu svojim gospodarom. S njih odsieva čista žarka ljubav do vjere i zlatne slobode „monumentum aere perennius.“ — Bog dao, te taj sjaj nezastriela nam nikad ko danas tama nevjere i narodne potištenosti, već dolazkom Vaše Presvietlosti u ove skrajne krajeve svoje biskupije, krajeve pune slave i gorkomilih uspomena oživio u nas vjerski i narodni duh, uzplamtila u grudih naših ljubav do svega što se naše zove, ma toli silno toli jako, da budemo i zborom i tvorom potomci vriedni imena i slave dičnih svojih priedja. — Vašoj pako Presvietlosti, koju duševnimi vrlinami i plemenitim, blagim srcem, komu se divimo, božja odarila desnica, dao Svevišnji Bog liepo zdravlje i snagu, povoljan i dug viek, da uzmognete u svojoj uzvišenoj časti i vlasti i dalje raditi Bogu i njegovoj svetoj vjeri na čast i slavu, a milomu si mučeničkomu krajiškomu narodu na korist, napriedak i sreću. — To su naše i svih krajiških srdaca vruće molitve i iskrene želje, kojim dajemo izraza kličuć radostnim glasom koliko nas grlo nosi Živio!“

Na večer pako priredilo je čitaoničko družtvo „večernju zabavu“, kod „Krune“, kamo se je i njegova Presvjetlost na poziv odbora potrudit dostojala. G. Petras gradjanski učitelj govorio je osobitom rečitošću krasan proslov. Zatim je gćna Ivana Barilli-eva učenica 6. razreda deklamovala „Hrvat pred otvorenim nebom“ od Stanka Vraza. Pjevano bijaše nekoliko izabranih quarteta, te kratkim plesom dovršila se zabava.

Ovako počastismo svoga visokoga i obljubljenoga gosta, koji je svojim vrlo prijaznim susretanjem zanio nas i cielo pučanstvo u duboko štovanje i ljubav prama svojoj visokoj časti i osobi.

Dao Bog, da njegova Presvjetlost ponese od nas samo jedan dio one sladke uspomene, koju je ona ostavila kod nas i u grudih naših.

Kako čujemo, da se je svećenstvo i pučanstvo i na cielomu kordunu upravo natjecalo u svečanom dočekivanju svoga duhovnoga nadpastira.

Još mi je na svrhi napomenuti jedan plemeniti čin, kojim nas je Presv. g. biskup iznenadio. Na polazku svom darovala je njegova Presvjetlost požarom oštećenoj slunjskoj župnoj crkvi 130 for. — Na tom velikom daru hvala mu od svih nas, a Bog, u čiju slavu je to učinio, naplatio mu stostruko! Ni školske mladeži nije zaboravio, darovav joj njekoliko liepih i poučnih knjiga. Živio naš dobročinitelj! Živio brižni biskup Dr. Juraj Posilović!

*I. J.*

Bosna. (*Svečanost u Busovači prigodom položenja temeljnog kamena crkvi rimo-katoličkoj i dan Tjelova t. g.*) Dne 13. lipnja t. g. na glas milozvučnih zvona na ugodni predjelčić zemlje u Busovači zgrnu se množtvo naroda iz četiri obližnje župe sa svećenici, da u Busovači temeljni kamen hramu Božjemu položi se. Ovaj hram srećno će početi nastojanjem i brigom veleč. o. Mariana Miličevića mjestnog župnika na poštenje sv. Antuna Paduanskog. Želit je i prositi od Svevišnjeg i svemožnog stvoritelja, neka se srećno i dovrši. Na Tjelovo o. g. dvostruko veselje srdca naroda razigralo je, odmah s početka krstio je župnik javno Muhamedanca Saliha Bravu, koji si je sam od tog presretnog časa uzeo ime Ivan. Nakon ovog služba Božja po običaju nastavljena je uz skladno i milozvučno pjevanje crkvenih na rodnom jeziku hrvatskom pjesama, pri svršetku iste bio je divan i sjajan obhod.

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup posla ovih dana sv. otcu papi Leonu XIII. pismo, gdje Nj. Uzoritost žalost izriče sbog dogodjaja, koji se sbiše noćju 13. pr. m. prigodom prenosa tiela pokojnoga pape Pia IX. U pismu spominje uzoriti gospodin, što su sve Rimu učinili pape, što cielo kršćanstvo; iztiče važan položaj Rima u cielom kršćanstvu, kojega se dojimlje svaki dogodjaj u tom središtu njegovu. Mogao se je dakle dojmit i ovaj, i to dojmit vrlo neugodno. Sve kršćanstvo je onim nedjelom povriedjeno, pogrdjeno. To djelo barbarsko i još gorje, jer ga ni narodi barbarski učinili nebi osudjuje uzoriti iz dna duše, izriče u ime svoje, preč. kaptola, te klera i pučanstva diecezanskoga sažalenje sv. otcu, da mu bol bude manja, te u ime svih obećaje, da ćemo se kod sv. misah i u molitvah Svevišnjemu uticati, neka sv. otcu u tolikih tugah udjeli svete utjehe svoje. Evo pisma doslovce:

„Beatissime Pater! Exsecrabile scelus occasione translationis venerandarum exuviarum immortalis memoriae Pii IX. Pontificis patratum omnium bonorum animos acerbissimo dolore affecit.

Deploramus tristem rei catholicae in urbe aeterna conditionem, videntes in avita hac Sacro-Sanctae Religionis arce, gloriosis divorum Apostolorum meritis atque Reliquiis insigni, perpetuo Summorum Pontificum domicilio, Christianorum perfugio, ac unitatis ecclesiae centro

per divinam providentiam destinata, — quam condam funditus eversam munificentia Pontificum cooperante et largissima oblata conferente toto orbe Christiano e ruderibus excitavit, — scelestorum hominum turbam tota hostilis perversitatis mole insurrexisse: ut sacrum religiosae pietatis actum sacrilega exuviarum celebratissimi ac beneficientissimi Pontificis violatione impediat, ut contumeliosarum insultationum foeditate contaminet, — inque Clerum et devotum populum exequias comitantem, inter atroces minas et convicia furorem suum effundat, imo manus quoque cruentas injiciat.

Super probroso hoc facinore, a quali ipsae etiam barbarae gentes abhorrent, — quove Supremae Ecclesiae Auctoritati, et universae Catholicorum familiae per orbem terrarum diffusae gravissima injuria illata est, humillime infrascriptus, et Capitulum meum nomine etiam cleri et totius populi Dioecesani profundissimum dolorem, justamque ac summam indignationem exprimimus — non cessantes in sacrificiis et orationibus nostris Patrem misericordiarum impetrare: ut Sponsae Suae Ecclesiae in praesentibus angustiis et pressuris benignus adjutor existat, Vestramque Sanctitatem propitia magnae virtutis Suae consolatione replere dignetur.

In reliquo apostolicam pro me Clero totoque populo benedictionem de genu exorans in devotisimo sanctarum pedum osculo emorior etc.“

— Velemožna gospoda dr. Al. pl. Bresztyensky, rektor sveučilištni i dr. Kosta Vojnović izraziše brzojavom na uzoritoga kardinala Jacobinia sažalenje s bog sablazni sbivše se 13. pri prenosu ostanaka pape Pia IX. Nj. Uzoritost kard. Jacobini odgovorio je velemožnoj gospodi brzojavno ovo: *„Sensa vestro telegrammate pandita peraccepta fuerunt summo Pontifici qui gratias vobis agens apostolicam benedictionem peramanter impertit. — L. Card. Jacobini.“*

— 28. srpnja umro je Josip **Raffay**, svećenik jubilarac, izsl. podarhidjakon i župnik Vratišinečki. Pokoj mu duši!

— Za gradnju sjemeništa prinjeli su: prof. Mat. Stepinac 15 for. (I. rok) i upravna obćina Brdovačka 25 f. Ovo je od strane obćina prvi odziv na molbenice, koje je odbor obćinam razposlao. Odziv je liep, kakav dolikuje liepomu imenu Brdovačke obćine. Živili revni odbornici obćine sa poglavarstvom. Dao Bog, mnogi se obćinar uzgojio u sgradi novoj, crkvi domu i svojim na korist.

— Smutnja rimska od 13. pr. m. uzbunila je sav katolički sviet, te sa svih strana javlja žica raztuženomu sv. otcu Leonu XIII., kako sučuvstvuje s njim sve, što ima i malo plemenitije srdce, te osudjuje bezprimjerni poganluk posried Rima učinjen. Biskupi svega svieta u pismih, sv. otcu pisanih oštrimi riečmi oplakuju tužno stanje sv. otca, komu je i osobna sloboda tako stegnuta U njekih krajevih javne skupštine osudiše smutnju. S katolici slažu se i mnogi inovjerci, te ponajglavniji njihovi listovi, kao n. pr. *Times*, gdje Rimski dopisnik toga lista razkriva talijanske vlastodržce, koji bi krivnju sa sebe odvrnuti htjeli. Govorili su najme, da je demonstracija izazvana katolici, da joj je naročito kriv vikar Rimski, koji družbam katoličkim nije hotio zabraniti, neka korporativno ne budu na sprovodu; da su katolici vikati počeli: „Živio papa kralj“, što da je razgnjevilo protivnike; da se nadležnoj oblasti nije istinski kazalo koliko od prilike biti će ljudstva na sprovodu itd. Sve je ovo, veli očevidac *Times-ov* dopisnik, neistinito. Vikar je zabranio družbam katoličkim, neka ne dodju korporativno — al naravno pojedincem toga zabraniti mogao nije. Katolici nisu vikali, kako im se podmiće, ter im se to ni dokazat moglo nije. Njeke odličnije osobe bile su kod nadležne oblasti i zaiskale ju dozvolu, da se sprovodu priključiti smiju s bakljami i kazale od prilike broj, koliko će ljudstva doći. Uz sve to nadležni krugovi učinili su malo ili ništa, da ne bude smutnje. I kad se je dogodila ti krugovi ne nadjoše ni rieči, da ih osude, već potražiše način, kako će stvar pred inostranim svietom zabašuriti. U tu svrhu ne samo da kod kuće baciše krivnju na druge, nego vani gledju za se predobiti liberalno novinstvo, pazeći već u samom Rimu, kako se kamo o tom dogodjaju brzojavlja i piše. Nepoćudnih opisa ni ne šalju, te se „Osservatore romano“ tuži, da mu obustaviše Prilog, u kom je odmah drugi dan točno opisao sav dogodjaj. Isto tako neće slati ni brzojava, koji drugčije slikaju dogodjaj, nego-li se to njim mili. Uz sve to naprezanje dogodjaj ovaj imati će ozbiljne posljedice. Uslied njega nastao je pokret kako medju katolici, tako i medju antiklerikalci. U samom Rimu ima družba antiklerikalnih, koje već sada ustaju proti istomu temeljnomu zakonu, kojim se papi zajamčuju njeka prava. Ta oba pokreta u raznih, oprečnih taborih, iznieti će rimsko pitanje opet na dnevni red, te će vlade i u svom interesu morati nješto učiniti, da se sloboda osobi papinoj zajamči bolje, nego-li je sadanjim položajem u Rimu zajamčena.

## Promjene u nadbiskupiji zagrebskoj.

Premješteni duh. pomoćnici: Benček Antun iz Topolovca u Orehovicu (Zagorje); Debeljak Antun iz Visokoga u Gjelekovac; Imrey Franjo iz Goričana u Visoko; Gerber Antun iz Kloštra u Pleternicu; Kalamari Stjepan iz Gjelekovca u Remetinec; Kollay Jerolim iz Gradine u Koprivnicu; Režek Antun iz Koprivnice u Gjurgjevac kao 1. kap.; Tadić Franjo iz Gjurgjevca u Lipovljane; Tušek Damjan iz Bednje u Kloštar; Vukovinski Stjepan iz Petrinje u Bednju. — Novomisnici idu kao duh. pomoćnici: Bosek Mijo u Pitomaču; Crnić Mato u Pregradu; Freudenreich Eugen u Gore; Hercezi Karlo u Sunju; Korenić Stjepan u Petrinju; Kraljić Valent u Čazmu; Kutnjak Pavao u Goričan; Pavčec Ivan u Kutinu; Vidmar Stjepan u Gradinu.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 33. U Zagrobu, 11. kolovoza 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

Mislit će možebit koji štovanih čitatelja, ako neuzme strogo na oko naslova, da sam valjda naumio nešto proti materializmu i Darwinizmu pisati. No tko sâm naslov moje razprave dobro uoči, pa je k tomu ponešto uvježban u kršćanskom nazivoslovju; taj će se lahko sjetiti, da to nemože biti glavnim i izravnim zadatkom ovoj mojoj razpravi. Tko se strogo drži predmeta, kako mu ga naslov ove razprave označuje, taj tako suponuje neumrlost čovječje duše ter specifično bitnu razliku izmedju čovjeka i svih drugih životinja ukupno i svake napose, kako astronomija i viša matematika suponuje četiri jednostavne vrsti računa.

U ostalom bit će štovani čitatelj, ako mu inače svietli milo svjetlo kršćanske vjere, o tom što ovdje predpostavljam, ne manje na čistu, nego su astronomi i viši matematici na čistu o jednostavnih vrstih brojenja. Ali nije to istina, koju je tek kršćanstvo svietu objavilo: to je obćenita istina ljudskoga roda. „Neumrlost duše zajamčena nam je napokon obćenitim suglasjem svih naroda u sva vremena.“[1]) S toga je nedvojbeno velika zabluda u prirodnih znanostih, htjeti čovjeka, toga „kralja svieta“, mimoišav ili sniziv uzvišene njegove prednosti ter bitna, nijednoj životinji bezuvjetno nedosežna njegova svojstva, učiniti ravnim drugim životinjam, ili samo gradualno savršenijim od njih. Tu zabludu priznavaju i sami oni prirodoslovci, koji strogo i načelno ter bez usisane antipatije na božju objavu iztražuju istinu u prirodi. „Ja sa svoje strane držim Darwinizam u geologiji za zračnu obsjenu („fata morgana“), koja se je pojavila na obzorju geologijske znanosti, koja je, istina, kadra na kratko vrieme gdjekoje zavarati, kojim su slični pojavi u zraku nepoznati; no koja će se do skora opet u svoju ništavost razplinuti.“[1]) Na istom mjestu navadja učeni Bosizio sud čuvenoga prirodoslovca dra. Alberta Wiganda o Darwinizmu, koji kaže, da Darwinova nauka nezadovoljuje nit najpravednijim zahtjevom za znanstvenu hypotesu, i to u nijednom pogledu; da je nadalje, uzamši ju na oko kao filosofem, u cielosti i pojedinosti prava zataja logike, t. j. sustav protuslovjâ, ter doslovce ovako svršuje: „Kad bi naš naraštaj bio imao više logike u mesu i krvi, Darwinizam nebi bio mogao nastati ili barem ne obstati.“[2]) Tu knjigu Wigandovu ocjenio je dr. Karlo Scheidemacher, pa dodaje sa svoje strane: „Darwinizam je nauka sažaljenja vrjedna, nauka naravoslovju tudja ter lih spekulativna; jest žalostan izrod krive moderne prirodne filosofije.“[3]) No ako štovani čitatelj želi o tom, što ja, kako rekoh, ovdje suponujem, potanje čitati, to bih mu medju ostalimi djeli osobito preporučio učeno djelo Kržanovo;[4]) meni je ovdje nešto drugo zadaćom. Zadaća moja jest, razjasniti i dokazati, u čem je ili što je stanje čovjeka vrhunaravno. Imadem dakle točno opredjeliti pojmove, što se razumjeva pod riečju „naravno“; što-li pod riečju „vrhunaravno“; k tomu, što je „stanje naravno“, što-li „vrhunaravno stanje.“ Imadem dalje opredjeliti i dokazati obseg „čovjeka“ u ovoj razpravi; premda će štovani štioc namah moći opaziti, da se ovdje „čovjek“ uzima za svakoga čovjeka bez iznimke; napokon, da čovjek nesamo može biti uzvišen već da zbilja i jest uzvišen na stanje vrhunaravno.

Samo se sobom razumjeva, da je predmet naravi bogoslovne; no nit je bilo nit će biti

[1]) Lehrbuch d. Philosophie v. Dr. A. Stöckl, zweite Abth. 3. verb. Aufl. S. 262.

[1]) Die Geologie u. die Sündfluth, v. Ath. Bosizio s. XIV.

[2]) Dr. Alb. Wigand u svojoj knjizi o Darwinizmu 2. svez. str. 410. — [3]) „Lit. Handweiser“ 1876. br. 193.

[4]) „O postanku čovjeka.“

čovjeka na zemlji, koji bi smio biti stanju vrhunaravnomu posve tudj, kako će se kašnje dokazati. Toga radi bit će čitanje slične razprave od praktične vrednote tako za čovjeka svjetskoga stališa, kako za duhovnika. Imajući to na umu, nastojat ću uza svu težkoću predmeta tako pisati, ter će moći stvari posve dobro shvatiti svatko, tko se je nešto naukom bavio.

I. „Stanje" označuje sveti Toma Akvinac ovako: „Status proprie loquendo significat quandam positionis differentiam, secundum quam aliquid disponitur secundum modum suae naturae quasi in quadam immobilitate."[1])

Dakle u strogom smislu i obzirom na samu etymologiju rieči (dolazi bo i naše „stanje" od stati, kako i latinska „status" od stare) znači „stanje" svojstvo koje stvari, proizlazeće (naime svojstvo) od položaja iste stvari, koji je primjeren naravi njezinoj ter u nekom smislu nepomičan. Kad se rečena oznaka „stanja" uporabi na čovjeka, na kojega se kod nje dakako ponajprije i misli, tad je stanje čovjeka, u tom strogom i prvobitnom smislu, njegovo svojstvo to: da mu glava liepo i dostojanstveno gore stoji te prama nebu teži; dalje, da su mu noge svrsi shodno kano učvršćene na zemlju; napokon da su prema najgornjemu te najodličnijemu dielu tiela, naime glavi, i najdolnjemu, nogama, takodjer svi drugi dielovi zgodnim načinom i shodnim redom razporedani. U tom dakle prvobitnom i fizičkom svojem stanju jest čovjek, kad mirno i izpravno stoji, a već nije, kad sjedi ili hoda. „Est enim", veli sv. Toma, „naturale homini, ut caput ejus in superiora tendat, et pedes in terra firmentur, et cetera membra media convenienti ordine disponantur; quod quidem non accidit, si homo jaceat, vel sedeat, vel accumbat, sed solum, quando erectus stat; nec iterum stare dicitur, si moveatur, sed quando quiescit."[2]) Jest pako u tom čovječjem položaju neka nepomičnost, što nijedan drugi nije sa samom naravi tako srasao kako ovaj; jer kretanje uključuje kao neki manjak ili potrebu, sjedjenje pako utrudjelost. Prema tomu scieni osim drugih takodjer „doctor subtilis" Scotus, da će svi svetci poslie uzkrsnuća tjelesa u svojem Božjem kraljestvu ne sjedjeti već stojati, nebudući ondje nikakva truda nit slabljine.[3])

Pak iz toga prvoga značenja rieči „stanje" izvedena su mnoga druga značenja budi gledom na pojedini individuum čovječji, budi gledom na manje ili veće družtvo; i to ili više obzirom

[1]) 2. 2. qu. 183. a. 1.
[2]) l. c. — [3]) Scot. 4. in Sent. dist. 41. qu. 13.

na tielo ili više obzirom na duh i dušu. Dapače i ista ljudska djela te čini imaju svoje stanje, kad su postigla prama svojoj naravi neku nepomičnost. „Et inde est, quod etiam in ipsis actionibus humanis dicitur negotium aliquem statum habere secundum ordinem propriae dispositionis cum quadam immobilitate seu quiete."[1])

Odatle se razumije, za što svaka znanost i umjetnost, bila ona predmetom svojim kako joj drago različita od drugih, govori o stanju i ima svoje stanje. Tako n. pr. govori osobito empirička psychologia o trovrstnom duševnotjelesnom stanju čovjeka, što no se obično tri dobe čovjeka zovu: rana doba sa svojim djetinjstvom, dječačtvom i mladošću; srednja doba ili muževna i kasna doba. Sve imade svoju analogiju s onim prvim značenjem rieči „stanje."[2]) Tako se govori ili se barem nekoč mnogo govoraše u civilnom pravu o stanju ili stališu „slobode" i stanju „sužanjstva." „In jure civili (status) significabat certam personae conditionem, secundum quam sui vel alinei juris esset, serva vel libera: unde status servitutis vel libertatis."[3]) U kanoničkom pravu kamo je „sloboda" i „nesloboda" više u moralnom smislu prenesena, znači stanje ili stališ način života, na koji je ova ili ona osoba rek bi nepomično vezana; takova su onda tri stališa: ženitbeni, redovnički i svećenički, osobito biskupski. U običnom životu se rieč stanje, stališ i za onaj položaj čovjeka rabi, gdje je slaba nepomičnost; no u strožem smislu traži se neka stalna obveznost i nepomičnost. „Unde et circa homines ea, quae de facili circa eos variantur et extrinseca sunt, non constituunt statum; puta, quod aliquis sit dives vel pauper, in dignitate constitutus vel plebejus, vel si quid aliud est hujus modi."[4]) Tako dakle na bit stališa, kad se rieč strože i znanstveno rabi, spada neka sloboda ili nesloboda, t. j. obveznost u nečem, s toga u tom nesloboda; neobveznost u drugom nečem, s toga u tom sloboda. „Sed solum id videtur ad statum hominis pertinere, quod respicit obligationem personae hominis, prout scilicet aliquis est sui juris vel alieni; et hoc non ex aliqua causa levi vel de facili mutabili, sed ex aliquo permanente; et hoc est, quod pertinet ad rationem libertatis vel servitutis. Unde status pertinet proprie ad libertatem vel servitutem sive in spiritualibus sive in civilibus."[5]) Tako je u jednu rukuože-

[1]) s. Thom. l. c.
[2]) cf. Dr. Alb. Stöckl l. c. 1. Abth. s. 213 ss.; s. Thom. 2. 2. qu. 24. a. 9.
[3]) Mazzella „De Deo creante praelect. schol. dogm. p. 484.
[4]) 1. Thom. 2. 2. qu. 183. a. 1. — [5]) Idem l. c.

njen čovjek veoma vezan ter kao nepomično neslobodan. Redovnik je cieli svoj život vezan trima zavjetima, poslušnosti, siromaštva te podpune tiela i srdca čistoće. Svećenik i biskup nemože se takodjer nikada posve otresti osobitih obveznosti, kojih drugi neimaju. Neoženjeni su uzporediv jih sa oženjenimi, kao i neredovnici i nesvećenici uzporedjeni sa svećenici i redovnici slobodni.

Imade stanje, striš, osobito svoje značenje u kršćanskoj moralci i ascetici. Napomenut mi je i to u kratko, da dobro utrem put, kojim da dodje štovani čitatelj do podpuna shvaćanja „uzvišenja čovjeka na stanje vrhunaravno.“ Od tjelesne dakle slobode ili neslobode preneseno je značenje „stanja“, na lih duhovno, kako smo malo prije iz Tominih rieči mogli opaziti. To stanje je neodvisno od tjelesne slobode ili neslobode, neodvisno od svih i svakoga stališa u ljudskom družtvu budi u strožem budi u blažem mislu uzeta. Gdje je u srcu čovjeka kriepost Božje ljubavi, tu je stanje svetosti i bogumila života; usuprot gdje je u duši težki iliti smrtni grieh, tu je stanje grieha, stanje neprijateljstva s Bogom iliti duhovne smrti. I to jedno i drugo stanje imade svoju slobodu i svoju neslobodu t. j. svoju nepomičnost. Stanje svetosti jest usljed svoje naravi Bogu službujuće; s toga na drugoj strani slobodno, prosto od sužanjstva grieha. Stanje duhovne smrti jest izvan okvira službe Božje, dakle u tom smislu stanje slobode; ali na drugoj strani svojim smjerom i nazori kruto robujuće. U ostalom budući da čovjeka sam zdrav naravni razum nuka na pravednost i kriepost ter je nepravednost, grieh, opačina proti samomu zdravomu razumu; radi toga se takodjer stanje pravednosti i svetosti zove jednostavno stanje slobode, jer se čovjek vršeći kriepost služi u dušu si utisnutim pravom, te je s toga slobodan od sužanjstva grieha: a služba Bogu u tom stanju izkazivana nije takodjer podnipošto na uštrb slobode, jer je i sloboda od grieha i služba Bogu činjena prava za čovjeka i čast i korist. Usuprot se prostost ili sloboda od pravednosti i svetosti zove jednostavno stanje sužanjstva, jer griešeć čovjek zlorabi svoje prirodjeno pravo; s toga je i sloboda od krieposti i služba griehu i opačini za čovjeka i sramota i šteta, nedostojno robstvo. Na tom temelju se onda dalje i u samom stanju duhovnoga života razlikuju tri osobita kao podstanja: „status incipientium, proficientium et perfectorum.“[1]) Nepomičnost je pako u tom jednom i drugom stanju, što stanja pravednosti nitko ugrabiti čovjeku nemože, ako on sam neće; a usuprot iz stanja toga duhovnoga sužanjstva nitko izaći nemože, ako je jedared u njem, dokle god Bog nepomogne. U tom jednom ili drugom stanju jest svaki čovjek, tako, da ako je u stanju svetosti, nije u stanju grieha (smrtnoga), ako je u ovom, nije u onom; a ako nije u ovom, nuždno je u onom, i obratno.

Nego još universalnije jest „stanje čovjeka“, o kojem sada napose razpravljamo, kad naime jednostavno govorimo o naravnom ili vrhunaravnom stanju. Kad se s uma metne differencija „naravno, vrhunaravno“, tad se stanje, o kojem sad govorimo, kao rod dviju vrsti, („genus duplicis speciei“) što su stanje naravno i vrhunaravno, ovako od prilike definovati može: „stanje jest neki stalan položaj svega čovječjega roda u pogledu na posljednji cilj, po ustanovi Božje providnosti.“ („certa conditio s. certus modus se habendi totius humani generis in ordine ad ultimum finem, secundum divinae providentiae legem“). To stanje dakle obuzima čovjeka synechdochički, t. j. svakoga čovjeka. Stalnost ovoga stanja sačinjava zakon Božji, t. j. stalna ustanova Božje providnosti. To stanje, taj stališ imade svoj cilj, svoju svrhu; svrha ta jest bezuvjetno zadnja, t. j. koja nije nijednoj drugoj podredjena kano sredstvo. S toga, što se sobom razumije, imade taj stališ roda ljudskoga i pravo na sva sredstva, da tu posljednju svoju svrhu postići može.

(Dalje će sliediti.)

[1]) cf. s. Thom. 2. 2. qu. 183. a. 4.

**Nasljeduj Krista.**

*Četiri knjige napisao na latinskom jeziku Toma Kempenski a preveo i dodao obične molitve* Mijo Filetić, *duhovnik milosrdnih sestara.*

Ovih dana izašla je knjižica pod gornjim naslovom. U knjižici je pet liepih slika. Stoji tvrdo vezana 42 nč., malo ljepše vezana 44 nč., u platno vezana 50 nč., zlatorez 65 nč., u kožu zlatorezom 75 nč. a u šagrin sa zlatorezom 1 for. Dobiva se kod milosrdnih sestara u Zagrebu i kod Fiedlera, knjižara u Zagrebu. — Ovom knjižicom zadovoljeno je obćenitoj želji svih župnika, a može se reći i svih vjernika, koji su tako sretni bili te za tu krasnu knjižicu saznali. Imao sam prilike sam vidjeti, kako stare bake najradje zavirkuju u staro slavonsko izdanje Tome Kemp., a nema dvojbe, da bi i drugi najradje upravo tu knjižicu čitali, kada bi ju samo bili mogli dobiti. Da je tomu tako najbolje se vidi kod drugih naroda, gdje nijedna knjiga osim svetoga pisma nije do sada toliko puti tiskana, koliko upravo Toma Kemp. Ljudi, koji se tim pobliže bave zabilježili su do

*

sada, da imade tri hiljade izdanja u svih jezicih. A kako i nebi? Ta ti je knjižica za svakoga. Pače svako poglavje, svako mjesto kano da je upravo za te napisano: tolikom je vještinom napisano. Tužan li si, veseo li si, i Toma s tobom tuguje i on se s tobom veseli. Gorljiv li si, mlitav li si oli lien, gle i Toma je s tobom gorljiv, stresa s tebe mlitavost a odstranjuje od tebe svaku lienost. Narav li se tvoja bori proti milosti, gle evo ti Tome gdje na branik izlazi, milost podiže, a ipak naravi neništi, nego ju čisti, oplemenjuje. Nema stališa, nema dobe, koja tu nebi svoje našla. Mlado, staro, neuko i učeno nalazi tu sočne hrane. Nevarajmo se: I prosti puk i mladež tu će knjigu najbolje razumjeti. Ta gdje je čišća vjera van u puku i mladeži? Habitus fidei najviše pomaže upravo kod takovih, da istine naše svete vjere ma kako uzvišene upravo oni najlaglje svhaćaju. Ili zar nemamo tomu tumača najboljega u životu svetaca, koji više putih priprosti kao n. pr. sveta Katarina Sienska, pa su svhaćali svjetlom vjere i najdublje istine naše svete vjere. Tko ima čišću vjeru, i čim ima čišću vjeru, bolje svhaća istine vjerske, nego-li i najučeniji, a naduti bogoslovi. A u Tomi se upravo tumači, kako treba po našoj vjeri život upraviti. Taj način pako najbolje će shvatiti prostodušni narod i dobroćudna mladež. Ako igdje, a ono kod čitanja Tome Kemp. valja ona našega Gospodina: Confiteor Tibi Pater, Domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus et revelasti ea parvulis (Mat. XI.). A parvuli su prostodušni puk i dobra mladež. To sam zato naveo, jer sam čuo po gdjekoga reći, da Toma K. nije za puk i mladež. Nije zato ni čudo, što su veliki svetci toliko tu knjigu cienili, ili bolje što su svaki dan gledali upravo po njoj svoj život urediti. I nema dvojbe, da mnogi svetci upravo toj knjigi imaju zahvaliti, što su se do tako velike svetosti dovinuli. Dosta je navesti svetoga Karla Boromeja i svetoga Ignacija, ljude koli veoma svete toli u razpoznavanju duhova na glasu, koji se nisu dosta znali nahvaliti te knjižice i drugim je preporučiti.

Pa evo mi smo tako sretni, da možemo čitateljem Kat. Lista u hrvatskom prevodu Tomu Kemp. preporučiti. Što da reknem? Tko pozna revna, savjestna i učena svećenika, veleč. g. Miju Filetića, znat će već u napried, da se je on i te kako trudio, da mu prevod bude čim točniji. Što se nagoviešta po osobi, potvrdjuje se u istinu. Mogu reći, da je ovaj prevod najtočniji i najvjerniji od svih do sada izašlih. Mudro je Filetić učinio, da je malo ne svagdje zadržao prevod učenoga Kurelca, gdje god se je ovaj vjerno držao izvornika, napustivši samo formu Kurelčevu. Tim je g. Filetić izbjegao na mnogih mjestih germanizmom, u koje bi sigurno bio pao, da mu nije Kurelac bio vodja. Nije tim rečeno, da se nebi gdjegdje dala koja izreka bolje prevesti, ali to mogu reći, da sam svaku i nesjetnu izreku s izvornikom prispodobio te mi je drago, što mogu izpovjediti, da se svaka, koliko se meni čini, podudara sa izvornikom, ma se dala gdjegdje bolje prevesti. U ostalom radi se o djelu ljudskom. Tko je do sada izdao kakovo djelo, komu se nebi dalo prigovoriti? Neprigovarajmo toliko niti neoduzimajmo volje piscem, koji su se danju i noćju trudili za dobru stvar, nego gledajmo, da taj trud bude puku i mladeži od koristi. Pa ako i sviet toliko truda daje, da zle knjige puku u ruke uklepa, gledajmo bar tolikom ako ne većom revnošću dobre knjige, a osobito Toma Kemp. puku i mladeži u ruke dati, da nam se netruje koje kakvimi zlimi knjigami.

Mnogi će odmah naslovu prigovoriti te reći: A zašto se nije zadržao Kurelčev naslov: Stope Hristove. Brže je to rečeno, nego izvedeno. Prem je liepo hrvatski rečeno: Stope Hristove, ali nije ipak vjerno prevedeno, što se upravo tu traži. Imitatio Christi nisu stope Hristove, nego stope svakoga kršćanina; tu bo se radi o tom, kako nam valja nasljedovati nauk Kristov, a netumači se sam nauk i ćudorednost Kristova.

Ja upravo čestitam veleč. g. Filetiću, što mu je ovaj prevod tako dobro pošao za rukom, a braću svećenike od srca molim, da gledaju čim više Tomu Kemp. u puk i mladež razširiti.

I spoljašnost knjižice služi prevoditelju na čast. Forma je liepa, liep je papir i tisak, a liepe su i slike, za skup novac nabavljene. Sve je tako uredjeno, da ti se knjižica reć bi sama nudja te ti govori: Tolle, lege, imitare Christum.

Stadler.

---

## Kišpatićeve „Slike iz geologije.“

Činit će se mnogomu, da ocjena geoložkih knjiga nespada u „Katolički List.“ Nu pošto su glavni nazori znanstvene geologije postali obćenitom duševnom svojinom obrazovanog čovječanstva; nemože niti bogoslovac nehajati, kad na sviet izadje geoložko djelo; s toga smo obratili pozornost svoju na knjigu „Slike iz geologije,“ koja je izašla nakladom „Matice Hrvatske“ godine 1880. a napisà ju Mijo Kišpatić.

Mnogi tvrde, da je geologiji mati bezvjerstvo. Mi tako nemislimo. Geologija plod je motrenja, koje prisili um na razmišljanje; nu dopuštamo, da je bezvjerstvo rabilo geologiju za svoje svrhe. Malo je popularnih geoložkih knjiga, gdje se nebi navalivalo na sveto pismo i objavljenu vjeru, te podrugivalo biblijskim tradicijam.

O Kišpatićevih „Slika iz geologije“ to se nemože reći. Neprijateljskim smjerom proti objavljenoj vjeri nije ta knjiga namjerice pisana.

Ima ih, koji odvraćaju od geoložkih nauka, jer da mogu biti pogibeljne, budući mogu izbrisati vjeru u Stvoritelja i stvaranje, stavljajuć na mjesto Boga tvar tobož vjekovitu i na mjesto stvaranja razvijanje tvari. Odvraćaju od geoložkih nauka i zato, jer vele, da se u geologiji samo nagadja, hipoteze stavljaju i da su rezultati geoložkih iztraživanja nesigurni.

Istina je, da je veliki dio naše zemlje čovjeku nepristupan i da se zato iztražiti nije mogao; istina je i to, da geoložke theorije nisu složne, dà, medju sobom su i oprečne; nu zato je vendar znanstvena geologija, premda je ljudsko znanje glede pojedinih stvari još manjkavo, na tako čvrstu temelju, kao što je cielo prirodoznanstvo u obće, i budući je geologija duševna svojina prosvećenog čovječanstva, mora se i bogoslovac š njom upoznati, komu će možda upravo ovako moguće biti, da one, koji su se u znanstvenom svom položaju otudjili božjoj objavi, potakne na bolje razmišljanje njihova odnošaja prama istini.

G. pisac knjige „Slike iz geologije" počimlje razpravom o svemirskom svietu i to shodno; jer se geoložka pitanja nedadu znanstveno dieliti od astronomskih. U sliedećih člancih, (66 slika) govori o vodi, vulkanih, potresih, o povjesti zemlje ubilježenoj u kamenju, o granitu, kredi, o postanku taložnog kamenja, dizanju i spuštanju zemaljske kore, o previjanju iste, te o postanku gora, napokon o povjesti živućih stvorova na zemlji i o dobi čovječjoj.

G. pisac u tih je člancih iz geologije razumljivom formom širemu obćinstvu naše domovine, kojemu je knjigu namienio, pokazao nazore, koji sada vladaju u znanstvenom svietu, ne doduše podpuno, jer mu to nebijaše niti namjera, iztaknuvši vendar što je najzanimivije. Sastavci su mu dobri, i nije ni moglo drugčije biti, kad je sliedio djela geologa na veliku glasu, kao što su Geikie, Lyell, Cotta i t. d. Englez Charles Lyell, jedan je od najizvrstnijih, ako ne najizvrstniji geolog sadašnjeg vremena, osnovatelj nove geoložke znanosti i velik iztraživalac.

I Bernard Cotta, profesor na rudarskoj akademiji u Freibergu, koj je na glasu s djela svoga „*Geologie der Gegenwart*" Leipzig 1866. muž je neuzkolebiva ugleda, dok nezaluta na tudje polje.

G. pisac nesliedi obmane, koje bi ga mogle zavesti s puta sigurnoga, i pravo ima, jer se neradi toliko o tom, da daleko idemo, nego da sigurnim putem, na koliko je to moguće, dalje koračimo. G. pisac nije nadut, nepiše kao da je bez vjere i ljubavi. Ima doduše i u njegovoj knjizi posljedaka „modrne znanosti, koji se po mnienju njekih nemogu dovesti u sklad sa tumačenjem božje rieči; nu g. pisac neprepira se, neveli, kao što mnogi inozemni pisci prirodoslovnih knjiga, da je u sv. pismu lažan nauk. G. pisac ovako pravo radi. Nek idu staze uza se, dok će se dopasti Bogu, da svakomu pokaže put, gdje će biti moguće, da se obe dovedu u sklad.

Suslied slojevà taložnog kamenja i ondje nalazećih se ostatakà okamenjenih životinja i bilina, zaveo je mnoge, te su tvrdili da su milioni godina prošli, dok se pojavi čovjek na tom svietu. I g. pisac veli, da je moralo mnogo vremena proći, nesliedi vendar one geologe, koji se igraju sa milioni godina i tisućami miliona, i pravo ima. Onako pretjerani brojevi niti nespadaju u znanost geologije, koja poznaje samo relativne dobne odnošaje.

Prem se moramo pohvalno izraziti glede spomenutog najnovijeg djela g. pisca, neslažemo se vendar š njim bezuvjetno u svih pojedinostih. Tako n. pr. veli g. pisac na strani 193. da je n e p o b i t n o dokazano, da je čovjek jur za diluvija živio te veli da se o tom nemože više podvojiti uslied odkrića B o u c h e r a d e P e r t h e s, koj je u diluvijalnih naslagah, kod Abevilla, našao medju kostmi mamuta, nosoroga, špiljskoga medveda itd. godine 1833. nespretno radjeno orudje od kremena; da je g. 1858. francezka akademija poslala onamo njekoliko vještaka i da se oni osvjedočiše, da tu neima prevare.

Istina je, da je B o u c h e r d e P e r t h e s našao kod Abevilla na dnu tresetne naslage od 26. stopa orudje od kremena i izračunao je, da je najmanje 21.000 godina prošlo, dok je postala ona tresetača, te da zato nadjeno spomenuto orudje, dakako od čovjeka izradjeno, mora biti barem toliko godina staro. Nu kad je poslje amerikanac, profesor Andrews, došao u onu okolicu, dokazao je obzirajuć se na mjestne i podnebne odnošaje u Americi i Europi, da spomenuti tresetik nemože biti stariji od 5800 godina. *)

I zato se računanja o čovječjoj dobi moraju najopreznije izpitivati.

G. pisac spominje na strani 205 s o j e n i c e (Pfahlbauten). U siečnju godine 1854. pala je naime voda u Švicarskoj, u züriškom jezeru, u toliko, te se ljudi nisu sjećali, da su jezera ikada tako malena bila. Obližnji stanovnici jezera onom su sgodom na posušenih mjestih pogradjivali obale i prigodom tom, kad su izkapali zemlju, došli do sloja crne truhnule zemlje od 2—3 stope, gdje naidjoše na raznovrstno orudje od kamenja, rogova, kosti, na komade jelenjih rogovà, probodjenih kosti od životinja, lončarskih okrnjakà, napokon i na množinu stupovà, koji su redomice jedan uz drugoga, u zemlji zabiti bili. Starinari su iztraživali stvar, te pronašli, da se ovdje radi o preostatcih ljudskih stanova, koji se nalažahu na stupovih u zemlji zabitih. Stanove te zove g. pisac s o j e n i c e, jer tako nazivlju u našoj Posavini ponješto slične stanove.

Tečajem sliedećih mjeseci nadjoše slične sojenice i po ostalih švicarskih jezerih. A za njekoliko godina naišli su na tragove od sojenica i na mnogih drugih mjestih Europe.

G. pisac spominje te sojenice zato, jer je htio, kao što se čita na strani 213. pripoviedati n a j s t a r i j u p r o š l o s t č o v j e k a.

Odkriće sojenica probudi veliku pozornost i udivljenje, budući se nije u Švicarskoj, gdje ih je najviše, niti najmanja uspomena sačuvala. Niti u izvješćih Rimljanå, o prvom njihovu ulazku u Švičarsku, u posljednjem stoljeću prije narodjenja Isusa Krista neima o tom ništa.

*) Vidi: „Entwicklungsgeschichte des Kosmos, nach dem gegenwärtigen Standpunkte der gesammten Naturwissenschaft" (Braunschweig 1870.)

Kod prve viesti o tom odkriću činilo se, kao da se ovdje radi o narodu, koj nije u nikakovu savezu sa narodi, o kojih govori poviest. Mnogi su mislili, da su sojenice sagradjene bile u prastaro vrieme, mnogo prije, nego su podignute piramide u Egiptu i stare gradjevine u Asiriji, dà, da dolaze iz jedne od starijih periodâ, u koje geologi diele poviest naše zemlje. Radovali su se tomu neprijatelji objavljene vjere i Karlo Vogt porugljivo reče: „da biblijski Adam pada sa svojom hronologijom medju stupove u vodu.“

(Konac će sliediti.)

---

## Dopisi.

Iz župe Šišinac. (*Nova razpela po župi*) Veleč. g. P. A. D. i župnik u Šišincu Stjepan Harabajsa, videći da u prostranoj mu župi u nijednom mjestu na razkršću neima propela, na koje bi pobožni putnici oko i srdce obratili, odkri jedne nedjelje prošle godine svojim župljanom želju, da bi želio vidjeti propela na više mjestah župe svoje kako bi se time slava božja i korist kršćana umnožala. Tom prilikom opazi veliku pripravnost svojih župljana za podignuće propela, zato odmah javno iz prodikaonice imenuje dva odličnija župljana, koji su se brinuli oko sabiranja prinosa (žitka) u tu svrhu. I gle čuda! Rieč i želja obljubljenoga starine P. A. D. i župnika postala je gotovim činom. Za kratko vrieme sabralo se toliko milodara, da se je moglo nabaviti 5 (pet) propela 90 cm. visokih. Ta sva mjesta jesu u razvojačenoj krajini, kojih župljani ovime dokazaše, da akoprem bijahu vječni stražari, ipak nisu zanemarli vjeru svojih otaca. Živili!

Napokon mi je ovdje iztaknuti blagoslov propela u Stankovcu, nekad mjestu satnije, a sada sjedište istoimene občine. Dne 27. svibnja o. g. uputi se v. g. Harabajsa sa mnogobrojnom procesijom uz pjevanje litanija svih svetih do propela postavljenoga medju četiri jablana, gdje po dovršenom blagoslovu reče tomu sv. činu prigodno slovo, odabrav si rieči Spasitelja: „Ja sam put, istina i život vječni“, dokazav da samo u Propetomu možemo naći put, istinu te dosljedno i život vječni. Napokon zahvali se župljanom, što su želji svoga duhovnoga pastira odazvali se, te jih obodri na uztrajnu pobožnost, a g. pl. Šimiću ondješnjemu načelniku i umirov. c. kr. satniku na trudu kod sabiranja milodara i podržavanju reda, da se što svetčanije taj čin proslavi, izreče svoju najtopliju zahvalu.

Nu nije to sve što je v. g. Harabajsa učinio u svojoj župi. Izmedju mnogo toga navesti ću samo nješto: Prije 4 godine nabavi sve sakupljanjem milodara u svojoj župi dvie prekrasne svilne zastave, u vriednosti od 180 for, i jedno nebo u vriednosti od 80 for. pak evo sada 5 propela u vriednosti od 130 for. U istinu je to mnogo kod ovako zlih godinah a ovako siromašna puka kao što je u ovoj župi. Nu za svoj trud imade v. g. župnik i priznanja svojih župljana. Dao Bog, te nam naš dični starina v. g. P. A. D. i župnik još mnogo godina ovako služio na slavu božju a korist miloga nam naroda. Živio!

U Slavoniji. (*Dan 5. srpnja zapovjedani blagdan*) Zagreb i okolica mu svetkovali su dan sv. Cirila i Metoda kao zapovjedni svetak, kako novine javiše. Nu tako nebijaše svuda po našoj domovini.

U okolici mojoj njeki su župnici odčitali ranu sv. misu, pak onda puk, koji se je naravno u to doba u malenom broju mogao sabrati, na posao odpremili. Dakako bez prodike, koja je taj dan neobhodno potrebna, osobito sada, dok se tà narodna i crkvena svečanost uvede i bolje ukriepi, dok se puk pravo uputi i razabere, što i kakova je to slava, kakovi blagdan. Nek čuje, da su to prvi slavjanski vjerovjestnici iliti Apoštoli, koji su slavjanski jezik u bogoslužje uveli, te tako naš jezik na stepen svetosti podigli.

Ako drugi narodi svečano slave uspomenu svojih vjerovjestnika, koji su ih prvi sa kršćanstvom upoznali zašto nebi i mi.

Nu ovako, kad se u jednoj župi svetkuje a u drugoj nesvetkuje, kad u jednoj župi župljani poljske i ine poslove obavljaju, a u susjedstvu cieli dan topovi gruvaju i slavje se slavi, ovako — velim, nemože da svetkujuće nespopadne njeka hladnoća napram godu i svečarom, te da nepomisle, kad bi to zbilja tako važan god bio, kako nam naš župnik kazuje, tad bi i susjednoj župi bio blagdan. Naprotiv oni župljani, koji su samo na jutrnju misu pozvani, i na nju, s malom iznimkom, nedošavši, po polju i djelu se razišli, nemogu da se nenasmjehnu tomu čudnovatomu svetkovanju u susjedstvu.

Ljetos je ovako sve izpalo, jer nije bilo skladnoga djelovanja svih pozvanih faktora. Nu do godine valjalo bi složnije k cilju poći, da se svuda bez iznimke otaj dan svečanim danom proglasi i da se na godinu po svih crkvah hrvatskih taj dan zapjeva „Slava va Višnjih Bogu.“ A ne, da nam se neprijatelji podsmjehavaju videć našu nesložnost u izvadjanju ove veličanstvene narodne težnje i želje. Tud je osobito potrebno da svi svećenici složno prionu. Ako igdje, ovdje je nesloga ubitačna. *)

---

## Viestnik.

Zagreb. „Obzoru“ pišu iz Rima 26. srpnja: „Poznato vam je, da je Crnagora proširivši svoje granice do Bojane i do mora zadobila njekoliko tisuća katolika, koji spadaju pod barsku biskupiju, bivšu njekada nadbiskupijom i glavom katolika u tamošnjem primorskom dielu

*) Da se ovaj dan uzmogne svetkovati kao zapovjedani blagdan treba sporazumka medju duhovnom i svjetovnom vlasti, u čem će se, kako držimo, sigurno složiti. Ur.

balkanskoga poluotoka. Knez Nikola budući uvjeren, da će se vlast Crnegore u novo-stečenoj zemlji znatno utvrditi, ako uredi crkvene odnošaje svojih katoličkih podanika: jedva je stekao onu zemlju, to je počeo dogorarati se o tom s rimskom stolicom; pa se je u tom poslu mnogo služio posredovanjem svojega prijatelja biskupa J. J. Strossmajera. O uredjenju tih odnošaja zametnuli se bili dogovori s apoštolskim nuncijem u Beču sada kardinalom Jacobiniem, te je trebalo samo, da se ti dogovori postave na papir. U tu svrhu upotrebio je knez boravljenje biskupa Strossmajera u Rimu početkom ovoga mjeseca, te je ovamo poslao svoga metropolitu Visariona, da ili ugovor glede odnošaja katoličke crkve u Crnoj gori na temelju predhodnih dogovora uglavi ili da se bar „modus vivendi“ pronadje.

Ovaj čin koliko pokazuje političku mudrost crnogorskoga kneza, toliko se je ugodno dojmio ovdješnjih visokih krugova, a to tiem više što se ovdje u novije doba obraća osobita pažnja na iztok, te njegov politički i narodni preporodjaj velikom simpatijom prati. Rimska je stolica posvema na strani naroda, pa je u tom obziru uzkrisila tradicije velike XV. stoljeća. A sada, jedva su minuli slavni dani slavenskoga hodočašća, dolazi u viečni grad starješina iztočne crkve jedne male ali nadopune kneževine crnogorske, da u ime svojega plemenitoga gospodara ugovara s glavom katoličke crkve o uredjenju katoličkih odnošaja, kako bi se svaki povod oduzeo trvenju izmedju jedne i druge crkve u onom važnom dielu balkanskoga poluotoka! Nije-li to vele znamenit dogodjaj, zamašaja i crkvenoga i političkoga?

Sadržina naputka i nacrt ugovora, koj je metropolita crnogorski sa sobom donio, nisu mi dakako pobliže poznati. Ali koliko prodire u bliže krugove, ovdje su zadovoljni kneževimi predlozi u obće, pa imade mnogo nade, da će sporazumak uspjeti. Knez kano mudar i slobodouman vladalac daje svojim katoličkim podanikom podpunu slobodu sviesti i vjere te jih postavlja u podpuno uživanje svih državnih blagodati njihovih pravoslavnih sugradjana. On će poštovati posebne ustanove katoličke crkve, a gdje se ova podudara s iztočnom, neće biti izmedju njih razlike u nezavisnoj Crnojgori. Čim se ti odnošaji formalno urede, pristupit će se sporazumno k imenovanju glave katoličkih Crnogoraca, barskoga biskupa. Ovo je čin veoma važan, jer biskup biti će pozvan, da mrtvomu slovu ulije život. Nadamo se, da će izbor pasti na osobu, koja će biti jednako gorljivi crnogorski patriota kano i katolički biskup, te koja će jednakom revnovšću izvoditi miroljubive nakane kneževske vlade i rimske stolice. To želimo u interesu cieloga južnoga Slavenstva, kojemu je u narodnom preporodjenju sloga izmedju obijuh crkava veoma nuždna.

Ugledali se u crnogorsku i druge jugoslavenske vlade kneževske, te da bi nastojale ukloniti sve što iolè smeta crkvenu miru našega razdruženoga naroda!

— Umrli su: Petar Pazman, župnik u Gaju i Vjekoslav Pavlović, žup. u Maloj Gorici. Pokoj im duši!

— Danas tjedan molilo je 37 mladića, da budu primljeni u sjemenište. Od njih primljeno je ovih 30: U I. tečaj bogoslovja: 1) Dogan Petar (varašd. gimn.); u VII. razred: Pitomci nadb. sirotišta zagrebskoga: 2) Cerovac Stjepan; 3) Čvek Juraj; 4) Gloinarić Franjo (iz varašd. gimn.); 5) Kempf Ludovik; 6) Kućas Rok; 7) Šalić Stjepan. Pitomci nadb. sirotišta požeškoga: 8) Bočkaj Ivan; 9) Jurišić Nikola; 10) Pazman Josip; 11) Plivelić Stjepan; 12) Smekal Napoleon; 13) Jakševac Nikola. Iz zagreb. gimnazije: 14) Haberle Ignjat; 15) Mrzljak Petar; 16) Jemeršić Ivan; 17) Kralj Ivan; 18) Matošić Franjo. Iz Vel. kanižke gimnazije: 19) Banelly Eugen. Iz Varašdinske gimnazije: 20) Vojsk Alojsij; 21) Jambreković Ladislav; 22) Kolačko Gašpar. Iz požežke gimnazije: 23) Lobbe Izidor; 24) Marinović Franjo; 25) Živoder Ivan. Iz karlovačke gimnazije: 26) Radovanić Desiderij; 27) Dujam Ivan; 28) Boričević Stjepan; 29) Mihičić Pacifik; 30) Josip Pavlović. Ostali su zabačeni sbog slaba zdravlja, slaba uspjeha u nauku i slabijega ćudorednoga vladanja.

— Primili smo izvješće o djevojačkih učionah u samostanu milosrdnica koncem godine školske 1880/81. Na čelu donosi članak o predmetu dan danas osobito važnom a premalo uvaženom, naime: „Primjer — uzgojno sredstvo.“ Iz izvješća se vidi, da su škole dosta dobro obskrbljene učili, isto tako i knjižnica školska nije baš neznatna, te možemo reći, da je i ove godine opet podosta narasla što darovi, što kupnjom. Štipendija i podpore uživalo je skupa sa učiteljskimi pripravnicami i s onimi učenicami, koje uživaju budi podpunu budi na pol obskrbu od zavoda samih milosrdnica: 127 učenica u iznosu od 12.725 for. Veći dio te krasne svote dolazi od c. kr. vojnoga zapovjedničtva, naime 8800 for. za pripravnice iz bivše nedavno vojničke krajine. Ovamo nije još računano do 100 siromašnih učenica, koje su dobivale u samostanu objed. Zatim donosi izvješće školske viesti o pojedinih zavodih. Svijuh škola ravnateljica jest ista, naime nadstojnica milosrdnica hrv. slav. dalmat.-bos.-hrcegov. pokrajine. Vjeroučitelja su tri, od kojih predaje jedan nauk vjere na preparandiji i na vježbaonici uz to pedagogiju u posebn. tečaju za ručni posao i zabavište, drugi nauk vjere na višoj djevojačkoj, i na školi gornjega odgojilišta, a uz to zemljopis i poviest svjetsku u VIII. razredu više djev. škole; treći napokon predaje nauk vjere na školi kod sv. Duha. Osim vjeroučitelja predaje na preparandiji jedan učitelj pedagogiju u III. i I. tečaju. Sve su druge učiteljske sile same sestre milosrdnice, samo su na višoj djevojačkoj školi 2 a na vježbaonici 1 svjetska učiteljica. Koncem ove školske godine imala je preparandija 7 učiteljica za obligatne a 4 za neobligatne predmete; viša djevojačka učiona imala 9

učiteljica za oblig. a 5 za neobligatne predmete, vježbaonica imala je 5, gornje gojilište 8, a škola kod sv. Duha 2 učiteljice. U nauku vjere podučavali su učenice grčko-iztočne konfesije administrator zagr. župe Ambroz Pavlović, evangeličke vjeroizpovjesti evangelički župnik Andrija Dianiška, a mozaičke vjeroizp. na preparandiji i višoj djev. učioni dr. Jakobi, a na nižoj Jakob Eisner rabini. U internatu, koji obstoji uz preparandiju bile su 82 pripravnice. Kako se iz statističkoga pregleda vidi bilo je ukupno na svih ovih škola osim preparandije ove godine 717 učenica, za 22 manje od lane; od tih jest a) po vjeroizp. 682 rimo-katol., 1 grčk. sjedin., 23 grčk.-nesjed., 3 evangeličke, a 8 mozaičke vjeroizpovjesti. b) Dobilo po napredku 272 I. sodl., 311 I. red, 5 II. red spopr. 85 II. red, a 44 ostale neizpitane. Uračunavši ovamo i 137 učit. pripravnica, zatim 40 djece u zabavištu a 70 u čuvalištu, iznaša ukupni broj mladeži, koja je u samostanu milos. podučavana i odgojivana: 964. Dosista liepi broj. Dao Bog da zavod ovaj sve više napreduje na veću slavu Božju a na korist naroda našega!

— Obćina Svetokrižka ne mogući ljetos radi golemih elementarnih nesgoda, koje stigoše onaj kraj, ništa prinesti za gradnju sjemeništa zaključila je složno, da će do godine po okolnosti u tu, po domovinu uharnu svrhu, prinesti. Preporučamo gospodi župnikom, da toplo zagovaraju na obćinskih sjednicah molbu odborovu, koji će u posebnoj knjizi spomenici na vječnu uspomenu pobilježiti sve plemenite dobročinitelje, za koje će i duhovna mladež damomice se vruće moliti Bogu.

— Obnova starešinstva oo. franjevaca države sv. Ladislava obdržavana je 26. srpnja u Varašdinu, te je izabran za državnika veleč. o. Ljudevit Horvat, dosadanji gvardijan u Čakovcu; za definitore veleč. o. Hieronim Horvat i o. Nikola Kraljek; za gvardijane u Zagrebu o. Nikola Kraljek; Varaždinu o. Carol Pakor; Čakovcu o. Demeter Dolmanjoš; Virovitici o. Hieronim Horvat; Koprivnici o. Kornelio Kopčić; Kl. Ivaniću o. Leopold Lončar; Krapini o. Adrian Horvat; Kostajnici o. Dionisio Bedeković.

*Rim.* U konsistoriju od prošloga petka proglašena je bulla 25 strana u osmini jaka, kojom sv. otac uzpostavlja hierarhiju u Bosni i Hercegovini. Na početku bule jest kratka poviest crkve u Bosni i Hercegovini, a zatim odredjuje sv. otac, da se ustroji bosanska crkvena država sa sielom nadbiskupa u Sarajevu pod naslovom „nadbiskupija vrh Bosne.“ Osim toga ustrojena su i tri sufraganska mjesta. Privremeni upravitelj treće biskupije (Trebinjske) biti će biskup Dubrovački. Za tim su označene granice diecezam, dodan imenik župa, ustanovljuje se, da se podigne sjemenište kleričko u Sarajevu, proglašuje obće pravo crkveno, a ukidaju dosadanje iznimne ustanove u s nova podignutih dieceza. O tom predmetu ovih je dana pisala *Correspondance de Pesth* ovo: „Priobćiti možemo glavne točke ugovora, sklopljenoga medju austrougarskom vladom i sv. stolicom glede hierarhije, koja se osnovat ima u Bosni i Hercegovini: Nadbiskup stolovat će u Sarajevu, a podvrgnuti će mu biti svi biskupi suffragani dvih provincija Austro-Ugarske. U kaptolu Sarajevskom biti će četiri kanonika, kojim će vlada Nj. Veličanstva plaćati godišnjih 2000 for. — Biskupija podignuti će se u Banjaluci, koja će biti takodjer podložna nadbiskupu Sarajevskom. — Za Hercegovinu podignut će se biskupija u Mostaru; nu Trebinjska dieceza podložna će biti kao i prije biskupu Dubrovačkomu. Nadbiskup Sarajevski dobivati će od vlade godišnjih 8000 fr. plaće, biskup Mostarski 6000, a Banjalučki 5000 for. U Sarajevu ustrojit će se sjemenište, a papa daje Nj. Veličanstvu privilegij, da imenuje biskupe i nadbiskupe.“ Prema tomu sliediti će na skoro imenovanje, pak ćemo mi možda već u budućem broju moći pozdraviti jednoga čitateljem našim dobro poznatoga, vrloga i uzornoga svećenika nadbiskupije naše kao nadbiskupa Sarajevskoga. — U istom konsistoriju govorio je sv. otac o dogodjajih od 13. pr. m., koje žigosa oštrimi riečmi, te je prekonizovao i novoga nadbiskupa Bečkoga Ganglbauera.

## Petrov novčić.

Marija N. 1 škudu, J. Galić 30 nč.; župa Gradinska 11 for. 70 nč.; Gj. Benko 8 for.; župljani i župnik Vrhovački 6 for. 50 nč.; Iv. Jakovina 2 fr.; Jer. Milković 1 for., Vatr. Cerovski 1 for., župljani Vinagorski 1 for., Armin Haladi 5 for. 5 nč., Pajo Brandtner 5 f., J. Bogović 6 for. (u srebr. cvanc.), o. Kornelij Kopčić 2 for., Pet. Steinhauer 20 maraka u zlatu; Levin Kollay 1 dukat, župnik i župljani Leskovački 3 for.; Stj. Kos 2 for.; župljani Ozaljski 16 for.; Mijač 1 dukat; dr. Aleksander pl. Bresztyensky, rektor sveučilišta 50 for.; N. Fridrich 3 for.; Josip Wohlmuth 1 for.; dr. Juraj Dočkal 5 for., Fr. Folnegović sa župljani 2 for., A. Salopek sa župljani 1 for. 70 nč., Žugčić, kap. 1 f., gćna. Marija Mayer 5 fr., gćna. Judita Petak 1 fr., dr. Gustav Baron 10 for., M. Stetner 3 for., Jur. Duh 2 for., Stj. Kolmanić 2 fr., Karlo Kasun 1 fr, dr. M. Matina 2 fr., Kotar Vugrovački 5 for. 37 nč., iz nadb. pisarne 14 fr. 11 nč. Na kot. sastanku crkvenog kotara D. Miholjačkog darovali su: Iv. Čepeley, žup. Slivoševački sa župljani 8 for., Stj. Mavračić, župnik D. Miholjački 5 fr., Slavoj Maršo, župnik Marjanečki sa župljani 10 for., Mathia Fügedy, žup. Viljevački sa župljani 12 for., Jos. Kuzmić, žup. Radikovački sa župljani 5 fr., Ante Regen, podjašp. i žup. Podgojački sa župljani 10 fr. U Bosni sakupljeno: Nik. Glavočević 1 f. 20 nč., Fr. Paškal Čević 20 nč., č. o. Jeronim Barbarić 3 fr., č. o. Stj. Martić 5 fr., Mihovil Franjković 10 novč., č. o. Bono Kalamut 2 fr., Andrija Juričević 1 for., č. o. Vinko Vicić 1 for., č. o. Antun Ostojić 1 for., č. o. Antun Bojčetić 1 for., č. o. Ilija Dražetić 1 f., č. o. Angjelko Franjić 1 f., Angj. Žarkić 1 f.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 34. U Zagrebu, 18. kolovoza 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

II. Sad se pita, da-li je rod čovječji faktički u stanju naravnom ili vrhunaravnom; ili da-li je morda jedan diel stanovnika zemaljskih, nadarenih umom i slobodnom voljom, u naravnom, drugi u vrhunaravnom stanju. Odgovara theologija katolička na temelju Božje objave i nauke crkvene, da je sav rod ljudski u redu ili stanju vrhunaravnom. No da štovani čitatelj dobije jasne pojmove o „stanju vrhunaravnom", scienim za nuždno, da se točno opredieli najprije, što se ovdje razumije pod riečmi: „narav, naravno", nad čim onda stoji kano kruna ono, što zovemo „nadnarav, vrhunaravno."

1. Sveti Toma Akv. scieni, da je latinska rieč „natura" izvedena iz glagola „nasci", te da znači ponajprije ono što „nativitas. „Sciendum est", veli on, „quod nomen naturae a nascendo sumitur, unde primo dicta est natura quasi nascitura ipsa nativitas viventium, scil. animalium et plantarum."[1]) Bit će to valjda istina i u našem jeziku. Etymologički dakle narav znači proizlazak od drugoga, narodjenje, kako i grčka rieč φύσις dolazi od φύω. Ako sad izvedemo iz „naravi", ovako ju uzamši, pridavnik, značit će nam nešto, što čovjek imade od narodjenja, od početka svoga bitisanja izvan utrobe materinje. Sjeća na to već Tertulian, kad piše: „Facile usurpari nomen naturae in ea, quae videntur a nativitate ex incidenti adhaesisse."[2]) U sličnom smislu, scieni sveti Toma, uzimamo „naravno" kad velimo, da je milost, koju imade Spasitelj kao čovjek i to milost sjedinjenja čovječje naravi s Božjom, pa onda sve druge milosti udieljene njegovoj čovječjoj naravi, da je sve to u njem naravna milost. „Dicitur autem naturalis utraque gratia in Christo, in quantum eam a nativitate habuit; quia ab initio suae conceptionis fuit natura humana divinae personae unita, et anima ejus fuit munere gratiae repleta."[1]) U tom smislu dakle nenadilazi stvar vrhunaravna naravne, već može značiti jednu te istu stvar. S toga se po istini u tom smislu reći može, da je čovjek naravno u vrhunaravnom stanju, t. j. čovjek je od početka svoga bitisanja dignut u stanje i red vrhunaravni.

2. Dalje narav znači princip rodjenja, pa budući da je princip rodjenja nešto nutarnje, preneseno je ime narav na svaki princip nutarnji gibanja. „Deinde", nastavlja sv. Toma na mjestu gore navedenom, „tractum est nomen naturae ad principium praedictae nativitatis. Et quia hujusmodi nativitatis principium intrinsecum est, ulterius derivatum est nomen naturae ad significandum interius principium motus." U tom smislu dakle narav jest bit ili bivstvo neke stvari, u koliko ju shvaćamo kano načelo, princip radnje. Kad u tom značenju rabimo rieč narav, tad pridavnik odatle izveden imade dynamičko značenje, t. j. naravno je ono za ovu ili onu stvar, što ova ili ona stvar usljed svoje naravi uraditi, proizvesti može. U tom dakle smislu je čovjeku naravno, štogod čovjek silami sebi prirodjenimi postignuti može. U tom značenju rieč „naravno" ide u obće na sve, što je n. pr. um ljudski proizveo i što će još proizvesti na polju znanosti filosofijskih i prirodnih; na sve, što je već obreo ili će u buduće obresti u svojem području znanosti i umjetnosti. Pa s tim nije ono, što u podpunom smislu zovemo vrhunaravno, podnipošto istovjetno, već je ovo onomu kano najuzvišenija kruna; što ćemo kasnije točnije vidjeti i dokazati.

[1]) Quaest. disp. de Verbo incarnato.
[2]) De anim. c. 52.

[1]) 3. p. qu. 2. a. 12.

3. Treće značenje rieči narav kaže samu bit, bivstvo („essentiam“) stvari, neglede'ći na nju, u koliko je princip radnje; znači naime ono, što stvar jest. To je ontologijsko značenje naravi. „Naravno“ u tom smislu bit će ponajprije, što sačinjava dotične koje stvari bit metafizičku, a za tim i fizičku; naravno dakle je čovjeku, da imade razum i život sensitivni, da je „animal rationale“, naravno je čovjeku, što spada na njegovu bit fizičku budi glede duše, budi glede tiela.

U ostalom svaka stvar, bila ona naravna bila nadnaravna, imade svoju bit ne samo substancije nego i accidenti. To je razlog, za što se u raznih znanostih govori o naravi i samih accidenta, grieha, milosti itd. U tom smislu imade i grieh, premda accidens, i milost, premda vrhunaravni accidens, svoju bit i svoju narav, te stoga svoja naravna svojstva. Nu da nam se pojmovi ne pomrse, izrično sjećam, da ovdje pod naravju razumievam lih samo substanciju, ter subjekat svojih akcidenta naravno pako zovem ono, što nuždno narav prati ili iz nje sliedi. Pa tu distinkciju imajući na pameti, tvrdimo, da je posve bitna i golema razlika izmedju naravnoga ili vrhunaravnoga; što ćemo i opet kasnije dokazati.

4. Osim toga se još barem u dvojakom smislu rabi rieč narav. Pošto naime nemožemo biti samih stvari, koje nas okružuju spoznati namah i neposredno već tek pomoćju sjetila ter sjetilnih kakvoća dolazi um do spoznanja same biti stvari; zove se narav sam kup sjetilnih kakvoća, po kojih dolazimo do spoznanja same substancije.[1]) Napokon znači narav ono, što se sada obično priroda zove, t. j. skup svih bića na zemlji i u obće u svemiru, u koliko su predmetom prirodnih znanosti, ili još obširnije, u koliko se razlikuju od samoga stvorca ter su ovisla od njega.

Pak i u tom jednom i drugom smislu uzamši narav, možemo odatle izvadjati pridavnik. Tada narav znači nešto od pojedine čovječje naravi različita; no pridavnik ipak može ići na čovjeka. Razlog je u tom, što su stvari vanjske ter od pojedinoga čovjeka različite manje više opredieljene, da čovjeka usavršuju; a usavršivati se jest čovjeku prirodjeno iliti naravno. „Naturale“, kaže Palmieri, „magis proprie dicitur id, quod est a natura distinctum atque est id, quod a natura exigitur, ne ipsa ejusque vires sint frustra, sive ne sit frustra ille certus perfectionis gradus, quo natura aut ejus vires constant.“ [1]) Naravno je dakle čovjeku u tom smislu sve ono, što čovječja narav zahtieva, da narav i njezine sile nebudu uzalud; ili da nebude uzaludan ter bez smisla onaj stanoviti stepen savršenosti, koji imade čovječja narav te njegove sile.

U tom smjeru je, kako razvija Palmieri na navedenom mjestu, naravan za čovjeka cilj ter i postignuće istoga, kad narav shodno radi. ~~Naravna je za čovjeka cilj ter i postignuće istoga, kad narav shodno radi.~~ Naravna je za čovjeka podpunost („integritas“) organâ, da se sile razvijati mogu; naravna je ona Božja pomoć, koju filozofi zovu concursus Dei, bez kojega drugotni uzroci („causae secundae“) nemogu raditi; naravna je djelatnost drugih uzroka, koji su nuždni, da (čovječje) sile raditi mogu. Naravni su čovjeku predmeti („objecta“) sila njegovih, pa i njihov dohvat; naravni su, kad sile djeluju, termini, proizvodi djelovanja; naravni su oni podmeti („subjecta“), na kojih može i mora (čovječja) narav svoje djelovanje vršiti. Naravno je dakle za čovjeka, da obstoji u družtvu te da imade uz njega drugih bića, koja su iste savršenosti s njim budi specifično, ljudi, budi generički, životinje i u obće niža bića, bez čega se neke sile ili neki stupanj sila nikako nebi mogao razvijati. Napokon naravno je za čovjeka, što obstoje i viša bića (duhovi) s njim i uz njega, i u obće naravno je za čovjeka, da imade tu sposobnost, ter se može podmetnuti drugim uzrokom pa od njih ono primati, što može vlastita trpnost obujmiti („cujus propria passivitas est capax“), a uzroci svojimi vlastitimi silami proizvesti mogu; tako je n. pr. za svako tielo stvar naravna, da ga može duh gibati. Sve je to naravno podnipošto u strogom bogoslovnom smislu vrhunaravno.

Osim toga premda imade mnogo stvari na zemlji i u svemiru, bez kojih bi mogao čovjek lahko biti, živjeti i razvijati se; ipak se nemože reći, da su ote stvari ne bezuvjetno nuždne, takodjer nadnaravne. Narav naime čovječja zahtieva, da napomenute stvari obstoje obzirom na savršenstvo, koje imadu; savršenstvo pako to spada budi na rod budi na vrst stvari, koja narav (ljudska) zahtieva. No pošto rod nemože obstojati van u vrstih, a vrsti opet ne van u individuih; dosljedno je, da narav iziskuje budi

[1]) „Cum intimam rei essentiam in sese non cognoscamus, sed e rei proprietatibus sensibilibus ratiocinando vel conjiciendo inferimus, natura subinde designat summam earum qualitatum, per quas rei essentia se prodit, nobis innotescit et ab aliis distinguitur.“ (Hurt. C. th. t. II. p. 234. ed. 3.).

[1]) Tract. de Deo Creante et Elevante th. 30. p. 281.

koja individua, koja opet obstoje samo u manjoj ili većoj množini ali uviek samo u nekoj opredieljenoj množini. No koliko uprav da obstoji vrsti, koliko opet da obstoji individuâ od pojedine vrsti, napram tomu je narav kako svaka, tako i čovječja indifferentna: te je skroz i skroz ostavljeno slobodi početnika naravi, da proizvede veći ili manji broj individua. Tako n. pr. iziskuje narav životinje ono, što može biti njoj hranom; no da bude baš toliko i toliko vrsti hrane te toliko i toliko individua u tih pojedinih vrstih, toga sama narav životinje nezahtieva; dapače neiziskuje niti ove opredieljene vrsti niti baš ovoga opredieljenoga individua. No ipak tim uprav, što narav iziskuje neke vrsti roda te neka individua vrsti, sve su vrsti i sva su individua, bilo jih koliko mu drago, naravna za dotičnu narav, jer su naime sadržana u onom redu savršenosti, koju narav iziskuje.

Tim načinom je za pojedinu životinju dakle naravno sve ono, što ju je kadro uzdržati budi gledom na individuum budi gledom na vrst; osim toga sve, što može passivno u sebe ili na sebe od drugih bića u svietu primiti. Za čovjeka je pako sav svemir sa svim što mu može pružiti zla i dobra stvar naravna. Napokon često su stvari tako udešene, da ovo ili ono neiziskuje individuum ovaj ili onaj za svoje usavršenje; no ipak iziskuje narav individua u obće uzeta, t. j. ili sav skup individua ili jedan diel od toga skupa. Pa i ta tim načinom zahtievana stvar jest naravna za svaki pojedini individuum, budući da je u njem za tu potrebu manja ili veća sposobnost. Štogod dakle zahtieva družtvo ljudsko za svoje dobro, za svoj napredak, to nije stvar vrhunaravna za nijednu fizičku osobu u družtvu istom.

S toga se ovo, što sam pod 4) razvio, može napokon skoro na ono svesti, što sam gore o naravi i naravnom u dynamičkom smislu rekao. Štogod naime narav, recimo čovječja, od stvari izvan sebe zahtjeva sigurno radi jednoga ili drugoga od ovoga dvoga: ili da imade predmet svoga djelovanja, ili da se popuni njezina prijetnost (vel exigit, ut terminum suae activitatis, vel ut complementum suae capacitatis.) To je pako sila djelatna i trpna, „potentia naturae activa et passiva." Nego passivnu silu („capacitas") valja nam točno shvatiti. Imade neka capacitas, koja nešto više u sebe prima, nego narav stvorena u nju metnuti može. Ta sposobnost naravi zove se u bogoslovju sila, moć ili sposobnost poslušnosti, „potentia obedientialis", t. j. narav je za mnogo toga pogledom na Boga neposredno sposobna, što nijedan drugi stvor u njoj i na njoj proizvesti nemože. No nit svako popunjenje te sposobnosti, obedientialne poslušnosti, nije uviek ono, što se u katoličkoj crkvi naziva stvar jednostavno i bitno vrhunaravna.

5. Još nam preostaje jedno značenje pridavnika „naravno." Često se ova rieč rabi u smislu, da naznačuje sve ono, što čovjeka usavršuje, sve ono, što dostojno harmonuje s čovječjim umom, što čovjeka diže i oplemenjuje. Kad se tako ova rieč rabi, tada se neoponuje nikako onomu, što je vrhunaravno, vrhunaravne bo stvari osobito čovjeka rese, oplemenjuju i usavršuju. U tom smislu je ono, premda inače stvar naravna, protivna tomu „naravnomu" što čovjeka ponizuje i nagrdjuje; u tom smislu je grieh, ne istina vrhunaravna, no protunaravna stvar; jer se onomu u čovjeku protivi, što ga čini čovjekom, t. j. umu.

Odavle vidimo, da rieč „naravno", kako smo ju uzeli pod 1. i 5. nit uključuje nit izključuje sama sobom stvari onih, koje se po objavi moraju nazvati vrhunaravne. No kad se rieč „naravno" u onom opriedjeljenom smislu uzme, kako smo ga pod 2. 3. i 4. obrazložili, tad izključuje stvar „naravna", „vrhunaravnu" no ne kontrarno, već specifično kano stvar nesavršena savršeniju od sebe: „supernaturale opponitur naturali non quidem contrarie, sed per excessum oppositione contraria."[1]) S toga kad bi svi ljudi postignuli sve ono savršenstvo, do kojega se ljudski um i volja usljed svoje Bogom si opredieljene naravi popeti može; kad bi svi i svaki pojedinac u sebe primio ono, što mu drugi dobra pružiti mogu, još se nebi, stojeći mi na stanovištu kršćanskom, moglo tvrditi, da je čovječanstvo na stupnju ili u stanju vrhunaravnom.

(Dalje će sliediti.)

---

**Kišpatićeve „Slike iz geologije."**

(Konac.)

Nu da-li zbilja spadaju ljudi, koji su obitavali u napomenutih sojenicah u najstariju prošlost?

Mnogi tako misle; jer vele, da su sojenice morale biti sagradjene u ono prastaro vrieme, kad se je čovjek služio samo kamenjem, budući se je ondje našlo samo orudje od kamena. Ali pitamo: je-li ta jedina okolnost nepobitan dokaz, da su bivši žitelji sojenica, u hronologijskom pogledu toliko udaljeni od nas?

Istina je, da je običaj bio, a o tom govori i g. pisac na strani 206, dieliti prastaru dobu čovjeka u tri odsjeka, naime u dobu kamena, u dobu broncena i u dobu

[1]) Palm. l. c. p. 182.

*

željezna orudja, te se je reklo da je prvo orudje najstarije, drugo da je mladje a treće najmladje. Nu spomenute tri periode nedaju se nigdje, niti odnosno na sagradjene sojenice, razlikovati kao tri dobna odsjeka, koji bi postupno jedan za drugim sliedili bili. I u novije vrieme pada theorija trijuh perioda, najme kamene, broncene i željezne, koje bi bile postupno jedna za drugom sliedile, što i g. pisac spominje.

R. Pallmann *) uz druge veli: „da nije vriedno oprovrgavati šemu kamene, broncene i željezne dobe, kao znanstvenu theoriju.“ Isti Karlo Vogt **) veli i to pravo: „da su kamene, broncene i željezne dobe, samo tri relativna odsjeka, koji se nastavljaju, jedan o drugoga, ali nisu završene periode, koje sliede jedna za drugom. I na stegnutom prostoru Europe mogli su na morskih obalah biti narodi, koji su poznavali kovine i njihovu porabu, dočim oni, koji su udaljeni od obala živjeli, niti slutili nisu, da ima kovina; isto tako, kao što su se još nedavno mnogi po otocih živući divljaci kamenim orudjem posluživali, dok jim nije Europa dovezla željeza, olova i baruta. Moguće je zato, da su u Švicarskoj, na planinskih visinah, a imenito po sjevernih njihovih dolinah, bile kovine još nepoznate, dočim su na obalah srednjega mora jur od davna bile u porabi.“ Ovako Karlo Vogt. Nam je doduše Vogtova antipatija proti bibliji poznata; nu ako neće, neka rečemo, da mu je mržnja jača, nego-li logika, nemože nam prigovoriti, ako iz onoga, što je naveo, izvedemo: da je mnogo prije, nego-li su stanovnici sojenica kamenom sjekli stabla, bio Tubalkain, sin Selin, dakle praunuk Adamov *„malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri.“* ***)

Nu mnogi tvrde, da žitelji sojenica svakako spadaju u najstariju prošlost čovjeka, jer su bili na nizkom stupnju obrazovanosti.

Istina je, da mnogi starinari našeg vjeka hoće dokazati, da je čovječa poviest započela stanjem surovosti, koja se približuje životinjskoj. Posljedica je to razširenih nazora, da je čovjek potomak životinje.

Nu jedino odatle, što su žitelji sojenica bili na nizkom stanju obrazovanosti, nemože se još izvadjati, da spadaju u najstariju prošlost; isto tako, kao što se to nemože iz obrazovanosti ili neobrazovanosti mnogih sadanjih naroda. Ako ima u sadanje vrieme zemalja, gdje živu tako zvani divljaci, ima zato drugih zemalja, gdje živu i gdje su tečajem stoljeća živjeli narodi prosvećeni.

Kao što se ništa prigovoriti nemože nazoru, da su plemena, koja se odieliše od prosvećenijih narodâ, nesgodom odnošaja podivljala; isto tako nije nemoguće, da je u ono isto doba, kad su si stari švicarski žitelji gradili sojenice, te si uzdržavali život razmjerno oskudnimi sredstvi, viša obrazovanost bila u drugih zemljah, i možda upravo ondje, odkuda su se njihovi predji, iz nam nepoznatih uzrokâ izselili.

*) Die Pfahlbauten, Greifswald 1866.

**) Archiv für Anthropologie I. 8. — ***) Gen. 4. 22.

U ostalom nemoramo si misliti, da su žitelji sojenica bili na najnižem stupnju obrazovanosti.

Ljudi, koji su si znali na vodi gradit stanove; koji su se bavili poljodjelstvom, i bili stočari, kao što to i g. pisac napominje (strana 210 i 211), koji su znali pra viti različito orudje, o kojem govori g. pisac na strani 209. (našlo se je u njekojih sojenicah i orudje od bronca i željeza) nisu zaisto bili na nižem stupnju kulture, nego-li mnogi germanski puci u vrieme Cezara i Tacita.

Ali koliko je vremena prošlo od onda, što su ljudi živjeli u napomenutih sojenicah?

Toliko je sigurno, da žitelji sojenica nespadaju u stariju geoložku periodu, nego spadaju u zadnju, koja još sada traje.

Na koliko se može izvadjati iz pronadjenih ostatakâ, bile su u ono njihovo doba one iste životinje i biline, koje su i sada u Švicarskoj. Ono njekoliko ljudskih lubanja, koje su se našle blizu sojenica, i za koje se misli, da su lubanje onih žitelja, koji su u sojenicah obitavali, nerazlikuju se znatne glede forme od lubanja sadašnjih stanovnika one okolice.

Stanovnici dakle sojenica moraju se uvrstiti u ona plemena, koja su poznato iz drugih vrelâ, kao najstariji obitavaoci srednje Europe.

Hochsteter, Maurer, Hassler Bibel und Natur, str. 465, Lindenscheit, Pallmann, Theologische Lit. bl. 1867. str. 135. O. Fraas Vor der Sündfluth, došli su u svojih iztraživanjih, ne obzirući se na bogosloviju i neodvisno jedan od drugoga do rezultata, da su obitavatelji sojenica najviše 1000 godina prije Isusova narodjenja živjeli.

Hassler veli odnosno na stanovnike sojenica iz novije dobe, da spadaju u 3. predkršćansko stoljeće, a glede starijih veli: „Ništa nas nesili, da idemo dalje, nego-li do godine 1000. prije Isusa Krista.“

Ali s kojeg smo razloga ostali tako dugo, kod tog predmeta?

Jer smo kao bogoslovci htjeli znati, u kojem li su odnošaju prama najstarijoj, svim vjernim kršćanom častnoj povjesti ljudskoga roda, koja je u sv. pismu staroga zavjeta napisana, rezultati iztraživanja učinjenih glede sojenica, o kojih govori g. pisac u svojoj knjizi, te misli, kao što se vidi na strani 213, da spadaju u najstariju prošlost čovjek, a neprijatelji božje objave su odnosno na one tvrdili: da spadaju u prastaru geoložku periodu.

Mi smo opetovano čitali i pročitali knjigu g. pisca. Ubi plura nitent, non ego paucis offendar maculis. Toliko stoji, da g. pisac nije zlobnom namjerom proti objavljenoj vjeri knjigu svoju pisao. Knjiga je poučna za naš narod. S tog razloga ide veleučenog i za prosvjetu našeg naroda jur zaslužnog tog muža, hvala i čast.

. . . *a.*

## SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
# LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.
### ALLOCVTIO
### HABITA DIE IV. AVGVSTI MDCCCLXXXI. AD S. R. E. CARDINALES IN AEDIBVS VATICANIS.

Venerabiles Fratres.

Convocare ad Nos maturavimus amplissimum Collegium Vestrum, ut de creandis Episcopis acturi oblata opportunitate uteremur ad significandum Vobis animum Nostrum doloremque impertiendum haud multis ante diebus susceptum ob res atrociter nefarieque in Urbe actas, cum Pii IX. f. r. Decessoris Nostri cineres efferrentur. De quo quidem facto inopinato et indigno dilectum Filium Nostrum Cardinalem a negotiis publicis ad Europae principes referre imperavimus, re recenti. Nihilominus allata magno Decessori Nostro injuria et pontificia violata dignitas Nos hodierna die vocem promere omnino jubent, ut animi Nostri sensa a Nobismetipsis publice confirmentur, intelligantque catholicae gentes omni, qua possumus, ratione et memoriam viri sanctissimi vindicatam, et majestatem Pontificis maximi per Nos esse defensam.

Pius IX. ut probe nostis, Venerabiles Fratres, corpus suum in Basilica Laurentiana extra pomerium condi jussit. Itaque cum supremam ejus voluntatem hac in re perfici oporteret, monitis iis qui securitatem publicam tueri debent, constitutum fuerat, ut ex Basilica Vaticana corpus aveheretur silentio noctis, eoque tempore quod esse solet maxime quietum. Item ducendum funus esse placuit non eo apparatu qui pontificiae dignitati Ecclesiaeque institutis conveniret, sed quem praesens romanae urbis conditio sineret. Verum ejus rei vulgatur repente fama Urbe tota: quare populus romanus beneficiorum ac virtutum tanti Pontificis memor, sponte demonstrat, velle se parenti publico obsequium pietatemque supremam testificari. Quod quidem grati et amantis animi testimonium plane futurum erat populi romani gravitate et religione dignum, cum nihil aliud esset propositum quam aut funus decenter prosequi, aut, qua incederet, frequentes ac venerabundos adesse.

Ad constitutam diem horamque pompa funebris e templo Vaticano processit, ingenti multitudine ex omni civium ordine per compita perque vias circumfusa. Magnus piorum hominum numerus circa feretrum, major pone comitabatur, incessu pacato et gravi. Ab his quidem aptas tempori preces fundentibus nec vox nec significatio ulla extitit, quae lacessere quemquam, aut turbas quoquo modo ciere posse videretur. Sed ecce vel a principio non ignota flagitiosorum manus incompositis clamoribus lugubre officium perturbare. Mox aucto numero et audacia, ingeminare terrores ac tumultus, rebus sanctissimis maledicere, spectatissimos viros sibilis conviciisque accipere: vultuque et voce et ira minaces circumvenire hostiliter lugubrem comitatum, et verberibus saxisque certatim petere. Immo, quod nulla barbaria tentavisset, ne reliquiis quidem Pontificis sanctissimi pepecerunt. Non modo enim nomen Pii IX. contumeliose appellatum, sed in currum quadrigarum, quo reliquiae vehebantur, conjecti lapides, pluriesque inclamatum, projiciendos inhumatos cineres. Continuatumque longo viarum tractu, duarum horarum spatio, turpe spectaculum. Quod si non ad extrema ventum est, moderationi eorum tribuatur, qui quamvis omni vi petulantiaque lacessiti injurias patienter ferre maluerunt, quam ullo modo sinere ut inter illud pietatis officium funestiora contingerent.

Haec facta nota omnibus et publicis confirmata monumentis dissimulare aut denegare ii, quorum interest, nequicquam conantur: eadem, quocumque fama nuntiavit, non modo catholicarum gentium animos moerore compleverunt, apud quos valet humanitatis nomen. Undique commeant ad Nos quotidie litterae labem dedecoris et immanitatem sceleris exsecrantium.

Sed maximam sollicitudinem animique angorem Nobis ante alios attulit casus nefarius et gravis. Quoniam autem officio impellimur, ut majestatem Pontificatus romani verendamque Deccessorum Notrorum memoriam tueamur, idcirco teterrimum facinus in conspectu Vestro, Venerabiles Fratres, conquerimur et deploramus, illatamque expostulamus injuriam, cujus ad eos culpa pertinet, qui nec jura religionis nec civium libertatem adversus impiorum hominum furorem defenderunt. Atque ex hoc ipso perspiciat catholicus orbis quanta Nobis in Urbe securitas relinquatur. — Cognitum perspectumque erat, coactos Nos esse ad asperam multisque de caussis non ferendam conditionem: hanc tamen recens eventus, de quo loquimur, magis patefecit atque illustravit, simulque ostendit, si acerbus Nobis est rerum praesentium status, acerbiorem esse expectationem relinquarum. — Quod si evectos pes Urbem Pii IX. cineres indignissimae perturbationes maximique tumultus consecuti sunt, quis praestare queat, non eamdem improborum futuram audaciam, si Nos incedere convenienter dignitati Nostrae per Urbem spectarent? Praesertim si datam sibi caussam putarent, quod Nos officium coegisset aut latas in Urbe leges non justas damnare, aut quicquam aliud publice non jure gestum reprehendere. Quapropter magis magisque intelligitur, non alio modo Nos Romae nunc posse consistere quam in aedibus Vaticanis captivos. Immo si quis attente certa indicia consideret, quae passim erumpunt, simulque cogitet, aperte conjuravisse sectas in excidium catholici nominis, non sine caussa affirmari potest, adversus Ecclesiam Christi et Pontificem maximum, fidemque avitam Italorum perniciosiora consilia maturari.

Nos quidem ad istos ingravescentis certaminis gradus diligenter, uti debemus, attendimus: eodemque tempore quid Nobis ad defensionem maxime expediat ponderamus. Spe omni in Deo posita, dimicare summa contentione certum est pro incolumitate Ecclesiae, pro li-

bertate Pontificis, pro juribus et majestate Pontificis, pro juribus et majestate Sedis Apostolicae: in eoque certamine nec labores fugere, nec difficultates reformidare. Neque propugnaturi soli sumus, quoniam virtuti constantiaeque Vestrae, Venerabiles Fratres, plurimum in omnes partes confidimus. Ac non levi etiam vel solatio vel adjumento est voluntas et religio Romanorum, qui multis insidiis circumventi atque omnibus artibus sollicitati, tam in obsequio Ecclesiae, in fide Pontificis maximi singulari fortitudine perseverant, nullumque locum praetermittunt demonstrandi quam alte eas virtutes insculptas animo retineant.

*De Hierarchia ecclesiastica instituta in Bosnia et Erzegovina.*

Interea vero, quamquam in summis iis, quas diximus, et temporum et rerum difficultatibus versemur, tamen muneris Apostolici memores, operam Nostram in re catholica vigilanter administranda collocare, quantum licet, non praetermittimus; atque adjuvante studium Nostrum summa Dei benignitate, christianarum gentium utilitati servire pergimus. — Quam ad rem libenter commemoramus hoc loco collatas nuper in Bosniam et Erzegovinam curas. Cum enim valde cuperemus rem sacram in iis regionibus melius ordinare firmiusque stabilire, communicatis cum carissimo in Christo Filio Nostro Francisco Josepho Austriae Imperatore et Hungariae rege apostolico consiliis, hierarchiam ecclesiasticam in iis provinciis constituendam curavimus. Hujus rei caussa sedem urbis Serajensis, quae Bosniensium urbium princeps habetur, Archiepiscopali et Metropolitana dignitate auximus, ac Verhbosnensem appellari jussimus: eidemque sedes episcopales tres, nempe Banialucensem et Tribuniensem Ragusini Episcopi administrationi concreditam, tamquam provinciales adsignavimus et addiximus, earumque sedium Episcopos Archiepiscopi Verbosnensis suffraganeos futuros decrevimus. — Mandavimus porro, Venerabiles Fratres, ut exemplaria Apostolicarum Litterarum, quas de ecclesiastica hierarchia in memoratis regionibus constituta in lucem edi jussimus, Vobis tradantur, ut ex iis varios rerum sacrarum in iis locis vicos, et totam rei a Nobis gestae rationem intelligatis.

Hanc providentiae rationem a Nobis initam eo certe valituram confidimus, ut inter Slavorum populos, qui lucem diligunt, gloriosis eorum Apostolis et Patronis coelestibus suffragantibus, Christi religio ampliora incrementa suscipiat, ac tamquam ex fecundo semine laeta salutis seges, Dei gratia fovente, succrescat ac floreat.

(Konac će sliediti.)

---

**Pismo sv. otca Leona XIII. književnomu družtvu sv. Jeronima.**

U br. 31. našega lista priobćili smo adresu književnoga družtva sv. Jeronima sv. otcu Leonu XIII. Danas smo sretni, da možemo objelodaniti sliedeći preljubezni odgovor sv. otca na tu adresu:

*Dilecto filio Thomae Gajdek praesidi societatis literariae s. Hieronymi.*

**LEO PP. XIII.**

Dilecte fili salutem et Apostolicam Benedictionem. Complures inter significationes filialis studii et obsequii, quas nuper ab innumeris Slavonicae gentis fidelibus accepimus, non minimam Nobis attulere jucunditatem literae amantissimae, quas die natali Principum Apostolorum, nomine totius societatis, cui praesides, ad Nos dedisti. Per eas enim non modo Nobis patuere sensus grati animi et venerationis vestrae, nec non fervidae pietatis, qua comprecamini Deum pro reversione fratrum vestrorum dissentientium ad Ecclesiae unitatem, quos sensus communes esse catholicis ceteris Slavonici nominis intelleximus, sed etiam pignus quoddam Nobis traditum fuit constantiae vestrae in eo opere peragendo, quod ad bonum Ecclesiae et animarum salutem summopere pertinere censemus. Nam polliciti estis vos studiose impensuros vires vestras, ut libellis vestrate sermone concinnatis inter Croatos catholica religio propagetur, quique ex eorum numero a tramite fidei aberrant, in sinum verae Christi Ecclesiae reducantur. Id autem a vobis religiose ac strenue praestitum iri Nobis portendunt cum studium vestrum in hanc Apostolicam Sedem, tum docilitas qua vos egregii Antistitis vestri ductum sequi profitemini tum denique nomen ipsum patroni coelestis a vobis cooptati, quem inexpugnabilem Ecclesiae turrim patres gravissimi praedicarunt, quemque laborum vestrorum auspicem esse voluistis. Quare dum officia vestra paterna charitate complectimur, Deum rogamus ex animo, ut scientiae divinae lumina quibus ornavit patronum vestrum in vos effundat, eaque virtute vos induat, ex alto, qua Deus Fratres sanctos vestrae gentis Apostolos roboravit. Ita fore confidimus, ut ex industria vestra laetiorem in dies fructum et uberiorem feratis; eaque spe freti Apostolicam Benedictionem testem dilectionis Nostrae et gratiae coelestis auspicem, Tibi, Dilecte Fili, atque universo coetui cui praees, peramanter in Domino impertimus. Datum Romae apud s. Petrum die 9. Julii An. 1881. Pontificatus Nostri Anno Quarto.

*Leo PP. XIII.*

---

## Dopis.

U Bogičevcih. Na izmaku prošlog ljeta naručio sam za novosagradjenu kapelu sv. Ivana u Dragaliću tri nova zvona kod g. Alberta Samasse c. kr. dvorskog zvonolievca u Ljubljani, a to jedino na temelju mnogovrstnih odlikovanjâ, koja mu u dio padoše na izložbah u Celovcu, Gradcu, Ljubljani, Trstu kao i g. 1873. u samom Beču, gdjeno tvrdka njegova vrstnoćom svojih proizvoda prva odlikovanja steče.

Obično svi podhvatnici što najkićenijimi izrazi uvjeravaju dotičnike unapred o vrlini svojih djelâ. Pa dočim se je mnogi već naručitelj iza primljene naručbine žalibože o sasma protivnom osvjedočio, blagorodni g. Samassa nalazi se u iznimci. Njegova bo pismeno meni priobćena uvjeravanja skroz i skroz se opravdala. A da je to tako i drugdje bilo, faktično zasvjedočavaju bi reći nebrojena iz njegove lievaonice u Kranjsku, Korušku, Štajersku, Primorje, Hrvatsku, Slavoniju, Istru, Dolnju-Austriju, Moravsku, Galiciju, dapače i u istu Afriku odpravljena zvona.

Upravo dan pred prošlim „badnjakom" prispješe nam od pomenutog g. priposlana prostoriji uzana tornja odgovarajuća zvona, od kojih malo 44, srednje 87.5 a veliko 187 kilog. teži. Radost bijaše neopisiva.

Naišav na pred kapelom odložena zvona već prvim pogledom nemaš, čemu da se većma diviš. Da-l' prekrasno izvedenomu, izvana i nutra srebren lik imajućemu, samo na temelju finoće dotičnih kovinâ opočivajućemu elegantnomu rádu, — da-l' vanjskomu svim zahtievom umjetničke vještine odgovarajućemu obliku, da l' istomu svrsi najshodnijemu zvonovâ montiranju. Sama dakle vanišnost prekrasnog djela u toliko slavjaše blagodarnog g. zvonolievca, da se već na istoj parobrodarskoj agenciji u St. Gradiški sviuh pozornost nanj obratila bijaše uz primjetbu, da, od kako se pomenutom agencijom zvona u Bosnu odpremaju, jošte nikada takove krasote nebijaše ondje vidjeti.

Pa tko umije jedno, umije obično i drugo. S toga su — u kratko da se izrazim — i glasovi svakog pojedinoga zvona tako medju sobom udešeni, da pojedince kao i po gotovu skupa zvoneć, toli skladno, kriepko, milozvučno i veličanstveno odjekuju, da su vrstna i otvrdlim srcem moćno potresti, a bogobojne duše na zvonenje radostnicah suzâ ganuti te u pravoj bogoljubnosti i nadalje ih uztrajnimi učiniti.

Samo žalibože što im stranom nizina mjestnog položaja, stranom tjesnoća tornja u potrebnom razmahivanju dobrano smeta.

Zato tkogod želi svrsi odgorarajuća toranjska zvona imati, neka si ih izključivo kod g. Samase tim pouzdanije naruči, što ovaj neide na to, da za kakogod, samo površno, izvedeno djelo znatan novac pobere, nego mu je pri tom glavnom brigom ono, da što izvrstnije i na što veće zadovoljstvo, svoje djelo izvede, te tako koliko time, toliko i čvrstom, svakoga valjano izobražena muža najvećma resećim značenjem svakomu i sliednjemu naručitelju skroz omili, te se i nadalje svake preporuke najvrednijim učini.

Velečastnog uredničtva revni štovatelj

Marino Hemen, župnik.

## Viestnik.

Zagreb. Na blagdan *Velike Gospe* obuklo se u milosrdne sestre 28 djevica, a 22 sestre položiše jednostavne zavjete redovničke i dobiše čislo. Odkada samostan obstoji kod nas još nije tolik broj djevica i sestara zajedno isti dan stupio pred žrtvenik, da se zavjere što zavjetom, što obećanjem službi Krista. S toga se je glavarstvo samostana a i starije sestre pojavu tomu vrlo veselilo. Veselje ovo povećale su još dvie druge okolnosti. Dvie vrstne učiteljice: s. Hildegarda Dasović i s. Angjela Poje slaviše isti dan dvadesetpetgodišnjicu samostanskoga života svoga, a medju djevicami bile su i dvie crnkinje iz središnje Afrike, koje nemogoše prikriti vanrednoga veselja svoga, što im je dano, ma i daleko od rodnoga doma posvetiti se Bogu Gospodinu.

— Danas na rodjen dan Nj. c. kr. apost. veličanstva odpjeva svetčanu sv. misu u crkvi sv. Marije Uzoriti g. kardinal nadbiskup, koj se je jučer vratio iz Gradca. Službi božjoj prisustvovale su oblasti s predstojnici svojimi.

— Za gradnju nadb. sjemeništa darovao je presv. gospodin Juraj Križanić 100 for. Darom ovim pokazao je presvietli darovatelj i opet, kako rado prinosi u svaku crkvenu svrhu. Naplatio mu to Bog i dobrim zdravljem u liepom broju godina njegovih! — Kotar Vugrovački darovao je u istu svrhu 13 for. 20 novč. Imena darovatelja sliede na drugom mjestu. Čitatelji će ondje opaziti sami, da se je njekim te njekim darovateljem prohtjelo ozbiljnomu ovomu podhvatu narugati. Bilo svakomu to na čast. Mi se samo bojimo, da će Onaj s gora početi njim vraćati onako, kako oni daruju ondje, gdje se radi o Njegovoj slavi.

— Naše umjetničko družtvo sprema izložbu, koja ove godine ima prikazati podpunu sliku domaćega seljačkoga obrta kako danas u našem narodu živi, da se uzmogne narodni rad te struke proučiti pa organizovati, u pomoć mu priskočiti, a tim, gdje je moguće, otvoriti vrela dohodka. Odbor družtva razposlao je ovaj naputak: Najvažnije je zaoto da gg. sabirači i povjerenici kod izbora paze na to da nezanemare i zabace što je karakteristični narodni produkt možebit zato, što se neprikazuje onako sjajno kao moderna gospodska obrtnina. S druge strane valja zabaciti sve što je tudj, u zemlju unešen ukus ili neposredno ili posredno stvorio. Ta odluka neće uviek baš lahka biti. Sto seljak i seljakinja sami izrade većinom će biti za izložbu spretno — biti će neshodno samo onda kada seljaci tudje obrtnine oponašaju. Što primjerice seljakinja po starih uzorih tke ili veze, obično je liepo i valjano ali se dogadja da gospoje seljakinjam iz modnih tudjih novinah daju muštricah za oponašanje, te nas dakako nezanimaju niti želimo da se na izložbu prime. O tom seljakinje znadu same najbolja izviestiti sabirača ili povjerenika koji ih pita je-li su muštrice stare ili gospodske, nove. Spomenuti valja i to da se u domaći pa seljački obrt broji nesamo što seljak sam tvori nego i ono što se u zemlji od domaćih obrtnika za seljaka tvori bila to nošnja po starodavnom seljačkom kroju ili nakit.

Radnje naših kolundžija biti će dakle pripuštene na izložbu jer oni po starodavnih oblicih tvore seljakinjam nakit, neće biti ipak pripuštene postolarske radnje zato što i seljakinje po gradsku cipele nose. Samo što je u istinu narodno, pripustiti se ima na izložbu. Upozorujemo gg. sabirače i na to, da se na toj izložbi ima sastaviti prava slika našega seljačkoga obrta dakle obrtnine, koje su za svagdanju porabu ili običnj izures kućam i osobam. Neradi se dakle o tom da se izlože kojekakvi riedki i neobični kurioziteti. Neće biti suvišno da spomenemo i to, kako malo do tog držimo da nam se pošalju sami novi predmeti. Starija pa ma i trošna obrtnina, ako je liepa oblikom, dobro nam je došla. Ima-li gdje za izložbu osobito omašan i vrlo težak predmet, to molimo gg. sabirače i povjerenike, da zapitaju prije odbor bi-li taj predmet odaslali ili ne, te da iztaknu vrstnoće predmeta, da se vidi, je-li je vriedno preuzeti velik trošak tovarine. Izpunjene tiskanice u kojih će se prijaviti za izložbu obrećeni predmeti, molimo da nam se pošalju najduže do 15. rujna t. g. Iztičemo znamenovanje takovih prijavnicah. Po njih odbor zna već 15. rujna, dakle prije nego-li je itko za izložbu novacah izdao, je-li će izložba uspjeti ili ne, treba-li još mjesta ili ne, je-li je nuždno gdje na novo poticati na pošiljanje, je-li gdje suziti broj prijavljenih predmetah. Prijavnice prikazuju odboru rano i u sgodno doba sliku izložbe, koja se tim laglje i tim bolje prirediti može Molimo zato gg. sabirače i povjerenike, da čim točnije izpune i pripošalju prijavnice. Molimo svu gg. sabirače, da po mogućnosti sakupe i narodne izraze, tičuće se obrta, imena predmetah i pojedinih čestih na predmetu. Na većih, osobito drvenih predmetih mogu se imena na priposlane obrtnine priliepiti, na tkanine i veziva mogu se prišiti papirčići na kojih je napisana dotična rieč. Družtvo umjetnosti preuzelo je naime u zajednici sa trgovačkom komorom i pedag. sborom zadaću, sakupljati gradju za tehnologijski riečnik, pak bi gg. sabirači, sakupljajuć za izložbu predmete, mogli tako biti na uslugu i tomu vrlo koristnomu i nuždnomu poduzeću. Upozorujemo i na to, da su u programu označene samo glavne vrsti predmetah, koje izložiti želimo, a da nisu imenovani pojedini predmeti, govoreći o tkaninah, nisu spomenute vrpce, pojasevi itd., govoreć o obrtninah od drva, nisu spomenute često vrlo liepo urešene čuture itd., ali tim nije rečeno, da neželimo i tih predmetah za izložbu. Kako će sabirači poslati najbližemu si povjereniku sakupljene za izložbu predmete, to stoji do volje svakoga sabirača, kog u ime družtva molimo, da u slučaju malog troška otaj za se preuzme, znajuć da će se u većini slučajeva predmeti bezplatno do povjerenika odpremiti moći. Gg. povjerenike pako molimo, nek se glede odpremanja stave s odborom u sporazumljenje, koji će na svih željeznicah i parobrodih, nadati se je, dobiti olakšicu manje tovarine. Biti će s toga nuždno, da se predmeti odašalju jasnom oznakom, da su za izložbu. Dotične certifikate i adrese poslati će odbor u svoje vrieme gg. povjerenikom. Prem je ovaj naputak dosta obširan, moglo bi se dogoditi, da koji to novi slučaj pobudi želju za pobližom uputom, molimo zato gg. sabirače i povjerenike, da se izvole obratiti na družtveni odbor, koji će uviek odmah i točno odgovoriti na sva pitanja.

*Rim.* Sve jače se osjećaju posljedice dogodjaja od 13. srpnja. Liberalci pokročiše dobar korak napried, te pod vodstvom slobodnih zidara tražiše u meetingu od 7. o. m., da se ukine zakon o garanciji, a vatikanska palača da se takodjer otme papi. Resoluciju o tom zabranila je policija na meetingu pročitati, pošto je mirno slušala kroz dva sata, gdje se najprostijim načinom napadalo na papinsku čast, pa i na samu dičnu osobu sadanjega namjestnika Kristova. Veće licumjerstvo jedva su ljudi vlade mogli počiniti van to, pa onda što su drugi dan pošli zaplieniti isti službeni vatikanski list „Osservatore romano“ tobož sbog uvrede pape, jer je list namišljenu onu resoluciju štampao! Resoluciju je množtvo prije vidjelo i nije pronašlo, da ju ma u ičem promieni. Govornici su na meetingu na dugo i široko razpredali misao, o kojoj je u resoluciji govor, i ti govori slobodno su i štampani. Samo resoluciju ne pustiše u sviet. Smiešno u istinu, kaošto je smiešna i ona kasnija viest, da se je sv. otac tih najnovijih dogodjaja u Rimu preplašio, pak da je nakanio uteći iz vatikana. Baš protivno je istina. Sv. otac ostati će u Rimu baš sada, te će tek sili popustiti, bude-li tolike hladne krvi u diplomaciji Evrope, da dopusti i to svetogrdje.

## Razni prinosi

Za škole milosrdnih sestara u Rumeliji: K. V. 5 for.; J. V. 1 for. — Za razširenje vjere na iztoku: Andrija Segedi 1 for. — Za gradnju nadbisk. sjemeništa u Vugrovačkom kotaru: Eduard Barabaš 20 nč. (?); Luka Celinić 4 for.; Stefe Framić 40 nč. (?); Toma Leuštek 1 for.; Miho Milić 20 nč. (?); Gustav Barabaš 5 for.; Stanko Hegedić 50 nč. (?); Gjuro Magjar 10 nč. (!!); Josip Zorić 50 nč. (?); Matija Štefanac 1 fr.; Josip Fučec 1 fr.; Mirko Ožegović 50 nč.: Gjuro Ortner 50 nč.; Josip Komes 50 nč.; Ant. Justić 15 n.; Oskar Šimić 30 nč.; Ivan Gluhak 35 nč. Za Petrov novčić u Bosni sabrano: Pavao Kovačević 1 for.; Ivan Božić 1 for.; Rafael Ostojić 60 nč.; Dominik Andriić 4 fr.; Fr. Komadanović 1 fr.; Gjuro Dukić 1 fr.; Stj. Ikić 1 fr.; Grgo Stjepanović 1 fr.; Jeronim Žečević 2 for.; Dominik Dugonjić 50 nč.; Filip Šimić 37 nč.; Pavo Pavlović 50 nč.; Martin Vučković 20 nč.; Marko Marić 8 fr.; Stj. Orlovac 5 fr.: Aug. Tometinović 5 f

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 35. U Zagrebu, 25. kolovoza 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

III. Ali da si još bolje razjasnimo pojam ob onom, što se u podpunom smislu zove stvar vrhunaravna i što je nuždan uvjet, da se može reći: rod ljudski je uzvišen u stanje vrhunaravno; to još moramo koješta lučiti. Sigurno uzkrisiti na život čovjeka, kad jedared ostavi podpuno duša tielo, nemože svojom moći nijedan čovjek niti ikoji drugi stvor; to je djelo koje nadilazi svu narav, to je djelo nadnaravno, pa i vrhunaravno; jerbo ga samo Bog može proizvesti. No sasvim tim, kad bi bilo, što sada dakako nije, ter bi se uviek iza smrti opet dogadjalo kod svakoga mrtvika uzkrišenje na novi prijašnjemu jednaki život; još toga radi nebi bio rod ljudski u stanju vrhunaravnom, kako ovaj pojam uzima katolička crkva. Vrhunaravno stanje, kad postigne svoj posljednji stadium, koji se zove „status termini“, i to ne samo za dušu nego i za tielo, tada dakako uključuje i uzkrsnuće te život tiela. No sam život čovjeka ma baš vječno trajao, još se nemože već samo s toga, što uviek traje, zvati vrhunarav, kako crkva uzima ovaj pojam. Još uzvišenija bi bila stvar, kad nebi čovjek nikada nit umirao. To ne bi sigurno bilo uštrbno za čovječju narav, ni protinaravno; ali bilo bi nadnaravno za čovjeka i vrhunaravno; i to na toliko, da ni toga nebi mogao nitko od svih stvorova proizvesti, pošto je čovjek usljed same svoje tjelesne naravi podvrgnut prirodnomu zakonu da umre, a nad zakonom tim je samo Bog. Nego nit u toj supoziciji nebi rod ljudski bio u stanju vrhunaravnom, kako se usljed Božje objave ova rieč sada rabi.

Sličnim načinom jest pohota, konkupiscencija, nešto, što naravnim sliedom sliedi čovječju narav, koja je duhovno-tjelesna. Ta pohota zadaje čovjeku brige i muke, ako hoće, da ostane pravi čovjek; ter tako uredjen biti, da se od mlade mladosti pak do groba konkupiscencija ravna na mig uma, to bi, velim, takodjer bila za čovjeka vanredna, nadnaravna i vrhunaravna stvar. Napokon znanje dobiva čovjek sada od vanjskoga svieta; to je čovjeku naravno. Kad bi svaki čovjek od mlade mladosti onakim od prilike načinom dobivao znanje stvari toga svieta, kako ga je po svetom pismu dobio Salomon; to bi bilo za čovjeka stvar ugodna, uzvišena, nadnaravna. Ali kako one dvie prije napomenute stvari, tako nit ove dvie zadnje nisu kadre činiti, da bi rod ljudski bio u stanju vrhunaravnom, kako je po Božjoj dobroti sada. Sve ove stvari liepo usavršuju čovjeka, ugodnim mu čine žiće i biće; ele nedižu ga do one uzvišenosti, koja bi stojala nad svimi prednostmi i odlikami, koje neki stvorovi imaju usljed same svoje naravi; vrhunaravno se pako u strogom smislu ter po sadanjoj terminologiji teologije zove ono, što nadilazi svu narav svih stvorova, i to ne samo faktički obstojećih, već takodjer svih obstojati mogućih. Jest pako nedvojbeno, da je neumrlost ili nesmrtnost naravno svojstvo čistih duhova i čovječje duše. Čisti duhovi takodjer prosti su, razumieva se, od tjelesne pohote, a dobivaju znanje načinom uzvišenijim nego čovjek.

Sve te stvari se dakle moraju odlučiti, ako hoćeš, da dodješ do pravoga pojma stvari vrhunaravne i uzvišenja čovjeka na stanje vrhunaravno; ili barem nesmijemo misliti, da je u njih sama bit toga stanja. Katolička bogoslovna terminologija imade za one stvari, koje su istina nad čovječjom naravi, ali nisu nad svom naravi, posebno ime; zove bo ih: „dona praeternaturalia“, stvari za čovjeka vannaravne, dočim one jednostavno nadilazeće svu koliku narav i

njezina dobra, zove: „dona supernaturalia“, vrhunaravne stvari.

IV. Prema tim tako odlučenim pojmovom razlikuje sada bogoslovje više vrsti stanja ljudskoga roda, od kojih su neka stanja samo lih možna („status possibiles“), t. j. koja bi uzamši obzir na čovječju narav i Boga, narav stvoritelja, te na njegova svojstva, mudrost, pravednost, svemožnost i druga, obstojati mogla, no koja nit su obstojala, nit će ikada obstojati, jer je Bog svojom slobodnom voljom i posebnim milosrdjem drugčije odlučio; druga su opet ili i zbilja obstojala ili sada obstoje ter će i obstojati. U starija vremena, nebudući katolički teologi prinuždeni protucrkvenimi naukami u tom pogledu tako točno lučiti stvari od stvari, razlikovali su obično samo dva stanja čovječjega roda na putu, t. j. na zemlji, stanje ono, u kojem su bili praotci svega čovječjega roda prije pada, i stanje istih praotaca i potomaka im poslie njihova pada u raju. „Generatim apud antiquiores theologos de duplici solum statu viae fieri solet mentio: de statu naturae integrae (ita aliqui vocabant statum, in quo Adam conditus a Deo fuit) et de statu naturae lapsae. Subortis vero haeresibus novatorum, majori distinctione haec quaestio de statibus tractari coepit. Unde variae status viae divisiones inductae sunt, quarum praecipua est in status viae reales et mere possibiles: prout consideratur status, in quo humana natura vere fuit, vel actu est: aut status, in quo nunquam fuit, sed esse posset.“ [1])

V. Pa da nam bude što jasnije stanje vrhunaravno, stavit ćemo druga lih možna glavnija stanja uzanj, sjećajući se onoga: „contraria juxta se posita magis elucescunt.“

1. Ponajprije dakle možno je po sebi ono stanje, koje se zove „status naturae purae“, stanje zgolne naravi, stanje lih naravno. Pa što se razumieva u bogoslovju pod tim nazivom? Kad čovječja narav imade ono, što ona zahtieva u redu metafizičkom, t. j. kad je u tielu razumna duša, pa to jedno i drugo sačinjava jednu brojem podpunu narav; kad čovječja narav imade ono, što ona zahtieva u redu fizičkom; t. j. kad je tielo takvoga ustroja, da može biti shodno sredstvo duši prema njezinoj osebnoj naravi, kad je tielo shodna materia duši, koja je njezina forma substancialna ter imade sve organe, koji su nuždni da se čovjek kao čovjek razvijati može; kad nadalje imade čovjek u redu etičkom takodjer sve ono, što se zahtieva, da može živjeti kao moralno biće; dakle prvo, da imade mogućnost dostatnu i to odnosno dostatnu zakon moralni spoznati; drugo, da imade takovu relativno i zbilja dovoljnu mogućnost zakon moralni obdržavati; treće da imade u istinu i prema svojoj naravi dovoljna sredstva postignuti naravnu sebe dostojnu svrhu, t. j. naravno blaženstvo, kako ga iziskuje prirodjena potreba i naravna želja. Bio bi dakle i u tom stanju čovjek bezdvojbeno gledom na dušu bezsmrtan; jer je u dušu utisnuta naravna neizbrisiva želja da uviek živi, a prirodjene želje nemogu ostati jalove, kako no reče veliki Akvinac: „Unumquodque naturaliter suo modo desiderat esse. Desiderium autem in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus autem non cognoscit esse nisi sub hic et nunc. Sed intellectus apprehendit esse absolute et secundum omne tempus. Unde habens intellectum naturaliter desiderat esse semper. Naturale autem desiderium non esse inane. Omnis igitur intellectualis substantia est incorruptibilis.“ [1]) Napokon, kad nebi čovjek imao ništa, što bi u njem bilo vrhunaravno, dakle kad bi gledom na tielo bio podvrgnut smrti, konkupiscenciji i onim slaboćam, koje u obće sliede tjelesnu narav, a gledom na dušu nit bi se rodio u iztočnom kakvom griehu, nit bi imao posvećujuću milost, nit bi bio kažnjiv zato, što je neima: tada bi čovjek bio u stanju lih naravnom. Tada bi red Božje providnosti u ljudskom rodu bio drugi nego je sada. Imao bi čovjek religiju, ali naravnu; imao bi borbe, a za nje i zasluge vječne, no naravne; mogao bi, neima dvojbe, i griešiti ter s toga podpasti i pod kaznu; no mogli bi mu se griesi i oprostiti, al to nebi bivalo ulievanjem vrhunaravne posvećujuće milosti. Čovjek bi u tom stanju i mogao i morao Boga ljubiti nada sve; no nebi ga nit morao nit mogao ljubiti načinom vrhunaravnim. Duboko o tom razpravlja veliki bogoslov našega vremena, nekoč profesor a sada kardinal u Rimu, Franzelin, koji medju ostalim tvrdi, da se nedvojbeno varaju oni, koji misle, da bi ono stanje bilo jednako ovomu, u kojem smo sada, ako se od ovoga odluče sve vrhunaravne pripomoći; bilo bi onda pripomoći, kojih sada neimamo, ali naravnih, t. j. naravnoga reda; nebi bilo onih, koje sada imamo, vrhunaravnih. To bi naime zahtievala dobrota Božja napram razumnoj ljudskoj naravi. „Contra vero“, rieči su Franzelinove, „in statu purae naturae licet vires naturales intrinsecae essent eaedem, quae nunc sunt, providentia tamen Dei

[1]) Mazzella l. c. p. 485.

[1]) 1. p. qu. 75. a. 6.

in directione hujus naturae esset alia, respondens scil. praestituto fini naturali, ut adeo adjutoriis naturalibus finis assecutio redderetur moraliter possibilis. In his adjutoriis naturalibus contineretur maxime illa, quae ad sufficientem religionis naturalis cognitionem praepararent ac perducerent, ut haec humano generi redderetur moraliter possibilis. Sine dubio igitur falluntur, qui praesentem ordinem providentiae cum statu naturae purae ita comparant, ut statum praesentem considerent detractis omnibus auxiliis supernaturalibus, et nullis substitutis aliis, tum vero talem fore statum naturae purae sibi persuadent."[1]) To je dakle stanje lih naravno te samo sobom možno; no nije ipak, kako smo napomenuli, obstojalo nit će obstojati, odredivši Božja mudrost drugčije i namjenivši njegova dobrota drugu bezprimjerno uzvišeniju svrhu rodu ljudskomu.

2. Osim toga možno je takodjer ono stanje, koje se po sadanjoj terminologiji bogoslovnoj zove „status naturae integrae", stanje podpune naravi. U čem se to stanje razlikuje od prvoga lih naravnoga?

Sjetio sam već prije, da je pohota, konkupiscencija, lih naravna posljedica čovječje naravi, koja je duhovno-tjelesna. S toga podpuno katolički tvrdi Scotus: „Rebellio esset in homine existente in puris naturalibus, quia naturale est unicuique appetitui ferri in suum appetibile. Igitur, cum appetitus sensitivus existens in puris naturalibus habeat proprium appetibile et delectabile, summe haberet tendere in illud, quantum est ex se, et illud tendere impediret actum rationis, quia adhuc essent istae potentiae in eadem essentia, ut modo dixi."[2]) Dalje smrt tjelesna, t. j. da čovjek glede tiela napokon ostari, oslabi i umre, i to je za čovjeka stvar naravna ter nuždna posljedica tjelesne njegove česti. Sjeća na to Toma, veleći: „In materia duplex conditio invenitur: una ad hoc, quod sit conveniens formae; alia, quae ex necessitate consequitur priorem dispositionem: sicut artifex ad formam serrae eligit materiam ferream aptam ad secandum dura; sed quod dentes serrae hebetari possint, et rubiginem contrahere, sequitur ex necessitate materiae. Sic igitur et animae intellectivae debetur corpus, quod sit aequalis

[1]) De habitudine rationis humanae ad divinam fidem. cp. 3. §. 3. n. 3. c. U tom je, da ovdje mimogred napomenem, takodjer razlog, zašto se u sadanjem redu Božje providnosti nemože uzdržati čovjek na visini moralnoga bića, ako prezire vrhunaravne pripomoći i sredstva za te pripomoći. Op. p.

[2]) in 2. l. sent. dist. 29. qu. 1.

complexionis. Ex hoc autem de necessitate materiae sequitur, quod sit corruptibile. Si quis vero dicat, quod Deus potuit necessitatem vitare, dicendum est, quod in constitutione rerum naturalium non consideratur, quid Deus facere possit, sed quod naturae rerum conveniat."[1]) Na to već i sveti Augustin sjeća, kako na navedenom mjestu sveti Toma napominje.

Napokon naravno je čovjeku, kako to već mudri Aristotel razlaže, dokazuje i brani, da dolazi do spoznanja i znanja po vanjskih predmetih te da se um u tom poslu mora služiti vanjskimi svojimi sjetili. Taj posao je pako mučan manje više svakomu po samoj naravi. S toga sveto pismo izriče samim Bogom potvrdjeno ljudsko izkustvo, kad veli, da nam ovo smrtno tielo pritišće um ter da je duševni rad pun muke: „Cogitationes enim mortalium timidae et incertae providentiae nostrae; corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile aestimamus, quae in terra sunt, et quae in prospectu sunt, invenimus cum labore."[2])

Nu tko dvoji, van ako je atheista i budala, da bi sve te naravne manjke duševno-tjelesne čovječje naravi mogao Bog odstraniti i zapriečiti? Nema dvojbe, da bi svemožni Bog sve to mogao, kako bi takodjer mogao pridodati još kojekakvih vanjskih dobara, kao n. pr. da bi zrak bio tako temperovan, kako je za čovjeka najbolje, da bi zemlja pružala zdravu hranu za čovjeka i to uz malen ili nikakav njegov trud itd. Pa kad bi u takovu stanju bio rod čovječji, ali opet ne dignut na vrhunaravni red u strogom smislu, tad bi to bilo stanje „naravi podpune", („status naturae integrae"). Lih takovo stanje roda ljudskoga nit je obstojalo nit će obstojati; no jest samo sobom možno.[3]) Božja

[1]) 1. p. qu. 76. a. 5.

[2]) Sap. 9, 14ss.

[3]) Mišljahu stariji bogoslovi, kako svjedoči sveti Toma, (in l. 2. Sent. dist. 4. a. 3) u svojoj većini, da su praroditelji naši u raju prije bili ureseni darovi ovimi vannaravnimi („donis praeternaturalibus"), a onda tek iza nekoga vremena uzvišeni u stanje vrhunaravno. Kad bi to stajalo, onda nebismo mogli jednostavno tvrditi, da čovjek nikad nije bio u tom stanju. Čini se ipak, da je mnogo vjerojatnije te je Adama namah, čim je stvoren bio, dobrota Božja uresila svimi vannaravnimi i vrhunaravnimi darovi; jer tomu mnienju više prija sveto pismo i nauk svetih otaca. U ostalom, tko samo to drži i vjeruje kao dogmu vjere katoličke, da je Adam barem već onda bio u milosti posvećujućoj, kad ga je snašla napast, taj si može slobodno držati, ako hoće, i ono prvo mnienje. Pallavicini (hist. conc. Trid. l. 7. c. 9.) napominje, da koncil Tridentski nije navlaš htio toga priepornoga pitanja riešiti; s toga se je služio riečju: „in qua

*

sloboda, mudrost i prevelika napram čovjeku dobrota opredielila je njega za veće stvari.

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

II.

### U Ljubljani i Trstu.

Naš je odbor javio bio, da je kod željezničkih i parničkih družtva izposlovao obalu vozarine. Da je bio odbor u bludnji, to sam izkusio ja, a bit će i drugi hodočastnici, jur na postaji zagrebačkoj. Zaiskah naime ovdje biljet za 3. razred uz sniženu cienu, pokazav sve izprave. Ali platih vozarinu napunoma za 3. razred uz pogodnost — da se smijem voziti u 2. razredu. To nije nikakva blagodat za onoga, koj se želi jevtinije voziti. Ja bih na Kam. mostu imao bio čekati do 8 sati svojom kartom. Moj me suputnik g. Souvan nagovarao, da doplatim pa podjem s njim brzovozom i opet se za vidjela malo razgledjem Ljubljanom. Kad i onako ništa nisam dobio polakšice, lahko pristadoh na njegov poziv i tako se oko 7 sati opet nadjoh u Ljubljani.

Sedmi je put, što vidim „lušnu" Ljubljanu. Neću Vam je sada opisivati; učinio sam to prije kakvih 15 godina, od kada se ona nije puno promienila. S kolostaje prvi mi je korak bio u kuću g. Souvana, koj ima veliko skladište platnene i suknene robe. Njegova je trgovina vrlo obsežna — a pod tvrdkom slovenskom. Tako sam na platnenih pečah čitao na priljepcih zlatnimi slovi Vodnikov riek: Ilirija prsten Europin bo. Souvan ima puno kupaca i u Hrvatskoj, što je posve pravo. Bolje da podupiremo rodoljubivoga bližnjega brata Slovenca, nego-li Niemca ili drugoga koga.

Žalibog nemisli se uviek tako — baš ne medju nekimi Slovenci. Premda nerado, vrlo nerado, ovdje je mjesto da se na to potužim. U Ljubljani imam ja znanca od kakvih 15 godina, mislim g. dra. Z. Ovo je drugi put, što sam ja njemu ponajprije namienio svoj pohod. Nenašav ga kod kuće uputim se u kavanu, gdje se pozdravismo. Nu jedva što prve rieči izmienismo, on će pokazav na moju surku reći: „Vi još uviek nosite to magjarsko odielo." . . Treba naime znati, da sam ja možda „zadnji Mohikanac", koj još uviek volim surku mjesto kaputa i za svagdanju a osobito za svečanu nošnju. Ja držim, da je crna surka spretnija, pristalija haljina, nego kakov crni kaput. Pak me to boli i držim za nedostojnu igračku narodnim odielom, kad odkuda navali pritisak, onda se vade i surke i zrinke i zagorke, a čim malo jenja nevolja, ohladi umah ljubav za narodnu nošnju pa se s posmiehom gleda na te zaostale netopire, koji tobože hoće da prkose dobru i pristojnu ukusu. Čemu se mienjamo vazda po vjetru kao jedra na nestalnom moru?

Mene je ujedljiva, nedelikatna opazka Z-kova tim više ujela za srce, što je i on to „magjarsko odielo" prije kakvih 15 godina puno nosio, pa to u ono vrieme, kad je odgajao sina jednoga od najljućih unijonista. Ja sam se medjutim svladao pa sam posve hladno odgovorio od prilike: Vi dobro znate, u kakvu su odielu Magjari 300 godina iza Hrvata došli u Evropu. Bit će Vam dobro poznato, da tobož magjarsko nar. odielo nije drugo van prekrojeno hrvatsko i ponekle poljsko. Meni je ono ostalo sveudilj milo i nemislim se u tom ravnati po vjetrenici političkih miena. A za salon mislim, da je ona svakomu Hrvatu puno zgodnija od fraka ili kaputa, jer već i kroj i naprava (nareha) podjeljuje surki nekakov svečaniji izgled. — Ali doktoru nije bila dovoljna samo ova navala. Kao s neba pa u rebra stade se podrugivati našemu hrvatskomu sveučilištu, da su tobož Starčevićevci zaokupili svu mladež, pa da se sve vrieme nauka potepe u sablažnjivih, jalovih prepirkah i svadjah akad. mladeži, te završi: Ja nijednomu Slovencu nesvjetujem, da podje na zagrebačko sveučilište. Tu se samo pravda, sile učiteljske još su slabe, neizašle na glas; nitko od učitelja ništa nepiše a i za koga i koliko bi mogao tiskati knjiga itd. pa da konac djelo ukrasi, navede rieči Miklošićeve, da su u austr. monarhiji dva sveučilišta suvišna: zagrebačko i črnovičko!

Nemogu reći, kako su me ove nebratske ekspektoracije boljele. Pa to je govorio Slovenac, koj je tolike i tolike godine proživio u gostoljubivoj Hrvatskoj, koj se je u Hrvatskoj surki dao fotografisati, koj je iz Hrvatske odapinjao striele na slovenskoga Don Quixotta iz Blatne Vasi (Dežmana) zato što je on u jezgri to isto Slovencem nijekao, što sada dr. Z. hrvatskomu sveučilištu poriče. . . Što sam ja učinio? Drhtao sam; svaka je žilica u meni titrala pravednim gnjevom nad ovom kukavštinom. Ja sam u duši uvjeren bio, neka danas dopusti bečka vlada slovensko sveučilište u Ljubljani, da bi dr. Z. ipak toliko rodoljubja slovenskoga smogao u svojoj duši, da s veseljem pozdravi ovu blagodat. A ipak treba priznati, da smo mi Hrvati u svakom pogledu bili više pripravljeni dočekati sveučilište od Slovenaca. Uza sve to nebi se nijedan Hrvat našao, koj bi o tom onakov sud izrekao, kao što je Z. o hrvatskom sveučilištu.

Ja sam dakle posve prijazno odvratio g. doktoru ono, što smo odvraćali našim najljućim neprijateljem u obrani našega sveučilišta, da naime nijedno nije umah izašlo na „svjetski" glas i slavu, pa sam mu nabrojio vrednije naše sile, pa što su one dosad uradile i čemu se odsad imamo nadati od njih. Sjetio sam ga njemačkih Burschenschafta, koliko se u njih pijankami i paukovanjem potrati vremena a i zdravlja i životâ. Dalje nisam držao za vriedno da zamećem polemiku s njim. Tko ovako počima govoriti odviše mi je nemio, da s njim razplićem razgovor. Oprostismo se. Jedva sam izčekao taj trenutak.

---

(justitia et sanctitate) constitutus fuit" ne „creatus." Ses. 5. c. 1. sveti Toma scieni, što je sada i obćenitije mnienje, da nije prvi par ljudi nikad bio bez milosti posvećujuće, dok nije sagriešio. cf. 1. p. qu. 95. a. 1.

To je drugi put, što sam od g. Z. morao slušati ovako nemile a i nerazložite spočitke. Prvi put mi se to dogodi god. 1872., nakon sjajne izborne pobjede narodne stranke.

Kad smo izašli iz kavane, premieti brat moga suputnika koj me bješe izpratio u kavanu: „Čudan človek.“ Na što sam ga ja zamolio, da negovorimo više o tom.

U svoje vrieme digo se bio Z. u svojoj domovini, da pod zastavom nekakva nadri-liberalizma obori stare borce i „očeta slovenskoga“, što je Slovencem dosta trpkim plodom urodilo; kašnje morade saviti jedra. Ja znam, da njegovih misli o naših stvarih nedieli većina njegova naroda; s toga ih i neupisujem drugomu već samo njemu u grieh, te ga molim ovom prilikom, da radje odbije svakoga Hrvata, nego da ga onako jedko dočeka, kao mene, znanca svoga.

Pravim mi je odahom od ovoga neugodnoga susreta bio sastanak s g. Klunom, nadarbenikom i faktičnim urednikom „Slovenca“, zastupnikom na carevinskom vieću. S njim sam želio biti jur g. 1876., kad sam se drugi put vraćao s Bledskoga jezera, kadno je on najviše jada podnosio od svoje duhovne oblasti zato, što je bezobzirno i neustrašivo stao na branik prava slovenskih. Nu onda ga nisam našao u Ljubljani. Kolika razlika medju tim vremenom. Sada je i on bolje vidjen na duhovnom mjestu, jer mjesto najveće svjetske oblasti drže ljudi slavenskim narodom malo prijaznije ćudi. Kako je to mudro i obzirno, kad duhovne oblasti u obće u svojem vladanju naprama podčinjenom si svećenstvu gledaju opglavito na njegovo duhovno življenje.

Imao sam poći iz Ljubljane noćnim vlakom. Zato pohitih još, da obidjem vriednoga kolovodju slovenskoga dra. Bleiweisa; ali on je jur bio u slov. Čitaonici. Tu pozdravih dičnoga ovoga starca, koj jednakom ljubavlju nosi u srcu svojem vjeru, bez koje riedko izdrže politički značaji, i svjetsku sreću i dobrobit svojega naroda. On je još uviek, premda je Nestorov viek prevalio, dosta krepak i bodar. Daj Bog, dugo još bodrio i vodio svoje krepke Slovence!

Prije nego ću ostaviti Ljubljanu zavirih u nekoje crkve, jur odprije mi poznate. Bila je osmina tjelovska i jur minula večernica. Crkve pune pobožna svieta. Dakako ženskih je bilo najviše, kao što one u obće davaju najveći kontingenat pobožnoj vojsci. Da se one nebore u borbi života i u napastih uviek jednakom hrabrošću i uztrajnošću kao pri čislu i molitvi, to je žalibog odviše često istina. Slovenac je u obće mekan. Mehkoći toj kod debele i tanke krvi krivo je puna njihova uredba i baštinski odnošaji. Najstariji sin preuzima djedovinu ili ćeš reći — očevinu pa ima da izplati drugu braću i sestre. Dok to bude ovi su mu sluge i pomagači pri gospodarstvu ili se otisnu u sviet, da budu tudji sluge i služkinje, dok primu svoju baštinu i koliko zarade, te se mogu poženiti i poudati i sami stati na svoj krušac. A to traje često vrlo dugo, tako da se ženi i udaje vrlo često iza 30. godine. Davno prije toga vremena dozrievaju i momci i djevojke, pa tako se lahko „u čas ugleda zgoda, od ke ima mnogo pametara.“ .. Odatle onolik broj nezakonite djece. Kašnje su muž i žena, i žive vrlo neporočno.

Ja sam već i drugom zgodom pohvalio crkve ljubljanske. I sad se one mene svojom gradnjom i premda nešto pretrpanom bogatom napravom vrlo povoljno dojmiše. One se visoko digoše svojim svodom n. pr. franjevačka i katedralna, imadu liepih umjetničke vriednosti slika, kao ova potonja od Mlječana, čini mi se, Quala; one prikladnom svojom sutonicom blagotvorno djeluju na srce, da se raztvara u podpunoj tišini i sabranosti nabožnoj slasti.

Već je vrieme bilo, da krenem na željeznicu. Tu doznam, da sam za cieli sat prerano došao. Zato ću sjesti u gostioni i uzeti na stolu ležeći listić: Slovenski narod. Pregledav politički dio, u kojem nebješe ništa važna, zape mi oko na podlistku o članak: Gjuro Daničić. Životopisna crta sestavil M. Málovrh. Tu je dakle nešto naškoga pomislim, premda sam znao, da za Hrvata neće biti puno nova u članku. Pa ipak! Mislio sam već da je nakon nevoljkoga razgovora s dr. Z-om navršena mjera mojih neugodnosti — a gle, sad mi je Sl. narod svojim podlistkom imao dozvati u pamet onu poznatu: Noch immer nicht genug!

U tom se člančiću, da bolje reknem u tom poglavju njegovu, koje je već dovoljno, da oda pukoga kompilatora hrvatskih i srbskih izvora, riše Daničić kao čovjek, koj je učinio veledušnu koncesiju Hrvatom, priznav, da je srbski i hrvatski jezik jedan. Veli se naime: „Daničić bil pristaš poznate teorije dra. Fr. Miklošića, koj veli: Chorvatisch wird gesprochen in Istrien, Küstenland, Dalmatien von den katholischen Bosniern und Hercegovinern, der ehemaligen Militairgrenze und Slavonien.“ Onda dalje: „Bunjevci i Bošnjaci odavna su se posrbili (!)“, kako Vuk veli. Pa gdje se spominje Daničićev miroljubiv i popustljiv značaj, koj ga je privoljio na naziv: jezik srbski ili hrvatski, ima pripojena opaska Fr. Miklošića iz najnovijega izdanja njegove: Vergleichende Grammatik, I, 2 Aufl. 1879. gdje se naproti Daničiću tvrdi: „Es möge wol bemerkt werden, dass mir serbisch und chorvatisch als zwei (!) sprachen geltn und ich den Ausdruck srpski ili hrvatski für falschlich halte.“ Ovako glasoviti učenjak, slavista Miklošić. Prije svega mi je požaliti urednika Sl. naroda, koj se zove Armić i koga nepoznajem i neznam, je-li faktični urednik. Ovako pisani članci bacaju (da na njemačku reknem), veliku sjenu na uredničku sposobnost svakoga redaktora. Ako sam nisi vještak, a ono treba da se utečeš mnienju i savjetu kojega stručnika, koj bi sigurno na uhar dobru glasu dot. novina odvratio urednika, da netišti radnje istom kakva god derana, što još nije valjda pravo streso praha s dječkih hlača, a kamo-li da je proučio jezik i književnost hrvatsku i srbsku. Jer članci pisani ovako učeničkom površnošću ne samo da ništa ne-

privredjuju znanosti, već ju kod nevježa, koje bi imali poučiti, još većma potamnjuju pa što je još gore, pozledjuju najtananija čuvstva prvoga susjednoga naroda, bez koga Slovencem nije lahko življeti.

Daničić da je učinio kakvu koncesiju — milost Hrvatom! Ludosti! kao da je on mladić, koj se zagledao u liepe modre oči kraljevine hrvatske, pa se raztalio od duga pogleda i postao milostiva srca na Hrvate. D. ništa nije popustio, van na što ga je daljna nauka i izučavanje hrv. pism. spomenika i živa govora prinudilo, prisililo. I samo ludjak i neznalica može protivno uztvrditi, da jezik hrvatski i srbski nisu jedan te isti.

Ali Miklošić za Boga! tà on niti je neznalica niti ludjak, pa gle on pobija Daničića! Da, M. niti je jedno niti drugo već treće i to — zlobnik. Meni je žao, da o svojem nekadanjem učitelju moram ovu crnu ocjenu napisati. Ali eto već 20 godina i više igra M. na bečkom sveučilištu vrlo zlokobnu ulogu, koja ondje razdvaja srca njegovih hrvatskih i slovenskih pa srbskih slušalaca. Premda je znanost jur davna oprovrgla i pobila zlobu i neistinu M-ćeve nauke, da su samo čakavci pravi Hrvati, a štokavci da su Srbi, kajkavci pako Slovenci, ipak on neprestaje s učiteljske svoje stolice šakački udarati istinu po obrazu i podržavati svoje mnenje. On je već toga radi imao za predavanja sablažnjivih doživljaja, kao kad je n. pr. pokojni župnik žumberački Trbojević vrlo drastičnim načinom prosvjedovao proti njegovu srbljenju Hrvatâ. U ostalom nije to u njega nikakvo čudo. Tko može onako neharan biti proti Hrvatskoj, gdje je (u Varaždinu) položio temelj daljnoj sreći svojoj, tko može onako tvrd biti proti vlastitoj krvi, kao što se o tom dosta pripoviedalo medju njegovimi djaci — ali ne, ja neću da ga rešetam, ja ću reći samo to: M. naprama Daničiću i Jagiću kraj svega inoga znanja je zelen odviše, da bi on njih smio ugnati u laž. Ovi se ljudi bolje razumiju u hrvaštinu. To si neka Slovenci upamte, te neka već jedan put prestanu dirati u živac svoju prvu braću ovako plitkom pisarijom, kao što je pisan taj životopis, a još manje da priobćuju onakove nevaljanštine, kakovih donosi njihov najnoviji beletristički časopis „Kres" u Celovcu. Bilo bi vrlo žalostno, akoprem je ovaj put bilo potrebno, da ih istom mi Hrvati moramo upozorivati, kakovim bi trpkim plodom moglo uroditi ovakovo neprijateljsko, perfidno piskaranje. Oni sami moraju smoći toliko snage i opreza, da ovakove književne protuhe izpude iz posvećenih hramova književnosti.

Ove moje nekolike nešto žešće rieči nekasaju se dakako svega slovenskoga naroda, jer on ogromnom većinom svojom podpunoma simpatiše s hrvatskom braćom. One ih imadu tek sjetiti na veću pažnju, da se u medjunarodni hrvatsko-slovenski tor i obor neuvuku svakojaki kužni torci, koj bi sav zdrav zrak mogli okužiti.

Poštenim Slovencem čast i poštenje!

Reći mi je iskreno, da sam vrlo nezadovoljan u tamnu noć sio u svoj vagon. Bijaše zadnji četvrt dakle noć bez mjesečine — tamna, pusta — upravo se takva pustoš i mojom dušom razjela. Padala mi na pamet ona Cezarova: Et tu fili mi Brute! i ona još ljepša Spasiteljeva: Regnum in se divisum desolabitur. A tu još ni nema kraljevine, tu se tek radi o duhovnom jedinstvu, pak se već ovakovi crvi i gamad uvlače, da raztoče tielo pobratimskim narodom. Hrvati i Slovenci sastaju se svakom prigodom na medjunarodne svečanosti; grle se bratski i zadavaju tvrdu vjeru i stvaraju oduševljene zaključke, da će se barem na duševnom polju, u književnosti, primicati — a eto svim tim liepim sanjarijam to da bude praktična djelotvorna posljedica? Ne to nesmije biti, jer će nam se naši narodni protivnici s desna i lieva punim pravom rugati kao najvećim barbarom i licumjerom.

Gledah dugo u mrklu noć s prozora zamiećuć jedva visoko plešivo gorje krasovo i krasne one cestovode i mostove, što ih je željeznica pogradila. Umoren i trpkimi doživljaji prošloga dana i zaludnim gledanjem upravo htjedoh da se pružim po tvrdoj klupi, kad-li mi pade na um jedna zaboravljena, zanemarena dužnost, koja mi je riedko kad u životu tolikom težinom i neugodnošću pala na srce.

Nu da se štiocem itako već obilato nadvorenim nepovoljštinami ovoga poglavja, slast čitanja neprometne u gorčinu, držim sam za uputno, ovu glavu razpoloviti i tek iza mala oduška nastaviti.

(Dalje će sliediti.)

---

## Uvod rodilje ima se u crkvi ovršiti.

(Piše župnik Dubički.)

Crkva u obće, a napose župna crkva za svakoga župljana jest stožer, oko kojega se čitav njegov duševni život kreće. S toga prekrasan i vrlo umjestan postoji običaj u mnogih župah naše biskupije, da se žene, koje se spremaju na porod u svojoj župnoj crkvi izpovjede i pričeste; a poslje poroda dodju iste rodilje, bilo sa narodjenim djetešcem, bilo same u crkvu, da diete svoje Bogu prikažu, i da mu se za pretrpljene boli i sretan porod zahvale. Tim običajem, koj ritual naš zove: *„piam et laudabilem consvetudinem"*, nasljeduju kršćanske matere istu mater sina Božjega, koja takodjer, *„postquam impleti sunt dies purgationis Mariae secundum legem Moysis"* — stavila se s djetetom Isusom u hram Jeruzalemski, da ga Bogu prikaže (Luk. 2.) Ovaj prvi posjet kršćanskih matera u crkvu, zove se uvod, ili kako naš narod kaže: „upeljivanje." — Mjesto, gdje se redovito kako sv. kršćenje, a tako i uvod ovršiti ima, jest župna crkva. Istina je, da se u strogoj zimi i to samo iznimno u sobi u župnom stanu krstiti može, i to naš puk neprima za nikakvu nepravilnost, jer on župni stan smatra, da više spada k crkvi, nego-li ostali stanovi. Moderni pak humanitet izumio je razloge, iz zdravstvenih tobože razloga — zbog kojih se djeca u privatnih kućah krste, o kojih nazorih naš seljak ništa nezna, i zato mu još nije na

um palo, da mu svećenik u kuću krstit dolazi. O prehladi ili nazebi djeteta nezna ništa, niti sam ja u 16 godinah svoga misničtva, premda imadem filial tri sata na kolih od matice udaljen, — ma samo jedan slučaj doživio, a niti od starije braće čuo kazivati, da se je diete smrzlo, kad su ga na kršćenje donosili.

Dopustit ćemo tomu humanitetu za volju, da se slobodno tu i tamo obavi kršćenje u privatnih stanovih, ali da se tu odmah i rodilja uvadja, — to ne. — S toga nastaje pitanje, da-li je umjestno, da se takove rodilje odmah u sobi uvadjaju?

Ja neću spominjati ovdje tako zvani „bon ton" vremena, niti ću paziti na liečničke savjete, koji vele, da rodilji može crkveni zrak nahuditi, — već samo kažem, da svaka rodilja, koja poslje poroda niti toliko svojoj crkvi neposvećuje pažnje, da se makar u kući Božjoj, Bogu za sretan porod zahvali, pokazuje u istinu njeki religiozni indifferentizam. — Ali ostaviti ću se takovih zanovetanja, pak da vidim, što o tom govori naš ritual.

Već sami obredi i molitve, štono se kod uvoda rodilje čine, dovoljno nas upućuju, da *„benedictio mulieris post partum"*, nesmije se ovršiti u kući rodilje, već u crkvi, i to ako je ikako moguće u župnoj crkvi.

Pošto je najme svećenik izmolio psalam 23, pruži okrajak naramenice ili štole rodilji, te uvodeći ju u crkvu veli: *„Ingredere in templum Dei, adora filium B. M. Virginis, qui tibi foecunditatem tribuit prolis."* Dokazuje nadalje ona molitva, u kojoj se kaže: *„ut sicut eam* (rodilju) *per nostrum officium in templum istud terrenum introducimus, sic post finem vitae praesentis, in templum coeleste mereatur introire."* — Zar ovi obredi i molitve ne dokazuju dovoljno, gdje se imade uvod ovršiti! Pak zar je drugo i Maria učinila nasljedujući primjer ostalih pobožnih rodilja, — dodje i sama sa djetetom Isusom u hram Jeruzalemski. Dapače, rubrike rituala rimskoga niti nespominju nikakav blagoslov rodilja u kući, nego se samo veli: „Si qua puerpera, post partum juxta Divae Virginis exemplum ac piam et laudabilem consvetudinem *ad ecclesiam* veniat, petieritque a sacerdote benedictionem" etc.

Napokon niti to nije svejedno, da-li se rodilja uvesti dade u stranoj ili u svojoj župnoj crkvi. Dr. Helfert medju prava župnička broji i „benedictionem mulieris", što čine splohomice svi juriste. Uzme-li se još obzir na one slučajeve, u kojih se uvod uzkratiti mora, to nam sve jasnije postaje, da je posve umjestno, da se rodilja u svojoj župnoj crkvi uvesti mora. Ako je rodilja rimo-katoličke vjere, a suprug je kako obično kod nas grčko-iztočne ili protestantske vjeroizpovjedi, te ni je dao „reversal" de educandis prolibus", već djeca obojega spola sliede vjeroizpovjed svoga otca, — to uvod ovakovoj rodilji nepripada. Jer čim je pošla za supruga, koj ni je ni mješovito odgojenje djece dopustio, — prem bi tako biti moralo, — tim je već pokazala, da joj ni je do poroda stalo! Pripada joj svakako uvod, ako-li ženska djeca sliede vjeroizpovied svoje matere. A što ćemo reći ob onih, koje radjaju djecu nezakonitim putem? Njim svakako uvod nepripada. Pitam sada, — hoće-li drugi svećenik, osim domaćega sve ove okolnosti razabrati i uvažiti moći i htjeti? — Neće-li se naći i takovih rodilja koje će navlaš otići u tudju župu, da se uvedu, i tako svoju sramotu prikriju? — Uvod je častan obred po one žene, koje radjaju djecu zakonitimi svojimi supruzi, ima se pako uzkratiti onim, koje su svoje poštenje pronevjerile, jer ako bez razlike sve uvadjamo, to ćemo uvriediti vriedne rodilje.

---

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

## LEONIS DIVINA PROVIDENTIA PAPAE XIII.

ALLOCVTIO

HABITA DIE IV. AVGVSTI MDCCCLXXXI. AD S. R. E. CARDINALES IN AEDIBVS VATICANIS.

Venerabiles Fratres.

(Konac.)

*Confirmatio electionis Patriarchae Ciliciensis Armeniorum.*

Nunc pergratum est referre ad Vos, Venerabiles Fratres, de recenti cooptatione Patriarchae Ciliciensis Armeniorum. Etenim luctuoso illo, quod nostis, fere sublato dissidio, patriarchali se dignitate sponte abdicavit Venerabilis Frater Antonius Hassun, cui ob laborum ac virtutum merita romanae purpurae honorem deferendum censuimus. Quamobrem providimus, ut Venerabiles Fratres Episcopi Armenii in Synodum congregati novum Patriarcham eligerent seu postularent. Coortis ex inopinato difficultatibus, rem distulerunt; sed tandem synodali conventu habito in aede honori sancti Nominis Deiparae sacra, die sexta superioris mensis, Venerabilem Fratrem Stephanum Azarian, Archiepiscopum Nicosiensem *in partibus infidelium*, Patriarcham Ciliciensem, Petri X. nomine appellantes, majore suffragiorum parte renunciarunt. Iidem deinde Episcopi litteris die octava superioris mensis ad Nos datis, suae observantiae testibus, omnia a se in hac electione gesta Nobis significarunt; atque intelligentes Patriarchalem dignitatem omnem vim et firmitatem suam a beato Petro Apostolorum Principe accipere, qui divina ordinatione agnis et ovibus praepositus *claves regni caelorum communicandas caeteris solus accepit*[1]), a Nobis, ut par erat, per preces postularunt, ut Synodalem electionem Apostolica Nostra auctoritate confirmare vellemus. Id pariter suppliciter Nos rogavit Venerabilis Frater Stephanus Azarian Patriarcha electus seu postulatus, qui epistola ad Nos missa die octava superioris mensis, una cum formula professionis fidei a se subscripta, quam ad formam ab Urbano VIII. propositam coram Synodo edidit, obsequii et devotionis sensus erga

---

[1]) S. Optat. Milev. I. VIII.

hanc Apostolicam Sedem luculenter exposuit, et in ejus fide et auctoritate se perpetuo futurum declaravit. Firma itaque fiducia est Nobis, Venerabiles Fratres, eumdem Patriarcham electum seu postulatum, qui in varietate munerum quae gessit, observantiae erga Romanam Ecclesiam, peritiae in rebus agendis, constantiae in catholica unitate tuenda perspicua argumenta semper exhibuit, omnem operam daturum, ut in eo amplissimo gradu quem obtinet, omnibus boni Pastoris partibus tum verbo, tum exemplo, tum studio in animarum salute quaerenda, fideliter satisfaciat. Hac fiducia erecti, de consilio Nostrae Congregationis Fidei Propagandae Orientalium Ecclesiarum negotiis praepositae, precibus ejusdem electi seu postulati Patriarchae et Coepiscoporum ejus annuendum censuimus, et eumdem Stephanum Azarian in Patriarcham Ciliciae Armeniorum Apostolica Nostra auctoritate confirmandum et canonice instituendum decrevimus.

Itaque auctoritate Omnipotentis Dei, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra confirmamus et approbamus electionem a Venerabilibus Fratribus Episcopis Armeniis Ciliciae factam de persona praedicti Archiepiscopi Stefani Azarian, quem absolvimus a vinculo quo tenebatur Ecclesiae Nicosiensis *in partibus infidelium*, ac transferimus ad Patriarchalem Ecclesiam Ciliciae Armeniorum, praeficientes eum Patriarcham et Pastorem eidem Patriarchali Ecclesiae, prout in Decreto et Schedula consistorialibus exprimetur, contrariis quibuscumque non obstantibus. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal L. Jacobini odgovorio je 9. o. m. u ime sv. otca uzoritomu nadpastiru našemu na pismo, kojim je Njegova Uzoritost izrazila žalost ciele nadbiskupije naše radi dogodjaja u Rimu 13. srpnja. Uzoriti državni tajnik Nj. Svetosti kaže, da je duboka bol, koju sv. otac pravom osjeća sbog atentata od 13. srpnja na ostanke slavnoga Mu predšastnika i na vjernike, koji mu izkazivahu posljednju čast. U toj boli svetomu otcu velika je utjeha pismo uzoritoga nadpastira našega, kojim osudjuje živinske izgrede one, a zasvjedočava živo osjećanje za apostolsku stolicu i rimskoga papu. Sv. otac hvali na tom Uzoritomu gospodinu, te uz poseban blagoslov dozivlje punoću nebeskih darova nad sve vjernike ove nadbiskupije, koji se htjedoše složiti s pastirom svojim, da vrše ovu pobožnu dužnost. Cielo pismo u talijanskom izvorniku glasi doslovce ovako: „La profonda amarezza, che giustamente opprime l' animo del S. Pedre per gli inqualificabili attentati commessi nella notte del 13. Luglio contro la Salma del glorioso Suo auteressore e contro quei fedeli, che rendevano un ultimo tributo di osseguio e di riconscenza all' amato Pontefice e Sovrano, trovò sollievo nelle nobili espressioni onde la Eminenza Vostra si fa a riprovare quei brutali eccessi, e nelle proteste di affetto ognon più vivo alla Sede Apostolica ed al Romano Pontefice. — Quindi è che la Santità Sua, affidandomi l' incarico di renderne alla Eminenza Vostra i dovuti ringraziamenti, piacevasi d' impartirle una particolare Benedizione ed invocava ad un tempo la pienezza dei celesti tesori sopra tutti i fedeli di cotesti Diocesi, che vollero unirsi al loro Pastore nel compimento di così pietoso officio. — Adempiuto il Sovrano volere, non mi resta se non valermi dell' incontro per confermarle i sensi di quel profondo oseguio onde Le bacio umilissimamente le mani del vostra Eminenza etc."

— Prečastni gospodin opat Ivan Bošnjak poslao je uzoritomu gospodinu kardinalu Jacobiniu sliedeću brzojavku: *Eminentissimo Cardinali Jacobini Romae.*

*Požeganae vallis aureae in Slavonia greges atque pastores nefandum scelus in transferendis Veneratissimi Patris Pii reliquiis patratum exsecrantur Excelso S. Cyrilli Methodiique Elatori Papae Leoni fidem aeviternam profitentes.* Na tu brzojavku dobio je brzojavni odgovor: *„Protestationes ac filialis devotionis sensa tuo telegramate contenta gratissimo animo excepit Summus Pontifex, qui apostolicam benedictionem tibi ac istis pastoribus fidelibusque amanter impertitur. L. Card. Jacobini."*

— G. J. Zorić kazuje nam u pismu, pisanom u Prozorju 22. o. m. ovaj razlog, s koga je prinos za gradnju sjemen. u kot. Vugr. onako slab izpao: „— — Prigodom korone sabiraju se prinosi i darovi za različite svrhe, tako su se i prigodom posljednje korone sabirali prinosi za 6 različitih i u sebi plemenitih svrha — naravno da ubog svećenik, živuć i sam zabrinuto od dana na dan nije mogao obilnom pregršti na sve strane jednako dieliti — pak pošto je već za nemoćne svećenike — djčačko sjemenište, sv. otca itd. — dao preko 20 for. da mu nije za ostale svrhe no čedna svotica ostala. — Medjutim — — da nikomu nebijaše na pameti od ozbiljne stvari ruglo praviti; — — da je potresom sjemeništa svatko proniknut i da se oni neće uzkratiti i opirati žrtvam, koje bi mogli doprinositi budi intencijami budi novcem —." Priobćismo ovo doslovce iz pisma veleč. g. župnika, koji najbolje znade, je-li svaki slabiji prinosnik za gradnju sjemeništa u ostale svrhe tom sgodom doprinosio, i koji je dobro čuo sve razloge, koje su „njeki te njeki" ondje izticali.

---

*Izpravak*: U prošlom broju u glavnom članku molimo da se izprave ove pogreške: Str. 266. 1 stup. 2 alinea 2 red. iza „imade svoju bit" umetni: „i to ne samo substancije nego i akcidenti imadu svoju bit (essenciju)"; u istoj alinei mjesto „ili" čitaj „i"; 2 stup. 1. alinei 3. red. „Naravna . . " briši, 2 alinea 4. red. ozdo mjesto „koja", čitaj „koje"; str. 267. 1 stup 2 alinea 5 red iza „zahtjeva", čitaj još jednom: „zahtjeva"; 2 stup. 2 alinea 4 red. u izreci: „No . . ." mjesto „kontrarno", čitaj „kontradiktorno", mjesto „contrarie", „contradictorie" — Za tim na st. 269. str. II. r. 2. mj. pepecerunt: pepercerunt; r. 16. iza *compleverunt* dodaj: sed liberrimam indignationem cunctorum hominum moverunt; r. 35. mj. pes: per; str. 270. st. I. r. 1. izpusti: pro juribus et majestate Pontificis; r. 32. izk „Banialucensem" dodaj: Mandetriensem seu Dumniensem, Mercanensem; r. 40. mj. vicos: vices.

---

Urednik dr. **Andrija Jagatić.** Tiskom **C. Albrechta.**

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 36.** U Zagrebu, 1. rujna 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

3) Još je jedno stanje čovječjega roda lih možno, koje ipak nije nikada obstojalo nit će u buduće obstojati. To je stanje uzvišenja čovječje naravi u stanje vrhunaravno, ali ipak tako, da je u ostalom čovjek ostavljen u naravnih manjcih svoje naravi, smrtnosti, konkupiscenciji, težkoći u učenju i živovanju na zemlji, sve to dakako za vrieme njegova putovanja k svomu cilju; za tim tako, da prije uzvišenja nije bilo nikakva pada i grieha u rodu ljudskom. To je stanje samo po sebi, kako rekoh, samo možno; no nit je u njem čovjek ikada bio, nit će biti.[1])

To su dakle tri glavnja stanja, koja se, po sadanjoj bogoslovnoj terminologiji zovu stanja lih možna, „status mere possibiles.“ Nego da se štovani čitatelj nebi smutio, ako bi gdje naročito „narav podpunu“ („naturae integritatem“) drugčije nešto opisanu našao, napominjem, da se u onom stanju može više stupnjeva razlikovati, od kojih na svaki ide rieč „integritas“, no ne u savršenom smislu. Tako n. pr. Suarez zove „podpunu narav“, (naturam integram“), ako i jest čovjek podvrgnut smrti za vrieme putovanja k zadnjemu svomu cilju, samo ako neima konkupiscencije.[2])

[1]) U nekom osobitom stanju bila je presveta Dieva Bogorodica, koje je za rod ljudski u sebi samo možno, ali nikad faktički neobstojaše nit će obstojati. Bila je bez konkupiscencije, počela je bitisati bez iztočnoga grieha, uzvišena u stanje vrhunaravno; ipak nebijaše u onakom stanju, kako praroditelji u raju, već podvrgnuta nevoljam toga života. „Beatissima Virgo Maria habuit quendam peculiarem statum . . conjunctum cum statu gratiae et perfectae innocentiae personalis, et cum carentia fomitis quae ad naturae integritatem pertinet, et nihilominus statum justitiae originalis non habuit.“ (Suarez De oper. sex dier. l. c. 20. n. 47.) — [2]) l. c. n. 46.

Nadalje pripominjem ovdje, da je takodjer težko opredieliti, nebi-li zbiljam sama Božja pravednost zahtievala, da bude i u stanju onom, koje sam pod 1) opisa, t. j. u lih naravnom, uzkrsnuće tjelesa poslie smrti, da tim načinom bude sav čovjek dionikom svrhe, za kojom je sav takodjer, t. j. budući duša u tielu i radeći dobro ili zlo zajedno s tielom, išao. Duši je sigurno prirodjena želja biti u svojem tielu, koje se nit one duše, koje su u nebu, nemogu lišiti. Vjerojatno je dakle veoma, da bi se svakako i ta naravna želja duši izpunila. Goudin scieni, da bi mogao biti usljed same želje za naravnom srećom u onom stanju prenašan čovjek bez smrti u nesmrtnost; Hurteru se to nesvidja.[1]) Bilo tomu kako mu drago, crkva katolička je izjavila svoje uvjerenje proti raznim haeretikom, da bi Bog mogao čovjeka u skladu dakako sa svojimi savršenostmi stvoriti i u drugom stanju ostaviti, koje nije vrhunaravno, medju ostalim takodjer onda, kad je osudila 55. izmedju Bajevih proposicija, koja glasi: „Deus non potuisset ob initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.“

VI. Osim ta tri lih možna stanja čovječje naravi, imademo druga tri, od kojih su dva barem neko vrieme obstojala, treće pako je kroz stoljeća obstojalo do sada, pa će obstojati do konca svieta, ili bolje, uključivši unj i sam njegov zadnji stadium, obstojat će kroz svu vječnost bez prestanka.

1. Prvo stanje je ono, u kojem su bili praroditelji svega ljudskoga roda. U kratko nam to stanje opisuje prvi list najstarije i svete knjige. Čovjek bješe stvoren od svoga stvoritelja tako, da su bili od njega odstranjeni svi iole neprilični manjci naravi („defectus naturae“).

[1]) Hurter Comp. theol. dog. t. 2. p. 260. (ed. 3); Goudin trac. theol. t. 2. qu. 2. a.

Po naravi smrtno tielo, Božjom dobrotom izuzeto od toga zakona. Po naravi podvrgnuto tielo pohoti, koja ne pazi na mig i rieč uma; Božjom dobrotom stavljeno na onaj stepen poštenja i pristojnosti, da je svaki kretaj njezin pazio na um i privolu volje. Liepo sjeća na to objava onimi riečmi: „Erat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor ejus; et non erubescebant.“[1]) Pridodano jim bijaše i znanje, dolikujuće njihovu nedužnomu stanju i njihovu položaju napram svietu tomu u obće i napram njihovu značaju i zvanju gledom na njihovo potomstvo napose. Piše sveti Augustin, da se za Pitagoru veli, da je rekao: onaj je najmudriji medju svimi, koji je prvi stvarim nadjenuo imena. „Ipse Pythagoras, a quo philosophiae nomen exortum est, dixisse fertur, illum fuisse omnium sapientissimum, qui vocabula primus indidit rebus.“[2]) Pa taj prvi bio je, što osobito točno i izrično objava Božja napominje, takodjer prvi čovjek neposredno od Boga podučen. „Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terrae, et universis volatilibus coeli adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea; omne enim quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen ejus“;[3]) tako da je ime bilo kano živa slika svake životinje. Napokon stanje oto bijaše u istinu blagostanje; stoga se mjesto i obitavalište, gdje bijahu, jednostavno zove mjesto radosti, „paradisus voluptatis.“ Svemu tomu sačinjavalo je krunu uzvišenje u stanje vrhunaravno u strogom smislu, bivši urešeni milošću posvećujućom. Nego o tom točnije kašnje. — To se stanje zove stanje prvobitne pravednosti i svetosti, „status originalis justitiae et sanctitatis.“ A imalo je preći na sve njihovo potomstvo. Da-li će preći na potomstvo ili ne, visilo je od toga, da-li će si ga oni u sebi ili sebe u njem se čuvati ili ne; visilo je od njihove slobode. Historia sveta pripovieda, da se praroditelji nisu sačuvali; a radi toga nastalo je drugo stanje čovječjega roda.

Opazujem ovdje mimogredce ovo. Imade kroz sva stoljeća veoma žalostnih glasova, o stanju ljudske naravi. Na takove glasove nailazimo kod svjetskih i poganskih pjesnika i filosofa; nailazimo i u samom svetom pismu. To znade svatko, tko je ikada čitao Joba i Propovjednika (Ecclesiasta). No osobito su zdvojni glasovi nekih njemačkih filosofa, koji, odbacivši istinu Božje objave, koja jedina daje dostatan razlog stvarim, ter prezrievši njezine utjehe, ljute se i na sebe i na sav sviet, i na Boga, premda su oni u ostalom atheiste. No tko stvari onako uzme, kako jih Božja istina svojom objavom kaže, taj će vidjeti Božju dobrotu napram čovjeku, pa se sjetiti, da je ipak čovjek sam svojoj biedi kriv. Dakako, da se osobito u naše doba, gdje je toliko drskosti a malo Božjega straha, rado navaljuje na Boga, veleći: kad je Bog znao, da će čovjek sagriešiti, zašto nije prepriečio, i zašto ga je takova stvorio itd.? No tim bi napokon čovjek došao do toga, da zabrani Bogu stvarati bića slobodna, t. j. takova koja podpuno slobodno postigavaju svoju svrhu.

2) Stanje, koje je sada nastalo zove se stanje naravi pale; t. j. čovjek je, kako uči objava i razlaže katolička crkva pao sa svoje visine, prekršiv Božju zapovjed ili prepovjed: izgubio je dakle ponajprije onu najveću visinu i čast: milost posvećujuću, za tim, sve ono što je ta milost ili kao uzrok ili kao uvjet svega toga, u čovjeku podržavala, nesmrtnost, postavši smrtan, donum integritatis, t. j. sklad izmedju više i niže u sebi naravi, postavši podvrgnut konkupiscenciji, napokon blagostanje, bivši protjeran iz raja ter podmetnut tugam i nevoljam, muki i trudu, brigi svake vrsti: jednom riečju čovjek je u svem i svačem pao u nesreću, naročito i glede duše i glede tiela krenuo na gore, što no je kao dogmu vjere jasno izrekao koncil Tridentski riečmi: „Si quis non confitetur, primum hominem Adam cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam, in qua costitutus fuerat, omisisse, incurrisseque per offensam praevaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus et cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam, per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.“[1])

Opazujem ovdje da nespada ovamo takodjer potanje razlaganje iztočnoga toga grieha ili samoga stanja naravi pale kao takove. Dodajem ipak nešto, o čem se veoma riedko čuje kakva točnija poduka. Dakle na pitanje, kakva je od prilike razlika izmedju same ljudske naravi, koja se zove narav pala, i naravi one, koja se zove narav zgoljna, čista ili lih narav, nije tako lahko moći odgovoriti, kako si gdjekoji misli. Dakako to je dogma, da se čovjek u stanju naravi pale rodi u iztočnom griehu, koji se u

[1]) Gen. 2, 25.
[2]) Oper. imperf. l. 5. c. 1.
[3]) Gen. 2, 19.

[1]) ses. 5 decret. de pecc. orig. con. 1.

kršćansko doba obično krstom vode oprašta. A opet se samo po sebi razumije, da bi u stanju lih naravnom bez te ljage čovjek dolazio na sviet. No tim nije podnipošto riešeno pitanje, da-li je i kakva je razlika izmedju naravi pale i naravi zgoljne.

Koncil Tridentski kaže, da se je sav čovjek prevrnuo na gore i glede tiela i glede duše; ele ni tim nije pitanje riešeno. Jest dakako dogma, da se je sav čovjek kano slomio; no što je ono, napram čemu se sada narav čovjeka zove gorom? Od odgovora na to pitanje visi riešenje, da-li se zbilja razlikuje narav pala od lih naravi. Ako se po smislu koncila imade prispodobiti narav pala s onom naravi, t. j. onako uredjenom i urešenom, kako je bila u Adamu, tad je i lih narav s Adamovom posvećenom, nesmrtnom, skroz skladnom i sretnom takodjer nešto vrlo slabašna, kako i narav pala. Pa to je, čini se, najjednostavnije tumačenje rieči koncila Tridentskoga i riešenje napomenute težkoće. Razlika dakle izmedju naravi zgoljne, t. j. naravi, koja imade samo ono, što ju prirodnom nuždom ide a neima ni grieha ni darova van naravnih i vrhunaravnih, i naravi, kako ju imademo poslie Adamova grieha, jest takova kakova je izmedju čovjeka, koji je u obće gol i čovjeka, kojega su, recimo, razbojnici do gola svukli; t. j. u samoj naravi nije nikakve razlike, van samo, što jedna neima onoga dara i prednosti, koju bi morala imati i koje radi grieha neima; druga takodjer toga neima, ali joj nije grieh, što joj to manjka. Kad se to načelo pred očima imade, onda se malo ne sve težkoće, koje nalazimo n. pr. u koncilu Arausikanskom II. i Trid. kod otaca i nekih bogoslovaca, posve jednostavno riešavaju. Razum ljudski je potamnio, volja se je okrenula na zlo, sloboda je ljudska oslabila itd., sve to uzporediv čovjeka s onom ukrašenom naravi u Adamu prije grieha.[1])

3) No stanje naravi lih pale nije takodjer smjelo ostati trajnim; nije bo milosrdje božje napustilo posve svoje prvobitne odluke glede čovjeka. I tomu nas uči glasno i jasno božja objava. Narav dakle čovječja dignuta je opet. Stanje koje je sada nastalo, zove se „stanje naravi popravljene, uzpostavljene, status naturae reparatae." Pa to se stanje bitno razlikuje kako od svih onih lih možnih, tako i od onih dvaju netom napomenutih te historičkih. Naročito se razlikuje od onoga pod VI. 1., tim što dolazimo na ovaj sviet kao grješnici, t. j. rodimo se u griehu, koji prelazi od prvih ljudi na sve druge za to, što naravnim radjanjem od njih lozu vučemo; za tim, što nam, kao što nedvojbeno iz izkustva znamo, manjkaju oni darovi, što smo jih vannaravnimi („dona praeternaturalia") nazvali: nesmrtnost tiela, harmonija nižih pohota sa zahtievi razuma i u obće svake ruke blagostanje rajsko na zemlji. Sudara se pako stanje naravi uzpostavljene s onim prvobitnim, što je ipak i u ovom čovjek uzvišen na stanje i cilj bezuvjetno i jednostavno vrhuna ravni. Dapače imade ovo stanje nad onim i svojih prednosti, naročito za to što već nije čovjek kako god došao do te časti, nego što je kako oproštenju iztočnoga i svakoga drugoga grieha počam od Adama pa k do konca svieta tako i uzvišenju Adama i svih njegovih potomaka ter dielenju svih i svake milosti vrhunaravne početnik svojom mukom i smrću jedinorodjeni sin božji, Bog vječni, čovjek postavši u vremenu, dakle čovječjega roda i stvoritelj i spasitelj i brat i glava, kruna i dika dakako i sudac. Na tu odliku sjeća crkva medju ostalim, kadno u hymnu „Exultet angelica tuba" na veliku subotu pjeva: „O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem." U ostalom misle neki stariji pak i u naše vrieme neki katolički bogoslovi, da bi valjda i u hypothesi, kad Adam nebi bio sagriešio, Logos, Sin božji bio postao čovjekom, ne dakako da odkupi ljude od grieha, nego da bude glavom i krunom ljudem; premda to mnienje neima u samoj Božjoj objavi temelja.[1])

[1]) Cf. Hurt. Comp. th. dog. t. 2. p. 288. (ed. 3); Mazzella De Deo Creante . . disp. 5. a. 7.

[1]) Kod nekih ponajviše grčkih svetih otaca nalazimo mnienje tičuće se ženitbe u onom prvobitnom i sadanjem stanju, koje po nešto iznenadjuje. Misle naime neki medju njimi, da bi se rod ljudski drugim načinom bio množio nego se sada množi, kad nebi Adam bio sagriešio. Ženitbu je, vele, donio iztočni grieh, koji je takodjer donio pohotu, konkupiscenciju. To nalazimo n. pr. kod sv. Athanasija, (in ps. 50, 7.) Grgura Nyssenskoga, (de opif. hom. c. 17.); tomu prija na nekih mjestih sv. Ivan Zlatoustnik; a naročito sveti Ivan Damašćenac, kojega ću ovdje rieči navesti u latinskom prievodu, u kojem mi je sada njegovo djelo pri ruci. „Quoniam autem Deus praescientia sua noverat, fore, ut ille (scl. Adam) impositam sibi legem violaret atque in corruptionem laberetur, idcirco feminam ipsi similem adjutricemque ex ipso procreavit: adjutricem, inquam, ut genus humanum per generationem ex successione conservaretur." (De F. O. l. 2. c. 30.) I opet na drugom mjestu u istom djelu, govoreći o toli uzvišenom djevičanstvu u crkvi katoličkoj: „Cui quaestioni (naime, ako tko sjeća na ono: „Masculum et feminam"; za tim na ono: „Crescite et multiplicamini"; Gen. 1, 27s.) respondebimus: per haec verba: ‚crescite et multiplicamini' non eam omnino propagationem significari, quae per conjugalem complexum efficitur. Deus enim alio quoque modo genus nostrum propagare poterat, si integrum ipsius mandatum ad extremum servassent." (l. 4. c. 24). U ostalom to je mnienje dosta nevjerojatno ter neima u samom svetom pismu nikakve podloge; jest

A da se ovo stanje, naravi naime uzpostavljene razlikuje od onoga pod VI. 2., samo se sobom razumieva; a bit će još jasnije iz ovoga, što ćemo sada o tom uzpostavljenju pobliže i točnije govoriti.

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

**Polutka o brevijaru, koja se može i preskočiti, komu bi zazorna bila.**

Ja sam već tri puta skoro izgorio uz brevijar i radi njega, zato mislim, da mi to daje neko veće pravo, da napišem koju o brevijaru. Prije kakovih 20—30 godina bilo bi to dosta škakljivo i sumnjivo: tko bi se onda usudio bio prkositi skoro složnomu mnienju u tom pogledu, nebi na „rešetarskom rešetarâ prorešetanju" lahko bio prošao bez žiga natražnjačtva ili licumjerstva, da izhodi tobož kakvu milost u svojih poglavara. — Sada je i u tom kod nas zavladalo ponešto blaže mnienje i drugačije uvjerenje. Komu se to najvećma ima upisati u zaslugu, o tom nije ovdje mjesto spominjati, a značilo bi i povriediti skromnost onih svim nam dobro poznatih muževa, koji su trudom svojim i primjerom pribavili više simpatije ovoj „strašnoj" knjizi.

Ali ja hoću da izpripovjedim svoju stisku, koju sam imao gore pomenute noći s brevijarom. On je bez dvojbe na veliku putu velik trh — magnum et grave onus. Na željeznici nemožeš ga izmoliti — matutin pogotovo ne, jer od trešnje titraju slova odviše; laglje je sa zahvalom i urami pa večernjom, jer tu znaš (ako si koju godinu svećenik) sve psalme na pamet. Zato se i dogadja meni za putem, da sve prije obavim nego ono što bih prvo imao izmoliti — naime matutin. — Moglo je biti oko $^1/_2$12 sati noći, kad mi je jur dodijalo bilo buljiti u tamnu, bezmjesečnu noć (bješe zadnji četvrt) — i ja umoran izvučem torbicu, da mi bude uzglavnicom. Pod glavom počutim nešto tvrda: opipam, bio brevijar. Sad mi blisne u pameti: huj, još nemam matutina onoga dana, s drugim bjeh gotov, na ovaj posve zaboravih. Trpka-li je bila ova dosjetica. Neznam, što bih dao bio, da budem posve zaboravio na zaboravljeni matutin. Nije druga već izvuci knjigu na polje i pri slabu svjetlu željezničke uljenke kvari oči. Ali slova titraju — svjetlo tek plansa — pred umornim i driemnim okom prelieva se presitni tisak moga brevijara u crvenih, modrih, zelenih dà u svih mogućih bojah. Zapeh kod druge lekcije 1. nokturna; dalje se neda te neda. Bio sam ljutit na brevijar, još ljući na moraliste i kazuiste, medju kojimi se nije nijedan našao popustljivijega i obzirnijega mnienja u takvih slučajevih; najljući sam bio na naš sl. odbor, što predvidjajući često golemu upravo težkoću i nepriliku s brevijarom, nije u naše duh. oblasti izhodio kakve polakšice. Došav kašnje u Rim, doznah od jednoga odbornika, da se odbor u istinu toga radi obratio na našu domaću crkvenu glavu i polučio zamjenu brevijara krunicom iliti čislom, nu njeki — a medju njima i ja — nismo odmah za tu povlast doznali. Ja i neznajući za ovu pogodnost pretvorih si one noći „na svoju ruku" matutin u krunicu pa zaspah posve mirno i spokojno, da sam izvršio dužnost, kako se samo moglo. Medjuto da meni pripada kakov glas u zboru visokih naših duhovnih dostojanstvenika, ja bih — nezamjerite mojoj drzosti — nešto malo preuredio ovaj naš „jugum suave et onus leve" da bi i sladji i laglji bio za vršenje. Sjećam se, bio sam još klerikom, kad se jedno vrieme puno govorilo i pisalo, da sveta stolica pomišlja na to, kako bi brevijar reformovala. Mene a jamačno i mnogoga svećenika, koj iskreno misli s brevijarom, obišla je već više puta želja, da bi se to već jedanput izbilja pokušalo učiniti. Perpurgatio breviarii! Zašto ne? I možda abbreviatio — makar je već i sada tobože b r e v i a r i u m. Nebi-li se zgodno dalo od triju nokturna udesiti jedan samo s tri makar poveća psalma pa s tri čitanja: u prvom de scriptura, nešto duža od sadanje svake lekcije: u drugom pročišćeni životopis svetački, a u trećem čitanje iz homilije; za laudes dva zadnja psalma sadanja pa mjesto četiri dvie hore, da ti se jezik u njih toliko nezapliće — a večernja s kompletorom mogla bi ostati kako jest. Takov brevijar mogao bi ući u volju i onim, koji sada zaziru odanj, koji nemogu kadšto ili neće da se uza sadanju dužinu nanj odvaže. To su dakako samo moja „maštanija", za koja ipak želim, da bi jednom (ali za mene živa) postala istinom. Ovako uredjen brevijar nebi ni putniku bio tolika muka, kao što je sadanji uz devet lekcija, kojih nikako ni nakon pedesetljetnoga recitovanja nemožeš naučiti na pamet.

Ova mala zastranica o brevijaru, za koj je pok. kardinal Haulik u jednoj svojoj uskrsnoj enciklici vrlo liepo i zgodno rekao, da ga je to „molitvenik, koj je crkva utisnula u ruke svome svećeniku" nadam se, da

---

dakle ono drugo mnogo vjerojatnije, pa je i kod svetih otaca mnogo obćenitije. Sašli su pako napomenuti otci sa staze u tom obične, što su motrili neurednost pohote u stanju sadanjem.

Sveti Toma i o tom razpravlja, pak zabacuje posve odlučno napomenuto mnienje, pišući medju ostalim ovako: „Membra naturalia ad generationem deputata satis declarant, in statu innocentiae generationem futuram fuisse non per solam virtutem divinam sed per conjunctionem maris et feminae, absque omnis tamen libidinis morbo." (1. p. qu. 98. a. 2.) S toga ono, što je sada, kako izrično božja objava uči, veoma stvar častna i pred Bogom zaslužna, naime coelibat i djevstvo, u onom stanju nebi bilo ni častno ni zaslužno. „Et ideo", kaže Toma, angjel srdcem i umom, u istom artikulu ad 3) „continentia in statu innocentiae non fuisset laudabilis, quae in tempore isto laudatur, non propter defectum fecunditatis, sed propter remotionem inordinatae libidinis. Tunc autem fuisset fecunditas absque libidine." op. p.

neće biti zazorna ili ćak sablazna mojim štiocem. Na nju bi se moglo zlosrdnuti istom koje zanovietalo, što brevijar tek po imenu i vidu a ne po porabi poznaje; nju će naći nespretnom samo onaj, koj krasnu ovu i poučnu knjigu izvoljeva nazivati „biesnom ludom“, pa se pozivlje, da to dokaže, na životopis svete Skolastike (10. Februarii). Ja sam se čitajući tu pogrdu upravo zgražao nad lakoumjem, kojim piše laik o jednom od najkrasnijih i najumilatijih oficija. Čitao sam dosta idila, klasičkih i živućih jezika, nu nebih znao reći, da je koja pisana ubavijom prostotom i prostodušnošću nego upravo poruženi život ove svetice. Možete-li si što umiljnijega pomisliti, nego gdje sestra duvna dolazi u pohode bratu redovniku i s njim cieli dan provodi u pobožnu razgovoru o posmrtnom blaženstvu pa hoće, velikom duhovnom slašću opojena, da se razgovor i preko noći produlji. Brat nemože ostati ob noć izvan zidina samostanskih, pa se krati pristati na želju sestrinu; a ona od tuge obara glavu i suze i moli Boga, da joj se želja i žedja za duhovnom hranom namiri; Bog ju usliša i spusti toliku plohu, da je brat morao ostati u nje i prosliediti pobožnoj sestri toli sladke razgovore. Tri dana zatim umre ova dobra sestra — kao da je slutila, da joj je to zadnji mili domienak s bratom — a ovaj pošilja po njezino tielo i polaže ga u grob, sebi namienjeni. Pak se završuje: Quo facto contigit, ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret. — Ima-li čovjeka — ja nevelim književnika, kojemu veće štivo povećava plemenštinu srca i tankoćutnost — ima-li, velim, obična čovjeka, komu nisu još posve otupila i obumrla nježnija čuvstva čovječnosti i estetičnosti, a da se nerazdraga ovom krasnom i umiljatom, pravo reći svetom idilom. Ne, tako se nesmije pisati. Pak onda onako izvraćati istinu izvornoga teksta! Što je u latinskom „posessio monasterii“ izvrnuti u pogrdnu za fratra i opaticu „krčmu“; govoriti sumnjičavo o pratnji sv. Benedicta (u lat. cum discipulis): „neznam više pravo (to je temeljito!) je-li s jednim ili sa dva kolege“; pak napisati neistinu, da se strašna „tuča“ srušila na cieli onaj prediel, koja je „zavolj nekoristne želje (duhovna je edifikacija dakako velikoj gospodi ovoga svieta i jakim duhovom (esprits forts) pusta nepotrebna stvar) upropastio (sic!) imutak i sreću drugih.“ Odakle je taj čovjekoljubivi pisac izvadio tu stravu? Nije-li ona kiša i poplava bila možda od suše prepukloj zemlji dobro došao napoj i okrepa? Tko to može, tko zna reći, da nije i tako bilo? Dakako pošto si pero onako nagodi grozne premise, može i napisati grozne rieči: „Ti nisi bog ljubavi bližnjega; Ti si Bog samoljublja!“ Nu dosta o tom. Ja držim, da danas ovako nebi ista ona ruka htjela napisati; i što je onda tako crno pisala, da je kriva razmirica, da je časovita bludnja o nanesenoj uvredi uricala rieči trpke, koje su bile namienjene tobožnjemu nemilomu uvreditelju. Ali su odapete strelice daleko premašile cilj. . . Doista nemože se dosta nakričivati svjetovnjakom, da budu više oprezni pišući o duhovnih stvarih, koje se izmiču sadržinom svojom običnomu njihovu vidoi duhokrugu. . .

Ja se sada vraćam k svom predmetu, pa ću reći, da mi je vrlo drago bilo doznati u Rimu o zamjeni brevijara, akoprem sam se ja samo jedan put njom poslužio, jedno zato, što bi ovako povoljna polakšica za budućnost mogla uroditi još većim trudom, kad bi se trebalo vratiti na staru dužnost, a drugo, što mi se nekako neskladno činilo, biti hodočastnikom a manje moliti, gdjeno bi trebalo još podvostručiti običnu pobožnost. Ceterum i ja sam za Augustinovu liepu rieč: In dubiis libertas. Svatko .e užij prava i povlastice po miloj volji!

---

Davno je jur „ružoprsta“ zora pomolila bila rumene prste svoje i već je bieli danak svanuo, kad sam sa zadnje postaje svoje zagledao božansko more, kako ga Omir vrlo zgodno prozivlje. Jer bezkrajnost mora ima najviše sličnosti s bezkrajnošću i nedospjetnošću božanstva. Nigdje se na obali carevine austrijske more nije tako razvalilo, tako puklo u bezmedje kao što kod Trsta. Zato i jest s briega divni nanj pogled. Dan bio prekrasan, jedva lahori neosjétni vjetric i potrese kad kojim listom dudovim i maslinovim: na moru je lagodica (kako bih nazvao bonazzu) — golemo zrcalo morsko koje se tek uvija ogromnom površinom pod teretom ambrozijskoga zraka. Pa ipak mirna ova i čarobna neman, koliko pod sadanjim pokojem svojim krije preranih grobova, koliko je pod prozirnim ovim zrcalom skršenih srdaca i u njih nedoželjenih želja propalih osnova, vrtećih se oko sreće domovine i obitelji; koliko je u tom ogromnom kotaru (jama u koj se živež sprema) rasutih miljuna novaca i žitka, koj nikad neće proniknuti ni uroditi, jer more je — kako Omir kaže — atrigeton — bezplodno, jalovo. Ali čemu da vam opisujem more? Ono je za mene, koj sam ga toliko godina svaki dan imao pred očima, toliko se vozio po njem, posve svagdanja stvar. Hoćete-li ga bolje poznati, a vi putujte barem na liepu našu Rieku. Sramota je biti Hrvatom, znati iz povjesti, da je kralj hrvatski, niti najsilniji niti najslavniji, imao na moru jadranskom, na moru hrvatskom, tolike stotine ratnih galija, kakvih ni veće države tada neimadjahu — sve to znati, pa nehtjeti mora vidjeti? . .

S Trstom, premda sam u njem tri četiri puta bio i ovaj put tri dana u njem stajao, bit ću brzo gotov. Trst mi se nedopada. Istina velike kuće, gdjekoje ogromne, ali bez graditeljskoga ukusa, koj se u liepom našem Zagrebu obćenito opaža, crkve bez osobita značaja, ako odbiješ pravoslavnu rusku, koja se silnim bogatstvom ističe; nebrojeni brodovi u velikoj luci; jedrenjaci i parnici; nekoliko kazališta, u onoj sezoni zatvorenih, zločesta crna kava (dobra samo u Café Française), još gora biela — i eto svega što se o tom gradu u kratko može reći. Njegovi narodni odnošaji još su gori. Ima Talijana, Njemaca, Slovenaca — ovi su ponajviše služnici i tova-

rači. Malne svak od njih razumjet će te progovoriš-li mu slovenski a i hrvatski. Taljani namiguju kao irredenti preko obale, njihove pohote goje im iz prieka braća; Niemci hoće da ih drže na uzdi, da nepolete onamo ili oni iz prieka nedolete po ove amo — a Slovenac, a Hrvat? on gleda čas mirno, čas jaukne na Austriju u Našoj Slozi i Edinstvu, da već jednom progleda i bude pravedna prama njim i sama sebi bolja nego protivnikom svojim, koji su ju dosele lišili najljepših zemalja. I tako se to mota, vije i melje: kakvo će najposlje izaći brašno po naše carstvo i po trojednu kraljevinu, tko bi to već sada znao proreći? Ako se Taljan jednom dokopa Trsta, onda bojim se, da je i hrvatsko-dalmatinsko primorje za Trojednu kraljevinu propalo. On neće tako dugo mirovati, dok se ove krasne brodarenju kamo zgodnije lieve obale nedočepa. Zato pozor oni, koji imajući svu vlast u ruci, jedini mogu već za dobe odkloniti toliku pogibiju od zajedničke domovine.

(Dalje će sliediti.)

---

## Dopis.

Rim 20. kolovoza. (*Žalostni glasi. Biskup za Trier zaredjen*). Vi si, veleučeni, jedva predočiti možete, koliko se strahovito bjesni sada proti namjestniku Kristovu. Dne 7. o. mj. držao se u Rimu meeting. Govorilo se tuj tako mrzko, da je vlada zabranila govore tiskati, nu ne govoriti, jedino kada bi govornik bio htjeo svu silu bjesnoće svoje proti sv. otcu razviti, tada mu kvestur uze rieč i zabrani dalje govoriti.

Nedopušta doduše vlada takova šta tiskati u gradu Rimu, da joj sviet i opet nespotakne očito bezobraznost, kojom ju svim pravom obsipljuje poradi zločina počinjena prenosom ostanaka blagoga i velikoga Pija IX., ali pušta slobodan mah listovom, koji se pišu izvan a nedaleko od grada. Tu se najprostijim, baš gnjusnim načinom govori o „papinskih tiranijah", sramotnoj gromadi (vatikan), o „nakazah" (tako zovu pape); čita se tu, kako papu prispodabljaju Vekiju (glasovitomu razbojniku) dapače ga izrično zovu razbojnikom i namienjuju mu službu, da po muzejih briše prah; samo onda, kad nježnije o njem govore zovu ga „popić."

Evo, Veleučeni, čitajte, pa promotrite, kako može biti sv. otcu oko srca. Želite-li i više? Čujte!

Bilo to prošlje nedjelje. Dosviralo se na trgu zvanom piazza colonna. Kad eto sakupi se četa momčadi grdne, te udari, lutajuć od ulice do ulice vikati, „dolje sa svetiljkami." U Rimu je najme prekrasni običaj, da se na veće godove Marijine, na vigiliju i sam god kuće razsvjetle u znak djetinske ljubavi, koju pravi Rimljani goje k preslavnoj Majci Božjoj. To je bilo sjajno i ove godine. Krenu k mostu zvanom Ponte S. Angelo. Njeka žena usmjeliv se, dovikne im, „da ih spopala smrt." Podvostruče viku i kriku, te joj razbiju lampione, koji su ovjeseni bili oko Majke Božje. Straža neučini ništa toj mrzkoj četi, već naloži ženi, da utrne svetiljke. Sad najednom dodje jedna kompanija vojnika, te zatvori prehod preko mosta, a četiri kompanije zatvore sam trg sv. Petra, da nebi nevaljanci na drugom putu dospjeli na trg sv. Petra, te stali vikati pred vatikanom.

I u ponedjeljak sastalo se takove momčadi, nu bi brzo raztepena. Čudne stvari! Vlada zatvara tim ljudem puteve do Vatikana, a pušta ih vikati i nemir praviti; pušta meetinge držati, a nedopušta besjede tiskati; zabranjuje što proti papi pisati u Rimu, a široku slobodu daje onim, koji su u okolišu njegovom, kraj toga katol. se listovi, kada istinu pišu t. j. zločin razgale, na granica konfisciraju (tako sam dočuo) samo da ostali sviet nesazna, kako se tuj vrije i što se radi sa sv. otcem... Tko zna, kako će još dugo! *Molimo se žarko za svetoga nam otca...*

Prošle nedjelje bi zaredjen novi biskup Trevirski sa još trojicom pastira, a jednim nadpastirom u crkvi della Trinità de' Monti. Redio ih stožernik, vikar Njegove Svetosti. Čovjek je to ljubezan, milovidan i otvoren. Mlad je, tek mu 41 g. Ponizan je, veleć, da bi radje bio zadnji „brat" u kakovom redu, nego-li biskup, ali ga sv. otac prisilio uzeti čast. U njem naziru znamen skorog mira izmedju crkve i države u Njemačkoj. Upravo čudno! U ovih okolnostih odabrali u Njemačkoj za biskupa jezuitskoga učenika, učio bo je 5 g. u Insbruku. Potens et omnipotens est dominus Deus noster!...

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup otišao je prošli petak opet u Gradec.

— G. Tomo Fučkan nadstojnik nadb. sirotišta i kapelan pri sv. Petru u Zagrebu postao je župnikom u Biškupcu. Antun Debeljak, duh. pomoćnik, ostaje kano takav na Visokom, a Damjan Tušek u Bednji; Antun Režek ide mjesto u Gjurgjevac u Gjelekovac, Franjo Imrey ide mjesto u Visoko u Maruševac, Stjepan Vukovinski mjesto u Bednju u gornju Stubicu. Premješteni su: Ivan Gluhak iz dolnje Zeline u Gjurgjevac, Ivan Gergesina iz Novoggrada u Orubicu, Josip Hadrović iz Završja u Kloštar.

— Natjecajnomu izpitu za primanje klerika u Djakovačko sjemenište podvrgoše se dne 4. kolovoza u 10 sati prije podne devet svršenih šestoškolaca, dočim se je jedan natjecatelj osmoškolac pismeno obratio na preč. duhovni stol, moleći da se primi u I. tečaj bogoslovja. Primljena su tom prilikom sedmorica u VII. razred.

— Čitamo u „Sarajevskom listu": „Juče izjutra (17. pr. m.) u 8. sati posvećen je temelj u gradjevini nove rimo-katoličke crkvice, koja se podiže na dvorištu bivšeg „Starog Konaka." Lani u ovo doba stojala

je još trošna zgrada nekadanjeg sjaja i veličine sa priborom zemaljske pečatnje u njoj, i u oči previšnjeg pedesetgodišnjeg rodjendana Nj. Veličanstva cesara zablistao je „Stari Konak“ posljednji put, prije nu što je podlegao dungjerskoj sekiri. Na dvorištu njegovu podiže se sada crkva, da odjako tihe molitve smirenijeh duša odmijene nekadanji svjetski žagor na ovome mjestu, koje je tada reprezentovalo sve i sva za Bosnu. — Tačno u 8 sat. stiže Nj. preuzvišenost podmaršal baron Dahlen, sa podmaršalima Stransky i Némethy i velikim brojem častničkog kora, predstojnicima pojedinih odjela, činovničtvom i zastupnicima gradskog poglavarstva na mjesto gradnje, gdje ga dočeka biskup Vuičić sa svećenstvom u ornatu. Na gornjoj terasi prostranog dvora sakupio se liep broj ovdanjeg stanovničtva obojeg spola, medju njima i nekoliko seljaka iz okola. Pošto je podužom molitvom osvećeno mjesto gradnje za koje vrijeme je na terasi svirala vojnička glasba pročitala se diploma o zidanju crkve na latinskom jeziku, koju je Nj. preuzvišenost poglavica zemlje podpisao i pečatio. Diploma ova smještena u dugoljastoj limenoj kutiji položena je za tim pod temeljni kamen oltara. Prečastni biskup Vuičić uze zatim zidarsku kašiku u ruku, i baci prvi malter oko diplome; to isto učini i Nj. preuzvišenost baron Dahlen, a za njim podmaršali Stransky i Némethy, vladini savjetnici Scheuer i grof Baquehem, pukovnici c. kr. vojske, pravoslavni mitropolit Kosanović, podgradonačelnik Rajković i Mehmed beg Kapetanović i ostali prisutni honoratiori. Pošto je poslije toga položen kamen preko diplome udarili su prečastni biskup i Nj. preuzvišenost poglavica zemlje čekićem tri puta po kamenu a za njima ostali. Za vrijeme udaranja čekićem obišao je preč. biskup sa svećenstvom temelj u okolu i posvetio ga. Pri kraju pozdravio je preč. biskup Vuičić Nj. preuzvišenost barona Dahlena kratkom besjedom, moleći ga da u ime rimo-katoličke crkve izrazi Nj. Veličanstvu, prejasnom vladaru našem duboku zahvalnost na previšnjem i preliepom daru ovomu. I ovijem se završila ova kratka ali značajna svečanost. Koliko doznajemo bit će crkvica za kratko vrieme podignuta. U nju će moći stati do 300 duša. Kad se jednoč dogotovi i uzdigne u vis na tom liepom uzvišenom mjestu, služit će za ukras Sarajevu, kojemu sa novih zgrada predstoji liepa budućnost.

— G. dr. Josip Stadler, bivši urednik „Glasnika sv. Josipa“ cielo vrieme, što taj pučki list izlazi oprostio se je u posljednjem broju od svojih čitatelja, pošto je već prije predao uredničtvo g. Miji Filetiću, duhovniku milosrdnica. Na razstanku ostavlja im za uspomenu onu rečenicu sv. Pavla: „Braćo, što je god istinito, što je god pošteno, što je god pravedno, što je god sveto, što je god ljubavi vriedno . . . to promatrajte“ (Fil. 4, 8.) Prem g. dr. Stadler ne spominje razloga, zašto se raztaje od čitatelja spominje ga njegov nasljednik u istom broju, „jer je providnošću Božjom za njega drugo više mjesto u svetoj crkvi našoj opredieljeno, zovu ga najme na nadbiskupsku stolicu u Sarajevo. Žale za njim“, nastavlja g. Filetić, „prijatelji Glasnika sv. Josipa, jer ga je po tom Glasnik sv. Josipa izgubio kao urednika; nu raduju se sinovi svete naše crkve, jer se pouzdano uzdaju, da će bosanska crkvena država imati u njem vrla i revna nadbiskupa, kaošto je do sad sveučilište u Zagrebu imalo u njem vrla i revna učitelja, a nadbiskupija zagrebačka imala uzorna i revna svećenika.“

— G. Josip ml. Kovačić, kapelan u Gradcu ide za kapelana k sv. Petru u Zagrebu, te je ujedno imenovan nadstojnikom nauka u nadb. zagreb. sirotištu.

— Na župničkom izpitu je 1 župnik, 1 administrator i 13 duh. pomoćnika.

— Prigodom dne 9. kolovoza t. g. u Budimu obdržavanog kapitula Franjevaca države sv. Ivana Kapistrana jednodušno za državnika izabran je veleč. o. Ivo Rodić, dosadanji gvardijan samostana brodskog. Za definitore izabrani su: o. Kamilo Rubner, ujedno gvardijan samostana bečkoga; o. Julio Amberger, ujedno gvardijan samostana Radnanskoga; o. Alexander Osjak ujedno gvardijan samostana Vukovarskog; o. Firmo Pletikapić ujedno gvardijan samostana Našičkoga. Gvardijani postali su: o. Adjuto Špaček Iločki; o. Fabijan Peštalić Šarengradski; o. Josip Kalasanc Zoltner Brodski; o. Mirko Gjulanski Požežki; o. Stjepan Vujević Cernički; o. Leonardo Rudman Osječki; o. Vaclav Edinger praesident residencije Zemunske. Za custosa države veleč. o. Kuzman Brinnich exprovincijal, gvardijan santipolitski i ujedno tamošnji upravitelj župe.

— Francezki Trapiste, koji od uzoritoga g. stožernika nadbiskupa dobiše dozvolu, da se mogu nastaniti u Hrvatskoj, a od preuzvišenoga gosp. bana da mogu u Hrvatskoj steći nepokretnoga imetka, kupili su ovih dana dobro Rečica blizu Karlovca za svotu on 85 000 for. Dobro to, nekad imanje grofova Draškovića, zatim kneza Vredea, s kojega je prešlo na druge, pripadalo je prije ove prodaje Francezom Pierru i Perrinu. Trapisti sagraditi će u Riečici vlastitu crkvu, pretvoriti grad u samostan, ter podučavati puk u obrtu i ratarstvu. Buduće godine doći će u Riečicu, kako javljaju naši dnevnici i ženski Trapiste, te će bezplatno podučavati u svih ženskih ručnih radnjah i u školskih predmetih. Ove godine nastanit će se u Riečici samo 60 mužkih trapista.

— Preč. gosp. Fidel Höpperger polazi sutra sa osam milosrdnih sestara, putem Trsta morem u Bugarsku, da se započme početkom listopada mučan i požrtvovan rad Samaritanka naših. Na putu kao i na cielom djelovanju njihovu neka ih prate molitve naše, a u pomoć im priskočila češće darežljiva desnica.

*Rim.* Za rimskim meetingom proti zakonu o garancijah zaredaše i drugimi gradovi skupštine u istu svrhu. Proti njim je ipak vlada počela raditi oštrije. Prem ju

je na tu oštrinu potaknulo ponajviše to, što je ovaj pokret ma i posredno proti njoj samoj učinila je to i s toga, što nemar dalnji nebi mogla nikako opravdati pred vladami drugimi. A ne bi ga opravdat mogla ni pred zdravim razumom; jer da se izpuni želja vikača, te papa ostavi Rim nitko ne bi toliko trpio, koliko baš Italija.

*Njemačka.* Biskupija Trierska dobiti će biskupa mjesto vikara. Sv. otac izabra za to mjesto Elsašanina, dra. Koruma, koji je u Rimu već redjen, te od svetoga otca ponio poduka i naputaka mnogo. Sada ima već u ruci i bullu papinu, te pisma vlade, kojimi novoga biskupa prima i prisegu mu odpušta. Tim će se srećno riešiti priepor, koji je nastao, kad je vlada uzkratila privolju dru. Lorenzu za vikara. Učinjen je ujedno i vrlo znamenit korak, koji će pokazati, kako bi se ina druge izpražnjene biskupske stolice mogli imenovati biskupe. Glasa se, da će već buduće zasiedanje razpravljati novu zakonsku osnovu o crkvenom pitanju. — Zadnjih dana obolio je kardinal Ledochovski vrlo opasno.

## Razni prinosi.

*Za gradnju nadbiskupskoga sjemeništa* darovaše: Fr. Podl, izsluženi podarhidjakon i župnik u Kapeli 100 fr. uz uvjet, da se pitomci mole za nj svake subote. Na dalje gg. nadarbenici Ignjat Canjuga 10 for.; A. Starec 5 for.; Mirko Šilobod 5 for.; Antun Lukić 10 for.; Mijo Koščec 2 for.; Ivan Tkalčić 1 for.; Franjo Kostanjevac 5 for.; Blaž Švinderman 5 for. — G. Stjepan Kolmanić, žup. Jasenovački 2 for. Obćinsko poglavarstvo u Čazmi 15 for.; Ivan Benković, gradski viećnik 10 for. U kotaru Okićkom: Antun Glasić, zač. kan. i župnik 5 for.; Josip Kurill, podjašprišt i župnik 5 for.; Ant. Kršnjavi, župnik 5 for.; Matija Horvatinović 1 for.; Julius Vrevc 5 for.; Aleksa Padarčić 2 for.; Stjepan Miladin 2 for.; administratori: Antun Pinterović 1 f.; Karlo Murat 2 f.; Valentin Radočaj 1 fr.; kapelani: Karlo Šmalcelj 1 fr; Antun Obad 1 f.; Antun Vranić 1 f.; Stjepan Jaić 1 f.; Josip Kurill za svoju družinu 2 for.

*Za dječačko sjemenište*: Preuzeše sv. misa ova gg.: Hangi Ivan, profesor u Požegi 30; Harabajsa Stjepan, župnik u Šišincu 20; Gašparlin Mijo, bivši duh. u nadb. sjementštu 10; Sporčić Juraj kateketa u Zagrebu 10; Fridrik Crkvenac, župnik Vojni Križ 15; Franjo Pavlović 50; Stjepan Pavić 30. — Prinosi u istu svrhu: Kamate od erdeljskih razteretnica 800 for. $57\frac{1}{2}$ novč.; Mijo Mikić, podj. i župnik u N. Gradiški 2. i posljedni rok kao utemeljitelj 50 for.; Jos. Kolarić, namj. podj. i župnik u Dubici 4 for. 25 nč.; preč. prvostolni kaptol za g. 1881. drugi rok 125 for.; Stjepan Tadić, podj. i župnik drugi rok kao utemeljitelj 50 fr.; Petar Pazman za g. 1880. i 1881. 12 fr. 3 nč. Iz Glinskoga kotara: Fr. Matić 2 fr. 50 nč.; Lj. Detoni 2 fr. 50 nč.; Ed. Jelošić 6 fr.; Pav. Leber 1 fr. 75 nč. Iz kotara Vugrovačkoga: Stj. Framić 3 fr., T. Leuštek 10 fr., M. Milić 2 f., Gust. Barabaš 10 f., Jos. Zorić 5 f., Gj. Ortner 3 f., Jos. Komes 3 f. — N. N. za 200 sv. misa 100 for.

*Za škole milosrdnih sestara u Bugarskoj* preuzeše sv. misa: Marko Vajdić 10; Mirko Ptiček 10; Stjepan Bešlić 10; Pajo Brantner 10; Andr. Ciprijan 10; Mijo Domitrović 10; Vinko Filipec 10; Ivan Gluhak 10; T. Fučkan 10; Stj. Jaić 10; Petar Pazman 10; Jos. Nezić 10; Vinko Lepen 10; Drag. Kindlein 10; Fr. Ivančić 10; Fr. Jecman 10; An. Justitz 10; Iv. Paulini 10; Fr. Kurjaković 10; Mijo Mikić 20; Stj. Kos 10; Stj. Rožman 10; Iv. Hangi 10; Iv. Matijević 10, Fr. Kecskés 20; Iv. Širmer 10; Maxim. Šnapp 5; Bobešić Janko 10; Šenk Janko 10; Vojaković Franjo 10; Pudjak Ivan 10; Jambrečak Dr. 10; Grgesina Fab. 10; Obad Ant. 10; Kalamari Stj. 5; Šavor Josip 30; Nikola Radić, gr. sjed. župnik u Velikoj Pisanici 10; Edmund Medeotti, župnik u Trojstvu 10; Fr. Podl, izsl. podj. i žup. u Kapeli 10; Štengl Gjuro, podj. i župnik u Belovaru 15; Vjekoslav Miljan, kat. i kap. u Belovaru 15; Vjek. Homotarić, kat. i kap. u Belovaru 15; Mijo Kelečić, župnik u Grdjevcu 20; Ivan Mikac, župnik u Rači 10.

### Javna zahvala.

Skromnost milostive gospoje, udove Gossak oprostit će nam, ako već jednom ipak javnosti iznesemo njezino zauzimanje za crkvu Božju.

Već više puta je ona nadarila ovu župnu crkvu liepim a čednim darom, kao: vankušci, rubci, vezivom raznim, posudicami za podvorbu —; a sada se je opeta spomenula i filialne siromašne kapele sv. Florijana, koja leži na granici sadanje Slovenske zemlje, te joj vlastitom rukom prigotovljeni i urešeni oltarni ogrtač poklonila. Zahvalni župljani ne mogu drugo reći, nego: ljubav tvoju, milostiva gospojo, naplatio ti Višnji, kojemu se hoćemo za tebe moliti!

Josip Vurović,
kap. na Višnici.

### Dopisnica urednička.

Članu družtva svetojeronimskoga Čini nam se, da se posve dobro poznamo. Nagadjajuć Vas iz popravaka na pismu i cieloga sloga mislimo, da Vas slobodno zaprosimo, da nas još za čas počekate, dok Vam konačnu rieč reknemo. Nije tako lasno — Vi to posve dobro znadete — onoliki kup rukopisa pročitati, pak još o predmetu, koj za nas u filologiji lajke nije baš prezanimiv. Javiti ćemo vam svakako odluku svoju — al ovaj čas još nemožemo. — G. „generalnomu vikaru“ u O. Niti iz prijašnjih, niti iz tih „partibus infidelium“ nije u naše ruke došlo ništa. Poištite, kamo se djenulo, što poslaste. — Za dječačko sjemenište dobili smo nješto sv. misa, pak molimo p. n. svećenstvo, koje bi moglo koju preuzeti, da se odboru što prije jave.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 37. U Zagrebu, 8. rujna 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

### Dužnosti župnika *).

(Priredio — s.)

#### VII. Briga za siromahe.

Zvanje župnika većinom upliva na duh. Njemu se ponajprije pobrinuti za duhovne potrebe povjerenih vjernika. Jer su pako duhovne potrebe češće uzko skopčane s potrebami tiela, tako, da od posljednjih višeputa proizlaze prve, i radi toga uprav briga za siromahe bila je uvjek smatrana jednom od prvih i glavnih dužnosti pastira duša. Čitajmo djela Apostola. Ljubav bližnjega naložena je svima, od koje nitko izvinuti se nemože, a najmanje župnik.

1. Treba paziti, da se upoznaju pravi siromasi.

Na selih najlasnije razabere župnik u istinu siromahe; ne tako u gradovih, u koje se utiču mnogi iz bližnjih okolica, da se pomognu milodari, koji se ondje diele, i gdje naseljenici neprestanom mienom župa nemogu se pravo upoznati.

Kada siromasi sa sela dolaze obitavati u grad, te ondje hoće da imaju dio milostinje, opazi-li župnik veliku potrebu, neka jih pomogne, jer bolje je potratiti milostinju, nego uzkratiti pomoć nuždno potrebnomu. Ako potreba nije tako silna, župnik neće povjerovati riečim puzećega, već će se prije upitati u onom mjestu odakle dolazi, buduć ne redko seljaci i koristoljubne seljakinje posjedujući u rodnom zavičaju i kuću i zemlje, dolaze ipak kadkad u grad i čine se siromasi pa živu od prošnje. Bolje priliči ovim naziv tati no siromasi, a iskrena je ljubav njima uzkratiti pomoć, jer ju i nepravedno primaju i dužni su ju kašnje povratiti. Medju siromasi ima i skitalica, koji bi si mogli zaslužiti svagdanji kruh. Ovo su grešne lienčine. Župnik ovim neka nedieli pomoći, jer bi pomogao nemoralnost dieleć milostinju.

Koji prosjačeć idu iz kuće u kuću a sbilja su siromasi, te nesposobni za rad, i glede ovih da neima župnik velike brige, jer prosjačeć od praga do praga dobiju uviek što im treba za život, pače češće je vidjat, da se ovaki u noć sastanu u krčmah, te pijančuju čitavu milu noć.

Ima siromaha spadajućih klasi na pô izobraženoj, koji takodjer živu od milostinje, nu mole ju većom stidljivošću u osobah dobro stojećih, pobožnih zadruga, osobito od župnika, po kojih i primaju potvrdu siromaštva. Medju ovima ima osoba i obitelji u istinu potrebnih i vriednih pomoći. Župniku bit će osobita skrb, da ove razluči od ostalih, od kojih govorit nam je sada, te će nastojat pomoći po njihovih potrebah. Nego i medju ovimi ima nemarnih lienčina ko i medju prosjaci: ljudi uvještenih u svih vrstih prevare, koji znaju si pridobiti sažaljenje župnika, ravnatelja pobožnih družtva, dobrostojećih milosrdnika, i tako ne samo da si prikoriste dovoljno za život već i više, čime hrane i pasu svoje strasti. S toga župnik, kad mu se predstave siromasi, koje jošte nepoznaje, najbolje će učiniti nebude-li odmah vjerovao pripoviedkam o njihovih nevoljah niti suzam kojimi ih prate, već neka se točno obaviesti o njihovih istinitih nuždah kao takodjer o njihovoj moralnosti, tražeć potvrdu od župnika one župe iz koje dolaze pa razpitavajuć nje samo i druge pametne osobe o njih. Pitat mu je medjutim potanko i točno: koliko ima članova obitelj, koje imaju dohodke, kako živu, i postavi-li njekoliko sličnih pitanja, lahko će razabrati, da-li su iskreni ili lažu. Osobito nije mu vjerovati onim, koji žele utuviti župniku, da neimaju s nijedne strane pomoći ili veoma male; tako da bi hćeli dati razumjeti župniku, štono rieč veli: da o zraku živu. Ovo su nedvojbeno

*) Vidi broj 49. i 50. od 1879., 30—32 od g. 1880., Prilog k br. 4. od o. g.

hinci i lažci. Skoro isto mora se reći o njekih ženah, koje, kada prose milostinju, imadu uvjek oči pune suza, a uvjek ju traže tolikom nestrpljivošću ko da će sad izgladnile pasti. S ovimi je dobro promeniti razgovor i navesti ga na druge stvari, te će uvidit, da je plač odmah prestao, a govor umiren, što je znak, da onaj plač i žalost nije bila iz srca nego umjetno učinjena, drugčije bo ma i skrenuo razgovor morali bi ostati znaci nutarnje duboke žalosti i ganuća.

2. Kako da se župnik ponaša prama lažljivim siromakom?

Kada dodju župniku prositi milostinju poznate varalice i prevejane ptice dobro je da poprimi liepi način stoga, da ih nepobudi na jad, izgovarajuć se, da sada ima puno posla, a uprav ovaj čas nemože njima ništa pomoći, u buduće što bude moguće to će se učinit itd. Vraćajuć se ponovno, nastojat mu je iznova mudro ih odpraviti, a ovi će tada i sami razumiti, da ih je župnik upoznao, te će prestati i svojimi molbami.

Možda će koji primjetiti: župnik mora ove ukoriti i opomenuti, da si traže pošteniji način zaslužbe. Ovomu budi odgovor: ovo je čeljad veoma neprikladna slušati bilo koji razlog, a od ovakve opomene izrečene u granicah i najblažijih, župniku nebi bilo drugo očekivati van jad i prkos, možda i zle rieči i prostotu, stoga bi opomena bila bezkoristna pače štetna. Župnik može u obće govoreć dokazati, netajimo, kako čine nered oni, koji se služe milostinjom, a mogu si naći drugi način zaslužbe, jer ovi nepravedno stiču milostinju, danu sbilja siromahom, kako čine nepravedno, što neće ostat bez kazne možda niti na ovom svietu; nu ovo se ima uviek u obće govoriti, najme tako, kan' da se nemisli baš na nje.

Mole-li župnika, da se zauzme za nje kod pobožnih družtva, milosrdnih bogatijih ljudi, ili traže-li svjedočbu siromaštva, ili zahtievaju, da su i oni dionici obćih milostinja, pitanje je, može-li župnik pristati uz njihovu molbu. U prvom slučaju izručit će upraviteljem i djeliteljem milostinja molbu siromaha prem nevriednih, dodav ipak, da stvar razjasni, svoje mnienje o njihovih potrebah i moralnosti. U drugom slučaju može dati svjedočbu siromaštva, jer su oni ma i skrivnje svoje ipak siromahi, nu tako napisanu suhoparnim i hladnim tonom, da to bude svatko na prvi mah opazio, bude-li ju iole pazljivo čitao, te tako o njezinoj valjanosti lahko može podvojiti. Upravitelji družtva za podporu siromaha i bogati milosrdnici, jer često primaju takve svjedočbe, lasno prepoznaju svjedočbu usrdno preporučenu od one, koju župnik napiše samo da se izbavi neugodnosti. U trećem slučaju može dopustiti župnik siromahom bez svake grižnje saviesti, da budu dionici obćih milostinja, jer drugčije, nesamo da bi bilo jao onomu župniku, koji bi hotio to zapriečiti, već i za oto, budué je to takodjer nakana i onih, koji su takve obćenite milostinje ustanovili. Ponavljam da je to nakana ili morala bi biti, jer recimo, ima se 20 for. razdieliti medju siromahe kojega mjesta, dakako da će tada k dielenju doći nesamo oni, koji su sbilja siromasi, već i oni, kojih je stid biti i nazivati se takvimi. Ovo je u istinu nered, nu koj želi indirektno sam darovatelj, čemu nemože doskočiti župnik. Samo mi, koji znamo po izkustvu, koli je velika bezstidnost u takvih ljudi, potrebnih i nepotrebnih, možemo si predstaviti u koli nemilom položaju bio bi župnik, ako bi želio tada razlikovati u istinu siromahe od nepotrebnih skitalica. Javne milostinje, neima dvojbe, više su izticanja nego djela milosrdja (jedva izuzev kuhane jestvine), a medjutim potrebno je priviknuti se kod ovakvih milosrdja gledati svakoga, koji samo hoće.

3. Milostinje osobam zla života.

Župnik mora pripaziti, da nebudu dionici milodara osobe zla života, javno takvimi poznate, pa svoje glave. Kad bi one bile i sbilja siromašne, morao bi župnik i tada dopustiti da trpe, što bi moglo biti pobudom na promjenu života. Protivno bo, kad bi najme župnik pokazao se ćutljivim sbog njihovih potreba, mogle bi ostati u griehu, te time bi pokazao, da se slaže s griehom i sablazni.

Ako se pako žele iskreno popraviti, mora ih primiti što većim milosrdjem i radi nužde u kojoj se nalaze i radi uztrajanja u dobroj nakani. Velim, ako to iskreno čine, jer višeputa dogodi se, da njekoje nemoralne osobe, kad jih već sviet izbaci, ipak neće jošte ostaviti grieh, već izmišljaju, shodne načine, da ganu župnika za pomoć. Ako župnik nije vrlo oprezan postignu zlu nakanu: živjeti o griehu i milostinji. Medjutim mora se izpitati iskrenost njihovih nakana, te nesamo paziti, je-li se izpovjedaju, slušaju-li koju misu, što čine njekoje samo radi prevejanosti, nu osobito gledati, jesu-li pripravne u buduće u takov položaj doći, da njim je nemoguće opaki život nastaviti. Predstaviv se župniku takve nesretnice, mora njim predložiti mjesto samoće ili u kojem shodištu pokornika ili drugo nabožno mjesto, gdje nije sgode griehu. To mu je činiti i tada, ako i nebi znao za slično mjesto, da ih može onamo

poslati. Žena koja je u istinu spokorna neće se protiviti predlogu, drugčije navesti će potežkoća, samo da bude slobodna, u kojem slučaju mora se dvojiti o iskrenosti njezinih nakana. Kad bi žena bila i u tom položaju, da ju sviet odbacuje; jer pošto je pošteni glas izgubila, naučena lienosti, bez ikakvog ručnog zanata a možda i zdravlja pokvarena, ipak i tada će dvojiti, da želi ostaviti griešni posao, pače mora sumnjati da nastoji i dalje ga tjerati kao svodnica. Veća je dvojba, ako je žena jošte mlada te nije izgubila svaku dražest. Cieni ju sviet bezčastnom i nesposobnom za svako dobro, sudi ju po drugih sličnih, te bi si jedva i težkom mukom mogla zaslužiti potrebiti živeš poštenimi sredstvi. Pa bile i dobre odluke i one najiskrenije, nebi se mogla za dugo protiviti biedi, koja ju baš silovito sili na zlo, neukroćenoj strasti, napastim njezinih poznatih a nedavno zapuštenih grieha. Recimo, da je koja žena sbilja odlučila promjeniti život, nu neće joj se u koje osamljeno utočište ili pristaništa takva nije, a ona je pripravna pokoriti se, je-li ju tada mora župnik zapustiti? Nije mu dopušteno zaboraviti ju, ako ona navede način i sredstva, kojimi se vjerojatno dokazuje, da može pošteno živjeti, već ju radje pomoći kao za pokus, te medjutim budno na nju paziti. Nu zahtieva-li pomoć i podporu, a ne kaže, kako će se dalje uzdržavati, župniku nije slobodno uzdati se u nju i bio bi nesamo nemilostiv već i nerazuman, čineć djela milosrdja onako na sliepo. Protivno pako, ako je ona pripravna poći u utočište, a takva nije, župnik, što je jasno, morao bi ju pomoći, tražeć ipak od nje sve moguće opreznosti, da bude okret na bolje stalan. Opreznosti ove jesu: ako obitava sa zlimi ženami u istom spratu ili u istoj kući, bez oklevanja odmah da si traži drugo prebivalište, ako se može nastaniti u koje poštene rodjakinje ili koje druge nabožne žene, a tomu se neprotivi, kad-bi se udaljila sasma od prostih birtija, krčma i ostalih pogibeljnih miesta, da neprima u kuću osobe drugoga spola izim najbližih rodjaka, da češće sluša rieč božju, višeputa se izpovjeda, a puštajuć se sudu izpovjednika glede češće pričesti. Kad bi poprimila sve navedene opreznosti kao obranu proti svojoj slabosti, buduć nije u mjestu takva pristaništa (asylum) stalno je, da bi njoj u pomoć bila potrebna tomu milost, da se može ostaviti grieha a uzdržati se u popravku; jer istinita je ona: facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam.

Župnik nesmije dopustiti osobam zla života biti dionici milostinja, što je već spomenuto, nu pod ovimi razumjevaju se one osobe, koje uprav živu s grieha, ne pako one koje drugim bilo kojim načinom neizpunjavaju kršćanske dužnosti ko n. p.: zlo i nekršćansko odgojenje djece, neobdržavanje zapovjedanih svetkovina, nevršenje vazmene dužnosti; mržnja možda na samoga župnika. Župnik neće ovim uzkratiti milostinju, ako su sbilja u nuždi, i to nesamo stoga što su u potrebi, već takodjer iz dva sledeća razloga. Prvi je, kada župnik dieli ovim milostinju ima uviek najpriličniju sgodu opomenuti ih i pobuditi na popravak; duhovno pako djelo milosrdja najme opomena, spojena s tjelesnim, ima osobitu moć, a biti će riedak slučaj, da ovi prije ili kašnje nebi poprimili njegove otčinske opomene, buduć utiču se k njemu primajući od njega pomoć, a onaj, koj je ukorenjen u zlu, ostavit će radje i župnika i milostinju i pomoći će si drugdje. Drugi je razlog, što župnik, nepružajuć njima pomoć u potrebi, još jače ih utvrdjiva i utaplja u zlo, a ovo je način postignuti njihovu skoru propast. Goji-li pako siromah proti njemu mržnju, ovo je najshodniji način izčupati mu ju iz srdca, a učiniti si ga naklonim. Obćenito je dakle pravilo: župnik mora pomoći milostinjom siromahe, ma bili i zli, samo nežele-li živjeti o griehu. Ponavljam, obće je pravilo, a time se nebrani župniku zagroziti se, pače može ih kadkada odposlati i praznih ruku, osobito tada, kada misli da će se tako popraviti, što smo već spomenuli govoreć ob opomeni.

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

Imao sam poći u petak iz Trsta na parobrodu talj. družva Florio — put Jakina (Ankona). Ovim sam pravcem udario za prvo, što sam vidio već sjevero-iztočnu Italiju do Fiorence, a za drugo bilo mi je bliže i zbog vrućine zgodnije putovati morem.

Nu prije što ću se ukrcati, naumih obaviti jednu hodočastničku dužnost, koja je bila skopčana dosta velikom nategom. Odoh kapucinom, da se izpovjedim. More nije kopno — a i na ovom je ušlo jur u čudan običaj željeznički, da se čovjek usred najugodnijih misli i osjećaja u vagonu razmoždjuje, dakle more nije sigurno uviek, pak da se meni prije roka nedogodi što čovječanskoga, pomislih, da bi za svaki slučaj sigurnije bilo, da bolju stranu svoga bitka očistim od „troh i trošic" Kurelčevih. Ali eto neprilike. Kojega god poštovanoga patra molim latinski, da me malko posluša, odgovara mi, da neizpovieda latinski. Najposlje nadju jednoga Niemca, koj se

*

na samu sa mnom malko naruga svojoj braći, što se neusudjuju latinski izpoviedati, pa mi obeća, da će me izpovjediti. Ali u to, što sam nešto pripravc izmolio, nestade i njega. Onda spopadnem prvoga, koga sam sreo, i kažem mu, da ću mu ja govoriti latinski rovaš svojih grieha, a on neka samo govori taljanski, jer da ću ga razumjeti, premda sàm u ovaj čas nemogu talijanski izbrojiti griehe, nebudući još nikad dospio u zgodu ili potrebu, da se taljanskim jezikom izpovjedim. Tako i bude. Sve se liepo obavilo na obostrano zadovoljstvo. Sad sam se ja kao naš nekadanji Viator zagorianus biel i lahak i „kao golub amoenus" ukrcao na Florijev parnik u 5 s. pop. Dok je vidjela bilo, gledah na Trst i obližnje istarske gore, kašnje nestadši mi njih gvirih u pučinu morsku, dok nije sunce stalo sjedati na počinak. Liep-li je to pogled! Kako ono nekom jačom vatrom zažagri, kako sve ožari oko sebe, prije no će ga nestati sa zemlje, kojoj je toli blagotvorno obasjavalo, grijalo površinu, dozrievalo plodove zemaljske. Ono mi se činilo kao mladić, koj umire jak i bujan, kao što se u Ciceronovu Katonu starijem opisuje smrt mladića, nu bez one silovite boli, koja ondje smrt popraćuje. Jer sunce je staro a ipak uviek mlado, ono se svaki dan pomladjuje — govoreć na običnu prividnu, da tobož izlazi; u kratkom svom tečaju kolika ono dobra tvori: *Explevit tempora multa!* Ovako uzdišemo kraj samrtne postelje valjana mladca. Mi plačemo ranu njegovu smrt, ali se veselimo kratku životu, punu dobrih diela, veselimo se ranoj smrti, koja je spasila opet jedan značaj, o kojem smiješ reći: *Cani autem sunt sensus hominis et v ta immaculata.* Kako je liepo umirati i mladu životu, kad može uz zadnji uzdah šaptnuti: Nisam živio zahman i starijim ostavljam ogledalo kratka ali poštena života i djelovanja.

### III. U Jakinu i Loretu.

Na večer u 5 sati krenuh iz Trsta a sutradan u jutro 5 satih izkrcah se u Jakinu. Za duge noći imadoh dosta vremena i prilike, da o koječem razmišljam. Nijedan se hodočastnik nije vozio sa mnom. Dan prije dvadesetak njih prevezlo se željeznicom u Mljetke, a dva dana kašnje nekolike stotine Poljaka i Rusina krenuše iza mene mojim putem. Mislio sam o tom, jeli bolje putovati samu ili u družtvu. Ovo je pitanje dosta važno, no može-li se tako brzo razpraviti? Da nije družtvo dobro, nebi Bog Eve bio stvorio; nu je-li Eva i na putu sreća, o tom, oprostite, dalo bi se puno pisati. Bez dvojbe ugodno je putovati s obrazovanimi, prosvjećenimi i još jednomišljenimi putnici. Možeš puno naučiti o novih narodih, koje tek iz knjiga poznaješ, možeš se upoznati s njihovimi običaji i osjećaji, težnjami i ciljevi; ali kratko traju takvi razgovori i u čas uza zgodnu čiju rieč eto se netko sjetio kakve smješice, anekdota se niže na anekdotu: dalje smieh, dalje pusta šala, pa sela i gradovi niču i izniču, a ti nisi od svega toga vidio ni stoti dio, a ipak si preuzeo krutu dužnost, da pišeš o svojem putovanju, a nisi rad pisati izmišljotine ili prepisavati tudje putne bilježke. Dobro je još, kad se udruže duši jednoga pravca makar i razne nauke: jedan je jezikoslovac, drugi povjestnik, nu obojicu zanima prošlost i sadanjost, drevnina i novina; jedan drugomu popunjuje i usavršuje zvanje i opažanje. Ali kad jedan veli: šta će meni to staro izvjetreno kamenje; marim ja iztraživati nekadanji forum romanum i hortos Sallustianos, a drugi govori: neka se puši i plamti Vezuv, koli mu drago, ja bora mi neću na njegovoj lavi da pržim svojih cielih cipela, pa briga mene za izkopine Pompeja i Herkulana. Kad se ovako govori sa dvie strane, onda moraš uza svu slast drugovanja reći: bolje je putniku biti samu. On plaća nešto više, makar još jedanput toliko, ali vidi dva puta više. Tako sam se i ja tješio na Florijevu parobrodu, dok sam došao u Jakin. Kad sam poldrugi mjesec kašnje doplovio u Spljet, živo sam se sjetio Jakina. Kolike se kulturne uspomene ovim gradom pomladjuju u rodoljubnom srcu hrvatskom! Na kolikih knjigah starih klasika dubrovačke i čakavske dobe nečitasmo: Tiskano u Jakinu! Iz daleka još na moru tražio sam ja okom mjesto i smještao tiskare, gdje su tiskani stihovi pjesnika hrvatskih i njihovi makar hrdjavi predgovori prozaični. U gradu bi dandanas zalud bilo propitkivati, gdje su i čije su to bile tiskare. Bješe i nema ih više, a hvala Bogu, da su bile; jer bez njih tko zna reći, koliko bi mi danas nazadniji bili.

Kakov je Jakin? On se, gledeć ga s mora poput većine taljanskih i hrvatskih pomorskih gradova razmjestio na dva brdeljka medju kojima se po uzvisitoj ravni veći dio grada razkriljuje. Na lievom vršku uzpinje se prvostolnica, posvećena sv. Cirijaku, na desnom je malne napuštena tvrdja, što je ljepših kuća, one se razgodile medju krst i topove: što ovi nemogu silom, da ovaj učini milom.

Jakin rekoše mi da ima 50.000 žitelja ali ja dvojim, da će imati puno više od našega Zagreba. Glavna ulica vodi na prostran, ali slabo zasienjen trg, na kojem ćeš naći spomenik najvećemu državniku taljanskomu, točno piemontskomu Kamilu Cavouru († 7. srpnja 1868.), koj je velikom klesarskom vještinom izvajan tako da na njegovu nemarno skopčenom haljincu vidiš pretile forme njegova trupla. Pod kipom izklesana su dva a dva konja, medju njima po ribe, kojoj iz razvaljenih čeljusti voda suklja. Drugi spomenik, vriedan da se spomene. Pod neukusnom dominikanskom crkvom predočuje papu Inocencija XII. To je ogroman kip, sjedećki od vremena i nevremena pocrnio i ponešto okrhan.

Crkve su u Jakinu dosta liepe, al uz nijednu nevidjeh liepa tornja. Liepi su tornjevi u Italiji u obće riedki. Najljepši vidjeh uz fiorentinsku katedralu. U jakinskoj katedrali odslužih na dan sv. Gvilelma (u subotu) sv. misu pred oltarom bl. dj. Marije svih svetih ili, di socorso. Crkva je gradjena u križ. U njoj mi nije ništa izvanredna udarilo u oči. Da sam duže vremena boravio

u gradu, bio bih već radi dozvole misovanja pohodio biskupa Ahila Manáru, koj ima prema zagrebačkim nadbiskupskim dvorom dosta čednu palaču. Više od sv. Cirijaka svidjela mi se župna crkva sv. Petra s tri ladje, od kojih je po obćenitom običaju srednja najviša. Na prvo oko sjetila me svojom gradjom krasne djakovačke prvostolnice, ali bi ovakove dvie u ovu stale. Manje od crkve godilo mi pjevanje u njoj. Bila je upravo večernica pred svetotajstvom. Napjevi pri tom sjećali me živo na opere: Trovata i Roberta djavla, naročito na milostnu ariju, kojom se Robert odvraća od otca paklenjaka i nastoji predobiti za nebo. Obnovi mi se uspomena na Bolonju, gdje sam g. 1872. čuo sličnu ariju u crkvi ter mi se već onda nije dopalo crkveno pjevanje taljansko. Ono moguće nesmeta pobožnim čuvstvom čovjeka, koj ili nije ili samo riedko slušao pjevanje oporno, nu komu je ono nešto više poznato, uzbudit će u njem više svjetskih no svetih osjećaja.

Kolebah se jedno vrieme, bih-li sada ili na povratku iz Rima pohodio bl. djevicu loretsku. Smisliv sve u jedno odlučim sada zaputiti onamo. Na to me sklonu najviše misao, da ću što dalje to krasnijih i svetijih vidjeti stvari, nakon kojih moglo bi mi se činiti, da mogu laglje pregorjeti pohod u Loreto. Još me jedna okolnost na ovu odluku potisnula. Već prvi moj sukob u Jakinu sa služnici i vojnici talijanskimi, koji su se meni i drugim hodočastnikom tako neugodno usjekli u pamet, da ću o njih morati napisati posebno poglavje, glasno je odjekivao u mojoj duši, da podjem u ovo glasovito proštenjište prije nego me Taljani posvema operušaju.

Da vidim što više svieta te se nemoram pod večer voziti, htjedoh najmiti kola za Loreto. Ali dobri moj veturino (voznik) premda ima samo jedno mršavo kljuse, netraži manje od 20 lira, što mu ja dakako nisam bio voljan platiti. Zato nakanim poći željeznicom, dokle ide, naime do postaje Loreto, a dalje kolima. Pri tom zaboravih na ono, na što se i ov kraj mora jadranskoga i u nas naime nikada nesmije zaboraviti, da ura gradska i ura željeznička nisu jedno te isto. Zakasnih samo za hip (sekundu). Već sam imao kartu u ruci i uhvatio se za vrata vagonu — ali on se mače a provodić me odmače s kola. Sreća da su pri toj nesreći bile spašene barem moje 3 lire, što sam platio za vožnju, jer ja sam mogao još iste one noći u 10 s. 50 m. krenuti na isti put.

Snužden a i malo posramljen zbog ove nezgode, da me sjeta neoblada, podjem putem, kud je vlak bez mene odjurio pa zakrenuv lievo uzbrdicom stanem se penjati na najviši i reko bih najsiromašniji dio grada. Taljančići kao da su znali za moju nezgodicu, videći me u visokih čižmah — te sam obuo, da imam u torbi više mjesta za drugu robu — držahu me čas za Franceza, pak huj za mnom viču: Musju, musju, come vu porte vu?! a kad neodgovaram, onda držeći me za Engleza — imao sam pod pazuhom Schelfelsov debeli putopis — izvrni: O yes, yes, ingliš men! Ova me vragolija posve udobrovolji. Smijao sam se od srca, za što sve nemoram valjati. Ovako razbodren dospijem do jedne kantine — u iskrenom hrvatskom prevodu — do krčme, pred kojom se vani uz cestu nekoliko radnika taljanskih bućalo (igralo na buče, kuglje: tko će nastavljenu kuglju pogoditi — igra i duž hrvatsko-dalm. primorja u običaju). Na onoj žarkoj izvanjskoj vrućini i pustoj prašini ožednio sjednem pred krčmu, da čujem, kako se ti ljudi „od žuljeva" zabavljaju. Dugo neizdržah te zabave, da mi se nebude skoro pridružilo bolje družtvo. Mi korimo našega seljaka, mi se žalostimo zbog njegovih kletava: ali mi vjerujte da taljanske kletve još jače paraju nabožno srce. Kad nebi kuglja shvatila cilja, odkotrljala se više desno ili lievo; kad bi se drug drugu narugao — a to Taljan umije više nego ikoj narod na svietu, ili mu tobož kakvu nepravdicu učinio: a to se krhaju svetci, madone, oštije, da se upravo grusti čovjeku tananije ćudi, da i nije religiozan. — Od toga me mrzkoga slušanja izbaviše trojica poboljih ljudi, koji su uza me sjela. Pogledaše me nekako nepovjerljivo i umah se zametne medju njima razgovor o marsiljskoj tučnjavi; psovalo se i grozilo u velike Francezom. U ono vrieme naime rešetali se po novinah taljanskih i grdno pretjerivali poznati izgredi marsiljski, te s kojih je užasno uzkipila mržnja Taljana na Franceze. Ja se podniemim pa izvadim svoju bilježnicu, da neke dojmove otmem zaboravi, a pri tom pogledam kadkad ovako izpod oka psovače. Kako se nadah — i bi. Moja šutnja, bilježenje moje i kradomični pogledi djelovaše izvrstno. Sad će se jedan mladji izmedju njih dignuti pa stisnuv piest mrko pogledati na mene: Mi ćemo tim kukavnim Francezom, tim asasinom (zaledjicam), koji znadu ubijati mirne naše radnike, a bježe kao zecovi pred pruskimi pikači — mi ćemo njih naučiti pameti! Ta sramota treba da se krvlju opere! Viva la guerra, viva la guerra! I Taljani kucaju ratu u zdravlje i presiecaju me krvoždednimi pogledi. — Sad — pomislim — te je šale i ludorije dosta. Mogla bi još i koja batina pasti na moja ledja, a otac mi ih nije tako ogradio, da bi puno mogla ponieti. Zato da dovršim svoju pošalicu, spravim bilježnicu, natočim čašu pa okrenuv se prama najratobornijemu progovorim mirno: Očevidno je, gospodo, da i vi mene držite za Franceza. To mi se već danas drugi put dogadja. Ja si drugčije nebih znao razjasniti vašega ratobornoga razgovora a još manje vaših pogleda, koji mi se čine kao u prsa napereni bajoneti. Nu na meni vi nemožete izkaliti svojega srca, niti osvetiti uvrieda francezkih. Io sono un Croato, un Slavo dell' Impero austriaco, e sono del pelegrinaggio romano*). Mi Hrvati nismo neprijatelji Taljanom, ako smo se nekoć i morali mrcvariti s vami. U nas se mnogo znade taljanski, i mi ljubimo vaš liepi, blagozvučni jezik, kojemu je

*) Ja sam Hrvat, Slavjanin austrijske carevine i hodočastnik rimski.

hrvatski mehkoćom svojom i punoćom glasova od svih inih slavjanskih jezika da od svihkolikih evropejskih najbliži i najsličniji. U Jakinu se prije tiskale i hrvatske knjige. Mi smo Taljanom i zato prijatelji, što idemo za istim ciljem, koj su Taljani jur postigli — za ujedinjenjem hrvatske domovine. I mi Hrvati vapimo od jur mnogo lieta: Croazia una! — Što se pako vašega spora s plemenitim inače francezkim narodom tiče, ja se nadam i od Boga želim, da će se bratinski naravnati i kršćanski zaboraviti. Ja sam uvjeren, nikad neće Talijani zaboraviti, što su im bili nedavno još Francezi, niti će kada držati za halju, da je bliža od košulje. Krv nije voda; Francezi i Talijani rodjaci su, narodi su romanski; Prusi su tudje inorodno pleme, koji mogu nudjati svoju pomoć samo na oslabu ili zator jednoga romanskoga plemena proti drugomu. Un poco di sangue freddo, e sarete buoni amici come primo.

Ove su moje iskrene rieči električnom brzinom i snagom djelovale. Taljani skočiše na noge, kucaše se sa mnom i klicaše: Viva nostro buon Croato, nostro reverendo signore! Pak se stadoše izpričavati zbog svoje časovite žestine, da se i oni nadaju, da neće doći do krvi, pa me uzeše koješta izpitivati o Hrvatskoj, je-li liepa, vinorodna, plodna itd. Najviše ih je zanimalo slušati o ogromnih naših šumah, koje se gorom i dolom šire na milje i gube u nedoglednih daljinah; pa onda viesti o potresu u Zagrebu i po Hrvatskoj itd. Da neduljim, mogu reći, da sam se ponio kao pošten Hrvat, koj nisam sve naše kovao u zviezde, već sam uz prednosti liepe naše domovine i naroda poodigao i zavoje s njegovih rana, odkrio njegove boljetice. Taljane je moje premda vrlo nesavršenom taljanštinom zaodjeto pripoviedanje tako zanielo, da su se težko sa mnom oprostili i jedan mi od njih Raniero Gaggiotti Commissionario Negoziante obreče, čim se vratim u Hrvatsku, da će mi pisati. I održa rieč: preda mnom je list njegov, čekajući na moj odgovor. A odgovoriti hoću i ja.

Tako je meni Jakin ostao u dosta ugodnoj uspomeni, koju nisu mogli očemeriti niti bezobrazni služnici niti nečedni gostionik inače odličnoga hotela „Milano“, komu sam za postnu večeru i objed bez kreveta (jer u Jakinu nisam noćio) morao platiti 8 lira i 50 centesima.

(Dalje će sliediti.)

---

## Prilozi k crkvenomu pokretu medju južnimi Slovjeni.

Jednu od blagoslovnih za Slovjenstvo posljedica okružnice pape Leona XIII. „Grande munus“ držimo i u tom, što vidimo, da je ona izazvala njeki pokret i prekret i u nesjedinjenoj iztočnoj crkvi slovjenskih naroda. Taj se dogodjaj u Rusiji prosudjuje većim dielom mirno, kano što to dolikuje velikoj državi i velikomu narodu. Ako i nalazi ondje velikih potežkoća misao o jedinstvu crkve, ona se ipak dostojno ocienjuje i priznaje se velik dohvat, koj bi odmah potekao ne samo za Slovjenstvo nego i za cielo čovječanstvo.

I naša iztočna braća prenuše se od driemeža. Tomu je pako dala neposredan povod okružnica preuzvišenoga biskupa bosanskoga i sriemskoga. Mi se tomu radujemo. Ako nas braća naša i ne susretaju prijazno; ako nam ona i podmiću nakane neopravdane: to vidimo ipak takav pokret nego-li dojakošnje mrtvilo. Neka se očituje i protivna stranka, pa i ne bilo očitovanje njezino za sada priklono velikoj misli crkvenoga jedinstva. Tiem bo načinom mogu se misli razbistriti, predsuda nestati i dusi približiti.

S toga gledišta priobćili smo i „d u o v s k u b e s j e d u e p i s k o p a gornjo-karlovačkoga T e o f a n a Ž i v k o v i ć a“, prem smo prisiljeni bili izreći o njoj sud nepovoljan, a to ponajviše za to, što toli uzvišeni predmet razpravlja načinom, koj se nikako ne slaže s visokim dostojanstvom jednoga vladike i što ga u mnogom posvema izopačuje. S toga gledišta priobćujemo sada opet dvie okružnice o istom predmetu dvijuh grčko-iztočnih biskupa u Zadru i Kotoru, koje su po obliku mnogo dostojnije od „d u o v n e b e s j e d e“ Ž i v k o v i ć e v e. I u tih okružnicah ne shvaća se stvar, mieša se što je nebitno s bitnim itd. S toga dale su povod okružnici zadarskoga nadbiskupa, koje ćemo takodjer diljem priobćiti. Pridržajemo si pako dodati na kraju i svoje primjetbe.

### I.

### Okružnica zadarskoga episkopa grčko-iztočne crkve.

S t e f a n po Božijoj milosti pravoslavni Episkop Dalmatinski i Istarski, šalje preljubeznome kliru i pastvi svojoj u Apostolskome duhu pozdrav i blagoslov.

„Vozljubljenny, ne vsjakomu duhu vjerujte, no iskušajte duhi, ašte ot' Boga sut': jako mnozi lžeproroci izidoša v' mir'“ (1. Jovan IV, 1).

Ovim je riečima apostol Jovan zapovjedio svima vjernima, da se čvrsto drže primljene svete nauke i da po njoj život svoj udešavaju; jer mnogi učitelji dolaze, te propovjedaju svoju nauku i staraju se da toj svojoj nauci obrate narod; treba takove dobro najprije ispitati, pak za njima poći, treba ispitati namjeru njiovu, treba razabrati nauku, kojoj hoće da pouče. Svakako treba puno opreznima biti, jer mnogi se javljaju, koji pod plaštom istine kriju laž; treba ih se čuvati, jer se tako primljena nauka može zaboraviti, može se stranputice u životu poći i najposlje se u bezdan strovaliti. *Vozljubljenny, ne vsjakomu duhu vjerujte, no iskušajte duhi, ašte ot' Boga sut'.*

Ljubezni moji! ima-li zgodnijega časa za one, kojima na srcu leži božanstvena istina, koji se staraju o svome mirnome životu na zemlji i svojoj sudbi u buduće, ima-li, velim, zgodnijega časa pomisliti o ovoj apostolskoj zapovjedi, nego danas, kad sa sviju strana lažni proroci se javljaju medju pravoslavnim narodom, propovjedajući mu svoju nauku, izvrćući čistotu i duh hristjanske nauke i zavodeći ga na lažni put; koji ga odrogjenju od vjere

praotaca svojih vodi? I zbilja ono što se danas okolo nas i medju nama sbiva, to je u najžalostnija samo po crkvu vremena moglo biti. Nije tako bilo ni onda, kad je unija kod nas biesnila i kad su nama, pravoslavnima vjeru našu iz srca izčupati htjeli; a nije, jer je tada jedan samo bio, koji je zlo izvodio, — a danas ujedinjenim silama mnogi rade protivu svete crkve naše. Svi inovjerni poglavice crkvene, sljedeći naputku prvoga im poglavice, i kroz javnu propovjed, i kroz pastirske poslanice, i kroz javne listove počeše bezzazorno napadati na vjeru našu i pozivati pravoslavne, da pogaze vjeru otaca, da se odreku zavjetnoga svoga vjerovanja, da zapuste crkve svoje, pak da lete k onome središtu, iz koga je najmanje dobra po čovječanstvo poteklo. Ako ikada, to je danas potrebito da se čuje glas onih, koji su Bogom postavljeni, da crkvom njegovom upravljaju; potrebito je, braćo draga, da i ja obratim Vama moju Arhipastirsku i otačasku rječ i da Vam u ovom času iskušenja sa Apostolom kažem: *Vi že, vozljubljenny, predvjedjašte hranitesja, da nelestiju bezzakonnih' svedeni bivše, otpadete svojego utveržđenija: no da rastete vo blagodati i razumje Gospoda našego Jisusa Hrista* (II. Petr. III, 17).

Pak šta hoće danas ovi nezvani učitelji, *sy l'žeproroci*, šta traže u narodu našem, u narodu našem pravoslavnom? Jedan, „možda najglavniji izmedju tih učitelja jasno nam to kazuje: Iz blagoga srca svoga sv. otac papa ne izključuje ni braću našu iztočnoga obreda, kojim iz sve duše želi, da u crkvenom jedinstvu moć i pravo podpune slobode i neodvisnosti apostolskoga zvanja i njegove plodovitosti nagju"; te zato pozivlje sve pravoslavne, te da se čim veći broj hodočastnika u Rim priključi, te da se na dan sv. Kirila i Metoda sv. ocu papi duboko pokloni i srdačno zahvali na milosti, kojom je sv. Kirila i Metoda na viši stupanj časti i štovanja u crkvi božijoj podigao." Eto šta hoće. Tješe pravoslavne, da ih papa ljubi i da je iz te ljubavi voljan primiti ih u njedro rimske crkve, pak iz blagonaklonosti za tu ljubav, a ujedno iz blagonaklonosti, što je slavenske apostole Kirila i Metodija svetiteljima priznao, da pravoslavni imaju se sada odreći svoje vjere i poći u Rim, da se papi poklone!

I ne spominjući o tome, da su Kiril i Metodije u pravoslavnoj crkvi svetiteljima priznani od dana njiove smrti i da sveta naša crkva od pamtivjeka slavi 11. Maja uspomenu *prepodobnih' otec' naših', Metodija i Konstantina, narečenago Kirilla, učiteljej slavenskih'*, i da prema tome oni nemaju uzroka danas biti proglašivani svetiteljima za nas pravoslavne, tim manje njekim, koga pravoslavni ničim ne priznaju, niti će ikada priznati, dok vjerni učenju Apostolske crkve budu, — pitamo zar su sveti Kiril i Metodije pripadali drugoj kakvoj crkvi, zar nisu oni strogo pravoslavni bili? U životo-pisima njiovima mi čitamo, da su oni do take mjere odani bili pravoslavju, da su gotovi bili i životom svojim zanj žrtvovati. Umirući, poslje težke borbe ispitane sa neprijateljima pravoslavnoga vjerovanja i slavenske službe, Kiril preporučuje bratu svome postojanu revnost, preklinje ga, da ne zapušta započele radnje, koja jedina može spasti narod svoj od zabluda, poručuje mu svoje *vjeroispovidanije*, upozorujući ga osobito protivu nove nauke o ishogjenju Duha svetoga „i ot' Sina" i upućuje ga Carigradu, da tamo pri izvoru snagu crpi; bolnom dušom, i strepeći za narod svoj od zapadnih napadača, umire, moleći se Bogu da spasi crkvu od novština i *da sovokupit' vsjeh' vo jedinodušji*. Metodije sveti morao je gonenja trpiti za svoje pravoslavlje, osobito kad ga njemački episkopi obtužiše, da uči o ishogjenju Duha svetoga, kao što se na Istoku uči, — i ne spominući o njegovoj borbi u vreme svoje propovjedi sa jeresi, kao što je nazvana u Metodijevom životo-pisu *ijopatorskom*, to jest, jeresi, koja uči da Duh sveti ishodi „i od sina"; pri jednakoj zebnji za svetinju pravoslavlja, Metodije pri smrti zaklinje svoje, da čuvaju *prinjatuju ot' Apostolov' i sv. Otec' vjeru* i da slušaju izbranog im njim nasljednika, jer u njega jedinoga pouzdanja, ima, da će *pravoslavje* očuvati znati od napadaja ijopatoraca. O bulli pape Stefana VI. protivu učenika Kirila i Metodija možemo i ne spominjati. Eto kakva je bila vjera svetih slavenskih prvoučitelja Kirilla i Metodija, eto kakvoj su oni crkvi pripadali, i kako njih danas smatra sveta pravoslavna crkva naša.

Pri takovoj svjesti našoj, braćo moja, o prvoučiteljima našima, svjesti, osnovanoj na nepogrešivoj istoriji, hoćemo-li, braćo, vjerovati u iskrenost nezvanih naših učitelja? Nego nije naše razpitivati uzroke, koji ih probudjuju danas, da napadaju na crkvu našu svetu i da nas pozivlju kuda ne treba, — opaziti nam je svakako, da im postupanje nije dobro. U mjesto da se pruža bratska ruka za zajedničko djelovanje na obći napredak narodnog preporogjaja, umjesto da se ostave na miru savjesti i da se ne diraju pitanja, koja bi nas mogla prenjeti u tamno doba srednjih vjekova, daje se vjerskomu zanosu maha, zaboravlja se istinito — hristjanska ona, dobrodjetelj, vjerotrpimost, razpaljuju se vjerske strasti, i zaboravljajući, da posljedice svega toga samo na korist obćih neprijatelja služiti mogu, dira se pravoslavnima u najveću svetinju i pozivlju se, da se odreku onoga, što im je na svjetu najsvetije. Takovo je postupanje protivno Apostolskome duhu, — a to bi najbolje imali znati oni crkveni poglavice, koji na glavi današnjega pokreta protivu pravoslavne crkve stoje. Vama, mila braćo moja, obraća rječ vaš arhipastir u ovome času iskušenja i napominje Vam one Apostolove rječi: *Ne vsjakomu duhu vjerujte: no iskušajte duhi ašte ot' Boga sut'. Predvjedjašte hranitesja da ne lestiju bezzakonnyh' svedeni bivše otpadete svojego utvrždenija: no da rastete vo blagodati i razumje Gospoda našego Jisusa Hrista.* Znate sada k čemu ciljaju ovi nezvani učitelji, *predvjedjašte hranitesja*, čuvajte se, jer Vam se oće da otme najviša svetinja Vaša, Vaše pravoslavlje.

(Konac će sliediti.)

## Viestnik.

Zagreb. Preuzvišeni g. J. J. Štrosmajer dobi od sv. otca posebno pismo upravljeno nanj kao na vodju hrvatskoga hodočašća i na apostolske vikare u Bosni i Hercegovini. Ono glasi u prevodu: Leon P. XIII. Poštovana braćo i ljubezni sinci. Pozdrav i apoštolski blagoslov! U premiloj adresi, koju ste takodjer u ime naroda svoga, poštovana braća i mili sinci dali, te u hodočašću, koje šnjim k ovoj apoštolskoj stolici poduzeste, imadosmo sjajan baš dokaz njegove vjere i njegove nježne pažnje i sinovske odanosti. — Dok si pako čestitati morasmo, da se ona vjerska čuvstva medju tolikimi mienami vremena i sgoda, koje su vas okruživale, nijesu niti stegnuti niti oslabiti mogla; vidismo ujedno na ugodnost veću, da se pače ta ista čuvstva od vas tako goje, kako se to pokazuje u pokretu slavenskoga plemena, kojemu da Bog sklon bude, potekoste grobovom Prvaka apoštolskoga i apoštola Vašega Cirila proseći njihovu pomoć i njihov zagovor. Sjećajuć se pako dobročinstva ove apoštolske stolice te njezinoga nagnuća prama vam, htjedoste jasno zasvjedočiti pred njom svoj naum: uz nju viekom sve užje prianjati, te od nje tražiti uputu i pomoć, kojimi se samo želje naše na vas izpunjuju. A nećete za cielo podvojiti, da ove želje smjeraju na pravu i čvrstu dobrobit vašu, onu naime, koja je pričuvana narodom Bogu odanim, kakono je pisano: Blago si ga narodu, komu je Gospod Bog njegov. Kao što dakle Apoštol Korinćanom, tako i Mi željno molimo, da ne bude u vas razkola, da svi Nam privrženi isto mislite, isto govorite, da se medjusobnom ljubavi ljubite, koja rod vaš tako daleko razgranjen jedne misli i srdca čini te u jednu porodicu pravo katoličku skuplja. — Da se tako na vas blagoslovi i zgora i na zemlji dolje množe to ponajviše od srdca želimo i od Boga prosimo; dočim podjedno obilje njegove zaštite i osobite otčinske sklonosti Naše zalog svim vam, poštovana braćo i poljubljeni sinovi blagoslov apoštolski dragovoljno podjeljujemo. Dano u Rimu kod sv. Petra dne 18. srpnja 1881. Pontifikata Našega godine četvrte. *Leon P. XIII.*

— Dne 2. o. mj. preminu nakon dugotrajne bolesti Mirko Šilobod, prebendar-senior prvostolne crkve. Vječni mu pokoj!

— Ivan Lisac, župnik na Gradcu uze na korist dječ. sjemeništa 10 sv. misa.

— Na stolnoj crkvi je dogotovljen tornjić te su na njem već smieštene ploče za uru. Oko njega metnuti će se za koj dan prijašnja željezna ograda za galeriju. Iz nutra u tornju je sve učvršćeno te su već i zvonovi po starom običaju bez svake pogibelji mogli zvoniti pokojnomu M. Šilobodu. U samoj crkvi srušen je krov nad sanktuarijem, da se uzmogne zidati svod i lukovi nad prozori. Graditelj uvjerava, da mu je svod dosta mučan a i pogibeljan posao osobito na doljnoj strani sanktuarija gdje se svod lieve ladje drži sa sanktuarijem, jerbo su pilovi ladje jedno oštećeni a drugo im je gradja loša. Nu on se nada, da će Božjom pomoći i taj posao sretno dovršiti. Osim toga se je pronašlo, da je stara i prvobitna podovina crkve iz nepoznata uzroka (možda radi vlage) zasuta do blizu jednoga metra i na ovoj sadanja metnuta. Tim su naravno pilovi obiuh ladja mnogo izgubili od svoje ljepote, jerbo im je tako dolnje glavice posve nestalo. Što će se učiniti, to se jošte stalno nezna.

*Rim.* Ministar vanjskih posala Mancini razposlao je na dvorove notu, da razjasni izgrede kod prenosa ostanaka Pija IX. dne 13. srpnja. Ministrova nota shvaća prenos kao očitu političku demonstraciju i kaže, da su izvršitelji oporuke proti pravu dirali u ostanke pokojnikove, da su izgredom ne liberalci nego klerikalci povod dali i da su klerikalci buntovnici proti ustavu. Kako je ministar lažno izviestio dvorove, to dokazuju sada najbolje iztražna akta rims. prizivnoga suda i odluka njegova o tom dogodjaju. Vrhovni sud iztraživ potanko stvar izreče, da se provod mora svakako smatrati kao religiozan čin i stoga tko u njega dira, on dira u vjersko čuvstvo, a unj su dirali oni, koji su se mirnomu provodu sve do pijace Risticucci počeli rugati na tom trgu i tu pjevali nepristojne pjesme i tako poticali svoje pristaše na daljne pogrde i psovke a ti nisu bili klerikalci. Odluka kraljevskoga suda, o kom nemože nitko reći, da prija klerikalcem, je bez dvojbe začepila usta i onim liberalcem, koji su trubili u sviet, da su katolici i vlada krivci. A napokon je i to za danas nepobitno, da je Mancini izviestio vlade „neistinito“, jerbo se na sudu ob onom što Mancini inače piše niti rieč povela nije.

*Franceska.* Izbori za novu komoru svršeni su. Prem je osobno Gambetta sam doživio poraz, kakovu se nadao nije — u jednom najme kotaru on je propao — ipak je njegova politika u obće ojačana izašla iz borbe izborne. Usljed naloge medju konservativci, koji se prepiru poglavito o formi vladalačkoj, broj branitelja načela kršćanskih ovajput biti će još manji. Možda će ih sada složiti otvoreniji boj Gambette, koji je naviestio crkvi, a valjda će ga započeti, čim preuzme vladu, čemu se većinom sada nadaju svi. Dao Bog, ter ih ma što sjedinilo!

* Plodovi moderne škole vide se u ovih njekolikih primjerih. U Macerati (Italiji) otrovao se je vrlo darovit mladić, jer je propao na izpitu iz matematike, a popravljat htio nije. U Salermu (istoj zemlji) ubila se sama djevojka, jer je zlo izpit načinila, dočim se je druga u Meslini ubila, jer na izpit ni došla nije. Prije se je riedko što čulo o samoubojstvih po Italiji, dočim sada eto i djeca si uzimlju život. Eto jaza, kamo dovodi ništenje vjere i vjerskoga uzgoja. Ne vriedi-li ništa vjera, koja propovieda budući život, što onda vriedi život težki i žuhki u ovoj suznoj dolini? Ne bi-li ovi tužni pojavi po drugih zemljah sklonuli naše ljude, da se školstvo vrati na stazu vjere Božje posve?

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 38. U Zagrebu, 15. rujna 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Dužnosti župnika.

(Priredio — s.)

(Dalje.)

4. Kako da župnik postupa pravimi siromasi.

Župnik za prave siromahe pobrinut će se materinjom brigom. Potrebe njihove pokriti će što više bude mogao. Župniku se je pokazati ćutljivim rad njihovih potreba, pružiti milostinju načinom ljubeznivim i učtivim, osobito ako su ovi u istinu siromasi, pa stališa naobražena, koj isto milosrdje po sebi ponizuje. Mora se čuvati da se nepokaže uznemirenim od njih, te da milostinju nepoprati jadikovkom i mrmljanjem. Spomenut će se one: hilarem datorem diligit Deus. Siromahe vrlo milorane po Kristu mora cieniti svojimi sinovi, preporučenimi osobitim načinom, stoga se i časti naslovom: Pater pauperum, te će se uprav stoga onim načinom pobrinuti za nje, kojim se dobar otac brine za svoju djecu, nastojeć, da njih nebije nevolja i nužda, a da imaju ono što je nuždno za život. Siromahom dati mu je i od svoga po mogućnosti. Niti je to dovoljno. U milosrdnih družtva i pobožnih osoba pobrinut će se takodjer za nje. Rekoh, da je takodjer dati od svoga vlastitoga, jer ovo je pravilo, koga se drže dobri župnici. Naići ćemo, čitamo-li kanoniste i moraliste, da je župniku slobodno sad s ovog sad s onog razloga zaštediti štogod novca, kupiti si štogod zemlje, uložiti nešto u štedionicu, prištediti malenu baštinu rodbini, il što još bolje popraviti koju crkvu i t. d. U ostalom redki je slučaj, da dobri župnici znaju naći način, kojim da si pribave slične štednje više ili manje pravedne pred Bogom a hvalevredne pred ljudmi. Dobri župnici, da i imaju znatne dohodke, ipak urešavajuć crkvu, razprostirajuć pobožnost i pomažuć siromahe uvjek sve potroše, te bi i više potrošili, da bi više imali. Puštajuć s vida svaku prepirku i moralnu i kanonističnu, te razmatrajuć samo dobrotu, koja netreba preporuke (tako nezapuštajuć ures crkve i razprostirivanje pobožnosti) da diele, što i rade dobri župnici, koliko je moguće. Tim se načinom nigdar neće pravdati, što mu je dužnost, koje mu pravo, niti će imati nemira u životu niti straha na smrti.

Je-li dužan župnik dati siromahom njeki dio, kad bi imao uz svoje župne dohodke i druge, kao nasljedna dobra otčinska, od kojih prima kamate? Njekoji župnici reć bi misle, da su slična dobra sveta, ko da ova dobra viču „noli me tangere“, te da ova imaju preći na rod u svoj svojoj podpunosti, pače da se imaju umnožiti; župniku je pako živjeti o dohodcih svoje župe, a ne da prevari rodbinu, koja uvjek misli da sve njegovo mora biti njezino. Proti ovomu mnenju protureći neću ništa niti iz prava crkvenoga niti iz morala, prem bi se osobito iz morala moglo puno reći, samo opažamo, da su dobri župnici uvjek običavali služiti se svojim dobrom na dobro, a dvojbe biti nemože, da su nasljedna otčinska dobra njihovo dobro, pače opažam i dalje ter velim, da su vlastni ne samo dohodke ovih dobara, kad opaze potrebu, razdjeliti med siromahe već i isto nasljedno dobro ili sve ili dio istoga. Pa tko mi se usudi reći da neimaju pravo? Svjetovnjak primi dio otčinstva, razpolaže š njime kako mu se svidja, te da ga vragu žrtvuje, nek mi se oprosti ovaj izraz, dobro ga je žrtvovao, niti će mu sviet za oto što prigovoriti. Samo dakle svećenik prima svoj dio, ne ko gospodar nu ko jednostavan upravitelj, dužan da ga sačuva, umnoži i povisi na korist rodbine? Nemora-li se reći njekim župnikom: o jadni usrećitelji vaše rodbine, a što vam koristi taj napor? Što Vam od toga van nevolja,

bez ikakve plaće? Ako niste kanili vašim dobrom i pravom služiti se na slavu Božju i dobro bližnjega, a ono bilo bi bolje za vas, da ste se zahvalili na tom, te biste se tako rešili nepotrebne brige. Jednom pitat će nas Bog o dobrih nama podieljenih, neće izključiti baštine, niti će bit time zadovoljan ako rečemo: čuvali smo ju netaknutu za rodbinu.

Buduć su pako redke dobre župe, a još redji župnici bogati od kuće, stoga neće moći župnik sam po sebi priskočiti nevolji siromaha, već mu se je obratiti u tu svrhu sakupljenu družtvu, milosrdnim osobam, osobito u izvanrednih potrebah, kada zavlada glad, kužna bolest, rat i druga nesreća, koja umnaža broj siromaha i ogorčava biedan položaj. Sjetiti je župnika, da u takvom slučaju mora prigledati, kako obćinska poglavarstva čine dužnost svoju prama osobam potrebnim i nuždnim pomoći. Vidih višeputa, kad bi zavladala kolera, od koje je potrebe ovakova pazka župnika.

Prem župnik mora nastojati u osoba dobrostojećih i milosrdnih, da se nevolja siromaha ublaži, ipak neka niti ovim nebude dosadan neprestanimi prošnjami bez velike potrebe. Ima župnika, koji uprav dosade i bivaju nesnosljivi svojimi molbami, sad za crkvu, sad za siromahe. Ima-li župnik dostojno ukrašenu crkvu, a jesu li siromasi dovoljno obskrbljeni, razumjeva se, da po njihovoj potrebi, nesmije više tražiti; jer se Gospodin dovoljno pobrinuo za njegovu župu. Stvar sama po sebi, najme uvjek prositi novac, jest nezahvalna, i najprvo postaje se tako teretnim. Radje pobrinuti se, da bogati ljudi svojim bogatstvom drugim načinom promiču dobro, pomažuć širiti slavu Boga i spas duša, osobito kako to zahtieva duh i okolnost vremena, kao što bi u ovo doba bilo: n. pr. dobre novine i religiozne učitelje. Župnici, kad pretjerivaju molbami, moraju se bojati, da gorljivost ona: mnogo trošiti na crkvu i obilno davati milostinju, ima kvas i koren u taštini, biti najme slavnim, nu kažem kad pretjerivaju molbami.

5. Kojim siromahom mora se dati prvenstvo.

Župnik pomažuć siromahe mora biti oduševljen jedino ljubavlju, koja dobro uredjena uviek voli dobrim no zlim, a medju onimi pako boljim, i više nego manje potrebnim zadovoljiti. Moram ipak spomenuti dvie opazke. Prva je, da ovo prvenstvo mora biti tajno i sakrito pred drugimi siromasi, a ne sam župnik. Druga je, buduć ima siromaha osobito spola ženskoga, koji predpostavljaju, da će župnik biti darežljiviji dobrim i pobožnim, stoga se pretvaraju u pobožnosti, samo da tim više budu pomožene, pa se češće izpoviedaju istomu župniku, mole da se pričešćuju osobito u njeke dane, uvjek su po crkvah ne samo u blagdane već i u svagdanje dane, a medjutim u ovoj čeljadi sve ovo drugo je pretvaranje i neliepa igračka. Župnik neka bdije a nevjeruje pukim vanjskim činom, hoće-li se o istini osvjedočiti, pa neće bit barem za dugo prevaren. S toga pobrinut mu se, da dobro uvjeri pokornike, koji dolaze izpovjedat se a pripovjedaju o vremenitih biedah, da on o tom izvan izpovjedaonice neće ništa znati kao niti o griehu, koj ondje čuje. Pače dobro je kadkada reći, znajte, budem-li jedino po izpovjedi znao, da ćete vi danas gladna umrieti, pa ću pustiti, da umrete. Načinom ovim nestat će želje njekih osoba, većim dielom ženam, koje se izpovjedaju ne da mole odrešenje nego milostinju. Ako je potreba uzko skopčana sa dužnošću saviesti, ko što je potreba kreveta, da se odiele braća od sestara, župnik će si dati to razjasniti izvan izpovjedi, da se tako može osvjedočiti o samoj potrebi, te tako je pomoć pružena kašnje upotrebljena. Opaziv prevaru otčinski će opomenuti varalicu, a kad mu se jošte povrati izpovjedaonici neka mu naloži, da se drugomu izpovjeda; sasvim tim, ako je veoma potreban, neće ga lišiti navadne pomoći.

Neće biti odviše ako se ovdje sjete mladi župnici i izpovjednici, kako se moraju čuvati njekih varalica, koji obilaze po gradu i okolišu, a osobito utiču se mladim župnikom i izpovjednikom, da od njih dobiju milostinju pa i znatnu. Ovi znadu izmisliti i da ih tjera vlast, te da su u pogibelji života, stoga, da je njim potrebna brza pomoć, da poduzmu put u koju drugu zemlju. Uz noge izpovjednika znadu plakati ko djeca, tresti se ko list, te vele, da su prisiljeni ubiti se, ako nedobiju ovu ili onu svotu, kojim zadovoljit će potrebi svoje obitelji. Tko ovakim pruža milostinju mora se bojati, da će i potaknuti na ovakov svetogrdni zanat, jer prevariv jednoga, dolaze drugomu. Prem izpovjednik uvidja iskrenost i potrebu pokornika, koji traže milostinju, ipak nek nevjeruje nikomu. Kad može veoma lasno pomoći pokornika, neka si dade to razjasniti izvan izpovjedaonice, te tada osvjedočit se o svemu posve točno, pa kad se osvjedoči o iskrenosti i potrebi, tada ga pomoći. Tako bit će milostinja dobro udešena i sveta.

Ko što se moraju prije pomoći oni, koji su bolji nego ne baš tako dobri, tako isto treba prije pružiti ruku više no manje potrebnim. U obće govoreć, neima dvojbe, najpotrebniji su:

sirotčad, udove sa nejakom djecom, starci i bolestnici. Sirotčad najbolje je nastaniti u seljaka, ako je moguće, jesu-li dobri i bogabojeći. Tako, možemo se nadati, da bude kršćanski odgojena. Drugčije morao bi se pobrinuti, da se stave ili u koji nabožni k toj svrhi odgovarajući zavod, ili da ih primu milosrdne osobe, osobita mu briga mora biti prama odraslijim djevojčicam, sbog osobite pogibelji, da nebudu zavedene i zlo odgojene. Brigu takodjer zaslužuju siromašne udove sa dječicom, te stoga mora se i veći obzir na nje uzeti pogledom na milostinju, osobito ako su jošte mlade, jer su u većoj pogibelji za napastovanje i zavedenje. Nego biti posrednikom udovam u ženitbi, župniku nije dopušteno. Mlada udova željna udaje znati će i sama, što njoj činiti, a pomoći će u nju ovom poslu rodjaci i prijateljice, a nikad tomu netreba skrbi župnika, koja se može od svieta smatrati nerazbornom i dvojbenom, pače može i okaljati time svoju čast. Povratit ćemo se na ovo, kad bude govor o ženitbi.

Nemanja briga budi mu za siromašne starce i bolestnike, nemoćnim zaslužiti potreban živeš, stoga i gladujućim Kod ovih zapamtit je, da ima staraca i bolestnika neimajućih u svojih kućah priličnu niti hranu niti podvorbu, a mogu biti primljeni ili u koji zavod sirotinjski ili u bolnicu; a ipak su tako nerazumni i svojeglavi, da vole biti u svojih kućah, te trpiti svaku oskudicu. Medju ovimi nalaze se čestoputa najzapušteniji u svemu glede duševnog spasenja. Nigdar neprimaju sv. sakramente, još manje slušaju rieč božju, pače ima ih, koji ili neće ili težko im je poći u crkvu, da prisustvuju sv. misi i u dane svečane. Župnik učinit će veliko milosrdje, podje-li mu za rukom, izbaviti ih iz ovih gniezda nevolje i gnjusobe, koja oni nazivaju svojimi kućami, u kojih mora se reći, zadržava njih sam vrag, te nje nastaniti u kojem sirotištu, gdje će biti obskrbljeni svimi potrebami i tiela i duha. Pripomenut nam je ipak, ako ovi stalni ostaju u svojeglavosti, te neće nit da posluhnu nagovor župnika, sasvim tim nastojat će, da ih što bolje pomogne u potrebah ne samo tjelesnih već i duhovnih, jer mnogi imaju predmnjevu, te neće ni da čuju razloge; pa postaviv slučaj, da je ta svojeglavost pogrešna, ipak moraju se pomoći radi ljubavi Boga, koj nedopušta, da se pusti u propast bližnji niti tada, kada svojevoljno i hotomično hoće da propanu.

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

U subotu noć sjedoh na željeznički vlak za Loretto. Vidjeti se nije dalo ništa a spavati nije smjelo, da se nenadjem gdje drugdje sutradan. Izašav na postaji Loretto nadjem više družtva, koje se otimalo za omnibus. Utisnem se i ja nekako. Već više puta u životu, a ovaj put baš jako sam hvalio Bogu, da nisam omašna tiela, jer bi me moji suputnici bili i batinami branili, da me primu u svoju sredinu — tako je omnibus bio nakrcan. Moja olinica nije im se činila tako neprilična. Od postaje do grada traje vožnja jedan sat; toliko je od prilike bilo, kad smo se sprtili u svratište Pace e Gemelli. Vozilo se sa mnom pet šest svećenika Poljaka iz Galicije, koji su svi namjeravali sutradan služiti u kućici bl. dj. Marije. Čujući ja koliko ima kandidata za istu sv. službu, uranih u crkvu, ali tu nadjem već jedno petoricu prije mene predbilježenih za služenje sv. mise. Da nedangubim dotle. zaredih crkvom od oltara do oltara, da pogledjem slike, kipove i ine znamenitosti. Crkva bl. dj. Marije loretske jest bazilika vrlo liepe, visoke kupole. Pročelje iliti façada takodjer je liepa; s lieva ima krasan toranj, od kojega se dulje arkade sa stanom franjevaca malobraćana (minorita) i kapucina, koji obavljaju službu crkvenu. (Gradić od kojih 6000 stanovnika ima i svoga biskupa, koj samo polak godine ondje stoluje; u ono vruće ljetno doba bješe otišao drugamo ljetovat). Crkva je loretska gradjena po nacrtu G. Boccalinia uz modifikaciju (modificato) L. Venture. Žrtvenici su dakako svikoliki od skupocjena mramora, a na njih se ljeskaju slike po nacrtu ponajvrstnijih umjetnika talijanskih. Rekoh po nacrtu, jer treba znati, da su sve slike od najsitnijega mozaika. Neuvježbano oko nevježe (laika) toga ni nemože opaziti iz obične daljine, makar kako oštrovido bilo; istom kada te provodić upozori na to složene kamečke, koji se redaju i u svih mogućih bojah, primaknuv se blizu možeš zamietiti krasno izmjenjuju u najsavršenije slike. Od svih su najljepše: Rodjenje Marijino. Pohod Marijin i Vjenčanje Marijino. Nesjećam se više na kojoj od ovih triju slika osobito je živio izražena spavajuća mačka. Samo da ju pogladiš!

Istom oko 9 sati dodje red na mene da služim; čekah puna tri sata, za koja sam mogao podpunoma zadovoljiti i znaličnosti i pobožnosti. U $^1/_2$1 odredi nam papinski penitencijar ot. Fudžinsky, rodom Poljak, vrlo obrazovan lingvistički, (govori bo vrlo okretno 6 jezika), da se nadjemo u crkvi, gdje će nam protumačiti sve znamenitosti, naročito sv. kućicu i provesti nas vrlo bogatom riznicom. Već smo se davno bili sabrali mi Hrvati i Poljaci samo Slovenaca nemogosmo izčekati. Napokon dodjoše i oni i mi obidjosmo sve ljepote loretske crkve i blagajne. Putopisi nemogu izcrpiti vidjenih predmeta: za to se pišu monografije. A i šta bi koristila štiocem ciela tušta nebrojenih opisanih i ma kako podrobno zna-

*

menitosti, kad se i one vidjene nemogu trajno uciepiti u pamet, a čitane pogotovo izčezavaju iz nje kao prvi sni tvrdosna. Zato ja i neću čitalaca svojih zadržavati potanjim opisom historijskih zgoda sv. kućice loretske. Većina njih znade, da je ona čudnovatim načinom prenesena iz sv. zemlje iz Nazareta najprije u hrvatsko primorje na Trsat, odkuda je iza kratka stajanja istim nedokučivim načinom dospjela na sadanje svoje boravište god. 1394. Nu gdje ona danas stoji, nije prvobitno stala; odkada je dospjela u Loretto, ovo joj je jur četvrto mjesto, gdje sada stoji. Prije je sjela bila na lievo od Loretta u nizini, pa se sve više uzpinjala, dok se nije na današnjem mjestu ustalila. Ona je iznutra sva onakova, kakva bješe nekoć u Nazaretu, kakva bješe u onaj sretni po cielo čovječanstvo čas, kad je angjeo gospodnji proslovio neokaljanoj djevici: Zdravo, Marijo, milosti puna! te izporučio joj izbor i volju otca nebeskoga. Da tu nema nikakve fikcije — kaza nam tumač naš — dokaz su one mrko-crvene opeke, o kojih je dokazano, da se peku samo u onih iztočnih stranah. Iznutra je samo strop izmienjen svodom, što je bilo potrebito zbog njegove trošnosti. Pred kućicom neprestano straži stražar golom sabljom te je zabranjeno pod težku anatemu išto u njoj odkinuti. Zato se pobožnici brižno čuvaju da i nehotice neponesu štogod na haljinah svojih ili kako inače. Inteligentni naš provodić uvjeravaše nas, da je svaka i najnesjetnija otimačina iz sv. kućice popraćena vrlo neugodnimi posljedicami. Tako nam pripovjedi za nekoga španjolskoga biskupa, koj da je nakon duga moljakanja izhodio, da mu se, čini mi se za gradnju katedrale, jedna opeka iz sv. kućice izvadi. Nu u cielom Lorettu nemogaše naći čovjeka, da se usudi to učiniti. Pošalje dakle svoga obrednika (ceremonijara), koji izvadi jednu opeku iz desne stiene. Ali zlo je prošao. Čovjek se razbolio i počeo propadati. Zato biskup povrati opeku, koju sada možeš na ovom mjestu vidjeti gvoždjem okovanu — na uspomenu ovoga dogodjaja i drugim na opomenu, da drže od sv. kućice k sebi ruke. Na mramornom oltaru stoji kip bl. dj. Marije s Isusom u naručju. Kip je sav uzko povijen od vrata do tala kao diete u povojih, te je odielo izkićeno dragocjenim biserom. Zad kipa ulazi se u pregradak, gdje visi više svjetiljaka, te se pokazuje otvor, u kom je malen ormarić bl. dj. Marije i druge neke stvari, koje sam zaboravio pobilježiti, jer se to sve moralo pregledati na brzu ruku. S vana su stiene sv. kućice obložene mramornimi pločami, nu tako razdaleko, da se izmedju njih može diete provući. Na ovih bielih ulaštenih pločah uklesane su dljeti najslavnijih taljanskih vajara razne zgode iz života Marijina tančinom i točnošću, kojoj se i nevještačko oko nemože dovoljno načuditi. Uz ove ploče provode učeći se umjetnici — i Englezi ciele dane, tjedne i mjesece.

Iz ove svete pune svetih skrovnosti kućice odvede nas ljubezni naš tumač u riznicu loretsku. Ona je još uviek bogata, vrlo bogata, premda su Francezi za svoje invazije iz nje odnieli sve što je dragocjenije bilo u vriednosti do 90,0000000 franaka! Što imade sada unutri, darovi su i zadušbine od god. 1820. do danas. Za one kratke polak ili tri četvrta ure nemožeš u velikoj onoj dvorani svega ni vidjeti, a kamo-li zapamtiti ili zabilježiti; jer dok jedno promatraš ili upisuješ već su dva tri druga predmeta razgledana i protumačena. Tuj ima sila kaleža: jedan patrijara aleksandrijskoga, vriedan 40.000 fran.; ima tri darovana kaleža pape Pija VII. VIII. i IX.; dva kaleža, vriedna 57.000 fran., a izgledju dosta jednostavno; puno pokaznica iliti monstrancija u gotičkih i drugih oblicih manjih i ogromnih, da je čovjek goloruk bez uprte ni nemože nositi; tako jedna dosta malena monstrancija, ali dragulji izkićena vriedi 60.000 franaka; zlatnih ni prebrojiti nemožeš skoro, medju njimi se najviše ističe dar kralja saksonskoga; tu je i poklonjena krasna kruna carice Auguste Karoline austrijske; na jednoj kruni ima veliko zrno biserovo, koje veoma naliči na lice bl. dj. Marije; zlatno pirno odielo saksonskoga kralja; divotnom vještinom i umjećom sastavljeno cvieće od perja južnoameričkih ptica; 4 slike od perja i papira, koje su jedine francezi ostavili, neznajući im velike vriednosti; tu je i slavnim poljskim kraljem poklonjen skupocjeni baldakin od turske svile, tu ima dragoga kamenja bez broja: na jednoj samo kruni u vriednosti od 800.000 franaka svake veličine: jednom riečju još i danas krije riznica loretska toliko obilje raznovrstnih dragocjenosti, kakova nemožeš vidjeti ni u najbogatijih vladalačkih dvorovih evropejskih. A sve to sneslo je amo duh kršćanski i pobožno srce naprama bl. dj. Mariji — pomoćnici kršćanstva. I zar nije ljepše i pristalije, da se krasni ovi dokazi sinovske odanosti i pobožnosti ljeskaju ondje, nego da se gizdaju u dvorovih kojega svjetskoga velikana, gdje bi povećali samo njegovu običnu kratkotrajnu slavu. Na stropu riznice vide se liepi ali oštećeni freski Pomerancianovi, kojim je za popravak pok. Viktor Emanuel upisao 50.000 lira, ali izplatio nije niti jedne. — Prodjosmo još drugimi sobami, u kojih jednoj vidjesmo krasne gobeline po nacrtih Rafaelovih, što su u Englezkoj, pak nas najposlje odvede na balkon, s koga nam pokaza glasovito, ali po papinsku svjetovnu vladu zlokobno bojište kod Aspremonta, na kojem je papinska vojska od 12000 mom. vodjena francezkim generalom Lamorcierom, od 60,000 talj. vojske obkoljena i poražena bila, te je i papin general Pimodan poginuo. Koliko je liepih nada stom vojskom potonulo u obližnje jadransko more. . .

Pregledavši sve to i darovav svaki oko 1 lire za dobre svrhe vratismo se oko treće ure umorni i gladni u svoje gostione — da nebudemo ničim podvoreni. Kako je to moguće u hotelu, o tom će biti na drugom mjestu govora.

(Dalje će sliediti.)

---

## Prilozi k crkvenomu pokretu medju južnimi Slovjeni.

### I.

### Okružnica zadarskoga episkopa grčko-iztočne crkve.

(Konac.)

Meni je danas suvišno, uvjeren sam, napominjati Vam, braćo svetinju našeg pravoslavnog učenja, suvišno mi je kazivati Vam, kako se naša sveta vjera osniva samo na sv. Pismu i na sv. Predanju, kako je ona danas onaka ista, kakvom je bila u vreme Apostola; suvišno mi je, velim, to kazivati, jer mi je dobro poznata vaša vjera i odanost Vaša pravoslavnoj crkvi, koja je čuvarnica te vjere. Sljedeći ipak naputku Apostola da moram *blogovremennje i bezvremennje učiti* (II. Tim. IV, 2.), a prema prilikama vremena spomenući Vam, mila braćo, odličiteljne crte našeg svetoga pravoslavlja, da se u njemu jače utvrdimo i vjerni mu do vjeka ostanemo.

Učenje svoje pravoslavna crkva osniva jedino na učenju Isusa Hrista, i prema tome, svako pitanje o novom učenju svodi se u njoj na ovo pitanje: Dali je I. Hristos ovo učio! I na ovo pitanje ona odgovara upravljajući se po tomu, da-li se ono sadrži u sv. Pismu, da-li svjedoči o njemu sva hristjanska crkva — *jedina* u svome sustavu, *nepromjenljiva* u svojoj vjeri, *nepomična* usred sviju prevrata čovječjega razuma. Pravoslavna je crkva danas onakova, kakva je bila u Apostolsko doba. Njeno učenje današnje nije drugo, nego ono, koje se u sv. Pismu nalazi, koje su Apostoli propovjedali, sv. Oci učili i Vasionski Sabori opredjelili. Ona je jedina, koja je ostala vjerna poruci i zapovjedi Apostola Pavla: *hrani zalog'*. Ona je jedina Stolp' i utvrždenije istini (1. Tim. III, 24.), i ona će jedina svagda takova biti, jer joj je Hristos obećao, *da će s njom biti vo vsja dni do skončanija vjeka.* (Mat. XXVIII, 20)

Pravoslavna crkva sveto čuva Simbol vjere, kako je bio sastavljen na vasionskim saborima Nikejskom i Carigradskom, niti je ona dopustila sebi ikada, vjerna 7 pravila III. vasionskoga sabora, šta dobavljati ili šta oduzimati od njega. Stojeti prema tome na rječima Evangelija: *Jegda prydet' Utješitelj jegože az posljn vam' ot' Otca duh' istiny iže ot Otca ishodit* (Jov. XV, 26.) i na rječima Simbola vjere: i v' Duha svjatago, *iže ot' Otca ishodjaštago,* Simbola, koji je ispovjedala sva crkva i Istoka i Zapada do XI. vjeka, crkva naša osudjuje umetak *i od Sina* uvedeni u Simbol kao nepravilno i protivukanonično djelo pomjestne jedne crkve i kao takovo, koje sadrži u sebi odlučnu zabludu, protivu vasionskomu vjerovanju.

Pravoslavna crkva sa Apostolskom crkvom vjeruje, da je Isus Hristos naš jedini Zaštitnik, da je on bio *Iskupitelj* svega bez iznimke roda čovječjega i da mi bivamo opravdani kroz jedinjenje s Njim u vjeri; vjeruje, da mi dobra djela možemo činiti samo pri pomoći Božije blagodati, koja nam se darom daje radi zasluga Iskupitelja; vjeruje, da su pravednici i svetitelji prava i ljubezna čeda Božija, da su oni Bogu ugodni, da su sve molitve njiove Bogu prijatne i da ih sluša, ali zasluge svetitelja, ma koliko one velike bile, ne smatra ih nikada *prekomjernima,* preobilnima za njih same, i da se tim zaslugama razpolagati može u korist drugih, u korist grješnika radi opravdanja njiova pred Bogom. *Budite soveršeni, jakožo Otec' vaš' nebesny saveršen jest* (Mat. V, 48.), ovo je zapovjed Evangjelska, — i Apostol Pavao, premda velik, nije ipak smatrao sebe savršenim, niti je mogao držati, da ima *preizobilnih* zasluga: az' sebe ne u *pomišljaju dostigšu,* ispovida on (Fil. III, 13.). Osugjuje prema tome učenje, po kome vremenitih kazni može se grješnik osloboditi pred vječnom pravdom zaslugama, koje su u suvišku od svetitelja ostale i koje se u skladištu crkvenom nalaze, osugjuje učenje, po kome vlast primjenjivanja tih zasluga i dakle oslobogjenja grješnika ne samo živih, nego i mrtvih od vremenitih kazni, to jest, vlast razdavanja *indulgencija* pripada crkvi, odnosno vrhovnome poglavici crkvenom. Učenje o indulgencijama nema ni najmanjega osnova ni u svetome Pismu, ni u svetome Predanju, i indulgencije samo zla nanose hristjanskome životu, jer slabe gotovnost u grješniku da se istinito kaje, dovode ga da omalovažava sredstva oslobogjenja od grješnoga stanja i, predstavljajući ljudima lakost primirenja s Bogom, navode ih da lakše zlo čine.

Pravoslavna crkva vjeruje u jednoga *poglavicu* crkve, u samoga Isusa Hrista, koji vječno prebiva u njoj; priznaje jednu vlast, koja je predstavljena u skupu sviju episkopa, koji nisu tu vlast dobili po nječijem punomoćju, nego po svome posvećenju i *božanstvenoj ustanovi,* i koja je usljed neprestane pomoći Duha svetoga nepogrješiva. „Vlas episkopa jedna je „uči nas sveti Kiprijan", i tu vlast na *uzajamno-obveznim uslovima* imaju svi episkopi." Ona osugjuje učenje o *vidljivom glavenstvu,* koje je usredsregjeno u jednome episkopu i koje se k tome izvodi još iz *božanstvenog proizhodjenja*; osugjuje kao protivno hristanskome Duhu učenje o *jednome* episkopu, kao *nepogrješivom predstavitelju* sve crkve i *nepogrješivom sv. Pisma tumaču,* kome pripada bezuslovna, neograničena vlast u svoj crkvi i prema kome svi drugi episkopi nisu nego njegovi *namjestnici* i od njega samoga vlast svoju dobijaju.

Pravoslavna crkva zajedno sa naukom sv. Pisma uči, da duše umrlih prelaze odma čim se razluče sa tielom ili u blaženstvo ili k mukama, ali ne osjećaju ni savršenoga blaženstva, ni podpunih muka, jer ovo ima nastupiti po učenju Evangjelja (Mat. XXV, 46.) tek poslje strašnoga suda; nema, po njenom učenju, poslje smrti osobitoga srednjega stanja ljudi, nego svi ili odlaze na nebo ili u *ad,* nema *srednjega osobitoga mjesta,* gdje bi se nalazile njeke duše poslje smrti; vjeruje, da se duše grješnika mogu muka osloboditi, ali ne svojim zaslugama, ne same sobom, *vo adje kto ispovjestsja Tebje* — (Psal. VI, 6.), *ne mertvy* voshvaljat' tja, Gospodi (Psal. CXIII, 25.),

nego usljed molitava živih, usljed molitava crkve, koje se svaki dan uznose za žive i mertve, jer je i Hristos umro za sve. Osugjuje sa sv. Teofilaktom učenje, po kome se grješnici mogu očistiti u Čistilištu i zadovoljiti Božjoj pravdi svojim mučenjem, a osugjuje ga, jer nema evangjeljskoga temelja i jer nema sobom osnovnu dogmatičku misao.

Pravoslavna crkva vjeruje i svetim čuva u pogledu blagočinija samo ono što je saborna vlast ustanovila, priznaje dakle svetima za vasionsku crkvu kanone sv. Apostola, kanone sedam vasionskih i devet pomjestnih sabora i kanone sv. Otaca na Saborima utvrgjene, jer je to samo Božanstvenoga proizhogjenja i jer je Hristos kazao, da će on biti ne sa jednim čovjekom, pak bio to najviši jerarh u crkvi, nego ongje, *idježe dva ili trije sobrani vo imja jego* (Mat. XVIII, 20.), dakle samo u saboru episkopa. Kanoni ovi predstavljaju blagočinije crkve prvih vjekova hristjanstva, te i crkva pravoslavna, držeći se njih samo i po njima se upravljajući, ona je ostala vjernom u svemu crkvi, kakva je ona bila u Apostolska i Otačaska vremena. Ona nema nikakvih odredaba, koje bi poticale od jednoga jerarha i koje bi kao takove, bez odobrenja saborne vlasti, obvezne sile za svu crkvu mogle imati. Ona nema prema tome nikakvih *dekretala* i osugjuje ih, jer su protivne saborskome načelu vasionske crkve.

Pravoslavna crkva, shodno crkvi Apostolskoj, uči, da sveta Liturgija mora biti svršena glasno, da svaki čuje, jer je ono molitva svega naroda ukupno, na kojoj i sveštenici i svjetovnjaci moraju učešće primati čitanjem molitava i odgovaranjem na vozglase sveštenika; uči, da na jednome oltaru ne može se u jedan dan svršiti nego jedna žrtva, u uspomenu jedine žrtve prinesene za nas Spasiteljem; uči, da kao što je Isus Hristos svršio tajnu večeru na kvaskome hljebu, mora se samo na kvaskome hljebu i Sveta Liturgija, koja je uspomena te večere, svršavati; uči, stojeći na rječima Spasitelja; *primite jadite sije jest' tjelo moje, i pite ot' njega vsi, sija jest krov moja*, da se moraju pod oba vida pričešćivati svi podjednako, koji sastavljaju crkvu Njegovu, dakle i sveštenici i svjetovnjaci; uči, da kao što je Hristos molitvenim blagoslovom posvetio hljeb i vino i pretvorio ih u Svoje tjelo i Svoju krv, tako isto i na sv. Liturgiji pretvaranje hljeba i vina biva molitvom i prizivanjem sv. Duha. Osugjuje ona, kao protivnu Evangelija, nauku o *tajnim misama*, osugjuje svršavanje više Liturgija u jedan dan na jednome prestolu, osugjuje upotrebljavanje *prjesnoga hljeba*, koji se pri osobitoj njekada pripremi svojoj hljebom ne bi mogao ni nazivati, osugjuje pričesćivanje vjernih pod *jednim* samo vidom, osugjuje učenje da se molitvom i prizivanjem Duha svetoga *ne* pretvaraju hljeb i vino u tjelo i krv Hristovu; a osugjuje sve to, jer se time ruši temeljna ustanova Hristova o Evharistiji.

Pravoslavna crkva uči o Presvetoj Djevi, da je Ona *čestnjejšaja Heruvim' i slavnjejšaja bez' sravnenija Serafim'*, da je Ona *prisnodjeva*, i poklanja Joj se, kao *Bogorodicje*, — i tu svoju nauku osniva na Apostolskim i Otačaskim spisima. Ali priznavajući, da je praotačaski grjeh prešao na sve potomstvo Adamovo (Rim. V, 12, 15, 17—19. Psal. L. st. 7.), ona ne izključuje od toga grjeha po začeću i rogjenju ni Presvetu Djevu, pri svem tom, što sveto vjeruje, da je Ona poslje Duhom svetim od ovoga grjeha očišćena. Osugjuje prema tome bogoprotivnu nauku o *bezgrješnome začeću* Marije i ne pripisuje Joj prema tome, onog *Božanstvenoga* dostojanstva, koje je samome Bogu svojstveno.

Pravoslavna crkva po samome sustavu svome, a shodno nauci Apostola, jest po preimućstvu *narodna crkva*, i kao takova, ona pruža vjernima svete knjige na narodnom jeziku, i svaku službu, bila ona javna ili osebna, samo na narodnom jeziku vrši. Jezika *osobitoga*, koji ima sakriti od naroda Božanstvene tajne, koji ima držati narod u neznanju, u nepoimanju onoga što se u crkvi svršava, pravoslavna crkva nepoznaje; ona zna samo narodni jezik i na tome govori narodu da je narod razumje, da se Evangelskom naukom prosvjeti. Ona osugjuje povlastitost jednoga osobitoga jezika u službama, jer u tome vidi sredstvo, da se narod naročito u neznanju hristjanskih istina zadrži.

Eto, braćo, glavnih i odličiteljnih crta našeg svetog pravoslavlja! Eto kakovo je učenje naše pravoslavne crkve! Pak nije-li ona, pri takovoj vjeri, jedina i neporočna *supruga* Hristova (Efes. V, 25.)? nije-li ona kao takova *sobstvennoe tjelo Hristovo* (Kolos. I, 24.)? nije-li ona *jedinij stolp' i utverždenije* istini (I. Tim. III, 15.)? I ovu su vjeru propovjedali Hristovi učenici, nju su krvlju svojom zapečatili mučenici, njoj su nas, slavene naučili naši prvoprosvjetitelji, naši Apostoli Kiril i Metodije.

Budimo, braćo, čvrsti u našoj vjeri, budimo svom dušom privrženi našoj svetoj pravoslavnoj crkvi. U njoj ćemo jedinoj naći punu utjehu, savršenu radost, jer je ona *istina*. Kao čuvarnica istine, ona je uvjek pod osobitom zaštitom Božijega Promisla bila — i činom Božijega Promisla u korist pravoslavne crkve, mi moramo priznati i samo razdjeljenje crkava; jer kako u samome odcjepljenju zapada od nje, tako i posljedicama toga odcjepljenja, mi vidimo osobito Božije staranje o njoj: time ona je, pokraj sviju unutrašnjih i izvanjskih bjedstvija, sačuvala kroz sve vjekove čistotu i nepovrjegjenost vjere Apostolske s jedne strane, s druge — pokraj sviju pokušaja, da se podčini tugjoj vlasti, ona je sačuvala svoju samostalnost. Samo zlo razdjelenja crkava bilo je dopušteno Božijim Promislom, da se pravoslavna crkva od *lažnoga jedinstva* spasi. — Da, braćo, sveto je naše pravoslavlje *skvoz' ogn' i vodu* prošlo, protivu njega su milioni *lžeproroka* ustajali, ali se je ono čvrsto i nepovrjegjeno svagda uzdržalo, i čvrstim i nepovrjegjenim će se ono i u našim srcima svagda uzdržati, jer je ono *stolp' i utverždenije istini*.

Braćo moja! *Duhom' istini* ste prosvjećeni, nije Vam dakle mučno razpoznati učitelje, koji Vam se sa strane javljaju, pastire, koji k Vama dolaze; iskušajte ih; ašte *ot' Boga sut'*, pak se i vladajte, — a megju tim molite se neprestano sa mnom zajedno, da *vsi soveršenimi budut' vo jedino*, po slovu Gospoda; molimo se usiljenom molitvom Gospodu, „da utišit' *razdori cerkvi* Jego i *siloju Svjatago Duha obrati' vsjeh' otstupivših' k' poznaniju istini i sopričtet* ih' k' izbranomu svojemu stadu.“ Na Vas, braćo i duhovna čeda, prizivljem blagoslov Svemogućega Boga i sa Apostolom Petrom (I. Poslan V. 10), uzdižem toplu moju molitvu k Prestolu Njegovu: *Bog' svakija blagodati, prizvavij vas v' vječnuju svoju slavu o Hristje* Jisusje, *toj da sovršit vi, da utverdit*, da ukrjepit, da osnuet. *Tomu slava i deržava vo vjeki vjekov'*. U Zadru, na dan Svšestvija sv. Duha god. 1881. Vaš u Bogu molitvenik Smireni Episkop Stefan s. r.

---

## Viestnik.

Zagreb. Na sjemeništnoj sgradi napreduju radnje te će se doskora, bude-li vrieme liepo, metnuti krov. Iz nutra vidja se već prostran refektorij i muzeji, koji su po osnovi tako razredjeni, da će po mogućnosti svaki tečaj imati svoj muzej. Osobito zdrav zrak i krasan vidik imati će sjemenište prama nadb. vrtu i Kalvariji, gdje se drugi kat uzpinje nad obližnje visoko drveće. Krasnoj kapeli metnut je temelj i čim se svrši posao na samoj sgradi, početi će se graditi i ona. Isto tako staviti će se ove godine bar temelj, budu-li novčana sredstva dopustila, četvrtomu traktu prama stolnoj crkvi. Koliko još preostaje posla i troška, uvidja svatko, tko promatra ogromnu ovu sgradu. S toga neka nesmalaksa nada u Boga i pomoć naša.

— G. Vid Jakševac dosada župnik u Hrastovici postao je župnikom u Maloj-Gorici. G. Franjo Petrović priv. upravitelj župe u Gaju, postao je župnikom u Moslavini. G. Josip Krč duhovni pomoćnik u Martinskojvesi imenovan je upraviteljem župe u Hrastovici.

— U zagrebačko nadbiskupsko sirotište primljeni su od 96 natjecatelja ovi: u VI. razred Klobučar Stjepan; u III. raz. Halužan Mijo, Hegedušić Lovro, Jagodić Franjo i Sterk Mijo; u II. raz. Cipriš Stjepan i Horvat Ljudevit; u I. raz. Gladki Antun. Ravnateljstvo nadb. sirotišta zagrebačkoga poziva sve pitomce toga zavoda, koji su od vremena potresa dobivali od zavoda stipendija te po privatnih kućah stanovali, da se po staroj navadi dne 30. rujna stave u nadb. sirotište, gdje će opet dobivati svu obskrbu.

— Umro je Petar Zubanović, župnik u Gjurgjevcu. R. I. P. Privremenim upraviteljem iste župe imenovan je gosp. Ivan Gluhak, duhovni pomoćnik u istom mjestu.

*Njemačka.* Dok novi Trierski biskup nastupa svoju službu dižu se glasovi, da će se na skoro pomoći i upravi biskupija Kölnske te Poznanj-Gnjezdanske. Čuje se, da su biskupi ovih dieceza sada prognanici, voljni odreći se biskupija, ako je vlada spremna temeljito popraviti svibanjske zakone. Za Poznanjsku biskupiju mogao bi žalostan slučaj olakšati položaj, jer se zadnjih dana iz Rima javlja, da je kardinal Ledochowski tako ozbiljno obolio, ter su tajnika, za čas odsutna, žicom pozvati morali k bolestniku. Svakako udaraju zadnji časovi kulturnomu boju. Vrlo odlične osobe rade o tom, a medju ove broje kralja Alberta Saskoga, koji da je još 1878. to pitanje potaknuo živo odmah poslje kobnih onih dvajuh napadaja na carev život. Uz to ljudi vladi vrlo blizu raznimi knjižicami gledju, kako bi joj uzmak što laglji učinili. Iztiču, kako su kulturnomu boju s veće strane krivi uplivi tudjinski, koji su htjeli u mutnom ribe loviti i za domaćega rata oni za sebe štogod izvojštiti. Tumače pri tom na svaku ruku, da tim ne idu u Kanosu, ma da i zaustave posve ovu borbu. Sve ovo katolici gledju mirno i oprezno. Stoput već prevareni sličnimi glasovi sada ih primaju hladno, ne povieravajuć sliepo ničijoj rieči. Veseli prihvatit će mir, al tek glasovi o miru uzbudit ih neće, na čelu su im, Bogu hvala ljudi plemeniti, učeni i odvažni, kojim mirno povjeravaju udes svoj.

*Ruska.* Kako u „Le Mondu“ čitamo, pišu iz Rima, da se nastavlja prihvaćeno od Ruske vlade ugovaranje sa svetom stolicom i prem se još nezna, kako će se stvar svršiti, toliko je ipak sigurno, da će biti podlogom novoga ugovora posliednji konkordat od godine 1848. Papa Pio IX. je naime u konsistoriju dne 3. srpnja 1848. javio katoličkomu svietu, da je sklopljen sa Ruskom vladom konkordat te je tom sgodom izjavio nadu, da će se složiti glede njekojih točakâ, o kojih se je još pregovaralo. Isti je dan sveti otac promulgovao pečatnicu „Universalis Ecclesiae“ kojom bje ustanovljen nov popis dieceza u Ruskoj i potvrdjen onaj dieceza u Poljskoj. Poslao je na biskupe latinskoga obreda carevine Ruske apoštolsko pismo, gdje im nalaže: da se točno drže propisa IV. Lateranskoga koncila, to jest: da se brinu za katolike, koji nepripadaju latinskomu obredu te koji živu u njihovih diecezah, ako ovi nebi imali vlastite pastire svog obreda i da nevriedjaju povlastice iztočnih obreda, koje je sveta stolica u svako doba štovala te uzčuvala. Nećemo se upušćati: da ponovimo poviest povrieda manje više otvorenih spomenutoga konkordata, koj se je ukazom od 4. studenoga 1866. proglasio nevaljanim. Donieti ćemo samo kratku analizu konkordata od g. 1848. goječi nove nade uslied sadanjih ugovaranja. Konkordat radi o novom popisu dieceza Ruske carevine. Jedna biskupska stolica novo je utemeljena u Chersonu, sa residencijom u Teraspolu. Glede dieceza u Poljskoj, nije se ništa promjenilo, nego je sve ostalo onako, kao što bijaše ustanovljeno u pečatnici Pija VII. „Ex

imposita“ od 30. lipnja 1818. Uslied gori spomenutoga konkordata su u državah Ruskoga cara, dvie nadbiskupske stolice. Jedna je u Mohiloffu, u Ruskoj, a druga u Varšavi, u Poljskoj.

U crkvenoj pokrajini Mohiloffskoj, 7 je biskupskih stolica. 1. Mohiloff, gdje bijaše jur u XIII. stoljeću biskupska stolica. Stolicu tu je Pio VI. podignuo pečatnicom „Onerosa pastoralis“ od 15. travnja 1783. na prvostolnicu. Prvostolniku u Mohiloffu je u smislu pečatnice „Universalis Ecclesiae“ povjerena duhovna pastva svih katoličkih vojnika u Ruskoj carevini. 2. Vilna, utemeljena od Urbana VI. g. 1387. 3. Samogilje ili Telsca, od g. 1440. 4. Minski utemeljena od Pija VI. pečatnicom „Maximis undique“ 17. studenoga 1798. 5. Lutsk i Žitomir; prva podignuta od Urbana VI. g. 1261., a druga od Pija VI. g. 1798. i sa prvom sjedinjena. 6. Kamenieck, od g. 1414. 7. Cherson, ili Teraspol, podignuta pečatnicom „Universalis“ kao što je jur gori spomenuto. Crkvena pokrajina Varšavska, ima 9. stolica. 1. Varšava. Biskupska je stolica podignuta od Pija VI. pečatnicom „Ad universam“ 16. listopada 1788. te uzvišena od Pija VII. na metropolu u smislu pečatnice „Militantis“ 12. ožujka 1816. 2. Krakov, od g. 966. Jedna strana biskupije proteže se u Rusiju. 3. Lublin, podignuta od Pija VII. pečatnicom „Quemadmodum Romanorum Pontificum“ od 35. rujna 1805. 4. Plotska, podignuta u X. stoljeću. 5. Podlachie ili Janoff. 6. Sandomir. 7. Seyna ili Augustoff. Ove su stolice podignute od Pija VII. pečatnicom: „Ex imposita 30. lipnja 1818. 8. Wladislavie, utemeljena u X. stoljeću. 9. Chelm, grčko-rusinskog obreda, utemeljena u XIII. stoljeću. Računa se, da je u Mohiloffskoj pokrajini 2,920.409 duša, a u pokrajini Varšovskoj 4,151.053. Dakle ukupno: 7,071.462 katoličkoga vjeroizpoviedanja. Devet članaka spomenutoga konkordata razpravlja o naslovih tih dieceza i o izvršivanju njihove jurisdikcije. Devet sliedećih govori o klerikalnih sjemeništih. Posliednja dva rade o župnikovih izborih te o dužnostih, kako valja uzdržavati i utemeljivati crkve. U tih 20 članaka uztegnuto je djelovanje konsistorija, (crkveni su to tribunali, utemeljeni od Ruske vlade, koji se nalaze u svakoj diecezi, da kontroluju biskupsku vlast), osigurana je pako jurisdikcija diecezanskih biskupa, odnoseća se na nadziranje i upravu sjemeništa. Sveučilište katoličko Petrogradsko, utemeljeno u Vilni god. 1569. pod ravnateljstvom Isusovaca, te prenešeno od državne oblasti u Petrograd, podvrgnuto je nadziranju Mohiloffskog nadbiskupa, a vlada se je obvezala, da će popravljati i dizati crkve na koliko nebi toga mogle dotične občine.

---

**Knjižtvo.** *Danica. Koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za god. 1882.* Ciena 25 novč. Kako svake tako i ove godine je sadržaj Danici obilat i za puk poučan. Poslie koledara i navadnoga biljezničkoga ljetopisa družtva sliedi Pjesma o potresu od I. T. zatim četiri slike i to Jakoba Filića, dobrotvora družtva sa vjekopisom; sv. Cirila i Metodija sa prevodom okružnice Leona XIII. „Težka služba“ o svetoj braći i dvie slike Sarajeva sa kratkim opisom. Iza toga sliedi seoska oduža pripoviest Janko i Jaga od J. Eug. Tomića; Zdravstvene crtice, koje nastavlja Dr. Fran Hensler vrlo razumljivim i poučnim načinom; Što se zbilo u svietu; Kako treba jabuke gojiti i koje su vrsti najbolje za trgovinu od Frana Kuralta; O repaticah po F. St. Kodymu priredio R. Filipašić i napokon razne pričice pune liepa nauka, gospodarske svaštice, dosjetke i smješice te sajmovi. Družtvo je ove godine izdalo Danicu u 20.000 komada, što je znak, da puk tu knjižicu priljubljuje. Mi ju preporučamo.

— *Memorie slavico-critiche arheologiche dei santi Cirillo et Methodio e del loro apostolato fra le genti slave per Domenico Bartolini, prete del titolo di S. Marco, Cardinale della Santa Romana Chiesa, prefetto della sagra Congregazione dei Riti, Roma, Tipografia vaticana. 1881.*

Djelo ovo zaslužuje, da se pozorno prati. Pisano je po želji sv. otca pape Leona XIII. Vještom rukom predstavlja nam uzoriti g. pisac viernu sliku života velikih svetih slavjanskih Apostola i njihova rada za spas naroda, kojim su naviešćali sv. evangjelje. Glede priepornih točaka iz crkvene povjesti one epoke, koja nije podpuno poznata, držala se je Nj. Uzoritost najsigurnijih rezultata i najnovijih historičkih iztraživanja te se pozvala na vrela iz kojih je crpila data. Ništa nije od učenoga g. pisca izpušteno, što mora u toj stvari zanimati učeni sviet.

---

## Razni prinosi.

Doprinieli za gradnju sjemeništa: Cerovzki Jakob opat i žup. 25 for. Iz kotara Sisačkoga gg Karlo König 10 for.; V. Srkulj 2 fr.; M. Pavčec 1 fr.; Fr. Jemeršić 1 fr.; Iv. Pudjak 5 f. Iz kot. gor. medjumursk.: Ignat Szele 6 f.; Janko Šenk 4 f.; Jos. Tišler 5 f.; Mart. Kotter 3 f.; Stjep. Schadel 4 f.; Stj. Varga 2 f.; Jos. Vabec 1 f.; Jos. Zdaček, učitelj 1 f. Uzeli sv. misa u istu svrhu gg.: Vabec 20, Požeg 15, Palmović 10, Srkulj 8, Kogaušek 10 Pavčec 15, Krč 15.

Za dječ. sjemenište doprinesli su u stubičkom kotaru gg. Czerovsky Jakob, župnik na Bistri 10 for. Belas Pavao, žup. na Brdovcu 1 f.; Cigler Jos., žup. u dolj. Stubici 10 f. i kao godišnji obrok 25 f.; Čižmek And., župn. u gornj. Stubici 2 f.; Martinčić Iv., žup. u M. Gorici 5 for.; Večković Stj, žup. u Kraljevvrhu 5 f.; dr. Žerjavić Jur., žup. na Bistrici 10 f; Brežnjak Jos., duh. pom. na Bistrici 5 f.; Hrnčić Stj., duh. pom. na Brdovcu 5 f.; Kotarski Jos., duh. pom. u gornj. Stubici 1 fr.; Kumpf Kamilo, duh. pom. na Bistri 5 f.; Nežić Jos., duh. pom. na dolj. Bistri 2 f.; Šafran Josip, duh. pom. na Bistrici 5 for.

*Izpravak.* U predposliednjem broju (36) izpustismo nehotice medju raznimi prinosi u okićkom Kotaru g. Mirka Belasa, župnika stupničkoga, koji je za gradnju sjemeništa doprineo 5 for.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 39.** U Zagrebu, 22. rujna 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno. *)

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

VII. Stanje čovječjega roda u obće, a vrhunaravno na pose, o kojem sada razpravljamo, može se ponajprije na dvoje razdjeliti: na stanje puta, „status viae", koje traje za rod ljudski, kao cielost na zemlji živući, do konca svieta i do posljednjega obćega suda nad svim ljudskim rodom; i na stanje postignute svrhe „status termini", koji neće nikada imati konca.

U jednom i drugom tome stanje i to gledom ne samo na pojedinca nego i na množtvo razlikuje se opet dvojaki stadium. Stanje naime postignute svrhe, „status termini", jest za blaženike prije obćega suda samo gledom na jednu dakako odlučno odličniju čest čovječje jim naravi, t. j. dušu, to je prvi stadij postignute svrhe; tek rečenoga velikoga dana spojit će se, što nedvojbeno glasno i jasno uči božja objava, tjelesa svako sa svojom dušom te s njom zajedno biti učestnikom bez kraja i konca postignute svrhe nadnaravne i to je drugi stadij postignute svrhe. — Isto tako imade rod čovječji u stanju puta, „in statu viae", ponajprije pravo ali i strogu dužnost, da postane faktičnim dionikom vrhunaravnih dobara na zemlji, što jih poznatim imenom vrhunaravnimi milostmi, „gratiae supernaturales" zovemo, pa baš u tom pravu i dužnosti jest prvi stadij vrhunaravnoga stanja puta; drugi glavni stadij jest, kad ljudi, služeći se napomenutim pravom, sebi od Boga danim, i izpunjujući rečenu strogu dužnost, zbilja i u istinu postanu dionici spomenutih vrhunaravnih dobara, milosti. Sad nam je dakle napomenuti i razjasniti glavne sastavne česti pojedinih stadija vrhunaravnih, za tim iztaknuti i dokazati njihovu vrhunaravnost. U razlaganju rečenih stvari imat će štovani čitaoci češće zgodu sjetiti se na razliku izmedju stvari jednostavno, strogo i bitno vrhunaravnih te onih, koje su samo u nekom smislu vrhunaravne. Počet ćemo pako stadijem pošljednim stanja postignuti svrhe. Tako radim s nekih praktičkih razloga, nebudući ovakov postupak ipak podnipošto na uštrb znanstv-nu razlaganju. Stadij drugi t. j. pošljednji te vječni stanja postignute svrhe počima za sav rod čovječji, koji se je naime dobro služio stanjem puta, na dan obćega suda.[1]) Toga zaključnoga dana sjedinit će se, kako uči sveto pismo i katolička crkva kroz stoljeća, duše s tjelesi ter će sačinjavati opet podpuno čovječje naravi, ali ne više naravi ili, što je ovdje istovjetno, osobe podvrgnute ikakvoj biedi budi na duši budi na tielu, već podpuno naravi usavršene, zadovoljne i blažene.

Ako čovjek potanje pita, što i kako će to biti, dobiva odgovor, da će biti ista ona narav i osoba u pojedinca, koja je bila na ovom svietu; dakle svaki blaženik imat će brojem onu istu dušu, što ju je imao na ovom svietu, imat će brojem ono isto tielo, što ga je imao na ovom svietu: bit će narav i osoba ondanja podpuno identična, brojem ne samo vršću istovjetna s ovom smrtnom. Za otu tvrdnju mogli bismo navesti nepregledni lanac svjedočanstva budi iz samoga svetoga pisma budi iz tradicije ter iz svetih otaca; no nisam naumio štovanih

*) Vidi br. 36.

[1]) Naročito sam iztaknuo „rod čovječji", budući da imade ako ne više, a to barem dvie osobe u čovječjem rodu, koje su već odavna u tom drugom stadiju postignute svrhe: to je sam Spasitelj, pa onda preslavna Dieva Bogorodica. Istina ovo drugo nije dogma; no ipak neće toga niekati katolik ter bi se učinio bogoslov, navaljujuć na milu i pobožnu ćut, kojom vjernici katolički, dapače i razkolnici to drže, krivcem velike drzovitosti, kakono reče Suarez već prije malo ne tri stoljeća: „Summae temeritatis reus crederetur, qui tam piam religiosamque sententiam impugnaret." (Disp. 21. s. 2.)

štioca zaustavljati množinom teksta; navesti ću dakle toliko amo spadajućih svjedočanstva, koliko od prilike shodno zahtieva znamenitost ote velike tajne svete nam vjere. Iza svjedočanstva iz objave i svetih otaca ter uz njih nastojat ćemo tu prezamašnu stvar i putem spekulativnim razjasniti i potvrditi.

A. *a*) Najstarije jasno svjedočanstvo te vrsti nalazimo u dobi daleko predkršćanskoj, t. j. u knjigi Jobovoj 19, 25—27. Postupno se je po osobitoj božjoj uzgojnoj mudrosti razvijala objava vrhunaravnih istina i to osobito velike katastrofe i biede ovozemne bile su obično takodjer povodom novim i uzvišenim utjeham i obećanjem božjim. To vidimo kod Joba, toga svetoga i velikoga muža u ona stara vremena, toga najvećega trpnika predkršćanske dobe ter kano repraesentanta biednoga ljudskoga roda u muci i nevolji, koja ga odasvud nemilo bije. Taj dakle bogoljubnik držeći u ruci criep, da si njim struže gnjoj, kojim mu bijaše tielo kano naduto, te sjedeć na smetlištu zapušten budući od svega svieta, od same vlastite si žene i prijatelja, neimajući napokon više nade, da će ikad uživati ovozemnu sreću, zagledao je Bogom razsvietljen u najvećoj muki i poniženju u najveću sreću i blaženost, pa ovako sbori: „Znam, da Spasitelj moj živi ter ću u pošljednji dan uzkrsnuti iz zemlje. I opet ću se obući mojom kožom pa ću u mojem mesu vidjeti Boga moga. I to njega ću ja glavom vidjeti i moje oči gledat će ga, a ne tko drugi (mjesto mene): ta nada počiva u mojih njedrih.“[1]) Hebrejski sadanji tekst razlikuje se ponešto konstrukcijom; no glavna istina o uzkrsnuću jest isto tako kako i Vulgati izrečena. „I ja znam, moj Spasitelj živi ter napokon nad prahom ustaje. I za tim će se ovo obući kožom mojom pa ću iz mesa moga gledati Boga, koga ću si ja gledati te će ga oči moje vidjeti, a ne tko drugi. Iztrošeni su moji bubrezi u mojih njedrih.“[2]) Tako glasi prievod sadanjega hebrejskoga teksta. „Odkupitelj“ je prievod hebrejskoga „Goel“, te znači Boga kano jamca, poruka, zamjenika, posrednika, koji će Joba (ljude u obće) plativ mjesto njih odkupninu postaviti u njihova prvobitna prava. Dalje u hebrejskom tekstu je više iztaknuto samo uzkrsnuće Spasiteljevo, a kano pošljedak naše; u Vulgati je Spasiteljevo supponovano, a naše direktno iztaknuto. Imademo pako u jednom i drugom tekstu ove tri istine izrečene: α) izpovjest vjere u Odkupitelja i uzkrsnuća na novi život; β) oživljenje i proslavljenje („glorifikaciju“) tiela, ili točnije čitavoga čovječjega osobnoga bivstva; γ) uzvišenje u stanje gledanja Boga od lica do lica.[1]) Razumieva se po sebi, da je, kako premnoga druga, tako i ovo drevno proročanstvo tek iza uzkrsnuća Isusova postalo posve jasno.

*b*) Osim ovoga mjesta nalazimo kod sv. proroka Daniela 12, 1. 2. osobito glasovito obećanje uzkrsnuća. Od Joba do Daniela prozujilo je valjda hiljadu ili još i više godina; s toga su kod Daniela još jasnije neke stvari iztaknute. „. . Doći će vrieme, kakovo nije bilo od kad počeše narodi bitisati do onoga vremena. . . I mnogi od onih, koji počivaju u prahu zemlje, probudit će se: jedni na vječni život, a drugi na sramotu, da (ju) gledaju uvjeke“; hebr. „na sramotu za vječno trajanje.“[2]) Tu je dakle bogoduhim prorokom izrečena dogma vjere katoličke, da će i zli ljudi uzkrsnuti.[3])

*c*) Napokon, da još jedno mjesto iz starozavjetne božje objave navedem, izriču osobito jasno svoju i u obće odabranoga božjega naroda vjeru tri Makabejska brata, od sedmorice njih drugi, treći i četvrti. Ovako sbori taj drugi te odabrane braće brat u neizmjernih svojih mukah, idući već duša iz njega: „Ti bezbožniče (kaže kralju Antioku) istina ubijaš nas u sadanjem životu; no kralj svieta (Bog) umrvše radi njegova zakona uzkrisit će nas u uzkrs-

[1]) „Scio enim, quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circumdabor pelle mea et in carne mea videbo Deum meum et oculi mei conspecturi sunt et non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo.“

[2]) „Et ego novi Redemptorem meum viventem. Et postremus super pulverem stabit. Et postea pelle mea circumdabuntur haec et de carne mea intuebor Deum, quem ego intuebor mihi et oculi mei videbunt et non alius. Consumpti sunt renes mei in sinu meo.“

[1]) Cf. Loch und Reischl „Die hh. Schriften itd. u Joba 19, 25 ss., Jungman „De novissimis s. 218., Welte, „Das Buch Job, übersetzt u. erklärt“ in h. l.

[2]) „Et veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse coeperunt usque ad tempus illud. . . Et multi de his, qui dormiunt in terrae pulvere evigilabunt: alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium, ut videant semper.“

[3]) Bilo ih, koji natezahu rieči Danielove, da znače samo neko religiozno i narodno uzkrišenje puka židovskoga; no posve nespretno te veličanstvene rieči u taj jaram skučuju. „Es können sich diese Worte nur auf die Auferstehung aus dem Tode beziehen und nicht auf das Erwachen des religiösen und nationalen Bewustseins der Israeliten zur Zeit der Machabäer, wie einige Erklärer fälschlich annahmen.“ (Reischl in h. l.).

[4]) „Tu quidem scelestissime, in praesenti vita nos perdis; sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in aeternae vitae resurrectione suscitabit.“

nuću vječnoga života.“ (2. Mach. 7, 9.)[4]) Mjesto je tako razgovjetno i jasno, da netreba komentara. Iza ovoga mučenika sliedi treći. Traže mučitelji. da pruži jezik; to on namah učini: pruži jezik i ruke ter pouzdano reče: „S neba to (jezik, ruke, tielo i život kao dar božji) posjedujem; no radi zakona božjega sve to sada prezirem, jer se nadam sve to opet od njega dobiti.“ l. c. v. 11.[1]) Uz živu vjeru uskrsnuća istoga tiela i njegovih udova, vidimo takodjer, koli je milo i bogoljubno Makabejska mati ovo si diete uzgojila. Četvrti će ovako: „Dobro je, što predani u smrt od ljudi smiju očekivati od Boga, da će jih on opet uzkrisiti; tebi (Antioku) bo neće biti uzkrsnuće na život.“ l. c. v. 14.[2]) Tu je natuknuta misao, koju novozavjetna objava jasnije kaže: da je naime život onih, koji nepostignu vrhunaravne svrhe, za koju su stvoreni, vječna smrt, a isto znači što i vječna muka.[3]) Napokon sama mati meće na rieči svoje djece kao pečat, učeć i bodreć si najmladjega isna: Molim, sinko, da pogledaš nebo i zemlju, i sve što je u njih, pak da se sjetiš, da je sve to Bog iz ništa stvorio, kako i čovječji rod: tako će se dogoditi, te se nećeš bojati toga krvnika, već vriedan postavši dionik braće tvoje, primi smrt, da te u vrieme onoga milosrdja opet dobijem uz braću tvoju.“ l. c. v. 28 s.[4]) Postignuće vječnoga blaženoga života i uzkrsnuće tjelesa zove vrieme milosrdja ili jednostavno „smilovanje“, što Gospodin u evangjelju jasnije izriče, kadno opominje svoje, da radostno dignu glave, videći gdje se približuje zadnji dan i s njim podpun odkup. To je skoro[5]) pošljednje svjedočanstvo za uzkrsnuće tjelesa u objavi staroga zavjeta; jer su Makabejske knjige zaključak starozavjetnih knjiga. Jedno mjesto iz staroga zavjeta imat ćemo još skoru zgodu čuti; druga mimoilazim, sjećajuć, da sveti otci o uzkrsnuću razumiju Is. 26, 19. i Ezech. 37, 1 ss.

(Dalje će sliediti.)

---

[1]) „E coelo ista possideo, sed propter Dei leges nunc haec ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero.“

[2]) „Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipsos resuscitandos tibi enim resurrectio ad vitam non erit.“

[3]) Cf. Apoc. 20, 14. coll. 20, 10.

[4]) „Peto, nate, ut aspicias ad coelum et terram et ad omnia, quae in eis sunt, et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus: ita fiet, ut non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.“

[5]) Cf. Luc. 21, 28.

## Rimsko hodočašće.

### IV.

### Kakva je Italija?

Italiam, Italiam! primus conclamat Achates.

Virgilius.

(Dalje.)

Godine 1872. polovinom mjeseca lipnja, dakle u po najzgodnije vrieme, bilo je, kad sam prenoćiv u Cormonsu, prvi put zagledao ravno zemljište taljansko. Projuriv željeznim mostom preko uzkoga Tagliamenta (rieke mljetačke) puče mi pred očima mljetačka ravan. . . Dok sam još djakom čitao Niemčićeve „Putositnice“, kakve-li su; Bože moj, u mladjanoj duši nicale slike o toj klasičnoj zemlji, koja toliko vjekova klasici svojimi svih zemalja i naroda mladjad uči i muči, kako-li su sve te uspomene ugrijavale sad već hladniju krv i podžigale maštu. Onda naravski predstave moje — (dopustite mi taj izraz — dosad tehnički boljega neskovasmo) — vrzle su mi se po mozgu kao sitna šarena stakalca u tiesnu toku kaleidoskopa koja knjiga Cezara: De bello gallico, prva tri pieva Virgilijeve Enejide, Ciceronovi govori katilinarski pa Pro lege Manilia i Pro Murena, početak poviesti Livijeve i Tacitovih anala, što su sve pod konac gimnazijskih nauka zasladile Horacijeve ode i satire. Da sam još kamo bolji i marljiviji djak bio, od tih odlomina klasičkoga štiva savršene si slike nesastavih. Kasnije, što je nekoć bilo školskom dužnošću, postade zvanjem. Trebalo je sve te velikane rimske uzeti preda se, proučavati tančine njihova jezika, uhoditi razlike njihova pisalačkoga ukusa, razmišljati o narodu, za koj su pisali, i o gradivu, koje su obradili.

S ovakovim srcem, s ovom pameću preniela me je parna sila u Italiju. Šta bi Ciceron, mišljah, o njoj obiljem svoje govorničke sile bio napisao; koliko bi praktičniji vojvoda Cezar za nju bio dao, da mu bude bila na pomoć, kad je podušivao ustanak galjanskih plemena i opasne Germane htio zastrašiti brzinom i okretnošću rimskih, legija. . . U te, recimo, klasične misli pade i po koj uzdah iz nježne dobe prvoga štivenja, kad je pokojnoga mi saučenika dra. Vl. Ćaćkovića, ovoga vrloga i do zadnjega daha neutrudivoga čovjekoljuba prvi prevod Tagliamentove Nevjeste (u II. tečaju Nevena) u meni budio i zavist i čežnju, da bih i ja kada perom što privriediti mogao — u toj mješavini mislî i čustva prvi sam put po širokom, ravnom prostoru Italije bacao pohlepne poglede svoje.

A je-li mi se od njih duša nasitila, napunila? Ne, nije! Nema dvojbe, Italija je naskroz obradjena zemlja, svaka je grudica, koju nije oku i ruci ljudskoj oteo tvrd kamen i krš, izorana, prekopana, u prah razmrvljena; ona je upravice ono, što se toliko vjekova o njoj pripovieda u svih piscih i od svih očevidaca — ona je pravi vrt zemaljski — ali nije perivoj. Jer tomu se hoće,

*

bez čega ni nemožeš pomisliti perivoja — hoće se sjenata drveća, raznoroda stablja, koje samoniklo milom naravitom nepravilnošću i neurednošću duh ljudski, koj uviek voli iztraživati nego-li već pretraženo na dlanu razmatrati, povodom oka zavodi i zanosi na zaklonjene staze i puteve, gdje se onda na prikladnih postajah rado odmara i razabire proćućene dojmove. Tko nas je proputovao gornjim našim Zagorjem, tko se zavukao u brdine okićke, prošetao se ubavim požežkim poljem pa se onda stvorio zad Kormonsa i riekâ Soče i Tagliamenta te okom preletio ravnicu taljansku, neće doista očaran kliknuti s trojanskim junakom-bjeguncem: Italiam Italiam! Prije će on sa mnom razočaran uzdahnuti: To-li je to proslavljeno čudovište ljepota i dražesti, na koje tolikih vjekova putnici troše liepo svoje zlato, da se napiju slasti, za kojom žedjaju najviše oni, koji je još nevidješe. Dvadeset je godina prošlo, što sam čitao Tkalčevićeve Listove o Italiji, pa primivši ih upravo pri ovoj glavi opet u ruke, da vidim, koliko je njega zaniela ljepota Italije, koj je kolima putujuć laglje i dublje prodirao u njezine prirodne čare, eto čitam na čelu Lista VIII. posve suhe al istinte rieči: Hrvatska je ljepša od dolnje Italije. Jest ljepša i od gornje — mislim Mljetačku i Emiliju do Fiorence. Jer dederte, kako da se Hrvatu, koj svoje vinograde krasno i zgodno zove goricami, što su se po brdeljcih razpleli oko bielih svojih zidanica (pivnica), klieti i hisova — kako velim, da se Hrvatu svikne ono sad nizko sad i nešto više rozgovlje, kojemu se hoće cielih vrba — hoću da reknem — toli nalik na nje maslinâ za podporu. I to bi liepo bilo, da je tamo amo za promjenu, ali kad gledaš stotine i tisuće tisuća rali oranica razrezanih na onako pravilne četvorine pa obrubljenih maslinami i dudovi u točno odmjerenu razmaku, a bezkrajnoj toj slici nikakva bujna, zelena zaledja, nikakve štafaže uviek krasnih šuma i lugova hrvatskih: onda ti srce i misao trgne nešto u nazadak: Ah onamo, onamo, za ona brda tamo! Ja neću reći, da oku putnika iz manje pomnjivo obdjelanih zemalja, kakva je i Hrvatska prema Italiji, ugadja pogled na ona u vrlo širokih slogovih u pravom smislu sprašena polja, na umno navodnjene livade; pa i sami ti nizki ogradjeni vinogradi bez kolaca ili samo sa štapići mogu časak zabaviti našinca; on se može i načuditi skoro bezkrajnim rižištam, rižom zasadjenim poljam, od Padove do Ferrare i Bologne, koja su vrlo nalik na naša ražišta: ali kad gledaš te gledaš neprestano jedno te isto, reći ćeš najposlje, volim primiti na ledja pače na obraz i ono nešto sramote, da mi domovina neslovi s tolike kulture, da i zieva koja pustoselina i cjelina na ugaru, kad su mi u drugu ruku djedovske ruke svaki skoro humak i goricu pretvorile u gorice, kad im je oštra sjekira poštedila od pohare naše gore, šume i glavice, po kojih izmedju stromovlja strše još uviek romantični ostanci ako i silničkih gradina i dvorova. Ovih riedko će gdje u Italiji zamietiti oko pohlepna zatim putnika.

Tu bi mi kudnju mogao tko prekinuti sa zemljovidom u ruci i uzklikom: Gledaj ti te Apenine, kako su poput silne vrlušine od Toskane do Napuljske prekrilile dolnju Italiju, bacajući debelu hladovinu na vrućim južnim suncem izprženo tlo. A preko njih teče željeznica, tvoreć taljanski Semering. Da silni su i gorostasni Apenini na mirnoj karti zemljovida, ali pravo se tuži A. T. da se oni pred okom snizuju u obične gore, koje ti vrletnošću svojom nezanose duše u nebeske visine a jednoličnošću svoje tvorbe gotovo dosadjuju. Ja ću istini za volju proti svomu kuditelju priznati, da su Apenini doista zagajeni — obrasli mješovitom šumom, premda ćeš u njoj zaludu tražiti onakovo ogromno stoljetno stabalje, kojega od navade i silesije niti neopažaš u hrvatskih i slavonskih šumah; dopustit ću, da je podno željeznoga puta i po koje bielo seoce kapnulo u njihove gudure; da je savrh visina apeninskih vidik na Pistoju, koja se raztresla kao golem grobnik, ako i turobna, ipak zanimiva slika: ali da to bude premac glasovitomu Semmeringu, za to bi se htjelo njegove visine i vratolomnoga uzpinjanja, za to bi trebalo onamo presaditi postaje romantičnoga Klama i milovidnoga Glogava, probušiti onu silu prorova, izpod kojih se ne bez užasa barem na prvom putovanju provlačiš u otvorene i vidne prediele. Ako se već komu hoće poredjivati ovo austrijsko čudovište željezničke vratolomije, eno mu naše karlovačko-riečke željezne ceste, koja mu je, odbiv jedinu veću kulturu, dostojna stati po bok, pače ga u nečem i prestiče. Partija je ova nekako veselija, vedrija od mrkoga Semmeringa, zarasloga u samo smrekovje i jalovje, dočim se u nas liepo izmjenjuju jelici i bukvici, pa iza pusta krša čarobno te iznenadjuju zelen i šumovit Lič sa baršunastimi livadicami vodom natapanih Fužina, ovoga golubinjega rodišta golubinje ćudi učenjaka hrvatskoga. A pak more — more hrvatsko, gdje je ono Semmeringom, gdje Apeninom? Spuštajuć se k njemu ili penjuć se nad njim, do sedam puta ga uočuješ, a pet puta se razdragaš, videć kako plâče slanimi srebropjenimi valovi hrvatski naš Betlehem Bakar pa junačku od Čehova silnikovanja Kraljevicu s gradom Frankopanskim. Da, to je pravi hrvatski Semmering!

Ako se već Apenini tvorbom svojom nemogu natjecati s našimi okićkimi brdinami i Ivanščicom, onda mi netreba ni govoriti o njihovih ograncih i inokosnih bregovih, koji su odbiješ-li nešto zelenije gore sabinske i liepe zeleni Velletri ponajčešće tako gole, nevesele plješivice kao naš Kras i onaj niz planina primorskih od Novoga i Senja pa Velebit sa strane morske i kršovita obala Dalmatinska do Spljeta. Riedko ćeš gdje inače naći u toj blagoslovljenoj Italiji šumerak, u kojem bi se jedan samo hajduk mogao kriti od potjere. Zato se i povukli taljanski banditi i briganti u napuljske Abruzze — ovaj zadnji najzeleniji ogronak razvučenih Apenina, da za prijašnje vladavine u njih praktični izvode hrvatsku poslovicu: Gjurgjev danak hajdučki sastanak, pak odavle raz-

nose strah i trepet za **klasičkom** ljepotom pomamljena putnika.

Ovim mojim prigovorom dodaj još oskudicu velikih liepih rieka, koje lagodno tekuć širokim koritom od svoga obilja prelievaju blagoslov polju i livadam. Od Mljetaka do Napulja tek sam tri četiri rieke vidio, koje su vriedne imena toga: Po, Arno i Tiber, jer Tagliamento neznatna je rječica. Pa osim rieke Po gnustna-li teče voda u njih! Horacij nazivlje Tiber **flavus** — a ja bih mu dodao i onaj istim Horacijem Luciliju satiriku izdjeveni pridjevak lutulentus. Dva sam tjedna probavio u Rimu uz najstalnije, najdivotnije vrieme — nikad nijedan oblačak nepomrači plaveti neba taljanskoga, ali Tiber bješe vazda i sveudilj onako gadan i blatan kao naša Sava, kad se nad kranjskimi gorami prolomi oblak. Grsti se pogledati čovjeku onu malu i veliku deriščad, kupajuću se u tom smradu i kalu.

„Pticam nigdje ni traga“ kaže A. T. u Listu VIII. Doista „rara avis“ u Italiji je iznimka, koja je postala pravilom. Vozeć se Apenini, gdje ipak ima šume i zeleni, napinjao sam se, da vidim prhnuti koju ptičicu i sluhnem joj piev. Prhnula je kad koja plaho, kao da joj nije ona zelen pravi zavičaj, a pjesma bila joj slab, tih cvrkut, kao da se boji razbudit čije lakome oči i uši. Znade se bo, da je taljanski želudac na sitne ove stvorove neizmjerno lakom: svi zakoni nepomogoše odvratiti ga od te ružne pohote. Kako uz te okolnosti da bude Italija pticorodna? Nema šume ni lugova, pticam stana; a kad koja iz daleka doprha na one tankoliste masline i dudove, izturiše za njimi lakome ruke tanke mreže, da im sputaju sitna grla prije nego su popjevala!

Gdje se nečuje ptičji piev slabo se razlieva i ljudska pjesma. Nesjećam se, da sam igdje na selu pri poljskomu poslu čuo pjevati. A na kakvu su glasu taljanska pojevita grla! Gdje se u nas sidju tri četiri Taljana naimara, ili dok je bilo u Austriji Taljana vojnika, eto ti najskladnijega, najmiloglasnijega terceta i kvarteta, pa zar nam na hrvatsko pozorište za operu nedolieća najviše slavulja od naše prekomorske susjede? U Italiji samoj kano da im je zabjegla rieč, kano da im je grlo sputano. Možda je to niemo mrtvilo od onoga jadnoga odnošaja, u kojem poljodjelac, ovaj pravi najamnik, gori skoro od turske raje, živi prama zemlje gospodaru. On tudje ore, tudje žanje, tudje kosi, samo su vrući znoj i žuljevi njegovi, koji mu se dielomice naplaćuju prema obilju priroda, koj dobro nebo daje. Tu neizvjestnu muku tko će iskat, da začinka prati?.. Prema svemu što sam natuknuo o ljepoti Italije, mogo bi mi tko doviknuti: A kako mogoše prozvati Italiju: Il giardino, il paradiso d' Europa — Vrt, raj evropski? Vrt ona jest dociela — raj je možda bila, dok nisu Mlječani opustošili svoje šume, kao i naše primorske i dalmatinske, dok je i po drugih predielih bujala po brdih šumska zelen; sada više nemože da bude rajem, jer kao što je od iskona bilo stablo spoznaje glavno obilježje raju, tako i danas, bez stabalja — bez bujne šume nemože da bude zemaljskoga raja. Italija je zemlja umjeće i danas poprište svih umjetnika i umjetoljubaca, pa tom slavom neka se zadovolji, njoj za volju neka u nju putuju putnici. (Dalje će sliediti.)

---

## Prilozi k crkvenomu pokretu medju Južnimi Slovjeni.

### II.

### Okružnica kotorskoga episkopa grčko-iztočne crkve.

Gerasim po Božijoj milosti pravoslavni Episkop Bokokotorski, Dubrovački i Splićanski — šalje preljubeznome kliru i pastvi svojoj u apostolskome duhu pozdrav i blagoslov!

*Hristos voskrese!*

Nalazim, ljubezni moji, potrebito i shodno napomenuti Vam i danas onu nepobitnu istinu, koju sam Vam češće puta na um i srce privodio, a ta je: da slaveći mi Vaskresenje Hristovo, slavimo kroz to i pobjedu presvete spasavajuće vjere hristjanske, koju izpovjedamo. Hristos vaskresnu iz groba kao Bog dakle, božanstvena je vjera koju nam je odkrio, presveta je i istinita crkva, koju nam je na osnovu vjere ove ustanovio. Vjeru ovu propovijedaše apostoli, prolivenom za nju krvi zapečatiše mučenici, utvrdiše sveti sabori, i bogonosna svjetila, sv. otci i crkveni učitelji nama ju predadoše, te se ona sa svima dogmatima i kanonima prvobitne crkve, bez ikakve izmjene, čista i neprovrijegjena sačuvala i čuva u pravoslavnoj crkvi našoj. To jasno svjedoči sv. Pismo, to dokazuje postojano svjedočanstvo crkve od njenoga postatka do danas. U vjeri, koja je jedino i svecjelo sačuvana u crkvi ovoj našoj imamo mi dakle podpuno sve uslove za svoje spasenje, za duševno vremenito i vječno spokojstvo.

Pored ovako jasne kao sunce istine i nepobitnih za to dokaza, Vama će, draga braćo, i duhovna čeda moja! možda čudnovato biti, kako ipak često mnogi od inovjerne pak još jednokrvne braće naše, i sa crkvenih predikaonica, i Pastiricama, i Okružnicama njihovih Prvosveštenika, te u velikoj brizi samo o nama pravoslavnima, zaboravljaju propovijedati i učiti tamo i onima, gdje i koji **ne spominju Hrista** (Rim. XV, 20), nastoje, ćak i izvrtanjem pravoga smisla sv. Pisma, sv. Otaca i istorije, oboriti istinitost i svjetinju vjere i crkve naše, odvratiti nas od nje, pak u zanosu svome poslužuju se često uvrijedljivim izražajima! — Pravoslavna braćo! Pripišite jedino nepoznavanju istine ili strasti ono, što ih na ovakovo nehristjansko, nebratsko postupanje pokreće; a u ostalom uvjerite se, da željenog uspjeha nikad oni u tome imati neće. — No zgodno je ovdje pitanje: kako da se mi prema ovakovima vladamo i postupamo? I zar da se poslužimo njihovim sredstvima i oružijem? Učuvao Bog! To bi bilo i protiva duhu svete vjere naše koju izpovijedamo, i crkve, kojoj na veliku utjehu i sreću pripadamo.

Nego stojeći, braćo moja, nepomični po jasnome nelažnome Slovju Božijem i svetome Predanju, na kamenu ;ne lica Apostola Petra, nego one vjere koju je on pokajavši se, što se tri puta kao slabomoćni čovjek odrekao bio Hrista. — izpovjedio, i na kome kamenu ispovjedane njim vjere osnova Hristos svoju crkvu, držeći se čvrsto ujedinjeni kao članovi ove svete svoje crkve, kojoj je jedina glava sam Hristos Spasitelj (Efes. IV, 15), crkve ove, koja ne dopušta niti priznaje u ikome Prvosveštениku nepogrješivosti, ni prvenstva vlast, ni vlasti zemaljske, jer carstvo moje, rekao je ustanovitelj njen Hristos Bog, nije od ovoga svijeta (Jovan XV. 26.) — stojeći, velim, tvrdi i nepomični na ovimi istinitim osnovima pravoslavne svoje crkve, molimo se srdačno Bogu Otcu, da protivnike i napadače crkve naše, koju je sam Jedinorodni Sin Božiji na zemlji osnovao, i koju je duh sveti, koji od Oca ishodi (Jovan XV. 26), pečatom božanstvenosti zapečatio, da te naše protivnike i napadače prosvjeti svjetlošću istine i da im srce nadahne evangjelskom ljubavi. Ljubavi, velim, evangjelskom, koja ne dopušta, radi održanja vjere, sijati mržnju, podpaljivati razdor, upotrebljavati protivu inovjernih pakostna sumnjičenja, potvaranja i nemoralna sredstva prozelitizma, protivu kojega, a u zaštitu uvrijegjene jim savjesti, eto i sami zakoni blagoslovene države našega pravednoga Cara i Kralja stroge kazni propisuju. — Ljubezni mi i obožavajući pravoslavnu svoju vjeru, dokazujemo čistotu njenu brez strasti i jedino na temelju sv. Pisma i sv. Predanja, niti ju ikome nedozvoljenim sredstvima namećimo. Sjećajući se vazda temeljitoga načela vjerotrpimosti naše svete crkve, ne vrijegjajmo ikoje, a još manje druge hristjanske vjeroispovijedi, smatrajući u posljedovateljima istih svoju braću i bližnje te im u pitanjima vjerskim, ako potraže, pomoć pružajmo, a u pitanjima narodnoga blagostanja svagda složno i u ljubavi s njima za obće dobro i napredak radimo.

Ovo su sveta čovjekoljubiva načela, osnovana na Hristovoj nauci pravoslavne vjere naše. Usude-li se ipak protivnici nas koriti, što se ovih načela i nauke vjere svoje i crkve tvrdo držimo i od njih ne ustupamo, bez prepiranja i svagje, spokojno primajmo ukore njihove, uvjereni, da to trpimo za Hrista, koji kada ga koriše ne ukoravaše (1. Pet. II, 23). Blagoslivljajmo svoju svetu crkvu, koja nas je, kao brižljiva majka, vazda čuvala i čuva, da ne upadnemo u nove protivne nauke, na koji nas lukavi zavesti nastoje. Pokažimo svagda dobrim našim hristijanskim vladanjem, da smo sa vjerom svojom na pravome putu spasenja, pak da svi vide dobra djela naša i da se pobude snama skupa pravoslavno slaviti vječnoga Boga.

Sve ovo još jasnije i obširnije izložiše naši pravoslavni vaselenski Patrijarsi u Bogomnadahnutome, u obranu vjere još g. 1848. na sve pravoslavne po svijetu hristjane upravljenome Okružnome Pismu, Svete, Saborne i Apostolske crkve, koje pismo preporučujem Vam, braćo i duhovna čeda moja! da svagda pomnjom čitate, — te završujem i ja danas pouku moju istim njihovim riečma: „Neoskudni i blagodetima Gospod i Bog naš, koji nas je iskupio sobstvenom krvi, ne ište od nas drugo osim privrženosti iz sve duše i svega srca k svetoj bezprijekornoj vjeri otaca naših: predanosti i ljubavi k pravoslavnoj crkvi, koja nas je preporodila ne novoizmišljenim okroplenjem, nego božanstvenom banjom Apostolskoga krštenja; koja, po vječnomu savjetu Spasitelja našeg, pita nas sobstvenom častnom Njegovom Krvi, prolivenom radi spasenja našeg i cijeloga svijeta."

Hristos voskrese! U Dubrovniku na Voskrsenje Hristovo g. 1881. Vaš u Bogu Molitvenik smireni Episkop Gerasim.

---

## Dopis.

Iz Petrinje. (*Petdesetgodišnjica misničtva*) Petrinja proslavila je riedku svečanost ovih dana. Na 28. kolovoza t. g. slavio je prečastni gospodin Josip Lehpamer prepošt, vitez reda Franje Josipa I. i podjašprišt Petrinjskoga kotara 50godišnjicu svoga misničtva. Kako je obljubljen i na daleko štovan častni starac, pokazalo se je najljepše prigodom njegove 50godišnjice, kad no se oko siedoga starca, kao ljubezna djeca oko svojega miloga otca, sakupiše ne samo braća svećenici, kojim je on glavom u ovom kotaru, nego takodjer uz svećenstvo iz inih kotara i mnogobrojni odlični prijatelji bez razlikeststališa i vjere, da proslave što svečanije taj dan. Svečanost bijaše, kakove nevidje na brzo grad Petrinja. Već u oči same svečanosti zagruvahu topovi i zvona zazvoniše navieštajuć sutrašnji svečani dan. Drugi dan u zoru uz gruvanje topova, probudi stanovničtvo grada Petrinje glasba svirajuć glavnimi ulicami. U 10 satih započe svečana abacijalna služba Božja uz mnogobrojnu asistenciju. Divna-li prizora! Siedi starac od 73 godine okružen mnogobrojnim svećenstvom, stupa k žrtveniku Božjemu, da se zahvali na darovih primljenih tekom 50godišnjega svećeničkoga službovanja. Suze radostnice potekoše niz lice prečastnomu starcu, kad opazi kod žrtvenika oko sebe nekadanje svoje stare prijatelje i znance, gdje i oni š njim diele radost ovoga dana. Prekrasnu upravo propovied govorio je tom sgodom poznati veleč. g. Josip Kolarić vicearcidjakon i župnik Dubički. Premalen obseg ovoga lista nedopušta čitav govor navesti. Govorio je najprije o zvanju, a zatim o nagradi pravoga svećenika Isusovoga. Najodličnije upravo osobe dodjoše specijalno čestitati veleč. gosp. na tako krasnom govoru. Da bude pako služba Božja što svečanija, ovdašnje glasbeno pjevačko družtvo pjevalo je tom sgodom krasnu misu, koja je iznenadila svekoliko občinstvo i strance. Poslie svete mise, čestitale su prečastnomu svečaru pojedine korporacije. Osobitu je sućut pobudio govor gradskoga načelnika velemožnoga gosp. Stjepana Pejakovića, koj se nemogaše uzdržati, a da ga neobliju suze radostnice, što tako je sretan, da svomu staromu prijatelju u ime grada

Petrinji može čestitati na tako radostan dan. — Radi malenih prostorija u župnom stanu, bio je sjajan objed pripravljen u bližnjoj gostioni. — Presvietli gosp. vitez i pjesnik hrvatski Ivan Trnski nazdravi kod stola najprije prečastnoga svečara, te u kratko spomenu kako je bio preč. gospodin radi svoje blage ćudi i stalna značaja obljubljen u nekadanjoj vojnoj krajini. Njegove krieposti, reče, bile su glavnim uzrokom, da je pokojni ban Jos. Jellačić sa ostalnim častničtvom osobito njega štovao i ljubio, a Njegovo Veličanstvo premilostivni naš kralj Fr. Josip I. doznavši za njegov rad u narodu, uvrstio ga u red svojih vitezova; naš pako Uzoriti nadpastir kardinal Josip Mihalović, već prvih dana svoga dolazka u nadbiskupiju Zagrebačku, čuvši za njegov duhovni rad u narodu, podieli mu Abaciju, i tako je ova poštena duša, častni, siedi starac a naš stari, mili prijatelj odlikovan ne samo od duhovne oblasti nego i od svietovne. — Poslie zaredale su druge zdravice, kao: svetomu otcu papi Leonu XIII., Njegovomu Veličanstvu, Uzoritomu našemu otcu i nadpastiru Josipu Mihaloviću, koj je prečastnomu svečaru poslao svoj otčinski blagoslov, svietlomu banu Lad. Pejačeviću i drugim. — Poslie objeda vratio se je prečastni gospodin svečar sa svojimi prijatelji i praćen gradskom glasbom u župni stan, gdje se s njimi i oprosti. — Ovako se je svršila ta riedka svečanost našega ljubeznoga pastira preč. gosp. J. Lehpamera. — Akoprem imade ovdje u Petrinji sliedbenika raznih vjeroizpoviedi i inih odnošaja — to ipak preč. g. J. Lehpamer sa svojom iskrenom ljubavju i čvrstom značajnošću znade predobiti srca druge braće tako, da se na njega mogu protegnuti one rieči sv. Pavla Apostola: Et factus sum Judaeis tanquam Judaeus, ut Judaeos lucrarer — factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. Najbolji tomu dokaz jest „svaka subota“, kada bez razlike vjere i narodnosti dolaze siromasi u župni stan, a on, akoprem uz svoju slabu mjesečnu plaću dieli po mogućnosti milostinju — o čem niti mnogi Petrinjčani neznadu. Kazao mi je jedan vriedan svećenik, da ga je on upitao jednom, zašto tako radi svake subote? a on će mu na to: „Omnia facio propter Jesum Christum ut particeps — efficiar. Dei enim sumus adjutores.“ — Uzmi trak od sunca, znade siedi starac reći, i neće više svjetliti, odieli potok od vrela i neće više teći, uzmi granu od stabla, osušit će se; uzmi od svećenika milosrdje prama siromakom, — nije više svećenik. — Njegova braća svećenici, kojim je on glava u ovom kotaru i uzor svećenika, čestitaju svomu preč. starcu, te mu prose i žele od Otca nebeskoga još mnogo godina doživjeti ovako čilu i zdravu. — Dabit Deus petentibus se! *S. K . . . n . ć.*

## Viestnik.

Zagreb. Ravnateljstvo nadbisk. sjemeništa javlja svimkolikim pitomcem, da se nevrate u sjemenište sve dotlje, dok im se neobznani, kada doći imadu.

— Dne 19. o. mj. umro je Mijat Stojanović, c. kr. okružni školski nadzornik, koj je mnogo radio na hrvatskoj knjizi te od mnogo već godina pisao i u našem listu. Vječni mu pokoj i plata od Gospodina!

— Pokojni Ignjat Klemenčić, začastni kanonik, vicearhidjakon i župnik u Novigradu kraj Koprivnice učinio je u svojoj oporuci ove nabožne zapise: župnoj svojoj crkvi zapis od 100 for.; dječačkomu sjemeništu zap. od 75 for.; knjiž. družtvu sv. Jeronima zapis od 50 for.; sjemeništu klera mladjega zapis od 40 for. i zakladi nemoćnih svećenika 40 for. Bog mu platio!

— G. Janko Borovečki, župnik u Loboru, primljen je u stanje mira; Josip Kotarski, duh. pomoć. u gornjoj Stubici, postao je župnikom u Loboru.

— Za gradnju nadb. sjemeništa doprineli su: gdja. Eva Mirković iz N. Gradiške 50 for.; obćina Ivanska 30 for. Sv. misa preuzeo g. Kristić župnik kod sv. Petra 20 i Hangi Josip , prof. u Požegi 11.

— Od spomenutih 96 natjecatelja primljeni su u požežko sirotište ovi: u VI. razred Marković Milan; u V. razr. Berić Matija, Zloch Dragutin; u IV. razr. Knežić Marijan, Filipović Aleksandar; u II. razr. Šantek Ignjat; u I. razr. Tucić Branislav i Vugić Cvjetko.

— *Promjene u djakovačkoj biskupiji*: Preč. g. Gjuro Streit, kanonik stolne crkve, imenovan je predsjednikom školskoga, nemoćničkoga i računarskoga odbora; g. Dr. Franjo Mihelčić ide u Irig kao zamjenik ondješnjega arhidjakona i župnika preč. g. Gjure Malahovskoga, koj je otišao u Beč da si bolnima očima traži lieka. U stanje mira primljena su gg. Dragutin Denninger župnik Kanižki i Antun Kovačić upravitelj župe Čerevičke. Premješteni su duhovni pomoćnici gg.: Petar Kulundžić iz Indije u Vrpolje, Antun Reit iz Vrpolja u Indiju i Ivan Švagerka iz Gradišta u Jankovce.

*Rim.* U apoštolskoj palači u vatikanu, obdržavao se je 11. rujna t. g. u prisutnosti sv. otca i kardinala svetčani proglas dvajuh dekreta sv. sbora za obrede odnosećih se na potvrdu čudesa i na izjavu: da se može sa sigurnosti proći na kanonizaciju blaž. Laurenta de Brindes iz reda kapucina minorita i blaž. Klare de Montefalco iz reda pušćenica sv. Augustina. Pošto su se obavili obični propisani obredi rekoše sv. otcu zahvalnicu postulatori; jedan u ime reda kapucina minorita, a drugi u ime Augustinka. Na to odvrati govorom sveti otac te spomenu najprije u njem da se sv. crkva sa vidljivom glavom uviek veseli, kad može kanonizacijom ugodnike božje uvrstiti u broj svetih; zatim iztaknu uzvišene krieposti i velike zasluge obijuh ugodnika božjih i napokon zaključi riečmi: U tužnih odnošajih, u kojih živimo i u kojih se nalazi sv. Crkva, niti možemo niti nećemo, da izpitamo odluke božje providnosti, nu postavljamo nadu svoju u ove blažene, koje uzvisismo na

slavu svetosti, i to tim većma, što se bl. Laurentu de Brindes, i bl. Klari de Montefalco pridružuju bl. Benedikt Labre i bl. Ivan de Rossi, koji zajedno zastupaju razne socijalne razrede. Ovako si ljudsko družtvo, koje boluje, traži lieka od ovih blaženih po nepogriešivom učiteljstvu sv. rimske Crkve, koja ih slavi. Zatim podieli sv. otac blagoslov svim prisutnim kao i redovom Franjevaca i Augustinka.

— Kako se je ministar Mancini posjekao nakon odluke prizivnoga sudišta u svojoj noti o izgredih na 13. srpnja, tako hoće da istim putem podje u t. zv. pitanju o garanciji. Njegovi organi hoće silom zakonu o garanciji dati posve nutrnji a nipošto medjunarodni karakter. Oni nevide, da tako nehotice dovode u protuslovje ministra, koj se je notom nedavno obratio na strane dvorove, nebi-li kako opravdao sablažnjive i po sv. otca vrlo uvriedljive dogodjaje sbivivše se prigodom prenosa ostanaka njegova predšastnika Pija IX. Nu nesamo to. Ministra pobijaju i parlamentska viećanja god. 1870., kada se je radilo o zakonu garancije. Na 20. prosinca spomenute godine izjavio se je talijanski ministar vanjskih posala Visconti Venosta, do se taj predmet mora priznati medjunarodnim, jer unj uplivaju razni faktori; da se sveobći karakter papinstva u izvršivanju njegove službe na dobro katolika po cielom svietu poreći nemože i da je u interesu svih država, koji imadu podložnike katolike, zahtievati, da se sveta stolica neučini podložnom suverenstvu ikoje vlasti. I to je taljanska vlada kašnje — dakako samo doneklje — priznavala, jerbo su zakon o garanciji sve vlasti redom prihvatile i tako kriepost njegovu zajamčile. Sve ovo neće da prizna Mancini i njegova vlada, dapače dopuštaju, da se čete mladića skupljaju u prevratnom duhu proti papinstvu i svemu, što je božje. Da je stanje sv. Otca vrlo žalostno u takovih okolnostih, uvidjaju dobri katolici te s toga skupljaju i po Rimu i vani imena za pouzdanicu, kojom su nakani bar ponešto razblažiti razcviljeno srdce vrhovne glave katoličke svoje crkve. S toga i primjećuje „Osservatore“, bude-li papa u Rimu ili ne, on će ostati papom, ali njegovim odlazkom moglo bi se dogoditi, da će Europa brojiti jednu republiku više.

*Francezka.* Kulturni boj cvate u Francezkoj još svedilj. Tako je načelnik u gradu Lillu obznanio proglas, u kojem strogo zabranjuje, da se sv. poputbina nosi svečano k bolestnikom, a u Montaubanu bude sjemenište po redarstvu silomice zatvoreno. U ovakovih postupcih naravno da su posve složni Gambetta i Ferry, koji se inače baš najbolje negledaju. U takovih okolnostih probuditi će držanje pruske vlade prama katolikom u Elzažkoj veliku pozornost u viših francezkih krugovih. Pruska je vlada najme odredila, da se u buduće na srednjih školah namjeste samo učitelji katolici za filozofiju, poviest, jezikoslovje i zemljopis.

*Njemačka.* Već tada, kad je novinstvo raznielo glas, da će pruska vlada pristati na to, da se popuni trierska biskupska stolica, mislilo se je, da je vlada tom privoljom pokazala mirniji i skloniji duh prama rimskoj stolici. Mnogi su dapače bili toga uvjerenja, da se žalostno stanje katolika u Njemačkoj može nadati boljoj budućnosti. I zbilja danas su pune i katoličke i nekatoličke novine članci, koji o tom pitanju i nadi razpravljaju. A potaknulo ih je na to poimence to, što je žica javila viest, da je sv. otac 14. o. m. primio u audienciju pruskoga mandatara Schlözera, koj je već prije utro put dogovaranju o diplomatskom odnošaju izmedju Rima i Berlina, a napose o uzpostavi rimske nuncijature. Danas se eno već vratio iz Rima Schlözer, i to najprije u Varzin k Bismarku, da ga izviesti o uspjehu svoje misije kod rimske stolice. U koliko su uspjeli dogovori izmedju Schlözera i kard. Jakobinija o izpravku svibanjskih zakona i o noveli, koja se ima predložiti na budućem saboru, o tom se dakako u javnosti ništa nezna. Toliko se ipak glasa, da je odgodjena sjeditba sabora i to po svoj prilici za to, da se uzmogne točno izpitati i izraditi vjerska novela s obzirom na preinaku svibanjskih zakona. Hoće-li rimska stolica a š njom i katolici biti zadovoljni samo sa preinakom nekih točaka u svibanjskih zakonih ili će tražiti, da se one točke, posve ukinu, koje su na uštrb katoličke savjesti, o tom je danas moći tek nagadjati kao i o tom, da je Schlözer odredjen za poslanika kod rimske stolice. Kako će se vladati katolici u toj mutnoj situaciji, orisao je u svom zaključnom govoru zastupnik Windhorst na ljetošnoj skupštini katolika u Bonnu. Nitko nam nemože, kaže on, zamjeriti, ako na temelju tek pukih obećanja i koncesija nepolažemo oružje; mi ćemo to istom onda učiniti, kada nam sklopljen mir navješten bude. Tada će tek odzvanjati oduševljeni i veseli glasovi pomirbe na strani našoj.

**Knjižtvo.** Dvie poslanice dvaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji obielodanjene prigodom hodočašća u Rim. Razpravio *Anton Franki.* Zadar 1881. 188 str. Ciena 1 for. (uz to 5 novč. za poštu). Dobije se kod pisca u Zadru (po ondješnjem c. kr. vojn. kapelanu Matiji Rihtariću) a i kod Mučnjak-Senftlebena u Zagrebu. Ovo je dielce, kako naslov pokazuje, u savezu sa dviema poslanicama pravosl. episkopa, što ih je naš list priobćio pod naslovom „Prilozi k crkvenomu pokretu medju južnimi Slovjeni.“ Mi istina jošte neprovučismo ciele knjižice, ali sudeći po onom, što prodjosmo, možemo već sada reći, da je preporuke vriedna, a to tim većma, što je našim štiocem sadržaj spomenutih okružnica poznat. Mi g. prof. Franki-u čestitamo, da je i opet umnožio katoličku apologetiku u hrvatskoj književnosti. A svećenstvu preporučamo ovu knjižicu što najtoplije, jer će i ono znati reći sud svoj.

**Mi pozivamo na predplatu zo IV. četvrt i molimo dužnike, da se nas sjete.**

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 41.** U Zagrebu, 6. listopada 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

*j*) Suponuje pako Spasitelj uzkrsnuće svih na sliedećih miestih, premda negovori izrično o uzkrsnuću: prvo kod Luke 11, 31. s. koreći bezbrižne i nezahvalne za božje milosti Židove ovako: „Kraljica s juga ustat će na sudu proti muževom ovoga naraštaja pa će jih osuditi, jer je ona došla s kraja zemlje, da sluša mudrost Salomonovu; no gle više nego (samo) Salomon jest ovdje. Muževi Ninivljani ustat će na sudu proti ovomu naraštaju, pa će ga osuditi, jerbo su oni (Ninivljani) pokoru činili na Joninu propovjed; no gle više nego (samo) Jona jest ovdje.“ [1]) Tu prispodablja Spasitelj nemar Židova svojih suvremenika prvo s revnošću one velikodušne kraljice (v. 3. Kralj. 10, 1. ss., 2. Par. 9, 1. ss.), koja je nekoč, čuvši za Salamonovu bogoljubnost i mudrost, iz dalekoga svieta došla, da se od njega šta dobra i spasonosna nauči; drugo s revnošću, pristojnošću i poštenjem Ninivljana, koji su u ona stara vremena bili u svojem gradu Ninive kako silni i bogati tako i bezbožni, razkalašeni i izkvareni: no čim je došao iz zemlje Izraelske Jona prorok, (v. Jon. 3.) da jim naviesti propast, ako neće da pokoru čine, počeše ti razkalašenici svi bez razlike i iznimke, počam od kralja pak do ne samo zadnjega čovjeka već i do iste životinje (morane od ljudi) pokoru praviti. K Židovom je došao ne Salomon, ne Jona, nego onaj, koji je „više nego Salomon, nego Jona“, t. j. pravi vječni Sin božji, pak oni za njegove rieči, za njegove opomene, grožnje haju i nehaju. To se upisuje u božju knjigu ter će doći na božjem sudu, gdje će se suditi svim ljudem i svim narodom, na vidjelo: jedne će postignuti vječna sramota radi nehaje, druge pohvala radi mara. O tom Gospodin izravno govori; no tako govori, te se ćuti, da on uzkrsnuće predpostavlja, i to dobrih i zlih. (Nego da ovdje mimogred nešto natuknem: ozbiljne-li opomene za kršćanske narode, koju sadržavaju netom napomenute rieči Gospodinove! Kažu nam, da će nas prispodabljati na božjem sudu s onimi, koji nisu od Boga na ovom svietu toliko dobili i takih liepih zgoda imali, kako mi).

*k*) Drugo mjesto, gdje Gospodin suponuje uzkrsnuće svih dobrih i zlih, jest kod Mateja gl. 25. Tu opisuje Spasitelj obći sud. Medju ostalim ovako sbori: „Kad pako dodje Sin čovječji u svojem veličanstvu i s njim svi angjeli, tad će si sjesti na priestol svoga veličanstva, i sabrat će se pred njega svi narodi i on će odlučiti jedne od drugih, kao što pastir luči ovce od jaraca, ter će staviti ovce sebi ob desnu, jarce pako ob levu. Tad će reći kralj ovim, koji će mu biti ob desnicu: Dodjite, blagoslovljeni Otca moga, posjednite pripravljeno vam kraljestvo od postanka svieta: jer sam bio gladan, pa ste me nahranili; bio sam žedan, pa ste me napojili; bio sam putnik, pa ste me na konak primili; bio sam gol, pa ste me odjeli; bio sam bolestan, pa ste me pohodili.“ Na veliko začudjenje odabranikâ, jer da Spasitelja u tom stanju nisu vidjeli nit mu toga svega učinili, tumači Gospodin svoje rieči, „U istinu kažem vam, što ste i kad ste to činili jednomu od ove najmanje braće moje, meni ste činili.“ Prokletnikom reći će: „Odlazite od mene, proklетnici, u vječni oganj, koji je pripravljen vragu i njegovim angjelom.“ Za tim nabraja manjak

---

[1]) „Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus et condemnabit illos, quia venit a finibus terrae, audire sapientiam Salomonis: et ecce plus quam Salomon hic. Viri Ninivitae surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt illam, quia poenitentiam egerunt ad poenitentiam Jonae: et ecce plus quam Jona hic.“

prije napomenutih djela milosrdja kao razlog, za što će biti zabačeni: „U istinu kažem vam, što i kad niste činili jednomu od ove manje braće moje, nit meni niste činili. I ići će", svršuje Isus Krist, „ovi na vječne muke; a pravednici u vječni život." [1])

I tudjer, kako rekoh i kako vidimo, suponuje Gospodin uzkrsnuće tjelesa. Prvo naime sama analogija sa sudcem zahtieva, da su pred njim sakupljene ovce i jarci takodjer u tjelesih. Bit će naime, što je jasno izrečeno u samom evangjelju i jest članak kršćanske vjere, Isus u svojem vidljivom čovječjem tielu sudac, tako da će ga svi i svatko posve dobro vidjeti. Drugo one rieči: „što ste (u tjelesnih djelih milosrdja, jela, pila, odjela, stana itd.) ovim mojim malenim činili, meni ste činili", sigurno suponuje, da su nazočna pred njim tjelesa, koja tih stvari nekoč potrebovahu.

*l*) Dalje one rieči Spasiteljeve, premda su metnute u usta kralju, koji bješe pripravio svomu sinu svatbu ter koji je nesramnoga nekoga gosta dao baciti u tamnicu, uz nalog dan slugam si: „svežite mu ruke i noge, pa ga baciti u vanjske tmine: ondje će biti plač i škripa zubim;" (Mt. 22, 13.)[2]) takodjer dosta jasno kažu, da će tjelesa nevaljalaca biti dionici muke. *m*) Jasnije još jest ovo mjesto o istoj stvari: „Nemojte se bojati" (opominje apoštole i vjernike Isus) „onih, koji ubijaju tielo, a duše ubiti nemogu; već se onoga bojte (naime Boga) koji može i dušu i tielo baciti u pakao." (Mt. 10, 28)[3])

*n*) No premda Bog hoće da svi bez iznimke budu učestnici blaženstva i slavnoga uzkrsnuća, ter premda je Isus, koliko do njega kao Spasitelja stoji, svim sve to zaslužio; to ipak, znajući on, da će nebrojeni rad nemarnosti i nezahvalnosti svoje zaigrati svoju blaženu svrhu, i žaleći njihovu nesreću, napominje uzkrsnuće prokletnikâ samo kano mimogred i samo da tim više iztakne sreću blaženikâ. S toga je takodjer veoma nježan njegov govor, kad o svojih blaženih i njihovu uzkrsnuću govori. Proriče svojim odabranikom kojekakve muke na tom svietu; ali ništa nit najneznatnija stvar, spadajuća na njihovo tielo, koje će sve to trpjeti, neće podnipošto po zlu proći. „Bit ćete izdavani od roditelja i braće, i rodjaka i prijatelja, pa će neke od vas i usmrtiti i bit ćete mrženi od svih radi moga imena; no ni kosa s vaše glave neće se izgubiti. (Luk. 21, 16. ss.)[1])

*o*) Napokon čujmo još obćenite neke uvjete, naročito za odrasle ljude, iz Isusovih ustiju za blaženo uzkrsnuće. „Ovo je", veli kod Ivana 6, 39, 40. „volja Otca, koji me je poslao, da ništa neizgubim od svega, što mi je dao, nego da to uzkrisim u pošljednji dan. Pak (dalje) ovo je volja Otca mojega, koji me je poslao, da svaki, koji vidi Sina i vjeruje u njega, uzimade život vječni, i ja ću ga uzkrisiti u pošljednji dan"; zatim u istoj glavi r. 54. 55. „U istinu, u istinu kažem vam: ako nebudete blagovali tiela Sina čovječjega ter pili njegove krvi, nećete imati života u sebi. Tko jede moje tielo i pije moju krv, imade vječni život i ja ću ga uzkrisiti u pošljednji dan."[2]) Tuj izriče Spasitelj (premda razvijanje uvjeta više spada u razlaganje „stanja puta"; stoga budi samo natuknuto) prvo: da je volja njegova nebeskoga Otca da svim učini spasenje mogućim ter da on nebude nikomu uzrok propasti. Pak to je Spasitelj, razumieva se, po svih zahtjevih božje svetosti i pravednosti i učinio, umrvši kao pomirna žrtva za sav sviet, tako da od postanka svieta pak kroz stoljeća nije odrasao čovjek nit bio, nit će biti lišen spasenja van radi grieha, kojega bi se bio uz milost božju, Isusom Kristom zasluženu u svoje vrieme, mogao čuvati. Drugo kaže Gospodin, da je spa-

---

[1]) „Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis, et statuet quidem oves a dextris suis, hoedos autem a sinistris. Tunc dicet rex his qui a dextris ejus erunt: „Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: esurivi enim, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me; infirmus et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me." .... Amen dico vobis: Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis." . . „Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus . . . Amen, dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam." .

[2]) „Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium."

[3]) „Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam."

[1]) „Trademini autem a parentibus et fratribus et cognatis et amicis, et morte afficient ex vobis, et eritis odio omnibus propter nomen meum, et capillus de capite vestro non peribit."

[2]) „Haec est autem voluntas ejus, qui misit me Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. Haec est autem voluntas Patris mei, qui misit me: Ut omnis, qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. . . . Amen, omen dico vobis; Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam et ego resuscitabo eum in novissimo die."

senje, vječni život i blaženo uzkrsnuće opredieljeno onim, koji u njega vjeruju, t. j. koji vjeruju, što je on učinio, i živu po njegovih zapovjedih. Naročito treće iztiče izmedju ostalih svojih naloga ovdje osobito jedan: da se naime ljudi, ako žele postići blaženo uzkrsnuće tjelesa svojih, hrane njegovim tielom i krvlju u svetom oltarnom sakramentu, koji je ustanovio na zadnjoj večeri u tu svrhu.[1])

*p*) Sad ćemo si razgledati nauk apoštola Kristovih o uzkrsnuću, da vidimo, kako su oni taj nauk svoga Gospodina i učitelja shvatili, razlagali i navieštali. Ponajprije dade se zaključiti iz jednoga mjesta poslanice svetoga apoštola Pavla na Hebreje, da je nauk o uzkrsnuću mrtvih uvjek u apoštolskih propovjedih zauzimao mjesto medju prvimi i temeljnimi istinami kršćanske vjere. Opominje naime sv. apoštol Hebreje u gl. 6, 1. s., da se nastoje većma no do sada usavršiti u kršćanskoj spoznaji, da jim naime nebude opet i opet nuždno tumačiti lih temeljne istine, od kojih ovdje nabraja njih šest a medju njimi uzkrsnuće od mrtvih.[2])

*r*) Upravo u skladu s tim doznajemo iz „Djela apoštolskih", da su apoštoli u onih prvih svojih propovjedih iza dolazka Duha svetoga izticali Bogom objavljenu istinu, da će mrtvi po Isusu Kristu biti uzkrišeni. „Govoreći pako oni (Petar i Ivan) narodu, nadodjoše svećenici i poglavarstvo hramsko i Saduceji, žaleći, što učahu narod i navieštahu u Isusu uzkrsnuće od mrtvih." Djel. ap. 4, 1. 2.[3])

*s*) Tako je, što nam ista sveta knjiga povieda, i sveti Pavao u prvoj svojoj propovjedi u Ateni, navieštao uzkrsnuće. Čudno to zvoni plitkomu čovječjemu umu; s toga vidimo, kako su se namah našli neki stoički i epikurski filozofi, da Pavlu prigovaraju i da ga izsmiehivaju. „Neki epikurski i stoički filozofi prepirahu se s njim (Pavlom), i neki govorahu: Što hoće taj zanovjetalac ovdje da reče? A drugi: Čini se, da naviešta nove bogove; jer jim je naviештao Isusa i uzkrsnuće." Djel. ap. 17, 18.[1]) Iste stvari govoraše Pavao u areopagu, kamo ga bjehu iza propovjedi na trgu Atenjani odveli; a slično se dogodilo sa strane Antenjana u areopagu, što na trgu. Medju ostalim veli Pavao: „Pa vremena ovoga (poganskoga krivobožnoga) neznanja preglednuv Bog, sad naviešta ljudem, da svi posvud čine pokoru; jer je odredio dan, u koji će suditi, kruglju zemaljsku po pravednosti, u muža, u kojem je to opredielio, pružajuć vjeru svim, uzkrisiv ga od mrtvih. A kad su čuli uzkrsnuće mrtvih, neki su to i zsmiehivali, a drugi rekoše: O toj stvari te opet želimo slušati." Djel. ap. 17, 30. ss.[2]) Scienim, da je jedva nuždno ikojega od štovanih čitaoca sjetiti, da je taj „muž", kojega je Bog od mrtvih uzkrisio, u kojem je opredielio sviet suditi ter u kojega u tu svrhu pruža svim ljudem vjeru i obećaje radi toga spasenje, da je taj „muž", velim, Isus Krist, posrednik med Bogom i ljudmi.

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

### V.

### Taljanski služnici i voznici.

(Dalje.)

Taljanske go tione, voznici (veturini) i služnici najveće imadu zasluge, da su niknuli putnikom mentori: Förster, Baedecker, Schelfels i drugi mnogi u njemačkom izvoru, za kojim su rano ugledali sviet i prevodi englezki, francezki, ruski i poljski. Videći Taljani, da su gospodarni Niemci ovim putničkim pomagalom mnogi tusti zalogaj odkinuli ustima njihovih zemljaka, skrbečih se za niže potrebe putnika po Italiji, u jednu ruku kao stideći se, što su ih pretekli tudjinci u tom poslu, a u drugu bojeći se, da bi odsele njihovi sinovi morali sami plaćati u domovini svojoj harač, koj je toliko tištio ino-

---

[1]) Nego ovdje će srdce štovanomu čitatelju obaći neka turobnost, kako obilazi i piscu, kad si pomislimo, kako je taj nalog, pun miline i ljubkosti, u današnjem tako zvanom otmenijem razredu i kršćanskoga družtva strašno zanemarivan. Tu pako nepreostaje drugo van ovo dvoje: ili Isus Krist, roda čovječjega Spasitelj i vrhovni zakonodavac ne mari za nalog i napomenuti svoj zahtjev ili će postignuti težka odgovornost one, koji ga zanemarivaju. No tvrditi prvo bila bi velika poruga njegove istinitosti i svetosti ter pravo bogohuljstvo; bit će dakle drugo sigurno istina. Tko zna, možebit će baš u tih stvarih i glavni uzroci biti, zašto nekako obće javno dobro neće nikako pravo da uspieva: „Sic tu nos visita, sicut te colimus."

[2]) „Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis et fidei ad Deum, baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum et resurrectionis mortuorum, et judicii aeterni."

[3]) „Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes et magistratus templi et Sadducaei, dolentes, quod docerent populum et annuntiarent in Jesu resurrectionem a mortuis."

[1]) „Quidam autem Epicurei et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult semini verbius hic dicere? Alii vero: Novorum daemoniorum videtur annuntiator esse; quia Jesum et resurrectionem annuntiabat eis."

[2]) „Et tempora quidem hujus ignorantiae dispiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis, quidam irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum."

*

strance, stadoše i oni šiljati u sviet svakojake obćenite za svu i Italiju i posebne za pojedine dielove gite iliti provodiče. Koliko sam mogao zaviriti u jedne i druge, moram reći, da su tudji pisci u mnogom pogledu nadkrilili domaće. Je-li tomu onaj uzrok, s koga postolari nose poderane postole a krojači pokrpane hlače, ili što Taljani slabo putuju svojom zemljom i manje ju poznavaju od tudjinaca, bilo bi ovdje suvišno iztraživati. Ali nikako neće biti suvišna za buduće putnike ova opazka. Ma imao ti i najbolji kažiput i najnovijega provodiča, pa i govorio taljanski gotovo od kolievke, kao naš A. T., ipak nećeš izmaknuti neumitnoj onoj kobi, koja je svim putnikom taljanskim od pravieka odredjena, da barem na početku svoga putovanja skupo plati gledačinu t. j. da vlastitim izkustvom postaje mudar i oprezan. Taljan je uza svoj „dolce far niente“ izhitrio lakih i umiljatih načina, kako će ti iz pameti izbrisati one oprezne „mjere“, što su ih utuvili u nju tvoji mentori, da se još nisi pravo ni okrenuo, a već si mu si uhvatio u mrežicu. — Tko nekani u Italiji proživiti barem četvrt godine, onaj će svakako dobro uraditi, ako se razgledajuć znamenitosti i umjetnine, mjesto ma kako izvrstne knjige najmi živa provodiča. Njemu će istinabog platiti na dan 3 lire iliti franka (našu 1 for. 35 nč.), što je dosta malo, i hranu uza to, a Taljan nije izjelica ni objestnik, kad mu valja želudac namiriti. Da je kod razvidjaja umjetnina probitačnije služiti se c i c e r o n o m nego-li knjigom, izkusio sam već na prvom svom pohodu Italije. Onaj maleni potrošak na cicerona obilato se naknadjuje dobitkom vremena, koje je osobito na putovanju skupocjeno. Jer dok ti tražiš u svojem Baedeckeru ili Schelfelsu broj dvorane pa slika i kipova, te se okrećeš desno i lievo, da pogodiš stranu, na kojoj ćeš naći traženu stvar, pa onda sa živom slikom sravnjuješ onaj mršavi natucaj i opis, pri čem se vrlo često mjesto oltara peći klanjaš, diveći se nedostižnoj vještini Rafaela Sanzia, Coreggia ili Tiziana, što je naslikao tek trećega reda vrstnik: dotle ti je tvoj živi tumač brzinom svoga taljanskoga jezika i vjernošću tolikim tumačenjem izvježbane pameti na izust izrecitovao svu izvrštinu slike i slikara, iztaknuo ono čemu se najvrednije čuditi, vodio te k pravim velikanom, neznatnike kojom kratkom primjedbom ominuv. Ja nisam bez razloga spomenuo, da razgledalac često sasvim nepravedno potroši snagu svoga čudjenja na nedostojne predmete. Neznam, biva-li to s posve neukornih razloga ili s neke zlobice, da se Baedeckeri „izpostave“ nedostojnimi zamjenici ciceronâ, ja sam u Ferrari, Fiorenci i drugdje u više galerija našao sasvim drugačije izpremještane i premiešane brojeve, nego-li mi ih pokazivao moj tiskani kažiput. Možda se u toj praktici taljanskih oblasti krije patriotična namjera, da se ovakovimi putopisi neoduzima ciceronom krušac, koj su oni prije njih toliko stolieća bezprikorno uživali. Bio uzrok koj mu drago, on tvrdo preporučuje i daljnu pomoć neobhodnih ciceronâ.

Nu ciceroni odmakoše me od služnikâ i voznikâ, koji se mogu prozvati ciceronski dii minorum gentium. Idući bo ili vozeć se ulicom zastupaju ovi ugladjenije i umješnije cicerone, pokazujuć ti i upozorujuć te na ljepše i važnije palače, crkve i javne zgrade taljanskom udvornošću i pripravnošću. No skupo ćeš tu učtivost platiti, ako se neoboružaš svom mogućom opreznošću prama ovim službujućim duhovom. Premda se u Italiji zadnjih dvaju desetlieća, odkako je sva premrežena željeznicami pa spala pod nešto strožu vladavinu, koješta promienilo, a naročito neograničeni „djelokrug“ veturina stegnut skoro lih na vožnju po gradovih, to ipak nesmije putnik nikada smetnuti s uma, da je čist račun najbolji posao. Inače se sva slast putovanja, sav užitak razgledanja prometne u žuč i peljen.

Tako se meni dogodilo, čim sam na svom hodočašću izkrcav se iz parobroda prvi put koračio u Ankoni na taljansko tlo. Bunovan od malne probdjevene noći a opet zadovoljan, što stupam na tvrdo zemljište, nisam bio dovoljno oprezan, tko mi se hvata moje prtljage — a upravo su se otimali za nju. Tako bi, te je jedan služnik (fachino) spopao moj lahki kovčežić, drugi još puno laglju torbičicu, a treći mi iz ruku izmaknuo kišnik i kaput. I vode me na doganu (carinaru), nemam-li što zacariniti. Sad ja istom opazim, da me preko svake potrebe trojica služe. Razljutim se i povičem: Odstupite dvojica, netrebam vas tolikih za tolišnu prtljagu! Ali se nedadu oni odkinuti od moje robe. Sad iztrgnem kišnik i kaput najmladjemu, pa zapovjedim jačemu, da od manjega preuzme torbicu i ponese do gostione. Nu jači me miri, neka me nebude strah za plaću, da je mladji njegov drug ter će biti jedan račun i medjutim se od trećega derana stvori provodič, koj će nam pokazati put u hotel „Milano“ kao najbliži i najudobniji, u kojem da se uz umjerenu cienu jede i stanuje. Dodijav mi natezanje, „demitto auriculas ut iniquae mentis asellus“ — što bi se višim jezikom reklo: podam se sudbini i podjem za njimi ali u dostojnoj daljini, da mi se nesmiju domaći ljudi, videći gdje se s onom sitnom prateži trojica lupeža oko moje osobe vrzu. Došavši za kakovih pet časova do „Milana“ pruži najprije ruku kažiput, da mu udielim. „A ma tko te je, frustamondo (stepihljebe), zvao, da nam pokazuješ put, koj služnici i sami znadu?“ „Vi, gospodine, niste prigovorili ništa, što vas vodim.“ — Ja pogledam služnike, da ih upitam, je-li im trebalo za ovaj put i za ovako poznatu gostionu vodje, ali još nisu moje srdite rieči prhnule preko „ograde zubi“, već su im se stisla ledja i slegnula ramena, koja je odgovarajuća mimika nad mojom kesom izrekla odsudu: plati! U ljutavi, da me još neosramoti ovo derište pred svojimi tiho se smijućimi drugari, bacim mu više nego je trebalo — 30 centezima, do 13 novčića naših. Dječko, liepo se naklonív veselo odpiri.

Zaištem sobu i penjem se nemiran u nju pred svojimi nosiči. U onaj čas, okladio bih se, sva smo trojica

samo na jednu stvar mislili — na moju kesu, — dakako s posve protivnimi namjerami: oni, da ju što više operušaju, a ja s tvrdom odlukom, da što srčanije čuvam pristup do njezina skrovišta. „Što ištete za trud?“ „Signore, 3 lire“ odvrati sigurno stariji. „Birbanti!“ zasikćem nanj „šta vi mislite, da putnici, koji dolaze amo u Italiju, troše pokradene novce? Nedam više od jedne lire, premda je i to odviše.“ „To mi neprimamo. Jedna lira za dvojicu; tko je to kada čuo! „Ja plaćam samo jednoga, jer dva nisam trebao za tako malu prtljagu, pa ste i sami kazali, da ću jednoga samo platiti.“ „To i hoćete; ali od onoga što meni platite, moram ja opet svomu drugu podmiriti pomoć. Bez dvie lire nikako nemože biti.“ „Neplaćam; amo cjenik!“ Uze razkapati po prsniku, a nehtjevši ga naći, stade se prietiti policijom, koja će jur pravedno dosuditi.“ Već mi je dozlogrdilo bilo, pa premda sam bio osvjedočen, da im policija, ikoliko pravedna, nebi više dopitala od lire, neuzdajući se ipak po izkustvu u njezinu pravednost, pa i propter malum omen — da se već prvim zakrokom u Italiju nenavlačim pred tom omraženom oblašću, bacim im poldrugu liru kao ultimatum. Mrmljajući nešto nerazumljiva izpadoše na polje.

Još ću samo jedan slučaj pripovjediti, da se uvjere moji štioci, kako se u toj klasičnoj Italiji nesmiješ ničijom uslugom poslužiti, a da se nisi prije pogodio za nju. Izkušana je stvar, ako ti treba noža, pa se mašiš za košaricom, gdje je jednak broj noževa i vilica, da ćeš prije noža tri puta izvući vilicu, koje netrebaš. Tako dok si obrijan, na svaki pogled opažaš žute limene zdjelice, a kad tražiš brijača, možeš i tri ulice proći, dok se nanj namjeriš. Ja se tako za prvoga moga puta u Padovi ogledjem za njim, pa kad mi već dosadilo, zamolim jednu dangubu, da me odvede u najbližu oficinu. Neučinismo dvadesetak koračaja, i eto me u njoj. Izvadim 10 cent. i podam ih uslužnomu čovjeku: a on baciv mi novac pod noge pogleda me popreko: Zar ja mislim, da je on svoje skupocjeno (!) vrieme nakan žrtvovati za ovako traljavu nagradu! Izvadim drugih 10 cent. i bacim ih sad ja njemu pod noge, s grustnjom se odvrnuv od kukavnoga lopova. On pokupiv novce s poklonom i podsmiehom udalji se na svoje navadno stajalište, gdje je valjda od vajkada mjesto riba lovio ljude i njihove novce. Mjesec dana kašnje, vraćajući se istim putem kući nadjoh toga nitkovića na istom onom mjestu, gdje opaziv me, nakloni mi se te uz podrugljiv posmieh upita, trebam-li opet brijača.

Ali s pravednim negodovanjem okrenimo ledja ovim prostim novcožderom i obratimo se uljudnim, učtivim voznikom — veturinom i fiakrom. Rekoh već s prieda, da su im željeznice znamenito oslabile njihovu vlast i ograničile im djelovanje ponajviše na gradove i njihov okoliš. Sad više netreba, van ako si velik bogataš i želiš skroz lagodno putovati, — sklapati pismenih pogodba s veturini, kako je A. T. sa svojim drugom, niti se trebaš bojati njihova vjerolomstva, da te za putem drugomu preprodaju, svega toga se više netrebaš bojati, ali ja ti opet i opet dovikujem: boj se veturina i usred grada i pred nosom slavne policije. Vožnja na taljanskih željeznicah, ako taljanski novac u naš preračunaš, skoro je na dlaku jednaka s našom; ali fiakri, confortabli — ti su znatno jevtiniji od naših. Dočim u Zagrebu (a tako od prilike u Beču i drugud), od Jelačićeva trga do kolodvora plaćaš forintu, vozit ćeš se u Rimu i Napulju dva tri puta dalje, ondje za pukih 80, a ovdje za 70 centezima, što po prilici iznosi naših 30—36 novč. Tako naredjuje utvrdjena tarifa.

(Dalje će sliediti.)

---

**Osvrt na dvie poslanice dvaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji. Razpravio Anton Franki. Zadar 1881.**

Ljubezna idea, što vodi pisca tiekom ciele razprave, kojom se osvrće na dvie poslanice dvaju dalmatinskih grčko-iztočnih biskupa, jest ujedinjenje iztočne crkve sa zapadnom.

Pošto se naša razdieljena braća grčko-iztočnoga obreda ne samo u Dalmaciji, nego i u Hrvatskoj i Slavoniji počeše sve to više izticati, i to izticati kao narod razdieljen od nas ne samo katolika, nego i Hrvata, i to kao narod srbski; pošto se nadalje to izticanje većim dielom temelji na vjeri, vjeri — po njihovu — srbskonarodnoj, kako nam to nedavno i u našim listovima tiskani govor preosveštenoga gosp. biskupa Živkovića dokazuje: uzeh iz toga povod, da ovo Frankijevo djelo ne toliko ocienim, jerbo se ovo djelo po mom sudu samo cieni i k tomu još ocjenba spada na učenjake, — nego da ga hrvatskomu obćinstvu, toli svećenicima, koli „i svjetovnjacima“ preporučam, jer će i njim biti veoma koristna; a osim toga na to me potiče ona zamolba „Obzorova“ u br. 180. kojom želi, da dotičnu famoznu duovsku besjedu koji od pozvanih malo razsvietli; iz česa izvodim, da se i svjetovnjaci žele zanimati znanstvenim razpravama, tičućim se takovih vjerskih govora, koji nesretno razdieljenje iztočne crkve od zapadne podržavaju. Knjiga Frankijeva odgovoriti će jim na svako pitanje točno, povjestno i znanstveno; svaku će jim dvojbu riešiti i svaku sumnju razpršiti. Ona će pokazati i katoliku i grčko-iztočnjaku, i Hrvatu i Srbinu i komu hoćeš: koli je žalostna i natražna po slovjenski naš narod ova vjerska razdioba. Ona će jim pokazati, koliku bi korist ne samo duševnu, nego upravo i materijalnu i političku cieli slovjenski narod crpio odatle, da se iztok zapadu crkveno pridruži. Neka se neprezre ota okolnost, što ju liepo i knjiga iztiče: da nemože iz tog sdruženja imati kakovu posebnu korist samo jedan odjel slovjenskoga naroda, a još manje kakovi pojedinci; okolnost, što je onaj, koj nas prvi na sdruženje pozivlje ne hrvat, ne slovjen, nego po narodu tudjin, komu bi slovjensko oto sdruženje ne

narodnu, ne možda osobnu korist, nego kad bi već to moglo biti, prije narodnu štetu nanielo. Glasu takovog čovjeka, koj prezrev svaku materijalnu korist, traži-li spas duša, valjalo bi, da se svaki odazove.

Frankijevo oto djelo pokazati će svakomu, kako je ništa drugo nego zloba, i puka materijalna, osobna korist i slavohlepje nekih biskupa i careva toliko puta raztrgala onu blagonosnu zajednicu iztoka sa zapadom. Koliko puta nisu pobožni i savjestni biskupi i svećenici, carevi i svjetovnjaci, videći i ćuteći pobožnost otog vjerskog razdieljenja, zajednicu uzpostavili; ali duh nečisti, koj nemiruje, proždro je opet i opet tu zajednicu, te posijao medju jedan narod toliku vjersku, a po vjeri i narodnu mržnju i neslogu. Danas, kad ta mržnja već plamenom gori, diže se u Rimu sveti Otac, da mržnju otu pogubnu i nepravednu utrne, da slovjenski narod vjerskom, a po vjerskoj i narodnom ljubavi ujedini. Da je ta misao proizašla iz Rusije ili Česke, iz Srbije ili Hrvatske: možda bi se tkogod našao, koj bi tu nazrievao ne sasma čistu težnju i želju; ali kad ta misao polazi iz Talijanske, od čovjeka rodjena Talijana: što će slovjen drugo, nego da joj se pokloni.

Na to dakle sdruženje pozvao je slovjenski narod sv. Otac okružnicom „Veliki nalog", a prigodom te okružnice napisa preuzv. g. biskup Štrosmajer svoju svietu poznatu okružnicu. I ta okružnica Štrosmajera „lažna proroka" čujte ljudi, gane dva grčko-iztočna biskupa u Dalmaciji: Stefana Kneževića u Zadru, i Gerazima Petranovića u Kotoru, da opomenu svoje svećenstvo i svoje vjerne, neka se nedadu po „nezvanimi učiteljima" zavesti, i po „lažnim prorocima", koji se javljaju medju pravoslavnim narodom, propoviedajući mu svoju nauku, izvrćući čistoću i duh hristjanske nauke i zavodeći ga na lažni put, koji ga odrodjenju od vjere praotaca svojih vodi, — neka se nedadu nagovoriti, da učine taj grieh, tu strahotu, da ostaviv svoju narodnu srpsku crkvu i vjeru svojih otaca, stupe u odnošaj s Rimom, iz koga da je najmanje dobra po čovječanstvo poteklo." Kad pročitaš okružnicu, kako ju napisao zadarski grčko-iztočni biskup: mora da te duša zaboli nad tolikom zabludom. Ako u obće imade za našu nesjedinjenu braću narodnog i znanstvenog sredstva, da se dvojba razjasni, a istina, bila ona na našoj, ili na njihovoj strani, da na vidik izadje: to je ovo sredstvo sakupio, i u liepi compendium sveo g. Dr. Franki. Neće li moći ovakove znanstvene razprave sumnje raztjerati i istini put utrti: tad sam ja sjeguran, da više moralnih sredstava za sdruženje neima. Po tom čekajmo, dok se izpuni ona poštenjaka Crnogorca Sundečića, koju mi je opetovano na usta kazao: „Nas nemože sjediniti drugo, nego jedna poštena godina 48ma. No takovo sdruživanje malo će koristi po vjeru donieti."

Franki u tom svom djelu liepo razpravlja o vjeri, te dokazuje: kako je naša katolička i njihova pravoslavna vjera jedna te ista. Nekoje razlike, koje sada postoje, nisu prije u iztočnoj crkvi imale mjesta, a izadjoše samo da se čim god može protiviti katolicima, — dočim se ipak grčko iztočni biskupi toli rado pozivlju na vjeru svojih otaca. Druge različne nauke, kako je n. p. ona: da-li obstoji čistilište, grčko-iztočnjaci riečima niječu, dočim jih činima potvrdjuju. Tako se i oni mole i žrtve prikazuju Bogu za mrtve. Drugih napokon svakojakih razlika u vjeri nemogu braća iztočnjaci ni pravo iztaknuti, a kamo-li dokazati.

Što se tiče izhadjanja „Duha od Otca" i po našem „od Otca i Sina", — g. Frankija je ljubav napram iztočnoj braći zbilja daleko zaniela. On tvrdi u knjizi, pozivajuć se na sv. otce iztočne crkve: da je i naša nauka po našem tumačenju, i grčko-iztočna nauka po njihovu tumačenju pravoslavna, orthodoksna. Težko je dakako našim umom razglabati tajne presv. Trojice, kako i sam g. pisac opažuje osobito gdje se treba stegnuti u što užje granice. Naš nauk jest poslie sabora Lugdunskog II. i Florentinskog pod Eugenijem IV. „de fide", dogma. Da-li može „uz dogmu" isti nauk, ipak na drugim premisam dobro tumačen, obstojati: u razglabanje tih finoća ja se barem još za sada upuštati neću. To je dakako istinito: Tjera-li se „izvor" i „počelo" do skrajnosti, onda je takov izvor, takvo počelo sam, jedini Bog Otac. I to stoji, da imade iztočnih sv. otaca, koji do te skrajnosti idu. Ovo tumačenje nekojih sv. otaca, a isto tako drugih sv. otaca tumačenje protivno, polag toga dogma našeg, ako i ne protuslovnog, ono ipak protivnog nauka pak onda sv. Pismo, tjera mene do toga načela: Pustimo kod razglabanja presv. Trojice naš krnjavi razum na stranu, a držimo se revelacije. Tu neka bi se i iztočna braća pred presv. Trojicom i pred revelacijom malko ponizila, — pak se onda ni ljubav u ničem kidati neće. — U točki dakle ovog tumačenja nisam se sa g. Frankijem pogodio. *)

Naša braća iztočnjaci toliko iztiču naš narodni jezik u bogoslužju. Djelo Frankijevo liepo jim prikazuje, kako je taj narodni jezik uveo u bogoslužje ne Carigrad, nego Rim. Pa kako Rim štuje starinu i povlastice svakoga obreda: to evo i najnovijim dokazima, gdje se u Rimu pred očima samog svetog Otca pjeva glagolska sv. misa, zasvjedočava nam, da i danas štuje i uzvisiva slovjenski jezik u bogoslužju.

Iztočna braća, barem u ovim biskupskim poslanicama osudjuju „prvenstvo i svjetovnu vlast" rimskoga pape. Pozivlju se na svoje otce i praotce, a nevide jadnici, da su toliki iztočni biskupi i svećenici, carevi i lajci, ti njihovi otci i praotci, u Rimu tražili zaštitu

*) U ostalom sveta apostolska stolica i š njom zapadna crkva to nije na florentinskom saboru, gdje je bilo do unije došlo, ipak zahtievala, da iztočnjaci umetnu: „i od Sina" u svoj Symbolum već samo da dogmu priznadu; što se je bilo i dogodilo. Ured.

proti Carigradskim nasilnicima. To jim Frankijevo djelo liepo predočuje, te jedno i drugo dokazuje.

Na ono, gdje iztočna braća barem njihovi biskupi u ovim dviem poslanicama, osudjuju prikazivanje sv. mise u nekvasnom kruhu, pričešćivanje samo pod jednom prilikom itd. jer da se tim ruši temeljna ustanova Hristova ob Euharistiji; gdje nauku u bezgriešnom začeću bl. Dj. Marije kao bogoprotivnu (!) osudjuju; gdje nama katolicima predbacuju, da s toga rabimo latinski jezik u bogoslužju, da podržajemo narod navočito u neznanju kršćanskih istina: na ove i neke druge točke g. Franki doduše liepo, ali — svakomu svoje — preblago odgovara. Dao Bog, da i ovakova blagost bude sredstvo, kojom da dodjemo do ljubavi.

U ostalom djelo Frankijevo, koje je u našoj crkvenoj literaturi jedno od riedkih, ali jako nuždnih diela, može svakomu liepo predočiti početak, razvitak i trajnost razdruženja iztočne crkve od zapadne. Navadja djelo, tko je dao povod tomu razkolu i tko ga još danas podržaje. Stavlja, kako nam je svakomu dužnost, da tražimo Isusovu crkvu, te kako i gdje ćemo ju naći? Osudjuje uvrede, koje bi se prigodom toga iztraživanja istine sa jedne strane drugoj možda naniele itd. Ovo djelce doći će dobro svakomu, ne samo svećenicima, nego kako rekoh i svjetovnjacima, koji se o tom slavjanskom crkvenom razkolu i pokretu znanstveno upoznati žele. *R. M.*

## Viestnik.

Zagreb. Na imendan Nj. c. kr. ap. Veličanstva premil. cara i kralja našega odpjevao je svetčanu sv. misu u crkvi sv. Marije uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup. Službi božjoj prisustvovali su: preuzvišena gospoda ban Ladislav grof Pejačević i hrv. slav. ministar Koloman pl. Bedeković, odjelni predstojnici sa podčinjenim si osobljem, zastupnici sabora, načelnik grada Zagreba sa gradskimi zastupnici, sveučilištni rektor magnifik sa sveučilištnimi profesori, ravnatelji učevnih zavoda sa profesorskim osobljem i pobožni puk.

— Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je na molbu uzoritoga g. kardinala nadbiskupa visokim odpisom svoga ratnoga ministarstva riešiti od aktivne vojničke službe osam ove godine unovačenih klerika na nadb. liceju i to na temelju §. 25. obr. zak. smatrav ih za kandidate svećeničkoga striliša.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup produžio je izvanredni jubilej uključno do 8. pros. o. g. na temelju odpisa, što ga je izdala sv. penitenciarija u ime sv. Otca. Odpis sv. penitenciarije glasi u izvoru: Appropinquante termino extraordinarii Jubilæi a Sanctissimo Domino Nostro Leone Papa XIII. universo Catholico Orbi per Litteras — *Militans Jesu Christi Ecclesia* — die 12. superioris Martii indicti, plures locorum in Europa Ordinarii preces eidem Sanctissimo Domino obtulerunt petentes ipsius Jubilæi prorogationem, eam præcipue ob causam, ut sacris Ecclesiæ ministris tempus suppeteret varias et inter se dissitas ac plerumque asperas Diœcesum regiones lustrandi, et fideles, præsertim agricolas, ad salutarem gratiam et remissionem consequendam fructumque Jubilæi percipiendum verbi Dei prædicatione atque spiritualibus exercitiis opportune excitandi. Quas quidem preces Sanctissimus Dominus benigne excipiens, huic Sacræ Pœnitentiariæ committere dignatus est, ut locorum in Europa Ordinariis facultatem faceret prorogandi Jubilæum usque ad diem octavum inclusive proximi mensis Decembris, Immaculatæ Deiparæ Virgini sacrum. Quare hæc Pœnitentiaria de expressa Apostolica auctoritate omnibus et singulis locorum in Europa Ordinariis facultatem concedit, qua præsens Jubilæum in sua quisque Diœcesi et pro grege sibi commisso prorogare possint ac valeant usque ad diem octavum inclusive mensis Decembris vertentis anni, servata in reliquis omnibus forma ac tenore memoratarum Litterarum — *Militans Jesu Christi Ecclesia* —; contrariis quibuscumque, etiam speciali mentione dignis, non obstantibus. Datum Romæ in S. Pœnitentiaria die VIII. Septembris 1881. — Aloysius Card. Bilio, P. M. Hippolytus Can. Palombi S. P. Secretarius. —

— Nuncijatura pozvala je velemož. g. sveučilištnoga prof. Dra. Josipa Stadlera u Beč i traži, da ujedno sobom ponese dokazala, koja su nuždna „ad processum informativum super qualitatibus promovendi conficiendum.“ Podjedno doznajemo, da je jučer prispjelo previšnje carsko i kralj. imenovanje za nadbiskupa sarajevskoga.

— Ona gospoda, koja traže sv. mise na korist gradnje nadbisk. sjemeništa, neka se ustrpe, dok nam intencije stignu.

— G. Matosović Juraj, župnik u Martinskoj vesi, darovao je za gradnju nadb. sjemeništa 100 for. Doista liep dar. Deus retribuat!

— *Promjene u Djakovačkoj biskupiji*: G. Blaž Radonić postao je župnikom u Novaku. G. Dr. Franjo Mihelčić imenovan je upraviteljem župe Kanižke. Isto tako ide u svojstvu župnoga upravitelja: G. Stjepan Stražemanac u Čerević a Matija Šimoković u Rajevoselo. Premješten je Gjuro Jagodić kao duh. pom. u Drenovce.

*Italija.* Revolucijonarci dižu se sve to drzovitije proti svemu, što je vjersko. Osobito rabe svoje novinstvo, da u njem grde i psuju sv. Otca. A i u javnosti nemanjkaju im glasovi, koje vlada mirno slnša. Tako se je 20. p. m. kao na jedanaestgodišnjicu, kad je taljanska vojska unišla u Rim, javno i to vrlo porugljivim načinom govorilo proti svetoj stolici, a k tomu još u prisutnosti redarstvenih organa. Svaki dan skoro sastaju se nova družtva, koja pred svietinom izpoviedaju, da im je prva i glavna zadaća srušiti papinstvo i uništiti svaku vjeru. A kako slična družtva napreduju, vidi se iz dogodjaja, koj se je dogodio u Faenci, gdje se je držao meting proti zakonom o garanciji i gdje je poslie metinga rulja

ljudi uz bezsramne pjesme upalila dvie praskave boce pod prozori biskupske palače. Svrha toga nedjela bijaše razprsnuti onaj dio palače, gdje biskup stanuje. Nu na sreću ostao je biskup živ, premda mu se srušio dio sale i razbili se prozori. Kamo sve to vodi, pokazati će bez dvojbe budućnost.

*Ruska.* Vlada misli sada ozbiljno, kako će popraviti socijalne odnošaje u državi. To pitanje potaknu cara, da je pošao u Danzig na sastanak sa njemačkim carem i da se je njegovim uplivom u Petrogradu ustrojila „sveta legija", koja imade ugušiti nihilističke i socijalističke težnje u narodu. Osim toga dopustio je car, da se po crkvah narodu čita enciklika sv. otca o ugledu vlasti i, ako je što istine u viesti, čitala se je takodjer enciklika: „Grande munus." A i narod prihvatio se je posla, osobito Grci unite, koji su silom bili gonjeni u državnu rusku crkvu. Oni su već prošle godine upravili na ministra Lorisa Melikoffa predstavku, u kojoj su izticali svoje jade i molili za slobodu vjeroizpovjesti. Nu ministar im niti ne odgovori. Videći pako sada, da se je država primila ozbiljna rada, podastrieše opet molbu na vladu, da im se povrati prvašnji obred, crkve i svećenstvo, nazrievajuć u slobodi vjeroizpovjesti boljak domaćih i državnih odnošaja. Spomenuta predstavka podpisana mnogobrojnimi podpisi iztiče doista vrlo žalostne odnošaje, osobito u Poljskoj, kojim će se morati čim prije odmoći. Ona kaže medju ostalim: Otci i djedovi naši, a i mi sami nismo nikada čuli, da je igdje kojemu narodu zabranjeno, slaviti Boga i njemu se moliti u onom obredu te jeziku, koj mu je prirodjen. Mi po uvidjavnosti našoj nemožemo shvatiti ono, što se s nami radi te smo toga uvjerenja gdje vjere nejma, tuj niti krieposti nejma, a gdje nejma krieposti, tuj nemože cvasti i napredovati nijedan stališ. Uzmite nam polja, odkuda nam novčić za porez? Šaljite vojnika gladna u rat, odkud mu jakosti? Oni, koji nam hoće satrieti vjeru, ti misle, da su pametniji od nas. Ali osvjedočeni, g. grofe, da se nipošto neslaže s nakanom Vašom, što se s nami s gadja, pitamo: je-li je mudro, da se je pucalo na one, koji su mirno kod zatvorenih vrata molili čislo na poljskom jeziku u svojih bogomoljah? Je-li je mudro, da se od majčinih grudi grabi nejačad i krsti tudjim načinom, koj običaj naš ne poznu? A ipak svemu je tomu nuždan posljedak žalostno vjersko stanje. Mi se sgražamo, kad dodjemo u ured ili u kuću kojega činovnika ili obć. načelnika te ovi na drevni u nas pozdrav: „Hvaljen Isus Krist" odvrate na ruskom jeziku psovkami, koje mi na našem jeziku ni izreći ne možemo. Sve to moramo, uzdajuć se jedino u božje milosrdje, uztrpljivo snašati. U najnovije vrieme imali smo dokaze u činih, koji nam svjedoče, da se od ljudske pravednosti ništa nadati nemožemo. Nedavno bili smo pozvani, da caru i kralju našemu Aleksandru III. položimo zakletvu vjernosti. Čuteći važnost toga čina, odlučismo ga učiniti svetčano po našem obredu i običaju u rimokatoličkih crkvah. Inače ga držimo nesamo nevaljanim nego i svetogrdnim. Naša poglavarstva, a to će se doskora i viditi, nesamo da ništa nevjeruju nego oni neznadu niti vjeru štovati. Oni nam predstavljahu zakletvu kao puku formalnost, koju je moći vršiti načinom kojim mu drago; da nije nuždno niti ruke dizati nego, ako nam volja, „fige pokazać" (orig.) — — — —

Mi molimo stoga, završuje predstavka, gospodine grofe, da nam se pribavi pravica. Mi izjavljamo svetčano: Kakogod ćemo prisegu vjernosti položiti u rimo-katoličkoj crkvi, tako ćemo mi i katoličku vjeru našu po sjedinjenom ili latinskom obredu čuvati i braniti, ali pravoslavnoj crkvi nećemo pristupiti nikada. Pošto mi nikoga nejmamo, komu bi potrebe naše povjerili to molimo, za dobrotu, da nam bude itko posrednikom te nam kod cara sviuh Rusa izhodi slobodu savjesti i da on desnicom pravice kazni sve one, koji nam vjeru hoće uništiti te nas do skrajnosti tlačiti. A druge naše nužde izručamo najvećim pouzdanjem Bogu i milosti te velikodušju vladara našega. — Mi mislimo, da nam daljnega komentara dati netreba.

---

**Javna zahvala.**

Preuzvišeni gospodin J. J. Štrosmajer, čija je darežljiva desnica na daleko poznata, a naročito medju južnimi Slovjeni, blagoizvolio je pokloniti ovomjestnoj samostanskoj crkvi sve oltare iz svoje stare katedralne crkve i u jedno ogromno a velekrasno propelo u vriednosti od 300 for., koje sam dao prirediti za svoju novu crkvu.

Na tom velikodušnom daru zahvaljujem se ja u ime konventa i mojih župljana, koji ćemo i nadalje tople svoje molitve slati pred priestol Svevišnjega, da nam još mnogo godina uzdrži dobročinitelja našega.

Tolisa u Bosni 29. rujna 1881.

O. Dobroslav Nedić,
gvardijan.

---

## Razni prinosi.

G. Stepinac Matija prof. dao je za gradnju nadb. sjemeništa prama obećanju 30 for. U kotaru gornjo varaždinskom doprinieła su za gradnju nadb. sjem. gg.: Bešvir Mijo, žup. petrijanečki preuze 10 sv. misa; Bešan Stjepan, duh. pom. u Križovljanih 1 fr. i preuze 10 sv. misa; Bobešić Janko, duh. pom. u Vinici preuze 10 sv. misa; Boroša Stjepan, slušatelj bogoslovije u beč. augustineju 2 for. 50 nč. Čižmek Ivan, župn. Križevljanski 2 f.; Imrey Fr., duh. pom. u Maruševcu preuze 20 sv. misa; Ivanuš Ljud., duh. pom. podbelski preuze 10 sv. misa; Kučenjak Milan, podarhidj. i žup. podbelski 3 f. i preuzeo 30 sv. misa; Martinković Radoslav, župnik u Maruševcu 1 for.; Ožegović Mato, duh. pom. ivanečki 3 f. Petek Josip, žup. vinički 85 nč.; Tompić Fr., žup. vočanski 2 fr. Šlibar Pavao, žup. kod sv. Barbare 1 f. Za sv. otca darovali su: Članovi Marijanskoga družtva u Virju 11 for. 2 nč.; Rega Sabolić 48 nč.; Antun Muhvić 50 nč.; N. N. 1 fr. 82 nč. Ana Carek 50 n.; Kata Kuzman 43 nč.; vjernici virjanski u crkvi 1 for. 80 nč.; Jalža Kopljarević 45 n. i napokon za misije na iztoku N. N. 1 f.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 42. U Zagrebu, 13. listopada 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## Dr. JOSIP STADLER,

### nadbiskup vrhbosanski.

ratka viest u posljednjem broju ovoga Lista, da je dr. Josip Stadler imenovan previšnjim riešenjem od 16. kolovoza o. g. nadbiskupom Vrhbosanskim uzbudila je u srdcih naših čitatelja veliku radost.

Medju njimi ne ima ni jednoga, koji u srdcu nosao ne bi težko prokušanu kroz stoljeća posestrimu preko Save. Ne ima ga, koji znao ne bi, koliko je ondje naročito trpila sv. vjera i crkva Kristova od silnih raznovrstnih neprijatelja svojih. Kroz stotine ona se je kriti morala za hladne zidine skrovnih pristaništa revnih sinova sv. Franje. Nit ponosnih crkva, nit redovite uprave. Sve izvanredno, kano da je taj ubavi diel Evrope posried azijatskih prašuma il afrikanskih pustara. Njeni se službenici za druge odielom skrivahu, njene se sv. tajne potajice nošahu, njene se istine riedko naučat mogahu.

Stanju tomu sad će evo biti kraj. Nj. Svetost papa Leo XIII. pazeći budnim okom po cieloj ovčarnici Kristovoj upre okom naročito na iztok, te odluči Bosnu i Hercegovinu uvesti u kolo ostalih kćeri svojih, u kojih je crkvena uprava redovita. Uzpostavi dakle crkvenu hierarhiju, kojoj na čelo pozva milost Nj. c. kr. apostolskoga Veličanstva, premilostivoga cara i kralja našega Franje Josipa I., vrloga sina domovine naše, uzornoga svećenika nadbiskupije naše, revnoga profesora sveučilišta našega dra. Josipa Stadlera.

Providnost Božja, koja ga je iz Broda našega izvela, vodila i dovela ga na uzvišeno mjesto, koje je zauzimao u nadbiskupiji našoj, upozori nadležnike i sada na nj. Uzgojen i izučen kod Isusovaca, tih najvještijih poznavalaca i naravi mladjahne i potreba crkvenih, novi će nadbiskup bez dvojbe i u hierarhiji crkvenoj zauzimati važno mjesto, kako je zauzimao i do sada svagdje, kamo je postavljen bio. Srdcem svojim skroz na skroz odan Bogu i sv. vjeri njegovoj, on će svom dušom podati se novoj službi svojoj, da ukloni sve zaprieke tamošnjemu razvitku vjerskomu. Mlad, zdrav, oduševljen za svako dobro, on će uz milost Božju i po neobradjenih dielovih vinograda Gospodnjega djelovati, te ovu crkvenu državu na skoro izjednačit ostalim njenim, ma i starijim družicam.

U tom poslu neka mu je obilne pomoći od tamošnje braće Franovaca. Prokušani ti borioci za sv. vjeru, neka su desna ruka novomu nadbiskupu. Djelovanje njihovo, komu je i u knjizi nedavno nadbiskupom samim prevedenoj liep spomen, neka se od sada podvostruči. Pod vodstvom i ravnanjem ovakova poglavara neka se uhvate u kolo, da uz žrtvu svoje volje, svoje lagodice, kakvu je žrtvu prineo i novi nadbiskup, da uz takvu žrtvu procvate što bujnije sv. vjera naša, a po njoj i posestrime zemlji našoj Bosna i Hercegovina.

U toj želji mi od srdca kličemo: Blagoslovio Bog djelovanje nadbiskupa Vrhbosanskoga dra. Josipa Stadlera.

Presvietlomu gospodinu

**Dru. Josipu Stadleru,**

*imenovanomu nadbiskupu Vrhbosanskomu.*

Zar na slavlje kréćeš sad, Pastieru, Ti,
Gdje na stolicu penješ se visoku,
Samrtnome skoro nedoglednu oku,
Kud s veseljem pratimo Te sada svi.

Sve još ondjekare kipi, sve još vri,
Staza strma, neprohodna ljudskom kroku,
Čvrsto opasanu treba biti boku:
Sladki prestaju tuj, biskupe, Ti sni. . .

Al u Tebe neprobojan vjere štit,
Nedobitan branik Tvoje svete nade,
Ljubav vruća, što sve predobit znade:

Svačij troje to um će si pokorit;
Koje crkve sin si, znaš, koje krvi
Bosni budi Otac — bud vazda prvi!

---

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

*t*) O uzkrsnuću mrtvih govori osim toga mnogo put isti sveti Pavao. Napomenuta sveta knjiga (Djela apoštolska) zabilježila je još barem tri njegova svjedočanstva: „Muževi braćo“, veli u vrhovnom vieću, okružen od farizeja i saduceja kao obtuženik, „ja sam farizej, sin farizeja, ja bivam sudjen radi nade i uzkrsnuća mrtvih.“ Djel. ap. 23, 6.[1]) I opet nekoliko dana iza toga pred Feliksom upraviteljem u Cezareji okružen od tužitelja: „Izpovjedam ti, da služim . . . Otcu i Bogu momu, vjerujući svemu, što je pisano u zakonu i prorocih, imajuć nadu... da će biti uzkrsnuće pravednih i nepravednih.“ Djel. ap. 24, 14. s.[2]) Napokon dvie godine iza toga u velebnom krugu kralja Iruda Agripe II. sa svojim dvorom i Festusa upravitelja pita Pavao te prevejane svjetske velikaše i razkalašence razlažući svoju vjeru: „Zašto se scieni kod vas stvar nevjerojatna, da Bog mrtve uzkrisi?“ Djel. ap. 26, 8.[1])

*u*) U poslanicah svojih ostavio je sveti Pavao za tu objavljenu istinu takodjer mnogo svjedočanstva. Pa da izostavimo ona mjesta, gdje kano mimogred o tom govori, koja ću na koncu samo natuknuti, navadjam još o uzkrsnuću mrtvih mjesto iz prve poslanice na Korinćane gl. 15. To je klasičko mjesto, jer kad nebi nigdje ni u starom ni u novom zavjetu bilo govora o uzkrsnuću mrtvih van samo u 15. glavi rečene poslanice na Korinćane, to bi svaki kršćanin mogao spokojne duše gledati onkraj svoga života. To je mjesto i tako jasno i tako obširno (imade glava petnaesta petdeset osam redaka, a čitava o tom radi), da se jedva može kakvo pametno pitanje o uzkrsnuću mrtvih od veće znamenitosti potaknuti, na koje se ne bi dalo iz toga mjesta uz rukovodstvo dobra komentara dostatno odgovoriti.

Kako svi znamo, tvrdnja, da će tjelesa uzkrsnuti, mjerena čovječjim umom i jakosti, jest vrlo čudna. Kršćani u Korintu bijahu prije obraćenja na vjeru kršćansku s velike većine pogani Grci. Pa kao i kršćani bijahu okruženi od pogana, kod kojih je bilo svakovrstnih nazora o čovjeku i njegovoj duši ter budućem udesu. Svaka škola filozovska imala je svoje nazore; opet pjesnici svoje, a uz nje hiljade svakovrstnih bajaka. Nije indi čudo, da se je apoštolova jednostavna propovjed o uzkrsnuću mrtvih u njegovoj odsutnosti počela kojekako tumačiti; a bijaše jih valjda, koji su niekali svako uzkrsnuće. To se dade i iz same poslanice zaključiti; jer Pavao na te prigovore dolazi. „Kako to neki med vami govore: Neima uzkrsnuća mrtvih?“ (r. 12.) I opet: „No reći će tkogod: Kako uzkršnjuju mrtvi? ili u kakvom će tielu doći?“ (r. 35.)[2]) Sigurno su i takvu dvojbu izticali. Dapače, uzamši na um tadanje okolnosti, dade se slutiti, da je i takvih protivnika tjelesnomu uzkrsnuću u obćini kršćanskoj u Korintu bilo, ili su barem i do nje doprli glasovi, koji su natezali rieč „uzkrsnuće“, ter mu davali allegoričko značenje. Dolazi na tu bludnju ter ju pobija Pavao u drugoj poslanici na Timoteja 2, 18. „Koji (neki Himenej i Filet) su odpali od istine, veleći, da se je uzkrsnuće već

---

[1]) „Viri fratres, ego Pharisaeus sum et filius Pharisaeorum, de spe et resurrectione mortuorum ego judicor.“ Pavao je bio farizej; no kod toga neće štovani čitatelj misliti namah na zlu stranu farizeizma, na što Spasitelj toliko put u evangjelju navaljuje. Nalazilo se i medju farizeji posve plemenitih duša; dapače uza sve mane kod većine članova te stranke kod Židova, ipak je u toj stranci bila zastupana prava vjera, nada u Mesiju i ljubav za narod i narodnost; sjetimo se na Nikodema, Gamaliela.

[2]) „Confiteor autem hoc tibi, quod (secundum sectam, quam dicunt haeresim) sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus, quae in Lege et Prophetis scripta sunt, spem habens (in Deum, quam et hi ipsi expectant), resurrectionem futuram justorum et iniquorum.“

[1]) „Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?“

[2]) („Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis); quomodo quidam dicunt in vobis: „Quoniam resurrectio mortuorum non est?“ „Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?“

dogodilo, pa su slomili vjeru u nekih."[1]) Ta nauka bijaše sigurno izliev bogohulne one nauke, da materia, narav tjelesna, nije od dobroga Boga stvorena već od zla principa; dakle nesmije nit ne može biti od Boga odlikovana uzkrsnućem. No jer objava jasno uči uzkrsnuće, hoteći ti ljudi poslužiti i prije napomenutoj „krivoj mudrosti", a zajedno želeći biti smatrani kršćani, izvinuše rieč „uzkrsnuće", pa joj dadoše smisao: tim, što smo pozvani, da pravoga dobroga Boga spoznamo ter postanemo dušom, koja je jedina od njega, učestnici sreće, tim smo uzkrsnuli; tjelesnoga uzkrsnuća neće biti.

α) Na sve to udara i sve obara sveti Pavao, poslan od Krista uzkrsnuvšega ter naoružan njegovom istinom i njegovim auktoritetom. Prvo doziva kršćanom u pamet historičku istinu o uzkrsnuću Isusa Krista, koja je tako i toliko zajamčena, koliko ikada razborit čovjek u tako težkoj stvari od Boga zahtievati smije i može. U tu svrhu navadja svjedočanstva za uzkrsnuće Gospodinovo, koja su popisana u svetom evangjelju, izpustiv neka svjedočanstva, naročito onih pobožnih žena, jer toga ovdje netrebaše, a dodav neka, na koja evangjeoski izvještaj nije izrično došao ili nije nit mogao doći, zbivši se to kasnije, nego da bi moglo biti njemu predmetom. No sve to je on već u ustmenoj poduci Korinćanom kazao, pa jim samo u pamet doziva. „Predao sam vam, što sam i (sám) primio: da je Krist umro radi naših grieha po pismih; i da je pokopan i da je uzkrsnuo treći dan po pismih; (t. j. Bog je po prorocih to prorekao i to stoji u svetom pismu takodjer staroga zavjeta), i da je vidjen od Kefe (t. j. Petra) i poslie od jedanaestorice; zatim vidjen je od njih više nego pet stotina braće i to zajedno; od kojih su neki još sada živi, neki su pako usnuli"; onda je vidjen (poseb) od Jakoba (mladjega), koji je kod kršćana ne samo radi vanredno strogoga i svetoga života nego i radi rodbinstva sa Spasiteljem bio od osobito velikoga ugleda ter nazivan brat Gospodinov („frater Domini"); „onda je (opet) vidjen od svih apoštola; najposlije pako od svih vidjen je takodjer od mene kano izmeta, „abortivo."[2]) Tako se od poniznosti Pavao zove, sjećajući se na svoj prijašnji život i na poziv, da postane od progonitelja crkve kršćanin i apoštol; što u sliedećih redcih i ovdje kaže.

β) Na tom temelju gradi apoštol dalje dokazivanje uzkrsnuća mrtvih. „Ako se pako" (od apoštolâ) „propovjeda, da je Krist uzkrsnuo od mrtvih: kako neki (onda) med vami kažu: Nije uzkrsnuća mrtvih? Ako pako neima uzkrsnuća mrtvih, nit Krist nije uzkrsnuo." (r. 12, 13.)[1]) Hoće da reče: apoštoli vam propoviedaju, da je Krist uzkrsnuo. Toj propovjedi vi vjerujete, ta s toga ste i postali kršćani. No niste-li vrlo nedošljedni u vašem mišljenju, kad zajedno i vjerujete, da je Krist uzkrsnuo i niečete (neki) mogućnost uzkrsnuća od mrtvih? Zar nije Isus Krist takodjer pravi čovjek? Ako je dakle u njegovu uzkrsnuću mogućnost postala činom, zašto scienite onda uzkrsnuće tiela mrtvoga za stvar nemoguću? Tko nieče uzkrsnuće mrtvih u obće, jer da je nemoguće, taj mora, hoće li si biti došljedan, niekati i uzkrsnuće Isusovo. No onda nije dakako više kršćanin. U Korintu nije bilo takve došljednosti medju kršćani, t. j. podpune nevjere; to je apoštolu drago, ali baš na tom temelju ih smije i mora biediti s plitke nedošljednosti.

γ) Nastavlja apoštol: „Ako pako nije Krist uzkrsnuo, dakle je izprazna propovjed naša, dakle izprazna i vjera vaša; osim toga mi (apoštoli) smo i lažni svjedoci božji, budući da dajemo svjedočanstvo proti Bogu, jer da je uzkrisio od mrtvih Krista, kojega (dakako) nije uzkrisio, ako mrtvi neuzkršnjuju. Jer ako mrtvi neuzkršnjuju, nit Krist nije uzkrsnuo." (r. 14. 15. 16.)[2]) Dakle ponajprije sliedi, ako stoji, da Krist nije uzkrsnuo, da je apoštolska propovjed ništavost, neima predmeta; drugo sliedi, da je vjera kršćana, držeča se te propovjedi, takodjer ništavost, jer drži za obstojnu istinu, što neobstoji; treće sliedi, da su svi apoštoli bez iznimke lažni i krivi svjedoci božji; tvrde, da je Bog Krista uzkrisio, česa on učinio nije, dakle su varalice i lažci, dapače „davaju svjedočanstvo i proti Bogu", dakle lažu na Boga ter

[1]) „(Ex quibus est Hymenaeus et Philetus), qui a veritate exciderunt dicentes, resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorundam fidem."

[2]) „Tradidi enim vobis inprimis, quod et accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas; et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas; et quia visus est Cephae et post undecim; deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt; deinde visus est Jacobo; deinde apostolis omnibus; novissime autem omnium tanquam abortivo visus est et mihi." (v. 3—8.)

[1]) Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis: quomodo quidam dicunt in vobis: „Quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit."

[2]) „Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra; invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit."

su božji protivnici, dovode Boga pred ljudmi u laž, da je nešto učinio, česa nije i nemože učiniti. Pa tako ostavlja apoštol kršćanskomu srdcu te stvari na razsudbu, da-li je voljno držati apoštole, premda inače svaki njihov pogled očiju, svaki potez obraza, svaki kretaj tiela, svaka rieč i djelo toli skrovno ko-li javno odaje ništa van samu plemenitost uma i srdca njihova, samu bogoljubnost, istinitost, iskrenost i poštenje, što je sve kršćanom poznato i što Bog sveti i pravedni neprestanimi čudesi na očigled istim tim kršćanom potvrdjuje, — za najveće lažce i božje protivnike ili za vjestnike božje istine i božje poslanike. Samo uz prvo smije niekati uzkrsnuće od mrtvih.

δ) Dalje sjeća apoštol na duhovne pošljedice duše, ako stoji, da neima uzkrsnuća. „Pak ako nije Krist uzkrsnuo, izprazna vam je vjera, jer ste još u griesih vaših. Dakle i oni, koji su usnuli u Kristu, propadoše. Ako se samo za ovaj život uzdamo u Krista, nevoljniji smo od svih drugih ljudi.“ (r. 17. 18. 19.)[1]) Isus Krist je umro za nas i radi naših grieha, da nas odkupi, s Bogom pomiri ter učini djecom božjom. To su proroci prorekli, to je on tvrdio, to apoštoli navieštaju, to kršćani vjeruju. No Isus je zajedno rekao, da će tri dana iza smrti uzkrsnuti, po tom da ćemo spoznati, da je istina, što je govorio, uzkrsnuće njegovo da će nam biti jamstvo, te je on svladao grieh i smrt, da će nam biti zalogom, ter ćemo i mi članovi uzkrsnuti, kako je on, glava, uzkrsnuo. Ako dakle nestoji, da je Isus uzkrsnuo, lažna je njegova rieč o uzkrsnuću, neimamo jamstva za pobjedu grieha i smrti, dodan je dapače novi mnogostručni grieh k starim. To valja i za vjernike, koji su u Gospodinu, t. j. u vjeri i ljubavi napram Bogu i Kristu usnuli: sve, sve je uzalud, sve je illuzija, sve propada za kršćanski život, ako nije Krist uzkrsnuo ili, što je sve jedno, ako nije uzkrsnuće, onda su kršćani čim su savjestniji tim nevoljniji; onda su sveti ljudi najnevoljniji odričući se svega, što bi moglo srdce raniti, uredjeno po zahtjevih evangjelja Kristova, a baš radi toga budući od svieta i njegova duha mrženi, progonjeni, tlačeni, prezirani, često i ubijani: dakle bez utjehe i ugodnosti i ovdje i ondje. To doziva apoštol Korinćanom u pamet, ostavljajuć bistromu kršćanskomu umu i srdcu, da samo prosudi, da li se to slaže s božjom providnošću i svetošću.

[1]) „Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.“

Niječan odgovor je svakomu jasan, tko imade čist pojam o pravom Bogu i njegovoj providnosti, kako su to imali i oni kršćani.

ε) Napomenuv take žalostne stvari, zabacuje apoštol dvojbe, pa ovako nastavlja kao božji viestnik: „No sad je Krist uzkrsnuo od mrtvih kao prvenac usnulih; jer je po čovjeku smrt i po čovjeku uzkrsnuće mrtvih. Te kao što u Adamu svi umiru, tako će i u Kristu svi oživjeti. Svaki pako svojim redom: prvenac je Krist; za tim oni, koji su Kristovi, koji vjerovahu njegov dolazak.“ — (r. 20. 21. 22. 23)[1]) Tu apoštol negovori kao argumentator, nego kao božji viestnik i punomoćnik. Krist je uzkrsnuo. No uzkrsnuo je ne kao jedinac uzkrsnuća, već kao prvenac. Jedan čovjek, Adam, donesao je svojim griehom sebi i svim svojim potomkom smrt. Jedan drugi čovjek, Krist, t. j. Sin božji postavši čovjek, donesao je, uzamši na sebe tjelesnu smrt, svim opet uzkrsnuće. Po Adamu svi umiremo, što nebijaše prvobitna božja odredba, po Kristu svi uzkršnjujemo, postavivši on čovječji rod u prvobitno njegovo dostojanstvo. No sve biva svojim redom. Premda je Adam uzrok smrti svim, nije ipak prvi od svih ljudi i umro, dapače pravednik bijaše prvi koji umre (Abel); za tim svaki potomak Adamov, kako i on, umire u svoje vrieme, dok se obreda vrieme svakomu. No početnik života i uzkrsnuća umro je onda, kad je svojom voljom htio ili, što je svejedno, kad je božja mudrost to za najshodnije držala, uzkrsnuo je pako medju svimi prvi; drugi će uzkrsnuti ne svaki u svoje vrieme, nego svi zajedno. To hoće apoštol da reče; no zadnju misao razvija poslie još razgovjetnije. U ostalom i ovdje imade apoštol na pameti uzkrsnuće ili samo ili osobito pravednih ljudi. — Napominje sveti Pavao iza ovoga, kako će poslie uzkrsnuća biti konac sadanjemu redu i poredku, ističuć izrično, da će tada biti uništena smrt: „na koncu svega bit će uništena neprijateljica smrt.“ (r. 26.)[2])

(Dalje će sliediti.)

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

Ali što biva sa još ne dosta izkusnim putnikom? Nabrojit ću svojih nekoliko doživljaja. Na rimskoj kolostaji

[1]) „Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiae dormientium; quoniam quidem per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine: primitiae Christus; deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.“

[2]) „Novissima autem inimica destruetur mors.“

sjednuv na kočiju viknem vozniku: ‚Al' istituto di san' Girolamo — u zavod sv. Jeronima. Znate li zanj?' Kako ne? Vozi me krasnimi ulicami rimskimi, kraj malo ne samih novih kuća, pa će najednom stati kod jedne crkve. Upitam se, ali to nije pravi sv. Jeronim, već druga jedna crkva istoga imena. Razpitav se okrene me voziti još jednom tako dugo, dok me najposlje neizkrca na pravom mjestu. ‚Koliko dugujem?' ‚Pet lira, signore.' ‚Kako pet lira, čovječe, kad je to samo jedan put, jedna gita?' ‚Vi se varate, to su dvie gite; ja sam vas najprije k jednomu Jeronimu vozio, a odavle k ovomu drugomu.' ‚A ma to je vaša krivnja, što niste znali ili nehtjeli znati za pravi put'. ‚Točnije ste mi imali kazati, pak nebih toliko vremena bio potratio niti toliko konja izmučio. Vozili smo se uru (ali nije bila istina), a za to me vrieme ide toliko.' ‚Eto vam 3 lire, više nedam ni novčića?' ‚Eh pa dajte' — i odjuri. Da su i dvie gite bile, ipak sam za polak preplatio. Ali kako ću se na očigled svietu natezati s njim, kad još ćutim u tobolcu do 200 for., s kojim bi se novcem čovjek toplije mašte usudio Europu proputovati. . . Drugi slučaj. ‚Vozite me Al san' Clemente' — u crkvu sv. Klementa. To je jedna gita — kao svakamo u Rimu unutar zidova, pa makar od jednoga kraja do drugoga — plaća se 80 cent. Pogledam ga u brk i u lice: crvena je, ugojena lica i trupa a debela brka. Eto, pomislim, namjerio sam se jednom i na poštenjakovića. A kako je uljudan! Pitam ga: čija ovo palača? Dorijeva, Barberinova itd., ovo je crkva ta i ta. Učini mi se liepa façada crkve: degli Apostoli. ‚Stanite, molim vas, časak, da zavirim u nju?' ‚O izvoljite samo!' I zbilja, samo sam zavirio — nisam ni dvie minute izostao. Kod sv. Klementa hoću da platim svojih 80 centezima, a moj će debeljko uz sladjan posmieh: ‚Non, signore, sono due gite!' Ide me lira i 90 cent. Vi ste dali zaustaviti kod crkve sv. apoštola. Odanle je tekla druga gita.' Na moj prigovor prikupilo se umah nekoliko „avocata“ veturinu u pomoć, i ja, da nebude uz štete još smieha i sramote, platim deračinu.

Od tada bih svakoga voznika dobro „premuštrao“, prije nego ću mu sjesti na liepak, hoću reći — na njegova kola. Vraćajući se vrlo umoran s nakraj grada, vidim još skoro golobrada momka na kočiji. Taj valjda još nije izučio grabancijaševe škole, pomislim i sjednem. ‚Hotel ala Roma', doviknem, ‚pokraj fontane Trevi!' Ove još nebjeh vidio. Nesadjoh s kola, nezaustavih se uz put ni časak. Došavši na mjesto podam mu 80 cent. ‚Non, signore; ide me dvie gite. Vi ste zahtievali duži put.' A taj put nije jamačno bio tri minute duži od običnoga, kojim se vozi k naznačenomu mjestu. Ali šta ćeš, već ljuti se pa plati, makar mu i kojega hrvatskoga lopova pridaš uz novce, što će Taljan sve skupa uz uljudni naklon i preporuku za drugi put spraviti u djep. Još bih imao drastičniji primjer iz Napulja pripoviedati, gdje je došlo skoro do šaka, ali nespadajući on u rimsko hodočašće, pridržat ću ga za sgodnije mjesto.

Nego još jedan slučaj, premda ni on strogo nespada amo, ipak moram ovdje prisnovati. On se zbio za moga prvoga pohoda u Italiju, kad sam putovao u razglašenu, tada još čudotvornu parnu kupelj u spilji Monsummano *), da se izliečim od trgavice, koja mi je iz zglobova udarila i u čeljusti, ter sam jednako stradao, pio što hladna ili jeo što topla. Na posljednoj željezničkoj postaji pred Monsummanom Pieve a Nievole nakon duga cjenkanja pogodim se s veturinom, imajućim drošku s jednim konjem, da me odveze za dvie lire u Monsummano. Iza vožnje od 20 časova, zaustavi konja u povećem mjestu pa izmahnuv rukom reče: „Ecco il Monsummano.' ‚È dove sono i bagni?' (A gdje je kupalište?) ‚Un pocchetino avanti' (Malo napred) ‚Vozite me dakle onamo', rekoh, zaboraviv na ono zlatno pravilo, da se s Taljanom za svaki pedanj puta moraš da pogodiš. Izbilja od trgovišta Monsummana do Grotte (spilje), pod kojom

* **La Grotta di Monsummano**, svojina obitelji Nencini-Giusti, u občini istoimenoj, a u pokrajini Lucca, udaljena je od Pistoje 10, od grada Lucca 30, a od kupališta Montecatini 5 kilometara, a 3 kilom. daleko je od zadnje želj. postaje Pieve a Nievole do nje. Spilji je prigradjen t. zv. penzionat, u kojem za 14 lira (6 for.) na dan dobivaš izvrstnu hranu, stan, kupelji i svu podvorbu. Liečnja traje najduže 14 dana, a obično se već nakon 8 dana pokazuje, da si preko 100 lira bacio u vodu. Inače dakako lieči po reklami: od uzeti, kostobolje, kroničkoga reumatizma, reum. gluhoće, svakojakih skrofuloza i dr. mn. bolesti. U istinu, mislim, da se samo hunjavica-katar s priličnim uspjehom lieči. Jer u čem stoji vrlina i ljekovitost te grotte? U naravskoj pari, koja se velikim obiljem u spilji izvija, te se sjednuv u njoj već za minut dva staneš znojiti takovom lahkoćom, da se možeš dva i tri sata znojiti skoro bez ikakve oslabe i stuge. Spilja je duga jakih 200 koračaja; na kraju joj ima rondô, na kojem posjedaju bolestnici te se uz ugodan razgovor i ugodno znoje. Oko rondoa i sa strane prilaza k njemu ima topla voda vrlo ugodne temperature, ali se obično nedopuštaju u njoj kupati. Poslje kupke imaš se zagrnut u gunjac i još jedno vrieme znojiti. A koristi ona tobože: 1. udisanjem alkalskih čestica, 2. izparivanjem zločestih sokova, 3. elektro-magnetičkim oživljajem akcija živčanoga sustava (koli zvučna i uzvišena nomenklatura!) Ako hoćeš da te primu u zavod, a prima se vrlo lahko i rado, treba se prijaviti vlastniku: Francesco Nobile Nencini-Giusti, koj je ujedno il Direttore Generale (kao da ima još koj drugi!) i šefu-liečniku, koj se onda zvao: Cavaliere Odoardo Turchetti, koga sam našao, gdje si je jutrom sam cipele čistio, a plaća zavodna bila mu je košta, koje doista nije sramotio svojim homeričkim apetitom. One je godine 1872., premda već starac blizu 70. godina, izdao bio pjesme: Voce del Cuore, same variacije iz raznih opera, naročito se doktoru usjekla u srce dona Elvira iz opere Ernanija. Silno me je molio, da ih prevedem na hrvatski te mu pošaljem prevod — valjda za reklamu. Od 25 bolestnika za moje vrieme izgubio je, čini mi se jedan hunjavicu, a drugom, koj je hodao na kljake, činilo se, da mu je malko odlahnulo. Inače blista na ulazu u hotel zlatnimi slovi: Anno trovò sollievo insigne patriota ungharese Kosut — s desna pako: à trovato sollievo: Generale Gius. Garibaldi — koj je i sada još traljav.

su kupelji, nije bilo više od 10 časova vožnje. Sidjem s kola i pružim veturinu 3 lire; jer ako je za 20 minuta trebalo platiti dvie lire, za 30 neće biti više nego tri. Ali ja sam učinio račun bez veturina. Ovaj izkolači oči na mene pa pruživ prama meni dlan sa tri lire odsieče: ‚Gospodine, vi imate platiti osam lira!‘ Razpalim se i stanem ga koriti, da nema saviesti ni poštenja, gdje za još jednom kraći put traži 6 lira. Nu on nepopušta i oko nas se prikupi krug slušalaca od kupalištnih gosti, medju njimi i signor dottore Odoardo Turchetti, da čuju, kako će se naša razpra riešiti. Izcrpiv ja već svu svoju govorničku silu, koja je uz manjkavu moju taljanštinu, odavajuću tudjinca, za moga suparnika imala slabo osvjedočujuću snagu, prizovem napokon kao na najviše sudište, na gospodina doktora, da bi on toga bezakonika poučio, koliku mi nepravdu nanosi i kako strašno sramoti pred inostranim svietom taljansko ime i glas. A signor dottore? Izkrenuv dlanove i nadignuv ramena neprogovori niti riečce meni u prilog Nigdje dakle pomoći? Ni najviša se inteligencija neusudjuje kvariti zanata ovim grabežljivim zemljakom svojim? Dobro, pomislih, ali ja se nepredajem. ‚Evo vam pet lira, pa ako niste tim zadovoljni, vidjet ćemo se sutra kod mjestne oblasti monsummanske?‘ To je pomoglo; veturin spravi novce i potjera konja. — Nitko se neka neuzda u Italiji naći obrane od ovih grabežljivih ptica. Nitko ih se neusudjuje priečiti u njihovu nepoetičkom poletu, bud što drži, da bi bio čin nepatriotičan zemljaku svomu zakidati u nepoštenu zaslužbu, bud što misli, da je Italija za tolike krute nepravde, što ih je tolike vjekove podnosila od tudjinaca, stekla pravo, da u zamjenu globi kese njihove.

Od tih nekoliko kamika kakvu ću vam sastavit mozaik-sliku? Evo ovu. Tko hoće u Italji da nešto mirno užije, mora da ponese što puniju kesu i čim veću glavnicu strpljivosti, da možeš, kad te svojski oskubu sa svetimi klicati: ‚Hvala Bogu, čim manje novaca tim manje napastnikâ!‘ pa ako si hodočastnik, da se vježbaš u svetoj kreposti strpljivosti, kad ti ovaj globež već počme dodijavati. Ovako ćeš biti najzadovoljniji putnik i najviše ćeš uz druge manjkavosti nalikovati hodočastniku. A za praktičnu pouku opominjem te, da se za svaku stopu puta iznova pogadjaš, pa kad si došao u grad, gdje ima puno vriedna vidjeti, tu se pogadjaj na ure prema cjeniku i na čitav dan, pa ćeš uštediti mnogo dragocjena novca i još dragocjenijega vremena. Experto crede Ruperto!

(Dalje će sliediti.)

---

## D o p i s.

S a  S u t l e na 5. listopada. (*Dva važna zaključka korone*) Na 4. t. m. sastala se braća svećenici kotara taborskoga podno opustiela Vingrada na godišnju pastirsku konferenciju. Sastala se braća na okup do jednoga, koj nam se nekako tudji. Braću grli i bratski pozdravlja vriedni naš starosta, Fran Folnegović, a braća bratski odmazduju glavitom svom pročelniku, koj upravo danas, obtočen sinci svojima godovni dan slavi, čestitajuć više sebi no njemu, što ga imaju, a kroz suzu moleć Boga, da nam ga podrži. Iza toga razpravismo temata sve bez prigovora, okretnosti, kakova dolikuje izviešćenim bogoslovom, premda si tu i tam prostodušni smiešak na ustima opažao, kad su se izbrajala „jura parochorum.“ Razgovarajuć o dnevnih potrebah crkve i vjere, razpravljajuć o svom vlastitom zlu i dobru, puteć se i svjetujuć dodjosmo u dva pravca do vrlo važnih i znamenitih zaključakâ i predlogâ.

Znamenit je pojav vremena, grupiranje slojeva družtvenoga života po svom zvanju i zanimanju: udruge, zadruge i izraz jim zajednički sastanci, da se ujedinjenimi silami i zajedničkim posavjetovanjem boljak duha i tiela promiče. Udruge i sastanci su danas postali obćenita nužda svietu, najbitnija karakteristika vremenu, najnadobudnija poluga mirnomu postepenomu razvoju i napriedku. Pak stoga zamolismo preč. naš ordinariat, da pripreme za diecezansku sinodu čini. U današnje vrieme, gdje je sviet jako bezvjeran i bezbožan, razpušten i razvaganjen postao, ne samo, da za bojnika Kristova nigdje drugdje doli u mirnoj duši i u Bogu pokoja i utjehe ne imade, već mu dapače u takovih prilikah ozbiljna pogibia svetosti života prieti. Da se s Bogom što tjesnije spoji, dušu upokoji, pasom krieposti opaše, a štitom žive vjere protiv zlu neprijatelju naoruža: dobro bi mu došle duhovne vježbe. S toga ova konferencija izjavi želju za duhovnimi vježbami svimi glasovi do jednoga, koj svoju oporbu tim opravda, što tobož svi ovakovi predlozi jalovi ostaju. Umirismo ga, da tomu baš nije tako. Poslie nekih podrobnijih stvari okončasmo toplim uzlikom: Živio naš podarcidjakon!

---

## V i e s t n i k.

Z a g r e b. Uzoriti gosp. kardinal i nadbiskup odredio je, da se župa S e l a iz kotara Taborskoga izluči i pridieli kotaru Tuheljskomu, te je podjedno podarhidjakonom kotara Tuheljskoga imenovao Franju F o l n e g o v i ć a, dosadanjega podarhidjakona kotara Taborskoga i župnika u Selih, a mjesto njega pravim podarhidjakonom kotara Taborskoga Franju M a d j a r e k a, namjestn. podarhidjakona i župnika u Pregradi, — napokon odredio, da se župa K o s t e l izluči iz kotara krapinskoga pa utjelovi kotaru Taborskomu.

— Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu dozvolila je odpisom od 29. rujna o. g. br. 5360 b r a t o v š t i n i  T r a p p i s t a h  i  T r a p p i s t i c a h, na molbu njezina ravnatelja Ivana baruna Durata, da si ustroji samostan u R i e č i c i kraj Karlovca.

— Novoimenovani nadbiskup Vrhbosanski presv. gosp.

dr. Josip Stadler odputovao je jučer u Beč, da se započme takozvani *processus informativus*. Poslje ovoga biti će u Rimu još *processus definitivus*, a za njim praeconizacija t. j. potvrda sv. otca. Bude-li ta potvrda zajedno kad i njekih drugih biskupa onda će biti u konsistoriju prosinačkom, gdje će biti i njeki kardinali imenovani. Po tom će rad novoga nadbiskupa u nadbiskupiji početi novom godinom.

— Stjepan Tursan, župnik u Mostih, postao je župnikom u Nevincu, a Antun Režek, duh. pomoćnik u Gjelekovcu, upravljateljem župe u Mostih. Duhovni pomoćnik Mirko Ožegović, premješten je iz Cerja u Gjelekovec.

— Martin Laposy, namj. podarhidjakon i župnik u Prelogu umro je 5. o. m. od kapi. R. i. p.

— Ovih dana poslao nam je prijatelj adresu, koju su Istarski Hrvati s mnogobrojnimi podpisi poslali sv. Otcu prigodom svetčanosti od 5. srpnja o. g. Evo je: *Leonu XIII.* Svete apoštolske rimske katoličke crkve vrhovnomu svećeniku poklon! Mi ostanci plemena Hrvata u Istri upravljamo na Te, sveti Otče! u svoj pokornosti ovo pismo prigodom prvoga svetka ciele katoličke crkve u slavu naših Apoštola Cirila i Metoda na dan 5. julija godine po rojstvu Krstovu tisuću osamsto osamdeset i prve. Za veliku čast, koju si vrhovni crkveni poglavaru naš, izkazao slovinskim narodom naredivši, da sva crkva katolička osobitim načinom svetkuje uspomenu onih dvajuh muževa, koji su doveli naše otce k spoznanju nauke evandjeoske i pitomu životu kršćanskih naroda, neka Ti je od nas sveti Otče! duboka zahvalnost, a od Boga plaća. Radošću su izpunjena naša srca čuvši glas Tvoje Enciklike: „Grande munus", kojom pozivaš, da se svuda moli sv. Cirilu i Metodu, da krepošću svoje milosti kod Boga štite kršćansku stvar po čitavom iztoku, da izmole katolikom uztrajnost, razkolnikom volju, da se opet sjedine s pravom crkvom. Znajući, da kršćani rade prema onomu, što od Boga prose, vidimo mi u onih riečih zalog naše bolje budućnosti i u svjetovnih stvarih. Vrlo zahvaljujemo Bogu takodjer, da nam je dao priliku svečano očitovati pred licem Tvoje svetosti, da ćemo se nepokolebivo držati pravih nauka evandjeoskih, koje su već od početka donešene i utvrdjene medju našimi otci u našem narodnom jeziku i da ćemo uvjek visoko cieniti pravu slobodu crkve, koja je pred mnogo stotina godina dobrovoljno čuvala čast i priznala pravicu našega jezika. Moleć Svevišnjega, da Te sveti Otče! dugo uzdrži u milosti i zdravlju na korist svega kršćanstva, ostajemo proseć Tvoj blagoslov pokorni sinovi onoga naroda hrvatskoga, kojega su bezsmrtne uspomene predšastnici Tvoji na prestolju Petrovu nazivali: „Antemurale Christianitatis."

— Za gradnju nadbiskupskoga sjemeništa darovao je g. Stjepan Matosović, župnik u Strigovi 100 for. Plemenit je ovo čin dvoje braće župnika, od kojih starijega javismo posljednji put. Naplatio im Bog obilno! o. Radoboj darovao je u istu svrhu 3 for.

— Piše nam veleč. gosp. župnik Maretić iz Rozge: U noći od 6. na 7. rujna išla su moja dva župljana iz Zagreba prama domu, pa na javnom drumu ondje gdje put u Vrabče vodi, našli su torbu od crne kože, u kojoj je svećenička Cimada, ovratnik (kolar), rubača biele boje i 5 svilenih razne boje rubaca; pa pošto su ove stvari njekog naših, za to molim učtivo, da u svojem veleciènjenom Listu što prije obielodaniti blagoizvolite, da bi, koj je ovo u ili iz Zagreba vozeći se slučajno izgubio, g. župniku poslao svoga čovjeka sa 4 for., koje mu je on u znak poštenja dao.

— Družtvo za sveudiljno klanjanje presv. oltar. sakramentu i za podporu siromašnih crkva imalo je sjednicu, u kojoj se je doznačilo crkvam dosad nabavljeno crkveno ruho. Iza sjednice držane dne 6. kol. 1879. ostalo je u družtvenoj pjeneznici 34 for. 92 nč. Članovi prinesli su 97 f. 98 nč. Prinesci učestnika 83 fr.; G. Franjo Pavlović, župnik darovao 25 fr.; drugi dobročinitelji 45 fr. Skupa 285 for. 90 nč. Povrh toga dobilo je družtvo od presv. gospodje Jelisave Wocher grofice Drašković Batthyany 4 vrlo krasne kasule; a od gosp. Dr. Maurovića jednu krasnu štolu. Sve je to razdielilo družtvo medju 25 crkva i to: 9 kazula, 6 alba, 12 humerala, 60 corporala, 9 rubčica, 36 purifikatorija, 2 rokete, 2 štole, 2 odjeće za ministrante. — Kako se iz izvještaja ovoga vidi družtvo djeluje vrlo koristno uz dosta slaba sredstva. Ne bi-li se naši ljudi ozbiljno zamislili u predlog župnika Starogradiškoga i u cieli kotar Novogradiški?

*Moravska.* Moravci doživili su opet liepu svečanost. Povod joj bijaše prenos moći sv. Cirila, kojim je sv. Otac breveom od 11. srpnja o. g. podielio autenciju i dopustio, da se mogu javno štovati. Veselje bilo je tim veće, što su sva iztraživanja o ostancih svete braće ostala do sada bez uspjeha i u Rimu i u Velehradu, gdje je Metod umro. Po nekom izvadku našastara stolne crkve u Olomucu (od g. 1413. i 1434.) dade se naslućivati, da je ova crkva imala svete moći jednoga ili drugoga svetca, a to se potvrdjuje i tim, što je već početkom 14. vieka u toj crkvi bio podignut žrtvenik na čast svetoj braći, koj je težko bio bez relikvija ovih svetaca. Nu u ono burno doba nestale su sv. moći iz olomučke katedralke. Kašnje imala je i stolna crkva u Brnu veliku relikviju sv. Cirila. Kako ju je ova dobila, o tom se viesti neslažu. Po jednoj je ova relikvija ona ista, koja se je čuvala u Olomucu te samo prenešena u brnsku katedralku, a po drugoj donio ju je u 15. vieku kralj Vladislav iz Rima. Ova relikvija štovala se je u Brnu sve do početka ovoga vieka te se još i danas vidi na žrtveniku sv. Cirila i Metoda medju njihovimi kipovi ruka ovienčana viencem. U njoj se je valjda čuvala relikvija (doljni lakat ruke). Žalostno doba Josefinizma ugrabi joj

krasnu srebrnu kutiju te ju tako baci u zaborav medju vjernici. Na svu sreću spasio se je ipak dosta velik dio ove relikvije i to u Raigernu, gdje su ju benediktinci dobili od brnskoga kolegijalnoga kaptola na uzdarje. Sadanji pako opat uzev sgodu, da se medju pukom probudi opet štovanje prama toli dragocjenoj relikviji, posla ju prigodom slavenskoga hodočašća u Rim s molbom: da joj sv. otac dade autenciju i ujedno tako razdieli, da će jedan dio dobiti samostan u Raigernu, drugi crkva u Velehradu, treći stolna crkva u Olomucu a četvrti katedralka u Brnu. S preostalimi dielovi neka sv. otac razpolaže po volji. Toj molbi zadovoljio je sv. otac spomenutim breveom a svete moći bile su najvećim veseljem moravskoga naroda prenešene u dotične crkve.

*Englezka.* Poznato je, kako bijaše žalostno stanje katolika u Englezkoj sve do godine 1850., kada je pokojni papa Pio IX. uzpostavio katoličku hierarhiju i u toj državi. Sve od god. 1584. nakon smrti biskupa Tome Watsona nije bilo u Englezkoj prelata, koj bi imao jurisdikciju za i kakovu diecezu, premda je bilo do 200.000 katolika. Tek god. 1850., kada je na čelo nove hierarhije stupio kardinal Wiseman, sve je više oživljavala katolička stvar. Broj katolika narasao je od tada (bez Walesa i Škotske) na 1,250.000. Osobito se opaža, da se u katoličku crkvu većinom vraćaju konvertiti iz viših striša, dočim je broj konvertita iz nižih razmjerno dosta malen. A razlog tomu jesu protestantski veleposjednici — osobito u Irskoj — koji, kao članovi protestantskih družtva, prieče svojim jadnim radnikom prestup. Isto tako umnožila se je brojem katolička hierarhija. Po točnih statističkih izvještajih od god. 1880. umnožio se je broj diecezanskih biskupa od 8 na 14, a broj svećenika zajedno sa redovnici skoro se je podvostručio, jer god. 1850. bilo je samo 826 svećenika i 597 crkva a danas imade 1962 svećenika 1175 crkva. Broj samostana i kongregacija narasao je od 17 na 134. Vrlo mnogo su osim toga učinili englezki biskupi, da se je katolička crkva raširila u Americi, osobito u saveznih državah, gdje se je naselilo mnogo englezkih podanika. U savez. državah bilo je god. 1830. samo do 1 milijuna katolika. Od te godine naselilo se je u te države najmanje 10 milijuna naseljenika, od kojih ima bar 5 milijuna katolika. Od godine 1830. narasao je broj stanovnika u saveznih državah od 12 milijuna na 48 milijuna a imade medju njimi do 10 milijuna katolika. Taj broj umnožio bi se još više radom englezkih biskupa, da od katoličke crkve neodvraćaju bogata englezka protestantska družtva i praktički materijalizam, koj drugo nepozna van novac, trgovinu i industriju a napokon i bevjerske državne škole. Osobito glede škola je stanje katolika u Americi dosta jadno. Mnoge katoličke obćine imadu istina svoje vjerske škole, ali si ove moraju sami uzdržavati a krom toga plaćati namet za drž. škole, kojih netrebaju. Istu nepravdu u slobodnoj inače državi ćute i druge sekte, koje još u Boga vjeruju, ali im je laglje u toliko, što većinom imadu vrlo bogate članove, te tako laglje nasmažu velik namet za školu i druge vjerske svrhe.

---

**Knjižtvo.** Ovih dana izašao je drugi diel djela: *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae, orientalis et occidentalis academiis clericorum accommodatum* auctore Nicolao Nilles, S. J., s. theologiae et canonum doctore, horumque in caesarea et regia universitate oenipontana professore publico ordinario." — Našim čitateljem bit će poznato ime ovoga prevriednoga i učenoga pisca, dapače imade ih više, koji ga i osobno poznadu, a neki su ga i kao svoga učitelja slušali. Nam Slavjanom vrlo godi, kad se stranci rado i od ljubavi s nami bave. Medju takove muževe spada Nilles. Niemac je, pa si je ipak uza neprestano slabo zdravje dao neizmjernoga truda, da se ponešto uputi u staroslovenštinu i razna pismena, da može napomenutim svojim djelom svemu svietu koristiti. O prvom dielu njegova djela bio je još 1879. govor. Drugi diel skoro je dvaput tako velik kako prvi. Mi preporučamo svim svećenikom ovo djelo; dapače i naša braća iztočne nesjedinjene crkve čitati će isto sigurno uz veliku korist. Dakako treba kod sličnih stvari i mnogo trpljivosti, dok se okusi slast i uvidi korist, koja sliedi iz shvaćanja predmeta, o kojem knjiga govori. GG. svećenici moći će knjigu dobiti i erga Sacrorum persolutionem. Ako bi komu bilo neprilično pisati samomu auktoru, može se i na podpisanoga obratiti, naznačiv točno ime i prezime i zadnju poštu. — Matija Stepinac u nad. sjemeništu.

— G. Eugen Strižić pisao mi je dne 4. o. mj. za knjižicu „Nasljeduj Krista" ovo:

„Ja ću za naš puk trebati preko 100 otisakâ. Rado bih znao, dajete-li prodavaocem po 1 otisak na 10 otisakâ, jer bih rabat obratio na siromašnije, koji ju nemogu kupiti. Našemu puku, koji je vrlo pobožan, a k tomu duhovit, dobro će doći ova Vaša knjižica, i držim, da će se toga mnogo razprodati."

Znanja i ravnanja radi ovomu gospodinu kao i svim, koji ga žele nasljedovati, očitujem ovdje:

Tko naruči 10 primjeraka „Nasljeduj Krista", tomu će se drage volje dati jedanaesti badava.

Mijo Filetić, duhovnik.

---

## Razni prinosi.

Obć. poglavarstvo u Petrovu selu, kot. novogradiškoga priposlalo je za gradnju nad. sjem. od gg. Glavić-a Marina duh. pom. 1 f. 50 n., Jurkovića Martina umir. naddučit. 10 n. i od Juranovića Joze, puč. učit. 30 n. Na korist dječ. sjemen. preuzeše sv. misa gg.: Bešan Stj. duh. pom. 20; Homotarić Vjekosl. duh. pom. u Bjelovaru, 10, Vidmar Stj., duh. pom. u Gradini 20, Lisac Ivan 20.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 43.** U Zagrebu, 20. listopada 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

ζ) Prije nego će proći da pokaže kakvoću tjelesa uzkrsnulih i način uzkrsnuća, iztiče apoštol još jednu veliku nedošljednost Korinćana, dvoumećih o toj istini. „Inače, šta će učiniti, koji se daju krstiti za mrtve, ako mrtvi podnipošto ne uzkršnjuju? Što se i krste za njih?" (r. 29.)[1]) Po najnaravnijem i običnom tumačenju ovoga mjesta, dotjerala je ljubav za mile pokojnike, usnule bez krsta Kristova, neke kršćane, neučvršćene još u svoj kršćanskoj pouki o krstu, te bi se mjesto njih dali krstiti, nebi li jim tim pomogli do spasenja. Taj njihov izgred iz apoštolske kršćanske kolotečine iztiče apoštol, da jih opet sjeti, kako su nedošljedni i plitkoumni. Mrtvi, velite, neće uzkrsnuti. Što se dakle dajete za njih krstiti, kad neima u obće uzkrsnuća, onda jim krst neće koristiti: tko oživjeti nikako nemože, toga neće nikakav krst oživjeti. — Štovani čitatelj i ovdje vidi, da sveti Pavao samo pod tim uvjetom dopušta neumrlost duše, što je i tielo opredieljeno opet na život.[2])

η) U sliedećih redcih ide apoštol dalje ter razjašnjuje način uzkrsnuća i kakvoću tjelesa uzkrsnulih. A to je učinio posve psychologički; jer se obično i zato nieču budi koje kršćanske istine, što jih je težko pojmiti, što umno iztiče Estij, tumačeći rieči apoštolove: „familiare est haereticis ac caeteris infidelibus, rem negare, cujus modum non intelligunt." — Apoštol po-

[1]) „Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?"

[2]) Na težkoću i prigovor, koji bi mogao nastati proti argumentaciji svetoga Pavla, dolazi veliki mudroslov i bogoslov sveti Toma u komentaru svojem poslanice Pavlove, pa dopušta, da se nit s filozovskoga stanovišta, zaniekav jedared uzkrsnuće tiela, neda nikako temeljito braniti neumrlost duše. Rekao je Pavao: ako neima uzkrsnuća, tad smo kao kršćani, a osobito su tad apoštoli nevoljniji od svih ljudi. No tomu bi se moglo prigovoriti, da premda tielo neima, nebudući uzkrsnuća, tada ništa dobra, ima barem duša, koja bez tiela može bitisati. Ovako si na taj prigovor odgovara Toma: „Ad hoc obviatur dupliciter, quia, si negetur resurrectio corporis, non de facili, immo difficile est sustinere immortalitatem animae. Constat enim quod anima naturaliter unitur corpori, separatur autem ab eo contra suam naturam et per accidens: unde anima exuta a corpore, quamdiu est sine corpore, est imperfecta. Impossibile autem est, quod illud, quod est naturale et per se (t. j. bitisanje duše u tielu) sit finitum et quasi nihil (ništa ili skoro ništa je i najdulji život čovjeka u smrtnom tielu usporedjen sa podpunom neumrlošću); et illud, quod est contra naturam et per accidens (bitisanje duše bez tiela) sit infinitum, si anima semper duret sine corpore. Et ideo Platonici ponentes immortalitatem posuerunt reincorporationem licet hoc sit haereticum (i premda su Platon i Platonici vrlo čudan vez sebi pomišljali izmedju duše i tiela, koji nit nije skroz naravan); et ideo si mortui non resurgunt, solum in hac vita confidentes erimus. — Alio modo, quia constat, quod homo naturaliter desiderat salutem sui ipsius, anima autem, cum sit pars hominis, non est totus homo et anima mea non est ego: unde licet anima consequatur salutem in alia vita, non tamen ego vel quilibet homo. Et praeterea cum homo naturaliter desideret salutem etiam corporis, frustraretur naturale desiderium;" (to pako neide). — Druga težkoća i prigovor proti argumentaciji apoštolovoj jest ovo: Dopustiv, da neima uzkrsnuća, nit nikakve nagrade onkraj, nije čestit kršćanin, kao krepostnik, ipak najveći nevoljnik, jer samo grieh čini nevoljnim čovjeka. Na to rek bi ovdje ondje sjeća pismo n. p. Sap. 5, 7. Gal. 5, 22., no osobiti neki filozofi toliko o blaženosti govore, koja se u kreposti nalazi, da je dosadno i slušati, to su n. pr. stoici. Odgovara i na to Toma: „Ad hoc dicendum, quod mala, quae sunt in hoc mundo, non sunt secundum se appetenda, sed secundum quod ordinantur ad aliquod bonum. Apostoli autem et christiani multa mala passi sunt in hoc mundo. Nisi ergo ordinarentur (haec mala) ad ali quod bonum, essent miserabiliores caeteris hominibus. Aut ergo ordinantur ad bonum futurum, aut ad bonum praesens; sed ad bonum futurum non ordinantur, si non est resurrectio mortuorum.

čima u formi prigovora: „No reći će tkogod: Pa kako uzkršnjuju mrtvi? ili u kakovu će tielu oni doći na vidik?“ (r. 35.) Prigovor je dvovrstan: jedan se dotiče načina ili procesa te bivanja uzkrsnuća; drugi samoga resultata, t. j. kako da će takova uzkrsnula tjelesa živjeti i boraviti. Rabi apoštol u tom prigovoru vrieme praesentno, jer negovori o činjenici kao takovoj, (tada bi rabio futur) već o dogmi kao takovoj koja prescinduje od razlike vremena. — Na taj prigovor jedan i drugi odgovara apoštol, i to najprije na prvi r. 36—38. „Budalo, ti što posiješ, neoživljuje se, ako prije neumre. I što siješ, nesiješ, što će tek biti, gotovo tielo (biljka), već (siješ) golo zrno, recimo pšenično ili kojega drugih (semenjâ). Bog mu pako daje tielo, kako hoće, i svakomu od semenjâ vlastito tielo.“ (r. 36—38.)[1])

ϑ) Štovani čitatelj vidi, da se apoštol služi analogijom, uzetom iz prirode, budući da se stvar sama u sebi, kako će naime uzkrsnuće bivati, neda jasno predstaviti. Pak jasno je, i sama ta analogija nemože se u svih točkah podsudarati sa stvarju, koja se imade predočiti, što ćemo pod *C*) točnije razumjeti, gdje će sliediti spekulativni diel ove VII. 1. točke. No toliko kaže sama analogija, koliko je dosta, da se može čovječji um i srdce smiriti ter dalje stvar božjoj mudrosti i možnosti prepustit S toga i kaže apoštol prigovoritelju: „Budalo“ (insipiens, „ἄφρων“, nominativ mjesto vokativa) da izreče svoje negodovanje, što hoće da svoju nevjeru brani pitanji, na koja se i iz same prirode nalazi pristao odgovor. Smisao pako navedenih rieči apoštolskih nije mučan. Kao što sjemeno zrno bačeno u zemlju najprije imade proces razsapa, a onda tek nastaje gotova biljka iz klice; tako se imade i tielo čovječje podvrći procesu smrti, a onda tek (u svoje vrieme) može sliediti uzkrsnuće na novi život. (Sjećam opet čitatelja na razliku uza sličnost. Iz klice nastaje buduća biljka; jest dakle tu neka istovjetnost materije. Mnogo veća istovjetnost materije bit će u tielu uskrsnulom s tielom smrtnim. No razlika je u tom, što zrno u svojoj klici u zemlju bačeno neumre već se iz žive klice razvija posve naravnim razvojem biljka; a tielo, kako ćemo pod *C*) točnije vidjeti, ako u obće treba dokazivanja, neponese sa sobom po naravi nikakve moći za buduće uzkrsnuće u zemlju). — Dalje posve fino i shodno sjeća Pavao i kod toga prirodnoga razvitka, kod te prirodne smrti i uzkrsnuća, na božju mudrost, volju i moć, da se opet malo na višu stubu d gnu kršćani, dozvavši si u pamet, kako bi bilo ipak neliepo stavljati Bogu kod uzkršivanja granice. „Bog daje tielo zrnu, kako hoće i to svakomu od sjemenja posebno tielo.“ Grčki izvornik imade „'Ο δὲ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα καθ'ὡς ἠθέλησεν.“ Pa taj aorist („ἠθέλησεν“) naznačuje, da je Bog u početku svojom slobodnom voljom u prirodu utisnuo stalne zakone; dočim praesens („δίδωσιν“) kaže, što je već i sveti Augustin opazio, da Bog neprestano u naravi djeluje, to je, kako mudroslovje kaže, „concursus Dei naturalis.“[1]) I tu vidimo sličnost uz različitost. Bog djeluje u naravi; on će djelovati i kod uzkrsnuća tjelesa ljudskih: ele u naravi je ipak stalan zakon, da iza smrti sliedi život; u ljudskom tielu takova zakona neima, tu će dakle doći sve od

Si autem ordinantur ad bonum praesens, hoc est vel bonum intellectus, sicut philosophi naturales („naturales“ ide na „philosophi“) paupertates et alia multa mala passi sunt, ut pervenirent ad veram veritatem. Sed ad hoc non possunt ordinari, si non est resurrectio mortuorum, quia sic fides eorum esset falsa, quia ipsi praedicaverunt resurrectionem futuram; falsitas autem non est bonum intellectus; (tako dakle kršćanskoj kriéposti nikako nebi glede uma bilo dobro: njoj, nebuduć uzkrsnuća, manjka glavna poluga, t. j. istina, nemože laž imati blaženosti u istini). „Vel est bonum moris, sicut morales philosophi multa mala passi sunt, ut pervenirent ad virtutem et famam. Sed nec ad hoc ordinari possunt, quia si resurrectio mortuorum non sit, non reputatur virtus et gloria velle omnia delectabilia dimittere, et sustinere poenas mortis et contemptus, sed potius reputatur stultitia. Et sic patet, quod essent miserabiliores ceteris hominibus.“ (Com. in 1. Cor. 15. lect. 2.) U ostalom uzhićene i veličanstvene rieči starih filozofa o krieposti, nesmiju, jer bi tu manjkala istina, čovjeka smesti, da misli, ter je u njih bio neznam kolik kvantitet jezgrovite kreposti. Jest nedvojbena rečenica stoika: „Krepost ne samo da je najveće dobro“ (dakle veće dobro od Boga) „već je ona i jedino dobro čovjeka“; no uz tu njihovu tvrdnju mogao si je Stoik i najružnije stvari dopustiti. Nego uz njihovu pantheističku theoriju, niječuću neumrlost duše i pravu slobodu volje, nije ni možna van samo neka izlična krepost, „Zerrbild der wahren Ethik“, veli dr. Albert Stöckl u gore napomenutoj povjesti filozofije str. 173. S toga krepost kršćanska ma baš i srednje ruke bila, kad ju mjeriš mjerilom Kristovim, sigurno daleko nadmašuje i najveću stoičku, i to gledana ne još s gledišta vrhunaravnoga.

[1]) „Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas; sed nudum granum, ut puta tritici aut alicujus caeterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult et unicuique seminum proprium corpus.“

[1]) Primjećuje Dr. Aug. Bisping, tumačeći rieči sv. Pavla: „Die heil. Schrift weiss nichts von jener selbstständigen Entwicklung der Natur ohne Gott, von welcher die neuere Philosophie soviel Redens macht. Ebenso sagt auch der Heiland Matth. 6, 30. „Wenn Gott das Gras auf dem Felde also kleidet u. s. w.“ Sigurno spasonosna primjetba za pisce, koji u istinu kane koristiti kršćanskomu narodu, da se naime nestide otvoreno napomenuti Boga, kad to treba.

nadnaravnoga božjega djelovanja. To je u grčkom tekstu mnogo točnije nego u latinskom, koji je aorist: „ἠθέλησεν“ preveo: „vult.“

ι) Pošljednje rieči sv. apoštola sačinjavaju kao most k sliedećim, kojimi odgovara na drugi prigovor: „U kakovu tielu doći će na vidik?“ U grčkom opet praesens: „ἔρχονται.“ U odgovoru svome veoma ne samo liepo nego, kako rekoh, i psychologički radi apoštol. Netreba kod pomisli na uzkrsnuće da budemo sužena uma ter nebismo znali drugo misliti van uprav ovo i ovakovo tielo sa svimi manjci i slaboćami njegovimi. Pa se u tu svrhu opet služi analogijom. „Nije svaka put ista put: već je druga put ljudi, druga opet put četveronožne životinje, druga opet put ptica, druga opet riba.“ (v. 39.)[1]) „Put“, (caro, σάρξ) nenaznačuje lih put, meso u sebi, već sav životinjski organizam.[2]) Ponajprije dakle sjeća Pavao na mnogobrojne razlike i vrsti tjelesnih organizma životinjskih. Razlike ote su u veliko poznate današnjoj prirodnoj znanosti, koja broji, čini mi se, do oko sto dvadeset hiljada vrsti životinjskih, a sto hiljada bilinskih vrsti organizma. Uz te i tomu slične činjenice u samoj prirodi zašto bi bio čovjek tako zabite pameti te se nebi znao dići do misli, da početniku i uzroku te preliepe različitosti uz jedinost neće biti nemoguće učiniti u ljudskom tielu nešto drugčijega i boljega nego je to u njem sada? To je misao Pavlova.

(Dalje će sliediti.)

---

# U SLAVU
Njegove Presvietlosti
## Dra. Josipa Stadlera,
novoimenovanoga
**nadbiskupa Vrhbosanskoga.**

Griešio bi, da tko reče,
Da u Bosni nejma sreće;
Neće dugo vrieme proć,
Nam će nova sreća doć.
*Rieči spisatelja.*

### I.
### Bosni.

Kliči Bosno, k nebu diži ruke!
Tmina minu, jarko sunce sinu
Tuga minu, radost te obsinu,
Sirotinja tvoja se dokida,
Štono te je od davno tišćala!

Mlogo s' bila jadna udovica
Brez pastira i brez vladaoca,
Djecu tvoju mnogu pogubila,
Služeć jadna huda nasilnika.

Rieke suza što si ih prolila,
Nad nesrećom svoje sirotčadi
Zalile su njive i livade,
Natopile gore vrlovite.

Pa nu sada čuda nenadana!
Suze tvoje evo već plodile,
Svemogući na njih pogledao,
Pa i plodnost njima podario,
Lice tvoje već se obnovilo.
Njegova se starost pomladjiva,
Da se kiti, da se slavom diči,
Još dičnijom nego bješe stara,
Štono se je svietom razliegala.
Sretna zemljo, sreća ti se vrati,
Koju ti je davno ugrabio
Ugrabio, pa i razrušio,
Kleti krvnik, okrutni neviernik.
Prem još imaš necieljenih rana,
Prem još stojiš kao nevienčana,
Željno gledji milog zaručnika,
Koji ti je skoro prsten dao,
Sirotinju tvoju pogledao.
Ded nezdvajaj, ne tuguj rad toga,
Doć će vrieme i vienčanja tvoga:
Kao majka već si zaručena,
Zaručnikom svojim nakićena,
Jer se uzdaš, da te izdat neće,
Nit smanjiti tvoje prave sreće.
Nu ti šalje alem-kamen dragi,
Štono će ti na čelu sievati,
Nu ti šalje kitu ljiljanovu,
Što no će ti prsa okititi;[1])
Dragi kamen, ne daleko nadjen,
U njedrima mile posestrime,
Krasni ljiljan u plodnom cvietnjaku
Hrvatskoga roda i uzgoja:
Zanita je sjaja i mirisa,
Pak će sjati, djecu ti grijati,
Mirisati, djecu radovati.
Hranit će ih i medom i mliekom,
Pojit će ih Duhom nebeskiem,
Djeca tvoja sietne sirotice
Propjevat će kano golubići,
I poletit kano sokolići.
Bistra oka a desnice snažne
Sretna Bosno, sretno si dobila
Tri najveća tebi prijatelja
A oni su sva tri imenjaka,
Grijat ćete poput sunca jarka:
Josip Franjo, glava okrunjena,
Štono ti je desnicu pružio
I sužanjstvo tvoje razrušio:
Kadno posla Jabuku od zlata
Baš Josipa diku od Hrvata.
I šnjim kitu sivih sokolića
Da raztira jato vranetina.
Druga dika tvoja plemenita,
Josip Juraj zviezda jugoslavska,
Svietla, jasna, kano i Danica
Hrvatskoga široka obzorja.

---

[1]) „Non omnis caro eadem caro: sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia piscium.“
[2]) Cf. Dr. Aug. Bisping l. c.

[1]) Nadbiskup.
[2]) Vinčanje i prvi zaručnik, Nj. V. i spojenje pod krunu.

Ovaj te je puno milovao,
Djecu tvoju u krilu gojio,
Srdcem dušom za tobom čeznuo,
Da mu budeš sretna i čestita.
Svaku sreću tvoju promicao,
Marijana tvoga posvetio,
Diku tvoju rano izgubljenu!
Koga ni sad s uma smetno nije,
Biser srdcem, zlatotečnim riečma:
„Djeco moja i moji Bošnjaci,
Uzkriste mi moga Marijana!“
Ah! pak tko bi znao govoriti,
Mecenatu ljubav osloviti?
Nejma dana, kad nedaje dara,
Kô što nejma bez sunašca sjaja.
Nejma sreće, što ju Bosna steče;
Koja s desne njegve nepoteče.
Nejma blaga, nejma procvietanja
Brez njegova brižna poticanja.
Bog mu dao i sreću i zdravlje,
Živio nam dugo, zadovoljno.
Što pravednim srdcem zaželio
Svemogući to mu udielio.
Eto sada, milom Bogu hvala,
Dobila si Bosno Marijana,
Nadbiskupa, prvog tim imenom.
U dugomu vjekovanju tvomu
Slavni pastir slavno ime nosi.
Slavnog roda Hrvatskoga sin je,
Josip treći, tvoj prijatelj pravi,
Koga no ti providnost podari,
Nadbiskupom koji će ti biti,
Ko Adamant tebe nakititi;
Brigu otca s djecom ti imati,
Ovce pasti, a janjce čuvati
Od nemila otrovnoga bilja.
Slava njemu, Hrvatima Slava
Dika ponos bosanskim Hrvatim.

II.

### Bosna svomu nadpastiru.

Dični sine slavne domovine,
Ajde stupi na naše krajine!
Sretan bio, za mlogo živio,
Plod stostruki truda zadobio!
Nu te čeka tvoja zaručnica,
Ruke širi, da te mila primi.
Srdcem, dušom, čezne od milinja,
Željno čeka tebe zaručnika.
Stare tare, nove suze roni,
Što ih radost na oči nagoni,
Srdce kuca, trnci tielom trču,
Glas s' izvija od srdca s' uzdahom:
„Ah moj Bože! Ta je li moguće,
Da ću imat takog zaručnika?
Ah Hrvatska mila posestrimo!
Oh kada ću moć ti zahvaliti?
Ljubav tvoja, meni sinje more,
U koje sam morna utonila,
Pa neznadem da plivam zahvalna.
Drugo neću, niti želim biti,
Nego tvoja sestra plemenita.
Ja brez toga nemogu živiti,
Ni imati razkošna veselja;
Plivat hoću, utoniti neću,
Zviezdu gledam, utonit mi neda.
Ladju imam, dat će Bog ladjara,
Koji će mi ladju prebroditi
U Hrvatsku plemenitu luku.
Znala nisam što sam dosad bila,
Al svjedočba utuvi me bajna,
Štono dosad biše mi otajna.
Jer kad vrije ipak lice krije,
Lice krije snažno srdce grije,
Grudi širi, da se u njih viri,
Da se znade za kim srdce teži
Tko-li komu, na srdašcu leži.
Jer sam bila tužna robinjica,
Ja i moja sjetna sirotinja,
Nit sam znala da sam Hrvatica,
Sokolskoga jata plemenica. —
Stupaj napred željan zaručniče!
Sierotna sam i ubožna sama,
Nejmam mjesta za te zaručnika
Kao što bi dolično ti bilo;
Al' se uzdam u nebeskog kralja,
Komu briga jesu sirotinja,
Koji me je s Tobom usrećio.
Naknadit će naše oskudice
Dobrostivost mojega vladara,
Koji mi je robstvo razrušio
Neće trpit, da se napatimo
Pod njegovim blaženim okriljem. —
Ja sam bila bogata banica,
Pa sam bila krunjena kraljica,
Ali veće neimadoh sreće,
Nego sada u dio mi pada.
Prva sreća u koju se nadam,
Željno želim u Boga ju prosim:
Da me kruna u krioce primi.
Druga sreća što ju sada kušam
Kad Te primam nadpastira moga,
Moga roda najdičnijeg sina.
Živ mi bio za mlogo godina,
Sretan bio, pa se veselio! *)

*O. Andrija Erceg.*

---

## Dopisi.

Marija-Bistrica. (*Kod primanja misnih stipendija.*) Kad je g. 1878. o Duhovih započelo u Marija-Bistrici prošćenje, dobio sam od principala nekakovu staru knjigu, u koju ću tekom godine bilježiti sv. mise. Zaviriv u knjigu vidim, kako je svaka stran razdieljena na pet stupaca, nad kojimi stoji u latinskom jeziku pisano: I. In honorem B. M. Virginis. II. Pro vivis. — III. Pro defunctis. — IV. In gratiarum actionem. — V. Ad intentionem dantis. I ja sam po toj šabloni složio na sljedećoj čistoj stranici novu skrižaljku ter stao primati i bilježiti misna stipendija. Priznajem, kako se nisam mogao u prvi mah sprijateljiti s tom križaljkom sve radi onoga „V. Ad intentionem dantis.“ Ta pomislim: zašto nakon četiriput precizno označene „intentionis“, još jedanput stoji „Ad intentionem dantis.“ Danas rado pri-

*) Ma da i nije oblikom posve savršena priobćismo ovu pjesmu, neka se vidi, kakvim osjećajima izčika Bosna ponosna nadpastira svoga. Ured.

znajem, da je upravo taj V. stupac osobito znamenit i opet za mene.

Jer sjediti na jednom te istom mjestu u crkvi kroz 3—7 dana, a svaki dan od pete ure u jutro do devete na večer, bez onoga V. stupca; — živiti cieli tjedan u onom zadušenom i pokvarenom i smradnom zraku, bez onoga V. stupca; — slušati neprestano u isto vrieme do dvadeset različitih napjeva i pjesama, gdje svaki pjevač misli, da onaj naljepše pjeva, koj najjače viče, bilo bi bez onoga V. stupca dosta monotono, nesnosno i skoro težko. Al ovako nije; kad često jednim jedinim potezom u tom stupcu zabilježiti valja mnogo pouke, pravu poeziju za kršćansku dušu osobito svećeničku. Ja ću u ovih redcih samo gdjekoji potez pokušati razjasniti ne toga radi, da crtam poeziju već željan pokazati, kako pobožni narod svemu se od svete mise nada ter kako simo tamo nježno čuvstvo u skroz hrapave rieči zavija. Povrh toga uteći će mi i koja smješna, al uviek istinita.

Pred menom stoji starica, prstima žulji novu novcatu srebrenu forintu, na licu njezinu vidi se bol duše; razmišlja, kako će, što će. Napokon će zaplakano: „Evo, otče duhovni, na jednu pjevanu misu." Za koga ili u koje ime? „He tako — rodila ja nesretnica sina, koj se nikada dragomu Bogu ne moli, a neprestano i grdi ga i kune. Gotovo prokletstvo u kući." Duboko starica uzdahnula, jednom rukom pritisla si srdce, drugom obrisala debele suze, za tim sklopila suhonjave ruke na uzdah — ah Majko Božja! — koj se trgnuo iz dna srdca.

Posle ove mise zabilježio sam više njih sve jednu do druge. Naskoro dodje čovjek više star nego osrednje dobe. I on će platiti sv. misu. Za koga? zapitam ga. „Budem njim — odgovara on — čisto vuglovato povedal — za tim nastavi — vu to ime, da nam Bog daj, što je najviše potrebno." Tako „vuglovato" označenih namjena imade i više. Neka mlada žena hoće dati služiti misu u to ime, da može naskoro „u zakonski stališ stupiti." Druga opet na dugo i široko tuži se na divlju ćut svoga čovjeka, komu nemože reći ni krivu ni pravu, već imade batina posla. I moli Majku Božu bistričku i njoj na čast hoće da misu plati, nebi-li ona svojom molitvom divlje srdce ukrotila. Riedki će htjeti vjerovati, a prava je istina, kako me Medjumurac i nagovarao i molio, da se služi sv. misa jedino u to ime, „da nas oslobodi, Bože, od prevelike štibre." A kakova je to intentio: Molim, otče duhovni, kupiti ću jednu sv. misu. Na to ću ja: prijatelju moj, sv. misa nemože se kupiti, budući njoj je vriednost tolika, da ju sav novac cieloga svieta ni iz daleka platiti nemože. E pa dobro, kad je tomu tako, dati ću čitati sv. misu i to „za ženu i sve ostalo rogato blago pri kući." Opet jedan mudrijaš na moje pitanje: za koga će biti misa, odvrati posve sigurno i okruglo: Briga mene, za koga će biti, samo kad ja platim misu na Bistrici.

Jednoga dana dodje k meni ciela jedna družba prošćenjara. Svi vade novce ter slažu sve po pet desetica na kupac. Prvi koj je novce nabrojio započe: Platiti ću „kravsku" misu. Ta čovječe, uhvatim ga za rieč, ne veli se tako; jer nije liepo čuti: Platiti ću „kravsku" misu; valja reći: platiti ću sv. misu za sreću i blagoslov pri blagu i gospodarstvu. Svi na okolo stojeći i slušaju moje rieči i kimaju glavom kano povladjivajući a kad tamo — drugi plaća „konjsku" misu, treći misu „rogatu." — Jošte treba razložiti gdje koji potez u stupcu „ad intentionem dantis."

Jedan plaća „soldačku" misu. Na moje pitanje kakova je to „soldačka" misa, razlaže on: Misa je to, koju sam obećao Bogu i Materi Božjoj, dok sam služio u vojsci. Tako imade misa „bosanska", koju je vojnik odlučio služiti dati, dok je još boravio u Bosni. Za vrieme okupacije primio sam stotinu i više sv. misa „za vojaka u Bosni." Plaćale su takove mise obično starice majke ili osamljene žene za svoje muževe. Skoro svakoj rekao sam, neka piše vojniku, da će se za njega služiti sv. misa, i sigurno koristiti će, samo neka se čuva kleti Boga i Bogorodicu, kako to čine naši vojnici.

Jedan želi imati misu na oltaru Majke Božje, da „ne grieši", što će uzeti za ženu bližnju rodjakinju; drugi misu zahvalnu, što se je „podpunoma" izpoviedio. Slavonci obično označuju svoju namjenu riečmi: „Za sve kuće dobre sriće." Mnogi žele imati misu „da ga oslobodi Bog soldačkoga kruha." Medju mnogobrojnim pukom što hodočasti na Bistricu nadje se i koji kaputaš, tobože čovjek inteligentan. I takovi daju na mise. Takav jedan gospodin plaćao mi mise, a ja za svaku načinio potez u stanovitom stupcu. To se momu gospodinu nije svidjalo ter on interpelira, zašto se nebi zabilježilo ime svakoga, koj daje na misu. Moj je odgovor u kratko tamo glasio, kako to nemože nikako biti. S odgovorom na polak zadovoljan želi on ipak, neka bi se zabilježile barem „znamenitije" mise, koje plaćaju izobraženi ljudi. — Kano da i ista sv. misa imade manju vriednost, ako se služi za sirotu seljaka! — Tom prigodom pao mi je na um krasan onaj dokaz slavnoga našega mecenata, biskupa Strossmayera, koj veličinu svoje crkve u Djakovu medju ostalim i time brani, što će jedino u velikoj i prostranoj crkvi imati mjesta i prosti naš narod, koga inače svigdje guraju. S jednom milostivom gospojom još sam krasnije izašao. Ova na moje ponizno pitanje: za koga će biti sv. misa, liepo mi odgovorila: Aber was geht Sie das an?

Toliko neka bude dosta. Iz ovo nekoliko primjera svatko će se osvjedočiti, čemu se sve naš čovjek od mise ne nada ter kako svoju želju očituje. Samo ću još jedno ili dvoje spomenuti. Skoro sam zaboravio na starca Posavca, koj hoće imati pjevanu misu „da su mi konji zdravi pri meni, a ja sretan pri konjih." To bi bilo jedno; a drugo je, što mi se na žao dalo je to, da sam kroz sve ove godine i sva prošćenja primio samo jednu jedinu sv. misu za pokojnoga svećenika. Pomišljah u sebi, zar rod toli slabo mari za pokojne svoje dobročinitelje, ili zar si nijedan svećenik nemože steći kroz tolike i tolike

godine naporna rada ma toliko samo ljubavi, da se njegove duše župljani sjete jednom sv. misom?! Bilo kako mu drago, dok je dana, valja raditi, jer će doći noć, kad više sami nećemo raditi moći, a svi naši posve će na nas zaboraviti. *J. Šafran.*

Iz Kostajnice. (*Nagrade katehetom u gradjan. školah bivše krajine.*) Kad je bivša Generalkomanda ustrajala gradj. škole po krajini, za sve se je potrebe školske baš otčinski pobrinula: velebne školske palače sazidala, fizikalne kabinete sastavila, učila svake ruke baš obiljno školam razzaslala, učitelje državnimi činovnici učinila, te jim beriva od 600 for. na god. uz 150 for. stanarine dopitala, pače i istoga podvornika, kano javnoga službenika uz godišnjih 240 for. ter slobodnim stanom i drvarinom kreirala, da tako širenju prosvjete i kulture baš od nikuda zaprieka i brana nebude; — samo na vjeroučitelja kao da je zaboravila, samo spram učitelja najglavnijega predmeta uprav se je maćuhinski poniela. Nekažem, da je smatrala vjeru i moral za nuzgrednu stvarcu, bez koje bi se i onako cilj gradj. školske obuke postić mogao; al svakako se tako svakomu činit mora, kad uzme na oko, da na devet gradj. škola a ma baš ni jednoga kateketičkoga mjesta ustrojila nije, već dopitala mršavu nagradu od 200 for. na godinu za katehetičku službu u osam razreda, što ju obično kapelan kao provizorni katehet u 16 satih na tjedan vršit mora. Pitam sad svakoga misaona čovjeka: jeli ovakova pravednost spram učitelja vjere i morala može potaknut koga na čim veću revnost u službi? dali ovakovo maćuhinsko postupanje može dati onaj ugled najglavnijemu predmetu, koj ga po naravi a i samome škol. zakonu ide? il ga — recite mi po duši — nesnizuje, ne samo pred učitelji, već i pred istimi učenici do najnuzgrednijeg, pače rekao bih, do manje potrebitijeg, neg-li je istoga škol. podvornika služba?

Zato se i punim pravom nadamo mi provizorni kateheti na gradj. školah u bivšoj krajini, da će svjetli ban kao kralj. povjerenik za krajinu svojom pravdoljubivosti s mjesta doskočit htjeti tomu nedostojnomu položaju vjeroučiteljâ, te jim bar kano provisornim katehetom onakovu dopitat nagradu — il ćete plaću, — kakovu jim to sam zakon dopituje naime $^2/_3$ od plaće definitivno naimenovanih; doklem se poslie, što nikako nedvojimo, samostalna katehetička mjesta nekreiraju. Podjedno pozivljem ovim svu braću provizorne katehete na gradj. školah u bivšoj krajini, da se kolektivnom predstavkom, (o čem bi se valjalo dogovoriti), još tečajem ovoga mjeseca obrate na nj. preuzvišenost svjetloga bana kano kr. povjerenika krajine, da našoj pravednoj molbi blago udovoljiti dostoja se.

*Joso Platnar,*
provisorni katehet na gr. školi u Kostajnici.

S Une. (*Duh. pastva medju doseljenici u Bosni.*) Poznato je ne samo iz ovoga lista, već i iz inih novinâ, kako se katolički živalj iz krševite Like seli u Bosnu, da si laglje koricu krušca priradi i ono malo tužna života proturi. Ali kršni naš brdjanin ne zaboravlja ni ovdje na krušac duhovni, neda ni ovdje da mu duša bez hrane nebeske zahiruje, pak zato se je on i ovdje sjeo na obalu Une bistre, da bude tim bližje svetoga hrama, župne crkve Dubičke. Blago si ga njim, koji se lani s onu stranu Une s ramena Dubice hrvatske sjedoše — a imade ih do 300 duša — jer su našli do ista vredna pastira u veleč. gosp. Josipu Kolariću podarkidjakonu i župniku Dubičkomu. On odmah prijavi položaj katolika presvietl. biskupu Sarajevskomu, od koga je takodjer dobio jurisdikciju nad katol. obćinom u bos. Dubici i njenom okolišu. Na molbu njegovu, koju je putem preč. ordinarijata Sarajevskoga poslao na c. kr. zem. vladu u Sarajevu ne plaćaju više katolici bosanski skelarine kad u duh. poslu u hrv. Dubicu prelaze. Pak što još više? Nije tomu ni godinu dana, što je taj neumorni sluga Kristov podnio molbu u ime istih biednikâ, da im se i pristala crkvica s onu stranu Une podigne, pa evo na toplu preporuku preč. ordinarijata bosansk. već i odluke visoke vlade bosanske; uslied koje se je dne 8. listopada t. g. sastalo povjerenstvo, da razvidi mjesto gdje bi se imala crkvica podignuti. Mjesto se je odabralo na krasnom vidiku, na razvalinah bedemâ staroga grada Dubičkoga, tik temeljištâ na kojih će se do skora zidat sgrade kot. i obćinskog ureda, odakle se iz svih sokaka bos. Dubice i tako zvane „čaršije" najljepše vidi. Vesele se kršni naši brdjani, a i mi s ove strane š njimi radost čestitamo, te u jedno i liepu nadu gojimo, da ćemo uz revnu pripomoć gg. Leona Kalinovića, upratelja exposituro bos. Dubice i tajnika Vjekoslava Vinceka, ter uz neumorni rad i poznatu brižljivost veleč. g. Kolarića, moći na skoro čuti blage zvuke zvonca s katol. crkve i s one strane Une, te poslie 300 godišnjega mûka i opet zapjevati „Gloria in excelsis Deo." Bog naspori! *J. P.*

Iz Bosne. (*Novi biskup Vrhbosanski dr. Josip Stadler.*) Čim je Austrija stupila u Bosnu počelo se je odmah govoriti i o uredbi crkvenoj u ovoj zemlji, da se red u stvarih crkvenih uzpostavi kakav je i u drugih zemljah kršćanskih. Da su današnje okolnosti ovo zahtjevale, to obširno netreba mi dokazivati. Svaki je uvjeren o tom, da je neka promjena morala glede crkve sliedit, dok je Bosna došla u ruke kršćanskog vladaoca. Pa jer ob ovom, uprav da reknem, da nijedan katolički svećenik nije dvoumio, mnogo se zato o budućoj crkvenoj uredbi, o njezinoj upravi, govorilo i razpravljalo. Nova uprava crkve osobito zanimala je, a i strašila mnogog pravog sina domovine, jer o njoj ciela sreća, dobar napredak i razvitak naroda duševni i vremeniti ponajviše ovisi, dapače ona je pravom naobrazbom svakomu narodu, pa neće nam se nitko čudit, što smo napeto želili čuti, tko će bit glavarom nove crkvene države po sv. o. papi Leonu XIII. u Bosni-Hercegovini ove godine uzpostav-

ljene; tko će nam bit arcibiskupom Vrhbosanske arcibiskupije u Sarajevu? Na ovo pitanje, koje nas je toliko interesovalo, mi nismo mogli sve do sad dobiti odgovora, koji bi nas izviestio, i o našem crkvenom poglavaru, o našem novom i prvom nadbiskupu nedvojbeno uvjerio. Nu danas znamo tko nam je novi nadbiskup, pa nas više neće trti briga ob ovom crkvenom pitanju. Ono je riešeno tako liepo po Bošnjake, da ljepše biti nemože. Nadbiskupom crkvene države učinjen je po sv. o. papi, i njih. c. kr. i apoštolskom vel. Franji Josipu I. našem premilostivom vladaru u Bosni-Hercegovini g. dr. Josip Stadler, rodjen u hrvatskom Brodu, prvi susjed bosanski. Mi ovoj viesti toli po nas sretnoj od srdca se radujemo, da smo našeg nadbiskupa dobili iz Hrvatske, rodjenog Hrvata, a hvala i slava vječna budi Nj. Svetosti papi Leonu XIII. i Nj. c. kr. Velič. Franji Josipu I. našemu predobromu vladaru, što su ovomu slavenskomu plemenu slavena nadbiskupa dali. Ovaj postupak sv. stolice i našeg vladara cara i kr. Franje Josipa I. glede crkvenog pitanja mi cienimo za najveću blagodat i naklonitost prama nam, pa znati ćemo i mi u svakom slučaju pokazati se zahvalnim sv. otcu papi i Nj. veličanstvu caru, kao vrlim našim dobrotvorom. Mi prem nepoznajemo još lično našega novoga nadbiskupa dra. Josipa Stadlera, ali poznajemo ga po glasu i djelih njegovih, koja nam jamče i zasvjedočuju njegov značaj, njegovo iskreno srdce i ljubav prama crkvi i domovini, pa tvrdu i podpunu nadu gojimo, da će novouzkrišena Vrhbosanska nadbiskupija pod upravom ovog vrlog i dobrog nadbiskupa sretna biti, i popeti se do one slave, koju uživaju druge nadbiskupije u katoličkom svietu. Uzdamo se u Boga, da nas naša nada neće prevarit, a našemu nadbiskupu želimo od Boga liepo i ugodno zdravlje, i želimo ga što skorije vidjati na nadbiskupskoj stolici u Sarajevu.

---

## Viestnik.

Zagreb. Ovih su dana dnevni naši listovi priobćili „Predlog o zajmu za gradnju vojara i za namirenje drugih potreba grada Zagreba.“ Mi smo željno uzeli u ruke taj predlog, da vidimo, što se predlaže o novih crkvah, koje bi se po predlogu uzoritoga gospodina kardinala imale graditi u novih dvih župah. Nu začudili smo se ne malo, kad nigdje ne nadjosmo poglavja o crkvah. Začudili smo se tim više, što se u Predlogu govori i o „drugih potrebah“, pak smo za stalno držali, da poglavarstvo drži i to potrebom. Tim više smo to očekivali, kad je lani na upit našega lista bivši načelnik velem. g. Mato Mrazović odgovorio, da će se o župah svakako razpravljati, kad se njeki preduvjeti izpune, koji su danas izpunjeni svi. Glede vojara stvoren je već definitivan zaključak, novi zakon o gradovih već je proveden. Ne ima dakle već sada nijedne zapreke, sbog kojih je lani sustalo dogovaranje o novih župah. Hora je zato, da se ti dogovori odmah sada započmu, dok nije konačna rieč rečena o zajmu. U samom zastupstvu p. n. gg. svećenici mogu to pitanje potaknuti, a tu će se jedva naći, tko nebi uvidjao, da se u dolnjem gradu nova župa podići mora, jer se tuda grad godimice sve više širi. Sadanji broj župa nije dovoljan da se uspješno obavlja duhovna pastva i uz ovaj broj vjernika — a što tek bude za koju godinu, kad se pučanstvo glavnoga grada množi. Mi držimo, da je našemu zastupstvu duševni napredak grada isto tako na duši kao i materijalni, da još i više, jer bez onoga slab je i kratkotrajan temelj i ovomu. Zato smo sigurni, da ovaj naš glas neće ostati glas vapećega u pustinji.

— Postali su župnici: Zdravko Radočaj u Rudah i Otto Kumpf u Crncu, gdje su do sada bili upravitelji župa.

— Gg. slušateljem bogoslovnoga fakulteta javlja se, da su razpisana tri štipendija i to jedan od 100 for. i jedan od 50 for., koja mogu moliti slušatelji bogo- i mudroslovnoga fakulteta, dočim treći od 50 fr. slušatelji svih trijuh fakulteta. Molitelji neka uprave svoje molbenice na sveučilištni senat prijeko svoga fakulteta, priloživ svjedočbu siromaštva, koja nesmije biti starija od godine dana i svoj index, dotično bogos. I. g. svjedočbu izpita zrelosti, jer samo redoviti slušatelji imaju pravo moliti, i to najkašnje do 10. studenoga t. g.

— Doznajemo dosta pouzdano, da će presv. g. nadbiskup vrhbosanski dr. Josip Stadler praeconizovan biti *per breve*, a ne tek u prosinačkom konsistoriju. Nu i prije praeconizacije položio je već 16. o. m. zakletvu, a kasnije poći u Rim, da rieši njeka najnuždnija pitanja, i da ondje primi sv. red.

— Dne 14. listopada pozdravi u Beču presv. g. nadbiskupa Vrhbosanskoga dra. Jos. Stadlera ondje u Augustineumu učeći franjevac Franjo Cvjetko Nedić sliedećim govorom: Prečastni gospodine! Izvanredno me njekakvo čuvstvo obuzima, kad sa zamjernom čašću stupam pred *Prečastnost Tvoju*, da prvi, premda malovriedan, izmedj bošnjakâ *prvog Prabiskupa Vrhbosanskoga* i *Prvostolnika Bosansko-Hercegovačkoga* u *osobi Prečastnosti Tvoje* pozdravim. Vjera Isusova pošto je u sama apoštolsko doba po vjerovjestnicî u Dalmaciju bila unešena, susjedne zemlje, kojim mu drago onda se imenom zvale — Bosna i Hercegovina, nijesu mogle zapriečiti evangjeoskoj luči, da njezina spasonosna svjetlost tamo neprodre do duhovnih očijû poganskog žiteljstva, a toplina njezina neugrije srdaca ljubavju za nebeskim naukom. Ali buduć je ljudstvo onog vriemena ležalo u gustoj tmini neznanstva te svakovrstnimi predsudami opojeno, gnjusnim se opačinam podavalo, nebijaše lako vjeri Isusovoj u tih država ukorenit se. Ama moći božanskoj ljudska sila morâ popustit i vjera spasonosna kratkim vriemenom nad poganstvom u Bosni-Hercegovini pobiedi, te već u 5 stoljeću, poleg sigurnih svjedočanstva povjesti, crkva katolička se

uredi dobivši biskupe. Redovna uprava crkvena uztrajala je sve, dokle s iztoka *Focijevo razkolničtvo* i bogomilstvo u Bosnu-Hercegovinu nebijaše donešeno, i medju žitelji posijano. Iztoče, iztoče! koje sve zlo iz tebe nije u moju domovinu donešeno?! Škodio si joj s vjerskog, škodio i s političkog gledišta. — Vjerski mir, koj je pozadugo u Bosni-Hercegovini vladao, naruši pogubni nauk *Bogomila* (Patarena), kojem se pridruži *razkolničtvo*. Obadve sljedbe ove medj bošnjaci i hercegovci nadjoše pristaša, pa premda se oni u mnogih vjerskih pitanjih neslagahu, ipak su se slagali, gdje god je bilo s katolici posla. Kad su dobili oveći broj jednomišljenikâ, usmjeliše se i siliti katolike na svoju vjeroizpovjed, dà i ubijat one, koji bi ostajali vjerni svojoj vjeri. Gorja vremena nastaše, kad je biskup katolički sbog svagdanjega progonstva, svoju stolicu iz Bosne u Djakovo prenio, tad su bo i sami oni, koji dosad čvrsto stajaše u pravovjerju, iznevjerili se katoličtvu, bogumilsku vjeroizpovjed ili razkolničtvo zagrlivši. Dok je početkom 13. stoljeća u najžalostnijem stanju stvar katolička bila, sv. Franjo Asižanin utemelji red, kojeg sam i ja milošću božjom član. Članovi ovoga reda, vjerni njegovog utemeljitelja geslu „*non sibi soli vivere, sed et aliis proficere*“, pohrliše u Bosnu-Hercegovinu u borbu proti Bogumilim i Razkolnicim, e da bi jih stadu Isusovu priručili, i svjetlošću prave vjere na stazu, u nebo vodeću primamili. Trud Franjevaca blagoslovom božjim zbilja dobar plod donese, jerbo mnogi razkolnika a i bogomila na vjeru katoličku povratiše se. Sveta Apoštolska stolica ubavješćena ob uspjehu rada Franjevacâ, mnoge jim povlastice udieli, a tako isto i bosanski vladari učiniše. *Franjevci poprime dužobrižničtvo i jedan član njihovog reda postane biskupom* sa sjedištem *u Djakovu*, odakle bi svoje biskupije prekosavske pokrajine pohadjao. Tako je ciela uprava bosanske crkve došla u ruke Franjevaca. Godine 1463. tamni se oblaci, od iztoka dolazeći pokazaše, i nad Bosnom-Hercegovinom izlijaše se, tad bo Mehmed II. s neizbrojnom vojskom u ove zemlje dojuri, da jih pod gospodstvo svoje skuči. Namjera mu za rukom podje, jer mnoge vojvode bosansko-hercegovačke pripadajuće sljedbi bogomilskoj ili razkolničtvu, Stjepana VII. kralja proti nasrtniku nehtjedoše pomoći jedino stoga, što je pripadao katoličkoj vjeri. Mehmedu se lišen pomoći pridade na vjeru, nu „turska vjera kô na moru pjena“, car vjeru neodrža, nego zapovjedi kralja a s njim i plemićâ više hiljada usmrtiti, zatim poče harati plemenite varoše i gradove, a crkve i tvrdjave rušiti, užas na sve strane po osvojenoj kraljevini žiteljstvu uzrokovati, nepraštajuć ni staru nit nejaku, ni mužku nit žensku. U žalostnom tom trenutku, višjom pokriepljen moćju, smjelo pred Mehmeda stupa o. blaženi Angjeo Zvjezdović, koj je toga vremena obnašao službu *Minister Provincialis* bosanske franjevačke redodržave, i moli ga, nek se smiluje onim, koje nepozoba smrt, sabljom azijskog okrutničtva uzrokovana. Njegovu molbu odmah Mehmed usliša, te mu podieli i Ferman, kojim dopušća slobodu vjeru katoličku izpovjedati. Ferman spomenuti il malu, il nikakvu korist nije katolicim donio, jer: *bolji turčin nego poturica*, sad bogomilâ nestade, zagrliše bo *svi* muhamedovu vjeroizpovjed, pa im se pruži zgoda mržnju naprama katolikom izkaliti, na muhamedovu jih sileći nevjeru, otimajuć jim imanja i ubijajuć jih. Od ove godine nastadoše Turci progoniti katolike tako, da je pravo čudo, da nije Vinograd gospodnji bio posve sharan. Jest, Franjevci raztrkane po gudurah, stienah i šumah, od gnjeva protivnika križa Krstova razagnane tražili bi, slabe okriepljujuć a kriepke u vjeri na postojanost pobudjujuć, dočim bi iz Djakova biskup, dakako kriomice, pohadjao pravovjernike i u vjeri potvrdjivao, nu kad su se g. 1735. proti katolicim progonstva povećala, njihov biskup više jim nije mogao iz Djakova dolaziti, za Bosnu-Hercegovinu sv. stolica odredi biskupa *in partibus infidelium*, koj bi *kao namjestnik apoštolski* čine biskupske tamo obavljao. I tako od to doba *prestade* u Bosni-Hercegovini *redovna uprava* crkve katoličke. Kroz toliko vjekova usljed neizrecivih progonstva nezatamaniše se katolici, dapače u ovom stoljeću broj njihov svaki dan sve više raste, stoga kad je prije tri godine Austro-Ugarska Bosnu-Hercegovinu okupirala, nastavši u tih država red, koga su od davna katolici tamošnji od Boga prosili, sv. o. papa Lav XIII. u sporazumljenju Nj. Vel. cesara i kralja odluči ustrojiti crkvenu Hierarhiju. Odluka činu privedena bude d. 4. kolovoza o. g., a *osobu preč. Tvoje svjetli vladar* evo skoro *naimenova* njezinim poglavarom, *Prabiskupom Vrhbosanskim* i *Prvostolnikom Bosansko-Hercegovačkim*. Ustroju Hierarhije veseli se svećenstvo bosansko-hercegovačko, jer je ovim činom javno priznano, da tamošnji svećenici nijesu lendovanili, nego su nepazeć nit žege sunčane, nit studeni, nit glada i golote nit žedje, apsta, degeneka, (šibanja), progonstva nikakvoga, nit iste smrti nebojaše se, da jih od njihovih dužnosti ustegne, — radili neustrašivo u vinogradu Božjemu pripravivši broj pravovjernika toliki, da je vriedan *redovne-hierarhične uprave*. Naimenovanju *Tvoje preč.* osobe za prabiskupa raduje se Bosna, koja Te čeka, da u majčin naručaj Te primi, da Ti milosti, koje njeni sinci uživaju, podieli, jer joj ovim časom sin, a ona Tebi domovina postaje. Svećenstvo s pravovjernim pukom kolikom radošću očekiva, da *Te nadpastira svoga*, sinovskim pijetetom pozdravi! da ti vjernost i sveti posluh obeća. — Vrhbosanska crkva željno *Te* izgleda, da ju zaručničkom ljubavju zagrliš, i njoj do konca života svoga vjeran ostaneš. Duh sveti na svetom biskupskom redjenju napunio *Ti* srdce ljubavju, koju *ćeš* domovini novoj, podložnom svećenstvu i svim katolicim *Tvoje* Prabiskupije donieti! *Bog neka Te na slavu svoju, diku crkve i domovine uzdrži mnogo godina zdrava i živa u ovom Tvojem težkom zvanju!* Kliče *Ti crkva katolička, kliče Bosna-Hercegovina: mnogo nam godina živio!* Svećenstvo bosansko-hercegovačko pozdravlja *Te*, želeći, da slavu nezaboravljivih biskupa: *Okića*, *Miletića* i *Šunjića* nasliediš. Ukupno stado *Tvoje* viče *Ti*: slava!!

---

**Urednik dr. Andrija Jagatić.** **Tiskom C. Albrechta.**

# KATOLIČKI LIST.

Broj 44. U Zagrebu, 27. listopada 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

κ) Sad siže u istu svrhu na ovu vidljivu nebesku makinu:[1]) „I (dalje) imade nebeskih tjelesa i zemaljskih tjelesa; no druga je svjetlost nebeskih druga pako zemaljskih.“ (r. 40.)[2]) I o toj razlici mnogo govore prirodne znanosti. Sveti Pavao sjeća samo u kratko na očivjestnu razliku izmedju jednih (nebeskih) i drugih (zemaljskih) tjelesa: pa se primiče k svojoj zadaći. Zašto bi bilo nemoguće, hoće da reče, da se nešto slična dogodi na čovječjem tielu, što sada vidimo na nebeskih tjelesih, koja nisu takvim manjkom podvrgnuta, kako su ova zemaljska životinjska.

λ) Napokon puti apoštol na razliku, koja obstoji i medju samimi nebeskimi tjelesi: „Drugi je sjaj sunca, drugi mjeseca, drugi opet ostalih zviezda. Zviezda se bo od zviezde u sjaju razlikuje.“ (v. 41.)[1]) Tu je dakle, kako si može i nenaoružano oko neastronoma bez napora vidjeti, mnogostručna razlika i u veličini i u sjaju. Da-li neće indi Gospodar i Stvoritelj svega toga moći proizvesti i kod čovječjega tiela koječega, a da opet ostane pravo čovječje tielo?

Sad sliedi sama analogijom razjašnjivana stvar. „Tako će biti i uzkrsnuće mrtvih. Sije se (tielo) u izkvarljivosti, ustat će u neizkvarljivosti.“ Sije se u nečasti, ustat će u slavi. Sije se u slabosti, ustat će u jakosti. Sije se tielo životinjsko, („corpus animale, σῶμα ψυχικὸν“), ustat će tielo duhovno (corpus spirituale), σῶμα πνευματικὸν (r. 42. ss.)[2]). Tako se dakle imade od tjelesa uzkrsnulih (govori apoštol o pravednicih odstraniti prvo: svaka truhljivost ter tu slaboću zamjeniti neizkvarljivost, ili (kad je govor o blaženicih) podpuna netrpnost; („impassibilitas“); drugo imade, se odstraniti nečast, neslava, sve neliepo i nesjajno, pa se na njegovo mjesto metnuti za neprestano trajanje slava i sjaj i u samo tielo, („gloria, claritas“); treće prestati imade slabljina i tromost tiela, pa se

---

[1]) Mnenje onih, koji misle kod „tjelesa nebeskih“ („coelestia corpora, σώματα ἐπουράνια“) na tjelesa angjelska, zabacuje, i to punim pravom, Bisping; pa na koncu pita: „Haben denn die Engel Leiber?“ On je, kako i svaki katolik osvjedočen o niječnom odgovoru na to pitanje. U ostalom nemože po nauku sv. Tome nijedan čovjek imati naravne želje postati bitno drugo biće, dakle nit kakovo tielo nebesko nit angjel, već si samo može željeti savršenost uz taj uvjet, da mu se ipak nit tielo nit duša bitno („essentialiter“) van samo nuzgredno („accidentaliter“) promieni, „Inest enim“, rieči su njegove, „unicuique naturale desiderium ad conservandum suumesse; quod non conservaretur si transmutaretur in alteram naturam. Unde nulla res, quae est in inferiori gradu naturae potest aperte superioris naturae gradum; sicut asinus non appetit esse equus; quia si transferretur in gradum superioris naturae jam ipse non esset;“ a da bi si biće budi koje, recimo čovjek, želio i neobstojati, to je već proti naravnoj želi, nešto ili protinaravna, ili izlazeća iz stvari protivne naravi, kad se n. pr. tko sam ubije, da izbjegne nevolji. „Sed in hoc“ nastavlja Toma, „imaginatio decipitur; quia enim homo appetit esse in altiori gradu, quantum ad aliqua accidentalia, quae possunt crescere absque corruptione subjecti, aestimatur, quod possit ap-etere altiorem gradum naturae, in quem pervenire non posset, nisi esse desineret“, (1. p. qu. 63. a 3,). Pa tim je, ako baš i indirektno, Akvinac naznačio theoriji descendencije svih organizma in najnižih, pače iz anorganizma, za stan prediele maštanja, premda on, nehoteći bez potrebe doći u sukob s prirodoslovci svoga vremena i sliedeći u tom primjer svetoga Augustina, dopušta donekle radjanje zvano („generatio aequivoca“ (1. p. qu. 71. a. 1. qu. 72. a 1.), čega noviji nedopuštaju; što još više obara napomenutu theoriju. Cf. „Bibel u. Natur v. dr. F. Hein. Reusch. str. 329. ss. (2. izd.)

[2]) „Et corpora coelestia et corpora terrestria; sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium.“

---

[1]) „Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate.“

[2]) „Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.“

tielo nadariti jakošću, i brzinom, („agilitas"); četvrto, odstraniti se imade životinjska nevolja iz tiela, pa postati tielo duhovno, ne dakako duh, van bez odpora poslušno svakomu zahtievu duha ili duše, koja ga oživljuje, („subtilitas"). Ta četiri svojstva tjelesa blaženih zove bogoslovje tehničkim izrazom „dotes corporis gloriosi", dakle „miraz slavnoga tiela"; a zašto? to ćemo vidjeti pod *C*) gdje kanimo te stvari spekulativno razlagati; pri čem će nam nauk novije fizike o svjetlu, toplini ter porositetu ne malenu uslugu činiti.

Preugodnom nježnošću sjeća često sveta objava na te stvari, premda drugimi riečmi. „Otrti će Bog", čitamo u apokalypsi sv. Ivana, „svaku suzu s očiju njihovih, i smrti neće biti više, nit jauka, nit vike, nit boli neće biti više, budući da je (tih) prijašnjih stvari nestalo." (Apoc. 21, 4.)[1]) „Tada će", kaže Spasitelj, „pravednici sjati kao sunce u kraljestvu Otca svoga." (Mt. 13, 43.)[2]) Slično čitamo kod sv. proroka Daniela 12, 3. i u knjigi Mudrosti 3, 7.[3])

*μ*) Nego vratimo se opet k sv. Pavlu. Čini se, da je apoštol, izustivši: „ustat će tielo duhovno", mislio na primjetbu, koja bi mu se mogla učiniti; „aodkud ti znaš za kakvo duhovno tielo"; s toga neposredno iza navedenih rieči veli: „Ako imade tielo životinjsko, (animalno), imade i tielo duhovno;"[4]) tako zahtieva razlog shodnosti; premda kad i nebi bilo takva razloga, ipak stoji, što reče, o duhovnom tielu, jer mu je Bog objavio i zasvjedočio. Ali tu valja da opet malo obilniji budemo. Štovani čitatelj neće zamjeriti; predmet ovaj sigurno nestoji izpod časti nijednoga čovjeka na zemlji, već usuprot zaslužuje pozornost svakoga umnika. Dakle sveto pismo, naročito i sam Pavao češće razlikuje u čovjeku troje: *a*) put, (caro, σάρξ); *b*) dušu, (ψυχή, anima); *c*) duh (spiritus, πνεῦμα). Put, caro, σάρξ, znači ono, što sjetili našimi na čovjeku osjećamo; dakle tvarno tielo. Duša i duh jedan su nerazdielivi princip samo s raznimi djeli i s razne strane motreni. U koliko rečeni jednostavni princip tielo informuje, oživljuje, kroz tielo i s njim ćuti i pojima, zove se duša; u koliko pako misli i slobodno hoće, u koliko se dakle specifično razlikuje u svojem djelovanju od djelovanja životinjskoga, zove se duh, spiritus, πνεῦμα. No u istinu čestito i pravo misliti, t. j. onako misliti i htjeti, kako božja objava od čovjeka zahtjeva, koja sad uči, sad opet suponuje, da je čovjek odredjen za vrhunaravni život kod Boga i u Boga, može čovjek samo onda, ako Duh božji, ili, što ovdje na isto izadje, božja milost čovjeka razsvjetljuje i nadahnjuje. Prema tomu stanovištu svetoga pisma zovu se ljudi neslieđeći u svojem životu božje milosti, životinjski, animales, ψυχικοί; a ljudi sliedeći božji Duh, duhovni, spirituales, πνευματικοί.

Adam je bio prije grieha duhovan, spiritualis, πνευματικός; grieh ga je učinio životinjskim, animalem, ψυχικὸν Dok je bio pneumatikos, bilo je i tielo u skladu s tom duhovnošću, u koliko je dolikovalo stanju puta; sjećam štovanoga čitatelja na ono, što sam rekao, govoreći o raznih stanjih. Postavši po griehu psychikos postade i tielo životinjsko. No po milosti Kristovoj, koje je mogao kroz sva stoljeća postati učestnikom, tkogod je htio, budući još u ovom životu, biva opet čovjek duhovan, spiritualis, pneumatikos; ele tielo ostaje animalno, psychičko, životinjsko, podmetnuto zakonom svih organičkih tjelesa. Takovo tielo jest duši u koliko je ψυχή, naravnim organom; no nije podnipošto dostojna čest onoga principa, u koliko je duh spiritus πνεῦμα u smislu božje objave. Taj duh, spiritus, πνεῦμα zahtieva posve shodno, da dobije tielo sebe dostojno: to će biti tielo duhovno, corpus spirituale, σῶμα πνευματικόν. Nego pošto je Spasitelj svega svieta uzeo na sebe tielo animalno, da može trpjeti i zaslužiti nam milosti, nije shodno pred božjom mudrosti, da bude sluga nad Gospodinom, da pravednici već sada imadu tielo duhovno; s toga se to imade dogoditi u uzkrsnuću: „ustat će tielo duhovno." To je misao sv. Pavla.

U ostalom duhovnost tiela Adamova prije grieha, bijaše vrlo relativna, što ovdje znači nesavršena; kako ni duhovnost duha nije bila dotjerala do vrška i cilja, inače je nebi bio mogao izgubiti. Adam nebi bio mogao živjeti bez jela i pila, s toga takodjer ne bez sna; bilo bi u onom stanju, kako smo prije čuli, i naravno radjanje, sadanjemu po vrsti jednako: pa u svem tom je očivjestna animalnost. No tielo nebi nikad bilo slabilo nit starilo, nebi nikad željelo venerea proti migu i zahtjevu razumu, nit bi razum, odrediv porabu tih stvari, u samoj porabi bio absorbiran tako da čovjeku to vrieme nije svoj gospodar, što se sada dogadja; nebi bilo tuge, ni muke, ni boli: pa u

[1]) „Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima transierunt."

[2]) „Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum."

[3]) „Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitia erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates." (Dan.)

„Fulgebunt justi et tamquam scientillae in arundineto discurrent." (Sap.)

[4]) „Si est corpus animale est et spirituale."

tom je bila rajska duhovnost tiela, dakle nesavršena. Zato kaže Pavao: „Kako je pisano: (Gen. 2, 7.) učinjen je prvi čovjek, Adam živom dušom, posljednji Adam duhom oživljujućim. . Prvi čovjek iz zemlje zemaljski, drugi čovjek iz neba nebeski: kakav zemaljski (t. j. Adam) takvi i zemaljski (potomci mu po puti), kakav nebeski (Krist) takvi i nebeski (t. j. učestnici njegovih milosti) (r. 45. 47. 48.).[1]) Prvi čovjek, t. j. naš po puti praroditelj Adam, smatran u svojoj naravi prispodobljen s Kristom, (koji se zove posljednji Adam, „novissimus Adam", ὁ ἔσχατος Ἀδάμ, Adam, jer nam je svim duhovni praotac, pošljednji, jer je s njim nastala zadnja i odlučna perioda, koja neima druge iza sebe van vječnost), tako se imade kao živa duša, ψυχὴ ζῶσα, anima vivens) uzporediv ju s duhom, koji ne samo da je u sebi živ (jer duh mrtav i onako je contradictio in ternimis) nego i druge oživljuje; iliti kako se biće zemaljsko razlikuje od nebeskoga, tako Adam od Krista, te tielo Adamovo i naše sadanje od budućega duhovnoga, koje će biti svojstvi svojimi po vrstii stovjetno sa slavnim tielom Spasiteljevim. Zove pako Pavao prvoga čovjeka zemaljskoga, glede tiela, koje je dobio iz zemlje; Krista zove nebeskoga čovjeka, prvo što je nadnaravnim načinom po Duhu svetom (ipak u utrobi žene, blažene Dieve Marije) postao čovjek; drugo, što ga je namah uslied osobnoga spojenja čovječje s božjom naravi, išla nebeska slava ter je lih posebnom odredbom u svrhu trpljenja i muke za odkup roda ljudskoga za vrieme bilo drugčije odredjeno; treće i osobito za to, što je Krist takodjer vječna božanska osoba, a za Boga velimo per autonomasiam da je na nebu, dakle u tom smislu čovjek Krist s neba nebeski. Nebeska duhovnost njegova tiela uspostavljena je podpuno poslie uzkrsnuća. U vrieme smrtnoga života samo na momente se je ovdje ondje očitovala; n. p. pri upućenju, što sam netom rekao, pri narodjenju, gdje je bez ikakve ozlede i otvora sigilla virginitatis blažene Dieve matere došao na sviet; zatim, kad je četrdeset dana postio, neokusiv jela i pila; dalje kad je niekimi zgodami tako liepo i sigurno stupao po vodi, t. j. na površini vode, kako i po kopnu; napokon, kad se je pokazao na brdu (Taboru) pred trojicom od učenika u preobraženom tielu.

[1]) „Sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem; novissimus Adam in spiritum vivificantem. . Primus homo de terra terrenus; secundus homo de coelo coelestis. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis coelestis, tales et coelestes."

O tom i o sličnih pojavih u životu svetaca bit će točniji govor pod *C*).

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

### VI.

#### Kuhinja i gostione taljanske.

Tko bi prije dva tri vieka, pišuć o hodočašću u Rim, ovakovo poglavje uvrstio medju svoje putne crtice, nemislim, da bi prošao sine nota temeritatis — držali bi ga za lahkoumnika i osudili kao svjetovnjaka i vjetrogonju. Tko će na tako svetu putu pitati gdje je udobnija gostiona, zavirivati, kako se vari i peče u kuhinjah taljanskih! Ali u našem devetnaestom vieku, u vieku prosvjete i parne vožnje, posta žalibog i ova nizka potreba važnim pitanjem za putnika i hodočastnika. Današnji hodočastnici neputuju više pješke i bosonogi k boravištu prvaka apoštolskih, kako su to nekad i krunjene glave činile; danas si oni više neutišavaju glada kopajuć i sišuć korienje po gorah i kucajuć po selih i gradovih na vratih kršćanskoga milosrdja: sve se nekako vremenom izvrglo, ugladilo, razmehkužilo. Mjesto tvrda kamena, kojim se veliki sv. Jeronim bije u čiste svoje i neporočne pokorničke grudi, podastiru ti se, grešniče, mekani jastuci, na kojih te parna sila prenosi brzinom misli u prvi grad staroga i novoga vieka, da se više nagledaš milinja, nego naroniš pokorničkih suza. . .

No mi hodočastnici rimski ovaj put i nismo bili baš pokornici, kojim bi valjalo s trdoglavim Henrikom poći u Kanosu pred svetim pravednim gnjevom razlućenoga Grgura; mi smo bili putnici, moleći rosarium gloriosum, idući u nekom slavlju k prevedroj glavi svega katoličkoga svieta, koja je velikoj obitelji slavjanskoj, dižući im njihove svete vjerovjestnike do najveće obćenite slave apostolstva toliko počastila tako ih razveselila, kako za tolikih vjekova iza Ivana VIII. još nijedan Kristov namjestnik na zemlji. — A s takovim čuvstvom hodočasteć smiješ bez grieha pomisliti i na kuhinju i na gostionu.

O čem da prije govorim, ili o kuhinji ili o gostioni? Ako ću gledati na logički poredak, svakako bi trebalo prije govoriti o gostionah; jer kuhinja tek je pars totius (dio cjeline): gdje je gostiona tu ima i kuhinja, a gdje je kuhinja, tu nemora da bude gostiona, van za onakove goste, koji se dolaze hraniti u ime božje; pa mogu s onim svežnjićem na plećih reći malu rieč velikoga mudraca: Omnia mea mecum porto. A takovih nije bilo medju hodočastnici rimskimi. Zato je u redu, da reknem u kratko koju o gostionah. Moj sud o tom neće dakako biti odlučan — ili kako se danas na njemačku govori i zbori (malo na višu n. p. u saborih) „mjerodavan", jer moje izkustvo u toj grani javnoga života nije se uzpelo

na one najviše i najtanje grane, već se pomicalo izmedju srednjih i nižih svržih prema faktičnomu stanju mojih financijskih okolnosti. Da me nije stid izpovjedjeti, kazao bih, da sam g. 1872. po nespretnosti taljanskoga telegrafa prenoćio u Ferrari za 20 cent. a u Padovi sam liepu postelju mogao dobiti u gostioni trećega reda za 40 cent., da me nebudu kojekakve otegoćujuće okolnosti, koje su me ipak vrlo olahkotile, ponukale na to, da proučavam na vedroj mjesečini noćno obličje taljanskoga grada. I mogu reći na veliku pohvalu taljanskoga reda, da sam vrlo zadovoljan bio ovom noćnom smotrom. Osim dva zaostala supijana netopira nezamietih nigdje nikakva nereda niti nepristojnosti. Kasnije mi je drago bilo, da taljanski brzojavi tako nevaljano odpremaju latinske brzojavke.

No da se vratimo gostionam. Neću da zakidam u zasluge raznih Baedekera, koji te uče kako možeš gdje stanovati s hranom, dakle u pensionatu, ili bez nje. Toliko ću samo reći, da su stanovi u gostionah jevtiniji nego u nas u Zagrebu ili u obće u Austriji. U Rimu, u Napulju, u Fiorenci i Mljetcih dobit ćeš posve pristojnu sobu za dvie lire, pače ako si vješt i okoran pogadjač, netreba ti više platiti za sobu od podrug lire. Samo moraš biti na oprezu, da te za veću jevtinoću stana neoskube servizio ili fachinajo. Mene u Rimu, premda sam do dva tjedna ondje proživio, nije stan ništa stajao, do ono nekolike lire dara posluzi, jer mi je gostoljubivi i rodoljubni kaptol svetojeronimski bezplatno sobu otvorio, za što budi njemu u obće a napose vriednomu i ljubežljivomu glavaru njegovu g. kanoniku Ivanu Črnčiću usrdna moja hvala na ovom mjestu izrečena.

O kuhinji taljanskoj nemože se naprečac izreći sud. U kupelji Monsummano plaćao sam ja g. 1872. na dan 14 lira (nešto preko 6 for.) za kupelj stan i hranu; ova je bila izvrstna a la francese, sa doručkom oko 10 sati i ručkom iliti objedom u 4 popodne; drugi obroci bili su prepušteni privatnoj diligenciji gostova. Nesjećam se, da sam ikad prije ili kašnje tako točno jeo u Italiji. Može se reći, kao što su tu stanovi jevtiniji nego amo ovkraj mora, da je jelo popreko za trećinu skuplje, nego u nas, a dobrotom i ukusom nemože se ni prispodobiti s našim. Juha — brodo, zuppa — bigule, capelli i riža sa sirom (parmezanom) ili zuppa d' erbe — juha od zeljenja, govedina izsisana bez umake (sauçe) ili uz gorušicu i krastavce; makaroni, teletina i piletina bez soka, befsteak, tvrd i suhoparan da ga jedva skošeš i progutaš — a sve to nerazmjerno skuplje nego u nas; jer juhe nedobivaš izpod 30 ctm., za suhi befsteak plaćaš poldrugu liru; i vino obično crno otrpko skuplje je i gore nego naše, premda je Italija zemlja vinorodna. Postiti — tu razumievam i abstinenciju (nemrsidbu) — pogotovo je težko u Italiji. Dok je Rim i papinska država pod papinskom vladavinom bio, vladao je u Rimu običaj, da gostionik petkom i subotom i u druge postove najprije postnimi jestvinami ponudi gostove svoje; istom na naročiti njihov zahtjev, ili ako su bili inovierci, smio im je spremiti mrsnih jela. S novom vladavinom od g. 1870. nasta i novo živovanje. Možeš istina dobiti u odličnijih gostionah riba i raka morskih — gambera, rakusta, ali ih valja skupo platiti; n. p. za jednu rakustu poldrugu liru (do 70 nč.), ali sit od nje nemožeš biti. Za postnu, ribju juhu nepitaj; jer mjesto nje iznesu preda te sitne bigule s neprociedjenim paradajzom i razmrvljenimi sardelicami. Može se dakle u obće reći, tko misli gojiti svoje tielo, neka neputuje u Italiju. Ovaj sam ja prigovor digo pred jednim strancem, koj je četiri godine proživio u Rimu; nu on je tvrdio, kakogod može biti sud moj osnovan o javnoj kuhinji, da se on nesmije protegnuti i na privatnu; jer da se u sukromnih kućah mnogo tečnije jede. To može biti istina; ja nisam na svom putu nijednomu Taljanu bio gostom; jer gostoljubje, mislim, da je u Italiji riedko bilje. Ja sam i malo obitelji vidio polaziti gostione; sve to jede ogradjeno medju četiri svoja zida; samo kava poslje objeda, pa sladoled i druga razhladna pića u večer stvaraju zadružni život u Italiji. Nu ja uprkos tvrdnji svoga znanca držim, da javna kuhinja nemože biti drugo nego odraz sukromne: tako je barem i u naših gostionah. Gdje se po kućah dobro i tečno jede, ondje ni u gostionah nemogu prolaziti suhoparne, netečne jestvine. Postnim jelam obična su začina ulje, mrsnim ponajviše mlad maslac (burro) Velika je neprilika, što se i u boljih gostionah taljanskih ili nenahodi ili neiznosi pred gosta jestvenik: brzoreki konobar izrecituje nekoliko jela, od kojih možeš pogoditi najgore, izabrati najskuplje, pa tako se i podmirivanje računa pomiče u vrlo liberalnih granicah. A malo ima tako točnih i tvrdih naravi, koje po dva puta mogu pitati za račun, ako im se na prvi mah učini nešto nečedan.

U manjih pokrajinskih gradovih, u zabavnih mjestih i kupalištih još je tri puta veća bieda s gostionici. Tomu budi svjedok samo ovaj slučaj. Ustavši zorom sutradan, kako sam došo u kupke monsumanske, gdje ima samo dva svratišta, čim raztvorih prozore, opazim pristara vrlo ugojena čovjeka, idući od drugoga prostijega hotela, gdje me mašuć širokim kriljakom pozdravlja: Bonum mane, reverende domine frater! Possumne ad te ascendere? (Dobro jutro, častni g. brate! Mogu li k tebi gore?) Razpoznav po visokih čizmah svećenika izletim predanj i uvedem ga u sobu. — ‚Koje dobro?‘ — ‚Nije dobro, već zlo, pane dobrodzieju (g. dobročinitelju — obična prislovica u Poljaka i Rusina). Hoće da me oguli nesreća taljanska. Prispjeh sinoć amo oko pol deset i zamolih nešto večere. Čekao sam do 11 sati noći, a večere nema. Legnem spavati; ali u $^1/_2$12 sati stade lupa na mojih vrati, da otvaram, jer mi se nosi večera. Doneslo mi čašu mlieka i dva jaja na umak. Tko će tako kasno večerati? Ni netaknuh ničesa, već zapovjedim, da nosi natrag. A konobar, gospodar li traži od mene, prije nego će me ostaviti, da platim za noćište i večeru, koje

nisam ni okusio 12 lira! Pane dobrodzieju, to je razboj' ničtvo, ja toga platiti neću?' — ,A jeste li se poku šali nagoditi za jevtiniju cienu?' ,Kako ću, kad neznam taljanski baš ništa.' — ,A dotle ste doprli? Čudno.' — ,Na postajah i u gostionah raztvarao sam svoj tobolac, a kasiri i konobari vadili bi, koliko je trebalo; no tako nigdje nisu bezobrazno globili.' — Mi još u rieči, a eto gostioničara u potjeru za župnikom rusinskim. Ja navalim na njega svim leksikalnim blagom svoje taljanštine i predočim mu sramotu, koju ovakvim globežom navaljuje na slavu taljanskoga imena i naroda. I tako mi podje za rukom, te sam obalio račun od 12 na 8 lira, a župnik se s mjesta preseli u naše svratište.

Na zalihu kuhinje taljanske nikad se neoslanjaj. U Lorettu odsjedosmo nas desetak hodočastnika pod zvučnom egidom Ala Pace e Gemelli. Oko podne naručim ja u gostioni objed za šest gosti u 2 sata, dok se vratimo s razgleda crkve i riznice loretske. Došavši u dva sata zaištemo ručak. — Sad na će biti. Čekamo četvrt, pol, cieli sat, jedva iznese pred nas juhu — puki, goli krop, na kojem se ni jedna zvjezdica masti nije zrcalila. Berački župnik Ivan Mihaljević turi od sebe zdjelicu: Toga ja nejedem, čemu da krop pod juhu plaćam? — Neću bora mi ni ja — odmahne i Karla Stručić, komletinački, a neće ni drugi. A ja sjećajuć se one dalmatinske: Uzmi pope, što ti se daje — posrčem namrštena čela tu čorbine čorbe čorbu, pa se davim tvrdom mrcetinom od govedine i nekakvom žilavom pržolicom — dok su moji namrgodjeni drugovi voljeli nekoliko porcija sira i salama. Kad je došlo do plaćanja — a to račun njim, koji su jedva što i to suha potrošili, skoro isti kao i meni, koj sam se barem sit namučio žvačuć tvrdu govedinu i pečenje. Blažene hrvatske gostione, gdje skoro u svako doba dobiješ jesti izobila. Nego uz veselu hrvatsku ćud mi smo tu oskudicu brzo preboljeli. Tà to nam je nalagalo i naše sveto, hodočastničko zvanje.

(Dalje će sliediti.)

---

## Dopisi.

Novagradiška. (*Nješto o popravku crkva u Lipovljanih i Novojgradiški.*) Već sam odavna čuo da su crkva i župni stan u Lipovljani posve popravljeni. Kad dodjoh nedavno u Lipovljanih nadjoh u istinu crkvu i župni stan tako opravljen, da ih je milota pogledati. Križ i jabuka su pozlaćeni. Krov posve nov. U samoj crkvi s jedne i s druge strane klupe su nove. Pod u crkvi, gdje je bieli i crni kamen baš umjetno složen, milota je pogledati. Veleč. g. Domanković nastojao je da sveto mjesto, u komu on danomice Svemogućemu Bogu prikazuje božanskoga jaganjca, uredjeno bude onako, kako to uzvišeni čini, koji se na tom sv. mjestu obavljaju, zahtjevaju. Valja naime kad stupimo na takovo sveto mjesto, da nam se duh uznese u posve drugu sferu, da mislimo te smo u rajskih dvorovih, da čim laglje zaboraviti možemo na biede i težkoće ovoga svieta, koje nas tište, da se tako svesrdnije raztapati možemo u vrućoj molitvi, moleć se Svemogućemu za pomoć i utjehu. Volja i mar svakoga svećenika, da se poprave sveta mjesta, u kojih se u vrućih molitvah utičemo Bogu, nikada neće ostati kod pravih i pobožnih kršćana „glas vapijućega u pustinji." Kao što ovčice sliede glas pastira svoga, koj im dobro želi, te kao što hrle za njim do stanovita mjesta ma kakovih potežkoća na putu bilo: tako su prionule ovčice uz vriednoga pastira vel. g. Domankovića, doprinoseć za popravak crkve i župnoga stana neki kapom neki šakom. Nije bilo doduše toliko novaca gotovih, kojimi bi se popravak crkve i župnoga stana odmah izplatio, ipak to ne slomi željezne volje ni pastira ni stada. Oni potražiše pomoći drugdje i ne ostadoše bez uspjeha. Prečastni duhovni stol pritekao im je u pomoć, a oni će tečajem vremena, doprinoseć svaki po mogućnosti, stanovitu svotu izplatiti. — Ne mogu stoga a da vel. g. župniku Domankoviću kao revnomu svećeniku, a i dobromu i skrbnomu gospodaru, ne čestitam na željeznoj volji i maru za sve ono, što diči i veliča slavu božju. Dao Bog, da na tom putu do hladnoga groba uztraje. Za trud i nagradu pako, neka se ne uzda u svjetsku pravdu, naplatiti će mu sve to onaj, koji sve zna i vidi, in illa hora. — Tom prilikom došao sam i u Novugradišku gdje se i zadržah nekoliko dana. I tuj je iz vana popravljena crkva. Na toranj sv. Stjepana uzpostavljen je munjovod. Uzpostava istoga stajala je 100 for.; križ i jabuka pozlaćeni. Pozlata jednoga i drugoga košta 100 f. Krov tornja je crvenom bojom obojadisan. Bojadisanje istoga košta 120 for. Toranj je od temelja okrečen (150 for.) Sve je to učinjeno ove godine. Godine pako 1880. popravljen je iznova crkveni krov. Popravak istoga stajao je na 500 for. Iste godine popravljene su i orgulje u crkvi sv. Stjepana i u crkvi sv. Terezije. Popravak orgulja koštao je na 200 for. Sve je to pako učinjeno inicijativom dičnoga starine vel. g. VAD. i župnika Novogradiškoga M. Mikića. Bilo je nešto doduše novaca u crkvenoj kasi za popravak crkve; ali ipak nebijaše toliko koliko je popravak trebao. Veleč. g. župnik poznajuć čestitost svojih župljana za sve što služi na slavu božju, a na diku i ponos sv. mjesta, obratio se je na njih, da mu u pomoć priteku pri popravku crkvenoga krova, orgulja, pozlati križa i jabuke. Da se je vjerno stado neoklevice odazvalo brižnomu pastiru svjedokom nam je ogromna svota što ju je na brzu ruku sakupio dični starina. Za pozlatu jabuke i križa medju novogradiškimi gradjani a za crkveni krov i orgulje medju svimi župljani. Ne smatram u ostalom umjestnim, jer bi se to protivilo njihovoj čednosti, poimence ovdje istaknuti čestite gradjane; no im svima kličem živili! a Bog će im naplatiti. Da su se pako Novogradiški katolici a i svi župljani odazvali pozivu vriednoga pastira znak je, da je kod svih župljana vrlo obljubljen. Pa i punim pravom.

Blagost bo i dobrota, kojom umije predobiti srca svojih župljana za sve što služi na slavu božju, a na diku rim. katol. crkve, u Novojgradiški učinila je tekom kratkog njegovog boravka upravo čudesa. — Ali nije to dosta. Vriedni starina se je i za daljnu stalnu sigurnost istih pobrinuo. Sagradio je naime dva dućana i to baš na zgodnom mjestu, koji će za popravak crkva i njihov svake godine doprinositi stanovitu svotu. Izdano je doduše, kako mi reče vel. g. župnik, za gradnju istih s grada preko 752 for.; no taj će se novac koj je stranom pozajmljen, stranom iz crkvena fonda uzet za godinu, dvie dana izplati a kasniji dohodak ostajati će crkvi na korist. Reče mi vriedni starina, da će, bude-li ikako moguće, još podići dva dućančića na praznini izmedju Ivkovića i crkvice sv. Terezije. Bude-li tako, kao što sam siguran da će biti; jer dični starina ne okreće kabanicom kako vjetar piri; nego je stalan u svojih predstavkah, tada će i odatlje crkveni fond crpati veliku korist. Reći ovdje koju u prilog vel. g. župniku bilo bi suvišno. Ipsa facta loquuntur. Velim samo toliko: Bog ga uzdržao u životu zdrava i kriepka još mnogo godina na diku čitave nadbiskupije, na ponos viernoga si stada a na dobrobit premile nam domovine, koja ovakovih muževa čvrsta i čelična značaja neobhodno treba. .....*gj*.....

Iz Varaždina. (*Potajno krščavanje.*) Danas 10. listopada u 5 satih u jutro okrstio je ovdješnji gradski župnik odraslu jednu izraelićanku kod zatvorenih vrata u prisutnosti jedine jedne starice koja je kumovala.

Nezna se pravo, je-li župniku bilo težko krstiti javno, ili se izraelićanki nije htjelo, dati se krstiti javno.*)

## Viestnik.

Zagreb. Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. listopada t. g. apostolskoga vikara fra. Paskala Buconjića premilostivo imenovati biskupom Mostarskim.

— Nj. c. kr. i apostolsko veličanstvo Franjo Josip I. blagoizvoljelo je iz svojih previšnjih privatnih sredstva, da se nastavi gradnja rimokatoličke crkve u Bugojnu u Bosni pokloniti podporu u iznosu od 600 forintih a. v. Na kojem previšnjem daru tamošnji župnik fra. Jerko Barbarić od strane takodjer katoličkoga pučanstva župe Bugojna Njih. Veličanstvu preduboku zahvalnost očituje.

— Pošto je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup naš dopustio, da veleč. gosp. Ivan Göszl, učitelj vjere na višoj djevojačkoj školi u samostanu milosrdnica smije iz nadbiskupije naše otići, imenovao ga je presv. gosp. biskup Vrhbosanski Dr. Josip Stadler svojim tajnikom. Presvietli gospodin nadbiskup otišao je iz Beča u Rim, odkle će se vratiti nakon sv. redjenja.

— Pitanje o novih župah u Zagrebu, koje smo u posljednjem broju potaknuli, nesmije u nikoju cienu opet zaspati. Doznajemo najme, da po najnovijem popisu župa sv. Marka broji oko 19.000 duša. Duševnim potrebam tolikih vjernika u jednoj se župi zadovoljavati ne može. Tu nije moguće, da uspieva bud javna, bud sukromna obuka, a o uzgoju župljana ni pomisliti se neda. A ipak je sve to neobhodno potrebno i u interessu samoga razvitka glavnoga grada. Ovoj velikoj nuždi našoj moći će se takodjer dosta lahko zadovoljiti. Ima sadanja župa znatan komad posjeda, koj leži na vrlo sgodnom mjestu, kud se je grad upravo širiti počeo, a razširiti će se naročito novimi njekimi sgradami, koje sam grad namjerava dizati. Mislimo tu na majur gradskoga župnika kraj Savske ceste. U tom kraju i gradska je obćina prodavala četvorni hvat zemljišta za gradilište kako čujemo po 17 for. Neka se dakle razmjerno prema tomu proda i ovo zemljište gradskoga župnika, pak će se dobiti svota dovoljna, da se podigne na sgodnom mjestu i nova župna crkva i župni stan sa potrebnimi sgradami. Zemljište ono iznosi, kako doznajemo 14½ jutra. Ovim bi se načinom, mi držimo, i najlaglje i najprije došlo do nove, tako nam potrebne župe. Koliko doznajemo prečastni gospodin gradski župnik Pogledić želio bi, da se ovako koristonosno upotrebi ono zemljište, i s njegove strane neće biti takovu ustrojenju nove župe nikakve opreke. — Kad već govorimo o njekih vjerskih potrebah u našem gradu spomenut ćemo i ovu. Naše obćinstvo sve više polazi centralno groblje. Njeki idu, da posjete grobove svojih, a njeki da razgledju groblje ili se naužiju liepa pogleda odanlje na grad i na ravnu Posavinu. Uz svu ljepotu, koja je godimice sve to veća jedno manjka, jako manjka katoličkomu srdcu — kapelica najme. Kad se je groblje otvaralo, bilo je o tom spomena — nu kasnije sve je zašutilo, kano da se je na to zaboravilo posve! A ipak se zaboraviti ne bi smjelo. Da i ne spominjemo, kako je čudno i pomislit groblje glavnoga grada, dosta od njega odaljeno bez kapelice, evo zašto mi držimo, da bi se katolička kapelica imala što prije podignuti. Kad je gradska obćina kupovala zemljište za novo — obće — groblje, upotrebila je u tu svrhu g. 1873. i novac kapelica na bivših katoličkih grobljih sv. Jurja i sv. Roka u iznosu od 17.318 for. I novcem dakle katoličkih kapelica nabavljeno je zemljište za novo obćenito groblje. Uzme-li se na oko, da je obćina sama dužna dati zemljište za groblje, onda mislimo, da bi naša obćina sada mogla podignuti kapelicu, kad je i onim novcem namaknula zemljište. Opazismo ovo u kratko s namjere, da nadležnike upozorimo na ove potrebe, koje živo osjećamo. Zadovolji-li im se biti će koristi gradu, a zasluga onim, koje je povjerenje gradjana podiglo na častno mjesto gradskih zastupnika.

*) Upitav se na nadležnom mjestu, doznali smo, da je preč. gospodin župnik dozvolom više oblasti ovako učinio, koja da je za to imala važnih razloga. Ured.

— Naše milosrdne sestre, koje su prošloga mjeseca otišle u Bugarsku, da zasnuju tamo škole, započele su javno djelovanje 2. o. m. Bilo je muke i truda, dok se je došlo i do toga. Zaprieka sa svih strana vrlo mnogo, al ih je svladala požrtvovnost njihova i razbor njihovoga nadstojnika, preč. gosp. Hoeppergera. Nu ni sad još sve odstranjeno nije, što će im biti na putu. Što više, stalo se je dizati i zaprieka novih. Razkolnici stadoše se proti djelovanju micati. Njihov biskup postara se odmah, da uz njihovu podigne novu školu svoju, u čem će ipak uspjeti slabo, kad roditelji radje upisaše djecu svoju kod milosrdnica naših. Nu nadjoše si razkolnici u javnosti njekih prijatelja, koji uzeše pisati, da su sestre puko sredstvo vlade austrijske i rimske kurije, tih najljućih neprijatelja Helena. Dati će ipak Bog, te će i tih zapreka ne stati. Neka samo milosrdne sestre ustraju, uzdajući se u svetu stvar, za koju tamo podjoše i u dobrotu Božju, koja svojih nigdje ne ostavlja. Velike zadaće ne postigavaju se bez truda. Uz plaću od Boga neka računaju na veliku zahvalnost naroda i hrvatskoga i bugarskoga, na čiju korist posvetiše prokušane sile svoje. Čitateljem pako svojim mi i opet preporučamo u molitve tu četu službenica Božjih u Jedreni.

— G. Franjo Novak ide za duhovnoga pomoćnika u Novigrad kod Karlovca, a g. Milković Jeronim iz Vinagore u Križevac. — G. Josip Vimmer, duh. pomoćnik Križevački imenovan je namjestnim učiteljem vjere u Križevcu.

— Karlo Vrančić, bivši župnik Bednjanski umro je u Optuju 21. o. m. R. i. p.

— Veleč. g. Juraj Barabaš, podarhidjakon i župnik na Odri svetkovati će 1. studenoga dvadesetpetgodišnjicu župnikovanja svoga u istom mjestu.

*Rim.* Liberalno novinstvo, osobito francezko, vrlo se zanima pitanjem, hoće-li sv. Otac ostaviti Rim ili ne. Ono pripovieda svašta po čem zaključuje, da će morati sveta stolica svakako tražiti utočište izvan Italije. Da sv. Otac u ovako žalostnih, skoro nasilničkih okolnostih, mora misliti na možnost toga koraka, o tom nemože nitko dvojiti; ali da je ma samo nešto stalna u vatikanu o tom odlučeno, u tom se novinstvo vrlo vara. Sv. Otac izjavio se je jedino, da mu je ozbiljno misliti, kako će se rimska stolica obraniti proti sili, ako taljanski liberalci dalje podju onim putem, kojim su pošli. Neki taljanski listovi uzeše i to tvrditi, da je sv. Otac već na putu iz Rima, jer da se dan na dan odpremaju tovarna kola iz vatikana. Nu u toj odpremi ima samo toliko istine, da se vozi pokućtvo, koje je bilo nuždno za strane biskupe u vrieme posljednjega koncila i konklava, a koje je sada sv. Otac stranom poklonio a stranom uzajmio nekim dobrotvornim zavodom. Osim toga vozilo se je takodjer pokućtvo za siromašnije hodočastnike, koji se iz Italije na hiljade sakupljahu u Rimu. Katolici se u ostalom neplaše, ako i rimska stolica za vrieme podlegne sili, jer je Gospodin onaj, koj ravna i brani crkvu svoju.

— Dne 16. o. mj. primio je sv. Otac u crkvi sv. Petra do 8000 taljanskih hodočastnika, od kojih je bilo do 3000 iz raznih strana Italije. U njihovo ime pročita mljetački patriarka adresu, u kojoj je iztaknuo misao, da je Italija voljna biti katoličkom. Na to odvrati sv. Otac tronutim srdcem, kako ga veseli, što oko sebe vidi taljanske sinove svoje, koji mu u žalostno ovo doba podavaju veliku utjehu. Dok se nastoji svimi sredstvi, reče sv. Otac, izčupati vjeru iz srdca taljanskoga naroda, dolazite evo vi, da dokažete, kako je Italija ipak katolička. Dok se govori, da je papa neprijatelj Italiji, to ga eno vi navieštate kao najsajniju slavu domovine svoje. Vi pokazujete, kako dobro shvaćate, da najgroznija pogibelj Italiji od onih sekta prieti, koje si nametnuše zadaću uništiti katolicizam. Te pokušaje vidimo jasno i u Rimu, gdje je središte katolicizmu. U tu svrhu sazvan je kao napadaj na temeljni kamen crkve kongres slobodnih zidara u Rim a i nedavno čuli su se glasovi u držanih taljanskih meetingih, da je skrajna potreba srušiti papinstvo. Krom toga stvaraju se antiklerikalna družtva na zator crkve. Sve ono, što se je obećalo na korist vjere i pape, smatra se sada kao laž. Ove pogibelji naviеštam katoličkomu svietu. Bdijte i molite, stvarajte družtva, da dokažete, kako je sloboda i neovisnost papinstva nuždna za dobro svega kat. svieta. U tom smislu boriti ću se uztrajno. Radi i posluj svatko niti negledaj mirnim srdcem okolnosti, koje niti ja niti ikoj mojih nasljednika prihvatiti nemože. Papa, Otac vaš, eno živi u sredini ljutih neprijatelja a ugled mu krnji surova štampa. Ima ih, koji se groze obsadom vatikana i dapače još ljućim sužanjstvom a napokon i progonom. Pošto je papa bodrio sve na odlučan boj, zaključi govor riečmi: „Naše oružje je duševne naravi, mi ćemo pobjediti." Poslie toga podieli sv. Otac apostolski svoj blagoslov svim nazočnim i domovini Italiji. S ljubezljivosti sv. otca oduševljeni hodočastnici imali su ipak još istu večer okusiti gorku čašu. Kad su se najme stali razilaziti iz crkve sv. Vitala, gdje su se posljednji put sastali; zaoriše glasovi: Smrt popovom, papi! Udrimo na vatikan! Živio Rim, glavni grad Italije! I da bude riečim veće znamenovanje prosu se medju hodočastnike kamenje, a bližnje počeše udarati i batinama. Uz sav napor redarstva nemir je jenjao tek za pol sata, u kom su četiri hodočastnika ranjena. Barbarski ovaj čin pokaza i opet, koliku slobodu uživa i vjera i njena glava u sadanjem Rimu. Hoće-li, Bog zna, vlade katoličke i sada ostati prekrštenih ruku?

*Grčka.* Kako je enciklika „Grande munus" dirnula neke grčko-iztočne episkope kod nas, tako se je silno kosnula nekih na dalekom iztoku. Ali dakako, kod nas se nije toliko čuditi, jer se činjenice samo naprosto poriču, dočim se ondje dižu muževi inače na glasu, učeni

i od osobitoga ugleda medju svojom braćom. Osim toga znadu se oni svaki čas moliti u svojih „enciklikah i za „henosu" (jedinstvo) sviuh."Svim na čelo stupio je kao borioc u grčkom listu „Alithia" nikomedijski metropolita Filotej Vryenn, jedan od prvih symbulevta carigr. patriarke. I on drži u dugoj svojoj polemici encikliku sv. Otca kao glavnu i zakletu neprijateljicu prave unije a k tomu udara na rimsku stolicu i njezino prvenstvo posve rationalističkim načinom. Prvo i najglavnije mu je oružje proti rimskoj stolici ona već sto puta oprovrgnuta tvrdnja, da sv. Petra nije u Rimu bilo, da je institucija primata rim. biskupa neosnovana a sama nauka o njem je tek u sriednjem vieku nastala. Kako se je sa katoličke strane kod nas našlo odziva proti tim osvadam, tako se pojavljuju i na iztoku. Proti metropoliti u Nikomediji ustao je u grč. listu „Anátole" hierodjakon Isaj Papadupol. On pobija na široko tvrdnje metropolite te mu triezno i mirno dokazuje, kako je u svojih tvrdnjah pošao putem protestantizma i da se u njih o primatu vrlo malo razlikuje od Lutera. .

*Španija.* Crvena knjiga obim kućama prinesena ima i spisa o tužnih dogodjajih rimskih 13. srpnja o. g. O samih dogodjajih prigodom prienosa ostanaka Pia IX. govori 17 spisa, a 11 govori o poslanici kardinala Morena, te što je glede toga sve pisala u Madrid taljanska vlada. Iz prvih spisa razabire se, da je izrekla, da će ona i dalje svako štovanje izkazivati glavi crkve, ali da prema postojećim medjunarodnim ugovorom ne može ništa dalje učiniti. Iz drugih se vidi, da je list kardinalov uvriedio vladu taljansku, sbog čega se je ona obratila na vladu španjsku. Na to je ova brzojavno poslala u Rim žalbu, što se je kardinal umiešao u politiku, koja da na nj ne spada. Spisi ovi povod su bili, ter se je u senatu španjolskom povela oštrija razprava. Senator Moreno Nieto osudio je držanje ministarstva. Senator spomenu, kako je papi, da uzčuva jedinstvo vjere, nuždna nezavisnost, koju imati može jedino kao suveren. Ošinuo je slabe vlade evropejske, koje su posve hladno gledale, kako se Rim otima, a tim vriedjaju najviši interesi katoličkih njihovih podanika. Zakon o garancijah da je nedostatan, čemu je najjasniji svjedok 13. srpnja, koji je opet za narode i vlade na dnevni red stavio pitanje o neovisnosti pape. O kardinalu reče, da je tek dužnost svoju učinio, kad je opomenuo vjernike svoje, neka uzrade o nezavisnosti pape, a vlada da je pogriešila vrlo, kad je onakvu izjavu poslala u Rim, gdje se propuštaju onakve sablazni. Što bi taljanska vlada učinila bila, da je koja katolička vlast od nje uztražila, neka kazni krivce. A to pitanje nije samo nutarnje taljansko, nego pitanje medju tom vladom i cielom katoličkom crkvom, što je dokazao govornik iz povjesti i diplomacije. Vlada ova otela je onaj grad, gdje je od vjekova stolica bila sv. Petra, pak je nezavisnosti i slobodi crkve zadala ljutu ranu. Osvjedočena podpuno o svom pravu diže crkva svaki dan glas, da se potuži i da prosvjeduje. Te tužbe i prosvjedi obnavljat će se, doklegod sveta sloboda ne bude opet uzpostavljena, a odjeknut će uviek u srdcih katolika.

*Njemačka.* Providnost Božja sama uklanja sve jednu po jednu težkoću konačnomu sporazumku medju vladom i sv. stolicom, neka se vidi, nebude-li mira, da je svemu kriva tek zla volja vlade. Njekoliki već najme biskupi, koji se pred oštrom rukom svibanjskih zakona zakloniti moradoše umrješe u progonstvu, gdje čekaše čas, kad im bude opet moguće povratiti se medju svoje. Tako je ovih dana preminuo i Breslavski biskup dr. Heinrich Förster, koji je više već godina upravljao diecezom s onoga diela, koji je na austrijskom zemljištu, kad ga je u Pruskoj s biskupske časti „svrglo." Vjeran nepomičnim načelom svete vjere i crkve, uztrajao je do konca i pregarajuć, samo da ostane vazda dobar pastir stadu, kojemu je preko 28 godina bio duhovni otac. I čuvat će mu se preliepa uspomena u biskupiji, koja, da Bog dade, na skoro dobila pastira, koji će njom ne iz stranoga kraja, nego iz domaćega ognjišta ravnati moći.

---

## Razni prinosi.

U obćini Cernik pridonesli su za gradnju nadbisk. sjem. Ferdo Miškatović, obć. načelnik 1 for.; Stevo Prodanović, bilježnik 50 nč.; Luka Bartolić, perovodja 50 nč.; O. Stjepan Vujević, gvardian 2 for.; Franjo Reichert, trgovac 50 nč.; Simo Tomlinović, trgovac 1 for.; Dragutin Horvat, krčmar 30 nč.; Stipan Matković, krčmar 30 nč.; Obć. Cernik 10 f. Svećenici kotara Kupskoga: Aleksa Dolački, župnik Bučički 1 for.; Stjepan Pavić, žup. Pokupski 1 fr.; Kamilo Škrabal, žup. Jamnički 1 for.; Mirko Ivanić, žup. u Kupčini 1 for.; Franjo Vraničar, žup. Šišljavečki 1 for.; Stjepan Harabaisa, žup. Šišinečki 2 for. Svećenici kotara odranskoga: Mijo Očić, župnik Kravarski 10 for.; Andrija Svaštović, kap. Kravarski 2 for.; Niko Folnegović, žup. st. Čički 1 fr.; Miroslav Gjuričić, kap. Čički 1 fr.; Josip Kolarić, žup. V. Gorički 5 fr.; Stjep. Terihaj, žup. Veleševački 2 for.; Franjo Peterca, žup. Dubranski 3 f.; Matija Stipković, žup. Jakušev. 1 f.; Dragutin Janda, žup. Zaprudj. 1 f. 48 n.; Stjepan Bolfan, kap. u Zaprudj. 50 nč.; Juraj Barabaš, žup. Odranski 2 for.; Franjo Batić, žup. N. Čički 1 fr.; Blaž Tomašić, upravitelj župe Bukevske 5 f.; Iz kot. Moslavačkoga: Vicearh. K. Pavčec 5 f.; župnici: Tanhofer 2 fr; Badaj 2 for.; Crkvenec 2 for; Cifrek 2 for.; Starčić 2 fr. 35 nč.; adminis. Gogolja 2 fr.; Iz kotara Glinskoga: Matić žup. Glinski 3 for.; Leber žup. Majksi 2 for. 35 n. Detoni žup. Vidušavački 2 for. 35 n.; Batušić žup. Solinski 2 f.; župljani Solinski 3 f.; Freudenreich, kap. Gora 1 f.; Obćina Bovička 4 f. 90 n.; Iz kot. katedralnoga: Fr. Budicki, kan. 10 f.; Milković 2 f.; Mikec 3 f.; Kranjec 1 f. — M. Stepinac nadalje 15 f.; N. N. 1 f.; Iz kot. Taborskoga: Folnegović žup. u Selah 3 f.; Jakovina žup. u Vinagori 2 f.; Salopek žup. Poljanski 1 f.; Vitković Prišlinski 1 fr.; Milčić kap. Taborski 1 fr.; Milković kap. u Vinogori 1 f.; Žugčić kap. u Selah 1 f.; Leskovar Andrija umir. župnik 1 for. (Dalje sliedi.)

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 45.** U Zagrebu, 3. studena 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

ν) U sliedeća dva redka daje apoštol opomenu, kako od nas visi, da-li ćemo biti ili ne dionici duhovnosti tiela. „Dakle kako smo nosili sliku zemaljskoga (Adama), nosimo (opominjući imperativ; grčki tekst Recepte ima futurum: „φορέσομεν [1]) i sliku nebeskoga" (Adama, čovjeka, t. j. Krista) (r. 49.)[2]) Sliku Kristovu nositi znači njemu po njegovoj milosti upriličivati se životom; u tom je onda korien i zalog duhovnosti tiela. To visi od nas, kao što usuprot nuždno nosimo sliku prvoga Adama, tielo izkvarljivo: to nositi ili nenositi nije ostavljeno slobodi. S toga dodaje apoštol: „To vam pako kažem, braćo, jer put i krv nemogu posjedovati kraljestva božjega nit će izkvarljivost posjedovati neizkvarljivost; (r. 50.)[3]) t. j. put ova i ova krv s ovimi manjci i slaboćami, bilo napokon u pojedinosti s kraljestvom božjim kako mu drago po božjoj odredbi, nit može nit će uljesti u kraljestvo: za to se hoće promjene, koja se imade zaslužiti.

ο) Kako da će se ta preobrazba dogoditi naročito kod onih, koje će obći sud ili drugi dolazak Gospodov još u smrtnom životu zateći, o tom govori Pavao u sliedećem. „Gle, tajnu vam javljam: Svi ćemo uzkrsnuti, no nećemo se svi preobraziti." (r. 51.) „U hip, u tren oka, na zadnju trublju; svirat bo će trublja i mrtvi ustat će neizkvarljivi, i mi ćemo se promjeniti, (preobraziti „immutabimur") (r. 52.). „Valja naime da ovo izkvarljivo obuče neizkvarljivost, i smrtno ovo da obuče nesmrtnost." (r. 53.) „Kad pak ovo smrtno obuče nesmrtnost, tad će se izpuniti rieč, koja je pisana: Progutnuta je smrt u pobjedi." (r. 54.) „Gdje je, o smrti, pobjeda tvoja? gdje je, o smrti, žalac tvoj?" (r. 55.) „Žalac pak smrti jest grieh; a jakost griehu zakon." (r. 56.) „Hvala pako Bogu, koji nam je dao pobjedu po Gospodu našem Isusu Kristu." (r. 57.) Kao pečat na ciglo razlaganje meće Pavao nježnu utjehu: „Dakle, braćo moja ljubezna, budite stalni i nepomični: obilujući djelom Gospodovim neprestano, znajući da vam napor nije jalov u Gospodinu." (r. 58.)[1])

Tajna je velika istina uzkrsnuća tjelesa; to priznaje Pavao. Pa čini se kao da je božja providnost baš i na ove njegove rieči (r. 51.) htjela metnuti tajinstvenu koprenu. Obstoje bo od davne davnine tri rek bi medjusobno protivne variantne lekcije; i to skoro jednako zajamčene. Vulgata ima, kako smo već čuli: „Ecce mysterium vobis dico:

---

[1]) Bisping h. l. daje prednost tekstu Vulgate pred onim grčke Recepte. „Die bei weitem grösste Anzahl der Handschriften u. Väter hat aber den Conjunctiv „φορέσωμεν", u. diesen (portemus) hat mit der Vulgata auch Lachmann vorgezogen. . . . Die zweite (t. j. portemus) ist aber nicht bloss wegen der grössern Bürgschaft die dafür spricht, vorzuziehen, sondern auch desshalb, weil es von unserer Freiheit abhängt, ob wir das Bild des zweiten Adam tragen wollen oder nicht."

[2]) „Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem coelestis."

[3]) „Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt neque corruptio incorruptelam possidebit."

[1]) „Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba; canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est; virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino."

Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur;“ od toga sam gore naveo prievod. Grčka Recepta imade: „Ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες (μὲν) οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα“: „Gle tajnu vam kažem: — svi nećemo usnuti (umrieti), no svi ćemo se promieniti, (preobraziti).“ Po prvoj varianti je smisao: svi će ljudi uzkrsnuti, no neće se svi blaženo preobraziti: dakle dogmatički skroz i skroz smisao istinit te nauk božje objave; no tim nije riešeno pitanje, da-li je sveti Pavao to rekao na ovom mjestu. Po drugoj varianti je smisao: svi ljudi (pravedni) neće usnuti (umrieti), te jim tjelesa trunuti prije sudnjega dana i obćega uzkrsnuća, već će mnoge sve to zateći u životu, no i ti će se svakako kao i oni usnuli (umrli) najprije morati preobraziti. (postati netruhljivi), pa onda će tek unići u božje kraljestvo. Treća varianta Grčka glasi: „. . Πάντες (μὲν) κοιμηθησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα“: „Svi ćemo usnuti, no nećemo se svi promieniti, t. j. preobraziti.“ [1]) Prva grčka varianta je, kaže Bisping, zajamčena kodeksi: B. D. ** E. K. L.; skoro svimi minuskuli, mnogimi rukopisi, (kod Jeronima), više prievoda i otaca; druga grčka varianta (s Vulgatom u glavnom smislu istovjetna) upire se na kodekse: A. C. F. G., više rukopisa (kod Jeronima), na mnoge prievode i otce; Vulgata se oslanja na više latinskih otaca i na kodeks D*, koji ima mjesto: „κοιμηθησόμεθα“, drugih, „ἀναστησόμεθα“, (ustat ćemo). Gdje je tudjer učinjena korrektura; jer sveti Pavao sigurno nije sve troje napisao? Sciene tumačitelji svete knjige, da je prvobitno ono čitanje: „svi nećemo usnuti; no svi ćemo se preobraziti.“ Za to govore nutrnji razlozi, vadjeni iz načina mišljenja svetoga Pavla o zadnjih stvarih u obće. Cituju u tu svrhu naročito sliedeće mjesto iz prve njegove poslanice na Solunjane 4, 15. ss. „Jer će sám Gospodin na zapovjed (danu ljudem) i na glas arkangjela i na trublju božju saći s neba, i mrtvi, koji su u Kristu, uzkrsnut će prvi. Onda bit ćemo mi, koji živimo, koji ostajemo, skupa s njimi uzneseni na oblacih u susret Kristu u zrak, pa ćemo tako uvjek biti uz Gospodina.“ [1]) Kad će naime biti sudnji dan, toga nije Spasitelj[2]), premda moljen od svojih apoštola, htio kazati, znajući, da je bolje za nas toga neznati nego-li znati. No neke znakove, koji će se dogoditi, kao predteče sudnjega dana, ipak je napomenuo Gospodin. Videći dakle sveti Pavao, kako se koješta slična onomu dogadja, što je Gospodin kao znakove sudnjemu danu opredielio, naročito kako mnogo apoštoli trpe, i kako je nade, da će se do skora sveto evangjelje propoviedati po svem svietu po riečih Isusovih (Mt. 24, 14.); napokon sliedeći ljubav svoga srdca, čeznućega za Spasiteljem svojim uzdao se je, da će možda i samoga njega sudnji dan zateći u životu. U ostalom može se takodjer kao stvar vjerojatna uzeti, da je sveti Pavao, gledajući u budućnost crkve uzeo ono, što se na prvi pogled čini da ide samo na njega i njegove suvremenike, kao stvar valjanu za crkvu svih vremena, bila ta vremena inače kratka ili kako mu drago duga. S tim smislom Pavlovih rieči stoje u stvarnom savezu rieči Gospoda: „Počevši se to (znakovi sudnjega dana) zbivati pogledajte i dignite“ (t. j. vjernici onda živući, premda je govorio apoštolom) „glave vaše“ (radostno); „jer se je približio vaš odkup“ [3]) (Luk. 21, 28.), t. j. kraj je došao svim nevoljam toga života. Ako se tako tumače rieči apoštolove, tad se nit proti objavljenomu nauku u obće išto tvrdi, nit se grieši proti pravilom eksegese, a odstrani čovjek unapred teškoću, koja se može potaknuti proti inspiraciji i nepogrešivosti sv. apoštola kod prvoga tumačenja. No da nit ta teškoća nije neukloniva, dokazuju katolički eksegete tumačeći Pavlovo ovo mjesto[4]).

A kako su mogle nastati one ostale dvie variante? I to se dade razumjeti. Videći neki pozniji učitelji, da su Pavao i njegovi suvremenici umrli, a nemogši se dići do tumačenja rieči njegovih stavljena od nas ovdje na drugom mjestu; napokon braneći jim vjera i štovanje napram svetomu Pavlu misliti, da je rekao išta, što nestoji: scieniše, da će valjda Pavao bio stavio negaciju („οὐ“) u drugi diel izreke, a ne u prvi, kako se obično čitaše; dakle: „svi ćemo

---

[1]) Sveti Toma, kojega mi je komentar pri ruci, kaže: „(Circa primum) sciendum est, quod, sicut Hieronymus dicit (in quadam epistola ad Minervium et Alexandrum, monachos), hoc, quod hic dicitur: „Omnes quidem resurgemus etc.“, in nullo libro Graecorum habetur; sed in quibusdam habetur: „Omnes quidem dormiemus,“ i. e. omnes moriemur. Et dicitur mors somnus propter spem resurrectionis. Unde idem est, ac si diceret: „Omnes quidem resurgemus;“ quia nullus resurget, nisi prius moriatur. „Sed non omnes immutabimur;“ et hoc non mutatur in (istis) libris Græcis. . . In quibusdam vero libris invenitur: „Non omnes quidem dormiemus, i. e. moriemur, sed omnes immutabimur“ (In 1. Cor. 15, l. 8.).

[1]) „Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de coelo, et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra et sic semper cum Domino erimus.“

[2]) Mt. 24, 3. 32; Mr. 13, 3. 32.

[3]) „His autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.“

[4]) Cf. Bisping l. c.

usnuti, no nećemo se svi preobraziti.“ I to je dogmatički posve korrektno. Jer će valjda barem za čas i oni, koji dočekaju u smrtnom tielu obći sud ili sudnji dan, umrieti; bit će to smrt silovita, a strah i nevolje s njom skopčane služit će zajedno mjesto čistilišta (purgatorija), koje će imati sa sudnjim danom takodjer svoj zadnji dan. — Proti tomu tumačenju vojuje jedino kontekst. Sveti Pavao naime govori na ovom mjestu lih o pravednih ljudih, pravih kršćanih; negacija pako stavljena u drugi diel najedanput ex improviso sjeća na razliku izmedju dobrih i zlih. S toga se daje obično prvomu čitanju teksta prednost. Napokon čitanje Vulgate, kodeksa D* i nekih latinskih otaca sačinjava kao pomirbu i posredstvo izmedju dva napomenuta medjusobno doslovce protivna čitanja: „Svi ćemo istina uzkrsnuti, no nećemo se svi preobraziti.“ Opet, kako prije napomenuh, dogmatički stvar istinita. Pri tom je izbjegnuta težkoća glede prave smrti ili ne smrti svih i onih, koje će u smrtnom tielu zateći sudnji dan. Uzkrsnuti, t. j. preći iz ovoga života na drugi život tielom i dušom moramo svi, dogodilo se to preko budi kakovih katastrofah; no dionici slavne promjene i preobrazbe nećemo biti svi: dobri bit će, zli biti neće. I proti ovomu čitanju i tumačenju vojuje, kako smo malo prije napomenuli, takodjer kontekst.[1])

A kako kontekst, t. j. ovislost ovih rieči od drugih na tom mjestu, daje prednost čitanju: „svi nećemo usnuti, no svi ćemo se preobraziti“, vidi se iz sliedećega redka: „U hip, u tren oka, na zadnju trublju; svirat bo će trublja, i mrtvi će uzkrsnuti neizkvarljivi i mi ćemo se promjeniti“, tu naime vidi štovani čitatelj, da Pavao oponuje usnule (mrtve) neusnulim: jedni će uzkrsnuti neizkvarljivi, drugi će se promjeniti, preobraziti: terminus a quo, kako se tehnički kaže, jest različit, a terminus ad quem jest istovjetan: jedni dolaze iz smrti (tjelesne) na blažen (takodjer tjelesni) život, drugi iz života (smrtnoga ovoga) na blaženi. No nesliedi (da i opet rečem) posve nikakva dogmatička neprilika, ako se i Vulgatino čitanje r. 51. sliedi; tada „mrtvi“ znači sve u obće ljude; a „mi“, pobožne vjernike. — Da nešto o trubi napomenemo. Truba sa svojim zvukom znači u božjoj objavi, kad se radi o pošljednih stvarih čovječjega roda, neki svemu svietu jasan znak, glasan zvuk i razumljiv jezik, kojim se naviešta odlučna i zadnja katastrofa. Sveti Pavao istu stvar zove, kao što smo gore već čuli, u prvoj posl. na Sol. 4, 15. „Nalog božji, glas arkangjela, trublja božja.“ Slično čitamo u apokalipsi sv. Ivana, gdje sedam angjela svaki svojom trubom naviešta posebnu katastrofu, a uz osobitu svečanost naviešta sedmi angjel obći sud. „I sedmi angjel zasvira na trublju; i nastadoše veliki glasovi u nebesih govoreći: Postalo je kraljestvo ovoga svieta (kraljestvom) Gospodina našega i njegova Krista i kraljevat će u vieke vjekova . . . i došlo je vrieme, da se sudi mrtvim, i da se dade plata slugam tvojim, prorokom, i svetim i bojećim se tvoga imena, malenim i velikim, ter da se izkoriene oni, koji izkvariše zemlju“ (t. j. ljude). (Apoc. 11, 15. ss.)[1])
Na tu božju trublju sjeća crkva u hymnu: „Dies irae“, osobito strofom: „Tuba mirum sparget sonum, Per sepulchra regionum, Coget omnes ante thronum.“

Napokon, iztaknuvši opet izrično Pavao, što sam gore r. 53. naveo, da se pod svaki način smrtno tielo ima obući u nesmrtnost, kliče radostno, da će tada biti „progutnuta smrt u pobjedi“, pa pita: „Gdje je sada, o smrti, tvoja pobjeda?“ Nejma je; smrt je odstranjena. „Gdje je, o smrti, tvoj žalac, tvoja kosa?“ Slomljena je i uništena za sve vieke vjekova. Dodaje Pavao, da je to pisano, t. j. već se nalazi u sv. pismu staroga zavjeta. Pa kako Pavlu tako se smiju razširiti grudi svakomu u istinu pred Bogom poštenomu čovjeku, kad se sjeti, kako liepo hvata kotačić u kotačić u makini rukovodstva božjega u čovječjem rodu gledom na njegov zadnji cilj. Pisano je pak, što Pavao cituje: „progutnuta je smrt u pobjedi“, kod sv. proroka Izaije (25, 8.) i to kakvih osam sto godina prije, nego-li ga Pavao navadja; ostalo kod sv. proroka Ozeja (13, 14.), a u takovoj davnini kako i prvo kod Izaije. Smrt je progutnuta u pobjedi, znači, da je skroz i skroz i za uviek uništena. Iz Hebr. teksta kod Izaije vidi se, da je aktivni ništeći uzrok smrti Bog. I Vulgata ima kod Izaije: „Praecipitabit (Dominus) mortem in sempiternum.“ Smrt predstavlja Pavao po primjeru Ozeja kao osobu utamanjujuću svo-

---

1) Sačuvaj Bože, da bi ovo razlaganje bilo viestniku rieči božje povodom, da se na propovjedaonici pusti u kritiku teksta. Ovakve i slične stvari imaju biti rukovodnikom, da ne rečemo štogod, što ne valja, a ne da dolazimo sa subtiliteti onamo, gdje jih netreba i gdje ništa nekoriste ili možda i škode. Op. p.

1) „Et septimus angelus tuba cecinit; et factae sunt voces magnae in coelo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus et regnabit in secula seculorum. Amen . . et advenit . . tempus mortuorum judicari et reddere mercedem servis tuis Prophetis et sanctis et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos, qui corruperunt terram.“

*

jom kosom, žalcem, otrovom i kugom rod ljudski. U sadanjem Hebr. tekstu stoji u drugom polu-redku mjesto „smrt", scheol, pakao, (podzemno kraljestvo smrti). Nego da je Pavao obadva puta metnuo: „smrti", mors, θάνατε, da dakle „slobodno" cituje, najbolje je zajamčeno; a izadje na isto.

Što je pako taj žalac, ta kosa, taj buzdovan smrti, t. j. zašto pada sve u smrt, to je u kratko ovdje natuknuo Pavao, što drugdje, osobito u poslanici na Rimljane ex professo tumači. Žalac taj ubojiti jest grieh (iztočni). Kad nebi njega bilo, nebismo tada, idući iz stanja puta u stanje blaženo, postignule svrhe, umirali, već bez boli i straha išli iz dobra na mnogo bolje. Jakost grieha, jakost toga žalca, toga ubojitoga koplja, jest zakon. I to pobliže tumači Pavao u poslanici na Rimljane. A hoće da reče: zakon pozitivni Mojsijev, smatran sam u sebi bez milosti davane ljudem pogledom na budućega Odkupitelja, ne samo da nije mogao toga žalca slomiti, već ga je i množio i oštrio, postavši njegovimi zabranami mnoge stvari griešne, koje u sebi gledeći na sam naravni zakon još to nebijahu. Pobjeditelj slavni grieha i smrti za vas rod ljudski jest Isus Krist; na to se zahvalno sjeća Pavao i hoće da sve kršćane sjeti: „Hvala pak Bogu, koji nam je dao pobjedu po Gospodu našem Isusu Kristu." Napokon veličanstvene stvari, o kojih je Pavao razpravljao, imadu kršćane potaknuti ne samo na zahvalnost nego, što je u ostalom s tim uzko skopčano, na bogoljubni mar i rad, naročito na to, da se vjera kršćanska što dalje širi i što intensivnije učvršćuje: sve to čeka po pravdi preobilna nagrada. To iztiče Pavao zadnjimi riečmi: „Dakle, braćo moja ljubezna, budite stalni i nepomični: obilujući djelom Gospodinovim neprestano, znajući, da vam napor nije jalov u Gospodinu."[1])

(Dalje će sliediti.)

[1]) O uzkrsnuću mrtvih u kratko i kao mimogred govori sveti Pavao još osobito na sliedećih mjestih: a) 2. Tim. 2, 18; b) 1. Kor. 6, 14; c) 2. Kor. 5, 1. ss.; d) Rimlj. 8, 11; e) 2. Kor. 4, 14. g) Filip. 3, 21. f) Apok. 20, naročito r. 13. h) argumentacijom neprisiljenom dolazimo do te istine iz Mt. 24, 31; za tim i) iz svih onih miesta, gdje se smrt predstavlja kao san, umrieti kano usnuti, n. p. 2. Kralj. 7, 12; 3. Kralj. 2, 10; 11, 21; 14, 20; Djel. apost. 7, 59; 13, 36; 1. Kor. 11, 30.; 1. Sol. 4, 12. ss.

## Nova hierarhija u Bosni i Hercegovini.

Kada je prije nekoliko godina austro-ugarska vojska zaposjela Bosnu i Hercegovinu, a nova zemaljska uprava uvadjala red u „zemaljsko-socijalnih" odnošajih, uvidilo se je odmah, da će taj poredak tek onda pustiti čvrst i trajan korien, ako se urede i vjerski odnošaji u tih zemljah. Posao taj bijaše doista vrlo mučan. On je imao zahvatiti tri udomljena vjerska elementa: katolički, pretežniji grčko-iztočni i muhamedanski. Ali kraj svega toga koracnulo se je ipak k poslu te bude prvi korak učinjen tim, da se je grčko-iztočnomu metropoliti u Sarajevu izhodila neodvisnost od carigradskoga patriarhata. Bosansko-hercegovački katolici gledali su taj novi stadij u grčko iztočnoj crkvi mirnom dušom te gojili nadu, da će se jednakom mjerom i njim mjeriti. Ta nada nije nipošto bila izliev kakova nezadovoljstva sa redovnici sv. Franje i s apostolskimi vikarijati. Bosansko-hercegovački katolici priznavaju dapače te će uviek priznati zasluge tih muževa, o kojih rimska stolica kaže: „luculenter enituit sodalium Franciscalium ex ordine veteris observantiae constantia et virtus, qui operam in iis provinciis sanpropagationi fidei navantes, pro qua interdum etiam sanguinem fuderunt, pluribus relatis salutis fructibus, egregie de religione sunt meriti."[1]) Oni su si dakle po riečih svete stolice stekli osobitih zasluga za vjeru a i poviest naša bilježiti će ih zlatnimi slovi kao stoljetne prosvjetitelje naroda. Ova nada, da još jasniji budemo, potekla je iz želje, da se katolička crkva i njezina uprava u Bosni i Hercegovini izjednači sa ostalimi družicami katoličkoga svieta, da se red izvanredan promieni jednom redovitim. A želja ta nije bila nepravedna. Njoj zadovoljava rimska stolica kao majka svih crkva uviek, kad god okolnosti dopuštaju, a nije se njoj mogao oprieti niti vladar u Bosni i Hercegovini, katolički i apoštolski kralj Franjo Josip I.

I eno, čemu se je nadalo, što željelo, ono se nedavno izpuni. Bula Leona XIII. „Ex hac Principis Apostolorum cathedra" od 5. srpnja o. g. odredi sporazumno sa vladarom Franjem Josipom I. Bosnu i Hercegovinu kao posebnu crkvenu provinciju sa metropolijom vrhbosanskom u Sarajevu i sa biskupskimi stolicami u Banjaluci, Mostaru i Trebinju. Novi metropolita i nadbiskup imenovan je već u osobi Dra. Josipa Stadlera, on je otišao, položiv zakletvu u ruke Nj. Veličanstva, na sv. red u Rim a odanlje će u Sarajevo na nadbiskupsko-metropolitsku stolicu svoju.

Tako je učinjen korak napried i na katoličkoj strani, korak, kojim je koračiti dalje, ali — — na još dalekom i mučnom putu k uzvišenomu i svetomu cilju.

Mi bismo vriedjali i uvidjavnost i dostojanstvo novoga nadpastira, da ga idemo na tom putu pratit našimi uputami. Tko njega pozna, njegov mar i njegovu uztrajnost, taj se može već unapried nadati, da će namjenjenu si zadaću po svetoj službi i uz pomoć božju riešiti sretno i uspješno. Velika mu je utjeha i u tom, što mu domaći

[1]) Bulla Leon. XIII. „Ex hac principis Apostol. cath." circa medium.

red sv. Franje pomoći uzkratiti neće. Nam budi jedino dozvoljeno, da u kratkih crticah orišemo „težku službu", koja ga u novom zvanju čeka.

Prva i najglavnija činjenica u redovitoj crkvenoj upravi jest sjemenište i kaptol, ta desna ruka biskupu. To ističe i bula papina. Ove dvie osobito važne činjenice padaju sada naravno na ledja novoga nadpastira. Njim valja, u koliko je god moguće, zadovoljit i po odredbah sabora tridentinskoga. A kako je jedna i druga zanj osobito težka, uvidja svatko, tko promisli, da je on prvi, koj ih zasnovat imade. Ako i pustimo s oka materijalnu stran, gdje je već za kaptol pružila pomoć vlada, dopitav četvorici kanonika svakomu godišnjih 2000 f., to preostaje još druga mnogo teža. A ta je sposobno osoblje, duhovna omladina i njezina uprava, ako i negledamo na to, da će sjemenište vrhbosanskoga nadbiskupa, kako i bula kaže, biti provincijalno t. j. i za druge biskupije, dakle centralno. Mi time nit iz daleka nehtjedosmo reći, da Bosna s Hercegovinom nije rodila i uzgojila vrstnih i valjanih sila za prvu korporaciju u nadbiskupiji i njezino sjemenište. Ali stavimo, da ih se dovoljan broj naći neće. U tom slučaju, što preostaje drugo nego segnuti u susjedne biskupije. To biva u prvom početku svagdje, gdje se uzpostavljaju i ustrajaju biskupije, ali nikada iz nepovjerenja ili nesklonosti prama već djelujućim organom nego jedino iz nužde. Susjedne posestrime odazvati će se možda težkim srdcem sestram svojim, jer i one poznaju jade svoje; ali će napokon ipak doprinieti i tu žrtvu, koja smiera na slavu božju i spas braće svoje.

Kada se je, bilo kako mu drago, svladala ta težkoća, namiće se drugo pitanje, a to je, odakle nasmagati omladinu za novo sjemenište, koje će dati podmladak svim biskupijam provincije. Tu je prvi zahtiev, da je mladić kao kandidat svećeničkoga stališa odgojen bar u dobrom duhu i da imade predbježno dovoljno gimnazijsko znanje. A gdje će on sve to dobiti? Domaće ognjište može mu istina dati prvu klicu dobra uzgoja, ali gdje mu je kod kuće škola za daljni uzgoj i naobrazbu. Bosna i Hercegovina imade, ako se nevaramo, samo jedan jedincati gimnazij, a i taj je mlad te realan. Sa Franovci u Ostrogonu težko je računati, jer će oni i nadalje ostati članovi svoga reda. Oni će možda jedino polaziti obuku u novom sjemeništu te biti tek posredni podmladak dušobrižnika u novih biskupijah. Novomu nadbiskupu nepreostaje u tom položaju drugo, nego i opet tražiti mladiće od drugud i odmah staviti temelj katoličkomu biskupskomu gimnaziju za domaće sinove. Tim posljednjim zavodom moći će se jedino izprvice zadovoljiti želji sv. Otca, koj u svojem apostolskom pismu kaže: Ad curas autem ministerii Nostri illud etiam maxime pertinere intelligimus, ut auctis episcopalibus in Bosnia et Hercegovina sedibus, sucrescant in iis Presbyteri indigenae numero plures, qui morum innocentia, pietatis cultu, ardore zeli praestantes, probeque litteras ac scientias edocti, omnes sacerdotalis officii partes, uberi cum fructu obire valeant, et ad fidem propagandam in natalibus regionibus studiose suas vires intendant (circa fin). A kako će novi nadbiskup materijalno taj toli potreban zavod obskrbiti, neznamo reći. Vlada će težkom mukom pomoći, a ako i pomogne, preostaje još uviek ono pitanje: odakle godinom te godinom namaknuti djelujuće osoblje?

Apoštolsko pismo spominje nadalje župe pripadajuće pojedinim biskupijam i to 66 vrhbosanskoj nadbiskupiji, 21 banjalučkoj, 27 mostarskoj a trebinjskoj ostavljene su prijašnje. Kako je poznato vršili su dosada službu župničku većinom otci Franovci pod crkvenom upravom svojih apoštolskih vikara. O njihovom odnošaju prama novim biskupom, dotično metropoliti — nadbiskupu, kaže apostolsko pismo: In sacro vero cleri populique regimine atque in ceteris, quae ad pastorale ministerium pertinent, Archiepiscopus et Episcopi praefati omnibus fruantur juribus et facultatibus, quibus alii aliarum gentium catholici Archiepiscopi et Episcopi ex communi sacrorum canonum et apostolicarum constitutionum vi fruuntur et frui poterunt; iisdemque pariter obstringantur obligationibus, quibus alii Antistites ex eadem communi et generali Catholicae Ecclesiae disciplina obstringuntur. *Quaecunque propterea sive ex antiqua Ecclesiarum Bosniae et Hercegovinae ratione, sive in subsequenti Missionum conditione ex peculiaribus constitutionibus aut privilegiis vel consuetudinibus viguerint, mutatis nunc circumstantiis, nullum posthac sive jus sive obligationem inducent. Atque ad eum finem, ut nulla in posterum suboriri dubitatio valeat, Nos iisdem peculiaribus constitutionibus ac privilegiis cujuscunque generis et consuetudinibus a quocunque etiam vetustissimo et immemorabili tempore inductis, omnem prorsus obligandi aut juris afferendi vim ex plenitudine Apostolicae auctoritatis adimimus. Proinde Archiepiscopo et Episcopis praedictis integrum erit ea decernere, quae ad communis juris executionem pertinent, quaeve ex generali lege sacrorum Antistitum auctoritati permissa sunt.* (circa fin.) Po slovu apostolskoga pisma prestaju dakle u Bosni i Hercegovini sva specijalna prava i sva privilegija nastala budi radi okolnosti prijašnje crkve budi izrečena posebnimi odredbami sv. rimske stolice. Apostolsko pismo naredjuje još i to, da se crkveni odnošaji u novih ustrojenih biskupijah urede po obćih crkvenih ustanovah, te po tom stupaju sadanji i svi budući redovi prama novim ordinarijem u onaj odnošaj, koj im naredjuje obće crkveno pravo i privilegija, koja im ovo daje. Nu zato nisu nipošto riešena još neka pitanja navlastito ona glede beneficija, jer obće crkveno pravo priznaje razliku medju beneficia secularia i regularia i sva ona prava, koja su š njimi skopčana. A kako se lahko u uredjivanju beneficijalnih odnošaja mogu poroditi težkoće i dvojbe, navlastito u Bosni i Hercegovini, gdje je stanje crkve bilo sve do sada izvanredno, znade svatko. Stoga će u riešavanju toga možda težkoga pitanja imati svoju odlučnu reči sv. stolica sporazumno sa

bivšimi vikarijati a moguće, da neće bez svoje ostati niti sada postojeća zemaljska uprava.

Dok se sve to, što spomenusmo, uredi i utvrdi, trebati će bez dvojbe mnogo vremena i mnogo uztrpljivosti. Nu novoj hierarhiji predstoji napokon još jedna zadaća, koju imade, čim na pozorište stupi, s mjesta ustvarati. To je duhovna skrb povjerenoga si stada. Ona je već po sebi težka — ars artium regimen animarum — al u Bosni i Hercegovini je tim teža, što ima segnuti u narod, koj je istina porjeklom od jedne majke, ali vjerom u troje razciepkan; ona je timi teža, što će nova katolička hierarhija imati više puta sgodu stupiti u kolo svih onih faktora, koji imadu promicati duševni razvoj toga naroda. Dao Bog te i u tom radu započela sretno!

Toliko namislismo posvetiti novoj hierarhiji u pristupu k uzvišenoj, svetoj i težkoj zadaći. Mi ju pratimo s onimi riečmi, koje je izrekao sv. Otac u apostolskom pismu svojem: Annuat propitius dives in misericordia Deus, qui facit mirabilia magna solus, ad quem flectentes genua et expandentes manus vota cordis nostri fervida extollimus, ut ipsi etiam caelestis gratiae lumine perfusi, fractis miseri dissidii laqueis, verum ovile Christi ingrediantur, atque occurrentes in unitatem fidei, sint nobiscum unum corpus in Christo.

*Dr. P. A. S. . . . . ys.*

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

VII.

### Put Rima.

Podvoreni mršavo za skupe novce, prije nego ćemo se odieliti od glasovitoga proštenjišta Loretta, podjosmo nabavit nekoliko spomenčica za sebe, svoje znance i rodjake — nešto fotografija, srebrnih i posrebrnjenih medaljica i čisala. Uslužni naš cicerone loretski, ot. Fudžinsky, bješe jutrom istoga dana obrekao, da će nam on biti mešetarom pri tom pobožnom poslu, ali na koncu svoga razlaganja u riznici preumiv reče: Obećah vam, gospodo, i pri kupnji devocionalijâ biti na ruku. Ako to učinim, naprtih si na vrat svu tu lakomu, nezasitnu i zavidljivu bagru cincarsku, koja poglavito od prodaje tih stvarčića živareć misli, da mu je svatko krvni neprijatelj, koj ogradjuje hodočastnike proti ‚svetomu' tomu globežu. Umjesto mene evo vam naputka: Neplaćajte nigdje više od polak ciene, a kušajte ju i na trećinu obaliti. Ni meni nebi više uspjelo. Kupivši prema tomu savjetu, što je svak htio, zasjedosmo oko 5 sati stovoz — omnibus — nezaboravne naše gostione alla Pace, da oko 6 sati sjednemo u željeznički vlak na postaji Loretto. Vozivši se ja amo ob noć, pozorno sam sada motrio okolicu do Jakina, ali nemogoh ništa čarobna zamietiti — barem u bilježnici mojoj o tom kratkom putu od dvie tri postaje nema ni traga kojoj bilježki.

Prijatelji moji župnici imadjahu drugu putnu osnovu od mene: prispjevši u Jakin zaputiše umah u glasoviti s krasne okolice i divna položaja Assisi, rodni grad sv. Franje Serafinca. Bila je i moja nakana, da obidjem sveto ovo mjesto, do kojega se s bližnje željezničke postaje Foligno na kolih dolazi, ali koje s toga, što sam se jećao, da je pokojni naš, rano i prerano naročito za umjetnički naš napredak umrli Lacko Mrazović Perugjiju i Assisi u Viencu liepo i vještački opisao, jedno s toga, rekoh, a drugo, što sam držao za puno probitačnije na svom povratku amo se navratiti, bude li Taljancima ižmikana kesa dopuštala, s ovih razloga naumih još iste one noći izravno u Rim.

Kasno, u 11 sati noći, uljezoh u vlak na treće mjesto, za koje se plaća 15 lira — do 7 for. Žao mi je bilo, što ću kraj tolikih gradića, većinom po brdih slikovito razsijanih, prohujati u noćnoj tami, što neću niti cigli jedan pogled moći baciti na toli hvaljenu s krasote svoje Umbriju, u kojoj je jedno od najglavnijih miesta Spoleto, negdanje biskupsko sjelo neumrloga pape Pija IX., puno ruševina poganskih hramova i bogato spomenici kršćanskoga junačtva — tà na jednoj samo crkvi kraj zidova gradskih kaže napis: Coemeterium s. Abundantiae Viduae, in quo plura millia ss. martyrum corpora quiescunt; žalio sam, što neću vidjeti „užasno-romantičkoga" Narnija i Horacijem opjevanoga brda Sorakta. Ali sam se tješio: sve ja to mogu pregledati na povratku iz Rima, nesluteći, da ću se iz njega kivan na gradskoga veturina vraćati u gluho doba noći, pa sam se veselio, što će mi taj časoviti gubitak stostruko naknaditi vidik na kubu sv. Petra!

Je li se kada koj putnik, pa bio i hladni Englez primicao vječnomu gradu, a da mu nisu grudi stiskale, srce pri pomisli: sad negdje, za koj hip zagledat ću ju — ovu jedinicu u gradjevini, ovo čudovište Michaelangelove umjetnosti. U mladjih danih čitah po više puta životopis Michelangela Bounarottija, ovoga neprestignutoga i neprestižnoga graditelja i slikara Italije, pa nikad nesmjedoh ni časak posanjati samo, da će mi Bog udieliti sreću, te i ja jednom budem vidok njegova najkrasnijega rukotvora. Što sam ja sada mario za pomno obradjene Marke (sjevernu pokrajinu negdanje papinske države); rado sam i lahko pregorio čarobnu zamamljivost gradova i okolica uzput Rima, samo kad me je čekao toliki užitak. Nisam ni stisnuo oka — a bijasmo izprva tako natrpani, da nije bilo ni moguće — samo da me san neprevari i neliši ovoga prvoga pogleda. Čim je zarudjelo, izturih se cielim gornjim trupom vlaku na prozor, brijući pozorno očima po većinom pljesivih brdih i planinah, vijućih se kao ruka, što puti nevješta putnika cilju svomu. Jutro je, već se brže izmjenjuju i umiču postaje, već ti počimaju pucati niti strpljivosti, umarati se oči i slabiti vid od neumornoga naprezanja, kad li me Romanjolac, što je kraj mene slonio na prozor s ponositim pogledom dirnu u rame: Ecco la cupola di san

Pietro! I jest, ona je to. Osamljena u Trasteveru diže se ona nad velebnim hramom sv. Petra, okriljena s desna nejasnimi iz daljine obrisi ogromnih dvorova vatikanskih, s lieve okružena nizkimi, neznatnimi zgradami, koje joj pomažu izticati njezinu veličajnost. Što su gotičkim crkvam visoki, vrhletni zvonici, načičkani izklesanim cviećem i lišćem do najvišega vrška, to su bazilikam taljanskim njihove hramove poklapajuće, limom pokrivene kube. Jer tornjeva liepih, visokih, odbivši milansku gotičku crkvu sv. Ambrozija, pa fiorentinsku prvostolnicu Sta. Maria del Fiore i onaj prpošni pizanski toranj, malo ćeš u Italiji i u samom Rimu naći. Tomu će valjda biti uzrok sam gradjevni slog, što nije dopuštao, da se nad krasne, oble kube uznose viši, šiljasti zvonici, koji nekako i nepristaju u onu oblinu pa bi i zasjenili krasotu kubâ. Nu kraj sve ljepote i što je više, kraj sve vratolomne umjetnosti ogromnih ovih klobuka, kad bih se ja tamo ili amo imao odlučiti, svakako bih dao prednost gotičkim zvonikom već toga radi, što su oni oda svuda, gledao ih s ma koje razdaljine, uviek onaj tajinstveni **prst**, koj te vodi u nebeskoj visini tražit i vjerovat jedinoga Boga. Kube su liepe izdaleka dok si nad njimi i dok izpod njih motriš onu šuplju visinu; stojiš li pred crkvom, ili se posve gube, kako to biva kod onih pet kuba sv. Antuna u Padovi, ili se tako snizuju, da ti njihovo veličje slabo udara u oči i toliko neuznosi dušu.

Sjednuv kod kolostaje rimske na jednoprežnu kočiju i nakon jur pripoviedane bludnje nastaniv se u gostoljubnom zavodu sv. Jeronima prvi mi koraci bjehu upravljeni u svratište alla Roma, kamo se nastanili preuzv. g. biskup Strossmajer s g. Račkim i odborom hrvatskim, kojemu sam prijavio svoj dolazak.

(Dalje će sliediti.)

---

## Viestnik.

**Zagreb.** Po odredbi uzoritoga gospodina kardinala nadbiskupa obdržavat će se u prvostolnoj crkvi sv. Marije, i u ostalih crkvah zagrebačkih, pak i u crkvi sv. Katarine (koja, premda je bila od potresa veoma oštećena, ipak je nastojanjem i troškom naše zemlje, sasvim — do jedinog zvonika, koj će se kasnije podići, dogotovljena) na godišnjicu lanjskoga velikoga potresa 9. studenoga u 10 satih prije podne svetčana zagovorna sv. misa, s kratkom pobožnošću, da dragi Bog od slične strahote i nesreće nas milostivo obćuva, kao i na zahvalnost, što nas u onoj groznoj nesreći još veće zlo postiglo nije.

— Uzoriti g. kardinal-nadbiskup odredio je, da se poradi nepovoljnoga vremena obhodi za jubil. proštenje ne vode izvan crkve po gradu, već u samoj crkvi; te će se te jubil. pobožnosti dne 13., 15., i 17. studenoga, uz službu Božju po svih župnih crkvah stolnoga grada Zagreba propisanim načinom obaviti.

— G. Antun **Molnar**, župnik u Dubravi, imenovan je podarhidjakonom dolnjega Medjumurja i nadzornikom tamošnjih konfesijonalnih škola.

— Pošto je bivši za godinu 1881/82. izabrani dekan bogoslovnoga fakulteta dr. Josip Stadler imenovan nadbiskupom vrhbosanskim, izabrao si je isti fakultet za ovu godinu dekanom prof. dra. Franju **Ivekovića**.

— G. Gjuro **Ortner**, duhovni pomoćnik u Kašini, imenovan je izpovjednikom duvna reda sv. Marije Mandalene na Josipovcu i pomoćnikom ravnatelja samostana.

— Posjećivanje groblja u oči Dušnoga dana bilo je i ljetos vrlo živahno svuda, a najživahnije na Mirogoju, kamo je grnulo množtvo svieta još i u večer. Razsvjeta grobova bila je vrlo liepa a i vrieme joj poslužilo.

— Župnikom, koji imadu budi beneficialnih, budi crkvenih obveznica, odnosno štedion. knjižica, u diecezan. kancelariji sahranjenih, da im dospjele, a dulje nedignute kamate stranom nepropadnu, stranom da ih u vrieme dobe, te si račune točnije voditi mogu, oglašuje se za ravnanje, da preč. diecez. Ured ne može preuzeti dužnosti, da za svu gg. župnike diže i razpošilje kamate; već neka bi se svaki od gg. župnika obratio na koju pouzdanu osobu — svećenika, koji će kod dotičnih blagajnah moći u vrieme dizati, te dotičniku slati pripadajuće mu kamate.

— Našoj nadi, koju o gradnji kapelice na groblju izrekosmo u posljednjem broju, možemo danas dodati još čvršći temelj. Kad je grad kupovao zemljište za groblje, obratio se je na duhovni stol, neka mu dozvoli upotriebiti i novac kapelica sv. Jurja i sv. Roka. Duhovna oblast, koja je tim novcem namjeravala sama ondje podignuti kapelicu privolila je na to tek onda, **kad je gradska obćina obećala, i kad se je obvezala, da će ona sama podići tu kapelicu**, te u obće katolički diel groblja urediti onako, kako to dolikuje gradu Zagrebu, koji je po pretežnom broju svojih stanovnika grad katolički. Gradska obćina neće se bez dvojbe opirati, da obećanje izpuni, a mi potaknusmo i ovo pitanje s toga, što smo uvjereni, da je i za to sada najsgodnije vrieme.

*Cislajtanija.* Lutomerička dieceza opet je obudovljena. Dr. Frind, tek godine 1879. imenovan biskupom preminuo je u 58 godini shrvan bolju, koju si dobavi neumorno revnujuć u službi svojoj, zalazeći u najdalja i najzabitnija mjesta biskupije svoje. Hvalili su ga i kao vrlo vješta govornika.

*Ugarska.* S one strane Lajte iztaknuli su neki katolički listovi žalostan pojav, da se ugarski episkopat sa svojim svećenstvom vrlo mlako drži prama liberalnoj struji, koja se svakim danom sve to veća pojavlja u Ugarskoj. Nad timi nazori o ugarskom kleru izjavi jedan konservativni ugarski list svoje negodovanje tvrdeć, da su ti nazori posve neosnovani. Nu nedavno usta opet neki

dopisnik iz Budimpešte u jednom Cislajtanskom listu, gdje na široko dokazuje, da se u ugarskom kleru ne opaža revnovanje proti liberalizmu i indiferentizmu, kakvo bi se očekivalo. Tu tvrdnju dokazuje nekimi primjeri. Najprije navodi primjer, kako je neki katolički ordinarijat u Ugarskoj dopustio, da se samoubojica, koj je prije radi ženitbe prošao na protestantizam, zakopa na katoličkom grobju; zatim navodi zakon o ženitbi. Prama tomu zakonu, piše dopisnik, ostao je ugarski episkopat posve indiferentan, a premda ide na zator institucije katoličke ženitbe i premda otvara put k poligamiji. Dopisnik zaključuje: „Puk gleda danomice ove povrede katoličkih ustanova, misli-li se da će ga to u vjeri učvrstiti i ojačiti? A živa vjerska saviest koren je i temelj ćudorednosti. Slabite joj samo i dalje podlogu, drmajte samo i dalje temelji kršćanskoga poredka, i plodovi će se na skoro očevidno pokazati. Mrzak nam je fanatizam kao i indiferentizam, nu spas i nije u ovih skrajnostih. Nitko ne bude veseliji od nas, čim osbiljni, dosljedni čini pokažu, da su neopravdane naše tužbe na ukorni indiferentizam i na škodljivu popustljivost u vrlo važnih crkvenih stvarih medju ugarskim klerom."

*Španija.* Prigodom razprave o adressi zapodjenula se je rieč o pitanju rimskom i u kongressu zastupnika. Pidal predloži izpravak, neka se ukori vlada Španije, jer nije živo prosvjedovala proti nemirom u Rimu. U govoru dokazivaše on, kako je nesnosno stanje sv. otca u Rimu, koji je pravi sužanj u vatikanu. Ministar vanjskih posala gledao je opravdati ponašanje vlade prema nemirom, koji da su posve nutarnji posli italski. I našao je žalibože većinu, koja je primila izjavu njegovu na znanje i odbacila izpravak. Tako i ta tobožnja vlada katolička hoće sve to bolje dokazati, da je od katoličtva vrlo daleko.

*Francezka.* Gambetta i Pavao Bert našli su svojimi govori proti vjeri odziva u kongresu atheista, koj se je dne 18. rujna sastao na tri dana u Parizu. Pavao Bert reče u jednom svojem govoru, da družtvo samo u toliko ćudoredno napreduje, u koliko se odmiče od vjere, a Gambetta nazvao je vjerski uzgoj „školom ludila, antipatriotizma i nećudoredja." Sve te nazore o ćudorednom napredku družtva pokazao je i kongres atheista, ali nesamo na oči francezkoga naroda nego cieloga svieta. Taj u poviesti nečuveni pojav tim je žalostniji, što su se na kongresu našli skoro većinom radnici, koji su oduševljeno pozdravili resoluciju, da je najveća sreća po svakoga, ako ga nesputaju verige Boga. Da je najviše vodja atheizma bilo iz Francezke, razumije se po sebi, ali ih je bilo i iz drugih zemalja. Na kongres došla su i dva protestantska pastora, da atheistom razbistre nazore o kršćanstvu, a navlastito o protestantizmu. Nu kongres ih nije htio slušati, dapače im se šakami grozio, ako nesadju sa govornice. Atheistične razprave svršile su napokon i tim, da je jedan atheista predložio, neka se primi načelo, da se ozbiljno radi proti svakoj vlasti i ugledu u ljudskom družtvu. Iz svega, što se je govorilo na kongresu, moglo se je uviditi, da se kongres prilično slaže sa Gambettom i njegovom družbom, te je samo ta medju njimi razlika, da se ovi još pod krabuljom sakrivaju, dočim su ovu članovi kongresa već odložili sa lica. Nu Gambetta uviditi će još prije, nego i misli, da svatko ono, što sije, i žanje.

---

### Javne zahvale.

Družtvo za sveudiljno klanjanje presv. Oltarskomu Otajstvu darovalo je župnoj crkvi u Crkveni jednu vrlo liepu kazulu biele boje sa odnosnimi stvarmi, na kojem veledušnom daru izriče najtopliju zahvalnost podpisani u ime svoje i župljana svojih. U Crkveni dne 21. listopada 1881.

Pet. Vlašić, žup. podarhidjakon.

Na molbu podpisanoga od 22. siečnja 1880. upravljenu preko preč. gospodina Fidelisa Hoepergera na sl. družtvo „sveudiljnoga klanjanja presv. oltarskomu Otajstvu" izvoljelo je isto družtvo netom prošlih dana crkvi kneginečkoj priposlati jednu krasnu bielu kazulu sa pripadci u vriednosti od 30 for. — Na liepom ovom daru izrazuju i župljani i župnik toli preč. g. F. Hoepergeru koli slavnomu družtvu „sveudiljnoga klanjanja presv. olt. Otajstvu" svoju najsrdačniju hvalu, a Otac nebeski naplatio im to ovdje i preko groba u vječnosti stovrstno! U Knegincih 25. listopada 1881.

Šk. Mlinarić, župnik.

---

## Razni prinosi.

Za gradnju nadbisk. sjemeništa doprinicla su na dalje gg. Fogl Karlo, žup. u Ravnu 1 for.; Vran Karlo, žup. u Čazmi 1 fr.; Kolarić Makso, žup. u Draganeu 1 fr.; Vrček Ante, žup. u Dubravi 1 for. Stepić Ivan, žup. u Ivanićgradu 1 f. Samuel Ivan, kan. i žup. u Ivanić kloštru 1 f.; Lepen Vincencij, župnik u Ivanskoj 2 for.; Kolarić Jakov, župn. u Mikološu 1 f.; Papić Franjo, žup. u Samarici 1 f.; Mato Ilijašević, spiritual 5 f.; Gavro Hadrović, žup. 5 f.; Ivan Maletić žup. 2 f.; po 1 fr. župnici: Stj. Haukovec, Fr. Burck, Fr. Čikulin, Antun Rieger, Mirko Krsnik, Florijan Kutnjak, Gjuro Pavešić, Gjuro Švelić, Franjo Vimpošek, Emil Fogl, upravitelji župa: Ignjat Pavliček, Franjo Forko, Mijo Bogadek; Josip Banješ 5 f., Marko Horvat 5 f., Kuzma Telebar 2 fr., Stjepan Večković 3 for.; Ivan Gluhak, administrator 50 nč.; kapelani: Mato Bestić 50 nč.; Josip Hadrović 1 for.; Gjuro Pušek 50 nč.; obćina Nova Kapela 15 fr.; Stjepan Latković, župnik 5 fr.; Fr. Živoder, kapelan 50 nč.; gdja Ana Setz 1 fr.; gdja. Kata Hajdinović 1 fr.; Ivan Gállian, bilježnik 50 nč.; Ivan Jakoblić 50 nč.; Luka Konaković 50 novč.; Fabijan Kovačić 33 nč., dr. Jagatić nadalje 10 for.

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 46.** U Zagrebu, 10. studena 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

ρ) Iz svetoga pisma dakle saznajemo, da nam je samim Bogom te njegovom nemožnom lagati istinitošću zajamčeno: prvo da će ljudi uzkrsnuti; drugo da će svi, dobri i zli uzkrsnuti; treće da će to biti na obćeniti sudnji dan; četvrto, da će ljudi uzkrsnuti s onimi tjelesi, koja su imali na ovom svietu; peto da će biti, nepromjenivši se sama narav tiela nit duše, dapače nit iste sexualne differencije, ipak velike akcidentalne razlike izmedju tjelesa ljudi pravednih, t. j. onih, koji su zbiljam postali dionici vječne svrhe, za koju su stvoreni, i nepravednih, t. j. onih, koji su osujetili svojevoljno božju nakanu glede njihova spasenja ter izgubili svoj bezuvjetno zadnji cilj: jedni će naime, kako reče Spasitelj „sjati kao sunce u kraljevstvu Otca svoga", (Mt. 13, 43), a drugi „će se probuditi na sramotu, da ju gledaju u vieke", što reče bogoduhi Daniel (12, 3.).

σ) Napokon prije nego prodjem na svjedočanstva svetih otaca, pripominjem, da je drugo tvrditi: ista tjelesa će uzkrsnuti, što nedvojbeno uči božja objava; a drugo opet iztraživati, što se sve zahtjeva, da se može reći: to je tielo s prijašnjim numerično istovjetno. To ćemo, ako Bog da, iztraživati, rukovodjeni osobito svetim Tomom, pak i novijom prirodoslovnom znanošću, pod C) i to, nadamo se, koli na zadovoljstvo uma, toli čovječjega srdca ter svakoga plemenitoga čuvstva u njemu. Pripominjem dalje, da već u ovom, što sam do sada naveo iz svetoga pisma, imademo razliku izmedju stvarih jednostavno vrhunaravnih i vrhunaravnih samo u nekom smislu. Uzkrišenje ljudi iz smrti na život, stvar je u tom smislu vrhunaravna, što nadilazi svaku silu naravnu. No nije to stvar jednostavno vrhunaravna po terminologiji katoličke crkve van ako je život, koji je terminus, ili proizvod toga vrhunaravnoga djelovanja, život blaženi kod Boga i u Bogu, učestvovanje u božjojoj blaženosti, svetosti i sigurnoj vječnosti. Jerbo dakle život blaženikâ poslie sudnjega dana dolazi od toga, što gledaju vječno Biće, Boga po naravi jednoga, osobami troga, Boga, koji je na toliko savršen i svakim dobrom dražestan, da su sva dobra, što obstoje osim njega i po njem stvorena, bilo to na zemlji ili na nebu, bilo vidljiva ili nevidljiva, bilo tjelesna ili netjelesna, sensualna ili intellectualna, i to ne samo pojedince nego i ukupno, sa svim što u svem tom može biti predmetom uma i srdca, — ništa van vrlo nesavršeni tragovi i sličice vječne božje mudrosti, dobrote, miline i ljepote; Boga velim, koji na toliko nadilazi sve, što osim njega obstoji, da nije s nijednim bićem u jednom rodu („in uno genere"), a kamo-li u jednoj vrsti; a taj život s duše kao spiritualne biti prelazi i na tielo, na materialnu bit čovjeka, koliko tielo može biti participantom svega toga: za to je taj život, nadilazeći sve dobro izpod Boga, život jednostavno vrhunaravni, tako da, premda može biti i jest gradualna razlika u tom životu, budući blaženik jedan od drugoga blaženiji ipak nemože biti razlike po vrsti, budući predmet i vrelo odkud svi crpe, jest gledanje Boga od lica do lica, što no reče Pavao: „Tad ćemo gledati od lica do lica;" (1. Kor. 13, 12.)[1]) onoga, koji inače stanuje u svietu nepristupnom i koga nit je itko po svojih naravnih silah spoznao, kakov je u sebi, nit će ga spoznati, nit ga može spoznati i vidjeti, kako osim drugih svedočanstva, osobito i opet isti apoštol tvrdi: „Koji (Bog) jedini (od sebe i po sebi) imade nesmrtnost ter obitava u svjetlosti nepristupnoj; kojega

[1]) „Videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem."

nijedan čovjek nije vidio, no nit ga nemože vidjeti.“ (1. Tim. 6, 16.)[1]) Život pako ljudi lišenih radi njihove nepokornosti i grieha njihovih blaženoga stanja postignute svrhe, nije život vrhunaravni, već život, budući pun biede i nevolje, dolazeće istina izvorno od božje pravedne volje, no ipak aplikovane od stvorenih stvari, protinaravan, pun neurednosti u umu i srdcu, pun svake neugodnosti na tielu i duši. U ostalom pobliže razjašnjenje i dokazivanje tih stvari naći će svoje mjesto jednim dielom pod *C)* ovdje, drugim niže pod 2) gdje ćemo govoriti o stadiju prvom stanja postignute svrhe.

*B) a)* Iza tolikih, takovih, tako jasnih i razgovjetnih svjedočanstva iz božje nepogrešne objave za uzkrsnuće čovječjega tiela ter vječni život podpunoga čovjeka, t. j. duše i tiela zajedno, bilo u slavi bilo u biedi, nezahtjeva sigurno nikakva nužda, da se čovjek ogleda i za drugimi svjedočanstvi. No ipak u stvarih visoko dignutih nad čovječji vidik, kako je dignuta Bogom objavljena istina, da će ovo naše tielo, u kojem sada smrtno rek bi živuckamo, biti jednom nesmrtno, godi umu ljudskomu, kad imade čim više i čim raznijih uporišta. Pa to je razlog, zašto sam obećao da ću poslie svjedočanstva iz sv. pisma navesti svjedočanstva otačkih, toliko, koliko je od prilike shodno. Dapače kako se u tom vremenitom životu često dogadja, da velik kakav uspjeh prvi svoj začetak imade u neznatnoj kakvoj osobi, a preko nje tek u velikoj; tako se imade stvar i u objavljenih istinah: često tek preko otaca uvidja čovjek važnost koje inače objavljene i kao takove poznate stvari. Ugled onih svetih muževa, koje po crkvenoj terminologiji zovemo „svetimi otci“, nije dakako podnipošto, osobito uzamši jih pojedince, jednak ugledu svetih pisaca, koji su, Duhom svetim nadahnuti i potaknuti, napisali knjige, zvane „sveto pismo.“ Sjeća na tu razliku već sveti Augustin u jednoj poslanici na svetoga Jeronima, a osobito sveti Toma riečmi: „Auctoritatibus canonicae Scripturae utitur (sc. sacra doctrina, s. theologia) proprie et ex necessitate arguendo: auctoritatibus autem aliorum doctorum Ecclesiae, quasi argumentando ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra revelationi, apostolis et prophetis factae, qui canonicos libros scripserunt; non autem revelationi si qua fuit, aliis doctoribus facta.“ (S. th. 1. p. qu. 1. a. 8. ad 2.) Što dakle sveti otac tvrdi samo po sebi, u toliko u koliko se naslanja na njegov ugled iliti auktoritet, jest vjerojatno, drugimi riečmi: nije tako stalno, da nemože in thesi drugčije biti, kano što valja za sveto pismo, kad ono nešto jasno i razgovjetno kaže.

*b)* Nego imajući pisac ove razprave na pameti ono, što je namah s početka iztaknuo, da će naime nastojati, ter ga svatko uzmogne razumjeti, koji se je nešto naukom bavio; scieni za shodno razjasniti pojam o „svetih otcih“; inače bi se moglo dogoditi kojemu od štovanih čitatelja, čuvši on, da n. pr. mi katolici nazivamo vidljivoga vrhovnoga glavara svete katoličke crkve „svetim otcem“, ter bi pomislio, da su „sveti otci“ lih sami pape. Sveti otci dakle jesu oni crkveni pisci, koji su odlični učenošću i svetošću svoga života te za koje se je crkva izjavila i koje je ona priznala i odobrila kao vjerodostojne svjedoke, da-li je ovaj ili onaj nauk kao zbiljam nauk vjere kršćanske od Isusa Krista i od njegovih apoštola predan ter da-li ga je katolička crkva uvjek i svagdje učila i vjernikom podavala.[1]) Sveti i častni ti muževi zovu se otci od vjernika Kristovih, primivši kršćani to nazivoslovje od starih naroda i imajući oni za to mnogo važnih i nježnih razloga. Bijaše naime običaj u ona drevna vremena, da bi se odnošaj učiteljâ napram učenikom izražavao pojmom „otca“, a odnošaj učenikâ napram učiteljem pojmom „sina.“ Tim nazivom častio je Aleksander Veliki svoga učitelja Aristotela. No još mnoge stotine godina prije Aristotela i Aleksandra zove sveti Elizej velikoga proroka Iliju ponizno i nježno: „Otče moj, otče, kola Israelova i njihov ravnatelj;“ (4. Kralj. 2, 12.)[2]) k istoj knjigi i na istom mjestu (r. 3—5.) zovu se proročki učenici „sinovi.“ Dapače imademo primjera, da su i kraljevi svete i mudre muževe smatrali stupovi javnoga blagostanja, pa jih liepo nazivali „otci.“ Netom napomenutoga proroka Elizeja zove tim imenom Izraelski kralj Joas, videći ga u staroj dobi i smrtnoj bolesti; znajući, što u njem Izrael gubi.[3])

---

[1]) „Qui solus habet immortalitatem et lucem inhabitat inaccessibilem; quam nullus hominum vidit; sed nec videre potest.“

[1]) „Sunt ergo SS. Patres scriptores ecclesiastici doctrina et sanctitate conspicui, qui ab Ecclesia catholica ceu testes doctrinae a Christo et Apostolis propositae et ab Ecclesia semper et ubique traditae omni fide digni declarati sunt et approbati.“ (Fessler, Instit. Patrol. tom. 1. p. 26)

[2]) „Eliseus autem videbat et clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israël et auriga ejus.“ Dogodilo se to, bivši Ilija uzet sa zemlje.

[3]) „Eliseus autem aegrotabat infirmitate, qua et mortuus est; descenditque ad eum Joas rex Israel, et flebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi: currus Israel et auriga ejus.“ (4. Reg. 13, 14.) Liep primjer, ne inače u pobožnom kralju; od čega danas skoro svud protivne stvari vidimo; današnjim vlastodržcem s veće strane jedva može omiljeti pobožan čovjek, naročito svećenik, dok katolička crkva smije do njega što držati.

U novom zavjetu češće apoštoli sami sebe zovu „otci“, a vjernike „sinovi.“ Tako n. pr. piše sveti Pavao Korinćanom: „Pišem vam, ne da vas zastidim, već vas kao predrage sinove opominjem. Jer ako baš deset hiljada uzgojitelja imadete u Kristu, neimate ipak mnoge otce. Jer sam vas u Isusu Kristu po evangjelju ja rodio.“ (1. Kor. 4, 14. s.)[1]) U tom dakle strogom smislu ide ime „otac“ na one, koji su prvi učitelji u vjeri i životu kršćanskom; tako su indi otci ponajprije apoštoli, i to pojedini apoštoli osobito glede onih naroda, koji su neposredno po njih postali kršćani. No tim od samoga Krista neposredno odabranim i poslanim muževom ostalo je kod potomstva posebno ime apoštoli; jer u strogom crkvenom smislu neide na nikoga ime apoštol, van na one, koji su bili neposredni svjedoci Isusova života i naučanja, bilo u smrtnom bilo u slavnom životu njegovom. — Pojedini narodi zovu prve svoje vjestnike „apoštoli“; nu to je sve samo relativno.[2]) Častno ime tih muževa, apoštola velim, spominje dan na dan kod svake mise bez iznimke svećenik. No drugo ime, više kao generičko i saobćivo („communicabile“), t. j. „otci“ prešlo je na druge, istina veoma častne muževe, ali ipak duboko u crkvi katoličkoj iza njih stojeće.

*c*) Može pak ići ime otac u nekom smislu na svakoga, koji je kod duhovnoga oživljenja kojega čovjeka božji suradnik. Takim načinom su biskupi duhovni otci svojih diecezana, župnici svojih župljana, izpovjednici svojih pokornika; no osobitim načinom jest svaki pojedini namjestnik svetoga apoštola Petra na rimskoj biskupskoj stolici „otac“ svega kršćanstva, budući da na njega spada rukovodstvo duhovnoga života svega kršćanstva. U tom smislu neuzima se „otac“, kad se u bogoslovju navadjaju „sveti otci.“ To se vidi iz definicije gore dane o „svetih otcih.“

Da bude dakle koja osoba u katoličkoj crkvi držana za sv. otca u smislu napomenute definicije, hoće se: prvo da je živio u nekoj davnini (antiquitas“); drugo da je bio učen te o kršćanskoj vjeri istinito i pisao; („doctrina orthodoxa“); treće da je bio sveta života, t. j. da je životom svojim potvrdjivao kvšćanski nauk; („sanctitas vitae“); četvrto da ga je katolička crkva, kojoj je jedinoj Krist Spasitelj vlast za to dao, za takova otca priznala, bilo izrično, bilo mučke, aequivalentno, rabeći naime njegova djela jednakim počitanjem kako i drugih priznanih otaca.

*α*) Što se tiče starine, koja imade resiti muževe, na koje da može ići ime „otac“ to je od prvih do pošljednjih velik prostor, dug tok godina, pače stoljeća. Oni otci, koji su imali apoštole za neposredne učitelje zovu se apostolski otci; takovih malo imademo, t. j. koji su svojimi spisi već u ona vremena branili i razjašnjivali kršćansku vjeru. Nedvojbeno takvi otci jesu: sveti Klement Rimski, sveti Ignatij Antiokijski, sveti Polikarp Smirnanski. Iza tih ide doba kršćanskih apologeta i polemika, t. j. onih muževa, koji su branili kršćansku vjeru proti napadajem poganskih progonitelja bilo krutim bilo finim, učenjakom velim, i prvim haeretikom. Tih imademo liep broj. Pa tim načinom se je božjom providnošću redalo ter jedni izmjenjivali druge prama potrebi kršćana i suvremenih i potonjih. Svršuje doba otačka po nešto strožem kalkulu na zapadu sa svetim Grgurom Velikim († 604.); na iztoku sa svetim Ivanom Damaščenom († 754.)[1]) Po širem kalkulu svršuje na zapadu perioda otačka sa svetim Bernardom opatom († 1154.), koji se kad i kad zove „ultimus inter patres“, t. j. pošljednji od otaca; scieni ipak Fessler (op. c. p. 25), da se svakako može k otcem pribrojiti sveti Bonaventura i sveti Toma († 1274.).[2]) U samoj otačkoj dobi su opet tri razdobja, što je već ponešto i natuknuto: *a*) apoštolskih otaca do 150 god., *b*) apologeta i polemika od 150-325. t. j. do koncila Nikejskoga i to prvoga obćega; *c*) otaca u obće od 325. do godina gore rečenih. Starina kod svetih otaca ceteris paribus nešto važe; no podnipošto toliko, koliko druga njihova svojstva. Dapače u otačkih vremenih jedva se je i pazilo na antiquitet; tako n. p. broji crkva sv. Cirila Aleksandrinskoga, koji je umro 444. g. već 451. medju svete otce. Otci su bili obično biskupi i pape; no bilo ih je

[1]) „Non ut confundam vos, haec scribo, sed ut filios meos carissimos moneo. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.“

[2]) To se vidi i u samoj misi i breviaru; jer „Missa de apostolis, Officium de apostolis“, neide na nikoga osim rečenih odličnika. Sveta apošt. stolica bila je već umoljena, da bi dozvolila u kat. crkvi čast apoštola drugim nekim, n. p. svetomu Franji Ksaveru; no nehtjede toga nikako učiniti. Tako mi zovemo svete Cirila i Metoda, Niemci svetoga Bonifacija apoštoli: ali jih cielokupna crkva nezove „apostoli.“

[1]) Cf. Alzog „Grundriss der Patrologie;“ str. 2.

[2]) „Quamvis autem“, rieči su njegove, „aevum SS. Patrum communi fere eruditorum consensu ita statutum (usque ad aevum scholasticum); rectius tamen s. Bonaventura et s. Thomas Aquinas seculo 13. agmen SS. Patrum claudere videntur.“

*

jednostavnih presbytera, kao n. p. sv. Jeronim; dapače i laika, n. pr. sveti Prosper Akvitanac. Na razliku izmedju „učitelja crkvenih", („Doctores Ecclesiae") i „otaca" običnih doći ćemo kašnije.

β) Druga nota ili svojstvo kod otaca jest, da su bili učeni te da su o kršćanskih istinah orthodoksno i pisali u napredak svoj kolikoj crkvi. Učenost ta može biti dvojaka: *a*) naobrazba ili učenost svjetska, („eruditio profana") *b*) učenost sveta ili kršćanska, („eruditio sacra"). Učenost sveta, t. j. točno i duboko poznavanje istina, koje su Isus i apoštoli učili, jest neobhodno nuždna. U ostalom bilo je mnogo svetih otaca, koji su stojali na visini takodjer svjetske naobrazbe, kao n. p. sveti Justin filozof i mučenik, sveti Atanasij, Grgur Nanz, Jeronim, Augustin, Grgur V. i dr. No tko nije dosta pazio u svojih spisih, da nepomieša ne samo forme jedne naobrazbe s formom druge, što nije pogriešno, već i da samoj svetoj istini iz svjetovštine što nedoda ili joj neoduzme, ma baš i sveto živio, toga nepriznaje crkva otcem, kao n. pr. Origena, to inače čudo radinosti u svakom pogledu.

γ) Treće, što imade „otce crkvene" resiti jest svetost života. Crkva katolička ide uvjek svojim naukom ravnim putem, davajuć svakoj stvari njezino mjesto i shodnu cienu. Odsudila je nekoč arrogantnu tvrdnju Viklefovu i Husovu: da svjetski poglavari, duhovni prelati ter biskupi neimaju nikakve vlasti nad drugimi, ako su sami u težkih griesih, kao protivnu božjoj objavi.[1]) Ele nitko nedrži nit nemože toliko držati do svetosti koliko sveta katolička crkva. S toga ona nemože nikako priznati podpunim otcem svojim ikoga, ako nebijaše u svojem životu skroz neporočan, tako da mu je život bio snimak orthodoksne i svete mu nauke.

Kako naime posve psychologički malo ili ništa nekoriste djeci liepi nauci roditelja, ako uz te liepe floskule vide djeca razuzdanost kod otca i majke; tako nit crkvenim otcem nemože biti nitko, ako se nije svom nježnošću svoje duše ravnao po zakonu Isusovu. U ostalom nescieni crkva, da može tko neznam kako duboko u svete istine proniknuti te jih dostojno razjasniti, ako nestanuje Božji Duh i njegova milost u srdcu pišćevu; što no liepo reče božja objava: „U zlobnu dušu neće unići mudrost, nit će stanovati u tielu podpinjenu griehom;" (Mudr. 2, 4.).[1]) Svatko rado filozofira prema stanju u kojem mu se srdce nalazi.

(Dalje će sliediti.)

[1]) „Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali." (Prop. dam. 15. Vickl., 30 Hus). Tvrdnja, koja često godi osobito onim, koji bi najviše imali uzroka udarati u prsa, kad bi preuzetnost dopuštala poznavati samoga sebe.

[1]) „Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis."

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

VIII.

### U sv. Petru i na Pinciju.

Čim se smjestih u svom stanu, jedna mi je misao svu dušu zaokupila, jedna želja cielo srce osvojila: poći na trg sv. Petra, vidjeti najslavniju, najgorostasniju crkvu svega kršćanstva. Pri toj misli, uz tu želju posve mi spade s uma, da ima u tom vječnom gradu još i drugih znamenitosti, još starijih umjetnina: duhu nestade s vidika preko dvie i pol tisuće lieta stari kapitolij i forum rimski s kolosejem i zlatnom nekoć palačom Neronovom. I doista, nemora li katolika, kojemu dušu grije blagi plamen svete vjere, katoličkoga svećenika, koji je u krutoj borbi čovjeka tjelovnoga s duhovnim iole oćutio moćni upliv prave, čiste vjere, kojemu srce čeliči tvrdo osvjedočenje o jedinstvu crkve, osnovanom na zalud drmanoj ali neuzdrmanoj instituciji papinstva: — koga sve te misli proniču, nemora li njega neodoljivo potisnuti čeznja, da čim prije zagleda onaj doslie neprestižni rukotvor, kojim su sve te misli reć bi tielom postale. . . To je i uzrokom, što se ove moje putne crtice udaljuju od običaja inih putopisaca, te neprovedu čitalaca istom liepimi ulicami i trgovi kraj bogatih palača rimskih velikaša, već ih dovode umah k prvoj i najvećoj diki rimskoj.

Bez provodiča i gradovida bio sam siguran, da ću sam pogoditi put onamo. Krenuv s trga Lucina ulicom, kuda je najviše kola prolazilo, samo jednom upitah za uputu, da stignem na krasan zidani most preko Tibra Ponte Elio, ili kako se on sada običnije zove od tvrdje — Ponte di s Angelo, okružen kamenitimi kipovi. Prešavši preko njega razstavlja liečnička zgrada dvie ulice, vodeće na trg sv. Petra, s lieva via di Borgo vecchio, s desna via Rusticucci. Boni ominis causa odabrah desnu ulicu i za nekoliko časova eto me na trgu sv. Petra pred bazilikom istoga imena. Tu treba stati i odahnuti. Namjestim se na sredini i stisnem oči, da jednim pogledom s čela i s obje strane sve zahvatim. Kao dvie orijaške ruke, što hoće da zagrle i prsima priviju sav sviet, cielo čovječanstvo, pružile se od pročelja crkve sv. Petra u polukrugu dvie mramorne kolonade, sagradjene po osnovi velikoga graditelja Beruinija. Da su se one mogle ovako udobno razkriliti, trebalo je oboriti sve sgrade, što su prije taj prostor zapremale. Stupovi ovi u četvero poredani, brojem 284, tovaraju tri triema, sriednji široki i dva uža pobočna, te nesluže samo kao

krila crkvi za ures već su i zakrilje od žege, koja na ovom trgu kao u ognjištu siplje najžešći žar. Ove dvie kolonade podavaju i trgu polukružan (amfiteatarni) oblik, kojemu se tko prema pročelju crkve neosjetice povisuje. Ako su se već i u drugih velegradih domislili, da i najveći trgovi nisu liepi, ako ih nekite spomenici, to je umjetnički duh taljanski još većma morao pomisliti na to, da se na najljepšem, najveličajnijem trgu ovoga svieta podigne dostojan ures. A može li išto pod suncem dostojnije resiti trg pred najvećim hramom kršćanstva, može li koj drugi znak većma dolikovati svetinji ovoga mjesta od znaka spasenja sv. križa, koj je u nebeskom sjaju svjetlio Konstantinu velikomu slovi: In hoc signo vinces! vodeći mu čete na nedaleki odtud Ponte Milvio, da tu u hladnom Tibru razbijeni potonu zadnji pobornici poganstva s posljednjim jakim zatočnikom njegovim carem Maksencijem. Jest krst, nigda nepobiedjen, lebdi nasred trga na egipatskom obelisku, što ga dade u Rim prenieti jur car Kaligula, a nekad kažu, da je stajao pred sunčanim hramom grada Heliopola. Koliko dostojnije kiti on sada svećenički velegrad kršćanskoga prvosvećenika, da bude podnožjem najsvetijemu znaku preporodjenoga čovječanstva. Koliko je muke stajao, koliko straha zadao osov ovoga stupa, o čem je bilo spomena u jednom od starijih tečaja Kat. lista, neka umjesto mene pripovieda A. T., kojemu su se i onako Listovi, mislim, već davno razgrabili. Eto što je on o tom u kratko zabilježio u XVII. listu: „Trideset i devete godine prije Is. dade obelisk Caligula prenieti u Rim, i namjesti ga sred svojega cirka ili borilišta, dok mu nije opet naš Sixto V. sadanje mjesto naznačio. God. pako 1586., 10. rujna dignu graditelj Fontana taj 9635 centi težki granitni kamen pomoćju 40 vitala, 800 ljudi i 150 konja sried trga. Pomisli si užas ne toliko slavnoga graditelja, koji je na temelju nepobitne matematike točno proračunao dobar uspjeh svojega poduzeća, koliko neuke svjetine, da se taj gorostas neobori na njihove glave. Da i nije za dizanja bilo strogo zabranjeno išto progovoriti, mislim, da je bila rieč svakomu u grlu duboko zasjela, te se je čuditi sviesti onoga mornara, što je, videć opasnost, proti zabrani viknuo: aqua alle gomene! te spasio i umotvor i slavu graditelja. Užeta se vodom dovoljno stegnuše, a vrat se stupa uz neopisivo veselje radilaca osovi uprav prama središtu podloge. Za to neizmjerno dobročinstvo dobi prekršitelj zakona (Bresca) povelju za se i za svoje potomke, da za vieke samo on smije na cvjetnu nedjelju prodavati palme u Rimu. Tu se je najsjajnije pokazalo, prvo, da i najvieštija teorija nevriedi mnogo bez praktičnoga oka, drugo pako, da sviet neprestano napreduje, dočim je prije mnogo vjekova konzul Manlij dao smaknuti svoga sina, što je proti zapoviedi stekao sjajnu pobjedu, a njegovi su potomci sjajno nadarili smjeloga prekršitelja... Dizanje ono stupa visoka $22\frac{1}{2}$ hvata stajalo je 36,900 škuda rimskih."

Da visoki ovaj stup nestoji samotan, njemu po bokuh sukljaju dva vodometa, do 7 metara u vis, a obilati ovi prudovi s vodovoda Acqua Pavla, ljeskajući se na sunčanom svjetlu u svih bojah dûge nebeske, razprskuju se u dva ogromna reservoara od iztočnoga granita. Bujna ova i neprosišna voda vrlo se ugodno dojima razvrućena, uznojena čela gledaočeva. Od obeliska povučena je u porfiru podnevnica, pa se sa svake strane stupa nalazi kolobar od mrka mramora, s kojega se četverostupne kolonade prikazuju samo jednim redom stupova, što i dokazuje veliku vještinu i umjeću graditelja Berninija.

Ali uprimo jur oči u pročelje sv. Petra. Oči nas varaju: Ono nam se nečini tako veličajno. Pa ipak ga podupire i podržava 12 korintskih stupova, koji se istom onda osavljaju u svem svojem veličju, kad si izpod njih okom promjerio njihovu visinu. O nje se upire sedam shodova, sa srednjega njih dieli papa na uskrsni blagdan blagoslov Urbi et Orbi. Ali taj je sveti čin prestao smrću Pija IX. Leon XIII. nije ga smio obaviti već niti iza izbora, jer je nesretna prevratna stranka ovu prigodu kanila bila upotriebiti za smutnju, koja bi bila i očinsko srce izabranikovo i svega katoličkoga svieta ljuto razcviljela. Iza te navieštene demonstracije povuke se je vatikanski uznik još dublje u svoje jedino pristanište — on je od to doba postao prognanikom i u najvećma ovlaštenoj si kući — u crkvi sv. Petra. Od onda neobavlja on u njoj nikakva bogoslužnoga čina i sva je radost nas hodočastnika, da ćemo na Petrovo pribivati pravomu pontifikalu, bila zahman. Papa već nesmije ni u sv. Petru da služi, neće li se izvrći lahko mogućoj pogibelji, da bude i njegova posvećena osoba i sveta služba ruglu i svetogrdju izložena. U zlo li su po same sebe uprli Taljani i njihova vlada, kad bud neće bud nesmije stati na put prevratnikom, koji rušeći duhovnu oblast podravaju i ugled svjetovnoj.

Na kraju shodova dvie su krasne ure, a nad njimi se niže 13 kipova, predočujućih Isusa sa 12 apoštola. Ušav u triem ili predvorje crkveno uočavaš na dnu dva konjika-stražara crkvi, dva ponajveća dobrotvora crkvi i papinstvu: Konstantina velikoga i Karla velikoga, koj je zadnji učvrstio temelj patrimoniju iliti zemaljskomu posjedu sv. Petra, kojemu je oružje Viktora Emanuela g. 1870. provalom u Rim izbrisalo i zadnji trag. Dokle — u božjih je rukuh, a sviest o pravu budna je u papinstvu a nije još uspavana ni u grudih katoličkoga svieta.

(Dalje će sliediti.)

---

## Dopis.

Zagreb. (*Opazke na dopis iz Marije-Bistrice „kod primanja misnih stipendija"*) (K. L. br. 43.) Uzvišen je doista čin, što ga danomice obavljaju valjano redjeni svećenici katoličke crkve, ponavljajuć u nekrvnom obliku onu žrtvu, što je na Golgoti krvnim načinom prinesena za griehe svega svieta.

Neprecienjiv je to dar Božji i zalog vječne ljubavi Kristove prema rodu ljudskomu, što nam je osim obilnih i neusahnjivih vriela milosti svoje, ostavio sama sebe u podobi kruha i vina, da se neprestano žrtvuje za nas Otcu svomu nebeskomu. Ako smo živom vjerom zadahnuti, lasno nam je uvidjeti, da nemožemo ni umom dosegnuti ni činom pokazati načina, kojim bismo se mogli dovoljno odužiti tolikoj ljubavi Božjoj prema nam.

Konačna smo bića (entia finita), misli i djela naša su konačna, pa zato ni nemožemo dostići bezkonačne ljubavi Božje. Ali da možemo, i u koliko možemo, moramo dostojno misliti i govoriti o tajnah ljubavi Božje, a naročito „de tremendo sacrificio"; to je stalno i samo se po sebi razumieva. Nedvojim ni malo, da je o tom i gosp. dopisnik kao revan svećenik, u duši podpuno osvjedočen. Unatoč tomu uztvrdit mi je, da je on u navedenom dopisu mnogo neslanoga rekao, što bi bio mogao pridržati sebi, na vlastito svoje neugodno znanje.

On govori o misnih namjenah, o svetoj misi. Čovjek bi se nadao odtud kakovoj pouci, bodrenju da se poduči neuki sviet, da se uputi narod, kako će tražiti za se plod svete mise; nadao bi se pobudi na veće štovanje prema tolikomu otajstvu. Jeli to g. dopisnik izveo? Nije; jer jamačno neimadjaše te nakane. Cieli njegov dopis smiera onamo, da iztakne svoj inače ugodan „humor", da izmami od čitatelja bezazleni smieh, nemisleć pri tom, da imade ljudi, što će se njegovoj pripoviesti onako izpod brka, porugljivo nasmiešiti.

Da je tomu tako, pokazuje cieli slog dopisa po formi i sadržaju. G. dopisnik doduše izrično kaže, da mu je nakana pokazati: „kako pobožni narod svemu se od sv. mise nada." Hvale je vriedno, i posve dostojno tako odličnoga uredjenja Božjega, kao što je sveta misa, da se narod svemu dobru od nje nada. Nego ovakovu kriepost naroda bih ja, a bio bi možda i g. dopisnik, da je tamo smierao, u posve drugom obliku prikazao. — Imao medjutim g. dopisnik nakanu koju mu drago, mene, (a i mnoge druge) sadržaj i forma dopisa sili uztvrdit, da je dopisnik one „vuglovate" izraze o misnih namienah naveo, ne da temeljito dokaže znamenitost petoga stupca u knjizi namiena, već da nešto napiše za nedužnu zabavu. I to je plemenit posao, nedužno zabavit drugoga i sebe, ali ovdje si g. dopisnik nije izabrao ni zgodnoga sredstva k tomu ni valjanoga načina.

Uzmimo samo u obzir na kakovih razlozih osniva on znamenitost onoga V. stupca, označena sa napisom „ad intentionem dantis." Doslovce kaže on ovako: „Jer sjediti na jednom te istom mjestu u crkvi kroz 3—7 dana, a svaki dan od pete ure u jutro do devete na večer, bez onoga V. stupca; — živiti cieli tjedan u onom zadušnom i pokvarenom i smradnom zraku, bez onoga V. stupca; — slušati neprestano u isto vrieme do dvadeset različitih napjeva i pjesama, gdje svaki pjevač misli, da onaj najljepše pjeva, koj najjače viče, bilo bi bez onoga V. stupca dosta monotono, nesnosno i skoro težko."

Zašto nesnosno, zašto težko? Zato, jer da neima onoga petoga stupca, nebi bio mogao g. dopisnik „jednim potezom onamo zabilježiti mnogo nauke, pravu poeziju za kršćansku dušu, osobito svećeničku." Kukavne ti nauke, jadne-li mi poezije, što ju je dopisnik u taj peti stupac, kako u dopisu sam razlaže, morao ubilježiti. Oni nazivi: „konjska, kravska', rogata misa" u čem su ga poučili, kako-li poetički uznieli? Ili kad u javnost donosi golotinju nedužnih neukih duša, kad bez razloga pripovieda „u kako hrapave rieči zavija narod svoja nježna čuvstva", — zar je to „poezija za kršćansku dušu, osobito svećeničku"? Ja držim, da je to velika bieda naša, da su to rane, koje se neizcjeljuju ako ih naprosto razgališ te izopačenomu svietu predočiš, već ako se razborito posavjetuješ i popitaš za liek i pomoć.

Razjasnjujuć dalje znamenitost onoga petoga stupca, navadja dopisnik neke namiene, kojih niti nije morao uvrstiti u taj stupac, te bi ih bio mogao, makar i bez poetičkoga uzljeta, u drugih stupcih ubilježiti. Iz toga sliedi, da je dopisnik zaludo navadjao neke namiene, da pokaže znamenitost svojega petoga stupca. Zašto ih je dakle spomenuo u dopisu? Zato, jer su neke „vuglovato" izražene bile; jer je mogao gdjekomu poslužiti, da se takovim izrazom od dobre volje nasmije. — Tako n. p. namienu neke poštene starice, što je dala služiti sv. misu za sina si, da nebude grdio Boga, mogao je dobro uvrstiti u stupac: „pro vivis." U isti stupac mogao je uvrstiti i namienu neke žene, što se je „na dugo i široko tužila na divlju ćut svojega muža. Posve umjestno spadala bi bila i „bosanska" misa u stupac: „pro vivis", a „soldačka", i zahvalna što se je neki „podpunoma" izpoviedio, u stupac: „In gratiarum actionem."

Tako je dakle g. dopisnik mogao i bez onoga petoga stupca, dosta dugo, ugodno sjediti kraj knjige, te primati „vuglovato" izražene namiene, i mnoge bilježiti u prva četiri stupca.

Nego dopuštam, pače tvrdim, da i onaj peti stupac imade svoju znamenitost, makar da i nedao povoda poetičnomu uzljetu, Jer n. p. onu namjenu neke „milostive gospoje", s kojom, kako sâm dopisnik izpovieda, nije „krasno izašao", te po tom nije mogao imati u duši poetičkoga osjećanja, mogao je i morao s podpunom prozom ubilježiti u peti stupac: „ad intentionem dantis", i to upravo zato, što mu je ista gospoja na „ponizno pitanje": za koga će biti sv. misa, liepo odgovorila: Aber was geht Sie das an?"

Sacrificium missae jest najme, u koliko se samomu Bogu prikazuje ili se na njega neposredno proteže: „latreuticum" i „eucharisticum" seu gratiarum actionis. Pogledom pako na učinke i blagodati, što ih čovjeku podjeljuje jest: „meritorium, satisfactorium i impetratorium." Hoću-li dakle, da mi sv. misa bude koristila u koliko je „sacrificium impetratorium", prikazat ću ju Bogu, po

svećeniku, s takovom nakanom. Imadem-li drugu koju, budi duševnu budi tjelesnu ili vremenitu potrebu, prikazat ću sv. misu s drugom nakanom prema svojoj potrebi.

Svećeniku nije od potrebe da znade kakova i koja je čija nakana. Dosta je izjavit mu, da netko ima nakanu postati dionikom „fructuum missae sacrificii specialium“, a svećenik će mu onda applikovat „fructum medium“ ili, kako kažu „ministerialem“ makar mu se na pitanje „za koga će biti sv. misa“ i odgovorilo: „Aber was geht Sie das an“? Ovakove namjene spadaju u peti stupac „ad intentionem dantis.“

Žalostna je činjenica, da naš narod neima smisla zato, što je sveta misa; što neshvaća, koliko milosti za dušu i tielo, za vječno i vremenito dobro, možemo jednom svetom misom od Boga izprositi. Ali ovakovim načinom, ako bez razloga u javnost iznašamo u „kako hrapave izraze narod zavija nježna čuvstva“, kako „vuglovato“ izrazuje svoje namiene, nećemo nikoga potaknuti, da si nastoji pribaviti plod svete mise. Radimo dakle „dok je dana“, al se neigrajmo bezazlenošću roda našega. Upozorimo vierne a i same sebe na ono, što kaže sv. Alfonso: „Una sola missa plus Deo praebet honoris, quam ei dederunt et dabunt omnes Sanctorum orationes et poenitentiae, omnes Apostolorum labores, omnia Martyrum, ipsiusque divinae Matris Mariae ardores.“

Budemo-li oko toga neumorno nastojali da nam narod dodje do tako uzvišenoga pojimanja o svetoj misi; budemo-li s njim u svakom pogledu obzirno postupali, moći ćemo se podati ufanju, da će nam narod i pogledom na izraživanje namiena svojih, uz Božju pomoć razboritijim postati, i da nas naši neće „posve zaboraviti.“*)

Dr. Matija Matina.

*) Na izričnu želju i molbu g. dopisnika priobćili smo ovaj dopis, prem smo držali, a i sada držimo, da je suvišan. Što je u njem liepa i poučna naći će svatko i u prijašnjem dopisu, ma i nješto kraće rečeno: da se „pobožni narod od sv. mise svemu nada;“ da je „sv. misi vriednost tolika, da je sav novac cieloga svieta ni iz daleka platiti ne može“; da „nije liepo čuti: platiti ću „kravsku“ misu; valja reći: platiti ću sv. misu za sreću i blagoslov pri blagu i gospodarstvu“; da će sv. misa sigurno koristiti, bude-li se vojak u Bosni čuvao kleti Boga i Bogorodicu itd. A što dopis spominje o nakani g. Š. poričemo posve odlučno. On dvaput spominje što želi. U uvodu odmah, da je „željan pokazati: a) kako pobožan narod svemu se od svete mise nada ter b) kako simo tamo nježno čuvstvo u skroz hrapave rieči zavija.“ I kad je naveo njekolike crte, zaključuje. „Iz ovo njekoliko primjera svatko će se osvjedočiti: a) čemu se sve naš čovjek od mise ne nada ter b) kako svoju želju očituje.“ Tko ga dakle neće držati i proglasiti bud lažcem, bud licemjerom, mora mu vjerovati, makar i bio uvjeren, da on svoje nakane postignuo nije. Što bi g. dr. M. kazao, kad bi tko, uzčitav ovaj njegov dopis počeo ovako umovati: Bilo je u nas i u posljednje vrieme, odkada je dr. M. svršio nauke, novinskih članaka, koji su — dopustit će i on sam — više vriedjali vjeru, nego-li dopis g. Š. Tada on ne umoči pera za javnost — a sada se ustao, da prekori s nizke, uprav s nedostojne nakane čovjeka, o čijoj vriednosti on sam mora biti osvjedočen, i čije je svećeničke vrline, ne ima tomu davno, izticao na odlučnom mjestu! Je-li ga na to sklonila čista nakana, da spasi čast vjere, koja je s onoga dopisa valjda u silnoj, u skranjoj pogibelji? Ili — —. Mi ne sumnjamo o dobroj namjeri g. dra. M., ali mislimo, da bi po njegovu primjeru mogli „mnogi drugi . . uztvrditi“ koješta. — A zašto mi svojom opazkom popraćujemo ove Opazke? Zato, jer se je na najveće čudo naše shvatio dopis g. Š. kako ni on ni mi baš ni s daleka mislili nismo. Zato, što se je i naslutit moglo, da smo i mi i g. Š. ruglu izvrgnuti htjeli nekrvnu žrtvu Jagnjeta Božjega, čijim se tielom po bezkonačnoj ljubavi Njegovoj, prem u istinu nevriedni, danomice hranimo, čiju presv. krv danomice pijemo. Mi nećemo poreći, da bi onaj dopis mogao neugoditi gdjekomu, koji ga je čitao naročito u naših svjetskih novinah, gdje je izpušten uvod i zaglaval., odkle mu se vidi sav smjer, a osobito tko ga je čitao u krupnom njemačkom prevodu. Ali smutiti će se samo neznalica i neprijatelj naše vjere, koji će se i drugim gdjekim njenim istinam smijati, kazali ih mi ma kako ozbiljno. Srdce milošću Božjom neizbrušeno svagdje će naći, što će ga smutiti. Nu gdje je krivnja? Svršujemo, žaleći od srdca, što je nakana po sebi dobra, urodila evo ovim plodom.

Ured.

## Viestnik.

Zagreb. Jučer kao na godišnjicu potresa od 9. stud. p. g. odslužene su svetčane sv. mise u svih zagrebačkih crkvah. Stanovničtvo grada pribivalo je službi božjoj u velikom broju. U župnoj crkvi sv. Marije odslužio je svetčanu sv. misu preč. g. kanonik i župnik Fr. Budicki, kojoj je prisustvovao uzoriti g. kardinal-nadbiskup preč. kaptol i mnogo pobožnoga puka U akademičkoj crkvi sv. Katarine, koja je takodjer blagoslovljena bila, odslužio je svetčanu sv. misu velem. g. prof. Dr. Fr. Iveković, ovogodišnji dekan bogoslovnoga fakulteta. U župn. crkvi sv. Marka odslužio je sv. misu preč. g. opat i župnik Stj. Pogledić.

— Jučer došao je u Zagreb presv. g. Dr. Juraj Posilović, biskup senjski te se nastanio kod uzoritoga g. kardinala nadbiskupa.

— Presvietli gospodin biskup Tršćanski Juraj Dobrila ovih je dana vrlo opasno obolio bio na veliku žalost svojih biskupljana i mnogobrojnih si prijatelja. Bogu hvala ipak, što je neistinita prva viest, koja je o tom ovamo stigla. On se dapače uporavlja uz njegu liečnika i vruću molitvu ciele biskupije. Neka joj dobrota Božja uzdrži predobroga joj otca.

— Iz Rima nam javlja žica, da će prekonizacija presv. gospodina biskupa Vrhbosanskoga dra. Josipa Stadlera biti 14. o. m. Poslje prekonizacije sliediti će na skoro i sveto redjenje.

— G. Kamilo Kumpf, kapelan Bistranski, postao je župnikom na Rozgi.

— Počam od prošle nedjelje slušamo sa tornja prvostolne crkve udaranje ure, koje od lanjskoga potresa čuli nismo.

*Promjene u senjskoj biskupiji:* Postali su župnici: Antun Perković vicerekt. sjem. u Ogulinu i podarcidjakonom istoga kotara, Petar Korenić, župn. tržički u doljn. Kosinju, a Nikola Kos, žup. trnovački u dolj. Pazarištu. Upravitelji župa imenovani su: Gašpar Čačić u Trnovcu a Juraj Borovčak u Tržiću. Gustav Bakoš ide za duh. pom. u Križpolje, Mihovil Pekić kao duh. pomoć. u Hreljin. Ignjat Martinec imenovan je duh. pom. u Ogulinu a Drag. Crnobrat kao takov u Delnicah. Novomisnici idu kao duh. pomoć.: Rafael Kanoti u Brinj, Ljud. Martinković u Gospić, Antun Matković u Lovrinac (sv. Rok) i Marko Rakoša na Grobnik.

— „Srbski kongres" u Karlovce sazvan je na 27. o. m. Najvažniji mu je zadatak, da izabere patrijarku. Za to se medju grčkoiztočnjaci i opaža živahno gibanje. Tri su najme sada kod njih i u ovom pitanju stranke. Jedna — Miletićeva — htjela bi biskupa Arseniju Stojkovića, za koga je već prije radila, al koga ni sadanja vlada potvrdila ne bi. Druga je Angjelićeva, koji sada upravlja patrijaršijom, i ta je dosta jaka te ima nade, da bi on, prijatelj vlade, bio izabran. Treća je Živkovićeva, koju kod nas vruće preporuča osječki list. On da je i naroddnjak — što da Angjelić nije — i prijatelj vlade. On da „spada medju najuvaženije učene bogoslove episkopata i inače je muž sveobće znanstvene naobrazbe." Na nas naravno ne spada, da ma kako utičemo u taj posao, spominjemo samo o posljednjem, da onu hvalu, koju mu je njemački list izpjevao, sjajno potvrdjuje „Duovska besjeda" Evala!

*Srbija.* U Biogradu bilo je 29. pr. mj. ministarsko vieće pod predsiedanjem samoga kneza i riešeno je, da se metropolit Mihajlo umirovi i u manastir zatoči. Isti dan po podne bila je premetačina u metropoliji, te uzapćena njeka pisma metropolite, koja je izmienjivao s odličnijimi lici Ruske i Bosne. Za administratora metropolije imenovan je episkop Mojsije, a nasljednik Mihajlov, da će biti vladika užički Vićentije. Nenadanu tu viest tumače svakako. Jedni kažu, da je kriva politika, a drugi, da je on žrtva svoga revnovanja za crkvu. Ovo posljednje ima temelja. Skupština je najme zaključila, a knez potvrdio zakon, kojim se ustanovljuje dosele nepoznata pristojba za rukopolaganje svećenika i kaludjera i za razne činove. Metropolita je proti tomu zakonu prosvjedovao, jer da je proti dogmi i da ga ne veže, što je poslje potvrdio i činom. S toga da je skinut sa časti, koju je 23 godine obavljao. Bio medjutim uzrok koji mu drago, svakako je ovaj čin jasan znak, kako je duboko pala iztočna crkva, i kako je nuždno došla u ruke svjetovnjaka, koje ju nemilo baš grle, kad je mislila, da joj se otimati sladkomu ogrljaju rimske crkve. Umirovlenje pok. patrijarke Ivačkovića i sadanje komešanje medju našimi grčkoiztočnjaci to isto još bolje posvjedočuje. Ne uvidjaju-li oni to?

*Njemačka.* Izbori za državni sabor ovaj put bili su vrlo živahni. Liberalne frakcije sve su sile napele, da uzmu što više zastupničkih mjesta konservativcem. I pošlo im je to za rukom, izuzev jedino stranku katoličku, koja je iz borbe dosta ojačana izašla. Do sada njenih je zastupnika za 9 više od prije, a pošto ima 103 uža izbora, gdje i njeni dolazi u izbor, nade je, da će dobiti još tri ili četiri barem. Ako je stranka katolička već do sada važan činbenik bila u svih razpravah, od sada biti će i veća. Vlada pako i ovi izbori jasno viknuše: Doli kulturna borba! Možda ovaj put prečuti neće.

*Bavarska.* Zastupnik Luthardt i jedanaest mu drugova stavili su ovaj predlog: neka komora zaključi podnesti kralju preponiznu molbu, da bavarskim punomoćnikom u saveznom vieću naloži, neka ondje rade o tom, da se zakonom za cielu carevinu ustanovi kazna za priležništvo. Predlog je razjašnjen ovako. Redarstveni kazneni zakon od god. 1861, koji je za konkubinat imao kaznu, više ne postoji. Kazneni zakon pako za cielu carevinu ne ima žalibože takve kazne. Kad se je prekrajao bavarski redarstveni kazneni zakon g. 1871. odbori za zakonodavstvo u obih kućah priznali su, da se prema zakonodavstvu ciele carevine ne može načiniti posebna kazna proti konkubinatu za pojedine zemlje. Po tom se sada proti konkubinatu ne može raditi niti kaznenim niti redarstvenim putem, a povećao se je broj konkubinaraca baš užasno, jer su mnogi u puku vrlo skloni držati, da je i ćudoredno dopušteno ono, što redarstvo ne prieči, i što ostaje bez kazne. Službeno nabavljeni statistički podatci, koji su nedavno priobćeni generalnoj sinodi pokazuju, da je medju protestantskim pučanstvom u Bavarskoj na desnoj obali Rajne 1101 divlja ženitba. Taj broj ipak je mnogo manji, nego-li bi imao po istini biti, jer se za mnoge divlje ženitbe, naročito po gradovih službeno doznalo nije. Smutnja tim stanjem i tom nekažnjivosti prouzročena djeluje, osobito na ladanju pogubno, jer se tamo bezsamnost očitije pokazuje, i osobni odnošaji pojedinih manje potajni ostaju. Velikom surovosti oslanjaju se mnogi na nekaznjivost i ižtiču revno svoj grešni odnošaj. Dobri pako krivo osudjuju svoje poglavare, videći, gdje tu smutnju nećudoredja puščaju bez kazne." — Kod nas postoji proti priležništvu carska naredba od 20. travnja 1854.; zatim naredba vis. k. hrv. sl. dalm. zem. vlade od 30. listopada 1875. br. 17.519., kojimi se ta sablazan ima kazniti novčanom globom od 1—100 fr. odnosno zatvorom od 6 ura do 14 dana, a osim toga i izgonom iz područja občine uz zabranu povratka sve dotle, dok razlozi izgonu i nadalje postojali budu. G. župnici, kud je toga zla u obilju, neka i ovo sredstvo rabe, pak će im uz duhovnu pouku i razloge pomoći i to sudjelovanje svjetovne vlade.

## Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda. Obća pučka škola u Andrijevcih. Pavliček Ignjat, upravitelj župe Kraljevec pomakao se iz III. u II. red. Stupiše nadalje u člane III. reda. Tedeski Pero, trgovac u Korčuli u Dalmaciji. Kolar Josip, župnik u Brodjancih. Šmidt Antun, kr. poštar u Bizovcu. Sokolić Salez, brat reda sv. Frane u Pečuhu. Šćević Ivo, učenik u Drenju. Vorgić Ante, učenik u Pridorju. Martinović Pavo, učenik u Drenju. Klarić Marko, učenik u Drenju. Muldini Fr., učenik u Drenju. Stošić Mato, učenik u Slatiniku.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 47. U Zagrebu, 17. studena 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

δ) Napokon nitko se nesmije kao otački auktoritet navadjavati, koga za otca nije crkva Kristova priznala. To priznanje može se razpoznati na tri načina: *a*) neke je priznala crkva za svoje svete otce u koncilih sabrana; *b*) neke je za takove priznao rimski biskup, imajući za to vlast budući on vrhovna vidljiva glava cielokupne crkve; *c*) neki su napokon za takove priznani aequivalentno, suglasjem naime crkve po svem svietu razširene.[1])

*d*) Oni medju svetimi otci, koji se napomenutimi svojstvi, osobito učenošću, opet nad druge odlikuju te koji su radi toga ceteris paribus opet od većega auktoriteta, zovu se u strožem smislu „doctores Ecclesiae", učitelji crkve. A da bude koji otac „doctor Ecclesiae", zahtjeva se za to priznanje crkveno i to izrično, „expressa Ecclesiae declaratio." Medjutim kod učitelja nepazi se nit onoliko na starinu, koliko kod otaca, dapače uprav ništa (doctorum aetas nullis restringitur limitibus;" Fessler op. c. p. 30.). Glavni i veliki učitelji Crkve, („Magni Ecclesiae doctores") medju zapadnimi otci jesu: sveti Augustin, Jeronim, Ambrozij, Grgur V., medju grčkimi: Atanazij, Bazilij, Grgur Nazianzenac i Ivan Zlatoustnik.[1])

*e*) Dalje kod svetih otaca i crkvenih učitelja valja točno paziti, da-li je stvar, o kojoj govore, stvar kršćanske vjere i morala, ili morda govore bud nuzgredno, bud na vlaš o nečem drugom. Kad se u bogoslovju poziva na auktoritet svetih otaca i učitelja, na prvo se misli a ne na drugo. Pri tom imade se razlikovati, da-li govore više kao svjedoci, da nauk u crkvi obstoji, ili kao učenjaci, koji umuju i znanstveno dokazuju: u prvom slučaju vriedi njihov auktoritet, u drugom se gleda na solidnost dokaza. Dogadja se napokon kad i kad, da koji dokaz, kakova prispodoba otčeva, uzeta iz mudroslovja i prirodoslovja svoga vremena, za nas nedokazuje; no stvar, koju otac hoće da razjasni, jest posve istinita. To ćemo imati zgodu opaziti, kad stanemo navadjati otačka svjedočanstva za uzkrsnuće mrtvih. U ostalom nijedan sveti otac nije nit u nauku vjere i morala samo po sebi nepogrešiv, „infallibilis"; to svojstvo priznaje i vjeruje katolička crkva osim kod inspiriranih pisaca svetoga pisma, samo: *a*) u svih apoštolih i svakom napose; *b*) u biskupih, našljednicih apoštolskih, no ne u pojedincih već kao kolegiju, komu je na čelu našljednik Petrov, sv. otac papa; *c*) u našljedniku apoštola Petra, t. j. rimskom biskupu iliti papi, koji je vidljiva glava

---

[1]) Ovo treće tumači Fessler u sliedećih stavcih: 1) „Agnoscendi sunt tq. ss. Patres ab Ecclesia approbati, qui in Martyrologio Romano venerationi fidelium proponuntur ceu sanctitate et doctrina insignes." — 2) „Merito quoque SS. Patribus ab Ecclesia approbatis accensentur ii, quorum scripta olim publice in sacris conventibus post sacram Scripturam legi consuevere (donec concilium Laodicenum ejusmodi consuetudinem generatim abrogandam censuit)." — 3) „Denique inter SS. Patres ab ipsa Ecclesia approbatos poni merentur, qui ab insigni quodam Ecclesiae Patre, quem tota semper et ubique venerata est Ecclesia, in disquisitione dogmatica ss. Patrum nomine prolati sunt, ut ex eorum doctrina Ecclesiae doctrina patefieret." (op. cit. p. 28.)

[1]) Osim ovih broji crkva još deset učitelja na zapadu, od kojih neki još i po strožem računu idu u dobu otačku, kao sveti Leon V. († 461.), sveti Petar Hrizolog († 451.); drugi pak samo po blažem, kao sveti Izidor Sevilski († 636.); sveti Petar Damiani († 1072.); sveti Anselmo († 1109.), sveti Bernardo (1154.), sveti Bonaventura i sveti Toma (oba † 1274.); napokon treći po nikojem, ti su: sveti Franjo Saleški (1622.) i sveti Alfons Maria Ligori († 1787.). — Na iztoku pak broje neki još svetoga Cirila Aleksandrinskoga medju „učitelje." „Putarem tamen his addendum esse", veli Hurt. Theol. gen. 117. (ed. 3.) „Cyrillum Alexandrinum."

crkve, koja, hoće-li Krist, kao što zbilja hoće, da je nesvlada paklena sila, mora imati glavu, koja ju nemože stranputice odvesti.

*f)* Svedimo resultat našega razlaganja u točne stavke. Dakle:

Prvo: Ugled svetih otaca, bilo ih malo, bilo ih mnogo, kad se odnosi na one stvari, koje se sadržavaju u naravnom svjetlu, t. j. koje kao takove nesačinjavaju predmet kršćanske vjere i morala, nepruža nam nedvojbena i stringentna dokaza, već njihov ugled toliko važe, koliko vriede dokazi, kojimi se u tom služe.

Drugo: Ugled jednoga ili dvojice svetih otaca takodjer u onih stvarih, koje spadaju na sveto pismo i nauk vjere, nedaje nam posve nedvojbeno čvrsta jamstva, već samo vjerojatno, „probabile argumentum."

Treće: Ugled većine svetih otaca, ako su drugi, premda u manjini, izrično i za stalno drugoga mnienja, nedaje samo posebi nit u napomenutih stvarih nedvojbeno čvrsta argumenta.

Četvrto: Svih svetih otaca auktoritet u pitanjih nespadajućih u obseg vjere (i morala) nepruža van probabilnu vriednotu.

Peto: U tumačenju sv. pisma obće pojimanje i razumievanje starih otaca podpuno siguran argumenat pruža bogoslovu, da podkriepi bogoslovne tvrdnje; daje Fessler tomu razlog: „Quippe cum Sanctorum omnium sensus Spiritus sancti sensus ipse sit" (p. 34.).

Šesto: Sveti otci zajedno svi nikako nemogu pogriešiti u vjeri i moralu; jer bi sliedilo, da i crkva može pogriešiti, što bi bilo proti riečim Kristovim.[1]

Sedmo: Što smo rekli o svih otcih, isto valja: α) ako je nedvojbeno jasno, da se u nekom nauku (vjere i ćudoredja) slažu svi zapadni otci, kad jim neprotuslove iztočni, kao što to zbiljam nikad nebijaše[2]; β) dapače to isto valja, ako je posve nedvojbeno jasno, da se veći broj otaca, u nekom nauku (vjere i morala) slažu, koji su osobito i učenošću i imenom odlični i glasoviti, te koji su živjeli u razno doba i na odieljenih mjestih, te kojim se drugi u tom neprotive; to dokazuje praksa crkve i u samih koncilih; γ) dapače uprav toliko vriedi svjedočanstvo otaca, brojem u manjini, ako ovi bez prigovora drugih otaca, u nekih okolnostih te kao na očigled svoj crkvi nešto bez oklevanja

[1]) Cf. Fessler op. cit. p. 33. s.

[2]) Neizmjerno nježno o tom ugledu zapadnih otaca govori u florentinskom koncilu, iza mnogih disputacija medju zapadnimi i iztočnimi na koncilu prisutnimi otci, Bessarion, nadbiskup Nicejski i bogoslov cara Mihaela Palaeologa.

tvrde pa se pri tom pouzdano pozivlju na tradiciju starih zastupnika svete vjere Kristove.[1]

Sad ću navesti toliko otačkih svjedočanstva, koliko, što sam u početku napomenuo, zahtjeva važnost ovoga predmeta, te koliko je dosta svakomu, koji želi u tom saznati staro kršćansko mnienje, vjeru i osvjedočenje glede uzkrsnuća tjelesa poslie smrti. Pa premda nije baš nuždno, sliediti ću ipak donekle kronologički red.

*g)* Već medju apoštolskimi otci imademo barem dva, koji su nam ostavili napisana svjedočanstva za ovu Bogom obavljenu i crkvi predanu istinu. Jedan je sveti Ignatij biskup antiokijski, koji je podnesao za vjeru mučeničku smrt u Rimu za cara Trajana g. 107.[2]) Od svojih sedam poslanica pisanih na putu iz Antiokije u maloj Aziji u Rim, piše on u poslanici na Traljance u 9. gl. evo ovako: „Začepite uši vaše", opominje vjernike napomenute biskupije, koji su mu u susret svoga biskupa Polybia u Smirnu poslali, da ga pozdravi i da mu čestita, „kad vam tko bez Isusa Krista govori, koji je iz koljena Davidova, koji je iz Marije, koji je istinito rodjen, koji je jeo i pio, koji je u istinu progonstvo trpio pod Pontijem Pilatom, koji je

[1]) Cf. Hurter l. c. p. 119.

[2]) Imade jih, koji sciene, da je sv. Ignatij g. 116. mučen. Sve od toga visi, da-li je Trajan, car Rimski, koji je na putu u rat proti Partom i Armencem u Antiokiji biskupa Ignatija na prošnju pogana na smrt odsudio, (i u Rim ga poslao, da se zvierska srdca poganskoga puka Rimskoga nasladjuju, kad bude Ignatij divljoj zvieradi u amfiteater bačen) u rečeni rat išao jedan put ili dva put. Ako je samo jedan put, tad tvrde poznavaoci starina, da je svakako sveti biskup bio mučen iza g. 112; ako je pako Trajan dva put imao rat s napomenutimi narodi, ništa nesili, da se nestavi godina njegova mučeničtva na 107. Pa to je najbolje zajamčeno. Dr. K. Jos. Hefele, prije nešto više od jednoga decenija profesor crkvene poviesti na kat. bogoslovnom fakultetu u Tubingiji (Tübingen), sada biskup u Rottenburgu, kaže u prolegomenih u poslanice sv. Ignatija medju ostalim: „Duplex igitur Trajani in orientem profectio agnosci debet, nihilque gravius obstat, quominus anno 107. Ignatium e vivis decessisse putemus." — Budi ovdje pripomenuto, da se na „apoštolske otce" neki protestantski bogoslovi, često dakako ne samo antikatoličkoga nego i posve racionalističkoga i antikršćanskoga smjera, jako ljute, budući da se u njihovih spisih prejasni dokazi nahode za stvari katoličke. To čine Baur, Schwengler i njihovi protestantski drugovi u Tubingiji. S toga se muče, nebi-li dokazali, da spisi pod timi imeni nesižu u onu dobu. Ele to neide; jer čim se više po starinah i historijskih i geografijskih, bilo svjetskih bilo kršćanskih kopa i prekapa, tim se solidniji dokazi nahode za te stvari toli žestoko impugnovane. Kako u svih svojih stvarih, tako se nit u toj kat. crkva nimalo nežaca nauke i proučavanja, dokle god se nepočme proti logici griešiti, ter prema svojim predsudam o katoličkoj crkvi fantazirati.

u istinu bio razpet i umro, na očigled (bića) nebeskih i zemaljskih i podzemnih, koji je takodjer u istinu uzkrsnuo od mrtvih, uzkrisivši njega njegov otac, kao što će slično njemu („ὡς καὶ κατὰ τὸ ὁμοίωμα") i nas, njegove vjernike, uzkrisiti u Isusu Kristu, bez kojega neimamo pravoga života." Tako govori taj apoštolski učenik, izričući svoju i svoga vremena vjernikâ vjeru glede uzkrsnuća. Štovani čitatelji ćuti, da Ignatij negovori lih o uzkrsnuću, nego i o drugih nekih temeljnih istina svete nam vjere. Sjeća vjernike na pogibelji, koje su jim prietile od krivih učitelja „doketa" zvanih; no za stvar našu, o kojoj ovdje razpravljamo, ide samo ono, gdje o uzkrsnuću Spasiteljevom i našem govori.

*h*) Osim Ignatija ostavio nam je od apostolskih otaca za uzkrsnuće mrtvih jasno i obširno svjedočanstvo sveti Klement Rimski; onaj papa, kojega nekoč svete moći iz Kersoneza (gdje je mučeničku smrt podnio) donesoše u Rim sveti Ciril i Metud, naši slavjanski apoštoli. Bijaše nastao u kršćanskoj obćini u Korintu velik nesklad izmedju klera i laikâ.[1]) U tom neskladu obratiše se stranke na Rimsku crkvu, da se od nje sazna, tko imade pravo i tko stoji na pravom apoštolskom temelju. U ime svoje i Rimske crkve, koja je imala u priepornih pitanjih kao Petrova stolica konačno riešavati, pisao je sv. papa Klement veliku poslanicu, koja je bila u svoj starini u velike štovana, dapače često i u samih kršćanskih sastancih iza sv. pisma čitana.[2]) U toj poslanici razpravlja apoštolski otac o stvarih, o kojih su Korinćani za savjet pitali. U razlaganju dolazi i na kazne, koje čekaju nepokornike i na nagradu obećanu krepostnikom; to mu je povodom, da i o uzkrsnuću govori, premda je moguće, da su u toj obćini izazvale govor o budućem uzkrsnuću slične stvari onim, o kojih smo govorili gore, tumačeći 15. gl. 1. poslanice sv. Pavla na Korinćane.

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

U crkvu vode petera vrata; jedna, urešena sv. križem, otvaraju se samo jubilejskoga godišta te su i za našega boravka bila otvorena. Na velikih je vratih u mjedu prikazana smrt sv. Petra i Pavla i druge neke kršćanske pače i mitološke zgode; ali prilike na njoj niti su tako sitne niti tolikom tančinom izvedene kao na vratih glasovitoga baptisterija fiorentinske prvostolnice od Ghibertija. Tko se je divio gibkosti a podpunoj dotjeranosti i mnoštvu onih mjedenih likova, može laglje proći kraj ovih vrata. — Ali sada stani, razaberi se, protri si oči prije no ćeš unići u prvu crkvu ovoga svieta. Čovjek nekako nesigurno, s nekakvim bojazom ulazi u to svetište; srce mu steže nekakva dvojba, hoće li u zbilji naći onu sliku, koja u nejasnih, ali ogromnih obrisih počiva na dnu duše, kako su ju onamo smjestili razni opisi i pripoviedanje očevidaca. Čudno je to i neda mi se pregnuti, čini mi se, da još nisam dovoljno pri-

---

[1]) Već u vrieme sv. Pavla su se Korinćani dizali ne samo nad presbytere već i apoštole, primivši iz poganstva sa sobom navadu, da se cjepkaju u stranke. Predbacuje jim Pavao, kako su jedni govorili, da su oni „Pavlovi", drugi „Apolovi" („Apollo", Pavlov drug); treći „Kefini" (Petrovi); četvrti ničiji van „Kristovi." „Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephae; ego autem Christi." (1. Cor. 1, 12.) Sama taština!

[2]) U misnom kanonu, gdje dolaze iza imena dvanaest apoštola i neki pape, stoji Klement medju njimi na trećem mjestu. No tim nije podnipošto riešeno pitanje do dana današnjega prieporno, da-li je zbilja sveti Klement bio treći tako, da je iza blažene mučeničke smrti svetoga Petra najprije sliedio sv. Lino, a iza njegova pontifikata sveti Kleto ili (što je isto) Anaklet, onda tek (iza dvadeset četiri godine poslie Petra) naš Klement, ili pako neposredno iza Petra sliedio Klement. Po prvom sliedu zauzimao bi Klementov pontifikat g. 92—101; po drugom g. 68—77. U naše vrieme brani prvo napomenuti te po katoličkom svietu čuveni Hefele u prolegomenih u poslanicu sv. Klementa (str. 35. i d.); drugo ne manje učeni i glasoviti Fessler, bivši biskup kod sv. Hipolita u Austriji i tajnik na koncilu Vatikanskom. Hefele se oslanja osobito na argumente nutarnje, t. j. vadjene iz same poslanice, no nemanjkaju mu ni drugi neki; budući da već sveti Jeronim tvrdi, da ih mnogo imade, koji sciene, da je Klement bio neposredan Petrov našljednik. (Hier. Cat. scrip. eccl. c. 15.). Fessler se naslanja osobito na argumente vanjske; za to je sveti Augustin, sv. Optat Milet., „constitutiones apostolicae" itd.; sjeća na to i crkvena služba: 23. rujna sv. Lino; 23. studena sv. Klement i 26. travnja sv. Kleto. No od vajkada nastojahu učeni muževi to poravnati i da sv. Klement ostane treći i da bude ipak neposrednik Petrov; a to tako, da uzimlju, (što nije bilo za vrieme svetih apoštola stvar neobična) te su Lino i Kleto bili predstojnici Rimskoj kršćanskoj obćini još za života svetih apoštola Petra i Pavla, a Klement pako iza Linove i Kletove smrti, od svetoga Petra samoga malo prije smrti njegove za biskupa posvećen i za njegova našljednika opredieljen. Tako Rufin, Chronicon Damasi, Beda Ven, Haimo i dr. Dakako da se je u biskupih i samih tih papah za života svetih apoštola slabo opažala plenitudo potestatis: u crkvah, gdje su se desili apoštoli oni su bili više de grege presbyterii. — Za našu stvar je svejedno, da-li se stavi Klementov pontifikat u g. 68—77; ili 92—101. To je nedvojbeno, da je apoštolski otac. (cf. Phil. 4, 3.). Pripominjem, da je po prvom računu nedvojbeno, po drugom vrlo vjerojatno, da je za pontifikata Klementova još u životu bio sveti Ivan apoštol te je veleznamenita stvar za papinsku vlast, što se Korinćani obraćaju ne k Ivanu u Efez nego u Rim.

*

pravljen na važni taj korak. Nu što koristi okliovati? Trgnem se, zažmirim i koračim u crkvu pa raztvorim oči. . . Je li moguće? Ovo li je crkva sv. Petra, najveća, najogromnija na cielom svietu? Gledam uzduž, popreko: mjerim okom dužinu i širinu, ali nikako nemogu izvidjeti onu gorostasnost, o kojoj sam toliko i čitao i slušao. Vjerujte mi, podvojio sam časak, da nisam ušao u drugu koju crkvu. Na taj prvi pogled s dna crkve, nije se ona meni učinila puno veća od naše prvostolne crkve, pa sam se s nekim domorodnim ponosom stao tješiti, da ovako malo zaostajemo za Rimom. Ali koliko vara oko, kako je varav prvi pogled! Ako se to igdje obistinjuje, zbiva se doista u toj ogromnoj zgradi. Popodjimo napred do glavnoga oltara, koj stoji osamljen pod kubom u gornjoj polovini sriednje ladje. Nego ni tako daleko netreba ići, da se osvjedočiš, kolika je obsjena vida očinjega. Prikuči se mramornim škropionicama s obiju boku glavnoga broda, koje su kakvih 30—40 koračaja odaljene od ulaza. Uz ove škropionice stoje po dva angjela, koji od vrata gledani izpadaju tako sitni, te se i malenu čovjeku čini, da mu neće ni do prsiju doprieti. Kad si se prikučio i zahvatio svete vodice, a to se ti angjelci digli tebi ponad glavom! No hajdmo crkvom. Što dalje ideš, dulja ti se vidi. S desna i lieva dulje se pobočne ladje, izpresiecane oblucima sriednje ladje, čim reć bi u crkvi nove crkve nastaju. Sad kad si obišao cielu crkvu, prošetao se kroz sve tri ladje, onda istom uvidjaš podpuno bludnju svoju. U svaku pokrajnu ladju stat će ciela naša prvostolna crkva, da i nespominjem glavnoga broda. A popreko širinom i četiri bi ako ne pet naših katedrala smjestio u sv. Petra. Jer dužina ovoga velehrama iznosi 186 met. ili 103 hv., zagreb. katedrala 36 hv.; širina 135 met. ili 68 hv., zagr. kated. 16 hv. a visina 25 hv. kube 69 hv. zagreb. kat. 12 hv. Prema tomu računajte obseg i smještajte u toga gorostasa druge crkvene orijaše. Na pločniku ima zarezana dužina drugih ogromnih crkava po svietu; kao: crkve sv. Pavla u Londonu, koja je, kako se znade, najveća iza sv. Petra, pa fiorentinske katedrale Sta Maria del Fiore, sv. Marka u Mljetcih i dr. Od svih ovih spomenut ću samo sv. Pavla; nabrojio sam, da je 40 koračaja kraći od sv. Petra; drugi dosižu bud polovinu, bud jedva što preko polovine. Za izpriku primietit mi je, da nisam ja sam, koga je oko prevarilo ušav u tu crkvu. To se dogadja i kompetentnim sudijam. Dva tri dana iza prvoga svoga pohoda unidjoh u crkvu s mjernikom B. iz Zagreba. Baciv po njoj prve poglede slegnu ramenima i reče: Pa to nije tako ogromna crkva! Nu sprošav se po njoj preinači i on prvi svoj sud. Upravo ta ogromnost i ono sumjerje u njoj zavarava oči, te nemogu na prvi mah promjeriti silne prostorije. Da ona nije tako grozno visoka — ona je viša nego ikoja piramida egipatska — i da je manje široka, činila bi se možda na prvi pogled veća no sada. Povrh ove okolnosti valja pamtiti i to, da je srednji brod do t. zv. konfesije i oltara na dnu posve čist, nezakrčen žrtvenici; orijaški piljevi stoje osamljeni, te se nisu kao u zagrebačkom katedrali uz njih pribili neshodni žrtvenici. Ova pustota i praznina, ali pravilna, nepruža oku nikakve stanke, nikakva upora, s kojega bi mjereć daljinu od jednoga predmeta k drugomu moglo laglje sračunati veličinu cielosti. Često ta obmana zahvaća oko ljudsko kod vrlo velikih predmeta. U Napulju ima prorov Grotta di Puzzuola, razsvietljena množinom svjetiljaka. S ulaza do izlaza gledeć mislio bi, da ćeš njom pješke proći za pet časova; a treba čitav četvrt sata, dok se izvoveš iz nje.

Prije nego vas provedem ovim veličanstvenim hramom, da mu u kratko ogledamo njegovu prošlost. On je podignut na polju vatikanskom, odakle mu i potiče ime. Na tom su se mjestu u poganskoj davnini širili cirkus i vrtovi Neronovi, na kojih je velik broj kršćana našao svoje mučilište i pokojište. Malo zatim, kako priča kronika, stekav i sv. Petar vienac mučenički na brdu Montorio, bude mu tielo preneseno u jednu spilju blizu rečenoga cirka. Nad njom podiže najprije papa Anaklet bogomolju, a na molbu pape Silvestra pretvori ju god. 306. Konstantin veliki u krasnu crkvu s pet brodova u obliku latinskoga krsta. Prije nego se prvobitna crkva Konstantinova, premda sama već ogromna, ali ipak za čitava 74 metra kraća od sadanje, sastojeća od pet ladja, pregradila u slogu renaissance, zgrnula se bila oko nje ciela obitelj manjih i većih oratorija, kapelica, hospicija i dr. te je već Nikola V. pomislio na pregradnju (god. 1450.) Nu istom glasovitomu graditelju Bramantu podje za rukom nagovoriti visokoumnoga papu Julija II., da dade sasvim porušiti staru baziliku. Prema gorostasnoj osnovi Bramantovoj, koja se ipak nikad nije provela, bude 18. travnja g. 1506. položen temeljnik hramu, koj je od nasljednika Bramontovih, naročito od Raffaela i Michelangela dogradjen na priliku latinskoga križa. God. 1626. dne 18. studen. bi posvećena crkva. Trebalo je dakle 120 godina za gradnju. Od pape Nikole V. do Pija VI. koj joj prizida sakristiju i diže na pročelju spomenute dvie ure radilo je oko te bazilike, što je Italija smogla najvrstnijih umjetnika. Alberti, Lazzeri, San Gallo, fra Giocondo da Verona, Raffaelo d' Urbino, Peruzzi, Barozzi da Vignola, Michelangelo, Maderna, Bernini i dr. mn., koji su preinačili prvobitnu osnovu Bramontovu. Na ovaj se hram potrošilo oko 300 miljuna lira; sama sakristija stojala je tri miljuna lira; a godišnji troškovi za uzdržaj sižu do 150.000 lira ili 30.000 škuda. Pročelje je široko 125 metar. a visoko 65; stupovi u promjeru 3 m., visoki su 28 m., a onih 13 kam. kipova svaki je visok 5 met.

Najgorostasnije djelo u crkvi bez dvojbe je glavna, srednja kuba, posao Michelangela Buonarottija. Kad je on vidio kubu, dakako još ogromniju na Pantheonu, kažu, da je rekao: „Ja ću ju dići u zrak!“ pa to je on i učinio, jer ju je osovio nad zidovi sv. Petra. Dvie pobočne, manje kube od Vignole znamenito poljepšavaju sumjerje, pa same već ogromne pomažu ti prosuditi go-

rostasnu visinu glavne. U jabuci nad njom udobno se može smjestiti 16 osoba!

Kako jur rekoh s prieda, u glavnom je brodu oltar, koj se zove Confessio s. Petri, na kojem sam papa služi, te je licem okrenut prama vjernikom dot. prama ulazu u crkvu. Služi li drugi tko n. p. koj kardinal, kao što je na Petrovo služio pap. vikar kard. Borromeo, to se tik konfesije s gornje strane upriliči drugi žrtvenik. Konfesija je pod kubom nasred križa, a ponad drevnom bogomoljom (oratorijem) sv. Anakleta. U konfesiji je grob sv. Petra i Pavla; u njem je sahranjena polovica njihovih tjelesa; druga je polovica u crkvi sv. Pavla, a njihove glave sahranjene su u crkvi sv. Ivana lateranskoga. Konfesiju je okružila prekrasna mramorna ograda, oko koje gori neprestano 116 uljenica, izničućih iz pozlaćenih obiljnika. Silazi se u nju dvojimi mramornimi stubami, a u sriedi medju njima klekao je kip Kanovina dlieta — Pio VI., koj ovdje počiva, u tolikoj naravskoj vjernosti, te se više puta prevariš, da ga živa vidiš na svom se grobu za sebe moliti Bogu.

Nad konfesijom namješten je veliki oltar (altar maggiore) pod nebnicom od pozlaćena tuča, osovljenom na četiri uvojita ogromna pilja od kova, djelo Berninijevo. Na dnu glavnoga srednjega broda, na mjestu, gdje se u našoj zagr. prvostolnici diže glavni oltar, stoji t. zv. Cathedra S. Petri. Nad mramornim oltarom diže se Berninijeva umjetnina od pozlaćena tuča, prozvana katedra sv. Petra s toga, što zaklapa sjedalo ili propovjedaonicu, kojom se služio sv. Petar i njegovi prvi nasljednici. Drže ju četiri glavna učitelja crkve zapadne i istočne: s preda: Ambrozij, Augustin, pa odzada Atanazij i Ivan zlatousti — svaki kip visok 27 pedanja. Nad katedrom sagnula se dva angjela a množina ih lebdi izmedju pozlaćenih zrâka; a u sredini trepti Duh sveti. Po boku oltara dižu se nadgrobnice Pavla III. Farnesa i Urbana VIII. Barberinija.

(Dalje će sliediti.)

---

## Jedno pitanje radi zavjetne mise „za zaručnike."

Misa „za zaručnike", kako svi znamo, je skromna zavjetna misa, koja se ne smije uviek služiti, te koja imade neke povlastice gledom na dan, kad se smije služiti.

Medju ostalimi zaprekami, koje nedopuštaju služiti zavjetnu misu „za zaručnike" jest i ova: *ako se pod misom ne daje ženitbeni blagoslov.* *)

Obrednica naše nadbiskupije u koje čemu je različna od rimske, nu gledom na sadržinu u obredu sklapanja ženitbe ne razlikuje se od rimske u ničemu drugom do u tom, što se po našoj traži prisega, česa u rimskoj ne ima. A u rimskoj i u našoj obrednici *poslije svega propisanoga obreda* za sklapanje ženitbe stoji ova crljenica: „His expletis, si benedicendæ sint nuptiæ, parochus Missam pro sponso et sponsa, ut in Missali Romano, celebret, servatis omnibus, quæ ibi præscribuntur."

Prema ovoj dakle crljenici mora se obred sklapanja ženitbe, ako se ima podieliti ženitbeni blagoslov, obaviti *prije* zavjetne mise „za zaručnike", jer crljenica veli: „His expletis, si benedicendæ sint nuptiæ, parochus Missam pro sponso et sponsa . . . celebret." Rieči crljenice: „si benedicendæ sint nuptiæ" ne znamenuju ni koji drugi blagoslov, nego onaj molitava, *u misi* za „zaručnike" propisanih. Ovaj pako blagoslov ne smije se dati *izvan* sv. mise.

Pošto dakle crljenica veli: „His expletis" t. j. *poslije* obavljenog obreda sklapanja ženitbe ima župnik govoriti misu „za zaručnike", i to onda, ako se ima dati ženitbeni blagoslov, koji se ne smije dati izvan sv. mise, sliedi: kad god će se čitati misa „za zaručnike" i dati ženitbeni blagoslov, mora se obred sklapanja ženitbe obaviti *pred misom*; a ako se ne obavlja pred misom i u njoj ne daje ženitbeni blagoslov, ne smije se služiti zavjetna misa „za zaručnike." — Ja bo ni kako ne vidim toga, da bi se mogla čitati misa „za zaručnike", ako se ne sklapa ženiba *pred* misom, kad crljenica jasno veli: „His expletis... parochus Missam pro sponso et sponsa . . . celebret"; i opet ni kako ne vidim niti toga, da bi se mogao taj ženitbeni blagoslov podieliti *prije* sklopljene ženitbe, kad i opet crljenica jasno veli: „si benedicendæ sint nuptiæ, parochus Missam pro sponso et sponsa . . . celebret."

Ali, u koliko sam vidio, a čini mi se takodjer u svoj našoj nadbiskupiji jest neki običaj, da se ne sklapa nigdje — ili možda riedko gdje — ženitba pred misom, odnosno na ženitbeni blagoslov pod misom, i to onako kako se u misalu propisuje, već *poslije sv. mise.* — Po tom ne služi se — ili se barem ne bi smjela služiti — misa „za zaručnike", jer se pod misom ne daje ženitbeni blagoslov, koji se prije sklopljene ženitbe ne smije dati i ne može dati, a nalog i želja svete naše crkve izpunjava se tako samo na pol ili ostaje cielom i pustom samo željom.

Želja je svete crkve, što hvale vriedno osobito na ladanju i obdržaje se, da zaručnici na dan vjenčanja budu kod sv. mise. To sigurno za to, da uzmognu dobiti što više milosti potrebitih za nov stališ. Prema tomu pako opet, mislim, sigurno je od svete crkve naredjena za to posebna zavjetna misa „za zaručnike", misa, u kojoj se blagosliva ženitba, misa, koja ima povlastica, jer je ženitba od osobita zamašaja za kraljestvo božje na ovom i na onom svietu.

A za što da se kakvim običajem ma i kojoj duši uzkraćuje prilika dobiti što više milosti, osobito onda kad stupa u stališ, u kojem jih vrlo treba? Pak da toga običaja uznebude, nebi-li se i tim pripomoglo skršiti vrat onomu zlu, s koga si svi razbijamo glavu, koje hara osobito posavinom? — Nije-li to *zao* običaj?

---

*) „Privilegia enim huic Missae concessa sunt propter benedictionem infra eam faciendam" — kaže Instr. Eyst. pozivajuć se na S. R. C. in Limburg. 1853. — Dr. Gassner Handbuch der Pastoral II. 2, str. 1539. Salzburg 1869.

Taj običaj biva još *gorim*, ako zaručnik dade ili ako se od zaručnika uzima stipendij na misu. Jer mislim, da se o tom stipendiju ne može ni kako drugačije suditi, nego da je dan svećeniku na misu „za zaručnike", a ne na misu „dana." Uz taj pako običaj, što se pod misom ne daje ženitbeni blagoslov, jer se — kako smo vidjeli — ne može dati prije sklopljene ženitbe, *ne smije* se služiti zavjetna misa „za zaručnike" — ili se barem ne bi smjela — a misom „dana" ne odužuje se za stipendij, te tim biva običaj gorim. Tuj se najme ne izpunjuje podpuno ona želja svete crkve, a niti ona zaručnikâ.

Možda se može i smije čitati zavjetna misa „za zaručnike" i u njoj dati ženitbeni blagoslov prije nego-li je ženitba sklopljena? Ili se može i smije čitati zavjetna misa „za zaručnike", a ženitbeni blagoslov u njoj izpustiti? Ili se može i smije čitati zavjetna misa „za zaručnike" prije, a makar i poslije sklopljene ženitbe, i dati u njoj ženitbeni blagoslov posve na lahku ruku, ako se ne podieljuje okrenutim licem „versus Sponsum et Sponsam" — kako kaže crljenica misala —, već „versus" altare? Je-li tako?

Kraj mnogo drugoga težko je i uz taj običaj osobito kapelanom i mladjim svećenikom, koji još niesu s njim se sprijateljili niti mu privikli. U najveću nepriliku doći će kapelan, ako je n. pr. u kom udaljenom filialu mnogo zaručnika, pak s razložnih uzroka izprose u župnika, da jim kapelan ondje u njihovoj kapeli dade sv. misu i da jih u jedno vjenča. Ovdje ja vidim dvie dužnosti kapelanove: jednu prema župniku, drugu prema zaručnikom. *Prva* stoji u tom, što kapelan uslied želje ili naloga župnikova mora ići — ma upravo tamo u kapelu — barem *vjenčat*, dočim misiti ne mora, jer mu župnik u obće ne može — a niti ne smije — zapoviediti misiti za ovoga ili onoga, ter ovdje ili ondje. *Druga* pako stoji u tom, što kapelan, dobiv stipendij — badava opet ne — mora u kapeli po nakani zaručnika *misiti*. *) — Sada: koja je ta nakana zaručnika — ja sam ju, kako ju shvaćam, već prije kazao —, te kako toj nakani i onoj svete crkve *podpuno* zadovoljiti? To je ona neprilika kapelana! Da stane na dalje kapelan *pod sv. misom* onako, kako to u misalu stoji, jer crljenica veli: „. . . ut in Missali Romano . . servatis omnibus, quæ ibi præsribuntur", blagoslivati ženitbu — recimo sa znanjem župnikovim —, što bi bilo? Tko pozna naš puk, znati će, da bi on mislio a i govorio: „to još nesmo videli, naš mladi gospon ne znaju mašu služiti." — Dakle to bi bilo.

Nu reći će tko: a da se župnik i ti, kapelane, dogovorite pak puk podučite, što bi onda bilo? Stvar bi bila po tvojoj želji. — Niti onda, gospodine, ne bi to bilo na čistu, jer bi naš puk još uviek nekako čudno kimao glavom. — E pak se dogovorite svi bližnji župnici ili sva diecezа — zavrnut će dalje. Ali ja odpovraćam: kako? gdje? Ne daj Bože kakovih skupština, jer bi onda puk i te kako zakimao glavom! I kimao bi puk dokle god mu ne bi — podučiv ga u stvari — otvoreno mogao kazati: tako će od sada biti u svoj velikoj našoj nadbiskupiji kako je to i drugdje! —

I sada bi bilo moje smierno pitanje: ne bi-li bilo dobro na svom mjestu uznastojati, da se ženitba svagdje i uviek, *osobito onda, ako su zaručnici došli k misi, a najpače k misi za se zatraženoj*, mora sklapati i blagoslivati pod sv. misom — kad god je samo zavjetna misa „za zaručnike" dopuštena — onako, kako propisuje crljenica obrednika i misala? —

Josip Hadrović, kapelan.

*) Ipak učiniti će dobro i prema želji sv. crkve, ako i bez stipendija čita misu „za zaručnike", ako može i ako je dopuštena.

---

## Dopis.

Iz Slunja. *(Kateheti na gradjanskih školah po bivšoj vojnoj krajini.)* Dopustite g. uredniče, da i ja koju pridodam k onomu, što je nedavno u Vašem cienjenom listu, od 20. listopada t. g. broj 43. g. Platnar provizorni kateheta u Kostajnici iztaknuo u pogledu katehetičkih mjesta na gradjanskih školah u bivšoj krajini.

Ako i kojemu od gospode provizornih kateheta na gradjanskih školah u krajini, to je zaisto meni sreća u dio pala, proučiti vlastitim izkustvom sve potežkoće i posljedice, koje se poradjaju odtuda, što na gorepomenutih školah nisu imenovani samostalni katehete. Ja sam jedini samostalni, ali ne sistemizirani kateheta na gradjanskoj školi u krajini. Ali kako je do toga došlo? Najprije ću riešiti potežkoće, a onda razjasniti stvar.

Gradjanske škole smještene su obično u takovih mjestih, gdje je već od prije fundiran kapelan. Kad je dakle generalkomanda ustrojila nove škole, imala je bez dvojbe na pameti i katehete, dočim jih izrično u školskoj osnovi spominje. Zašto jih pako odmah s početka imenovala nije, biti će uzrokom pomanjkanje sredstva i ujedno misao, da će se tomu lasno doskočiti mjestnimi kapelani, kojim se je u tu svrhu opredielila nagrada od 200 for. Ova namisao generalkomande, ako se uzme površno i objektivno nije baš loša bila; jer je tim pomoženo samoj stvari, a i gospoda kapelani dobivali su kroz to znatnu materijalnu podporu. Sada se radi o tom; može-li tako i dulje ostati i da-li je tim polučeno ono što se polučiti ima? Gradjanske škole otvarale su se postupce od razreda do razreda svake godine više, sve do osmoga razreda, a tim je rasao i broj djece i broj učevnih satih na toliko, da danas nemože više kapelan biti kapelan i kateheta, već samo jedno ili samo drugo. Župnik drži kapelana za svoju pomoć, s toga bi nepravedno bilo, kad bi kapelan, osobito u zimsko vrieme, u toploj sobi djeci predavao vjeronauk, dočim bi starac župnik kadkada u dosta odaljeno mjesto išao bolestnika providirat. Vjerski napredak patiti će svakojako, ako i

drugi slučaj u obzir uzmemo. Na gradjanskih školah predaje se obredoslovnica, crkvena poviest itd., čemu treba svakako i dovoljne priprave. Može-li se kapelan, vršeći savjestno svoju dušobrižničku dužnost, svakiput valjano pripraviti? Ili, može-li župnik, kad bude kapelan iznenada zapriečen, zamieniti ga? Napokon, kako će izgledati red u školi, nedodje-li jedan ni drugi u školu? Onaj razred u koji bi imao doći kateheta, ostati će bez nadzora onaj sat, dočim se učitelji po razdjelbi predmeta mienjaju iz jednoga razreda u drugi. Osim ovih, imade i drugih sličnih potežkoća, kojimi se narušava red zavoda i vjerski uzgoj mladeži.

Da čujemo sada, kako sam ja postao samostalnim a nesistemiziranim katehetom u Slunju. Župnik slunjski je čovjek još dosta kriepka tiela, a k tomu nije ni toliko star, pak je mogao i danas još može obavljati sàm župničke dužnosti. No došlo je vrieme, da je i u Slunju podignuta gradjanska škola. Što sada? Kapelana mu netreba, a katehete ne ima. Donekle obavljao je po mogućnosti katehetsku službu sàm, ali uvidiv, da tomu poslu na gradjanskoj i djevojačkoj školi odoljevati nemože, morao je doći u sukob sam sobom i sa prečastnim ordinarijatom. Pak nije ni čudo. Kapelana uzeti i hraniti ga samo za školu, dočim bi župničke poslove mogao i morao ipak sam obavljati, činilo mu se krivo. Pak što je učinio? Morao je na alternativu stavljenu mu po prečastnom ordinarijatu odabrati jedno: primiti naime kapelana ili odstupiti cielu kapelansku plaću od 300 for. i remuneraciju za vjeronauk od 200 for. ukupno 500 f. od kojih će se stvoriti plaća za samostalnoga katehetu. U ovom slučaju nesmije se prečastnomu ordinarijatu sasvim ništa u grieh upisati, radio bo je posve korektno za boljak vjerske obuke. Gospodinu župniku nije se pričinilo shodnim, uzeti kapelana te se je odvažio radje odstupiti sve, nego uzeti kapelana, kad mu ga netreba. Na ovaj način dospio sam ja u Slunj za samostalnoga katehetu sa plaćom od 500 for. bez ikakvih obveznostih prama župniku ili župnika prama meni. Je-li to sad pravedno ili nije, to nespada na me, samo znam, da niti je župniku niti meni tim pomoženo. Župnik ostao je bez liepe materijalne podpore, a kako ja sa 500 for. izlazim, mislite si sami.

Bilo bi dakle skranje vrieme, da se ovakovim potežkoćam, kao i neugodnim posljedicam radi kojih najviše trpi vjera i moral mnogobrojne mladeži a i sam zavod gubi svoju vriednost, — zakonitim i opravdanim putem na put stane. Nadati se je, da će svietli ban kao kralj. povjerenik za krajinu osobitu pozornost uzeti na dobro uredjenje školstva, a poglavito na njegu religiozno-moralnoga uzgoja. — Slažuć se sa predlogom g. Platnara za predstavku na svietloga bana, jesam

Juraj Ibel,
katehet.

---

## Viestnik.

Zagreb. Prošla je godina dana, što nam jakim glasom dozva u pamet svemožni stvorac sebe, svoj zakon, svoju volju, na što se je, žalibože, u životu bilo počelo sve više zaboravljati. I mnogi se je onda glasu Višnjega odazvao, mnogi skrušio, mnogi život svoj na bolje skrenuo. Ali žalosti. Poboljšanju ne staje i u javnom životu opet traga. Svjedok su tomu i radnje po nedeljah i blagdanih. Kako po djelatnicih radi se i u dane Gospodinove i po našem gradu, a vidja se to isto i vani. Poduzetnici po gradu možda se zakljanjaju za lanjski proglas gradskoga kapetana, koji je javio obćinstvu, da je sporazumno sa prečastnim duhovnim stolom našim dozvoljeno radnikom svih struka, koji se oko popravka potresom postradalih kuća u Zagrebu bave, da do opoziva, prisustvovavši prije ranoj svetoj misi, i po nedjeljah i blagdanih neodgodivi posao svoj bez zaprieke obavljati mogu. Pošto je temelja ovoj povlasti ne stalo, jer su neodgodivi poslovi davno već, Bogu hvala, obavljeni, slobodni smo zaprositi nadležne krugove, neka se i ta formalnost obavi i proglas onaj opozove, a to tim više, što se sada radi i na posve novih kućah.

— Na bogoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu izpražnjene su sliedeće učiteljske stolice: *a*) stolica crkvenoga prava, *b*) stolica specijalne dogmatike, s obvezom predavanja u latinskom jeziku (*službeni natječaj veli pogrešno: u hrvatskom*) i plaćom od 1800 for. na godinu, petgodišnjim doplatkom od 200 fr. i stanarinom od 350 for. — Za popunu ovih učiteljskih mjesta eventualno i izvanrednimi profesori, koji bi ipak uživali stalnu plaću od 1400 for. i stanarinu od 300 fr. na godinu razpisuje kr. hrv. sl. dalm. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu natječaj do 31. prosinca 1881. — Natjecatelji imadu svoje molbenice najdulje do rečenoga roka upraviti na kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu u Zagrebu, te u molbenicah obloženih dotičnimi izpravami dobu života, rodno mjesto, postignuti doktorat bogoslovja, za tim znanje jezika i prijašnje službovanje svoje izkazati.

— Jubilejski obhodi obavljeni su, kako je već oglašeno bilo 13., 15. i 17. o. mj. U crkvi sv. Marije prisustvovao je obhodom i uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup.

— Presvietli gospodin biskup Senjski Juraj Posilović vratio se je prekjučer natrag u Senj.

— Veleč. gosp. Bolto Balog primljen je u stanje mira.

— Družtvo za sveudiljno klanjanje presv. Oltarskomu Otajstvu darovalo je župnoj crkvi u Bosiljevu vrlo krasnu kazulu crvene boje s odnosnimi stvarmi; župnoj crkvi u Mostih prekrasnu bielu kazulu; župnoj crkvi u Mačkovcu 1 albu, 1 humeral, 6 korporala i 3 purificatorija; župnoj crkvi u Hercegovcu 1 humeral, 6 korporalija, 3 purifikatorija, 3 rubčića za lavabo, na kojih veledušnih darovih izriču najtopliju zahvalnost župnici ovih župa sa svojimi župljani.

— Noćju od 3. na 4. o. mj. provalili su zlikovci u župnu crkvu sv. Lovre u Vivodini, te su nanesli štete do 400 for.

— *Promjene u djakovačkoj biskupiji.* Usljed promienjenih okolnosti ostaju veleč. gg. Stjepan Stražemanac u Drenovcih, Gjuro Jagodić u Rajevom selu, Pavao Čačić ide u Čerević za upravitelja župe, Matija Šimaković za kapelana u Sotin. — Preuzviseni gospodin biskup Strossmayer je 13. pr. mj. župnika mitrovačkoga i novoimenovanog opata S. Georgii M. A. M. de Lisac, Pavla Milera u svojoj kapelici benediciro.

*Rim.* Pitanje rimsko kano da će dobiti nov pravac. Nagadjat se barem to može iz dopisa, što ga glasovitomu englezkomu listu „Times" posla dopisnik tih novina iz Rima. Dopisnik kaže, da se je o papinskom pitanju razgovarao s „nekojim odličnim Talijanom, koj je preveliku službu izkazao sjedinjenju Italije; koj s mnogih razloga uživa najbolji glas i ugled; o kojega otačbeničtvu neima sumnje; i kojega sliedeća izjava možda sadržava način, da se rieši pitanje, koje svaki dan postaje to težje." — „Deset godina mi stojimo u Rimu, kamo nas je preka potreba dognala; nu mi se u njem još nismo mogli nastaniti kao u pravilnu sjedištu vlade. Mi u Rimu nismo kod kuće. Rim, koj posjedovati bijaše nam politička nužda, najneugodnija je prestolnica što ju igdje možemo izabrati. Mi smo u Rimu kao pod šatorom; mi pod oružjem bdijemo na uznika, koj se nije podložio. Rim nam nije središte ni obitavalište. On je preturoban za stan vlade ljudskih bića. U njem smo izloženi dvim groznicam: jedna dolazi iz rimskih poljana, druga iz Vatikana, i nije nam se većma bojati malarije, koja dolazi s rimskih poljana. Mi živemo nogom uz nogu s oblašću, koja poriče naše pravo, i mi niti se možemo proti njoj boriti istim oružjem, ni s njom razpravljati po njezinu. Svako prepiranje medju Vatikanom i medju Kvirinalom prelazi u korist sama prevrata, ter medju ta dva protivnika, svaki dan napreduje misao republikanska. Izpovjedam, da se ja nebi bojao republike kad bi ona prietila samo dynastiji, prem sam dynastiji priklon; ali republika bi zaprietila i istom jedinstvu talijanskomu. Dok se republika ustanovi, mi ćemo se počet raztrgavati. Republikanska vojska biti će sicilska, napuljska, toskanska, mletačka, ili lombardezka; nu ona neće biti talijanska. Obitelj Savojska (dynastija) bude još dugo vremena jedina moć jedinstva talijanskoga, koje, bez dvojbe, mora podleći u borbi pape proti slavodobitnoj republiki. Sadanji papa povratio je mir svagdje gdje Pio IX. bijaše rat zapalio. On se pomirio ili će se pomiriti s Njemačkom, sa Rusijom, s Turskom, s Austrijom. On pušta zamiernom uztrpljivošću Francezku na njezinoj stazi, i do koj dan budemo čuli, da je Englezka, prestav nemariti za velika pitanja koja se razpravljaju u Vatikanu, opunovlastila svojega zastupnika kod sv. stolice. Samo s Italijom, kojoj je papinstvo prestalo biti protnjom, kojoj je ono podporom i moglo bi postati jakim saveznikom, samo s Italijom papinstvo nije i nemože biti pomireno. To dolazi odtuda, jer smo u Rimu, radeć s dvie strane za slavodobiće prevrata, to će reći republike, koja i nami prieti. Rim nam je dao sve što nam je dati mogao. On nam je ne samo breme, nego nam je i zapreka, i nespodoba zemljopisna, diplomatička i politička. Dok najdemo priestolnicu više naravnu, više logičnu, manje usredotočenu, više pristupnu, manje turobnu i manje nezdravu, svih pačka i pogibelji današnjega našega položaja će nestati, pa vikali u negodovanju kako im drago kosmopolitički prevratnici, koji danas obsiedaju naše kraljestvo i naše jedinstvo. Tomu će papinstvo mnogo pripomoći. Jedinstvo talijansko biti će učvršćeno mučkim i odlučnim pristupom i istoga papinstva k njemu, dok se papinstvo osvjedoči, da nikakov prevrat neće htjeti razoriti to djelo pomirenja čisto talijansko; jednom riečju: papinstvo će postati najčvršći saveznik kraljevine, u kojoj bude našlo neodvisnost svojega sjedišta. Ja se nadam da ću umrieti prije nego-li vidim da je moja domovina dokazala svietu, da je ona napučena ljudi obširna, uzvišena, i političkoga razuma."

*Englezka.* Listovi englezki živo pišu o viesti, koja se je razniela, da je vlada odlučila stupiti u izravno občenje s vatikanom. Na to da su ju sklonile težkoće velike, s kojimi joj se je boriti valjalo posljednjih godina, da započme dogovore s vatikanom u pitanjih, koja se uzko tiču nje. Pošto je papa odlučio pomnožati broj vikarijata u Indiji, uvidi vlada, da nuždno mora imenovati diplomatskoga agenta, koji je opunovlašten, da razpravlja sa sv. stolicom pitanja, koja se tiču kolonija. To su još nuždnijim učinili priegovori svete stolice s Ruskom. I vladanje jednoga diela irskoga katoličkoga svećenstva posljednjih dvih godina traži, da bude u Rimu prisutan britanski zastupnik. Pošto sveta stolica nije hotjela u njekih važnijih pitanjih dogovarati se s britanskom vladom po njenom zastupniku kod kralja Humberta, poslan je sada u Rim kao privremeni diplomatski začastni agenat mr. George Errington, narodni zastupnik, koga je i prošle godine slala vlada u Rim posebnom misijom. Nu on neće tu dugo boraviti. Medjutim je vjerojatno — piše „Morning-Post" — da će vlada, povede-li se u parlamentu o tom rieč predložiti, neka se kod papinskoga dvora imenuje stalan diplomatski agenat.

## Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Benak Ema, učenica u Valpovu- Greguričević Antun, kovač u Gundincih. | aran Roko, učenik u Kraljevici. Jaić Stj., kapelan u Okiću. Ognjić Iv., kot. šumar u Rumi. Frančić Vasilija, u Zadru. Kušević Fr., trgovac u Koprivnici. Martinić Horvat Fr., u Žakanju. Učiona pučka u Krapju. Vučičević Katarina, učiteljka u Gradištu.

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 48.** U Zagrebu, 24. studena 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

Nego čujmo to svjedočanstvo.

α) Zar ćemo dakle držati za tako veliku i čudesnu stvar (t. j. kao da je nevjerojatna i nemoguća), „da stvoritelj svih stvari uzkrisi one, koji njemu savjestno i bogoljubno („in bonæ fidei confidentia religiose) služe, pošto nam po ptici dovoljno razjašnjuje veličanstvo svoga obećanja?" (gl. 26.)

β) No kako po „ptici" (per volucrem) stvoritelj svih stvari, t. j. Bog dovoljno razjašnjuje nam naše buduće uzkrsnuće, to bi bilo zanimivo znati; s toga premda ću navadjajuć rieči svetoga Klementa i zgodimice ih tumačeć nuždno biti nešto obširan, ipak scienim, da neću biti dosadan nijednomu štovanih čitatelja. Pri tom opazit će se, koli je zgodno bilo ono reći, što sam o svetih otcih napomenuo prije nego sam stao navadjati njihova svjedočanstva. K tomu namah sjećam osobito one čitatelje, koji su dobri zoologi da si nestvaraju suda, dokle god ne rečem u ovoj točki, što god kanim reći. Najprije ću navesti rieči sv. Klementa (ovdje u hrvatskom prievodu, u noti može se vidjeti latinski prievod; imam istina i grčki izvornik pri ruci, no scienim da bi bio za većinu čitatelja nerazumljiv). „Razmotrimo si čudesan znak, što se zbiva u iztočnih zemljah, u Arabiji naime i u okolišu. Ptica je, koja se feniks zove. Ta ptica živi samotno petsto godina, a kad joj se približuje smrt i razsap, načini si iz tamjana, mirhe i drugih mirodija gniezdo, („loculum, σηκόν"; kao lies), u koje, navršivši trajanje godina" (rečenih) „unidje te položi život" (umre). „Iz njezina pak struhnjela mesa izleže se neki crv, koji, hranjen vlažnim ostankom („humore") umrle" (rečene) „ptice, opernati" (t. j. postane ptica, novi feniks). „Za tim, ojačivši mu sile, uzme gniezdo, (lies), u kojem su sahranjene kosti roditeljeve, pa jih" (kosti s liesom) „noseć čini put iz arabske zemlje u Misir (Egipat) i to u grad imenom Heliopolis. Pak doletivši po bielom danu svim na očigled i metnuvši te kosti na žrtvenik Sunca, vrati se onamo, odakle dodje. Svećenici" (razumieva se ne svećenici kršćanski) „ljetopise točno razgledaju, pa pronadju, da je ptica došla iza navršene petstote godine." (gl. 25.)[1]) Poviest o tom feniksu jest fabula, no sveti Klement mislio je da je to zbiljam podpuna istina, s toga da smije, kad liepo ide u prilog, veliku tajnu uzkrsnuća mrtvih njom barem donekle razjasniti. U tom se je Klement oslonio na prirodoslovce svoga vremena. Bez dvojbe i Tacit (Annal. VI. 28.) i Plinij (Hist. N. VII. 49. XIII., 9. XXIX, 9.) i Herodot (II, 73, Cf. Hefele Prol. p. XXXI; et p. 91. ed. 3.) drže fabulu o feniksu za istinu. Pa i potonji otci više put dolaze na toga feniksa, sliedeći, čini se Klementa. Amo spada sv. Ciril Jerus., (cat. 18. n. 8.) Tertulian (de resur. carnis n. 13); auctor carminis ad Felicem (de resur. mort. c. 5.) Constit. apost. V, 7; Epif. (ancor. n. 85; physiol. c. 11.); Basilij (hom. 8. in hex.); Ambrozij (de excess. frat. Satyri l. 2. n. 59; cf. Hurt. opusc. 17. p. 89.). — Otci nisu uzeli te povjesti iz

[1]) „Contemplemur signum mirabile, quod in partibus Orientis, scil. in Arabia et viciniis, fit. Avis est, quæ Phœnix vocatur. Hæc unigena existens annos quingentos vivit, quumque jam morte dissolvenda est, e thurrhe, myrrha et reliquis aromatibus loculum sibi struit, quem completo annorum spatio ingreditur, et vitam deponit. Ex carne vero ejus putrefacta vermis quidam nascitur, qui animalis defuncti humore nutritus plumescit. Auctis postea viribus loculum tollit in quo ossa parentis recondita sunt, eaque portans iter ex Arabica regione in Aegyptum, in urbem, quæ Heliopolis dicitur, perficit. Ac spectantibus omnibus diurno tempore advolans, super altare Solis illa collocat, atque ita, unde venerat, regreditur. Sacerdotes commentarios temporum diligenter inspiciunt, et impleto anno quingentesimo rediisse illam comperiunt."

božje objave nit spada ta stvar u obseg kršćanske vjere. U tom dakle isto tako možemo ostaviti mnienje otaca, nevriedjajući ipak dužnoga radi njihove svetosti i čestitosti počitanja napram njim, kako i Plinijevo i drugih svjetskih pisaca. Stvar dakle, kojom sveti Klement želi razjasniti uzkrsnuće mrtvih na ovom mjestu, neobstoji. No stvar, koju želi razjasniti, jer sačinjava diel božje nepogrešne objave, stoji nepomično. Na to sam već prije sjetio, govoreći o raznom stanovištu, s kojega se mogu otci motriti.

γ) U 24. gl. pak ovo imade sveti Klement. „Razmotrimo, dragi, kako nam Gospodin neprestano kaže buduće uzkrsnuće, čega prvencem učinio je Gospodina Isusa Krista, uzkrisiv ga od mrtvih. Pogledimo si, dragi, uzkrsnuće, koje biva u svako vrieme. Dan i noć nam kažu uzkrsnuće; noć legne, dan ustaje, dana nestaje, noć nastaje i sliedi. Pogledimo si plodine; kako li biva sijanje zrna. Izadje sijač te baci sjeme u zemlju, pa bačeno bivši sjemenje, ono se što je, golo i suho budući, metnuto u zemlju, razpadne. Iza toga razsapa velika božje promisli moć to uzkrisi, pa iz jednoga (zrna) postane množina te nosi plod."[1]) Tu imademo troje. Prvo doziva Klement u pamet uzkrsnuće Gospodinovo; nego posve u kratko, budući da su Korinćani imali medju ostalim osobito u 1. poslanici Pavlovoj baš na tu obćinu kršć. istinu tu obširno obrazloženu. Drugo navadja Klement analogiju od dana i noći; treće analogiju, kojom se je, kako smo pod *A*) čuli, već sv. Pavao služio, iz bilinskoga carstva. Prva analogija kaže samo obćenito, kako može iza noći (smrti nekakve) sliediti dan (nekakva života); tako nije nemožno, da iza smrti čovjeka opet sliedi život. Druga je analogija savršenija, jer kaže i istobitnost neku stvari u smrti pale sa stvarju uzkrsnulom. No ipak je i to lih samo neka slaba slika; kako sam pod *A*) sjetio i kako ćemo pod *C*) točnije razjasniti.

δ) Napokon sjeća sveti Klement živo na božju vjernost, uslied koje nemože neučiniti, što je obećao. „Tom dakle nadom neka prione naša duša uz onoga, koji je vjeran u svojih obećanjih i pravedan u svojih sudovih. Onaj, koji je zabranio lagati, još mnogo manje moći će sam lagati; ništa bo nije Bogu nemožno van samo lagati. Neka dakle oživi vjera u Njega, pa promotrimo, da je njemu sve blizo"; (dakle netreba si radi toga razbijati glave, što se čestice i počela čovječjega tiela na sve strane svieta mogu razići: Bog jih vidi, njemu su posve u blizini, budući on posvudan). „Kad hoće i kako hoće, sve čini; nit može išta jedared od njega odlučena izostati. Sve je pred njim nit može išta izbjeći njegovoj mudrosti."[1]) (Gl. 27.) Kad je dakle jasno tako da nemože jasnije rekao i obećao, da ćemo uzkrsnuti i kao podpuni ljudi opet živjeti; to će on i znati i htjeti i nedvojbeno moći izvesti. To hoće sveti Klement da reče.

*ι*) Od apologeta, polemika i otaca sliedećih iza apoštolskih otaca, mnogi su pisali posebne monografije o uzkrsnuću istoga tiela čovječjega, koje umire. Amo spadaju osim drugih: sveti Justin, Atenagora, Tertulian, Klement Aleksan., Origen, Grgur Nis., Ambrozij i Metodij[2]); od drugih će se jedva naći i otac crkveni pisac, koji nebi u svojih homilijah, komentarih i drugih spisih budi kraće budi obširnije o toj istini kršćanske vjere razpravljao. To je razlog, zašto otci toliko put na to dolaze. Razlog tomu nije težko naći već iz onoga, što smo gore iz ustiju sv. Pavla čuli. Ta je naime istina, budući da je težka za hvaćanje, s toga takodjer neprestano od neprijatelja kršćanske vjere napadana; a ipak, što no reče Tertulian, sačinjava sav naslon i utjehu kršćanskoga života. U ostalom, premda je ova, kako i neke druge istine kršćanske vjere težka čovječjemu umu; to ipak nije ta težkoća glavni razlog nevjeri i napadanju. Na to takodjer vrlo često sjećaju sveti i filozofički otci, duboko segnuvši u tmine i zakutke čovječjega srdca. Liepo nam je to ostavio zabilježeno umni apologet Minutij Feliks, kad ovako navadja rieči kršćanina Oktavija u prepirci sa filozofičkim poganinom Caecilijem: „Nec ignoro plerosque con-

---

[1]) „Consideremus, dilecti, quemadmodum Dominus futuram resurrectionem continuo nobis ostendat, cujus primitias Dominum Jesum Christum fecit, suscitans eum a mortuis. Intueamur, dilecti, resurrectionem, quæ omni tempore fit. Dies et nox resurrectionem nobis ostendunt; nox cubat, exsurgit dies; abit dies, nox ingruit et insequitur. Intueamur fruges; seminatio grani quomodo fiat. Egressus est seminator, et semen in terram jecit, et jactis seminibus, quæ nuda et arida in terram ceciderunt, dissolvuntur. Deinde ex dissolutione magna divinæ providentiæ potentia ea resuscitat, ac ex uno plura fiunt, et fructum producunt."

[1]) „Hac igitur spe animi ad eum adstringantur, qui fidelis est in promissionibus et justus in judiciis. Qui mentiri vetuit, multo minus ipse mentietur; nihil enim Deo impossibile præterquam mentiri. Exsuscitetur itaque in nobis fides ejus, et quod omnia ipsi propinqua sint consideremus. . . Quando vult et quomodo vult, omnia fecit; neque quidquam ab eo semel decretum præteribit. Omnia coram ipso sunt nihilque consilium ejus latuit."

[2]) Cf. Lic. Jos. Bautz „Die Lehre vom Auferstehungsleibe nach ihrer positiven und speculativen Seite. Paderborn 1877." s. 49.

scientia meritorum nihil se esse post mortem magis optare quam credere: malunt enim exstingui penitus quam ad supplicia reparari. Quorum error augetur et in seculo libertate remissa et Dei patientia maxima, cujus quanto judicium tardum, tanto magis justum est."[1]) Octav. 35; cf. opusc. ab. Hurt. ed. op. XV.) Sigurno bi vrlo iznenadilo, kad bi o božjem neizmjerno strogom, svestranom i obćem sudu vatreno govorio bogohuljac; kad bi ljubko o nježnoj krieposti čistoće srdca i tiela razpravljao fornicarius i meretrix; veselo i s ponosom mislio i govorio o momentu, gdje će biti: „Tuba mirum sparget sonum, per sepulchra regionum, coget omnes ante thronum", da naime svaki primi plaću po svetosti ili nesvetosti svojih djela i rieči i misli, koji nemari za nikakvu stegu u svojem životu. Čovjek si namah misli, da to slabo može zajedno obstojati: to je nepsychologički, s toga i nenaravno. Usuprot kad neobuzdanici ne samo da nedavaju dostojne vrednote kršćanskoj kreposti, koje obično ni malo nepojme, već da se i na budući život, osobito kad jim srdce veliku savršenost u svojem smjeru postigne, ljute ter nesnose o tom nit misli nit onih koji na to hoće da misle: to je psychologički, te premda prvobitno nenaravno, budući proti istini i krieposti, za koju je čovjek stvoren, ipak u tom konkretnom slučaju i subjektu posve naravno. Kad bi ljudi inače iskrena srdca imali to na pameti, sigurno bi barem devet desetina smutnja medju njimi nestalo, koje jih inače apostizavaju, kad čuju i čitaju napadaje na istine svoje kršćanske vjere.

Iza obćenite napomene o svetih poslie apoštolskih otcih stegnut ćemo se u izričnih navodih njihovih rieči samo na neke; a nekih opet navesti ćemo samo izvadak argumentacije.

*j*) O toj dakle istini govori češće sveti Justin filozof i mučenik. Oba naslova pojačuju mu svjedočanstvo. Živio je Justin u drugom vieku. U mladosti bijaše vatren poganin. Mladost sproveo je u naucih: proučavao pjesnike, govornike i historike; no svom dušom dao se je osobito na filozofiju; te je neopisivom željom za istinom prošao sve glavnije filozofske škole: stoičku, peripatetičku, pythagorejsku, napokon se obustavi kod Platonika i njihovih ideja, pa je u tom i toliko napredovao, te je, dobivši kontemplacijom tih zorova (ideja) platoničkih kao krila, mislio, da će skoro postignuti pravu mudrost a po tom da će netom gledati samoga Boga. No starac neki poduči ga o boljem. Pustiv se s njim u razgovor starac častan i bogoljuban ter gradeć na temelju, na kojem Justin stojaše, dovede ga do uvidjenja, kako je manjkava filozofija, a da bi ga sama privela k cilju, koji želi postići, pa mu zajedno pokaže drugo sredstvo, samim Bogom opredieljeno i ljudem dano, da jih k cilju vodi: upozori ga naime na proroke, iztičući njihovu davninu, kojom daleko nadilaze sve filozofe; vrelo iz kojega su crpili, što no je Duh sveti; istinitost njihovih proročanstva, zbivši se stvari, kako jih oni prorekoše; njihovu slobodu, stalnost i došljednost, kojom su govorili i proricali; čudesa, kojim su svoja proročanstva potvrdili; napokon svetost samih proročanstva, koja idu za tim, da Boga, stvoritelja svieta i njegova Krista, opredieljena svietu za usrećitelja, veličaju. Iza toga razgovora stane filozof čitati svete knjige kršćana, stane točnije motriti njihov život, naročito njihovu hrabrost, kad jim valjade podnesti za njihovu vjeru i mučeničku smrt; k tomu počme se moliti Bogu velikomu, kojega je i Platon poznavao: i eto od filozofa kršćanina, i te kakova kršćanina. Žedjom mnogo većom nastojao je proniknuti u kršćanski nauk nego-li bijaše ona, kojom je tražio istinu kod filozofa. Pridržavši odielo filozofsko putovaše sada Misirom, Azijom i Italijom ter svuda tražeć osobito one muževe, koji su bili neposredni učenici apoštolski, pitaše jih o svem, što se znade o Kristu i religiji, koju je ustanovio; a zajedno je takodjer radio za razširenje vjere kršćanske, koliko je ikad mogao. Naoružan budući tako svjetskim znanjem kako itko drugi, poučen u istinah kršćanskih, kako dolikuje kršćaninu opredieljenu da brani vjeru, životom svojim neporočan i uzoran, dade se na pobijanje pogana i Židova i heretika. To je radio stranom u svojoj školi, stranom ustmeno u govorih, no osobito mnogobrojnimi pisanimi djeli. Svoju vjeru zapečatio je mučeničkom smrću (od pril. g. 167), zasjedami Krescenta, Cinika filozofa, komu je dokazao, da su njegova bogohuljenja na kršćansku vjeru lih plod njegova života, budući da je: gulosus, luxuriosus, i što je s tim uviek uzko skopčano, strašivica, gdje se radi o smrti za kriepost. Takav dakle čovjek kakav je Justin zaslužuje, da bude slušan, kad govori.[1])

(Dalje će sliediti.)

[1]) Bit će štovanomu čitatelju ako je što uvježban u sv. pismu poznat i onaj dogodjaj: „Disputante autem illo (Paulo coram Felice et Drusilla; koji su nedopušteno živjeli) de justitia et castitate et de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade." (Act. 24, 25.)

[1]) Cf. Fessler l. c. p. 206 ss.

*

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

U križu crkve pa u 8 kapela najviše se smjestilo žrtvenika, kojim su gotovo sve slike snimci najslavnijih umotvora, ali u mozaiku. Ako opazimo, da se za obične veličine sliku od mozaika hoće 2400 raznobojnih kamečaka, onda ćemo se lasno doviti i umjetnosti i skupocjenosti ogromnih mozaičnih slika u sv. Petru. U lievom ramenu križa na dnu lievoga pobočnoga broda udara u oči žrtvenik od plohoreza, glasovito djelo vajara Algardija, predočujući sv. Lava velikoga kako brani biču božjemu Atili ulaz u sveti grad. Pod ovim oltarom počivaju i njegovi nasljednici Leo II., III. i IV. U tom je dielu i mozaik: Razpeće sv. Petra. Njegov je pobočnik s druge strane veleliep mozaik po slici Dominichinovoj: Pričest umirućega sv. Jeronima. Ova mi se divotna slika u cieloj crkvi ponajvećma svidjela; pred njom se najviše nas hodočastnika skupljalo. Sv. Jeronim od duge pokore i stroge trapnje sama kost i koža jedva se drži na koljenih; rekao bi: mrtav je jur, da mu se izpod gole glave i velika, obla čela nekriese dva žarka oka, koja se živom vjerom upiru u sv. poputbinu — u zalog vječnoga života. Sv. hostija tako je plastični izradjena, da ju vidiš kako lebdi u zraku medju prstima pričestitelja.

U baziliki sv. Petra, kako jur spomenuh, ima 8 kapela, koje su ime svoje dobile koje od svojih utemeljitelja koje opet od glasovitih u njih slika. Te su kapele: Klementinska, pjevnička, gdje su dvie nizke pjevnice, te u njoj kaptol sv. Petra vrši svoju službu; kapela bogorodičina prikazanja; kapela milosrdja (della pietà); kapela sv. Sebastiana; kapela presv. olt. otajstva; kapela bogorodičina i kapela sv. Mihalja arkandjela. U ovih kapelah, smjestili se ini oltari i nadgrobnice, kojih svih ja prama svrsi ovoga spisa niti mogu, niti bih znao opisati. Izabrat ću nekoje samo, kod kojih se i moje oko duže zaustavilo. S desna ulazu udara ti u oči u kapeli milosrdja glasovita Pieta, izklesana od Michelangela u 25 god. Nesamo divna harmonija cjeline, već osobito preobražena bol žal. majke uvrsti mlada početnika umah medju najslavnije vajare taljanske. U toj kapeli s lieva pokazuje se i stup, o koj da se Isus naslonio, prepirući se u hramu jerusolimskom sa židovskimi pismoznanci. U kapeli presv. olt. ot., koja se zatvara pozlaćenom rešetkom, ima na žrtveniku bogati tabernakul Berninijev od pozlaćenoga tuča i lapislazula. U kapelici sv. Mihalja ima povrh vrlo krasna i živa mozaika ovoga arkangjela još i mozaik, prikazujući sv. Petronilu kako ju vade iz groba. Ovaj se mozaik cieni najsavršenijim u svoj crkvi. U ovih kapelah i kraj njih nižu se razni ogromni mramorni spomenici ponajviše slavnih papa, što ih digoše na svoje troškove bud nasljednici bud rodjaci njihovi, a ponajčešće kardinali njimi imenovani. Izmedju mnogih spomenut ću nadgrobnu skupinu Klementa XIII. od Kanove, kojoj sam se često vraćao. S desna papi drži Vjera k nebu podignutih očiju križ, a genij smrti s lieva trne zublju života; pod nogama počivaju dva lava, znak duševne snage papine, najizvrstnije do sada izklesani. Čistim slogom umjetničkim i dostojanstvenom prostotom odlikuje se u kapeli Klementinskoj spomenik Pija VII. od Thorwaldsena (g. 1840.). U lievom brodu na pokrajnih crkvenih vratih diže se spomenik Aleksandru VII. od Berninija, koj dugo gledaš a nemožeš razabrati. Tu izražava duhovitu misao pozlaćeni kostur smrtni, koj odgaljujuć zastor upozoruje papu na pješčenicu, da mu je stigao smrtni čas. U tom kipu, može se reći u pravom smislu rieči, ima nešto groznoliepa.

I svjetski velikani imadu dosta spomenika u sv. Petru. Rim je već odavna bio utočište svim kraljevskim prognanikom; hoće-li to i od sele moći biti, odkada mu je glava, lišena prestolja, sama u svom domu zatočena? Pod mramornim pločnikom sv. Petra nadjoše zadnji počinak Marija Klementina Sobieska-Stuart, kraljica englezka, kojoj je bazilika sama podigla nadgrobnicu za 18.000 škuda; prama njoj su nadgrobnice, Kanovom izvajane, muža joj Jakova II. i dvaju sinova. U kapelici milosrdja diže se spomenik glasovite kraljice švedske Kristine, koja odrekav se prestolja umre kao katolikinja g. 1689.; u kapelici sv. Sebastiana ukopana je iz crkvene povjesti poznata grofica iz Kanose Matilda († 1115), kojoj je Urban VIII. iz samostana sv. Benedikta kod Mantove amo dao prenieti kosti, a nadgrobnicu osnovao Bernini, ali na njoj samo glavu njezinu dogotovio.

Obišav baziliku na prvom svom pohodu, što nije toliko trajalo, koliko površni ovaj oris, — kad sam još jednom premahnuo okom po ovom pregolemom prostoru, po onih mramorom obloženih, razkošno pozlaćenih stienah i piljevih i svakovrstnom ukrasom urešenih svodovih, hoćete da vam kažem, kakovo mi je čuvstvo zaokupilo dušu? Bio sam shrvan, sasvim poklopljen pod ovim gorostasom: sva slast motrenja i sve moje divljenje razplinu se napokon u malodušnoj misli: Netreba tebe crva u toj ogromnosti, ti si suvišan, posve suvišan na tom svietu! Da me sasvim neponišti ova misao, pohrlih grobu sv apoštolâ i kleknuv uz krasnu ogradu konfesije zahvalih prije svega Bogu, koj mi je i ovo čudovište dao vidjeti, pa preporučih sv. apoštolima prvacima sebe, svoj narod i cielo slavjanstvo, da se održi i sjedini u njihovoj vjeri. Uz tihu molitvu sleže se i malodušnost oborene duše i vrati joj se prijašnji pokoj. I ja sam najposlje samo jednu slast osjećao, slast, što se kao katolik smijem punim pravom smatrati u toj krasnoj božjoj kući — ukućanom! Bonum est, Domine, nos hic esse!

Već je bilo 3 sata popodne. Tjelesno i duševno umoran ostavih druge znamenitosti ove crkve budućemu pohodu pa zaputih u najbližu gostionu, gdje sam pod živim dojmom u bilježnici svojoj podigao ovaj pismeni spomenik

*Crkvi sv. Petra:*

Sam Bog i namjestnik mu na svietu tom
Orjaško djelo takvo stvorit može:
S nebeskom kad se svjetske sile slože,
Tvrd kamen oživljet mora i tuč trom.

Zar reći ću ti, da sviet si u svietu svom,
Medj premci div, što snagom sve premože;
Oj što ću reć — rec' Ti mi, sveti Bože:
Dà, prvi si na svietu ovom Bogu dom.

Vjekovao, Petre, divni prvo-hrame,
Kô živi dokaz prave Krista vjere,
Pod hlad tvoj dok on cieli sviet pribere

U krilo jedne spasne crkve same:
Još kamo onda bit ćeš, hrame, veći,
O tebi tko će još što moći reći?!

(Dalje će sliediti.)

---

## Katolička djačka družtva na sveučilištih.

Mnogi sveučilištni gradjanin kod nas smijati će se možda ovomu naslovu, a mnogi će i u čudu pitati, da-li imade takova nesmisla sredovječnoga još gdje na kojem sveučilištu. Da pokažemo ne samo da tih družtava katoličkih ima, i to u zemlji kamo naprednijoj od naše domovine, i da jim članove njihovo katoličtvo ne samo ništa ne prieči napredovati u svakom znanju i umienju, nego da jih u tom pače jošte potiče i pomaže, navesti ćemo diljem iz „Grazer Volksblatt-a" od 21. listop. 1881. govor, što ga je na zadnjoj velikoj katoličkoj skupštini u Bonu 5. rujna 1881. govorio djak Erhard, član bonskoga katoličkoga djačkoga saveza, „Bavaria" nazvanoga. A govorio je to u ime p e t s t o  d j a k a, članova saveza Bavarije, kakovih družtava imade ne malo (kako ćemo niže čuti preko deset) po Njemačkoj na sveučilištih.

„Visoko štovana skupštino! Savez katoličkih djačkih zajednica, koji mi je namienio tu visoku čast da ga ovdje pred Vami zastupam, porodila je burna god. 1848. Ista ona godina, koja je gledala kako je u „Aurei Mogunti-i" glavna skupština njemačkih katolika prvi put viećala, ona da je takodjer povod prvi, te se osnovala prva katolička djačka zajednica, a ja smijem to susretanje njezino sa ovom slavnom skupštinom sada već smatrati znakom, da će i u napried naš savez najljepše se gledati i paziti sa svakom budućom skupštinom katolika.

Neću da prosudjujem, je-li svietu u istinu bilo hasnovito sve ono, što je posebna stvorio novi onaj duh, koj je tada svom silom opet ko oluja bio zapuhao u sviet, nu to smijem o njem reći, da je i u ono vrieme koješta stvorio, prem toga stvoriti ne hotjaše, i baš tamo, gdje toga nije htjeo stvoriti.

Kako se poslije silne oluje narav probudi na nov život, tako su i oni crni i težki dani probudili katolike na rad, i novim poletom stala napredovati stvar katolička. Nove se forme stvorile, da se u njih uzmogne podpuno opet razcvasti stari nikad ne starajući duh katolički. Takova nuto nova forma iz one dobe jesu i katoličke djačke zajednice.

Za istinu, nije neznatnu pobjedu slavilo katoličtvo, kada se na njemačkih viših učilištih opet iztaknuo vjersko-idealni duh, i silno se dojmio upravo učeće se mladeži, na učilištih velim, na kojih je bilo svega prije nego duha pozitivno-crkvenoga. Nu ovomu vjerskomu duhu nije bilo pristojna mjesta u postojećih za onda djačkih družtvih, pa si je zato vlastitom svojom snagom stvorio novih družtava.

Stvar je to poznata dandanas već svakomu, dapače znadu ju još i osobito živo izticati, da je većina akademičkih zajednica, a na poseb korporacija i „buršenšafta" glede vjere barem nehajna, a da vrlo često u njih vlada i duh, protivan pozitivnoj vjeri. Što je još prije jedno desetak godina bivalo, to danas nije niti pomisliti, da bi naime katolički bogoslov bio članom kakova djačkoga družtva ili kojega „buršenšafta."

Dandanas upravo se boj bije za vjerski uzgoj na nižih i viših obrazovalištih; pa čim više naobrazba napreduje, tim valja da raste i poznavanje, a ponajprije i obdržavanje sv. vjere; to jest: smjeti se i od sveučilištnoga gradjanina nadati, da bude duha vjerskoga, da vrši dužnosti svoje vjerske. Pa to baš daje i pravo obstanka ovakovim družtvom, koja pružaju sveučilištnomu gradjaninu priliku, koja ga i pomažu, da sv. vjeru svoju sve bolje i bolje upoznati i vršiti uzmogne.

Ova misao porodila je savez katoličkih djačkih zajednica, savez katoličkih djačkih družtava; a u bitnosti ista ideja osnovala je i sa ortodoksno-protestantske strane kršćanski savez Wingolfov sa posebnimi svojimi bojami i znakovi. Katoličke su zajednice radostno već više puta s tim savezom se složile kad se je radilo o djačkih stvarih obćenite naravi.

Gospodo moja! Mnogim nije u volji, da se mladić već na sveučilištu drži stanovita kakova smjera vjerskoga; to da ga tobože prieči u slobodnom razvoju; već kažu neka u mladjahnoj prelaznoj ovoj dobi radje kuša i jedno i drugo. Nu negledeći na to, da pri tom oni, koji su manje jake i sretne naravi više puta i fizično i moralno propadaju, iz ovakova podpuno slobodna mišljenja i djelovanja samo dvoje može sliediti: ili naime čovjek poslije dugotrajnih zabluda opet natrag do vjere dodje: a to neznači drugo nego okolišati i čestoputa najvećim se pogibeljim izvrgavati; ili pako čovjek nikad više do vjere ne dodje: a to je nesreća po čovjeka. Nije ti treba biti premudru, a da to uvidiš!

Drugo, čim nas još češće obiedjuju, jest to, da je nesnosljivo, da nije slobodoumno, kad mi iz načela u svoj savez drugoga neprimamo do katolika.

Gospodo! Mi sigurno štujemo svačije vjersko osvjedočenje, a to već zato, jer hoćemo da i drugi naše poštuju. Nu toliku popustljivost od nas nitko pametan valjda zahtjevati neće, da mi katolici za volju inovjercem

sve ono pustimo ili samo bez nužde sakrijemo, što naša sv. vjera imade a ine vjeroizpovjesti neimaju, ili što naša vjera protivnoga imade onomu što je u drugih vjeroizpovjestih. Do toga bi pako moralio doći, gdje ti se je neprestano i najuže družiti sa inovjerci ili ćak sa bezvjerci, pa možda još i u istoj zajednici; ma da nikada ni nedodje do ozbiljna s te strane nesporazumka. U ostalom lako je razumjeti, koliko bi time nastalo težkoća i neprilika i kod uzajamnih znanstvenih radnja, kakove se uzajamne djačke radnje u našoj domovini zahtjevaju, gdje nikako nije moći mimoići vjersko polje.

Dakako da nam nije ni na kraju pameti uztvrditi, da si nije moći pomisliti prijateljstva takodjer sa nekatolici: to uztvrditi značilo bi ogriešiti se i proti istini i proti ljubavi. Nu čim više čovjeka kojega cieniš radi njega sama, tim mora da te jače boli, kada se stobom upravo u onom ne slaže i nepazi, u čem bi ti rad da se stobom ponajprije slaže i sudara.

Više je barem nade, da će se pravo prijateljstvo za cieli život ondje poroditi, gdje se u najviših i najvažnijih stvarih slažu i sudaraju: *In necessariis unitas:* u najvažnijih i najnuždnijih pitanjih želimo da vlada sloga i sporazumljenje u vlastitom nam domu.

Traži stoga naš savez od svojih članova kao prvi uvjet (conditio sine qua non), da odrešito i otvoreno izpoviedaju katoličku vjeru. Ona je podloga, na kojoj su naše zajednice osnovane, ona je pravilo, koje nas vodi u djelovanju i nastojanju našem.

Gospodo! Mladost, naposeb mladež sveučilištna traži ideal, koji će ju moći oduševljivati, ona traži velikih ideja, koje ju mogu hrabriti, kriepiti.

Gospodo moja! Ne znamo ideala uzvišenijega, ideala, koji, shvatiš-li ga pravo, na toliko obuhvaća sve što idealna ima, nego što je vjera. Ne znamo ideje jače i silnije, nego što je ona, koju katoličtvo u sebi nosi, idea naime, da sve ljude s Bogom izmiri, da jim narav oplemeni, da jih napokon nad same sebe uznese k prvomu počelu i izvoru svega onoga što jest i što obstoji. Slušao sam jednoć nekoga od novijih filozofa gdje veli: „Kad ljudi drugoga ideala neimaju, onda jim je vjera idealom.“ Nu meni se nečini tako. Ako tko vjere ne ima takov slobodno obožava kakov drugi ideal, o kojem se moći prepirati, koja mu je vriednost, nu ideala najvišega u njega ne ima. Živi-li nasuprot duh vjere u mladjahnoj kojoj duši, tada ima u njoj mjesta dosti i za sve ono, što ljudi zovu liepim, što zovu velikim i dobrim.

Pa stoga čvrsto stojmo uz vjeru naših praotaca, čvrsto stojmo uz crkvu, majku našu! hrabri joj budimo zatočnici, kad nas treba, kad nas zove, kao vjerni sinovi njezini, koji rado slušaju njezin glas! Tà velika je, liepa je božanska naša crkva, da joj ravne po širokom svietu neima. Nju mi ljubimo i pazimo, koja nas već tako rano, toli žarko ljubljaše; u istinu neima ništa na svietu ni vriednijega ni dostojnijega ljubavi naše.

Kako pako pojedinac živjeti ima prama vjeri, to prepušćamo vlastitoj njegovoj savjesti; neima tu dakle ni iz daleka govora, da bi ičijoj savjesti htjeli silu nanieti. Proti nižim nagonom i proti svemu što je nedostojna, svaki se sam mora boriti; toj borbi nijedan čovjek smrtni neizbježe. Samo je po našem osvjedočenju upravo vjera najjači štit u toj borbi, koja je borba u neobuzdanoj mladosti na sveučilištu tim pogibeljnija.

Savez naš nedrži za kakovo silovanje nego si smatra za čast, da svoj katolički značaj takodjer izvana pokazuje: a za to mu se pruža mnoga liepa prilika, te će ju on uvjek rado i prihvaćati.

Gdjegod budu djaci mogli shodno sudjelovati, da izpovjede katoličku vjeru, katoličku ljubav, katolički duh, ne će sigurno ondje ni savez naš uzmanjkati.

(Konac će sliediti.)

---

## Dopis.

Stubica dolnja. *(Blagoslov župne crkve.)* Na 13. o. m. bijasmo svjedoci riedke svečanosti. Riedka je, a nedaj Bože, da se ponovi! Naša župna crkva oštećena potresom čekala je: hoće-li se naći ljudi, da joj povrate prijašnji lik, čekala je dugo, al je i dočekala. Prošlje nedjelje t. j. na 13. novembra blagoslovljena bi popravljena i poljepšana. Vriedni i čestiti starina — otac kotara ovoga požuri se, te sam to obavi, a da bude ljepše i veličajnije prikri glavu opatskom mitrom. Liep vienac susjednog svećenstva riesio je svečanost, pripomogao nam žrtvu zahvalnicu prinieti dobromu Bogu, koj nam dade dočekati taj čas. Bogoljubni narod obrisa si suzu žalostnicu, koja je tekla, dok je crkva oštećena stajala, obrisa ju, da radostnici mjesta dadne. I bogoljubni narod priprostim al iskrenim srdcem uznio se k Bogu, da mu hvali, da ga slavi. I jest liepo popravljena crkva. Zlobni jezici kao svagdje i tuj nadjoše što da kore, al motrioc bezpristran uvidi lahko, da je popravljano solidno i čestito, a poljepšano kako se je dalo. Bilo govora u novinah, da će se štošta skrpat, al Bože! kad nije š čim, kako češ, čovječe, mislit na skupocjenu radnju?! Mi smo zadovoljni, a da koj dodje, vidi i čuje kako je bilo, dok je do tog došlo, složio bi se s nami. Da nam je crkva ipak popravljena i tako poljepšana hvala ponajprije vriednim kolatorom — tuj pokazaše, da su i žrtve doprinosit spremni. Hvala podžupaniji i obljubljenom njezinom mjerniku, po čijem nacrtu bi izvedeno. Hvala i domaćemu župniku. Da neponavljam onih praznih fraza, što se ovdje ondje u slavu komu pronose, velim, učinio je domaći župnik mnogo. Da nebude njega, nit bi crkva dobila ljepših prozora, nit bi mi na 13. novembra 1881. pjevali „Slava Bogu“ u poljepšanoj crkvi. Čim se je otrgo od službena posla, eto ga kod crkve, da nadzire, eda se nebi zbilja štogod samo zamazalo. Bog mu platio! Hvala i obć. načelniku, jer je učinio više, nego je bio

dužan. — Mi imamo poljepšanu crkvu i nije nadaleko selske crkve, s kojom bi se mienjali. U tako poljepšanoj crkvi, molimo Boga, da nas občuva „biča potresa."

Javljamo to svietu, ne da komu slavu širimo, jer je ovakvi ljudi netrebaju, već da oduška dademo razdraganom srdcu, da se prijatelji naši s nami vesele. *a.*

---

## Viestnik.

Zagreb. U slavu previšnjega imendana Njezina Veličanstva carice i kraljice Jelisave pjevao je 19. o. m. svetčanu sv. misu u crkvi sv. Marije presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić. Službi Božjoj prisustvovao je preuzvišeni gospodin ban grof Pejačević s predstojnici odiela i podčinjenim im osobljem. Prisutan bijaše i častnički sbor, na čelu mu više gg. generala; načelnik grada sa zastupstvom, rektor sveučilištni s profesorskim sborom itd. Na koru pjevala se figuralna misa.

— Presvietli gospodin nadbiskup vrhbosanski dr. Josip Stadler praeconizovan je 18. o. m., na koji dan prenesen je bio konsistorij, pošto za 14. sve se pripraviti moglo nije. Nadbiskupski pallij dobio je presvietli gospodin 19., a zaredjen je 20. o. mj. U Rimu boraviti će Nj. Presvietlost sve do 9. prosinca, kada će se zaputiti natrag, da što prije započme novo djelovanje svoje. Nu prije nego-li ode u Sarajevo uzdamo se, da ćemo ga još u našem gradu pozdraviti moći.

— O bolesti presvietloga gospodina biskupa Dobrile kolaju još uviek raznovrstni glasovi. Dočim smo mi ovih dana dosta pouzdano čuli, da mu je znatno bolje, javljaju drugim njekim novinam, da ga liečnici napustiše, a sv. otac da mu je poslao otčinski svoj blagoslov. Plemenitu tu dušu preporučamo molitvam čitatelja, neka bi ga dobrota Božja na veliku i radost i korist cieloga tamošnjega, a naročito hrvatskoga i slovenskoga pučanstva uzdržala u životu.

— *Promjene u svećenstvu senjsko-modruške biskupije:* Mate Škiljan, župnik u Selcih imenovan je zač. prisjednikom duh. stola; Stjepan Paskvan, administrator aleksinički ide u istom svojstvu u dolnje Pazarište. Umro je: Nikola Kos, župnik dolnjo-pazarištni u Trnovcu 6. studenoga 1881.

*Rim.* Svi katolici svieta nesnosnim drže sadanje stanje sv. otca, koga bez kazne vriedjaju i ministri Italije u lažnih spomenicah, i službena štampa u bezsramnih člancih i stranka prevratna govori po meetingih. Kako je katolički sviet zabrinut za svoju glavu svjedoče bezbrojne adresse, koje sv. stolici još uviek šalju iz svih strana svieta biskupi i katolička družtva povodom attentata od 13. srpnja; dokazuju razprave u španjolskoj komori, adressa katoličkih zastupnika iz Englezke, govori na skupštini katolika u Bonnu, resolucije austrijskih pučkih skupština, a mnogobrojno talijansko hodočašće pokazalo je, da su s toga zabrinuti i u najbližoj blizini sv. stolice. Ljutiti na ovu vjersku manifestaciju, koju proglasiše političkom demonstracijom, zaiskaše službeni listovi, neka se još bolje stegne katolički život u Italiji, čemu je bio posljedak, da se je radikalna stranka, vladom zakrilivana, i groziti počela vatikanu, koje grožnje i vlada drži ozbiljnimi. Attentati na hodočastnike, bombe bačene na biskupsku palaču, vandalizam proti svetim slikam po ulici pokazuju, kakva je fukara, za koju preuze sukrivnju i vlada na Tibru sama, milost dieleći najnesramnijim uvrediteljem papinim. Isti dan, kad je Mancini obećao zastupniku španjolskomu, da će zapriečiti svako vriedjanje pape prekrši rieč, dopustiv da sablaznjivi meeting bez kazni može napadati vatikan i tražiti, da se zauzme. A sve to znači, da vlada ne ima ili vlasti ili volje, braniti papu. Manjkati će joj valjda oboje. Ona bo je slaba i u pitanjih, koje se nje najbliže tiču. Svjedoči to napredovanje republikanske stranke, koga sada ne taje ni talijanski listovi, prem njeki inozemni, republici skloni, gledju važnost te stranke u Italiji oslabiti, ne bi-li tim odvrnuli od nje oči sadanjih vlastodržaca. „Republikanska stranka", piše „Patria" Bolognska, „čvrsto je ustrojena po cieloj Romagni. Postoji tu osrednji odbor, čijoj su vlasti podložni mjestni odbori, koji se opet diele u pododbore." Ovi su odbori po pokrajinah razdieljeni. „Patria" broji u Forliu 36 republikanskih družtva, osim onih 19, koja su oko Ravenne. Najviše ih je u okružju Cesenskom, gdje ih je 72, a po manjih je po 14 (Rimini), 12 (Faenza) 11 (Lugo) itd. Glava svih je Aurelij Saffi. Postoje pako medju njimi dvie struje. Jedni hoće, neka se odmah i skranja sredstva upotrebe, da stranka poluči svrhu, a drugi su tek za to, da se širi propaganda za republikanske ideje. Konačni ipak cilj jednih i drugih jest, da se sruši monarhija. Nije po tom čudo, traži-li Humbert zaklona kod careva, nu „Pester Lloyd" piše, da netreba puno držati do uvjeravanja talijanskoga o miru, jer je nestalno, dok je na čelu sadanji kabinet, koga može odpuhnuti svaka žešća bura, koja da već započima. Katolici pako svega svieta smiju tražiti za svoju glavu veću sigurnost, nego-li ju podati može Humbert i klimav njegov kabinet. Iztiče to i nedavno u Parizu kod Plona izašlo djelo iz pera uvažene osobe: *„La situation du pape et le dernier mot sur la question romain"* (Položaj pape i zadnja rieč o rimskom pitanju). Važne su zaključne rieči u knjizi: „Papinstvo dakle ne može sada biti, što bi biti moralo. Sadanji mu položaj usuprot negacija je onoga, što bi biti moralo, negacija najme njegove nezavisnosti i časti. Pokazali smo to neoprovrzivom lojalnosti. — Zahtjevom vrhovne glave u katoličkoj crkvi mora se zadovoljiti, Rimu treba povratiti njegov značaj, njegov pravi sjaj, savjesti cieloga katoličkoga svieta treba umiriti. Neka Italija ne zaboravi, da je najnarodnije, što je ona ikad imala, suvereni papa. Papa kao sužanj ili u progonstvu nesreća je i bol za realnu Italiju; pogibelj je i grožnja za Italiju službenu.

Sviet simpatiše s vatikanom. Skranje je vrieme, da se bira. Možda je ovo posljednja rieč o rimskom pitanju." Medjutim sve više je znakova, da se vieća ob odlazku namjestnika Kristova. Nedavno da je Leo XIII. biskupu Nancy-a, koji ga svjetovaše, neka ne ostavi Rim, odgovorio doslovno; „Sa svoje strane ni ja ne želim ništa boljega, van ostati; nu ako se uvriede i grožnje proti mojoj osobi ojače, morati ću ipak nješto odlučiti."

*Franceczka.* Dugo izčekivano ministarstvo Gambettino sastavljeno je, nu iznenadilo je kako njegove protivnike, tako i mnoge prijatelje. Po listovih, Gambetti prijaznih, pisalo se je, da će u njegovo ministarstvo stupiti glave prijašnjih kabineta: Freycinet, Say i Ferry, ali medju ministri ne ima ni jednoga od njih. Oko sebe sakupio je Gambetta svoje mladje, posve si odane prijatelje, medju kojimi poznatoga atheistu Pavla Bertha, komu je povjerena listnica bogoštovja i nastave, a gdje će on raditi onim smjerom, koji je ocrtao u više prigodah kulturnoga boja po Francezkoj. Gambetta sam preuzeo je listnicu vanjskih posala. Predstavljajuć svoje ministarstvo govorio je mnogo i o miru sa izvanjskimi državami. Biti će u tom dosta istine, jer on podsieca sam kod kuće žile radnji za tolikoput prije spominjanu „osvetu." Vidi se to i odtuda, što radi njegova nastupa odstupljuju mnogi uvaženi zvaničnici. Tako primjerice dadoše ostavku francezki poslanici u Berlinu St. Vallier i u Petrogradu Chanzy, a u samoj zemlji njeke ličnosti kod škola, koje ne mogu služiti pod Berthom.

*Englezka.* Izborničtvo Berwicka, po vjeroizpoviedanju posve anglikansko, izabralo je nedavno u sabor Jermighama, katolika. Poslie reformacije ovo će biti prvi slučaj te vrsti, jer su do sada Anglikanci željeznom dosljednosti samo svoje birali. Znak je ovo, kako je katolicizam u Englezkoj u istinu duboko korenje pustio, a liepa nagrada revnovanju tamošnjih katoličkih biskupa i svećenstva. Nade je, da od sada bude i više takovih slučajeva, jer je n. pr. mladi rodjak glasovitoga vojvode Norfolka, lord Talbot, takodjer katolik, u anglikanskom izborničtvu Sheffielda dobio znatan broj glasova.

*Ruska.* Kako se s dosta pouzdane strane javlja, ne dvoje uvaženiji krugovi, da će se dobro svršiti vladini dogovori sa svetom stolicom i to na skoro. Ima tomu doduše još nješto zapreka, al će se lahko svladati, kad je s jedne i druge strane ozbiljna želja, da se pronadje *Modus vivendi.* Prem se ruski zastupnik Massolov nije još vratio u Rim boravi ondje ipak Butenév, a i onaj će se skoro vratiti. Kaže se dapače, da je Pobedonoščev put u Poljsku s tim u savezu, gdje je mogao crpati gradju za dalnje dogovore.

---

**Knjižtvo.** *Angjela*, družtveni roman. Napisao Konrad Bollanden. Pobrvatio Stjepan Horvat. Može se dobiti po 85 nč. kod pisca, župnika u Veliškovcih, z. p. Valpovo. Preporučamo ovu pripoviest čuvenoga Bollandena.

— Pod tiskom kod Jos. Platzera u Varaždinu nalazi se knjižica, kojoj će biti naslov: Kršćanske propoviedi za svako vrieme. Knjiga I. Uredio M. Galović. Ove propoviedi sadržavati će kratka razmišljanja ob Otčenašu, Zdravoj Mariji, Vjerovanju apoštolskom, o Činu vjere, ufanja i ljubavi, o griehu i kriepositi, ob obraćenju, o molitvi i sakramentih, ter o zadnjih stvarih čovjeka. Ako se prva knjiga ovih propoviedi razpača, onda će sliediti i druga. Mi ćemo priobćiti jednu propovied čitateljem na razsudbu.

— G. Ante Pukler, pravnik na našem sveučilištu, oglasuje poziv na predplatu knjige: „Ženitbeni običaji i svatovske pjesme u Hrvata", kojoj je materijal sabran u raznih spisih hrvatskih književnika, a takodjer neposredno iz samoga naroda. — Knjiga obsizati će dvadeset tiskanih araka u osmini, a ciena putem predplate 1 f.; u knjižarah pako stajati će 1 for. 30 novč. Predplata se šalje samomu piscu u Zagreb.

— *Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini.* Napisao D. Petar Balan, preveo dr. Josip Stadler. Pošto poštarina za jedan primjerak stoji 10 n., molimo sve one, koji će po 1 primjerak naručivati, da pošalju 90 nč. Za više primjeraka pošta je razmjerno manja. Ovu knjigu i opet preporučamo štovanim čitateljem. Susjedne nam bratinske zemlje svakim danom zanimiviji su predmet proučanju, pri čem nam vrlo rabiti može ova knjiga.

---

### Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Dobrić Sime Matijev, trgov. u Novom. Žuvičić Valerij., perov. podžup. u Križevcu. Pavlinović Jure, pop u Rašćanih — Župa. Čučković Stj. mjer., Manojlović Gj., Vukmirović Stj. u Zagrebu. Rukavina Tomo pl. u Zagrebu. Sarinić Gj., učen. I. realke u Zagrebu. Smičiklas Ljubica, učen. I. razr. u Zagrebu. Pavičić Ivica, učen. I. razr. u Zagrebu. Pandur Šime, školski odbornik u Miholancu. Obajdni Ivan, sudb. pristav u Otočcu. Prpić Pero, posjednik u Švici. Gerehtshamer Zvonko, učen. III. razr. u Adamovcu k br. 11. Antolković Tomo, učen. III. razr. u Adamovcu k br. 12. Lazarin Ivan, učen. III. razr. u Blaškovcu. Lalak Andro, Cvetko Pero, učenici IV. razr., Klinčić Jela, učen. IV. razr. u Brdovcu. Barun Salis Sevis Gaudenz u Karlovcu. Kovačić Mijo, žitelj u Prelošćici. Medven Petar, iz Medvendrage k br. 5. Čipin Zvonimir, sin učit. na k. ženskom učitelj. u Dubrovniku. Družtvo Hrvatski Dom u Zagrebu. Hrvatski pedagogijsko-književni sbor u Zagrebu. Koter Martin, župnik u Vratišincu. Kontrec Fr. ml. sin Stjepana, poljodielac u Murskomsredišću. Mičin Sime, pučki učit. u Vrsniku na otoku Hvaru. Krstinić Ante, pomorac u Vrboski. Gamulin Ante, u Jelši na otoku Hvaru. Učiona pučka u Hercegovcu. Hrvoić Ivan pl. učenik V. gimnaz. razr. u Zagrebu. Dežman Fr., staklar u Križevcu. Marinić Dane, pravnik u Zagrebu. Mikić Stj., učen. III. raz. u Gorjanih. Ladjarević Gašo, učen. III. razr. u Gorjanih.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 49. U Zagrebu, 1. prosinca 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

Dolazi Justin na uzkrsnuće, ali samo u kratko, u svojem velikom dialogu sa Židom (najučenijem svoga vremena) Trifonom u Efesu, govoreći o uzkrsnuću Isusovu. (gl. 106. s.), za tim u svojoj prvoj apologiji (gl. 18.), i takodjer u djelu: „Cohortatio ad Graecos." (gl. 27.) No navlaš o uzkrsnuću govori u djelu: „O uzkrsnuću", razdieljenu u deset glava.[1]) U tom djelu ovako argumentira sveti Justin, imajući pred očima one osobito, koji nieču uzkrsnuće. Bog je tielo iz ničesa stvorio. Nemora-li dakle njegovoj moći biti mnogo laglje samo struhnulo tielo opet oživjeti. Ta materia, tvar tiela i onako nebiva uništavana u smrti čovjeka, već se samo razstavlja u svoja počela, koja, što i isti poganski filozofi rado dopuštaju, neprestano obstoje: sasma izgubljeno nije ništa. — Dalje tvrdnja, da ćemo uzkrsnuti, stoji u najljepšem skladu s božjom mudrosti i ljubavju te sa svimi drugimi istinami vjere kršćanske. Vidimo, da je umjetniku umjetnina, koju je on sam načinio, vrlo mila i dragocjena. Tielo ljudsko jest umjetnina i te kako umno složena ruku božjih; jest Bogu dakle mila i dragocjena; pa stoga oživiti će uprav ovo isto tielo, kad ga zbiljam oživjeti može.[2]) Osim toga dobiva tielo za uzkrsnuće novo pravo za to, što je zajedno s dušom u svetom krstu milošću odkupljenja blagoslovljeno i posvećeno. (Uprav na posvećenje u krstu i drugih sakramentih, naročito u sakramentu tiela i krvi Gospodove dolaze otci često kad govore ob uzkrsnuću). Na koncu upućuje sveti Justin na uzkrsnuće Kristovo, koji je numerički s istim tielom uzkrsnuo, koje je na križu visjelo i umrlo; a on je pralik našega uzkrsnuća.

*k*) Nekako istodobno s Justinom branio je kršćansku vjeru u obće pred mudraci i progonitelji, a osobito uzkrsnuće od mrtvih isto tako svet i učen muž kako i Justin imenom Atenagora; „der feingebildete Athenagoras", zove ga kardinal Hergenröther (op. c. p. 104). Pisao je o uzkrsnuću mrtvih djelo veoma umno složeno i od svih u ovoj stvari umnika visoko cienjeno. Navesti ću u kratko jezgru njegove argumentacije; gdje ćemo ipak, rukovodjeni svetim Augustinom i potonjimi bogoslovi, imati zgodu, nečemu prigovoriti. Njegovo djelo: „O uzkrsnuću mrtvih." (Περὶ ἀναστάσεως τῶν νέκρων, de resurrectione mortuorum) imade dvadeset pet glava, a može se shodno razdieliti na dvie glavne česti. U prvoj česti pobija argumente proti uzkrsnuću, u drugoj pozitivno dokazuje, da će uzkrsnuće biti. Svi argumenti, bilo ih koliko mu drago proti uzkrsnuću mogu se svesti na ova dva: *a)* ili Bog nemože toga učiniti; ili *b*) Bog neće da to učini. No tvrditi ono pod *a*) jest nedvojben nesmisao, kaže Atenagora posve pravo. A tko ono pod *b)* tvrdi imao bi dokazati, da je u tom kakva nepravda, neurednost, nešto Boga nedostojna; ele to bi opet značilo nepametno govoriti. — Pozitivno dokazuje Atenagora uzkrsnuće osim ostalih ovimi kongruentnimi dokazi: *a*) Čovjek je stvoren ne radi kojega drugoga stvora, već je stvoren radi Boga i to sav čovjek; stoga nesmije propasti i to čovjek kao čovjek, dakle nit tielo njegovo, jer bez tiela neima čovjeka.

[1]) Po Fessleru (l. c. p. 206. ss.) imalo bi biti, čini se, ovo djelce fragment većega djela: „Περὶ μοναρχίας, (de monarchia, s. de unitate Dei); po Alzogu (op. c. p. 67.) djela: „Σύνταγμα κατὰ πασῶν γεγεννμένων αἱρέσεων"; no uzamši na obzir, da djelce imade svoj uvod (exordium) i svoj zaključak, sciene mnogi, a dopušta i Fessler, da je posebno djelo, a ne samo ulomak drugoga mu djela.

[2]) „Ὁ δε Θεὸς ἀναλυθέντα τὰ μέλη τής σαρκὸς ἀπ' ἀλλήλων οὐ δυνήσεται πάλιν συνάγων ποιῆσαι τὸ αὐτὸ τῷ πρότερον γεγονότι ἀπ' αὐτοῦ σώματι; („A Bog zar neće razpadśa se uda tiela moći sabrati i od njih načiniti ono tielo, koje prije bijaše?" gl. 6.).

*b)* Nebi bilo skroz pravo, kad bi duša samo u drugom životu imala uživati nagrade za kriepost vršenu na ovom svietu ili trpjeti kazan za opačine, pošto je ipak kako kod svakoga dobroga djela tako i kod grieha sudjelovalo i tielo; a kod Boga nemože biti van sama pravda, sve preliepo izmjereno i omjereno, odgovarajući uviek nagrada zaslugam kako u svih točkah tako i u subjektu: imade dakle tielo uzkrsnuti.[1]) (Na ovaj argumenat takodjer mnogo put dolaze otci). U tom svojem djelu riešava Atenagora izrično i poseb kojekakve prigovore. Medju ostalim prigovaralo se tada, kako i od tada vrlo mnogo puti: Često bivaju ljudska tjelesa žderana od zvieradi, zvierad, hranjena ovako ljudskim tielom, biva žderana od druge zvieradi; ova zvierad opet od ljudi, pa tako kola jednoga čovjeka tvar amo tamo, ter bude u razno vrieme svojina raznih ljudi. Naročito se činjaše velika težkoća za uzkrsnuće tjelesa, što imade anthropophaga, t. j. nečovječnih ljudi, koji ljude žderu; tim bo načinom prelazi meso jednoga čovjeka u meso drugoga; pa kojega da bude pri uzkrsnuću? (Kad još svoju dobru porciju doprinese fantazija, izmišljajuć slučaje nikad neobstojavše, kao da imade ljudi, koji se baš ničim nehrane od mlade mladosti pak do starosti van čovječjim mesom, mogao bi se čovjek na prvi mah zbilja malo smutiti). Tu težkoću riešava sveti Atenagora ovako: Bog nije odredio ljudskoga mesa, da bude jelom budi zvieradi budi ljudem. S toga zaprieči božja mudrost i možnost kod takve hrane ono, što drugdje biva, t. j. čovječje meso nikad ne prelazi u substanciju organizma drugih bića, već sasma ostavlja organizam drugih bića ter ga Bog čuva za uzkrsnuće. — To, razumieva se, Gospodinu Bogu nije nemoguće. No toga objava božja nigdje nekaže, a protivi se zoologičkim zakonom, koje bi Bog mogao dokinuti, no za koje dokinuće neimamo dokaza. Već sveti Augustin prigovara tomu riešenju. „Si enim quispiam confectus fame atque compulsus vescatur cadaveribus hominum, quod malum aliquoties accidisse et vetus testatur historia, et nostrorum temporum infelicia experimenta docuerunt; num quispiam veridica ratione contendet, totum digestum fuisse per imos meatus, nihil inde in ejus carnem mutatum atque conversum, cum ipsa macies quae fuit et non est, satis indicet, quae illis escis detrimenta suppleta sint?“ (De civ. D. l. 22. c. 20. n. 2.). U tom dakle ostavljamo Atenagoru, nehoteći činiti saltusa, kad ga nemoramo. Težkoća se može toliko riešiti i to posve jednostavno, nedirajući u prirodne zakone, koliko je dosta čovjeku, koji nije odlučio nevjerovati. Nego i o tom potanje pod *C*).

*l)* Navesti ću iza dva Grka još dva Latinca iz dobe apologetske, mimoišav sve druge. Prvi je Tertulian. Bijaše Tertulian presbyter u Kartagini (u Africi). O uzkrsnuću puti pisao je posebno djelo. No valja znati, da se je taj „cedar Libanov“, za rad kršćanski orthodoksni u najboljoj dobi života srušio, postavši haeretik montanista. Pa kao takav pisao je djelo: „de resurrectione carnis.“ Sciene neki, oslanjajuć se na jedno poglavje (86) knjige: „de hæresibus“ sv. Augustina, i na primjer sv. Ciprijana, koji je u veliko štovao njegova djela, (odbaciv haeretički mu kukolj), napokon na tu činjenicu, što se njegova djela takodjer neprestano u katol. crkvi rabe: da se je iza nekoga vremena tumaranja prije smrti opet vratio u naručaj matere si Kristove crkve. Može dakle bogoslov rabiti i Tertuliana kao auktoritet ne samo u djelih, za koja je sigurno da ih je kao katolik pisao nego i u drugih, kad se drži kriterija, koja kažu, da-li je pisao kao katolik i kao montanista. No budući da mi baš čitavo njegovo djelo („d. r. c.“) nije pri ruci, već samo odlomci iz njega u drugih knjigah, koje mi jesu pri ruci, navesti ću obširniju njegovu argumentaciju iz njegova „apologetika.“ (gl. 48)[1])

[1]) Nego pod C) doći ćemo obširnije na preumno razlaganje Atenagorino, koje je kadro na svakoga čovjeka, koji ozbiljno misli, vrlo dubok utisak učiniti.

[1]) Da čitatelj saznade ili si u pamet dozove, kolik-li je bio taj Tertulian, navesti ću ovdje svjedočanstvo o njem sv. Vincentija od Lerina, koji ga radi odmetničtva zove „velikom napasti crkve.“ „Sed et de Tertulliano eadem ratio est (kako i o Origenu). Nam sicut ille apud Græcos ita hic apud Latinas nostrorum omnium facile princeps judicandus est. Quid enim hoc viro doctius, quid in divinis atque humanis rebus exercitatius? Nempe omnem philosophiam et cunctos philosophorum sectas, auctores, assertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum ac studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est. Ingenio vero nonne tam gravi ac vehementi excelluit, ut sibi nihil pene ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruperit aut pondere eliserit. Jam porro orationis suae laudes quis exsequi valeat, quae tanta nescio qua rationum necessitate conserta est, ut ad assensum sui, quos suadere non potuerit, impellat; cujus quot pene verba, tot sententiae sunt; quot sensus tot victoriae. Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeae, Hermogenes, Judaei, gentiles, gnostici, ceterique; quorum ille blasphemias multis ac magnis voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus evertit. Et tamen hic quoque, hic inquam Tertullianus, catholici dogmatis, id est universalis ac vetustae fidei parum tenax, ac disertior multo, quam felicior, mutata deinceps sententia fecit ad extremum, quod de eo beatus confessor Hilarius quodam loco scribit: „Sequenti, inquit, errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem.“ Et fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio. . Hoc tantum com-

Tu knjigu upravio je Tertulian na Rimski senat, da osvjedoči vlastodržce, koli se nepravedno radi proti kršćanom, što jih progone radi svetosti i istine, jer radi vjere kršćanske. Pisao je knjigu oko god. 197.—199. Poznavao je skroz i skroz sve poganske bludnje i predsude, bivši i on sam poganin u mladosti tako dugo, da je tek kao oženjen čovjek primio kršćansku vjeru. U navedenom poglavju (48) govori o kršćanskoj vjeri uzkrsnuća i to najprije one, koji kršćansku vjeru izsmjehuju, ovako nagovara:

„Sigurno, kad koji filozof tvrdi, što Laberij napominje o mnienju Pitagorinu, da čovjek postaje iz mulca, kućna zmija da postaje od žene, te kad za volju te tvrdnje sve dokaze svojom rječitošću izkrivljuje i navlači; zar ne da će mu se vjerovati, da će dapače dokazati ljudem, da se nesmije meso životinjsko jesti? Radi toga budi svatko u vjeri, da bi, jeduć meso, mogao blagovati kojega od svojih pradjedova. — No kad kršćanin vjeruje i tvrdi, da će od čovjeka opet biti čovjek te od Kaja Kajo (t. j. od istoga čovjeka numerički isti čovjek) tjerat će ga iz družtva ne samo kakogod već kamenjem." Hoće da reče: neima ludorije, koje nebi sviet vjerovao činilo se to kako mu drago nevjerojatno; no kad se radi o tanjah kršćanskih Bogom objavljenih i zajamčenih, kao n. pr. o uzkrsnuću mrtvih, tad hoće svatko da mudrošću Boga nadkrili. — Tako bijaše za vrieme Tertulijanovo; tko nevidi sličnih stvari i danas?[1])

(Dalje će sliediti.)

---

memorabo, quod contra Moysi praeceptum exsurgentes in Ecclesia novellas Montani furias et insana illa insanarum mulierum novitii dogmatis somnia veras prophetias asseverando, meruit, ut de se quoque et de scripturis suis diceretur: „Si surrexerit in medio tui propheta." Et mox: „Non audies verba prophetae illius." Quare? „Quia, inquit, tentat vos Dominus Deus vester, utrum diligatis eum an non." (Com. c. 24. al. 18.) Vječan primjer čovječje slaboće i nestalnosti. E da bi se i naši spiritiste opametili ter se nedali šlje arijami bića sličnih drugaricam Montanovima s puta kršćanske vjere baciti, što na veliku nesreću počima sve više bivati!

[1]) Tko stane Tertuliana prevadjati, težko djelo preuzima radi tvrdoće i osebnosti njegova jezika i izraza. S toga ću svagdje navesti njegove rieči u izvorniku, da si jih štovani čitatelj može s prievodom sravniti. „Age jam, si qui philosophus affirmaret, ut ait Laberius de sententia Pythagoræ, hominem fieri ex mulo, colubram ex muliere, et in eam opinionem omnia argumenta eloqui virtute distorserit, nonne consensum movebit et fidem infiget etiam ab animalibus abstinendi? Propterea persuasum quis habeat, ne forte bubulam de aliquo proavo suo absonet. At christianus si de homine hominem ipsumque de Cajo Cajum reducem repromittat, lapidibus magis, nec saltem coetibus (Havercamp: „caestibus;" F. Ursinus: „calcibus") a populo exigitur." — Laberij bio je Rimski mimik. — Bog zna, nestoji-li vegetarianizam današnji nekimi tajnimi niti ponešto s tim, što Rimski mimik smiehu izvrgava, u savezu. Sigurno vrlo iznenadjuje, kad n. p. vegetarianac tvrdi: nije još dokazano, da je etički čovjeku slobodno životinju ubiti. No pošto vegetarianizam zahtieva ipak: „abstine", nije računati u njem na velike dimenzije. Nedao Bog, da bih ovim htio na vegetarce meni u našoj domovini poznate kakvu sumnju baciti: oni su im simplicitate cordis.

## Katolička djačka družtva na sveučilištih.

(Konac.)

Drugi amanet, gospodo moja, koji je srcu našemu prirasao, nije vjeri posve nepoznat; što više: vjera ga istom pravo oplemenjuje: A to je nehinjeno, iskreno, pravo d o m o l j u b l j e.

Što su svagdje i svagda držali najplemenitijim čuvstvom prave čovječnosti, čime se naposeb njemačka akademička mladež od starine diči, tomu i u našem srcu sigurna mjesta ima; nitko nam ga na svietu odtuda ugrabiti neće: a to je čista i vjerna ljubav prama narodu našemu, ljubav prama miloj nam domovini.

Mnogi se nisu, gospodo, žacali uztvrditi, da toga domoljublja već ni u nas neima, koji smo tek prvim korakom stupili u javni život; a to su najjače vikali baš izza onih slavnih dana, u kojih je i katolička mladež veselo i oduševljeno na oružje ustala proti neprijatelju domovine. Nu niti danas ružni ti glasovi nisu još posve zamuknuli, koji bi radi priekoriti katolička družtva, da je u njih malo duha narodnoga. Ništa toliko ne vriedja i ne ozlovoljuje, koliko ovakov priekor, te bi se onaj drznik sjetiti morao koliku si odgovornost na dušu svaljuje, kad se ne žaca u tu nam svetinju dirati.

Ele vrlo plitke glave valja da su oni, koji misle, da katolici stoga nemogu biti dobri rodoljubi, jer jim crkva sve narode jednakom grli ljubavlju jer jim otca tolika druga takodjer djeca otcem svojim zovu. I nas je njemačka majka rodila, i nas je nekoč njemačkim mliekom dojila, i nas je njemački duh odgojio. Jednako je i naše pravo na milu ovu zemlju, za slobodu njezinu i naši su otci nekoč krvcu lievali, i mi se ponosimo njezinom prošlosti, i mi se ufamo u njezinu budućnost.

Pak i ne priznavali nam svi na sploh ovo osvjedočenje naše, ipak je ono naše i stoga ni u čem manje nam milo i drago.

Svud po svietu slavu sbore, Prastaroga roda našeg njemačkoga;
Od juga do morja gore — Stieg se vije doma našeg prostranoga.
Zastava nam ta i slava — Geslom budi; njoj žrtvujmo krvcu svoju
Jer je ona majka prava
Slavnim djelom slavnijih junaka nam po broju.
To nam budi dužnost sveta; Branit slavu roda našeg njemačkoga
A prot onom komu smeta, Boriti se do zadnjeg daha svoga.

Gospodo moja! Tvrdo vjersko osvjedočenje, neporočan značaj i nesebična ljubav pram domovini, najbolje nam istina jamči, da ćemo jednom uspješno djelovati u

*

javnom životu. Nu od kolike bude to djelovanje znamenitosti, ovisiti će bez dvojbe o tom, koliko je znanje ono, što smo si ga za mlada stekli. Iz toga sliedi, kako je nuždno, da nastojimo oko ozbiljnih nauka; stoga naš savez to po načelih svojih zahtjeva od svojih članova.

Svatko priznati mora, da je naš viek u istinu napredan; znanost je u njem postigla divne resultate. Zato treba dan danas više nego ikada, da napneš sve svoje sile, hoćeš-li da zadovoljiš zahtjevom našega vremena. Vrieme, u kojem živimo, vrlo je ozbiljno, te izvanredno brzo narped stupa; tko ga ne prihvati, tko s visine njegove sidje, uzmakne, toga će ono bez smilenja na svom putu ostaviti i pogaziti. Ne ima tu šale, ne hasni tu nabacivati se praznimi riečmi; svjestnu si biti cilja svoga i prama tomu cilju ozbiljno raditi, to jedino može pomoći. A baš katolička omladina treba da si bude toga podpunoma svjestna, hoće-li, da izpuni jednoč nade, koje u nju stavljaju. Nu život čist, posvećen znanosti, nosi i sam u sebi najobiljniju plaću. Ovaj nam duševni rad podaje pravu vriednost, daje nam ćudorednu jakost; on nas još drži i osovljuje, kad nas već mnoge druge stvari ostavljaju.

II.

Nešta divna je oponavljati velike misli čovječanstva; nu najveću ćutiš slast, umiješ-li i sam nova šta obresti, možeš-li ma i jednim samo kamečkom pripomoći k velikoj zgradi vremenâ. Na tom polju, koje je tako prostrano, da se nikada neće moći posve iztražiti, tu nam je podpuna sloboda: *in dubiis libertas.* — Jedno dakako da nam nije smjeti s vida pustiti, tražeći istinu, naime **Boga**, koji je istina sama. Sve bo ljudsko znanje samo onda imade smisla, samo onda štogod vriedi, kad se odnosi na Boga. I u toliko valja da nam znanost bude kršćanska, katolička. Odkuda jesmo, kamo polazimo, ostat će za uvjek tajna duhu čovječjemu, ne podnči-li ga u tom svjetlo vjere. — S toga ćemo i mi k spoznanju udariti onim putem, kojim je prije nas pošlo toliko u istinu velikih i pobožnih muževa, onim putem, koji nam i sv. Otac nedavno pokazao, onim putem, na kojem neima pogibelji, da izgubimo vjeru, a s vjerom i mir duše svoje.

Tako smo odgovorili na važnija pitanja, koja daju sveučilištnomu životu onoliko izvanredne važnosti; a odgovorili smo sigurno načinom takovim, da odgovoru našemu nitko bar neće moći poricati svaku vriednost i valjanost. Istim načinom morati će svatko priznati, da naše stanovište i naše shvaćanje sigurno nije bez svakoga poleta, bez svake idealnosti. A upravo time označili smo i glavnu podlogu, na kojoj se može razvijati djački život u istinu zdrav, u istinu bistar i slobodan. Taj će život djak naći u svojem družtvu, koje mu družtvo imade ne s jedne samo strane obitelj nadomješćivati. Barem je ovo cilj, koji si postaviše naše zajednice. A cilj taj najbolje ćemo polučiti utisnemo-li si duboko u srce treći stavak naše lozinke: „*in omnibus charitas.*“ Ljubav, vjerna požrtvovna bratska ljubav, valja da ravna, valja da posvećuje medjusobni naš odnošaj.

Tu je ljubav u obilju našao u našem savezu još svaki, koji je unj stupio otvorenim srcem, iskrenom dušom.

Ali ne samo članove jedne zajednice spaja vez prijateljstva, nego uspjelo nam, te smo mogli tako uzak bratski vez stvoriti takodjer medju svimi onimi, koji spadaju na obći savez, toli medju članovi djelujućimi, koli i medju filistri iliti starom gospodom, kako se slična šta riedko gdje naći može. Mi smo se sastali ne samo za kratkotrajno vrieme dok živimo na sveučilištu, već mi hoćemo da sav svoj život pripadamo tomu savezu. Ota misao u život uvedena, visoko čovjeka uznieti, silno na njega djelovati mora:

„Jer kad s bratom brat se slaže,
Zanosa jim plam tad gori;
Pa kad brata brat pomaže,
Duh jim tada s nebom sbori.“

A gdje još ljubav vlada, gdje još vjernost gospodari, tamo i krasna kćerka elizijska, radost te grli, tamo te ona palicom svojom, cviećem ovjenčanom začarana, obmamljuje. Još nam sjaji sunce naš mladosti, još nas čeka vrieme puno radosti, jošte vrije mladenačka krvca naša, još smo puni lakrdije, puni šale mladenačke.

Zaista, tko je sve to uživao i ćutio, što mu katolička zajednica pružati znade, taj se ugodno sjeća svojih sveučilištnih ljeta, kao blažene kakove pripovjesti iz zlatne dobe, taj još vjeruje, da ima dobrinje na zemlji, taj još nosi sobom u sviet i život ljubav prama ljudem.

Kada unutar zajednica svojih umijemo tako blaženo živjeti, kada i s vana složno skupa držimo, tad nam se nije treba osvrtati na mnogu uvriedu, koju nam nanašaju, al se opet i krepko opreti možemo, navali-li tko očitim oružjem na nas.

U obće susretaju naš savez još sa vrlo malo snosljivosti; i tako pridržuje se k razvraćenosti djačtva našega ne riedko još i jal i medjusobna mržnja.

Dvoje neće nikako da nam oproste: prvo što je naš **savez katolički**, a drugo što mi usljed toga zabacujemo **dvoboj**. Za prvi si prigovor puno glave ne taremo: jer nam je isti udes, kako i drugim stotinam katolika, vjernim svomu osvjedočenju, na koje ovaj sviet s nekim sažalenjem i priezirom gleda, kao na ljude starinskih i k tomu još vrlo neudobnih nazora. To će pametan čovjek lako pregorjeti. Ali što nas težko priekoravaju, da neprimamo dvoboja, koji se očito neslaže niti sa zdravim razumom, niti sa ćudoredjem niti sa zakonom, proti tomu slobodno nam se pozivati na sud sviju poštenih i pametnih ljudi. Da o drugih stvarih ni negovorimo, ova uredba već zato neima prava da obstoji, jer je pravi pravcati anakronizam. Nitko nikada lje ne dokaza pravice šakom, niti uvriedjena poštenja ne popopravi mačem u ruci: „. . . Ingenuas didicisse fideliter artes, emollit mores, nec sinit esse feros“, pjevao e

već prije dvie tisuće skoro ljeta rimski pjesnik Ovid; nastojiš-li oko liepih umjetnosti, baviš-li se znanostmi, to ti ublažuje ćud, to ne dopušća da ti podivlja. Pa danas surovomu tomu običaju glavno je sielo na prvih obrazovnih zavodih naroda vele naobražena! Znamenito je to, da se upravo s **katoličke** strane počima raditi proti toj ludoriji, a neide najmanja zasluga ovaj naš savez, što je upravo on svaki puta ustajao svom odlučnošću proti tomu. I u napried opirati ćemo se tomu najuztrajnije tako dugo, dok god se bude htjelo vaskoliko djačtvo strahovati otom nesnosnom uredbom. Ovo načelo „antidualiteta“, (da ga tako zovemo), nije malo doprinielo, da je naš savez primio običaj nositi posebne boje i znakove. Hoće time savez naš dokazati činom: kako se mogu ti djački znakovi nositi, a da iz toga razumno nikako nesliedi, da valja te znakove kakono vele oružjem braniti, već kako je pravoga djačkoga života sa svom njegovom tradicijonalnom poezijom i tamo naći, dapače upravo tamo se razvijati i tamo on cvasti mora, gdje se izpunjuju nuždni zahtjevi razuma i ćudoredja.

U opreci prama srednjemu vieku, punu svakovrstnih oblika i znakova, značajka je našega vremena, da se posebnosti pojedinih družtava sve više gube. Nu je-li to koristno, što se ovako sve razara i rek bi sa tlom izjednačuje, štogod posebna u ljudskom družtvu ima, i da-li dosljedno to rušenje valja podpomagati, o tom nisu ni iz daleka svi složni. Sveučilišta njemačka ipak su većim dielom sačuvala si svoje posebnosti; dakle će jedva tko pametan moći šta prigovoriti, kada koje djačko družtvo smatra shodnim nositi povjestne znakove akademičkoga stališa, da se družtvo tim laglje izticati može u javnom životu, i da se time sve više jači i kriepi volja za slogom i zajednicom.

Ali kada s takovim običajem, s takovom nošnjom ne samo nisu spojene kakove zlorabe, kao n. pr. dvoboj, nego kada je takov običaj upravo uspješno sredstvo proti takovoj zlorabi, kaošto je to u našem savezu, tada dobiva ovakova forma mnogo veću važnost. A nam ove boje nisu drugo nego sgodna slika i oznaka svemu onomu što hoćemo, što zastupamo: boje ove kažu naše osvjedočenje, s kojim nam je slobodno pred cielim se svietom pokazati. Pa ga stoga i visoko cienimo i štujemo. O tih bojah našega saveza reče blage uspomene Pijo IX.: „Nije znak slaba duha ovakov znak javno nositi, pred učitelji i vršnjaci, koji su katoličkoj vjeri neprijatelji.“ Te ćemo si rieči u poniznosti sahraniti kao najbolju opomenu, da čast ovih boja sačuvamo neporočnu i da se vazda sjećamo velikoga jim znamenovanja.

Gospodo! Pred trideset godina prvi put se javno razvile ove katoličke boje na njemačkom jednom sveučilištu; i sjajno dokazaše od onda do sada kriepost svoju.

Daleko izvan domovine, u piesku libijske pustare zakopano, počiva tielo plemenitoga mladića, koji je sa pvanaest prijatelja istomišljenika odvažio se, da to djelo na „Alma Matri“ u Monakovu započme. Ali duh njegov još sveudilj živi u sto i sto njegovih drugova, a zajednici „Aenania“, od njega osnovanoj, desetak se novih posestrima pridružilo.

„Od Šlezke i Češke ća preko do mudroga Bona na Rajni
Od Münstera drevnoga k Mogući bielome gradu na Majni;
Od Freiburžkog hrama gdje Nekar u široku Rajnu se šeće
Do Insbruka krasnoga, In gdje šumeći med Alpami teče;
Od Marke Vestfalske, pjeskovite zemlje do Plajse i Lane:
Posvud se razširile našega saveza zelene grane.“

Neprekidno napredujuć umio je naš savez mjesto za mjestom predobiti, dapače se znao i tamo udomiti, gdje se malo prvo u obće niti mislilo nije na kakovo katoličko djačko družtvo. Nu ni sada ne mislimo, da nam je rad u tom pogledu već dovršen.

Pa zaista od preke je potrebe, da na putu, kojim smo krenuli, hrabro napredujemo, u vrieme kad se u puk, odprije skroz katolički, klin za klinom zabija, da se tako napokon posve razvali, kad ne samo nije moguće podići u njem novo katoličko sveučilište, nego kad i ona sveučilišta, koja bijahu izvorno katolička, taj svoj značaj sve više gube.

Važna, rek bi od Providnosti Božje povjerena **zadaća** ovoga saveza jest, da posvuda skuplja, da posvud spaja i uredjuje katolički elemenat; a to i ondje, gdje je taj elemenat u ogromnoj manjini. Tim će savez naš donekle popraviti i izravnati nepravdu, nanešenu katoličkoj stvari od njezinih neprijatelja. Opet i danas možemo opažati i bilježiti znamenite uspjehe, koje je naš savez polučio. Prva za to hvala ide Boga Gospodina, koji je tako očevidno blagoslovio naše nastojanje i naš rad. Nu poslije toga ide hvala i mnogobrojne naše podupiratelje, koji su nas hrabrili, koji su nam vjerno pomagali; a na poseb hvala i ovoj slavnoj skupštini, koja je prama nam uvjek gojila najtoplija čuvstva.

Meni je to najugodnija dužnost, koju rado vršim, što sam tumač, premda preslab, ove zahvale. Toj zahvali ja dodajem i prošnju, neka bi ova skupština i u napredak sačuvala svoju blagonaklonost prama nam, koji se time osobito dičimo, što se možemo zvati Vašimi djaci.

S naše strane mogu Vam s radošću kazati i obećati, da u katoličkom djačtvu neće ohladnuti onaj vedri i slobodni duh, koji sada u njem vlada. To Vam mogu obećati u ime blizu 500 djaka, da ćemo vazda složno ustati, kad uztreba boriti se za istinu, za pravicu.

A motreć ovu krasnu zemlju na Rajni, motreć ovu slavnu pred sobom katoličku skupštinu, već unapried vidim, kako će, — doklegod bude bregova i klisura, dokgod bude srdaca naših, — nepomično stajati jaki bedemi stvari katoličke.“ (*Uztrajno pleskanje*).

Prigovarat će nam može biti tko od štovanih čitatelja: čemu taj govor pred nje iznieti, kao da takova stvar za nas malo vriedi, budući da kod nas ne ima žalostnih crkvenih odnošaja, kakovi su do sada obstajali u Njemačkoj, gdje se je do sada vodio očit boj proti katoličkoj crkvi. Prigovor ovakov, ne riedko kod nas

čuješ kad spomeneš, kako bi i kod nas valjalo da se katolici iz mrtvila probude. Nemožemo stoga propustiti, a da tom prilikom koju mimogred o tom našem vjerskom miru nespomenemo, a štovani čitatelji neka sami prosude, je-li u tom štogodj istine ili ne. Veli se, da katolička crkva kod nas još uživa mir, da kod nas ne ima razloga da se iskreni i odlučni katolici osvieste i slože. Nu sjećamo na ono, što stoji kod proroka Jeremije (VI, 14.) o krivih prorocih, koji su hotjeli puk zavaravati i uspavati, da je sve u njem dobro i u redu: „Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax; et non erat pax"; i slično kod Ezekiela (XIII, 9. 10.): „Et scietis, quia ego Dominus Deus: eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, et non est pax."

Po našem čvrstom osvjedočenju mir onakov, kakov je kod nas puno je pogibeljniji od otvorena boja proti crkvi katoličkoj, jer se vodi strašniji boj proti svemu što je odrešito katoličko u javnom životu, proti svemu što hoće, da se i u družtvu ljudskom drže načela crkve katoličke. Bez te supozicije nikako se neki žalostni pojavi, koje smo u posljednje vrieme morali doživjeti, i koji pokazuju na zakleto potajno neprijateljstvo prama stvari Božjoj, razumjeti ne dadu. Ovamo ide duh onaj, kojim školski naš zakon, kojim i naredbe, taj zakon tumačeće, odišu; ovamo idu dogodjaji po stvar Božju toli žalostni iz našega sabora, ovamo ide n. p. otvorena i javna loža slobodno-zidarska u Sisku (a u Zagrebu kako je?), i mnoge druge tomu slične stvari. A bilo bi i čudo, da dan danas, gdje se po cielom svietu vodi boj na život i smrt med kraljestvom Kristovim i vražjim, da velim samo kod nas i u Ugarskoj neprijatelj miruje i potajno ne sije, dok mi sladko spavamo. Možebiti da mnogi niti ne slute, kako je daleko taj potajni boj već posegnuo kod nas proti stvari Kristovoj. — Toliko na prigovor u obće, da je kod nas crkva u miru.

Nu reći će tko, da bar kod nas mladež sveučilištna nije još raztrovana bezvjerjem i razuzdanošću, kako drugdje, te da zato ovakovim katoličkim družtvom nebi ni mjesta bilo na našem sveučilištu, pa za to nije niti sgodno da se ovakove stvari kod nas ističu.

Nije nakana naša ovdje obširno razpravljati i iztraživati, da-li bi ovakova katolička družtva imala mjesta kod nas; niti ćemo htjeti uztvrditi, da je u životu djačtva vjerska i moralna razvraćenost kod nas već onako zavladala, kako po drugih sveučilištih, o kojih taj isti „Grazer Volksblatt" piše, a čini se ne bez temelja, da su onakova katolička družtva upravo nuždna dandanas na sveučilištih, gdje no se med djačtvom, u obće govoreći, drži sramotom i ludošću živjeti čisto i savjestno, biti religioznim, gdje se ponos djački polaže u očitu nevjeru, u razuzdanost i razkalašenost; te tako opačina rano već dozrela, sama se sobom ponosi; pa ipak tim načinom ciele generacije k propasti svojoj hrle. Misli taj list, da niti na austrijskih sveučilištih stvari mnogo bolje ne stoje, da mnogoga prijatelja djačtva srce boli, kad gleda, gdje mnogi nadobudni mladić, svežak još cviet odilazi na sveučilište, a za koju godinu, dà za koj mjesec nadješ ga već ofurena, opala od mraza nevjere razuzdanosti.

Nije napokon tud mjesto, da iztražujemo što kod naše mladeži sveučilištne ima značiti žalostni onaj nemar u primanju svetih otajstva, pohadjanju sv. slova i službe Božje, otih sredstva našega spasenja, bez kojih nije moguć život u pravom smislu pošten i čist, a najpače u onoj dobi, u kojoj se nalazi mladež sveučilištna. Ne ću da izpitujem, da-li je taj nemar kod mladeži naše, od kuće ipak većim dielom kršćanski i religiozno odgojene, znakom prave već nevjere, ili pako samo indiferentizma i manjkava poznavanja sv. vjere naše.

Ali to svakako stoji, i tomu nitko pametan prigovorit neće, da katoličkoj našoj mladeži sveučilištnoj ne bi škodilo imati bar toliko duha odvažno katoličkoga, koliko je u nje duha odrešito narodnoga. Uvjeren sam, da govor ovoga mladoga junaka katolika jasno dokazuje i nam i svim, da se osvjedočenje odlučno katoličko daje liepo složiti, dapače kako upravo nuždno skupa ide sa napredkom u znanju, sa pravim domoljubljem, sa pravom kolegialnošću i uzor djačtvom sveučilištnim. Zastupnik katoličkih djaka u Bonu, komu je deviza: Sve za vjeru i za domovinu, pak ona: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas", on nam je to živo pred oči stavio mladjahnom svojom rječitošću i mladjahnim svojim djačkim žarom za sve ono što je liepo i plemenito. Dao Bog i naše on srce uzhitio! — *nn.*

---

## Dopisi.

Iz Gradca kod Vrbovca *(Krasan dar školskoj mladeži.)* Nije dosta, da je Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački za svoga boravljenja u Gradcu poslie zlokobnoga potresa mnogoj siroti otro suzu žalostinku, da je mnogo ubogo diete svojom upravo otčinskom dobrotom zaodjeo i obuo, da je prošle godine školske samo za nagradu medju školsku djecu podielio preko dvie sto stotinjaka, već Nj. Uzoritost i sad posred svih svojih mnogovrstnih briga prirodjenom si dobrotom nezaboravlja na svoju školsku mladež Gradečku.

Dne 15. p. m. blagoizvoli Nj. Uzoritost po ravnatelju svojih dobara g. pl. Ljudevitu Botki toliko raznih kom. surina, prsluka, rubaca i opanaka poslati, da je taj dan šestdesetero najpotrebnije školske djece u prisutnosti istoga g. plemenitoga ravnatelja, mj. g. župnika i učiteljskog osoblja nagradjeno. — Veselje ono, koje se moglo iz očiu i lica nedužnih čitati, nije moguće opisati, ali je prisutnim bila prava slast gledati, kako se nadarenim od radosti oči krese a nedužno lice rumeni.

Uzoriti gospodin kako obično neće, da mu znade ljevica što učini dobra blagodarna desnica, tako sigurno

za ovo liepo djelo milosrdja, kojim je obradovao nedužnu školsku mladež, a ubogim roditeljem u pomoć pritekao, netraži zahvalnosti ljudske. Medjutim ipak si držim za preugodnu dužnost, da se Nj. Uzoritosti, največemu dobročinitelju školske mladeži tako u ime mladeži kao i u ime zahvalnih roditelja ovime najsmiernije zahvalim. Nedužna dječica pako pokazati će Nj. Uzor. najbolju zahvalnost, budu-li se i nadalje za vječnu i vremenitu sreću visokog svog dobročinitelja svaki dan Bogu molila.

Bog nam poživi mnogo godina sretna i zdrava Uzoritoga gospodina največega dobročinitelja Gradčana a napose gradečke školske mladeži! — *c.*

Dubica. (*Točenje špirita zabranjeno.*) Od kako se godj opažati stalo, da se naš narod uživanjem špirita truje, te da moralno i materijalno propada, od tada se po gdjekoja čula tužaljka u javnih zbornicah, koju ponajviše iztaknuše svećenici. Pak tko je drugi i kadriji opaziti mane i pogrieške u puku, nego-li onaj, koj u sredini puka živi, koj ga najbolje pozna, a to je ravno svećenik. Bolnim srcem gledasmo kako često propadaju obitelji, osiromašuju okolice, a narod nam u njih okrutan i upravo divlje zverinjske ćudi, a to sve zbog nesretnog pića špirita. Da se o žalostnih posljedica toga pića obsvjedočimo, netreba nam drugo, nego-li samo malo zaviriti u one predjele ili krajeve, gdje ne ima vina, a pije se špirit. Tu vam je sviet snužden, odrpan, suhonjav i blied, na licu mu čitaš, da je „špiritista.“ — Nigdje vesela ni rumena lica, a uz to strašan pogled kao u zdvojnoga! Gdje je tu „mens sana“, — kakvo-li mu je duševno stanje, kod tako divlje izvanjštine! S toga nije čudo, da su kod nas kradje, umorstva i ini zločini zavladali, jerbo svi ljudi sami kažu, da kad se toga „gada“ napiju, da su kao biesni, pak se u tom stanju ne žacaju niti najokrutnijih čina. Potražimo-li kod suda uzroke silnih zločina, ponajčešće ćemo ih naći, da su počinjeni u stanju „špirituoznom.“ A tko će tajiti, da užitak špirita neprouzrokuje padanje pučanstva, koje se osobito u onih krajevih opaža, gdje se špirit pije?!

S toga s veseljem pozdravlja svaki pravi rodoljub, pak osobito svećenik novo izdanu naredbu visoke naše zemaljske vlade, kojom se točenje špirita zabranjuje, pak se punim pravom nada, da će nam od sele puk materijalno i duševno korak napried stupiti.

---

## Viestnik.

Zagreb. Ni većemu dielu sugradjana naših neće možda biti znano, da se crkva sv. Petra u Vlaškoj ulici takodjer popravlja. Prem za potresa nije bilo u njoj znatne štete ipak si župljani zaželiše ljepšu, onomu dielu grada bolje dolikujuću crkvu. Uz nastojanje župnika svoga zaprosiše Uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa, neka bi milostivo dopustit blagoizvolio, da se za poljepšanje te crkve upotrebe pričuvani kamati one Alagovićeve glavnice, koju je on namienio za poljepšanje Vlaške ulice. Nj. Uzoritost dragovoljno prista na njihovu molbu, jer zaista ulici ne ima ljepšega uresa, nego-li je krasna crkva. Dobivši tako znatnih sredstva zamoli župnik arhitekta g. Bollea, da načini osnovu. Po toj osnovi izvedena je nedavno dekoracija ciele crkve, a na proljeće dobiti će i toranj drugi oblik. Mi smo dekoraciju vidjeli i podpuno nam se je svikla. Kad se poljepšanje posve izvede, crkva sv. Petra biti će najmilovidnija crkva u našem gradu.

— Postali su župnici: Antun Debeljak, duh. pomoćnik na Visokom, u Hrašćini; Josip Banješ, župnik u Miholjancu, u Gjurgjevcu; Marko Horvat, župnik u Molvah, u Novomgradu, i Josip Hiter, župnik u Štefanju, u Virju. — Vilim Urner, duh. pomoćnik u Sladojevcih, postao je upraviteljem župe u Gaju. Andrija Ciprijanović, upravitelj župe u Gaju, ide kano duh. pomoćnik u Sladojevce. Josip Grubić, svećenik reda sv. Benedikta, primljen je u nadbiskupiju zagrebačku i poslan za duh. pomoćnika u Cerje. — Premješteni su duh. pomoćnici: Gjuro Benak, iz Mrežnice u Bistru i Josip Hadrović, iz Cerja u Visoko.

— 20. stud. povratio se je u župskoj crkvi sv. Terezije u Požegi u krilo katoličke crkve Karlo Oberländer rodjen u Göllnitz-banya u Ugarskoj 31. siečnja 1856. sljedbenik evangeličko-augsburžke vjeroizpoviedi. Bilo na slavu Božju!

*Rim.* U Turinu izlazeća „Unita cattolica“ donose nedavno članak, koji da joj priposla znamenit publicista evropejski, komu da kneževsko dostojanstvo nadvisuje plemenito osjećanje i veledušnost. Članak razpravlja, kako bi se praktički riešiti moglo rimsko pitanje. Da naši čitatelji vide, da se to pitanje u najnovije vrieme baš živo razpravlja evo predloga: „Katolički sviet hoće prije svega siguran biti o slobodi pape, slobodi vjere, slobodi katolicizma (Govor zast. Boggia 27. ožujka 1861.). Jer se danas toliko govori o takozvanom rimskom pitanju, a „Gaz. del. Pop.“ nabacila pitanje, kako bi se moglo riešiti, dopustite mi, da u vašem cienjenom listu razložim predlog, komu možete dodati opazke, koje držali budete nuždnimi. Predpostavljam, da ne treba razlagati nužde, koju naglašuje spomenuti citat. Mnogi milijuni katolika po cielom svietu ne budu nikada zadovoljni i umireni, dok nevide, da je njihova glava, njihov učitelj, pastir i vrhovni biskup, vodja njihovih saviesti, da je papa nezavisan u svojem djelovanju od svakoga. Spominjem na dalje: kaošto republika San Marino svojom vlasti i nezavisnosti nije na putu jedinstvu Italije, tako ne bi trpilo njeno jedinstvo, da se odluči Rim i malo okoliša. Predpostaviv ovo, trebalo bi u rečenom pitanju sliedeće korake po ovoj osnovi učiniti: 1) Glavni grad Italije imade se prenieti kamo drugamo, n. pr. u Fiorencu ili Turin. Fiorenca bila bi sgodnija, jer je više u sredini. Nu ja nisam strateg. O tom neka bi odlučili strukovnjaci s ob-

zirom na sigurnost. Kad bi Nj. Veličanstvo izdati htjelo takvu odluku, moglo bi kazati: S razloga, što dva souveraina u jednom gradu ne mogu biti slobodni itd.; s razloga, što papa, da bude slobodan i da ga takvim katolici drže, mora biti souverain; s razloga, što papa u svom djelovanju ne može biti nezavisan i slobodan, ako je pod vlašću drugoga kojega vladara; s razloga, što je boravak u Rimu težak i nesgodan radi malarije itd. odlučujemo itd. itd. — 2) Morali bi svi oni, na koje spada, moliti papu da oprosti za sve, što se je dogodilo, a Nj. veličanstvo moralo bi kraljevskom riečju zavjeriti se za se i za svoje nasljednike, da će sliedeći ugovor vjerno ovršivati. — 3) Priznat bi se i dopitat moralo zakonito, sveto, stoljeća staro pravo pape na otete mu zemlje. — 4) Papu bi trebalo molit, neka pristane na to, da bude slobodan souverain Rima i nješto okoliša, n. pr. 50 kilometara. (Granice mogle bi se pobliže označiti) A za sav ostali posjed mogao bi on papinskim namjestnikom imenovati kralja Italije, i (ako se svidi) za pokus na 10 godina, a ovaj bi tu vladao kao i nad ostalom Italijom. — 5) Ustanoviti bi valjalo, da se kralj Italije za to imenovanje i popust obveže papinskoj komori plaćati godimice stalan broj milijuna. — 6) U obih državah morale bi biti jednaka vaga, jednaka mjera, jednak novac, a na granicah neka se nebi putnici mučili carinom. — 7) Sve ovo imalo bi se ugovoriti u medjunarodnoj konvenciji, u najsigurnoj i zakonitoj formi. Tu bi konvenciju morala podpisati i za izvedbu jamčiti ne samo katoličke vlasti, nego takodjer sve one, koje imadu katoličkih podanika, koji bi za taj čin uz svoga souveraina tim većom ljubavi i vjernosti prionuli, što bi vidili, da oni rade o slobodi njihova otca i vrhovne glave i o miru njihovih vlastitih duša. — 8) Zatim bi kralj Italije s papom morao učiniti konkordat, u kom bi se obe strane udesio *modus vivendi* i točno opredjeliti morao odnošaj medju crkvom i Italijom kako u crkvenom tako u gradjanskom pogledu. — Na taj način Italija bila bi prvi narod na svietu, jer bi nakon pomirbe i zaključena mira s papom imala moralnu podporu i sympatije od više nego 200 milijuna po svih krajevih svieta živućih katolika. Zamierna bi bila i s toga, što bi onda svi Talijanci na liep način spojiti mogli jaku i trajnu dvovrstnu ljubav, ljubav k vjeri svojoj i domovini, i jer bi njihov vrhovni biskup i pastir svih duša mogao vladati slavno sa štovanjem. I jer bi onda preko 26 milijuna katolika s tim sporazumkom zadovoljni bili, mogli bi uz nastojanja biskupa svojih sve sile svoje posvetiti dobru svoje domovine. — Meni se čini, da bi ovaj, ili drugi slični predlog Nj. veličanstvo kralj i članovi kraljevske obitelji primili sa zahvalnošću, ali se bojim, dapače unapried vidim, da se ništa učiniti neće radi živoga odpora na kormilu stojećih slobodnih zidara i atheista. Ta ovi su samo za to zahtjevali Rim, da uništiti mogu katolicizam, koji osudjuje njihovo bezbožtvo i atheističke njihove sekte. A nisu oni Italiji odani iskrenom i čistom ljubavi, pak s toga ni ne žele, da se to uredi mudro i pravedno, kako od svega srdca žele katolici. Bezbožne sljedbe sotonski mrze crkvu i za to neće pomirbe i sloge, nego neslogu i razor. Ja sam predlog ovaj sastavio, i da pokažem, da nije nemoguće naći put k pomirbi, i jer bi ovo možda druge potaknuti moglo, da što sastave. Medjutim neka katolici uztrajno mole Gospodina, da dade ma kakvo sredstvo, koje bi moglo umiriti saviesti, papi podpunu slobodu i nezavisnost opet povratiti i u ljubavi duhove ciele Italije ujediniti, koja bi onda, i samo onda blagoslov Boga i ljudi pribavila si. *Fiat! Fiat!*"

— Dogovori sv. stolice s Ruskom i Njemačkom liepo su zadnjih dana napredovali. Za Rusku svjedoče to odlikovanja, kojim je odlikovala njeke uglednije ličnosti u vatikanu. Tako je msgr. Ricci dobio veliki cordon reda sv. Ane; msgr. Macchi veliki cordon reda Stanislavova; msgr. Cataldi, msgr. Ciccolini, msgr. de Rossi postali su comandeuri reda sv. Ane; conte Alborgheti i M. Jacometti comandeuri reda Stanislavova. Sve redove ove primio je i podielio Buteněv. — Za Njemačku pako svjedoči boravak kardinala Hohenlohe-a u Berlinu, koji, kako žica javi, čeka Schloezera, s kim će u Rim, gdje je Schloezer imenovan službenim zastupnikom berlinske vlade kod vatikana.

---

## Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Pitanac Ceca, učenica III. razreda u Tomašancih. Vidaković Kata, učenica III. razreda u Ivanovcih. Katić Lovro, klerik u Zagrebu. Krković Mijo, žitelj u Preloščici. Čilinović Tomo, obrtnik i Lučić Marko, krojač u Sarajevu. Oberleitner Josip, duhovni pomoćnik Petrovaradinski u Ljudevitdolu. Dunković Tomo. učenik II. raz. u Rokovdolu. Rajminger Vatroslav, gimnazialac na Rieci. O. Ivanić Blaž, pomoć. u Suhompolju u Bosni. O. Kutleša Mihovil, župnik u Grahovu u Bosni. Karaturović Marko, umir. nadpor. u Novoj-Gradiški. Spienagl Martin. krčmar u Unčanih. Prelac Blaž i Defar Josip u Tinjanu. Surić Stj., učenik II. razr. na pučkoj učioni u sv. Ivanu Žabno. Krsnik Ljudm., djevojka u Krapini. Kučić An. od Antuna, u sv. Martinu na Vrani. Vlakanić Dane, u sv. Mart. na Vrani. Gregorović Fr. Slivaničević Ante, u Babinoj-gredi. Krasonja Tomo i Barešić Pavao, iz Reke župe koprivničke. Bilić Ivo, čizmar, Čurić Stipo, učen. II. raz., Čevra Mato, trgov., Sučić Jozo Božin, trgov. svi iz Livna u Bosni. Hudjek Andrija, c. kr. kapetan u miru u Sesvetah-Pitomača. Crvenković Nikola, kapelan u Mitrovici. Fugaj Regina, učenica IV. razr. u Vel. Grdjevcu. Benigar Andrija, duh. pomoćnik u Pulju. Matahina Andrija, seljak u Pulju. Brajčan Ivan, u Surdanih kod Kastva u Istri. Učiona u Bučici. Mokos Vinko, mladić, Čubeković Vid, mladić. Hacek Tomo, učenik IV. razreda, Mokosek Josip, učen. III. razreda, Gradečki Franjo, opetovnjak. Farkaš Dominik, učenik III. razreda svi u Konšćini. Jerčić Frane, u Sinju. Joković Josip i Cardić Gjuro, poljodjelci u Velikoj. Pavković Ilija, seljak iz Madjara, župa Komarevo.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 50. U Zagrebu, 8. prosinca 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.


## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

„Ako se koji razlog dade navesti za tvrdnju, da se duše čovječje vraćaju u tjelesa, valjat će takodjer za tvrdnju, da se vraćaju uprav u ista tjelesa, budući da nešto uzpostaviti znači činiti ono, što obstojaše. U protivnom slučaju nebi nit duše bile one, koje bijahu prije; jer nemogoše postati, što nebjehu, dok neprestadoše biti, što bijahu prije.“ (Rieči Tertulianove sačinjavaju stringentan dokaz, kad se radi o metempsychosi u životinjska tjelesa. Jer ako duša čovječja postane dušom živinčeta kojega, onda te čovječje duše neima više u tom svemiru nigdje; jer nit sam svemogući Bog nemože učiniti da nešto zajedno i jest i nije, što bi bilo, kad bi duša bila i čovječja duša, dakle razumna, i životinjska, dakle nerazumna; premda naime Bog sve može, sebe, Istine, tajiti i uništiti nit hoće nit može). Nastavlja Tertulian (neke izreke izpuštam, jer nespadaju strogo na stvar): „Sigurno posto je razlog uzpostavljenju (čovjeka) u tom, što je čovjek opriedeljen, da mu se odkroji na sudu pravda, posve je nuždno, da dodje na prvo (kod toga posla) onaj isti, koji je prije bio, da dobi od Boga nagradu (po sudu i pravici) ili za dobra djela ili za zla.“[1]) To dokazuje ne samo da se čovječje duše vraćaju u tjelesa čovječja, već iste duše u ista tjelesa, koja su prije imale, pošto bi neizmjerno čudno bilo, kad bi n. pr. tielo svetoga onoga Lazara kod uzkrsnuća postalo tielo onoga razkošnika, a tielo bezbožnoga toga epulona dobio Lazar, neka se veseli tielo, pitano svakom razkoši ovdje, u vječnoj svetoj slavi ondje, a tielo strveno bolmi svake vrsti i podlagano božjemu zakonu ovdje neka za to trpi vječnu muku ondje. To se nesmije dogoditi; jer Bog, istina i svetost sebe zaniekati nemože.

Sliedi: „No kako se može, reći ćeš, tvar, materia razsula se opet uzpostaviti? Razmotri o čovječe samoga sebe, pa ćeš se osvjedočiti. Dozovi si u pamet, što si bio, dok te nebijaše. Dakako ništa nisi bio; sjećao bi se bo, da si štogod bio. Koji nisi dakle ništa bio, dok te nebijaše, isti ti, postavši ništa, kad biti prestaneš (smrću), zašto nebi mogao opet postati od ničesa voljom onoga istoga tvorca, koji je htio, da postaneš iz ničesa? Šta nova (i nečuvena) dogodit će se tebi? Ti, koji nebijaše, postao si; iza kako te nebude, postat ćeš. Daj razlog, ako možeš, kako i zašto si postao, a onda traži razlog, kako i zašto ćeš opet nastati. K tomu dakako nedvojbeno vrlo lahko postati ćeš, što si nekoč bio, pošto si uprav bez težkoće postao nekoč, što nikad prije nebijaše.“[1]) Katolički bo-

[1]) „Si quaecunque ratio praeest animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non in eandem substantiam redeant, cum hoc sit restitui id esse, quod fuerat? Jam non ipsae sunt, quae fuerant, quia non potuerunt esse, quod non erant, nisi desinant esse, quod fuerant. (Multis etiam locis ex otio opus erit, si velimus ad hanc partem lascivire, quis in quam bestiam reformari videretur. Sed de nostra magis defensione, qui proponimus, multo utique dignius credi, hominem ex homine rediturum quemlibet pro quolibet, dum hominem, ut eadem qualitas animae in eandem restauraretur conditionem, etsi non in effigiem). Certe, quia ratio restitutionis destinatio judicii est, necessario idem ipse, qui fuerat, exhibebitur, ut boni seu contrarii meriti judicium a Deo referat. (Ideoque repraesentabuntur et corpora, quia neque pati quidquam potest anima sola sine materia stabili, id est carne, et quod omnino de judicio Dei pati debent animae, non sine carne meruerunt intra quam omnia meruerunt).“ Ono, što tvrdi: „duša bez tiela nemože ništa trpjeti“, spada medju Tertulianove bludnje, kako svaki u svojoj vjeri podučen katolik znade; na što ćemo u ostalom pod VII. 2. naše razprave izrično doći. Rieči u zaporcih izpuštene su u prievodu.

[1]) „Sed quomodo, inquis, dissoluta materia exhiberi potest? Considera teipsum, o homo, et fidem rei invenies. Recogita, quid fueris, ante quam esses. Utique nihil;

goslovi imadu mnogo prigovoriti Tertulianu, kad govori o čovječjoj duši i njenom postanku. Bit će štovanomu čitatelju poznato, da Tertulian mimo obćenitoga mnienja svetih otaca i bogoslova uči, da duša dolazi tako od roditelja kako i tielo, t. j. brani tako zvani traducianizam ili generatianizam, što je nedvojbena bludnja. Ipak bi čovjek učinio tomu učenomu čovjeku veliku nepravdu, kad bi ga objedio, jer da nijeće neumrlost duše, pošto tvrdi, da čovjek postaje smrću ništa i da će ga Bog u uzkrsnuću iz ništa opet uzpostaviti. Bio on kako mu drago nepouzdan auktor, kad se radi o duši, nenijeće on ipak podnipošto njezine iza odlazka iz tiela neumrlosti, dapače na više mjesta to izrično uči. Riečmi dakle, koje sam gore naveo, premda tvrdo glase, neće da reče van ovo: smrću prestaje čovjek kao čovjek; jer nit je tielo, budi dok se još skroz nerazpadne budi kad se već u počela razpadne, čovjek, nit je opet duša, premda glavna i najodličnija čest čovjeka, čovjek: gdje neima tiela, koje oživljuje razumna duša, tu čovjeka neima, tako da je metafizički nemoguć čovjek bez toga dvoga u jedno složena. U tom dakle smislu Petra poslie smrti neima nigdje. No njegove sastavine jesu obstojne, t. j. nesmrtna razumna duša kao duhovna substancija i čestice iz kojih se sastojaše tielo. Tako će dakle u nekom smislu postati čovjek u budućem uzkrsnuću iz ničesa, no ipak daleko drugačije nego postaje iz ničesa kad počima prvi put bitisati. Na to cilja argumentacija Tertulianova.

Iza navedenih rieči prelazi na neke analogije, slike uzkrsnuća u samoj prirodi.

„Dvojit će se, mislim, o božjoj jakosti, premda je on silno ovo tielo svieta tako iz ništa stvorio, kako iza toga, rek bi iz stanja neradinosti i ništavosti, učinio živo Duhom svega života životvorom, opredieliv da bude isto (tielo svieta, makina svjetska, svemir) primjerak i svjedočanstvo za uzkrsnuće ljudem.“ Premda su sliedeće Tertulianove rieči s navedenimi tako uzko skopčane, kako samo može biti primjer s pravilom; moram ipak navedene malo razjasniti, da neostane samo dano pravilo tamno i onda, kad se primjer čuje. Dakle prve rieči su rečene ironički. Dvojiti, da-li će Bog moći proizvesti naše buduće uzkrsnuće, a zajedno imati na pameti sav Bogom stvoren i uredjen sviet, jest čin sužena uma. Dakako Tertulian je dobro znao, da se nijedan bez svake iznimke filozof poganski nemogaše siromak dignuti do one uzvišene i pametne misli, te je Bog sav sviet iz ništa stvorio, već, govoreći o nekakovih početcih svieta, tumaraše jedan ovamo drugi onamo, dapače nemogši nijedan nit samomu sebi biti sasma došljedan, tvrdeći n. p. u jednu ruku, da je Bog bezuvjetno najsavršenije Biće, u drugu niječući mu moć, da iz ništa što načini, drugimi riečmi, niječuć, da se njegovo djelovanje može generički razlikovati od čovječjega, budući i čovjek iz već obstojeće tvari može raditi, t. j. niječuć mu božansku moć ili sve, što ga čini Bogom, kakono jezgrovito isti ovaj Tertulian u djelu svom proti Hermogenu filozofu reče: „Totum, quod est Deus, aufert, nolens eum ex nihilo cuncta fecisse.“ (c. 1.) O toj poganskoj bludnji često govore sveti otci ter biede poganske filozofe radi toga koli s nedošljednosti toli s bezbožnosti. Tertulian ovdje predpostavlja tu kršćansku istinu: kršćani vjeruju i štuju Boga, jednoga, koji je sav taj sviet i njegovo orudje i počela, tjelesa i duhove, svojim umom, svojom jakošću, svojom rieči iz ničesa učinio, da bude znakom njegova veličanstva i svjedočanstvom njegove dobrote.[1]) Pa s tom istinom spojena tvrdnja

meminisses enim, si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras priusquam esses, item nihil factus cum esse desieris, cur non possis rursum esse de nihilo ejusdem ipsius auctoris voluntate, qui te esse voluit de nihilo? Quid novi tibi eveniet? Qui non eras, factus es; cum iterum non eris, fies. Redde, si potes, rationem, qua factus es, et tunc require, qua fies. Et tamen facilius utique fies, quod fuisti aliquando, quia aeque non difficile factus es, quod nunquam fuisti, aliquando.“ U ostalom imao bi Tertulian okapanja s našimi nekimi spiritisti, radi tvrdnje: da se nesjećamo, ter smo bili živa bića prije nego smo počeli živjeti svaki u ovom svojem tielu, u kojem smo sada; dakle da nas nije podnipošto nit bilo. Piscu ove razprave odgovorio je jedan spiritista: da se istina pamet toga nesjeća, no duh da se sjeća. — Tada sam se opet živo sjetio, na ono što sveti apostol Pavao unapred reče: „Zato, što nisu htjeli primiti ljubavi za istinu, da se spase: s toga poslat će im Bog djelatnost bludnje, da vjeruju laži, da se odsude svi, koji nehtjedoše vjerovati istini, već pristadoše uz nevaljalštinu.“ (2. Thes. 2, 10.) Idu i one ovamo: „Odvratit će (ljudi) uši od istine, pa će se obrati k bajkam.“ (2. Tim. 4, 4.)

[1]) Njegove su rieči u 17. gl. ove iste knjige: „Quod colimus Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo, quo jussit, ratione, qua disposuit, virtute, qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suae, unde et Graeci nomen mundo κόσμον accomodarunt.“

Nespada na ovo mjesto razlaganje odnošaja naravnoga čovječjega uma gledom na možnost spoznati posve naravnim putem, t. j. pomoćju toga vidljivoga svieta i pomoćju prirodjene sile uma čovječjega, jednoga pravoga Boga, stvoritelja i gospodara svih stvari. Samo sjećam ovdje štovanoga čitatelja, da je dogma i ogom objavljena, ter se ta istina može saznati posve prirodjenim putem. Zadnji obći Vat. koncil na novo je to izrekao riečmi: „Eadem s. Mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum

kršćanska o uzkrsnuću mrtvih neima težkoće van kod zabite pameti. Tamo smiera Tertulianova fino rabljena ironia. Iztiče pako u tom svietu dvoje: prvo stvorenje iz ničesa; drugo oživljenje tih već obstojećih no još kao ništavih stvari, imajući na pameti Gen. 1, 1. ss. To jedno i drugo služi nam kao za stube, da idući po njih lahko vjerujemo naše buduće uzkrišenje. Sliedećemi rečenicami to razjašnjuje. „Svjetlo svakdan (kao) ubijeno opet sja, i tmine jednakom izmjenom odilaze i dolaze; zviezde (kao) umrle (opet) se oživljuju; vremena gdje prestaju, nastaju; plodine svršuju se i vraćaju se, sigurno sjemenja samo pošto struhnu i razspu se opet plodovitije ustaju; sve se eto propadajuć pričuvava, sve se iz propada obnavlja.“ (Već smo prije sjetili, kako su od ovakvih analogija jedne od drugih savršenije, predočujuć bo jedne samo naslied jednoga iza drugoga, kažu druge i neku istovjetnost tvari). „Ti čovječe“, nestavlja Tertulian, „toli slavno ime i biće noseć, ako se ipak već prema titulu Pythie razumiješ[1]), gospodin svih bića umirućih i uzkršnjujućih, ti jedini da umreš tako ter te podpuno nestane? Dapače, razpao se ti gdje mu drago, razorila te koja mu drago stvar, usrkala te, odstranila, u ništa te pretvorila — povratit će te. Njegovo je τὸ ništa, čije je sve.“[2]) Sigurno vjera kršćanska nije vjera čuvstva; no neima u čovjeka plemenita čuvstva, kojega nebi ona podpuno smirivala; što će se moći diljem ove razprave opaziti. Usuprot boriti se proti kršćanskoj vjeri a pri tom htjeti čovjeka uzvisivati, nije drugo van pomutnja pojmova i hallucinacija, nabacivanje tutnjavom rieči bez smisla.

Napokon, da nebi tko iz njegovih rieči zaključio, da ćemo prema tomu i mi tako neprestano živjeti, te ćemo umirati neprestano iza života, a iza smrti opet i opet uzkršnjivati; odbija Tertulian taj smisao svojih rieči. „Dakle velite, uvjek ćemo morati umirati i uvjek opet uzkršnjivati? Kad bi to bio odredio gospodar svih stvari, tad bi ti i to (umiranje i uzkršnjivanje) htio ti nehtio, kao tvoj prirodni zakon kušao. No sada“ (u tom redu svoje providnosti i dobrote) „nije drugčije odredio, nego nam je i propoviedao;“ (t. j. Bog nam je objavio, da ćemo samo jedan put umrieti i jedan put uzkrsnuti za uvjek: a kako je rekao, tako i nikako drugčije imade se dogoditi). „Um, koji je taj svemir iz raznolikosti ipak ujedno složio, tako da se sve sastoji iz raznih i protivnih (u pojedinosti) bića, iz praznih i punih, iz živih i neživih, iz vidljivih i nevidljivih, iz svjetlih i tamnih, iz života i smrti: isti taj um (Bog) viek je tako opredielio i razredio, da prvi diel vieka, u koji živimo od postanka stvarî, vremenitom dobom leti kraju, drugi pak diel (vieka), koji tek čekamo, da se stere kroz bezkrajnu vječnost. Kad dakle dodje konac i medja, koja dieli to jedno od drugoga, tako da će prestati i ovaj oblik svieta, budući i on vremenit ter onoj uviek trajućoj uredbi samo kano zastor; tad će se uzpostaviti takodjer sav rod ljudski, da mu se izplati sve, što je u tom vremenitom vieku učinio dobra ili zla, pa će mu se to i plaćati odanle kroz neizmjerivu trajnost vječnosti. Pa s toga neće biti više nit smrti niti opetovana uzkrsnuća, već bit ćemo isti mi onda koji i sada, a ne drugi onda, drugi sada; službenici i štovatelji božji bit će kod Boga neprestano, obučeni ruhom svojinom vječnosti; nemarnjaci („profani“) te koji neštovahu Boga čitavim srdcem, bit će usuprot u kazni takodjer vječnoga ognja, imajući kao prirodjenom odredbom božjom podržavanje neizkvarljivosti, t. j. nesmrtnosti.“[1]) Taj kršćanski Bogom objavljen

---

omnium principium et finem, *naturali humanae rationis lumine* e rebus creatis certo cognosi posse.“ . (Ses. 3. c. 3. de rev.) I opet: „Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse; anathema sit.“ (can. 1.)

[1]) Smiera Tertulian na nadpis: „Γνῶθι σεαυτόν“ (spoznaj samoga sebe), metnut na vratima Apollinova hrama u Delfah.

[2]) „Dubitabitur, credo, de Dei viribus, qui tantum corpus hoc mundi de eo, quod non fuerat, non minus quam de morte vacationis et inanitatis imposuit animatum spiritu omnium animarum animatore, signatum et ipsum humanæ resurrectionis exemplum in testimonium vobis. Lux quo die interfecta resplendet, et tenebrae pari vice decendendo succedunt, sidera defuncta vivescunt; tempora ubi finiuntur, incipiunt; frumenta consummantur et redeunt, certe semina nonnisi corrupta et dissoluta fecundius surgunt; omnia pereundo servantur, omnia de interitu reformantur. Tu homo, tantum nomen, si intelligas te vel de titulo Phythiae, discens, dominus omnium morientium et resurgentium, ad hoc morieris, ut pereas? Ubicumque resolutus fueris, quaecumque te materia destruxerit, hauserit, aboleverit, in nihilum prodegerit, reddet te. Ejus est nihilum ipsum, cujus est totum.“

[1]) Ergo, inquitis, semper moriendum erit et semper resurgendum? Si ita rerum dominus destinasset, ingratis experireris conditionis tuae legem. At nunc non aliter destinavit, quam praedicavit. Quae ratio universitatem ex diversitate composuit, ut omnia aemulis substantiis sub unitate constarent ex vacuo et solido, ex animali et inanimali, ex comprehensibili et incomprehensibili, ex luce et tenebris, ex ipsa vita et morte; eadem aevum quoque ita destinata et distincta conditione conseruit, ut prima haec pars, ab exordio rerum quam incolimus, temporali aetate ad finem defluat, sequens vero, quam expectamus, in infinitam aeternitatem propagetur.

*

nauk razjašnjuje Tertulian takodjer iz nauka nekih filozofa. No budi dosta. Štovani čitatelj mogao je preko dosta opaziti, da apologeta kršćanske vjere na početku trećega ili na koncu drugoga kršćanskoga vieka, razlažuć i braneć obćenitu kršćansku vjeru i osvjedočenje bez svakoga oklevanja veli, da kršćanin vjeruje te će mrtvi uzkrsnuti i to svatko u onom tielo, koje imadjaše prije. Nego, da opet sjetim, potanje razlaganje sastavina uzkrsnulih ljudi i njihovih tjelesa naći će, ako Bog da, svoje mjesto pod sliedećom točkom *C)*.

*m*) Ostaje nam prema obećanju još samo jedan svjedok iz apologetske dobe. To je sveti i vriedni „odvjetnik“, („causidicus“) M. Minutius Feliks, već nekom zgodom napomenut. Razboriti i umni taj muž pisao je ili negdje za vrieme Tertulianovo, dakle u prvoj polovici trećega kršćanskoga vieka, ili malo iza Tertuliana ili morda i dobro prije njega, no svakako je pisao svoju knjigu prije djelovanja sv. Ciprijana († 258), jer ovaj već često rabi Minutijevo djelce. Alzog u napomenutoj svojoj patrologiji scieni, da imade nedvojbeno jakih dokaza za tvrdnju, da je M. Minutij Feliks mnogo prije pisao svoga „Oktavija“, nego napomenuti Tertulian čuveni svoj „apologetik.“[1]) On meće postanak „Oktavija“ u g. 166., obično je ipak bilo mnienje, da je M. M. F. pisao u prvoj polovici trećega vieka.[2]) Djelo je napisano u formi dialoga. U njem se prepiru dvie osobe, obje vriednoga M. M. Feliksa iskreni prijatelji; no jedan još poganin, Caecilij, što je takodjer M. M. F. još neko vrieme i kao odvjetnik bio; drugi kršćanin, Oktavij, prije takodjer poganin, no zajedno ili i nešto prije od M. M. Feliksa postao kršćanin. Iz drugoga nekoga mjesta dodje Oktavij u Rim, da si posjeti prijatelja M. M. Feliksa. Finom nježnošću govori M. M. F. o tom posjetu. Iza nekoga vremena podju šetat izvan Rima (prama Ostiji) sva tri prijatelja. Idući jutrom uz more, odakle duvaše milo povjetarce i stupajuć ugodnim mekim i sipkim tlom, opazi Caecilij Serapidovu (egipatskoga boga) statuu. Na to će on od počitanja, kad nije zgode ići do statue, metnuti ruku na ustne pa poljubiti u ruci boga Serapida. To vrlo razžalosti kršćanina Oktavija, pa stane koriti Minutija, što trpi toliko neznanje u čovjeku, koji mu je nerazdruživ drug i kod kuće i izvan kuće.[1]) Na te se rieči naobraženi Caecilij vrlo u sebi razljuti ter sasma zašuti i kano u sebe unidje. To opazi M. M. Feliks, osobito kad se prijatelji sa šetnje kući vraćali, budući da Caecilij na sva pripoviedanja Oktavijeva i kod sve igre nekih dječaka kod mora i na moru ništa nit govori nit pazi; pa ga zapita za što da je tako tužan i snužd没. Na to reče Caecilij, da ga je Oktavij neizmjerno uvriedio napomenutimi svojimi riečmi; s toga da on zahtjeva, da se Oktavij s njim ogleda u znanstvenoj prepirci o njekih starih, a on (M. M. Feliks) neka ništa u tom nečini već samo neka sluša i na koncu neka izreče sud po duši i uvjerenju. Dade takodjer oduška ogorčenosti svojoj prije same disputacije nekolikimi za kršćane prezirnimi riečmi.[2]) Dodju dakle do zgodna mjesta, pa si sjednu, uzamši M. M. Feliksa u sredinu, da bude obojici jednako blizu i da ih jednako sluša. Još prije svoje obrane za poganstvo i navale na kršćanstvo opomene i zamoli sudiju Feliksa, da bude pravedan; jer premda za svoju osobu dakako nije već poganin, ipak mu je i to dobro poznato ter će moći podpuno shvatiti njegovo razlaganje. Počme dakle najprije dosta obširno govoriti Caecilij, i to tolikom vatrom za poganstvo, tolikom žestinom i osvadami proti kršćanstvu, kako jedva ikoji od protivnika izuzam morda Celsusa. Kad je on svršio dodje i za dvie tri rečenice Feliksove do rieči Oktavij, braneći vjeru kršćansku i obarajući poganstvo. Jer je

Cum ergo finis et limes, medius qui interhiat, affuerit, ut etiam ipsius mundi species transferatur aeque temporalis, quae illi dispositioni aeternitatis aulaei vices oppansa est, tunc restituetur omne humanum genus ad expungendum quod in isto aevo boni seu mali meruit, et exinde pendendum in immensam aeternitatis perpetuitatem. Ideoque nec mors jam, nec rursus ac rursus resurrectio, sed erimus idem qui nunc, nec alii post; Dei quidem cultores apud Deum semper, superinduiti substantia propria aeternitatis; profani vero et qui non integre ad Deum, in poena aeque jugis ignis, habentes ex ipsa natura ejus divinam scilicet subministrationem incorruptibilitatis.“

[1]) „Der Schweizer Muralt, der Herausgeber des „Octavius“, hat in der vorausgeschickten commentatio de M. Felicis aetate nach der sorgfältigsten Vergleichung unseres Dialogs mit dem „Apologeticum“ durch neun Gründe die chronologische Priorität des „Octavius“ überzeugend erwiesen.“ (Alz. p. 147.)

[2]) „M. Minutius Felix, nobilis causicus Romanus floruit ineunte seculo III.“ (Fessler op. c. p. 326.) Amo naginje i dr. Hugo Hurter u praefacijah u Munitijeva „Oktavija“, i Tertulianova „Apologetika.“ Hurterove (moga nezaboravnoga i dragoga učitelja) note u napomenutih djelih čine mi veliku uslugu.

[1]) „Non boni viri est, Marce frater, hominem domi forisque lateri tuo inhaerentem sic in hac imperitiae vulgaris caecitate deserere, ut tam luculento die in lapides patiaris eum impingere, effigiatos sane et unctos et coronatos: cum scias hujus erroris non minorem ad te, quam ad ipsum infamiam redundare.“ (Oct. n. 3.)

[2]) „Si placet, ut ipsius sectae homo (t. j. da poganin) cum eo disputem, jam profecto intelliget; facilius esse in contubernalibus disputare, quam consere sapientium modo.“

Oktavij u dialogu glavna osoba, koja je pobjedila i to tako, da M. M. Feliks nije ni morao suditi, već je Caecilij sam priznao ništavost poganstva ter samo si želio potanju pouku u vjeri kršćanskoj, koju će i on primiti, zove čitav dialog „Oktavij.“

(Dalje će sliediti.)

---

## Rimsko hodočašće.

(Dalje.)

Dok još nije vodila željeznica u Rim, dolažahu amo putnici Flaminijevim putem na vrata: porta del popolo. Ova vrata otvaraju trg: piazza del popolo, poslje trga sv. Petra jedan od najljepših i najvećih. Oblik mu je eliptički. Središte mu krasi visok egipatski obelisk, carem Augustom prenesen najprije na circus maximus, a Sikstom V. ovamo namješten, kašnje okružen s četiri vodu bacajuća lava. Uz desnu i lievu ogradu trga ima po zdenac, osjenjen čempresi; desni je ukrašen svakojakimi morskimi božanstvi, nad lievim visoko se digla božica Roma, a njoj po bokuh Tiber i Anio. Na dnu trga naprama kapiji otvaraju se tri poglavite i najduže ulice pravcem, Leonom X. opredieljenim, vodeće k najznatnijim točkama grada. Lievom: via del Babuino doložiš na Kvirinal, srednjom: via del Corso na Kapitol, a desnom: via di Ripetta na Vatikan.

Ušašvi putnik na trg del popolo, a i još mnogo prije udari mu u oči Monte Pincio, najkrasnije šetalište rimsko. Štogod ljubi krasotu prirode, amo se iz grada sabire oko sunčanoga zapada. Kraj lievoga zdenca pučkoga trga, nad kojim Roma straži, ulazi se na ovo glasovito šetalište: pješaci krasnimi mramornimi stubami, a kola bielom, ugladjenom cestom, hladovitim drvoredom obrubljenom. Već su rimski carevi zavoljeli Pincio, ali što je on sada domaćim i strancem, imade se zahvaliti darežljivosti papa rimskih, kako to uzidana mramorna ploča svjedoči. U staro doba širili se tuda Lukulovi vrtovi, a na obronku Pincija dalje prama sjeveru sterali se glasoviti horti Sallustiani. Sve najplemenitije drveće i cvieće, što uspieva pod blagim podnebjem taljanskim sabrala je amo ukusna ruka vrtljarska: mrke ciprese pinjole i dr. a na vrh brda razlistale se i palme. Šetalište po sebi nije veliko: za pol sata možeš ga svega na skroz obići. Navrh brda na prostranom zaravanku diže se 9 met. visok obelisk, što ga je car Hadrijan podigao svomu ljubimcu Antinou. Odavle se razgranjuju staze na sve strane; kraj njih nanizalo se u mramornih poprsnica mal ne sve, što je stara i nova Italija a napose Rim smogao dična i glasovita. Pincio mogao bi se donekle prozvati taljanskom Valhallom. Sila govornička, slava vojvodska, svih devet vila (muzâ) ima na tom doista pjesničkom brdu svojih svećenika i zastupnika. Uz izrazite klasičke crte slavičnoga ali poštenoga Cicerona stoji manje liepa, hladna glava Cezarova, prama kojoj mirno sada počiva ratoborni Kajo Marij, sedam puta konzul rimski, koga bi po debeloj dolnjoj ustnici držao za kakova njemačkoga profesora, da ga od toga rodstva podpis nespašava. Misaona glava Michaelangela Bounarottija s grčkim nosom susjeda je glavi pjesnika Leopardija, koja se kao od stida oborila, da joj se nevidi ogroman nos; dalje ćeš opaziti poprsje razglašenoga i ozloglašenoga Machiavella s obrijanom glavom kao u kakva sakristijana, pa vrlo liepe bradate glave epskoga pjesnika Arista, skladbara Rossinija, pa Danteja, Petrarku, Secchija i mnoge druge sve do nekoga Felicijana Scarpelinija, pod kojim je nečija ruka olovkom napisala, neznam, je li njegove ili svoje rieči: Due cose ha bello il mondo — Amore e Morte! (Dvie su liepe stvari na svietu: ljubav i smrt). I dociela, kad se čovjek razgledje ovimi spomenici smrti, mora da pripozna istinu izreke, ako i u drugom smislu, nego što ga ona ruka htjela podmetnuti. Da svi ti slavni ljudi nisu za života plamtili ljubavlju za ovu i onu struku, pa da se nisu bojali umrieti bez slave: smrt im doista nebi bila spremila ovako dičnih spomenika, s kojih svaki čas sav sviet može štiti njihovu vrlinu i plemeniti zanos.

Nu kakogod su ovi spomenici liep dokaz, kako zahvalno potomstvo umije častiti slavnu prošlost, koliko bi oni ljepši bili, da nisu ovako jednolični — sve sama poprsja. Čovjeku i nehotice pada na um okrugli padavanski trg Viktora Emanuela s onimi kipovi u naravskoj veličini, medju kojimi se ponosito diže i slavni naš zemljak, paduvanskoga sveučilišta rector magnificus, Dinko Zlatarić. U kipa naravske veličine jedan ti kret ruke oličuje govornika, mač u ruci vojvodu, šestilo slavnoga Arhimeda, Secchija itd. Ovako kako su sada svi ti velikani poredani u gustu redu, glava do glave, bez drugoga obilježja, bojim se, da će mnogi kraj njih proći kao kraj kakove ogromne kosturnice: manjka im dramatička živost. — Ima još nešto što bi se moglo prigovoriti Pinčiju. Činilo mi se, da ima na njem premalo hladovine. Bio sam pet, šest puta na njem, nu nikad nebje stiske; najviše sam sastajao učenika iz raznih duhovnih zavoda. Možda je i ljetnje doba krivo bilo, da nije navala svieta bila velika, a pješaku je šetnja amo, skoro na kraj Rima, dosta nenaredna. Ali jedno je, čim će Pincio ostati svakomu šetaocu nezaboravan — prekrasan vidik, koj s njegove visine puca nad Rimom i okolicom njegovom. Riedko će koj grad imati tako zgodno, zračno mjesto, s koga bi se daleko naokolo moglo pregledati sve, što je liepa i milovidna u njem. Uzpevši se na najvišu batricu, na tako zvanu passeggiatu, raztvara se pogled, kakov će se jedva u kojem drugom gradu naći. Kako se Pincio nad sva ina brda uzvisio, kad stojiš na njem, sav ti je ogromni Rim pod nogama kao orijaški izvrnuti štit, kojemu u šupljini skoro toliko se čudila razsijalo, koliko na glasovitom mitičkom štitu, što je po Omirovu pričanju Hefajst skovao ljubimcu bogova, junaku Ahilu. Ravno prama sebi gledaš tvrdju sv. angjela, Vatikan s trgom

sv. Petra i divnim njegovim stupovljem, pa baziliku sv. Petra, kojoj se izmedju dviju manjih srednja velika kuba u podpunom svom veličanstvu iztiče; u daljini se razabiru zeleni vršci brda Janikula. Pod nogama ti se milovidno širi piazza del popolo, koju okružuju krasne tri bazilike: S. Maria del popolo, S. Maria in Monte santo i Chiesa dei Miracoli. S trga te izvodi spomenuta jur porta del popolo na put Flaminijev do žutoga Tibra i kamenitoga mosta Milnija, gdje je promisao božja i sreća oružja Konstantinova za sve vjekove odlučila sudbinu progonjenoga kršćanstva. Okrenuv se lievo prama Corsu najprije ti udara u oči dosta visoka kuba crkve sv. Karla, iza koje se poklopila široka kuba panteona, a sada crkve S. Maria alla Rotonda, a dalje se snuje još nekoliko kuba, koje kao da stvaraju lievo krilo sv. Petru. Lievo s traga panteona nadnosi se Kapitol i crkva Araceli, iznad crkve sv. Karla stup Marka Aurelija na piazzi Colonna, njemu na lievo Trajanov stup, viš njega cipresi Palatina, a naprama Vatikanu sadanji kraljevski dvorovi Kvirinala. U neposrednoj blizini Pincija širi se perivoj s vilom medicejskom, do nje crkva ss. Trinita i španjolske stube, a s desne strane stiče se s njim vrlo prostrani, bujnom zeleni posuti perivoj vile Borghese, iza koje se u daljini zatvara vidik izokolnimi planinami.

To je doista vidikovac, komu može svaki grad zavidjeti. Zato se na njem i pozabavi svaka pripoviest u svojih najsladjih časovih, ako joj se junaci amo prestave. Kad sam prvi put bio na Pinciju već je sunce nagibalo zapadu, a ja sam o koljeno poduprt na podanku Hadrijanova obeliska razabirao njegov napis, kad li iza ledja čujem hrvatski glas: Je li, koliko toga na jednom stupu? Kad mi samo kakov stari criep nadjemo, koliko veselja! Bješe to g. kanonik R., prije malne četvrt vieka, uslužni rimski provodič g. A. T. U jedan hip iznizaju mi pred očima zgode i napredak našega naroda u tom razdobju, u kojem je obilati književni rad ovoga vriednoga muža ponajsjajnija točka. S mrtvoga stupa svrnuv pogled u živi stup našega doma lahko sam pregorio sve te spomenike starodavne slave rimske, pa uprvši oči u sjajnost posljednjih zraka tonućega sunca tražio sam u njih nazrieti zalog i jamstvo još ljepše budućnosti našega naroda. Ipak se mičemo, pomislih; pa daj Bog, potomci ono umom i značajnošću održali na miru, što su predji mačem i krvlju izvojevali i namrli.

(Dalje će sliediti.)

## Dopisi.

**Rim.** (*Prekonizacija biskupâ.*) Dne 18. pr m. držao sv. otac tajni konsistorij, da prekonizira nekoliko novih biskupa, medju njimi i nadbiskupa vrhbosanskoga Dra. Josipa Stadlera, i biskupa Mostarskoga fr. P. Buconjića.

U velebnom Vatikanu sve je danas življe no obično. Dvoranici u svečanu ruhu hodaju brzim korakom amo tamo dovršujući pripreme. Kardinali sakupljaju se u posebnoj dvorani, gdje će biti tajni konsistorij, a druga opet dvorana bješe priredjena, da u njoj sv. otac netom prekonizovane biskupe prvi put oko svoga prestolja skupi i pozdravi.

Srebreno zvonce zazvoni, a iz papinih odajâ približuje nam se papina pratnja a za njom sv. otac, koj nas klečeće blagoslovi, te ode u dvoranu, gdje se bjehu kardinali skupili. Više od jednoga sata trajaše tajna sjednica, kad al eto obrednikâ, da vode nove nadbiskupe u dvoranu konsistorijalnu, gdje će zamoliti nadbiskupski plašt. Nakon trokratne genuflexie prema papi izgovara obrednik običnu formulu: „reverendus pater dominus J. St. petit instanter, instantius, et instantissime pallium archiepiscopale“; tim bje tajna sjednica dovršena.

Sv. otac ostavi kardinale, koji se razidoše, te dodje k novim biskupom. Ovi se u polukrugu poredaše oko papina prestolja, njih devet prisutnih, većinom mladi muževi, a najmladji medju njimi u phisičnih godinah nadb. vrhbosanski, al dostojanstvom treći. Redom pristupiše k sv. otcu, da na svakoga metne roketu. Nakon toga reče sv. otac podulje slovo na talijanskom jeziku, u kojem medju ostalim rieč po rieč: „Povećat će napokon vaše pouzdanje i vašu srčanost ta misao, da vam je zadaća nastaviti djelo, koje je Isus Krist apostolom povjerio, da naime u svietu razširuju njegovo kraljestvo i medju narodi raspršuju tmine bludnje svjetlom angjeoskim. — Gle, vidimo medju vami novoga sarajevskoga nadbiskupa za Bosnu i Hercegovinu. Te pokrajine bile su jedva jedno vrieme svjetlom vjere razsvjetljene; nu poslie stenjahu više stoljeća pod gospodstvom naroda imenu kršćanskomu neprijateljskoga, te mogahu tek okusiti plodove i dobročinstva odkupljenja Isusa Krista. Prvi put vide one sada, da je medju njimi čudnovatom providnošću nebeskom ustanovljena hierarhija katolička. Ti, novi nadbiskupe, doista si sretan, što Te je Bog odabrao, da ponoviš lice onih krajeva. Ti ćeš ondje naći neobradjeno polje (un vergine campo) otvoreno Tvojoj revnosti. Vi pako drug naći ćete u svojih biskupijah polje već obradjeno; nu prem je obradjeno, imat ćete ipak puno kukolja triebiti. I tako ćete i on i vi drugi, ulažuć apostolski trud, oplodjen milošću, imati jednoč razloga, da obilno za ubrani plod hvalite i slavite providnost božju. Oduševljeni dakle čim svetijom nadom idite, častna braćo, u ime Gospodnje i pasite stado, koje smo vam povjerili. I neka vas prati apostolski blagoslov, koj vam i vašim biskupijam iz dna srca svoga podieljujemo.“

Nije običaj, da novi biskupi tom sgodom papi odgovore, ali ovaj put bila iznimka. Na one rieči, kojimi je sv. otac pozdravio novoga nadbiskupa vrhbosanskoga i katoličku hierarkiju u Bosni i Hercegovini, trebalo je, da se zahvalom odgovori, a to je i učinio prisutni nadb. i metropolita za iste dvie pokrajine ovim govorom:

*Beatissime Pater!*

Dignatione Domini nostri, qui dives in misericordia sua adamat convertere oculos suos etiam in indignos, ut non

glorietur in conspectu ejus omnis caro, et gratia Beatitudinis Tuæ en nos nullis nostris meritis præfecti sumus populo Dei multo. Pro qua dignatione, pro qua gratia, gratias agimus maximas Deo et Tibi, Beatissime Pater, simulque proponimus, toto vitæ nostræ tempore Deo opitulante promptum semper habere animum atque paratum, mandatis Tuis omnimodis inhærendi atque romanam Ecclesiam, nostram matrem, super omnia post Deum honorandi, ut Ecclesiam, quæ nos genuit, qua matrem recognoscentes et amantes, Deum quoque qua Patrem habere mereamur. Et sicut rei catholicæ adversarii nullum lapidem non movent ut vincula, quæ Ecclesiam cum capite suo conjungunt, rumpant, optime scientes, rupto caritatis vinculo solvi quoque debere et vinculum, quo omnium catholicorum mentes vinciuntur; sic et nos nihil omittemus, quo corda gentis nobis commissæ quo arctius cum charitatis principio conjungantur, quo fiet, ut, sicut nos ipsos et gentem nobis commissam supremæ auctoritati Tuæ in perpetuum addicimus, dedimus atque obstringimus; sic etiam Beatitudo Tua, qua universalis Pater, Doctor et Pastor, nos omnes in sinum caritatis Tuæ recipiat.

Et sicut in me et in Bosniam et Hercegovinam, quibus provinciis ego indignus qua metropolita præfectus sum, specialia beneficia Beatitudo Tua contulit; sic spescialis quoque occurrit ratio eidem gratias agendi.

Beatitudo Tua, prædecessorum Tuorum vestigia premens, qui nunquam non curarunt, ut sacri Evangelii nuntii ad varias orbis terrarum gentes diversis temporibus mitterentur, omnes Slavos eo teneriori affectu amplectens, quo teneriori et ipsi se romanis Pontificibus ducendos committebant, hoc spectabat, hoc unice cupiebat, omni ope contendere, ut gentes slavici nominis majore Episcoporum et sacerdotum copia instruerentur earumque corda eo igne accenderentur quem Dominus venit in terram mittere. Et quod jam dudum animo concepit, hoc Sanctitas Tua novissime efficiendum curavit. Paterna enim Tua cura factum est, ut hierarchia ecclesiastica in Bosnia et Hercegovina constitueretur ea cum expectatione, „ut inter Slavorum populos, qui lucem diligunt, gloriosis eorum Apostolis et Patronis cœlestibus suffragantibus, Christi religio ampliora incrementa suscipiat, ac tamquam ex fæcundo semine læta salutis seges, Dei gratia favente sucrescat ac floreat."

Et dum ego animo revolvo, radium a sole divisum nec luce nec calore gaudere; rivum a fonte præclusum arescere debere; ramum ab arbore præcisum, fructum afferre non posse: lætitia perfunditur animus meus et valde gaudeo, quia hic Romæ radius Bosniensis conjungitur cum sole, cujus luce Bosnensium mentes illustrentur, cujus calore eorum corda inflammentur; gaudeo, quia hic Romæ rivus Bosnensis unitur cum fonte, unde Ecclesia Bosniensis hauriat aquas salientes in vitam aeternam; gaudeo, quia hic Romæ ramus Bosnensis inoculatur arbori, cujus virtute Ecclesia Bosnensis fœcundetur atque fructus omnigenos proferat; gaudeo, quia secundum Apostoli verba, vere „inserti sumus in bonam olivam et facti sumus socii radicis et pinguendis olivæ et portamur a radice" (Rom. XI. 17, 18).

Te testante, Beatissime Pater, Slavi diligunt lucem et ideo toto pectore Tibi adhærent; Tu enim es illa columna nubis et columna ignis, quæ quidem Aegyptiorum copiis, quæ tenebras diligunt, tenebrosa est, nobis autem, qui sumus ex castris Israel, nubes es et ignis prælucens nobis ac nos præcedens qua dux ad ostendendam nobis viam salutis. Et dum Te providum Patrem et peritum ducem læti sequimur, intimo ex corde precamur, ut Deus Optimus Maximus Beatitudinem Tuam diu salvam et incolumem conservet, utque respiciens super castra Aegyptiorum per columnam ignis et nubis interficiat exercitum eorum et subvertat rotas curruum et cognoscant adversarii omnes, quoniam Dominus pugnat pro nobis contra eos (Ec. XIV. 22—26).

Sv. otac i prisutna gospoda slušahu ovaj govor najvećom pozornošću, a na papinom licu opažala se očevidno radost i zadovoljstvo. Nakon toga silazeć sv. otac sa prestolja pristupi k nadbiskupu te položiv ruku na glavu njegovu reče, da mu na novo podieljuje svoj apoštolski blagoslov.

Sutradan skupiše se novi biskupi i nadbiskupi kod kardinala Mertela, da polože katoličku vjeroizpovjed, a posliednji dobiše i nadbiskupski plašt.

Dne 20. p. m. bi novi nadbiskup vrhbosanski posvećen u crkvi sv. Klementa, gdje se svečanosti prigodom ovogodišnjega slavenskoga hodočašća obaviše. Posvećenje obavljaše namjestnik pape kao rimskoga biskupa uz assistenciju dvaju biskupa i drugoga svećenstva. Svetomu činu prisustvovaše namjestnik austro-ugarskoga poslaničtva kod sv. stolice barun Seiler, zatim bivši ravnatelj nadbiskupov u zavodu njemačko-ugarskom, sadašnji poglavari i pitomci istoga zavoda i mnogi drugi znanci i prijatelji svečarevi. Spomenuti pitomci uzveličaše krasnim pjevanjem svetu službu. Nakon posvećenja primaše posvećeni nadbiskup čestitke svih prisutnika, koje on u samostanu uz crkvu sv. Klementa biranim doručkom počasti. O podne priredi posvetitelj-kardinal svomu posvećeniku na čast sjajan objed, ka kojemu bjehu i sva u službi bivša asistencija pozvana.

U trajnoj i ugodnoj uspomeni ostat će nam sve ove svečanosti, a novo posvećenomu nadbiskupu vrhbosanskomu kličemo srdačno: ad multos annos. *F.*

---

## Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup imenovao je: Josipa Hitera, župnika u Virju, pravim podarhidjakonom gjurgjevačkoga kotara, a Jos. Banješa, župnika u Gjurgjevcu, namjestnim podarhidj. rečenoga kotara, napokon Marka Horvata, župnika u Novomgradu, začast. prisjednikom nadb. duh. stola.

— Radostno javljamo, da je zdravlje presvietloga gospodina biskupa Tršćanskoga Jos. Dobrile krenulo znatno na bolje, te će se na skoro i pridignuti moći.

— Presvietli g. nadbiskup Vrhbosanski Josip Stadler doći će u Zagreb, kako čujemo, u drugoj polovici ovoga mjeseca, gdje će ostati preko božićnih blagdana. Prvih dana mjeseca siečnja krenuti će na Brod u svoju nadbiskupiju. Za instalaciju opredielio je presvietli gospodin blagdan preslavnoga imena Isusova (15. siečnja). S toga je odlučio doći u Sarajevo 14. siečnja. Tajnik Njegove Presvietlosti g. Ivan Göszl odlazi već danas u Sarajevo, da uzmogne za vremena sve pripraviti, što je za svetčanost nuždno.

— Antun Molnar, podarhidj. i župnik u Dubravi, postao je župnikom u Prelogu, a Karlo Murat u Kupincu; Augustin Marković, župnik u Sesvetah kod Požege, primljen je u stanje mira. Upravitelji župe imenovani su: Blaž Tomašić u Molvah, Ivan Gluhak u Miholjancu, Jos. Volmuth u Štefanju, Jos. Komes u Bukevju. — Stj. Korenić, duh. pomoćnik u Petrinij, namješten je za katehetu učiona u samostanu milosrdnih sestara u Zagrebu. Eugen Freudenreich, duh. pom. premješten je iz Gora u Petrinju.

— Našu viest o poljepšavanju crkve sv. Petra izpravit nam je u toliko, što je novac u tu svrhu namienjen iz zaklade biskupa Vrhovca, a ne Alagovića. Novac ovaj doteći će, ter će i svi prozori biti od bojadisana stakla, pak se već po nacrtih g. Bollea i sgotavljaju u Innsbrucku. Glavni oltar biti će posve nov iz klesana kamena (mramora) a isto tako i propoviedaonica. Dva pobočna žrtvenika nadaju se dobiti iz stolne crkve, gdje će sada biti puno manje žrtvenika. Za dalnju nutarnju opremu (klupe, sviečnjake, uljenice itd.) ima i sama crkva novca. Ovom sgodom rado spominjemo, da je ljetos poljepšana i kapelica sv. Martina u nadbisk. sirotištu. I tu je već dekoracija ciele kapelice izvedena, te se kleše i novi glavni žrtvenik. Bilo sve to Bogu na slavu, a sugradjane naše neka u crkve dovodi i tu im srdce k Bogu diže takodjer ljepota kućâ Božjih.

— Srbski kongres u Karlovcih izabrao je patrijarhom budimskoga biskupa Arseniju Stojkovića sa 53 glasa proti 12, koje je dobio dosadanji upravitelj patrijaršije Angjelić. Tim je kongres dovršio zadaću svoju, pak i odgodjen, dok ne stigne odluka Nj. Veličanstva, da-li potvrdjuje izbor ili ne. Za potvrdu, kažu, da je slabe nade, kad potvrdjen nije bio ni posljednjiput, kad ga prije njekoliko godina izabraše. Morati će se dakle na novo birati, a onda da bi kocka valjda pala na biskupa Teofana Živkovića.

— U Rimu umro je 30. pr. m. kardinal Borromeo koji je u sladkoj uspomeni svim slavenskim hodočastnikom, koje je on velledušno prvih dana srpnja oko sebe sakupljao. Bolovao je već dulje vremena, pak se je jednom već i javilo, da je umro. Sada je glas istinit. Pomilovao mu Bog dušu.

*Franceska.* Ministar Pavao Bert izjavlja otvoreno, da će se u koštac uhvatiti s katoličkom crkvom. Za nj nepostoji pravno nikakav zakon, nikakva povlastica, koju si je crkva stekla posljednjih sedamdeset godina. Jedini temelj, na kom on želi raditi jest konkordat i pridieljeni mu organički članci. Jednako govori i predsjednik ministarstva Gambetta, koji opet kani oteti svećenstvu svaki upliv u politici. U dužnostih, u teretih svećenici neka su jednaki svakomu drugomu gradjanu, ali u pravih ne. Tu im je šutiti. I prem uvažene osobe, kao n. p. Chanzy, bivši francezki poslanik u Petrogradu, osudjuju takvu politiku, i svoje te nazore otvoreno Gambetti izjavljuju, on će ipak pokušati, da osnove svoje izvede. Zaigrati će se dakle u Francezkoj na skoro onakvo kolo, kakvo su Falkovci do nedavno igrali u Pruskoj. Hoće-li drugim uspjehom pokazati će budućnost. Medjutim sv. otac dogovara se sada sa njekimi biskupi francezkimi, koji su došli u Rim, da prisustvuju kanonizaciji.

*Rim.* Danas proglašuje sv. otac četiri blažena sluge Božje svetimi. Ti su: bl. Klara od Križa, koja je umrla 1308., i o čijoj kanonizaciji radilo se je već za pape Ivana XXII., al se sbog tužnih okolnosti tadanjih posao dovršiti nije mogao. Postupak je ponovljen opet za pape Pia IX. god. 1850., a današnjim se danom evo dovršuje. Odlikovala se je ona osobito u razmatranju muke i smrti Gospodinove. — Drugi je: blaženi Laurencij Brindiški, Kapucin, koji je umro 1619. Revan u vršenju svojih redovničkih dužnosti, bio je blaženim proglašen već za pape Pia VI. — Za tim su još: blaženi Ivan Krst. de Rossi, bivši kanonik bazilike sv. Marije u Cosmedinu, i blaženi Benedikt Josip Labre, svetovnjak, priznavalac. Svetčanosti današnjoj prisustvuje mnogo dostojanstvenika crkvenih: kardinala, nadbiskupa i biskupa, osobito iz Francezke.

---

## Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Filipović Stjepan, kapelan u Zlataru. Obća pučka škola u Trnavi i Mačkovcu. Božić Juraj, priglednik finan. stražar u Bakarcu. Abramović. Vid, finan. stražar i Movrić Petar, finan. nadstražar u Šmriki Ožegović Mato, pl. kap. u Ivancu. Trstenjak Antun, krojač u Ivancu. Marošević Josip, cestar u Kukujevcih. Godišnji članovi. Iz biskupije Tršćanske 100 g. čl., iz župe Cirkvene 8 g. čl., iz župe Selnice u Medjumurju 6 g. čl. Turak Ante, župnik u Portulah u Istri 11 g. čl. Kučera Mijat, učitelj vjere u Vinkovcih 3 g. čl.

---

**Knjižtvo.** „*Dobra kršćanska majka.*" Za puk napisao Izidor F. Paulić, žup. privlački. Uz dozvolu preč. ordinarijata. Djelo ovo može se dobiti kod pisca u Privlaki (zadnja pošta Vinkovci) uz cienu od 25 nč. bez poštarine. Tko 10 primjeraka naruči dobije još jedan povrh toga. Upućuje se ovdje kršćanska majka, kako joj diete priučati raznim kriepostim, a na koncu dodano je raznih vrlo liepih molitava. Preporučamo s toga to djelce.

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

Broj 51. U Zagrebu, 15. prosinca 1881. Tečaj XXXII.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Prędbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

α) U svojoj obrani i navali kaže Caecilij čudesan chaos misli, sad dopuštajući sad niječući božanstvo: sad zabacujuć svaku providnost božju, sad opet svadjajuć veličinu rimske države na obćenito štovanje bogova ter razne kazne na dotični prezir; kršćane sad dižuć radi njihova života nad svu čovječju kriepost, sad jim predbacujuć opačine upravo nečovječne: chaos inače baštinjen od većine poganskih pisaca i filozofa.[1]) Osobito ga boli, što se kršćani, ljudi, kako on bahato kaže, sabrani iz proste svjetine, dapače i žene i djeca medju njimi usudjuju prezirati bogove poganske i njihove hramove; što sažaljuju njihove svećenike kao bjednike; što oni bez oklevanja filozofiraju, da je jedan samo Bog, a taj da je stvoritelj svih stvari, on da sve redi i uzdržaje, naročito da rukovodi rod čovječji, pazeći na svaki čovječji čin, rieč, misao ter o svem točan račun vodeći; što ti ljudi tvrde, da će svaki čovjek opet poslie smrti ustati u istom tielu, koje nekoč imadjaše ter da će ovaj sviet jednom imati konac, dobivši dobri vječnu nagradu, a opaki vječnu kaznu: dočim usuprot velikani poganski, filozofi prvoga reda, o tih stvarih ili se govoriti ustručavahu, ili samo s nekom bojazni i dvojbom nešto o tom razpravljahu. Naročito iztiče „mudrosti prvaka“ Sokrata, koji da je običavao na zahtjev, da o nebeskih stvarih govori, odgovarati: „Što je nad vami, ništa nespada na nas“; pa uprav ta njegova čednost da mu je pribavila naslov, da je „najmudriji filozof“: „Ita confessae imperitiae summa prudentia est.“ (gl. 13.) Tim smjerom da je išao Arkesila, Karnead i većina akademika filozofa. Posebnu pak hvalu zaslužuje Simonid Milezij, koji je upitan od Hierona tirana što da su i kakovi su bogovi, najprije molio da mu se dade jedan dan za razmišljanje o tom, iza minula toga dana molio je da se rok produži na još dva druga dana, a kad je taj podvostručen rok minuo, zamolio je sada nova četiri dana; napokon upitan od Hierona, zašto da tako radi, reče mudrac, da mu ta stvar postaje tim tamnija, čim ju duže razmatra. Neka se dakle puste te stvari na miru, o kojih toliki muževi ništa sigurna neznadijahu.

Poseb uzkrsnuće od mrtvih ovako smiehu izvrgava poganin Caecilij: „Kažu (kršćani) da će oni biti uzpostavljeni poslie smrti, da će njihov prah i pepeo opet oživjeti: pa zbiljam i vjeruju uzajamno i pouzdano tim svojim lažim. Mislio biš, da su već oživjeli. Dvovrstno zlo i dvojaka budalaštino! nebu i zviezdam, koje (umirući) u tom stanju ostavljamo u kom ih nalazimo (kad počmemo živjeti), naviešťaš propast; sebi, pošto si umro i utrnut, i pošto svi mi tako nastajemo kako nas i nestaje, obećaješ vječnost.[1]) To je razlog zašto oni mrze lomače i osudjuju žganje tjelesa.[2]) Kao da se napokon nebi svako tielo, makar ga baš i otmeš ognju, tokom godina i vjekova razsipalo u zemlju, te kao da nije tielu svejedno, ili ga zvieri razderale, ili ga more progutnulo, ili ga zemlja prikrila, ili ga napokon plamen iztrošio; budući

[1]) Ob ovoj stvari bit će točniji govor pod 3) i 4) gdje ćemo razpravljati o prvom i drugom stadiju stanja puta.

[1]) Što božja objava uči o koncu sadanjega reda i poredka stvari, to ćemo u kratko napomenuti pod C); to ovdje samo pripominjem, da konac svieta i njegovo uništenje nije podnipošto u božjoj objavi stvar istovjetna: stvari bit će preobražene, ne uništene.

[2]) Misli Caecilij, da kršćani zato neće, da jim se tjelesa sažižu poslie smrti; jer da bi onda teže bilo uzkrsnuti. To krivo o njih suponuje; pa onda izvadja iz krive predpostave dakako kojekakva absurda. Poučava ga o boljem poslie Oktavij.

da je lješinam svaki (od rečenih) pokopa, ako ćute, kazna, ako pak nećute, tad jim je svaki pokop svojom uništujućom brzinom pravi liek.[1]) Tom bludnjom zavarani, obećavaju sebi kao dobrim blažen i vječan život i pošto su umrli; drugim, kao nepravednim kaznu vječnu... Rado bih upitao i saznao, da-li će (zbiljam), ustati u tjelesih, i ako u tjelesih, u kojih ipak tjelesih; da-li se u istih, koja sada imaju, samo obnovljenih, uzkršnjuje ili pak bez svakoga tiela·" (Štovani čitatelj vidi, da je distribucija podpuna; jer sigurno život vječni nije moguć, van ili u tielu i to budi već imanom budi posve drugom; ili pak posve bez tiela). „No to, kako mislim" (bez dvojbeno nemisli logički) „nit bi bio duh („mens") nit bi bio život. — U istom tielu? No već se je razplinulo." (Vidimo, kako se pogansko srdce težko diže do logičke misli o božjoj moći). „U drugom tielu? Eto dakle novi se čovjek radja, a neuzpostavlja se prijašnji." (To bi bila dakako istina; samo što toga kršćani netvrde). „Pa k tomu kolike-li dobe neodoše, kako-li nebrojena stoljeća neodletiše, a da-li je i jedan jedini ma baš Protezilajevim udesom odozdo amo došao, dobivši barem nekoliko ura za boravak ovdje, da primjeru vjerujemo? Sve su to izmišljotine bolestnih glava te nespretne utjehe, ljuljane varavimi pjesnici u sladkih pjesmah, pa od vas, dašto lahkovjernih, s nekom promjenom prenesena na Boga vašega" (gl. 12). (Samo što su te stvari Bogom objavljene prije, nego bijaše traga i glasa i najstarijim pjesnikom; jer bogoljubnik Job življaše više stotina godina i prije Homera, dapače i rata Trojanskoga, a i za vrieme Danielovo nebijaše još ne samo Platona, nego nit Pitagore, barem ne kao razvijena mudraca; ter što su valjda ti i drugi filozofi, kako kažu otci, koješta uzeli iz starozavjetne objave, no starozavjetni bogodušnici od njih ništa.)

Prije nego navedem odgovor Oktavijev, čujmo još nešto, kako se rusti Caecilij i u njem mudrolija poganska na kršćansko uvjerenje i smier. Štovani čitaoci neće zamjeriti. Jer prvo ja nepišem ovu razpravu, da se može usuvnuti u kakvu ručnu školsku knjigu; drugo scienim, da je više no samo kakva teoretička erudicija, dozvati si u pamet, kako-li se je govorilo i prigovaralo vjeri kršćanskoj prije sedamnaest stotina godina.

„Pa kad bi vas" (kršćane) nastavlja Caecilij, „barem samo izkustvo očivjestnih stvari poučilo, kako-li vas varaju jalove nade pustih obećanja: o nevoljnici, što nas poslie smrti čeka, mislite dok ste još živi." (To kršćani i čine, samo dašto malo više i dublje sizući, nego pusto srdce i u stvarih največih plitki um poganski). „Eto i sami kažete, da vas veći i bolji diel stradaju, zebu, težko rade, a gladuju: a Bog vaš to podnosi i zato nit nemari; ili vam neće da pomogne ili pak nemože." (Prigovor bi valjao, kad bi blagostanje ovozemno bilo zadnja svrha kršćaninu a recimo i čovjeku u obće; ele tko tako misli, taj može biti sve samo ne kršćanin toga imena vriedan). „Tako je dakle ili nemoćan ili nepravedan;" (ili, da bude razdioba podpuna: nit jedno nit drugo). „Ti koji sanjaš o nesmrtnosti posmrtnoj, zar se još neopominješ tvoga stanja, zar još nepriznaješ tvoje slaboće ma te i nevolja mučila, ma te groznica trošila, ma te i boli razčinjale? I nehotice, nevoljniče vidiš svjedočanstva tvoje slaboće, pa je ipak nećeš da priznaš." (Sve to kršćanin zna i ćuti; samo što uz to znanje i ćućenje vjeruje Bogu). „No ostavljam stvari obćenite"; (t. j. kršćanom i poganom zajedničke) „Eto vas" (kršćane, a ne druge) „čekaju groze, muke, patnje i križevi, ne da jim se klanjate" (sjeća, kako kršćani štuju križ kao spomen muke i smrti dragoga jim Spasitelja) „nego da budete na nje razpinjani; čeka vas i vatra, koju i navieštate" (kao kaznu na drugom svietu) „i koje se bojite: gdje je tu onaj Bog, koji može doći u pomoć, da mrtvi ožive, a živim nemože pomoći?" (Opet pomutnja misli u površnoj za zemlju prilieplјenoj poganskoj glavi). „Zar morda nezapoviedaju Rimljani cielim svietom, zar oni nekraljuju i neuživaju se čitavoga svieta i zar nisu vaši gospodari, sve to bez vašega Boga?" (Caecilij, kad i nebi bio postao kršćanin, bio bi se sigurno čudio, kad bi bio nakon nešto više od sto godina iza ovoga razgovora opet došao na zemlju, pa vidio kako se Rimski gospodari svieta klanjaju ne samo tomu Bogu, koji zbilja „daje (i uzima) kraljestva, komu hoće", (Dan. 4, 22) već u jednu ruku štuju križ, u drugu brane, da itko radi kazne umire na križu; napokon kako pred sjajem križa prije poslie sve pada, te kako „Kamenu bez ruke od brda odlupljenu" (Dan. 2) ipak nitko i ništa nemože odoljeti, ma bio on baš i na sramotnom križu skroz (za oči ljudske) razdrobljen.) „Vi medjutim, suztegnuti i zabrinuti, suzprežete se od poštenih naslada: nepohadjate kazališta, neprisustvujete svečanostim; javne su gostbe bez vas; sgražate se nad svetimi borbami, te nad jelom i pilom koje stoji u savezu s (našimi) žrtvami." (Kaže poslie Oktavij, a i historija u obće, koliko-li bijaše poštenja u poganskih zabavah i nasladah;

[1]) Pravo-li reče poganskim vremenom sveti Pavao, da su: „tempora ignorantiae." (Act. 17, 30.)

no drugčije nemože nit biti bez poznavanja pravoga Boga ter gdje i najgadnije stvari imadu svoje bogove uzornike i zaštitnike). „Nekitite vaše glave cviećem, ne častite vašega tiela miomirisom, čuvate pomasti za mrtvike (ironički): vience pak uzkraćujete i grobovom: bliedi ste, drhćete, sažaljenja ste vriedni: na naših bogova“ (jer da ovi pomažu svojim. Dolazi i na to poslie Oktavij, pa liepo razlaže, kako kršćanstvo svakoj stvari daje svoje mjesto kao božjemu daru.) Napokon: „S toga, ako imade u vas kakve mudrosti ili stidljivosti, ostavite se iztraživanja nebeskih prediela i tajnih udesa svieta. Budi dosta za iztraživanje ono, što ti je pred nogama; osobito neukim, nenaobraženim, surovim, neuljudjenim: komu nije dano razumjeti stvari čovječje ugladjenosti, kud i kamo bit će mu zaniekano razumjeti stvari nebeske[1])“ Tako si je Caecilij dao oduška. S toga navedši još neke stvari, nestade posve prijašnjega gnjeva, pa se razvedri njegovo lice, sam sa sobom i subtilnim govorom svojim posve zadovoljan budući, i misleći, da je Oktavij smlavljen. Zato ga i opomenuo M. M. Feliks, da neka nepljeska prije, dok se nesasluša Oktavij.[2])

Štovani čitatelj vidi, da je i kod samih pogana bila stvar izvan svake dvojbe, ter su kršćani vjerovali kao bitni članak svoje vjere, da će ljudi poslie smrti opet u svojih tjelesih živjeti.

β) No čujmo opet o tom samoga kršćanina iz drugoga vieka. Pripominjem, da M. M. Feliks proti običaju drugih apologeta baš nijedan put necituje sv. pisma: on suponuje objavljene istine, pa jih samo brani razlozi pristupnimi i nevjernikom; i to osobito hoće da iztakne i dokaže: jedan je Bog, stvoritelj svih stvari, božja providnost obuzima sve; kršćani su nevina i sveta života, kako jim je i nauk čist i liep. S toga i o uzkrsnuću govori više braneći nego razlažući, no to je za našu zadaću posve dosta.

Ponajprije kaže, kako su i filozofi naslućivali, da će negdje biti konac svietu; da dakle nije nauka kršćanska tako nepristupna razumu.[1]) Dodaje pako, da tu stvar primiše ne kršćani od filozofa nego filozofi iz božje objave, koja da je do njih starija od njih i koja je barem sjenom svojom došla.[2]) No kad ju oni prihvatiše, neće sigurno biti stvar protivna zdravomu razumu.

Isto tako govoreć o uzkrsnuću najprije dozivlje Oktavij Caeciliju u pamet prvake filozofe, Pitagoru i Platona, koji da su takodjer o nekoj obnovi čovjeka poslie smrti govorili; dakako da su oni istinu razpolovili i izkvarili, dočim tvrde, da je samo duša neumrla, pa ona da ide poslie smrti ne u isto tielo, nego u drugo, i to opet u svoje tielo, nego u tudje, i to opet i opet; dodavši svemu kruto nečovječnu i ludu tvrdnju, da čak u zvieri, goveda i ptice odilaze: stvari koli smiešne toli lude. No ipak je kršćanskoj istini u prilog, što barem naslućuju filozofi njezinu obstojnost[3]).

---

[1]) Filozofe i naobražene pogane osobito to bode u oči i ljuti, što je kršćanstvo svakomu pristupno; dočim su filozovske druge škole bile samo umnim i svjetskim odličnikom otvorene. Oholost nije mogla priznavati zapuštena i prezirana roba i drugih nevoljnika za pravu braću i prigrliti misli, da je i njim ista svrha, koja i svim odličnikom. — To zna svatko, tko je čitao svete otce i n. p. čuo one rieči sv. Pavla: „Propoviedamo Krista razpetoga, Židovom smutnju, poganom budalaštinu.“ (1. Kor. 1, 23) Pa te stvari su bile dakako uzrokom, što su filozofi u obće govoreći slabo prelazili na vjeru kršćansku. S toga ima kardinal Hergenröther posve pravo, kad medju zaprekami razširavanju kršćanstva i ovu navadja: „Dem christlichen Universalismus trat die particularistische Richtung unter Juden, Griechen und Römern, der Barbarenhass der alten Welt entgegen; diese Welt wollte ihr selbstsüchtiges, widergöttliches Wesen mit allem Nachdruck behaupten; die Religion des Kreuzes, den Juden ein Aergerniss, den Heiden eine Thorheit, kam in Kampf mit der herrschenden Denkweise und Sitte; man konnte nicht begreifen, dass die Menge „philosophiren“ könne, dass Auswärtigen, Ungebildeten, Sclaven dieselbe religiöse Erkenntniss zukomme, wie den Landsleuten, den Gebildeten, den Freien.“ (Op. c. p. 110 s.)

[2]) „Sic Caecilius, et renidens (nam indignationis ejus tumorem effusae orationis impetus relaxaverat): Et quid ad haec, ait, audet Octavius, homo Plautinae prosapiae, ut pistorum (al. christorum-christianorum) praecipuus, ita postremus philosophorum? Parce, inquam, in eum plaudere: neque enim prius exultare te dignum est concinnitate sermonis, quam utrimque plenius fuerit peroratum; maxime cum non laudi, sed veritati disceptatio vestra nitatur. .“ (n. 13.)

[1]) Fontium dulcis aqua, maria nutrire (al. „marium nutrimentum“) in vim ignis abiturum Stoicis constans opinio est; quod consumpto humore mundus hic omnis ignescat. Et Epicureis de elementorum conflagratione et mundi ruina eadem ipsa sententia est. Loquitur Plato, (et) et partes orbis nunc inundari dicit, nunc alternis vicibus ardescere; et cum ipsum mundum perpetuum et insolubilem diceret esse fabricatum, addit tamen, ipsi artifici, Deo soli, et solubilem esse et mortalem Ita nihil mirum est, si ista moles ab eo, (a) quo facta est, destruatur.“ (n. 34)

[2]) „Animadvertis“, kaže Oktavij Caeciliju, „philosophos eadem disputare quae dicimus, non quod nos simus eorum vestigia subsecuti, sed quod illi de divinis praedicationibus prophetarum umbram interpolatae veritatis imitati sint“ (l. c.).

[3]) „Sic etiam conditionem renascendi sapientium clariores, Pythagoras primus, et praecipuus Plato corrupta et dimidiata fide tradiderunt: nam corporibus dissolutis solas animas volunt et perpetuo manere, et in alia nova corpora saepius commeare. Addunt istis et illa ad retorquendam (sc. obscurandam) veritatem, inpecudes, aves, belluas hominum animas redire. Non philosophi sane studio, sed mimico vitio digna ista sententia est. Sed ad propo-

(Štovani čitaoci sjetit će se, da smo slične stvari čuli gore od Tertuliana. Nešto sam o tom još prije napomenuo pod *A*) tumačeć rieči Spasiteljeve rečene saducejem, niječućim uzkrsnuće).

Za tim ide više do živa sliedećemi riečmi: „U ostalom tko je tako lud i sužen umom, ter se drzne nijekati: da Bog čovjeka tako može opet uzpostaviti, kako ga je mogao prije načiniti.[1]) . . . Scieniš-li ti, da i Bogu štogod propadne, kad se našim slabim očima izmakne? Tielo budi koje, il se izsušilo do u prah, il se razsulo do u vlagu, il se sgnječilo do u pepeo, il se razplinulo do u vonj[2]), dakako za nas prestaje, no Bogu se, čuvaru počela („elementa"), pričuvljuje. Nit se, kako vi (pogani krivo) mislite, nebojimo nikakva gubitka od (kojega mu drago načina) pokopa; već se držimo starijega i boljega običaja, kad pokapljemo u zemlju (a nesažižemo).[3]) Gle, kako nam na utjehu misli o našem budućem uzkrsnuću svakolika priroda: sunce zapada i radja se; zviezde padaju i vraćaju se; cvieće umire i oživljuje se; poslie starosti (jesenske i zimske) drveće opet lista; sjemenje se neoživljuje dokle god prije neumre. Tako tielo u grobu, kako drveće u zimi, krije jakost, iztičući samo prividno zasušjelost („occultant virorem ariditate mentita"). Što se nagliš (tvojom željom), da (tielo) već u krutoj zimi oživi i povrati se? Valja nam čekati i tjelesa proljeće." Na ono, što sam napomenuo opetovano kod sličnih analogija, i ovdje štovanoga čitaoca putim. — Predusrećuje Minutij naročito netrpljivosti, kojoj je mučno čekati od Boga opredieljeni čas. Doći će sve u svoje vrieme i u zgodan čas. Pa bio čas smrti pojedinca čovjeka neznam kako razmaknut od zadnjega dana stanja puta čovječjega roda na zemlji, ipak je sva ta duljina spram vječnosti manja no je broj jedinca spram broju svih atoma čitavoga svemira. Valja dakle da nemjerimo velikih dogodjaja dječinskimi misli i željami ter da se osim toga sjetimo, kako je neizmjerno velika stvar, kad se i jedan gradjanin prikupi u nebesku domovinu. A čim duže traje stanje puta za ljude, tim će više biti onih gradjana, bile okolnosti žalostne kako jim drago i navale na bogoljubnost žestoke još hiljadu put više nego su sada.[1])

*n*) Iz otačke dobe u užem smislu, t. j. iza prvoga obćega koncila (u Nikeji g. 325.) navesti ću samo tri svjedoka za uzkrsnuće tjelesa: svetoga Efrema Sirca, svetoga Augustina i svetoga Ivana Damašćenca.

Sveti Efrem živio je u četvrtom vieku, i to posve je sigurno, da nije umro prije g. 379., budući da se nalazi medju njegovimi spisi takodjer govor, koji je držao nad mrtvim svetim Basilijem, nadbiskupom u novoj Cesareji i svojim prijateljem. Rodio se valjda u Nisibi u Mesopotamiji; no veći diel svoga čudesno radina i pobožna života sproveo je u Edesi u Siriji kao djakon, ili, kako neki misle, kao presbyter, svećenik. G. 325. pratio je učenoga biskupa Jakoba iz Nisibe na rečeni obći koncil u Nikeju. Odlična, učena i osobito u vrieme težkih navala na vjeru na čudo sjećajuća praktična djelatnost njegova bijaše tako mila i koristna, da su ga prozivali „prorokom Siraca", za tim „stupom crkve", onda „milorekim ustima", napokon kao pobožnoga religioznoga pjesnika „citarom Duha svetoga." Sam sveti Ivan Zlatoustnik, kojega crkva katolička drži svojim najjezgrovitijim i prvim govornikom, o rečenom velikom Sircu kaže, da je „buditelj mlačnika, tješitelj nevoljnika, učitelj odličnik mladeži, vodja pokornika, mač proti haeretikom, stanište krepost i stan Duha svetoga." On sam kaže u svojem testamentu o sebi, a sav mu iztok i zapad vjerovaše, kako je i pravo: „Ja sam podlagao uvjek svoj um u svih točkah naše religije vjerom ozbiljnom i nepokolebivom ter bih i bio radje svoju krv dao

situm satis est, etiam in hoc sapientes vestros in aliquem modum nobiscum consonare" (l. c.).

[1]) Izpuštam neke izreke, koje smo već malo ne istimi riečmi od Tertuliana čuli: znak, da je ili Tertulian Minutija ili ovaj onoga rabio.

[2]) Sjeća na gore rečene udese mrtva tiela, gdje jedno nalazi pokop u zemlji, drugo u vodi, treće u vatri itd.

[3]) Kršćanska vjera, što smo već prije napomenuli, nije vjera čuvstva; no ipak štedi i miluje poštena i plemenita čuvstva. To se i u tom vidi, što nije u kat. crkvi bio nikad običaj tjelesa žgati; premda se kršćanska vjera neboji nikakva gubitka glede uzkrsnuća, kad bi se baš i sažigala, što se je sigurno dogodilo mnogim svetih mučenika, namjerice od pogana žganih, nebi-li slomili u kršćana vjere uzkrsnuća. Puste nakane pustih srdaca!

[1]) Na ono, jer da su kršćani nečedni, što o velikih stvarih bez oklevanja govore, dočim su mudraci, naročito Sokrat i napomenuti Simonid tako čedno izbjegavali o tom govoriti, nije ostao Oktavij dužan odgovora. Tko nezna, dobro čini da negovori; tko zna, zašto nebi govorio, ako treba. Kršćanom su njihove tvrdnje preko dosta zajamčene; filozofi neznadijahu nit lievo nit desno o upitnih stvarih. „Sic et beati resurgimus et futuri contemplatione jam vivimus. Proinde Socrates scurra Atticus viderit, nihil se scire confessus, testimonio licet fallacissimi daemonis (Apolinovo proročište) gloriosus: Arcesilas quoque et Carneades, et Pyrrcho et omnis academicorum multitudo deliberet: Simonides etiam in perpetuum comperendinet. Philosophorum supercilia contemnimus, quos corruptores et adultores novimus et tyrannos, et semper adversus sua vitia facundos. Nos (qui) non habitu sapientiam, sed mente praeferimus: non eloquimur magna, sed vivimus, gloriamur, nos consecutos, quod illi summa intentione quaesierunt, nec invenire potuerunt." (n. 38)

proliti, nego da bih ja od ikojega načela obćenite (katoličke) crkve odstupio." Njegova su djela mnogobrojna, tako da još sada premda su neka izgubljena, sačinjavaju u rimskom izdanju pet folianta; tako su svestrana, da se skoro za svaku bogoslovnu materiju može i kod njega naći svjedočanstvo.[1]) Takav dakle muž može biti dostojnim načinom svjedokom u stvarih katoličke vjere.

O uzkrsnuću govori Efrem u svojoj knjigi: „o pokori" (de poenitentia) ovako: „Na zapovjed nebeskoga kralja povratit će zemlja svoje mrtve, isto tako povratit će more svoje; i sve, štogod je od ljudskih tjelesa ili zvier ugrabila, ili riba proždrla ili ptica razčehala, sve će se u prijašnje stanje povratiti." (gl. 4.)[2])

Osim toga umirući ostavio nam je svoje svjedočanstvo za uzkrsnuće ovako pozdravljajuć svoga angjela čuvara: „Zdravo angjele voditelju! odvedi moju dušu u stanove, gdje će stanovati do dana uzkrsnuća." Napokon sve svoje opomene za kršćanski život neprekidno je Efrem začinjao pokazom na posljednji sud, gdje će biti nazočna oboja sastavna čest čovjeka.[3])

*o)* Drugi svjedok budi nam sveti Augustin. Živio je Augustin u drugoj polovici četvrtoga i u prvoj petoga kršćanskoga vieka: svršio je svoj sveti život i neumoran rad 28. kolovoza g. 430. Kad kršćanin, ponešto u istinah svoje vjere podučen, čuje ime Augustinovo, namah se sjeti na osobito poznatu veličinu. Augustina smatra kat. crkva svojim najvećim otcem i učiteljem, pa mu se i daje liep titul: „obći učitelj." Djela od njega napisana sačinjavaju pristojnu knjižnicu ter iznose jedanaest omašnih folianta (u benediktinskom izdanju). Kako se jedva može potaknuti kakovo bogoslovno pitanje, o kojem nebi Augustin manje više obširno razpravljao, tako naročito često dolazi na uzkrsnuće. Već sam gore nešto napomenuo iz dvadeset druge knjige „o božjem gradu" („de civitate Dei"); imat ćemo opet zgode njega čuti pod *C)*; s toga ćemo se ovdje zadovoljiti jednim jedinim njegovim svjedočanstvom. Uzeto je iz njegove knjige: „De fide et symbolo." G. 393. sabrao se koncil svih afričkih biskupa u Hipi, gdje je Augustin bio tada presbyter ter više još nego samo desna ruka pobožnomu biskupu Valeriju (koji bi ga sakrivao, kad je koja crkva izgubila biskupa, da mu ga nebi silom ugrabili, ter ga zaredio još za svoga života za biskupa radi iste bojazni, premda to bijaše proti nekomu kanonu koncila Nikejskoga; dakako nit Valeriju nit Augustinu tada još poznatu). Na tom crkvenom saboru imao je glasoviti Hiponski presbyter po nalogu biskupa sabranih disputovati o kat. vjeri i vjeroizpovjesti. To je on obavio na veliko zadovoljstvo biskupa; a poslie moljen od prijatelja sveo je razlaganje svoje u knjigu rečenu, u kojoj liepo tumači pojedine članke apoštolskoga symbola[1]). Medju ostalim ovako ob uzkrsnuću govori: „Uzkrsnut će dakle tielo, po vjeri kršćanskoj, koja varati nemože. Onaj, komu se to čini nevjerojatno, samo to imade na pameti, kakova je sada put, a nemisli, kakova će tada biti; jer u ono vrieme obnove angjelske neće više biti puti i krvi, već samo tielo." (gl. 11.)[2]) Razpravlja o tom obširnije na istom mjestu sveti Augustin. Na zadnju tvrdnju, da onda neće biti „puti", (caro) i krvi (sanguis), već samo „tielo", (corpus) došao je sveti Augustin, povodom rieči svetoga Pavla: „Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt", (1. Cor. 15, 50), o kojih smo pod *A)* govorili; te koje se u skladu s božjom objavom i što je svejedno, s naukom crkve nesmiju tako razumjeti, kao da će zbilja čovjek imati tielo, koje neće biti put imajuća u sebi mesa i krvi; već lih, da neće biti sve to izkvarljivo.

Pod svoju starost, kad je sveti Augustin revidirao svoja djela ter ovo ono izpravljao u posebnom djelu: „Retractationum libri duo,", dodje i na mjesto netom navedeno, pa opominje, da ga nebi tko zlo razumio, kao da zbilja tvrdi ter neće biti u slavnom tielu mesa i krvi. „Sed

---

[1]) Cf. Alzog op. c. p. 208 ss.

[2]) Coelestis regis jussu terra suos mortuos reddet, mare itidem suos; et quidquid humanorum corporum vel bestia rapuerit, vel voravit piscis avisque discerpsit, in priorem statum remeabit." (Cf. Bautz op. c. p. 69.)

[3]) Cf. Alzog. l. c. Liepu pouku za kršćansko ponašanje kod mrtvika ostavio nam je isti sveti Efrem. „Preporučam vam", opominje svoje, kako da se prama njemu mrtvomu ponašaju, „da mi nepravite sjajna sprovoda; jer sjaj taj nedolikuje nit pokori grešnika, nit poniznosti kršćanina, no još manje savršenstvu djakona. Dapače ja vam zabranjujem kod moga tiela, na počast, baklje žgati. Bolje je, da one gore u svetištu (crkvi); jer vriedja kršćansku pristojnost, kad je mrtvo tielo, koje imade do skora u zemlji struhnuti, okruženo od više svjetiljaka, nego ih je od potrebe, da se njimi mnogi žrtvenici razsvietle. — Nego za vašu vas molitvu prosim; to bo je najugodniji miomiris, koji mi vi možete k Bogu poslati." E da bi bilo Efrema po naših gradovih, gdje se stalo kod pokopa u ova oskudna vremena razvijati nepotrebit i nerazuman svjetski sjaj na zator obiteljskoga blagostanja; dočim se za dušu nit u životu nit poslie smrti skoro ništa nečini ter se i na sprovodih više radi na pogansku nego na kršćansku.

[1]) Na symbole doći ćemo skoro.

[2]) „Resurget igitur corpus secundum christianam fidem, quæ fallere non potest. Quod cui videtur incredibile, qualis nunc sit caro attendit, qualis autem futura sit, non considerat: quia illo tempore immutationis angelicæ non jam caro erit et sanguis, sed tantum corpus."

quisquis ea sic accipit, ut existimet ita corpus terrenum, quale nunc habemus, in corpus coeleste resurrectionis mutari, ut nec membra ista nec carnis futura sit substantia, procul dubio corrigendus est, commonitus de corpore Domini, qui post resurrectionem in eisdem membris non solum conspiciendus oculis, verum etiam tractandus manibus apparuit, carnemque se habere etiam sermone firmavit, dicens: Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet sicut me videtis habere (Luc. 24, 39). Unde constat, apostolum non carnis substantiam negasse in Dei regno futuram; sed aut homines, qui secundum carnem vivunt, carnis et sanguinis nomine nuncupasse, aut ipsam carnis corruptionem, quae tunc utique nulla erit." (L. 1. c. 17) Na koncu sjeća na svoje djelo: „De civitate Dei", i to zadnju knjigu, gdje počam od pete glave o tom i pozitivno i spekulativno razpravlja i na što ćemo mi, ako Bog da, kasnije doći.

(Dalje će sliediti)

---

**„Nova hierarhija u Bosni i Hercegovini."*)**

Članak u ovom listu pod ovim naslovom našao je odziva na „ušću Bosne", gdje je neki Fr. H. F. priposlao svoje primjetbe u „Sriemski Hrvat"[1]), da se iz njega neizvode „mnoge, bosansko-hercegovačkim Franjevcem neugodne konkluzije, a tim nesporazumljenje izmedju novoga nadbiskupa i bosanskoga svećenstva, da bude i dobroga u ljubavi sporazumljenja i jasnosti u istini stvari, svakako korist novohierarhičnih zemalja i njihovih žitelja." Mi izpoviedamo iskreno, da nas je taj povod primjetbam vrlo iznenadio, jerbo se iz cieloga našega članka vidi, da je pisan bez ičije injiciative i da mu nije druga svrha bila, nego da se i u tom listu posveti nekoliko redaka novoj hierarhiji i njezinomu nadpastiru. Raztužilo nas je vrlo, što smo čitajuć odgovor u „Sriemskom Hrvatu" uvidili, da je netko pisao, kojemu je mens affectione agitata, quæ vera videre non vult, et si videat, ea occultat. Mi smo stoga iz prva odlučili bili ove primjetbe mukom mimoići, a to tim više, što su neke vrlo plitke a k tomu i neoprezne, tako da se njimi ista sv. stolica i njezino apoštolsko pismo vriedja. Nu misao, da se pojmovi bistre, potaknu nas, da ipak svoju odvratimo.

Da neponavljamo ciele chifre g. pisca u „Sriem. Hrvatu" mi ćemo ga naprosto prozvati početnimi pismeni Fr. Taj g. Fr. bacio se je najprije na duboko logičko polje, gdje poriče factum želje bosanskih katolika, da se katolička crkva i njezina uprava u Bosni i Hercegovini izjednači sa ostalimi družicami katol. svieta, da se red izvanredan promjeni jednom u redoviti. On kaže: „Pravednost želje neniječem a ma f a c t u m želje niječem s mjesta. Kad se o istini mnogih presupozicija može dvojiti, ja ću istinitost presupozicije piščeve naprosto zanijekati, znajuć kao Bošnjak želje Bošnjaka bolje nego-li g. pisac (Krasne-li logike: Ja o presupoziciji dvojim, dakle presupoziciju niječem, a niječem ju ja). Istina je, da katolici bosansko-hercegovački sličnu, ali ne onu želju i imali su ju i jošte ju goje, koja je: nek nam naša braća (fratri) poslove duhovne obavljaju. Želja katolika bosansko-hercegovačkih, od g. p. navedena, jest izmišljena, ali zašto, ako ne zato, d a s e g d j e k o j a n e u m j e s t n o s t, (slušajte Fra.) k a k v i h d o s t a i m a, u z i n a č e p o t r e b i t u h i e r a r h i j u (vidiš ga!) z a b a š u r i; drugoga uzroka nije lako naći."

G. Fr. neka nam dopusti, da na ovu nelogiku ovo primjetimo: Prvo, tim ako vi naprosto poričete i tvrdite fakta: factum želje neobstoji, ja sam u bosansko-hercegovačkih odnošajih bolje upućen nego pisac, tim velim, niste dalje došli, nego ad quæstionem facti, gdje i nam vriedi načelo gratis affirmatur, gratis negatur. A što će g. Fr. reći na govor brata mu Cvj. Nedića, kojim je u Beču pozdravio novoga nadbiskupa i novu hierarhiju?[1]) Kako izčika u njem Bosna i Hercegovina novu hierarhiju? Drugo, tom primjetbom nije g. Fr. postignuo, što je postići želio „da bude i dobroga u ljubavi sporazumljenja i jasnosti u istini stvari i njihovih katoličkih žitelja"; a napokon treće, katoličku izbrušenu dušu boli vrlo, kada se tvrdi: „želja katolika bosansko-hercegovačkih jest izmišljena, ali za što, ako ne za to, d a s e, g d j e k o j a n e u m j e s t n o s t, k a k o v i h d o s t a i m a d e u z i n a č e p o t r e b i t u h i e r a r h i j u z a b a š u r i; d r u g o g a u z r o k a n i j e l a k o n a ć i." Kada rimska stolica uzpostavu hierarhije začne i rukovodi, tad su ovakove rieči vrlo krupne, trpke i neumjestne, da nereknemo drzke.

Naš g. Fr. ustao je kao pravi Cicero „pro domo" tek u onom pasusu, gdje govori o kaptolu i sjemeništu. „Prva potežkoća nastajuća nadbiskupu", kaže Fr., „je po mnienju piščevu providiti kaptol i sjemenište sposobnim osobljem, koje ako se nenadje u Bosni-Hercegovini — savjetuje presv. g. nadbiskupu — (to odbijamo odlučno, jer nismo nikomu ništa savjetovali!) u dovoljnom broju, drugo nepreostaje (nadbiskupu), nego segnuti u susjedne biskupije. Pripoznati je ovdje nešto potežkoće, ako se hoće absolutno tražiti iz susjednih ili čak iz dalekih dijeceza osoblje za sarajevski kaptol; ako se takvim postupanjem namjerava urodjeno svećenstvo lišiti svakoga upliva u upravi bosansko-hrcegovačkih biskupija, ali nebi tolike potežkoće bilo potražiti u novohierarhičnih zemljah osobe vrstne, koje bi se sekularizovale — ako bi i bila za njih njekoja žrtva sekularizacija, da za obću ko-

*) Radi malena prostora nismo mogli odmah uvrstiti ovih redaka, kad su nam dostavljeni. Ured.

[1]) Vidi Prilog k br. 30.

[1]) Sr. Kat. list br. 43. o. g. str. 343.

rist stupe medju članove kaptola sarajevskoga. Neima indi s toga gledišta tolike potežkoće nadbiskupu, niti mu je, nije-li njegova volja, segnuti bilo u zagrebačku nad — bilo u makarsku pod — bilo napokon u ljubljansku — biskupiju sbog vrstna za kaptol osoblja, ovo bo u samoj Bosni može naći. Da bi se imalo svećenstvo bosansko primiti u kaptol, po sebi je jasno onom, kojem na srcu leži što veća korist stvari katoličke, koj se nepodaje strančarstvu, (kao Fr.) nesluša savjeta nevještih osoba, te ljubi one, s kojimi boravit mu je."

U Bosni i Hercegovini je dakle bez velike težkoće naći vrstno osoblje za kaptol, a u susjednih biskupijah tek velikom težkoćom?! O tempora, o mores! Tu „presupoziciju a ma s mjesta" niečemo. — Ovom primjetbom a osobito onom izrekom: Da bi se imalo svećenstvo bosansko primiti u kaptol, po sebi je jasno onom, kojem na srcu leži što veća korist stvari katoličke, koj se nepodaje strančarstvu, nesluša savjeta nevještih osoba, te ljubi one, s kojimi boravit mu je", pokazao je g. Fr. opet, kako znade prepriečiti mnoge, bosansko-hercegovačkim Franjevcem, neugodne konkluzije a tim nesporazumljenje izmedju novoga nadbiskupa i bosanskoga svećenstva", i postignuti „da bude i dobroga u ljubavi sporazumljenja i jasnosti u istini stvari, svakako korist novohierarhičnih zemalja i njihovih katoličkih žitelja" u slučaju, ako i zbilja u vrhbosanski kaptol dodje kakova osoba iz tudje biskupije.

U onom, što g. Fr. ističe o sumnji glede sposobnosti bosansko-hercegovačkih Franjevaca ako u kaptol nedodju, budi mu na utjehu, da o sposobnosti nitko pametan sumnjati neće; jer mnogi može biti i najpobožniji i najučeniji i najsposobniji Franjevac, nu iz toga još nesliedi, da mora — i to tek velikom žrtvom sekularizovanja — postati članom kojega kaptola, što bi za dotičnika svakako bila u duševnom životu degradacija, na koju ne privoljuje sv. stolica i koja (degred.) se jedva slaže s voljom starešinstva naših bosanskih Franjevaca, kako se je i ovuda kod nas molilo nadbiskupa zag., neka nebi primao u svoj kler sek. redov., jer da se time njim nanosi u svakom smislu velika šteta. A budi ovdje mimogred rečeno i to: da vriedni Franjevci Bosne neće nipošto izključeni biti od uprave nadbiskupije. Savjet njihov novomu će nadbiskupu uvjek dobro doći, a ma zato ne moraju zapustit redove boraca sv. Franje. I drugud po biskupijah svjetuju biskupa prisjednici — nekanonici, za što da to bude nemožno tamo kod vas?

Ovdje je i nam mimogred spomenuti, da je takodjer i mnogo doktora, koji nebi htjeli niti pol diplome svoje dati za teorično znanje i praksu možda i istoga Fra., premda svjetuje sv. sabor tridentinski „ut in provinciis, ubi id commode fieri potest, dignitates omnes et saltem dimidia pars canonicatuum in cathedralibus ecclesiis et collegiatis insignibus conferantur tantum magistris vel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia vel jure canonico" (sess. 24. de refor. c. 12.).

(Konac će sliediti.)

---

## Dopis.

Rim 28. stud. (*Rāznice*) Presv. g. nadbiskup Sarajevski boravi u Rimu već puna 3 čedna. Stanuje u collegiju germaničkom, kojega je njekoč bio dičnim i odličnim članom. Dovršiv osamdnevne duhovne vježbe bude posvećen 20. o. m. u crkvi sv. Klementa, gdje počivaju sveti i slavni ostanci pape Klementa, i Apoštola Slovinskoga sv. Cyrilla. Posvetio ga vikar Njeg. Svetosti uz biskupa Grasselija, sada nadstojnika naukom u collegiju propagande i nadbiskupa Lentija. Koliko znamo, stožernika Monaka odabrà sv. otac sam, da tako valjda odlikuje Nj. Presvietlost, te ukaže ljubav, koju goji svedjer k narodu Slovinskome. Kod redjenja prisustvovali su profesori sveučilišta gregorianskoga, kanonici sv. Jeronima, collegij germanički, zamjenik poslanika Austrijskoga baron Seiler itd. itd. Po doručku i objedu, što ga dao kard. Monaco La Valleta, posjeti Nj. Presv. stožernika Franzelina, a za tim na večer sv. Otca. Obično bo još istoga dana posvećeni pohode sv. otca, da mu se poklone. Presv. g. nadb. bio je već 4 puta kod sv. otca. Prvi put primi ga ovaj svom ljubežljivošću, te mu obeća svim težnjam i molbam zadovoljiti. Drugi put 18. o. m. bila je prekonizacija, u kojoj, prem je bilo više njih i nadbiskupa i biskupa iztaknu sveti otac osobito mladoga nadbiskupa nove hierarhije u Bosni i Hercegovini. Krasnomu govoru sv. otca odgovori blagi nam nadbiskup preliepimi riečmi, koje su, kako smo od njeke odlične osobe, koja je kod sv. otca, dočuli, u Vatikanu ugodan dojam proizvele. Govor taj otisnut je u talj. novinah, a njeke od njih stavile su na pročelju ove rieči: „*Il metropolitano di queste provincie, l' Arcivescovo di Sarajevo Monsg. G. Stadler, rispondeva al S. Padre le bellissime parole, che siamo lieti oggi di potere riferire.* Presv. g. nadbiskup povratit će se uz zaštitu Božju u nedjelu poslje canonizacije, koja će se 8. o. m. ovršiti u onoj istoj sali, u kojoj je primljeno bilo Slavjansko hodočašće u Rim. Prem je sala sama po sebi dosta velika, ipak će biti po canonizaciju premalena. Cardinal Monaco oglasio je već „*Invito sacro*", u kojem pozivlje Rimljane, da se novenom, pohodi trih gl. rimskih crkva, prstom 7 d. mj. (neobligatno)*i* obhodi po crkvah II. nedj. Adventa, gdje neka bi se molile litanije svih svetaca i molitve za dane uprosne, priprave na blagdan Neok. začeća Bl. dj. M. i kanonizaciju 4 blaženih „sluga Božjih." Za to je podielio sv. otac podpunih i nepodpunih oprosta. Bili nam kod Boga zaštitnici! — Uz ove radostne vjesti budi mi dopušteno i tu tužnu Vam dojaviti. Danas po podne u 2¼ predao je dušu svoju vječnomu Stvorcu možda najglasovitiji moralista našega vieka, nadaleko znani P. Ballerini, pošto je 14 dana bolovao.

Bio je to Isusovac uma silnoga, jedan od onih umova, koji su istinu, reć bi, mirisali: jednim pogledom vidio je on i dalnje posljedice. Rodio se on u Bolonji 10. listop. g. 1805. od pobožnih roditelja. Svršiv nauke mudroslovne, započe bogoslovne u domovnom sjemeništu i već su se tuj divili njegovomu izvanrednomu umu. Stupi u red Isusovački 13. listop. 1826. i dovršiv svoj „novicijat", predavao bi „grammaticu" u rimskom kollegiju. Učeći za tim nauke bogoslovne, te i dovršiv ih veoma pohvalno, bude mu do mala uručeno, da predaje povjest crkvenu na sveučilištu Gregorijanskom. G. 1850. započe predavati moralku. U moralci razvio je on sve sile svoga uma, pa kako su bile velike, moći je opaziti iz njegovih nota ka Guryu. Tko uči Gurya, mora da čita njegove note. Proučavajuć te note, naš se um većma uči mozgati i misliti, nego-li, neznam, iz koje mu druge knjige; a kolika se odanle crpi korist za ravnanje savjesti, samo onaj zna, koj ih je izbilja proučavao. Neima pitanja, koja bi glasoviti moraliste pretresivali, a da ga nebi i on pretresao i na istinita načela svratio ter doveo. On bi zvan u kongregacije (Pontificie) da u zamršenih i zapletenih pitanjih izreče svoje mnienje. Njega su scienili i Pijo IX. i Leo XIII. On je dobivao sa svih strana listove, da rieši ovaj ili onaj „casus", koje je on divnom lahkoćom rješavao. A koliko ih se nije uteklo u njegovu siromašnu sobicu u kollegiju germ., da se osobno š njime posavjetuju. Bio je revan izpovjednik i u svojoj sobici i u crkvi, a da je bio izvrstan, svjedoče nam to već njegova predavanja u školi. Malo je koji profesor, o kojem bi to: „ex ore pendebant suo" više vriedilo, nego-li o njem. Svoja predavanja rek bi zapaljivao šalom i šaljivimi, ali k stvari spadajućimi primjeri. Uz sve te odlike uma svoga, bio je priprost i jednostavan i pobožan. Ostavio je mnogo rukopisa. Bio je neustrašiv borilac istine. A za to će ga i Vječna Istina primiti sada u radost svoju.

---

## Viestnik.

Zagreb. Presvietli g. biskup Pavlešić podielio je prošle nedjelje manje redove g. Karlu Budancu.

— Nj. c. kr. ap. Veličanstvo blagoizvolilo je premilostivo imenovati dra. Gustava Barona, izvanrednoga profesora na našem sveučilištu redovitim profesorom.

— Ravnateljstvo nadbiskupskoga sjemeništa pozivlje ovim sve *bogoslovce*, da dodju u sjemenište 2. siečnja 1882. Za ravnanje im se javlja, da će odmah i izpiti započeti iz predmeta još neizpitanih. Slušatelji VII. i VIII. razreda pozvati će se naknadno, kad se posve uredi sgrada a dotlje neka kod kuća svojih uče po osnovi, koja je pojedincem već prije poslana.

— Preč. nadb. duh. stol razpisuje natječaj za izpražnjeno vjeroučiteljsko mjesto na glavnih pučkih školah u Križevcih, s kojim mjestom skopčana je plaća od 500 f. i 75 f. stanarine na godinu. Natječajni izpit pismeni iz dogmatike, moralke, pastoralke i katehetike biti će 7. i 8. veljače 1882. Na ustmenom izpitu natjecatelji sloviti će govor o predmetu, koji si mogu sami izabrati, i koj se kod kuće izradjen i na čisto prepisan molbenici priložiti ima. Molbenice pako obložene propisanimi dokazali i svjedočbami imadu natjecatelji barem do 6. veljače 1882. predati u nadb. pisarni.

— Njeka gospoda župnici shavitiše viest, donesenu u br. 45. ovoga Lista tako, kano da bi propasti mogle kamate i od novaca, uloženih u štedione, pak se obratiše ovamo s molbom, neka bi im se digli i poslali. Dotična gospoda neka se umire, jer kamati u štedionicah ne samo da se ne gube, nego dodjeljeni glavnici i nove kamate nose. Neće dakle biti nužde dizati ih.

— U Djakovu preminuo je 5. o. m. Matija Mihaljević, naslovni biskup de Risano, generalni vikar biskupa bosansko-djakovačko-sriemskoga, opat presv. Trojstva de Petrovaradino, prepošt djakovačkoga kaptola, dr. mudroslovja i sv. bogoslovja, te član velikaške kuće ugarskoga sabora. Rodio se je pokojnik 1794., a od 1817. jest svećenik. Kroz cieli svoj liepi viek bio je uzoran i svećenik i domoljub.

— *Promjene u senjskoj biskupiji.* Nj. c. kr. i apostol. Veličanstvo blagoizvolilo je premilostivo imenovati: Jeremiju Žagara, prisjednika duh. stola, profesora i ravnatelja biskupsk. konvikta u Senju, kanonikom mladjim senjske dieceze; Srećka Švaglića, župnika u Mrkoplju i prisjednika duh. stola kanonikom magistrom sbornoga kaptola bakarskoga.

— U gradu Beču prošli četvrtak užasna se dogodila nesreća. Upalilo se kazalište na Ringu, a žrtvom vatre palo je do 900 ljudi. Sva carevina, a i inozemstvo ćuti bol s grozote ove i pritiče u pomoć. Ovo je ljetos, domišljamo-li se pravo, dvanaesto kazalište, koje je gorilo, nu posljedice nigdje nisu bile ovakve. Silni i česti ovi požari nisu-li prst Božje ruke, da moderna kazališta silaze s puta, po kom bi ići morala, i da ne vrše one zadaće, koju bi vršiti imala?

*Dalmacija.* U sjemeništu dubrovačkom otvorila se je privatna gimnazijalna škola, odobrena po preuzv. c. kr. ministarstvu. Prečastni g. Ivan Pitarević, vikar kaptolski odslužio je misu u domaćoj kapeli zavoda, a zatim zapjeva „*Veni Creator*", što nastaviše sami pitomci. Poglavarstvo gimnazijsko jest sliedeće: Ravnateljem je vel. g. Nikola Batistić; učitelji: preč. kanonik vitez g. Mate Vodopić, zatim veleuč. g. Dr. Antun Givoje, onda veleč. oo. Dominikanci o. Petar Moscatello, prior, o. Augustin Givanović, lektor sv. bogoslovja, napokon oo. jezuite: M. Budinić, Tomaseo, Nani i Castelani (katehista). Predavanje je na jeziku hrvatskom i talijanskom. (K. D.)

---

**Moleći znatan broj dužnika, da namire dug, pozivamo ovim na predplatu za nov tečaj.**

---

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 52.** U Zagrebu, 22. prosinca 1881. **Tečaj XXXII.**

**Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.**


### O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Dalje.)

*p*) Treći nam je svjedok sv. Ivan Damašćenac. Živio je Ivan u osmom stoljeću te je svršio svoj vremeniti život negdje iza g. 754.; jer kako se nezna točno za godinu njegova rodjenja tako takodjer ne za godinu smrti. On je zadnja karika u liepom lancu iztočnih otaca te je osobito svojim djelom: „Ἔκθεσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως“, (Expositio accurata orthodoxæ fidei; Točno razlaganje pravoslavne, t. j. katol. vjere) za iztočni diel katoličke crkve ono, što je Petar Lombardo (u dvanaestom vieku) svojim glasovitim djelom: „Quatuor libri Sententiarum“, za zapadni diel. Sv. Ivan Damašćenac je prvi, koji nam je ostavio čitav bogoslovni sistem, umno složen i sabran iz starijih od sebe svetih otaca.[1]) Djelo ovo mnogo su rabili školastici, a osobito i sveti Toma Akvinac. — Nego čujmo ga ob uzkrsnuću.

„Dalje takodjer vjerujemo uzkrsnuće mrtvih. Bit će nedvojbeno uskrsnuće, bit će. A kad kažemo uzkrsnuće, razumievamo uzkrsnuće tjelesa. Uzkrsnuće bo jest drugo uzpostavljenje one stvari, koja bješe pala („propala“). Jer duše, budući da su neumrle, kakvim će načinom one uzkrsnuti? Pošto se naime smrt označuje, da je: razstavljenje duše od tiela, to je onda uzkrsnuće, (opet ustajanje) novo sjedinjenje duše i tiela, ter tako drugo uzkrišenje pale i razpale se životinje.[1]) Dakle uprav ono isto tielo, koje se slama i razsipava, opet će ustati neizkvareno. Nije bo u onom slabljine, koji je prvi put tielo iz praha zemlje načinio, da nebi mogao toga tiela, koje se poslie razpalo ter se, po nalogu Tvorca, povratilo u zemlju, iz koje bješe uzeto, opet pozvati u život.“ Dokazuje pak Ivan uzkrsnuće iz pojma božjega promisla, za tim iz svetoga pisma, što smo potonje i mi dosta obširno učinili pod *A*). Čujmo ga dakle samo o prvom. „Ako pak zbiljam neima uzkrsnuća, jedimo i pijmo; dajmo se na život razkalašen i nasladami razkošan. Ako neima uzkrsnuća, što je napokon, čim nadkriljujemo niemu životinju? Ako neima uzkrsnuća, poljsku zvierad, koja živi život bez žalosti, nazivajmo (s pram nas) blaženu. Ako neima uzkrsnuća, nit Boga neima“ (premda inače za dokaz, da jest Bog, netreba objave vrhunaravne, kažući to razumnomu biću i sama nerazumna bića: koju naravnu istinu i objava češće kao naravnu iztiče), „nit neima providnosti“ (što je i opet proti razumu): „već se sve slučajem i nerazumno goni i nosi. Gle premnoge pravedne ljude gledamo, gdje trpe oskudicu i nepravdu ter su lišeni svake pomoći u tom životu; usuprot vidimo (premnoge) grešnike i ljude izkvarene gdje plivaju u bogatstvu i svake ruke nasladah. Pa tko će, ako je inače zdrave pameti, reći, da su to stvari pravedna suda i mudre providnosti?“ (Ako naime neima

[1]) Mimogred budi rečeno, da je kod iztočnih razkolnih Grka još dan danas Ivanovo djelo ovo temeljem čitave dogmatike, ter su uz prednosti i neki manjci toga djela ostali permanentni u njihovoj teologiji. „Bei den schismatischen Griechen ist es bis heute noch Grundlage und Norm aller Dogmatik, und sind neben den Vorzügen auch die Mängel desselben in der griechischen Theologie permanent geblieben.“ (Alzog. op. c. p. 407.) Bit će štovanomu čitatelju poznato, da se razstavljena braća iztočnjaci kod članka proizlaza Duha svetoga naročito na Damašćenca pozivaju. Govori on istina (n. p. D. F. O. l. 1. c. 8. n. 41) nešto nepovoljno za dogmu, definitovanu na obćem koncilu u Florenciji; no u istom djelu na njekih mjestih (n. p. l. 1. c. 12. n. 53) opet tako govori, ter se posve liepo može složiti s dogmom, da Duh sveti proizlazi iz Otca i Sina. Drugi otci grčki dakako govore jasnije. Preporučamo i ovom zgodom Frankijevo djelo.

[1]) Kako ovdje Ivan, tako češće i drugi otci uzpostavljenje ne duše, nego tiela i to prijašnjega tiela izvadjaju etymologički iz rieči, kojom nam objava stvar kaže: uzkrsnuće, (opet ustajanje) resurrectio, ἀνάστασις.

uzkrsnuća; kad se pak život vječni i uzkrsnuće predpostavi, tad se sve zagonetke velikoga teatra ovoga svieta sasma neprisiljeno i ljubko riešavaju). „Bit će dakle, bit će sigurno uzkrsnuće. Budući naime da je Bog pravedan, to će on takodjer dati, uzdajućim se u njega, platu. Jer ako je duša sama na poprištu kreposti bojak bila, sama će takodjer dobiti krunu; i ako se je sama valjala u razkoših, sama će takodjer trpjeti kaznu. Ali pošto duša i tielo neimadoše posebno i razdieljeno živovanje, te pošto nije duša sama bez tiela nit kreposti vršila nit opačine počinjavala; za to će oboje zajedno biti ili nagradjivano i kažnjivano." (D. F. O. l. 4. c. 27. n. 124. s.) Sliedećimi riečmi završuje Damašćenac napomenuto svoje djelo: „Uzkrsnut ćemo dakle, t. j. spojit će se opet naše duše sa svojimi tjelesi, izbavljenimi već od njihove truhlosti; pa ćemo se staviti pred strahoviti tribunal, sudačku stolicu Kristovu; i tad će biti vrag (diabolus) i njegovi angjeli (daemones) i njegov čovjek, t. j. antikrist, i s njimi bezbožni i izkvareni ljudi bačeni u oganj vječni; u oganj, velim, koji se nesastoji od onakve tvari, kakve naš, nego kakav Bog zna. Koji su pako dobro radili, tad će sjati kao sunce sa svetimi angjeli u vječnom životu, sa Gospodom našim Isusom Kristom, pa će uviek gledati (Boga) i biti gledani, te će odatle uživati neuzmanjkave radosti, blagoslivajuć Ga s Otcem i sv. Duhom kroz nekonačne vieke viekova." (L. 4. c. 27. n. 135.) Bit će i o tih stvarih potanji govor stranom pod *C)* stranom iza toga još niže pod 2)[1]).

*γ*) Napokon, da na sve, što smo pod *A*) i *B*) razlagali metnemo kao pečat, dozvat ćemo si u pamet, što i kako cielokupna Kristova crkva od svoga početka pak do dana današnjega o uzkrsnuću misli budi u svojem, da tako rečem, svakdanjem životu, budi kod osobitih zgoda i svečanim i vanrednim glasom, t. j. u koncilih. Crkva bo je jedina, od koje se učimo i razumievanju svetoga pisma i koja nam svojim segom do samoga Gospodina Isusa Krista jamči, da je sveto pismo zbiljam sveto pismo. Poznate su u tom pogledu rieči sv. Augustina.

*α*) Prvo, po čem poznamo, što crkva u stvari, o kojoj govorimo, misli i uči, jest „symbolum apostolorum", t. j. ona formula, kojom crkva od apoštolskih vremena do dana današnjega na iztoku i zapadu, na jugu i sjeveru, u kratko izpovieda temeljne istine svoje vjere. Nije ovdje, dakako, mjesto, da navadjam sva svjedočanstva, koja kažu, da je taj „Symbolum" uprav kao formula od apoštola potekao, premda se nenalazi u svetom pismu kao formula, kako nit mnoge druge stvari. Sjećam samo na rieči sv. Augustina: „Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur." (De bapt. l. 4. c. 24.) Nigdje se na svietu iza apoštola nemože naći početak toj formuli; svuda su ju vjernici znali, a nije bila nit pisana; spadala je naime na ono, što se zvaše „disciplina arcani"; imajući crkva na pameti što no reče Spasitelj: „Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis et conversi dirumpant vos." (Mt. 7, 6.) S toga i svi i najstariji otci i kršćanski pisci, kao Irenej, (Adv. hær. l. c. 10.) Tertulian (Præscrip. c. 36. s.) svadjaju postanak formule na apoštole. Toga mnienja bijahu sva kršćanska stoljeća: ter je sigurno odveć kasan i slab auktoritet Kalvin tek u 16. vieku, da izčupa staro to osvjedočenje.[1])

U toj „oznaki" vjere kršćanske i osvjedočenja katoličke crkve glasi jedan član: „(Credo) carnis resurrectionem"; drugi namah iza njega: „Et vitam aeternam." Te rieči nemogu nit prostomu nenaobrazovanu umu, nit naobraženu, dokle god se drži naravne neprisiljene eksegeze drugo značiti, van: da kršćanin vjeruje opet uzpostavu i oživljenje one puti, onoga tiela, koje je njekoč živjelo, no umrlo. Jednostavno i naravno uzeta rieč: „resurgere", opet ustati, znači kojekakve promjene na jednom ter istom subjektu: nešto je stojalo, za tim je prestalo stojati, palo je; no opet će prestati ležati u tom stanju, ustat će opet. Promjena ta mogla bi biti

[1]) Povodom navodâ iz svetih otaca, i znajuć dobro, da pojedine župne knjižnice nemogu imati svih djela svetih otaca, a dakako još manje župnici vremena, da jih čitaju, preporučio bih ovom zgodom izdavanje osobito izabranih djela svetih otaca od dr. H. Hurtera, nakladom akademičke knjižare Wagnerove u Innsbrucku. Naslov je ovaj: „Sanctorum Patrum opuscula selecta, ad usum præsertim studiosorum Theologiæ. Edidit et commentariis auxit H. Hurter, S. J. s. Theol. et Philos. Doctor, ejusdemque s. Theol. in C. R. Universitate Oenipont. Professor o. p." Djela izlaze u formatu 16. Do sad je izašlo 43 svezka. Gode čitaocu takodjer zgodna i učena tumačenja težih miesta po izdavatelju. Tko djelca pomno prouči, bit će liepo izbrušen u bogosloviji. Izbrušenost pak ota, spojena s bogoljubnosti, nosi stostruki plod u svrhu, za koju smo stvoreni. Scienim, da se nebi podnipošto radilo proti svrhi crkvenih blagajna, kad bi se, u slučaju nepovoljnih novčanih okolnosti župničkih, ovakvi troškovi baš odatle kad i kad namirivali. Učimo, braćo, kako nam je dužnost, i radimo, dok nam je dan!

[1]) Cf. Lehrbuch der Religion etc. v. W. Wilmers, 2 sv. sr. 227. ss.

samo po sebi akcidentalna: aegrotus resurgit, „Jacentes nullo ad resurgendum nisu“, kažo negdje Ovid; no po crkvenoj terminologiji znači substancialne promjene iz smrti na život. Na to sjeća i u samom Symbolu onaj artikul: „Treći dan uzkrsnuo od mrtvih“ t. j. Isus Krist: i onda rieči Symbola Nikejskoga: „Expecto resurrectionem mortuorum.“ [1])

β) Nikejskomu symbolu već se zna točno za početak. G. 325. sabraše se biskupi katol. crkve, uznemirene Arijem i njegovom haerezom, u Nikeju u maloj Aziji. Tu bijaše 318 biskupa iz iztoka i zapada, čak iz Hispanije i Egipta. Tu bijaše mnogo biskupa, koji nošahu znakove muka na svojem tielu, podnesenih radi vjere; mnogi opet bijahu glasoviti sa charisma, dara praviti čudesa, treći opet glasoviti znanjem ter predstojnici osobito starih i slavnih crkava. (Cf. Hergenröther op. c. t. 1. str. 238.) Tu pod predsjedničtvom Hozija iz Kordube i dva rimska presbytera (mjesto pape sv. Silvestra) opet kat. biskupi, kao cielost učeće crkve i našljednici kolegija apoštolskoga medju ostalim, što ondje zaključiše i protumačiše, metnuše u Symbol od njih, na temelju sv. pisma i predaje, složen: „Očekujem uzkrsnuće mrtvih i život budućega vieka:“ „Expecto resurectionem mortuorum et vitam venturi seculi.“ (Tomu symbolu je katol. crkva na drugom obćem saboru u Konstantinopolu (381.) nešto dodala, protumačivši razgovjetnije neke točke objavljenoga nauka o osobi sv. Duha proti haeretiku Macedoniju; s toga se ovaj Symbol zove „Nicæno-Constantinopolitanum.“ A bit će, razumieva se, svim čitaocem poznato, da se kod svete mise, kad god je „Credo“, ovaj symbolum govori).

γ) Crkva nikad nemienja svoje vjere, no razvijati istine svoje vjere može i mora, kad nastaje potreba. Tako obstoji i još jedan osobito razgovjetan symbolum o glavnih člancih vjere. Zove se „Symbolum sancti Athanasii“; jer je starina kršćanska držala, da ga je ovaj preslavni muž, Atanazij, koji je bio već na Nikejskom saboru kao djakon svetoga Aleksandra biskupa iz Aleksandrije od prevelike znamenitosti, a od onoga časa pak do smrti († 373.) pravi stup prave vjere, — u svojem progonstvu u Trieru (u Nemačkoj) sastavio. Pa jer je u njem iz srdca i po srdcu cielokupne crkve istine vjere izrazio; uzela ga crkva za svoj symbolum, i odatle mu auktoritet. U tom se symbolu medju ostalim ovako govori o uzkrsnuću. „Na kojega dolazak“ (govori se naime o dolazku Kristovu, da sudi sviet) „imadu uzkrsnuti svi ljudi sa tjelesi svojimi, pa dati račun o vlastitih djelih. Pa koji su dobro činili, ići će u život vječni, a koji su činili zlo, ići će u oganj vječni.“ [1]) Te rieči katoličke crkve nedopuštaju nikakva natezanja, jer da crkva nedrži numeričke istovjetnosti glede tiela uzkrsnula i smrtnoga. „Cum suis corporibus“, znači po naravnoj, neprisiljenoj eksegezi tielo, koje su (sada uzkrsnuli) u smrtnom životu imali. Na to nas puti i razlog, zašto će biti uzkrsnuće: da se naime ne samo duši već i tielu odkroji pravda i nagrada: nagrada pak predpodstavlja zaslugu, a zasluga obstojanje individua u stanju, u kojem se zasluge sticati mogu: mora dakle, da je tielo, imajuće dobiti platu, bilo činbenikom kod radnje i zasluge. — Tvrditi da će tielo biti samo vršću isto, a da se zove njihovo, „sa svojimi tjelesi“, za to, što će duša imati sebi odkrojeno i primjereno tielo, dakle prvo ne koje životinje tielo već pravo čovječje tielo; drugo ne drugoga čovjeka svojinu već svoje vlastito tielo, premda ne brojem prijašnje; to je nerazborito navlačenje ovih rieči crkve katoličke na stvari, na koje ona kod njih nikad nemišljaše, pošto je prvo i onako metafizički nemožno, a za drugo netreba da nam crkva kaže, da će ljudi tjelesa, spojena sa svojimi dušami zvati „svojimi tjelesi“; to znači igrati se, što je pak daleko od uzvišene ozbiljnosti Kristove crkve. Nebi čovjek mislio, kad nebi izkustvo učilo, da je bilo i takovih natezaoca, kao što ćemo na zgodnom mjestu pod *C*) vidjeti.

δ) Još jasnije govori ter grabi svako oružje natezaocem katol. crkva u dvanaestom obćem saboru, Lateranskom četvrtom pod Inocentom III. g. 1215. Taj „učitelj svieta, otac kraljeva i sirota, nosilac kršćanske ćudi i naobrazbe“ sa sakupljenimi biskupi svieta kršćanskoga, u prisutnosti takodjer poslanika skoro svih kršćanskih vladara, točku, o kojoj govorimo, izriče ovimi riečmi: „Svi će uzkrsnuti sa svojimi vlastitimi tjelesi, koja sad nose, da prime (platu) po svojih djelih.“ [2]) Tu je rieči: „sa svojimi“, dodana: „vlastitimi“, za pojačenje; za tim se izrično kaže, da će ona tjelesa biti ista ona, koja se nose, t. j. u kojih duše živu na ovom svietu; napokon

[1]) Dakako, da starim latinskim piscem, manjkajući jim kršćanski pojam, nit rieč resurgere neznačivaše substancialno uzpostavljenje numerički istoga individua već samo po vrsti.

[1]) „Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent, cum corporibus suis; et reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero mala, in ignem aeternum.“

[2]) „Omnes resurgent cum suis propriis corporibus, quæ nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua.“

*

još jasnije, nego u Symbolu Atanazijskomu kaže se svrha uzpostavljenja tjelesa: „da prime (platu) po svojih djelih.“ S toga ili manjkaju rieči, kojimi da se izriče numerička istovjetnost tjelesa uzkrsnulih s ovimi, u kojih se ljudi uzkrsnuti imajući nalaze, ili pak je nedvojbeno ovimi izrečena.

ε) Pa i zbilja stavlja jedanaesta provincialna sinoda Toledska, (koje su vjerske odluke od Inocenta III. izrično priznane i kao vjerodostojne izjave odobrene, te koje imadu za katolika bezuvjetnu valjanost kao i odluke obćega koncila) ljude, koji crkvenu nauku o uzkrsnuću natežu, da se osujeti numerička istovjetnost, medju sulude, ovako govoreći o našem uzkrsnuću po uzorku uzkrsnuća Isusova: „Odsudjen Krist na smrt i križ, uzeo je na sebe pravu smrt puti, treći pako dan je, svojom vlastitom moći uzkrišen, ustao iz groba. Prama ovomu dakle uzoru glave naše (t. j. Krista) izpoviedamo, da biva pravo uzkrsnuće puti svih mrtvih, te nevjerujemo, da ćemo uzkrsnuti u zračnoj ili drugoj kakvoj puti, kao što neki luduju, („delirant“), već vjerujemo, da ćemo u toj puti uzkrsnuti, u kojoj živimo, u kojoj se gibljemo i u kojoj jesmo.“ [1]) Scienim, da navedena izjava crkve netreba tumača.

η) Čujmo dalje kako sveti Tridentski koncil istu tu istinu izrično uči (ses. 25. „De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus“). „Nalaže sveta sinoda svim biskupom i drugim, koji obnašaju službu učiti, i duhovnim pastirom, da, po običaju katoličke i apostolske crkve, primljenu od prvih vremena kršćanske religije, te po suglasnom nauku svetih otaca i odluka svetih koncila vjernike točno poduče . . . da vjernici imadu štovati sveta tjelesa svetih mučenika i drugih s Kristom živućih (svetaca), koja su (tjelesa) bila (nekoč, u smrtnom životu) živi udovi Kristovi i hram Duha svetoga, od njega se opet uzkrisit na vječni život i proslavit imajuća, po kojih (tjelesih, „per quae“) se mnoga dobročinstva od Boga ljudem davaju.“ [2]) Tu vidimo troje: prvo da su tjelesa umrlih svetih ljudi vriedna štovanja; drugo da Bog preko tih svetih ostanaka čini ljudem velike blagodati, duševne i tjelesne: (baš ovo je zajamčeno historijom života katoličke crkve milioni činjenica); treće da će uprav ta tjelesa opet jednom živjeti i biti puna slave i blaženstva, pošto su na ovom svietu živjela sveto, ter bila s dušami zajedno stan božje milosti i hram Duha svetoga, pa s toga takodjer mistički udovi Gospoda Isusa Krista, koji se u objavi božjoj zove glava crkve i svojih svetaca. I tu se tako jasno da ne treba jasnije iztiče istovjetnost numerička tjelesa uzkrsnulih sa smrtnimi.

ϑ) Segnimo sada u svagdanji život crkve, da vidimo, kako se u njem zrcali istina, o kojoj govorimo. Ponajprije sjeća nas na razlaganu ovdje od nas istinu i samo ono mjesto, na kojem se po duhu crkve pokapaju tjelesa umrlih. U crkvenom jeziku latinskom i grčkom zove se to mjesto: „coemeterium, κοιμητήριον.“ Štovani čitaoci znat će da imenica ova dolazi od „κοιμάω“, što znači spavati. Tako je dakle mjesto odredjeno za pokop tjelesa umrlih velika spavaonica, počivajućih, dok se probude na zvuk trube: „Tuba mirum spargens sonum, per sepulcra regionum, coget omnes ante thronum.“ Naziv se temelji skroz i skroz na božjoj objavi, gdje se mjesto „umrieti“ često čuje utješna rieč „usnuti“, što smo već gore od sv. Pavla čuli. Zove se takodjer isto mjesto „campus sanctus, ager sanctus“, sveta njiva. Čudim se, da nije u našem jeziku zato obično kakovo nježnije ime od „groblja.“ U ostalom i u latinskom i grčkom se zove takodjer: „Polyandrium, πολυανδρίον“ ne tako nježno kako je coemeterium.

ι) Dalje to mjesto po duhu i želji i nalogu crkve ima biti pristojno uredjeno i poseb u tu svrhu blagoslovljeno. Govori o tom rimski obrednik („Rituale romanum“): „U ostalom nitko od kršćana, ako je umro u zajednici vjernika, nesmije se pokapati izvan crkve ili coemeterija, po propisu blagoslovljena; ako pak nužda sili radi posebnoga slučaja, da se kadgod za vrieme drugčije čini, neka se pobrine, čim prije da se, u koliko je moguće, tielo prenese u sveto mjesto; a u tom slučaju uvjek se imade metnuti križ do njegove glave, u znak, da je u Kristu umro.“ [1])

---

[1]) „Morti adjudicatus et cruci (Christus) veram carnis mortem excepit, tertio quoque die virtute propria sua suscitatus e sepulchro surrexit. Hoc ergo exemplo capitis nostri confitemur veram fieri resurrectionem carnis omnium mortuorum, neque in aërea vel qualibet alia carne, (ut quidam delirant) resurrecturos nos credimus, sed in ista, qua vivimus, qua movemur et sumus.“

[2]) „Mandat sancta synodus omnibus episcopis et ceteris docendi munus curamque sustinentibus, ut juxta catholicae Ecclesiae usum, a primaevis christianae religionis temporibus receptum, sanctorumque Patrum consensionem et sacrorum Conciliorum decreta . . fideles diligenter instruant, docentes eos . . . sanctorum quoque Martirum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus sancti, ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur.“

[1]) „Caeterum nemo christianus, in communione fidelium defunctus, extra Ecclesiam, aut coemeterium rite benedictum sepeliri debet; sed si necessitas cogat ex aliquo eventu

Obred pako, kojim biskup za pokop vjernika odredjeno mjesto blagoslivlja, jest koli uzvišen, toli jasan izraz vjere, da će se tjelesa ona, koja su bila dušami oživljivana, te koja će se sada metati u groblje, opet sa svojimi prijašnjimi dušami u svoje vrieme spojiti i na novo u vieke živjeti. Imade tu osam ovećih molitvenih formulara prije same mise, a tri u misi, sliedećoj iza blagoslova; pa u svih tih molitvah opetuje se napomenuta istina kršćanske vjere. Prepisati ću ovdje čitav formular samo prve od prvih osam i prve od druge tri molitve, da štovani čitatelj, komu nije „Pontificale romanum", iz kojega to vadim, kod ruke, točno sazna i u tom osvjedočenje crkve. „Svemožni Bože, koji si čuvar duša, i obrana spasa i uzdanje vjernikâ, pogledaj milostivo na našu službu, da se ovaj coemeterij pri našem ulazu očisti, blagoslovi i posveti; da ljudska tjelesa ovdje poslie tečaja životnoga počivajuća, na veliki dan suda zajedno sa sretnimi si dušami zavriede postignuti radosti neprestanoga života."[1]) I tu je svaki tumač nepotrebit.

U prvoj misnoj molitvi, koja, kako rekoh, sliedi iza blagoslova, vidi se vjera crkve indirektno, ali opet posve jasno. „Bože, po kojega milosrdnosti duše vjernika počivaju, odredi, molimo, ovomu coemeteriju angjela tvoga svetoga za čuvara, ter kojih („quorum, quarumque", mužkih i ženskih) se tjelesa ovdje pokapaju, rieši njihove duše od svih spona griehâ, da se u tebi uviek sa tvojimi svetimi bez prestanka raduju."[2]) Tu crkva moli dušam oslobodjenje od kazne, a tjelesom moli čuvanje po angjelih čuvarih. A zašto? jer su to tjelesa duša, koje su kod Boga ili će biti ter se imaju opet s njimi u jednu čovječju narav sdružiti.

Nadam se, da neću biti štovanomu čitaocu dosadan, ako samo one rieči iz ostalih molitava kod te zgode navedem, koje samo uzkrsnuće iztiču; meni pak biti će platom nad zlato i srebro, ako se u njem ojači vjera uskrsnuća, koja će mu roditi liepim plodom za sve što je liepo i plemenito; osobito i pravom značajnošću. 1) „Bože.... udieli velikodušno i tjelesom njihovim, u ovom cœmeteriju počivajućim i izčekujućim ovdje trubu prvoga arkangjela, vječnu utjehu."[1])

2) „Gospodine sveti, Otče svemogući, vjekoviti Bože..... tjelesom sluga i službenica tvojih, dolazećim u ovaj cœmeterij, udieli kao blagi milostnik sielo mira i zaštitu proti svakomu nasrtaju zlih duhova, da poslie uzkrsnuća sdruženoga dušâ i tjelesa, po tvojoj blagodarnosti i odredbi, zavriede dobiti vječno blaženstvo."[2])

3) „Gospodine Bože, pastiru vječne slave..., ponizno te molimo,.. da i tjelesom ljudskim, dolazećim u ovo mjesto, neprestaneš dieliti sveudiljnu svježost, da svih onih, koji god su... svoja tjelesa u ovaj cœmeterij dali na počinak, na zvuk angjelskih truba, duše zajedno s tjelesi prime vječne nagrade nebeskih radosti."[3]) Cienjenomu čitaocu neće biti ostalo ovo mjesto bez neke dvojbe i težkoća. Crkva moli za „svježost, netruhljivost tjelesa, („sinceritatem"); pa kako da se to shvati? Ako crkva moli, da se tjelesa nerazpadnu, to njezina molitva ostaje uviek ili skoro uviek posve jalova; ako pak to nemoli, što onda znače ove rieči? Crkva moli tom nakanom, da izprosi čim više; no način i granicu uslišenja prepušta Bogu. Božja pako providnost te stvari tako udešuje, da se netruhnjivost prije sudnjega dana zbiva samo veoma relativno i samo u preriedkih slučajih; o čem ćemo, mislim, imati zgodno mjesto da nešto rečemo pod *C)*, a osobito pod 3), gdje ćemo tumačiti drugi stadij stanja puta. No, (i to je glavna stvar), crkva imade radi svoga mara i rada i molitava taj plod, da su tjelesa i razpadši se u atome ipak dragocjena ter kano zenica božjega oka, koje ih svuda prati, dok jih u svoje vrieme nemetne na mjesto kamo spadaju. Nego ako se „since-

aliquando ad tempus aliter fieri, curetur, ut quatenus fieri poterit, corpus in locum sacrum quam primum transferatur; et interim semper crux capiti ejus apponi debet, ad significandum, illum in Christo quievisse."

[1]) „Omnipotens Deus, qui es custos animarum et tutela salutis et fides credentium, respice propitius ad nostræ servitutis officium; ut ad introitum nostrum purgetur, benedicatur et consecretur hoc cœmeterium; ut humana corpora hic post vitæ cursum quiescentia, in magno judicii die simul cum felicibus animabus mereantur adipisci vitæ perennis gaudia."

[2]) „Deus, cujus miseratione animæ fidelium requiescunt, huic coemeterio, quæsumus, Domine, Angelum tuum sanctum deputa custodem: et quorum quarumque corpora hic sepeliuntur, animas eorum ab omnibus absolve vinculis delictorum, ut in te semper cum Sanctis tuis sine fine lætentur."

[1]) Deus.... corporibus quoque eorum in hoc cœmeterio quiescentibus et tubam primi archangeli hic expectantibus, consolationem perpetuam largiter impertire."

[2]) „Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus.... famulorum famularumque tuarum corporibus, in hoc cœmeterium intrantibus, quietis sedem, et ab omni incursione malorum tutelam benignus largiter tribuas; ut post animarum corporumque resurrectionem coadunatam, te donante atque concedente beatitudinem sempiternam percipere mereantur."

[3]) „Domine Deus, Pastor aeterne gloriæ.... te supplices flagitamus, ut.. atque corporibus humanis in hunc locum advenientibus, sinceritatem perpetuam tribuere non desinas, ut quicunque... corpora sua in hoc cœmeterio requiei commendarint, angelicis tubis concrepantibus, animæ simul cum corporibus præmia cœolestium gaudiorum percipiant sempiterna."

ritas", protegne na Gospodina Boga, (što bi samo sobom moglo biti, samo što bi onda valjalo na naš jezik drugčije prevesti, premda scienim, da nije to intencija crkve), tad je mjesto bez težkoće.

4) „Gospodine Isuse Kriste .... molimo, udostoj se posvetiti ovu zemlju, blagoslovom tvoga tiela, koje bješe pokopano, pa dopusti, da oni, koji su po krstu umrli, koliko do tebe stoji, griehu i opačini (rieči uzete iz posl. na Rim.) a ondje se prema naravi puti imadu (kao i ti) pokapati, u nadi u tvoje uzkrsnuće (t. j. da slično tebi uzkrsnu) u milosrdnosti tvoga odkupa odpočinu." [1])

5) „. . Molimo, Gospodine, udostoj se blagosloviti ovaj cœmeterij, da se u njem smire tjelesa našega putovanja (t. j. u kojih živismo idući za vječnom našom svrhom ili putujući u nebesku domovinu), dok ih po istom Gospodinu našem Isusu Kristu iz praha na slavu milostivo uzkrisiš." [2])

6) Iza napomenute crkvene molitve ide svečan hvalospjev, „praefatio" zvan. Na koncu se kaže: „Po kojem (Kristu Gospodinu našem) te, Gospodine (govori se s Bogom Otcem) ponizno molimo, da oni, koji će se pokapati u tom polyandru (groblju), u dan pošljednji, kad zaori zvuk trube, koji si vječni život, blaga i milostiva, ter tebe, početnika života, kličući hvale za jedno sa svimi svetimi." [3])

7) Zadnja od prvih osam molitava sadržaje našu stvar morda od svih navedenih još najjasnije. „Gospodine sveti ... udostoj se blagosloviti ovo mjesto, da bude cœmeterij, sladko počivalište i stanka umrlih: kojih se (vjernika) duše, kojih (dušâ) su ovdje tjelesa pokopana ili se imadu (tek) pokopati, neka uživaju naslade od tvoje miline, te neka prebivaju medjuto radujući se i veseleći u nebeskom Jerusolimu, dok neprimu na veliki dan suda iz grobova vlastitih tjelesa, ter tako dolazećemu Gospodu, da sviet sudi, dodju u susret s plodom dobrih djela." [1])

(Konac će sliediti točke B.)

[1]) „Domine Jesu Christe ... hanc terram, quæsumus, ad usum sepulturæ de benedictione tui sepulti corporis consecrare dignare; et in Baptismate tibi consepultos in natura carnis hic consepeliendos, sub spe tuæ resurrectionis in tuæ redemptionis misericordia requiescere concede."

[2]) „. . . Quæsumus, Domine, benedicere . . digneris hoc cœmeterium (pretio Unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu Christi Sanguinis typice comparatum) ad nostræ peregrinationis corpora quiescenda, donec per eundem Dominum nostrum Jesum Christum de pulvere ad gloriam dones resurgenda." Rieči u zatvoru neizmjerno su nježne. Spasitelj je dao za nas i za naše spasenje sve štogod je imao. Za kupninu, koju su Židovi dali Judi za to, što jim je Gospodina izdao, a Juda opet, očajavši, što je „izdao krv pravednu" njim vratio, kupljena je „njiva lončarova za groblje pridošlicam." (Mat. 27. 3. ss.) Pa tako je i ta ciena lih materialna i miserabilna dobro došla sirotam za pokop tjelesa njihovih. To je kao mig, kako on želi, da njegovi vjernici, „peregrini in hoc seculo", nebudu bez posebnoga mjesta za odpočinak tiela.

[3]) „Per quem te, Domine, suppliciter deprecamur, ut qui in hoc sepelientur polyandro, in novissimo, cum tubae perstrepuerint angelorum, . . te, qui es vita aeterna, benignum et misericordem inveniant, ut te auctorem vitæ exultantes cum omnibus Sanctis collaudent."

[1]) „Domine sancte . . . benedicere dignare locum istum, ut sit . . cœmeterium, dulcis requies et pausatio fidelium: quorum animæ, quarum corpora hic sepulta, vel sepelienda sunt, jucunditatis tuæ dulcedine potiantur, sintque interim in superna Jerusalem gaudentes et lætantes, donec in magno judicii die de sepulchris propria corpora recipiant, et sic venienti Domino ad judicandum, obviam cum fructu bonæ operationis occurrant."

## „Nova hierarhija u Bosni i Hercegovini."

(Konac.)

Što g. Fr. primjećuje o nadbiskupskom sjemeništu, u tom nas nije dobro razumio. I mi smo te misli, da se franjevački klerici poduče u nadbiskupskom sjemeništu. Nu tim nije novi nadbiskup dobio svoj budući sekularni kler, a mora ipak i nanj misliti. To zahtieva nova hierarhija a želi ga i apostolsko pismo. Njemu bi dakle preostalo troje: ili uzeti za svoj budući sekularni kler mladiće iz reda franjevačkoga ili naći dovoljan broj domaćih sinova u svietu ili napokon primiti sposobne i zvane mladiće, ako ne rodjene Bošnjake i Hercegovce, a to bar rodjene Hrvate od drugud. U prvom slučaju držimo, da bi mnogo trpila bosansko-hercegovačka franjevačka provincija, što i sàm g. Fr. priznaje. Ta ona će i nadalje sudjelovati u duhovnoj pastvi ovih zemalja, a mi nigdje neuztvrdismo, kako nas je razumio Fr. „da nemogu redovnici svećenici službovati, gdje je ustrojena hierarhija." Dapače po nju je čast i znak, da je dobro uredjena, ako joj pomaže čim više redovnika. Nu kako će službovati, ako im se otimlju klerici? Nije-li tu težkoće po provinciju a po tom i po nadbiskupa? Što se druge točke tiče, mi smo se jasno izrazili, da će novi nadbiskup sve to tek onda postići, ako čim prije ustroji za domaće sinove katol. gimnazij. A nije-li opet i u tom poslu mnogo težkoća? Napokon što se trećega tiče, htjeli smo reći samo to, da se niti za taj zavod, i to za sve razrede, neće izprva naći domaći mladići, a ako se možda i nadju, i to najviše za niže razrede, valja još godine čekati, dok se uzmognu primiti u sjemenište. Što dakle prieči, ako se mladić, koj ćuti zvanje a ima dovoljno znanje uzme iz koje susjedne hrvatske biskupije u sjemenište, odnosno na gimnazij?

Na onu tvrdnju g. Fra., da je 71 a ne 66 župa spadajućih na sarajevsku nadbiskupiju odvraćamo, da smo ih i opet prebrojili, kako ih nabraja apostolsko pismo,

a našli smo, da na novu vrhbosansku nadbiskupiju glasom apostolskoga pisma pripada samo 66 a ne 71 župa. Mi scienimo, da nas nije zavelo pismo „ad perpetuam rei memoriam.“ Tom sgodom vrlo nas je i opet iznenadio pasus, o kom bi bolje bilo, da ga nejma te koj glasi: „a ovim budi mu (piscu) dosta uviditi njeku neumjestnost pri postupku ustrojenja hierarhije učinjenu.“

U sliedećih redcih podmetnuo nam je g. Fr. nešto, što nit izdaleka uztvrdili nismo. On veli: „Navodi zatim Bullu, glasom koje se dokidaju sva prava i privilegija franjevaca, nastala budi radi okolnostih prijašnje crkve budi radi franjevačkih zasluga (Taj drugi budi itd. je iz glave g. Fra.), budi napokon izrečena posebnimi odredbami rimske stolice. Tako će i prestati župnikovati Franjevci. Govoreć o beneficijih, kakvih u Bosni-Hercegovini neima doli onih curata (Hoćete reći regularia?) — župe, veli g. pisac, da će u tom pitanju imati svoju odlučnu reći sv. stolica sporazumno sa bivšimi vikarijati — koga nije taj kruha nije — (Oprostite apost. pismo govori samo o vikarijatih i nepozna vaših kustodija), a moguće je nadostavlja, da neće bez svoje (koje?) ostati niti sada postojeća zemaljska vlada. Neka je g. piscu poznato, da u Bosni franjevačka provincija a u Hercegovini kustodija, imaju nad svimi župami njih 123 jus patronatus, kojega zato imaju jer su svojim troškom kupovale zemljišta, gradile crkve i kapele i druge sgrade župske.“ Tu nevidi g. Fr. nikakovih težkoća, jedino što je po nešto stegnuta vlast ordinarija i nastavlja: „Može bit, da je g. pisac pomišljao na oduzeće Franjevcem pravo patronata, baš i nije drugo, da se poziva ne samo na svetu stolicu nego i na zemaljsku vladu, neosvrčuć se na ono, da oblast civilna nejma posla u crkvenih stvarih. Može se dogoditi, da se pokuša oduzeti Franjevcem pravo patronata, ali ovi će znati svoje pravo braniti, gdje bi njihov odpor mogao neprijati samo onom, koj bližnjega svojega pravo naruživa. Nije potežkoća nego nepravednost u tudje pravo dirati.“ Tih konsekvencija g. Fr. nemože nikako izvoditi iz naših rieči, a ne izvodi ih niti apostolsko pismo. Mi smo izvodili samo to: „po tom stupaju sadanji i svi budući redovi u onaj odnošaj, koj im naredjuje obće crkveno pravo i privilegija, koja im ovo (obć. crkv. pravo) daje. A obće crkveno pravo dopušta i taj odnošaj, da redovnici mogu imati svoja beneficia regularia, osobito kada su monasterio incorporata i sva prava, koja su sa patronatom skopčana. A ono što g. Fr. tvrdi, da u uredjenju beneficijalnih odnošaja neće biti težkoća, mi mu od srca dovikujemo sve do ušća Bosne, dao Bog, te ih nebude! Nu u slučaju, ako ih bude, reći, da i civilna oblast uz crkvenu, naročito kad se o pravu patronata radi, u takova pitanja neutiče, morati je stvar dobro lučiti. Civilna oblast po sebi toga prava nejma ali valja u pamet dozvati onu kanoničkoga prava. „In rebus ac quæstionibus beneficiorum ex apostolicae Sedis gratia in compluribus statibus ejusmodi cooperatio guberniis addicta est.“ A kakav je odnošaj izmedju sv. rim. stolice i sada postojeće vlade u Bosni i Hercegovini, vidi se najbolje iz toga, što je ona dogovorno sa Nj. Velič. Franjem Josipom I. uzpostavljala u tih zemljah hierarhiju, njemu dopuštala, da imenuje ordinarije nove hierarhije i što se nada, da će joj u mnogom na ruku biti. Jednako je vrlo smjela izreka: „gdje bi njihov odpor mogao neprijati samo onom, koj bližnjega svoga pravo naruživa. Nije potežkoća nego nepravednost u tudje pravo dirati.“ Mora g. Fr. znati, da rimska stolica i u beneficialnih pitanjih može svoju odlučnu reći, a kad ju reče, tad nenaruživa pravo ikoga, a tada se je kao svakomu tako i Franjevcem na jedini mig rim. stolice podvrći pak šutiti. Napokon nerazumijemo onaj ekstrem, koga bi red franjevački mogao izazvati. Proti komu? Zar proti rimskoj stolici?

Na koncu hvaliti nam je na jednoj nelogici g. Fru. „Što je g. pisac rekao onim: veli g. F. „novoj hierarhiji nastaje zadaća, smjesta duhovnu skrb ostvariti, nanio je uvriedu svim svećenikom i vikarom apostolskim, koji su do danas u Bosni-Hercegovini radili. Što se ostvara, nije bilo, dok se indi ima ostvarati duhovna skrb (Ali s koje strane?) dosad je nije bilo. Ja pravim konklusiju po pravilih logike (Ali kakovih?) niti može to zaniekati sam g. pisac. (On poriče to.) A pak nije-li to uvrieda reći: nije bilo duhovne skrbi po Franjevce bosansko-hercegovačke? (Toga nije nitko rekao!) Ta franjevci su se sa svojimi vikari savjestno skrbili za pravovjernike kroz šest viekova, a sad da im se to niječe! Ovo je dakle namjera bila g. piscu, da članak svoj u „Kat. listu“ saobći.“ (Mi smo ju već gore spomenuli.)

Tko vam je, Bog vas vidio, uztvrdio, da nije bilo duhovne skrbe sve do sada u Bosni-Hercegovini i da ovu Franjevci kroz šest viekova obavljali nisu? Ta nova hierarhija imati će ostvarati sa svoje strane duhovnu skrb. Nje nije bilo, za to ostvara ona. Ili zar će ona prekrštenih ruku sjediti u Sarajevu, Mostaru itd., pa gledati franjevce, kako ju oni obavljaju? Nismo mi nanieli uvriedu nego nelogika.

Toliko smo imali u kratko odvratiti gosp. piscu u „Sriem. Hrvatu“ a dielimo se š njim „in osculo pacis.“ A odgovorismo ovim ujedno i piscu iz „Gvozda u Bosni“ (Pozor od 13. o. m.) I on jednako pobija, što u našem članku uztvrdjeno nije i dovodi nas u svezu, gdje nas ne ima. Neka znade on, da pisac ovih redaka baš u nikakvom savezu nije s nadbiskupom vrhbosanskim, da od njega niti što traži, niti se čemu za svoju osobu nada, pak mu je stoga mnienje prije sve nego egoističko i strančarsko. Pisac je Hrvat, koji ljubi novoga nadpastira i novo njegovo stado, pak je iz te ljubavi u najboljoj namjeri rekao svoju. Braći u Bosni nije to po volji. Oni bi voljeli, da ih svjetuje, da o njih piše, da na nadbiskupa upliva tko drugi. Oni bi valjda hladniji bili, da se njihov nadbiskup ogleda po nehrvatskih biskupijah za

savjetnici. Bilo im i to s voljom! Mi u ovo pitanje više ne diramo. Pripominjemo samo još to, da se i hiljadugodišnje zasluge najbolje naplaćuju čistom i mirnom sviesti, da smo vršili dužnost svoju; da je čednost kod svakoga liepa, a kod redovnika najljepša; da bez posluha ne ima obstanka ni jednomu družtvu, a da je ta mana rak-rana svakomu redu. Divnim boriocem, neustrašivim mučenikom za krst častni po Bosni i Hercegovini nisu na čast prijatelji „s ušća Bosne" i iz „Gvozda u Bosni", s kojimi se, mi držimo, ne slaže velik diel njihove braće. Bog vam i duša vam braćo i prijatelji po Bosni i Hercegovini!

Dr. A. P. S. . . . . ys.

---

## Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić podielio je g. Karlu Budancu prošle nedjelje sv. red subdjakonata, a jučer djakonata. Sv. red misničtva primiti će g. djakon početkom buduće godine.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je duhovnikom mladeži u nadb. sjemeništu Matiju Stepinca, namj. profesora na našem sveučilištu. Dok se stalno ne popuni stolica posebne dogmatike g. Stepinac nastaviti će i predavanja svoja na fakultetu.

— Umrli su: 10. o. m. Fr. Rogjak, župnik pri sv. Jurju u Trnju, a 17. o. m. Juraj Mladenović, žup. u miru.

*Rim.* Sv. otac papa primio je 12. o. m. u svetčanoj audienciji kardinale i biskupe, koji su se u Rimu sakupili prigodom kanonizacije. U ime njihovo pozdravi sv. otca kardinal-nadbisk. Schwarzenberg. Vesele se, što mogu sv. otcu pokazati, kako su uzko s njim vezani, kako su mu poslušni i odani. Zahvaljuju mu, što je kanonizovao svetce, koji heroičnimi kriepostmi svojimi, siromaštvom, samozatajom i poniznošću podučavaju sviet, koga pokvari bogatstvo te zavede putenost i oholija. I nje boli sadanji položaj njegov, što nije mogao obaviti to onako sjajno, kako se je to običavalo, ali se uzdaju, da će i zagovorom novih zaštitnika poboljšat se stanje crkve. Uzdaju se tomu od Gospodina, koji im je zalog dobrote svoje dao, što je priveo na kormilo ladjici Petrovoj tako mudroga, srčanoga i stalnoga kormilara, koga ljube i komu se dive narodi i radi velike njegove uvidjavnosti i radi krieposti njegovih. Na koncu mole od Gospodina jakost sv. otcu, koja mu je u uzvišenoj službi potrebna, da odstrani sve zapreke, koje bi mu se opriečile. — Na taj pozdrav odgovori sv. otac, da mu je radost, što ju osjeća radi kanonizacije, ovim časom postigla vršak, gdje ih u tolikom broju vidi oko sebe sakupljene i kad razabire što ih je na ovaj korak ponukalo, jer u istinu dodjoše iz privrženosti k svetoj stolici, oko koje se sakupiše prije nego će se vratiti u dioeceze svoje. Znak je to osobite dobrote Božje, a sv. otcu u nevoljah poseban razlog utjehe, ne ima bo ništa utješnijega, nego uvjerenje, da se pastiri pojedinih crkva s njim posve slažu, s njim zajedno osjećaju, te su s njim spojeni ne samo svojimi dužnostmi, nego i dieleći skupa s njim žalost i radost. U tom uzkom spoju i suglasju duhova zrcali se ono dično i uprav božansko jedinstvo, koje kat. crkvi daje toliku moć i snagu, ter joj se i isti protivnici dive. S toga vruće moli sv. otac Boga Gospodina, neka bi svi vjernici bili jedna cjelina. Za tim iztiče sv. otac, kako je to jedinstvo danas više nuždno, nego-li je ikad prije bilo, jer baš oni, koji crkvom upravljaju imadu najveće težkoće svladati, težke boli trpiti. U biesnom boju, gdje se i na Boga udara, najžešći udarci idu na apostolsku stolicu, i kat. crkvu, na onu Bogom postavljenu vlast, koja bi u sadanjoj krizi podati mogla osobitu, na izkustvu osnovanu nadu spasenja. U istinu, ako išto, a to može crkva kat. svojom naukom i stegom, svojom snagom suzpregnut neukrotive strasti, i k dužnosti prizvati neobuzdano množtvo. A sliepa je mržnja i na papinstvo, koje bi štitit trebalo već i sbog onoga, što je sve učinila i čini mnogim narodom. Neka bi naročito puk Italije uvidio, da ono, što čini na obranu slobode i prava papinstva nije pogibeljno za Italiju, nego usuprot trajno učvršćuje njenu sreću i veličinu. Što se njega tiče, on će, svjestan si dužnosti svoje, po primjeru Spasiteljevu, posvetit se dobru naroda, i čim će ljuće na nj ljudi udarati, tim će se on više truditi, da ih ljubi i uz pomoć te zaštitu Božju da ih oslobodi. A uzda se, da će mu u sgodno vrieme u pomoć biti sveti netom kanonizovani, u kojoj nadi dieli njim i njihovom stadu svoj apostolski blagoslov.

---

## Razni prinosi.

Za škole na iztoku: D. K. 3 for., N. 50 novč.; Petrova novčića: D. J. sabrao 1 for. Za gradnju nadb. sjemeništa: Gust. Tompak 3 fr., M. Doma 4 fr., Fr. Ivančić 1 fr., Stj. Ožeg 1 fr.; T. Novaković 1 fr., Jos. Kraljević 2 fr., Mat. Kovačević 2 fr., G. Doma 3 fr., Stj. Révesz 1 for., Fr. Šultajs 2 for., V. Kurjaković 50 nč., M. Krapac i supruga mu Ivka 1 fr. 50 nč., Iv. Bošnjak 5 fr., Jos. Kršnjavi 4 fr., Fr. Radočaj 3 fr., Fr. Lampe 3 f., Iv. Franetić 3 for., Stj. Zorac 2 for., Andr. Ciprijanović 2 fr., samostan Našički 2 for., Otto Kumpf 1 for., Fr. Folnegović 1 for. 40 nč., V. Sorg 1 for., o. Rob. Dolinar 1 for., Jos. Kanjuh 1 fr., Jos. Muzler, kr. podžupan 3 fr., Ljud. Knežić 1 fr., M. Štetner 1 fr., Gj. Benko 1 fr., M. Sopčić 2 for., P. Leder 5 fr., G. Janković 1 fr., R. Vučevac 2 fr. 35 nč. Jos. Matosović 10 for. Stjepan Valdec 15 for.; Obćina Selska 5 for. Za dječačko sjemenište: Dr. Stadler 50 for., Andrija Svastović 2 for., Nik. Folnegović 5 for., Mirosl. Gjuričić 2 f., St. Teribaj 3 f., Fr. Peterca 2 f., Drag. Janda 6 f., Stj. Bolfan 50 nč., Jur. Barabaš 2 f., Fr. Batić 4 f.; kotar Moslavački 8 f.; kot. Gradiški 7 f. 52 nč., Oporučna ostavština Ignjata Klemenčića 75 f., Mat. Jakopović 5 f.

**Moleći znatan broj dužnika, da namire dug, pozivamo ovim na predplatu za nov tečaj.**

Urednik dr. Andrija Jagatić.

Tiskom C. Albrechta.

# KATOLIČKI LIST.

**Broj 53.** U Zagrebu, 29. prosinca 1881. **Tečaj XXXII.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

## O uzvišenju čovjeka u stanje vrhunaravno.

(Bogoslovna razprava prof. Mat. Stepinca.)

(Konac.)

κ) To je, kako rekoh, zadnja molitva kod blagoslivljanja nova groblja, iza koje sliedi po propisu crkve sveta misa onoga dana („Missa dicitur de die") s dodatkom triju molitava odnosećih se na čin netom obavljen. Prvu sam gore naveo; ostale dvie su evo u izvadku. 1) „Gospodine, . . koji si htio, da i ti sam budeš metnut u grob ter koji si se udostojao dati tebe samoga kao uzor uzkrsnuću vjernika tvojih: molimo . . . da ova spasonosna žrtva bude na pomoć i pokoj njihovim dušam i tjelesom"[1]); a u kojem se smislu za tjelesa moli, to sam malo prije natuknuo, tumačeći „sinceritu" pod c) 2) „. . Molimo, Gospode Bože naš: da puk tvoj, za koji vjerujemo da će u buduće uzkrsnuti iz smrti tiela, po tvojoj milosrdnosti zavriedi (sada) uzkrsnuti iz smrti duše"[2]); štovani čitatelj ćuti, da ovdje posvetitelj groblja najviše moli, da vjernici, imajući se u svoje vrieme glede tjelesa metnuti u groblje, dobe obilne od Boga milosti, ter uzmognu voditi pravi kršćanski život, t. j. da budu neprestano bez onoga grieha, koji se zove smrt duše. Ako se to zbude, tad je i buduće tiela slavno uzkrsnuće bezdvojbeno po kršćanskoj vjeri zajamčeno.

λ) Iza skrbi svete matere crkve za mjesto, opredieljeno za počinak tjelesa njene djece, čujmo dalje, kolikom se nježnosti crkva brine, da se stielom mrtvim iste njezine djece pristojno postupa; pri tom doći ćemo opet do zaključka, kako je isto tielo, koje se zemlji predaje, opredieljeno za uzkrsnuće, a iza toga za vječni život.

Prve rieči rimskoga obrednika „Rituale Romanum: De exequiis") glase: „Svete obrede, kojimi se iz najdavnije predaje i naredaba Rimskih papa običaje služiti sveta mati crkva kod sprovoda svoje djece, imadu župnici kano prave tajne religije te znakove kršćanske nabožnosti i kano mrtvih vjernika spasonosne pomoći, što većom revnosti občuvati pa jih porabom obdržavati."[1]) S tom materinskom ćudi stoji u savezu želja, da se, u koliko se dade, sveta misa služi za pokoj duše pokojnikove u prisutnosti mrtva njezina tiela. „Po prastarom običaju, koliko je moguće, neka se pridrži, da se, budući tielo umrvšega nazočno, za njega služi misa prije nego će se pokapati."[2]) Za što to? Nedvojbeno za to, što je to tielo takodjer po vjeri crkve opredieljeno opet na novi vječni, a po želji na blaženi život zajedno s dušom. S tim pak opet stoji u savezu, što crkva nešto više no samo želi, da se svieće voštenice kod pokopa tjelesa kršćanskih pale. „Pošto je pako predrevni crkveni običaj, da se upaljene voštanice kod sprovoda mrtvika nose, neka paze, ter se takav običaj nezanemari, kao takodjer, da se nedogodi što kod toga, što bi zaudaralo po skuposti ili što bi bilo nedostojno."[3]) Neke rieči, razumieva se, neidu upravo na naš predmet; no

[1]) „. Domine . . qui teipsum in sepulchro poni voluisti et exemplum resurgendi Fidelibus tuis largiri dignatus es: da quæsumus, . . . ut hæc salutaris hostia sit remedium et requies animarum eorum et corporum."

[2]) „. . Quæsumus, Domine Deus noster: ut plebs tua, quæ in futuro a morte corporis resurrectura creditur, te miserante, a morte animæ resurgere mereatur."

[1]) „Sacras cæremonias atque ritus, quibus ex antiquissima traditione et Summorum Pontificum institutis sancta Mater Ecclesia catholica in filiorum suorum exequiis uti solet, tanquam vera religionis mysteria, christianæque pietatis et fidelium mortuorum saluberrima suffragia, Parochi summo studio servare debent atque usu retinere."

[2]) „Quod antiquissimi est instituti, illud, quantum fieri poterit, retineatur, ut Missa præsente corpore defuncti, pro eo celebretur, antequam sepulturæ tradatur."

[3]) Cum autem antiquissimi ritus ecclesiastici sit, cereos accensos in exequiis et funeribus deferre, caveant item,

navadjam jih, jer u Ritualu stoje skupa, k tomu, da se ugodnije i morda ne bez koristi sve čita. Mali tumač dodat ću, čim sliedeću stavku navedem. „Siromaci pako, koji nisu po smrti ili ništa ostavili ili tako malo ostavili, da se na vlastite troškove nemogu dati“ (na kršćansku) „sahraniti, neka se pokopaju“ (i to na kršćansku) „posve bezplatno; ter svieće nuždne neka, ako treba, dadu oni svećenici, na koje spada skrbiti se za pokojnika, ili pak kakvo pobožno bratstvo već po okolnosti i navadi mjesta.“[1]) Imade se dakle po odredbi crkve svjetlo rabiti kod mrtvika. A tim takodjer izriče crkva svoju vjeru, da će tielo uzkrsnuti. Jest naime ovo naše svakdanje svjetlo radi svojih blagih, svim nam iz svakdanjega izkustva poznatih učinaka, shodan simbol vječne slave, sreće i blažena života. Kod tiela se dakle to svjetlo rabi, da se dignemo do istine: tielo će živjeti blaženo i uvieke. Dakako ta blaženost je i kod kršćana skopčana s uvjetom, koji mu je dan kod krsta sa gorućom sviećom[2]). „Primi goruću baklju, pa čuvaj neporočno tvoj krst“ (milost u njem dobivenu) obdržavaj božje zapovjedi, da kad Gospodin dodje na svatbu, uzmogneš mu ići u susret u dvoru nebeskom sa svimi svetimi ter uzimadeš vječni život pak tako da živiš u vieke viekova.“ No da neočajamo, ostavio nam je Spasitelj takodjer na oproštenje grieha poslie krsta sakramenat pokore. Nego sve to budi, kako sam drugom zgodom sjetio, ovdje samo natuknuto, budući da spada u tumačenje stanja puta.

Istu stvar imade crkva na pameti, kad želi, da se mrtvo tielo takodjer prema starišu obuče; kad n. pr. želi, da se svećenik obuče u insignia svetoga reda; kad želi, da se i na groblju u položaju tiela pazi, da svećenik bude okrenut k drugim vjernikom kao duhovni učitelj, čekajući platu od Boga, koja ide učitelja.

μ) S tim osvjedočenjem crkve stoji i ono u savezu, što se uzkraćuje crkven pokop „poganom, Židovom i svim nevjernikom; hæretikom i njihovim zagovornikom; odmetnikom od kršćanske vjere, razkolnikom i onim, koji su javno izobćeni većom ekskomunikacijom . . onim, koji sami sebe ubiju od očajanosti ili srditosti . . ako nedadu prije smrti znakova pokore; onim, koji umru u dvoboju, ma baš i dali prije smrti znakove pokajanja; očitim i javnim grešnikom, koji bez pokore propadaju; napokon onim, o kojih je javno poznato, da nisu primili jedan put na godinu sakramente izpovjedi, i pričesti uzkrsne, a umrli su bez ikakva znaka pokajanja.“[1])

Iz svega toga proviruje vjera katoličke crkve, da su tjelesa onih, koji vršiše božji zakon za života, vriedna štovanja i poslie smrti, jer jih, dakako, nesmije minuti vječna nagrada.

Pisac ove razprave zna dobro, da se kato-

---

ne ejusmodi ritus omittatur, ac nequid avare, aut indigne in eo committatur.“

[1]) „Pauperes vero, quibus mortuis nihil, aut ita parum superest, ut propriis impensis humari non possint, gratis omnino sepeliantur; ac debita lumina suis impensis, si opus fuerit, adhibeant Sacerdotes, ad quos defuncti cura pertinet, vel aliqua pia confraternitas, si fuerit, juxta loci consuetudinem.“

[2]) „Accipe lampadem ardentem, et irreprehensibilis custodi Baptismum tuum: serva Dei mandata, ut cum Dominus venerit, ad nuptias possis occurrere ei una cum omnibus Sanctis in aula cœlesti, habeasque vitam aeternam et vivas in secula seculorum“ (Rit. Rom. ordo Bapt.) Pisac ove razprave, znajuć iz opetovana izkustva, kako se lahko i bezazlenom stvari može dati smutnja, susreo bi rado svakoj mogućoj smutnji, koja bi mogla nastati iz navoda ovih stvari, koje će laik, ako nije čestit i razborit kršćanin, vući na svoju stranu proti svećeniku, a svećenik, ako nije, što crkva želi da bude, opet nerado slušati takve crkvene lekcije. Ponajprije dakle ima svaki svećenik, osobito duhovni pastir znati, da su njegovu srdcu od crkve i samoga Spasitelja osobito siromaci preporučeni, budući da su oni, u obće govoreći, ili se to gospodi htjelo ili nehtjelo, od osobitoga štovanja pred Bogom i Spasiteljem našim; a njegov sud sigurno više vriedi nego svega svieta protudokazi. Uza sve to može se kad i kad na tom mrzlom svietu dogoditi, da siromak mrtvik ide u hladan grob bez one opreme, koju i za njega ište njegova draga majka crkva, i to bez osobne krivnje njegova duhovnoga pastira. Mnogi će, nesegnuvši budi od neznanja budi od antipatije stvari do dna, namah samo na svećenika navaliti; ele često posve nepravedno. Nemože nit svećenik svega sam; tim manje, što su skoro u većini slučaji, da se nit njemu idući ga dohodci i pripadci nepodavaju onom spremnošću, koja bi tako liepo resila vjernike kršćane. Toliko ipak scienim te mogu reći: da će i u našem hrvatskom narodu, neizključivši nit naših gradova nit trgovišta, spadati mjesta u vrlo riedke iznimke, gdje bi i siromaci bili lišeni u našem slučaju onoga, što jim crkva želi, kad ta ista mjesta imadu barem dva do tri decenija čestite dušobrižnike, t. j. one, kojim um, srdce, usta i sav život zna, što znači duhovna pastva i disciplina svećenička; jer će sigurno biti čudna stvar, ako se neće moći u tom slučaju na dotičnom mjestu naći prava čestitost i plemenitost, i medju laici, koja će u tom uživati, što može poslužiti „udovom Kristovim.“

[1]) „Negatur igitur ecclesiastica sepultura paganis, Judæis, et omnibus infidelibus; hæreticis et eorum fautoribus; apostatis a christana fide; schismaticis et publicis excommunicatis majori excommunicatione (interdictis nominatim, et iis, qui sunt in loco interdicto, eo durante). Seipsos occidentibus ob desperationem vel iracundiam, (non tamen si ex insania id accidat), nisi ante mortem dederint signa pœnitentiæ. Morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint pœnitentiæ signa. Manifestis et publicis peccatoribus, qui sine pœnitentia perierunt. Iis, de quibus publice constat, quod semel in anno non susceperint Sacramenta confessionis et communionis in Pascha, et absque ullo signo contritionis obierunt.“ (Rit. Rom.)

ličke stvari u svietu u obće nerado čitaju, osobito od nekatolika. Ako bi ipak ovi redci dopali komu nekatoliku u ruke, dodajem ovo na ublaženje. Prvo katolička crkva drži kao nedvojbenu božju istinu, što no reče sveti apoštol Pavao: „Bez vjere nije moguće dopasti se Bogu. Valja bo svakomu dolazećemu k Bogu vjerovati (barem): i da (Bog) obstoji i da nagradjuje" one, koji ga traže (Hebr. 11, 6.)[1]) Drugo katolička crkva smatra, da su sliedeće rieči Spasitelja svieta tako istinite, kako je on, koji ih reče, Bog istina: „Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji: idite dakle" (od mene poslani) „i učite sve narode, krsteći ih u ime Otca i Sina i Duha svetoga: učeći ih obdržavati sve, što sam vam predao: i eto, ja sam s vami po sve dneve do konca svieta" (Mt. 28, 18. ss.); „Tko bude vjerovao i dade se krstiti, bit će spašen; tko pak nebude vjerovao, bit će proklet (zabačen)." (Mr. 16, 16.[2]) Napokon treće imade katolička crkva kroz sva stoljeća u svoju memoriju utisnute te sebi rečene rieči svoga Spasitelja: „Tko vas sluša, mene sluša, a tko vas prezire mene prezire. Tko pak mene prezire, prezire Onoga, koji me je poslao"; (Luk. 10, 16.)[3]) od kojega onda neima dalje apellacije. To crkva ima na pameti i toga se ona u životu svojem drži ter nije voljna nikomu za volju od tih načela odstupiti, makar ju i metali, kako ju i meću, kroz stoljeća radi toga na križ. U ostalom ona sama nit zna nit želi znati, da-li je ovaj ili onaj u pojedinom slučaju, premda nespada za ljudsko oko medju njezine vjernike, poslie smrti spašen ili proklet; to je opet tajni božji forum, koji (Bog) može u onaj čas, koji je za čovječje oko nevidljiv, još uz osobite svoje milosti (davane po Kristovih zaslugah) učiniti od nevjernika vjernika, od bogohuljca pokornika, kako je na križu od razbojnika sebi o boku u tinji čas načinio svetca. Bit će, čini se na temelju božje objave, takvi slučaji, premda mogući, ipak stvari spadajuće u iznimke proti pravilu: „qualis vita, mors est ita." No crkva sudi po onih pravilih, koja joj je Spasitelj dao, ter smatra u svojem forumu za ne svoje i ne svoga Spasitelja gore napomenute, kad joj nije ostavio znaka, po kojem da protivno misli. Pri tom od nje je daleko i svaka arrogancija, kad nezna, da-li se je nefaljeno u pojedinom slučaju i njezino diete spasilo, premda inače čvrsto vjeruje, da će se svatko, koji je valjano kršćen te koji je držao zapovjedi Spasiteljeve, nefaljeno spasiti; no u tom je težkoća: drugo je jus, drugo je factum. Napokon ona nit moli drugo, da za njezine kupuju groblja, niti traži od drugih, da primaju njezine u svoja groblja: nečini dakle nikomu nepravde, kad se ustručava medju svoje u smrti primiti one, koji ju u životu nesmatrahu za svoju mater.[1]) I te stvari idu u tumačenje stanja puta, no da se predusretne smutnji, natuknute su i ovdje.

ν) Vjera crkve, da će tjelesa, koja duše pri smrti ostavljaju, biti participanti opet života po prijašnjih svojih duša i s njimi zajedno, vidi se napokon, da mimoidjem još koješta, iz onih naročito nježnih naloga i želje kod opreme i pokopa djece, koja su kršćena, a umrla prije nego su mogla griešiti. „Ponajprije", rieči su crkve u rim. obredniku, „valja župnike sjetiti, da se po drevnom i hvalevriednom običaju crkava („Ecclesiarum") „tjelešca („corpuscula") malenih nemaju pokapati u obćih i neodlučenih grobnicah cœmeterijâ i crkava, već neka imaju za njih u župnih crkvah i njihovih cœmeterijih, u koliko se dade zgodno izvesti, posebna miesta i grobnice, ili se pak neka pobrinu za takva cœmeterija, u kojih se neće pokapati, van samo djeca, i maleni, koji su kršćeni te prije umrli nego došli u godine razbora."[2])

---

[1]) „Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit."

[2]) „Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti: docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis: et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur."

[3]) „Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit Qui autem me spernit, spernit Eum, qui misit me."

[1]) Bit će valjda osobito iznenadila crkvena strogost pogledom na one, koji u dvoboju umru, ma baš i dali oni znakova kršćanskoga pokajanja. Gdje je pravo pokajanje, crkva nedvoji o konačnom postignuću vječnoga života i za dušu i za tielo. No ipak nezahtjeva mudrost crkve, njoj utisnuta od Krista, da ona nepokaže posebne strogosti kod duellanta, koji tako drzko krše ne samo zakon obćeniti svoga Spasitelja, nego takodjer tako svečano proglašenu i kaznom pooštrenu prepovjed svoje matere crkve. Štovani čitatelj može si o tom medju ostalim čitati, što je koncil Tridentski (ses. 25. c. 19. de refor.) o toj žalostnoj i čovjeka ponizujućoj stvari zaključio. Tu pak oštrinu duellanti, neima dvojbe, i on kraj groba ćute, manjkajući jim nježna suffragija njihove matere; no to i oni odobravaju, nestavši za njih koprene i taštine ovozemne.

[2]) „Imprimis admonendi sunt parochi, ut juxta vetustam et laudabilem Ecclesiarum consuetudinem parvulorum corpuscula non sepeliantur in communibus et promiscuis cœmeteriorum et Ecclesiarum sepulturis; sed ut pro illis in parochialibus Ecclesiis et illarum cœmeteriis, quatenus commode fieri potest, speciales et separatos ab aliis loculos habeant, seu fieri curent, in quibus non sepeliantur, nisi qui baptizati fuerint infantes, vel pueri, qui ante annos discretionis obierunt."

Dalje kad nalaže, da, ako već zvona kod njihova pokopa zvone, neima to biti zvukom turobnim, već svečanim i veselim; kad želi, da se takovu mrtvu djetetu metne, uz drugo prema dobi pristojno odielce, na glavu krunica ili vienčić iz miomirisna cvieća oli trave, u znak neozliedjene njegove duše i tiela; kad napokon nalaže, da se svećenik u bielinu obuče, takovu dječicu sprovadjajuć ter da je sav obred kod toga ne prošnja za djecu, već lih zahvala Bogu za milost toj djeci izkazanu i počast samoj djeci.[1]) Tu vidimo, kako crkva smatra tjelešca te djece korrelativi njihovih duša i poslie smrti. Duše takove djece, to zaufano crkva vjeruje, idu bez svake kazne namah k Bogu ter su blažene, gledajući njega „od lica do lica", bez svake koprene. A jer je tielo i sada pravi njihov korrelativ, t. j. opredieljen da u svoje vrieme kao bitna čest njihove čovječje naravi sačinjava s dušom jednu čovječju osobu, s toga je i ono osobite časti vriedno. To je misao crkve. — Napokon i stavljen križ na svaki grob katoličkoga pokojnika sjeća na uzkrsnuće; jest naime kao živ glas, da će vjernici imati život u tielu, premda je ono sada u grobu, kako i onaj imade, koji je za nje na križu umro, ter u kojega su oni vjerovali i u nadi u kojega su umrli.

o) Ako je štovani čitatelj pomno pratio ovu razpravu, bit će mu se valjda povodom govora o kršćanskoj djeci nametnulo barem dvojako pitanje: prvo što se na temelju božje objave ter crkvene predaje misli, da-li će djeca uzkrsnuti u tako malenom tjelešcu, kako već koje umire; drugo, da-li su ta djeca u vječnom blaženstvu u moralnom smislu veća od onih kršćana, koji se spasavaju, premda, dobivši manje više rana na ovom svietu, i nezadovoljivši božjoj pravdi za nje podpuno, moraju ići na ono mjesto, koje zovemo čistilištem (purgatorium"), da tu zadovolje ter se podpuno usposobe za nebo i gledanje Boga i uživanje blaženstva. Na prvo pitanje doći ćemo pod C)*); na drugo dat ćemo odgovor ex professo pod 3) gdje ćemo, govoreći o drugom stadiju stanja puta morati doći na kratko razlaganje zasluga, kojim izravnom proporcijom odgovaraju stepeni vječne slave. Ovdje dakle samo mimogred napominjemo, premda će većina čitatelja to i onako znati, da je odgovor i na jedno i na drugo pitanje (na drugo barem u obće govoreći) niječan.

π) Još nam preostaje, da napomenemo, kako crkva katolička, Duhom svetim rukovodjena, kroz sva stoljeća prama svomu teoretičkomu nauku, kako smo gore iz koncila Tridentskoga čuli, štuje ostanke svetaca ter, da sve druge u tom pogledu mimoidem, kako se svake godine ostanaka svetih sjeća posebnom službom crkvenom. U misi glasi „Introitus" (uzvišena akomodacija ili nešto i više iz Ps. 33.): „Mnoge su nevolje pravednikâ, pa iz svih tih oslobodit će jih Gospodin: Gospod čuva sve njihove kosti: niti jedna od njih neće se skršiti."[1]) Je-li se dade nježnije govoriti o dostojanstvu tiela bogoljubna čovjeka? Prva misna molitva glasi: „Umnoži u nas, Gospodine, vjeru o uzkrsnuću, koji činiš u ostancih svojih svetaca čudesne stvari; pa nas učini dielnici neumrle slave, koje zalog štujemo u njihovih ostancih."[2]) U drugi pak „Nocturnus", časoslova metnula je crkva medju ostalim sliedeće rieči svetoga Ivana Damašćena: „U zakonu (starom) tkogod bi se mrtvika dotaknuo, bijaše držan za nečista (Num. 19, 11.) No ovi (naime sveti) se nebroje medju mrtve. Odkad je Onaj, koji je sam život ter početnik života (t. j. Isus Krist) računan medju mrtvike; od onda podnipošto nezovemo" (u strogom smislu) „onih mrtvimi, koji ušnjivaju s nadom uzkrsnuća i vjerom u njega. Kako bi bo mrtvo tielo čudesa tvorilo? Kakvim dakle načinom" (ako su naime skroz mrtva, ter neimaju pred Bogom častna odnošaja napram svetim svojim dušam), njihovim djelovanjem bivaju izganjani djavli, bolesti odstranjivane, bolestnici izliječivani, (kakvim onda načinom) sliepci opet dobivaju vid, (kako se onda) gubavci očišćavaju, (kako prestaju) napasti i tuge, kako po njih dolazi svaki dobar dar za one, koji stal-

---

[1]) „In funere parvulorum ut plurimum non pulsantur campanæ, quod si pulsantur, non sono lugubri, sed potius festiva pulsari debent.

Cum igitur infans vel puer baptizatus defunctus fuerit, ante usum rationis, induitur juxta aetatem, et imponitur ei corona de floribus, seu herbis aromaticis et odoriferis, in signum integritatis carnis et virginitatis; et parochus superpelliceo et stola albâ indutus et alii . . . accedunt."

Primjetit mi je ovdje, da se sve te pojedinosti, naročito u pogledu razlučenja groblja za takvu djetcu, jedva gdje vide posve izvedene; a nit crkva neće da baš radi toga kori. Često naime žele roditelji, da si budu uz djecu, često su druge okolnosti zapriekom onomu, što bi samo po sebi bilo bolje. Nego za predmet o kojem govorimo, dosta nam je lih samo mig i želja crkve.

*) Pošto ovim ovu razpravu za sada prekidamo, moći će čitatelji to, što im se obećaje, nebude-li posebnih kakovih zapreka, čitati sliedeće godine. Ured.

[1]) „Multæ tribulationes justorum et de his omnibus liberabit eos Dominus: Dominus custodit omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur."

[2]) „Adauge in nobis, Domine, resurrectionis fidem, qui in sanctorum reliquiis mirabilia operaris: et fac nos immortalis gloriæ participes, cujus in eorum cineribus pignora veneramur."

nom vjerom traže od Otca svjetlosti?" (Jak., 1, 17.)[1]) Tako i drugi otci često govore; a crkva jim sve to posve odobrava, iztičući i u tom nepokolebivu svoju vjeru, da ćemo uzkrsnuti i to svaki u svojem prijašnjem tielu.

ρ) Na koncu čujmo još, kako o istovjetnosti tiela uzkrsnuti imajućega s tielom smrtnim katekizam koncila Tridentskoga govori. „Pošto do toga mnogo stoji, da se za stalno osvjedočimo, te će uprav ovo jedno te isto tielo, koje je bilo komu vlastito, premda se je razpalo i u prah pretvorilo, opet biti uzkrišeno na život; za to će župnik takodjer nastojati, da tu stvar točno obrazloži. Tako sudi apoštol, veleći: „Imade se izkvarljivo ovo (tielo) obući neizkvarljivosti (1. Kor. 15, 53.); dočim tom rieči očivjestno kaže na ovo vlastito tielo. — I Job je veoma jasno isto prorekao riečmi: „I u puti mojoj gledat Boga svoga, kojega ću ja glavom gledati ter moje oči vidjet će ga, a ne drugi" (mjesto mene; Job. 19, 16. 27.). Uprav to (nastavlja katekizam) razabiremo iz same oznake (definicije) uzkrsnuća („resurrectio"): znači bo, kako kaže Damašćenac, uzkrsnuti (opet se ustati) nešto uzpostaviti u ono stanje, odakle se je srušilo. Napokon ako razmotrimo ono, što smo prije (n. 5) rekli, zašto naime da će biti uzkrsnuće, neće se moći ništa naći, što bi ičiji um i srdce stavljalo u toj stvari u dvojbu. Poučili smo pak, da se u tu svrhu imadu tjelesa uzkrisiti, da svatko primi vlastitu platu tiela, već kako je tko učinio ili dobro ili zlo. Ima dakle čovjek uzkrsnuti iz istoga tiela, kojim je („cujus opera") služio budi Bogu budi vragu, da s onim istim tielom ili krunu i nagradu slavlja postigne ili pak kazne i muke prenevoljne podnaša."[1]) Katekizam taj, dan po želi koncila Trident. samom svetom apoštolskom stolicom župnikom, da jim bude kod poduke pravilom, iztiče prvo tu istinu, da će tielo ono s ovim biti istovjetno; drugo dokazuje iz sv. pisma; treće iz samoga pojma resurekcije; četvrto iz pojma božje pravednosti kod nagrade ili kazne čovjeka.

σ) Pa sad smo naveli, što smo kanili navesti pod *B*) iz svetih otaca, nauke i prakse crkvene za dokaz istini, da ćemo uzkrsnuti s istim tielom, (premda s akcidentalnimi promjenami u njem), koje sada imamo. Nauk teologâ bit će zgode napominjati pod *C*).

Iza svega želim još samo na jedno pravilo katoličke crkve sjetiti, da uzmognemo izreći, njim rukovodjeni, sud o stupnju sigurnosti bogoslovne, da ćemo uzkrsnuti s istim numeričkim tielom. To su sliedeće rieči svetoga œkumeničničkoga koncila Vat. „Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quæ in verbo Dei scripto et tradito continentur, et ab Ecclelesia sive solemni judicio, sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur." (Ses. 3. c. 3. de fide). Tim kanonom svete matere crkve dolazimo pak do toga, ter saznamo, kako-li su istinite ne samo ove rieči sv. Agustina: „Odstrani uzkrsnuće, namah si kršćanstvo uništio";[2]) nego i one Tertulianove: „Uzkrsnut će dakle put, i to svaka

[1]) „In lege quisquis mortuum tetigerat, immundus censebatur. Verum hi in mortuorum numero habendi non sunt. Ex quo enim ille, qui ipsa vita est et vitæ auctor inter mortuos deputatus est; eos, qui cum spe resurrectionis fideque in ipsum obdormierunt, nequaquam mortuos appellamus. Qui enim corpus mortuum miracula edere queat? Quanam igitur ratione horum opera dæmones expelluntur, morbi profligantur, aegroti sanantur, cœci visum recipiunt, leprosi mundantur, tentationes ac mœrores, omne datum optimum iis, qui fide non dubia postulant, per eos descendit a Patre luminum?" Nego na čudesa u katoličkoj crkvi su njezini neprijatelji jako kivni. No crkva ide svojim putem, uzimajuć prigovore do znanja i divajuć jim mjesto, koje jih ide: „animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus;" znajuć ona takodjer, da bi barem devetdeset percenta od najljućih neprijatelja u tom postali vjernici, kad bi bilo u njih toliko dobre volje i sklonosti, koliko je kažu za kojekakve hypoteze, ako su morda naperene proti crkvi. Bit će i o čudesih mimogred govor ovdje pod *C*) zatim pod 3) i 4) gdje ćemo razpravljati o stanju puta. Pisac ovoga želio bi, da u svoje vrieme baš o tom predmetu koji od naših hrvatskih bogoslovnih vještaka napiše posebnu dostojnu razpravu. Dakako dat će truda, jer zahtjeva i studija i vremena; ter je bezprimjerno laglje uzeti kakav racionalistički leksikon pa iz njega udarati u novinah na čudesa, nego znanstveno i istinito, toli historički koli filozofički pisati o čudesih. No Bog će naplatiti trud, a korist bit će velika.

[1]) „Cum vero multum referat nobis certo persuaderi, hoc ipsum atque ideo idem corpus, quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit et in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam parochus accurate explicandum suscipiet. Hæc apostoli est sententia, cum inquit: oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, ea voce hoc proprium corpus aperte demonstrans. Job etiam de eo clarissime vaticanatus est: „Et in carne mea, inquit, videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius." Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione: est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, revocatio. Denique si consideremus, cujus rei causa resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est, nihil erit, quod cujusquam animum hac in re dubium facere possit. Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum (2. Cor. 5, 10). Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera vel Deo vel dæmoni servivit, resurgere oportet, ut cum eodem et præmia aut pœnas et supplicia miserrima perferat." (De 11. Symb. art. n. 7. 8.).

[2]) „Aufer resurrectionem, illico christianismum evertes." (In Ps. 101. ser. 2. n. 7.)

(čovječja) i to ista i to podpuna;"[1]) kako je dakle ne samo dogma, ter će biti uzkrsnuće već takodjer da je de fide catholica, da će uprav ono numerički tielo, koje umire, opet uzkrsnuti. To uči sv. pismo, to predlaže crkva u svojih symbolih, to u koncilih, to u katekizmih, to napokon cielim svojim životom; ter je u tom njezina zadnja i najuzvišenija utjeha, kako ono reče Tertulian: „Fiducia christianorum est resurrectio mortuorum." (De res. car. c. 1.) Rieči skroz istinite.[2])

---

## Dopis.

Iz Virja. (*Dolazak novoga župnika*) Budna svjest, stalna vjera, pobožna ćut te ljubav k Bogu i njegovim namjestnikom pokazala se je u župi virovskoj u podpunom sjaju dne 13. o. m. prilikom dolazka virovskoga župnika i podjašprišta gjurgjevačkoga kotara g. Josipa Hitera u Virje. Jutrom već rano vijahu se barjaci na tornju župne crkve, župnom stanu, te ostalih otmenijih kuća, koji navještahu svečani doček vriedna zaručnika liepoj vjerenici župnoj crkvi u Virju sv. Martina, koga pobožni puk virovski kroz sedam mjeseci željno očekivao. Približiv se urečeno vrieme, pohrliše zastupnici družtva i druge otmenije osobe a na čelu im obćinski načelnik u bližnji filial Šemovac te živimi osjećaji pozdravi svoga župnika, kojega vrline svima su dobro poznate. Tuj sjedoše u kola te ga dopratiše do prve kuće u Virju, gdje bijaše što i vidjeti. Sve što se moglo dići na noge, sve skoro pohiti, te u obhodu došlo do toga mjesta. Obć. zastupstvo, vatrogasno družtvo, gospodarsko družtvo, školska mladež a na hiljade ostaloga pobožnoga puka. Ovdje liepimi i punimi zanosa riečmi pozdravi ljubeznoga pastira g. Forko do sada upravitelj župe, na koje dobi još ljepši odzdrav, koji bi popraćen sa višekratnim „živio!" Uz gruvanje mužara, uz vijanje crkvenih barjaka podjosmo u obhodu u župnu crkvu, gdje bi odpjevano „Tebe Boga hvalimo" — te dan blagoslov sa presvetim otajstvom; i tako bi ta svetčanost javno obavljena. — Gosp. pako Josip Tottar veletržac u Virju priredi zabavni večer u svom domu u čast prispjelomu svome duh. pastiru; tuj su se vrstale razne nazdravice; od kojih čast mi je spomenuti samo jednu, koja bi izrečena u slavu Uzoritomu našemu nadpastiru, kojom dubokim počitanjem i djetinskom smjernošću sav puk virovski Njegovoj Uzoritosti zahvaljuje, koji je odabrao i poslao mu takova muža za župnika, kakvoga množina brojem pučanstva župe virovske neobhodno potrebuje, koji će znati i umjeti, te odvažnom svojom voljom htjeti, sve učiniti, što zahtjeva dobro duše i tiela župljana liepe župe virovske. — Dao pako dobri Bog kriepost i zdravlje tielu njegovu, da bude mogao izvadjati sve ono, što Njegov veliki duh hoće i umije. Blagoslovio mu Svevišnji sveti rad Njegov.

U Virju 14. prosinca 1881.

M. Bestić, kapelan.

---

## Viestnik.

Zagreb. Na Božić pjevao je svetu misu u crkvi sv. Marije uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup.

— Pošto Njeg. c. kr. apost. Veličanstvo nije obnašlo potvrditi izbor biskupa Stojkovića za patrijarhu, srbski je kongres pri drugom izboru izabrao patrijarhom presvietloga gospodina biskupa gornjo-karlovačkoga Teofana Živkovića. Nu po pisanju ugarskih i službenih listova slabe je nade, da bi i ovaj izbor potvrdjen bio.

— Presvietli gospodin nadbiskup Vrhbosanski dr. Jos. Stadler vratio se je u Zagreb prošli četvrtak. Prem su tek njeki u posljednji čas dočuli, da dolazi skupio se ipak na kolodvoru liep broj prijatelja mu i štovatelja.

---

[1]) „Resurget igitur caro, et quidem omnis et quidem ipsa et quidem integra." (De res. carnis c. 63).

[2]) Nije ovdje moja zadaća, da aplikujem svagda objavljenu istinu na život; već da ju samo obrazložim ter iz naravnih njezinih vriela dokažem. Sjećam ipak mimogred, da bi posve nuždnim moralnim sliedom sliedila solidnost i čestitost u družtvu, kad bi dostojnim načinom ova istina proniknula srdci. Kad bi poglavari bilo svjetski bilo duhovni imali živo na pameti, kako će tielo, u kojem radimo, imati prema radu zasluge; tad bi sladko podnosili i žuhke stvari, kao što su: sjedeti dugo ili u izpovjedalnici, ili u kancelariji uz pisaći stol bud kod raznih akta bud se mučeć slažuć propovjedi, neplašeć se pri vršenju ovih i drugih zvaničnih dužnosti baš, ako posao sa sobom donosi, nit ikakva uštrba i nakaze za tielo, kad sve to imade onkraj prestati. I oni, koje je providnost stavila na tom svietu na nizkom stupnju, koji se n. pr. bave plugom i branom, motikom i sjekirom, bili bi u svojoj čednosti ljudi puni utjehe i poštenja, radini i krepostni, znajući, da jih iza kratkoga nizkoga života čeka vječan, u kojem se nediele stališi po rodu i glavi, već gdje je više onoga: „Ljubi Gospodina Boga tvoga svim srdcem tvojim i svom dušom tvojom, i svom pameti tvojom i svom jakosti tvojom;" a „ljubi bližnjega tvoga kao samoga tebe", (Mr. 12, 30. s.) tudjer će biti mjesto više i slavnije. Tad bi učitelji i učenici podnašali bez dosadnosti ono, što je po sebi mučno, kako znamo koji smo bili jedno, a sad smo drugo, znajući za ono: „Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas aeternitates." (Dan. 12, 3.). Osobito pak rodila bi vjera uskrsnuća predražestnim plodom u malom družtvu, u obitelji naime. Tu bi bilo sve liepo i čedno, uz slobodu stidljivost i suspregnutost ter nebi ženitbeni sudovi imali toliko posla sa stvarmi, toli žalostnimi i ponizujućimi, koli trujućimi obiteljski život. Pri tom bi se onaj božji nalog, dan već u starom zakonu: „Neka nebude bludnice od kćeri Izraelovih nit bludnika od njegovih sinova" (Non erit meretrix de filiabus Israel nec scortator de filiis Israel." Deut. 23, 17.) liepo zrcalio u kršćanskom družtvu, koje imade miliune razloga biti Bogu odano i čisto, ter kojemu njegov Spasitelj dovoljno pruža pomoć, očekujuć ploda i spremajuć nagrade.

U ime svih pozdravi ga u čekaonici prof. Cvjetko Rubetić zaželiv mu Božji blagoslov u novom mučnom al uzvišenom zvanju. Odatlje krenu povorka kočija š njim u samostan milosrdnih sestara, gdje je odsjeo, i gdje ga dočeka častna majka glavarica sa sborom sestara i učenice samostanskih škola. U razsvietljenom dielu samostana, gdje je za nj spremljen stan pozdravi ga na ime svih jedna učenica predav mu kitu cvieća. Sliedeći dan posjeti Nj. Presvietlost uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa i preuzv. gospodina bana, a sve ove dane što sam posjećuje što opet prima posjete mnogobrojnih štovatelja svojih. U subotu posjetili su ga ovdje službujući saučenici-svećenici, koji mu u ime svih saučenika pokloniše vrlo liep kalež. Njeki njegovi Zagrebu bliži saučenici doći će poklonit mu se prvih dana buduće godine (čujemo da 3. siečnja), kada će svi zajedno spremiti svetčani banket. — Na Božić pjevao je Presvietli gospodin svetčanu pontifikalnu misu u samostanu milosrdnih sestara, svoju prvu u Hrvatskoj.

— Gosp. Franjo Kucen položiv stroge izpite na Innšbružkom sveučilištu promoviran je tu ovih dana na doktora svetoga bogoslovja.

— Obična Božična svetčanost u ovdješnjem pjestovalištu kod milosrdnih sestara, koje uzdržava gospojinsko družtvo ljetos je osobito svetčana bila. Nj. Preuzvišenost naime ban grof Pejačević sa svietlom banicom i kćerju comtessom Pejačević udostojao je visokim posjetom svojim dieljenje Božićnih darova sirotinji, koje je do 150 bez razlike vjere. Uz gospodje odbornice ovajput našlo se tu više drugih dobročiniteljica i prijatelja pjestovališta, a medju njimi i presvietli gospodin nadbiskup Vrhbosanski dr. Josip Stadler. Duhovnik samostana veleč. gosp. Filetić rekao je sgodno slovo, tumačeći djeci važnost svetkovine, pripominjući joj ljubav i onih, koji se njih sjetiše ovom sgodom malenim darom. Poslje su djeca molila i pjevala, te pošto su razdieljeni bili darovi u ime svih ganutljivo se zahvali malena jedna djevojčica.

— Naredbom bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kao kralj. povjerenika u poslu sjedinjenja hrvatsko-slavonske krajine od 24. prosinca 1881. br. 3323. pr. predaje se vrhovna uprava bivšega hrvatsko-slavonskoga krajiškoga područja hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj vladi, te se krajiški odsjeci stola sedmorice i banskoga stola, kao i državno nadodvjetničtvo za hrvatsko-slavonsko krajiško područje spajaju sa hrvatsko-slavonskim stolom sedmorice, dotično s banskim stolom i s državnim nadodvjetničtvom.

— Prošloga tjedna donieli su politički listovi naši pisma, koja da je pisao ovdešnji protestantski pastor Andrija Dianiška njekomu družtvu u Stuttgartu, gdje riše osnovu, kako bi kod nas valjalo širiti germanizaciju i protestantizam. Občinstvo je s negodovanjem primilo pisma, a g. pastor poriče da ih je onakva pisao on. Koliko vriedi njegovo poricanje, pokazati će se na skoro, mi samo znamo, da se kod nas od njeko doba osjeća življa protestantska propaganda, koja je zašla već i u redove naših seljaka. Taj pokret neće biti g. Dianiški nepoznat, kad mu je na čelu evangelik Palmer, koga on u pismih vrlo hvali. Medjutim naš će list na skoro o tom posebice progovoriti, a ovajput svraćamo pozornost duhovne oblasti naše na sablazni, koje se dogadjaju u Trnju kraj Zagreba.

*Njemačka.* Čemu se ni pred kratko vrieme čovjek nadao ne bi, dogodilo se je 30. pr. mj. Knez Bismark povodom upita Virhova o dogovorih sa sv. stolicom izjavi koješta vrlo znamenita. Vlada da je odlučila opet uzpostaviti kod sv. stolice zastupnika za Prusku, a ne izključuje, da je to isto voljna učiniti i za cielu Njemačku čim se pokaže nuždnim. Sa svetom stolicom da je vlada u posve prijateljskih odnošajih. *Katoličke crkve ne smatra on ustanovom inozemskom, već tuzemskom, domaćom.* Katolici su gradjani poput drugih, nam su posve jednaki, pak i vrhovna njihova glava naša je. Kolika razlika medju ovim govorom i onimi pred koju godinu. Prema tim riečim i radi vlada. Trier i Fulda dobiše već biskupe, a dobiti će ih na skoro i Breslava te Freiburg. A neće biti protivna, da se dokinu gdjeki nekršćanski zakoni, kao n. pr. o gradjanskoj ženitbi. Barem se je tomu moći nadati iz Bismarkove izjave, da je taj zakon izdan samo s toga, što su svi ministri govorili, da će inače odstupiti. Dakle ne od potrebe, ne radi osvjedočenja njegova, nego od prkosa liberalačkoga.

*Bavarska.* U zastupničkoj komori razpravljala su se skorih dana živahno dva zakonska predloga, što ih je desnica predložila kući. Prvi je radio o tom, da se dokine državni zakon o civilnoj ženitbi od god. 1875., a drugi, da se zakonom kazni konkubinat. Obrazlažuć prvi predlog Dr. Mayer iztaknu, kako je već na prošli državni sabor stiglo do 1666 peticija sa 150.000 podpisa, u kojih se je tražilo, da se spomenuti zakon dokine ili bar promieni; kako su prvaci kulturnoga boja uvjeravali, da je taj zakon samo „zakon za kulturni boj" i kako je sam Bismark priznao, da je zakon o civilnoj ženitbi nasliedovanje tudjih okolnosti i francezka slieparija. Osim toga da je civilna ženitba naperena proti duhu kršćanstva a ovaj se eno opet hoće uvesti u javni državni život. U ženitbi je od osobite važnosti ćudoredni i vjerski značaj, a njemu odgovara blagoslov crkve, kojega zakon civilne ženitbe dati nemože. Nepravedno je napokon, reče govornik, zahtievati, da se za volju manjine narine večini naroda zakon, koj je protivan nazorom o pravoj vjeri i crkvi. Ministar pravosudja odvrati na taj predlog, da se u njegovu razpravu upuštati nemože, jer da postane zakon, on bi razkinuo vez u zakonarstvu, on bi prevrnuo red u sudbenih stvarih. Civilna ženitba mora se smatrati ne kao posljedak kulturne borbe nego kao posljedak socijalne nužde i ujedinjenja crkve sa državom u ženitbenih stvarih. On je stoga od zajedničkoga mini-

starstva ovlašten izjaviti, da se ono u viećanje sa krunom o tom predlogu upuštati nemože. Pošto su još govorila dva govornika proti a jedan za predlog, glasovala je desnica sa konservativci za predlog. Predlog o zakonu proti konkubinatu podnio je protestanat Luthardt, koj je u svojoj motivaciji sjetio vladu, kako se ovo zlo sve više širi u gradovih i obližnjih mjestih i kako je redarstvena oblast bez lieka proti toj sablazni u socijalnom životu. Redarstvo moći će jedino tada odlučno ustati proti tomu nećudoredju, ako mu se zakonom ujamče sredstva u postupku proti njemu. Na to odvrati ministar, da je i vlada već mislila na taj zakon, pošto se uvjerila, da su se zbilja u državi umnožili konkubinati, a osim toga imadu takav zakon proti konkubinatu i druge države. Kuća prihvati predlog Luthardov jednoglasno te ga uze odmah na dnevni red.

**Književo.** *Na Doborskijem razvalinam.* Pripovjetka kanon. Mata viteza Vodopića. U Dubrovniku. 1881. Pripovjest ova dotiskana je u Slovincu, te napose otisnuta. Pisac je u ovoj struci poznat, pak stoga preporučamo djelo. Čitatelji naši neka si kupe knjigu tim više, što je čist prihod namienjen Zagrebčanom, postradalim od potresa. Knjiga ima 15 tiskanih araka i stoji 1 for., s poštom franco 1 for. 5 novč., a dobiva se kod D. Pretnera u Dubrovniku, čijom je nakladom tiskana.

— *Marija pomoćnica kršćana.* Nakladom Josipa Bleche, knjigovezca izašla je ova molitvenica, kojoj je dodan kršćanski nauk, radi čega će osobito dobro doći seoskoj mladeži, koja je svršila škole, jer je ovaj dio posve po diec. katekizmu.

— *Jelkin Bosiljak.* Izvorna pripoviest iz primorskoga života; napisao Jenio Sisolski. Ciena 80 novč. Dobiva se na Sušaku kod g. Grünhuta.

— *Crtice o slovenskoj liturgiji.* Sastavio ih o. Šimun Milinović. Preštampano iz Kat. Dalmacije. Na uspomenu tisućnog goda glagoljice.

## Razni prinosi.

Za dječačko sjemenište: Stjepan Harabajsa 4 for. 25 novč., Cverger 5 for., Golubić 3 for., Posavec 3 for., Stoos 5 for., Valdec 9 for., Strahinšćak 4 for., Kovačić, kapelan 5 for. 75 nč., Podvoršak 3 for., Fr. Budicki 5 for., Pavlec 12 for., Mikec 3 for., oporučna ostavština Ignjata Katkića 50 for., M. Zrinović 5 for., Gustav Tompak 8 fr., Dr. M. Lončarić 5 fr., M. Doma 5 for., Stjepan Tompak 5 for., Franjo Plavić 5 fr., Vil. Urner 6 for., Fr. Ivančić 5 for., preč. prvost. kap. zag. 3. i 4. obrok 250 for.; kamate od vinkul. hrvat. slavon. zemljorazteretnica 278 for. 25 novč., od nevinkulovanih 5 for. 25 nč.; Ferdo Ulses 9 for., Josip Kanjuh 1 for., Josip Brežnjak 5 for., Josip Banješ 10 fr., N. N. 2 fr., Gjuro Benko 6 for., J. Stišćak 3 for., M. Sopčić 3 for. Iz kotara Vugrovačkoga: i to god. prinos za 1881.: Dragutin Stražimir 4 for., Eduard Barabaš 5 for. 50 nč., Stanko Hegedić 10 fr., Gjuro Magjar 5 fr., Mato Štefanac 7 for., od utemeljiteljne svote Gustav Barabaš na dalje 10 for.; oporučna ostavština Andrije Peaka 25 fr., Fr. Danko 12 for. Iz kotara Okićkoga: A. Glasić 10 fr., A. Kršnjavi 10 fr., J. Vrevc 10 fr., Josip Kuril 10 for. 50 nč., M. Belas 6 for., Al. Padarčić 6 fr., Stj. Miladin 6 fr., Val. Radočaj 2 fr., K. Šmalcelj 1 fr., St. Jaić 2 fr., A. Obad 5 fr., A. Vranić 2 fr., A. Pinterović 18 fr. 51 nč., dr. Jagatić 10 fr. — Za gradnju sjemeništa: Ivan Lisac 5 for. 85 nč., dr. Jagatić ostatak od obećanih 100 for.: 40 for., Fran Danko 10 for.

### Književno družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Mrška Jos. Petrov, učenik 4. razr. pučke učione na Selih kod sv. Kate kb. 80. Žugčić Antun, kap. na Selih. Švaco Mijo, učitelj gradski u Sisku. Viskorić Šime Antun, učen. u Gdinju na otoku Hvaru. Milotić Stj. Bartulov, učenik u Svircih na otoku Hvaru. Pop Despotović Mate Tešia, župnik u Čačvini kod Trilja, Senj Dalmacija. Moguš Vladko u Severinu. Klinc Zorka u Severinu. Vrbanac Miko mladji u Velikomjadrču. Stern Ivan mesar u Požegi. Učiona pučka u Hrastovici. Ježić Andrija iz Laminca. Brket Josip, podupravitelj sjemeništa u Spljetu. Bačić Marko, u Dubrovniku. Pemec Andro, učenik u Mostih. Djetković Mato u Gušću. Učiona pučka u Vrbici. Mance Ivan, trgovac na Rieci. Narodna čitaonica u Otočcu. Žagar Jure, trgovac u Otočcu. Sabljar Marija u Dubici. Žagar Ivan u Gospiću. Grdić Franjo kr. financ. nadstražar u Vališselu. Segedi Andro, bogoslov I. godine u Beču. Kovačić Fr., seljak u Drnju k br. 226. Polić Dragomir, učen. gimn. na Rieci. O. Ambroz Miletić, kapel. u Ljubinški. Šarić Dinko, pomoćnik žup. Posuškog. Šarić Mato, učenik IV. razreda obće pučke škole u Gaju. Matulin Ante, trgovac u Silbi-Dalmacija. Pučka mužka učiona u Silbi-Dalmacija. Homotarić Vjekoslav, kapel. u Belovaru. Žnidaršić Antun u Premu u Kranjskoj. Bošin Jakob, učen. pučke škole u Selcih. Radić Ivan Pavlov, kamenar u Pucišcih. Koščica Viktor, gimn. u Zagrebu. Galjer Franjo, pripravnik II. tečaja u Zagrebu. Kraljević Ferdo, kapelan u Oriovcu. Kalamari Stjepan, duh. pomoćnik u Remetincu. Bajurin Jela, u samostanu milosrd. sestarah u Spljetu. Lebović Ivo, učenik u Vrpolju br. 84. Jakopović Vinko, djak u Konsčini. Bujan Grga, posjednik u Praputniku.

**Moleći znatan broj dužnika, da namire dug, pozivamo ovim na predplatu za nov tečaj.**

Urednik dr. Andrija Jagatić. Tiskom C. Albrechta.